This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,101,175

Matica

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ГОДИНА ТРЕЋА.

ИЗДАЈЕ

„МАТИЦА СРБСКА.“

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЏИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,
ПЛАТОНОВА ШТАМПАРИЈА
1868.

3171
3

Где је што.

I. Песништво.

Ник. Бороjевић. Младом песнику. Стр. 508

J. Грчић—Миленко. На гробу Бранка Радичевића. Стр. 5. — Кад кишица сипи... Стр. 36. — Рајина суза. (Алегорија.) Стр. 53. — Растанак с драгом. Стр. 111. — Пламенови. IV. Стр. 126. — Драгој на дар. (Гете.) Стр. 147. — Српкиње на збору. Стр. 219. — Соколови. Балада. Стр. 244. — Пастирче заволело .. (Бурне.) Стр. 316. — Девојка несретне руке. Стр. 412. — Венци. Стр. 533. — Убијен голуб. Стр. 537. Коло Срданово. (Балада.) Стр. 580. — Пролеће. I. Пролетња зора. Стр. 633. — II. Пролетњи дан. Стр. 634. — III. Облаци. Стр. 654. — IV. Љубичице. Стр. 655. — V. Путници. Стр 654. — VI. Тице у гори. Стр. 678. — VII. Лахор и његове сасе. Стр. 679. — VIII. Поточара. Стр. 703. — IX. Несташни дечаци. Стр. 728. — X. Миле сељанке. Стр. 728. — XI. Роса. Стр. 728. — XII. Ласте. Стр. 729. — XIII. Хајдучки усклик у пролеће. Стр. 749. — XIV. Шева. Стр. 779. — XV. Пчела. Стр. 780. — XVI. Зрачна свила. Стр. 680. — XVII. Пролеће усрећило пастира. Стр. 796. — XVIII. Пролеће вида девојку. Стр. 820. — XIX. Пролеће — на гробљу. Стр. 844.

J. J. Задовољство. (Од П. Ђулајије.) Стр. 889.

Лаза Костић. Самсон и Делила. Песничка студија из светог писма. III. Стр. 102. — На парастосу српскога кнеза Михаила М. Обреновића. III. Стр. 385. — Неверице.... Стр. 436. — На парастосу Јелене Боздине рођ. Белановића. Стр. 772.

Ђена Павловић. Осећаји. Стр. 30. — Наши јади. Стр 79. — У души ми слобода... Стр. 365. — Некад — и сад! Стр. 484. — Српкиња. Стр. 613.

Сима Поповић. Мач и гусле. Стр. 171.

Стеван Петаковић. Не плачи, робље... Стр. 294.

Мита Петровић. Та Срби ми смо, јунаци ми смо. Стр. 195. — Селима. Стр. 339.

С. П. Сватови. Стр. 461.

М. С. Браћа. Стр. 131.

Огњеслав Утјешеновић Острожински. Псалми давидови, у слогу српских народних песама. Стр. 268.

Народне песме.

Јово и Марица. Забележио у Дубици Манојло Хрњаћанин. Стр. 153.

Немојмило мали и Ченгићева љуба. Стр. 179. — Сењанин Иво и

Ајкуна ђевојка. Стр. 180. – Југовићи и Видосава. Стр. 181. Скупио Мојица Хрваћанин.

Народне песме босанске. Стр. 203. 228. 253. 277. 299. 322. 345. 371.

Српске народне песме. Из збирке Ђ. Рајковића. Стр. 393. 418. 441. 465. 490. 513. 539. 563. 590. 734. 757. 803. 828. 854.

II. Новеле, приповетке, народне приповетке и путне црте.

Моје несуђење. Новела. Стр. 6. 32. 54. 83.

Луда којем је цар супарник. Од Мавра Јокајије. Стр. 19. 40. 64.

– Опасна просидба. Приповечица од Бјернстерна Бјернсона. Превео В-ун. Стр. 90.

– Термолама. Приповетка Михајла Чајковског. С пољског превео Мита Ракић. Стр. 105. 128. 147.

У Славонији и Срему. Белешке с пута. Од П. Н. Стр. 113. 137. 161. 186. 207.

– Моја књига. С немачког од С. С. Стр. 172.

Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова Стр 196 220. 245. 269. 295. 317. 340. 365. 389 413. 436. 462. 487.

– Десет милиона долара. Приповетка Мавра Јокајија Превео В-ун. Стр. 233. 257 281. 306. 329 353. 378. 400.

У Праг и у Прагу. (Успомене с пута.) Од Л. Костића. Стр. 380. 429.

– Голубије пророчанство. Од Леонтине. Стр. 426

– Отац. Приповечица Бјернстерна Бјернсона. Превео В-ун. Стр 449.

Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) Превео. Ф. О. О. Стр. 497. 521. 545. 570. 595. 617. 643. 667. 690.

Атаман Куницки. Од Михајла Чајковскога. С пољског превео Мита Ракић. Стр. 509. 534. 558.

Залив которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. Стр. 543. 566. 593. 615. 641. 664. 688. 712. 737. 761. 783. 808.

У гостионици код „полу звезде“ на имен дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића Стр. 581 606. 634. 655. 679. 704. 729. 750.

Звездана. Од Мојице Хрваћанина. Стр. 715. 739.

Сремска ружа. Приповетка из народног живота. Од Јована Грчића (Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде,“ на имендан шантавог торбара.) Стр. 773. 796. 822.

Међед и курјак. Од Мојице Хрваћанина. Стр. 788.

Две пријатељице. Прерадио П. Стр. 811. 833.

Пенезько. Од Мојице Хрваћанина. Стр. 813. 837.

Змијина кошуљица. Приповетка у народном духу. Од Ј. Г. Стр. 845.

Марко Краљевић и стари. Од Мојице Хрваћанина. Стр. 858.

III. Повеснина, филозофија, педагогија, јестаственица.

Топлота. (По Улику.) Од Радмила Лазаревића. Стр. 86. 111.

Природна шића. Од дра Отона Ула. Превео Васа Арсенијевић. Стр 158. 183.

Краљице и царице српске. Од Илариона. I. О жени краља Радослава. сина првовенчаног краља Стефана. Стр 313. — II. О љуби краља Владислава. Стр. 337. — III. О жени Уроша. I. најмлађег сина Стефана првовенчаног. Стр. 362. — IV. О жени и деци краља Стефана (Драгутина.) Стр. 386 — V. О женама краља Стефана Уроша IV. (Милутина.) Стр. 409. — VI. О женама и кћерима краља Стефана Уроша III. (Дечанског.) Стр. 434. — VII. О љуби цара Стефана. Стр. 457. — VIII. О жени цара Уроша. Стр 481. — IX. Царица Милица. Стр. 505.

Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. Превео М. Ракић. Снага и материја. Стр. 372. 395. — I. Бесмртност материје. Стр. 420. 442. — II. Бесмртност снаге. Стр. 466. — III. Бесконачност материје. Стр. 492. 515. — IV. Достојанство материје. Стр. 541. 565.

— О разном јествиу и пиву. По А. Бернштајну Васа Арсенијевић. Стр. 591. 613. 638. 662. 686. 710. 735. 759. 781. 804. 829. 849.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња. Од Ђорђа Рајковића. 1 Самоваспитачица. Стр. 602. — 2. Самоучица. Стр. 625. — 3. Поштовање и захалност. Стр. 628. — 4. Частољубље. Стр 649. — 5. Будалаштина и злоћа. Стр. 652. — 6. Пример и дружба. Стр. 673. — 7. Илиде. Стр. 676. — 8. Пристојност. Стр. 697. — 9. Лаж. Стр. 699.—10. Смеј и плач. Стр. 701. — 11. Маленкости. Стр. 721. — 12. Прошлост и будућност. Стр. 724. — 13. Скромност. Стр. 726.

Фенелон о женском васпитању. Од Ђорђа Рајковића. Стр. 817. 841.

IV. Књижевност и критика.

Сјеверно православље. Од Николе Беговића. Стр. 1. 25. 49. 73. 77. 121.

Србин и Српкиња — такви какви су. Јавно предавање Владимира Јовановића. Стр. 8. 36. 58.

О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. Стр. 16. 61. 135.

О карактерима. Јавно предавање дра Стевана Павловића. Стр. 132. 156. 181. 204.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. Стр. 145. 171. 193. 217. 241.

Шта је главни позив женске. Од Ј. Живановића. Стр. 265. 289.

Критика о књигама: „Абердар;“ „Индијске приповетке;“ „Пастири;“ „Српски цар Стјепане.“ Стр. 302. 326. 349. 374. 397.

Читаоцима јавног предавања „о јунацима и женама“ др. Лаза Костић. Стр. 349.

Вода у животу и у обичајима. Од Илије Огњановића. Стр. 444. 471. 494. 516.

Критика на песму: „Сабљо моја.“ Од А. В. Поповића. Стр. 518.

О трговини. Јавно предавање Јована Павловића. Стр. 529. 553. 577.

Певање и мишљење. (Једна панорама из наше лепе књижевности.) Од С. Марковића. Стр. 745. 769. 793.

V. Различни састави.

Научно патријотски позив. Стр. 22. 44.

Пето јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 42. 68.

Преодничина беседа у Пешти 20. јануара. Стр. 93.

Прва беседа српског певачког друштва у Новоме Саду. Стр. 116.

Шесто јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 139.

Даничином оговаралу „јавних предавања“ у Новоме Саду В. Јовановић. Стр. 190.

— Прва скупштина Српкиња у Новоме Саду. Стр. 210.

— Како ваља држати кућу. (За домаћице.) Стр. 228. 253. 278. 300. 323. 346.

Српска беседа у Новоме Саду у славу полагања темеља чешком народном позоришту. Стр. 308.

Из Прага. Стр. 356.

Говор што га је на видовдан о парастосу блаженопокојеном књезу Михаилу говорио у Новоме Саду Глиша Гершић Стр. 422.

Последњи земаљски сабор пољски. Стр. 474

Беседа у очи матичине скупштине. Стр. 597

О трећој омладинској скупштини. Од Илије Огњановића. I Стр. 620 645. II. 669 692. III. 716. 740. IV. 762. 786.

Устав за уједињену омладину српску. Стр. 859.

VI. Просветни заводи.

Матица далматинска. Стр. 188.

Матица Српска. Стр. 260. 284. 332. 403. 451.

Распис награда од „Матице Српске.“ Стр. 838.

Српско народно позориште Стр. 476. 502. 526. 623. 647. 671. 694 719. 742. 766. 789. 814.

VII. Ситније ствари.

Нечувена расејаност. Стр. 238.

Женски доктор. Стр. 310.

Невина обрана. Стр 407.

Човек — пред фотографом. Стр. 550.

Загонетке. Од Ђ. Р. Стр. 719. 743.

Монгкут, краљ од Сијама. Стр. 764.

Живот — на папиру. I. Радозналост. Стр. 856.

Не прима се. Стр 863.

Осим тога готово у сваком броју: књижевне белешке, гласник и библиографија.

Број 1. У НОВОМЕ САДУ 10. ЈАНУАРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

Узео сам моје биљешке и оћу да причам о рускоj цркви. Путујући прољетос у Москву, до народописне изложбе. имао сам прилику виђети руске обреде и народне обичаје, те сам ја то себи прибиљежио, да после мојим сународницима о томе приповједам. Томе је сада истом дошао ред. Знадем добро, да се опис овај једва очекује у народу српском, нарочито пак код Срба̀ља у Хрватској. Многи су моји поштовани сународници захтјевали то од мене одмах, док се још нијесам био ни одморио од тога далеког пута. Неки опет захтјеваше то јавно, преко српске „Заставе“. Од то доба протекло је много времена, или бар толико га је протекло, да се могло на свакоме мјесту дознати за таково очекивање народа нашега. Истину вам овђе кажем, да ми нико још не стаде на пут, да пишем и причам народу моме о обредима руске цркве. Зато се лакше и свесрдније и дајем овђе на тај посао.

Наглашујући дакле озбиљски своју измјерену овђе задаћу, и стављајући је у оквир чисти народни и религиозни осећања, молим лијепо свакога нека се стрпи док ја изговорим.

Љетос ваљда је сав свијет просвијетљени говорио и писао о Русима уобће, а о московској народној изложби, и њеном значењу по науку на по се. Брза штампа посестри се са још бржом муњевитом жицом да разносе гласе те по бијеломе свијету. И српски је свијет са те стварне стране подпуно обавјештен. У забитном куту прича се о руским гостбама и весељу, како је то већ све бивало тамо у „Мојскова“ — „Дједе“ — „сјевернога стрица“, као што реку наши људи. Остала је једна црквена страна од тога путовања, а та није баш незнатна. Руска је црква на гласу са сваке своје стране. Путници туђије народа немогу муком да мимоиђу руску цркву; већ

о њој причају са страхопоштовањем. Туђинци гледају у руској цркви животну снагу по руски народ. Од туда и долази она завист, коју ћеш често наћи у некога шпаньолског фратра противу руске цркве. А шта ли га вриједи руска црква и давно православље, нећу рећи калуђеру, свештенику, већ управ руском пјеснику, и то баш племићу, ево допустите ми да наведем неколико стихова из пјесме кнеза Петра Вјаземскога:

— Течетъ толпа за крестнымъ ходомъ,
Въ одинъ потокъ слилась Москва;
Все духовенство предъ народомъ,
Святое войско Божества,
Грядетъ во блескѣ облаченья,
Сіпетъ золотомъ парча (ткање)
Хоругви вьются, льются пѣнья,
Напѣвомъ неземнымъ звуча.
Благочестивая картина,
Народной памяти обрядъ!“

Тако ти је усхићен Рус својом народном црквом и православним обредима; јер је сва милина и народни понос у тој изражен!

Него далеко више имаде православна црква вриједности по нас Србе, и у обће по јужне Словене. О томе нећу ја наново доказивати; јер је та истина већ нама свакоме довољно позната. Свијест народна најпречи је ту доказ. Зато и мислим да нас црквена страна из Русије много може занимати. Ја сам пре тога много читао о руској цркви; али вас увјеравам, да сам православље у његовој лепоти сад истом овога пута у Русији подпуно изливено видио! Доћи ћемо ми на то, па ћете видјети, да су вјечни ударци и подривања окрсала нам нашу прадједовску цркву, те је тако и свијест у нас понајвише прорешетана и ослабила. Србин у обће није више у народној свијести онај стари Србин!

Уз то што вам натукнух, наћи ћете ви у току мојије излагања узрок тога, што сам ја овом саставку мом дао име „Сјеверно православље“. Одбите наше удо стање, на које смо стерани; али се руски обреди у спољашњости својој од нашије донекле доиста разликују. Руски су обреди вјернији првобитном православљу, а у наше примјесила се туђинштина! А што се самога темеља вјере (догмата) тиче, мислим, да ми нетреба још напоминьати, како су нама и Русима догмати једни. Сретни Руси сачуваше православне догмате у својој великој царевини. А Срби опет сачуваше те исте своје свето-ње све до несретнога Косова (1389 год.) у својој српској царевини, а после у својима крвљу и мукама очеличеним грудима!

Спремајући вас тако за овај мој предмет и несумњам, да ће ме Срби и Србкиње не само стрпељиво, већ и радо саслушати. Не-

ћу ја то причати, што но реку, туристички или авантурно: већ пажљиво и достојно, како то пристоји самом томе важном предмету, а на корист српске самосвијести!

Срби знају за Русе ваљда од памтивјека. Ја би реко да Срби више знају за Русе него ли они за нас. Видићемо! Ја овђе само толико велим, да сам и ја некада држао Руса за живу икону. Тако сам ја дјелио мњење, које на Словенском југу овамо владаше. Но после дошло је код мене доба, што но га књига и школа ствара, те сам ја о Русима мислио једно, а народ наш друго. Станите, да то нешто поближе разавијем; јер се тиче саме главне ствари. Почећу код народа.

Како о српском народу имам ријеч, одмах морам Турчина споменути. Турци разбише нам народ, те се Србин са огњишта свога потуче од немила до недрага. Назови-пријатељи сувише ти Србина миловаше. Крај велики обећања изгибе народ на све стране на правди божјој. Уз брата одметника изпоље самосвијест српска. И црква српска изгуби име, и спаде по народ свој на ништицу фатализма. Али нема смрти без суђена дана! Остадоше још једне гусле и златне руке мукотрпне српске жене, те на гуслама проплакиваше заспало чуство српско; а жена српска сави своје руке око српске преслице и вунене жице, те чуваше у својој забитној пустињи српску особину у језику и вјери, у руву и одјелу. Златан спомен на српску царицу, како је ова: „Свилу прела по ђерђеву везла!“ Бистроуми народ наш виђе себе на невољи, те удараше у очајању у буне, и устајаше на оружје. Али му то све не поможе! Још остаде само пара у носу, а глава о танку кончићу. У то доба појавише се Руси са својим царом Петром великим. Овај крвљаше се са Турцима на азовском и црном мору. Петар огласи се и у српским земљама, а наиме у Црној Гори. Срби, Црногорци, једва дочекају тај позив, и нагну сложно Русе помагати против Турака. А што су Црногорци радили, то није могло непознато остати и сталом српском народу. Узмемо ли уз то још и пријатељске одношаје нашије владара, т. ј. Беча са Русима и њиовим владаоцима, заједничке њиове ратове различне, у којима су свуда Срби — Граничари војевали и с Русима се познавали; па кад прибројимо још ратове Наполеонове, гђе се Граничари измешаше са руским народом у кући њиовој и породици; и у новије врјеме ратове Кара-Ђорђа и мађарске (1848 и 1849 год.): онда из свега тога видимо, да су симпатије народне, које Срби свагда гојише према Русима, добивало и сувише хране. Што је на српском народу тежи притисак био од Турака, то су се Срби више надали помоћи од Руса. Особито повријеђена права слободне савјести и нападање на православну веру по Мађарској и у здруженим њиом земљама (Хрватској и Славонији) натјеривало је

народ да се сели у — Русију; а заостали трпише сваке бједе и неправде у тврдој нади: е ће им Руси дати помоћи.

Крај те обмане, на коју је сила наш народ нагонила, долазила је она (обмана) тим лакше и од лукавије људи. Ма ова је по народ наш још опаснија била, јер се шаптањем вршила. Да вам кажем само два примјера за која невјерујем да их знадете. Први је овај: владика Данило Јакшић једва је добио потврђење своје на владичанство. Бискупи хрватски њему су то сметали. Зна се, да је тај наш владика добро гледан у Бечу. Ипак проносе још и данас стари људи лаковјерни о томе владици: да је он наиме у Плашком држао неки сабор, и на томе сабору бијаше закључена љута тужба против гонитеља наше вјере. Па знате коме се тужио владика и његов сабор? Русима! Тужбу ту понесао бијаше бајаги неки калуђер, али је цијелу тајну издао неки пијан поп те је калуђер — листоноша неће у Влашкој претечен и ухваћен. А владика да се је напречац скончао. Тако та гатка! Утворе, видите, пренесоше зар догађај цариградскога патријарха Партенија, који је 1657 год. неко писмо потајно шиљао војводи влашком, те Турци то писмо ухвате, и патријарха објесе за то. Јакшић владика за цијело није имао појачега срца за свој народ, а ја невјерујем, да је он и знао за Русе, тако је безазлен тај човек био. Остављам вама да о тој подлој гатци више мислите и шат нађете како се ту калуђери над „пијаним попом“ пред невиним народом језуитички узвишавају, шта више и сам народ наш црне и срамоте. Стид га било ко такове лудорије проносио буде! А на даље чујте други сличан примјер: неки Граничар из села Стражбенице у Банији дође костајничком писару те моли овога да му поможе добити неку правду, која је у осталом била већ и од самога „цара“ одбијена. (Граничар узима све да је од цара, што из Беча долази). Писар да обмане проста човјека за коју крајцару, отвори по своме бајалском обичају у крупно, те свјетује граничару да овај тужи свога ћесара управ цару рускоме. Граничар луд, па пристане. Тужба буде готова и предаде је на пошту за Русију. Наравски, писмо то падне у очи, узапте га власти и дође пред суд. Тако је непоштена та игра са простим човјеком одкривена и варалица вальда кажњен.

Видите како се сила и лукавство стицало било, да народу напшем вратом закрене; или ако баш толико неможе, а оно да му сву памет његову залуди, и одузме му свако поуздање у самога себе, те да остане морални богаљ!

Безобразна и бездушна та тактика имала је далеко већи замашај него што би то човјек на први мах и помишљати могао. Од туда долази, да се наши школани људи понајвише туђише свога народа. Њима је све просто било што је у народу, њима је народ „глуп“ и

„сујевјеран“, — „љенчина“ „татина,“ „пијаница“. Они хвале и воле туђина, шњим се друже, његов језик уче и говоре, а своја књига, свој језик и обичаји народни — то је за „бабе“. И црква православна њима је препроста, и ту је по њиовој памети мјесто само за „глупе“ попове и сипљиве старце и богаље. Учењаке такова соја називају филистерима. Филистери наши осим тога, што своме народу погазише понос и српско име, и свуда га туђинству под ноге тураше час пред народом Русе хвалише и све спасење од туда народу пришаптиваше; а час опет црнише Русе као пакао, како је филистерима кад у њихов рачун ишло, само да себе крвавим знојем кукавнога народа одрже у сјају и господству. Сјећате ли се:

„Ево Руса ево, жива је истина,
„Неће више Мађар газити Србина.“

Али о самосвести Српској никада поштене а чисте ријечи; већ свагда и саможиво заступаху те наше „вуцибатине“, како их сам народ зове, сву ону жуч, која је у Србину тровала голубиње срце његово!

(Наставиће се).

НА ГРОБУ БРАНКА РАДИЧЕВИЋА.

„Много тео, много започео,
Час умрли њега је помео“...

Прочит'о сам...
Прочит'о сам речи твоје,
Што ти смерна гроба ките,
У недрима земље стране;
Што ти име српско штите,
Кад туђинство ладно шане:
Да си — туђин...

„Много тео..

Воља ти је златна била...
Па код њени златни крила
Летео си лепшим светом...
Теде својим дичним летом
Да дохватиш лепшег дана, —
Ал' животна клону клица,
И закука кукавица
Под прозори песмостана...

„Много започео...

Започ'о си збиља много!...
Самосвесно, живо, смело;
Из пролећа свог' живота
Пруж'о си нам цветке миле,
Ал' задуго неси мог'о:
У сузу се росе слиле —
Јер оладни срце врело...
О греота!... О греота!...

„Час умрли њега је помео“ ..

Помео те — авај нама!...
Ограби те с' бела света..
Отрже ти мирис — песму,
Што мирисом мајског цвета
Замириса душе наше,
Што за тобом проплакаше
Предубоко!..

Па и моје тужно око
Што с' на гробу твом одмара
Подноси ти поклон ево, —
Подноси ти опог дара
Ког ти цело српство даје:
Сузу, Бранко! — искрена је...

У Бечу 18. окт 1867.

Миленко.

МОЈЕ НЕСУЂЕЊЕ.

НОВЕЛА.

I.

Укочено срце, мозак,
Затворена ока оба,
А на усти ка олово —
Тако лежа на дну гроба.

Не знам да л' сам дуго спаво,
Да л' сам давно мира стеко,
У једаред, ја се пренух,
На гробу ми куца неко.

‚Зар ти, душо, не ћеш устат'?
Свиће зора вечног дана,
Устали су сви већ мртви,
Сва су срца раздрагана!'

„Ја не могу, моје миље,
Угледати зоре лепе;
Знаш од оног горког плача
Очи моје још су слепе!"

‚Мој драгане, ја ћу т' сљубит'
Са очију црну тмину,
Па ћеш видет' рајску славу
И анђелску величину!'

„Не могу ти устат', драга,
Још једнако крвца лије
Из мог срца де су гризле
Речи твоје, љуте змије!"

‚Ал' кад драга лако, тио,
На срце ти руку стави,
Хоће проћи љути боли,
Крв ће да се заустави!'

„Залуд, драга, глава ми је
Пробијена — боли врели —
Та јурно сам кроз њу ђуле
Кад су ми те пресекли."

„Ја ћу, драги, косом мојом
Запушити смртне ране, —
Све ће проћи де из ока
Драгиног суза кане!

Молила ме тако лепо,
Тако слатко, тако мило,
Хтедох да се дигнем к њојзи,
На ино ми није било.

Тад се ране отворише, —
И из главе и из груди
Посукташе врела крви...
Ја се тргох и пробуди!

Ej, јади моји, тек сада знам, каки су то осећаји, из којих поничу таке песме, као што је ова хајнова.

Којом срећом да за њих никад не сазнадох!

Којом срећом, велим, те ми сад не би долазило, да и немам срца више, него да му место заузима нека празнина, пуна трња и бодљика, које ми непрекидно љуте болове задају, кад се год та празнина стегне.

Ej, Драга, прво гледање моје, шта учини ти од мене!

И сад се још живо сећам кад сам те први пут видео. Било је нешто у теби, што ме неје с почетка привлачило. Чинило ми се, да хоћеш силом да се допаднеш, да си јогуница и ташта на сву меру.

За што сам се морао уверити, да то неје тако? За што нађох у теби врлина, са којих те морадох заволети!

Да, заволео сам Драгу! Заволео сам је, и то тим јаче, што опазих, да и она мене радо гледа и да ме — воли.

Само да јој не беше матере, којој несам био по вољи, и која ме је увек хтела погледима својима да прострели.

Ал' шта сам ја за то марио? Да сам могао, изнео би јој срце своје, да види, како гори чистом и племенитом љубављу.

У почетку ме, истина, и мати драгина, радо примаше, ал' мало по мало приметим, да сам јој немио гост у кући.

Кад би год дошао, увек је окренула разговор на то, како се не ваља тек из љубави женити, како су таке женидбе обично најнесрстније, и како она никад не ће дати ћери своје за момка, који тек заслугом својом тражи себи кору леба.

Да не опазих, да ме Драга воли, заиста би морао из куће изостати на таке разговоре.

— Реците ми искрено, по души да л' ме волите! — рекох Драги једном кад смо се испод руке из неке шетње кући враћали.

Ја осећам, да љубав моја према вама још није свога врха достигла, да још једнако расте и да би је још за сада могао искинути из срца свога. Може бити, да би морао претрпети грдних мука, ал' тако мислим, да би имао снаге да их поднесем. Реците ми дакле искрено да л' ме волите ил' не. Превара ил' обмана, како сам мека срца, лако би ме могла после главе стати.

Кад сам свршио, осетим како се Драга нагиње на руку моју и како у ходу застаје.

Ја је погледах, и слика њезина у том тренутку никад ми се више не ће из душе избрисати.

Месец се био баш иза облака помолио и неким бајним чаром беше облио драгино лице. Ведро, лепо чело њезино облетало је неко узвишено осећање; лепе црне очи јој биле су пуне сузе, а кроз сузе продирали су зраци из очију, као знак, да јој љубав, од које су јој очи светлост узајмиле, не може усахнути

— И ви се сумњате у љубав моју? — запита меким гласом. — На што би се претварала, на што би слушала сваки дан прекоре материне, да вас не волим? Волим вас и ево вам се заклињем, да ћу вас волети на веки!

И Драга подиже небу лепу руку своју на заклетву.

Хтедох се бацити на земљу пред том подигнутом руком, јер у њој видех живот, који ће мом животу судити.

То беше прво време мојој љубави.

(Наставиће се.)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(Наставак.)

VII.

„Има науке, ал нема памети“: та пословица српска потврђује се, на жалост, често у женидби и удадби, као и у другим приликама људског живота. Колико њих и како лепо умеју поповати: какав треба да је момак за женидбу, и каква девојка за удадбу, и опет колишно их је за које се може рећи, да у фамилијарном животу имају толико памети, колико науке! Запитамо ли се за узрок томе, наћи ћемо га понајвише у оном бујном уображењу, које пре брачних венаца све другачије види, него после женидбе и удадбе. То уображење чини крај роману „заљубљених“ онде, где је тек праг и почетак истинитом животу свесне љубави. Главно је само, да се момак и девојка једном пред олтаром виде; а хоће ли с оне стране олтара бити памети, колико с ове науке беше: о томе се непита — као да би љубав ради венчања, а не венчање ради лу-

бави било. Докази што смо напред навели о свесној љубави Србина и Србкиње ограђују јавни дух српски од тако бујног уображења; тумачећи љубав као поштовање врлина, које уједињавају светињу фамилије, они важе за живот у браку колико и пре тога. Али, да се неби помислило, као да се нема и даљих доказа, да јавна свест Србина и Србкиње преживљује савколики сјај и чар венаца, који се вију над главама женика и невесте: ево наводимо и следеће примере:

„Нема женства без чоества“: том истином означује српски јавни дух светињу брачног живота; па опоменом на ту истину, освештава он и руку невесте у руци младожење:

„Млад младожења, ружо румена,
„Предадосмо ти струк рузмарина,
„Ако увене струк рузмарина
„Твоја срамота, наша грехота.“

Умност је снага човечанства, а наука израз умности; у томе изразу, и у тој снази налази јавни дух узор љубави „испод венца“ као и пре венчања:

„Лепо ти је под ноћ погледати,
„Где девојка седи код девера,
„Испод венца младожењу гледа.
„Шта ме гледаш, драга душо моја,
„Ја те гледам, суђен господару,
„Какав ћеш ми сада наук дати.“

Да уобште врлине, за које смо напред доказали да узносе душу и срце Србина и Србкиње пре брака, живе у јавном духу српском и после женидбе и удадбе: доказују песме посвећене разном положају фамилијарног човека и жене у друштву.

На пр. у „домаћина“ се слави велико знање и лепо име:

„Златни кове и сребрни, да лијепо ти сјаш,
„Да наш Стјепо домаћине, да много ти знаш,
„У сенату мљетачкоме велик ти је глас:
„Више ваља домаћине твој поштени глас,
„Нег' за пасом златни ножи и свилени пас.“

Ако је „лијеп јунак“ сан девојачки, „љуба с поштењем“ „највеће“ је добро за јунака:

„Оружан јунак Дунај преплива,
„Седлан га коњиц при брегу чека:
„Нечудимо се добру јунаку,
„Већ се чудимо коњу његову,
„Ђе га оседлан при брегу чека,
„А још је трећа која је пајвећа:
„Дома га љуба с поштењем чека...“

У „господару“ „госпоћа“ буди чуство јуначког пожртвовања за слободу, речима:

„Устај господару!
„Сабља ти се вади,
„На три нова града;
„У три нова града
„Три синџира робља.“

А од „госпоће“ очекује се „мудар сјет и наук“:

„Госпоћа си ти,
„Млађи смо ти ми;
„Научи нас ти,
„Што неумемо ми:
„Мудру сјету и науку...“

Мајсторовој љуби завиди се за благосове материнских врлина и домаће вредноће:

„Ми дођосмо овде
„Пред мајсторске дворе.
„Мајсторски су двори
„Скоро сазидани:
„Камен по камену
„Ивер по иверу;
„И по њима шета
„Млада мајсторица.
„У наручју носи:
„Сина Пантелију,
„За ручицу води ћерку Анђелију,
„Треће јој се хвата,
„Скут свилна зубуна.
„Гледале је друге,
„Пак јој завидиле:
„„Благо тебе, друго!
„„Мајсторова љубо...““

Бан Милутин, полазећи на војску, набраја овако дужности љубе:

„Но чули ме, љубо Иконија,
„Гледај мене пребијеле дворе!
„Немој моје дворе опустити,
„Пази мене два нејака сина,
„Удоми ми сетрицу Јелицу.
„Копај мене девет винограда
„А чувај ми девет воденица

„Гледај нашу славну задужбину
„Чекај мене за три годинице..."

Сила љубави, изражена јавним духом српским, не само да живи у души и у срцу и после упечатака, који владају чуствима пре брака. него она управо у браку достиже вршак свој.

У песми „Јово и Марија" први пита:

„„Ој Марија, драга душо моја!
„„Је ли теби мила моја душа?
„Мара њему тихо одговара:
„„Дража ми је, драги твоја душа
„„Него моја сва четири брата.""

Друга песма: „Павле Зеђанин" уздиже верност љубе над љубављу сестре и матере. „Зеђанине Павле", појећи овце на Морачи, нађе „ситнога ђердана у ком има стотина дукатах", и тури га у њедра; затим поведе овце на дворове, па

„Из далека зове своју стару мајку:
„А ну ходи моја стара мајко!
„Да ми вргнеш у њедрима руку,
„Е сам спава данас код овацах,
„Змија ми је љута прионула,
„Небили ми змију извадила;
„Неостани без сина твојега."

Мајка недолази. „Павле зове своју милу секу", па и ова недолази.

„А не бјеше ни нељеља данах,
„Ка' се бјеше оженио Павле,
„Вика Павле вјереницу љубу:
„„А боль' к мене, моја вјерна љубо!
„„Не би ли ми змију извадила.""
„Скочи љуба од земље на ноге,
„Те му стави у њедрима руку
„Ијетко је ђердан дофатила,
„И баци га на зелену траву,
„Па се сагну, ђердан дофатила:
„Под грло га млада запучила...
„Истина је што кажују људи:
„Да је љуба вјернија од мајке."

У песми: „Муж па муж" пјева се:

„Ој синоћ се Дука Лека ожени,
„А јутрос му ситна књига сустиже:
„„Иде Дука, иде Лека, на војску."

„Дука Лека спрема коња да иде,
„Верна љуба држи коња и плаче:
„„Јао Дука, јао Лека војвода!
„„На ком мене луду младу остављаш?
„Остављам те:
Твојој маци и мојој —
Код твог оца и мога —
Код твог брата и мога. —
„„Јао Дука, јао Лека војвода!
„„Тешко мене:
Код две мајке
Код два оца
Код два брата — без тебе!““

У песми: „Пречи муж од матере“ прича се како је Алајбеговица пошла да походи мајку, коју за 9 година виде а није. Кад је била на првом конаку, глас је стиже, да се врати натраг, јер су јој умрле две кћери. Она беседи:

„Ја се не ћу натраг повратити
„Баш да умру и два сина моја.“

На другом конаку стиже је глас, да су јој умрла и два сина. Она се ипак невраћа. Али кад је на трећем конаку стигне глас, да је и сами Алајбег умрьо: она се враћа белом двору и тужи:

„Моје кћери, мој рани босиљак,
„Моји сини, моји соколови,
„Алајбеже, највећа жалости!
„То изусти, па душу испусти.“

Сила љубави између мужа и жене неби се могла разумети, ако неби имала свога разлога у природном позиву родитељском. Како очинским и материнским чуством тумачи јавни дух српски ту силу љубави: томе имамо примера у врстама које наведосмо о „бану Милутину,“ као и у врстама које ниже из песме о „зидању Скадра“ спомињемо. Сила очинског и материнског чуства изражена је и у песми: „Љуба малог Радојице.“ Мали Радојица умире; остаје му у жалости љуба Јела и пренејака сирота од четрьест дана:

„Он на љуби чедо поручује:
„„Љубо моја, не била проклета!
„„Не удај се за три годинице
„„Док одрасте моја сиротица.““

После три недеље браћа зову Јелу својој старој мајци. Јела неможе да се растане са дететом. Најпосле долази јој стара мајка:

„Ајде, Јоло, убила те рана,
„Којом те је одранила мајка!“
Немож' Јели на ино да буде,
Већ беседи својој старој мајци:
„Почекај ме, мила моја мајко!
„Докле заће за горицу сунце,
„Да надојим нејаку сироту
„Не би ли је лакше успавала,
„Да не види, куд јој оде мајка,
„Да нечезне очима за мајком,
„Да негледа, одкуд ћу јој доћи,
„Одкуд ли ћу слатке сисе дати.“

Пошто је била недељу дана код своје мајке, оставивши код стрина и тетака дете, Јела пита месеца:

„Ој месече, мој ноћни путниче!
„Ти прелазиш села и градове
„Јеси л' вид'о где моју сироту?
„Је ли гола, ил' је одевена?
„Је ли боса ил' је обувена?
„Је ли гладна ил' је нарањена,
„Је ли рано зором окупана?
„Непреза ли иза слатка санка?
„Нечезне ли очима за мајком?
„Негледа ли одкуд ће јој доћи?
„Одкуд ли ће слатке сисе дати?“

Месец одговара:

„Видео сам твоју сиротицу!
„Није гола, већ је одевена;
„Није боса, већ је обувена;
„Није гладна, већ је нарањена,
„И рано је зором окупана;
„Нити преза иза слатка санка,
„Нити чезне очима за мајком . . .
„Већ је жељна твога неговања.“

Кад је Јела то чула:

„Од жалости писну као гуја,
„Од јада јој срце препукнуло,
„Мртва пала на земљицу црну.“

VIII.

Шта је достојније од душе мирне у себи — мирне свешћу о савестно испуњеном природном опредељењу човека? И ево како

јавни српски дух црта унутрашњу чистоту живота проведеног у врлинама:

„Овде нама кажу
„Старога властеља;
„Кад у цркву иде
„Жубори му брада
„Као жуборика;
„Кад из цркве иде
„Мирише му душа
„Као ран босиљак.“

Кад се умеју поштовати и љубити врлине у живом срцу и живој души: онда се са дубоком тугом мора осетити њихов губитак у смрти оних, који су их представљали. Српски јаван дух колико је енергично изражен љубављу живих врлина, толико је узвишен и у „нарицању“ за изгубљеним предметима љубави своје. Ево неколико примера таквог нарицања:

(Над мртвацем у кући):

„Добро јутро за сва јутра!..
„Што остави мајку твоју,
„Све остале миле твоје!
„Ко ће с њима управљати?
„Коли ће их сјетовати?
„Кол' мудру р'јеч изрећи
„Пред дружином изабраном?
„Ти си мудра глава био.“

(За мужем):

„Што учиње веље јаде
„Младој твојој кукавици,
„Којојзи си веру дао,
„Да је нећеш оставити?
„Ето сада вјером сврну:
„Јутрос си је зацрнио:
„Нађеде јој худо име,
„Худо име удовица:
„Гдје би села, да не сједе;
„Гдје би пошла, да не пође;
„Што би рекла да нерече...
„Али има узданицу;
„У ту твоју мудру главу
„Да је нећеш оставити

„Ни осталу муку твоју
„Којуно си ти мучио
„Од ђетета маленога;
„Ни сиротну ђецу твоју
„Без наставе и науке
„Без целива и грљења
„И без сваког добра твога.“

(За женом „Зидање Скадра“):

„Јунаку се срце ражалило,
„Жао му је љубе вијерниц'е
„Жао му је чеда у колјевци . . .
„Па од лица сузе просипаше . . .
„Љубо моја, велика жалости
„Да л' невидиш где си погинула!
„На кога си наручила Јова?
„Ко ће тебе Јова окупати,
„Ко ли ће га дојком одојити?“

(За матером):

„Јао нано, јао моја рано,
„Ко ће мене испратити, нано,
„Ко ли, нано, дати благослова
„Ко ли, нано, у род дочекати
„Изљубити за здравље питати!“

(Над гробом):

„Јесу л' ово твоји двори
„Љуто уски и тијесни,
„А без врата и прозора;
„Како ћеш се обикнути
„Иза сваког добра твога:
„Без свјећице, без стражице,
„Без дружине изабране,
„Без господе збора пуне,
„Без љубљења и нуђења!
„И без добра свакојака!“

(Наставиће се.)

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање др. Лазе Костића.

II.

(Наставак.)

Ваља ми дакле пре свега срушити ту тропарокондакирмоску батал-звонару на храмишту нашег свенародног одгајања у коју нам је сваком узидан бар по један камичак наши први, неприкосновени назора о божаству и његовим придевима, па тек онда на том рашчишћеном, поравњеном земљишту да станем дизати стројни храм хришћанске замисли о божијем суштаству, о жени и њеном задатку међу јунацима.

То је тако огромна намера, да ће вредно бити прозборити коју том приликом и о начину по коме сам намислио удесити своје разлагање.

Мого би ме когод запитати, нашто толико скањивог разговора о богу и о разном разумевању највишег суштаства у разним верама, кад је реч о јунацима и женама? Ал' кад је већ и тај разговор, ако има какве непрекидљиве везе између разумевања бога и жене, онда би свакојако природније било почети расматрати познатију ствар, па тек онда прећи на непознатију, почети од жена и јунака, па тек онда се попети на небо.

Ту је чвор. Ни у једној науци, ни у једној светској књижевности није се још на чисто решило питање о индуктивном и дедуктивном начелу. А то ће рећи: још се нигде није одрешито и начелно доказало, да ли је боље, да ли је ближе науци и истини поставити прво мисао какву па тек онда прећи на опис појава, у којима се она у природи огледа, — или је ближе памети прво испричати шта се види, па тек онда разложити основну мисао виђене појаве?

Било је то лане или преклане кад је оно чувени француски романција Александар Дима старији покућарио по Јевропи са својим козеријама. И ја сам био један од они, који нису могли а да не даду удворљивом старчићу своје уши на два сата под кирију и да још плате за ту своју услугу нека два форинта.

Међу осталим разговарао је шармантни козер и о Гету и његовом Фаусту.

„Ја сам", рече, „казао Гету да неразуме физијологије страсти; јер иначе неби преставио јунака свог најзнатнијег песничког дела прво као филозофа, па тек после као страсника. Та за име божије, није то ред у природи! У природи нам се прво мора што појавити, па тек онда ћемо моћи размишљати о томе: прво

поникне страст, па тек онда долази филозофија, рефлексија, размисао, која није ништа друго до огледало мирног разума у коме се огледа развој и послед страсти у цртама страснога јунака.“

‚Мусје Дима! Не чудим се што се варате у филозофији. Тиме само показујете да сте Француз и да сте Дима; ал' ми је за дивно чудо, што се преваристе у начину понашања, у пункту франшизе и комплимента, у коме је иначе и обичан Француз први момак у селу, а камо ли Дима! Ви сте тели да нешто кажете Гету у брк, а овамо сте му рекли комплименат, и то незаслужен комплименат; јер, видите ли мусје, ви сте га, не кажем успоредили, него, тако рећи, побркали с богом, а то нисте имали пута чинити. Зактевајући од умотвора песниковог да је скројен по оним истим законима, по којима је бог створио оно што песник представља у замисли, морате допустити да узимате као да је песник бог; а он у истини није ништа друго, до намесник божијег величаства, што му је намењено да врши заповести свога господара у оној области царства му, којом господ, узор уставног владаоца, неће непосредно да рукује?

„Зар ви поричете свезу између природе и уметности? Зар вештак, зар песник, зар ма који умотворац не треба да се угледа у природу?“

‚То не кажем; треба да се угледа; ал' само да се у г л е д а, ил' управо да се о г л е д а у њојзи, никако пак да јој потрагује. Ја не одричем свезе између природе и уметности; ал' уметност није исто што и природа, није само наставак природин, она не стоји уз њу, него јој стоји, као што ви французи кажете, vis-à-vis; уметност није снимак, није копија природе, она јој бива pendant.‘

„Па ви као да мислите, да може уметнички створ бити у нечему баш противан ономе, што му је у природи pendant.

‚Баш управо то и мислим!‘

„То мислите ви, ал' ако оћете да и ја то мислим, бојим се да ћу вас одвећ утрудити.“

‚Здраге воље, мусје. Изволите се погледати у оно огледало. Је ли гледаоцу тај лик у огледалу у свему и свачему раван оригиналу што стоји пред огледалом.‘

„Ако ме очи неварају и ако је огледало равно и добро углађено, онда јесте.“

‚Ал' ипак: дигните, молим вас, десну руку, па погледајте, коју диже онај мусје тамо у огледалу!‘

„Разуме се да ће онај дићи леву, то је најпростији закон оптике. Ал' на што те гримасе?“

‚Узмите да сте ви природа, огледало је песник, а лик ваш то је песников умотвор. Сваки који види ваш лик у равном огледалу познаће да је то Дима, па ипак је онај лик у положају свом сасвим противан оригиналу. Ко има очију за Гетовог Фауста, тај ће познати у њему оличен тадањи правац немачке просвете, познаће у њему овејану индивидуалност самога песника огрцану у равном огледалу његове свемирне душе; ал' зато неће нико искати, да нам се поједине црте тога лика изводе пред очи у оном истом реду, у ком су се развијале у оригиналу му. Природна потреба гледаоца или слушаоца захтева баш противно. Он оће пре свега да зна зашто се овај ил' онај облик изводи пред њега, оће програм. — Како вам је милије, кад се попнете прво на висок брег, па вам пукне пред задивљеним очима најубавија равница са најпитомијим гајевима, потоцима, рекама, вртовима, сеоцима, летњиковцима и шта ти ја знам каквим још дивотама, па кад се већ нагледате целине, а ви се онда сиђете да уживате башка сваку убавину за себе? Или вам је зар угодније кад прво прођете сваки поточић, сваки грмак, сваку леју, свакп кутић оног сеоцета па се тек онда попнете на оближњу висину да видите све на једанпут? — Ово ви иштете од Гета, а он вам је учинио онако, као што ће чинити и сваки прави вештак?‘

„Баш да вам све допустим, ал' да се сваки прави вештак у сваком делу своме мора придржавати тог начела, о томе не да ме нећете уверити, него незнам бил' ми у овај пар знали казати и једног славног песничког умотвора, који се у томе подудара са Фаустом.“

‚Оћете л' бити задовољни са Шекспиром.‘

„Као и са самим творцем природе.“

‚Е, па сетите се његовог Рикарда трећег. Кад је Гете написао:

Habe nun, ach, Philosophie,
Juristerei und Medicin
Und leider auch Theologie — *)

ја мислим као да су га облетале прве речи Глостерове:

Now is the winter of our miscontent
Delightful summer, by the sun of York. **)

*) Проучио сам филозофију,
И лечништво и парничарнју
И, жали боже, богословију — —

**) Сад поста зима наше зловоље
Дивотним летом сунцем јорковим — —

Исти тај почетак у начину цртања свога јунака, исти тај обазир на вечите, непомстне законе уметничке васијоне, као и у Гета; ил' управо исто у Гета као у Шекспира.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Луда којем је цар супарник. *)

Био сам заљубљен да полудим, а може бити и још мало јаче.

Предмет мојој љубави беше лепо шведско плаво девојче, плавих очију, а узраста као капитолска Венера — од кадифе.

Беше, то девојче пуно чара, пуно миља. Особито у очима је имала неку чаробну ватру, која те је убијала и оживљала, која је од сваког створења учинила, да постане нешто више, него на што је рођено.

Одмах ћу рећи на што је употребљавала ту своју чаробну ватру из очију својих.

Пре свега и прво и прво да од мене начини месечара, који ће за њом да ходи, да је прати од Единбора до Мадрита, одатле у Млетке, отуд опет у Петроград, а после од једне престонице немачке до друге. А шта сам ја на свима тим местима радио, одмах ћу казати.

Мој узор беше кћи власника од менажерије, па је и сама укрочавала зверове. Чаробна ватра у очима јој беше на то, да различите дивље зверове тако понизи, да буду кротки као људи; или као што сам већ рекао, да је од сваког створења учинила нешто више, него на што је рођено, то ћу да останем доследан, па ћу да набрајам, да су се лавови на две ноге дизали и шњоме се испод руке шетали као прави „лавови“; бели медведи тако су знали пушком „презентирати“ као да су прави „молодци“; а хијене су по заповести јој сигурале се с јагањцима као — ал' да престанемо даље упоређивати.

Ал' имађаше и једног опасног познаника, једног лепог т и г а р с к о г ц а р а.

То беше тај ц а р, који је мој супарник био.

Да несам без узрока страховао за свој узор, мислим да ће ми сваки лако поверовати.

Кад му је у кавез ушла, у лаком кратком оделу, које јој се уз те-

---

*) Подлистак мађарског листа „Хон-а“ почео је доносити најновији роман најплоднијег списатеља мађарског Мавра Јокајије под именом „Л у д е у љ у б а в и.“ У томе ће роману бити читав низ приповедака о таким људима, који су у љубави својој што лудо учинили. Прву од тих занимљивих приповедака саопштавамо овде, а гледаћемо да још коју донесемо у нашем листу. У.

ло прљубило, и које је показивало не само савршен јој узраст, него и то да испод њега панцира нема; кад му је у кавез ушла, и то никаким другим оружјем у руци до чаробне ватре у очима јој, и кад је при њеном уласку царско дивље звере подигло своју страшно лепу главу, разклопило своје страховите чељусти, и показало своје крви жедне зубе и кад је почело да риче, од чега као да је и само дрктало, па је царским једом погледало на продрзљивца, који се усуђује узнемиривати га а из очију је варнице сипало: — е онда се смрзавала крвца у гледаоцима, а девојче је стало у крај кавеза, подигло је своју руку и заповедајући пружило је на узбуњену царску звер, своје чаробне очи упирући у очи јој, па је пред њоме стајало као кака мађеоница, којој се не може нанети квара, као какав стуб који само гледа а не помиче се.

И царско звере све је тише и тише рикало, док на послетку неје му прешло рикање у тихо мумлање. За тим је окрепуло главу, као да признаје да је побеђено, па као да се стиди слабости своје окретало би се гледаоцима, рикнуло би на њих по који пут, грдним шапама својим ударало би гвоздене шипке на кавезу, као да би хтело рећи: шта ми се чудите, та то је наш посао! После тога окренуло би се једанпут, сагло би главу, а дугим ружичастим језиком својим облизивало је своје брадато лице, па би се мало по мало приближавало чаробној женској, улагивало би јој се, наслањајући главу своју на њу, па је гледало да је и у руку пољуби — безобразник један.

Ал' девојка би у том тренутку тргла руку, јако би лупила својом малом ногом, па би само повикала: „На место.“

А на ту би се чаробну реч тигарски цар стењући повукао у крај, као какав борац, који плаче, тамо би легао и главу своју скрио међу шапе своје; дрктао би и тако се чињаше као да нешто пребацује.

Ал' онда би му опет девојче приступило, и мило и слатко говорило; умиљавајући се гладило би му лепу глатку главу, па би на послетку налегло се на њ целим телом својим, као какав нов аријаднин кип; на уво би му шапутало, загрлило би га, па би и главу своју наслонило на тигрову главу.

А лепо дивље звере са свим би се покуњило на то улагивање. Неје мумлало више, само му се чуло врело дисање у дубокој тишини, која је међу гледаоцима постала; на поспетку стаде са свим наивно њискати. па можда би још у стању било и пропевати, а у полак отворене очи му светлиле су се зеленом бојом као у каквој наслади.

У том тренутку неје могло ништа публику уздржати да не заљеска бурно; — ал' у том је тренутку и девојче хитрим скоком пскочило на врата, која су се за њу отворила, а узбуњена царска звер дивљом јарошћу скочила би за њом, па би по читав четврт сахата рикала и гвоздене шипке на кавезу свом дрмала, кад је дознала, да су се само сиграли шњоме.

Ал' за то је опет други дан допустио тигар да се шњиме на ново то исто чини. Гдекоји би пут био у доброј, а гдекоји пут опет у злој вољи. Десило се и то, да га је тек непрекидна посвка девојчета могла склонити да је послуша, а било је прилика, кад неје хтео ни да примети да му је у кавез ушла, него је непрекидно и тамо и амо пред гвозденом решетком ходао, као да се кара с гледаоцима, као да ништа не мари, што је девојка у кавезу и као да се дури. А гдекоји пут легао би пред врата, на која је девојка улазила, а то је толике значило, да данас не ће бити никаке претставе. У таким приликама неје се ни Каролина појављивала.

Каролином су звали моје лепо девојче.

Сад већ сваки може видети, да сам имао узрока, што сам страховао за њу са супарника, који је био цар тигарски.

Не треба баш великог душевног напрезања а да се увиди, да не могу лако живци људски подшети. гледајући како лепота девојка, коју обожавамо, сваки дан улази у тамницу лудог дивљег звера. Један тренут у срдњи, или дивља звериньска ћуд, па ко ће да одбрани, да то бајно створење не смрви ударац од грдних шапа, или један једини притисак страшних чељусти.

Страшно је и помислити, да живот девојчета, ког обожавамо, сваки дан за једну четврт сахата виси о невидљивом паучном концу, којега је један крај везан за врат тигров.

Ал' мене неје само то дирало; — мене је мучила мисао: за што просипа милост своју драгојла моја на једног — странца.

Ја сам у тим ласкањима, којима је дивље звере обасипала, видео крађу мени учињену, а кад га је загрлила, румен мржње и љубоморства покрио би ми образе. Да је та дивља звер сретнија од мене!

И ја сам ипак тај призор сваки дан до краја гледао. Тамо сам био ако је снег, ако је киша падала. За менажеријом сам ишао од вароши до вароши, а особље јој познавало ме је већ као и своје папагаје.

Више сам се пута разговарао с Каролином кад је у кавезу код дивљег звера била. Мени је допуштено било шњоме се разговарати, а бадава би била свака забрана, кад би је ја и тако прекорачио.

Кад је тигар на земљу легао, а она се на њ наслонила, онда сам могао неколико тренутака шњоме се разговарати а да је не излажем опасности.

— Зар се не бојите, да вас једном та дивља звер не растргне?

— Има жена, које се знају сиграти и са зверовима, који су много опаснији од овог, — одговори смејући се.

— То видим на себи.

— Дакле признајете да сте опасни?

— За вас не.

— И ви ме не би растргли да сте на место тигрово?

Хм! На моју част то је било тако питање, на које несам знао на брзо одговорити. Кад сам ее сетно свог пређашњег живота, морао сам признати, да има право, што се у неку руку сумња у мене.

(Наставиће се.)

Научно патријотски позив.

Прва је наука познати себе.

Народ, који себе из основа и у сваком погледу добро познаје, тај ће народ свагда имати у себи најпоузданијега јемства за свој напредак у свакоме правцу.

А народ, да себе позна, мора двоје да чини: да истражује т. ј.

1. како је он некада стајао у свакоме правцу, и

2, како он сада стоји у свакоме погледу; или краћим речима, да разазна

1. какав је био, и

1. какав је сада.

Проучити који народ какав је био, можемо само из његове историје, али написати историју народа није довољно испричати само његова дела, која имађаху утицаја на његов политични живот, него га осветлити и у његовој унутрини, какав он бијаше у држави. какав на селу, какав на дому; које место запрнаше у науци, које у уметности, које у занатима; — шта је могао да каже, и шта да уради. А то би значило: ваља имати тога народа општу историју. Но да се све то упозна, и општа му историја напише, ваља имати на руци и опо, што се у тој мисли већ нешто написало, и оно, што је од рода самог као спомен остало. Ти споменици најбољи су сведоци његовој снази, и најпоузданији гласници душевној му ваги. Споменици ти из минулих времена престражиште све потоње дане, и дотрајаше, који дотрајаше, до наших дана не да их гледамо само, него да их читамо и питамо и они ћеју нам казивати и причати и некадашњу славу и претрпљене јаде своје и творца им. А увиђавно је, да ће историја бити све јаснија, пунија и истинитија, што тих споменика буде више и познатијих.

Проучавати пак народ, какав је сада, то је много и много лакше. Но то лакше није с тога, што би се можда на мало ствари имали да обзиремо, него једино сбог тога, што нам је предмет испитивања и проучавања пред очима. А предмет тај врло је велики, он је врло разгранат и раширен, и има у себи сијасет ствари, што би на први мах изгледале као са свим неважне, а нису. На прилику његове пословице и загонетке, то су верни изрази философије му идејалне и практичне. његово ношиво и одело, постеља и прибор јој, то је огледало његове естестике и индустрије, његове песме и напеви, игре и попевке, то су му тумачи срца о уметности, па најпосле и биљаре баке зар несу жреци митологије која и данас

у народу живи? Све су то ствари за проучавање и познавање народа врло важне и све те ствари, и друге још многе овде и неизбројане, искупити и проучити, значи изучити етнографију народа, узазнати народ какав је и шта је кадар.

Ми смо досад много дангубили у многоме чему, па и у томе. Но први појасеви у народу и нису за склапање овог и оног, него за прибирање грађе и свега што је за народну зграду потребно. Па тек други појасеви биће ју позвани да слажу и зидају Али ако по худој срећи неби било никога. који би се одао да прибира, онда одкуд може бити онога, који би слагао и уређивао. Са вечитом оскудицом у грађи, неби никад кадри били штогод честитога и постојаног начинити, него би увек или шепртљали и по мраку тумарали, или би се морали одродити. А то би била теш ка клетва од сина оцу.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

• У Новоме Саду почео је од нове године излазити нов лист: „Беседа“ за црквене, школске и народне потребе, за сада три пута на месец, а ако се јави доста претплатника и чешће. Задатак је томе листу: да креши веру православну, да шири науку и шта треба знати о нашој цркви, и да показује пут, којим може народ српски унапредити благостање и срећу, те и боље ојачати свешћу и народношћу својом. Уз лист иде као прилог: „Духовни зборник,“ који ће доносити беседе црквених отаца и наших припознатих проповедника. Уредник је „Беседи“ Андрија Монашевић, свећеник у Новоме Саду. Цена је листу са „Духовним зборником“ на годину 6. фр. а. вр. Ми се радујемо овом подузетку, који ће подмирити у нас давно осећану потребу, и желимо му добру срећу!

• Можемо јавити, што ће сваком Србину мило бити да разуме, да одбор за издавање вукових дела у Бечу намерава прештампати I. II. и III. књигу српских народних песама које се толико траже. Уз сваку ће књигу још додати и нове песме, које уз коју иду, што их је Вук приправио за штампу, а нигде их још наштампао није. Осим тога намерава одбор да прештампа све критике и одговоре вукове на „језикословне ситнице“ у једну књигу, па да се по јефтину цену продаје. Све то намерава одбор штампати чим буде готова књига: „Живот и обичаји народа српскога.“

• Добисмо књижицу: „Михољска скупштина“ држана у Крагујевцу 1867. У тој је књижици: 1. Адреса, коју је посланик вароши Јагодине, Јован Јовановић, прота, предлагао као одговор на престолну беседу на последњој „Михољској скупштини“ у Крагујевцу. 2. Предлог посланика вароши Јагодине, Јована Јовановића, проте, о слободној штампи. 3. Чланак о михољској скупштини који хтеде „Србија“ донети, али којег београдска цензура забрани.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Опоминући наше поштоване читаоце, да је овај број нашег листа први у овој години, уљудно их позивамо на нову претплату.

Млого више ценимо и поштујемо нашу публику, него да би се могли пред њоме хвалити шта смо за прошлу годину донели у нашем листу. Ми најбоље осећамо недостатке своје, ал' и то знамо, да томе несмо једино ми криви, него и данашње наше књижевне прилике, које су наше и онако слабе књижевне снаге разкомадале, у место да их здруже и уједине. Још нам мање подноси образ, да празним обећањима мамимо на претплату. У место млогих речи дакле мислимо да ће најбоље приличити, ако рекнемо, да ћемо се озбиљно и својски постарати, да наш лист по садржају све више и више одговори задатку своме.

„Матица" ће и од сада излазити три пута на месец у досадашњем облику свом. Цена јој је на годину 4 ф. а. вр.

Претплатни новци шаљу се благајници „Матице Српске" у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара А. Добровојсвића у Београду која се о томе стара, да сваки наш претплатник у Србији свој лист уредно добија.

Умољавамо лепо сваког брата Србина, који је пријатељ нашој књижевности и просветном напретку народном, да се и сам упиш и. да приме колико само може око скупљања претплатника на наш лист.

Ко од наших досадањих предбројника не би хтео нашег листа више држати, нека нам врати одмах први број, којег шаљемо свима старим предбројницима нашим.

Учтиво опоминњемо и лепо молимо све наше дужнике, да што пре поплаћају дугове своје. Срамота је и за њих, а и за нас, што се несу одазвали толиким нашим опоменама.

Чланци, који у „Матици" изађу, награђују се, али тек онда, ако писци, који за свој састављак награде траже, ту жељу своју одмах при шиљању својих састављака изјаве. Награде досуђује књижевни одбор „Матице Српске."

Уредништво „Матице."

САДРЖАЈ.

Сјеверно Православље од Николе Беговића. — На гробу Бранка Радичевића од Миленка. — Моје несуђење. Новела. — Србин и Србкиња — дакви какви су. (Наставак.) VII. — О јунацима и женама. Јавно претавање дра Лазе Костића. (Наставак.) II. — Подлистак: Луда којем је цар супарник. — Научно патријотски позив. — Књижевне белешке. — Позив на предплату.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новом Саду 1868.

Број 2. у новоме саду 20. јануара 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Наставак.)

Знам, да ме нећете осудити ако простодушно исповједим овђе, да сам и ја некада на наличју филистерства боловао. Та заваравало ме бијаше оно својима масним ријечима. Знао сам ја по пут пољскога шљахтића што ће рећи: „цезаропапизам“ „кнута“ „козачтво.“ И кад сам се у тој филистарској грозници још наставио био и на руску књигу, омрзе ми брже неки „архимандрит“ Николе Гоголља у „Тарашу Бульби.“ И сада ми је још архимандрит тај учовјечено само звјере, јер незна он ни за Бога ни за душу, кад онако безчовјечно туче кукавнога „бурзака“ са врбовачом да му све срце пуца. Још ми се чињаху сви Руси, е су они бутун сви Основјаненков сушти „Хома Мањак“, — неко глупо, гњило и подло створење, које само с поља наличи на човјека. Сјетите се само „Ере“, па ћете одмах познати „Хому Мањака“, које у осталом као сатира и неможе никога да вређа, а „Ера“, богме, вређа Србе у Хрватској!

Јесам, да како, радовао се Герценову „Колоколу“ — и веселио ме је бритки швигар Бакуњинов. Ја сам мислио: ако Русе премрази наш народ, да ће он одмах окрилатити.... Вот, Бакушко, ошибка! Но ја све једну те једну велим: ко мржњу у себи понесе, томе бива као и отровној змији, која се својим иједом сама убија.

Него да одвратимо очи са тога тужнога позоришта, пуног блудње и бједе, и да се дадемо на главну ствар, за хришћанском цјели. Са том узвишеном жељом и рекао сам ја ово напред само да се боље разумјемо!

Па тако, видите, ја сам некако натурен пролетос да пођем у Русију. Није то, богме, никако била моја изпечена намјера. Јесу ме једни наговарали да пођем, али су ме опет други обарски одговарали. Изложбу сам ја московску подпомагао са српским одјелом из банске крајине и са некима фотографијама: али никад нијесам ни помислио, да би ја пошао до те изложбе. Од шале, већ у задњу руку, окушам срећу, те збиља добијем све путне исправе, и пођем до Беча у своме домаћем послу. Но разкарен ту, састанем се са некима путницима, те се у разговору одпутим и ја шњима до Москве. А сад вам одмах кажем, да ја до тај пар никад још пре невиђох жива Руса, а ваљда сам најмање коју десетину пута због „Руса“ забиљежен био у црну књигу. Ви те „штикле“ већ знадете, па пањкања такова немогу више ни да боле....

Из Карловца управ у Петроград долази се данас гвозденим путем. Та велика даљина превали се за пет дана. Но друштво наше одмарало се на граници, у Варшави, Ченстохову, Гродну, Вилни, Острову, Пскову и всћ од тале долази се у Петроград. У Варшави виђосмо се већ са многима Русима. Празднци ускршњи (пентикоста) трајаху, а Русима оће та слава много да значи. Они су у те дане особито гостољубиви и дружевни. Словенска гостољубивост у обће позната и хваљена код Руса у те је дане у своме цвјету. Тако си изјасните тиме најпре велико славље, што га Руси тога пута даваше својим словенским гостима. И међу нама било је некије, који то славље себи тумачише бајаги као демонстрације у прилог свесловенству; али то су идиоти у нашим православним — и у опште у руским народним обичајима. У Варшави неимадосмо свстачне наше службе. Владика је некамо по дужности својој отишао био. Свештенства нашега виђесмо не колицину. Огледасмо одијељене пољске и руске гимназије, свеучилиште пољско и још неке друге знамснитости тога пољскога града. Позориште је лијепо и огромно. Надписа на кућама, трговинама и т. д. имаде и руски и пољски, а имаде и само пољски. Пољаци имају своје новце пољске, свој језик у школи и у животу. Цркве своје граде Пољаци у штилу римском са танком и обично једном кулом; Руси напротив у византијском са широком јабуком, и више кула. Крст пољски имаде шест крајева, а руски осам. У Ченстохову имају Пољаци лијеп и богат манастир, они реку „костељ“, а попове своје зову „скензами“. У томе костељу имаде 20 патара, и казаше ми сами да школе не држи никакове. Ту се у ризници богатој чува сабља славнога јунака краља пољскога Јована Собјескога, који је Беч ослободио од Турака. Земља је

пољска пуна Жидова, ови носе дугачке аљине, по пут нашије свјештеника отјешње, а на глави ћепицу по пут латинскога „ћолепуша“, и већ шешир пољски, много налик на крањски, а спретнији од тиролскога. Солупе усукују, те им стоје као рогови поред ува. Пољски скензи носе дугачке „капуте“ као обично на западу. Они су понајвише богати и угојени. На пољу виде се многе вјетрењаче (млини) и дрвени крстови пољски. Народ прави куће своје по пут нашије крајишника при земљи, и покрива их сламом. Блага се види сваке струке на пољу. Жене су обучене у шарене сукње и повезане ридом. Као да оне своје рукотворине, ваљда осим кошуље, и немају на себи, те се немогу ни из далека споредити са нашом ваљаном Србкињом у својој прегачи и већ китњастом српском руву! Шуме су у Пољској лијепе чамове. Уз гред додајем да су и Пољаци били некада ученици словенскије апостола Ћирила и Метода; али су они то послье замјенили са латинштином.

Ајдемо сада у Вилну. То је на лијепом бреговитом предјелу варош судећи по земљи пољска, али у ствари је управ жидовска. Имаде у Вилни до 40.000 Жидова, око 20.000 Пољака, а Руса зар само 7.000 душа. Ту имадосмо прву службу руску. У великој и лијепој руској цркви разавише Руси цијели сјај православља. Владика је служио са многим свјештенством. Владика ми се тај допао. Човјек висок, кошчат, корак му је измјерен и старачки. Стас мужанствен. Сједина га покрила бијела и чиста, лица поувела и покривена неком измјешаном жалости и надом; очи упале и застрте дугачким сједим обрвама; глава и врат погнут; перчин већ отанчао и трцав, те се над сјаним рувом црквеним види испод затиока гола шија као на муке пружена. Мрави ме подилазише гледећи тога, би рећи, апостолскога мужа. У Вилни сам! Но да одбијемо грозе које те подузимају кад се сјетиш страшнога покоља, што га починише побуњени Пољаци на сугрђанима својим Русима; вслим: да оставимо то па да ти причам за појав у руској цркви, каковом се и ненадаш. Ђакон је то руски! Владика се обукао и стаде, богме, на службу. Силан глас пред „дверима“ зауја: „благослови владико!“ Ђакон је то руски био! Кажем ти, глас је јаки, громак, али неиде као на славину; већ је ђакон господар своме гласу. Па истом као оно кад у мору тутњи врјеме, те га разабираш час јаче и ближе, а час даље и страховитије: тако руски ђакон. У широким грудима његовим плива та јестаствена ал' вјештином фином сасвим ужикана снага, те је он пушта према моментима дивне службе православне. Час мислиш: родио се Христос, те земља трепери и радује се, час

велиш: ето долази Христос у Јерусалим, и земља се тресе — препада и — нада.

Млада силна снага, и мужанско достојанство, што га ђакон руски изражава гласом својим међу народом посред огромне цркве, улијева ти свети страх у срце: „Яко левъ отъ Юды рыкая“. Тако се мени прелијеваше у тој живој призми цијело значење хришћанстиа по род човјечански, а уједно и сва милина словенскога чуства; сувише пак та млада царујућа снага рускога народа. Јесам ја спреман био да рускога ђакона чујем, јер сам знао како народ руски много милује ђакона гласом одарена у цркви својој. Али да је то тако вјештином обделан глас, то нијесам знао. Заиста, да ускрсну наше литургисте, Василија велики, Јован Златоуст, или Григорије, они би сами припознали да „ђакон руски“ сасвијем правилно модулира чисто хришћанско чуство, што 'но се прелијева у њиовим литургијама!

У Вилни тако отужи ми тешка туга, што ме мораше преко све те несретне земље пољске. Весео кренем одтале даље, и у Острову ступим први пут на руску земљу. „Хљеб и сол“ — тај прости али зато и слађи поздрав словенски ту ми угоди. Мој је дух већ напред био одлетио у Петроград. Већ у Пскову олакшаше ми љубазни Псковљани дружење са Русима. Уста руска, њиов начин (манијсре) већ сам познао, и уво ми се привикло било на брзи говор руски. А толико ти управ треба, да се са Русима разумјевати можеш.

Под вечер дођосмо у Петроград. Снијег нас допрати, а почетак је мјесеца маја! Него не чудите се ви томе, а и мени није то на сјеверу ништа за чудо било, јер сам и оставио за собом на крањским брдима снијег, и на Семерингу пред Бечом. На Неви је истом у тај пар лед пуцао. Магловито и мучно вријеме даваше Петрограду отајан изглед. Куд се год окренеш, мислиш: ето је, пред тобом по пут лавине у часу створио се непрегледани ред великољепније кућа. Цркава има на све стране колико ти је воља. Ваљало би стати поссбно па тај огромни град описивати. Али мени то није овђе намјера. Толико ти кажем, да сам се збио с ногу за оно дана што сам боравио ту трчећи ваздан и разгледајући које цркве и манастире, које пак јавне и осебне заводе и збирке. Славе црквене вићох у већем размјеру, али у језгри оно исто што и у Вилни. Једном ријечи Петроград се неда прегледати у неколико данз, а још мање може се пресудно о тој столици сјевернога „колоса“ говорити. Толико је извјестно да је град лијеп, и то је перјаница, којом се Рус поноси. Чујте само:

„О дивный градъ! о чудо свѣта!
„Тебя волшебникъ созидалъ!
„Кто воспоетъ тебя достойно,
„О градъ великаго Петра,
„Великолѣпный, дивно — стройный,
„Восточныхъ вымысловъ игра!....“

Можда ће се повратим још један пут на цркве петроградске, те ћу зар имати разлога коју више рећи, а сад дај да јурнемо до Москве, и да њу најпре огледамо.

Из Петрограда иде се у Москву, како мислим већ знадете, на гвозденом путу. На лијепим и удобним за путнике колима превалисмо ми тај пут за 17 сахата. Обично пак путује се ваљда нешто јаче од 20 сахата. Пошта из Карловца у Москву доноси лист за седам дана. Пут је тај заиста угодан био: измјешали се Срби, Руси, Чеси, Словенци, Хрвати, Бугари, Словаци и Кашуби. Помислите, колико је грана и племена толико је и језика. Ма неварајте се: сви ти језици слише се у један живи пламен; и што језик можда одмах непогађа, то ти само чуство на очи и лице изговара. Остала је политика нама за леђима у Петрограду; и Рим са својом натегнутом полемиком никоме ваљда ни на крај памети; — а ригористична Москва још је у напред далеко. У друштву нашем отворена је блажена помирљива наука — иреника — па та слога чисто ти диже осјећања до највиши сфера, што 'но их само љепша душа познаје и осјећа.

Рјеке руске Волхов и Волга набрекле и полијевају око себе једноуду (монотону) равницу, што 'но је зову „пјесчаним“ морем европским. Валдај (гора) изчезава у тој равни као гљива — печурка на трзни. Шуме још једине помажу оку да сасвим не суста. Види се с пута по који „город“ са својим гордим кулама и црквама. Села руска у своме грунку без обора дају по нешто промјене. Сељак руски са својим спретним плугом на једном коњчету, чисто као да се шали, оре муљевно поље и подсјећа те, да та равница руска није пуста. Али пара пуста немари што сам ја странац, већ ме немилице јури напред, што 'но ријеч, таман „по — руски“ а неда да разгледам. Управ се нијесам више нити отимао за тим, већ сам се предао био у напред на уживање московски расноврстније красота. На станицама стајасмо почешће, и ту ти ме из мога јелизејског сна пробуди глас: „Пожалујте бањушко, кушаћ чају — кофи!“ Та можоте у Русији јести сваки час, тако је био свјеж тамо ваздух. „Ајде и то нека буде“ — прихватили би ми угодном „хозјаину“, а кад тамо, али је за „чајом“, „кафом“ обично господска част. Здравица има туштa

све боља од боље. „Боже, царја храни,“ — то је код Руса на првом реду! „Мужики“ сретаху нас са стране ваљда по који дан хода. Незнам ти кратко обиљежити тај народ, тако ми се чудан учинио. Он је сама милина: оће да те поједе од весеља, — полијева те врућим сузама од радости, и само тек тепа кроз плач: „Благословите мења Бањушко... Вы, православни свјашћеник! Блахословите.... Бох праведни....“ — Све, све — али ја опет тарем памет о тај Елдорадо руски: „матушку“ Москву. Дођосмо сретно око вечерно доба на Москву. Остало већ знадете све из пређашњи гласова путнички.

(Наставиће се.)

ОСЕЋАЈИ.

Мирисаво, љупко цвеће,
А на цвећу роса млада,
Мутно око, суза горка,
Пуна рана, пуна јада,
Зора жива, осмеј рујни,
Препун миља, пун красоте,
Нојца тија, нојца нема,
Пуна чара и дивоте,
Мирни гласи, мирна песма,
Што драгану пева љуба,
Бојна вика на бојишту
Кад затруби бојна труба,
Први осмеј милог чеда,
Кад свет овај диван згледа
И последњи уздисаји —
О, лепи сте, осећаји!

Често синак снове снева:
Он на гробу сузе лева,
А што лије горке сузе:
Њему самрт благо узе!
Имао је једно благо
За које би радо, драго
Живот дао,
Ал' је судба злобна клета:
Узе мајку с' овог света
Самрт јао!
Јеца млађан, бије груди
А када се већ пробуди,
Ох, када се из сна прене,
Чује слатке зборе њене:
Буји чедо, надо моја,
Ту је, ту је мајка твоја.
Све је, Боже, санак било —
Њега љуља мајке крило!
Што осећа срећно срце
Срећно ће изкасти:
Песму пева пуну чара
Милине и сласти!

Често тражи драган драгу,
Пита зору, нојцу благу,
Росу, цвеће, бистро, врело:
Камо моје чедо бело?
Нојца прође, зора дође,
Опет ево бела дана,
Нигде моје слике драге —
Душа ми је пуна рана.
Тако збори па уздише:
О, стој, душо, никад више!...
Сузи око, груди стрепе, —
Ој, камо сте, очи лепе?

Опет пита, опет тражи —
Нема драге, да му сблажи
Груди болане...

Па зар тако, моје цвеће,
Моје лепо премилеће,
Лепи љиљане!...
Спусти главу, тужи, вене —
Ох, не љуби она мене!
А кад тамо — иза луга
Сузе лева верна друга
Сузе лева па уздише:
Нема њега, нема више!
Сунце моје! срећно срце
Срећно ће изкасти —
Песму пева пуну чара
Милине и сласти.

Често груди љубав мори,
Страшним пламом срце гори:
Неверна је, аој Боже!
Да куд она ходит' може?..
Кад се спусти нојца тија,
Месец бледи кад засија,
О, ја сам ју често гледо,
Онда пође моје чедо.
Зар ме тако љубиш силно,
Моје чедо преумилно?..
Кад ме љубиш драга сени,
Онда пружаш отров мени.
Речце благе, збори благи,
Загрљаји они драги,
О, зато су, зато само,
Кад' ти дође, драги, тамо
Када љуби очи твоје,
Да засениш очи моје! —
Тако болан драган збори,
Страшним пламом груд му гори.
И кад дође нојца тија,
Месец бледи кад засија,
Пође драга, лице бледо
Ка' блеђани зраци,
За њом оде драган мирно,
Лаки му кораци.
Чека, слуша, груди стрепе —
О, дознаћу, очи лепе,
Ко вас љуби осим мене;
О, дознаћу, сузе њене
Дал' су зраци срца верна
Осећаја неизмерна,
Куд долази свагда амо —
Ено стаде, лакше само!...
Стоји драга, склапља руке,
А слуша још тешке муке,
Пред кога је сада стала,
На колена опет пала —
Свети син,
Што га тешко измучио,
Свете вере — проклет био! —
Душманин.

О, помози творче благи,
Болан ми је мој предраги,
Моје око сузе рони,
Ја га љубим — он ме гони! —
А кад драги ту је спази,
Кад дозпаде, куд долази,
Он потрчи, пред њу пада —
Прости, душо, само сада!
Прости, душо! — срећно срце
Срећно ће изкасти —
Песму пева пуну чара,
Милине и сласти.

Осећаји, лепо цвеће,
Међ вама ми душа шеће;
Ал' не нађо цвећа доста,
Не оплетен венац оста.
Нађо крина и зумбула,
И румена лепа ђула,
Али за чим душа жуди,
И уздишу српске груди,
За чим јунак руку пружа —
Камо она лепа ружа?...

Хај, поглете оне стене,
Видите ли синке њене.....
Мајка збори сину своме:
Освети се бездушноме!

Љуба збори свом драгану:
Хајд' на ноге, ено плану!
Драган збори: због ом, због ом!
Она вели: ја ћу с' тобом!
Па се бојна мача лати
На бориште драгог прати.
Громи бију из облака,
Пуца стена кршна, јака,
Небо само сузе рони,
Јера знаде, да су они —
Знаде, да су српски борци —
Рабри Црногорци!
И допану тешки рана,
Ал' им није жао,
Јер је сваки чету врага
У црн ад послао.

Лежи болан, рањен борац,
Лежи дичан Црногорац,
Добро знаде, ту је часак,
Чује бледе смрти гласак,
Па како је њему мило,
Чедо га је загрлило,
Он говори чеду своме:
Освети се врагу моме!
Дршће срце, дршћу груди
У Пожуну.

Смрти бледе ево туди,
Ево она лепа ружа,
За чим јунак руку пружа.
О, како је срећан, Боже,
Изказати сад неможе,
Осмене се као чедо,
Мислиш, сад је света згледо
И никада крвце лио —
О, ко да се сад родио!
Још прозбори лепа збора:
Та мање је сад злотвора!
Ова мишца некад јака,
Сад слабачка рука,
Послала је гробу црном
Триста злобни вука.
Још прозбори: Боже свети,
Ал' је дивно за род мрети!
Осмене се кано чедо,
Мислиш, сад је свијет згледо,
Лети уздај мутним летом,
Растаје се, Боже, светом,
Пуне су му груди болне
Милине и сласти —
Хај, ови се осећаји
Не могу изкасти!!

Ђена Павловић.

МОЈЕ НЕСУЂЕЊЕ.

новела.

(Наставак.)

II.

Кад сам после неколико дана Дрази дошао, нађем је тужну, жалосну, а по очима јој се видело, да је морала плакати.

— Шта вам је? — запитам Драгу, а срце ми се стаде стезати у грудима чекајући на одговор.

— Ништа! — одговори тихим гласом да се једва могло чути, а лепим својим црним очима погледаше ме дуго и сетно.

Мора да је по очима мојима видела што се у мени збива, кад ме на једанпут за руку ухвати и хитро запита:

— Да л' ме заиста волите? Јако волите?

— И ви то можете још питати? Ви питате да л' вас волим? Волим вас, да! Нек вас за сада задовољи та једна речица, а ако настану кобне прилике и тешка времена по нас обоје, ја ћу вам доказати како вас силно волим, а дотле ми верујте простој речи.

— Дакле ме заиста волите?

И Драга застаде иза тих речи, ал' мало после додаде:

— И не би могли без мене живети?

Не могу исказати како сам се на то питање уплашио. Без речи упрьох очи у драгине очи, које су ме непомично гледале и црте на лицу ми мотриле.

— За што ме питате, — рекох после неколико тренутака, — за што ме питате баш сада?

— Морам се удати, — одговори Драга, — а погледи су јој још свеједнако непомично на мени били.

— Морате се удати? — запитам од бола загушљивим гласом и пустим јој руку.

Тек што то изрекох, а мени се смрче пред очима, крв ми удари у главу и морадох се спустити на столицу крај мене, да о тле не лупим.

Дошло ми је да се од муке смешим и једва се могох уздржати да се од горког смеја не заценим.

Драга је преда мном стојала и гледала ме непомично. Ја подигох очи своје њојзи и наши се погледи сусретоше. У драгиним очима беше у том тренутку нека чаробна ватра, која ме је целог сагоревала.

Морадох од те ватре очи земљи оборити.

Неколико тренутака прође у ћутању.

— Просио ме је ваш познаник, Гаја Драгић, који је, као што и сами знате, богат човек. Он је обрекао матери, да ће ми дати, ако за њ пођем, двадесет хиљада форината за просто уздарје.

Свака од ових речи, као толико љутих гуја, стаде ми се око срца тако савијати, е сам помислио сад ће ми крај бити.

Не знам, ни сам како, еле ја одговорим:

— А ви хајд' пођите за њ!

— Зар ви не би ништа марили, ако би ја то учинила? — запита и ухвати ме тако брзо за руку, да ми је долазило, као да то у радости својој чини.

— Не би! — одговорим.

— Ал' ви сте са свим побледели!

Метох руку на чело и осетих да ме зној пробија.

— Врућина ми је!

— Врућина вам је, а овамо сте бледи! Заиста чудновато!

На те речи погледах Драгу и видех где се смеје. Несам знао да и смеј може жаоку пустити. Кад је та жаока до срца ми дошла, поскочих од бола, посрћући дођем до стола, узмем шешир свој с њега, поклоним се Дрази и рекнем јој:

— Да не понесете греха са собом на венчање, ја вам враћам заклетву!

После тих речи хтедох отићи.

— Ви ме остављате? — рече Драга и ухвати ме за руку.

— Не желим ником на досади бити, а још мање туђој срећи сметати.

— Желите л' дакле да се не удајем?

То ме је питање и болело а и смешно ми је долазило.

— А шта мислите ви чинити?

— Ни сама не знам шта да радим!

На те речи у мало што не прснух у смеј.

— Ви не знате шта да радите? Ја сам мислио, да ме волите!

— То и сад кажем.

— А овамо хоћете за другог да пођете.

— Не ћу.

— Ал' мало час рекосте.

— Сад не више.

И драгине руке обавише се око мога врата. Глава јој паде на груди ми, а очи јој засветлише се опет оном чаробном ватром, од које ме је несвестица хватала.

Несам знао шта да мислим, несам знао шта да радим, само сам гледао дуго и дуго, у заборав, у драгине очи, а те очи беху тако мирне, тако сјајне, у њима беше толико тихе чезње и љубави, да су ми и нехотице ударише сузе на очи.

— Ваше су очи пуне суза! — рече Драга и погледа ме мило. Ја сам вас растужила. Молим вас разаберите се. Ја вам ево обећавам, да се не ћу за другог удавати.

— А на што ми то обричете.

— Што вас желим сретним учинити, што вас волим!

Као да сам се из тешког сна тргнуо. На једанпут све се засветли око мене и Драга ми дође сјајна као какав анђео с неба.

— Је си л' заиста анђео? — повикаох и ватрено је загрлих, а наше се усне упише једна у другу.

Ах, каки чари, како блаженство лежи у првом пољупцу! Кака је то невидљива сила, која срце везује за срце помоћу усана? Какав је то заносни чар, који је слађи него све друго на

свету, који и од саме среће више вреди. У таком тренутку као да се душа с душом грли на уснама. Пољубац је из раја украдена ватрена искра, која се запали када усне додирну усне. Та те ватра разгрева и спасава на један тренутак. И вечно спасење сигурно да је тек вечити пољубац.

Грлисмо се и љубисмо се. Та срећа, то блаженство, које у том тренутку осећах, не може се описати.

Давно је прошао тај блажени тренунак, то сретно време, ал' и сада нема на овоме свету тога блага, за које би дао ишчупати то сећање из душе своје.

Могао би и ја с Хафисом рећи, да још и

„С оне стране гроба, ма у којем стању,
Рај ће мени бити у опоминању."

III.

У колико је моја љубав све више и више расла, у толико је опет мржња драгине матере према мени све јаче мах узимала. Ретко је кад пропустила прилику, а да ми моје сиромаштво не пребаци, и ја сам, на жалост, увидео, да је она у стању богатству за љубав и срећу ћери своје жртвовати.

Несам већ знао шта да радим. Мучило ме гледајући како мати драгина све јаче и јаче утиче на вољу ћери своје, па сам молио Драгу, да учини крај муци и да пође за мене.

Дрази би увек неправо било, кад сам год женидбу спомињао и тек би рекла: „Морате још мало чекати?"

Више пута посумњао би се, да л' ме Драга заиста воли, ал' један поглед, један осмеј њезин растерао би сваку сумњу у мени.

Несам знао ни то себи протумачити, како се може с Гајом Драгићем тако радо забављати, кад не мари за њ.

Док сам ћутао, ћутао, на послетку се не могох уздржати, а да је не запитам:

— Гаја Драгић као да се додворио милости госпођице Драге?

— На што то питање? — одговори Драга и погледа ме чудновато.

Ја сам ћутао.

— Дакле смо љубоморни, господичићу мој!

— То несам, ал' не би рад туђим ћудима играчка бити!

— Не дадох вам повода, да о мени тако мислите.

— А за што примате тако често Гају, за што се тако радо шњиме забављате?

— Што морам: тако то жели мати од мене!

— А ви сте, наравно, тек послушна кћи! — додам поругљивим гласом.

— Тога не заслужих од вас! — одговори прекорно.

— А ја још мање! — рекох осорљиво.

Драга ме погледа на те речи некако чудновато, ућута и оде прозору.

И ја сам ћутао, ал' се с места не помакох.

У том ћутању могло је једно по сахата проћи, кад у собу уђе мати драгина.

Она нас гледаше, ал' ни речи не рече.

Ја се на брзо опростим шњима, говорећи да сам с ума сметнуо, да имам нека хитна посла.

Мати драгина стиште ми руку, осмејкујући се, ал' Драга нити ме погледа, нити ми хтеде руке пружити.

То ме тако разљути, да сам одмах у себи одлучио, да не пређем више преко драгинога прага.

(Наставиће се.)

КАД КИШИЦА СИПИ...

Шта ти с' лепше чини, лане,
Море када кипи, —
Ил' кишица богодана
Тихо када сипи?...
Ил' кишица богодана,
Тихо када сипи?...

„Море; ал' не за то, што је
Тад срдито, дурно,
Већ — ко љубав твоја што је
Плаховито!... бурно!..
Већ — ко љубав твоја што је
Плаховито... бурно!“...

Виш, твоја је љубав тиха,
Страшћу непрекипи...
Мени с' лепше за то свиди,
Кишица кад сипи...
Мени с' за то лепше свиди,
Кишица кад сипи..!

У Бечу, из „Зоре“ Јован Грчић.

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

IX.

(Наставак.)

Ималисмо да у огледалу јавног духа српског видимо унутрашњост Србина и Србкиње, и видесмо врлине душе и срца што човека човечности узносе. Имали би да још наш друштвени и политични живот упоредимо са светињом фамилије коју смо изложили;

али је време да скратим ово дугачко предавање, и мислим да то тим пре учинити могу, што сам већ у другим приликама изјавио моје уверење о моралним и умним основима друштвене и народне величине наше. (В. „Српски народ и источно питање“; даље, „Поглед на прву скупштину уједињене омладине Српске“, и „Наш народни положај. Наше народно уздање.“ — В. „Заставу за г. 1866. и 1867.)

Као што сам у почетку казао, моје је било само да покажем: колико на близу или на далеко стоји јаван дух српски напредујућој свести човештва о природи људској уобште; и кад на основу свега досадашњег велим, да су Србин и Србкиња вредни друштвеног значаја и народног имена у реду достојних чланова човештва: онда би радо чуо онога који би поставио себи задатак, да противно доказује. Природа људска, која није савршена, него је само способна за усавршавање, неби била то што је, кад неби давала слике мана, наказа, слабости и грехова, као што даје и узоре врлина и напредка. И тако, као што би било претерано, узносити јавни дух Срба над јавним духом свију других народа, тако би било неосновано црнити српски карактер више свега примерима мана и грехова што долазе од људског несавршенства уопште, а код јавног духа српског ни прибежишта неналазе, а камо ли да би у њему свога извора имали.

За карактер једнога народа главно је опште уверење, општа свест његова о истини. То је збир искуством утврђених, временом осветштаних, сталних и непромењивих појмова: о правди и о неправди, о поштењу и о непоштењу, о добру и о злу, о правима и о дужностима човека у друштву живећег, о његовим природним потребама и нагонима, жељама и способностима, о његовој унутрашњој вредности и спољашњем достојанству — збир појмова што нису у глави тек овога или онога. него су наследна морална и умна заједнина свију нараштаја и векова једног народа. Разумевајући тако јаван дух српски, ја ћу први признати, да у српском, као и у сваком људском, друштву може бити примера неваљалства као и врлина; само ја тврдим, да се примери неваљалства, који се у српском друштву опажају, тичу ове или оне личности, или су ограничени на извесна магновења, а никако не припадају збиру оних сталних и непромењивих појмова што као општа свест и обште уверење преживљују поједине личности и извесна магновења.

Кад би загледали у светску статистику кривичних дела, бројевима би се уверили, да и они народи који се физичним и техничким напредцима толико над Србима узносе, да и ти народи

често у моралу и здравом разуму далеко иза Срба изостају, тако да би се са основом могло рећи: ако нисмо у осталом напредни, нисмо ни морално покварени колико они. Тим неидемо никако на то, да побијемо унутрашњу вредност туђих народности; не, ми неодричемо ни једном народу тежњу и способност за човечанско усавршавање, али хоћемо, да се и у нама та тежња и та способност признаје, и у том смислу позвалисмо се на јавни дух српски као огледало за Србина и за Српкињу

У том смислу морамо још и да разјаснимо нешто, што у у нашим народним песмама и пословицама, у којима се огледа јавни дух српски, означују извесна пера као црне стране српске, на место да у томе виде потврђење духовне чистоте народне. Тако се недавно у једном новосадском листу означила песма: „Душан хоће сестру да узме“ као доказ противу светлог духа српског. Ја сам напред напоменуо, како чистоту јавног српског духа није тражити ни у царском двору ни међу великашима, него у души и у срцу самога народа; али баш и у споменутој песми има потврђења томе. Ту се види како цар опојен (туђинским утицајима) „хоће сестру да узме.“ Ал' јавни дух српски осуђује ту вољу као противну закону божијем, као што је и наука проглашује за противну закону природе људске; српски дух говори на уста Душанове сестре:

„О чули ме, мој брате Стефане,
„Пређе би се небо преломило,
„А на небо сунце погинуло,
„Но узела тебе господара.“

Цар просипа благо на задужбине и подмићује калуђере и владике, „да му даду сестру за љубавцу“; ал' из Српкиње ћевојке говори народни дух:

„Хајт' отоле, Божиј проклетници!
„Ђаволи ви понијели душу
„А огањ ве изгорио живи..“

За одбрану унутрашње чистоте српске одзива се Роксанди и анђелски глас невине „ђеце триста:“

„Добро јутро, сирота Роксандо!
„А да Бог да и Богородица,
„Ак' узела мила брата свога,
„Божја од вас неостало трага
„До ван змије и камена станца...“

У песми „удаја сестре Душанове“, најпосле цар се каје што је у пијанству говорио да ће узети сестру, и извињава се:

„Вино пити, а не опити се,
„Нит је било, нити може бити.“

У реченом новосадском листу наведене су и неке тајне из царске ложнице противу чистоте нарави у Срба. И ту је доста знати, да није све српско, што је царско. Нечисте жеље дворова јесу истоветне у свима земљама, где страсти једнога или неколицине неограничено господаре; а колико су такве жеље противне јавном духу српском, види се најпосле из речи којима народни јунак Краљевић Марко одговара своме брату Андрији, кад овај казује како би најволео „пити вино и љубит' ђевојку:“

„И ја би се понапио вина (говори Марко),
„Али неби љубио ђевојке.
„Гриота је љубит' па оставит'..“

Савесност, што се тиче чистих нарави, тако је дубоко укорењена у души народа, да јој се чак и с оне стране гроба глас чује. Н. пр:

„Умре Конда једини у мајке.
„Сине Конда, је л' ти земља тешка?
„Ил' су тешке даске јаворове?
„Није мени, мајко, земља тешка,
„Нит' су тешке даске јаворове.
„Већ су тешке клетве девојачке.
„Кад уздишу до Бога се чује,
„Кад закуну сва се земља тресе,
„Кад заплачу и Богу је жао!“

У народним песмама наћи ћемо слика и најгрознијег неверства у фамилијама; напомињемо мајку Јованову у песми: „Јован и дивски старјешина;“ даље љубу „Бановића Страхиње“; љубу „Бана Милутина“, преудату за „Дуку Херцеговца“; „неверу Грујичине љубе“, и т. д. И такве слике могле би се тумачити као докази противу чистоте српских нарави, кад би их одобравао јавни дух српски. Али проучимо пажљивије такве слике, и наћи ћемо свугде ово двоје: с једне стране грешећу личност, а с друге стране јавни дух изриче као неумитна правда пресуду противу учињеног греха.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Луда којем је цар супарник.

(Наставак.)

Други пут сам је опет, приликом пробе кад нас је веома мало било, овако питао: „Зар вам неје огадио тај занат.“ Тај узраст, тај поглед, тај глас начинио би од вас, да у свакој уметности прва будете, а овде се тек сарањујете у прљавом кавезу.

— Неје тако, мој господине! Ја волим овај занат. То је највећа уметност на свету: сиграти се са живом смрти! То дубоко стењање дивљег звера пљескање је за мене. Па после то ми даје таку насладу, каке нема на свету. Ући у клет царском непријатељу, па га очи на очи без икаквог оружја позвати на борбу, чути га како страшно риче, гледати му крви жедне погледе, па после једним погледом, једним осмејом на покорност га принудити; учинити да на земљу легне, да ми се потрбушке до ногу довуче, да би му могла ногу своју на главу метнути; па најпосле налећи се на диван узраст му, загрлити му лен, витак врат и слушати га како кукавички стење: ах, то је наслада, које ви не можете разумети.

Верујем да то само женске разуму.

— У таким приликама цело ми је тело у пламену, свака кап крви јури ми по жилама као кака електрична струја. Погледајте само колико ми пута удара било за један тренутак док сам у кавезу.

И најнајвишијом кокетношћу, коју мати природа улева у женске, пружила би између гвоздених шипака руку своју, а другом би руком повукла хаљину своју на тигрову главу.

— Пријатељ ми је љубоморан, па би се лако могло десити, да и он пружи коју руку своју.

Ја сам ухватио лепу белу руку, која је гипка била као врат у лабуда, извадио сам сахат и бројао сам колико јој пута удара било. Заиста сто и двадесет пута за један тренутак.

— Видите, — рече као у некој победи, — ви то неете у стању вашим умом досегнути.

— А зар се не бојите, да вас једном једно од тих дивљих зверова не растргне?

— Неје него још шта! Све звериње овде питомо је као јагње. Највише између њих познају ме од своје ране младости. И највеће луде тако се боје малог прутића, да не смеју ни писнути. Само једини Мурат има срца.

Мурат се звао његово колатасто султанство.

Са другима се тек сиграм, али овог овде, — и при тим би речима метнула прст на мала уста своја, — само да не чује, — увек морам и покорити.

Мурат је немирним покретом дао на знање, да не ће више да зна за вашар. Каролина га лако удари по образу и оде у други кавез, да учи хијене да кроз обруч скачу. То већ несам марио гледати.

Тигар је остао лежећив и мирно ме погледаше. Тако се чинило, као да ме већ познаје и светле очи његове као од топаза оштро би ми у очи упирао. Гдекоји би пут по читав сахат једно другог гледали, и сигурно смо о томе премишљали, ко је од нас двојице знаменитија животиња?

Иначе смо прилично једнаке судбе били. Сваки дан, и пре и после подне, виђалисмо на једну четврт сахата лепоту девојку, која нас је очарала, о којој смо дању ноћу сневали, а коју несмо смели — појести.

Мурат је још којекако могао то учинити, само да је смео; ал' ја несам могао лако до ње ни доћи. Отац је на Каролину боље пазио него на своје зимље чегртуше.

Неколико пута хтедох се њиме упознати, али тај матори укротилац лавова увек би ме опоро одбијао и овако ми одговорио:

— Господине, ми несмо једно за другог расли. Ви сте већи господин, него да би сте хтели бити чланом моје породице; а и ја сам опет тако исто велик господин, па не ћу да вам будем играчка. Моја менажерија много вреди и леп ми приход доноси тако, да моја ћи може од њега лепо, господски живети, и никад је не ће нуђа приморати, да себи срамоту тражи. Ви нас пратите од једне вароши до друге. Тиме нам указујете велику почаст и за то можете слободно долазити пре подне на пробе, а у вече на претставе, па се ту можете с нама на сву вољу разговарати и свој ћеф терати, ал' за даље после нит' смо лука јели, нити мирисали.

Од прилике то би ми исто и лепо моје девојче одговарало.

На претставама сам се могао њиме разговарати на само: имађаше добру гардедаму, али иначе тек сам је у друштву с оцем њезиним виђао.

Тврдо сам наумио, да је избијем из главе. Не ћу више ни на близу менажерији. Та виђао сам ја много лепших него што је та, па и лепших тигрова и лепших девојака....

Само што то не беше истина. Ја сам то сам себи лагао, а овамо не би знао ни један дан провести а да је не видим.

Кад сам предузео, да је заборавим, мислио сам да ћу полудети. Једном не одпратих их у другу варош. Ако нас растављале буду реке и брда, мишљах, да ћу је лакше заборавити. Ал' и то не беше истина. Три сам се дана борио с најупорнијим непријатељима: са самим собом — и он ме победи. Кад је у другој вароши готова била дрвена зграда за менажерију, већ сам и ја тамо био на окупу.

— Е па добро нека ме тамо, — рекох оној луђој страни својој, ал' да све сматрамо као неку забаву. Можемо се лако научити на балет, на оперу, ал' за то се не морамо још и заљубити у кога. Ова лепа зоолошка збирка заслужује да је науčењак од струке проучи: психологија различитих живо-

тиња, аклиматизација и дресура заслужују проматрања, а и цела та девојка с тигром није ништа друго него физиолошки експеримент.

Та добро је то, добро: могао сам ја сам себи говорити; ал' чим би куцнуо сахат, чим би се стражња врата на кавезу отворила и Каролина појавила, одоше ми све лепе намере моје у ветар. То месо на мени, што је улазницу платило, стојало је у мом оделу на галерију наслоњено, али душа ми је уз девојку у кавезу била, тамо је дрктала од опасности, која је девојчету претила, тамо се пред ноге јој бацала од чаробна јој погледа, тамо је стењала и за милост молила са дивљом звери, која је тле шапама својима гребла, тамо се заносила ружичастим јој образима и тамо је сагоревала у грчкој ватри очију јој. Та смела игра са живом смрти, тај бајни чар однео би ми сваки дан памет. А за то цело време савладала би ме машта, па би за један тренутак обиграла са мном цео свет од леденог пола страхоте, до врела тропа наслађног уживања.

Једном рекох Каролини на уво:

— Ја ћу вас узети за жену себи.

Чудећи се погледа ме великим својим лепим очима.

— Тако ми части...

Каролина смешећи се потресе лепу главу своју.

— Хоћете л' поћи за мене?

Каролина јако порумени, погледа тигра и тихо га питаше:

— Хоћеш ли ме дати, Мурате?

Тигар није ништа одговорио, само је ружичастим својим језиком лизао своје лепе беле зубе.

Светина, која није разумела што смо ми на шведском језику говорили, мишљаше, да и то иде у претставу, па је бурно пљескала.

Кад је Каролина из кавеза тигровог изалазила, погледа ме, и ја видех где јој се у очима блистају до две сузе.

То је знак победи. Познајем ја те сузе.

Овај пут Мурат није скочио за њом, него је мирно лежао и само је репом својим и лево и десно о тле ударао.

Бог ме то је велика лудорија била од мене обећати, да ћу за жену узети девојку из менажерије; ал' познајем људи, који су подобна луда обећања и испуњили.

(Свршиће се.)

Пето јавно предавање у Новоме Саду.

На петом јавном предавању, које је било на светога Саву у дворани друштва за радиност, говорио је Глиша Гершић „о значају светога Саве по народ српски", и Васа Ђурђевић „о пријатељству у опште и код нас

Срба на по се.“ Говор Глише Гершића донећемо цео у нашем листу, а за сад само саопштавамо главне мисли његове.

Предавач, погледом на озбиљну, научну тему, о којој је наумио говорити, рече, да ће се та тема многима учинити незгодна за помешану мушку и женску публику и да је нарочито за женске сасма сувопаран предмет. Говорник признаје да је то тако, али уједно и то каже, да то не треба да буде тако и да нам је од најглавнијих друштвених задатака тај, да се побринемо о већем образовању женском, јер је основна и главна мана наше женске васпите данашње та, што се никако не старамо о умном образовању њиховом; казавши, да ће се на час удалити од првобитне теме, казује како данашња васпита прави од женских више помодне лутке, него ваљано образоване чланове друштва, чланове, који имају тако важан и свет задатак. Нацртавши живим бојама, шта ми само допуштамо данас нашем женскињу и како смо их учинили још једнако својим духовним робињама, наводи што о томе казује француски писац Абу и немачки Шер. Пошто се још у кратко позвао на историју а обрекао да ће о томе предмету у посебном предавању више рећи, прелази на праву тему свога говора, на св. Саву. Говори пре свега о деоби образованости светске на два велика доба, на доба предхришћанско и доба хришћанско, и казује дакле како је хришћанство управо отворило двери данашњој нашој образованости и стојало уз колевку њену. У оно доба почетка хришћанске просвете беше црква једина посредница духовнога саобраћаја међу народима, манастири једини чувари и извори хришћанске просвете. Сваки народ, који хтеде да стане у ту хришћанском мишљу преображену дружину европску, мораде примити нову веру. И народи словенски примише је, и то сами њихови владаоци позваше св. Ћирила и Методија у Панонију и Моравску. И Срби у Илирику примише веру христову од грчких мисионара; али и ови, унесавши управу црквену основану на јерархијским начелима византијским, не могоше демократском духу српском цркву да оиме, као што би требало; с друге стране поделила се већ била црква у две велике половине, које се почеше и око српскога народа отимати и цепати га. Сад је дакле морао из самог народа понићи прави српски апостол, да с једне стране сачува народ од даљег религиозног расцепа, а с друге стране да га већма утврди у вери и да оснује народну просвету. Тај народни апостол беше св. Сава. Нацртавши карактеристичним потезима радњу св. Саве, говорник наставља, како иза св. Саве његова мисао у његовим наследницима, у свештенству, не нађе поборника својих. Аристократско-јерархијски дух грчког духовништва остаде у српском свећенству иза светога Саве, они начинише касту, која беше у свези с владаоцима на супрот народу. То се види и по томе, што сваки владалац поче своју владу са хрисовуљама дарованим црквама и манастирима. Српско свећенство је подржавало систему туторства у српској држави;

те је у многоме допринело томе те српска држава пропаде. Кад се у другој половини пређашњег века настави опет неки књижевно-просветни живот у аустријских Срба, опет се то поче под закрилјем свећенства и то у правцу, који беше сасвим супротан правцу, који тада већ обладао беше у Европи. Пад византијског царства и познанство Европе са класицима старим услед тога, реформација што слободној критици извојева победу, нова свеучилишта, а нарочито изналазак штампе и папира беху чинитељи, што просвети европској дадоше нов правац, а избавише је из руку јерархије. Сад беше правац народне образованости и популарисања наука уведен. Томе правцу могу само они противни бити који оће народ да исисају и у духовном ропству да задрже. Томе правцу беше супротан онај, кога образованост у Срба овостраних узе под окриљем јерархије, јер то беше епоха књижевности „славено-сербске", а никако народне. Тек Доситије дође као прави наследник св. Саве, те настави дело народне образованости, иза њега дође Вук, а иза Вука стоји данас цео један нараштај, коме је на застави написана „народна образованост." Говорник доказује примерима историјским, да у деспотичким државама не може бити ни праве народне просвете и образованости, и по томе дакле да слобода и просвета иду сасвим упоредо. Најпосле спомиње данашње незгодно стање просветно и вели да много кривице има у томе до народног нехајства према књижевности, али још више има кривице у ова два узрока, који морају скорим нестати, а то је: партикуларизам (засебност, обласни патриотизам) и надри-слободоумност оних половњака са два лица! Вели да не ће бити правога лека, докле данашња морална мисао једног слободног Срства не постане политичким делом!

(Свршиће се.)

Научно патријотски позив.

(Свршетак.)

Врло би дакле нуждно било, а и крајње је време томе, да се искупимо у јата ревних чувара и скупљача те настати да се то благо народне прошлости и садашњости чува и прибира, јер је досад већ велики део тога блага за навек пропао просто с нашег неразумевања и нехата.

Овакве мисли руководише нас и побудише, да се сведемо у јато, да се скупимо у дружину, која би се тога посла латила на земљишту, где нам је прошлост садашњост и будућност наша, и у народу, који самога себе довољно незнађаше, а с тога и до данас оста расцепљен и неуједињен, како у моралноме, тако и у другоме погледу.

Но и начин за склапање дружине, и рад њен око узете задаће, договоримсо се нас неколицина, да за сад буде од прилике овакав:

Уређење. Да би се узазнало прошло и садашње морално стање народа, што борави између црног, белог и јадранског мора и реке Драве и Дунава, — састављ се од поштователја душевне моћи народне

Дружина за археологију и етнографију на балканском тропољу.

Састав дружине.

1. Који год је рад да зна какав бијаше и какав је сад народ овога земљишта, он може бити чланом ове дружине.

Но како сваки неће моћи на једнак начин да буде уделан у овоме, то ће и чланова бити двојаких, по томе

2. Они чланови, који трудбом својом користе задаћи дружинској, који т. ј. пишући, испитујући и т. д. намеру дружине унапређују, — они су чланови трудбеници,

3. Они пак чланови, који прилогом у новцу желе да задаћу дружинску уздигну и унапреде, то су чланови приложници.

4. За управљање дружинском радњом саставља се од десеторице трудбених чланова одбор, који ће

5. Изабрати себи једног писара да записује и бележи оно, што се уради, и

9. Једног рачунара, који ће водити дружинске рачуне.

Задаћа и посао дружине.

7. Дружина ова склапа се с том задаћом и тежњом, да у народу, куда год доспе, буди свест за старине и народне особине; да развија и уздиже појимање, како су те ствари за нас сметиња, па их требамо да поштујемо и уважавамо и дакле чувамо и прикупљамо, да отвара вољу и гради прилику, да сви научни и вештински производи минулих времена, на у коју грану народног живота засецали, изиђу на видело; да изнесе на очи образованом свету све особине научне или уметне или индустријске, на у коју страну народне и људске моћи улазиле; да искупља дакле грађе за свестрано познавање народа и у његовој прошлости и у његовој садашњости. Према томе

8. Дружина ће да испитује старинске цркве и друге грађевине, да тумачи уметност у њима употребљену, било у зидању, било у живопису и т. д; да прибира и на видик у верном снимку износи различно посуђе из минулих времена, да сабира и свету показује свакојаке наките и уресе из прошлости; да проучава и показује различно одело из мирног и војног живота; да прикупља народне скаске, веровања и обичаје, да издаје пословице загонетке и песме; да показује начине живљења у различним крајевима; да снима и саопштава ношњу из различних места, како мушку тако и женску; да карактерише народне типове из појединих крајева; и у опште да испитује, прибира, проучава и на видело износи све оно, што

ће моћи народ у сваком погледу као самостојну индивидују да обележи. Због тога дакле

9. Одбор ће, кад како узможе, шиљати по кадшто своје чланове или и друге пријатеље дружинске, да ово или оно развиде и у снимку дружини поднесу.

10. Он ће, чим шта добије, или изради, да свету саопшти, и то, што је слика и нацрт, одбор ће издавати сам о свом трошку, а што је само слог, то ће излазити у гласнику, органу српског ученог друштва.

11. Одбор ће располагати имањем дружинским и рачуне подносити путем новина.

12. Он ће у своме вијећу одобравати, да се новчана помоћ даде члану, кога буду послали, да ово ил' оно испита, а исто тако он ће одкупљивати важне споменике.

13. Одбор ће путем новина, кад буде нуждно, сазвати свеколике чланове трудбенике на сабор, да се о чему буде договоре. На сабор може доћи ко хоће да слуша, ал' само чланови имају право да говоре.

Дужности и права чланова.

14. Сваки члан, па био он трудбеник или приложник при упису свом треба да да у благајницу дружинску 1 дукат, или 3 рубље или 6 фор., и после у почетку сваке године по ½ рубље или 1 фор. улога, а за то добиће у половину цене све што дружина издала буде.

15. Сваког пријатеља дружинске задаће, који би дружини поклонио најмање 10 овде означених цена, дружина ће из благодарности назвати га својим доброчинцем.

16. Сваки поштователь народних старина и особина, који би дружини поклонио какву старину, ил' иначе вредну ствар, дружина ће га сматрати као свог члана докле год улог годишњи (10 гроша) давао буде.

18. Кад одбор држи своје вијеће има право да дође сваки члан, да чује о чему је реч, ал' само трудбеници вијећају.

18. Сваки члан, па био овакав ил' онакав, добиће од дружине писмено, како је он члан дружине.

19. Сваки члан трудбеник има право гласа при бирању одборника на дружинском сабору. Но они, који небуду у Београду, где је за сад седиште дружини, они могу писмено или преко новина то учинити. Исто тако

20. Чланови трудбеници, ако нису у Београду, могу писмено или преко новина и предлоге своје дружини подносити.

Имаовина дружинска.

21. Дружинска имаовина то су новци (од уписа, од улога, од поклона, и од продаје својих дела) ствари (археологијске, етнографске и намештајне), дела (која издаје) и својина тих дела.

22. Новци дружински стоје код рачунара, ако нису под најам дати-

Ствари, па биле у оригиналу или у копијама, умолиће се београдски музеј да их на чување прими. Дела раздаћеју се књижарима свуда по земљишту овога друштва.

Својина дела разуме се, да путем печатње издато какво дело дружинско, несме нико ван дружине препечатавати, осим ако му дружина под условима уступи.

Ово уређење од 22 чланка подписани сматрају за сада само као основу на којој би се имала реч повести и израдити стално уређење дружине, па онда, кад се изради, и стално уреди, да се поднесе власти на одобрење. Обзнањујући га свету, ми позивамо све поштоватеље старина и народних особина, што се налазе на грудима словенске Италије — балканскога тропоља — да се искупе у ово наше јато, те да се својски постарамо, да изучимо предке и народ наш у овоме погледу, у коме их досад неизучавасмо. И позивајући наш свет, да се као члан дружине упише, молимо сваког оног родољуба, кога би се уређење и унапређење те дружине тицало, да путем новина, па ма којих било, покаже нам своје мишљење у томе погледу, јер је нама много до тога стало, да дружина та будне родна, и на што здравијем основу.

Као скупљаче за ову сврху умољавамо сва уредништва српских, хрватских и бугарских листова, а писма и новце ваља од свуда шиљати уредништву „Србије“ у Београд.

На послетку још молимо сва та уредништва, да овај наш позив у својим листовима огласе.

У Београду о Андријеву дне 1867.

Подписани: Панта С. Срећковић, пр. у в. шк. опш. и срп. историје. Драгутин С. Милутиновић, архитекта и инжењер. Јован Драгашевић, б. проф. историје и географије. Стојан Новаковић, проф. српског језика и историје српске књижевности. Стојан Бошковић, професор историје у гимназији. Јован Бошковић професор филологије и опште историје књижевности у вел. школи. Стеван Тодоровић, живописац. Михаило Валтровић, архитекта и проф. калуповања. Панта Христић, фотограф.

Књижевне белешке.

* Светозар Ј. Здравковић у Београду почео је издавати у српском преводу роман Евжене Си-а: „Вечитога Јуду“, у табацима. Сваки ће десети дан изаћи по један табак и тако ће мало по мало цело дело угледати света.

* „Вила“ јавља, да један од наших млађих књижевника изврсног пера и језика преводи с оригинала на српски славно дело америчанскога писца Дрепера „о повесници цивилизације европске“.

ВИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

— ИСТОРИЈА НАРОДНОГ ОБРАЗОВАЊА КОД СРБА. Књига прва. Увод. Написао Алимпије Васиљевић, професор. Ова је књига награђена из фонда И. М. Коларца. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 2. л. 84. стр. 6. л. Стоји 60. н. а. вр. На насловном су листу као мото ова два натписа: „Ој просвето дивно име, Ко те штује њему слава; Осим тебе све премине, Ти си накит срца права“, и „Изучавање историје јесте најважније и најтеже дело.“ Бокљ, ист. див.

— БОГОМИЛИ. ЦРЬКВА БОСАНСКА И КРЬСТЯНИ. Историчка расправа. Написао Др. Божидар Петрановић. У Задру. Печатня Демарки-Ружієр 1867. На 8-ни, 150. стр. 1. л. Стоји?

СРПСКИ ОМЛАДИНСКИ КАЛЕНДАР за преступну годину 1868. У Београду, у државној штампарији. На 8-ни, 12. л. 375. стр. Стоји 70. нов. а. вр.

ОМЛАДИНСКА ЗАЈЕДНИЦА ЗА ГОДИНУ 1867. На свет издала уједињена омладина српска. У Београду у државној штампарији. На 8-ни, 1. л. 186. стр. 2 л. Стоји 40. н. а. вр.

ГОРСКІЙ ВІЕНАЦЪ. Историчко событіе при свршетку XVII. віека. Сочиненіе П П. Н. владике црногорскога. Точно прештампао Бремія Обрад. Караџићъ. III. изданѣ. У Београду у штампаріи Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 2. л. 116. стр. 2. л. Уз књигу је и слика јунака спева овог, Данила владике црногорског. Стоји? („Вила.“)

ТАКСА ЗА АПОТЕКАРЕ. Државно издање, у државној штампарији 1867. На 4-ни, 54 стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Сјеверно православље од Николе Беговића. (Наставак.) — Осећаји, од Ђене Павловића. — Моје несуђење. Новела. (Наставак.) — Кад кишица сипи...., од Јована Грчића. — Србин и Србкиња — такви и какви су. (Наставак.) IX. — Подлистак: Луда којем је цар супарник. (Наставак.) — Пето јавно предавање у Новоме Саду. — Научно патријотски позив. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новом Саду 1868.

Број 3. У НОВОМЕ САДУ 31. ЈАНУАРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Наставак.)

Град Москва заиста је и „бјелокамена“ и „златоглава“ како је Руси већ називају. Цркава има ту управ „сорок сороков“ — четрдесет пута по четрдесет — што'но рекли Руси. Некада је било ту, кажу, до 2000 цркава, а сад овако оне на броју стоје: 7 саборније; 21 манастир; 240 приходскије; 58 домаћије (у кућама); 7 на разним гробљима; до 31 часовније (где се само часови и молебна чате, а служба не служи), и 10 иновјерничкије цркава. Има и 3 позоришта и до 180 разни завода учебније. Живље кућа има преко 12,000, а становника броји до 400,000 душа. Огромна Москва дјели се у нутра, по повјести, на Кремаљ, Китај-город, Бјели-город, земљаној город и предграђа многа. Све је то повезано са 796 улица и сокака; имаде 51. пијацу; 23 булъвара; 3 парка; 9 језера (прудовъ); 5 гајева (рощей); 10 рјека и потока; 570 фабрика; око четири хиљаде занатлиски завода; 7000 стоваришта (магазина) и дућана; близу 1500 различни трговачки завода.

Земљиште је бреговито, и Москва се простире на седам главица, које се над водом уздижу до 20 хвати висине, а управ то таласање и даје прекрасан чар цијеломе граду, особито у тој досадној равници, која те с малом промјеном све од Беча па ваљда чак до Урала оће да изједе. Тако је дакле већ и сама природа помогла да Москва надвишује све око себе, а Русу је ту сваки бусен земље освјештан са његовом авантурном прошлошћу, и обиљежена повјест његова и народни понос сваком црквом, и сваким каменом, из кога сама грађанска врлина, тога тако да речем,

фабулознога народа очито проговара. Москва се даде описивати, али се она много љепше даде пјевати! Мислим да ћу вам пре угодити ако мјесто мене руски пјесник рече шта њему Москва врједи, чујте:

„Городъ чудный, городъ древній,
Ты вмѣстилъ въ свои концы
И посады, и деревни, (села)
И палаты, й дворцы! (царева кућа)
Опоясанъ лентой пашенъ, (куле и барутане)
Весь пестрѣешъ ты въ садахъ... (баште)
Сколько храмовъ, сколько башенъ
На семи (седам) твоихъ холмовъ!“

Т. Глинка.

„Твой Кремль — олтарь нашъ и твердыня!
Онъ собралъ Русь, скрѣпилъ, воздвигъ;
Онъ — паша сила и святыня,
Молебникъ и архистратигъ.“

Кнезъ П. Вјаземски.

„Но вотъ ужь близко... Передъ ними
Ужь бѣлокаменной Москвы,
Какъ шаръ, крестами золотыми
Горятъ старинныя главы...
— — — Напрасно ждалъ Наполеонъ,
Послѣднимъ счастьемъ упоенный,
Москвы колѣнопреклоненной,
Съ ключами стараго Кремля:
Нѣтъ, не пошла Москва моя
Къ нему съ повинной главою!...
Не праздникъ, не пріемный даръ, —
Она готовила пожаръ
Нетерпѣливому герою...“

А. Пушкин.

„Развѣ насыпски Россіи
Не поклонятся тебѣ?....“

Т. Глинка.

Такова је, видите, та чудна Москва! Москву од Петрограда немојте растављати, већ их ваља узети уједно па ћете праведно судити ако речете: Москва је руско срце, а Петрогад му је лице. Остало је уз то по пут тибећанскога џешика, богата својим многим главама, и окатим рукама... Све сам ја то гледао и разгледао,

и поштујем руски понос у сред његове дивне Москве. Истом као Србин виђох се ту највећма као убога сиротица. Летише ми испред смућеније очију пет црније вјекова, што их Србин робује и назадује. Рјеч ми се у коталцу гушила. Незавиђах Русу његов сјај и богатство, али ни с ума не сметах српскога Призрена. Вај Призрене, рано љута! Не би Србин данас сузе ронио гледајући у сретнијега брата свога, нити би, сиротица, склањао очи и у прикрајак повлачити се морао, да га незадјеси немила вјечна коб.... Опростите слабоћи мојој! Знате чим сам тугу своју видао? Брате, пјесмом српском! Утрем грозне сузе и повучем се на осаму те нацртам двије песме: „На Волхову“ и „Москва“; па одморен тако потегнем из торбе пјесмарицу српску, и очитам за себе пјесму „Милош у Латинима.“ Та пјесма спорећава живо срећу србску са дивном и на гласу Москвом. Допустите ми, да од те пјесме овђе нешто споредимо:

„Ви сте мудри, господо латинска,
Јесте мудри ал' зборите лудо:
Да ви знате цаше намастире,
Наши славни цара задужбине,
Какови су и колики ли су!
Да видите лавру Студеничку
Не далеко од Новог Пазара,
Да видите Ђурђеве Ступове
Код Дежеве старијех дворова,
Задужбине цара Симеуна.
Да видите Високе Дечане,
Код Призрена града бијелога.
Да видите лијепу Троношу
Код Лозпице на р'јеци Троноши.
Да видите славну Раваницу
На студеној р'јеци Раваници.
Да видите, пак да се дивите,
Какови су и колики ли су!
Шта је ваша црква Димитрија?“

Па тек „Зидање Раванице:“

„Тад' говори славни кнез Лазаре:
Чујете ли, сва Српска господо!
Што говори госпођа Милица,
Јер неградим нигђе задужбине?
Ћу градит' цркву Раваницу,
У Ресави крај воде Равана;
Имам блага, колико ми драго,

Ударићу темељ од олова,
Па ћу цркви саградити платна,
Сагрдићу од сребра бијела,
Покрићу је жеженијем златом,
Поднизати дробнијем бисером,
Попуњати драгијем каменом.“

Проведосмо на Москви некако, богме, пуни десет дана. Видјосмо многе цркве и манастире; царске дворце и господске палате, лијепе вртове (сади) и паркове, шеталишта и огромна одгојилишта. Кажем вам, много видјосмо; али све не сагледасмо. Црквене су славе великољепне. Бијаше у то доба и слава неке богородичине иконе са „крестним ходом“. То је величанствен призор, како сте већ напред руску литију читали у спјеву кнеза Петра Вјаземскога. Чинило ми се, као да су Руси некако неповјерљиво н с свјештенике православне погледали. Бар толико је истина, да нас нигђе не понудише да шњима служимо. Сад на Москви неке од њих за то озбиљно прекоримо, те они донесу допуштење од свога митрополита за нас, да можемо и јавно се Богу помолити. — Нас тројица служисмо у храму св. Софије саборно шњима службу божију. Руси гледаше нас од тога часа својтљивије. Али нам и досађиваше одмах са својим неким изузетним за свјештенике правилима. У позориште нас не пустише! Они то објашњиваше са некаквима, бајаги, прописима „Св. Јована Златоуста“!!... Па знате ли који људи ми тако премудро поповаше? Нијесу калуђери, ни попови, већ су баш одлични — грађани! — И у самом Петрограду, у повратку нашем из Москве, већ бише строжији, и казаше нам да имаду они на „Островима“ и „Деревњама“ (тако се зову окрајци петроградски) и таковпје „љепота“ које „свјешћенику нелзја“ гледати... Доста и о таковом православљу par excellence; него да идемо даље.

Да вам казујем како сам видио велико звоно (цар-колокол) тежином 4.800 центи; топ (цар-пушка) тежине 24000 пуда, (пуд носи 40 фуната); звонару са 33 звона, и још много такогије ствари: незнам би ли вас то све угодно занимало. Ја управ за такове ријеткости не јагмим се. — Више ће вас занимати, ако вам кажем за одгојилиште, у коме се дјеца васпитавају одмах од рођења па до зрелог узраста обојега пола. У то је одгојилиште донесено новорођене дјеце од 1. јануара о. г. па до половице маја 4.700 душа. То је задужбина некога богата бољара, и вреди само за московску губернију. Руси су плодни!...

(Наставиће се.)

РАЈИНА СУЗА.

(Алегорија.)

Падиша је дуран... бесан;
А неможе бес да сблажи;
Падиша је срцем болан —
А узалуд лека тражи...
„Мене боли, — незналице!
Срце боли... бол га пали:
Видајте ме!“...
А лекари задрхтали
Пораженн са — незнања...

Падиша је дуран... бесан,
А неможе бес да сблажи;
Падиша је срцем болан —
А узалуд лека тражи...
На далеко бол се чуо...
Осетио бол султана:
Та царство се уздрмало
За некол'ко болни дана!

На далеко вест се чула...
И харемска бела була
Зна је веће;
А с' ума је ретко смеће
Многи злотвор — у потаји.
На далеко вест се чула...
Људи, деца, — сви по реду
Друго зборит' неумеду:
До о њеном црном крилу...
А дервиша мукло грло
Тужно дрхти по мунара,
Тражећ' милост' у Алаха
За падишу — сиромаха!...

На далеко вест се чула...
Пролетела даљне краје —
Јера многи за њу хаје...
Па мало јој места било
На површју обасјану:
И у ноћно мрачно крило
Завирнула равнодушно, —
Завирнула у — тамницу!

У тамници робе тужи...
Векови га оковали...
А тамничар некрштени
Подругљиво бригу води:
Да се тама — не умали!
У скученом, у просторју, —
Несме, тужан, ни да дане,
Па ни сузу да убрише,
Што му на груд често пане.
У тамници робе тужи...
Ал' — кад зачу, да султана
Бол од нешто мало дана
Скоро смаче и савлада —
У срцу му живну нада, —
Смело гледну, смело рече:
Знадем бољу у султана!

Роб је рекo...
Ал' се речца опет чула,
И о њојзи збори була
Па је ретко с' ума смеће;
И ропска је речца хитра:
Јер и султан зна је веће!...

И доводе синьег' роба
Пред падишу боланога...

„Клети скоте, де, говори! —...
Што незнаше змије многе,
То ће гуштер ваљда знати,
Де, од чега царе пати?“...

„Болан царе! Боља ота
Много значи;
А душа је твоја мала,
Да је сама протумачи...
Лекари су кукавице!...
Лекови им отровани...
На што су ти???
Та тебе ће — милостиво
Суза једна да сарани...

Јер то, царе, што те пече —
То је суза бедне раје,
Што ј' на срце твоје пала:
Да га пали и — сагоре...
Веруј, царе и — злотворе!"..
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Мач је севно...
Оладнела крвца врела
У прсима смелог' роба;
Ал' из гроба
Поникла му мисʼо смела,
Са којом ће радо пасти
Милијони!...
А султан је дуран... бесан...
Па неможе бес да сблажи,
А султан је срцем болан —
А узалуд лека тражи!

У Бечу, 1867. Ј. Грчић — Миленко.

МОЈЕ НЕСУЂЕЊЕ.

НОВЕЛА.

(Наставак.)

Зло сам рачунао. Несам више могао чинити што сам хтео: срце ми је савладало вољу.

Целу сам ноћ провео у борби, и кад устадох, једва сам чекао да одем Драги, да јој се пред ноге бацим и да иштем опроштења од ње, што сам се тако неуљудно владао. Непрекидно сам чинио себи пребацивања, и да сам се могао расположити, једна би ми половина за цело против друге устала, да се бори на живот и смрт.

Како сам могао такав луда бити па о тој невиној, анђелској души тако што и помислити само!

Драги сам одлазио обично око пет сахата после подне. До тог времена беше ми читав век.

Кад сам у собу ушао, нађем Драгу за гласовиром.

Чињаше се као да није приметила мој долазак.

— Срдите л' се на мене? — запитам је после кратког ћутања.

Она ме погледа мало дурљиво, потресе главом и одговори:

— Те још како!

— Немојте се, молим вас, срдити. Ја вам обричем, да ћу други пут паметнији и расудљивији бити. Ви хтедосте, сигурно, само огледати, да л' сам момак од мегдана, а ја сам се показао као кукавица. Ал' сада вам ево свечано обричем, да се не ћу више посумњати да ме волите.

Драга прекиде свирку, саслуша ме пажљиво па онда опет поче даље свирати.

Ја сам је гледао и ћутао. Тако ми се беше стужило, да би за цело ударио био у плач, да се несам срамотио.

Кад је свирање свршила, устаде, приближи ми се, ухвати ме за руку, погледа ме оним чаробним погледом, који ме је увек заносио, па онда проговори:

— А знате л' ви, господичићу мој, да сте ви несносан човек, да сте права грдоба!

— Само ме волите па ма и страшило био.

— Хоћете да вас волим а немате вере у мени!

— Од данас сте сва узданица моја.

— Не ћете дакле бити љубоморни?

На то ме питање прође језа, ал' за то опет одговорим:

— Не ћу!

— И не ће вам противно бити ако и даље узпримам Гају Драгићу?

Тек с највећом натегом могох промуцати:

— Не ће!

— Е, то је лепо! Тек сад вас волим, — рече и пружи му руку.

Моје се усне дотакоше њезине руке, ал' на срцу ми беше тако тешко, као да га је какав грдан камен притиснуо.

IV.

Бадава је било свако обрицање кад га не могох одржати. Учестани походи Гаје Драгића, драгина добра воља при његовим доласцима распалили су у мени љубомору, да сам и на себе и на цео свет омрзао

Изгубио сам узданицу у Драгу, па не хтедох више живети.

У таком расположају душевном напишем писмо Дрази. У писму јој рекох, да не могу одржати, што сам обећао, да сам љубоморан до лудила и да јој за то морам због остај рећи.

Ал' права ми намера беше да своме животу крај учиним. Прошао сам у мислима живот свој, па сам нашао, да сам више јада претрпео него што имах ведрих дана. Срце ми је пуно било јада, који су тако теретни били, да су ме свеједнако земљи привлачили.

Писмо написах, запечатих и хтедох га послати, ал' не могох одолети жељи, да га сам собом Дрази не однесем, и да на други свет не понесем пољубац, који ће ми рајска врата отворити.

У писму несам ништа спомињао о намери својој, и тврдо сам наумио, да не послушам Драге ма ми што рекла.

Са смртном пресудом у џепу дођох Дрази, која ме је необично добро примила.

Као да је знала што сам наумио.

Тужан сам био и ћутао сам. Соба ми је долазала као гробница и већ сам мислио да сам умрьо.

Та бар да смо могли у тај пар обоје умрети, да ме шњоме заједно сахране, да је могу гледати — љубити.

Таке луде мисли долазиле би ми у збуњену главу.

Драга је приметила да сам тужан, невесео, те тако седе уз мене и стаде ме разговарати. Кад сам јој у очи погледао, учини ми се као да видим дно каког бистрог језера и у њему небо. После сам се опет страшио, кад ми је дошло на памет, да је под мном гроб.

Драгине очи никад се досад несветлише таком чаробном ватром, и мени је све некако долазило, да је много лепша него икада.

Уздрман сам био, ал' на брзо приберем последњу снагу своју и предам писмо Дрази.

— Је л' то писмо ваша рука писала? — запита Драга.

— Ја сам га писао! Хтедох вам га послати, ал' се предомислих и ево где вам га предајем. Прочитајте га, молим вас.

Драга отвори писмо и стаде читати, а ја сам пазио на сваку цртицу на лицу јој. За време читања ни једна јој се цртица неје променила.

Драга је све то, сигурно, тек за пусту шалу држала.

Кад је довршила читање, погледа ме погледом пуним прекора и рече гласом, који као да је од туге дрктао:

— Ви ме дакле остављате и то у таком тренутку, кад би ми највише требали!

То несам разумео, а несам је могао ни питати шта мисли, јер у том тренутку уђе у собу драгина мати.

— Помисли само, слатка мати, — рече Драга тужним гласом, — овај господин овде хоће да нас остави, да нам на веки збогом остај рекне!

На те речи деси се што никад ни у сну не би могао помислити. Мати драгина дође преда ме, ухвати ме за руку и стаде овако говорити:

— За Бога, господине, како би нас остављали и то баш сада. Та то не може бити! Шта би рекао свет, који једва чека да може што зло на моју ћер изнети. Ако заиста волите моју ћер, онда не можете то учинити. Шта се премишљате, дајте руку и обреците, да нас не ћете остављати!

По том говору видех јасно шта је мислила Драга, кад оно рече, да је баш онда остављам, кад би јој највише требао. Неко

досад непознато осећање од туге, јада и чемера обузе ме и мени се учини, кад сам Драгу и матер јој погледао, да обоје по неком договору тако раде.

Премишљао сам шта да одговорим па ми и нехотице дођоше на уста ове речи:

— Не плашите се! Што сте наумили, то ћете већ и без мене постићи. Ја сам, као и шекспиров црнац, своју дужност извршио, па сад могу одлазити.

И сам сам осећао оштрину ових мојих речи и тако ми се учини као да је и сам зрак око мене постао горак од њих.

Драга поцрвени, дође управо преда ме, погледа ме оштро својим лепим очима и рече:

— Реците ми шта мислите сад о мени.

Ја одговорим смешећи се:

— Да се желите удати.

— И шта још?

— Ништа више!

— Неје истина! Ви мислите, да вас за то задржавам, што вас хоћу за оруђе да употребим, да би могла намеру своју извести. Ви мислите да моје срце не може волети него да само рачуна. Одговорите ми искрено, као што правом човеку приличи, да л' сте то мислили?

Погледах Драгу и моје гледање на брзо пређе у чуђење. Зар би могло, — питах самог себе, — у њој толико поноса, толико достојанства бити, да не мисли искрено? Зар би ми могла тако слободно у очи гледати, да ме мисли варати? Заборавих на одговор, на све. Само сам Драгу пред собом видео, њој се дивио и ко зна колико би је још дуго гледао, да ме не трже из тог заноса речима:

— Јесам ли погодила шта сте мислили?

— Несте! — повиках и ухватих је за руку. Ви сте анђео, а ја сам луда. Ја сам збуњен па тек назорице идем за вашим мислима. Не слушајте ме више, ма ја шта рекох. Будите ми вођа, а ја ћу свуда за вама. Ох, опростите ми што вас увредих мојим опорим речима!

Драга ништа не одговори него ме себи привуче, а ја обавијем руке своје око стаса њеног.

Држасмо се загрљени, и, ох чуда, мати драгина гледаше нас само, ал' ни речи не рече.

За мало, ал' Драги ударише сузе на очи као што рече од бола, што сам тако о њој мислио.

— Не плачите, — рекох јој, — ја вас нећу остављати, до-

кле год видим, да ме волите, ал' кад ме престанете волети, онда је и моме животу крај!

Драга престаде плакати, ал' поче дрктати и мољаше ме склопљеним рукама, да јој обсћам, да је не ћу остављати и да не ћу себи смрти задавати.

— Нека буде, — рекох, — ја остајем и желим живети, докле ме год узволите!

(Свршиће се.)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(Свршетак.)

Кад се узму у рачун политични удари, које је српски народ за последњих пет векова претрпео, и они отровни утицаји са стране, којима је он под туђинцем господарем немилице изложен био: није се нимало чудити, ако се и данас није без наказа јавног духа српског. Да најштедљивије говоримо, већ извесне бачке песмице доста су, па да се узбуни чуство народног поноса. Ради примера да споменемо песму:

„Све штудирам кога да избирам:
„Преправ новца, па љуби трговца,
„И талира, љуби официра,
„И дуката, љуби адвоката"...

Да је таква шпекулација са човечијом душом заиста излив отрова који је споља дошао, томе има потврђења у самоме животу оних туђинаца, који се наметуше нама за „цивилизаторе." Ево ћемо, колико за разјашњење наведене песмице, толико и за доказ да отров за наше нарави споља струји, изложити неколике црте из туђинског света као што их учени Кулери излаже:

„Брак би ваљало да буде у истини веза двају срца и двеју душа. Али у наше време небивају такви бракови. Они су ниски пазар. Данас се само на једно гледа, а то на новце. На новце гледају „високородни" као и „високоучени." Непита се никако о врлинама оних који се узимају. Он је богат — то је добра „партија." Она ће имати доста мираза — то је добра прилика. Али ви невидите, да је она у годинама, да је наказна и болешљива, да у њеној фамилији страдају од суве болести, да у осталом ваш син, за њу и немари. Он воли другу, али његови родитељи немогу да му наказују, да је новац лепа ствар, да богатог човека љуби и поштује цео свет, и да девојка од богатих родитеља води човека лепим звањима, почастима. Најпосле, он оставља ону,

која му је драга, па узима жену наказну. Она доноси на свет дете, које није у стању ранити, или ако би јој здравље и допуштало, да сама дои своје дете: „бон-тон," покондирено понашање у „великом свету," „њени живци (нерви)," „њен стомак," „њене прси" — све јој најпосле забрањује дете ранити. Сирото невино детенце, колико те љуби твоја нежна мати! Небој се ништа, она ће ти набавити дојкињу; јер има новаца. За новце она ће, дабогме, наћи једну сироту жену, која ће јој продати своје млеко. Слабачко, небој се, око материно бди над тобом, и она која те је родила, жртвоваће све за тебе, осим своје „тоалете" и „бледе боје"; она ће ти још купити, ако треба, и једну козу да би је заменила. Сада, госпо, ви можете читати какву књигу о васпитању деце, ви можете на тенани расуђивати о каквом „журналу мода"; плач вашег детета неће доћи да вас узнемири: оно је у наручју простакиње, коју ви презирете, но која вас замењује у најсветијем позиву, који је Бог женама определио. Али та простакиња воли ваше дете, а ви нисте саревњиви? Зашто сте се дакле удали? Нашто она заклетва пред светим олтаром, пред Богом и пред људима? — Но нечудите се, ако су ваша деца наказна и болесна. Ви нисте поштовали законе природе. Ви сте тражили само уживање и новце. И ви нећете наћи ништа друго, него обману, жалост и очајање. Ваша деца живиће наказана, или ће помрети."

На другом месту Кулери говори:

„Господар у држави, господар у цркви, господар у дому, у соби, господар као муж, као отац, господар између Бога и земље — човек је све збрисао својом гвозденом вољом. Газећи све законе природе, он се изопачио. Он је пао ниско и повукао је жену са собом, као неограничени господар, он је направио друштво по свом ћеифу; он је предругојачио идеје и нагоне жене, тако да их више познати неможеш. А видимо, шта је постао род људски под тиранијом човека. Жена није скоро више жена. Човек није одавно више човек. Појмова о лепоме, о истини, о добру, о правди нестало је под суверенском власти човека. Промотримо његово дело:

„Да би се допала човеку, шта чини жена. Она меће своје ноге у ципелице, које јој гњече прсте; она стеже свој стас са неком справом названом „мидор" (корзета.) То све чини она зато, што човек, који нетражи више матере ни супруге, него оруђе задовољства, хоће нешто налик на лутку. Она стеже своја ребра и трбух, ремети материцу, потискује стомах према џигерицама; црна џигерица креће се са свог места и спушта ниже; прси, спречене у дисању, недају ваздуха џигерицама; крв постаје оскудна, дамари заустав-

њају се у своме развитку; жена или умре или живи неподпуним кивотом, живи болесна. Такву је човек налази лепу, такву је он коће за супругу; она треба да томе подлегне или да се одрече удадбе. О а је кржава, али се неужасава од тога. Човек је допао до оне тачке „цивилизације“, на којој нема више појма о жени. Ова зна да разорава своју материцу, лекар јој казује, али шта зна кад човек нетражи у жени мајку и супругу, него само оруђе задовољства. Она зна да руши у свом телу све што треба матери, али шта би чинила са врлинама матере, кад се човек ужасава од позива родитељска? Шта би чинила са свима дражестима матере, кад отац нетражи да гаји децу: она су терет за њега. У осталом, он остаје при својој лутки, а у народу биће увек жена које дају млека, и које су толико несретне, да га морају продавати богатима.“

„За човека „цивилизована“ жена је лепа кад је изопачила своју природу, кад је болесна морално и физично. Ах, кад би човек тражио врлину, као што тражи порок; кад би морална лепота могла још привући га, кад би чуство за лепо имало још неке владе над његовом душом: би се жена брзо прородила. Она се неби више пренемагала од живаца и патила од толиких болести. — Кад би човек љубио жену такву какву је Бог створио, он би сажаљевао ону, која нема снаге да буде мати; он би се сматрао за несретна, ако би имао супругу, која неби могла својим млеком своју децу дојити, и он би се ужасавао од оних госпа, које би нерађање сматрале као вршак среће. Кад би човек тако мислио, жена би брзо променила свој начин живота. Она би волела да буде крепка и снажна; волела би да има ребра јака и моћна, прси широке, развите, мишице месната и једре. Она би била сретна што може бити мати, и неби трпела, да једна сирота најамница мете своју сису у уста њеног детета. Она би била сретна испуњавањем својих дужности матере. Балови, весеља и пијанке ужасавале би ју, кад их људи неби уређивали, да би их непрестано на њих мамили. Не би било више жена изопачене природе, кад би људи љубили врлине.“

Толико Кулери. —

Мислим, да је доста толико чути из уста човека, који је одрастао и живи у средини цивилизованог света, изучавајући природу људску такву каква је, — доста је толико од таквог човека чути, па да се призна, да се само под утицајем страних „цивилизатора“ могла овде и онде изопачити природа данашњег Србина и Србкиње. Заиста, ако би хтели да побројимо све изузетке од правог карактера Србина и Србкиње, који се огледа у јавном духу српском, ја неверујем, да би те изузетке тачније сабрати и представити могли, него примењивањем на извесне кру-

гове данашњег нараштаја нашег свију оних слика, које је Кулери снимио са „цивилизованог“ света. А јамачно неће нико узети на себе, да докаже: да те слике нису оригинали надри, цивилизације него су копије каквих српских оригинала однете у западну и средњу Европу.

Осим кварећих „цивилизаторских“ утицаја, наше јавне нарави претрпеле су тешке ударе и од варварског угњетача свог. Под притиском који долазаше од тог угњетача, изметнуло се све што је слабије и неспособно да собом влада у друштву српском. Само тако могу се објаснити оне разуздане страсти, које наше народне песме цртају црним сликама неверства у фамилији и подлости у друштву. Под притиском и најбоља способност остаје неразвита, па и у Србству, политично раскомаданом и са свију страна пригњеченом, није могао народни дух развити се онако напредно, као што је способан у слободи да се развије. Отуд и данас још по неким крајевима нашим неколики остатци сурових средовечних обичаја, н. пр. уцена и крађа девојака, деспотска власт родитеља над децом, робско дворење и уобште неправедно уређени односаји између женских и мушких, између млађих и старијих женских у задругама, услед чега и примери често крвничког раздора и непријатељства у средини задружних фамилија, итд.

Таке су последице освојачког притиска. Са изгледима за ослобођење и уједињење целог српског народа, расте и нада, да ће јавни дух српски узнети се до висине за коју је способан. Да та нада није празно уздање, јасно је из свега што је о Србину и о Српкињи напред изложено. Јест, из свега тога види се, да је и у дубљини несреће народне јавни дух српски сачувао у себи здраву клицу умности и морала; и кад видимо уједно, да се око тако здраве клице уједињава снага васцелог младог Србства: зашто неби тада радосно корачали на сусрет ведријој и светлијој будућности Србина и Српкиње?

Владимир Јовановић.

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

II.

(Наставак.)

„Вели се да свака присподоба рамље, и ту се ваљда узима да јој је једна нога краћа, ал' у овом случају као да су обе окрачале. Ди би ви, за бога, упоредили најпокретније, најживље суштаство, неуспављиви вршак свега живота на овоме свету, ди би ви упоредили дух са равним огледалом, са равним, са мирним, са пра-

вим, непроменљивим, неосетљивим огледалом? Па баш да се узме најнајматеријалније, да дух није ништа друго до најжешћи степен основне какве промене градива, ипак се баш са те жестине промена не би могла озрцавати у њему ниједна једина појава тако бистро, да би јој се могла разазнати левица и десница, а некамоли читав низ појава, цео један живот, па живот још целог једног народа, као што га млоги налазе у Фаусту. Или зар ви мислите да се небесна ведрина, да се зелене адице, да се шајке шеталице, да се ма која лепота у валовитом, усколебаном, ускипилом језеру чистије ил истинитије огледа него у мирном, у равном воденом огледалу? Све вам то само казује, драги мој, да умно стварање није просто озрцавање природе, него је постваравање, препорођај, палингенеза. Догађај или појава то вам је семе што га случај или судбина сеје по вашој души; ако је земља плодна, семе ће се примити и поникнуће иста биљка као она што је била од које семе долази: исто лишће, и најмање резотине на рубовима у истом реду као у матере, исти цвет, мало блеђи или загаситији, као која земља, исти плод и на послетку исто семе, што ћиме засејавате читалачке, гледалачке или слушалачке душе. И зато ја велим и верујем да онај цвет што се узима да је најлепши у царској градини Гетовој, тај цвет, што се зове Фауст, да се није развио као што га је потерало семе, него га је премудри баштован бунио каламцима, те тако избише свугде стабљике и основни листићи де је год већ било времо да се развије цвет у првобитне биљке, у дивљаке, те тако се изметну иначе дивља али дивна divina comedia немачког народа у раздешај самоникле класичности и калам — романтике, у мезалијансију Фауста са Јеленом.“

„Ви опет бркате предмет са ликом, појав са отпојавом, осећај са сећајем; што ви узимате, мусје, да је порођај, то је тек зачетак, што ви мислите да је умно стварање, порођај душе, то је тек диспозиција, тек нагон стварању, ту је душа тек зачела. Елем узбуркано море, што га ви споменусте, то да боме, да није згода за уметничко озрцавање појава, то је само диспозиција; а моменат стварања тај бива као појављење онога Виргилијевог Нептуна: Quos ego!

Само што у овој душевној бури Нептуна замењује Аполон, а тророге виле четворожична лира:

Sed praestat motos componere fluctus;

и тек онда кад се бујица утиша, кад се вали компонују, тек онда настаје доба умног озрцавања, моменат уметничкога компоновања.‘

„Ал’ ако несташни попирљивци, ако разјарени попљускавци преитре у својој послушности, ако се прерано уплаше од запо-

вести силнога бога, који се тако изненада појављује, па у тој страви остану у оном истом положају, у ком их је нашао deus ex machina, ако се, штоно реч, од стра следе, како онда стојимо са вашим озрцавањем?“

„То су ванредни случајеви скакутаве романтике. Кад је разговор о вечитим, непомерљивим законима што по њима круже сунчани и планетарни светови човечије душевности, не ваља се загледати у суктаве комете, које истина чине хуку и буку, ал' у који је језгра двадесет, колико пута лакша од ваздушне љуске ма које скромне планете. Ал' ако баш ви, мусје, желите, да се обазремо и на њи, ја нећу бити толико варварин да вам не учиним по вољи. Елем ако је очар утишног Аполона тако жесток, да заустави потоке створни дубина уметникови у најсиловитијем покрету, онда ће се предмет вештачке преставе огледати у место у равном огледалу, све у самим шупљим, и испупченим параболским огледалима, проницаће кроз пупчасте капљице ил' угнуте пљускавице. И у таком случају није можно преставити постепеност озрцани појава у органској целини, ако нема на дну душевни дубина уметникови равна огледала, у коме ће се јасније погледати слике из огњишта параболски и иперболски шупљина, као што се огледају слике небесни звезда увеличане таким шупљим зрцалима и прозрачним сочивицама у рефлектору великог Хершловог дурбина; ил' ако тога нема, онда дно бар мора бити тавно, да се по њему рашири капљицама и пљускавицама расточен зрак природне појаве, као што се ниже ситном кишицом разлучен зрачак сунчев на тавном своду облачнога неба исписујући седмеробојну дугу.“

„Поједини моменти ти присподоба сасвим су ми нејасни. Шта је ту tertium comparationis, ди је тешко довити се и до секундума? Шта преставља у радионици уметничког стварања сверу шупљи огледала и прозрачни сочивица, шта ли равницу рефлектора или тавну основу дугом исписаног облака? Шта казује —“

„Опростите, мусје Дима, што вам улазим у реч. Ал' ако станем одговарати на сва та ваша питања, лепо би ми се зафалила ова мудра господа и ове лепе госпође и госпођице што су се овде предамном искупиле, да чују са свим нешто друго нег' о чему нас двојица поведосмо разговор. Зато ће те допустити да пређем на разговор што сам га њима обећао, а с вама ћу наставити други пут кад се будемо састали само ли ради тога да се обавестимо о законима уметничког стварања.

A l' honneur de vous revoir!“

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Луда којем је цар супарник.

(Свршетак.)

Други дан је отац каролинин из ненада преминуо. Обичај му је био да главу своју сваки дан меће у чељусти лаву, а овај се збунио, па је баш онда заклопио чељусти кад је глава тамо била. Сигурно да је томе узрок био мала расејаност лавова, мали гиксер против воље његове. Да сам поротни суд ослободио би га. Неје му била намера да о главу иде коме.

Ал' за то је Каролина ипак остала сироче и сад већ не беше више никога, да је чува од мене.

Сад ме је већ могла сваки дан примати. Та ја сам је и тако запросио био. Сад је већ могла слушати како лудо говори из мене љубав и неје се могла више од тог говора бранити.

После трагичне смрти оца свога неје излазила пред публику за једно две недеље дана, што је и веома природно било. Ја сам јој сваки дан при поласку своме говорио, да се окане те страшне вештине и да напусти целу менажерију.

На те би ми речи увек пажљиво у очи гледала, као да још нешто очекује, као да би хтела питати: п а о н д а?

„Па онда.“ Колико је њих довојака залуд чекало одговора на то питање. А како се лако даје на питање: „Шта ће после бити од мене“, одговорити: „Моја жена.“

Ал' кад сам ја ту реч чувао као какав тврдица благо своје.

Истина да сам јој то једном већ рекао, ал' то је још за живота оца њеног било. Зар ми неје слободно било помишљати, да ја ту реч не морам поновити сад кад је Каролина без обране остала.

Не би знао одговорити да л' сам за то заиста издајнички радио.

Био је 25. фебруар кад сам јој опет при растанку рекао:

— Оканите се тог страшног начина живота — з а м о ј у љ у б а в.

Девојче ми стиште руку и стаде се уза ме привијати, као да би ме хтело пољубити, ал' у тренутку, кад је хтедох да загрлим, вешто као кака дивља мачка измаче се и побеже као да је тигар вија.

А ја ни онда још не хтедох одговорити на питање: па онда?

Други дан у јутру још сам у постељи био кад ми донесоше цедуљу, на којој стојаше великим писменима: да ће госпођица Каролина на нове почети своје „продукције“ с Муратом.

Јед и срамота тако ме из ненада затекоше, да сам заборавио, да би пре свега имао сам себи нешто да пребацим.

Брзо пођем да потражим Каролину.

Придворник у гостионици рече ми, да се Каролина некуд одселила ал' да не зна камо. Уједно ми преда писмо од ње.

Писмо то прочитах у колима. У том је писму ово стојало:

„Господине! Мурат има боље срце од вас. Ја ћу шњиме да останем. Он ме не ће убити.“

Јако сам се узбунио био. За што да се сумња у мени? Ал' то не хтедох признати, да има томе узрока. Редак је то човек, који тако јако воли истину, да самог себе по образу њуша.

Мене да упореди с дивљим звером!

Наговорио сам самог себе, да је све то тек комедијашки понос. Тај народ мисли, да је бог кад стане на даске, које су му као како подножје, па било то позорница или тигров кавез, а овамо је за мужа тек жена.

А да л' сам јој ја то за две недеље дана рекао, ма да сам видео да на сваку моју реч чека као на росу цвет?

Ал' све то не паде ми на памет.

Нешто сам осећао према Каролини, што је нека смеса била од љубави и освете, од чуђења и презирања, од насладе и од жеље да је убијем.

Најзгоднije ћу моћи то осећање изрећи ако кажем: да сам гладан био те девојке.

Други сам дан већ на по сахата пре претставе дошао у менажерију. Узех се сиграти с мајмунима док се не почне. Како би овај свет савршен био, да се при стварању његовом застало при мајмунима. Да су у свију нас така лица као у тих паметних животиња: било би једне беде — љубави — мање на земљи. Такав један орангутанг ваља да се не би убијао за орангутанговицу.

Звонце прекиде моје мајмунске студије. Претстава се поче. У почетку је неки помоћник у укрочавању зверова показивао шта уме радити са скотовима слабијег дара. У један је кавез пустио белог медведа и хијену, па је шњима заједно из једне чиније јео пресно месо. То ми је сада на млого већој досади било него обично.

На послетку звонце зазвони и по други пут, стражња врата на тигровом кавезу отворе се и гласови чуђења зачуше се у публици — Каролина уђе од главе до пете у црном оделу. Та у жалости је била. Ал' за то је опет чудновато било сиграти се комедије у црним хаљинама! И лице јој је блеђе било него обично, а и у очима јој не беше оног чара, који те је савлађивао.

Може бити да је црно одело непријатно дирнуло тигра: ти дивљи зверови, не знам за што, јако се срде на ту општу боју жалости цивилизованог света; а може бити да се за две недеље дана и одучио од чара, којег је Каролина за њ имала; еле доста, да се могло на њему приметити, да је зловољан и да данас не ће баш бити послушан.

Кад му је Каролина у кавез ушла, сагнуо је главу на земљу, и стао је потмуло рикати, као што то обично дивљи зверови чине, кад мисле нападати.

Напрегнута пажња у публике пређе по нагону у страх, и кад се тигар при првом кораку каролининоm хитро на две ноге дигао и чељусти своје разјапио, више њих повикаше уплашено Каролини да изађе из кавеза.

Ал' Каролина то не учини, него у место тога зглади своју густу косу, једним скоком створи се уз тигра и тако га је ћушпила малом својом руком да је све пуцало.

„На место, слуго!"

Сваком је морало престати срце куцати кад је видео, како се то девојче у црном оделу, као каква подземна вила, усудило ћушити то дивље звере, и како се тај царски тигар на тај ударац покунио и за милост и опроштење молећи довукао се до ногу јој и ту дрктао.

И ја сам још јаче дрктао.

Ох, тај ударац и мене је дирнуо, ал' немилостивије.

Очи девојчине најоше ме у публици, а у њима се блисташе неки неисказани подсмех, изазивање и пребацивање.

После тога стаде се улагивати тигру на сву меру. Узеде му грдну шапу његову у руке своје и поче је гладити. Иза тога опет одрешила је белу траку, којом јој је коса била везана, и обмота је око врата тигровог као око врата каког питомог јагњета.

То већ несам могао више да гледам.

Обиђох кавезе и дођох тамо одкуд се у њих од остраг улази. На вратима тигровог кавеза стојаше Дивал, мој стари познаник и слуга у менажерији, чекајући на знак да врата отвори.

— Добар дан, старче! Шта радиш овде?

— Чекам повратак госпођин.

— Хоће л' то још дуго трајати?

— Данас дуже, него обично.

— Не би л' био тако добар да ми предаш своје место.

— А за што то, господине?

— Хоћу да ти из непада затекнем госпођицу кад изађе. Хоћу да јој сам собом отворим врата. Та познајеш ме!

Стари слуга намигне очима као да ме разуме. У последње доба често ме је виђао код Каролине, па је мислио, да се са свим разумемо.

— Ал' да се каква несрећа не догоди, господине! Погледајте само: ова мала округла рупа на вратима је за то, да кроз њу гледамо кад је крај продукцији. Немојте да заборавите на то. Кад опазите, да ми госпођа натрашке поскочи, а ви на једанпут, брзо, отворите врата, па чим искочи, одмах их затворите и превуците мандал, јер ће иначе и господин Мурат да изађе за њом. Но, то би тек била лепа забава за публику!

Дошла ми је воља да ту лепу забаву прибавим публици, ал' сам за то уверавао старог слугу, да ми така шала неје ни на крај памети.

— Ал' као да не радим паметно, што вас овде самог остављам.

Неколико луђдора разјаснили су му, да са свим паметно ради, и тако ме остави, помишљајући у себи: дао сам своје место доста паметном човеку.

Кад сам остадох, погледах кроз рупу на вратима. Каролина се баш у том тренутку нагла витким телом својим на побеђеног царског звера, и погледом пуним победе тражаше некога у публици.

Ал' тај неко не беше тамо, него стојаше код врата од кавеза.

Ја не знам да л' сам у том тренутку полудео и да л' је и мене очарала Каролина као оно лудо звере? Не знам ни данас шта сам хтео! Да л' хтедох том демону показати да сам и ја тако храбар као он? Да л' ми је досадио живот или да л' му хтедох живот узети? Да л' хтедох себе на жртву свом обожаваном предмету поднети или га пред светом осрамотити?

Било како му драго, еле ја отворим врата и уђем у кавез тигру.

Публика је усклицима страве поздравила мој улазак.

Каролина ме није приметила.

А ја јој се тихо, полагано приближим и онако опружену на тигру пољубим је ватрено — од срца.

На то се зачује врисак и Каролина уплашено одскочи од тигра.

Сада се само на два тренута опоминьем.

Први је био, кад је тигар, опазив ме, скочио на мене и једним ме ударом на земљу оборио; а други, кад се Каролина бацила пред звера, који се справљао на мене на ново да скочи, и кад је обе руке преда се пружила и повикала ми:

— Бежите, ако вам је живот мио, мени је крај!

И после тога видех, како се оштри нокти тигрови у бела јој рамена укопаше, видех како јој крв посукта из драгих ми груди и тиме ми се смрче пред очима: падох у несвест.....

Кад сам после неког времена, не знам ни сам за колико дана, почео себи долазити, нађем се у болници сав умотан у завојима. Читаво јато лечника стојало је око мене, а најпаметнији између њих честитао ми је јако, што сам се тако олако спасао. Тако лепо не би могао баш сваки човек проћи.

— А шта је с Каролином? — беху ми прве речи.

— Ништа јој није, — одговорише ми.

Тек кад сам се са свим излечио, рекоше ми, да је њу на комадиће растргао тигар, који би то са мном учинио био, да ми она у помоћ не притече....

Чим сам стао на ноге, одмах ме позваше на суд. Прво и прво имао сам посла с влашћу, која је позвана да пази на јавну сигурност. Морао сам платити не знам ни сам колико хиљада франака, што сам се усудио учинити тако дело, које је против живота и опште сигурности ишло. После ми је опет грађански суд јавио, да од мене тражи некакав ујак каролинин, као једини наследник менажерије, да му платим не знам колико

хиљада франака, што сам заводу одузео драгоцено благо за укрћавање дивљих зверова.

Том ујаку сам отишао да се намиримо. Тражио је, да му платим за растргнуту нећаку десет хиљада франака. Неје то ништа много, кад сад мора да прода целу менажерију.

Рекох, да ћу му дати двадесет хиљада франака ако ми и тигра да. Погодисмо се.

А ја сам узео пиштољ, па сам мом побри Мурату, кад ме је својим као топаз очима најмирније гледао, тако пројурио тане кроз чело, да неје ни зајаукнуо.

И сад је кожа мог супарника, који ми је милојку ограбио, у мојој соби за спавање прострта, и колико год пута станем на њу да у постељу легнем, увек ми падну на памет моји двадесет и неколико хиљада франака и она лепа два чаробна, сјајна ока, која никада не ћу заборавити.

Пето јавно предавање у Новоме Саду.

(Свршетак.)

После Глише Гершића узео је реч Васа Ђурђевић, и у подужем говору свом разлагао је пријатељство уопште, и то најпре у приватном животу међу појединим људима, а затим у животу јавном, државном. Говорио је, како се у данашње доба и једно и друго пријатељство схвања и пази, а на послетку говорио је о пријатељству код нас Срба. Разјаснио је пре свега, шта је пријатељство, како постаје и шта оно изискује. Пријатељство је душевна свеза између двојице или више њих основана на узајамној љубави, узајамном поштовању и пожртвовању. Човек, премда га је природа умом одарила и тиме га над свима осталим створовима узвисила, при свем том до потпуна савршенства доћи не може. Он само тежи, да се што више приближи том савршенству. У томе човек један другог потпомаже, ради тога се један другом придружује. Ова обична међу људима свеза нужна је дакле посљедица човечанског несавршенства. Та обична свеза дакле постала је међу људима из нужде, из невоље. Таква свеза неје још ни из далека то, што је пријатељство. Данас се, до душе, већ и та обична свеза назива пријатељством, али се тим и још много неумеснијим употребљивањем речи: „пријатељ“ у данашње доба узвишена мисао пријатељства изопачава. Па како се данас та реч врло лако узима, и како се данас пријатељи брзо налазе, тако се брзо и губе. Али то неје право и искрено пријатељство. Ово је само стално. Право и искрено пријатељство изискује узајамну љубав, поштовање самога себе, поштење, врлине душевне и веру. Ко нема љубави према ближњем своме, тај неје и не може никоме пријатељ бити; а ко самог себе не поштује, тај не може тражити, ни да га други поштује и уважава, а где нема узајамног

поштовања, ту не може бити ни права и искрена пријатељства. Ко нема никаквих врлина, тога не можемо ни искрено волети ни поштовати; а ко напокон не верује у врлине човечије, тај ни у пријатељство не верује. У пријатеља морају дакле да буду све ствари, све намере и сва настојања заједничка; пријатељи се слажу и у мислима, и у жељама, и у начелима. Не сме међу двојицом повод или темељ пријатељству корист бити; јер на користи самој основано пријатељство траје дотле докле и корист траје; чим те користи не стане, не стане и пријатељства. Ко сам себе поштује, тај не ће нигда тражити оно, што неје кадар вратити. „С тога је дакле пријатељство од нарави постало, а не од невоље и нужде, и више дјеловањем душе с неким осећањем љубави, него ли мишљу, колико ће оно донети користи.“

Говорник навео је овде више примера из историје, у којима се огледа право и искрено пријатељство, то љубављу, то ретким пржртвовањем. А пошто је иза тога још означио, ко је прави и искрени пријатељ а ко неје, како и по чему се познају и бирају пријатељи, и напокон о вредности правог и искреног пријатељства: рекао је како је данас тешко у једном човеку саставити све оне врлине, које право и искрено пријатељство условљавају, и како је данас пријатељство на свету тако рећи бела врана. Данас се безазленост, искреност и срдачност држи за глупост; чуство и одушевљење за усиљаност и слабост карактера; данас се богатство држи за поштење и великодушност, а шеретлук и лукавство за најбољу памет. Претварање и улагивање је данас начин, којим се до назови пријатељства долази; ласкање и улагивање се данас радо прима и њиме се наслађује а нема ужитка у љубави пријатељства; данас се једном речи, оно узнишено начело: „Држи сваког за поштена док се не увериш о противном“ оборило и обратило у оно: „Држи сваког за непоштена док се не увериш о противном,“ то јест, да је поштен?

Прелазећи за тим на пријатељство код нас Срба рекао је говорник, да је код Србина пријатељство сродство. Две обитељи, из којих се момак и девојка узму, опријатеље се. Предавач је навео из народних песама примере, како Србин то пријатељство високо цени и уважава. Кад Србин отац жени сина, он тражи за себе честита пријатеља, а за момка паљану девојку, па тек кад састави и једно и друго, онда сина жени и девојку проси. Узајамна љубав, поштовање, поштење и једне и друге стране, тражи се при том, па кад се тако две обитељи нађу и спријатеље и из њихове душе се за цео живот свој у једну споје, онда им је то, што и једно и друго имаде, наиме поштење и узајамно поштовање, највећи и најсигурнији капитал. Говорник укорава данашњи начин женидбе код нас Срба у цивилизованом кругу, јер се више новац тражи и цени него узајамно пријатељство и врлине душевне, које га условљавају, као да се врлине новцем купују а не новац врлинама. Усљед такове женидбе не уроди

нигда брачна љубав оним, чим треба да уроди: не уроди узајамним поштовањем, то јест, пријатељством. Љубав брачна није увек једнака, него временом бива мања и ваља да се временом претвори у искрено пријатељство, које онда брачнике до гроба прати. Тако и француски писац Лафонтен пише: „Пријатељ је круна човечија. Љубав је сенка јутарња, која све мања и мања бива; а пријатељство је сенка после подна, која све дотле расте и расте, док и сунце живота не зађе.“ Љубав брачна може само онда уродити узајамним поштовањем и пријатељством, ако и муж и жена имају неке врлине, због којих се могу и морају поштовати. Не има ли ни једно ни друго никаквих врлина у себи, до оно мало потрошних новаца, то не ће међу њима ни до узајамног поштовања доћи па ни до пријатељства. И ту онда љубав, срећа и благостање траје докле корист — новац траје, кад то не стане, онда не стане у брачном животу и љубави и среће, па настаје свађа и омраза. А да у таковом браку и новаца брзо не стане, то је са свим природно, јер у таквом брачном животу влада разузданост и раскошност. Па ако је у том браку муж трговац, а он је после неколико година већ под стечајем, ако ли је пак званичник, а он лишен свога иметка — који му независност и самосталност у неколико обезбеђаваше — изгледа онда са животом на кућавну плату, па да не изгуби тога извора, а он мора да погази више пута и своје поштење и уверење, па и личну слободу своју и да то све за љубав материјалног опстанка свог срамно прода, као што томе сво толики и толики званичници у тројединој краљевини жалосне доказе пружише у последње доба.

Поред тога пријатељства, које излази по женидби, не зове Срби, као што је напред речено, ону душевну свезу између двојице пријатељством него побратимством и посестримством. И побратим је с побратимом својим једне мисли, једне жеље, једне тежње и једне душе. Један ће за другога жртвовати све па и себе и живот свој. Редак пример побратимства налазимо у народним песмама међу Краљевићем Марком, Рељом од Пазара, Милошем од Поцерја, Миланом Топлицом и Иваном Косанчићем. Али је још узвишенија идеја посестримства. Ту се Срби толико узнео, да девојку не толико срцем, колико душом љуби, он је љуби као брат сестру, а још већма је поштује. Не љуби се побратим и посестрима због својих спољашњих лепота, већ се они љубе и поштују због душевних врлина. Друге обичне љубави међу њима нема и не сме бити. У народним песмама спасава Грујица част и поштење посестриме своје, дилбер Иконије, уз пожртвовање живота свога. Као што је данас пријатељство тако је и побратимство и посестримство — право и искрено, наиме, ретко.

У јавном државном животу није са пријатељством као у приватном. Ту је пријатељство са политиком дакле са користи скопчано. Али је та корист свеопшта свагда, и сваки онај, који за ту свеопшту корист жртву доприноси, има и мора да има отуд и сам користи, и ако је тако онда су

жртве и праведне. Али може у јавном животу бити више пута општа корист за државу, а да не буде уједно за све појединe, који за ту корист војују. Где је тако, ту се онда и неправедне жртве дају, и лична слобода и корист се забацује, и где је тако, ту не може нигда држава процветати ни дуго се одржати, јер из опште користи нема уједно и појединi борац за њу користи своје; а где нема користи за сваког, који се општем благу жртвује, ту несу ни жртве све праведне. Свака жртва Црногорца за општу корист отачбине своје, корист је и за појединца Црногорца — дакле је праведна.

Код нас, у Аустрији, неје тако. Ту падну више пута неправедне жртве.

Две државе, две војске само онда у савез ступају, ако имају једну тежњу, једну корист.

Два државника могу бити противници и лични непријатељи, али кад се за општу корист слога и жртва њихова иште, онда морају бити једне мисли, једне тежње и једног начела; они дакле морају за љубав опште користи бити пријатељи за време док за општу корист раде.

При свршетку набраја предавач зла, што у народу нашем овладаше и с који народ наш материјално и нумерично у последње време поче опадати. Луксус и деморализација у народу нашем узрок су његовом опадању. Као што су се та зла у народ наш под управом туђинаца увукла, тако би сада, када је унутрашња управа у нашим рукама, ваљало да ми у народу зла предупређујемо. Предавач укорава ту многе свештенике и судце, о којима има сам то жалосно искуство, да су они баш највећи непријатељи и крвопије народа свога. Народу српском треба да су данас и свештеници и судци и сви предностављени његови, и сваки свестан Србин, прави и искрен пријатељ, и кад тако буде онда не ће српски народ опадати, он ће с дана на дан све више и више снаге добивати, и народ ће српски онда, када буде сам себи пријатељ, када сам у себи највише пријатеља и пријатељства буде осећао, онда ће народ српски морати подићи се до богатог, јаког и слободног народа.

Књижевне белешке.

* Јован Балукчић, чиновник у Београду, покренуо је од нове године нов лист за забаву и шалу под именом „Дангуба.“ Лист ће тај излазити једанпут на недељу на четири листа, а годишња му је цена 3 фор. 20 нов. а. вр.

* Политичко-економски лист „Србија“ излази од нове године два пута на недељу на досадашњем свом лепом формату, а посвећен чисто своме политичко-економском програму. По досадашњем правцу и садржају своме „Србија“ заслужује, да се нашем свету што боље препоручи.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ПУТ ЛИЦЕЈСКИХ ПИТОМАЦА (јестаственичког одељења) по Србији године 1863. Из путн. бележака целе експедиције саставио покојни Коста Поповић на свет издала уједињена омладина српска. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1. л. 173. стр. Стоји 40. н. а. вр.

НАУКА О МУЗИЦИ. Са 35. у тексту уштампаним дрворезним сликама. По немачким изворима написао М. Миловук. У Београду, 1867. Државна штампарија. На вел. 8-ни, 1. л. 110. стр. Стоји 60. н. а. вр.

РУКОВОЂА за српско-босанске, ерцеговачке, старо-србијанске и македонске учитеље, школе и општине. Написао Василије С. Пелагић, учитељ и управитељ босанско-бањалучке богословије. У Београду, штампано у државној штампарији 1867. На 12-ни, 122. стр. Стоји?

ПОУЧЕЊЕ О ВИДАЊУ РАНА И ДРУГИХ ПОВРЕДА. За народ написао Др. Љубомир Радивојевић. Член обштества Русск. врачева у Москви. По други пут штампано с неким изменама. Ране. — Набоји. — Преломљене кости и покварени сглавци. — Изгоретине. — Промрзле части тіела. — Јело и пиће за рањенике. — Поступање са обамрлима. — У Новом Саду. Платонова штампарија 1867. На 16-ни, 48. стр. Стоји 20. н. а. вр.

КАЛЕНДАРЪ СА ШЕМАТИЗМОМЪ КНЯЖЕСТВА СРБІЄ за преступну год. 1868. У Београду, у државној штампарији. На 8-ни, 104. стр. 4. л. Стоји 4. гр. чарш.

СВЕТЦОСЛОВ српско-народни календаръ за лѣто одъ рождества Христовогъ 1868. Издао трошкомъ Илія К. Анђелковићъ. Година IV. У Београду у штампарији Николе Стефановића. На 8-ни, 1. таб. и 30. стр. Стоји? („Вила.“)

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Сјеверно православље од Николе Беговића. (Наставак.) — Рајина суза. (Алегорија.) Од Ј. Грчића — Миленка. — Моје несуђење. Новела. (Наставак.) — Србин и Србкиња — такви какви су. (Свршетак.) — О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. II. (Наставак.) — Подлистак: Луда којем је цар супарник. (Свршетак.) — Пето јавно предавање у Новоме Саду. (Свршетак.) — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 4. У НОВОМЕ САДУ 10. ФЕБРУАРА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Наставак.)

Незнам сјећате ли се цркве Иванове. Ја сам слушао за ту цркву московску од нашије граничара, који су са Наполеоном били у Русији. Бујна машта српска види свуда све сама чудеса. Тако је и с том црквом. Овако сам ја то слушао: „Кад долазиш у Москву, из далека ти се, брате, она шјаји ка' жератак. Па та великачка црква види се на сваку руку, и како се приближаваш Москви тако се и она миче баш ка живи змај: из даљине пружена, би река', змијурина грђана; а кад ближе, она се смотала, па увила, све се канџија. Баш је цар извадио очи мајстору, који је ту цркву градио, јер се валио да би још лепшу знао саградити. А цар рече: „„Богме све нећеш љепше од ове градити, нек је моја најљепша у свијету.““ Па ти своме талијану очи избоде. Баш нека је Талеша осакатио, бог му дава! Триста му његовије... и он је мога ћаћу убио.... Оће ни ђедо... “ Сад да вам кажем шта је с том Змај-црквом. Како наша гатка натуца сва је прилика, да је то „покровски“ сабор на јужној страни „красне плошчади“ нуз Кремаљ, над водом Москвом. Из куће Кокирове, гђе смо ми становали, ја сам се особито те цркве сит нагледао. Она је збиља ријетко чудовиште у архитектури, те јој се и сами Руси чуде, којима је сваки дан на очима. Год. 1554. саградио је ту цркву цар Иван Васиљевић „Грозни“ за спомен кад је освојио Казанске царство. Сама та досјетка Иванова градити цркву из трију укуса (стила): индијанскога, готскога и византијскога већ доста карактерише саму ствар. Тринајест кула има та црква; али ниђе двије нијесу налике једна на другу, већ је свака за себе својим твором

лијепа; споља је цијели храм išпаран (намалан) свакојаким бојама, те му то још умножава његов свакојако баснословни изглед, и кад све те разноликости све се опет тако слаже (хармонује) у цјелини, да му нема приговора. У нутра имаде једанаест олтара: девет у горњем спрату а два рази земље. Црква цариградска св. Софија на гласу је са своји 365 олтара и са некима чудотворнима бунарима у стјенама, али је ова руска прави лабиринат извана и изнутра. Имаду у нутра и светце тако исто чудне, који су носили неки претешки клобук од гвожђа и вјешали по себи тешке гвоздене вериге — прави правцати факири индијански!! — Напрема тој цркви стоји стратиште, гђе су губили људе — грознога цара грозни апарата!.

Ако оцјенимо горњу басну наши граничара, можемо им допустити, да су они граничари, који су били у гарди наполеоновој, лако могли вићети ту цркву, кад су Москву попалили, те су после и другима о тој цркви приповједали. Него је наличитије на истину, да су наши људи слушали о тој Змај-цркви од рускога народа, који је под именом те цркве причао цијели карактеристикон свога „грознога“ цара. Ја бар ово последње могу прије вјеровати. Јер је цар Иван III. за тридесет година своје владе особито са своји „опричники“ (Јањичари) доста очију наизбадао се, а кукавне калуђере највише у главу утукао. — То вам је дакле Иванова црква или Змај-црква!

По нас Србе занимљивија је црква Ивана великога. То је Успенски сабор, у коме се цареви руски крунишу. У тој цркви почивају моћи српске, наиме Кипријана познатога, који је у XIV. вјеку оставио своју отачбину и преко Бугарске прешао у Москву, и ту био „всероссійскій“ митрополит, па као такав ту је и умрьо. Тако су и у Кијеву Срби неки митрополисали Русима. — За што, да су српски калуђери у средњем вјеку понајвише дерали на страну и свој народ остављали? Узмите књигу: „Живот краљева и архиепископа српских“ у Загребу 1866 у Светозара Галца и ком., коју нам поштовани брат наш Србин Ђуро Даничић у шаке турну, па ћете се одмах о томе на жалост нашу потпуно увјерити. На шта имамо од тога? Имамо своју готову несвјестицу! Народ нам се никад неможе да сабере у својој подпуној самосвијести, већ и он звјера којекуда и броји, што 'но рекли, Маркове конаке... Ово је тако важно да ја немогу пронустити а да не сажалим Србина, како он сам себе подкаша. Уважите, молим вас, моју безазлену примјетбу, како из тога странпутичења зле посљедице порастају по наш народ. Већ сте видили напред како се Србин сам обмањује поглед јући за Русима, и како га његови Готовани на рачун Руса заваркују и варају само

да себе лакше о муци бједнога народа прехране; па тако, тај лаковјерни Србин сам себе ништи а туђина уздиже. Тако и рече: — „Лако је убити кукавицу (Србина), али уби, де, ти Турчина.“ — Дакле Турчин му је јунак! — „Нема усара над Мађара, нити брата над Рвата“ — еле Мађар је славан! Ово друго, дај Боже, да буде одселе истина, а најновија је прошлост богме црна, и Србин морао би опет рећи: „Да је брат добар, и Бог би га имао“... „Мудре Латине“ Србин свуда пјева. Французи могу га обогатити: „јер су у Француза кључи од крајишке трговине, и свака је баба имала по стотину шкуда у кућељама кад су они у крајини владали!“ — „Шваба је правичан“. „Недај Влаху (Србину!) ни врајитије“. Грци су му трговци и — светци.... Еле отиде Србин сав у туђину, тега је то учинило завидљивим, пакостним, злобним, управ робом, који очајава — тестаменат прави. — Упоредите то са ове двије његове пословице: „Да ја знадем њемачки, с царем*) би се погнао“. — „Богу слава, цару глава, регементи леђа - кумпанији с..... — Попу шкуда — доктору — !.“

Оћете ли још?!

Ајде да идемо још мало до „Тројичке Лавре“, па ћемо онђе сјести и на тенани разгледати унутрашњост руске цркве, њиове калуђере, калуђерице; бјело свјештенство; цркву и државу; судбу рускога народа: њиову словенску узајамност (панславизам) и — њиову нову школу. Остаћу ја и на даље објективан, и вјеран своме програму, којега сам вам већ у почетку овђе дао.

Да речемо најпре нешто у кратко о Тројичкој лаври. Манастир тај велики лежи за Москвом по гвозденом путу некако до два сахата далеко. Црква та имала је у једно врјеме своје поданике (крестяни) на броју до 36.000 кућа! Богата та „кућа“ имала је на тисуће калуђера. Данас није тако више. Знате да је садањи цар Александар укинуо „крестянство“. Него има и данас у тој Лаври, кажу, до 500 калуђера, који се баве различним домаћим послом, вјештином, науком, и богомољом. Имаде ту више цркава, а прњавор му је попут нашије вароша. Сјећам се да сам негђе читао како је у ту Лавру долазио неки шпањолски фратар, разгледао цркву и нашао бајаги „пургаторијум“ намалан, и од тале увјеравао или боље рећи заваравао своје вјерне, да је и руска црква римскога папу над собом за господара припознавала. Пихлер (римокатолички свјештеник у Монакову) до душе одбија ту шпањолску побожну жељу с мјеста као клапњу од руске цркве. Знате шта је у ствари? Ово: измолована је цијела

*) Цар овђе значи поглаваре = царићи.

црква по стјенама (фреско) са разним легендама, па је међу тима у женској паперти и јеванђелска прича „о блудноме сину“ насликана. И ту је причу узео тај Шпањолац за свој доказ! Толико овђе само мимогред за моје сународнике, па да и таке гласове од туда познаду....

У тој цркви као и у другима немојте питати за сребро, злато, бисер и драго камење; тога има тамо доста. Али опет нема на „мјерице“ (ведрице?) као што је укрупњао био један српски лист љетос у тежњи ваљда да Србље осоколи на своме огњишту. — Него вам ја кажем да сам видио у два камена два велика чуда: у једном види се рубац и на њему глава мушка (убрус, и нерукотворени образ Исуса Христа); а у другом камену је подпуно разпело и пред њим клечи човјек. Обадва су камена стрелице (кристал) и необделани. Сви гледасмо то чудо и дивисмо се титрању мајке природе. Кажу, да су Инглези само за тај један камен давали 20.000 фуната штерлинга. О томе риједком благу хришћанском ја нијесам ништа пре знао; али сам ипак знао да природа крст познаје, и риба га штука на глави носи. — Вас ће то руско камење знам живо голицати, јер човјек радо погађа необична појављења. Али се туда човјек оће често и да ошибне. Тако је било већ једном моме пријану, који рече за то камење ово: „Кристал је обично пјегав, те је вјешт калуђер те пјеге длијетом састругао и своју машту на камену дотјерао.“ Све лијепо, и то би препоручило „калуђера“ таковога; али је слика у камену унутра, а није споља на камену!

Спољашност рускије цркава већ сам показао. Оне су и у унутрашњости својој свуда једнаке и једнолике. Велике су и простране. Радо имаду по три жртвеника напоредо. Топле цркве по зими гријају се. Олтар је свуда подигнут на три степена. Онолико од прилике како у нас пјевнице запасују протеже се та прва солеја, и та је од мушке цркве обично преграђена са низким тарабицама. Пјевница немају, већ на томе мјесту леже сандуци са моћима. Ликови стоје на обадве стране и држе у рукама комад из кога се већ на реду поја. Владикина стола немају као у нас, већ владика ако случајно не служи, он стоји у олтару као и остало свјештенство. Никакови столица нема по цркви. Само за цара има по негђе пространа столица, и за царицу. Придворне цркве имаду царско ложе. Народ стоји, да како, у цркви. Иконостаси богати су и пребогати. Иконе су обично окована у сребро и у злато, па окићене бисером и драгим камењем. Вриједе по неке на стотине тисућа рубаља, а за неке кажу да иде и на милионе, као што је у Петрограду богородичина икона казанска. За

владимирску икону богородичину вјерује се, да је још посао јеванђелисте Луке. — Не буди вам зазорно што Руси усвојавају лијевane обле (пластичне) образе у својој црквеној архитектури; ма то не као иконе, већ кажем само као скулптуру. Неки наши, кад су то видили, тобоже саблажњавали су се тиме, али они тога нијесу разумјели. — Светце своје народне стављају на иконостас у калуђерском руву, и то лијепо стоји, а тако исто је лијепо што народне светце и мученике представљају у своме руском кафтану. То сам видио у „Тројичкој Лаври“ унутар олтара. У тој цркви виђеше Чеси свога краља Вјенцеслава (Вацлава) па се и обрадоваше. А Србљин неможе се чудити што туда невиђе своје народне светитеље, кад их нема ни у својим црквама ни у каковом руву, а камо ли у цечерми са токама и шљкама. А шта ли народа изгибе за крст часни и слободу златну! — „Српској каши свуд име погибе“, право рече „Горски вјенац“. Огледај се вала, Србљине брате, по својима црквама, па ћеш наћи и „Арапче и Крањче“ што 'но рекли, и свашта, свашта, само немаш за твоју муку и скупе новце што би ти српску свијест окрјепило. Ма немојте ме шушкати, јер ћу ја и јаукнути на вас...

Ајдемо у руски жртвеник (олтар). Ту је трпеза као и у нас, а често је небом (балдахином) надкривена. Свијеће што у нас на трпези стоје, овђе је за те свијеће свјетњак одјељен у челу трапезе. „Свјатаја“ чувају се у слици саливена голуба, који о врбци лебди изпод неба над трапезом, или је кивот тога храма у малом виду. У Исакијевој цркви у Петрограду то је лијепо. На даље видићете у великим црквама кључе од различни освојени градова и барјаке као трофеје, па богме и турскије доста тугова са коњским репом. — А у нас? Ја би знао приповједати случај један, гђе се доста лијеп тробојни барјак словенски пратикао из цркве, прем да га је Србин поклонио! — Ту смо опет дошли да видимо изопачена Србљина, и пуна пакости. „Кад ја недам, нећеш ни ти давати“. Тако и Диотреф. (Виђи о том апостола Јована посланицу III. глава 1. стих 10.) Ово је тако њежан случај за мене, да га ја цијелога немогу овђе саобштити, а биће и толико доста као опомена: да нрестану неки угледнији Срби потезати цркву своју као средство за натражњачке безпослице!...

„Не лажну хвалит' Србљина заслугу,
„И честность, правду, добру ко општему
„Тешенћ храбро; златну казат'
„Истину!“

Лукијан Мушицкій.

Владике и свјештенство облаче се као и у нас. Сами ђакони облаче владику. Одјело је црквено пространо и дугачко. Митра само нема на врху крста, а наша има. У Руса је то право; а у нас је узурпација патријарске митре цариградске. Тако је и са „саккосом"; него и руске владике носе али само авлатан саккос. Архимандрити и понеки протојереји натичу митру. А мање одликовано „бјело" свјештенство носи (и код трпезе) љубичасту камилавку; а још мање неку шиљасту капицу љубичасту (скуфу?) Протојереји носе „набедерник". Док се владика облачи чате се часови, ми појимо дугачку „славу". Владики подмећу неко плетено колце, на коме је „римски орао" навежен, у знак: да је хришћанство погазило римску силу. Око трпезе сви сједају кад и у нас сам владика. На трпези се не држи ни „служавник", а камо ли „бурмутица" наша... већ књигу додаје сваки пут кад треба полуђакон и столицу подмиче и извлачи. На „цјеловању" пољубе сви владики руку, а онда један другоме у зајам! У Фрушкој гори, веле, да није тако.... Незвоне Руси више пред освећивањем дара. Грци нијесу тога обичаја никада ни примали. У нас се још звечи по олтару несносно. И велика звона на кући у Руса не досађују код молитве, јер они мало звоне обично, а звонара је одијељена од цркве, те тако је мирна црква. Видили сте, да у Руса имаде највеће звоно у свијету; па опет имаде у њи црквама, н. пр. сабор казански у Петрограду, које немају баш ни звонцета. Дјеца се у њи не облаче у чираке и рипиде. У њи су само двје рипиде, и те носе узрастни људи над дарима кад се тајна преноси. А тако и једну свјећу само на „входу." Ово сам видио и у нашим неким сеоским црквама.

Руси су на гласу са свога складнога пјевања у цркви. Они у обће његују пјевање и музику. Ликови су у њи велики и добро сложени. Пјевачи су сви обучени лијепо. Има ту и ситне дјечице, па су добра и побожна, и нико их не гура и не опомиње на мир и да пазе. Напротив у нас су дјеца, те особито пурђерска, грађанска, пуни мравињак. „Шта раде дјеца? Што виде од оца и мајке! — Богате куће руске у својим домаћим црквама издржавају велике и добре ликове. Кнез Шеремећев у Петрограду троши на своје пјевчике на годину, кажу, до 60.000 рубаља! Ту сам слушао и српско „Христос Воскресе". Нема сумње да ће Руси употребити цијелу српску службу од пок. нашега Корнелија Станковића, јер им се наше пјевање допада. Слава им, ако то учине! Правило држе они тачно: по љету вечерњу и утрењу (всенощное) под вечер, а по зими из јутра пред службом (абѣдня). Владике служе у њи редовно у својим саборима, и то им биљежим овђе на поштење.

Колико сте видили да је руски ђакон громовита гласа, толико је свјештеник опет тијана, ка'но св. Ћиро и Метод на Урвини планини, што 'но пјева наш славни Утјешеновић у своме „Недјељку:“

„Само брује... ка' ројеви челах...
„Низким гласом... канда гулуб гуче....
„Мило... мирно... тијано... лагано.“ —

Молим вас, станите још само часак. Ви знадете да се у нас чак истом о „крсном имену“ донесе у цркву понајвише погачице уз кољиво. Погаче те зове наш народ „летурђијом.“ У Руса пак доносе цијелу просуру праву т. ј. квасну са некокико копијејке. Печат је храма обично на том хљебу. Завјетници уносе то сами у олтар, свјештеник помиње читуљу њихову и вади честице из донесене просуре на „проскомидији.“ О причестну узме који од свјештеника (необучен и ваљда је и сам свечар) од тије крушчића и вина, те погости браћу (неслужећу) ко олтару. На тој љубавној апостолској гозби био сам и ја у Исакијевој цркви у Петрограду и још неки наши. Упоредите тај цијели обичај са нашим, па завирите у повјестницу цркве Христове, и нећете ли над отуђеним Србином заплакати? Морате!

(Наставиће се.)

НАШИ ЈАДИ.

I.

Куцн'о је часак поноћи неме...
На лаки крили пролећна мира
Допр'о је гласак страхоте препун
До прага избе, среће оквира.
Слика је ово, туде се пише:
Дркћућом руком — већ једва дише —
Дркћућом руком грли два сина
Сломена лена своји милина
Мајка стара.
О, срећна дара!
Што силни бози дадоше њојзи, —
Па је сад срећна, сад им се диви,
Што их још грли — што су још живи.

Та кол'ко суза пролише мајке,
Колико сеје! О, красна деца!
За њима како бабајко јеца,
Проклиње судбу, што све му узе —
Ал' она незна за таке сузе,
Јер ако ј' кадкод сузила стара:
То беја бисер срећни педара! —
Ал' гласак дође страхоте препун
До прага избе, среће оквира, —
Јуначка крвца неда им мира:
Полазе деца...
И заман јеца
И заман моли: „Остани, сине!“
„Немогу, нећу, тамо се гине,
Тамо се гине а ја у крилу! —
Срамоту ову, срамоту гњилу
Трпети нећу,
Али умрећу,

Умрећу радо за народ мој...
„Остани, сине, о немој!...
— Шта.... и ти зар ћеш, о, и ти, драги,
Живота мога лаворе благи,
Што си ми тол'ко мириса лепи
Из цветна твога живота дон'о
На лаки крили —“
„Онда смо, мајко, још с р е ћ н и били!“
„О, куда ћеш у тој ноћи,
Коме ли ћеш крају поћи?...
Зар невидиш божја гњева:
Страшно како муња сева,
Зар невидиш онај сјај?“
„Због ом, због ом, мајко стара!
То је пламен н а ш и ш а р а
То су муње среће наше —“
Ђорду скида, ђорду паше
Млађан сине, огњен змај.
И де је срећа најлепше цвала:
О тле је сада несрећна пала....
Сињци је мили видели несу,
Ка' сури орли летише бесу,
Ономе крају....
Нек врази знају:
Да ј' т в о р а ц о н д а с а д и о с е м е
С р б и њ с к а р о д а ,
К а д а ј е р е ч ц е с т в а р а о о в е :
Р а б р о с т , с л о б о д а !

II.

Ноћ је тија, ноћ је нема
А месеца мутни зраци,
Несу тамо сад облаци,
На небу их нема више,
Јера д а в н о већ пролише
Сузе своје —
Ал' су ђорде браће моје,
Сјајнији су мача зраци
Кад га носе Срб-јунаци:
Е зато су мутни зраци
Сјај-месеца.
Рабра деца
Рабре мајке бију бој,
Да оперу
Стару веру,
Свету наду, понос свој.

Нити нојца мутна прође,
Лепи данак још не свану,
Опет, к'о да сунце дође —
Сунца нема — о г а њ плану.
Дим се вије,
Крв се лије
Оган гаси —
Смрт, уздаси....
Јунак паде,
Опет саде
Гле, устаде —
Опет паде!
Још га нешто мучи, мори,
Још би, да се крви, бори,
Да се крви! а кол'ко је
Већ сможднио,
И опет се борбе љуте
Зажелио!

Од поноћи, чедо мило,
О, доста си крвце лило!
Ево лица лепа дана,
А доп'о си тешки рана —
Ман' се, шаре, ман' се мача,
Од живота смрт је јача, —
Ал' неможе, не!...
Још би, да се крви, бије,
И последњу кап проли је,
Да душмана тре.
Јер освета света жели
О, ил' црни гроб,
Ил' слободу — та осветник
Неће, да је роб!
Ал заман му мишца тврда
И заман му дух витешки,
Допао је мука тешки
Јуначке мајке, јуначки син,
Разјарен лаве дичан Србин.

Јер кад' мора силни вали
И поносну стену свалу,
Шта је њима чунић мали —
Прогутаће шајку малу!

III.

Сунашце грану, данак осване,
Милено чедо милене зоре —
По пољу равном не мири цвеће.
Крвљу га бурно сатрло море...
О, кол'ко дични јунака врли,
Штоно су туде пали, умрли,
Вечити сада сневају сан,
Давно се смрк'о среће им дан!
Зар с р е ћ е данак?... О, није није!
Срећно је срце, штоно га крије
Црни вео смрти бледе,
И срећније од јунака.
Што сунашце ово гледе....
Гле'те, они синци врли
На обали мирни вала
— Неје ово река бурна
Само реке суза мала —
На обали тврдо стоје
Па чекају муке своје.
„Или понос, или живот!...“
Живот ће, да да...
Да је рабар српски сине,
Нек душмане зна!
И севну мунја, и јунак паде —
И опет други — па онет трећи —
О, свети боже, опет ће туди
Србињска крвца бурно потећи!...
....Ал' ко зборн? Чујте, глете.
Ка' пролеће лице младо:
„Носи поздрав мајци старој,
Т у с у п а л и, моја надо!
Однеси јој поздрав лепи,
Нек јој болно срце крепи,
Њојзи реци, да још живим,
Да се милом сунцу дивим;
А ц в е т и ћ у реци, брале,
Да се сећам оне мале
Мирис — ручице,
Још да ћу се срећним звати:
С лица мили узабрати
Румен — ружице...“
Ej, муке су превелике
Млађани јунака,
Има Србин осећаја,
Ал' је срца јака.
На прагу се гроба сеђ'о
Лепи своји дана,
Ал' из ока не потече
Суза усијана.
Огањ плану — „срећно, брале“
Последње су речце биле,
Увенула мајци нада
Издан'о је млађан Миле.....

Ал' ко да је брза душа
Жива душа мртвог Мила
Позајмила брату крила,
Нит' је бржи оро сури —
Е тако се брзо сјури
У дубину мирни вала;
Примила га суза мала
У лађано крило,
Похитати на далеко
Лако му је било,
На далеко, куда стрела
Не допире клета врага,
Густим лугом, густом шумом
Закрили га судба блага;
А туде је лако било
Дочекати ноћ —
О, пружи му, свети Боже
Руку у помоћ!....

IV

Ej, на чело, на поносно,
Дична Србобрана,
Мутно небо сузе рони,
Сузе пуне рана,

Пуне рана, пуне крви,
К'о да шапће свету
Наше ране, наше јаде,
Нашу судбу клету....

Чекала сеја милена брала,
Чекала баба дечица мала,
И она мајка два мила сина,
Спомена лепа своји милина,
Црном слутњом чекала,
Пред иконом на колена
Болана је падала;
Ал' заман јој молба света,
Све је заман, све.....
Из крви се не пробуди,
Ко у боју мре.
„О, де си, де си, млађани Миле,
Давно те несу руке грлиле,
Жељно те чека мајка стара, —
О, ман' се борбе и анџара!“...
Ал' он болан нечује!
Тако чека миље своје,
Тако стара тугује.

Куцн'о је часак поноћи немс...
На лаки крили пролећна мира
Допр'о је гласак страхоте препун
До прага избе, слике оквира.
Слика је ово, туде се пише:
Дркћуће руке — а једва дише! —
Дрћући склапља па диже небу,
Па моли Бога од тешка јада:
„О, немој сада о, само сада
Да видим моје миле синове:
Страшне су слике, што сада ходе
По црној тмини поноћи ове —
Поноћи ове....“
Прозор се тресе....
„Отварај, мајко, та јеси л' туди?
Ал' нема моћи у бели груди,
Да одзив даде;
И једва знаде
Питати: „Ко си?
Ко ли те носи
У ово доба
Кано из гроба —
Ил' ти си ваљда, млађани Миле?
Слабе су ове последње биле
Не знаде синак шта мајка збори,
Та ја сам, ја сам, отвори, отвори!
Још'те се чује, још'те се ори
Последњи гласак —
За један часак
Пред мајком синак рањени стоји,
Ал' поздрав лепи
Изкасти стрепи
Боји се њега, боји се боји.....
„Ох, децо драга!.... Ал' камо Миле?..
Што већ не уђе зови га, зови
Чудни ми беху ноћас снови;
О, реци, шта је, о збори, сине!“
Ал' синак стоји ка' стена немо,
И како је лице њено
Брижно видно,
У тузи је сузу једну
Горку пролио.
А суза торка, како је мала,
Тако је млого зборити знала,
Мајка знаде, шта је суза
Зборила,
Ej, ал' сама ј' није више
Ронила —
Па де је негда срећа лепа
Тако дивно цвала,
Ту је сад мајка, болна мајка,
Мртва о тле пала.....

Срећна си, срећна, старице тужна,
Што лако прну небеском вису,
Пропаст је ту већ, пропаст је близу!
Та ево мућа над тобом сева
И ко да ватру на тебе лева —
Све ће да згута љути пожар:
Ви ћете бити пепо и гар!
Па сар би могла, старице тужна,

Гледати сама очима твојим,
Како ти сила милена уди .
— Зар би ти могле поднети груди ?! —
Душмани, секу ђордама својим ?....

Боље, о, боље, те очи мутне
Још и сад што у животу нису —
Срећна си, срећна, старице тужна ,
Што лако прну небесном вису !

У Пожуну, из „Слободе.“

Ђ е п а П а в л о в и ћ.

МОЈЕ НЕСУЂЕЊЕ.

(Свршетак.)

V.

Кад сам кући дошао, оде ми сав мир мој при помишљају, да су још јако далеко рајске двери, које су ми се увек тако близу чиниле, кад сам уз Драгу био.

Шта да радим, да до Драге дођем? Шта да чиним, да је сачувам од матере, која је у стању била и најсветије везе раскинути и срећу ћери своје ногама газити, сама да произведе што је наумила.

Одлучих се, да још једном замолим Драгу, да за мене пође, и то што пре, јер сам видео, да се све дотле не могу смирити.

С том намером дођох Дрази. Кад сам у собу ушао, нађем је за гласовиром где пева моју најмилију песму :

„Право цвеће увенути не ће,
Права дика оставити не ће!“

Стадох и слушах је. Сваки гласак дубоко се урезао у срце моје. Ох, да је могла та песма до краја живота мога дотрајати! Од то ми је доба та песма, молитва. Страшим се од ње, а мила ми је. Страшим се од бола, који ће да ми зада, а тражим мелем, који је у том болу скривен. И сад, кад сам год сам самцит, та ми песма душу заноси. Јако ме боли од ње срце, ал' за то опет не ћу да тај бол престане.

Кад су се последњи звуци песме изгубили, приступим Дрази и видех јој у очима сузе.

— Ви плачете ? — запитах Драгу. — А шта вам се то збило?

Драга ништа не одговори, само ме гледаше својим сузним очима.

— Ако Бога знате, реците ми шта вам је? Немојте ме мучити!

— Ништа, — одговори, и наслонив главу своју на груди моје стаде тихо јецати.

— Велите, да вам ништа неје, а овамо јецате. Ох, кад би

знали, како ми то јецање срце пара; кад би знали, како би ја готов био крвљу својом лечити рану што вам бола даје: сигурно не би ме пустили, да чекам на одговор.

— Мати ми је опет пребацивала и љуто ме корела што вас волим.

— Ја сам дакле узрок вашем страдању? Мати вас грди што мене волите. Да л' сам ја то заслужио, да са мене патите?

— Ви све заслужујете, — одговори и привуче ме себи, — ви ме истинито волите, а и ја ћу вас искрено волети.

Да л' је могло за мене веће среће бити од тих речи? Од тешке милине дрктао сам као прут и у том заносу рекох Драги:

— Пођите за мене! Кунем вам се и небом и земљом и самим собом, да ће ми све старање и сва брига бити да вас сретном учиним! Будите ми љуба и то што пре. Ја знам, на жалост, да ће вам се томе мати противити, ал' се надам, да ће временом попустити када види срећу нашу.

Драга стаде мало премишљати, ал' после рече нагло:

— Нека буде, ја полазим за вас!

— Смете л' то и заклетвом потврдити?

— Не била сретна целога свога века, ако не пођем за вас! — и после кратког ћутања настави: Кунем ти се, да ћу ти до гроба верна бити!

То је било више среће него што сам могао поднети. Под теретом тог блаженства стадох посртати и да ме Драга неје прихватила, не знам да л' би се могао одржати на ногама.

Наумисмо, да већ сутра предузмемо све припреме за свадбу нашу.

Тога дана и не видех драгине матере. Сами смо били, па тако и сретни.

Кад сам кући пошао Драга је стала уз прозор па је за мном гледала, а ја сам се најмање тридесет пута окренуо и све дотле је гледао, док ми сумрак не пресече оку лет.

Овде ћу застати, јер ту је крај свој срећи мојој. Што иза тога долази, то су тешки јади и живе муке!

Кад сам други дан Драги дошао, изађе преда ме слушкиња и рече ми, да је Драга с матером отпутовала, ал' да је за мене писмо оставила.

Срцем пуним немира зграбих за писмо, које ми је слушкиња пружила.

У писму је ово стојало:

„Драги несуђениче мој! Кад би слушала гласе срца свога, морала би за вас поћи, ал' има неких породичних незгода, које не могу

уклонити и које ме приморавају, да пођем за Гају Драгића, вашег познаника од старине. Гаја је, ка› што знате, богат човек, ви сте пак — опростите што ћу вас немило дирнути, — сирома, а нама у нашој незгоди само новци могу помоћи. Ја сам се, верујте ми, доста борила, ал' ме снага издаде, те видим, да не могу бити као она девојка, о којој песма казује:

„Сиротује, сирота девојка:
Када руча. онда не вечера,
Кад састави ручак и вечеру,
Онда јој је рува не достало!“

Ја се уздам у ваше племенито и добро срце, да не ћете ништа чинити, што би ми може бити могло срећи на пут стати и да ћете ми вратити заклетву, а ја вам задајем своју тврду реч, да ћу до гроба бити ваша права и искрена пријатољица

Драга.“

Мислим, да ми неје потребе казивати шта је то писмо у мени произвело.

За један тренутак три пута се окренуло са мном место, на којем сам стојао. Земља стаде испод ногу мојих бегати, па се и сам дадох у бегање.

Бегао сам кроз улице као кака луда, док се на послетку сав изнурен не стропоштам под неко дрво.

Кад се обазрех, видех да сам на гробљу.

Хтедох се подићи, ал' не могох од умора. Тако ми је било, као да ми је срце разапето, па нит' може да се стеже нити да се шири.

Погледах горе на облачно небо и учини ми се као да се облаци растворише пред мојим погледом и да у њима видим Драгу, где лежи у мртвачком сандуку, бледу блеђану.

Хтедох јој горе потећи, ал' се никако не могох с места макнути. Тако ми је било као да ми у телу у место крви олово тече.

Маших се руком у џеп да потражим нож и да учиним крај болу, који ми је срце разапињао.

Срећом ил' несрећом не имадох ножа у џепу.

После тога стадоше ми се мисли мрсити, свест ме остави и ја се не могу више опоменути шта се око мене и у мени збивало, ал' кад сам опет себи дошао, нађем се у постељи.

— Где сам ја и шта се то са мном догодило? — запитам зачуђено и погледам око себе.

Први ми погледи падоше на матер, која ми веселим гласом одговори:

— Код куће, сине! Хвала Богу, што је на томе прошло

Већ је осам дана како ништа не знаш о себи! Ej, неваљалче, — настави шаљиво, — зар тако ваља пазити на себе! Каква ти посла имаш на гробљу по киши а усред ноћи? Шта би ја, јадница, радила без тебе, једине потпоре своје! Обећај ми, да ћеш за љубав своје мајке боље пазити на себе и да не ћеш тражити смрти навалице!

У место одговора примакнем материну руку уснама, станем је љубити и топлим сузама полевати.

Мати ме је разумела. а

— А шта је с Драгом? — запитам по кратком ћутању.

— Данас се венчала с Гајом Драгићем, — одговори ми мати, пољуби ме у чело и гледаше ме погледом пуним молбе.

Ја јој не одговорим ништа него јој притисках руку на срце своје, а на очи ми ударише сузе.

Материнско срце разумеде ми бољу и плакаше са мном заједно.

Хвала Богу, нези материнској и својој природи, ја се на брзо придигох.

Оздравио сам телом, ал' душа ми свеудиљ болује, а срце ми је тако празно, да ме од те празнине више пута страва спопада, па би хтео од самог себе некуд у свет бегати.

Тешко сваком срцу, које мора признати, да има право Хајне кад оно каже:

„Песма је. истина. стара,
Ал' навек нов јој глас,
И срце вам се пара
Кад год се тиче вас.“

ТОПЛОТА.

по улику

од Радмила Лазаревића.

Шта је топлота? Долази ли она од пламена што га човек запали, оли од сунца, што тако лепо свету светли?

Где се светли, ту немора бити и топлоте. Креснице светле ноћу, ал негрију; труло дрво светли такође ал и оно негрије — а обратно: нагомилано влажно сено загреје се; негашен креч загреје се кад се полије хладном водом. Ово је обоје топло, ал несветли.

Из овога се види да није једно: светлост и топлота. Они су, до душе, готово вазда заједно и ређе је једно без другога.

Влажно сено загрејава се дуго, ал се најпосле и запали. Где је јака светлост, ту се осећа и топлота, само кад се ближе приђе.

Али шта је топлота? Ствар није, а није ни материја да продре у тело; а није ни стихија, као што се мислило. Топлота је нако нешто као и светлост т. ј. заталасавање — и она заталасава своје етирске таласе као и светлост, 42000 миља у секунду — и ови таласи покрену све делове каквога тела, покрену изнутра. Ови се покрети невиде ал се осећају. Што су јачи покрети, тим је топлије, а тако се лакше раздвајају поједини делићи у телу. Тврдо парче леда претвори се у све делове каквога тела, т. ј. унутрашња покретања разлабавила су саставне делиће у леду. Кад се вода јако загреје, она се разлучи, претвори се у пару, а пара се разлети с ваздухом. Ако пара удари о што хладно онда се опет скупе саставне честице, и слију се као капља; захладни ли још јаче, онда се водене честице стану зближавати па се опет смрзну.

Топлота је доиста покретање у телима, т. ј. у њиховим најситнијим честицама. Она прелази и на друга тела — тако она загреје воду, те вода испари, дивљак таре суво и тврдо дрво, дрво се трењем загреје и запали. И човек се загреје кад нагло иде или се окреће.

У ужем појму и хладно је тело, топло, па само нема у њему толико покрета, те је с тога хладно. Хладно, млако, топло, врело — то су само степени топлоте. Без топлоте угинуло би све, а она је у многом обзиру врло корисна.

Да пређемо на свакидашњи живот, на оно што може сваки на себи да примети. Кад нам озебу руке, ми их таремо једну о другу, и оне се загреју; тако се исто угреје сврдло кад бушимо па нагло извучемо. Тарући нож о што хладно загреје се, а тако исто и чекић кад брзо и подуже ударамо о гвожђе. Жигицу ваља само да превучемо о што храпаво, па ће се на мах запалити, јер се фосфор врло лако загреје

Топлота разлабављује атоме - најфиније честице што се замислити могу — у телу или боље рећи: шири их. Познато је да су на гвозденом путу намештене шине тако, да се додирују; у зиму су те исте шине мало раздвојене, а у лето се сасвим лепо приљубљују — дакле стегну се на хладноћи, а у лето шире се. Кад узмемо, н. пр. ненадувану свињску бешуку, па је горе вежемо, и држимо је над пламеном, тад се бешика стане ширити, и надува се, јер је у њој загрејан ваздух. Гвожђе се не шири тако као ваздух, јер су његове честице јако збијене, а ваздух се дели у најмање делиће. У суду над ватром у коме има хладне воде — најпре се загреје доњи слој воде, рашири се,

олакша и пење се горе, а хладнија тежа вода слази доле — и тад вода вриje. Кад би вода дуго стајала на ватри, испаравала би све више и више, па би најпосле суд празан остао.

Дакле природан је закон: да топлота шири тела. Кад узмемо стаклену цев, која је доле залемљена, а горе отворена па онда залемљени крај загревамо на јакој ватри, а кроз горњи отвор полагано дувамо у цев, онда се доле стане цев топити; а у исто време, од дувања, ширити. После кратког времена начини се доле мала шупља лоптица, а ми онда успемо живу у цев, тако да се лоптица напуни, а у цеви само до половине дође — па кад то све учинимо онда опет загревамо доњи крај, жива се стане ширити и пење се у цеви чак до горе; кад дође жива до горњег вршка онда одмах ваља залемити и горњу крај да неуђе ваздух. На највишој тачци где је жива повучемо једну цртицу, па затим метемо цев у ледену воду, — жива одмах падне сасвим ниско — и ту повучемо једну цртицу. Горња цртица означује т о п л о т у, а доња х л а д н о ћ у. Ово ваља неколико пута кушати, па ако је дојиста добро урађено, оно ће се жива увек подједнако попети и спустити.

Пошто све тако лепо свршимо онда узмемо цев па је наместимо на металну дашчицу, и на њој избележимо цртице од горње до доње тачке — то су степени. Сав тај простор између обојих тачака разделимо на 80.° Кад је ваздух топао онда се жива пење, а кад је хладно, онда се спушта. Најгорња цртица — код које се забележи 80° = зове се: т а ч к а в р е њ а; а најдоња — 0 — зове се т а ч к а м р з н е њ а. Али и хладноћа има своје степене, и она је кад кад јача и слабија, па с тога се забележи испод тачке мрзнења још 30°. Цела ова справа зове се т е р м о м е т а р.

Термометар је такође основан на вечитим природним законима. Француски јестаственик Р о м и р, разделио га је на 80.° и тако се раздељују обично сви термометри. Ми их мећемо у собе, прозоре, болнице, и где нам још треба да знамо колико је топло оли хладно. У неких су термометара ужи степени; између горње и доње тачке има 100°. Такав је ц е л з и у с о в. По Ф а р е н х а j т у још су ужи степени.

По Ромиру обична је топлота у соби 16°. Човечија крв топла је 29.° тичија 34.° Код нас је хладно у зиму 16.° (испод нуле), а у пожарним земљама 32.° — испод нуле. — Жива мрзе на хладноћи од 32.° В и н с к и д у х (алкохол) на хладноћи од 72.° Али ово обоје неможе да измери најтоплије и најхладније. Мерењем тих високих степена, дознало се: да се олово топи на топлоти од 267°, с р е б р о на топлоти од 800,° л и в е н о г в о ж ђ е 980,° з л а т о 1000,° ситно гвожђе 1280.°

Као што рекосмо и течна жива мрзне, али она и кључа на топлоти од 288°, па најпосле и испари. Ми знамо да се вода мрзне кад падне жива испод тачке мрзнења; а кад се попне изнад тачке врења, онда вода испари — и као пара остане дотле у ваздуху, докле је ваздух толико топао да је одржи у пари.

Од топлоте зависи, хоће ли какво тело остати тврдо, течно, или ће испарити. По овој прилици важи овај закон за сва тела, а на многима је и посведочен: најтврђи камен топи се, а и тврд метао може да испари на јакој топлоти.

Да пређемо опет воде. Као што рекосмо, вода узавре на јакој топлоти, водене честице рашире се, раздвоје се и испаре. А како је с водом кад је сметана с другим материјама? Кад се кува у води месо или зеље, онда се њихови комадићи само топлотом разлабаве. — Има и таких тела која одмах испаре кад се мало загреју — н. п. вински дух испари врло брзо. Вински дух добијамо кад прелијемо водом смлевљено жито или кртоле, па оставимо да ускисне — и од тога се прави ракија.

Цео прибор, од кога ваља пећи ракију, мете се у казан, а казан ваља да је потпуно затворен добрим заклопцем, па онда треба наложити ватру испод казана. После неког времена загреје се маса у казану, и лаки делови испаравају. Из казана води бакарна цев кроз хладну воду, а на крају те цеви понамештана су буради или судови. Пара из казана улази у цев или у њој окапљичава од хладноће, и ове капљице сливају се у судове. Тако се прави ракија, а цео овај рад зове се: дестиловање.

Течност испарава доста брзо кад се ватром загреје, али док исто тело само од себе испари, треба му доста времена. Неколико капи воде испариће тек после неколико сахата, а барице што се слију после кише, испариће тек после неколико дана. Море испарава једнако, и то кад је време тихо онда је испаравање спорије а кад је ветровито, онда брже, јер ветар тера једнако пару.

Јако загрејана вода испарила би на мах да је ваздух непритискује. На високим брдима брже кључа вода, с тога што је ваздух ређи, те не притискује тако јако као доле. На висини од 9.000 стопа кључа вода на топлоти од 72.° Кад извучемо ваздух из каквога суда у коме има само до полак воде, — а суд је добро затворен — онда ће вода пре узаврети но у отвореном суду, јер нема ваздуха да је притискује.

Некад су људи живили врло рђаво без светлости и топлоте, а кад знадоше да их употребе, би им у многом олакшано. Пређе их је само сунце грејало и светлило им, а кад сунце зађе тада

беху без обојега — па баш и у оним појасевима, где сунце јако грије, и ту беху у тами пуних 12 сахата свакога дана. У хладним појасевима било је још горе. Тада беху и јела сирова. Пошто ватрица забукта и просу светлост и топлоту, тад се поче развијати човечанство. То је био први, врло важан корак у човечанском развићу. Од тога времена човечанство је напредовало, и сваки је већ доносио нешто ново; у свакоме је било пронађено по нешто, али у најновије време учињен је врло сјајан корак у човечанском развићу. Пов век научио нас је како ваља да употребимо парну снагу; у том веку учињено је оно о чему се пређе ни сањало није.

Као што смо видели од топлоте зависи, хоће ли какво тело испарити или се само раширити. Вода испари, кад се јако загреје, а пара се шири — дакле јој треба већи простор. Збијена пара јако напреже, јер тражи одушке. То се је одавна знало. У Инглеској — где се много чај пије — примећено је на чајнику, да са заклопац издиже и пара излази напоље. Џемс Уат (James Watt) видео је то још као дечак, и остало му је то у памети. Кад је поодрастао, проклија и пређашња мисао у њему; он се стаде домишљати, како ће да направи справе (махине) које ће да тера пара. Први покушаји неиспадоше му за руком, али после неколико узалудних испаде му да начини згодну парну справу. После неколико година поче се његова парна силно употребљавати у фабрикама, јер је заштеђавала човечију, коњску и водену снагу. Американац Фултон мислио је о ватрењачи, т. ј. да парном силом лађе тера. Фултон је дуго премишљао, па најпосле и покуша. Сав Њу-јорк исмејаваше га, али наскоро умуче смех, и стаде се градити ватрењача за ветрењачом. Инглез Стефенсон размишљао је о жељезници. И он се је дуго борио са околностима и људима, ал' је најпосле достигао своју мету. Данас се возимо жељезницом и ватрењачом; народи су зближени; морске обале несу више тако далеко, као што беху пре тога. Од тога времена почела је свака радња цветати.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Опасна просидба.

Приповечица од Бјернстјерна Бјернсона.

Кад је Аслауга била већ одрасла девојка, не беше више мира у Хусабиje. Била се и тукла најдивнија момчадија по његову двориштy из ноћи у ноћ. Најгрће беше у суботу на вече; али онда није никад ни

легао отац, стари Кнуд-Хусабија, а да није задржао бар на себи кожњих чакшира и метуо брезове кијаче уз постељу. „Ако имам красну ћерку, то ћу је знати и бранити," рекао би Хусабија у таким приликама.

Торе Несетов беше од сиромашније куће, па ипак их је било, који говорише, да он најчешће долази у походе Хусабијевој ћерци. Старе се Кнуду није то допадало баш најбоље. Рече, да то није истина, јер он га бар није никад видео тамо. Но људи се ипак смешише, те му говорише, да би у сеннику, где Аслауга обично пађе кака год посла, за цело нашао на Тора, кад би сеник мало боље разгледао.

Дође и пролеће и Аслауга потера стадо у пашу. Када се топао дан спуштао на долине, стена се хладовита дизала над сунчаном паром, када ударише звона на предводницима звонити, кад је овчарски пас залајао, Аслауга попукала или духала у рог — е онда је напала љута болестица момачка срца, када јој се приближише и када је гледаше пуну чари, пуну миља. И одмах прве суботе дошуња се један по један горе к њојзи. Али брже, но што су ишли горе, силазили су опет доле; јер горе стајаше неко момче, те их дочекиваше. Свакога, који је год дошао, дохватио је, те је њиме тако витлао у округ, да ће се сваки до века сећати речи, које пратише то вртоглавство: „И други пут дођи, па ћеш добити још више!"

У колико су могли судити момци, у читавом том хатару је био само један једини, који је имао таке ручерде, а то је био баш Торе Несетов. И све цуре из богатијих кућа мишљаху, да је то ипак нешто страшно, да је сиромашак Торе код Аслауге Хусабијеве најбоље уписан.

Исто је мислио и старац Кнуд, кад је чуо за то, и рече, да ако никога нема на свету, који ће га обуздати, то ће већ и он сам примити на себе тај посао. Кнуд је већ, до душе, почео старити, али, ма да је већ и шездесет претурио преко главе, ипак је доста и доста крепак, да је могао по који пут окушати снагу са старијим сипом, кад му је код куће било већ дуго време.

Горе на пасиште, где је Аслауга своје стадо пасла, водила је само једна једина стазица, и то кроз Хусабијеву градину. Прве суботе у вече, кад је хтео Торе на пашу девојци и кад се тихо кроз двориште шуњао и чисто одахнуо душом, кад већ једном мину покрај куће и стаја — нападне неко на њ.

„Шта ћеш са мном?" рече Торе и звизну га у лице тако, да му милијон светлаца изиђоше на очи.

„Знаћеш већ," рече неко од остраг и одаламн га онако поштено по шији, а то је био брат Аслаугин.

„Ево и трећега," рече стари Кнуд и пође на њега.

Торе поста снажнији у опасности. Превијао се као врба, а млатао је око себе, да је све пуцало; извијао се и сагибао се; где је буботка која пала, ту није било њега; где нико ни сањао није, тамо је он лежао.

Сагне се и поскочи, но ипак је извукао по добру фуру. Али је онет говорио доцније стари Кнуд: „Са храбријим момчетом још није био у жестоку комешају.“ Потераше даље, док не потече и крв, а онда рече Хусабија: „Доста!“ и уз то још дода: „Ако се друге суботе успеш горе, уз пркос Хусабији и његовим момцима, то ће цура твоја бити!“

Торе се одвуче до куће, колико је беље могао, а кад је дошао дома, пао је у постељу. Много се говорило о млатању у Хусабијевом дворишту, али свако је говорио: „А који га је враг и терао тамо?“ Само једна је душа била, која није говорила тако, а то је Аслауга. Она га је оно вече у суботу очекивала, али кад чу, шта се збило с њиме и с њеним оцем, села је и плакала је и у себи је говорила: „Ако Тора не добијем, отишла ми је онда сва радост на свету!“

Торе је остао у недељу у постељи, и кад дође понедеоник, осећаше да мора још који дан лежати. Дође уторак, а беше веома красан дан. Падала је на ноћ киша; брда беху осута свежим зеленилом, прозор је био отворен, мирис је долазио у одају, звонцад се разлегаше са пашњака и тамо горе извијаше неко неку песмицу..... Заиста, да му не беше у одаји матере, заплакао би се. Дође среда, а он је још лежао; у четвртак поче да размишљава о томе, како ће до суботе оздравити, и у петак је већ био устао. Сећаше се речи, што их је рекао отац: „Ако се друге суботе до ње горе успеш, а да ти Кнуд и његови дерани не могу препренити пута, то ће цура твоја бити.“ Погледа горе дворишту Хусабијевом, једанпут, двапут: „Не ћу више доживети божића,“ помисли Торе.

Горе на пашњак води само једна једина стазица, као што је речено још напред; али ваљан би се момак какав знао и друкуд попети горе, кад не би могао на праву путу ни до чега доћи. Кад би на прилику отишао чамцем и савио око рата, на се онда дао уз брдо, то би се може да и успео горе, и ако је страшно стрмо и вратоломно, да се једва једнице пењаху и козе, које баш не праве много рачуна ма с каквим горама.

Субота дође, и Торе се још јутром рано удали од куће. Лец је био дан; — сунце сијаше, да сви жбунови оживеше. С брда се орише песме и свирке. Кад се клонио дан западу, сећаше он на прагу кућноме, а магла беше сасма обавила брда. Погледа горе, све мирно, погледа Хусабији — за тим скочи у чун и веслаше око рата.

Пред бачијом сећаше Аслауга и била је свршила свој посао; мислила је о томе, како Торе не може доћи то вече, али да ће их можда тим више других доћи на место њега; одреши псето и не рече ништа, оде само даље. Тако се намести, да је могла прегледати сву долину; али тамо се дизаше магла, а није јој се баш ни дало да са свим може доле гледати. Избере за тим друго место и не мислећи даље ништа о томе, тако се намести, да се била окренула баш оној страни, од куд је била стрмен и вода; колико ли јој се смириваше душа, што је могла преко воде бацати свој поглед.

Док је тако седела ту, добије вољу, да нева; одабере песму једну и поцева танко гласовито, да се све разлегаше брда и долине. Радо је имала да чује сама себе како нева, те с тога почне опет с почетка, кад је била испевала први стих. Али кад је отпевала други, учини јој се, као да јој неко дубоко одоздо отпева, „Море девојко, шта ће то бити?“ помисли Аслауга у себи, приступи обронку, прихвати се обема рукама о некакав витак брез, који је ту стајао и дрхтао над провалијом, — и гледаше доле. Али ништа не виде; вода беше мирна и одмараше се; ни тица не прелети над њоме. Аслауга дакле седне опет доле и почне из нова да нева. Но опет јој истим оним гласом неко отпева и то из ближе, него први ред. „Тај глас не беше само одјек, ма шта друго био.“ Аслауга опет ђипи на ноге, опет се надви над понором. И ту виде доле уз стену чамац, који је био ту пристао. Тако је мален изгледао, баш као љуска од ораха, јер беше у грдној дубљини. Поглед јој се оте даље на страну и опази некаку шубару, а под њом човека једног, који се пужаше уз сасма голу стену.

„Ко може бити?“ запита се Аслауга, отпусти се од бреза и поскочи натраг. Несмеде ни самој себи да одговори, јер знађаше врло добро, ко то може бити. Баци се доле на бусење, и ухвати се обема рукама за траву, као да је не смеђаше да упусти, да јој се отргне рука од онога, што држаше. Али травица се ишчупа из корена, она викаше и хваташе се све дубље и дубље. Молила се Богу свевишњему, да му помогне, али јој онда паде на памет, да је тај подузетак Торов: искушавање Бога, с чега се и не сме ни надати какој божијој помоћи.

„Само за сада!“ мољаше се. „Само ме сада чуј, и помози му!“ Па онда загрли пса, као да би то био Торе, кога би хтела да задржи, и ваљаше се с њиме по бусењу а изгледаше јој, као да часовима нема ни краја ни конца.

На један пут залаја пас. „Вау, вау!“ рече Аслаузи и оптрчаваше око ње. „Вау, вау!“ опет на ново — и ту се указа сирова шубара изнад стене — и Торе је био у њеноме загрљају. Тако је трајало по доста, а ниједно не могаше ни речце да прослови, — а ономе, што за тим рекоше једно другом, не беше ни репа ни главе.

Али је рекао стари Кнуд Хусабија, кад је чуо за ото, значајну реч, која није била сасма без досетке; а при том је лупио песницом о сто, да је све јечало: „Деран је заслужио, да она буде његова, девојка нек остане њему!“

Превео В—ун.

Преодничина беседа у Пешти 20. јануара.

Наумио сам да вам нацртам последњу нашу беседу онако исто као што ми се у првом тренутку у души и сама насликала; оћу да вам приповедим диван санак, који се само у месојеђским чаробним нојцама дадо

уснити. Ево да чујете умилне слогове божанске хармоније, што се тог вечера по дворани распростла, па да нам позавидите, да и сами таку забаву зажелите!

Да ступимо у дворану. Широка је, углађена, окићена, у прочељу узвишено место са којег ће наше лепе дилетанткиње и дилетанти да нам се укажу, па да нас својом свирком, декламацијом и певањком пренесу у други, звучни свет и у њему да заборавимо, да нечујемо праску дугих џевердара што ће скорим „источно питање" да реше. — Дворана је накићена, ал' празна, премда већ пројурише часи који почетак означују. Но какав шушањ? — Шта је? Не прође по часа, а дворана се осу мирисом девојачке душе, напуни се лепом, одабраном публиком. Погледни унаоколо, а оно на сваком лицу нека веселост, у очима живосни пламе — сваки запето чека да се беседа започне, и започе се. Лик изађе, намести се и удеси Јенкову: „Моја ружа." Мирисна ружа у ово зимње доба за цело је сваком добро дошла, сваки је замириса и оживе — што сведочи бурно одобравање. По одласку кора изађе нам брат Миливој Топонарски и поче да збори о „матери." Говорник неверујем да је боље што могао изабрати, јер ако нам што подиже душу и испуњава је неким, да нерекнем, побожним осећајем, то за цело чини помисао на матер, и њен спасоносни задатак, и ваља знати, да ако још данас имаде морала и религије да је то само заслуга матера и да од њи понајвише зависи напредак и срећа човечанства. Србина је до данас одржала цигло његова морална снага, па ако данашње српске мајке пођу стопама својих преодница, ја јамчим да ће он још ч више столећа да пркоси сили и варварству. — Топонарски је лепо говорио. У опште ми се од њега многоме надамо. — После тога настаде тишина и кад погледасмо, крај лаганог гласовира спусти се гђца Таса Станковића и поче „Индијску попутницу" из „Африканке." Гђца Таса је наша стара познаница на беседама, и њена свирка већ је пре три године обчинила све слушаоца па није чудо ако јој се већ при самој појави бурним усклицима одазваше. Свирала је лепо, врло лепо; и чисто вам пред душом стојаше, како мрки Индијанци са својим дугим перчинима поносно „машширају." И они одмашираше — а испод нотих прстију забруја српски марш „устај, устај Србине." How many tales this music tells! (Колико прича звук тај казује!) Незнам да л' је која српска песма толико карактеристична, као ова, а гђци је још много лепше доликовало чувство са којим је одсвирала Кићени венац са народном траком беше јој уздарје. — Лик је певао: „Бачке мелодије" ту музику у самој музици. Да су мало лошије ишле, то ће онај, који је с околностима изближе познат, лако извинити. Ал' шта је на томе изгубљено, то нам је у потпуној мери надокнадила пријатна декламација мале Олге Николићеве. Декламовала је народну песму: „Предраг и Ненад", тај неувели струк из венца народни песама. Претстатите себи малог анђелка у

ружичастој одећи, опасаном са народном траком, па ћете имати слику мале декламаторке. Ретко је да може дете с толико чуства говорити. „Живела!“ беше усклик публикум којој је сузе на очи навела. И она доби венац. Лик опет пева: „Приморске напеве“ од Лжичара, уз пратњу пијана са прецисношћу. Затим је опет следовала песма, или боље песме, које је члан друштва Миша Хариш са великим успехом отпевао. Певао је: „Тавна ноћи“, у којој је врло вешто сватио дух и онај дубоки, тамни осећај у истој песми; затим једну скену из опере „Ернани“ са српским речима и најпосле на силно изазивање: „Ја сам Србин.“

Још једном смо уживали у свирци. Госпођица Тина Којширова и члан Ђура Станковић отсвираше „Септет“ од Бетовна. Овај би комад био од најзанимљивијих у целој беседи, но публика беше тако немирна и нестрпељива (зашто?) да једва чекаше крај беседи. Но то од свирке ништа не одузима. Госпођица свира да се свакоме може допасти са пуно прецизности и дубоким осећањем. А Ђура Станковић — та он је Корнелијев нећак! — Још нам је лик отпевао: „Хајд на ноге“ од Јенка, са толико ватре, да мишљасмо, е ће одма у бој! Није чудо, та ту је прамалеће! — Ето вам беседе. Још беше играпка, отворена са гајдашем, све док умор и сан не навлада наше лепе играчице и одоше да почину, да посањају о вечерашњој забави. — Видите, да се веселисмо! Ал' се весели и веселиће се уједно и фонд уједињене омладине, јер ће данас сутра ући да уђу преко 500 фор. као чист приход. Лепа закрпа! — Због ом!

Sc-n-d-r.

Књижевне белешке.

* „Драгољуб“ јавља да је изашла веома важна књига: „Naše pravice.“ Саставио др. Богослав Шулек. У тој је књизи избор повеља, закона и других списа, који су извађени из саборских списа и Кукуљевићева дела: „Jura regni“, и који су знаменити за државно право троједне краљевине од године 1102., кад се тројединица с Угарском здружила до г. 1868. Латински су документи преведени и протумачени. Та је књига дакле као дипломатична повесница хрватског државног права сваком разумљива, те ће га достоверно обавестити о негдашњем и садашњем пространству троједне краљевине, и њезине аутономије, као и о односају према Угарској и Аустрији. У књигу уводи леп предговор и чланак о државном праву хрватском.

* Андрија Станковић, полицајски чиновник у миру, у Београду, прештампава „Крпи, или моралпа поучења“ изложена у 20 писама од мудраца Сенеке, превео с немачког Сава Поповић, бивши чиновник судски.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЉОВИЋЪ. Српско-народный календаръ за преступну годину 1868. Издае Сремац Обрад. Карапићъ. Година V. У Београду у штампарији Николе Стефановића. На 8-ни, 1. таб. и 32. стр. Стоји?

МАЛИ БЕОГРАЂАНИНЪ. Народни календаръ за преступну годину 1868. У Београду у штампарији Николе Стефановића. Издала књижара А. Добровосвића 1. таб. без икаква додатка. Стоји? („Вила.“)

ЛЕТО. Српско-народный београдск и календаръ за преступну год. 1868. Издае књижара А. Добровосвића. VIII. година. У Београду, у штампарији Николе Стефановића. На 8-ни, 1. таб. без икаква додатка. Стоји? („Вила.“)

ТАКОВАЦ. Српско-народни календаръ за преступну годину 1868. Издае Сремац Обрад. Карапићъ. Година IV. У Београду у штампарији Николе Стефановића. На 8-ни, 4. л. 96. стр. Стоји?

УПОТРЕБА ОЛУЧНЕ АРТИЉЕРИЈЕ У ПОЉУ. По најновијим начорима за нашу артиљерију. Удесио и издаје Лазар К. Чордак — Антић, поручник и професор артиљерије у војеној академији. Са 16. литографисаних слика. У Београду штампарија Николе Стефановића 1867. На 16.-ни XVI 127. стр. Стоји?

БОЖИЋНЕ ПЕСМЕ ЗА ЈУНОСТЪ СРБСКУ У Београду у државној штампарији 1868. На 8-ни. 16. стр. Више пута прештампаю. Стоји? („Вила.“)

КРАЉИЦА ХОРТЕНЗА ИЛИ ЦРТЕ НАПОЛЕОНОВОГ ЖИВОТА. Од Луја Милбах. Посрбио с немачког А. Чварковић, професор немачког језика у вел. гимназији београдској, I. свезка У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 221. стр. Стоји?

ПСАЛМИ ДАВИДОВИ. Превео Ђура Даничић. 1867. Издање британскога и иностранога библијског друштва у Београду. На 32-ни, 166. стр. Стоји? („Вила.“)

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послат од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. Ур.

САДРЖАЈ.

Сјеверцо православље од Николе Беговића. (Наставак.) — Наши јади, од Ђене Павловића. — Моје несуђење. Новела. (Свршетак.) — Зоилота. По Улу од Радмила Лазаревића. — Подлистак. Опасна просидба. Привовечница од Бјеристјерна Бјернсона. — Преодничина беседа у Пешти 26. јануара. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 5. У НОВОМЕ САДУ 20. ФЕБРУАРА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Наставак.)

Руски калуђери.

Крај онога, што сам већ напред казао о руским калуђерима, не би марио дуљити о томе. Али имам ја овђе разлог. Напредни царски руски увиђали су, да су њиови калуђери изопачили се били, оставили свој завјет и испост, а приграбили богатство и господство на убитак своје душе, и — на пропаст народа и цркве. Цар Иван Грозни грмио је на своје калуђере да се оставе рала и мотике, а приме еванђеља. Страшно их је таманио. Он је обарао углед њиов пред народом баш грозно. И Петар је велики имао шињима тешка окршаја, док их је стерао у дужне границе. Калуђери су силни били у Русији. Цар је морао под патријархом у богојављенској литији коња водити! Калуђерско господство није доносило никакве среће народу. У новије време год. 1819. морала је држава поглавицама цркве своје забрањивати ракицијонице подизати на њиовим спахилуцима! Сва је прилика да је та грјешна тежња пошла на боље. Држава је манастирска добра узела под свој надзор и калуђерима дала довољан ужитак, а њи упутила на њиове духовне дужности. Тако је исто и епископима плаћа измјорена. Православни епископ у Русији имаде на годину 2200 рубаља плаће, то би данас у нашем новцу врједило око 3300 фор. А напротив римокатолички бискуп од 20,000—80,000 рубаља на годину. Ако успоредимо са руским епископима наше овђе, онда мислим, да се наши не би хтјели мијењати са онима. — Допао ми се честити старац митрополит Филарет у Москви за то, што је најпре упитао архимандрита г. Ковачевића: имаде ли школу

у манастиру? Овај одговори да нема, а митрополит оћута даље као сажаљевајући. — Него још се позна на тима калуђерима да су господовали. Онај у Петрограду здраво заудара на деспоту. Код њега смо под басамацима чекали на аудијенцију, те нас је од некада већ први пут примио; а кад смо дошли да нам благослови пут у наш завичај, одпоручи нам: да он нас неможе примити, јер није нешто оран. Ма момче његово незнаде ништа за то, док се неповрати к нама опет под најниже степене, шта више казао нам је тај слуга да је митрополит код куће (у себя). А кад је то тако с нама било, па ни собе-чекаонице нема у тој пастирској кући, гђе би посјете пристојно баш и почекати могле, докле поклон свој сврше код њега: онда ту не треба питати за ондашње свјештенство, како га оно кубури. — Ово ја казујем вама, а Русима нијесам ја ништа ново ту казао; јер кнез Долгоруков у својој књизи: „Реформе за Русију," Париз 1862. год. овако пише:

„Мане рускога клира полијежу из потпунога робскога стања, у коме је клир више но иједан остали сталеж запао. Поп је роб свога владике. Архијереји непознају закона, ни обичаја, ни границе, већ они поступају са својијем поповима сасвим самовољно. Томе злу, од којега Русија болује, најпречи је лек у овоме: да попови бирају своје владике; тако обћине своје попове; од попова да постају владике, и синод да се преустрои." Тако тај Рус! Него да оставимо то, а ја ћу овђе рећи још једну у прилог рускије калуђера, бар оније који књиге пишу. Срби добише путем претплате, богме, књигу под насловом: „Крітическій претресъ вопроса о монашеству Епіскопа преведенъ съ рускога отъ Атанасія Чурлића, Архімандріта крупскогъ и т. д. У Задру у печатньи Демарки-Руђеровой 1866. год." Ја сам тај претрес читао, ма незнам због чега не могох га ухватити ни за реп ни за главу: или због лоша превода, како видите из самога наслова да је језик измјешан и смисао помршен; или нијесу вјешти Руси подлинника за ту књигу писали. Ја не чух нигђе у Русији за такову књигу да је има, а за том сам ја навлаш распитивао, јер сам за ову горњу знао. Бојати се, да ће то бити лукава обмана, која је под руском фирмом турена у нашу Далмацију, куда је и више јада нашије провлачило се под свакојаким огртачем у нашу цркву и у безазлени народ. „Испытайте время, яко дніе лукави суть!..." И по самом тексту судећи, колико то допушта превод, не би ја рекао, да су Руси могли тако зло написати; јер код Руса не пише свака шуша књиге, него учени, богме, људи! Кратко: књига далматинска тврди да нико неможе бити епископ већ једини монах

(страна 8.) и то тако да је узаконио в. васељенски сабор. Али болан, није тако: јер монах још није ни свјештеник, а „епископ," човјече, бар мора то најпре да постане! Разумете ли? Па и то незнам: би ли и какав лош ђак руски посвједочио, да је у старом „юдейскомъ и языческомъ" свјету „безбрачіе и дѣвство мало извѣсно и са свимъ необично было" (страна 7.) Јер Руси знаду добро библију, и „языческу" повјестницу, и из ње старе обичаје и нарави ониje народа. А што со тиче хришћанства за први пет вјекова, о томе су учени Руси као и ми са свим на чисто, и „Крітическій претресъ" сам је себи подбио ноге већ у прва два реда кад вели: „Нема сумнѣ, да су у перва четыри вѣка христіанства епіскопи могли быти у супружеству." Знаду Руси добро, мој соколе, да касте средовјечне не усрећаћавају народа ни држава, а њима је без шале стало до тога да с временом напредују. (Што је код мене, утубите! свагда синонима са = бољи људи, патриоти). А да тако и руски бољи калуђери мисле за свој народ, о томе нема више сумње!

Нећу ја ништа више о тој далматинској књизи говорити, која никако није пошла да усрећи српски народ слогом и љубави, па ма баш ако су је и какви Руси најпре написали били; већ она уноси раздор међу народ и у цркву сумњу. Е — па баш и какву сте јој срећу видили под тијем „монашеством?" — Ко прочита напред наведени српски „Цароставник" Даничићев 584. страна, тај ће видити што је несрећи косовској још предходило осим Вукова частољубља..... Јесмо ли ми мудрији? (а о срећи нема ни разговора). Нек ми то кажу наши Далматинци чисто и без превода, јер смо ми већ сити превода — и — увода!

А за руске калуђерице мало ћу вам рећи; јер је то женско уво, које је Србину љепше, што се о њему мање говори. Тако држе и Руси. Елем, оћу да вам кажем, да сам ја видио руске калуђерице у манастиру њиовом у Петрограду и у Москви. Ту је тога црнога свјета много у скупу. Имаде их по двеста под једним кровом. Они носе на глави ониску камилавку и црну повезачу. А инокиње неку црну кукуљаву капицу на глави. Дјевојке су те чисте у кући. Занимају се женским делом различним, рисањем, малањем, наукама, пјевањем и молитвом. Свјештеник „бјели" долази у њиову цркву и свршава им богомољу. Запт је строг. Живот чист. Јер се Рускиња и не калуђери прије него што наврши 40. годину своје старости. Која неће да прими објет, та може изићи, кад се већ изобрази. Имам лијеп спомен, што ми га дадоше „сјостре" у невском манастиру, те се вјештаци ди-

више њиовоме раду. — Тако видите, то ме је у неколико измирило са таковим заводом. — Руси могу се калуђерити како им драго, јер су Русь велики народ. Њи има за што им драго. Али нас је на југу сваки пут то мање. Нама мора брак да имаде потпуно хришћанско значење. „Тайна сія велика есть, во Христа и во церковъ“ — вели св. апостол Павле!

Руско свјештенство.

Одјело бјелога свјештенства разликује се и кројем и бојом од нашега. Они носе много алватније руво него што је то код Грка у обичају. Носе двије аљине: рјасу и подрјасник. Горња — рјаса — широка је и дугачка до пете, а рукави им импозантно широки, те служе више за раскош него за одјело. (То је по пут оне српске женске аљине што 'но пјесма каже: „да јој носи скуте и рукаве“). А подрјасник је ужи и краћи по пут наше некадашње „доламе“, коју и сада наши свјештеници у Босни носе, а Србија се на нашу срећу омитарила.... Гомба немају, већ кончане само под вратом. Појас је у њи домаћи па навежен како је коме сличније. Немају наше дике — ни плаве ни црљене... И „ћелепуша“ латинскога немају. — Шешир носе свој народни, нешто налик на полу-цилиндар са оширим ободом. (По нашем шеширу округлом држаше невјештији Руси, е смо ми Грузијанци — Јермени. Јермени су знате хришћански јеретици!...) Док је у нас одјело угасито-плаво, па већ од новије доба код многије и црно, у њи је обично весела цвјета: љубичасто, жуто и сивасто. У Кронштату виђо само једнога са црном бојом. Радо носе тешку свилу.

Руско је свјештенство научено и изображено. Они су славни говорници, врсни богословци и неуморни књижевници. Жарки родољуби и одушевљени поборници за православије. Они пођају скроз и скроз свој одношај према својим јерарсима; али се мудро владају и сносе сву строгост познату, која се често маша и до нечастиве сплетке, само да народ још неуки подбадају на свјештенство. — Та је несретна школа заостала иза језујита, који су у Пољској сваком хитрином обарали углед скензима пред народом, само да себе тако уздигну и одрже. За то су језуити запуштали пољске клерике у својим школама, само да се ови не би могли после такмити шњима. (Виђи Толстој I. његов „Jesuiten Kalender“). Таковије послова, или бар наликије на те, имаде и по српским неким крајевима... Није чиста од те несреће ни Црна Гора, па ни Далмација!! — Ако неко замоли, да му на то дадем доказа, осим свега, што сам напред на некојим мјестима на-

тукнуо, подсјећам овђе само на „попа — кугу“ — некада у српском сиону; па ћу ја онда и даље, истина, са тужном душом, али брзо и обширно послужити свакога!

Нека ми је допуштено овђе још ради ближега познавања руског свјештенства навести неколико лијепије рјечи предхваљеног рускога писца Толстоја, који ово свједочи: „Руско свјештенство заступало је у та времена (1612. год.) стихију свога народа, а бијаше оно сиромашно као и руски крестјани (робови, „тлака“ хрватска), без права као и овај; неуко као и овај, највише књизи невјешто; гоњено као и овај, ма обоји међу собом тјесно скопчани. Попа је са мужиком ходио у крчму и ту су се они тјешили, заједно „пјевали и плакали.“ Тако Толстој! Свјештеник није са бојаром смјео за једну трпезу засјести, већ кад је свршио у таковој кући буди коју своју дужност, и ако су га уставили да у тој кући руча (обједује), попа је ручао башка на страни. Мени рече у Москви један свјештеник код једне части: „Да вас није ту, не би нас наш митрополит овамо пустио ни за главу!“ — О позоришту сам вам казао што се нама десило, а то сад видите, и на вољи вам стоји даље судити о свему. — Што се уживљења тиче, свјештенство руско нема за просипање. Они обрађују земљу, *народ* им даје бир („руга,“ мислим код њи), узимају заслугу (што-ла), а и држава им помаже (жаловња). Куће имаду своје, а и обћинске. Семинарије и духовне академије имају своје закладе (фундације), те свјештеник ужива са својом породицом плод труда свога у благослову, а не мора и задњи свој залогај од уста својије одкидати да одшкола цркви носиоца, као што наше свјештенство овамо ту вјечну бригу злопати и себе засужњива да православље своје сачува и одржи. Тога нема нигђе више под сунцем, што наше мукотрпно свјештенство сиромашно у Хрватској и Славонији издире за цркву и народ свој. Па шта му се суди? Чујте:

„Да добре вожде бједноме народу
„Изведем, многи гњили, подли,
„Морају јачу искусит' строгост!“ —...

Лукијан Мушицки.

Црква и држава.

Православна црква свуда је својој држави то, што је душа тјелу. И у Русији је тако. Црква поштује државу, а држава цркву заслоња и чува. То је са свим наравски: ако држава (цар) праведно може искати да му се црква покорава у држави; то може и црква искати од државе за своје дужности и своја права. Иначе по начелима јавнога права непреостаје цркви гњечсној ни-

шта прече, већ се ставити на пасивни одпор против тирана. (Völkerrecht von Vattel.) У Русији служе „бјели“ свјештеници државу од царева двора па већ кроз све струке јавне. Тако је дакле држава тамо бјело свјештенство поставила на његово мјесто, које му припада у држави хришћанској. Још остаје само један корак, како га мудри Руси сами желе, гласом преднаведене промеморије кнеза Долгорукова; па се Русија за своју цркву немора стидити н. пр. просвјештени Инглеза. — А док год буде Филарета у Русији за науку и вјеру, нека се нико не боји за руске калуђере, само и они ваља да се оставе своје позајмљене опаке ћуди!... Духу божијем ваља да се клањамо, а не кастама и њиовој утруњеној хегемонији! А без тога, био епископом калуђер или поп, цркви и народу ништа није од таковога владике поможено: но остаје — „бик међу кравама.“

(Свршиће се.)

САМСОН И ДЕЛИЛА.

Песничка студија из светога писма

од Лазе Костића.*)

III.

У по шесте бујне ноћи,
Што му свести не дад' очи,
Из љубавног неодвајa
Делилина загрљаја
Самсон скочи:

„Жено, жено, кажи право,
„Је л' у теби бог ил' ђаво?
„Зар се тако уста љубе,
„Што им зуби роду твоме
„На разбоју самртноме
„Самим шкрипом главе дубе?
„Зар се тако жељно-вољно
„Обамире на тој руци,
„Што ти са ње синоћ војно
„На самртној беше муци?
„Што ти са ње многој браћи
„Кратки вечак поста краћи?
„Жено, жено, кажи право,
„Је л' у теби бог ил' ђаво?“

Ко Мојсије на Синају
Кад угледа у осјају
Снова своји овапут,
Што народа првом сину
Из облака црног сијну
Севотином обасут:
Делила се тако баца
Пред синајског горостаса,
Целује му колена,
Увојке му глади власа,
Са человог што се краса
До јуначког вију паса
Око дива голема.

---

*) Говорио сам песник на првој беседи, што је приредило српско певачко друштво у Новоме Саду 11. фебруара о. г. У.

„Оћеш да ти кажем право?
„У мени је бог и ђаво,
„Диван ђаво ка' и бог:
„Испод неба твога чела
„Снела ми је врела жеља
„Зрак боговског ока твог;
„А владалац уђе мрака
„Из облака увојака
„У заносну моју свест,
„Замрси ми бујним прамком,
„Улови ми гујном замком,
„Обезумну моју жест."

„Зар у теби моја коса?
„У теби ми очи зар?
„Па на мени шта још оста
„Да накнаде буде доста
„За те страсти ненажар?"

„Ох, кам да је за однетак
„Ове косе силни сплетак,
„Жеља моји непровир!
„Загрљајем да је косим,
„У недрима да је носим,
„Да ми буде недромир!
„Па да ми је попит' очи
„Пољупцима једне ноћи,
„Камо срећа, камо слас!
„Јер онда би тек Делила
„Тог остатка вредна била,
„Десна руко, твога мила,
„Медна уста, вас, ох, вас!"

Шеста ноћ се тако збори,
Шеста ноћ се тако гори,
Шеста ноћ се тако мори,
Шеста ноћ:
Од насладе и милине
Верне сласти Делилине
У јунаку већем гине
Свест и моћ:
Под увером њени слова
Склапљу му се очи црне,
Црна врата светли снова;
У заносу срце трне,
Руса глава малаксава,
На твоје се спушта крило
Ој, Делило, —
Самсон спава.

Ништ' му санак не будука,
Ни скоковца бесна хука,
Испод окна Делилина
Што се стрми са висина,
А камо ли она јека,
Она дрека из далека
Преко гора, преко река
Да ће доћи сад до њега!
— Народ бега: —
„Ој Самсоне, мајчин дане,
„Израиљев дични бране,
„Удри, синко, Филишћане,
„Филишћани туку нас!
„Канаан је једно гробље,
„Твоја мајка сужно робље!"
Тако далек збори глас;
А чује ли тог поздрава
Тог поздрава смртни страва
Израиљском роду глава? —
Самсон спава.
Самсон спава, не чује га,
Ал' га чује глава света,
Ал' га чује господ чета,
Ал' га чује Јехова:
Серафими нису сишли,
Но Делила што сад мисли,
То је месо његова!

„На толико мога жара,
„Зар се ништ' не одговара?
„На толико страсти праве
„На толико збиљске јаве
„Зар одговор лажни сан?
„Или можда нема вере,
„Да ми љубав нема мере

„Ни у бијном очном близу,
„Ни у буjном неостризу
„Дивске косе — али стан'!“

Диже руку те са зида
Од постеље са довата
Са везиљска сува злата
Ножичице једне скида:
„Дивска косо, њиво дивна,
„На тебе сам сада кивна!
„Допусти ми да те косим,
„Да те косим, да те носим,
„Да покажем твоме лаву,
„Што му царску дичиш главу,
„И ако те са ње скосим,
„Да је диван баш и осим!“

И покупи косу воjну,
Ножицама по њој кроjну,
Стаде сећи прам по прам;
Па подиже руковетак,
Њим ће свој да кити клетак,
Своје среће мали храм;
И већ узе рећат' бреме
Од љубави преголеме
По свом телу и оделу,
По покућству женску целу,
Стриз по стризак, низ но низак;
Сад баш киша кити мала
Што казује бога Бала,
Филишћамски знак побожја,
Паде слика са подножја,
Делила се грозом стресе,
Обазре се,
У грлу јој заста врисак: —
Је л' то Самсон, што ту спава?
Самсонова то зар глава?
Ти вилица грдни зjап?
Те ноздрве узвиjене?
Те зар очи испиjене?
Па те уши — тај незграп?
Иста слика, бог и душа,
На самрти њена мужа!
Исти зелен бледи вап!
Страшна мисо, поноћ нема,
Мали жижак догорева,
У Делили душе нема,
Тек да само из вајата
Посрћући наће врата.

А на пољу, у по трема,
Сусрета је једна жена,
Та је жена мати њена;
Мајци својој ћерка пада
Јецајући око врата:
„Мајко мила, мајко стара,
„Опет идеш од главара?
„Знадем шта се тамо спрема,
„Ал' Самсона више нема,
„Место њега ен' у клети
„На постељи мојој спава
„Авет грдна моји страва, —
„Дагон ми се њоме свети,
„Што му храма обесвети;
„Ено вам је, сад навал'те,
„На њој, на њој кив искал'те!“

А шта на то мајка стара?
Са улице трем отвара,
По улица са сви страна
Силне чете Филишћана:
„Амо, децо, Самсон спава!
„Будимо га! Камо справа?
„„Камо остра слепила?
„„А ти, ћерко, не стој туна,
„„Награда је твоја пуна:
„„Светла круна Аскалуна
„„За тебе се спремила!
„„Живо, синци, камо клинци?
„„Камо остра слепила?“

И нагрну чета многа,
Пуна духа црна, злога;
Из куће се зачу врис, —
Под Делилом клеца нога:
Врисак беше њеног бога,
Самсонова оба ока.

ТЕРМОЛАМА.

ПРИПОВИЈЕТКА

Михаила Чајковског.

I.

„Друм, друм у теорбане, господо гуслари, нек моја његованка поигра малчице. Друм, друм у теорбане, господо гуслари, нек моја брбљавица проћерета што год мени старцу.“ Тако зборaше стари Заре Дашко двојици сиједијех гуслара. Гуслари сједоше на клупу, загрлише теорбане своје, стадоше их удешавати, прстима лијеве руке хватају је за грло: о затежу струне, о попуштају их, док на пошљетку не ударише у струне свјема прстима десне руке и не задрумкаше: друм — друм — друм.

Стари Дашко сједи на турском ћилиму, ког је давно мачем задобио; то суче сиједе бркове, то глади црвену ћитајку на жупану својем, то подавија пешеве сињавог контуша својег; као да се зарумењела лазина на тјемену његову; на мршавом и боровитом лицу још сија сиво око као у јастријеба; кад и кад затупка ногом као да је рад помоћи гусларима. Ој! стари Дашко бијаше некад момак један по један, а сада га једва ноге носе, коња више не јаше а сабљу паше тек обичаја ради.

Пред њим стоји љепојче дјевојче, раста омалена, али лица красна и бијела, руменијех јагодица, плава ока, црнијех вјеђа а још црњих коса; а тако вито, тако окретно, тако милокрвно, као рибица златоперка, као плиска брбљавица; на њему је сукњица од бијеле халације а кошуља је бјеља од снијега, све црвено клечана; кецељица такође бјеличаста, срмом извезена, а појашчић од црвене свиле — све се сија и прељева; око врата небројене ниске мерџана, ни бљеђега ни руменијега од усташца дјевојчетовијех, а с мерџанима златни и сребрни крстићи и лик свете тројице; око главе, у гавран-витице уплетене сребрне парице, у коси само неколико вараклеисанијех цвјетића, на грудима му кита од црвеног телина сребром подрешена; на обје руке пуно златнога прстења, али нема сребрног прстена свете Варваре, нема дара вјеридбенога. Стоји дјевојче пред старцем, нити игра нити што ћерета, само се смијеши и умиљава, обрвицама узвија, а очицама стријеља.

— Ој душо моја, душо, јединице унуко моја, док си здрава, док си млада, поиграј мало, поцјевај душице, то је за те.

— Дједе мој, дједе, нек запјевају господа гуслари, па ћу и ја онда запјевати и поиграти.

— Хеј господо гуслари, дед'те једну Јелици мојој, јединчету покојнога сина мојега. — Климну главом, махну руком на слуге;

слуге донесоше двије чашице и стакло ракије, зачињене медом и коријењем: и наточише. Гуслари испише на душак, утрше длаком бркове и уста, ударише у теорбане друм — друм — друм и изведоше пјесму:

Што је атлас и ћитајка,
Халација, каламајка;
Што је и та златна лама,
Кад засија термолама!

Што је цвијет јергована,
Што је румен јагодина!
Што су данци свиколици,
Према Јели љепотици!

Пане дједе, молимо те,
Купи Јели термоламу;
У Крим пошљи, просни благо,
Кад је Јели твојој драго!

Друм — друм — друм и престаше пјевати, може бити хоће да се одморе и даље да изводе пјесму. У том на дворишту залајаше и заштекташе пси свакојакијем гласовима.

Улетје Херасим, вјеран козак Дашков. — Оче драги, ево гостију.

Стари Дашко баци пеш преко рамена. — Ха, та сјутра је цар Костадин и царица Јелена. Живо те момци: меса, рибе, вотке, меда, вина, ручак готовите.

Престаше гуслари друмкати; а Јелица лака и несташна, пљеш сну дједа ручицом, пољуби га у образ и скакућући с ноге на ногу изиде из избе; већ је у ложници, у углу: стала уз дувар па крадом погледује окцем на госте, што долазе; дјевојче као — дјевојче!

II.

Заре Дашко — то ти је једном рећи богаташ, чувен у свој Украјини: злато мјери квартовима, сребро ваганима, а мјед сипа у засјеке као жито. Сваки зна (хвала Богу) како је стекао благо; није продао душе ђаволу, око плуга није руку савијао, о стоци му вођаше бригу домаћица, а није му ни с даждом пало то богатство; он бијаше прост вођа синовима украјинским, војеваше по Бусурмањској и по Московији и то не један пут, не два пут, ни три пут, него докле је год могао и кад је год прилике имао. Као што правда и честитост вођева искаше, давао је цркви што је црквено, дијелио је јунацима што је њихово, а себи узимаше само толико, колико му на дио долажаше. А бијаше побожан и богомољац, вјеран син цркви својој, никад не би дочекао свијетлога дана Васкрсова а да се не исповједи и не причести, за живот главе не би омрсио великог поста, свете петке и сриједе; кад не бјеше у војни, сваке недјеље идаше на свету летурђију божју; никоме не би криво учинио, осим сабљом, а сабљом и ко-

пљем — то је просто свакојем козаку; за то му и пође тако срећа од сваке руке; жену је до душе изгубио, али је удао двије кћери за двојицу Леха, од војничког реда, за честите племиће и старосте. Јединац син, као што и приличи козаку, погибе под Конотопама од московске сабље, а пан Виховски подиже му засебну могилу, и отада се зове и вјечито ће се звати: Дашкова могила. Оцу поклони мача зеленога и претила врана коња. Снаха му се побоље од веље туге, побоље се и умрије, отиде на онај свијет мужу својем; и вранац не би дуга вијека; сјајни мач виси о зиду а унука брбљавица скакуће по изби; Јелици дјевојци треба муж и господар, а сјајноме мачу треба млађахна десница јуначка. Стари Дашко о том мисли, то му је једнако у памети; толико би пута уздахнуо: — Баш ме је Бог оставио! брк ми обијељео, глава ми оћелавила, руке ми нијесу за сабље, ноге нијесу за коња, а ја још'те живим и умријећу као ђак какав; не ће ми дати да оставим на чистој степи могилу своју. Хај, хај, та ти си ми Боже свједок, да сам јуначки гледао смрти у очи. — По том би му дошла у главу друга нека мисао и прекрстио би се крстом часним. — Боже, нека је света воља твоја; дај ми да унуку, да мачицу моју удомим за мужа, за честита јунака, који би био вриједан унучета мојега; дај ми, да нађем сјајном мачу јунака господара, а не дај да остане жени и дјеци, да они машу њиме. — И не жаљаше новца на богомоље, на сиротињу, на свијеће, на тамјан, не би ли само измолио ту милост у Бога.

Господа браћа, Козаци и Леси, долажаху љешчинскоме двору као на мамаћ; јер је Љешчин красно, велико село над Хујвом ријеком; јер је Зарс Дашко имућан, јунак и чазбен Козак; јер Јелица дјевојка има у прћију Љешчин село и све благо Дашково; јер је вита стаса а бијела лица, а тек јој је шеснаест година.

III.

Хај, хај, ала је то гозба у љешчинском двору! На дворишту пуно таљига, бричака и кола, коњушница препуна великијех и товнијех коња, а слуге куд год погледаш оком — трче и служе и тамо и амо, као год мрави кад им растуриш мравињак.

У избама, за столовима богато постављенијем, сједе и људи и жене, и Леси и Козаци; међ тијем гостима бијаху и зетови и кћери пана Дашка, с једним туцетом унучића и троје праунучића. Бјеше ту пан Кисјељ војвода кијевски са женом и сином, столником житомирским, још не жењеним. Кисјељеви су стари познаници и пријатељи Дашкови. Бјеше ту московски бољар, по имену кнез Шереметов, удовац, који тражаше себи жену по лешкој и

козачкој крајини; бјеше ту још пуно сусједа, суродица, пуно дјеце старијех другова Дашкових у рату; бјеше ту такође и једно момче, истом што га гарила мрка наусница, а већ ти се господи међ људима, као сури орао кад стоји на могили у степи па кликне кљуном на соколе. Није богат, јер му након мајке остаде само село Котељња; није ни знаменита рода на мачу, јер му отац бијаше прост сатник у овруцком пађеју; али је по матери од атаманске крви, јер мати му бијаше од кнежевића Рожанскијех. Име му је Гргур Пшуховјецки и асавул је на Запорожју.

Једу, пију, веселе се: Стари Дашко ухватио се с госпођом војводовицом па игра пољски; колико бјеше ћефли и весео, спотицаше се сваки час као спутан коњ. Пан Стољник узео Јелицу па окупио с њом козачки, кречи ноге као жабац, праћака се као штука, окреће се на пети, главу повија час на десно час на лијево, а све подвикује иха, ха, ха! иха, ха, ха! А Јелица се красно носи, бујно игра. И кнез мјсковски подбочи се: врти се на мјесту као чиков, скаче као медвјед, врти главом, цвокће и звиждуће; поноси се госпоством и играњем својијем. Сви се веселе, сви играју и подвикују, а музика грми, шкрипа ћеманета уши да ти оглухну, стоји јека цимбала, а бубњеви чине: бум, бум, бум, пиринчали тасови: трас — трас — трас, а теорбани: друм — друм — друм.

А како је мило слушати, а како је лијепо гледати тако веселье; само један Гргур Пшуховјецки нити игра нити се весели, само гледа па мисли.

IV.

Сунашце је рано огријало а кукавица је рано долетјела на клен па кука; по небу се гањају бијели облачићи и часом натмуре јасно лице сунчево. Хујвом ријеком, кроз трску и рогоз, кукање кукавичје жалостивно одјекује.

Јелица дјевојчица пробуди се баш о расвитку, лишца сјетна а очица невеселијех; морала је сила које шта обноћ сањати; погледа по изби, а дојкиња Хорпина цуња око стола и прегледа завежљаје и дарове, којим својта и гости дариваше Јелицу о имендану њезину.

— Шта то уређујеш тамо, нано?

— Траке и рупце, чедо, ћитајке и атласе, све твоје дарове, Јелице.

— Али ту нема термоламе; јеси ли ти, нано, видела кад год термоламу?

— Бог с тобом, како не бих видјела! Пан Дашко, кад би-

јаше млад, донесе једном с Крима термоламу, коју му је поклонио Хан, и одмах је по нарочитом посланику посла на дар у Пољску, самом великом краљу.

- А кака је термолама?

— И црвена и плаветна и зелена и сребрна и златна, као дуга у облацима, а сија се као исто сунце.

— Ој нано слатка, ја хоћу термоламу.

— Мучно је то, тешко је то, голубице моја, тога нема на продају ни у Бердичову, па ни у самом Кијеву; једини је само Хан, господар Криму и Буђаку, који облачи у термоламу своје жене а по кашто и кћери своје.

— Нано слатка, ја хоћу термоламу.

— Погле, ластавичице моја, какав ти је рантух од злаћане ламе донио пан Стољник. — И изнесе Јелици красан рантух.

Дјевојчица порумење, додирну само ручицом рантух, и не видјевши га добро, и уздахну. — То није термолама.

— А пан је Стољник красан племић, све пита: како је Јелица, је ли здрава, је ли весела, шта ради, шта говори... Али погле само звјездице моја, шта је послао кнез московски: двјеста самура, каких густих и власастијех! —

Јелица ни да погледи на самуре. — Шта ће ми самури, ја хоћу термоламу.

— Баш право, тај кнез није ни лијеп, гледа са свијем госпоски а игра као цигански медвјед. Али да видиш, Јелице, шта се прохтјело козачкоме сину — Пшуховјецки ти послао сребрн прстен свете Варваре.

Јелица поблиједје и задрхта.

— Не бој се ти, рибице моја, ако и јест он страшан; пан Дашко не ће дати за њ Јелице своје; хо, не ће он ње дати. Зна он добро, шта би и он и принцеза његова препатила, кад би се свему вјеровало што људи говоре. — Јелица све више блиједи. — Што ти је, ласичице моја? — Помилова је по бради, пољуби је у чело, као и свака мати.

— Не, нано слатка, ја хоћу термоламу.

V.

Ведар је дан, Боже мили, ведар — нагледати га се не можеш: птице весело шепуре крилашца своја, цвркућу, цвркућу — читава врева од њих; само што кукавица тужно кука у вишњаку; само што ћук у трсци сурово а кратко ћуче.

У љешчинском двору још већа хука и веселје него јуче. Честитају имендан Јелици, једу, пију, играју, а музика тресе.

Што ли је Јелица онако нелагодна, као да јој нијесу све козе код куће, нити јој је до игре ни до попијевке. Кад бесједи с паном Стољником, не говори с вољом, као обично; ни једном не прште у смијех, гледајући кнеза московскога кад што доказује; а кад погледа очицама мрко око и орловске црте на лицу пана Пшуховјецкога, то још брже, него икад, обори к земљи красно чело и тешко а кришом уздахне.

Стари Дашко мази па испитује унуку, шта ли јој је у глави, а шта ли у срцу. Она му на све одговара: — Није ништа, дједе, ја тек онако; није мени ништа. — И силом се смије и разговара, а разговор јој не иде баш како ваља, а назор смијех не доликује красном лицу њезином.

Стари отиде у другу избу и стаде питати дојкињу Хорпину; она весела, па му радо показује све што зна. Врати се Дашко, осмијехну се, махну главом, засука и један и други брк, помилова Јелицу и шану јој на ухо, али тако, да сви чуше: — Ти хоћеш свашта као и свако остало дијете, иштеш и оно, чега нема на свијету.

Њојзи букнуше обрашчићи, сакри очи дједу у шаке и љубљаше их усташцима својима.

Гости моле Дашка, да им каже шта је то; он тобоже не ће, устеже се, држи се на цијени, па на пошљетку каже.

Дјевојчица Јелица побјеже из избе као муња. Стари Дашко завршујући говор овако вељаше: — Давно је, давно — већ и не памтим готово кад — како ми се Хан Ислам Гирај откупи тисућом коња, тисућом кожуха, мјерицом злата и комадом термоламе; ах, красна је то ствар, само је краљеви носе: али тада бијаше друго вријеме. — Помисли још, а не изусти: други људи — него само махну руком. — А сад не можеш купити термоламе ни златом — у Хана је злата као пијеска; не може је добити ни бојнијем копљем ни бритком сабљом — у Хана је силна и јуначна војска. Како јој се прохтело онако ће јој се одбити. — А ви, господо гуслари, како сте зло начинили тако га и поправите. Хајте, друм, друм у теорбане.

Господа гуслари, послушни на заповијест, ударише у теорбане — друм, друм и изведоше пјесму:

Јеца тепа, моли маму
Да јој купи термоламу;
Термолама ј' понајљепша,
Наша Јела још је љепша.

Мучно ј' дану без сунашца,
Мучно луци без цвијећа;
Мучно Јели, што у маме
Не измами термоламе.

Хај, да је то старо доба!
Нашло би се момче одмах:
Оставило б' оца, маму,
Па би нашло термоламу!

Друм, друм и престаше. Нико ништа не бесједи, свако чека даље пјесму. Јелица слушаше из прикрајка свирку и пјесму; оборила главицу, а ручице скрстила. — Ој, ја хоћу термоламу.

(Наставиће се.)

РАСТАНАК С ДРАГОМ.

Бледо вече задрхтало
У зеници ока твога;
Тужну звезду изазвало —
Сузу ока стидљивога:
Да нацрта сет...
Сетна си ми, моја рано!
Срце ти је расплакано...
О па с чега тако страда,
Да ми бледиш данас млада:
К'о без росе цвет?"

Ја те пита тако вајно...
Ти нешану ништа сетна...
Недарце ти уздисајно
И усташца непокретна —
Затајаше глас...
Ал' — кад пођо, смиље моје,
Један стисак руке твоје:
Казо ми је много... много...
О, па кад би и сад мого
Да усрећи нас....

У Бечу, из „Зоре." Јован Грчић.

ТОПЛОТА.

по улику

од Радмила Лазаревића.

(Свршетак.)

Ево једне парне справе што се употребљује у фабрикама.

Пред нама је јак округао гвозден казан — тај казан изгледа као велика положена цев, — а њу загрева ватра са свих страна. У казану има само до пола воде, та вода долази кроз једну цев, али само толико колико треба. Више огњишта има димњак за промах. Кад се наложи добра ватра онда стане вода у казану кључати и испаравати. Пара се шири више воде — дакле у другој половини казана — затим се све више и више загрева, а вода јаче испарава. Из казана води једна цев. Кад се пара јако рашири онда се отвори та цев и пара јурне унутра. Ту је снага коју ваља употребити — па како се употребљује? Близу казана има јака цилиндраста гвоздена цев, у њој се покреће на доле и на горе гвозден чеп са гвозденим дршком (као у бунару на ширк);

даље воде две цеви из казана и кроз њих јури џиновска парна снага — једна је цев испод чепа а друга је више; — а парна снага гони чеп час горе час доле. Гвозден држак (од чепа) углављен је на главноме точку. Пара врши свој посао, и држак се покреће, а њим и главни точак; са главним точком везани су и други, дакле се сви окрећу. С точковима су спојене справе, а те су: витлови, стругови, разбоји, сврдла и т. д. Ово је све понамештано у великим собама. Кад све то ради, онда ти је ту праска, лупа, звркање — а силни радници ни најмање ненапрежу снаге своје, но само подешто дотерују.

Овде нам остаје још да се запитамо: Шта бива са оном паром која је свој посао свршила? Њу ваља претворити у течност, дакле је ваља охладити — јер ако пара остане на истоме месту, она ће да смета другој пари што долази.

Све ово о чему сад говоримо основано је на два проста природна закона. Прво ваља воду испарити, па после је опет претворити у воду.

Парне справе што се употребљују у фабрикама могу бити велике до миле воље, али у ватрењачама и парним колима морају бити много мање. Велики казани неподносише за ово двоје, с тога беше врло тешко да се постигне оно што се је хтело т. ј. да се са мање паре изврши цео посао. После неколико покушаја беху уклоњене све незгоде. Ко се је, ма једном возио ватрењачом, без сумње је загледао у „машину.“ Попреко на лађи има дебела гвоздена осовина, њу окрећу гвоздене мотке што се једнако у гвозденим цилиндрима, на доле и на горе издижу. С пољa су на осовини углављени точкови, они захваћају воду и покрећу лађу, а целу унутрашњу справу покреће пара из казана — и то на онај начин готово, као и код горње справе у фабрици. Воденица и ватрењача налик су једно на друго, само што на водиници вода покреће спољни точак, а осовина покреће остале точкове унутра — а у ватрењачи пара покреће осовину, а осовина точак.

У парним колима справа је још мања, па опет лете кола ветровом брзином и вуку толики терет. Казан је јак, гвозден, у њему вода испарава, кроз казан пролазе силне бакарне цеви које проносе јару и топлоту са огњишта. Тако се вода загрејава и испарава. Са обе стране парних кола има две широке јаке цеви, и у њима је чеп са гвозденим дршком. Пара продире у цев, и часом подигне чеп, а часом га притисне. Држак је спојен са главним точком и окреће га, а он све друге точкове. Пара што излази из цеви одводи се у димњак. Тако од прилике изгледају те справе.

О законима топлоте ваља нам да кажемо још неколико речи. Кад је пара збијена и хоће да се шири а нема где, онда прсне и најјачи казан, побије и поруши све око себе. На парним справама има једна запорница (Ventil) — та запорница, удешена је да предупреди несрећу, али није свагда сигурна. Кад се хладна чаша метне на врућу пећ, онда она прсне горе, а то зато, што се доње честице — на чаши — нагло загреју и шире, а горње су још хладне, те не могу да се рашире него се раздвоје. Метални суд непрсне, ал не с тога што је метао тврђи, но што су му честице збијеније и топлота брзо прелази с једне на другу. У овоме прелазу јасан је закон: преношења или саопштавања топлоте. О томе ћемо сад да говоримо.

Ни једно тело у природи незадржава своју топлоту, но је саопштава и другим телима око себе. Као што смо напред рекли: топлота је таласање или покретање у самом телу. Јако покретање — дакле јача топлота, раздваја честице у телу. С вруће пећи простире се топлота као звук, т. ј. таласањем. Кад се додирне вруће и хладно тело — онда вруће саопштава топлоту хладноме. Ово преношење топлоте у разним телима врло је различно. Кад загрејемо плстећу иглу на једном крају, одмах осетимо топлоту на другом крају — а дрво и кад гори на једном крају, на другом се неосећа. Метали су добре а дрва рђаве топлоноше. Кад станемо једном босом ногом на гвожђе а другом на даску, осетићемо да је гвожђе хладније, јер оно много брже прима нашу телесну топлоту но даска. Слама је рђава топлоноша, с тога се шњом завијају зими нежне воћке. Коса, свила, кожа, перје, рђаве су топлоноше. Кожом постављене хаљине чувају од хладноће, јер непропуштају лако телесну топлоту.

Пламен што светли и грејо није ништа друго до ширење или лабављење лаких делова у каквом телу. Тело се загреје, његове се честице сједине са кисеоником из ваздуха — и тако плане. Фосфор се врло лако загреје, па се с тога лако и запали, јер се одмах једини са кисеоником.

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке са пута.

Придигох се из тешке бољетице и пун радости опростим се са Пештом, де сам се преко зиме ради лечења задржавао. Беше баш друга половина маја. Полазно сам свом завичају, па уз пут хтедох још једном она

места посетити, у којима сам некад живео, патио се и веселио се. Надао сам се, да ћу потпуна мелема мојој боли онде наћи, де ме толике миле успомене везују. То беше једна цељ мог путовања, за другу, и то главнију, ставио сам себи, да се боље упознам са живљем нашег народа у једном делу Славоније и у убавом Срему. Хвала богу! обе сам, ако и од чести, постигао.

Врло ми мило беше, кад сам се већ на броду састао са једним пријатељем са гимназије амо. Он је био римокатолички свећеник, капелан градски у Осеку. Као ђаци несмо се баш најбоље гледали: он се поносио својим хрватством, ја сам био одушевљен Србин. То нас је делило. Хвала пробуђеној свести народној, времена су се променила. Навикли смо већ хрватство од српства и српство од хрватства неделити. Тако и беше састанак мој са братом Хрватом срдачан. Целог пута говорисмо о слози и братству, о нашем Београду и нашем Загребу, и поред те пријатне забаве несам ни погледао на нечарне обале дунавске, што се од Пеште као каква немпља пустош отежу. А заиста сам иначе увек од дуга времена зевао, кад сам поред њих пролазио.

Код дравског ушћа оставимо велики пароброд и пређемо у мањи, који нас у Осек донесе Мислио сам тек у Вуковару изићи, но братска понуда мог ђачког пријатеља нанука ме, да прво у Франкфурт на Дрaви свернем, како увек Осек један мој шаљиви професор у реверенди називаше.

Богме се тај Осек променио за ових седам година, што га несам видео. У горњој вароши беше дуги ред нових зграда, а богато баш тада подигнуто повориште здање беше најлепши украс тог дела јако разгрткане вароши. Спољашни Осек изгледаше ми промењен, друго све беше исто као и пре. По улицама сам слушао само немачки говор, или га тек кадгод прекидаше језик бесних арпадових потомака. Сетио сам се, да стари Делиманић неседи више на жупанској столици, да се Осечани листом надаше, да ће га гроф Пејачевић заменити, па том властелину племените бугарске крви за љубав почеше Осечани мађарски учити. За бадава, ту се најбоље огледа чуство лојалних грађана. А Осечани, бар већи део, лојални су као лој!

Сутра дан по мом доласку беше недеља. После подна поче силни свет варош остављати, па и ја се дадох за том струјом, која ме најпосле у „штатгартен“ доведе. На срамоту Осечана несам то место никад друкчије звати чуо. У „штатгартну“ се до под саму ноћ плесало у цространој дворани за играње. Чеках да се коло запгра, а бих и ја заиста у њега пристао, но чекање ми беше узалудно.

Осек се дели на град, доњу, горњу и нову варош (мајур), међу којима свезу омнибуси и фијакери одржавају. Доња варош задржала је најчистије свој словенски значај. У њој живе Срби, који овде и своју читаоницу имају. Срби осечки неуступају у родољубљу нимало другој сво-

јој браћи, а вредно је напоменути особито старога Аксентијевића, који никад није жртава за свој народ жалио.

Кад сам се тако летимице Осека и његових красота нагледао, упутим се у Винковце, камо ме је ватрена жеља и чежња носила. У Винковце воде два пута: један којим се обично путује иде преко великог српског села Боботе, други води преко мађарске Држанице, нове немачке колоније Ернестинендорфа, Ласлова, Маркушице, Габоша и Острова у Винковце. Ја сам овај последњи изабрао, што сам мислио у Маркушицу свратити, де ме једна драга пријатељска душа ишчекиваше.

Путовање кроз овај део Славоније, или управо Срема, (јер у устима народа Срем је све до Осека, а одавде почиње шијачка) кадро је врло мало човека занимати. Гола равница протеже се на широко и само штедљиво посејана села дају нешто живота тој мртвој монотонији. Кад сам кроз Ернестинендорф пролазио, беше ми нешто јако необично. Ја сам већ пре тим путем путовао, и немогох се сетити, да је на том месту какво село било. Запитам мога кочијаша, а овај ће лулу из зуба извадити, пљуцнути па окренути:

— Ви мора бити, да нијесте одавдје?

— Несам.

— То сам и ја одмах помислио. Чим сам вас видјео, рекох, тај човјек неће бити одавдје, ако није из Хрватске, — и простодушни српски паор погледи ме питајући.

— Не, брате, ја сам из Баната.

— Из Баната? Е како небих знао Банат, био сам ја о реболуцији солдат, па сам био у Бијелој Цркви и Вршцу, кад ово са Мађарима до окршаја дође. Хм, Банат, Банат, баш лијепа земља, па тушта Србадије.

У то дођемо до крчме, велике нове зграде, де ханисмо коње напојити. Ту тек могох чути, да су Ернестинендорф пре две године немачки исељеници из Бачке населили. Беше их свега 49 кућа, и то сами римокатолици, осим Чивутина крчмара, од ког жене Ернестине читаво село име носи. Како сам од других слушао, необећава ова немачка колонија дуги живот. Место није ни најмање за себу згодно. Са свију је страна отворено, шуме нема на далеко, одкуд би дрва добијали, а јако је и од воде удаљено. Природа ће на сваки начин и њему, као и Рудолфсгнадну хака доћи. Сунце се баш западу клонило, кад сам се у Маркушицу увезао. Небо се увило у дивотну румен, и залазеће сунце бацало је своје потоње зраке на убоге куће маркушићке.

Маркушица је већ у границама сремске жупаније, у вуковарском срезу. Удо, сиромашно сеоце са лепом црквом. Житељи су Срби и као у селима с ову страну Вуке херцеговачки насељеници. Такова су села поред Маркушице Острово, Габош, Бершадин, Трпиња, Пачетин, Вера, Борово, Бобота, Допсин, Тсњ и још нека. Каква разлика међу њима и њи-

ним сажитељима римске вере! Док ови у сваком погледу заслужују име српских Беоћана, заузимају православни достојно место српских Атињана. Тај контраст неможе се нигде јасније видети, него у Славонији. И вера има можда ту доста уплива, јер су пређашњи римски попови пук у правом смислу те речи залуђивали и у биготерији га утврђивали, од које се сад неки тешком муком ослобађају, но прави је узрок у херцеговачкој крви православних Славонаца. Језик, обичаји, људи, све опомиње на Херцеговину. Мушки су високог узраста, лепог лица, бистри, сваки човек јунак; жене су напротив омале, имају велике главе и немогу се ни издалека успоредити са њиним сестрама римског закона. У другом погледу педа се истина ни то порећи, да православни саразмерно већи контингенат криминалних криваца дају. Време и савеснији свећеници и томе ће злу главе доћи. Српкиње Славонке носе сукње, декоја помодарка навући ће и кринолин; Шокице носе скуте које натраг богато ишарају, и морално су сасвим пропале, особито у славонској крајини. Римска пропаганда умела је рођену браћу завадити, и у страху да ту цељ непромаши неје се ни на што друго обзирала, те је и пустила народ, да у моралну пропаст срља. То добро имамо од Рима.

(Наставиће се.)

Прва беседа српског певачког друштва у Новоме Саду.

Хвала Богу те већ једном дочекасмо, да можемо говорити о српском певачком друштву и у Новоме Саду и о успеху његове радње. Заиста срамота је била за Нови Сад, за ту „Атину српску“ као што га многи називају, да неје имао свога певачкога друштва. Ал' што је пропуштено може се у неку руку лако накнадити, особито ако чланови певачког друштва буду свесни свога позива, па ако озбиљном вољом узврше лепи задатак свој, по којем је новосадско певачко друштво позвано: да се усавршује у хармоничном, световном и црквеном, певању, да развија у народу љубав и свест за музичку уметност, на уму имајући при томе народну музику српску и словенску, а осим тога да по увиђењу своме потпомаже сваку народну и просветну цел. Да лепа задатка, да широког поља за радњу! Задатак ће тај с пуда по српском свету тек на одобравање наићи, а да ће га и чланови хтети и знати вршити, доказали су за доста тиме, што су за кратко време (једва за три недеље дана) већ у стању били јавно се показати и прву беседу приредити. Беседа је та била 11. фебруара о. г. у дворани „код царице Јелисавете“ у Новоме Саду, а с програмом, који је могао сваког потпуно задовољити.

Да видимо само по реду шта је било на тој беседи.

„Хајд' на ноге, браћо сада," ту за наше време јако згодну песму Ј. Драгашевића, коју је у ноте написао Д. Јенко, отпевао је лик певачког друштва с онаком ватром и одушевљењем, као да би хтео заиста да покаже „клетом душманину" силу и снагу своју. Особито се допао онај део у песми, где се казује како и „бела вила ори глас и у борбу зове нас, устај Србине!"

Секстет из опере: „Лучија ди Ламермор," од Доницета, који је за гласовир написао Рудолф Вилмерс, отсвирала је Марта Радуловића. Лепа и пуна вештине свирка њезина, која не зна шта је тешко, могла је задовољити и најстрожијег критика, ал' нама се више допао онај полет, онај песнички чар, којим је свирку своју зачинила и којим је показала, да уме не само проникнути оно што свира, него да је то у стању и дивно изводити. И у песми: „Устај, устај Србине," од Корнела Станковића, коју је на захтевање морала двапут отсвирати, показала је исте врлине у свирци својој, само што си ту још видео да зна и српски осећати. Нек јој је слава и дичан глас међу браћом и сестрама!

„Бивали Чехове," ту старочешку песму од Ј. Н. Шкраупа, која те мелодијом својом потреса, отпевао је лик певачке дружине тако добро, лепо и прецизно, да је морао на бурно захтевање поновити

Члан друштва Лаза Костић говорио је наставак своје песничке студије „Самсона и Делиле." Ту студију његову доносимо у данашњем листу нашем. Чули смо многе, који не одобравају песнику, што је узео предмет, који је нашем свету „стран." И ми би, истина, волели да је песник узео какав предмет из наше повеснице, ал' кад то неје учинио, онда долази питање: да ли је заиста тај предмет тако „стран" нашем свету, као што се каже и да ли је песник своју студију тако извео, да има уметничке вредности? Што се првог питања тиче, то готово да нема на свету народа, коме би били предмети из светога писма „страни," а на друго ће питање да одговори критика, када песник своју студију доврши. За сада само толико, да нам је чисто лакше души, кад наиђемо на песника, који не говори тек о себи, који не уздише непрекидно за драгом својом, који не пује овај покварени свет, што га не ће да разуме, који не соли песама својих сузама, не прави запрашку за њих од губавих уздисаја својих, нити их зачињава кревељењем а задимљује јаукањем, као што је то у нас, хали боже, још једнако у јеку, а што би требало већ једном да престане.

Изађе Љубица Медаковића, да нам отсвира на гласовиру калајзов састанак: „Што се боре мисли моје." Угледав младу свирачицу свали би се и нехотице запитао: „Зар то чело без бора да нам протумачи борбу мисли?" Па ипак не знамо би л' нам и много борније чело протумачило ту борбу таком поузданошћу, а особито таком свежином осећаја, као што нам је изведе наша свирачица. Српско коло, што га живо тапшање публикино изазва из прстића вредне свирачице, веома је пријатно контрастовало са својим веселим алегретом, са својим живим бојама, што казују

насладу у заносу, утеху у забораву према загаситом адаџију мисли што се боре.

„Где је славска домовина?“ — песма пуна снаге и потреса, особито кад је лик довољно јак. Само би рекли, да би свесловенском значају песмином више годило, кад не би почињала баш са „земљом пољског сина.“ У томе као да има више пропиње него словенства. Ал' на послетку, то се тиче речи, а певачког друштва тиче се само глас, а у томе се неје ни овом приликом осрамотио.

Члан друштва А. Хаџић говорио је о томе: „Кад су женске најопасније.“ Ако се смеј, добра воља и таштање, које је тај говор у публици произвео, може узети за мерило допадању: онда говорник може задовољан бити с утицајем, који је на публику учинио шаљивим говором својим.

На послетку отпевао је лик „Савицу“ од Рихара. Та лепа словенска песма, која те мелодијом својом тихо дира а срце ти меким звуцима својима раздрагава, као да се најбоље допала публици, јер је најбурније захтевала да се на ново отпева, што је лик драговољно и учинио.

Иза те песме изазван је и лик и вредни учитељ певачког друштва наш брат чех Ф. Петрић. који потпуну хвалу и признање заслужује на ретској вештини, којим је лик за тако кратко време, а тако лепо и добро научио певати.

Света је на беседи било тако дупком пуно, да га већ више у дворани ни стати неје могло, а допадање своје изјављивао је свима суделачима бурним пљескањем и живим усклицима.

После првога дела беседе настаде играпка, која је до беле зоре трајала. Ако ћемо судити по весељу и доброј вољи, то ће ова беседа остати дуго у лепој успомени свију, који су дошли били, да на њој забаве или играпке траже, или да се мало разведре.

Књижевне белешке.

* „Даница илирска“, која је као забавни лист и као прилог уз „Народне новине“ излазила сваке недеље у Загребу, престаје од сада. а на место њено издаваће др. Гај сваке четврт године у свескама од 4 табака „Књижевну забаву хрватско-српску.“

* Знамо да ће мило бити нашем свету када чује, да је наш неуморни писац Ђ. Даничић готов с преводом „Старога завјета“ на српски језик и да ће цео стари завет изаћи из штампе на пролеће. На пролеће дакле, ако Бог да, имаћемо и ми целу библију на српском језику.

* Љубомир Каљевић, уредник „Србије“ у Београду, издаје од нове године нов лист за пољску привреду под насловом „Задруга.“ Лист тај излази два пута на недељу на формату мало

већем него што је „Сељак.“ Цена му је на годину **2 ф. 40** нов. а. вр. Намера је листу, да се унапреди наша напуштена пољска привреда. Препоручујемо га особитој пажњи наших економа.

* Надамо се, да ћемо сваком пријатељу наше књижевности доћи с веселим гласом, кад му по „Даници“ јавимо, да наш књижевник Јаша Игњатовић, пише роман из српског сељачког живота. Роман ће тај скорим почети излазити у „Даници.“

* У Паризу се оснива на акције и обичним уписом повремени лист под именом „Revue moderne“, која ће у месецу марту почети излазити. Наш добар знанац Луј Леже, који је и наше крајеве обишао и који је у повременим француским листовима: „Revue des cours littéraires de la France et de l'étranger, и „Revue critique d'histoire et de littérature“ више лепих чланака о нашим стварима написао, заступаће у њему интересе словенске. Ми Срби, ако хоћемо да с правом изгледамо на обилатије заступништво наших засебних српских интереса у томе листу, ваља да му се куповањем акција или уписивањем што живље одзовемо. „Revue moderne“ излазиће два пута на месец у књигама као оно „Revue des deux mondes“ и стаје на годину 50 франака; једна акција пак стоји 100 франака и доноси најмање 5% интереса, а амо се не рачуна дивиденда ако каке буде. Уписати се може. било на акцију било на сам лист, и у уредништву овога листа.

* Знамо да ћемо свакога Србина обрадовати, кад му јавимо да је кнез Михаило поклонио по једнима 35.000. а по другима 20,000 дуката на оснивање фонда за позориште. Поклоњени новци предаће се управи фондова, да их под камате издаје, па та камата да се даје на цели позоришта. На зидање саме позоришне зграде поклонио је кнез башка 5000 дуката.

* Драгутин Т. Тумински написао је „Славенске разговоре руски, пољски, чески, бугарски, и српско хрватски (ћирилицом и латиницом),“ у тежњи да покаже сродност словенства у народности и језицима За тај посао изабрао је „обичајне разговоре у свима случајевима свакидашњег живота.“ Књига ће бити велика 20 штампаних табака, а цена јој је 1 фр. а. вр.

Гласник.

* Српска омладина, што се у Кечкемету учи, склопила је дружину и дала јој име „Застава“, а српска омладина на школама у М. Вашархељу опет основала је дружину над именом „Пчела.“

* У Падови су основане женске новине „La Donna“ (госпођа), којима управљају саме жене. У тима ће се новинама претресати права и дужности женске и проучавати „магнетички утицај жена на човека, којим оне могу и добра и зла да учине.“

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

— ЖИВОТ СРБА СЕЉАКА. Написао М. Ђ. Милићевић, I. секретар у министарству просвете и црквених дела, редовни члан српског ученог друштва. (Прештампано из Гласника XXII.) У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 132 стр. Стоји?

КРАЉИЦА ХОРТЕНЗА ИЛИ ЦРТЕ НАПОЛЕОНОВОГ ЖИВОТА. Од Луизе Милбах. Посрбио с немачког А. Чварковић, професор немачког језика у великој гимназији Београдској. II. свезка. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 4 л. 216 стр. Стоји? („Вила".)

АПОТЕКА ЗА КУЋУ И ПУТ, са нужним додатком правила за болеснике од Јована Стеића бивш. докт. медицине. Друго издање. У Београду штампарія Николе Стефановића 1867. На 16-ни, 22. X. стр. Стоји 2 гр. чарш. („Вила".)

ЦВЕТАК ДИВНИ ЦВЕТ ЗА ОСЕТЉИВ СВЕТ. Од Викентија Рогића. У Земуну на малу Госпоину 1867. године. На 8-ни, 14 стр. на два ступца. Књижевни куриозум од неких морских песама. Штампано је у Београду код Н. Стефановића. Стоји? („Вила".)

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА. Књига V. Свеска XXII. старога реда. С литографисаном картом Босне и Херцеговине. 1867. У Београду у државној штампарији. На 8-ни на финој артији, 2 л. 448 стр. Стоји 60. н. а. вр.

ЖИВОТ И ОБИЧАЈИ НАРОДА СРПСКОГА. Описао их и за штампу приуготовио Вук Стеф. Караџић. Трошком народнијех прилога. Mit Vorbehalt des Uebersetzungsrechtes in fremde Sprachen. У Бечу у наклади Ане удове В. С. Караџића. 1867. У штампарији А. Соммера 867. На 8-ни X. 356 стр. с именима пренумераната заједно. Стоји 1. фр. а вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепи све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Сјеверно православље, од Николе Беговића. (Наставак.) — Самсон и Делила, од Лазе Костића. — Термолама, приповијетка Михаила Чајковског. — Растанак с драгом, од Јована Грчића.—Топлота. По Улику од Радмила Лазаревића. (Свршетак.) — Подлистак: У Славонији и Срему. Бележке с пута. — Прва беседа српског певачког друштва у Новоме Саду.— Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 6. У НОВОМЕ САДУ 29. ФЕБРУАРА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. па три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Свршетак.)

Судба рускога народа.

Кад на руски народ својски погледамо, морамо се управ дивити њему. Ту је човек највише доказао шта он све претрпити и створити може. Студени сјевер није никако природна колијевка рускога народа. У што му год погледате, све ће вас о том увјерити. Рус савлада у вјечној борби своје многе и страшне непријатеље; надскака ужасне пустаре (степи); побједи студени сјевер и — у неприродном томе елементу зацари се тај народ до зависти . . . . . Славни Волтер у писмима својима на царицу Екатерину снебива се силним духом својијем пред чудесима рускога народа. И како нећеш ником поникнути пред њим: ако му погледаш на крваву повјестницу његову, погледиш га на вјечној стражи против сили и пресили, а особито против лукавства и подлости, — па тек ако зађеш у његове дивне градове, у задужбине и научне заводе, у збирке (музеје) и сваке споменике: то је једном ријечи: „Тисућа и једна ноћ.“

Руски народ постиже то све својом врлином и мудром слогом! Њега карактеришу његове цркве са грунком кула; — његова села у грунку; — његови пјевачки ликови велики; — његова гостољубивост и дружевност. За цјело Рус није рођен за осаму (монаха); али он и то најпосље извикне, кад му је већ црква на то ударила своју биљегу. Него ипак он непрестаје ни ту гојити чувства за патријархални живот, те ће бар међеда у пустињи примамити к себи, и шњим јабуке накупљене подијелити. —

Такову сам слику видио, мислим, у Москви, гђе старац — пустињак части мођеда с јабуком!

Руси живе штедно. Руски трговац важи злато на милијоне, а појестиће печено јаје (жаркое яйцо) и присмочити чашу [illegible] „клюквной морс“ — (кљуква је црљенчаста слатка вода од јагода). Имаде, да како, и господскога живљења; али су руске части ипак измјерене. Сјетите се „хљеба и соли“ — а ја ћу овђе представити руску гостбу сјајну давану нама у Петрограду. Ево:

„Милости просимъ дорогихъ гостей хлѣба — соли откушать 11. маја 1867. г.

Обѣдъ:

Закуска разная (уз ракију).

Щи изъ крапивы (јува, супа).

Растегай и пирошки подовые со сморчками (тјесто уз супу).

Говядина съ разною овощью (зелен гарнира).

Вырѣзка изъ судаковъ съ бѣлыми гривами. (Вариво с рибом.)

Битки пожарскіе изъ куръ съ горошкомъ. (Пржени пилићи и грашак.)

Жаркое: каплуны, рябчики и куропатки (печења, копун, јаребице и тука, ћурка).

Зелень со свѣжими огурцами (салата и млади краставци).

Мороженое, плоды, кофе, чај. (Сладолед, воће, кава и чај.) Тако су обично кратки ручкови код Руса, и за то је угодна такова трпеза. Вина ту има француског и кримског. Пуши се дуван. „Папироси“ (цигарете) на реду су. Каруђери, свештеници, жене пуше.

Рус је добар трговац, неће те преварити за робу; али пази на цијену. Мораш сам познавати цијене, јер се радо погађају. То је нешто по чивутски, и ту би требали настојати сами Руси да характир и солидност у народу своме подхрањује и трговац.

Руси знаду шта врједе, те су и поносити са својом народности. У Пољској на питање моје одговори ми један козак: „Я донской.“ Али он то рече тако гравитетно, као да му је Цариград за пару. —

Чујте, како је о Русима гатао некакав фратар у нашој Костајници:

„Москов, чарни вол,
Турчин, тврди кол,
Пољак, ружа румена, —
Њемец, трава зелена:
Пошел, чарни вол,

Потерл тврди кол,
Погаз'л ружу румену,
Попас'л траву зелену."

Панславизам.

Покупите све свупа што сам напред наводио, па ћете се одмах увјерити, да Руси нијесу панслависте. Они знају само за себе, и у томе су здраво саможиви. Он је Рус те Рус. У вјери (цркви) нијесу интолерантни. Али језик свој радо ти чују од странца. Њемачки по све слабо разговарају, него добро га разумију. Руси уче све језике, и остају Руси. Радо ће поклонити госту своју књигу, то им је задужбина. Истом као да ученьаци њихови покрећу идеју словенске узајамности и спознавање словенскије племена. То судим по изложби етнографској у Москви. Ма за онолики народ као што су Руси, и на њиовом простору, остаје панславизам чисти тек побожна жеља у главама само неколицине књижевника!

Уз то морам вам казати, да су Руси и у цркви искључиви. Узмите само наше књиге црквене, које су све од старине руске, па нећете ни у једном „требнику" наћи наше српске светитеље, већ све саме руске. Е — па то је изкључивост њиова у цркви! Ма нека и то тако буде; али питам ја: зашто нема н. пр. у „требнику" будимском, а нема на дотичном мјесту ни у новом бечком (1855. г.) српскије светаца? Већ су све сами руски и грчки!! Зашто нема?

Руска школа.

Руски ученьаци почели су да се даду на реформу своје школе. Знате да су се Руси држали хегелијанизма и већ њемачкога ума (теорије.) Њемци учени и сами су своју филозофију осуђавали. Моме једном пријатељу хегелијанисти препоручам овђе мимогред др Лихтенфелса ове рјечи: „Ако споредимо наше филозофе са старима, онда се неда затајати, да су људи надмудривајући се често забасали са правога пута, па богме и сами себе обманули понајвише. Нека је и највише некоме срећа помагала, тек су они још на далеком путу до своје мете." Лихтенфелс одобрава учену препирку својијем Њемцима, јер вели „да се препирком истина налази, а томе да је дојакошња борба у обће свакојако припомогла." (Wien 1836.)

Руси мисле напротив да се до суда амина може празна слама млатити, па опет нећеш ни зрнца наћи. Већ ваља измјенити систему и прихватити се здравога разума, а оканити се превр-

љивога ума. Учени Руси и пишу већ у прилог тога смјеренога препорођаја у просветном обсегу. Ево нешто од тога, како они то разлажу:

„Ум је укањуо многе владаре, државнике, учењаке и саме људе грађане; и они су починили, па чине још увјек големе погрјешке; јер нијесу своје замисли и послове бистрим разумом најпре одмјерили. Умом можеш обманути народе и цијела царства обећавајући људима златна брда т. ј. слободу, како си је сам замислио; али кад то све прегрми, долази разум те упире својим прстом на невоље које је ум починио, и на несретне ђарке, којима је он људе ошинуо. Западну је Европу стало много жртава, крви и муке, кад је оно кичељиви ум потражио слободу, а пусти, ослањао се на саме куле за облацима (теорије), у којима није среће било за човјечанство, како ми то знамо из књига прошлога вјека. А гледајте код нас на очи цијелога света ослобођено је двадесет милијона људи без крике и вике, јер је та слобода од разума потекла.“ За тим шиба та мајушна руска књижица учитеље и одгојитеље, који праве у школи својој од дјетета мајмуна, трпајући му у главу којекакве лудорије (фразе) и са свим га забудаљују не обделавајући му разум његов.

Тако су ето Руси прионули око своје школе. Видио сам и неке њиове буквáре и јесу ми се допали. Било би овђе дуго да вам опишем буквар руски; него кратко кажем: да су те почетнице са свим тако удешене, да најлакше науче дјеца читати и писати подједно, рисати, вјеру своју, и извикну одмах све врлине народне и грађанске. А у пољском „Элементару“ ово читам:

Якъ ты чцишь родзиця твое,
Такъ цен уччон дзеци свое.

Нибы на поцехэ
Идзе грошъ подъ вехэ;
Нема за цо купиць соли,
А въ додатку глова боли! —

Метод је, да како, у тим књигама „наглядный“ и гласовни. Тако је то средство за народну просвјету много олакшано и пожурено. Наравски, да тако то тамо и треба, јер је Русија пространа. — За нас је лако. Ми ћемо дишпутати . . . А сад вам захваљујем за вашу стрпељивост, и лијепо вас молим, да ми допустите да ја овај свој извјештај завршим. Написао сам ја то за љубав најпре драгим мојим сународницима, јер су они то од мене

очекивали и захтјевали. Скраћивао сам што се гођ дало а у мисли, е ћемо божјом помоћи прекинуто овђе други пут продужити. Само желим ја од мојије сународника нека пригрле српску књигу што се својскије може; јер нама без књиге наше нема обавијести, а без тога ни самосвјести! Додајем још овђе на обће поштовање нека имена рускије родољуба, који ме одарише књигом и успоменом, од чега и око себе већ учиних многоме Србину и Хрвату угодну радост. Ово су та пречастна и незаборављена имена:

Свјештеници у Москви:

Ніколай Сергіевскій; Александеръ Иванцовъ — Платоновъ; Григорій Смирновъ — Платоновъ; Петръ Преображенскій, протоєреј; Алексій Ключаревъ; Василій Непаевъ; Ніколай Добровъ; Архимандрит Антоніе, у троичној лаври; обћина „Старообредаца,“ и честити старина митрополитъ Филаретъ.

Омладина свеучилишта Московскога:

Г. Владимиръ Саблер и његова драга дружина млада, којима незнам имена овђе казати.

Вјештаци:

Г. Пановъ, млади академик и изврстни фотограф московски, којега се изврстни посао особито допада и похваљује.

Г. Димитрій Михайловичь, Струковъ, живописац одлични.

Г. Ніколай И. Подключниковъ, славни сабирач рускије старина и крстова, од којих добио сам неколико одтисака од г. Панова фотографа, а то је тако израђено, е ћеш мислити да је крст прилепљен у нарави на папир. На изложби московској видио сам тога блага народњег много.

Госпођа Екатерина Дањова.

Г. Майковъ, српски историограф; Погодинъ; Поповъ; Васильчиковъ; Четвериковъ, слепац Ширяевъ и још многи у Москви, којима славна имена више не умјем да кажем.

У Петрограду:

Протоєреј Јанишовъ, ректор духовне академије и славни говорник на кириловској светковини 11. маја у Исакијевој цркви; Стојковић, Србин; Мирковић полковник, српскога рода; Михачевъ и синови, фабриканти црквена рува.

У Вѣнцеграду (Кронштат на мору):

Сл. читаоница, која ме почастила дипломом за свога почастнога члана; протојереј Лебедовъ; гђа Ана Бѣловѣнецъ, рођена Пишчевића од српске крви.

У Вилни:

Г. Андрей Дамьяновичь, учитељ православне семинарије.

А г. В. Бендиктова, рускога пјесника у Петрограду, лијепо умољавам, кад се већ нама на част занима и српском књигом, нека уважи наша осјећања, те нека нам именује и пише Обилића, Обилићем, а не — „Кобилићем," као што сам то видио у његовом преводу пјесама кнеза Николе црногорскога. То ме ожалостило било од Руса тога, а за друге ја небригам.

ПЛАМЕНОВИ.

Песме Јована Грчића.

IV.

Красно ли је доба било
Кад је Душан царовао!
Кано соко своје крило —
Е тако је Србин знао:
Своју снагу, своју моћ;
А у дану обасјану,
Што но га је радовао
Презир'о је тућу ноћ . . .
С лица му је срећа сјала . . .
С крвна мача муње гњев,
А душа му није знала
За каштигу робовања,
Што га тужног данас гања
Столећима у — подсмев!

— — — — — — — — —

Доста, доста — куд ћу више!...
Дивна слика дана лепи
У осмејку сузном стрепи
По сред мога срца млада . . .
Сузан осмех — српска нада
Мени вели:
Жели, момче, жели, жели,
Да целиваш слику сјајну,
Што ј' у добу, у значајну,
Србу сјала — 'нако дивно! . . .
Жели, момче, да је спазиш
Баш у души рода свога —
Несретнога . . . рањенога . . .

Аох, надо, сестро мила!
Лепо л' си ме подсетила
На Призрена лепу срећу;
Лепо л' си ме усрећила
Сликом лепом:
Видим срећу, видим славу,
Видим снагу де се грли
Са разумом и са вољом;
Видим срце задахнуто:
Јачом вером, слогом бољом —
Видим цара — невиђеног! . . .
Аох, надо, сестро мила!
Лепо л' си ме подсетила
На Призрена лепу срећу,
Лепо л' си ме усрећила
Сретним царем! . . .

Дете беја . . .
Непознава још'те јаде . . .
У срдашцу ништа друго
Неимаде
До — осмеја! . . .
Причаше ми о Призрену
О призренској звезди сјајној,
Што је Србу дично сјала,

Звезди, што је сјати знала
И сред бела, јасна дана, —
Која није издисала
Крај сунашца огрејана . . .
Причаше ми . . . причаше ми . . .
Па и сад је прича жива
Са којом ме умиљато
Мила мајка успављива,
И сад чисто к'о да звони
Сваки гласак речи они
Што се слише . . . растопише
У дубини душе младе . . .
О, па чуј ме, српска вило!
Почуј, кол'ко душа знаде
Из дубине да прозбори. —
Све по реду, све полако:
Баш к'о поток што ромори . . .
У заносу миленоме,
Што је срце уздизао —
Гледао сам — на далеко! . . .
Виђао сам круну златну,
Што са чела увенчана
Милостиво одсјајкива . . .
Виђао сам — аој среће! —
Виђао сам цара — жива! . . .

Гледао сам на далеко! . . .
Виђао сам сјајне дворе
По којима царе шета;
Виђао сам, о веруј ми,
Јер гледању ништ' не смета.
Виђао сам царске свите . . .
Виђао сам патријаре
— Или можда свеци беху; —
Чит'о сам им веру свету
У очима, у осмеху,
Што је одсев душин био . . .
Виђао сам многа кнеза
Што се мачем окитио . . .
Војеводе — смела ока, —
Госпоштину — а без броја,
Многа тића, огњенића,
Огњенога, љутог соја . . .
Виђао сам Призрен цели,
Виђао сам Призрен бели
Де с' прелива и ужива,
Баш ко море, у кога се
Многе реке сребро слива . . .
Гледао сам на далеко!
Виђао сам силну војску
Силна Срба муњевита,
Де се шали сеченицом
Ханџара му огњевита! . . .
Виђао сам сјај — крсташе . . .
— О, како су лепо сјали! —
Баш к'о да су сунца зраци
Из крста им извирали . . .
— — — — — — — — —
Па та срећа поносита,
Па та слава узорита,
Па ти тићи и крсташи,
Сјај оруже, дика њина,
— Та дивотна српска слика
А страшило душманина, —
Сијала је преда мноме . . .
О, па немој, драга вило,
Да се чудиш спеву чистом
Што се јавља
И понавља
У одсеву истиноме . . .
Све те слике миловане,
Што сликаху лепше дане
Јављају се, вило, сада,
Јављају се загрљене
У пламену раздраганом,
Што је маха заватио
У детињству још'те раном,
Па кад слике узорите,
Па кад слике поносите
Поизређам 'нако верно:
Душа ће ми бити јача,
Радовање — неизмерно! . . .

ТЕРМОЛАМА.

Приповијетка Михаила Чајковског.

(Наставак.)

VI.

По бистрој води, по ријеци, пливају патци, перје им се сија као драго камење, брчкају се и брбоћу кљуном; а из рогоза повикује патка: тра, тра, тра, осврте се десно лијево и нестаде је у рогозу; већ је нема: заман се дигоше паткови, заман лете по рогозу и заман се деру; није патка за њих све, него за једнога.

Пан војвода и кнез московски нешто дуго зборахуу са старијем Дашком. Пан Стољник глади зулове, суче брке, тупка петама и чак од уха шаље комплименте Јелици девојци, а пан Пшуховјецки шути, гледа и мисли.

Пан војвода изиде из избе и врати се с чутуром у руци и поклони се. — Пане Дашко! гусак је гушчету најближи, отац је сину најближи; на што тражити гаврана, кад сокола имаш; свој је своме најпречи. Ваша ждребица премамила мога ждријепца; или узмите ждријепца, или ми дајте ждребицу. Ево вам ракијице баш испод мога казана; хоћемо ли се напити?

— Сједите, господине војводо. — Душо моја, унуко, јединице моја, дај де чашице, да видимо ракију господина војводе, да видимо посао његов.

Јелица погледа Стољника, поцрвење и брзо одговори:

— Дједе мој, дједе, што ће нам туђа ракија? Имамо доста и своје. — Окрете се и побјеже у ложницу.

Војвода, што оно веле, отомбољи нос. Стољник порумење, војводиница загризе уснице, а стари Дашко упи устима и тури руку на крило. — Бог ми је свједок, да сам рад, али ето она?... Можда ће се и преокренути, почекајмо мало. — Махну руком и за неко вријеме сви мучаху.

Не постаја дуго, а ето ти кнеза Шереметова са чутуром, приклонисе и рече: — Ја, први великаш бијелога цара, дошао сам к вама, ради ласичице ваше; одјенућу је сву у самур и црну лисичину, дајте ми је, а ево вам нашега кваса московскога, на част вама и ласици вашој — да огледамо. — И подбочи се рукама, па се стаде превијати и лудовати.

Стари Дашко, ако и бијаше невесео, грохотом се насмија. — Хеј, Јелице, јединице моја. — Јелица дотрча. — Господин кнез рад нас је квасом почастити, московским квасом — хоћеш донијети чашице или не ћеш?

Ће зарумење се Јелица дјевојка, него се грохотом насмија. — Ој, дједе мој, дједе, не пијмо кваса московскога, зуби ће нам утрнути.

Кнез сједе и прогунђа: — Кад ко не ће мене, не ћу ни ја њега. — А сви се насмијаше.

У том господа гуслари ни пет ни девет него ударише у теорбане друм, друм, друм и испјеваше пјесму:

Заман вама, просци, мука,
Том ће бити сретна рука,
Ко учини — малу шалу,
Па донесе термоламу!

И више ништа — престаше. Јелче зажагрило оком, извири се и махну ручицом. — Ој тако, дједе, тако, томе ћемо чутуру примити, томе ћу љуба бити, ко донесе термоламу. — И као срна искочи из избе.

VII.

Паун се шета по подворју, раширио реп, рашепурио се, надуо се, хоће да пукне, па се дере: јест, јест, ја сам господин. Лети гавран по врх села, гракће и мотри не ће ли видјети гдје комад меса, да га украде. Сури орао царује у степи, што нападне, то убије, поједе и крви се напије, а кљуном кличе: док је крила и док му је канци има ће што му је год воља.

Разидоше се гости с љешчинскога двора.

Пан Стољник се врати у Житомир; чим с кола, одмах опреми чиуте у Крим, у Стамбул и у разне крајеве азијске, даде им злата и сребра и рече: — Само ми донесите термоламу; ко ми је први донесе, и он и дјеца му и праунуци његови имаће хљеба; дајем вам своју властеоску, господску ријеч, а ја сам властелин и господин, што речем не ћу порећи.

Кнез Шереметов, дошав на свој спахилук, одмах, по татарском обичају, згради канцију па повика на слуге: — Одмах по термоламу! У Крим, у Турћију! да ми је донесете како било да било; ко не донесе нек ми не иде жив на очи. — И робље, као напућ послушно, оде у Крим и у Турћију.

Пан Пшуховјецки појаха вранца својега и одлетје на Запорожје у Сичу. Ту се поклони пану кошовом: — Оче атамане, пусти ме да се мало провеселим, тамо по Бисурмањској.

Пан кошови погладн брк, па повуче Гргура за кику.

— Провесели се, сине, слободно је, покупи момке добровољце, само немој све, не остави мене и Сиче сама.

Иде Пшуховјецки од курења до курења и свуд збори једно те једно. — Господо браћо, господо јунаци! Хеј тамо у Криму, по степама, пасу чопорови коња хановијех, врани као гаврани, брзи као соколови; три ста ли му његових — том проклетом Бисурману!... Хеј тамо по кулама кримским ваља се злато, сребро, ћитајка, дамашкиња!... А по харемима каке красне цуре, каке дивне младе!... Господо браћо! ком је воља нек иде са мном!... Тако ми Бога и матере божје, све ће бити наше!

Чудне граје међу момчадијом! Отимају се ко ће поћи, јер сви не могу, међу ждријеб, свађају се, вичу, још мало само па да се побију, али то све изравна братска љубав на растанку.

Кад би пред вече, три тисуће капа козачкијех полетјеше у небо и три тисуће јуначкијех грла громовито повика: — Слава Богу! Част теби пане Ваташко! Води нас на Крим, на Стамбул, гдје ти је год воља. — Поклонише се пану кошовоме, препливаше сињи Дњепар; примише се равне степе, па пођоше журно на Крим; понајпријед пан Пшуховјецки на враном коњицу — запорошку војску води.

Тутни земља под копитима три тисуће коња, хучи степа од пјеваније три тисуће јуначкијех грла. Сури орли кликћу и јатми мише лете за њима. Мрки вуци вију и устопице за њима јуре, јер ту војску запорошку води пан Пшуховјецки на Крим — по термоламу — за термоламу.

VIII.

Пред даждем брчка се рибица у води, час излети на врх, час је нестане у дубини. Од краснијех пераја све се коланџета по води граде и мехурови искачу. Над водом леће ласта тамо амо, леће и ћерета. То рибици није мило, јер значи дажд.

Над Хујвом ријеком, у зеленом лугу, сједи Јелка дјевојка, сједи па мисли. Дојиља Хорпина погледује час на Јелицу час на воду; ништа не бесједи, само премишља.

У том искрсну циганка, врачара. — Ој госпођице, златна кнегињице, дај да ти поврачам. Истину ћу ти казати, ништа нећу затајати.

Јелица се трже из заноса, осмијехну се и узви вјеђама. — Поврачај, циганко, само истину казуј. — И даде ручицу у прљаву руку циганчину.

Стара Хорпина окрете ухо да чује. Циганка огледа у длан. — Ој свијетла кнегињице! Ој лијепа Љиљан-цурице! За соколом је памет твоја, и срдашце твоје за њим куца. Соко мисли на те и брине се, тражи за те цвијетак, али га не ће наћи. Ој дјевој-

ко, румена јагодо, и гавран лети и тражи цвијетак, али га не ће наћи. Али сури орао — он ће наћи сур цвијетак и донијеће ти га. Не плачи дјевојко, не плачи јерговане мој. — И умуче, па само врти главом и уздише.

Јелица гледа у очи циганци; час порумени, час обори чело к земљи, час уздахне. — Циганко, молим те, казуј све, казуј до пошљетка, али само истину, добићеш лијепу напојницу.

— Не могу, красна кнегињице. Ој цурице ластавице, не треба да молиш, не треба да приклињеш, јер ко се закуне па погази заклетву, тешко њему! — Не могу. — И пусти ручицу Јелчину, окрете се и отиде од куд је и дошла.

— Почекај мало, циганко, стани да ти дам напојницу. — Потрчи за њом, даје јој силом новац — аја, не ће.

— Кнегињице сјајна, ти ми дајеш злата, а ја ти мамим сузе; нека те Бог почува и подржи. — Тужно је то рекла, махну главом и отиде право у село.

Врати се Јелица у двор, али сјетна невесела; на срцу јој тешко, у глави јој мутно, а у грудима тијесно.

Стари Дашко глади и милује по лицу јединицу унуку своју. — Чедо моје, чедо! Пан Стољник не нађе термоламе и по свој прилици не ће је нико ни наћи; прошло је то вријеме. Хај! хај! да сам ја млад, видјела би ти; а сад — пођи чедо за Стољника. Вјенчајте те за живота мојега; да те не оставим сироту на овом свијету.

Јелица пољуби руку Дашку и уздахну. — Што сам рекла, дједе, хоћу да одржим — онога ћу бити, ко ми донесе термоламу.

(Свршиће се.)

БРАЋА.

Скуппла се мила браћа,
Жеља им је сад:
Да се братац брату враћа,
Да сједине рад;
Па да скупа слави лете,
Једна сеја венце плете;
Да закликне стари гроб:
„Србин више није роб!“

Попевао Србин песму,
Хрват слуша глас,

Па му пружа руку десну —
То је њиов спас;
Сад нек зија бојно поље,
Знају браћа шта је боље;
Хрват вели Србу: „Пој!“ —
Србин пева: „Хајд' у бој!“

М. С.

О КАРАКТЕРИМА.

Јавно предавање дра Стевана Павловића.

Пре него вам прозборим што о карактерима, ваља да вам најпре кажем шта је то карактер. Карактер може бити само у човека, који има разумне свести и слободне воље, па за то човек, који нема тог душевног одличја, мало се разликује од несвесне животиње. Карактер је свесна воља у човека да нешто постојано ради по своме уверењу, не обзирући се ни на какове спољашње сметње, ни на какве обзире. Ово је уопште карактер, и зове се психологичан карактер. А ако је још воља управљена постојано на добро, онда је морални или поштен карактер. О оваковим карактерима намеран сам овде говорити. Карактер је дакле знак или значај, по коме човек човеком постаје, по коме се човек од човека распознаје. И тако је карактер толико неразлучан од човека, да како га он остави, остави га и људско достојанство, и он постаје готово као други скот. И сама реч карактер грчки: *Χαρακτηρ* показује, да се карактер не да оделити од човека, ако хоће овај човеком да остане. Та реч значи на грчком језику справа, којом се жиг и урези правише. Као дакле што је жиг и урез сталан, и не да се одлучити од ствари на којој је, тако и карактер у човека мора бити нешто постојано. Има истина и добрих и злочестих карактера у људи, а има људи који су и без карактера, и то добри карактери разликују се од злочестих као анђео од ђавола, а људи без карактера, то су налик на скотове, али су још гори од њих, јер скот остао је бар скотом, а они су свукли своју људску природу. Мени је намера овде говорити само о добрим карактерима, какав се смисао у обичном животу и узима. Јер злочест је карактер толико као и никакав карактер. Карактер се као у призми светлост показује у различним облицима, али је добром карактеру поглавити значај поштење и истина.

Има људи, па на жалост има их много, који мисле: ако су се родили на овај свет, доста јели, доста пили, наодевали се, својим страстима угађали, да је то доста за човека и да су тим као људи све учинили што је требало. Јадници! Не ће да се обазру око себе по природи па да виде, да и најмања стварка има да врши неку дужност своју на овоме свету и да попуни хармонију природну. Биље ниче и доноси плод, даје храну и расипа здравље; реке разхлађују ваздух, пуне га паром па дају дажду а ова чини своје; животиње дају нам одело, храну и чине друге службе, дакле извршују неку своју сврху. А зар човек да нема баш никакве сврхе? Та и животиње једу и пију, и оне угађају своме нагону, па ипак извршују и неку сврху. А зар човек, тај миљенак божи, који је обдарен умом и свести, коме предаде промисао да царује над осталим благом природе, — зар он нема ништа на овоме свету да изврши, него само своме трбуху да угађа? Има, заиста има, али само за онога, који човека проматра не само са стране животињске, него и са стране духовне, као умно и свесно створење. Не само да човек има да изврши сврху, него има много узвишенију него ли остале животиње Ове служе другоме за сврху, а он је самом себи сврха, а пошто је себи, онда је и целом човечанству, које му је у моралном свету као ум, у којему живи, с којим се диже и напредује. Требало би сви људи да се узвисе над скотским страстима, па да сврху целог човечанства у заједници обгрле, али су ретки људи који појме своје људско достојанство, те се труде да га и одрже, и да не буде само празна изрека, да људи по духовној прилици на Бога личе. Људи, који су потпуно појмили своје људско достојанство те се стално у радњи својој држе правца, који им то достојанство налаже, то су они карактери, који не само као звезде блистају у оно време кад засијну на овоме свету, него ће блистати и у познија времена и просипати благодетне зраке не само на поједине, него и на породице, општине па и на читаве народе, напосле њихова ће постојбина бити сав свестан и просвећен свет.

Угледа ради да загледамо у историју света, па из низа светских, догађаја да потражимо који карактер као зрно бисера.

Ко није чуо за име Сократово? А он је живео пре више него две хиљаде године, живео је у Атини на 400 година пре рођења Христова. Сократ није оставио никаквих написаних дела, али је ипак после толико стотина година остала његова наука, његова реч, у којој се његов карактер као сунце у јутарњој роси огледа. Кад је преминуо, било му је 70 година, па му је ипак остало срце младо, душа ведра као у невиног детенцета.

Он је приповедао истину, која ће цело човечанство да усрећи, па је за њу као јунак погинуо. И ако је онда међу Грцима грађанска слобода била извор, из којега је истина и наука своју храну црпила, ипак се и онда нашло слугу мрака, слугу лажи, којима зраци истине заслепљиваху паклене очи. Нађоше се који прогонише 70-љетног старца, неуморног свештеника истине, али он јој остаде до последњег часа веран и на њеном жртвенику испи чашу смртну. Облагаше га, обтужише, бацише у тамницу за то што се усуди истину без околиша приповедати. Дођоше пријатељи му, да га опросте мрака тамничног, јер његова светла душа није за таму, него за светлост, која из неба извире. Али Сократ не хтеде побећи са светога мегдана. „Шта," рече својим пријатељима, „зар да ја истини, коју сам целог свога живота приповедао, не принесем жртве, ради ње да не прегорим живота свога? Зар да бежим од истине? Како да ми се онда верује, што сам о њој приповедао? Непријатељи моји узеће ми живот, али не душу, којој је светлија постојбина намењена." И тако Сократ испи чашу смртног отрова. Одлети му душа небу, али просу за собом светле зраке, зраке истине, које се слише у хармонију духовног света људског, те људство и данас оживљавају, спремају за бољу будућност и сјајнију постојбину. Покаја се и сама Атина, која му, слушајући црно опадање ђаволских слугу, прекрати драгоцени живот. Сократ смрти својом запечати своју проповест, па за то истина и оста победник, диже се као тица финикс из његова пепела!

Сад да покажемо један карактер из нашег народа, који је у другој врсти човечанске узвишености засијнуо, па и данас му трепте зраци на небу народа српског, опоминьу га на лепу прошлост и улевају наду за лепшу будућност. Ко није чуо за српског јунака Милоша Обилића. У његовом духу огледа се карактер правог јунака српског, који свој јуначки понос знаде спојити са поносом народа српског, и дати углед јунацима свију времена. Док пламти у јуначком срцу своме, да се освети душманину, који хоће да му сатре народ, и да спасе милу постојбину своју, нађоше се црни опадачи, којима забљешти очи бистрина јуначког карактера његова, облагаше га у Лазара, цара његова. Цар се даде лако омахнути те прекори Милоша као издајника народа његова. Зар Милош, та поштена јуначка душа, да отрши и за који час ту љагу на свом светлом карактеру јуначком? Не ће да се освети непријатељима својим, који га облагаше, јер јуначка душа не освећује се него праштa, ругу ниских душа презире, него оде да излије гњев свој на непријатељу целог народа српског, оде за љубав правди и истини на смрт поуздану.

Оде под шатор турски и распори крвопију српску. Паде и он, али се у место њега на небу српском роди сунце јуначког постојанства и јуначког поштења, које и данас креши — срца српска и распаљује их на племенита дела. Може ли бити лепшег узора за јунака, него да пашта својим непријатељима, а јуначки свој понос да пере на непријатељу човечанства прегоревајући и сам живот свој? Милош Обилић погибе, али му спомен јуначки песма српска овековечи, те и данас опомиње јунаке српске какви треба да буду.

(Наставиће се.)

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

(Наставак из бр. 3)

III.

Земља, на којој људи живе, није мртва грудва; у њој има живота, као ма у ком другом створењу, што на њој живи. Две њезине поле, север и југ, сударају се у непрестаној, у вечитој борби. Ал' онде, ди се најжешће сударају, ту се и помирују: *на појасу земљином*, на екватору стоји магнетова иглица равно, мирно, неврдимице.

У томе је наша прамајка земља преставница свега живота што га има на њојзи: мир у сред борбе, армонија у дисармонији.

И што у коме суштаству има више живота, у томе се све више и више, све јасније, све разазнатије мора огледати то начело, што га можемо назвати, кад је о земљи разговор, начелом екваторијалне поларности, а кад је разговор о другим живим суштаствима на њојзи, начелом утројене двојности.

Човек је вршак живота на овој земљи, па зато у њему и доспева начело земаљског живота, начело екваторијалне поларности до свога вршка, до свога крајњег развитка.

Само тај, ма и неотичан, смисао може бити у битију, тој песничко-научној приповеци пророчног законара библијског народа, ди ово казује како је Вечник створио човека од прегршка земље. Да тај разговор не премаша окрајак нашег засадањег задатка, лако би нам било произвести ту мисао органичне доследности у саставу човечијег тела. Но за сада се морамо задовољити са применом тог закона на оне особине човечијег живота, што их зовемо душевнима, па и у тима тек на оне, што управо чине најодличније знамење човештва према осталим живим створовима, на оне душевне особине, што се сутичу у замисли о највишем суштаству.

Тако мислим да ће ми се пре поверовати и онда, кад ће сиђем са ти висина, окађен синајским тамјаном и напојен олимпијским нектаром, да покажем исту основну мисао живота у двема полама човековог рода, у мушкој и женској, у јунацима и женама.

У оно старо време кад је сваки народ мање више сам себи приређивао све своје потребе и телесне и душевне, онда је била и вера, негда прва потреба, прва условка душевне заједнице народне, плод особина племенски, особина крвни сваког народа. Обрети божанства били су у сваког народа исто тако пород племенске заграђености или племенског укрштења пасме, пород земље и поднебља, у ком је који народ живио, и најпосле пород повеснички догађаја, кроз које се народна свест ломила и процеђивала, исто тако као и облици државног ил' ма које друге гране народног живота.

Зато су у то доба, кад су људи били ближе почетку своме, ближе рају, ближе оном прегршку земље, зато су онда морали ближи бити и оном земаљском закону утројене двојности у целом свом саставу, па и у вршку душевног живота у замисли о највишем суштаству.

Па зашто ипак није било народа у старом веку, у коме би се тако јасно огледао тај селенско-земаљски закон, као што ћемо видити да се појављује у хришћанству?

Начело земаљске животности, које се уз препорођај саме земље постепено пењало из једног организма у други, из нижег у виши, преселивши се у човечију душност, нашло се у новом врзишту, ди му се од сада ваљало развијати до вршка своје особине. Први учинак новога госта у човековој души морао је бити жесток, неодољив потрес примајућега врзишта, тако жесток, тако неодољив, да га врзиште није могло одржати, да је личност морала пропасти у судару поларности, у вреви баченога квасца.

Та перијода вреве јавља се у историји у многобоштву, у кумирству; а признање нужног пропадања личности казује нам се у крвавим жртвама људским. Да је сваки народ морао проћи тај први кључ узавреле младости у својим појмовима о божанству, видимо и у ономе народу, који је први и једини у прехришћанско време пошао другим путем, у народу библијском. Трагови тога века могу се распознати у библији све до Аврамове жртве, а местимице још и даље.

Ал' у свима боговским баснама и гаткама ти многобожачки народа, могу се већ од првог зачетка разазнати две странке највиши суштава, странка добри и странка зли богова. У песмама стари Инђана, у споменицима древни Мисираца, у који је та про-

тивност боговски облика морала доћи већ до природног састава особитог њиховог завичаја, од благодати редовни, плодни поплава Нилови према смртном таману ветра пустињака; у душевној посмртини прометни Финичана, па на пометку и самој митолођији стари Јелина деле се богови, ако не баш изриком и навалице, ал' сами по себи у два велика табора, у табор бели и у табор црни, у табор добри и у табор зли.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке с пута.

(Наставак.)

У Маркушици дочекао ме пријатељ са раширеним рукама. Несам га могао познати, тако се дуго несмо видели. Кад је изишао пред мене, имао је на себи дугу поповску мантију, уз њега стајаше лепа женица, по свој прилици жена му, са детенцетом на рукама. Из ока ми суза потече, кад сам га тако срећног видео. Жао ме беше, што и ја његове среће несам. Срчано се загрлисмо и немогосмо се доста напричоведати, што смо све преживели, одкако се из Вишковаца растадосмо. Добри мој Миливој! Он је увек желио да попа постане, па му се жеља испунила; ја сам страсно пригрлио жељу, да медицину изучим. Нужда ме касније натопила, да тој жељи откажем, и морао сам се са свим смерном екзистенцијом задовољити. Два сам дана пробавио у Маркушици, уживајући незамућену срећу на грудима верна пријатеља. Лепо уређена шума спахинска вијала нас је свако јутро у лову. Пре одласка посетим с Миливојем и његовом љубом још и Јармину, оближње немачко село. Како ми је касније у Гибарцу пређашњи надзорник добара грофа Куна приповедао, беше Јармина пре не пуних сто година чисто српско место. Тек о француској револуцији почеше се Швабе насељавати, и данас је већ до тога дошло, да само један једини Србин у Јармини живи, па и тај није урођеник. Ако се неварам, име му је Лукачи (!), носи се ко и друге Швабе, па је од чести и заборавио свој матерњи језик. Ко зна, каква су села у провинцијалној Славонији, тај се мора зарадовати, кад лепу, уређену Јармину види. Швабе јарминске имућни су, већом се чести забављају млинарством, брашно износе на пијацу вуковарску, винковачку, ђаковачку и бродску. У Вишковцима снабдевају сву варош шљим.

Из Маркушице одведе ме пријатељ у Вишковце. Хиљаду успомена оживео ми је поглед на ту лепу варошицу. Сећање то беше слатко и си-

пало је блажећи балзам у моје срце. Ту сам прву младост провео, прве сласти младића уживао, па зато се и сећах пријатно као у свом родном месту. — Винковци су штабно место бродске пуковније и леже у лепој равници два сахата јужно од Вуковара. Становника има 3150, од којих су 300 православни Срби. Но ових последњих бива сваком годином мање. Римокатолици имају лепу цркву, коју им је Марија Терезија сазидала, православни њу и свог свећеника, који је уједно и катихета на овдашњој гимназији. Словенска народност живи још једино у гуњцу и скутама, отменији сталежи винковачки примили су поред немачког надри-изображења и немачки језик. На жалост мора се рећи, да у том одрођавању српске породице предњаче, које су иначе јако побожне. Особито женске посећују марљиво цркву, ма и са немачким зборником. Винковци су живо трговачко место, а били би још много живље, да крајишки устав развитку трговине не смета. Време ће ваљда и ту срамоту цивилизације уништити! Испод вароши тече канал Босут, подигнут за времена римских царева, који би од велике користи по ратарство у овом у води сиромашном пределу био, да није само тако јако запуштен, као што је сва прилика, да ће скоро са свим усанути. Овако не само да ни од какве користи није, него је још лети због својих смрдљивих испарења на шкоду. Неће згорег бити, ако овде коју у опште о бродској пуковнији, а нарочито о Србима у њој реknем. Простор пуковније заузима 34 квадратне миље, а број житељства износи 75.132, дакле 2209·7 душа на миљу. Србаља има само 5012, ни пуних 0·7%. То је пуковнија граничарска, у којој је најмање православних, ма да на српски Срем граничи. Како се види, овде су борци ad majorem gloriam dei, што их Рим плаћаше, са сјајним успехом војевали. Срби живе раштркани по појединим селима, де се трговином баве. Чисто српских места има три у бродској пуковнији: Мирковци (853 д.), Лазе (720 д.) и Ново Топоље (217 д.). У већини живе Срби у Клокочевику (338 д. протопопијат), Трњанима (211 д.) и у Кордушевцима (88 д.). У већем числу налазе се православни изван Винковаца још и у овим местима: у Новим Јанковцима (320 д.), у Броду (250 д.), Привлаки (202 д.), Отоку (144 д.), Жупањи (118 д.), Шушњевцима (109 д.), Градишту (110 д.), Рајеву Селу (94 д.), Пољанцима (90 д.) и у Врбањи (87 д.). Заиста је чудно, како се та мала расцепана гомилица и то већином верна својим старим обичајима међу римокатоличком масом до данас могла држати, кад ето још пре две три године у новинама читасмо, како се у један мах у више места у тој верној бродској пуковнији римски свећеници, међу њима разглашени поп Фучко, подигоше, да народу проповедају, како су Власи (тако Србе у тројединици зову) безбожници, и како њима никаква саобраштаја нетреба имати. Лепа илустрација за деветнаести век! — Бродски граничари баве се ко и другде пољоделством, ма да земља особито у неким равницама није јако плодна. Добро вино роди у брдовитом крају око Брода; и даље

у равници налазе се декоји виногради, но труд невештих руку слабо се на и онако по винодељство неудесној земљи награђује. Прави извор благостања овде су шуме, којих у бродској кумпанији преко 114.000 јанаца има. Штета само што их бесавесна манипулација тако рећи тлачи. То се тлачење мисли надокнадити подизањем нових шума, којих сам више видео. — Занати још несу како треба заступљени и у рукама су туђинаца, а за трговину важи оно исто, што већ напред код Винковаца рекосмо. — За изображење постоји у Винковцима велика гимнасија, која се са својом пређашњом системом понемчавања прославила, но коју сваке године мање ђака полази. По осталим местима тривијалне су школе, али и овима као да је више цељ, да децу немачки преламати науче, него да им права знања прибаве. Тако ми се „мештар“ у Немцима фалио, да је у његовој „шкули“ испит од 8 до 12 сахата трајао, и да се за читаво то доба ниједна „шлавунска рич“ неје чула, зашто га је президирајући мајор особито похвалио. Кад старом господину рекох, да то ни најмање није хвале вредно, бранио је овако свој учитељски начин: „Е ман' те се господине, шта би ми са шлавунским, одавде па до Осика, и ни корака даље, а кад нимачки знамо, цио је свит наш.“ Тако изгледа у читавој бродској крајини. Она два три српска учитеља неуму ни своје име честито потписати, чему се код њиног предходног изображења није ни најмање чудити. Ислужени каплари заузимају учитељске столице,

(Наставиће се.)

Шесто јавно предавање у Новоме Саду.

На шестом јавном предавању, које је било у недељу, 25. фебруара о. г., у дворани „код царице Јелисавете“ у Новоме Саду, говорио је Тоша Недељковић: „О новијој српској књижевности,“ а А. Хаџић о томе: „Како би ваљало женски пол у нас одгајивати, да одговори позиву своме.“ Прво предавање донећемо у првом броју нашега листа у целој опширности, а за сада само толико, да се то предавање допало публици. Из другог предавања саопштавамо за сада главније мисли. Ево их:

У старија времена неје се у нас нико бринуо за узгој женскога пола, исто онако, као што се и дан данас слабо старамо за сеоску женску омладину. Женски су пол у опште држали за неку нижу врсту човечанства, па су му одрицали свако право, а и сваку способност за виши душевни напредак. Већином су мислили, да је жена за то, да мушкоме роду служи и робује и да рађајући децу човечанство само умножава. У новије доба ударило се са свим другом стазом, и чином се опроврглo пређашње криво мишљење о узгоју женскога пола, ма да се мора признати, да се опет забасало из једне крајности у другу. Стари су узгајали женску децу само

за слушкиње и робкиње, а у нас су је многи почели узгајати само за дворане и играпке, за наките, забаву и играчку мушкога пола. Што су стари премало чинили, то многи сад опет претерују од превелике, ал' незреле ревности. Обично се сада мисли, да свака девојка мора знати много и много, а заборавља се, да образованост неје у спољашњем сјају и блистању умних дарова, не у тако званој углађености, окретности и тананости у друштвеном понашању и владању, него да је образованост красота наше душе, правилност мисли и чуства човечијих, чврстоћа и сталност значаја, живљење, које одговара вишој цели у опште, а на по се својој посебној.

Што наш домаћи живот, особито по варошима, све већма и већма пропада, што неморалност и покварепост мах заузима, што од дана до дана све ређи бивају сретни и задовољни мужеви, разумне и паметне матере, врле и разборите домаћице и деца, која своје родитеље поштују и љубе: томе је први и најглавнији узрок садање по туђем калупу удешено узгајање наших жена, матера и домаћица, на којима се већином оснива сав наш домаћи и породични живот. Па да за то и у јавном животу све више и више нестаје снаге, поштења, српске искрености и срдачности, то са свим природно истиче из наших домаћих околности, које су темељ свега јавнога живота. На покваренom и оштећеном темељу не може нигда бити чврсте, сталне и здраве зграде. Ако је домаћи живот разрован, то нестаје сваког темеља за умну радњу и напредак; онда ту болују све установе државне, јер им је темељ нездрав и гњио. У Енглеској се оснива домаћи живот на озбиљном, моралном темељу, па је он за то и врело крепком грађанском и државном животу, и из њега црпи поносни енглески народ снагу у борби за закониту слободу и за сачување својих установа. И у Енглеској су живели неверни владари, несавесни државници и политичари, који су не један пут потегли секиром, да посеку стабло слободе народне; али се народ вазда и успешно томе противио, а могао се противити, јер је већ из свог домаћег живота понео у борбу поштење, особно и народно, које га је соколило у борби, те га одвраћало, да никада не скрене са стазе поштења и законите слободе. Сличан пример даје нам и несретни народ пољски, коме се сав изображени свет диви са врлина, којима се пуним правом дичи, а којима врело ваља тражити у његовом домаћем животу.

Из овога се дакле види, да се сва данашња друштвена покваренost може понајвише у грех уписати садашњем узгајању женском; узгајању, које се више обазире на ум, а на срце мало или баш ни мало не мисли; узгајању, које образује само спољашност, а у нутарњи душевни живот ни најмање не продире; узгајању, које образује само за извапску славу и сјајност, а не за тихо мирно усрећење у домаћем кругу, у којем једино цвета права срећа човеку.

Овако нам се већином одгаја наш женски пол. Па је ли онда чудо, ако нам домаћи живот све више и више пропада? Је ли чудо, да се људи

поред таких домаћица туже на тешка времена? Та уз овако узгојену и образовану жену мора човеку живот досадити, мора му воља и снага малаксати, мора и најизврснији значај посрнути, морају љубав и домаћи мир пропасти, морају и деца телесно и душевно занемарена и запуштена остати. Уз оваку жену мора се и материјално стање пореметити, па ма дохотци били још тако велики и обилни. Јер нема блага и богатства, којега не би недостало, ако се неје домаћица научила реду, тачности и штедљивости; исто тако као што опет неје ни сиромаштва, које се не би могло подићи марљивошћу и штедњом паметне и разборите домаћице.

Старо се време дакле неје ништа старало за узгој женскога пола, а ново је увидело важност узгајања и образованости његове, само што је забасало у другу крајност, те од женскога пола много тражи; ал' мало по мало па ће се и у томе наћи златна средина, као што је већ и у другим стварима најена. По садашњим околностима ваља свакако, да девојка много више учи, него што је до сада у обичају било; али за то не ваља, за то неје слободно, да се занемарује душа и срце, јер на то се ослања, на том се оснива сав живот лепога пола. Жена је од природе већ више чуство него ум; у чувству је сав њезин чар, сва њезина снага, којом она и господује и усрећује. Ако се дакле чувство у жене не изобрази, она нигда не ће моћи постићи сврхе, која јој је од природе одређена. Образованошћу душе и срца задобија истом умна образованост своју праву вредност и красоту у жене. Без тога нема склада ни савеза између ума и срца. Без тога је умна образованост само леп оквир за ружну слику, која и око и чувство у гледаоцу вређа и при којој нутарње мане и грдобе само још боље на видик долазе.

И тако смо сад дошли до тога, да покажемо, како да се узгаја женски пол у нас у смислу начела, која смо досад развили; ал' пре тога морамо рећи шта је узгајање и шта разумевамо под речима: узгој, узгајање.

Узгајање деце је чување, потпомагање и управљање свију душевних и телесних својстава њихових и наклоности, и то дотле, док се на онај степен не попну, где могу сами предузети даље развијање и рашћење својих сила. А уз то се имају такођер деца достојно приправити за живот, у који ће дапас сутра ступити.

Код узгајања деце не сме дакле ни говора бити о искорењивању детињих својстава, нити се сме што у њима угушавати, него само оплемењивати. Ништа неје изворно добру људску природу тако покварило и изопачило, као насилна средства при узгајању. Жали боже, што у нас још многи родитељи мисле, да без псовке, шиба и ћушака нема за децу спасења. Тих ће пак мана тек онда нестати, кад се при узгајању поприми природнији и разумнији начин, него ли је садањи. А томе може највише допринети наш лепи пол, наше мајке, којима су понајвише деца поверена,

и којима и по томе најпре у део спада, да изворним својствима и наклоностима правац и значај подељују.

Ал' пређимо сада на друго не мање важно питање код узгајања, наиме: када се има започети узгајање! — Узгајање би се морало почети већ у самим родитељима. Ко како зло хоће да искорени, мора га из корена изчупати, а корен је свију наших зала у онима, који нам животу темељ полажу, т. ј. у родитељима. Пре свега дакле требало би гледати и настојавати, да се само крепки и здрави мужеви жене, и само здраве и крепке жене удају; јер каку нам децу могу дати родитељи, који су већ најлепше силе природе своје потратили? Само пабирке грехова својих!

Ако је дакле нашим матерама, које већином одлучују судбину својих ћери, збиља до среће њихове стало, то треба да их чувају од мужева слабих и болешљивих, од мужева изживљених и истрошених, од мужева разузданих и блудних! Треба да их чувају од отрова, с којега би њихови милинци час порода свога клеле, који би им кости њихове и у гробу још тровао и јео. А и мушки не треба да буду слепи, не треба, да буду без разбора, него да вазда имају пред очима срећу своју, народа свога, те да узимају за миле друге живота свога само телом и душом здраве и крепке кћери српске.

Друго, о чему би се ваљало старати, је то, да између мужа и жене никада не буде велике разлике у годинама, јер су таке женидбе ретко кад сретне, нити се из њих може надати здравој и ваљаној деци. А ако ништа друго, то деца из таке женидбе обично пре времена постану сироте, па се онда потуцају од немила до недрага. Нека каже ко шта хоће, ал' млада жена не може никада задовољна бити са старим мужем. Па колико нпак има примера, да се таке неприродне женидбе склапају? Колико примера, да су и саме матере, које су иначе у томе разборитије од отаца, силиле и натеривале своје ћерке на такав савез, јер су им онда ћерке постале ил' велике ил' богате госпође! Као да се срећа може купити славом ил' богатством; а не ће да промисле да је човек тим незадовољнији, чим је већа слава и богатство, ако нема ил' не може имати за чим му срце тежи. Та како лепо и прекрасно пева народ наш:

„Није благо ни сребро, ни злато,
Већ је благо, што је срцу драго!"

И: „На част цару све царево благо,
Кад ја немам што је срцу драго!"

Али је још више неприроднији савез, кад је муж много млађи, него ли жена. Посљедица је таких женидаба најцрња деморализација, као што то видимо у многим крајевима нашега народа где момци од 15—16 година узимају девојке од 24—25 година.

Треће за здраво и крепко потомство потребно је то, да се свако

жени и удаје само из љубави. Та позната је истина у свету, да су деца из љубави обично и дужевно и телесно даровитија, него она из незадовољне или несретне женидбе. Одавде би дакле ваљало ту науку црпети, да би по цео род људски било од неизмерне користи, кад се нико не би из другога какога обзира женио ил' удавао, него само из љубави и међусобне наклоности.

Осим тога било би неопходно потребно још и то, да се сви они, који се жене и удају, упознају такођер и с начелима физичнога, моралнога и умнога узгајања деце, а особито мајке. За то би нам дужност била старати се, да се сви, који се жене и удају, пре женидбе и удадбе поуче у најглавнијим начелима узгајања и у томе, шта су дужности свакога отца и матере; а међу другим даровима, које младожење својим невестама чине, требало би увести, да сваки својој жени поклони књижицу о узгајању деце, а тако дело имамо и ми у ваљано написаној књизи којој је име: „Наука о васпитању" од дра Дим. Матића.

Ово су од прилике најглавнији услови, без којих се не можемо надати бољој омладини. Нека су дакле благословене све српкиње, којима је позив њихов света ствар, а по три пута благословене, које у тој светој ствари и дотрају! Да за нас Србе и дан данас не стоје речи нашег Бранка: „Много хтео, много започео;" да смо стални и дотрајни, као што смо *приступни* за све што је истинито, добро и лепо: онда би доиста морали бити први народ на свету. Али то је, то је она наша грдна рана, која не ће нигда да се залечи! Не би ли наш лепи пол и то за своју свету ствар могао узети, да међу другим врлинама и ту још гоји и храни у својим мужевима, браћи и пријатељима? „Ми смо народ будућности," — вели се. „Нас чека красна будућност!" — теше се врли родољуби у садашњем кукавном положају нашем. То је истина, али нам ваља уредити своје огњиште, свој домаћи живот, да би могли унуци наши, који ће наше лепе наде о будућности у живот приводити, располагати довољном не само материјалном, него што је много више, — моралном снагом, а та лежи на здравим основима уређеном, скроз духом народним, духом српским задахнутом домаћем животу, којега су опет темељ добро одгајене жене. Истом кад наш женски пол стане одговарати позиву свом као жене, матере и домаћице, када њихово срце и осећање буде за нашу народну ствар, за уједињење српскога народа; кад из њихових руку изађе нараштај, коме ће у срцу бити засађена стална љубав за рад и род, постојанство у добру и тврди значај у свима неприликама и непогодама и кад у рукама таког нараштаја буде будућност српскога народа: тад ће сигути оно блажено доба, коме се ми сви надамо, тад ће се српско име по речима песниковим славно пронети „од истока до запада," тад ће мисао омладине српске о уједињеном српству престати само мисао бити!

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

СРБСКО-ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН любитель просвѣте и народнога єзика за 1867. Издао на свѣт Герасим Петрановић консисторияльни и М. Драговића Архимандрит. У Задру, печатия Народнога Листа. На 8-ни, 183 стр. Стоји 60 н. а. вр.

ЧЕСТИТКА НА НОВУ ГОДИНУ 1868. од Мита Димшића писоноше. Штампарија Иг. Фукса у Новоме Саду. На 8-ни, 16 стр.

ОСИГУРАЊЕ НА ЖИВОТ ЧОВЕЧИЈИ код царско-кр. прив. обштог осигуравајућег друштва под именом Assicurazioni Generali у Трсту. У две главне категорије, и то: Осигуравање капитала или рента, које исплаћује овај завод одмах после смрти осигуранога. Осигурање капитала или рента, које исплаћује овај завод по напред одређеном року, ако је осигурани онда још у животу, као и од доходака, које завод исплаћује одмах после подписа уговора. У Новоме Саду, Брзотпском Платонове штампарије. 1867. На 8-ни, 8 стр. с табелом.

ИЛУСТРОВАНИ КАЛЕНДАР за преступну годину 1868. Издаје и уређује М. Миловук. У Београду. Државна штампарија. На 4-ни, XX. и 76 стр. на два ступца са 22 слике. Стоји 80 н. а. вр.

ПИСМА О СЛУЖБИ БОЖИЈОЈ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ. Написао Андрија Николајевић Муравијев. С рускога превео Ђ. Даничић. Треће издање. У Београду у државној штампарији 1856. На 8-ни, 2 л. 372 стр. Стоји 1 фор. пли 10 гр. („Вила.")

ОПИСЪ МОНАСТИРА У СРБШИ. Одъ Іосифа Веселића професора. Часть I. У Београду. Књигопечатия А. Андрића 1867. На 8-ни, 3 л. 155 стр. 2 л. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Сјеверно православље, од Николе Беговића. (Свршетак.) — Пламенови. Песме Јована Грчића. IV. — Термолама. Приповијетка Михаила Чајковског. (Наставак.) — Браћа. Од М. С. — О карактерима. Јавно предавање дра Стевана Павловића. — О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. (Наставак.) — Подлистак: У Славонији и Сриему. Бележке с пута. (Наставак.) — Шесто јавно предавање у Новоме Саду. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 7. у новоме саду 10. марта 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

Откако је пала српска држава, синови и кћери српске непрестано служе туђе господаре. У почетку овога столећа почео је српски народ да осећа снагу своју и отважио се, да поврати што је изгубио. Његови први покушаји уродише добрим плодом, али је то тек мала књежевина, која дође до своје самосталности; већина народа још сагиба главу под туђинством. Кад све српство задобије своју слободу, онда ћемо тек угледати свестрани и једноставни развитак народни.

Од онога доба, како је народ српски осетио да може бити самосталан, и у својој кући већи од својих господара, само ако пред њима не узклечи, почео се живље и разноврсније развијати његов живот. Мисао слободе, која је у то доба просевнула из Париза кроз целу Европу, заблистала је и пред очима јадне раје, — и дух се српски почео да развија. Сваки беше устао, да својим силама помогне и унапреди живот народни, и тако се поделише, и сваки узе посао, за који је највише способности и одушевљења имао.

У тим околностима, ја бих да погледимо на рад једних људи, који изказују реч народну, који су глас народа, откако је он оставио гусле и изишао на пољане, да у дело приведе, што је дотле у дубравама певао. Ја бих да погледимо на списатеље српске, на књигу српску, и да видимо, шта је она радила и колико је унапредила живот народни откако се почела борба за слободу српску.

За време, које је текло од сеобе народа под патријарсима до почетка овога столећа, и које обузима преко сто година, једва се

налази по гдекоји Србин, који је што написао. На једној страни газише народ Турци, а на другој га ломише свакојаки ратови, у којима је залагао свој живот у корист својих угњетача. У тој бури не дадоше мира ни души његовој: гонише га језуите да и веру своју преврне. Народ, који се под Турцима једва био изједначио, дошао је амо да му се опет наметну аристократе и свеtске и духовне, који нађоше себи узоре у аристокрацији угарској и аустријској. Тако смо имали у то време богати спахија и калуђера, само нисмо имали ниједног списатеља, који би народ поучио, како ће напредан бити. Беше истина по гдекоја школа, као у Карловцима, Дању, Осеку, Новом Саду, али још слабо знамо, која су добра отуд изишла. Знамо пак то, да је народ био неук, остављен сам себи у стварима, које су му највећма узнемиравпли: не дадоше му да уреди цркву, не дадоше му ни најмање поуке, која би бар у један катихизис стати могла. Народ је био тако запуштен, да је сву срећу и славу своју тражио и налазио у једном сталешку, у којем је мислио, да се налазе свеци, који по земљи ходе. Тако је било, до на измак прошлог столећа.

У то је време бежало једно шегрче преко банатских равница у Фрушку гору. Гонила га је жеља, да се међу свецима и он посвети. Он је ушао међу њих, и тражио је међу њима ране побожној својој души, и — за мало времена видимо то самоуче, где скида образину претворној светињи. Чили дух његов скида мрачне ризе са себе и полази у народ, да му као раван и рођен брат његов прозбори, да је само једнакост међу људима светиња.

Ви већ сви знате, да је то био Доситије Обрадовић. Њиме се изјавила у народу мисао, да се треба ослободити од сваких наметника и подизати величину српску на простим, народним основима. Он први поче говорити народу да се мане калуђера, па да подиже школе и негује домаће васпитање; он први поче давати „савете здравога разума“ и дружити се и разговарати са народом, језиком, који свако разуме.

На његова је уста затрубио демократски дух у народу српском, и позвао све, да се освести, ослободи и уједини.

И уз ту вилинску трубу, чујемо где се на мах одзива и бојна труба у густој Шумадији. Срчани јунаци прелетају брда и долине и позивају браћу своју на оружје, да утврде заставу слободе српске. И међу тим јунацима видимо и негдашње самоуче ћаче, видимо и старца Доситија, где подиже школе и казује народу „истину и правду.“

Још се једанпут догодила слична појава у животу српског народа. Кад је Немања оснивао српску државу, тешкило је једно

српче за манастиром, као оно Доситије. Побратим Глиша Гершић карактерисао је на једном од прошлих предавања та два доба овако: Неманић Сава морао је ићи у манастир, да доносе просвету у народ, а Обрадовић Доситије морао је бегати из манастира, да је донесе у народ. Поред тога, можда ће бити значајно по оба доба још и ово: онда је чезнуо за просветом син првог аристократе српског, који је имао велику заслугу, што је сабрао све земље српске уједно, али је учинио и велику погрешку, јер је утврдио систему туторства над народом, те је овај пшао у назадак; а сада је тежио за просветом син простог ћурчије из народа, који се осетно, да над собом не може имати другог господара, осим себе самог, па је с тога пошао у напредак. Онда је завладала аристократија а сад је оживила демократија у народу, то јест, онда су се наметнули великаши, а сада се почео развијати сам народ српски.

(Наставиће се.)

ДРАГОЈ НА ДАЛЕКО.

(Гете.)

Одбеже л' ме збиља, рано?
Куд се деде 'наки крас?
Око мене уздрхтано
Још ти звони мили глас . . .

Баш к'о путник на уранку,
Што узалуд мори глед,
Тражећ' шеву полетанку
Што му лије песме мед.

Исто тако бадаваде
Свуд те тражи поглед мој;
И песме те зову младе —
О, па врат' се, чуј им ној!

У Бечу, из „Зоре." Јован Грчић.

ТЕРМОЛАМА.

Приповијетка Михаила Чајковског.

(Свршетак.)

IX.

Ој давно, давно, још пред зиму, одлетјеше ждралови у далеке земље, хеј тамо за горе, за мора. Окопни снијег, откравише се воде, вратише се ждралови, лете весело пјевајући гру — гру — гру!

Минуше дани, недјеље и мјесеци, а термоламе нема, те нема. Пан Стољник ништа не доби за благо своје, нема ни блага ни

Чивута с благом, као да су у воду пропали. Робови кнеза Шереметова отидоше па се и не вратише, а он виче и камџијом шиба — али му је заман.

Још не би пана Пшуховјецкога, само лети татарин од серашћера Буђаку, лети ка господи хетманима и запомаже: — У име алаха и ресјулаха молимо вас, помозите нам, не дајте нас, јер шејтани од Запорожја господаре по Криму, окретоше све под мач. — Само чауш лети из Стамбула у Варшаву, лети до свијетлог лица краљевога и казује: да дјеца Запорошци попалише сав Крим и исјекоше све што би у њему.

Бијаше то у прољеће; небо јасно, чисто, а на земљи мај. Над Хујвом ријеком сједи пан Дашко на рудини па на жути ћилибар, на абонос чибук, на стамбулску лулу султански тутун пуши. Крај њега је Јелица дјевојка, а до Јелице бркати пан Стољник.

Пан Стољник не донесе термоламе, али давно је већ како облијеће око дјевојке. Јелица лијепо слуша, слатко се смијеши, али једнако говори: Да видимо ако нико не донесе термоламе.

У том упаде козак Харасим, тјеме му се пуши, са слијепих очију зној му капље, а рукама маше. — Оче драги! из горе, од зелене горе иде војска козачка, као за нашега доба.

Стари Дашко поскочи на ноге па гледа оком по далекој степи, оком гледа а ухом ослушкује. Отуд јуре све у скок козачки витези, а напријед језди јунак на враном коњицу, за њим јаше до тридесет друга: нијесу им у руци бојна копља и сабље побједнице, него некаки завежљаји. Сва војска из грла пјева, пјева Боже мили, да чак Хујва ријека хуји, а широка непрегледна степа ори се и тресе од силне пјеваније.

Што ли то Јелица дјевојка тако одмах порумење и преблиједје, што ли јој срдашце не једнако а силно закуца? Та она је Козачкиња, а то иде војска козачка.

Што ли се то пан Стољник тако збуни; брке гриска а ногом о земљу тупка? Та Лех је, а то су браћа Козаци, синови једне матере Пољске.

Иде тихо војска козачка, пред њом јунак на враном коњицу, а за њиме тридесет делија. Или видјеше пана Стољника, или пана Дашка, или Јелицу дјевојку, једно јест, јер ободоше коње и као вихар полетјеше. Кад стигоше до Јелице, сви поскакаше с коња и бацише јој пред ноге завежљаје вичући — термолама — термолама!

X.

Хај! хај! у љешчинском двору веселье да му нема краја; једу, пију, играју а музика грми.

Пан Дашко удаје јединицу унуку своју, Јелицу дјевојку, удаје је за пана Пшуховјецкога од крви атаманске, драге козаштву, некад асавула запорошког а сада господина и властеличића котељњанскоме селу.

У Јелице расплетена коса, поврх косе красан вијенац, а на њојзи дивна термолама. Ја како је лијепа Јелица дјевојка! Али је и термолама лијепа! Термолама сија и прељева златне и сребрне боје, црвене и плаве — све дугине боје. Јелица невесела, сјетна; жао јој је дјевојачке слободе; жао јој је растати се с дједом, јер ко зна — може муж оставити дом дједа њезина, а мужевља воља то је света воља.

На пану Пшуховјецкому жупан од бјеличастога атласа, контуш од плаветне сајете, појас све сребром подрешен, црвене чизме, сиње шараваре; о бедрима турска сабља, а за пасом јатаган. У руци му чапка с калпаком и челенком. Али што је онако необичан, дивља погледа а мрка лица, што ли му је то? Жао му је што за бијело лишце, за плаве очице дјевојачке напусти Запорожје; јер оженьен не може бити Запорожац.

Ни Дашку баш није најведрије чело, ако му и није обичај невесео бити; њему мучно што не дођоше господин војвода и пан Стољник на веселье његово, а то су најстарији и најбољи пријатељи његови.

Стара Хоршина не штеди ракијице да веселье буде веће. Сви ручају и веселе се, само младенци нити једу нити се веселе.

Кад пође Јелица у ложницу, смотри рантух од златне ламе, дар пана Стољника. — Ој, мамо моја Хоршино! носи овај рантух, да га никад не виде очи моје и никад ми не збори о њему. — Уздахну из дубине срца и убриса сузе од очију.

Кад се пан Пшуховјецки опрашташе с браћом Запорошцима, ухвати се руком за чело. — Господо браћо! ако буде каког весеља, не заборавите ме; ако сам и жењен, опет ћу с вама на непријатеља. — У здрављу да Бог да! — Глас му задрхта, живо се окрете и отиде к млади својој.

XI.

Право веле људи: први дани по женидби, прве недјеље и први мјесеци слатки су као мед липовац, пролазе брзо као муња небеска. Наша господа младенци и не опажају кад дан дође кад ли прође, ако и знају, што је било јуче да ће бити и данас, да ће бити и сјутра; та једностраност ни мало им није досадна. Они би још хтјели да тако увијек буде — а и добро би било да тако буде.

Вранац Гргурев све драго љето и прољеће прокаса по лу-

кама и пустарама, а јесен и зиму проведе у кошари на оброку. Ржке за јаслима, бије тврду земљу копитима; не сједи му се за јаслима, хтио би у бој, али није прилике, јер господар сједи дома; крива сабља Гргурова и бритки мач сина Дашковога висе о зиду једно до другога, а нико их не дира. Хеј! заборавио је пан Пшуховјецки на војну, заборавио је на Запорожје, јер је Јелица тако лијепа, тако мила — ама ха!

Јелица се одијева у термоламу, заборавила на рантух од злаћане ламе; јамачно је заборавила и на бркатог Стољника; јер је пан Пшуховјецки тако лијеп, тако мио, тако љуби — ама ха!

Стари Дашко радоваше се срећи дјеце своје; на крају године пови му Јелица праунуку, опет Јелицу дјевојку. Стари Дашко суче брке, гладн ћитајку на жупану својем, па узима на колјена плавооко дјетешце, милује га и тепа му. — Чедо моје! Унуко једнице моја! Унуче мој Гргуре! дадосте ми праунуку, дајте ми још праунука — Бог ће вам платити!

Али не гријe једнако сунце на небу; није ни срећа људска једнака на земљи. Дође доба и староме Дашку: здрав читав, без болести, без икакијех мука, у љубави и с Богом и с људима — и умрије. Плаче и тужи Јелица снашица, бије се у прси, чупа русу косу своју. И Гргуру жао, али шта зна — тјешн жену своју, а дијете се у колијевци расплака, те тако умири мајку своју.

Али не прође све на томе. Велики краљ, пољски краљ, заповједи козацима да јашу коње и да иду на Москова; није вајде мора се слушати што рече велики краљ.

Гргуру седлају коња, а Гргур се пашта са љубом.

Она му обисла о врат, загрлила га ручицама па га љуби. — О врати се, драги мој, врати! — И дјетешце му мало даје да га пољуби.

Гргур помилова дијете и пољуби, загрли љубу своју и затрено је пољуби. — Само ме љуби, а ја ћу се вратити, доћи ћу ја. — И сједе на вранца, поклони се мајци Хорпини, козаку Харасиму и свеколикој чељади. Прекрсти се крстом часним, прекрсти и себе и љубу и дијете, па отиде.

XII.

Лети коњиц степом, лети брзо и журно, јер иде дома, а тамо су јасле, тамо је њега, тамо је красан оброк — жито као злато исто, вода као суза бистра.

Након годину дана и по војевања по Московији, враћаше се пан Пшуховјецки дому својем. Далеко је оставио за собом плијен свој, што га је задобио у кнеза Шереметова, а сам хиташе на

вранцу не би ли зарана стигао да честита имен дан Јелици својој, па кунијаше степу, што је тако дуга, кунијаше дан, што је тако кратак — али заман клетва, кад једва у мркли мрак стиже у Љешчин.

Кака то свјетлост сија отуд из двора, те осјајкује ћа и Хујву ријеку? Каки су то људи, што трче тамо амо по дворишту с видјелом у руци? Гргур гледа, трља очи, па мисли: сан је.

Истом ступи у сеоски котар, а срете козака Харасима, али не позна ни он Харасима, ни Харасим њега. Гргуру задрхта глас:

— Господине брате, како је тамо код вас? Како је то веселье?

— Све по старом! Пан погинуо у Московији има већ годину дана — а млада госпођа удаје се за пана Стољника . . .

Гргур не хтје даље слушати, ободе коња и полетје, а Харасим махну главом — ђаво ли је, смушен ли је — једно јест! — пљуну три пут и прекрсти се крстом часнијем.

Хај, хај, ала је то веселье у љешчинском двору! Јелица снашица обукла термоламу, красно ходи, плаховито игра са бркатим Стољником, приљубљују се једно другому, а војвода и војводиница сједе за столом, пију медовину па бесједе — за недјељу дана биће снаха наша.

У том оскочише врата и с крвавом сабљом упаде пан Пшуховјецки — Јелица цикну — мужевљи труп, вампир муж! — Стољник потрже сабљу, музика умуче, игра се прекиде.

А Пшуховјецки повика — ха жив сам ја, нијесам ја мртав, ја сам овдје господар, на поље из куће моје! — а сабља сијеваше као муња то на десно то на лијево.

Сви појурише, ко на врата, ко на прозоре, и побјегоше вичући — вампир! вампир! и славећи господа Бога. Гргуру се смркло пред очима — ништа не види, оглухнуо је — ништа не чује, лети по избн као згранут и маше сабљом; не чујаше како му Јелица страшно јечи на самрти, не чујаше гласа на умору: она није крива, права је она!

Изнеможе, стаде, па погледа: у свијетњаку још гори свијећа, то она иста изба, у којој је тако дуго срећу гледао, којом се тако дуго сретан шетао; погледа: а на тлима лежи мртав пан Стољник, вас у крви, и шћаше му труп још ногом ударити; погледа: а тамо лежи труп младин у термолами, глава јој осјечена, то је Јелица љепотица; страховито рикну, удари сабљом о зид и налетје из избе.

Затутњише копита коњска на двору, заштекташе и задајаше пашчад, а вихар завија.

У избн војвода и војводиница дижу труп сина својега и плачу.

Стара Хорпина ломи руке и нариче — Ej рано моја, Јелице! Не говораше ли циганка врачара: држи заклетву, не одијевај се у термоламу.

И отиде избом одјек — термоламу — а расплака се дијете у колијевци, тражећи мајку своју.

XIII.

Вријеме бјежи, не стоји, људи старе а ствари се мијењају.

Минуше већ двије године од крваве свадбе у љешчинском двору; Јелица цурица поодрасла, већ ћерета језичићем, већ бушеља маленом ножицом.

Пан Пшуховјецки постао кошови на Запорожју; бесједе господа јунаци: Крвљу је купио атаманство, али и не жали крви своје, просипа је као воду; с такијем атаманом и да живиш и да умријеш.

Бијаше то баш онда, кад пан Пшуховјецки, побивши под Чехрином Ђурђа Хмјељницкога, идаше по Брацлавској, по Кијевској, пустошећи све огњем и мачем.

А бјеше баш лицем на цара Костадина и царицу Јелену, и стара Хорпина, давши подушје умрлима, изиде с козаком Харасимом и маленом Јелицом на гроб Јелени Пшуховјецкој.

Ту крај гроба, више Хујве ријеке, стоји козак и држи два врана коња, а чело гроба други козак клекао и моли се — стара Хорпина махну главом — добар човјек не заборавља мртвијех.

С друге стране гроба два гуслара ударају у теорбане и пуштају кроза зубе ову пјесму:

Спи у гробу љепотица,
Вита стаса, красна лица,
А њезине плаве очи
Не сијају — смрт их мрачи.

Гробак ти је кућа сада,
Ти никака немаш јада;
Сиротице — жалимо те
Што те клета смрти оте.

Била чуват' ти ћитајку,
Гладак атлас, каламајку,
Била слушат' своје маме!
А не тражит' термоламе!

Струне дрхтаху друм, друм, друм, а козак се диже с кољена, рука му пође за сабљу, погледи и видје дјетешце: то је она! — и узе је у наручја своја.

Хорпина и Харасим повикаше: Пан Пшуховјецки! и прекрстише се крстом часним.

Гргур грљаше чедо своје, љубљаше га и плакаше — дијете се не отима, већ обискује о врат оцу својем.

— Ја сам Пшгуховјецки, ја сам убилац! . . . Чедо моје! нека те Бог благослови, али не тражи термоламе, неодијевај се у термоламу! И грко заплака један отац; растави ручице дјетиње од врата својег, пољуби је, даде је Хорпини, узјаха коња и одлетје степом, а за њим вјеран козак његов.

Хорпина тражи око гроба гусларе, њих нема, а опет се чини, као да вјетар доноси глас теорбана: друм, друм, друм. Хорпина се крсти крстом часнијем и чита молитву противу нечастивога, а сирота малена Јелица плаче за оцем својијем, пружа за њим ручице у степу и кроз плач тепа: не ишти термоламе, не одијевај се у термоламу!

Минхен. С пољскога Мито Ракић.

ЈОВО И МАРИЦА.

(Народна песма.) *

Млад каранфил био процватио
И зелену башту накитио,
До њег' никла трнава купина,
До купине ружица румена,
Ружица се истом развијала
Каранфилу главу нагибала.
Млад каранфил струком с' узвисио
Да би с ружом цвет му се састао.
Ал' купина развила бодљике
Не дала им састављати струке,
Те са зубом каранфила рани,
А ружице боју с тим потавни.
Млад каранфил на скоро увену
И мирис му његов сав нестану,
А и ружа није више цвала
Већ гранама земљици је пала.

Млад каранфил мајки процватио,
Млад каранфил нејаки Јоване,
Кад је Јово дјецу одрастао
И дорас'о коња и оружје,
Четујући гору проходио,
Весео се двору повраћао,
Кад му било до двадесет љета
Проће с' Јово горе и хајдука
Па он шеће нујан невесео,
Румено му лице потавњело.
Мајка Јови тијо говорила:
„Сине Јово, моје десно крило,
„Што с' се Јово пута оставио,
„И ти шећеш нујан невесео.
„Румено ти лице потавњело?
„Вранац ти је коњиц зачилио,
„Силно скаче, по зеленој трави,
„Нит' је пасе нити воде пије,
„Увом стриже а копитом лупа,
„Вранац се је зажељео пута.
„Сабља ти је, синко, захрђала,
„На калпаку перје потавњело,
„А пушке ти прашином попале.
„Што с' се Јово чете оставио,
„Е да си л' се женит' наумио,
„На далеко заглед'о ђевојку
„Пак ти за њом твоје срце вене,
„Стид те било мајци казивати,
„Што би мајка једва дочекала,
„Да замјену стече за живота!
„Ако ј' Јово к'о што мајка слути,
„Седлај вранца припасуј оружје,
„Ја ћу кувать' шећерли колаче,

*) Почетак и свршетак овој песми на очиглед је дометнут од каког доцнијег књижевнопћу одмиљеног певача.

„А ево ти стотина дуката,
„На јабуку што ћеш дат' ђевојци.“
Нујно Јово мајци одговара:
„Да Бога ти, моја стара мајко,
„Кад ме питаш право да ти кажем:
„Што сам јунак пута оставио,
„Румено га лица изгубио
„И ја шећем нујан невесео,
„Ну ме почуј моја мила мајко:
„Кад се света црква покривала
„Покривала лимом бијелијем
„Ја сам, мајко, на врх куле био
„Па потегох дурбин од биљура
„И ухвати Уну воду ладну
„И крај воде гиздаву ђевојку,
„Она суши бјелицу шеницу
„Осташе ми очи на ђевојци,
„Мал' не падох са бијеле цркве,
„Ја се баци руменом јабуком
„А јабука пред ђевојку паде,
„Она узе румену јабуку
„И погледа у облаке млада —
„Чудо јој је па се уставила,
„Одкуд с неба румене јабуке? —
„Па јабуку меће у недарца
„У недарца до врела срдашца,
„А ја с' молим на бијелој цркви
„У јабуку да ме Бог претвори. —
„Ето сада моја мила мајко!
„Спремај мени шећерли колаче
„И дај мени стотину дуката
„На јабуку што ћу дат ђевојци.“
Кад то чула јованова мајка,
Она цикну ка' 'но змија љута:
„Мој Јоване, жељела те мајка
„Одавле се оженити не ћеш
„Ни узети гиздаве ђевојке
„Мој Јоване за живота мога,
„Веће ајде мору ал' Дунаву
„На далеко загледај ђевојку
„На далеко теци пријатеље.“ —
Ту се Јови на ино не може
Удрише му сузе низ образе,
Злаћане му пушке заљевају,
Па усједе вранца помамнога;
Од двора га јунак окренуо,
Устави га драгој под пенџере,
Грлом виче јадовит Јоване.
Грлом виче а грло му дркће,
Јер се јунак врло накарио,
Грлом виче сабљом покуцкује:
„Ој Марице моја суђенице,
„Сиђи душо пред бијеле дворе!“
Истрчала лијепа ђевојка
Она слети двору на капију,
Њојзи Јово десну руку пружа
Па је баци за се на коњица.
Колико му срцу мила била
Тришут ју је опасао пасом,
И четврти од сабље кајасом,
Још је десном пригрлио руком
Л'јевом држи узду од коњица.
А да видиш вранца помамнога
Из уста му бијела пјена бије,
Из поздрва модар пламен лиже,
Из копита жива ватра креше,
Па окрену друмом на раскршће,
И на Уну воду нагазио,
Уну воду вранац препливао,
Двоје драги на себи пренио.
Па се фати високе планине,
У планини црква Моштаница
И код цркве старац игумане
И са њиме до два калуђера.
Ту се шћеде Јово вјенчат с драгом. —
Кад је био брду на планину
Пуче пушка кроз јелово грање,
Пуче пушка остала му пуста,
Она уби крај Јове ђевојку,
Главом клону лијепа ђевојка
Једном дахну: „С Богом мој Јоване!“
Другом дахну и са вранца паде.
С коња скочи жалостан Јоване
Једном скочи и драгој прискочи,

Ал' из горе долећела стр'јела,
Љута стр'јела а од љуће руке,
Е да Бог да усала му пуста. —
У злo, Јову, мјесто погодила,
Баш кроз пуца у срце јуначко
Расковча му токе на прсима,
Мор' доламу проби на плећима, —
Мртав паде млађани Јоване,
Мртав паде крај своје ђевојке,
Крај ђевојке тужне зарурнице.
А вранац се јада нагледао.
Па он бјежи друмом низ планину,
И преплива Уну воду ладну
Устави се пред Јовине дворе, —
Вранац вришти Јовин чардак јечи —
Па капију зуби загризује.
То је чула у двору ђевојка,
Баш Јелица Јовина сестрица;
Она слети низ чардаке, млада,
На капији отворила врата
И угледа вранца Јованова —
Сва му грива у крв огрезнула! —
Гледа вранца није на њем' братца,
Па се тужна јаду домислила,
Она цикну до неба се чује
Од жалости за братом рођеним,
Вране косе млада расплетала,
У подруме вранца уводила
Па је Јела вранцу говорила:
„Јао, вране, камо је мој брајне?
„Јао, брате, румена ружице,
„Што ми тако ти повену нагло,
„С киме ће се сеја поносити
„И киме се тужна заклињати?“
— У дворе је тужна ушетала
Да казује остарелој мајци.
Ал' у двору мајке не бијаше
Нит' у двору — отишла ј' у гору,
Она тражи свог сина Јована. —
Ал' непроће нељељица дана,
На Јови се трава зеленила! —
Мајка Јову често походила
Више њега сузе прољевала:
„Сине Јово, прва жељо моја,
„Је л' ти Јово црна земља тешка
„Јал' гробница кућа додијала?“
Јово цвили крст му изговара:
„Ој старице моја мила мајко!
„Није мени црна земља тешка,
„Нит' гробница кућа додијала,
„Већ ми ј' тешко, моја стара мајко,
„Тешка ми је моје драге рука
„Што ме, мајко, мртвог обавила,
„А ја драге загрлит' не могу,
„Нит' загрлит' нити пољубити,
„Мртва рука не може грлити,
„Ладна уста не могу љубити
„То је мени најжалије, мајко,
„Што умрије а не пољуби је! —
„Змије му се око срца легло
„Ко нас двоје овде оборио,
„У студени камен претворио.
„Још те молим моја стара мајко,
„Рани мени вранца гиздавога
„Рани вранца за млађега братца
„У гори га вако не остављ'о
„Ко што ј' мене оставио млада!“

Сунце се је јада нагледало,
Црна земља травом повенула, —
Мртва мајка на гробу је пала
У струден се камен претворила,
Под њим змије гњездо савијале,
Око њег' се купина обвила,
Из Јове је каранфил поник'о
Из Марице румена ружица,
Савија се румена ружица,
Савија се око каранфила
Ко ђевојка драгом око грла.

Забележио у Дубици

Манојло Хрваћанин.

О КАРАКТЕРИМА.

Јавно предавање дра Стевана Павловића.

(Наставак.)

Овде смо из књиге живота људског поменули два јунака, који за правду и истину свој живот прегореше. А сад ћемо споменути јунаке, који ради њих и природно чуство своје загушују, и што им је најмилије жртвују; јер има болова који надмашују смртни бол који сами претрпимо; каштo је теже трпети туђег него свога бола.

Историја римског народа приповеда нам, да је у оно време, кад је прогнани тиранин Тарквин око г. 510. пре рођења Христова хотевши опет заузети престо римски учинио заверу, уз Луција Тарквинија Колатина био други консул римски Луције Јуније Брутo. Народ римски за то, што они спасоше слободу своје постојбине, и што му би узданица у њих, изабра их, да они уместо прогнаног краља управљају државом римском. У завери против државе римске, коју диже Тарквин, бише умешана и два сина Брутова Тит и Тиверије. Брут требаше да им као државни поглавар суди, кад прну смрт заслужише. Али су Брутови синови исто тако синови и постојбине своје, која још веће право има над њима него и сам им отац. Они су исто тако везани за закон постојбине своје као и синови других отаца. И Брут стеже своје срце очинско, поклони се правди која треба да је свима једнака и нада све узвишена, и оба своја сина осуди на смрт, за углед потомцима и отцевима свију времена, да ради правде, ради одржања општег добра треба и оно, што им је најмилије, да прегоре. Нека се на Брута угледају судије свију народа, какви ваља да су свештеници правде, ради које не само треба да угуше страсти него јој и што им је најмилије жртвују.

И наш народ зна показати јунака, који је ради закона и правде, ради општег добра своје рођено прегорео. То је, који је први потресао и разбио окове српске, Ђорђе Петровић или Карађорђе. Он је имао рођеног брата, којега је јако миловао. Али овај погази закон онда, кад је Србину требало највећма хранити га, те на силу обљуби туђу жену. Потужише му се сродници њезини те рекоше: зарад тога дигосмо се на Турке, а ево твој рођени брат гази закон и поштење. И Ђорђе за љубав правди и поштењу, за љубав општем добру погуби рођеног брата свога. Један живот усахну, са којега зацвели братово срце Ђорђево, али запоја правда, запоја народ српски, што роди таковог сина, који се успореди са првим јунацима на пољу, где се дели међдан за

вду и поштење. Он прегори свога брата, али милијунима браће ави углед, да ради општег добра треба прегорети и рођеног та!

Још једног јунака да споменемо из народа нашег, у коме се каво карактер целог нашег народа огледа, јер наш народ спевајући његова дела, сам је своја дела и себе самога спевао. Ја ћу други пут потрудити, да пространије покажем, да је то до-а' тако, а за сада напоминьем само, да се можемо радовати, о је наш народ у таковом јунаку себе оличио. Мане његове, који није ни један јунак па ни један народ, губе се према инама, као магла испред сунца. Пошто вам то казах, напред е знати који је то јунак и да вам га не кажем — то је Краљевић Марко. Он је показао свој јуначки карактер код такове аме, ради које је највише крви пролевено. А њему није тре-о крви пролевати, него само реч казати, па да задобије себи у и славу, за коју се људи тако отимају. Али њему би слав-а и дичнија правда, њој прегори и себе и отца и родбину своју, чак и потомке своје. Цар српски, Душан силни, премину те ави након себе наследника јединца свога, младога Уроша. Али ц Краљевића Марка, краљ Вукашин, и стричеви деспот Угље-и војвода Гојко полакомише се за царство те га сваки себи ше присвојити. Кад се не могоше сами намирити, позваше да други пресуди, коме треба да допадне царство. Од силе њихове ко не смеде суда изрећи, јер ако једном за право да, другом се замерити. Не смеде ни сам протопоп Недељко, који је ветла цара причестио и исповедио", него рече да се за то пита аљевић Марко, па ће он право казати:

„Јер се Марко не боји никога,
Разма једног Бога истинога."

Допаде тај глас Марку, а он као послушан син, отиде најре да запита своју Јевросиму мајку, а мајка му рече:

„Марко сине, једини у мајке!
Не била ти моја рана клета,
Немој, сине, говорити криво,
Ни по бабу ни по стричевима,
Већ по правди Бога истинога;
Немој, сине, изгубити душе;
Боље ти је изгубити главу,
Него своју огрешити душу."

О кад би тако свака мати српска саветовала синове српске, ка-их бисмо имали детића у народу нашем, и како би се умалили губљени синови! И Марко послуша и мајку и своју јуначку

свест те пресуди царство младоме Урошу. Разгњеви се Вукашин краљ те потрже ноже да погуби Марка. Јунак Марко, који се још никоме са међдана не уклони, бежи од свога родитеља, јер као што наш народ пева „њему се не пристоји са својим се бити родитељем.“ Али онога, који правду брани, сам Бог чува, па тако сачува и Марка. Јер из цркве Самодреже, око које бежи Марко, зачу се глас, да бежи у цркву, „да не погине од свога родитеља, а за правду Бога истинога.“ Марко побеже у цркву, а црквена се врата за њим затворише. Вукашин махну ножем и мишља да је убио свога сина, али се опет зачу глас из цркве „да није посекао Марка, веће анђела Божијега.“ Да дивнога карактера јуначког и да дивне вере народне! Народ верује, да ће творац небески допустити, да му се пре и анђелу науди него човеку, који брани правду. Али за то се на Марку и испунио благослов цара Уроша:

„Куме Марко, Бог ти помагао,
Твоје лице светло на дивану!
Твоја сабља секла на међдану!
Нада те се не нашло јунака!
Име ти се свуда спомињало,
Док је сунца и док је месеца.“

И тако Краљевић Марко показа узор карактера у правди.

(Свршиће се.)

ПРИРОДНА НИЋА.

Од дра Отона Ула.*)

„Пређе ти могосмо, боже мој, живети у незнању, јер бесмо мирни и срећни; ал' у овим немирним временима, која ваља да претуримо, мора нам наука притећи у помоћ!“ Тима се речима, по казивању једног француског ђенерала, теше данас арапи, кад већ више не могу да удаље и да отерају цивилизацију и њезине пратиоце од својих шаторева. Но не морамо се вијнути баш међ Арапе, да чујемо те речи, и код нас се по чешће дивани на ту ворму. И нама ваља да помогне наука свугде, где нанесоше квара лакомисленост, незнање и лењост. У срећи је не познајемо, нужда нас тек научи, да се бацимо њојзи у закриље. Ни на што се не могу те речи боље применити, него на одржање и препитавање нашега тела. Наука о здрављу, медицина, сматра се свугде управо

*) Из дела: Die Chemie der Küche etc.

као наука за болесне, никако пак за здраве, дакле као наука, која је тек у нужди добро дошла. Нужда је да богме већ одавне ту; на сваком месту прете болести; нарави и начин живота сами их доносе са собом. Саме лековнице (апатеке) не помажу више, — јасан доказ, да није чиста ствар са самом махином — кад већ хоћемо да назовемо тако наш организам. Мора да градиво, т. ј. храна наша, ништа не ваља. На ипак свако жели, — а ко би му ту и замерио шта? — да што више поживи здраво и на миру!

Како се може ту помоћи? Жућено бацамо натраг поглед свој на оно сретно и мирно стање, на онај рај људски, како радо називамо стање природне човечије невиности и сировости, где је човек, не знајући за тај неброј заводљивих дражи културе, ишао само за својим природним нагоном и непосредно узимао из руку природних своју храну. За нас је та срећа минула у неврат. Стомак је наш друкчији, па и саму смо природу променили, воће онежнили, животиње умноговрстили. Ми живимо у немирним временима, у борби са стотином дражи и потреба, којих се не можемо одрећи, ако не ћемо да трајемо дане као у пустињи. Па шта би смо радили, кад би се затекли тако у природном стању људском? Одговора на то питање налазимо данас међ дивљим народима. Имали би да бирамо између меса, шта више и самог човечијег меса с једне, и воћа и коре од дрвета с друге стране. Може ли нам сирови Канибалац, може ли нам мекушни Инђијанац узор у томе бити? Или ћемо се обратити пуно искуснима Јелинима и Римљанима, којима се многи диве и чуде? Не би ли морали тада повратити и оне драконске државне законе, да би привикли стомах наш на непријетну ону црну чорбу Шпартанаца? Или ћемо се чему научити на богатој трпези расипљиве римске властеле, која притицаше средствима за повраћање, да би добила места за своје раскошлуке? Искуство не зна ту помоћи. Животињски нагон води човека само дотле, док је он животиња: но где је култура наметла стомаху узде, ту је нарав закон. Понос нам не допушта, да се повратимо у стање животиње, а ипак хоћемо да се отресемо од нарави. Једини нам дакле спас остаје у — науци.

Наука нам је већ наговестила, из којих се стихија подиже тело; она нам сад мора показити и то, где можемо наћи тих стихија, те да их дамо организму, да их употреби за се. Оно само може бити права храна, које ће постати правим градивом за човечије тело.

Да изнађемо елементе, из којих се подиже и гради човечије тело, олакшано нам је тиме, што могосмо већ у крви видети као

течно тело човечије, које постаје, у коме беше спојено све оно градиво, пре но што почињу њиме постајати оне силне промене у разним органима телесним, којима се променама бар већим делом уклоне нашем оку. Не би нам тако лако пошло за руком, да излучимо из небројених оних материја, што их човек прима као храну у себе, опште, за грађење организма нужне и употребљиве; па било да би нам могло поћи за руком, да изнађемо каку прилику сваке хране, која би могла заступати сва својства каког јестива, све питне материје. Такова узора свакој храни одиста и има, а то је храна дечија из материних дојака — млеко. Баш у оно доба живота, где се најбујније развијају све ткanине тела, где се најживље подиже и зграђује тело, материно је млеко једина храна човеку. Има ли лепше, свежије животне слике, него што је одојче, бујан пупољак човечији? Па кад млеко може да створи такав живот, онда мора у њему бити свију оних материја, из којих постаје крв, животни сок и тело. Ако и где, то морамо наћи у млеку елементе хране, просту пићу.

Не смемо се варати, што нам изгледа оно сасма просто. И крв нам је изгледала као каква проста течност, па ипак смо нашли у њој кијамет битно разних материја. Већ смо свикли, да разликујемо у млеку различне састојке. Знамо већ од давна за његове знатне продукте, за сир и младо масло (путер), а по слатком кусу можемо мислити да у њему има и шећера. Да има у њему и воде, знамо веома добро, и као нешто ново, што дознајемо од хемичара, највише ће нам бити то: да има у њему и соли, особито фосфорно-киселе калијеве и горке соли, кухињске соли и хлор-калија, па и сама гвожђа. Но највећма нам мора пасти у очи особито сударање између тих састојака млека и оних у крви. Тамо беланце, маст, сладор (шећер) и соли, овде, само у друкчијем размеру и форми, беланчаст казеин, масло, млечни сладор и исте соли. Ми морамо на сваки начин пристати уз оне, који вele, да мора бити извесна подударања између састојака крви и хране, између градива и пиће (хранива) организма. Кад дакле у маси једива, што нам даје природа, потражимо битних и општих материја, које једино дају важност свакоме јестиву, то видимо, да им изглед мора бити оличен у општим састојцима крви и млека. Беланчаста тела, масти, сладор и неке соли, е то је пића за човечије тело.

Када усахне слатки извор с материних прсију, онда природа отвори своју ризницу и нуди човеку све своје благо као накнаду за оно што је изгубио, само у промењеној форми и смеси. Живот развија све своје дражи и у детету се пробуди пријемљивост за

ных. Сама разноврсност живота пружа разноврстна јестива. Кад би хтели, да зградимо така човека, у коме би се стицала сва индивидуалност, сва различност не само спољашњих форама, него и карактера, осећаја, назора у размерну једнину, то би могли доћи најлакше до тога, кад би осудили све људе, да се за на век захрањују млеком. Но може ли се помислити на свету што досадније, очајније, него што је такав живот у једноставном без дражи сумраку, где би морала угаснути ватра и срца и духа? Но човек већ једном живи у свету од материја; материје утичу на њ, од материје постаје. Различност дражи, различност хране и различност у развијању душевних клица условљавају међусобно једно друго.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке с пута.

(Наставак.)

Али да се вратим Винковцима. У вече био сам дуго са својим пријатељима у кавани. Кад сам се кући мог старог газде враћао, беше ноћ пуно бајна. Баш сам пролазио крај куће Ј. кад се у њој свећа угасила. Застао сам мало и груди ми се надимаше под лаким теретом једне свете успомене. У тој кући живела је госпођица, коју сам негда волео, управо једина, која ме је у љубавне мреже спутала, јер то ми беше досада прва и последња љубав. Био сам тада ђак, младић пун живота и племенитих осећаја. Ум и тело почеше ми се развијати, па није чудо, што ми у том знаменитом животном процесу душу нека тужна празнина испуњаваше. Још непознат видох једном у цркви, како се једно бледо девојче скрушено богу молило. Од тог тренутка не беше више празнине у души мојој. Љубав ми је пунила ноћи, љубав ми скраћиваше дане. У силном жару младости почех певати и неизказано сам се радовао, кад ми коју песму ондашњи наши часописи печаташе. Четир године био сам у Винковцима и за све то време волео сам бледу богомољку са једнаком ватром. На то ме сетила свећа у Ј-вој кући. Кад дођох дома, легох у постељу, и у сну ме забављаше још она света успомена.

Кад сам сутра посетио Ј. рече ми његова лепа госпа, да је Лепка (тако се зваше она бледа госпођица) већ две године удата за свештеником у П. и да јако задовољно живи. Рекох, да се томе радујем и, доиста сам се радовао, јер сам знао, да је ја никад неби могао усрећити.

Но ипак сам мало поцрвенио, на што се гђа J-ћка, која је за тајну мог срца знала, лако насмешила. У исто време кад и ја дошла је к њој у посету једна млада госпа, која ми је као гђа A-ћка претстављена и која је непрестано, и то доста неспретно, немачки говорила. Кад ме је домаћица на поласку до у ходник испратила, узмем себи слободу, да је за ту госпу запитам.

— Ал' молим вас милостива, одкуда је гђа A-ћка?

— Из Б., кћи др-а M.

— Др-а M., па тако радо немачки конверзира.

— Зашто се чудите, ви знате, да је то овде нобл, — одговори лепа госпа, која је добра Српкиња била.

— Нобл! Заиста геније владике M. мора сад плакати.

Пре два дана телеграфисао сам брату трговцу у Загреб, да сам овде, и баш кад сам данас ручао, дође ми од њега из Градишке порука, да из Винковаца неодлазим, јер ће и он сутра овде бити, па жели да се састанемо. Ја с моје стране закључим, да му до Шамца на сусрет изађем. Одмах чим ручам, нађем кола и дам се на пут. Баш ове године просечен је до Шамца нов друм. Пре се у Роковце поред Босута ишло, што је више времена требало, а сад је направљена права линија кроз шуму. Кад се старим друмом иде, пролази се поред развала једне старе православне цркве. Околни Шокци зову је влашки манастир, иначе је познатија под именом Роковачка зидина. Чуо сам за једну версију, по којој ју је Душан у славу св. тројице подигао, кад је на том месту над Лајошем, краљем мађарским, победу одржао. Ђаком сам често до те цркве излазио. Два зида су још цела. Градиво је тврда цигља, и неда се рушити, ма да су пре Роковчани то често почињали. Слика по зидовима већ је сасвим нестало. За моје време могоше се још трагови од две видети. Као што с тешким напором распознати могох претстављаше једна св. Ђурђа. Преграте дели зид. Развале те предмет су многих сказака. Ко ту није копао и ко ту пекопа новаца! Да ли са успехом, није ми познато. Свакако би вредно било, да се који од наших стручних зналаца закани овамо. — Ја сам путовао новим друмом. Прећох Роковце и Андријашевце, која места само један мост преко Босута дели, и око четир сахата стигнем у Церну, де смо мало коње одморили. Церна је лепо велико село са обе стране Босута. На десној страни небеше пре осамнаест година ни једне куће, а данас ће их ваљда бити тридесет. Из Церне води пут у Бабину Греду, највеће место у бродској пуковнији (4027 д.). До по пута иде се непрестано кроз шуму, после се излази на чистину. Крај Бабине Греде тече Берава. Под сам сумрак дођох у Шамац на Саву. Шамац је мало сеоце са нешто преко 400 становника, но положај му је по трговину веома згодан. Недалеко од села улива се Дрина у Саву.

Читав сахат морадох чекати, док је сисачки брод стигао. Седох одмах с братом на кола, и поред немирне Вучице упутимо се Бабиној

Гредн, де камисмо преноћити. Кад пролазисмо покрај Дубочице, пограничне страже близу Шамца, хујаше словенска Сава и декоја ватра са бродова пламтила је на њеним снажним недрима, слика, што се у немој ноћи опраштајући се пролећа врло красно издаваше. С ону страну дизаше се дрвеће небу под облаке И намах ми беше мисао у Босни. Света надо! У Бабиној Гредн играше на пољу пред крчмом коло. Ту затечемо још више пријатеља, те веома пријатно вече проведосмо. У три сахата у зору бесмо већ опет на колима, на путу у Винковце. Западно небо беше још звезда пуно. Поневах по чаровном свитку расхлађујуће јунске зоре миле песмице, што на овој лепој, али занемареној земљи поникоше. Нада ме одушевљаваше, да неће ни година проћи, а да ће Србин на овим пустим јединама крсташ-барјак забости. Ваљда се и ја нећу увек варати!

Још два дана пробавих у Винковцима, после се опростим с тим милим местом, и управим свој пут у Митровицу. У Товарнику се дуже задржах код једног пријатеља, те тако већ беше сумрак, кад сам у Шид приспео, нашто се решим, да ту конакујем. У вече беше више друштва у крчми, (Шид нема на жалост још каване) у којој сам одсео. Кад сам приметио, да се о стварима разговор води, које сваком Србину на срцу леже, прнђем и ја у тај иначе мени непознати круг. Одмах у почетку привуче лик једног већ постарог човека, што је за столом седио, моју особиту пажњу на себе. Он је најмање говорио, но је само ћутећи своју лулу пушио. Као да га читав наш разговор ни мало незанимаше. Лице му беше бледо, очи упале, но ватре пуне, сав израз црта издавао је некрајну тугу под којом је тај иначе снажни човек клонути морао. И ипак ми беше у том лицу нешто познато. Превртах по данима своје прошлости, и слика једног пријатеља са школе из Винковаца искрсну ми пред очи. Живесмо као браћа и склописмо тврду пријатељску свезу. Но он је на жалост наскоро по свршеној гимназији умрьо. Био је баш родом из Шида. Та околност побуди ме, да се приближим оном старцу.

— Опростите, што сам тако слободан, да вас запитам, да ли сте ви М.?

— Јесам, одговори, а бледе му очи засјаше.

— Отац покојног Милана М.?

Место одговора напуне му се очи сузама.

— Можда ће вам драго бити, да чујете, да сам заједно с Миланом у школу ишао . . . и кажем своје име.

Старац ме врело загрли и љубљаше ме плачући.

— Ох, ви сте тај, што га је толико пута Милан на болничкој постељи спомињао, ког је у својим последњим тренутцима тако јако желио, да види. Ја незнадох, де сте, те му немогох последњу жељу испунити. Ох, одите, драги господине, у моју кућу, да вас који дан угостим, да ми приповедате штогод о мом сиротом Милану, мом милом јединчету.

Јецаше од тешка бола, и све друштво поче га умиривати, јер знадоше, да се није могао у жалости обуздати, а ту је сваки спомен на сина му изазивао. Ја то несам знао, иначе не бих виновник тог немилог појава био. Мишљах, да му је време жалост умалило, као што је и мени многе болове затрло. Но сваки бол време лечи, само бол родитељски неда се залечити, он тек са гробом престаје.

Из обзира да је већ ноћ не могох ожалошћеном оцу по вољи учинити, да његовој кући идем, но обећам му, да нећу одавде одлазити и да ћу сутра к њему доћи. Тако се растанемо. Ја сам своју реч одржао, и за вољу родитеља Миланових останем три дана у Шиду. Непрестано их морадох тешити, нарочито сироту мајку, која је увек плакала.

Шид је велико пространо место; броји 4141 душу, од којих су 520 унијати Русини, 123 римокатолици, 48 Чивути, остали су православни Срби. Шид и оближње Беркасово спадају у спахилук крижевачког унијатског владике Смичикласа. У Шиду има доста лепих кућа. Један поточић дели га у стари и нови Шид. Црква је велика, с поља угледна, но унутра тако јако претоварена накитима, да ни најмање несведочи за укус онога, који ју је градио. Што ми се особито лепо у цркви допало, сви људи стајаше уредно и мирно, а не као по другим местима раштркани и сваки себи. Шиђани су врло добри људи и честите патриоте. Поред виноградарства баве се и трговином. Код спахинског двора има и једна мала унијатска црква. Сами Русини гола су сиротиња; жене им имају неку особиту ношњу. Парох у Шиду зове им се Сегеди. Чуо сам га хвалити, те га с тога хтедох посетити, но немогах га дома наћи.

Русини живе у Срему још у Петровцима 500, (русинско село), у Миклошевцима 284, у Бачинцима 260, у Беркасову 200, у Митровици 112 и осим тога појединце још по неким другим местима, тако, да их у Срему свега 2133 има. У Бачинцима беше их пре више, и за цело би читаво село у њихове руке дошло, да срећом не дође у Бачинце за пароха С. П. Његовим пастојавањем подижу се Срби опет. „Таков пастир подобајет нам!“

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Стиже нам „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Књига II. У тој су књизи ови саставци: 1. Грађа за глаголску палеографију. Од В. Јагића. 2. Риједко слов. писмо у ватиканском рукопису. Од дра Фр. Рачкога. 3. О мословачком граниту и храстових у Хрватској. Од Љ. Вукотиновића. 4. О времених у хрватско-српском језику. Од А. Вебера. 5. Покрет на словенском југу концем XIV. и почетком XV. столећа. Од др.

Ф. Рачкога. 6. О зукалих и гласилих корњаша. Од Ж. Вукасовића. 7. Бројна вриједност слова (глаголског) ѣ. Од Ј. Берчића. 8. Књижевне обзнане: De mutatione contiguarum consonantium in linguis slavicis. Scripsit M. Hattala. Од Ђ. Даничића. — Српске народне песме из Босне и Херцеговине. Скупио Б Петрановић. Од В. Јагића. — Grammatica della lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmani. Fascicolo II. Од Ђ. Даничића. 9. Изводи из записника југославенске академије знаности и уметности. — Препоручујући ову књигу особитој пажњи наших читалаца не можемо пропустити, а да не саопштимо неке мисли нашег ваљаног књижевника В. Јагића о томе, чега би се ваљало држати свакоме, који се бави скупљањем народних песама и приповедака, и на што би му ваљало пазити, ако хоће да му изађе посао ваљан према научним захтевима. В. Јагић, говорећи о „српским народним пјесмама, из Босне и Херцеговине," које је скупио Богољуб Петрановић, вели: „Ја се чудим, како је могла овака збирка изаћи у свет под осаким, одвећ обћенитим насловом, а нигде се не каже, које ове песме певао, од ког ли их имао онај, који је тај зборник у свет турио. После Вука, који је толи опрезно скупљао и још опрезније штампао народне песме, не би човек ни веровао, да ће се моћи заборавити на тај тако важни моменат, без којега многа песма мало или ни мало не вреди. Ако се од пре свет дивио нашем Вуку те га управо за пример стављао, како ваља купити народно благо — а оно морамо жалибог признати, да су наши потоњи сабирачи заборавили угредати се на њ. Други словенски народи, н. пр. Руса. научивши се од нас, како ваља купити народне песме, напредују у том послу, да је милина гледати; а ми који имамо код куће толики узорит пример Вуков — данас смо у том послу назадни. Човек треба само да чује. како су код Руса Кирјевски. Рибников и Јакушкин скупљали народне песме, каким ли се незгодама и неприликама излагали, само да дођу до правог извора народне појезије, само да ухвате песму у њезином чисто народном облику — пак ће се брзо уверити, да су сви наши зборници од после Вука, да и сами Вукови после његове смрти далеко заостали за данашњим научним захтевањем." Радујући се писац. што је српско учено друштво у Београду у тако красном и исправном облику на свет издало петрановићеву збирку наставља своје мисли овако: „Ал' док се с једне стране поуздано надамо, да ће нам се наша народна друштва једнако старати, да још много народних ствари угледа света, осећамо с друге стране све ту живљу потребу, да се већ једном и наука пробуди из садашњег мртвила, да отвори очи па да види, колики је посао чека око испитивања ових народних драгоцености. Дојакошња наша радња на томе пољу врло је незнатна, још нисмо готови ни на почетку, да још и не разабрасмо право, где нам ваља научну грађу започети. Овде рече коју реч овај, онде онај о нашој народној појезији: један лепше и китњастије, други мудрије и опрезније; али све је то пуко затрчавање без озбиљна, подужега на-

пора. Још једнако немамо такога дела, у којем бисмо налазили плодове дужега изучавања народних песама, било у обће свију, било посебице овог или оног круга. А ипак једва да има у нашој књижевности питање, које би било угодније и достојније научног истраживања, него што су народне песме."

Иза тога прелази писац на новије тумачење митологијских песама, на тумачење, којем новији резултати истраживања сваким даном све то већи углед прибављају, па о томе мисли овако:

„Има међу нашим народним песмама, особито међу онима, што их по обичноме тумачењу митологијскима зову, врло много таковых, које приповедају нешто нехисторијскога, некаку причу, која или је већ позната из круга разних прича, европских и азијских, или бар има прилике, да би се могла онде наћи. Такове наше песме, ма и биле зачињене слатким именима народних јунака, као што су Душан, Лазар, Краљевић Марко, Љутица Богдан итд., спадају ипак под обћенито, интернационално питање о постанку европских прича, под питање, којем је учени свет већ до данас врло много труда и науке посветио, више него ли га многи од нас и замислити може. Најновији резултати тог питања слажу се готово сви у томе, да је велика већина европских прича, живеле оне само међу народом или чак у литературама, истом у хисторијско доба потекла из азијског истока, именито из Индије . . . . Ја прихваћам без страха тај принцип те га преносим на наше народне приповедке и песме. Имајући пред очима с једне стране садржину наше народне појезије — песама и прича —, с друге географски положај нашега народа и његово суседство с оријенталним стихијама, уверен сам већ у напредак, а може се и доказима потврдити, да има збиља и у нашем народном причању и певању доста страних елемената, који су истом у хисторијско доба с поља набављени. Знам ја, да ће се многоме од наших људи чудновато чинити, кад му се рече: садржај ове или оне народне песме или приповетке није оригинална инвенција нашега народа, а није ни остатак од бог зна какова старога веровања из поганских времена, него је оно прича, која се разним путевима у хисторијско доба из азијскога истока к нама доселила. Многи, мислим, не ће хтети о томе ни да чују, јер би то тобоже срамота била по наш народ и његову песничку снагу. Али ја бих се усудно на то одговорити, да оправдам себе и да народ наш одбраним од сваке кривде, да по мом уверењу управо у томе и стоји сила његовог песничког духа, што је кадар од узајмљене грађе творити онаке дивне умотворине, као што су некоје наше народне песме, које у ту врсту спадају; што се његов пластички дух незадовољи тиме, да само приповеда причу онако, како је једном чуо, већ је удеси чак у песму, у којој су мотиви страни помешани с ренимисценцијама из народне прошлости.

Кад се једном призна овај принцип тумачења и према нашој народној појезији као истинити, тада дакако неможе више ни говора бити, да су

све опе песме, где има што ванредно, чудновато и преко наравно, остатци каковог прастарог веровања из некадашње заједнице индоевропске, не може се више свуда помишљати на тобожње комаде митологијскога епоса итд., једном речју: множина песама губи оно митологијско значење, које им се обично подмеће. По мојем мишљењу дакле биће у нашој народној поезији за цело и таквих песама, где се чувају остатци давног митологијског веровања; али уз то има их врло много таквих, што нису друго ван у стиховима спеване приче новијега, хисторијскога, времена. То је у нас она стихија тако зване забавне поезије, која је свуда по Европи позната у форми простонародних прича, само што је код нас, ради особите наклоности нашега парода према епској поезији, такођер народним песништвом овладала; она је без сумње новија од правих наших хисторијских песама старога времена, с којима се најрадије и помешала. Праве границе повући између онога, што би било прадавно, збиља митологијско, и што је текар касније у нашу народну поезију унесено, — за наш је народ у томе питању врло важан моменат: долазак Турака — то је дакако овај час још готово са свим не могуће, док није словенска митологија испитана, нити има довољне грађе од прича и приповедака. С тога за је сада већ и то много, ако имамо само сам принцип тумачења на уму, који ће нас штитити, да непосрнемо пребрзо у одређивању старости појединих песама; а само се каже, да би ваљало садржину и мотиве нашега народнога песништва помно испитивати те их поређивати и са народном поезијом осталих сродника словенских и са небројеним благом прича источнога света."

* „Напредак" јавља, да Александар Сандић, професор у Новоме Саду, намерава покренути лист за друштвене одношаје, хумор и сатиру под насловом „Црна књига." Намера ће томе листу бити, да „бележи црне грехове надриапостола и антиморалиста, да чува српски народ од душевне заразе и обмане појединих и од туђинске псевдопросвете." „Црна књига" излазиће по потреби, а појединн чланци из ње преводиће се и на мађарски и немачки језик.

* Миленко М. Максимовић, јавни правозаступник из Крагујевца, позива на претплату на историјску драму у пет раздела под насловом: „Милош Обреновић војвода рудничкн или страдање Срба у Србији од 1813—1815. год." Дело је то било на позорници у Крагујевцу и Београду о омладинској скупштини. „И ако се г. писац хвали," вели „Вила." „да је публика (ваљда у Крагујевцу) била задовољна тим његовим делом, ми не знамо да је тако и у Београду било. Г. писац даље позива најновију нашу историју да каже о важности његове драме, као да мора бити важна свака драма, која се напише из важног историјског времена и као да се драма мери по важности времена из којега се пише а не по законима естетике и драматске уметности. Као да се хоће да шпекулација води популарним историјским временима на рачун књиж. гласа."

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗАСТАВА. Лист за политику и народну привреду. Од 1. јануара до 19. маја 1867. био је власник, издавалац и уредник „Застави“ др. Светозар Милетић, а од 19. маја 1867. г. издаје и уређује „Заставу“ др. Стеван Павловић. Година II. „Застава“ је излазила до 19. маја 1867. г. у Пешти три пута у недељи in folio у штампарији Хорњанскога и Хуммела, а од 19. маја 1867. г. у Новоме Саду у платоновој штампарији и то до 1. јула 1867 г. три пута а од тога времена два пута на недељу. Стоји на годину 10 фор. а. вр.

СРБИЈА. Политично економни лист. Уређује и издаје Љубомир Каљевић. Година I. Излази у Београду сваког четвртка на табаку. У државној штампарији 1867. Стоји на годину: за Србију 40 гр. чарш., а за Аустрију 5 фр. а. вр.

СРБСКЕ НОВИНЕ. Званичан лист. Издаје државна штампарија у Београду. Година XXIII. Излази у Београду три пута на недељу in folio. У државној штампарији 1867. Стоје на годину 36 гр. пор. или 7 фр. 20 н. а. вр.

НАПРЕДАК. Политичан лист. Власник, издаватељ и одговорни уредник Ђорђе Поповић. Година XX. Излази два пута на недељу in folio. У Новоме Саду 1867. брзотиском Игњата Фукса. Цена му је на годину 10 фор. а. вр.

СВЕТОВИД. Политичан лист. Издаје и уређује А. Андрић. Година XVI. Излази у Београду три пута на недељу, и то једанпут на целом табаку, а два пута на по табака. У књигопечатњи А. Андрића 1867. Стоји на годину: за Србију 120 гр. чарш. а за Аустрију ако се сва три листа преко недеље шаљу 14 фр. а. вр. с поштарином и штемпларином.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. — Драгој на далеко. (Гете.) Јован Грчић. — Термолама Приповиједтка Михаила Чајковског. Превео с пољскога Мито Ракић. — Јово и Марица. (Народна пјесма.) Послао Манојло Хрваћанин. — О карактерима. Јавно предавање дра Стевана Павловића. (Наставак.) — Природна пића. Од дра Отона Ула. — Подлистак: У Славонији и Срему. Белешке с пута. (Наставак) — Књижевност. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 8. У НОВОМЕ САДУ 20. МАРТА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
есетог, двадесетог и последњега ана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

(Наставак.)

Које политички догађаји с оне стране Саве, које књижевна ава доситијева покренуше тада народ, да живље размишља о оме животу и својој будућности. Доситије постаде прави учи- ељ народни; ваљало је само наставити његово делање и непре- ано давати народу ране, која ће га одушевљавати за просвету бистрити му умље, да сазна путове, којима се долази до вели- не народне. Ту се појављује плодни Милован Видаковић да ади народу читање књига. У својим романима он износи пред га слике из најславнијих и најжалоснијих дана од његове про- ости; он буди чувства у подмлатку, другује с њиме и под- иче у њему огањ родољубља. Поред тих врлина не чудимо се говим манама. Он је сувише сентименталан; момци и девојке у говим романима сувише се пренемажу и уздишу. Но како мо- те и помислити, да вам другчије пише о љубави човек, који непрестано грчки младожења и довека само чезне за љубави? и су читали његове романе; многи су их с уздисајем дубоко тали па их нису могли натраг издисати; ти како су узели перо у ке одмах их је заданую видаковићев дух. Тако видимо множину исатеља српских, који подражавају Видаковићу.

И тада устаје Давидовић са својим новинама. Он прибира ко себе све што је отресније и самосталније, па буди, забавља поучава с њима народ. За њиме се подиже друго коло око Ма- ице српске, и ту већ чујемо, како кличе гоњени архимандрит укијан, да наступа време, кад ће „од Пеште даж' до Черг е ре дјелатељ приљежен сјем' да спјешит.“ На књижевно поље изи-

лазе већ људи из свију крајева српских, који пишу за народ и поваћају га просвети и слободи.

Тако се почела развијати књижевност српска. Свуда се нашао бар по гдекоји човек, који је писао и забављао народ читањем. Али је у оним околностима сувише било тешко погодити жицу народну и писати са оним успехом, који је учинио Доситије. У самом народу, тек да се научило читати и писати из словенског буквара, а ко је тражио већег изображења, тај је морао путовати далеке путе, док је дошао до које велике школе у Угарској или Немачкој, где ће слушати науке. Далеко од брегова, у којима се ори реч браће његове, он је окружен био старим Латинима и чинило му се, да чује уз арфу звуке од ода њихових песника, или ако се тргнуо из света мисли и пристао у живу околину своју, он је видео шарен свет у којем тече једна иста крв, али се тако различно говори, да простак једва разуме онога, који узима књигу да му што прочита. Из тих се светова враћао он дома. Био је одушевљен, па је и он певао народу оде, био је учен, па је и он морао говорити и писати друкчије, него му отац и мати говоре. И који су по примеру доситијевом тежили, да се народним језиком пишу књиге, наиђоше на жесток отпор код оних, који се мучише с дотеривањем „славено-сербског" језика. Народ је мало разумевао те оде и друге умотворе на славено-српском језику а по латинском калупу, али им се радовао као књижевној појави, јер није имао друго шта да чита. Поред тога гдекоје имају знамените вредности; у мушицковим одама огледају се мисли ондашњих родољуба за народни напредак, и осећања њихова према сувременим догађајима. Но списатељи се не оцењују само по својим мислима и делима, много су важније посљедице, које су својим делима изазвали; мњења се људска мењају и редак је списатељ, који ће по својим мислима и после сто година вредити, али ће можда довека трајати посљедице, које се од његових мисли поводе. По духу латинских ода изродише се и код нас силни меценати са својим песницима, напослетку се ови тако искварише, да су певали само за новац, изгубише срце према народу и обијаху прагове великој господи, или се богати од њих изметоше у аристократе, те вичу, да мрзе на народ.

Али народ српски силан стоји на мејдану. Изјава народног духа и власт српског језика, које је навештено било у време доситијево, спремило се сада да изиђе на биљегу, народ српски да прослави, а „великомудре" и „високоучене" својом светлости да помрачи. Ослобођење српског духа могли су поједини људи само навестити, али произвести и показати слободни дух српски не мо-

гоше појединци људи, јер је ту нејака њихова снага, они се ту губе и цели народ устаје, да га на видик свету изнесе. И пред народним умотворима падају сви стихотворци и прослављене „одације“ српских мецената, те се на све стране разлеже само име народа српског, оно се ори у целој Европи и чак у далекој Америци чују се звуци његових песама.

У тим умотворима изјавио се дух народа српског. У народним песмама огледа се отаџбина и живот српски у свакој прилици; у њима пролазиш брда и долине и прелазиш воде и потоке српске, улазиш у кућу Србина и пратиш га од колевке до гроба. Чујеш како мајка успављује у повоју јунака или будућу драгу и другарицу његовог живота; видиш га као одрасно момче како се баца камена с рамена и игра игре јуначке, или „како девојка почиње да осећа, па само венцу поверава своју тајну, те га пушта у поток да је однесе до драгових двора, или заноси момка кад му несташно признаје, да није гледала ни на бор ни на јелу, него баш на њега кад је у вис расла“ *); видиш их какви су у послу, како се наджњевају момак и девојка, ко ће више да уради; пратиш га у гору као јунака и борца за слободу српску. Видиш Србе свуда: какви су у самоћи а какви у друштву, какви су у срећи а какви у несрећи. Видиш пуно невоље у томе животу, али поред свега тога и пуно поезије. Ту је све и живо и смело, пуно срца, пуно поуздања у себе: ту се не трпе наметници ни варалице, нема оних којима је дуго време, или који зевају, да те гроза у њиховом друштву обузима. А то је све за то, јер у животу тога народа влада једнакост то јест, свако се мора знојити, ако ће да једе свој леб, ниједан није господар од оног што други привреди; то је за то, јер у томе народу влада побратимство, то јест, једно ће другом притећи у помоћ, кад се које у невољи нађе; то је за то, јер у том народу влада чуство слободе, то јест, сви ће устати на онога, који туђу муку силом хоће да ужива.

(Наставиће се.)

МАЧ И ГУСЛЕ.

Кад мућа севне а громе грмне
Слободе лепе најлепши пој;
Познаћеш, роде, синове твоје,
Што живе само за народ свој!

Та наши греси велики песу,
Покајку нашу примиће Бог!
А Бог да живи, безбожник знаће,
Кад опет позна брат брата свог.

*) Ранке: „Истор. српске револуције.“

У загрљају столетни ноћи
Закопан још је Србина мач,
У светој цркви нашета нада
Место молитве ори се плач!

Ох, ал' те писке — гласи гусала
Протресше су невера гроб:
Усташе сенке, бледе суморне,
Смејат' се брату штоно је роб!

Па подсмех тај је душа бездушног,
А ропски ланаца тужни јек,
У место звона Србина буде:
Моли се Богу за лепши век!

Е ал' ми само трпети знамо,
Док синџир јада не пукне сам,
1867.

Штоно нам срце ка гуја грли,
Док нам из груди не букне пламен!

Страшно ће бити слушати тајне,
Мученика косовских шапат,
У мрклој ноћи док осветли пламен
Петстолећни крвави драмат.

Мило ће бити гледати севку
Поноса, свести, сјај — анџара —
Што нам је песма јавор — гусала
Из ноћног гроба свог дочара.

А свете кивни дрхтаће срамно
Кад чује шум крвави пала:
Србин ће живет', живити мора
Док му је мача и гусала!

Сима Павловић.

МОЈА КЊИГА.

Одрасла сам све мислећи како да напишем једну књигу. Не ћу више — само једну једину. Не знам еда ли је творац ову мисао у мене уселио зарад добра каква, или је она поникла из семена, које је ветар случајно тамо нанео?

Ову важну тајну поверим оцу своме, а он ме умиљато по коси погледи па ми рекне жалостиво: „Мила ћери моја! најпре мораш књигу једну проживети, па онда ћеш је тек моћи написати.“

А кад после неколико година останем сироче, коме беше све наследство сиротиња и поштено име очевљево, и кад бејах приморана, да утрем сузе од образа и да потражим заклона у својти својој, — кад ме непогодни људи окружаваху и кад са зависности своје готово чемери памећу, тада помислих у својој души: „Доста сам претрпела и проживела сам своју књигу.“ Али још пре него што дело своје започнем, упознам се са једним пријатељем свога стрица и преда мном се укаже путања, која води браку; ја јој, као и друге младе девојке, надену име љубав.

Тек у позније године искусим, да је тај човек тражио жену, да ме је мој стриц хотимице из зле намере њему препоручио као девојче, које се даје дотерати, те да буде са свим згодно за тај частан позив.

— Сад је јадолика, јер је неразумно узгојена; а кад се мало по

вашим назорима преиначи, нестаће те будалаштине из њезине главе. Тако бесеђаше мој стриц; и с таком намером и таким духом спремао се тај човек са свим ладнокрвно, да ме унесрећи, да ме венча за се.

Ох како смо ниско пали, кад нам је најсветија веза просто трговање! Како се руга љубави сродних срдаца — која су једино достојна да се узму — онај човек, који запроси девојку па гледа да љубав њезину предобије; који испитује, шта она има у вољи, који се чини да оно осећа што и она, који је добротом и љубављу (или притворношћу) обасне и тако је нежношћу својом збуни, да је једва кадра да јасно види, и који напослетку, пошто ју је довољно очарао, жртву своју зграби — као што гује раде у источним земљама — и више се никад о њој не чује или се о њој само као о сенци њезиној говори.

Тако ме, на моју грдну жалост, овај човек улови; тако се ова света веза као какав најпростији уговор обезчасти; али ја бејах ту са свим невина. Та ја сам њега волела!

Бог је женскињу дао нежно срце, пак с тога не смемо се тужити, јер као да по невоље из ове нежности женскога срца истиче.

Одкуд сам могла знати, да му речи не беху истините, да му нежност беше усиљена? Одкуд сам могла погодити, кад ме је онако озбиљно приклињао да га волим, да му кућу усрећим? Одкуд сам, велим, могла погодити, да он тражи само машину за шав и кување?!

Та ја бејах тако млада а не имадох мајке своје! Докле бејах у овај сан уљуљана и докле ми свака жилица од радости дркташе мишљах поносито:

— Сад већ више нисам дете. Сад ћу моју књигу да напишем. Трпела сам и изишла сам чисто преображена из своје невоље. Сад ћу да ово сретно време употребим и да пишем. Писала сам са свим у потаји, а добила сам добру прилику, јер Ђорђе је отишао своме болесном оцу, па ниje више месеци долазио.

Писала сам јутром, у подне и ноћу. Писала сам срцем, које беше пуно радости и наде, и пунила сам све већма књигу своју.

Потражим издавоца — јест! он ми одговори:

„Хвала што сте се нас обратили," „оптерећени смо с многа понуда" — „тешко је дела нових писаца примати и т. д." Тако беше одговор пун лепих речи, али успех беше врло — рђав.

Моја се намера дакле осујетила.

Но не треба ме с тога оплакивати та не остаје ли ми још љубав моја? Па кад би ме цео свет оставио, он, вољно мој, не би ме никад могао оставити. Кад будем близу њега не ће ми више

пасти на ум, да тражим у писању славе; у нашој кућици љубављу зачињеној, не ће ме никад злоба светска домашити. У њој сам нашла стену заштитницу, пак на њој ћу живети и цветати, своје зелено лишће развијати, своје саморане цветиће неговати и никад им не ће отровни ветрови или жестоке буре наудити.

Тако сам си цртала своју будућност и тако осећајући пружим му једнога дана пред олтаром своју руку.

Врло сам неразборито радила, кад сам војна свог упоредила са стеном. Та она одбија и топле сунчане зраке као год и плодну кишу и ветрове. И ја на брзо осетим, да на мојој стени има и места тврдих претврдих.

Напред сам већ себи уображавала, како ћу стећи дворове: у њима ће бити све чаробно и спољашни ће сјај само одсевак наше среће бити; ту ће књиге, слике и цвеће и још многе друге по избор ствари причати, како наша срца бију само за оно, што је лепо и узвишено. Напред сам већ с усхитом бирала намештај и украсе по своме укусу и мислила сам да ће то све и по његовом укусу бити, — јер наравно да смо се у том морали слагати — и како сам се зарадовала кад сам помислила, да не ћу трпети оскудице у повцу, јер он, мој добротвор, имао је велико имање, и напокланао ми је силне ствари и то и корисне и некорисне.

Прву ми рану зададе моја стена кад ми он, кад се оно после венчања с пута вратисмо, каза, да је у потаји сам за нас кућу купио и наместио је, да ме, као што рече, изненади. Па просто му било ако је то с тога учинио, што није хтео да се ја одмах испрва навикнем, да све буде по мом укусу; али ме је јако болело кад сам угледала са свим једноставну кућу, коју је намештач ћутуре, собу за толику и толику своту, наместио, истина богато, али са свим обично. У један мах поруше се куле, које сам по ваздуху градила, и за мало доба беше мој живот пун развалина: све ме моје наде издадоше, сви ме моји и најслађи сни преварише.

У првој тузи својој тешила сам се, мислећи, да ће ме пустити, да ја бар собе наше украшавам, и већ сам у уму свом помишљала на умиљате слике по искићеним зидовима, на свећнике, књиге и на иљаду мајушних ствари, које те привлаче да у својим собама што дуже боравиш.

Али сад зашнем за тврде, рапаве углове моје стене. Он ми у кратко рече, да му у његовој кући не требају којекакве ствари. Слике, вељаше он, заклањају и кваре уресе на зиду а клинци

буше зидове; књиге су којешта и он нема новаца да их за њих издаје.

Ја разрогачим очи на њ.

— Ја сам мислила, да ти волиш књиге.

— Књиге су за сетне невеселе девојке, а домаћица ваља да се с другим стварима забавља. Моја мати није никад трошила време у читању књига.

Ово беше први пут, да ми своју матер за узор препоручи, и ја са свим клонем, јер сам знала, да је она увек издирала, и да никад није ни за што друго бригу водила до за свој домазлук, и да не би ни у каквом другом послу сретна била. У овој тешкој школи учио је он своју прву лекцију. Јесам ли ја била при себи кад сам се надала, да ће овај човек са мном умиљато, нежно поступати?

Молила сам, да ми даде који цветак. Он ми не даде, јер, вељаше, да би се тим у врту неред направио.

Једаред ће ми рећи: Доро! Треба да једанпут за свагда знадеш, да ја нисам сентименталан, да ја не ћу својих новаца трошити на којекаке беспослице. Ја сам своје новце горко морао заслуживати, па не ћу да их расипам. Ти канда си заборавила, да ништа немаш.

Ох Боже! Овај ударац беше јак и на сигурно је гађао. У једанпут је све моје снове и моју љубав уништио. Јесам ли могла икад више поштовати човека, који је тако лукаво од мене своју жељу и свој укус тајио, који је нашао мене сиротицу па ме домамио, да му само радим? Њему није требала жена, њему је требала слушкиња!

Последње му недело беше ово; јер суров неваспитан човек нема мира пре него док не изнесе најгору особину своју на видик.

— Чим научиш кувати, — рече ми једаред, кад сам својој девојци помагала сто постављати, — одма ћеш куварицу отпустити.

— Шта? — повичем.

— Само смо нас двоје; моћи ћеш сама посао смагати.

— Ја?

— Да, ти. Ваљда не ћеш искати, да с тобом поступам као са каквом богатом наследницом и да цео дан седиш са скрштеним рукама.

— Боже благи! смилуј се на ме! Ђорђе! — промуцам ја бледим уснама; ако ти треба слушкиња, зашто је ниси најмио. Та ти си тражио, да ти будем жена.

— Ти ниси ништа боља од мене. Кад ја радим за што не би и ти радила?

— Е ако је то твоја намера, ако ти при свем твом богатству, желиш, да ја у твојој кући будем скушкиња, то ти ево кажем, да то не ћу никада бити. Умем ја радити, имам ја и воље раду, али не за тебе господара, који хоћеш да ти неколико форината уштедим, не ћу ти више бити на терету. Заслужићу ја себи свој лебац како ја знам, а не како ти хоћеш.

Морала сам у тај мах врло озбиљно изгледати, јер он уједаред попусти; биће да се побојао за своје име, јер је знао, да сам му пред светом — његовим идолом — могла наудити.

— Добро нека буде по твојој вољи, кад си тако тврдоглава, — осекне се на мене и оде од куће.

Сад се заподене у мени борба између дужности и воље моје, која се није навикла да се иком покорава. Зар да ја из оваких руку потпору примам? Зар да ништа примам, кад ми све тако баца, као што се псету једном кости бацају? Јесам ли била дужна, да се тако дајем понижавати? Није ли ми требало, да га са свим оставим — и да се сама издржавам? А да ли би била кадра то чинити, на то нисам у своме самртном страху ни помишљала — једина ми жеља беше, да се само из ове куће уклоним!

Али Бог дели и добро и зло — па смем ли ја сама својом судбином располагати и ове тешке ланце раскинути?

Зар је брак проста трговина или радња, у којој је сваком учеснику цигла дужност да ради? Бог ми је сведок, да се нисам никад од рада плашила. Да ми је муж мој у какву несрећу пао, радила би за њ па ма умрла од рада. Али ко је још узео младо девојче с овако топлим срцем, па са свим ладнокрвно пустио да ради и тако дух његов и вољу му саломио и начинио од њега праву машину за рад! Мишљах у себи: Та нема он право — ваљда и ја имам душе, ваљда и ја имам Бога, којем сам одговорна — не ћу више да будем робиња овом човеку.

Кад ово изустим ударе ми сузе из очију, које ми срце раздираху и образе дубоко параху.

Мало за тим се опет ублажим. Можда ћу га, помислим у себи, ако се будем благо и умиљато према њему понашала, ипак навести, да уљудније са мном поступа, и гледах да љубав своју пробудим из мртвила, у које беше упала, и да стену своју, ако узмогу, умекшам. Све беше узалуд и на послетку се свега оканем, посадим се пуна горких осећаја и погружена мишљу, да ми ништа друго не остаје него да умрем.

Боже мој! сад сам доста горких искуства стекла, сад ваљда могу своју књигу написати; па ако је нужно, да је крвљу својом зачиним, ево радо ћу је из срца свог исцедити.

У самртном страху излевала сам бољу срца свог а свет ме немилосрдно предусрете: „Не ишти од нас, да с тобом о твојим јадима говоримо. Прво се искобељај сама из блата, у које си упала, па онда се подуваћај да и нас из нашег извучеш.“

Сићане звездо појављују се на небесном своду кад пастане мрак, а у мом је животу сада настала нема поноћ; више нисам могла издржати, нисам могла живети.

Баш у том тренутку дође ми, не знам од куд, књига једна до руке; тако ми је дошла као наручена. Немарно станем по њој превртати и мени се укаже прва звезда, која кроз поноћ моју просијаваше: „Човече самртниче! Ма ко да си, благодари Богу што си се родио и орабри се, јер и ти си чедо његове бесконачне љубави. С тога се не бој. Истина да сузе лијеш кад те при сејању пролетна ладна киша окваси и разлади, али не кај се, јер ћеш с тог истог поља крило своје злаћаним влаћем пунити.“

Још даље беху ове речи написане:

„Има у човеку нешто што је узвишеније од тежње за срећом; без ове он може бити, па у место ње ће постићи блаженство. Куд ћеш већу пошту за те него кад те сам Бог поучава и кад се смилује, да ниспошље на те беду и невољу, докле се не раскајеш и не упознаш вољу божију.“

Кад ове речи прочита као да ми свану у души! Ја не држах живот свој ни пода шта, јер не имадох среће у њему, — ала сам се љуто варала! Мислила сам, да ћу се са својим мужем сложити пак ћемо бити једна душа, — ала сам била будаласта! А кад ми је, истина, неотесано али озбиљно рекао и обавестио ме, да ми нисмо једно већ двоје и да ћемо то удиљ бити, зар сам тога ради морала у очајање пасти? Боже ме сачувај од таких мисли!

Бог није створио у мени жену већ душу, да растим, да се развијам и да будем њему од користи. Зар да не ступим онако исто весело у његову службу као што сам ступила у службу једног створа његовог? Сад се почну указивати вечне звездице на моме небу; таме нестане брзо и преда мном се развије по мало бујан живот. Сад наумим да се сама изобразим; намислим да се усавршим што боље узмогу. Предузмем си да свет у мени упозна жену, која сама себи верује, која је кадра сама себи мира наћи и тако се складно развити, да буде цело целцато женскиње. Одсад ћу тако да живим и да се уздигнем над овим човеком, да ме се не ће у моме узвишеном свету никад дотаћи. Тако ћу живети, као да њега и нема, као да је у беломе свету само Бог и

моја душа. Тако ћу по земљи кроз чист, свет живот корачати, да ме никад блато њезино не ће укаљати. Бићу апостол женама; бићу усрдна рука помоћи мојим јадним сестрама, којима на небу живота њихова још звезде затрептале нису.

Ала је то лепа — ала је то узвишена миса)! Но на жалост своју морадох још искусити, да се наши узори не дају на земљи остварити.

Лако је то било говорити о вишем свету, о мирном, чистом животу. Али кад се морадох спустити из ових висина, да се бринем за насушне потребе свога мужа; кад ме је рад чистих чарапа или беле јаке из моје узвишености продрмао; кад ме је непрестанце мучио хиљаду ситњарија ради — јер он ни из далека није слутио, да ја у друкчијем свету живим — кад ми је одрекао средства, што ми нужна беху за изображавање духа: књиге, свирку и све, што беше кадро живот ми збиљски омилети: онда сам почињала увиђати, да још нисам дошла до потпуне светлости. Премда звезде моје нису биле са свим тамне, али још нису сву своју светлост распростирале. Требало ми је светлије што од звезда.

Тужним срцем започнем своја — испитивања.

Керлил и Емерсон беху велике воће људима, па ипак не могаху спајиским поданицима болове олакшати. Сам Бог беше кадар, да по души човечијој светлост распростре.

На послетку и мени осване дан!

„Ко савесно испуњује дужности своје, разагнаће све бриге и немире свога живота. Велики творац небесни шиље на нас увек таке прилике, које су најудесније да ђаве нагоне у нашој нарави победе.“

„Ми смо слаби и никакви људи, јер не слушамо гласа савести, који нам каже, да служимо свом својом снагом на месту, на којем стојимо, и у време, у које смо се ту нашли.“

„Ако хоћемо да испунимо онај део, који у великој целини чинимо, то морамо, сваки на свом месту, дужности, које нам иду, свршити и чувати се, да не ударимо странпутицом разбирајући вазда шта нам пада у дужност, те тако да пренебрегнемо ону, која стоји правце на нашем путу.“

„Истинска намера и највећа награда раду је, да духовно напредујемо и ово доноси највећу срећу, за којом само можемо тежити.“

Ове божаствене речи донеше мир у моје срце. Сад тек угледам живот свој, сад морадох узети на се терет, који сам отпре презирала; сад морадох дужности жене и домаћице из све снаге своје испуњавати; сад се поузда у божији благослов. Нисам могла изобразити душу своју ма колико се упињала све дотле, док ни-

ам почела збиљски живети и понизна бити. Шта ме је брига, што мој спољашњи живот нема никаква сјаја? Шта ми смета што час ово час оно морам да радим? Пуно сам уверена, да је то божија воља, да ћу добити награду за све то. Тако сам однеговала у себи истинску хришћанску љубав, а не ниску себичност, коју и Бог и људи презиру.

Што се већма разилазила магла, која у души мојој беше, то сам с веселијим срцем терет живота свога носила. Прописала сам себи као закон, да најмању дужност, што боље узмогу, испуњавам; ни најмање маленкости нисам превиђала.

Мој муж мишљаше, да се са мном чудо какво збило, и да ја почињем ступати „старом ваљаном стазом његове матере“, и сам магон га наведе, те поче са мном блажије поступати и више ми новаца давати. Мало по мало допусти ми да могу ићи и радити, како се мени свиди и донекле и с новцем по својој вољи располагати.

Пошто му не беше више од потребе да у свако доба буде за борбу спреман, то мало по мало престане носити оружје а лепши живот, који полако у кући настане, и њега започне блажити. Тако узев на се да ваљано дужности своје испуњујем, нађох на послетку и мекано место на својој стени; ни сад ме није она могла заклањати — овај ми се сан одавна разбио — али на оном местанцету, које беше сунцем обасјано, могох у чистој небесној светлости живети, цветати, и од користи бити, а шиљате углове своје стене венцима од мирисава цвећа прикрити.

Мирно, лагано је расла моја књига у часовима, кад бејах докона и испала је тришут већа него што сам мислила. Извила сам се из блата, у које сам била упала; знала сам својим сестрама рећи коју речцу веселу па сам им и казала.

У нека тужна срца улила сам мира и нова живота. Више нисам ни ишчекивала — свршила сам свој посао. С немачког С. С.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

које се певају у Дубици понајвише на прелу и у колу.

I.

Немојлило мали и Ченгићева љуба.

Коња игра Немојлило мали,
На ливади ђе и Ченгић игра.
Гледала га Ченгићева љуба,
Па говори Ченгићева љуба:
„Немојлило, дражи од очију,
„И од моје старе миле мајке,
„У двор шећи куд и Ченгић шеће,
„Сабљу вјешај ђе и Ченгић вјеша,
„Љубу љуби коју Ченгић љуби,
„У дворови Ченгић Муамеда.“
Кад то чуо Немојлило мали,
Он улази у Ченгића дворе,

Па ју љуби на меку душеку
И броји јој под вратом ђердане.
Један ђердан бијелога врата,
Други ђердан самијех дуката,
Трећи ђердан ситнога бисера.
Кад јунаци у мејан бјеху,
Нетко с' фали љубом и сестрицом,
Немојлило Ченгићевом љубом.
„Мили Боже, Ченгићеве љубе.
„Лепа ли је — ја сам ју љубио.
„На врату јој три ситна ђердана,
„Један ђердан бијелога врата,
„Други ђердан самијех дуката,
„Трећи ђердан ситнога бисера.“
Кад то чуо Ченгић Муамеде,
Он се шеће своме бјелом двору.
Љуба му је пред двор ишетала.
Ал' говори Ченгић Муамеде:
„Ид' отале невијерна љубо.
„Ђе те виђе Немојлило мали?
„Ђе ли ти је бројио ђердане?“ —
„Небудали Ченгић Муамеде,
„Цикну врисну коњиц под пенџером,
„Ја помислих да је наш зеленко,
„Помоли се до свиленог паса,
„Ту ме виђе Немојлило мали,
„Онде ми је бројио ђердане.“ —
„Ид' отале невијерна љубо,
„Љут је коњиц да те не погази,
„Љући Ченгић да те не посјече.“
Цикну врисну Ченгићева љуба:
„Јао мени до Бога милога,
„Ђе м' обљуби Немојлило мали.“

Припев је уза сваку врсту:
Мило јање моје!

II.

Сењанин Иво и Ајкуна ђевојка.

Рано рани Ајкуна ђевојка,
Рано рани на водицу ладну,
Ал' на води Сењанине Иво,
Коња поји а сокола лади,
У руци му седефли тамбура,
А у другој груда каранфила,
За калпаком бршљанова грана.
Проговара Ајкуна ђевојка:
„Дођ' до вече, Сењанине Иво,
„Дођ' до вече у двор ђевојачки,
„Ал' неводи коња ни сокола,
„Нит' ми носи седефли тамбуре,
„Нит' ми носи груде каранфила,
„Нит' ми носи бршљанове гране.“
Мудар био Сењанине Иво,
Те повео коња и сокола,
И понио седефли тамбуру,
И у руци груду каранфила,
И понио бршљанову грану.
Коња меће на зелену траву,
А сокола на жуту наранџу,
Бршљан меће доље под пенџере,
А каранфил цури на пенџере,
Па улази у двор ђевојачки.
Кад у јутру бијел дан свануо,
Питала је стара мила мајка,
„Који' у дворе ноћас улазио?“ —
„Непитај ме, стара мила мајко,
„Ја ураних рано у ружицу,
„Да наберем румене ружице
„Убоде ме трпак од ружице
„У гр'оце ђе с' сапиње пуце.“ —
„Но будали моја мила, ћерко!
„Чији коњиц на ливади вришти?
„Чији соко на наранџи кликће?
„Чији бршљан под пенџером расте?
„Чиј' каранфил на пенџеру стоји?“ —
„Бабов коњиц на ливади вришти,
„Братов соко на наранџи кликће,
„Снајин бршљан под пенџером расте,
„Мој каранфил на пенџеру стоји.“

III.

Југовићи и Видосава.

Овце чува Видосава,
Нит' бројила нит' гојила,

Овце јој се ињадиле,
Отуд иде девет браће,
Девет браће Југовића,
Најстаријем Рајни име,
А најмлађем Радојица.
Ал' говори Радојица:
„Ој Рајине, мој брајине,
„Жени мене ка' и себе,
„Проси мене Видосаву."
Испросише Видосаву.
Кад су пошли на венчање
Два се грома опалише,
Кад су пошли са венчања
Три се грома опалише.
Кад су пошли у ложницу
Ал' говори Радојица:
„Бога теби, Видосава,
„Ког си рода и племена?" —
„Ја не знадем ког сам рода,
„Већ сам чула ђе говоре
„Да имадем девет браће
„Девет браћа Југовића
„Најстаријем Рајни име
„А најмлађем Радојица." —
Ал' говори Радојица:
„Оди амо, моја мајко,
„Није ово љуба моја,
„Већ је ово сестра моја,
„Ако сам је пољубио,
„За милост је секе своје,
„Ако сам је загрлио,
„За милост је секе своје."

Скупио Мојица Хрваћанин.

О КАРАКТЕРИМА.

Јавно предавање дра Стевана Павловића.

(Свршетак.)

Али узор карактера, на који се само можемо угледати али као слаби људи никада га не можемо достићи — показа нам Исус Христос. Он дође на овај свет и проживе живот људски, да би показао људма, какви треба да су, ако ће да заслуже име човека и ако хоће да утврде срећу своју и овога и онога света. Ради среће људске и он је проповедао истину, и ради ове све људске патње претрпео. И њега гонише' пријатељи мрака и непријатељи светлости, и најпосле му горку смрт зададоше. Христос Спаситељ, као невино јагње, иде на губилиште, јер иде за правду и истину, за срећу људску, прашта својим непријатељима, јер не знају шта раде, и предаје творцу небеском своју светлу душу истом пошто се уверио да је послање његове извршио и да ће истина победити. „Свршило се" рече на крсту и проповедану науку својом смрти запечати. Али као што он васкрну, тако васкрсну и истина и наука, коју је проповедао, и расу се по целоме свету. Свет се обрадовао, јер у његовој науци виде спаса целог човечанства, виде победу светлости над мраком, истине над лажи!

Из свега што до сад казах види се, какве су благодети прави а особито узвишени карактери по човечанство. Истина, да сви не-

можемо показати узоре у карактеру, али им се можемо приближити. Видимо да је развијање карактера, особито ако му је велики круг у коме ради, скопчано са великим борбама. Али се истом у борби, као злато у ватри, покаже прави карактер, те мора кад тад победити. Као што семе, ако хоће плода да донесе, мора најпре да се посеје и иструне; мора да погине, па онда истом још у лепшем, обилатијем облику на видик да изиђе: тако исто и људи од карактера, који се боре за истину и поштење, морају често да многе незгоде и зла претрпе, па често и животом плате. Али им је утеха, да ако они и не доживе племените радости од победе, доживеће је потоњи нараштај, а честит карактер друго и не захтева.

Ја сам овде, као што рекох, примера ради говорио о узвишеним карактерима, о узорима карактера људског, али за то немојмо мање ценити и карактере, којима је намењено, да у ужем кругу делају. Карактер за то остаје карактер. Раздроби драги камен на најситнију парчад, па ће за то ипак најмањи камичак остати драги камен и блистати. Сунце у милиуне зрака разбијено, ипак остаје сунце. Лепо је заиста видети у друштву људском, било у породицама, било у општинама, људи од карактера. Такови се људи свуда одликују, поштују, њима се верује и они се слушају. Како је дакле по општинство њихова радња силна и благодетна! Стотинама других људи заједно не могу учинити, што они учине, толика је снага у правог карактера. Јер поштење и истина свакога — осим човека црне душе — привлачи, а прави карактер је поштење и истина. Окрените сада рђаву страну карактера, па помислите човека са таковим карактером па ћете видети људско страшило. Човек од таковог карактера не само да не проповеда истину него је изопачава; док људи од честитог карактера праштају и својим непријатељима, они су готови потворити свако зло и на свога пријатеља. У сплеткама налазе највећу насладу, као ђаво у паклу. Беже од светлости, јер су пријатељи мраку. Али такови људи и не могу никога к себи привући, осим онога који им је раван. Ако кога и омахну у први мах ђаволским лукавством, али то не траје дуго, јер како дође светлост, нестаје мрака. Док су дакле добри карактери благодет, ови су каштига друштву људском.

Наш народ има лепих врлина у себи, само треба да се развију. Није нам доста да имамо научених људи, него и оплемењена срца, честите карактере. На карактер треба матере српске децу још измалена да навикавају, да их уче да истину говоре, да су смерни али да ником не ласкају нити да се удворавају, да ни-

га иза леђа не опадају, да поштење и у најмањем делу пока-
ју. Нека се угледају родитељи српски на мајку Краљевића
арка, чему је она учила свога сина, а синови и кћери српске,
ка се не понесу како мало што знаду, него нека послушају са-
т старијега и паметнијега. Тако радећи учинићемо да српски
агослов буде у породицама, а отуда и у целом народу. Кад се
врсте карактери, нестаће раскоша, сујете, плетака, несложе, разра у народу нашем. И народ наш биће оно што му је наме-
ла судбина. А врлине, које су у њему а још нису развијене,
казују, да га чека велика будућност ако само узазна те врлине
нати и усавршити. Јер народ, који је преко 400 година био у
пству, па ипак није омекнуо него је остао чврст и задржао
ј јуначки понос као и пре ропства, заиста се може надати
чној будућности. Као што природа даде чврстину и сјајноћу
агом камену, да блиста на крунама владалаца земаљских, тако
ском народу даде постојанство и јуначки понос да блиста међу
родима земаљским.

ПРИРОДНА ПИЋА.

Од дра Отона Ула.

(Свршетак.)

Је ли дакле основано, да ваља да је разноврсна храна, што нужна за живот, то морамо гледати, како ћемо да изнађемо општу пићу међу силном храном у природи. Како већ узе-
за први знак, по коме ћемо познати пићу то, што мора бити ик и што се мора подударати са састојцима крви, у коју се да претури, то нас то пре свега упућује на царство живо-
ьско. Ту видимо, да су беланчаста тела врло јако заступљена, го у беланцу јајета и крви, у сирику млека, у кончанику (фи-
н, Fascrstoff) мишићног меса и најзад у рожној и лепљивој ма-
ји у кожи, хрскавици и у жилама. Исто тако има и сила ти, и то не само као масла у млеку, него и у разним споје-
а у чврсту лојику (стејарин), у меком маргарину и у течном јину (уљику), распрострте кроз све животињске ткањине, тако и у најмршавијем голубијем месу имаде 3% масти. Шећера, м у млеку, има иначе сасма мало у јетри и у крви, али тим не има соли, што је тело наше треба, фосфорних и сумпорних јева, кухињске соли, хлор-калија, гвожђа, креча у свакој жи-
ињској храни, што је једемо, и ако би нам што и оскудевало, би нам довољно надокнадила пијаћа вода, коју потребујемо

ради одржања жива промета творина у организму, ма да и онако узимамо у себе 60—70% воде, које у разну месу, које пак у јајима.

Али хоћемо ли се хранити само животињском храном? То би одиста и морали чинити, кад не би било у биљци и једног јединог од оних преко нужних хранива, из којих постаје наша крв. Но то би било противно општем поретку у природи. Ми добро знамо, да биљка својим жилицама више материја исиса из земље и да доводи животињи креча и калије, кухињске соли и горчице (Bittererde), фосфорне киселине и гвожђа. Знамо и то, да постаје у њезиним ћелјама маст и сладор, и да се њезин скроб може претурити у животињскоме организму у маст. Но може ли нам биљка дати и беланце, те преко нужне пиће? Видимо до душе сила животиња, које се хране искључиво травом и семењем, па да и оне имају исто тако мишића и мозга, као и оне што се хране месом, а знамо, да је у тима мишићима исто онако беланце, као што је и у самим нашим. Да није како животињски организам у стању, да каким тајним процесом створи то беланце? Те нам је загонетке и та чуда решио Мулдер својом знатном научном радњом.

Већ је Јовану Милеру пало на ум, да због великог сродства, које се показује у својствима неких биљинских и животињских материја, н. пр. у њихову згрушавању на топлоти и у једнакој растворљивости згрушаних под утицајем неких киселина, особито оцатне киселине, да све те материје, велимо, схвати под општим именом беланчастих тела. Ту нам показа Мулдер основ томе подударању беланчевине у њеној грађи, у њеном материјалном саставу. Он нам показа, да се сва та тела оснивају на једнаком размеру у мешању елемената душика (азота), угљика, водика и кисика, а мислио је, да је нашао и општу пратварку, којој тек надошле извесне количине кисика, сумпора и светлика (фосфор), даду својствености, и коју је назвао протејином, т. ј. првом и највишом органском стихијом. Беше то, како би по општим појмовима рекли, тек цигли случај, што је Мулдера довео до те знамените теорије. Позвао га у години 1835. некакав фабрикант у Ротердаму, да испита свилу, те је нашао у свили таких материја, које га по својству своме живо опоменуше на беланце, на кончаник и на лепак. Кад их је после упоред са беланчастим бобицама у крви и назад и у биљци, увидео је, да се у свему подударају. Истина бог Мулдеров је протејин, кога су с почетка прихватили са највећом одушевљеношћу сви, којима је решење вечне загонетке живота лежало на срцу, наука срушила већ од пре својим испитивањима. Протејин беше само чедо фантазије. Али велика истина, што ју је утемељио Мулдер, још и дан данашњи стоји на челу

науке о прешитавању. Биљинска је и животињска беланчевина једно и исто, не само по своме својству, него и по својој материјалној природи. „Биљоједи хране се подобном храном као и месоједи; обоје примају у себе беланчевину, они из биљака, а ови из животиња; но беланчавина је у обојима једнака.“ То су просте, чедне речи, којима је Мулдер у години 1835. започео најважнији обрт у науци о животу, од куд је поникла огромна мисао, да је, како Молешот вели, „биљка у стању, да из простих ваздухових састојака и из иструлина земљиних, из угљене киселине, из амонијака и из гнојевине (Humussäure), састави оне органске спојеве, без којих најбоље организована оруђа у биљака и у животиња не би постајала и не би ништа радила.“

Дакле и у биљци има сваке пиће за човечији организам, што више и знатне беланчевине. Читалац ће наравски беланце од јаја и сирик млека тешко познати у сочивику (Erbsenstoff) или легумину у вариву, или у емулзину (млечик) у бадему, ораху и уљевном семењу, или у час растворљивој час не растворљивој беланчевини у поврћу (зељу); мораће поверовати химичару или снази својих мишица, коју је поглавито од туда добио. Но и ако су то материје, од којих нарочито добија биљка своју питност, ипак уз њих долазе, и то у куд и камо већој количини, исто тако преко тужне материје, познате по свој промењљивости и из практичнога живота, а то: шећер, скроб, који се претвара у шећер, и влакнина, која се и химичким животним поступком а и вештином даје претворити у скроб. Те три материје, које припадају скоро искључиво биљци, заступају ту и то већма, него што би у први мах и помислили, масти животињскога тела, од којих имамо у биљци у уљу некојег семења, у плоду и у сену. Како би иначе травом и сеном, семењем и кореньем и могли угојити марвинче, кад не би било дубљег одношаја између влакнине и скроба у биљци и постајања масти у животињи?

Овде смо опет дошли у нову неприлику. Видимо, до душе, просту пићу за човека у читавој скоро природи, али у најй најмногостручнијим одношајима и спојевима. Видимо беланчевину и маст особито у животињама, а шећерних и скробних материја у биљкама. Како ћемо сад да одаберемо себи храну, и како ћемо оценити разна јестива? Одсуђује ли то једино садржај и смеса питних материја, или важи ту што и природна материја, или најзад има ту највећу улогу делатност човечијег организма? На сваки начин мораћемо пре свега познати, како се разне пиће мењају у човечијем телу, јер осим множине крвних састојака коју

оне могу да образују, и њихова већа или мања способност за таково претварање, дакле осим питности још и сварљивост има да одлучи, колико је важно такво пиће и јестиво.

Васа Арсенијевић.

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке с пута.

(Наставак у место свршетка.)

Сахат од Шида удаљен лежи у лепом пределу фрушкогорски манастир Привина Глава. Из винограда г. М. води једна стаза у манастир, па том стазом шећући приближим му се нехотице. Беше баш јака пољска радња и цигли један калуђер био је у светој обитељи. Име му беше Венијамин, презиме сам му заборавио. У смеси силних имена, с којима ме мој нестални живот нужно у свезу доводи, изгубило ми се са свим. Добро срце честите старине опростиће ми тај грех за цело.

Отац Венијамин ситан је, омален старац. Дуга брада беше му бела као у овце. Затекао сам га баш код писаћег стола, на ком су многе прашне књиге лежале. Кад сам му се представио, протаре очи и пружи ми дрхћућу десницу.

— Врло ми је мило, да сте се сетили, да и мене у овој пустињи походите. Ето, тако вам ја дан у дан живујем, истражујући наше старине, те гледам, да за ово мало дана, што ми још преостају, бар колико толико од смрти отмем.

Ту му очи запливаше у сузама: сетио се, да је са једном ногом већ у гробу.

— Док сам млађи био, штампао сам у Летописима подешто од мог рада, о ком се једном др. Суботић похвално изразио, но то ми моји претпостављени за зло примише, и сад се тим послом једино за моју душевну насладу занимам. Пре сам само дању радио, но од како ми више нових листина у руку дођоше, жртвујем им и повећу част мојих старих ноћи.

Тако је старац своју беседу и даље наставио. Ја сам га задовољно слушао. Разговарао сам се до душе и с другим фрушкогорским калуђерима, но ови знадоше из реда много више о коњима, лову и женама говорити, него о књижевности.

У то дође и вредни намесник манастира о. Косовац. Ко је као ја имао прилике пређашњих година у Привиној Глави бити и жалосно стање манастира под исцрпљавајућом управом често мењајућих се расипника — настојника видити, па сад у манастир дође, тог ће за цело о. Косовцеви

красно уређена обитељ пријатно изненадити. Како ми је тај честити настојник говорио, надао се, да ће ове године манастир са свим од дуга опростити моћи. То је у толико више хвале вредно, што су такви примери наших калуђера врло ретки.

Настојник ми даде кола, те се у саму ноћ вратим у Шид. Богато сремско небо беше нада мном. Прођох Беркасово, деспот Јованову резиденцију, и спустим се у беркасовачки до. Кад слепац, а слепци знају Срем унакрст, у овај до дође, стресће се од хладноће и рећи ће: То је беркасовачки до. Ту је најхладније у Срему. У околини беркасовачкој задржала су се многа имена, која на некдашњу деспотовину сећају. Тако се зове брдо, на ком је град био, Деспотовац; преко од њега Дангуба, де су Турци на град јуришећи дангубили, а мало даље Губи-капин до, де су Турцима капе (чалме) попадале, кад су у бегство нагли.

Из Шида продужим мој пут у Митровицу. На том путу пролазе се места: Гибарац, Бачинце, Кукујевци и Лаћарак. Кукујевци су велико шокачко место, које се касније конференцијом сремских мађарона прославило. Велику темељну цркву саградила је кукујевчанима Марија Терезија из камења са порушеног града беркасовачког. После сам читао, да је та црква изгорела.

Дуж Саве протеже се стара знаменита варош Митровица; преко Саве виде се куће српског места истог имена. Мени се Митровица из више обзира допала, а мислим, да ће се сваки у том веселом месту пријатно осећати. Приметио сам велику лепу читаоницу српску, какву ни у већим нашим местима несам видео. Нашао сам све српске и хрватске листове, а ово као да није код свију наших читаоница у обичају.

Ни пуна два сахата од Митровице Гргуревци су. Ту сам имао једног рођака. Сит сам већ био варошког ваздуха, те зато одлучим, да му у походе одем. Кад се из Митровице изађе, путује се испрва преко равнице, после се почињу неприметно брда дизати, пут води кроз красну долину, коју с обе стране богато украшени ћилими од планинског разноврсног цвећа закриљују, и тек се онда село види, кад се у њега уђе. Гргуревци леже у врло лепом и здравом пределу, сасвим у брду. Број становника износи 1741; ни пуна стотина од тог числа неспада на иноверце. Људи угледни, сви јуначка зора и погледа — сами Обилићи! Црква се баш тада оправљала, а и школа се кани зидати. Сада шаље то велико село сву своју децу у једну малу собу, коју школом зову. Нада је, да ће родољубиви и подузетни садашњи бележник у друштву са ваљаним свећеницима гргуревачким запемарено стање села у многом поправити. Као што већ напоменух, околина је гргуревачка врло лепа. Једном сам ишетао до хладног извора „Водице.“ Одмах над њим уздиже се један врх од римског Mons almus-a, што га је Проб прво засадио виновом лозом; сада је покривен шумом. На њему је змајева кућа, о којој се многе гатке проносе.

Први дан дова мислио сам у Јазак ићи, де је црква славила. но киша ми је намеру осујетила, али зато одем други дан у Ириг, де је српска хајдучија, контра-демонстрација оснивању хонвидских задруга у Угарској, свој састанак заказала На жалост није време најбоље послужило. У подне крену се хајдучија с пушкама на раменима, праћена свирком хајдучких песама, у дудару, де је ручак чекаше. Наздрављало се и мећало из пушака са непримерном издашношћу. То је читавој слави лаки вид сатире давало. Иначе беше весеље бујно и право српско. У вече био је мали плес и још у саму зору орили су се из одушевљених груди јеци српске песме.

(Свршиће се.)

Матица далматинска.

Матица далматинска имала је 1. марта о. г. своју главну скупштину. На тој је скупштини пре свега питао председник чланове, одобравају ли да прогласи скупштину за законито отворену и ако се потпуни број чланова не находи. Узев у обзир разлоге, које је председник навео, сви чланови пристану да скупштина свој посао почне. ван једнога члана, који се одмах и удали. Тада председник, др. Божидар Петрановић, отвори збор овим говором:

„Поштована господо! Након године дана сабрасмо се опет у име Бога да о напретку умном народа нашега на даље беседимо, — и то у заводу Матице, коју пре пет година подиже у Далмацији родољубље словенско. Прошла година била је у многом обзиру веома поспешна за наше друштво. Светла круна, наш премилостиви цар и краљ Фрањо Јосиф I. достајао се припознати домородно чуство и радњу Матице, те јој поделити знамениту помоћ од 300 фор. а. вр. Чувени пак родољуб, наше горе лист, Матија Ковачевић дарова друштву знатну своту 500 фор. а. вр., а познат вам је, господо, племенити чин покојнога незаборављенога Матије Дебељака у корист нашега завода. Расправу његове оставштине предузео је суд љубљански а ту заступа Матицу нашу поштени и вредни домородац др. Етбин Коста. Расправљање, по речима истога господина, брзо ће се довршити, те ћемо, ако да Бог, друштво наше на скоро у стање поставити да живље и успешније ради на пољу народне просвете. Код оваких сјајних примера дичнога пожртвовања уздам се, господо, да ћемо свиколици с новом снагом и озбиљном вољом заузети се около започетог посла, — и ја господу матичаре — овдашње и ванске — као у опште и сву браћу далматинце. у име свете сврхе, којој тежи Матица, молим и кумим, да би се и од сада по могућству своме постарали принети штогод на овај жртвеник просвете, те и друге у помоћ позвати, који се до сада хладни или бар равнодушни показаше. У овом обзиру могу нам највећу услугу учинити наши повереници, навластито часни жупници. који с пуком највише обће, саветујући и наговарајући своје жупљане да се у свакој пригоди,

ца и на самрти. Матице сете. Оваки добротвори подижу себи још за живота красан споменик у народу, а друштво матично благодарно ће их спомињати у својим скупштинама, у својим књигама, као што је и чином досадо, да своје неумрле добротворе Штросмајера, Дебељака, Ковачевића достојно цени и уважава.

Сада прелазећи на материјално стање Матице, из тисканог рачуна, који вам је, господо, у рукама, види се белодано, да се друштвена главница приметно напред помакла. Овде ми је само опазити, да је свршетком г. 1867. друштво имало у готову новцу 11,926 ф. 57 н. а не 12,996 ф. 51 н. а. вр. као што је погрешно и по непажњи рачуноводој забележено у рачуну; по томе дакле укупно право стање матично износило је 13,238 фор. $29^1/_2$ н. место 14,218 фор. $29^1/_2$ н. а. вр. Даље ваља ми овде очитовати, што сам већ казао и у седници новчаног одсека, да је од тих новаца остало у бившега благајника, Павла Петрановића 160 фор. $26^1/_2$ н. а. вр. и једна задужница државног зајма од 50 фор. за које треба он да одговара Ово напоминьем часној скупштини, не би ли у томе штогод одредила. Председништво није од своје стране ништа у тој ствари учинило, знајући деликатност посла, и јер се надало, а и нада се, да ће се бивши благајник, чим се стечај, коме је потпао, повољно сврши, први побринути, да даде тачан рачун о горњој своти.

Што је међу тим радила Матица у течају 1867. године? Издала је календар за идуће годиште, пуно и садржајем богатији од прећашњих, од којега се 1000 комада још у почетку одмах распродало — очевидни доказ за врсноћу књиге и пробуђене воље к читању у народу. Печатала је „Горски венац“ у 1500 ком. славнога владике Петра Петровића, с тумачењем нашега честитога члана Стевана Љубише. И ова ће се књига до који дан члановима разаслати. Још овога месеца марта почеће се штампати објављена ручна књига за општине, која би давно била угледала света, да је народна тискарница могла одолети другим својим хитнијим наруџбинама. Уздам се пак да ће Матица обрадовати љубитеље народне књижевности и другом корисном књигом, коју пише вешто перо Каж. Љубића, а то је словенски перовођа (секретар).

Матица је г. 1867. држала свега 13 седница, међу којима 5 одборских, 4 књижевнога одсека а 4 новчанога. Не могу, господо, да с чустом искреног признања не споменем сву господу одборнике, који су на моју позив у седнице радо долазили, а навластито проф. Гргуревића за тешки труд и разборигу пажњу, коју уложи над тискањем „Горскога венца.“

Председништво је по закључку лањске главне скупштине поднело ономадне ц. и кр. наместништву нови друштвени правилник у 5 примерака у смислу §§ 5. 10. новога закона о правима удружавања, и чим се врати, први ће посао бити председништву да га уведе.

Број чланова матичних концем г. 1867. износио је укупно 370, од

којих многи, на жалост, устежу се плаћати редовно уписане прилоге, те их ваља много пута, а често и узалуд, на дужност опоминьати. Једног члана изгубисмо смрћу Илије Радоничића из Доброте.

Довршићу извештај да је и друштвена књижица умножила подоста број својих књига, поклоњених које од словенских завода, које од појединих родољуба. До 15. септембра п. г. имала је свега 611 истисака."

Читао се за тим друштвени рачун за г. 1867. који је без икакве примедбе одобрен. — Закључено једногласно да се истраживање тачног рачуна од бившег благајника Павла Петрановића за гореназначени мањак одгоди до завршења дотичног стечаја.

Подпредседник др. Клаић предлаже да друштво одреди редовну плату за тајника, те да се отвори стечај на ту службу.

Архимандрит Петрановић предлаже да се тога не чини, док не буду згодније околности, а по именце док Матица не дође до њој наменьеног дела оставштине покојног Дебељака. — На то пристаде друштво једногласно. За привременог тајника буде потврђен Петар Петрановић а за послужитеља именован Марин Павишић место досадашњег Владимира Новаковића.

За одборнике у књижевни одсек изабрани су: Стеван Бужолић и Н. Нодило, а у новчани др. Антонијети и Богдановић.

На предлог подпредседника др. Клаића Матица изјављује захвалност своме председнику дру Божидару Петрановићу на његовом неуморном раду на корист матичину.

И тиме се сврши скупштина, на којој је било 15 чланова.

Даничином оговаралу „јавних предавања" у Новоме Саду.

(Види бр. 6. и 7. „Данице" од о. г.)

Г. Милан Димитријевић, који се већ одликовао изопачавањем јавног предавања и оговарањем јавних предавача у Новоме Саду, удара „и опет" на предавање: „Србин и Србкиња — такви какви су" (в. 7. бр. „Данице" за о. г.).

Ненавикнут да упоређује мисли и начела и оцењује дух предавања, г. М. Д. прибегава личном потварању и опадању. У „Матици" изречно су побијена пређашња насртања његова на јавно предавање о „Србину и Србкињи"; али он чини се и невешт томе, па вели, да је видео из „Матице", да сам се и ја сам уверио да је оно све истина и на своме месту, што год је он казао!" Мислите ли, да се г. М. Д. застидео од себе самог кад је тако отворено неистину изустио? Не, његов образ може још и више да поднесе. Он подмеће јавном предавању о „Србину и Србкињи" речи и мисли, које ја на моја уста нисам изустио; крији од подмету-

тих речи ставове, и удешава ове тако. како би они, који нису у Новоме Саду и неслушају овде јавних предавања, збиља поверовали, да сам ја једно усмено предавао, а друго у „Матици“ печатао. Поред толиких живих сведока који су ме чули и читали, те знају, да је „Матица“ само опширније али све оне исте мисли, она начела и у оном истом духу донела о „Србину и Србкињи“ као и усмено предавање што их је разложило, — поред таквих сведока ја би са ћутањем прешао преко беде коју г. М. Д. на мене износи, кад та беда неби била и о трошку унутрашње чистоте и достојанства публике која посећује јавна предавања у Новоме Саду. Да би она браћа, која су далеко од Новога Сада, увидела на што шибају потварања г. Милана Димитријевића, ево га, пред лицем публике, која полази јавна предавања у Новоме Саду, питам: с каквим образом могаше он рећи, да сам ја у своме предавању „упућивао Србкиње, да се старају највише о томе, како ће све своје удове (!) за то развити, да буду способне матере . . .“ — Како могаше он мени такав израз подметути и још знаком дивљења призвати јавну пажњу на реч „удове“: кад ја у усменоме предавању ни изблиза ни издалека тако што нерекох? И таква подметач усуђује се још поповати другоме како нетреба напоминьати „грехе“ пред публиком у којој има и лица која у невиности својој незнају за грехе! Знате, г. богослове, да невања грешити, и упркос својој свести о томе што невања, саблажњавате невиност грешним примером!

После тако јасне безстидности г. М. Димитријевића ја мислим, да није потребно износити гнусност и даљих његових изопачавања јавног предавања о „Србину и Србкињи.“ Слободно њему колико хоће и како хоће извртати туђе речи и подметати другоме своје грешне мисли: ја таову безочност само презирати могу, а налазим да би било унижење још и даље имати разговора са оним, који у пркос истини јавну реч изврће.

У Новоме Саду 14. Марта. В. Јовановић.

Књижевне белешке.

* Три српска официра у Београду превели су и издају на свет „Тактику“ од М. Драгомирова. Уз ту ће књигу бити као додатак: „Суворовљева упутства аустријској војсци 1799.“ Књига ће та имети 20 штампарских табака на вел. осмини, а цена јој 2 фор. а. вр.

* Никола Арсеновић, кројач у Вуковару, позива на предплату на дело „Основне црте за установљење техничког завода за образовање српско-хрватских занатлија.“ У тој ће књизи писац говорити о потреби таког завода и предлагаће шта има да се ради. Цена је књизи 50 н. а. вр. а биће и ћирилицом и латиницом, у два издања.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ВИДОВ ДАН. Политичан лист. Издаје и уређује **Милош Поповић**. Година VII. Излази у Београду на по табака сваки дан осим недеље и празника. У државној штампарији 1867. Цена му је на годину: за Србију 120 гр. чарш., а за Аустрију 17 ф. а. вр. без штемпларине.

СРБОБРАН. Политичан лист. Уређује и издаје **Петар Никковић**. Година VII. Излази у Новоме Саду два пута у недељу на табаку. У Новоме Саду 1867. Књигопечатња Игњата Фукса. Цена на годину 10 ф. а. вр. („Србобран" је престао излазити 4. марта 1867. г. а изашло је од њега свега 19. бројева.)

ДАНИЦА. Лист за забаву и књижевност. Издаје и уређује **Ђорђе Поповић**. Година VIII. Излази у Новоме Саду десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по. Брзотиском Игњата Фукса 1867. Свакога месеца доноси по једну бојадисану слику париске моде. На вел. 8-ни. Стоји на годину 5 ф. а. вр.

ВИЛА. Лист за забаву, књижевност и науку. Издаје и уређује **Стојан Новаковић**. Година III. Излази у Београду сваке недеље на целоме табаку. У државној штампарији 1867. На вел. 8-ни. Стаје на годину: за Аустрију с поштарином 5 ф. а. вр., а за Србију 60 гр.

МАТИЦА. Лист за књижевност и забаву. Издаје **Матица Српска**, уређује А. Хаџић. Година II. Излази у Новоме Саду десетог, двадесетог и последњег дана свакога месеца на табаку и по. Платонова штампарија 1867. На вел. 8-ни. Стоји на годину 4 ф. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваче и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, но један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. (Наставак.) — Мач и гусле. Песма Симе Павловића. — Моја књига. С немачког С. С. — Српске народне песме, скупио Мојица Хрвачанин. — О карактерима. Јавно предавање дра Стевана Павловића. (Свршетак.) — Природна пића. Од дра Отона Ула. (Свршетак.) — Подлистак: У Славонији и Срему. Белешке с пута. (Наставак.) — Матица далматинска. — Даничином оговарају јавних предавања у Новоме Саду. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 9. У НОВОМЕ САДУ 31. МАРТА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

(Наставак.)

Али народне нам песме не указују слику само данашњег живота српског, нити га износе само у оном облику, какав је изгледао кад су се те песме написале и на свет издале; оне нам цртају народни живот чак од оног доба, одкад народ себе памти па све до данашњег дана. Не само да несу производ једног човека, него несу производ ни једног времена: сви векови и нараштаји српски на њима су радили. У њима несу забележена осећања појединих људи, нити њихове намере и жеље за народ српски; оне су поникле на збору и делању сваког брата Србина и изпевало их је осетљиво и слободно срце целог народа српског. Народне песме хвале и узносе само она дела, за која је био одушевљен, у којима је учествовао сав народ, а прелазе муком она предузећа, где није било изјављене воље народне. Дух, који живи у умотворима простих синова и кћери српских, тако је светао и поносан, да се никад није понизио, да клања или ласка појединим људима. Он се сећа силних господара од лозе немањине, али никоме не напомиње њихова предузећа и ратове; спомиње име њихово само за то, што зна да су много блага потрошили на зидање „вечних кућа на овоме свету.“ Под кровом тих кућа сачувао је он у данима несреће и пропасти све, што је срцу његовом драго а сачувати се могло испред грабљиве руке Османлија. Ту је лако заборављао своје невоље и певајући песме своје свете борбе, расла су му крила за оснивање сретније будућности народне. Тако исто прећуткује народна песма бојеве и ратове, у које га водиште туђе војводе не само противу Турака него и по целој Европи.

Где влада воља јединог господара, ту нема живота за народ; али где свако устаје да се бори против зулума турска, ту се одмах и песма чује и где се највише јунака подиже за слободу српску, тамо је и врело најлепших песама народних. *)

У тим је песмама налазио народ до почетка овог столећа сву своју науку; оне су га у невољи одушевљавале, и њихову науку слушајући он је био устао, да се опрости туђега зулума. „Јека од гусала" одневала је највеће јунаке и карактере народне. Али та јека није се разлегала изван српских планина, она је таки потрес учинила, да земља пође да се преврне; али су још силнији гусларски јеци. Да они пређу планине српске, потресли би срце целоме свету.

И ту се нађе Вук Стефановић Караџић.

Кад је још као дете прислушкивао жубору потока Јадра, писаху му се у срце песме и беседе, у којима се изјавио живот народни. Догађаји га носише и тамо и амо и он се једном нађе у колу списатеља српских. Слушао их је како натежу с језиком, зноје се са стихотворством; али њихова озбиљност и пожртвовање пробуди и у њему одушевљење за списатељски рад. И он зађе по народу и напише све што је слушао од њега, па даде свету да чита, и свет се зачуди лепоти умотвора и сладости језика народног.

Онда се Вук ослободио, па пошао и даље. Он напише законе, по којима се изјављени језик српски креће и мењује — граматику, па пречисти писмена и уреди законе, по којима се бележи тај језик — правопис; али ту устају на њега све отличне главе књижевне и стадоше се с њиме „тући" и „ратовати" за језик и правопис српски. Не носише се само летњи дан до подне, него их још и данас има, који би се тукли за правопис српски.

Али је народни језик и Вуков правопис имао силу која подмлађује. Ко је прочитао народне песме томе се отворио нови свет пред очима, па и оне снаге, које су већ малаксале биле, пужајући се на Парнасе и Јеликоне, одануше душом и пођоше к себи долазити, кад су зачуле песме из српских планина. Поред тога и Вук је знао све лакше, лепше и јасније казати, него његови противници, па кад га још у тој борби приватише млађи људи, који су темељно упознали језик као Ђура Даничић, онда су све лакше падали противници новог језика и правописа.

Тако над целим српством почне лепше свитати одкако изиђоше из штампе народни умотвори. У то време оживи и у Србији књи-

*) Пипин: „Обзор ист. слав. литерат."

жевна радња, почну се уређивати школе, издавати новине, подизати народна библиотека и прикупљати материјали од сваке врсте, који би могли учинити да Србија постане средиште и браник целоме српству; оживи и Далмација и прибира своје снаге у далматински магазин; па и на самим висинама црногорским подижу се школе, уређује штампарија и издају књиге. Међу Србима не беше гвоздених путова, да се чешће састају и лично упознају, али они подигоше себи пут, који ће их држати у заједници, били они у ма којем крају света. Брза мисао доводиће их увек у коло српско, кадгод отворе листове народних умотвора.

Од тих умотвора подигнута је основа новијој књижевности српској, она је са свим народна, и стајаће само до српске интелигенције, па да на тој основи поникне најлепши демократски развитак међу народима света. Докле пак интелигенција не узхте чути столетно предање и глас целога народа српског, дотле ће по Србе непрестано зло и горе бивати. Просвећени треба да се спусте у народ и с њиме заједно да раде, — онда ће бити добро свима. Догод се они буду од њега цепали, догод му буду кратили да сам о себи бригу води и не слушајући народа, а не дајући да народ њих чује, догод се узпостављају у таки положај, да имају поред себе и силу: дотле ће се они увек разговарати, да народ прво треба да се просвети, па онда да се ослободи и дотле ће народу увек зло бити. Просвета је слободна изјава мисли и духа народног, где нема слободе, ту нема ни просвете, као што у тамници нема светлости.

Интелигенција народна треба да буде покретач духа народног, она треба да на основи изјављене свести поводи народ напред. Величина француске књижевности у XVIII. столећу, вели један историк, састоји се у томе, што је врло отважно устала против владајућег насиља, што је небројене предрасуде разрушила и што је уверила народ, да је слобода услов свакој срећи. Код нас је народ сам дошао до тог уверења, и само треба да има таку интелигенцију, која не ће војевати противу тога скупо стеченог уверења народног, него која ће га свим одушевљењем пригрлити, па онда ће се све српство уватити у једно велико коло славећи светли ускрс народне величине.

(Наставиће се.)

„ТА СРБИ МИ СМО, ЈУНАЦИ МИ СМО!“

Какви нам гласи стижу са Дрине? А децу њину и љубе њине
Браћу нам мори Турчин и глад, Још већи једе срамоте јад.

Окови тешки притегли груди,
Јуначке очи нагле у плач.
А ми смо стали, пиру се дали,
Ни једна рука да тргне мач!
Београд наш је!.. па која ваjда —
Да чува Србин турчинов стан?
Да веру даје турском султану?!
Док брата коби црн — клети дан!
Шта Сава носи, шта Босна каже?
Босанских гора какав је јек?
У помоћ, браћо, у помоћ, роде,
Душман нас покла, све, проклет.
Погле онамо мишице мушке,
Како се бори јуначки Крит,
И још'те није на земљу пао
Јелинске славе витешки штит.
Шака се људи одважно диже,
Истоку младом да каже пут; —
Кад срце хоће, шта јунак може,
Сведок је живи бојак им љут.
Шта Србин ради?
Купује пушке, маневре гради
Већ много лета и дан и ноћ,
Крај љута гвожђа скрстио руке,
На помоћ браћи не мисли поћ',
Чекају време... а кад ће доћи,
Када ће синут' тај тренут леп?
О божји људи! — скоро ће доћи! —
Кад други Србе стрпа у џеп...
Од зиме мраза... тврд камен пуца,
Голе нам браће свуд стоји цик,
А ми на балу уз цуре, вино
Дижемо песме весели клик.
Нек рђа једе гомиле гвожђа,
За сабљу несмо створени ми,
За нас је песма за нас је вино,
Највеће благо — разблудни сни.
„Та ми смо Срби, јунаци ми смо"...
Песма се ори свак' божи дан,
Ох, црне брукe! — ми несмо Срби,
Мекушци ми смо, да нас је срам!

14. јануара.

Мита Петровић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Посвећена београдским друговима.)

I.

Како хоћете, браћо, ал' јавност је ствар врло добра, и заслужује да се поштује. Ја не говорим о оној јавности, која пронађе по којег ситног, јадног, исцепаног и несретног кокошара, који је украо парче леба од палилулског фурунџије, да засити свој трбух, који му преде као највећи мачак. Те јаднике, као што се и разуме, гања наша полиција и аустријски пауци. Јавност је добра, да се износе на видик они, који ходају са златним палетама, који живе у болтама правих пилићара па и банкира, богатих трговаца, чанколиза и у господским кућама. У осталом, мени се чини, да не би згорега било, кад би се јавност прошетала и по великашким кућама, по чиновничким, султанским и везирским сарајима, па нека загледа по каткад и у кабинете.

Ето, куда треба да се шета та голубица, да пази и да скида образине са утвора и подлих створова.

Скин'те образине са тих знаменитих зуквана, скин'те са њих кадиву и позлату, па ће те видети, да су ружнији него ма који лопов, и да се мораш на њих више гадити него на жабе.

Не знам како други, али ја не верујем оним моралистама, којих строгост неје ништа друго него потајно саможивство, и који се бацају камењем на несретнике сиротне и смлављене судбином, само да им не помажу, и то је, као што се мени чини, прави узрок, за што је начело осуђивања свију с главе на главу тако јако завладало у свету. Верујте, браћо, има поштених и добрих људи, који немају парчета леба а богаташи гледају на њих с презором и називљу их фукаром; претресите пак живот тих богаташа, и ви ћете на њих пљунути и обрнути им леђа. Ти богаташи живе задовољно: пију, једу, носе свилу и кадиву, а златним гривнама, и минђушама од драгог камења китe њихове жене руке и уши; они не би желели умрети, они се поносе тиме, што их је природа створила, и назвала синовима човечанским, али њих неје могуће назвати људима, па чак ни скотовима, бојећи се да не увредимо смиреног магарца, ако претресемо њихов скотски и мрски живот. Ето онај старчић, тек што је жив: лице бледо у изможђено од разврата и пијанства, очи пола мртве као у закланога овна, тело капљом ударено, а главу држи високо; њега све једнако занимају придворни кругови, где се он некада прославио као млађан администратор, па још њиме влада она иста глупост, она иста сујета, она иста надувена пропаст, оно исто затезање, које је било извор његове среће и несреће. Ено оне бабе, налик на богомољку, и когод је погледа одмах помисли: „То је рајска душа!“ А знате ли камо се упутила рајска душа? — У цркву? — Не! — Она је чула, да је болестан деда Никола, па иде да га утеши, и да му да штогод да плати лек? — Не! — Онда му она носи понуде? — Це, не, и опет не! Она иде једној богатој њускији да онесрећи своју ћер, да прода своју унуку, и да наговори једног доброг човека да не узме Ленку, што је овака и онака. Кад погледаш на такве људе и против воље помислиш: Зар им гроб над којим стоје неје страшан? Зар у њиховом срцу нема ништа човечанског?

— А какав ми је то појета, и списатељ, рећи ће читалац, на место тога да почне говорити о љубави, о цвећу, о рајским тицама, о свиленој коси, о меканим кадифли-ручицама, о богатим младожењама и девојкама, о црним очима, о дугим трепавицама, и т. д., а он почео да ружи. А знате ли ви, господине и брате, да у нама влада деликатност, да ми волимо само кад нас фале, и називљу боговима и богињама? Не ћемо да читамо твоје припо-

ветке. Не ћемо ма се помамио! Ми никад не маримо за горке лекове. Ми не маримо слушати истину, и не ћемо на себе да гледамо. Зар ти мислиш да ми не знамо да несмо онаки какви би требали да смо! Е, мој брајко, ми сами знамо, да смо мало усукани и рђави, али ми то морамо сами увидети, а нико други не сме загледати у нашу унутарњост. Ако си ти прави писац и појета, то говори о ономе, што си у нама добро видео, а о рђавом не смеш ни зуба помолити. Не ћемо да те читамо, па то ти је!

— Молим, молим, мили и драги читаоци и читатељке, не вичите, јер прво, ја несам појета, а друго ја за вас и не пишем, већ за оне који имају толико стрпљења да прочитају моју приповетку и здраве памети да је разумеју. Ја не пишем за вас, мили викачи, за вас пишу појете небеске и љубимци Олимпа и Парнаса: г. Сава Димитријевић, г. Ђ. Малетић, г. М. Поповић, г. А. Андрић и т. д. Где се ја могу мерити са таквим генијалним људима? Ја сам задовољан и тиме, ако о мени не рекну да кварим хартију, да трошим мастило и пера, а то је, како видите, врло мало, па сам опет ја тиме задовољан.

— Па за што пишеш кад неси појета? Боље иди те продаји алву по палилули, — то ће бити много корисније, него да арчиш мастило и пера.

— Али за што сте ви према мени тако строги, кад сте милостиви на спрам многих шарабатала, којих да нема, фабрике од хартије до сада би обанкротиле? Па погледајте ко у нас не упропашћује пера и хартију и не чупа гуске: и канцеларски људи, и ђаци и књижевници само то и раде на овоме свету, што дрљају хартију а у ствари ретко се кад ко од тога користи. Тако вам свете Петке и Недеље допустите и мени да се изговорим пред светом, па ако нико од тога не ваздише, оно ће бар мени бити лакше, а свету не ће бити никакве штете. Треба да знате, мили читаоци, да сам ја хартију и мастило купио за своје рођене, зарађене новце, а из канцеларије, у којој служим, несам узео ни по табака. Ја још напред знам да ми ви не ћете веровати и рећи ће те: та то је будалаштина, и не може да буде; служити у канцеларији а хартије не узети ни по табака! Знамо ми те поштене ћуране, који су само на језику поштени. Е, онда говорите како знате, и ако по вашем мишљењу неје могуће служити у канцеларији, а не узимати хартије и мастила, кад нам је потребно, онда о томе не ћу више ни да говорим.

И тако ко хоће да слуша, нека слуша, јер ја почињем моју приповетку, и то такву, која ће бити много маснија, него што је свињска глава на мали божић, приповетку љубавну, трагичку,

трагичко-комичну, тужну и плачну (несретна љубав) веселу, (свадба ће бити) смешну и „скорбну“ (смрт ће бити за цело).

— Е одмах се види да ово не пише појета, већ алвација! рећи ће читалац. Још није ни почео да пише приповетку, а већ казује и њену садржину и размршај? Ко пише тако? А!

— Крив сам, молим опростите и будите „благонаклони“ за овај мах, јер шта би ви: што је перо написало, не можеш га ни сикиром изгладити, — вели руска пословица.

Почињем, и почињем од своје воље, читаоче, почињем меко љубазно, појетски, историјски, риторијски. Само слушајте!

По ноћи је давно превалило. Облацима бисерне росе посипа се пут руменој зори. А она се ваљда још купа у смарагдову мору, јер још нема румених усана њезиних, да на истоку целива лазурну ивицу звезданога неба, а љупко да се осмехне земљи, пуној цвијећа и пјесама. А на голе . . . . .

— Стој! — виче читалац, — ти си украо то појетско место из приповетке: „Сердар Митар“ (види „Вилу“ од 1866. год. стр. 102). А лопове! Сад видим какав си човек, признај да си украо, иначе ћемо позвати полицију, а полиција не мари да се шали с појетама.

— Опростите ми, мили читаоци, само не зовите полиције... Ја се кајем што сам украо из „Виле“ некакву појезију, али је несам украо са злом намером, да похарам и увредим ближњег, већ само да засладим моју приповетку, као што код нас многи раде, и да је мало угладим.

— Али како си ти смео да крадеш, кажи ти нама? Како се неси поплашио грома небеског, пакла подземног, ђавола шестокрилих, београдске полиције и других злих духова и стихија? — повикаће на ме многи.

— Али молим, ко у нас не краде, — питам ја вас. Ко је код нас написао ма једну страну, ма једну врсту, а да неје украо од комшије, или мисао, или предмет или целу књигу? Кажите ми га, и ја ћу пасти пред њим на колена и моли ћу га за опроштај . . . .

— Ман'те га се, — рећи ће мудар читалац, који је у свом веку доста харао, па ни свог рођеног оца неје штедио. — Нека га нек пише што год хоће, само ако има вољу да пише. Ја мислим да је боље подвикнути: Живио! него ли га псовати. Јер ми то видимо много горим стварима у нашој књижевности.

— Ти право кажеш, куме, рећи ће кум — читалац, на чијој души има велико бреме грехова, — нека га нек иде до ђа-

вола! Шта нам је стало до тога што краде . . . Нека краде — нама ни из кесе ни у кесу!

Е хвала Богу, што ме се моји критичари једном оканише, сад ћу да пишем, што год ми на памет дође, при том ћу тако красти да ћу се чак и за „Даницу“ машити.

На сокаку је било блато као права кајгана, ма да је већ три дана од како кише неје било. Врапци су кљуном превртали гризине по улицама тражећи себи хране — јечма. Пси су се по улици њушкали па без многог разговора и опраштања одлазили свак на своју страну. Ђак је ишао у школу с књигом под пазухом и врло је озбиљно размишљао, где бих нашао пара да купи литар своме псу. За гимназистом је ишао чиновник и превртао је у памети важне мисли, да ли да купи ону свилену аљину, за коју му је говорила жена, или да почека док не прими другу плату. У исто време ишла је издрпана жена, носећи један мали сандучић за своје детенце, и мислила је, где бих могла наћи бар толико новаца, да сарани јадно сиротанче. Ако је и мало, мишљаше она, али се без новаца не може саранити. Туна ено и жандара, који десну руку метнуо на тесак па се обзире на све четири стране, па како нигде неје било свађе ни псовке, у којој бих он могао да покаже своју важност, па неје прошао ни официр, коме би ваљало „салутирати“, он је мирно чачкао нос или показаоцем или малим прстом своје леве руке, и без мисли као јунац гледао је и трептао. Ево иде баба Ката, и носи парче говеђине, крompира, лука, за грош соли за кујну, и дувана у жутој хартији за некаква господина. Пред њу на једанпут излети ко с неба баба Мара с тестијом на руци и с питањем: „Ја сам чула, да се твоја госпоја опет породила?“ — „А шта ће друго и да ради, већ да рађа. Богаташима је лако и да се роде и да умиру, а нама, јаднима је тешко и да живимо.“ — „Па како, како се она породила кад је њен човек давно и давно отишао некуд? Колико беше месеци одкако је он отишао?“ — „Чекај, о петрову посту било је месец а од тада до Божића пет, а од Божића до младенаца три.... Чекај, чекај, чекај, још један и шест и седам и још један девет и један десет .... Ух, једанаест месеци, већ прошло . . . Е па сада госпоје и без мужева рађају и носе по једанаест месеци, а ми сиротиња само девет . . . .“ — „Да не долази к вама какав млад кицош са танким брчићима, светлим очима?“ — „Долази многи долазе, па као за што и да не долазе? .... И сад је у наше куће један, ја сам му дуван купила.“ — „Један, један

твој господин, преварила га његова лепа .... Срам је било ... Збогом Маро! морам да хитам .... Моја ме госпоја чека!" — „А шта ради твоја? А?" — викну она за Маром, али то Мара није чула, јер је већ била далеко одмакла; она је хитала, бојећи се, да новост, коју она носи својој госпоји, не оладни. Ката је поклимала главом, и са жалошћу у срцу пође кући, прокљињући судбину, што јој није помогла да дозна ма шта и да однесе у своју махалу да теши комшинице.

Баба је Ката била, како видосте, комунисткиња и делила је са сваким све што год је имала у устима и ушима, а сада је ишла невесела, као човек, који сретнув правог сиромашка нема шта да му удели, и мислила је, шта ћу им ја казати? Зар ћу им казати да ништа не знам, да ништа несам видела и ништа чула. Ајде, да свратим баби Ниспбаби.

Пред једном дуванџиницом стајало је пет, шест трговаца, и међу собом су се разговарали. И ма да њихов разговор није тако занимљив, као онај између две бабе, шта више ма да је био са свим празан, али је тек био разговор.

— Шта је то било са женом нашег Саве Јовановића, те тако на пречац умре? — запита један од трговаца, трепћући очима.

— Вели, да је муж мало шљепио, па је сутра дан умрла, — рекне други трговац с масницом на челу и с препотопним фесом на глави.

— Ја се држим правила: ако треба тући, то не туци трупцем ни коленом, већ батином ја л' камџијом. Ево, хвала Богу, до данас није било никакве несреће у мојој кући, — рекне мршави старчић цинцарин, коме је име Кир-Панајот.

— А ја опет мислим, да је боље никако и не бити, а ако већ мораш да бијеш, оно каштига треба да је некако друкчија, — рекне млађани „јуноша," који се тада спремао, да проси Анку цинцаринову, па је хтео да покаже тасту, како има добро срце.

— Твоје мишлење нек остане код тебе, а ја мислим, да се баба мора бити, — рекне Кир-Панајот достојанствено, и родитељски погледа младића, као да му је хтео рећи: Познајемо ми вас хуље! Ви жене не бијете, а кад се ожените, ви одмах запевате другу песму, а ваше жене ходају с модрицама.

— Шта то значи лупати ваздан! без штапа, камџије и .... не мож' ти њој друкче доказати — рече препотопни фес.

— Без божије воље нико никада није умирао, — рекне Кир-Цинцарин; а ако је свемогућем Богу потребна чија душа, он ће и узети, ма се ти колико хоћеш чувао, а ако је он не ће, то удри ил' не удри она опет живи. Свакоме је човеку одређено

колико да живи, кад, и од чега да умре, и кроз која митарства да прође; хоће ли у рај ил' у пакао отићи, и све — — — Цинцарин почути мало, као смишљајући како ће да продужи даље: — Сада, ако човеку није суђено да умре, то ти њега удри и пребијај, казни и туци, он опет не умире. Ја моју жену и децу, ево видите, како тучем — једна реч — камција. Ухватим ма кога за колир па о земљу трес — сустанем, свог ме зној пробије, рука ме заболи, а ја још бијем на бијем. По каткад бијем на дан и по десет пута....

— Имаш право, Кир-Цинцарине, твоја су убеђења верна и непогрешна. Ми сви бијемо своје, и синове и ћери и жене, а за што? Ето за то, што су робље. Свиди л' нам се, казнимо; — не свиди ли нам се, помилујемо. Имаш право Кир-Панајоте без батина се не може, јер су батине створене за наше жене, а жене наше за штапове. А за што их не бити, кад наше дебеле половине дају се да их бијемо; а твој син тако је „наравствен" (сигурно је читао „Науку о васпитању" Ружићеву) да желећи теби уговети, трпи сваке муке и страдања. Већ ја и ти не ћемо да бијемо јачег, па и ако нам се не ће да покорава, а то за то, што бих нам он могао вратити мило за драго, још са кусуром, он може тако да се прошета својим штапом по нашој грбини, да ће нам помодрити онако исто, као што су модра леђа наших жена. Ја и ти ћемо да бијемо само слабе и нејаке, који су нам се предали у руке на милост и немилост да радимо с њима шта хоћемо. Може бити твоја жена није угојена, већ мршава, жалосна, убијена јадом и несрећом; може бити ти си је довео из Битоља, па она мора да подноси све, јер јој је родбина далеко, па нема ко да одбрани то јадно створење. Ја и ти бијемо с тога, што нас нико не бије, али да су наше жене јаче и здравије, оне би узеле трупац па би нас њиме по глави, те бих се и ја и ти умирили, и оставили да живе на миру нејаки, јер би узнали да није лепо бити се. Већ се и ја и ти рачунамо у Хришћане, а не памтимо Христову науку, која каже: Што неси рад да ти други чини, не чини ни ти другоме; а наше жене заборавиле су закон Мојсијев: Око за око, зуб за зуб. Да се и ми и наше жене сећамо почешће тих изрека на боље бих се обрнуло.

— Па зар нас несу млатали, кад смо ми били мали? — рећи ће Кир-Панајот. Па за што и ми да друге не бијемо? Видите, ми несмо помрли од боја, па не ће помрети ни наше жене ни деца.

— Тако, тако Кир-Панајоте, доиста је тако: Нас били, ми бијемо, они ће бити, — то је тако речено и у граматици г. цен-

зора Вујића. Нас су били кад смо били мали, ми бијемо нашу децу, јер су малена, а наше жене с тога, што су глупе па нам не враћају! — Што не узму трупац па у главу. То ти је све!

— Кад ће бити пратња? — запита препотопни фес.

— Вели сутра, — одговори зет цинцаринов, и будући наслједник његових батина и камџија.

— Ти ћеш бити на пратњи чича Панајоте? — упита препотопни фес Цинцарина.

— Биђу.

— И ја ћу.

И тиме се сврши тај разговор.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ. *)

1.

Коња јаше приморкиња,
Коња јаше, сабљу наше,
Добра коња покрај мора,
У мору се огледала,
Сама себи говорила:
„Мили боже, лепа ти сам!
„Још да су му црне очи,
„Црне очи, мрке косе:
„Све би старо помамила,
„И диздара од три града."
Пријев уза сваку врсту: „Рано, добро је," и „Ej, ђиди, цанум де."
(У Тузли.)

2.

Нити зоре, ни бијела дана
Диздар вике са висока града,
Довикује на броду бродара:
„Чувај брода, не превоз' никога,
„Ноћас ми је одбегла девојка,
„Ни љубљена нити милована!
„Да би одкле, не би ни жалио.
„Већ с душека са бијеле руке,
„Однесе ми кесу од дуката!"
Прије цура на брод ујагмила,
Дукат даје да на броду пређе,
Други даје, да до куће дође,
Трећи даје, да лица не љубе.
(У Тузли.)

3.

Паде киша, медна роса, **)
Медна роса у пољу,
Побрину се млада мома,
Млада мома у двору,
Покисну ми злато моје,
Злато моје у пољу,
И под њиме вранац коњиц,
Вранац коњиц нејахан,
И на њему зердовели, ***)
Зердовели долама,
Под доламом ломи-џама,
Ломи-џама ђечерма,
Под ђечермом буруџукли,
Буруџукли кошуља.
(У Тузли.)

*) Ове сам песме онако побележио, као што ми их је певао мој добар знанац о. Микић из Босне. У.

**) После сваког четвртог слога долази наизменце у једном стиху пријев: „Аман!", а у другоме: „Агига!"

***) Ковчали.

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

(Наставак из бр. 6.)

Та склоност поларној синтези, та тежња таложењу и кристалисању божаственог растопа у највишем слоју узавреле духовности човечије пробија прво и најјасније у старо-перзијском јеванђељу, у Зенд-Авести*) маћијоника Зоратустре или, као што га прозваше западњаци, Зороастра. Но не само пробој, него и цео развитак тог поларног начела, начела земаљске двојности огледа се у вери можда најстаријег племена људског, племена Арје, коју су веру после примили завојеватељи тог племена Персе и Мићани и која се завршује у Зенд-Авести. Пре Зоратустре веровали су старе Персе у толико богова, колико су сила распознавали у природи; Зоратустра је све те силе свео на две основне. По његовом закону има два највиша божаства: једно се јавља у чистом огњу, у светлости, у животу, у свачему што је добро и зовесе се Ахура Мазда**) или на кратко Ормузд, друго се казује у мраку, у нечистоти, у болести, у смрти, у свему што је злога у природи и у човеку и зове се Агра Мајњыус***) накратко Ариман. Та два суштаства отимају се о човека. Човек би свакојако по својој прирођеној слабости морао клонути под злим духом да му није закона од Ормузда, који га упућују како ће одржати чистоту и душе и тела. Та изрека законарова о слабости човекој и нужди пажења Ормуздови прописа, у којој беше најлепша наставна намера, беше уједно и неотичан узрок пропасти двојебоштва и његови верни. Свећеничка каста дочепавши се те тачке закона толико је пришивала и натрпавала ситничарски и неразумљиви правила за чистоту и то више телесну него душевну, да се лепа и здрава основа Зоратуштова сасвим изгубила под боклуком испоснички и молитвени зачкољица и под оманама безкрајни обреда поповски****). Ти душевни кријомчари, у намери да оснују своју власт над народом тако су заводили и затупљивали народ, да најпосле нису имали над ким ни владати. Данашњим даном има још неколико исповедника те вере, потомака негда најсилнијег народа на свету, протерани муамеђанством из постојбине

*) Значи управо „живо слово“; ал' да неће бити Зенда веста што и света вест или блага вест, грчки εὐαγγέλιον?

) Рећи ће од прилике то што и словенска реч **мьзда.

***) Агра (немачки arg) Мајныус, грдно, зло мнијући, смишљајући.

****) Dr. Georg Weber's Allgemeine Weltgeschichte, књига I. стр. 342.

своје, по увалама и мочарима покаспијским. У каквој и душевној и телесној невољи живе ти бедници, могли су се уверити полажници летошњег народописног излога мословскога гледајући дивноужасну групу огњупоклоника.

Тако бива свугде, дегод се свећенство гради кастом те не марећи ни зашто до за утврђење своје неприродне владе, користећи се поверљивошћу непросвећенога стада и заштићавајући своје себичне, своје одљудне намере именом људски спаситеља, мора довести сваки народ на послетку до оног стрмена душевне и телесне ништавости, у коме су садањи огњупоклоници.

Но та свећеничка омањивања и кријомчарења беху само најближи повод пропадању тог славног народа, први му узрок пропасти беше у самој вери, у самој суштини двојебоштва. Двојебоштво је прва кристализација из вреве многобоштва, па зато и несавршена, оно преставља само поларно начело земаљског живота, екваторијалнога начела у њему нема. Између Ормузда и Аримана нема помира, између мрака и светлости нема омркивања, између дана и ноћи нема сутона, између плача и смеја нема прелазног уздисаја, између лавовог рика и славујевог прижељка нема армонијског заглада жуборовитог поточића. То начело није се ни могло развити у персијско-иранском племену, у народу, подељеном иранском висином и мезопотамском низином, у народу, у кога је источна, чисто аријска, природнија, простија сељачка половина навек озловољена била на своје западне освајаче и господаре, на богатије, углађеније, раскошније варошане.

Нека тавна свест о томе недостатку и прва, ма и недовољна и нејасна тежња да се тај недостатак у разумевању највишег суштаства попуни појављује се већ у источном огранку племена Арје, у древним Инђанима.

Са пландишта аријске висине, те терасе света, ти обилни груди мајке земљице, на којима је човечији род просисао своје прво детињство, кренуло се у прастара времена једно велико стадовито племе тражећи боље паше. То се племе звало Арја (орјаш?). На исток није могло, јер непрелазни кршеви Хиндукуша пречише му пут. Та сметња првог покрета Арјана на исток изгледа на први поглед сасвим случајна, ал' у том се случају казује први основни закон за развитак човештва и просвете му:

Земља се окреће са запада на исток. Човек, у првом појаву свога живота, морао је узети противан правац прамагнету своме из кога је поникао, противан правац окретању земље, морао је поћи од истока на запад; и тај се закон оснива на феномену поларности магнета.

Но као што се и атмосфера окреће заједно са земљом тако би можда и развитак аријског праплемена пошао у први ма за земљиним теретом, а не по земљином животу, по аналогији њезиног магнетизма. И као да зато природа подиже онај високи непрегазиви гребен, што дели западну Азију од источне, да се тај први покрет одбије на своје опредељење живота. У првом удару на ту природну препону одбије се једна половина аријског племена натраг и наиђе на богате пашњаке завило ско-персијског међуречја. Друга половина окрене се на југ и после на југо-исток населивши Индову и Гангову долину и целу Инђију.

Та разлика у правцу народног населења огледа се и у душевном животу обе те племенске струје, особито у вери. По основном закону што га постависмо за развитак свега живота на земљи и што га применисмо на развитак човека и његове просвете, пошла је западна струја правим путем и тако је могла на тенане отпочети правилни развитак екваторијалне поларности и у својим појмовима о божаству те као што видесмо дошла је у томе истина само до поларности, ал' је ту поларност тако развила да је развијеније нема ни у једног народа, ни у једне вере од оно доба па све до данас. Наставак започетог дела могао је остати другим племенима, јер је правац био погођен, што га назначује основни закон земаљског живота.

Јужна струја пошла је кривим путем, путем, који се не слаже са начелом земаљског живота, ал' ипак у почетку свом није са свим противан. Зато налазимо да се животно начело у тој струји истина пре развило нег у западној, ал' пре но што би требало да кристао потпуно израсти. У вери стари Инђана огледа се, истина, сваки елеменат начела екваторијалне поларности, ал' ниједан тако јасно, као што се појављује начело саме поларности у вери Зоратустрикој.

Стари су Инђани веровали у једно највише суштаство, коме је било име Парабрама (правреме?); но то се суштаство јавља у три лица, у Брами, у Вишном и у Шиви. То је инђијско тројство, Тримурти. По спољашњем облику реко би да се у том огледа исто тако начело екваторијалне поларности, као у хришћанском тројству, које је, као што ћемо касније видети, до сада највиши узор животног начела и које сасвим израстимице завршује оно што је отпочето у поларности Зенд-Авесте. Но кад боље загледамо у природу појединих лица тога тројства, тек онда видимо у каквој недогледној низини развитка стоји инђијски Тримурти према христовој тројици. *)

*) О том инђијском тројству и у опште о вери древних Инђана, која је написана у књигама, које се зову Веде (старослов. корен вѣд,

И ту је веру упропастила она иста незгода која и Зоратустрову: — лакомост и грамзивост одљуђени свећеника, брамина. Каква је неприродна поверљивост била у стари инђански јунака према тим браминима види се из приповетке о инђанском Ахилу, Карни, који је у очи главне битке поклонио свој прирођен оклон сунчаноме богу Индри, али само зато, што се тај бог прерушио у брамина, а Карна се заветовао, да ће свашта учинити, што год га буде замолио какав брамин*); елем у брамину, у слузи божијој имао је више вере нег у самом богу.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке с пута.

(Свршетак.)

Из Ирига врнем се у Гргуревце, а отуд пођем сутра дан опет преко Ирига у Карловце. У Карловцима сам изучио дољну гимназију. Од тог доба несам тамо био. Беше равно десет година. Сад их хтедох уз пут посетити. Знао сам, да ме тамо пријатељи нечекају, јер су се већ одавна по свету разишли — највише ако ми два три стара познаника на сусрет изађу. Но пријатељи невукоше ме за сад у Карловце. Хтедох да видим место, у ком сам моје детињство провео; а и иначе беху Карловци за мене од важности, јер је тамо читавом мом животу правац дат. Био сам у четвртој школи. Омладина у вишој гимназији основала је литерарно друштво, па је и мене кашње у своју задругу позвала. Ја сам не мало себи уображавао, што сам тако почаствован и отликован. У детињској занесености мишљах да сам „жени", да од мене мора кадгод што велико бити, па у том „женству" ударим онако млад и неразвијен са свом страсти великих људи у пиће. Штетне посљедице тог доба морам и данас да осећам. Иначе се скупио леп венац младих људи у нашем књижевном дру-

---

у српском у речи припо-ведати) језиком санскритовим, који је словенском па и српском понајсроднији, може се опширније читати у „Историји старога века Стојана Бошковића," још опширније у „Дра Вебера историји света", у „Историји старога века Максе Дункера," у Виљема Хумболта „Ueber Bhagavad Gita, у француском делу Бирнуфа: Introduction á l' histoire du buddhisme indien, у инглеској књизи: The institutes of Menu by Haugthon.

*) То се приповеда у великој песми јуначкој стари Инђана, у Махабарати (бој браће, Маха грчки μάχη српски мах?). Српски је читаоци познају из одломака превода брата Симе Поповића у „Матици" и у београдској „Вили."

штву. Радисмо, колико је свак могао, и бујно родољубље оплемењавало је тај више пута неважни рад. Још исте године разиђемо се сви из Карловаца. Младићи су постали људи. Два три истакоше се као песници, други се опет на ком другом пољу отликују, а све нас узајамно и данас она иста мисао, она иста идеја, која нас је тада спојила, веже и руководи: идеја, коју данас сва омладина исповеда, којој су живи апостоли Милетић и Владимир Јовановић. Само један од нас изневерио је ту идеју. Нећу да му име кажем, јер ми је тада сувише драг био. Пријатељи моји знаће га зацело. Он је за слободу и своју негдашњу браћу изгубљен. — Успомена на то срећно доба вукла ме у Карловце.

Беше за чудо леп дан, кад сам из Гргуревача пошао. Дивна Фрушка развијала се у свој раскошној красоти преда мном. Зелени виногради, тамносветли гајеви и по која бела кућица покриваше онај богати низ шарених дола и непрестано се мењајућих врхова миомирних планина, те испуњаваше ненадмашном хармонијом ту лепу слику природе, која код Гргетега најлепша бива. Кад сам код Крушедола био, зауставим кола и уђем у манастир у намери, да се помолим над гробом патријара Чарнојевића, да пољубим плочу, што покрива војводу Шупљикца, да коју сузу пустим на гробу кнегиње Љубице. Али лутах по дворишту, шетах се ходником и ни једна жива душа да ми изађе на сусрет у том немом самостану. Случајно погледам на сахат и видим да је подне. Сад сам се сетио, што је тако пуст манастир. Боје се гостију. Ја бар ни из далека несам ту грешну жељу имао, да се на калуђерском столу почастим. Шта сам знао друго радити, него се опет на кола попети и даље путовати. Што сам се више Карловцима приближавао, оскрсаваше све то више већ давно заборављене слике у мојој успомени. Колико пута веро сам се оним потоком, да изловачу тражим; сно у оној доњи расло је највише љубичица, што сам их тако радо у пролеће брао; овде на овом потоку пио сам увек воде, кадгод сам на станицу излазно, — и тако ме свако место на штогод сећало. Дивна је то наслада за човека, кад после много година у оно место улази, у ком се негда дуже времена бавио. Блискост предмета репродукује тако нагло у нама забачене слике прошлости, да нас часом у стадијум неке врсти ђора премести. Ако још репродуковане слике несу везане са немилим, или што је још горе теретним успоменама, онда је дејство тог ђора благодетно, нерви се подмлађују и снаже, прави животни еликсир струји у жиле човека. Тако сам исто и ја осећао, кад сам се у српском Сиону видео. Повратио сам се у срећно доба детињства и у тај пар био сам неприступан за сваки други ма како племенити осећај.

Карловци су се врло мало у спољашњем изгледу за последњих десет година променили, ако само ону дугу улицу изузмемо, што од пијаце станици води. Ту је више лепих нових кућа подигнуто. Остало је све по старом. Говориште ми, да Швабе карловачке и сада гледају са Магарчевог

брда, кад српске куће гору. Ето видите и така маленкост остала је непромењена. У богословији је још сва наука у „на изуст учењу," а гимназија стоји још горе него у моје доба. Народна библиотека неприкосновена је као и пре, а од повеснице последњег деспота ваљда се још који лист изгубио. Tempora mutantur et nos in illis — једни Карловци и Карловчани немењају се. Ови последњи гледају још са оном истом предрасудом на ђаке. Ту би палијативан лек нуждан био! А то би тек онда било, кад би кнез или екскнез карловачки, како му се противници ругају, диктатор карловачки био.

У осталом сам оно мало дана у Карловцима доста пријатно провео. Нашао сам нова познанства, која ме знадоше забавити. Уживао сам гледајући српски подмладак, како здравим духом дише, како се крепи и снажи, да приправан буде онај свети позив вршити, који му у његовом милом Српству предстоји. Зором би ишетао у дворску башту или чак на Стражилово, да се напојим свежа горска ваздуха, а кадкад би и у Нови Сад прелазио, да се прођем Атином овостраног Српства. То ме тако јашо занимаше, да сам одлучио, да пешто дуже у Карловцима останем, него што сам то испрва мислио.

У то дође и Видов-дан, на могох ли тако близу најдрагоценијој задужбини српској пропустити, да је неходним. То би рђав знак за моје патриотство био. На видовску зору седох на кола и одвезем се у Раваницу. Славе раваничке свake су године знатне, јер се ту највише народа из најудаљенијих предела сакупи. Политичне околности ове године учинише, да је та слава још значајнија била. Немачке и мађарске новине подигоше вику, која се једва стишала, а тим проузроковаше оно, чему се ми само радовати можемо: оне наше супароднике, који немогоше у Раваницу доћи, сетише, да још Српство на овој страни живи, да се имају још чему надати, а учесницима раваничке славе допринело је још већи појам о тој знаменитој светковини. Нека би ови редци бар из далека у сваком Србину оне осећаје изазвали, што са мном у Раваници владаше. Ја сам само посматрао и радовао се. Народ је још жив, сећа се својих мученика, а то је знак да мисли на освету. У појединим круговима паде многа ватрена реч. Даће бог и речи ће се претворити у дела. У тој нади растао сам се са Раваницом.

У Карловцима увезем се у пароброд и после четир сахата искрцам се на обалу српске Венеције на Дунаву. Уђем мало у варош, да посетим моје сроднике, а ограбио сам и времена, да у цркву одем, де сам имао прилике лепо хармонично пјеније чути. То служи на част вредном управитељу певачке задруге, г. Хорејшеку. Код цркве је одмах и читалиште. Земунски Срби могу се слободно њим поносити. После подне отиснух се из Земуна за Панчево. Кад сам поред Београда пролазио, вила се красно над српским градом црвена пророкова застава са полумесецом. Оће ли Срби још дуго ту срамоту, што њихову политичну незрелост жигоше, трпити?

На београдској станици стајаше тма жандара, који као да су позвани да мирноме странцу у први мах добар појам о полицајној струци у Србији прибаве. Али, хвала богу, Београд се већ више невиди, иначе би могао патриотским чувством пагоњен коју покрену рећи. Место тврдих бедема турско-српске тврђаве шире се српске планине, колевка слободе српске. Пројурисмо покрај Вишњице, српског сеоца па Дунаву, и за часак указаше се високи торњеви панчевачки. Са двојаким чувством ступио сам на земљу мог родног места: горео сам са нестрпљења и падао сам се. Отресао сам се немирног живота путничког и ступио сам задовољно на миран праг мог очинског двора.

У Панчеву јула 1867. П. Н.

Прва скупштина Српкиња у Новоме Саду.

Годишњи одбор уједињене омладине српске издао је поздрав свима омладинским задругама српским, члановима и свима пријатељима уједи-омладине српске. У том свом поздраву рекао је „да је просвета и напредак народа нашег, предмет и задатак нашем старању, то је аманет који је уједињено младо српство на душу метнуло свима својим члановима — мушкима и женскима. Поље је за нашу радњу широко. Оно обухвата свестране потребе духовног и телесног, моралног и материјалног развитка свеколиког друштвеног живота народа нашег. Значај нашега народа опредељује се добровољно родољубивим, мирним и поштеним трудом за срећу свога народа. Пут, којим смо се упутили, то је пут науке, пут истине на беломе дану, пут отворене речи и дела свету на видику, пут братског јавног збора и договора. Наше је знамење: да трпељиво изучавамо и поправљамо најпре сами себе, па онда својим рођеним примером и своју околину. Наша је тежња: да се приближимо узорима народских и човечанских врлина. Наша крајња мета: боља и сретнија будућност нашега рода. Оружје наше за борбу — само је књига и жива братска реч, а од нас далеко свака груба сила, или тајне слетке са јавним обманама. Пред нама су сви људи и сви народи браћа, јер и ми, љубећи и чувајући своје особине, не ћемо ништа друго, него да кроз њих, као своју природну одећу, пројавимо општу суштину и достигнемо општу цел људску. Јесте, браћо, ми не заборављамо ни у самом грешнику и противнику своме човека и брата, па ћемо тако и устајати не против њих самих, већ само противу њихових заблуда; устајаћемо не силом материјалном већ силом духовног оружја: силом љубави, силом убеђења, силом светлости ума и научних истина.“ Овај поздрав прве су пригрлиле наше сестре новосадкиње и издале су овај позив: „Годишњи одбор уједињене омладине српске, поздравом својим од 28. фебруара, о. г., позвао је сву браћу Србе и све сестре

Српкиње, да потпомажу омладинске тежње и олакшавају постизавање омладинског задатка. Наша су се браћа новосађани одазвали томе родољубноме позиву и саставили су из своје средине местни омладински одбор. Та племенита дужност не треба ни нас, женске, да мимоиђе. И нама је, женскињу, уједињена омладина српска, чланком III. својих одлука, оставила то части пуно место, да и ми у њиховом братском колу за срећу свога рода, по својим силама, порадимо. А и наше су народне песме пуне узоритих примера, где српска жена и српска девојка није само понос и помоћница у својој породици, него је исто тако великодушна и срчана родољупкиња и поборница за општу народну ствар на јавноме пољу. Оне су љубиле свој народ и прегоревале себе за његово добро тако силно, да су многе и на бојно поље ишле, те јунацима ране завијале, а гдекоје још и напоредо са српским витезовима јуначке мегдане делиле.

Од нас се данас такве жртве не захтевају, али ти светли примери наших сестара, старих народних јунакиња, треба и нас оним светим пламеном родољубља вазда да загревају и одушевљавају, те да и ми нигде не изостанемо од своје браће, где се год и нашим зрнцем ма у колико може повећати гомила општега блага.

С тога ми, нотписане, позивамо и молимо наше сестре новосађанке, да се скупимо на састанак и да изберемо за Нови Сад наш женски омладински одбор, који ће, по примеру местнота одбора наше мушке браће, отправљати међу женскима оне омладинске послове, које мушки одбор буде вршио међу мушкима.

На овај позив скупило се 17. марта о. г. у дворани друштва за радиност доста женскога света на скупштину, ма да је јако непогодно време било.

Скупштини је био почетак око 11 сахата и одмах буде за председника изабран једногласно Софија Пасковићева, а за писмене послове скупштинске В. Јовановић и А. Хаџић.

По што је скупштина састављена, председник јој, Софија Пасковићева, поздрави сабране сестре и отвори већање овом беседом: „Од ове две године, како је целокупна омладина српска уједињена, да ради о просвети и напретку народа нашег, почео се наш друштвени живот на све стране живље кретати и у српском духу развијати. Родољубива и одушевљена реч наше младе браће и девојчица, није једном приликом измамила из наших очију сузу женскога осећања, које је потекло из раздраганог или ожалошћеног срца за свој род. Узвишени тренутци, који су душу нашу потресали и узносили, узели су бивати чешћи и ми смо стали осећати, као да смо се почели на ново рађати и духом подмлађивати. Уједињена омладина српска показала је за ово кратко време и других озбиљних дела: она је издала неколико прекрасних опште корисних књига за народ; она је предузела да гаји и подржава духовну снагу или ти карактер и племенито пожртвовање српских синова за добро свога народа, и већ не један

честити српски син нашао је помоћи и подржавања од стране нашега младог српства. Уједињена омладина српска учинила је даље, те су не само по целом српству него и по далеким туђим земљама, где се српски синови налазе, као у Русији, у Немачкој, у Француској, у Швајцарској (па и у самој Америци) — поникла толика српска омладинска друштва, која се руководе и крепе духом уједињеног младог српства, будећи и негујући свест о народности својој, о јавним и приватним врлинама и узорима народским и човечанским, и одушевљавају се тежњом за духовним јединством српског народа, тежњом за искреном дружбом међу сродним племенима и најпосле тежњом за општим људским братством.

„При тако племенитим делима уједињене омладине наше, која би од нас Српкиња, могла лишити себе онога узвишеног задовољства, да може казати: „и моја је рука принела камичак, да се сагради зграда општега добра и среће народне!

„Толике примере великих и сјајних женских дела на јавноме пољу показала нам је историја не само наша него и свију других ноле образованих народа; па зашто да се и ми за добро свога народа не заузимамо? — А и ко ће, ако не ћемо ми, које смо једне сестре а друге матере подмлатку и узданици народној, — ко други, ако не ми, у чијим је рукама и неограниченој власти прво и најважније васпитање народних синова, од којих постају људи и бранитељи наши и народни?

„Заиста, драге сестре моје, ми нисмо могле имати свечанијег дана у животу нашем, него што је овај данас, кад смо се скупиле, да и ми испунимо према своме роду ону свету дужност, која човека узвишава и к Богу га приближује. Човек је само онда прави човек, кад је његова душа украшена добродетељима, — а добродетелан је онај, који своје дужности не само према сродницима и пријатељима, него и према своме народу савесно и с побожним срцем испуњава. И само онај човек има право на опште и потпуно поштовање који ни једне од својих дужности не напушта.

„Ми, женске, ваља тако да живимо и да радимо у толико више, што је природа нашу страну оскудно обдарила другом каквом снагом, и ми смо са свим без одбране и заштите, ако се не наоружамо штитом добродетељи и не заклонимо оклопом свију приватних и јавних врлина.

„Ја сам уверена, да ће те ви тако разумети смисао духа из гласа уједињеног младог српства, по коме смо се на овај састанак скупиле, и за то нека је још једанпут по хиљаду пута срећан и благословен овај радосни дан, у који ево ми прве од садашњег женског кола ступамо на јавно поље рада за срећу и напредак свога народа. А Бог ће дати те наш пример не ће остати усамљен у нашем милом српству.“

Беседа је та слушана с највећом пажњом и често је прекидана усклицима одобравања, а на свршетку заорило се из свију грла: „Живела!“

Прогласив скупштину за отворену, председник позове чланове, да се разговоре како би и чиме могле женске припомоћи радњи уједињене омладине српске.

Сестра Јелена В. Јовановићева одмах предложи заједнички месни одбор мушкиња и женскиња за омладинске послове. Она је тај свој предлог увела и разложила овако: „Ми смо имале радост поздравити у нашој вароши п р в у скупштину уједињене омладине српске.

„Ми тада означисмо наше учешће у заједнина родољуба српских венцем жеља, да та заједнина буде вечита.

„После скупштине ми пратисмо сваки корак омладине српске, читасмо жељно омладинске књиге и листове, слушасмо са поносом живу реч омладинских предавача о слободи и напретку народа, походисмо у гомилама омладинска села и беседе.

„Кад дође друга омладинска скупштина, ми тада из душе и срца поздрависмо сједињене родољубе српске. Скупштина омладинска у Београду, која потпуније определи уједињену омладину српску, закључи, да и женскиње — по могућности и природном положају свом — ради за постижење омладинског задатка. Ја мислим, да међу нама нема ни једне која не ће радосно прихватити мудру и родољубиву реч наше старије, нама тако драге и од свију поштоване, сестре Софије Пасковићеве, која нас позива да се придружимо браћи нашој, у јавној радњи за опште добро. Шта, зар сестре Црногорака, зар кћери старих Српкиња, у свету чувених и поштованих са своје сарадње у делу браће своје, да не буду вијене у колу омладине српске, која данас ради да осветла пред светом поштени образ српски, и да развије оне врлине, које са млеком мајчиним Србин у себе усисава? Не, ако и јесмо имале несрећу, да се пре једног и по века и више одвојимо од народног огњишта, није опет престало наше срце куцати за будућност рода свога. Ходамо на јавним забавама испод руке са знаним и незнаним, са пријатељем и непријатељем, а како неби похитале да примимо пружене руке браће, мужева, очева и синова својих у делу од кога зависи и најмилије и најсветије наше. Знамо ми добро од које смо крви и племена; знамо, како су наши стари, мушкиње и женскиње, старо и младо, сви сложно устајали и пријањали око онога, у чему је дужност и част свију Срба; знамо, како су они заједничком радњом стекли поштено име и поставили славне основе народности српској: ми то знамо, и не можемо никад заборавити, шта смо дужне кад се ради, да се сачува и приновн свети аманет народних врлина, што нам је од наших старих остао. Та и за што смо се друго скупиле данас овде, него да се разговоримо и договоримо о дужности својој у општем делу српском?

„И кад не може бити сумње о нашој жељи, да се одзовемо браћи што свету на видику раде за просвету и напредак; онда да се одмах разговоримо

шта и како ми, у природном положају нашем, можемо радити међу омладином српском.

„Молим вас, послушајте ме, да вам у неколико речи кажем како ја судим о томе.

„У позиву, којим смо сазване данас на скупштину, каже се, да саставимо „одбор који би по примеру одбора мушке браће, отправљао међу женскима оне омладинске послове, које мушки одбор буде вршио међу мушкима.“ И ја мислим, да нам ваља имати месни одбор за омладинске послове. Само ја судим, да би се и природи омладинске заједнице, и природи нашег женског положаја најбоље одговорило, ако би се одбор женскиња спојио са одбором мушкиња за омладинске послове. Ја се надам, да није нуждно, да вам овде посебице набрајам тегобе и сметње које скоро немогућним чине, да у нас женскиње одељено раде јавне послове око просвете и напретка. Ја сам уверена, да свака од нас зна, колико је нама на сваком кораку омладинског задатка нуждан савет и упутство браће наше. И тако предлажем:

„Да буде један одбор местни за омладинске послове, састављен и од женскиња и од мушкиња.

„У заједничком одбору могли би се послови омладински поделити онако, како ће мушки радити оно, што њима од руке иде; а женске опет оно, што њиховом природном положају одговара.

„Тако би се родољубива радња Срба и Српкиња узајамно допуњавала, и одбор би представљао ону сагласност омладинских усиљавања, у којој се огледа једна иста мисао и један исти дух у браће и сестара, сједињених љубављу општег добра.

„Заједнички местни одбор сазивао би, наравно, и заједничке скупштине, на којима би се мушкиње и женскиње саветовали и договарали о пословима уједињене омладине српске.

„Ако би се овај мој предлог примио, онда би требало одредити из средине наше неколико сестара, које ће у име наше позвати месни мушки одбор на договор о заједничкој радњи за просвету и напредак.“

И та је беседа саслушана и поздрављена усклицима „живела!“

За тим се заметло питање: Хоће ли се изабрати месни женски одбор одвојено од мушкога одбора, или ће бити један месни одбор из мужкиња и женскиња за опште цели.

Пре него што се дошло до решења тога питања, ваљало је, наравно, саслушати разлоге оних, који су за одељене мушке и женске одборе, и разлоге оних, који су за заједничку радњу мушкиња и женскиња. Према томе председник предложи а скупштина одобри, да се при већању могу саслушати и они од мушких, који би били вољни, да својим сестрама помогну мушким саветом у послу, који је дужност колико женскиња, толико и мушкиња.

По дужем већању, и пошто су саслушани различити беседници и разлози за једну као и за другу страну, приступи се гласању. Све искупљене сестре, осим двеју, (које беху за чисто женски одбор) усвоје предлог: „да буде један одбор местни за омладинске послове, састављен и од мушкиња и од женскиња.“ Заједничком одбору остаје слобода, да се подели и на пододборе, од којих понеки могу бити састављени и од самих женских.

За тим се изабере одбор од више сестара, који ће позвати мушки месни одбор на договор о састављању заједничког одбора мушкиња и женскиња за омладинске послове око просвете и напретка.

На овој првој скупштини женскиња изнесени су и неки предлози о томе, како би женске у нас могле нарочито припомагати омладинском задатку. Ево тих предлога:

1. Да уписују чланове у омладинску заједницу и да скупљају прилоге за омладинске цели.

2. Да надгледају сиротињу и болнике и да се старају за одело и обућу сиромашне деце, која у школу иду.

3. Да надгледају женске школе, и да се старају, да сиромашне женске нађу посла, од којег ће моћи поштено живети.

4. Да дају примера умерености и разумној штедњи, као и примера уздржавању од рђавих а потпомагању добрих обичаја.

Председник скупштини Софија Пасковићева живо је и као права мајка српска разложила, како би Српкиње пре свега могле да уз прилоге за омладинску књижевну радњу скупљају и прилоге за оснивање фонда, из кога би се потпомагали добри сиромашни ђаци. Она је напоменула, како су у нас толики од најбољих ђака у тешкој борби са сиротињом и најпосле јој подлегли, те им млађане кости труну у црној земљи онда, кад би роду своме од највеће користи могли бити, да несу били себи самима без сваке помоћи у сиротињи остављени.

После свега што на првој скупштини Српкиња чусмо и видесмо, можемо се тврдо уздати, да ће нас сестре наше потпомоћи у радњи на пољу просвете и напретка, на коме се омладина српска ујединила. Стоји само до мушке озбиљности и достојанственог одзива наше браће српске, па да се потврди, да су наше сестре Српкиње у јавном као и у приватном животу сама част и понос роду српском, да су заиста права срећа за правог човека!

Књижевне белешке.

* Добро уређивани лист „Bosiljak,“ који је престао био, почео је на ново излазити. Јако се радујемо што се нашло родољуба, који су му пружили руку помоћи. Цена му је 3. фр. на годину, а излази два пута на месец на вел. табаку у 8-ни. Лист овај, који је интересима младежи посвећен, препоручујемо пажњи и наших читалаца.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ВОИН. Лист за воіне науке вештине и новост. Издаје и уређује Драгашевић официр. Година IV. Излази у Београду три пута у месецу на целом табаку на мал. 8-ни. У Београду у државној штампарији 1867. Стоји на годину 6 ф. а. вр. или 60 гр.

НЕДЪЛНИ ЛИСТ. За душевно и стварно напредовање народа. Уредник Іован Бѣоградац. Издаватељ и штампар Игњат Фукс. Година I. Излази у Новоме Саду од 1. октобра 1867. г. сваке недеље на целом табаку у четвртини. Цена му је на годину 4 ф. а. в.

ВРШАЧКА КУЛА. Недељни местни лист за трговину, обртност и јаван живот. Издавалац и уредник Мита Ф. Поповић. Година I. Излази у Вршцу од 1. октобра 1867. г. сваке недеље једанпут на табаку у штампарији Ј. Е. Кирхнера у Вршцу. Цена му је на годину с поштарином 4. ф. 80 н. а. вр.

ЗЕМУНСКИ ГЛАСНИК. Недељни лист за умне и материјалне интересе својих читалаца. Издаје и уређује И. К. Сопрон. Година I. Излази у Земуну од 4. новембра 1867. г. сваке недеље на целом табаку у четвртини у штампарији И. К. Сопрона. Стоји на годину: 5 ф. а. вр. у банкнотама с поштарином, а за Србију, Босну, Херцеговину и Стару Србију 60 гроша турских, ван турске поштарине, коју предбројници сами плаћају.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. (Наставак.) — „Та Срби ми смо, јунаци ми смо.“ Песма Мите Петровића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. — Народне песме. — О Јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. (Наставак.) — Подлистак: У Славонији и Срему. Белешке с пута, од П. Н. (Свршетак.) — Прва скупштина Српкиња у Новоме Саду. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Ово је последњи број од прве четврти. С тога молимо лепо све наше претплатнике, којима рок претплати истиче, да изволе претплату што пре поновити.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 10. У НОВОМЕ САДУ 10. АПРИЛА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

(Наставак.)

У књижевном животу, који се почео на све стране у Срба развијати, Вук је стао био на таково место, на којем пониче светлост, која просвећује цели народ. Где год се показује он, видимо одмах уз њега и народ; кад нам проговори он, чујемо уједно и одјек народа; кудгод се макне, увлачи се у сами живот онога краја и нама се чини да га нестаје у томе раду, али се из пепела његовог подиже нов живот, који развија и у пуниј слику доводи тело целог народа српског. Осим песама, приповедака и пословица народних, он нам износи живот и обичаје српске у свима покрајинама и стара се да нам определи капитал народни, истражујући у своме „ковчежићу“ колико има Срба и које су те земље у којима Срби живе. Он нам описује устанак и догађаје у српском народу, којима је сам очевидац био; прича их и странцима и помаже им да упознаду стран и изображен свет са Србима. Једном речи: народу обраћа сву своју пажњу, па кад је побележио што год је више могао од онога, што је народ својим умом створио, онда се постарао да га упозна и са „откривењем“ вере, коју верује и — преводи за народ „јеванђеље.“

Тако се у тим умотворима показао дух, који је дисао кроз цео народ; сваки је тежио да га увуче у себе и да говори и пише језиком, који говори народ, и кад се поред малене Црне горе подигла и повећа Србија да заступа и брани интересе српске, онда се сви Срби источне цркве осетише у душевној заједници и поуздаше се да ће скоро осванути у заједничком независном стању.

Али је био још велики део тих браће Срба, који је одељен био од њих и поцепан међу собом. Разна писмена и правописи, којима се служише списатељи тога дела, и надмоћије покрајинских имена над општим именом народним сметали су, да се утврди заједнички живот и књижевност међу њима. То је део нашег народа, који припада западној цркви. Тамо је у слободном граду Дубровнику задуго цветала књижевност, али као што је поникла тако је и угинула под упливом талијанским. Кад је међу суседним Талијанима, Немцима и Мађарима оживила мисао народности, много су ти крајеви изложени били њиховом утицају, али се и народна снага почела прикупљати и отпор давати; Мађари су били први суседи; држава у којој они владају била је у заједници са Славонијом и Хрватском и њихови начелници хтедоше и у те земље пренети власт мађарског језика. По овде је народна књижевност већ спремна била да се појави и да развије велику радњу.

Притешњени Словени аустријски почеше тражити узајамности са свима словенским племенима, те жеље њихове крштене су именом, које се брзо разнело по свету. Тако названи „панславизам" ужасавао је странце а храбрио Словене, ма да је то била само нека слутња, јер нити први знадоше рећи чега се боје, нити други у што се уздају. И једни и други вероваху тек у њега, а међу Словенима особито она племена, која су највећма изложена била страним утицајима; то је име било кадро, да им у првој немоћи уліје поуздања у свој опстанак и одушевљења за свој развитак. У то се име почело веровати и у Хрватској.

Међу Хрвaћанима настане живља радња на књижевном пољу. Они су били на то изазвани, ако немогоше напустити својега језика. И тако се састане у Загребу коло књижевника, који су одушевљени били за развитак народног живота. Хрватска је малена била да сама много учини, те се они постарају, да под једну књижевност споје са Хрватима и Србе западне цркве, и неће да укључају сметње, са којих је дотле поцепан био књижевни живот међу њима. Тако се уведе нов правопис, којим би се служили сви, који латиницу употребљују, па се онда напусти областни дијалекат хрватски и усвоји језик, који се већ разчуо био по целом изображеном свету. Започне се писати језиком српских народних песама, који се тамо тим лакше увлачио, што су се њиме служили и дубровачки песници, а дела тих песника тамо су се с особитим ужи вањем читала и проучавала.

Тако се споји књижевност Хрвата и Срба западне цркве и узме за основу језик којим се служе и Срби источне цркве. Један језик овлада међу свима.

Сметају још само различна писмена: на једној страни латиница а на другој кирилица, но и ту ће време измирити погодбу.

Обе те књижевности многе су утицале једно на друго. Заметала се била борба ради имена народна и што је жешћа бивала, тим се већма проучавала историја и дух народни. „Илири" називали су се сви, који су на пречац хтели да споје обе књижевности под једно име народно. По демократски дух српског народа морао је ту да устане на отпор, јер му је српско име прирасло за срце, па није могао примити намет имена, које није имало никаква корена у његовим појмовима и осећањима.

Заустављамо поглед свој над свршеним делима и поужкивајмо у хармонији гласова једног истог језика од Тимока и Балкана до иза Загреба, -- па да пређемо даље.

Свуда се у тим крајевима развија књижевност у народном језику, на основи од народних умотвора. Оставимо сваком своје име и негујмо у срцу љубав и узајамност па да нас и сретни као и несретни дани нађу спојене неразлучном свезом једнонародне заједнице.

(Наставиће се.)

СРПКИЊЕ НА ЗБОРУ.

Ох, мисли дична, што срећу стварaш!
Ох, жељо лепа, што срце згараш!
Крепусте с н а ж н о успаван глас...
Што оку сетном' даљина скрива,
О чему душа радосно сниva:
То данас, сејке, у з д и ж е вас!...

Кад срцем севне искра значајна,
Кад челом спјне помисо сјајна, —
Зар се не ближи тад л е п ш и дан?
Племена ког смо — сви добро знамо,
Племену славном пасти не дамо!
Та — с нама, сејке, ускрс је знан!..
У Б е ч у.

Дуго је тугу јадала вила...
Утеха тузи — с у з а је била,
Јер њу још ма'ну душмански свет:
Ал' воља с т а л н а, ал' срца ј а к а
Скинуће ланце с ж и в а јунака,
Пустиће старом соколу лет...

У борби тешкој — мере се груди...
У њој и жене бивају људи:
Кад мушком снагом дознаљу спас;
А ми с в и добро, сви добро знамо
Племена ког смо — на му не дамо,
Да срећу куне — код живи нас!...

Г р ч и ћ — М и л е н к о.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

II.

На Сави стрши неколико високих од камена кућа, које су наређане једна до друге у улицама, које воде на Врачар и на Теразије. У нутра, у многима од њих, ништа се не чује, јер је свет у њима сањив, од месојеђа и постова, па мора да спава мртвачким сном и по дванајест сахата, а неки пут и више, превртући се с једне стране на другу. Отуд и видимо после лица, на којима се види да ништа не мисле. Међу тим заспалим кућама и задебљаним мозговима има једна кућа друге сорте, у којој живи Сава Јовановић.

— У овој се кући лепо живи! — говорио је један амалија другоме, показујући на кућу Саве Јовановића.

— А од куд ти знаш да се у тој кући добро живи? — запита га сељак, који се ту десио.

— Лепо се живи, па то ти је, а за што — ја не знам. Ја видим то по псима, коњима, кокошима па — мислим, да мора бити и људима добро.

Брате Србине, немој завидети томе богату човеку, нити великашу, нити икоме ко живи у тим великим кућама. Амалија гледа на коње, псе и кокоши и на различите спољашне уресе, па изводи да се ту мора лепо живети, но ти, мој брате, не знаш, да у тим кућама добро живе само пси, коњи и кокошке, јер их је газда купио за новце, а за жену и децу није дао ни паре; за жену није ништа дао, него је још уз њу добио велики мираз, па с тога за њу и не мари, и био би врло рад, кад би могао склонити још који мираз. С тога бежи, брате Србине, одатле у твоје село, па живи са твојом голубицом, гајећи своју голубчад оним, што ти је Бог дао, па ћеш бити много сретнији; твоја ће душа бити мирнија, него код ових што живе по великим кућама. Ради, мој брате рођени, па ћеш бити срећан, а бежи одавде, бежи....

У тај мах отворише се врата, и они угледаше пратњу. Напред су ишли ђаци у стихарима, држећи чираке и рипиде, и певајући или боље рећи маучући: „Свјати Боже;“ за њима попови у одеждама, држећи свеће у рукама, које су биле завијене до пола у мараму; а за њима, већ како је у обичају, носили су мртваца, јер он није желео да умре, дакле нити се убио, ни отровао, ни удавио, већ је Богу било угодно да га позове к себи, па га је и позвао. Из тога се види, да је умрьо као хришћанин, с тога

га је и требало сахранити по хришћански; за мртвацем је ишла Бабанесибаба. Ту Бабунесибабу сви знају; то је она иста Бабанесибаба, коју ћеш видети на свачијем погребу: то је удовица Николе Мишића, онога Николе, што је имао обичај, да сваки дан попије по пет-шест ока ракије, да поједе по десет драма леба, од чега је најпосле и умрьо, т. ј. скончао се, оставивши Бабинесибаби у насљеђе: по туцета деце и дуга у механи сто тридесет и два гроша. За бабом су ишли остали сродници, „господар" покојнице, т. ј. њен муж, ћерка покојнице Цаја, и син Пера, а за њима остали рођаци, пријатељи и прије, познаници, комшије и комшинице, т. ј. читава будумента жена одевених и окићених као да иду на бал, да се повеселе, да се поразговоре и да протелале своје хаљине, управо налик на цигане, који кад купе пиштоље па задену за појас, мисле да су страшнији од Абдул-Азиса. По њима се види да се верно држе ове песмице:

„Нафракала бојом лице,
Навукла је обрвице,
Па сад мисли које види
Тај пропада немилице!"

Најзад је ишао цео чопор баба, које нити је ко звао ни молио, него оне саме мисле да чине добра дела ако одаду последње целованије божанственом мртвом трупу, и да мало поплачу од немања друга посла. — „Ох, ох, ох, тешки су грехови" — чује се на једном месту — — „Помилуј нас господи, помилуј нас грешне" — зачу се на другом месту — — „Ала је мајсторски навукла обрве Милка." — — — „Виш како се лепим белилом намазала Маца, па чисто јој се не познаје, а мој муж све живио и живио...." „Пошто ли је риф и где ли је купила ону хаљину Перса . . ." „Није хтио господ мене стару да узме; него мога сокола — сина...." „Ух како су страшно скупа дрва — кола 60 гроша...." „Блажени кротки јако ти насљедјат земљу...." „Није ми купио нову хаљину, па ти се доватисмо...." „А ја, богме, не могу да се отресем мога мужа — хоће да ми једнако купује хаљину...." „Не дам ја њу за њега, не дам није богат...." „Мене мој муж изберашово за дан...." „Ја ћу умрети ако ме за њега недаш...." „Блажени милостиви јако ти синови божији нарекутсја...." „Нешош, враг га знао, сваки дан липати пасуљ, па за то по некад испечемо тикава, или скувамо купуса...." „А моја опет снаха што што ти је лења, размажена, ништа не ради, све квари е...."

— — Ето овакви се разговори чују међ незваним гостима, комшијама и бабама, које опет рачунају за свету дужност, да по

каткад обришу очи патистеним, црвеним, белим и како ко има марамама, заборављајући што су скупа дрва или што је снаха лења. Само једна баба рече: „Мој покојни муж био је добар, сиромах, спомени га господи, и све је живео и живео, као да жали што није пре умрьо,“ а — друге бабе климнуше главом, што значи да јој оне за право дају, и да она говори праву истину.

А за што ти, неутешна удовице, носиш црне хаљине једнако, и непрестано „охаш и ахаш?“ Твој је покојник у гробу, одкуда се више не враћа! Утеши се дакле! Или ти мислиш да превариш свет, да си бајаги љубила свога мужа, и да је он тебе љубио као своју душу, и да сте живели мирно, срећно и задовољно? О, не, ни кога ти не можеш преварити! Сви знају, да је твој муж имао ретке способности, да ти почешће ребра ломи, витице чупа и да те по петама бије. Ти си причала, — још док је он био жив, — да докле год је на свету чиновника, теби ће бити мрско да видиш чиновника! То је цела истина, па за што хоћеш да вараш и себе и друге? Боље скини те црне ризе, нафракај лице као твоје друге, и удари белила толико, колико је обична порција. То је твој занат, знамо те!

Однеше покојницу у цркву као што треба, очиташе јој опело као што треба, а после је однеше на гробље као што треба. Црна мајка земља отворила недра своја да је прими, а један од фић-фирића, који се надао масном залогају, извади из џеца хартију, и не обрну се покојници, — јер га она и неје слушала, — а ни „господару“ покојнице и њеној деци — јер је њима врло добро био познат живот покојничин, — већ осталом свету и танким тужним гласом започе: „О драга, добра и послушна супруго! Што се тако прерано затвори у немилу вечну кућу, заръ тимъ послужи свога мужа и своіой деци у њиховомъ очаяню? Комъ оставляшъ старогъ мужа, милу децу да ій разговара, кудъ идешъ цвете домаћина, што уцвели ядногъ мужа. Ты се мучи, пати, труди, какву радость ти имаде за то кратко, твоє кратко време? О несретня судбо! Што се тако титрашъ са родомъ людскимъ! О! Драга! твои тлѣни остатци кажу намъ последнѣ збогомъ! О! збогомъ! збогомъ Драга! Никада те твой мужъ, сынъ, ћеръ, родъ, приятельи и другови заборавити неће; а ти ожалошћени и ояђени супруже, ожалошћени сыне и ћери и сродници некукайте више. Драга ниє поништена, ниє є нестало, но само се у облику преобразила, а ти Драга коя садъ насъ оставляшъ — лака ти земля била!“ Ову сам ја беседу украо из једних уважења достојних новина, па ако баш хоћете да знате из којих, онда узмите „Зимзелен“ за 1867. год. бр. 28. После мог искреног при-

знања читаоци немају права да ми пребацују да сам саможив. Правило је код људи: кради, варај, удри, убијај, обећуј, износи свакојаке клевете, али то све тако „приведи на концу“, и показуј људима да си ти и великодушан, поштен, ритер и анђео без греха. На ово и ја потпуно пристајем, ал' знајте да има пословица, која вели: „Свака луда има свој свет,“ — и то није бадава речено, има и свакојаких људи у свету.

Ево спуштише покојницу у хладни, мрачни гроб. Поп прочита: „Помилуј ме Боже по великој милости твојој“, и баци груду земље, остали се прекрстише и рекоше: „Вечна јој памет.“

— Господи опрости ми грехе вољне и невољне, — шаптао је Сава Јовановић, дркћући сав хладан....

— Збогом, збогом мати и немој се љутити ако сам те кад год увредио, — говорио је Пера и сузе му се под брадом састајаше: — Ти си нам била добра мајка; ти си нас волела како само може мати да воли своју децу; ти си била наш анђео хранитељ; без тебе би наш живот био горак и чемеран; без тебе Бог зна шта би од нас било...

И много је много још те говорио Пера, и дуго су му капале сузе на гроб матере му. Ко би знао да нам каже, шта је у то време Пера осећао? Ко нам може казати, чега се Пера тада сећао? За цело су спомени морали бити страшни, кад је тако горко плакало дете. Па и ко ће нам казати, какав је камен лежао на његову срцу, кад је гледао да му сарањују све, што је њему било мило и драго на овоме свету? Нисам појета да откривам тајне срца људског. То кажем искрено. Не знате ни ви, читаоци, па сигурно и не треба да знате.

Цаја је пољубила материн гроб, и само је рекла: „Збогом, мајко!“ Она није плакала, није бришала очи, није уздисала ни јецала, већ само је гледала или на своју мајку или у даљину, и поглед јој је био необично тужан. Да ли јој је било тешко, што јој мајку сарањују, ми не знамо, али знамо да су бабе међ собом овако говориле:

— То није човек, није девојка, већ је камен, дрво, животиња, вештица, земља, хуља.... Да проли бар једне сузе, бар да једном хукну или јекну.... Стоји као дрво, па само очима трепће.... гнусна....

А ја сам мислила да узмем тај камен за мога сина, — говорила је неутешна удовица; — благодарим ти, господи Боже, света богородице и свети бесребрници Кузмо и Дамјане, што је до сад не испросих. Довела би ђавола у кућу.

— Зар за твога сина, тог картаџију, пијаницу, лупежа, — ја је, богме, не би дала! — помислила је друга баба, која је одгризла мали прст своме „господару“ у време њихове младости, а сада преко недеље обично га бије трипут, па све ватрањем, и рече гласно: „Шта ту треба још говорити, ти би доиста довела себи у кућу ђавола!“

— Ни коме не бих ја рекла, да узме ову пакосницу, па ни моме душманину. И целоме ћу свету казати, да је она неваљала; рекне трећа баба, у које на место уста беше нека руша, а из те руше помаљао се на свет божији само један зуб: „Ја, ја, ја ћу њу осрамотити по целој вароши —, нека сваки зна њезине грехове,“ — и баба се прекрсти и погледа на небо призивајући Бога у помоћ.

Идите, миле бабе носите аброве, грдите, срамотите и упропашћујте саморану девојку, она нит' је ваша кћи ни рођака! Зашто би је и жалили? И зашто јој не би пакостили, кад само то можете да радите. Вас неје нико молио, да урадите добра дела, знајући врло добро, да их ви несте кадре урадити, што се пак тиче злих дела, ви би чак и нашем праоцу Адаму напакостиле, да он неје заранije отишао на небо. Какав посао радите ви, бабе, достојне поштовања? —

— Ми немамо никаква посла!

— Шта ви радите читаве боговетне дане?

— Ништа! Ето ходамо, пијемо, идемо у цркву те се богу молимо, да он нама опрости грехове, — занимамо се, као и старци покајанијем.

— И добро радите; види се да имате доста времена и да грешите и да се кајете и измољавате грехове: имате времена и пакостити и кајати се, па и радите ваш посао. Наговарајте синове, да су неверни својим женама, мучите снахе своје, тиранишите их, не дајте им мира ни ноћу ни дању, ни кад доручкују, нити кад ручају.... Вама су оне криве.... Радите, радите.... Али ево што ћу вам рећи: Ви велите, да је Цаја синьи камен, цепаница, јер неје ни сузе просузила код гроба материна; али вас је тако искварио живот, да ви несте ни виделе: каквим су пламом пламтеле очи цајине, каква се велика туга и жалост исказивала у њеним очима! Да сте ви кадре биле све то видети, то би затрептале од страха и ужаса. Јадне и жалосне бабе, идите и телалите, — срећне сте, немате никаква посла, а у цркву — још је рано!

Сава Јовановић, враћајући се кући с гробља, мислио је ово: „Господе боже, е како се то десило, ја никако не могу да разумем.... Мало ли сам је пута био и пребијао, па до сад се ништа овако

неје десило, а сада сам је само једном ударио и — сконча се.... Чекај!.... Како оно беше?.... Да, тако је, тако! Ја сам дошао кући љутит, као змија. А како да се не љутим кад ме проклети Стева преварио и узео више него што треба седамнаест гроша — е па сад се не љути.... Ја дођем дакле кући љутит и запитам сина: Пошто си ти купио месо? — По сто и десет пара. — Код кога си купио? — Код Живка — вели. — А зар си сакат био и неси могао отићи до Николине касапнице? Зар ти не знаш да Живко свагда продаје скупље, него ли Никола? — Син ми ћути. — Што ћутиш бубо, као дирек? — питам га ја. — Он ништа не одговори, а ја песницом правце у главу. Син дрекне, занија се и падне на земљу, а крв му шикне из уста и носа.... Ту му долети мати и кад виде сина, почне: Зар ти није грехота тако нечовечно бити твоје рођено дете.... За то ће те бог покарати. — А ја, не гледајући на њу, дрекнем на сина: „Устај ујо, или ћу јако одпочети.“ — Ја не дам да ти њега више бијеш — рекне жена. — Ћути, цикнем ја; кад ја говорим ти мораш ћутати. — Али он је моје дете као и твоје! Ја сам његова мати. — Ако си мати, ја сам отац. Кажи ти мени које њега досад ранио и одевао? Ти је ли? — Она заћута. — Видиш, да не треба да се заузимаш за туђ посао. — Како да није мој посао бранити моје дете? — Није твој посао, и то ти је. — Ја не разумем. — Разумећеш, — велим, а и не треба да разумеш. Ја могу разумевати а ти не треба, јер сам ја твој муж и господар у кући, а ти шта си? Жена, крава.... — Ја врло добро разумем да си ти домаћин и господар у кући, али и опет не дам да ми бијеш сина, — рече она и сузним очима погледа на ме смерно и са страхом. То ме још више разједи и ја дрекнем: Шта?.... Како ти смеш и да се разговараш са мном? Знаш ли ти, да ћу те шчепати за чуперке па тако обрнути да ћеш видети деветора небеса. Види се да те још несам дотерао у ред.... И од тешке љутине ударим још једном сина ногом, па погледам у жену да ли се умирила. О, боже, каква је страшна злоба кипила јој у срцу. У тај мах да је била снажна, полетела би на мене и за тренут би ме разтргла као тигрица. Не говоре људи бадава да свакојака животиња, до смрти своје брани своју децу. Погледав на жену своју и видећи да је љута, побесним као какав курјак или вепар и опет ударим сина. У том тренутку жена полети да ме одгура од сина, а ја је млатнем. Она.... опрости ми боже грех, јер сам га учинио и не мислећи да га учиним! Е па видла је жена да сам био љутит, па за што се заузимала за туђ посао? За што је сама налетала у кавгу и навела ме да учиним грех? Она је више

крива, него ли ја, — рече најзад потпуно невини Сава и, дошав кући, запали свој чибук и умири се.

И тако ти један Саво, који се тако лако сам пред собом правдаш; има још хиљадама људи, који тако мисле као и ти, који сами себе правдају и умирују. Зар има на овом белом свету таког разбојника, лопова, кокошара, убице, силеџије, чапкуна, ниткова, бесомучњака, луде, који би признао да је такав какав је у истини. Доиста такав човек, у коме је убијена искра човечанства, не може признати себе за лупежа, силеџију и т. д. Он пре држи себе, да је безгрешан, да заслужује поштовања, и чак се увлачи да буде тутор црквени или спротињски. Видиш, г. Саво, да ја о теби говорећи не могу рећи, да би ти г. Саво, био савршено невалјао; ја знам да има људи много горих него ти, који свесно чине другоме зло; ја видим да твоји пороци проистичу из немања изображења и васпитања, и од природне наклоности ка свему ономе, што је блатно, гнусно и зверско. Ја знам, да си ти још у младости изгубио човечански облик; знам, да те још у детињству судбина треснула тучком у главу, с тога те и не могу сувише окривљивати; ти знаш да се говори, да будалу, грбавог и звера лечи само гроб. Умрећеш и ти, г. Саво, постаћеш добар човек и честит отац породици. Али не могу да ти не споменем неке твоје старе прећашње грехове, јер ме на то приморава јавно мњење у друштву. — Хајде, г. Саво, — говори ти јавно мњење у друштву. — Куда? — питаш ти. — Видићеш, — говори опет јавно мњење. И Сава иде.

И гле, Сава види пред собом опет гробље; али је ово гробље друкчије и црква друкчија, неје нова... Месец светли, виде се гробови; бућине негде вичу, у даљини се чује лавеж паса. „Дај руку, г. Саво, и хајдмо даље.“ говори му јавно мњење, „хајдмо даље на средину гробља. Али од чега си се тако ти уплашио? Од чега дрхћеш? Од чега ти се коса тако костреши?...“ „Не могу даље,“ — говориш ти: бојим се..... Погледај, ко оно пред нама стоји?“.... питаш ти. — „Шта то пред тобом стоји, г. Саво? Твоја је дужност да ми све кажеш. Ја сам јавно мњење, хоћу све да знам; ако ли пак ти не ћеш да говориш, ја ћу ти сам казати, шта ти онамо видиш, јер сам ја јавно мњење — ја све знам!“ — „Пустите ме, сакрите ме, спасите ме,“ — вичеш ти, али је молба забадава. — „Ја те не ћу, г. Саво, пустити, док ти не видиш све, што је потребно да видиш. — Ја знам, шта ти видиш... Је ли, ти видиш пет људи, (јесте! сав у страви говори г. Сава): двоје женских и троје мушких. Лица им бледа са модрим негама (у! у! цвокоће г. Сава); оштро и стреловито гле-

дају на тебе десет тамних очију, и пет мршавих, бледо-сињих руку прете ти. Је ли тако? а? „Тако, тако, само те молим пусти ме,“ говориш ти. „Али ја се не дам умолити“ одговора свет. „Ето гледај, познајеш ли ти онога човека што држи своју главу у рукама? Не познајеш? Е, ја ћу ти га казати. То је твој брат Милош. Памтиш ли ти, кад је у Србији царовала потпуна анархија, кад су главе људске падале као снопље, кад се партаја Обреновића клала и гонила са противном партајом? Памтиш ли, да су сваког, који је год био веран династији Обреновића, предавали у руке џелатима. Ја знам, да ти то све памтиш, него послушај ме даље. Твој брат био је богат човек, а ти нејси имао ни мангуре. Твог су брата сви поштовали и уважавали, а тебе презирали. Тебе почне јести завист, и ти постанеш шпион, и јавиш Вучићу, да је твој брат одан Обреновићима, па да је саставио заверу с намером, да твога брата убију, и да ти наслједиш његово имање.... Сад гледај даље: ено оно је она иста жена, чије си поштење ти обесветио, обећавајући јој да ћеш поштедити живот њеном мужу, кога је она силно љубила, па кад си постигао своју скотску намеру, ти си јој показао на коцу мртво тело онога, за кога је она жртвовала своју част. То се догодило у то исто време Вучића, кога си ти обрлатио, и свима се средствима старао да вараш, и њега и све остале да за нос водиш само да напуниш твоје џепове. И твоји су се џепови напунили новцима стеченим свакојаким неправдама и гнусностима. Е сад гледај још даље: Ено, оно је твој старији син, кога си ти уморио глађу; а ено твога слуге, кога си ти убио окомице трупцем, па си казао свету: да ти је слуга пао са кућне стрехе и убио се. Најпосле, ено, оно је твоја жена! Гледај још јој крв иде на уста, гледај, теши се, и буди спокојан!

Спаваш ли ноћу мирно, Саво?

Другог дана после свега тога у савиној је кући свештеник чатио молитву, и Сава се усрдно крстио говорећи: „Опрости ми, Господе, моје грехе! Не узнемируј ме, Господе, страшним привиђењима. У сваку твоју цркву даћу по пет стотина гроша, а у манастире шест, а на гроб божији послаћу хиљаду гроша.“

Да ли је чуо Господ молитву савину? — ја за сада не знам казати.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

4.

Мајка буди бисер Мујезина:
„Устан' горе бисер Мујезине,
„Па ти проси дилбер-Анђелију.“
„„Ја је просих, ал' мајка не даде,
„„Мајки дајем кумаш антерију;
„„Мајка даје, ал' баба не даде!
„„Баби дајем ћурак недерани,
„„Бабо даје, ал' браћа не даду;
„„Браћи дајем коња нејахана,
„„Браћа дају, ал' сека не даде;
„„Секи дајем ведро огледало,
„„Сека даје, ал' род је не даје,
„„Роду дајем трешње истргане,
„„Род је даје, ал' Бог је не даде;
„„Богу фала, ал' роду не фала.““

5.

Мајка Јању рано буди:
„Устај, Јањо, јутрос рано,
„Набјели се нарумен' се
„Па ти ајде у чаршију,
„Сусрешће те три дилбера:
„Један ће те поздравити,
„Други ће те загрлити,
„Трећи ће те пољубити:
„Који ће те поздравити,
„Оно ће ти свекар бити;
„Који ће те загрлити,
„Оно ће ти девер бити;
„Који ће те пољубити,
„Оно ће ти драги бити.“
Припев уза сваку врсту: „Мајка ми Јању рано буди, севдугун Јањо!“

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(За домаћице.)

„Кућа је огледало домаћице.“

Своја породица, дом и отачаство, то је човеку средиште света: шта ко чини, за њих чини.

Пре царевина и краљевина, пре кнежевина и пре сваке државе, биле су породице и куће, свако за себе, своја државица, владица, вољица и слободица, у којој је муж отац и глава, а жена мати, срце и душа.

Као што се има старати муж за обрану и благостање, тако се има старати жена за одржање и облагорођење својих. На жени је част куће. Она је сунце, што све згрева, све обасјава; она је анђео мира на дому, чувар реда, чистоће, здравља; она је украс дома.

Ко је рад да се увери о вредности праве жене, нека ступи у њен дом. Не по ономе шта сме, већ како шта у дому има, то говори о њој, о њеном укусу, њеном разуму, њеној души, једном речи о њеној врсноћи.

Оној милој девојци, што се спрема за домаћицу, и оној милој жени, што се прихвата, да кућу води, дати о оном небрају различитих знања и вештиница, што су потребне за напредан и за

пријатан на дому живот где савет, где упутство, миг, наговештење: то је задатак ових редака, па што топла жеља писца не узмогне, нека добра воља читалаца извини и надокнади.

О дому и стану за се.

Шта ваља добра домаћица да знаде о дому и стану?

Пре одговора на ово питање да видимо, на што је и шта је дом и стан, или бар шта треба да је.

Човек турен у свет међу толике зверове, велике и мале, који хотимице и нехотице на њега навађују, а остављен немоћан, и без довољних оруђа за снажну одбрану, да се ни после више година живота сам ни сачувати ни одбранити не може; уз то изложен беснилу ветрова, кише, зиме, врућине и свих редом непогода времених, које му све о глави иду, — нуждом је натеран, да себи тражи заклона од ових душмана, да гради дом и стан.

По томе није ни могао први дом, као производ нужде бити другчији, но врло лош; али мало по мало излазио је све удеснији и лепши, како је човек напредовао не само у вештини грађења, него у знању и вештини уопште, а особито у томе, да себи начини живот безбеднији и пријатнији.

Данас су домови различни по разлици потребе, по разлици земаља и народа, по начину живота и стања, а највише по степену изображења народног. Има и дивљак свој дом, али тај се управо онолико разликује од дома у изображена човека, колико он од овог. Што је ко изображенији, то му је и дом и стан удеснији; и како који народ на виши степен изображења долази, онако и своје домове и станове удешава и гради све боље и удесније по здравље и по угодност живота, по своју радњу и напредак не само материјални, него и морални.

Ово је довољно наговештено, да се види, шта је и какав треба да је дом.

Дом, окром што нам је одморница, конак, и многом радионица и обртница, прометница, — дом је главни услов породице, њезин стан, прва школа и црква, и судница и државица. У њему је и са њим почела породица свој лепши живот и развитак; са њим је учињен највећи корак у цивилизацији, па ова и данас са њим упоред иде, напредује. Дом је услов за неброј појава лепше образованости, која се без њега неда ни замислити, и што је он удеснији, то је и она напреднија, или бар може и треба напреднија да буде, јер јој он не смета, него је потпомаже.

Ал' нећу о овим моралним странама дома да говорим; ово је задатак већи и тежи: имао би велике науке пролазити; већ хоћу

само да рекнем неку о оним материјалним странама дома и стана, у колико се тичу живота материјалног, и то најпре, у колико се тичу здравља, па онда угодности и пријатности, као задатка и дужности домаћице.

У овом погледу нам је дом на то, да нас не само што боље заклони од оних поменутих нападаја и непогода, па да сачува живот и здравље, него и да ово што већма унапреди. Није дом само замак, град, тврдиња, него је и пристеда ране и удесније поднебље. Познато је, да човек двоструке ране треба: једна је, што му снагу даје, а друга, што га згрева. Рану, што као и одећа служи за огрев тела, пристеђује нам дом, заклањајући нас од зиме, влаге, ветрова и осталих непогода, које нас излађују, те тим, ако је довољно заклона домом, мање ране и одеће треба.

А како сваки зна, да смо у дому лети сред најжешћих припека, као у неком ладовном врту, или бар заклону, а зими сред најљућих мразева, у топлом, као у неком летњем пределу, то нам је дом као неко вештином изведено згодније поднебље, згоднија клима.

Све ово је дом не само код људи, почевши од царских палата, па до убогих колебица и земуница, него и код животиња, од оних вешто изривених лагумова у кртине и рчка, па до просте пукотине у стени и трулих шупљина у дрвљу, где се крију слепи мишеви, дивље пчеле и зец. Свуда је дом услов бића и опстанка; код људи од то веће важности, по здравље и живот, што ко дуже у њему живи, што се дуже у његовом затвору бави.

По томе сваки ће, ко је нешто са условима здравља и живота познат, увидети, да добар дом и стан треба пре свега да има довољно чиста ваздуха, светлости и топлоте; ово су три прва услова за живот, на које ваља сваки при грађењу дома, као и при избору стана да пази, ко је рад да буде здрав и да дуго поживи; а колико који човек, и колико који народ ове услове живота познаје и уважава види се на дому већ споља, и по томе степен изображења.

Али услови ови нису тако прости, да се одмах дају видети; они зависе од многих околности, на које се при избору обзирати има, а то су: да је дом на месту чистом, сувом, видном; да је згодно окренут и све одаје да су згодно положене; да је на здравом кућишту од здрава материјала грађен, — има се пазити на удесну висину и простор и околину и старост дома, окром удесног расположаја и осталога, што је по здравље и живот важно.

Већ из овога голог наговештаја видиће сваки, да није лака ствар све ово скупа наћи и удесити. Мало је људи у томе сре-

ном стању, да могу себи саградити дом и стан према потреби и жељи, и удесити га за сва предпоменута искања. Највише њих мора да се задовољи са оним, како им остане од старијих. Многи нема ни овога, но мора у туђој кући, да себи потражи стана, где не може ни онолико да све згодно нађе, ни да удеси, као онај у сопственој.

И опет су претпоменута искања тако важна, да кад би се при грађењу домова или избору станова на то онолико пазило, колико важност оног иште, људи би данас куд камо боље стајали са здрављем, били би далеко дуговечнији, живили би куд камо пријатније, и били би далеко напреднији у радиности и обртности, у наукама и вештинама. Ово посведочавају најбоље породице и народи, који на то боље пазе.

Да од удесних домова зависи здравље домаћих, знало се још у прастара времена. Стари мудрији варошани пазили су и обзирали су се на ово много више него данас, и имали су пуно средстава и начина, по чему су ово оценити умели, те онако су и били здравији и дуговечнији; још да су оволико познавали законе о здрављу, као данас ми, оставили би нам и у овом примера, те би им се као и у осталом дивити морали. Али се оно данас све заборавило, занемарило, па онако се данас и пролази; онако се и многи варошанин данас тужи, како неко време године седи у дому горе него у врелој пећи, а остало време горе него у подруму и бунару.

Код нас је у овом погледу велика жалост. Не пази се при дизању домова и избору станова на законе здравља ни онолико, колико се пазило при дизању села и вароша. Нема једнога примера, да се при грађењу дома ил' избору стана упита лекар као старатељ здравља за савет? Не слуша се, ни где се сам намеће науком. Као у осталимпотребама живота, тако је и овде новчано и свако друго сбазирање прече и претежније, него здравље и живот. У нас има несброј домова и станова, који на место да су нам заклон и одбрана од оних непријатеља здравља и живота, а они су нам највећи душмани и крвници. Многи је дом и стан тако неудесан, да ћеш удесније наћи у других људи штале и кокошињаке, него многе наше домове, и то не само простачке. Боље живе онамо живад, него овде породице. Али онако и пропадне њих у селима и варошима са својих неудесних домова и станова више него са спољашњих непогода. Многи је дом живи гроб својих домаћих.

А да л' је ово само са незнања? Ја држим, да би се сваки Бог зна како уврећен нашао, кад би му ко рекао, да изађе на ђубре или на изод, па да онде намести своју радионицу, или да

онде стави своју постељу за одмор; а што их има, који себе својевољно на ово осуђују. Нећу да говорим о становима наших простака, који се зими завуку у оне смрдљиве рупе од соба, па и оно мало прозора закују и облепе, да се никад не отворе, да ни мрве здрава чиста ваздуха не уђе, са чега су им они станови убптачнији, него отворени изоди и штале, и у којима многи здрави и сваки болесник далеко грђе прође, него да га баце на ђубре, а на чист ваздух. Уђи у станове токорсе отличнијих, завири у собе спаваће, или у собе дечије, или у радионице, па ћеш наћи, да многа од тих није ни мало утекла од тамница и подрума и штала. Гдегод туда уђеш у таму, плесањ и смрад, знај да је ту и мозак тих домаћих давно потамнео, поплеснивио и усмрдио се, и само се још неки часак гуши, док се са свим не задави.

Где су села и вароши иза сваке кише пуно блата и гада, иза сваке суше пуно дебеле магле од праха, увек и довек пуно свакојаке нечистоће и ђубрета од људи и марве, што отворено около домова и по њима стоји, све живо онуда трујући, — где мртва живад около кућа отворено труне, — где се мртваци сред села и вароши у плитке рупе и мочаре сарањују, или под ладне и влажне цркве стављају, те и ова света места смрадом пуне, — где се по целој кући без димњака витла дим, све живо у њој давећи и без трага отерујући, — где цурс и смрде дуварови од влаге и плесња, а патоси стоје голи и гори него на гумну, — где се у оне мале, ниске и тесне, тамне, влажне и загушљиве собице сломије по њих седам осам и више душа, гдегде заједно са живином и стоком, па онде зими уз пећи, врућих од амана у свакојаком задају и смраду од живади и влажних кошуља и пелена леже: ту није чудо, ако таке породице изумиру, ако таква народа нестаје.

Кад свака жива душа треба по 30 кубичких стопа чиста ваздуха на сахат, онда се може мислити, шта је онде, где у соби од 4 или 5 кубичких хвати, како су обично простачке собице, једва једна душа само за 1 сахат довољно ваздуха има, а оно се њих по 7 и 8 сломе, па по 8 и 10 сахата зими ноћу у затвору дишу, — где сваки у себе увлачи по стотинама пута предисан и сасвим укварен ваздух. Ту живеће душе су као оно свеће што горе под мерицом, те се саме у свом смраду удаве. Кад свака жива душа испаравајући на кожу за 10 до 12 сахата по 2 до 3 фунте воде из себе ода, шта је онда у оним малим собицама, где њих по 7 и 8 зими уз топлу пећ по 10 сахата леже, где ово испарење преко 3 фунте на главу изнесе. Додај овамо још и онај смрад од жижака и свећа, што исто толико ваздух искваре, и

ај оно испарење од сушења блатавне обуће и одеће и остало
ћеш се уверити, да није чудо, што падају, него је чудо, како
и онолико стоје.

У тако незгодним станóвима изађу на људима склоности на
ести, где их није било, а где је било, оне се развију, па онда мали
ок довољан буде, те ова ил' она болест човека угради и обори.
јневиније бољетице прозле се у таким становима и изметну се
кима; свака се ситница даде на зло, и свака се теже излечи;
ни једна болест не пређе за обично време, него се Бог зна
шко отеже и трговлачи; из таковских станова никад болести не
ивају; ту редња кад уђе љуто све осакати, а уђе свака, не
лази ни једна, почевши од кијавице и богиња па до тифа и
ере; у таким становима пропадне страх божиј деце, помре, по-
и се већи део одмах чим на свет дође. Таки станови више
га утамане, него многи други узроци скупа; и да се само код
као код других статистички бројеви о овом савесно бележе и
купљају, уверили би се, да је код нас неудесност станова код
шњега живота један од главних узрока, што нам народа
таје.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

Десет милијона долара! Двадесет милијона форината! Благи боже, не
еш чисто ни да схватиш толики силни новац!

Двадесет милијона злаћаних форината на једној гомили! Новац тај
ак је ни мање ни више, него сто и педесет цената, а како тек мора
и тежак на човечијој савести!

Кад би ти ко рекао: — Ево двадесет милијона, дотакни их се и
е твоји, али подај за то своје поштено име у замену... и ти то не би
нио...

Кад би ти ко год рекао: — Ево их, узми их, само заборави на своје
што блаженство и спасење... и ти га не би заборавио...

Кад би ти ко год рекао: — Узми ово благо, али дај за то љубав
а свога... и ти би га одбио...

И кад би ти ко год рекао: — Ево ти двадесет милијона, издај за
отачбину своју... а ти охоло и разљућен на то окрепуо главу на
ану, — онда би могао рећи о себи: — Ја сам честит човек.

Хоћу да вам приповедам о некаком човеку, који неје могао да издржи та кушања. Па сад слушајте шта ћу вам рећи.

Беше у шпанско-америчкоме рату за слободу. Време како ваља за левенте. Јунак и харамија, пожуда за чашћу и за новцем, љубав отачбине и младићска занесеност идаше једно уз друго, и најизвежбаније их око немогаше разликовати једно од другог. Јунак, који се бори за слободу, стискиваше у незнању често братински руку гусару, који се не бори ради какве идеје, него само што се нада позамашноме плену. И ђенерали поступаху често са слободњачким јунацима, који посветише крв своју огромној идеји какој, као с разбојницима, које им је ваљало гонити по закону.

Чим се у Перуанској разави застава слободе, некакав шотски морпар, по имену Робертсон, који је пређе служио Шпањолцима, пређе републиканцима и постаде на мах капетаном на лађи.

Робертсон беше млад човек, фантастичан, врел, жарке крви и частољубив, и миловаше све што је романтично. А то су све изредна својства, особито за оно време, где је пролазила морем не само жестока бура, него и непријатељске лађе и сами гусари.

Прво и прво, што је имао да учини млади капетан, беше то, да потражи на мору гусара Бонавидеса, који пљачкаше обале Чилијанске и Аравканске.

Робертсон изврши налог тај изврено. Нападе на хајдуке ноћу, у зачкољицама, које они држаху за неприступне, и похвата их после жестока боја све до једнога, осим другога капетана Мателина, коме пође за руком да побегне. Но и он понесе са собом успомену од Робертсона: врх од ловачка ножа, у дубокој рани забоден.

На обали Аравкана, где је похватао гусаре, стајаше већ од вајкада неки подебели круш. Робертсон даде на свакој од шездесет грана тога дрвета обесити по једнога гусара, тако да ко је доцније гледао дрво то из далека, морао је повикати: Красно дрво накићено са шећерним луткама; ко је то хтео да изненади тиме становнике чилијанске?

Робертсон није друкче ни мислио, него да ће после оволиког јунаштва бар одмах бити наименован за адмирала.

Но то не би, али за то доби инак од блага, што га је отео Бонавидесу, до својих педесет хиљада пијастара.

То поквари вољу частољубноме младићу са свим. Он иступи из службе, захвали се на дојакошњем своме звању и почасти, и разљућен опрости се са читавим светом.

Близу залива ла конченчионе било је неко пусто, усамљено острво; то острво изабра он себи сада за одјакошње станиште. Као пустињак какав сагради себи ту колебицу једну, за послужника узе некака човека, који изгледаше, као да трећи дан не једе хлеба, и још две креолке, од

од којих једну изабра себи за љубавцу, а другу узе за послугу. Неје се никад више хтео враћати у свет.

И без сваке би сумње верап остао својој домисли, да му неје стало на пут нешто, о чему дотле ни сањао неје.

Мартелина, друга чети Бонавидесовој, као што већ рекосмо, минула је судбина његове остале браће. Сретно дође у Валпарезо, и ступи с места у службу на некој шпањолској лађи. Ту побуни морнаре, те учини међу њима неку заверу. Неке лепе, мрачне ноћи нападоше они на господара од лађе, те свежу њега и његове људе, баце их у један чамац, а лађу задрже себи.

Мартелин је већ био извештен о свему, што је Робертсон починио са његовим друговима; после је дочуо и то, да се његов и некадашњих његових другова непријатељ налази на острву Мохи, и сад је мислио, да му је највећа дужност, да потражи Робертсона, да га ухвати и да га за тим обеси о исти онај круш, који је вољно дао склоништа шездесторици пређашњих његових другова.

А ту је намеру могао лако и лако привести у дело. Ноћу се искрцају двадесет момака на острво Моху, и ухвате без по муке Робертсона, који баш најслађе спаваше и о рајским милинама сневаше. Хтедоше му одмах хака главе доћи, али им не дадне Мартелин, који је сву вољу имао, да види где му се крвни непријатељ копрца на истом оном дрвету укра Аравкана.

Робертсона међу тим окују и баце у један кут од лађе.

Од острва Мохе па до Аравканске обале беше мало ноћи, али и на томе краткоме путу хтеде море да се мало прошали са гусарима, да мало осети његову моћ и силу. Све се више дизаху вали и све ближе и ближе доношаху лађу према опасним и погибељним гребенима. Мартелин не знађаше ни сам шта ће и како ће. Момци му разумеваху боље отети каку лађу, него је спасти у часу опасности. У својој нужди латише се крајњег средства: одрешише то јест Робертсону свезе, у које је притегнут био, и молише га на коленима, да се постара да им спасе живот и да сачува лађу од пропасти.

Сужник могаше на тај начин заповедати три пуна дана својим најжешћим непријатељима, а ови опет морадоше пазити на сваки његов миг, ако не беху ради, да их прогута море, које је још једнако беснило.

Трећег се дана свако јако зарадовао, кад је на место до Аравканске обале дошао у неко мирно пристаниште; но највише ликоваше Робертсон, на још кад је спазио неку инглеску лађу, где им се приближује, а он скочи у море, те стаде пливати према њојзи. Мартелин се не усуди, да се упусти у бој са инглеском, за бој спремном ћемијом, већ је морао да гледа својим очима, како ова прима бегунца радо и весело.

Робертсон по избављењу своме ступи на ново у службу борца за слободу. Ови га поставе за капетана на фрегати „Конгресо.“

Мислио је, да се излечио сада од старих својих сањарија и да је постао са свим други човек. Увидео је, да се намишљај његов на острву Мохи на послетку не да исвести, и зарече се, да више не ће ни мислити о томе.

И одиста, изгледаше му смешно, када се сетио свога тамошњег живота. Његова усамљена колиба, свакидањи лов његов, једна те једна занимања његова, све му изгледаше као пуст сан.

Робертсон мишљаше, да је од њега постао сасма озбиљнији човек, који ни о чем другом не води бриге, до о свом звању, о својим дужностима и о својој части. А он је то и чинио, колико је боље могао, и република га бројаше међ првим својим војницима.

Био је господар од речи: што је обећао, то је толико било као у џепу. О издајству није ништа знао; у хатар својим друговима и пријатељима поднашао је радо сваку жртву: да има само талир у шпагу, половину би с места дао ономе, који би га први заискао.

При том је био веома смирен и побожан. Чим му лађа дође у пристаниште, први му је онда посао, да у цркву оде. Храм је божији био обично прва зграда, преко чија је прага његова нога корачила први пут. Својство то новог његовог характера тим је још чудноватије, што је он одгајен као протестапат, а поред шпанске обале свугде беху само католичке цркве.

Шпањолац је ту у својим наравима и обичајима попримао много и много, што је носило на себи печат фантастичка характера становника жарке оне земље. Храмови правоверних овде су, осим обичним злаћаним иконама, украшени још силним дивотним цвећем, олтари се прелевају у сјају и покривају их безбројни дарови побожних хришћана: свилени тапети, што допиру чак до земље, па низови бисера и драго камење. Поред светлих светњака скакућу у сребрним крлеткама шарене тице и у сред најпобожнијих песама пуштају умиљате гласиће своје; уз тамјан ти је ту и безброј других којекаквих мириса, који драже душу и фантазију.

Једног дана, беше то у Лими, ступи Робертсон у цркву. Наслони се на један стуб, те слушаше дивотне песме, а очи му прелетаху светином, која је долазила и одлазила, молила се и дивила, очи земљи спуштала и опет их у вис дизала.

На један пут се некакав чаробан глас такну чудновато Робертсона. Дувне удесиле, па певају побожне, црквене песме, а некакав узвишен, божанствен глас надмашио све остале гласове и зуји у уху као славозвујна песма у сред силне холујине.

Морнар подиже очи, и опази у белој дувничкој одори женску слику, каку ни у сну никад видео није. Блеђано, дугуљасто лице то, оне озбиљне

земљи оборене очи, оне у невању отворене меке уснице, цео тај чаробан створ изгледаше као појава какова анђела, самог његовог анђела храниоца.

Како ли се варао!

Песма је имала чарна утицаја на душу му. Нека му дрктавица прође удима, чињаше му се, да је на рајски врати, па да слуша појање небесника.

А шта би и могло чуство то друго бити до најузвишеније одушевљење? Та тицаше се створа једног, које разлучено од света, усамљено траје дане међу недоходним зидовима манастирским: за корак ближе блаженима, а стотину удаљено од смртних.

(Наставиће се.)

Књижевне белешке.

* Ж. Жујевић, позива на претплату на књигу под насловом: „Одабрани списи знаменитих писаца“, с предговором и примедбама. Писац у свом претплатном позиву вели: „Рад сам наштампати књигу, о којој мислим, да би била од користи нашем читајућем свету. То су „Одабрани списи знаменитих писаца“ о предметима, о којима просвећени људи најрадије говоре и највећма се брину. Таквих предмета има новише но ја имам у виду најглавније. На први мах наштампао би ове списе: од Е. Лабулеја „Слобода у старо и слобода у ново доба“; од Ц. Ст. Миља „Слобода личности“; од В. Дрепера „Природно народно развиће“; и од Ц. Ст. Миља „Цивилизација“. Ову књигу обиљежио би као прву, у нади да издам одма и другу ако би прва добро прошла. Посветио би је омладини српској и хрватској, а добит би поделио напола са касом уједињене српске омладине. Ваљало би да смо већ једном начисто барем са поглавитим идејама сувременог човештва. Слобода уопште и слобода личности, цивилизација и природно народно развиће — све су то саме по себи врло просте идеје, ал' их историја људска тако замрсила, да је лучно наћи два човека који би их потпуно једнако разумевали. Та је управо околност и изазвала таке велике научењаке, као што су Е. Е. Лабуле, Ц. Ст. Миљ, и Дрепер да пишу о обележеним предметима. Њихова имена јемствују сама за ваљаност њихових списа и ја немам нужде да што више о томе зборим.“

Књига ће бити велика од 10 до 15 штампаних табака. Од 10 не ће бити мање, а ако буде више претплатника, штампаће се као за награду и више од 10 табака и то на најбољој артији и најбољим писменима српске државне штампарије. Цена је књизи 10. гр. чарш. или једна форинта сребра аустр. вредности, а скупљачима претплатника даје се уобичајени десетак т. ј. десета књига. Пошто ће писац чисти остатак што остане после свију трошкова око штампања, повезивања и разашиљања књиге делити са касом уједињене српске омладине, то ће књига бити штампана само како,

ако се скупи толико претплатника да ће доиста доћи што у део и писцу и омладинској каси. Ако књига пође успешно латиће се писац издања и неких списа П. Ј. Прудона. Рок је премплати до 15. маја о. г. по ст. к. Препоручујемо ово дело особитој пажњи нашег света и надамо се да ће омладина озбиљно прионути, да ова по нашу књижевност тако корисна а по народни развитак тако потребна књига на свет изађе.

* „Bosiljak“ доноси ћирилицом штампану песму нашег песника Милорада П. Шапчанина, па том приликом каже, да то чини и са љубав нашег књижевног јединства, које треба свако од нас да гоји и негује, а из интереса виших, народних, и из интереса својих посебних. За што се нашим књижевницима тако зло наплаћује њихов труд и рад? Јер им књиге слабо пролазе, како се српске читају само од Срба, а хрватске само од Хрвата; а свако је то посебно општинство премалено, те не може ни уз најбољу вољу да довољно и награди новећи и бољи књижевни рад. А за што не читају Срби хрватских, а Хрвати српских књига, премда су и једне и друге писане једним и истим језиком? Поред рђаве и неуређене наше књижарске трговине узрок је један запита и тај, што српски свет слабо познаје хрватске, а хрватски слабо познаје српске књижевнике. А ко ће да купује књиге од непознатих му књижевника? Треба дакле са свих срушити ту преграду, која нам тако силно наш рад пречи; а срушиће се, ако заменице стану писати хрватски писци у српске, а српски у хрватске листове, да тако и једни и други познати буду укупном народу, а не само половини једној. Само се онда могу наши писци надати, да ће им и сав народ књиге куповати; а кад то узбудне, онда ће нам тек и наша књижевност и наш народ један бити, па ма и била двоја писмена; онда ће нам тек и за наше књижевнике настати боље доба, доба захвалније за њихов рад. У то име желимо, да би се и други наши књижевници угледали у овај леп пример.

Смесице.

(Нечувена расејаност.) Галети се родио г. 1750. у Алтенбургу, а од год. 1783. беше професор на гимназији у Готи, где је год. 1828. и умрьо. Његова многобројна историјска и географска дела, која су многа издања доживела, унапређаваху образовање омладине чак до новијег времена. Али он имађаше једну погрешку, која је с њиме тако срасла, да је се никад не могаше ослободити: беше вапредно расејан. У тој својој расејаности изустио је често у школи најрогобатније и најсмешније безсмислице. Његови су ђаци бележили такве изреке од више година, одкуд после читава збирка постаде. Ми ћемо овде само неке смешније рогобатности и безсмислице навести, као што је он својим ђацима говорио. На пр.:

Гота лежи уз три реке, уз Лајну, уз Несу и уз Ерфуртски друм.

га није много даље од Ерфурта, него што је Ерфурт од Готе. — У у се праве огледала, која без стакла и оквира до 12,000 талира — Веле, да у Енглеској има 25 милијона оваца; али то не ће бити ь, јер се толике овце не дају ни израчунати. — У Лондону је така на пара од угљена, да се небо не може видети, ма да сунце не — Енглези не би никад толике коже правили, кад би они само своје чинили. — Челичне фабрике у Бирмингхему троше толико челика, да лик, што се тамо прави, још недостаје. — У Русији праве се прод наквашена зејтина. — Јудеји носе име од Јитланда, а Јитланд обно је име од Јудеја. — У Верхтесгадну се рецкају дрва из ко- — У Ерфурту је једанпут свет тако јако умирао, да су сваког ме по 500 људи умирали, то чини на годину од прилике 12. — Нај су четвороножне животиње у источној Индији неке тичија гњезда, е једу. — Персија је четири пута већа од Немачке, даклем двапут — Персијска ратна сила састоји се из 14 људи, од ових су 4000 њима, а 20,000 иду пешке. — Левељан убио је за један дан 12 сло- ал' тешко да их је толико било. — У Сенегамбији су тако велики трези, да се не само читаве вароши, већ и поједине куће сруше. — ска острва живе у земуницама, којих се прозори горе налазе, ал' право немају прозора. — Кад би сав шећер са Сан Домнига дола- Немачку, то би на једног човека дошло 6 милијона центи. — Фајер- ви су од зиме са свим црвено спржени. — Чимборасо је висок 24,000 миља, хтедох рећи 24,000 квад. стопе. Та да, ви то разумете. Ви- брега најпре се означује у квадратним миљама, пак се онда из тога ни корен извлачи. — Гуска је најглупља животиња, јер она само једе, док што наће. — Најзврснији производ између минерала, су га Американци примили од Европејаца, то је кромпир. — Пре ико година беше овде један горостас, који је, осим главе, $3\frac{1}{2}$ стопе исок. — Ђаци: Е, па онда није био врло висок. Галети: Та да, ал' з ту и један патиџврк. — Кад је пророк Захарија умрьо, узео је са други начин живота. — Персијанци код Маратона тако су се страшно шили, да су повикали: Христе спаситељу, ево Атињана! — и сви нагну ье. — Брутус и Касијус убише Цезара на такав начин, који је ње- здрављу јако шкодио. — Кад се Алфонс родио било му је тек две е. — Кад је Марија Стуартова погубљена, дође Јелисавета у пар- ат, држећи у једној руци мараму, а у другој сузе. — Мара је, до- , убијен, ал' пре тога умрьо је он од неке болести, која му шта и сам живот оте. — Станислав још није био на свету, кад му се отац. — Учитељ увек има право, и кад нема право. — Сад мора избити 4 сахата, јер је пре једно добро по сахата $\frac{3}{4}$ избило. — Ко о предмету што писано жели читати, може наћи у једној књизи, што ој наслов заборавио; али јо то у 42 глави.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗМАЈ. Лист за шалу и сатиру. Издаје и уређује Јован Јовановић. Година IV. Излази у Пешти двапут на месец, једаред на целом, други пут на по табака са сликама. У Пешти, у штампарији Хорњанскога и Трегера 1867. На 4-ни. Цена је 4 фор. а. вр. на годину.

ШКОЛСКИ ЛИСТ. Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић. Година VI. Излази у Сомбору двапут у месецу: сваког 15. и последњег. У Сомбору брзотиском Андрије Вагнера 1867. На вел. 8-ни. Цена му је са „Пријатељем српске младежи“ заједно 4 фор. а. вр на годину.

ПРИЯТЕЛЬ СРБСКЕ МЛАДЕЖИ. Додатак „Школскога листа.“ Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић. Година II. Излази у Сомбору брзотиском Андрије Вагнера 1867. На вел. 8-ни. Стоји са „Школским листом“ заједно 4 фор. а. вр. на годину.

СЕЉАК. Илустровани недељни лист за целокупну економију, умјетност и обртност. Издаје и уређује др. Ђорђе Радић. Година VII. Излази у Новоме Саду сваког понедељника на по табака и доноси илустрације и прилоге. Брзотиском Игњата Фукса 1867. На 4-ни. Цена му је на годину: за Аустрију 5 ф. а. вр., а за Србију 50 гр. чарш.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. (Наставак.) — Српкиње на збору. Од Грчића — Миленка. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. — Књижевне белешке. — Смесице: Нечувена расејаност. — Библиографија.

Опомињемо све наше поштоване читаоце, који су само за прву четврт платили, да је ово први број од нове четврти, и да се с тога пожуре шиљањем нове претплате. Уједно опомињемо и молимо лепо све наше дужнике, да поплаћају што дугују.

Претплату за Србију прима књижара А. Добровојевића у Београду, која о томе води бригу, да сваки наш претплатник у Србији свој лист уредно добија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

РОЈ 11. У НОВОМЕ САДУ 20. АПРИЛА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
сетог, двадесетог и последњега
на сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три
мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

(Свршетак у место наставка.)

Прошле су већ неколике десетине година, како се проучавају народни умотвори, које је Вук штампао, и за то време вила књижевност српску где корача напред, ако не горостасним кацима момака испод Дурмитора, а оно бар корацима пужевљим.

Ми ћемо тек онда сазнати све узроке, са којих се књижевност српска тако споро развија, кад буду испитане све околности у којима је живео српски народ. Да споменемо само некоје сметње, које што су: поцепаност у више држава и неуређеност средњих а остатак великих школа у самоме народу, па ће нам се одмах вратити она непријатна осећања, која су нас све толико пута обузимала у животу. Те су сметње које не дају маха оригиналном полету српске књижевности и док се не породи општа тежња и борба да их уклонимо, дотле ћемо непрестано ситничарити и преживати туђе мисли, дотле неће понићи у нама право одушевљење; а где нема одушевљења, онде не бива ни живота.

Кад погледамо међутим на новију књижевност српску од новог времена, видимо да поред све те ситне производње, ипак напредује у правцу; она непрестано долази у тешњу свезу са народним животом, шири свест народне заједнице и мало по мало сазнаје потребе народне ако и не може још да их подмири. Науке још слабо обрађују па и оно што је о њима писано није удешено за народ него само за школску потребу.

И сама историја, која после појезије обично најлакше добива приступа у народу, слабо се одомаћила у српском друштву; многи су писали српске историје, али и сама средства, којима су могли послужити нису обећавала да ће им дела стећи велике

вредности; главна радња у тој струци састоји се у прибирању материјала. Песнички производи и данас су готово једине књиге, које се у народу читају.

Још у оно време, кад су се по српском Балкану разносиле саме оде, био је један међу песницима српским, који је прославио јуначка дела првих српских револуција у овом столећу. Сима Милутиновић постао је чувен са своје „Србијанке.“ Он је живио и певао за народ и у његовим делима налазимо права песничка одушевљења, но вели да је тако био бујан полет његових мисли, да их није могао лако и јасно забележити, с тога је тешко разумети га и само је мало њих било, који су му дела читали. Он није имао великог утицаја на дух сувременог песништва, али је одгајио највећег досад песника српског: црногорског владику Петра Петровића Његоша.

Народни правац дале су уметничком песништву народне песме. Јован Стерија Поповић још је много под утицајем класичних умотвора немачких, али је предмете за своја дела бирао из прошлог и сувременог живота српског, па је с њима многима омилио читање књига. Његове драме много су се читале и ускориле су подизање народног позоришта у Новом Саду, где се и данас представљају. Са њиме се надмеће у плодности Јован Суботић. Писао је готово у свима струкама поезије и књижевности и у последње време обогатио је народно позориште са више драма из историје српске. Обојица су дали обилне ране читаоцима српским, али им дела немају толико полета и изворности да силно поведу читаоца за собом.

Још се уметничко песништво облачило само у одећу српску, ал' поглед на живот и свет није се могао да изједначи са погледом српског народа. У „Горском вијенцу“ црногорског владике П. П. Његоша видимо живо српско чуство за народном слободом; у њему описује владика како су Турци изгоњени из Црне горе, и дело му је тако пуно узвишених мисли, дивних слика и живих појава из народног живота, да ће довека бити урес српској књижевности. Док су се са црногорских стена разносили тако узвишени гласи песничког владаоца, дотле је Бранко Радичевић призивао дружинице и уводио их у горе и долине српске, да их упозна са младим светом у њима, који тек жеља има. У том су одјекнули и заједнички звуци омладине у „Славјанки“ и „Невиносломи“; живот се почне живље кретати и — у том се подигне бура 1848. године.

У то се време још више радило у Хрватској. Поред издавања великих дела дубровачких песника, писала су се и нова

дела пуна полета и народна духа. Борба противу Турака опевана је и у „Смрти Смаил-аге Ченгића.“ Ту је Иван Мажуранић тако дубоко проникнуо у живот сиротиње раје, да се живља и пунија слика њеног стања неда ни помислити. Станко Враз прославио се поред њега лепотом и нежности својих мањих песама и романса.

Борба 1848. године много је развила политичну свест и љубав према народном језику и књизи и код Срба и код Хрвата. Однеговала је многе духове, одушевљене за народну слободу и самосталност, али реакција и апсолутизам, који је одмах за тим наступио, није им дао маха да се слободно излију у народ и разчисте у њему појмове, на којима би поникла сјајнија будућност.

Дуго времена чујемо опет само уздахе песника. То су били истинити болови; осећала су их песничка срца, којима је пртало одушевљење под каменом ладног апсолутизма. Њихове песме биле су као варнице: где су се читале ту су одмах и живот разбудиле. Међу Србима је излазила „Седмица,“ а код Хрвата „Новен,“ у којима су писали своје лирске песме Јован Јовановић, Ђорђе Јакшић, Стеван Качански, Петар Прерадовић, Иван Трнски и други. Ал' нема њиховог полета и једрине у њиховим насљедницима, који су однеговани у апсолутном времену; најновије песништво српско-хрватско слабо се примања.

Тек око 1860. године добије народ и с ове и с оне стране Саве нешто маха и одмах се могао опазити квасац за нов полет у књижевности. Млађи се свет почео живље кретати и тако поникоше многе дружине младога српства; али које провизорије које притисак у рођеној земљи Србији сметају још и данас слободном развитку живота а тиме и књижевности српске. Тек у последње дане могу се опазити клице свестранијој радњи на књижевном пољу; народним потребама притиче се у помоћ науком, која је најпреча напредном животу српског народа.

Тако видимо да новија књижевност српска, која је започета неколицином генијалних људи, долази течајем свога развитка у све већу свезу са животом самога народа; она се сраћа са његовим политичким бићем и тражи у њему самосталности и слободе, ако ће да буде здрава, да живи и да има уплива у народу српском. Доситије Обрадовић навешћује власт народног језика, и у народним умотворима чујемо у гласу чистог језика народног и оживотворене мисли и дух народа српског. Једнакост, побратимство и посестримство у јединству и слободи српскога народа, то је израз тога духа, то је мета којој српски народ тежи и поље на које данашња књижевност наступа. Дај Боже, да се што скорије измире на том пољу

сви непријатељски духови наши и да жеље младога српства изазову и прикупе цело српство на оснивање независне и сретне будућности српске!

СОКОЛОВИ.

Балада.

Кад се оно небо наоблачи
Над Косовом, над пољем крвавим,
Кад севнуше једовите муње,
А кроз срце честитога кнеза
И његових чувених делија;
Кад јаукну срце Србадије;
Јер јој мило тад' пропаде царство...
Тад' прнуше до две тице сиве,
Тице сиве, два сокола сива:
Једно јесте соко Обилића,
Друго јесте соко Бранковића.
Полетили ка Шари планини,
Спустили се на јелову грану,
Спустили се, да одморе крила...
Ал' беседи соко Обилића:
„Да, мој брате, јадом братовали —
„Пропало је на Косову царство...
„Погин'о је славни цар-Лазаре,
„Коме слава погинути неће...
„Пропала му сва голема војска,
„Којој име пропанути неће.
„Погин'о је стари Југ-Богдане,
„Младо су му срце прострелили.
„Погибоше девет Југовића,
„У смрти се деца загрлила, —
„Мој побрате, и Богу је жао!
„Погин'о је Страхинићу бане,
„Погин'о је — како нико није!
„Погин'о је Васојевић Стево,
„Ал' му рука малаксала није.
„Погин'о је Мусићу Стеване,
„А уз њега Срђа Злопоглеђа:
„Погледом је свађивао Турке...
„Погин'о је Љутица Богдане,
„Име му је Турке застрашило,
„А сабља му име — толковала!
„Погин'о је Орловићу Павле,
„Кој' му Турчин мача опазно,
„Спазит' неће умиљато сунце!
„Погин'о је Топлица Милане,
„Ох, побратим мога господара!
„Погин'о је Косанчић Иване,
„Ох, побратим мога господара!
„Погин'о је — до Бога милога —
„Погин'о је Милош Обилићу,
„Тешко мени — тици његовојзи."
Ту соколу сузе ударише,
Оба крила махом оросише...
Тешке сузе са крила отреса,
Ал' терете са срца никако.
Кад се соко суза наплакао,
Он погледа на побрата свога,
Погледа га, па му проговара:
„Мој побрате, тицо Бранковића!
„Е тако је пропануло царство,
„Ето тако тићи попадаше,
„Као браћа — један до другога.
„Ал' — не паде Бранковићу Вуче:
„Канда није шињима братовао!"
Ал' говори соко Бранковића:
„„Мој побрате, тицо Милошева!
„„Јесте тако пропануло царство,
„„Јесу тако тићи пропанули,
„„Јест' остао Бранковићу Вуче,
„„И ма да је шињима братовао.
„„Но кол'ко ми за јунаци тешко
„„Што падоше на Косову равну,
„„Тол'ко ти се ја радујем, побро,
„„Што не паде Бранковићу Вуче,
„„Тер имадем свога господара."
Њему вели соко Обилића:
„Мучи побро, саломио крила,

„Та с' њега је и пропало царство!
„Мучи побро, те соколуј шњиме,
„А на другу сад полети грану:
„Да на једној не стојимо грани,
„Јер ми срце соколово вређаш.
„А нећеш ли да верујеш побри,
„Да издаде Вуче на Косову:
„То запитај и Шару планину,
„Планина је срца истинога,
„Истино јој на јелама лисје,
„Од горе ћеш разумети, побро,
„Ко проведе љутог оклопника
„Кроз њезине кланце и путање,
„Баш кад беше на умору царство?“
Кад је соко речи саслушао,
Расрди се на истине речи,
Вуче му је срца позајмио,
Да истину отровом угуши.
Расрди се на побрата свога,
И подцикну танко гласовито,
Да у гори све задрхта лисје.
Расрди се, к'о што никад није,
Те полети побратиму своме,
Удрио га крили муњевитих,
Удрио га ујела га гуја!

Боже мили, чуда големога!
Још те гора чуда не виђела,
Оваког, што се данас нађе,
Још потоци у њој не застали,
Да гледају чудо невиђено,
Ал' данаске путе не путују,
Већ гледају чудо не виђено.
По врх јеле танке, поносите,
Удрила се два сокола сива.
У накости, срцу раздраганом
Подцикују — да горица јечи...
Из ока им ватра посуктала,
Ал' и јесу очи соколове!
Низ крила им крвца ударила,
Те црвени саломљено перје...
Борили се соколови сиви,
Борили се у обкладу с даном;
А кад вече груди распучило:
Борили се — и уморили се...
Са висине на зелену траву
Спануо је соко Бранковића:
Оба су му крила саломљена,
Оба су му ока избијена.
Љуто цвили соко без очију,
Љуто цвили — до Бога се чује:
„Јо, побрате, змијом братовао,
„Да ти знадеш — о, до скора знао, —
„Да ти знадеш, како ли је тешко
„Без очију, без лаганих крила!...“
Ал' беседи соко Милошевац:
„Баш к'о Србу, без својега царства,
„Иди, кажи злобном господару!...“

У Бечу, на велики понедељник.

Јован Грчић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

III.

Јесен је протицала, кроз све своје различите облике. Најпре златна жетва, за тим брање винограда, ораха, јабука, мушмула, купуса, кестења и т. д., на велику радост и људи и жена и младих и старих. Природа се преобрази у златну ризу, која даде ону особиту лепоту потоњим већ осталим кратким данцима. Сунце се удаљавало од наше земље, а бабе га почеше проклињати, што

не греје онако као и лети, те не може да сазрева грах, пшеница и крушке, које оне обично суше на дашчицама. У целом пределу влада нека чудна тишина, само се по каткад у даљини чује прасак пиштоља, клик летећих ждралова, и лупање крила дивљих патака кад се дигну с воде. Али је ту тишину по каткад прекидала доста тужна песма сељакова, који пева или од радости или од жалости — сам Бог зна — враћајући се из вароши, где је што шта продавао:

„Лето прође грозна зима дође
Лист опаде а гора остаде..."

И певач, пошто отпева те две врсте, не продужи даље. А за што — опет сам Бог зна.

Једног таког јесењег дана ишла је млађана девојка, од прилике цура од шестнајест година, Теразијом између два млађана човека. — Љубав, љубав, ево почиње се љубав, — рећи ће гимназиста, који је учио „риторику" и „појезију" па само о љубави и мисли. — „Ђаволско навожденије" — рећи ће затуцани богослов, који је само учио „омилитику" и „морална наравоученија." — Ала сте погодили: та ви рекосте оно, чиме су вам главу нађубрили.

— А за што несу сви људи добри и поштени? За што многи чине зло, не рад какве користи, већ само за то, што хоће зло да раде? — питало је девојче једног од оне двојице.

— Свему је томе криво васпитање и изображење — одговори он. Човек је по природи добар, јер је човек, а није скот, па само рђаво васпитање и рђави примери и навике развијају у њему наклоност да чини зло. Ја не верујем, да би човек могао бити тако покварен, да у њему не остане ни искре добра. Кочне зна какав је звер био руски цар Павле I. па чак и он је казао, кад су му шпијуни јавили, да многи познаници иду кнегињи Дашковљевој, кад је ова била у прогонству: „Не треба се томе ни мало чудити, јер баш сад и треба да дочекају љубав и благодарност од кнегиње Дашковљеве они, који су је и пре поштовали и љубили." — Ја никако не могу да верујем, да човек чини зло само за то, што има вољу да чини зло, — то је неприродно. Свагда има какав узрок, који наведе човека да учини зло.

— Дакле ви мислите, да је томе криво васпитање и изображење, што се људи кољу један с другим, и чине зло својој браћи? Да створови што гмижу по земљи заједају један другог само с тога, што несу васпитани? — запита девојче.

— Ако ми станемо говорити у опште о живим створовима као: о растињу, о животињама и т. д. ми се можемо многоме зачудити, и много ће нам се што шта учинити да је изнад природе,

ту је крива само једна природа. Ми не можемо разумети, чега ради су створови земаљски створени за то, да живи једно на рачун другог; таква цел рушења неразумљив је задатак за човеанско срце. Што се тиче човека, њега је природа оштро оделила д осталих животиња, које прождиру своју рођену децу, или себи авне; али је човек нашао други начин да поједе, ако не свога ибрата, оно његов рад. Ко не живи на рачун раденика, који с рвавим знојем зарађују парче леба? Не прича се бадава ова прича: ад човек пође на орање, да зна колико је хала на њега зинуло, мрьо би од страха! Користећи се слабостима људским китајски огодихан објавио је своме народу, да је он брат сунчев, а син есечев, а народ, поштујући сунце и месец, који му дају светост и топлоту, даје Богодихану и последњи залогај леба. Цареви у турски такође браћа сунчева и насљедници великога пророка, чега и добијају за то награду. Папа је објавио, да је он наесник Христов на земљи, као свети Петар; цариградски пак патријар да је он старешина свију хришћана; а цареви и кнезови а су помазаници божији; попови и калуђери божије слуге, чиовници слуге помазаника божијих и т. д. и т. д., и сви они прекру своје ранитеље, гнушају их се, као људи глупих и не разјених. Ето шта нас треба да зачуди. Моралисте, које проповедају задовољство са самим собом, показали су да са свим не познају природу људску. Ма како да су разне тежње људске, али порођења, која проузрокују једнаке и исте жеље — једнака су: да узвисе над другима. Човек се пак може узвишавати над другим човеком на два начина: морално или материјално. Морални ли умни пут је узак, тесан, каменит, и то камење непрестано убија ноге, али за то, кад човек сврши то путовање, њему акне души, добро му је, радостан је и весео, живи срстно, и остаје човеком, какав треба да је човек. Други је пут — материјални — гладак, лоп, занимљив, али кад човек сврши то утовање, њему загорчи, и он постаје животиња; хајде да речемо, је он стекао доста пара, начинио себи сјајан дворац, има коње нитове и т. д., али, од свега тога он сам ни у мрву неје постао бољим, он је налик на ону кокошку, која лежи на златним јима, у нади да ће излећи из њих пилиће. Но узалуд јој мука! рећан је онај човек, који иде умним путем, и старајући се да узвиси над другима, т. ј. да постане прави човек и брат осталој ћи. У друштву, где има таких људи, могу за неколико година напредити друштво и показати му пут, који води правој срећи.

— Мушко може по вољи избирати, може ићи слободно умним путем и нема права нико да га задржава, али женско —

е то је са свим нешто друго; она може желети само паметног мужа, а више ништа. Може ли жена после тога изабрати по својој вољи пут, кад је најпре под туторством родитеља, а после под туторством мужа.

— Ја мислим да може. Отац, мати, муж и други могу вас на силу приморати да обучете оваке или онакве хаљине, да једете, пијете, спавате по њиховој вољи, да се ачите и бечите, т. ј. да играте полке, кадриле, и т. д. и да правите комплименте, да изучите, буди Бог с нама, којекакве књиге, те да задовољите њихово саможивство; али они несу кадри, да вам забране мислити, они немају власти над вашим мозгом, дакле не могу зауставити ваш развитак.

— Ја опет велим, да је тешко женскима постићи то, о чему ви говорите. За мушкарце постоју школе, учена друштва, књиге и сви други начини, који им могу помоћи да се развијају; женскиње мора благодарити судби, ако јој срећом испадне за руком, те може бити у какој школи, да научи читати и писати . . .

— А зар ви мислите да се мушкарци развијају по школама и ученим друштвима?

— Па како ће се иначе развити? Ја не разумем.

- Ево како. Треба се учити свему, што год човек може да научи, — рекне ватрено младић, — а да би то постигли, треба изабрати два начина: први је: питати друге за све што се не зна, и питати оне, који знају као што треба; за тим размишљавај о свему, што си чуо; — таким начином човек мало по мало долази до истине. Други је начин: избацити и истерати из главе сваку лаж, сваки нанесени шљам, који су улиле у главу матере, бабе, тетке, моралистичне књиге о „васпитању“ и т. д. Ако се и једном ослободите од тог блата, оно се већ више никада не може за вас прилепити. Ко познаје физичке законе, он већ не ће мислити да св. Илија грми и муњама бије; ко зна математички земљопис, тај ће знати и окретање земље и планета; ко зна природне науке, он не ће веровати у вештице, вампире и свакојаке ђаволе; ко изучи економију, статистику и геологију, тај се не ће о празницима држати којекаквих сујеверних обичаја, нити ће мислити, ако их не буде вршио, да ће му се приходи смањити. Истина, многи су обичаји врло појетички, али су они шкодљиви за развитак разума. У нас има много књига, у којима има много истине и добрих савета, али кад почне човек о свему томе мислити, наћи ће, да су те истине избркане свакојаким лажима и лудоријама . . .

— О, кад не би било такве разлике међу мужкима и женскима! Кад би се и оне могле искупљати и почешће говорити о таквим стварима, било би врло добро, али . . .

— Шта „али?“... Како ви то мислите: чиме се разликује мушкиње од женскиња? Да неје тиме, што у мушкарца расте брада и бркови, а у женскиње не? Може бити тиме што женскиње говори танким, а мушкарци дебљим гласом? Ја не видим друге разлике, нити је може бити. Можана система једнака је и код мушкиња као и код женскиња, дакле је начин мишљења подједнак. Ја мислим, да ако ми видимо умну разлику између мужкиња и женскиња, то је с тога, што их несу подједнако учили и што се суновратно гледа на ту ствар. Ето због чега је рђаво изабрати материјални пут, а не обраћати пажњу на умни развигак . . . Ето, да узмемо вас, женскиње, и да погледамо на ваше мисли. Ви, женскиње, тражите у људима спољашња достојанства — тражите богатства, а ни једна се између вас не стара, да завири у душу човека, кога изабира себи за мужа; нико не обраћа пажњу на његов ум, знање, ћуд, од чега после долази срећа или несрећа . . . . . .

— Али и мушки гледају само да је богата девојка, па макар имала рогове на глави, узеће је, — рекне девојка.

— Ако неје развила своју памет, те да може оценити мушкарца, онда ће најгора протува узети богату девојку, јер она плаћа да је узме — да је новаца; он ће новце потрошити, а њом ће поступати као са скотом. Због тога мушкарци и не рачунају женске за људе, него за лутке, које ће бити дадиље, куварице, пралье, да задовоље свога „господара“ и његове страсти. То је горе, него ли наложница. Мушкарци пак траже жену, да је лепа у лицу, да су јој мале руке, ноге, и као да траже играчку и забаву, па како је угледа он најпре гледа у лице, за тим гледа руке, ноге, груди, и т. д. За што? За то, што су их женске саме навикле, да на њих гледају као на ствари, а не као на умна створења, равна мушкарцима. Женске, знајући, шта се допада мушкарцима, почињу саме на себе да гледају као на каква особита створења, која су дошла на овај свет једино за наслађивање и задовољство до мозга кошчаног покваренога и гнусног неваљалца, па онда почињу да фарбају своје образе свакојаким белилима и руменилама,ките своје главе златом, бисером и драгим камењем, навлаче тако уску обућу да им жуљеви не дају мира ни дању ни ноћу, утежу се у мидере тако, да она створења, којима оне дадоу живот, кроз сав век страдају од свакојаких болести. За тим се туже, да их мужези бију и тиранишу, кад им се збрчка чело

или кад већ несу у стању да задовољавају мужеве као у младости. Купите ви детету лутку: лепу, одевену, офарбану, дете се радује и држи је непрестано на рукама. Но где лутка се испрљала од неумивених руку детињских, позлата и фарба опадне, нос се одвали, и дете је одмах баца под кревет или у ћошак и моли родитеље да му купе другу. — „Стара већ не ваља“ — говори дете, и оно има право, јер њега је занимала луткина позлата, одело и лепота. То је што се може рећи о људима, који траже спољашну лепоту и позлату. Али погледајмо како гледају женске на мушке? Знајући врло добро, шта особито цене мушкарци, оне на њих гледају као на руду од блага, одклен је могуће поцрпети што више новаца, да ударе на свој врат и главу; оне гледају на њих као на краве, које дају више млека, а је ли им потребно то млеко или не, оне о томе не мисле. „Е, јовина жена купила бисер, а ја ћу драго камење; костина жена купила свилену хаљину, и ја ћу, — ја сам боља од ње, — мој је муж богатији или већи чиновник; жена миленкова има интов, морам и ја имати, јер не ћу да ми пркоси.“ Таква је женска филозофија. Приметио сам, да кад женске сретну мушке, оне га погледају као магарца од главе до пете и гледећи на одело му већ изводе колико би он могао повући, т. ј. трошити. За тим плачу и уздишу, говорећи, да су несрећне, да муж не ће да им задовољи потребе, да им је тешко и до бога! И тако из свега се овога види, да је главно зло у томе, што су се женске навикле на мушке, као на нешто веће од себе, као на господара, од кога зависи њихова срећа и оне већ у њему не виде човека; мушки пак навикну се гледати на женске, као на нешто себи подвластно, подчињено, као на своју ствар, која мора онако да игра, како он свира. Дакле не гледају једно на друго како би требало, т. ј. као човек на човека. И тако међ њима нема једнакости, а где тога нема, онде нема ни једнаког изображења, па с тога ни среће. Видео сам у моме животу много женских и све су биле скалупљене по једноме калупу, пак се све свађају и мрзе једна на другу. За што? — За то, што је код њих мало развијена људска страна: једна се поноси лепотом; друга — новцима; трећа нечим другим, а ретко која износи на видик своју памет и изображење, као ствари, које им несу потребне. Код сељака је то много боље: као раденици — они траже раденице; као поштени људи — они траже из добре и поштене куће, јер је у доброј кући и добро васпитана. Ко је овде крив? — Криве су обе стране, али су мушкарци кривљи, него ли женске — то је истина. Ето, одклен долазе лажни појмови; у свему блато, које прља највећу светињу;

к се уселила у читав наш живот, због чега и најружније нскиње стара се да се покаже да је најлепше; старе — да младунице; највеће луде — да су мудре; а најодвратније и гнусније — да су достојне поштовања.

— Е па шта ћемо ми женске да радимо да се избавимо тога жалосног стања, у коме се налазимо? Шта и како да нимо, те да се избавимо из гнусног стања, које убија у нама боље тежње? — запита девојка.

— Треба васпитати или из нова себе преокренути, — рекне важно млади човек; треба себе људски изобразити. Треба себе тако бразити, да се појави равноправност међ мужкињем и женскињем; ба себе научити, да сами собе, своју душу уважавамо, т. ј. како у жкињу, тако и у женскињу, и на оба пола гледати једнаким очима; ба — како сам рекао — избацити из главе сав шљам прилљени временом у нашој глави. Кад наше сународкиње буду ешћене, оне ће саме пожелети равноправности и слободе; јер разумети како им се треба користити слободом, која је тако ко потребна сваком освешћеном друштву. Ми смо навикли, да бромо узроке с посљедицама; али треба једном појмити, да освешње доноси са собом и слободу и равноправност. Која је од жена обала да се самостално труди и да самостално живи? Да ли су к сиромашне девојке и женскиње, живећи у полустровљеним ћерцима на Дорћолу и ступајући у њих, задале себи питање: могу ли проживити ја без туђе помоћи?“ Чак и онда, кад су са свију страна били окупили глад и жеђ, зима и мемла, и онда несу предузимале какав рад, да на поштен начин заде себи комад леба, већ су се предавале у наручја најгнуснијем и најгорем разврату и живеле су на рачун свога тела, ога здравља и свога живота. Баш слобода презире и гнушава разврата, ако је она поникла из тежње да буду самосталне.

— Онда је худа наша срећа, како данас стоје ствари — кне девојка.

— Тако је! Ви одрашћујете, учите се, стварате себи ште, уображавате, да је овај свет створен од цвећа и злата; бражавате да тице и попци ради вас певају, а цвеће да је ирено само за ваш нос и главу. Ви, девојке, не знајући жи- какав је у ствари, завидите удатим женскима, па једва чеге да се и ви удате, да будете вољне и слободне; ваше маште у се око чаробних младића; ви тежите да се сјајите и да се лаћавате и т. д. И ево, ваш отац или мати избира вам мужа, се вама допада, јер он има, — по казивању људи, — десет ьада дуката, дакле има доста за удобан живот. Гледам једног

дана поп се дере: „Исаије ликуј“ и: „Нек се жена боји мужа“ — и ви мислите: „Е сад сам слободна, жена!“ Шта долази за тим? Још није прошао ни „медени месец,“ а ви се налазите у стању животиње, упрегнуте у ненавикнут јарам, без икаквог одређеног рада, без да налазите и у ком саучешћа, — и ако ви нисте тако затупљени и залуђени онаким изображењем од кога се човек шири и дебља: онда брзо венете и пропадате, или постајете пачавра, којом се трљају неопрани судови.

— Е мој брајко, ти си се упустио у филозофију, — рекне други младић; ја видим да имаш вољу данас да ћереташ.

— Гле ти њега, — рече први; почнем зборити просто и јасно, веле „филозофираш;“ почнем зборити о правди и истини, — називају те стихотворцем.

— Гле ти њега, наљутио се, а предикује, да се изображени људи не љуте, већ када чују којекакве будалаштине и лудорије, они да им се само смеју. Ја, мој брате, врло добро знам о чему ти мислиш и шта уображаваш, и признајем, да је то све лепо, али за сада оно се код нас не може накаламити у животу, и твоје ће речи пасти на камење и од тога не ће ништа бити.

— Рђаво ти мислиш о себи и о својој сестри, ако је у ве камен на место ума и срца. Ја сам говорио с тога, јер сам мислио да ме разумсте, а да сам знао да говорим у ветар, онда не би ни говорио.

— Ако Пера држи да неје кадар или не ће да разуме ваш говор, онда се мене тиче ваш говор и ја хоћу да га слушам, — рекне девојка.

— Онда ћу ја морати рећи речи љубомирове: гле ти не! Ја говорим у опште за наше друштво, да оно не ће моћи појмити истине, које је изговорио Љубомир, а ви обоје примилисте то на свој рачун.

— Ej, мој Перо, — рекне Љубомир; ако ми будемо чекали да нам изображење, освешћење и све што је добро, само падне с неба, не ћемо ништа дочекати. Свакога човека нагони природна потреба, да се креће у напредак, и да тражи истину, па ако је он пронађе, треба да се с њоме користи и његов ближњи. Ми смо такође људи, па треба да извршимо људску обвезаност. Мисао, као мало зрнце, пада у ускомешану савремену бездну развитка. Хоће ли оно иструлити или понићи, израсти и разцвести, то неје наш посао, за нас је доста и то, да има таква мисао, која се појавила и у нашој глави, дакле не ће је нестати. Осим тога камените земље не може бити онде, где има мозга човечијег, па и ако неје код свију мозгова подједнако развијена, али она

. . Она може разцветати само у глави овнујској. Треба, ејати ако ћемо да жањемо.

млади људи, разговарајући се, дошли су до велике куће вановића. Ту се Љубомир опрости с Пером и с његовом и оде сокаком.

Ко је то тај Љубомир? — упитаће читалац, па ће одмах та то је некакав шваба.

Право, читаоче, види се, да си рођен у суботу после ! Погодио си, погодио!

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

6.

ује турско момче младо,
гца јасно попијева:
ис девет годин' дана,
зна, да сам женска глава,
ши, да сам мушка глава,
ће познават' се хоћу:
исту јелеци пуцају.
ку врсту умећу се речи:
а чуј душо, та чуј, гига!"
ако пева: „Ђугум кује тур-
ке мла-гига-до, та чуј, ду-
уј, гига."

(У Тузли.)

7.

Разбоље се Цвија
На мајчину крилу.
Питала је мајка:
„Што је теби, Цвијо?"
„„Не питај ме, мајко!
„„Мене боли глава.""
„С кога ми те боли?"
„„С мога драгог мајко!""

Припев уза сваку врсту: „Ej, ej, ej,
цанум Цвијо, ej!"

(У Тузли.)

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Наставак.)

и исто је тако и морално пропадање последица неудесних

И на душевни живот има стан велики и снажни уплив. ведра, пространа, висока соба је као оно леп и ведар дан: ч човека, оживи га, понесе га, ту се сваки осећа боље, није, милије, слободније, поносније; а тамна, ниска, тесна, и загушљива соба, она већма него оно мутан и стуштен кога стесни и гуши, а гадом чисто застиди, осрамоти, убије Без телесне чистоће нема ни душевне. Не може изаћи по-овек, ко се у гаду роди и одрасте. У гаду телесном раз- и душевни. Искуством је доказано, да пространи и чисти најбоље унапреде осећање слободе и моралности у народу. научи на чистоћу, а тим на понос, па онда на сва до-нечистоћи изгуби човек сам пред собом поштовање и по-

штење, погази образ. Нечистоћа убије понос и характер, па онда су отворена врата свима неваљалствима. А у тесном стану није можно сачувати чистоћу, па ма колико се ко мучио. У становима, где мора због тескобе мушко и женско, старо и младо, да се једно пред другим и једно уз друго свлачи и облачи, леже и устаје, ту није можно сачувати ону чистоћу нарави, мисли, говора и дела, ону стидљивост и невиност, што је цвет и украс младости; ту се не развија оно частољубље и поштовање самога себе, ни оно поштовање старијих, што је основа васпитању. Ту се већ на дому на очиглед старијих развије бестидност млађих и непоштовање старијих, па иза овог сва редом неваљалства. Искуством се осведочило, да варошка неваљалства упоред иду са неудесности станова. Најгори станови нису само гнезда од најгорих болештина, него и од злочинства. У неваљалим становима, где не пропадну само људи телом, него и све ствари њихове, ту изађе немарња, нечуварност, нештедња, распикућство, па још већа сиротиња; ту се развије прождрљивост и пијанство и још горе болести и срамоте; ту изађе лаж, варање, крађа, па после и нападаји на туђе имање и на живот, док не изађе човек гори поганац него марвинче, звер и скот.

Овима злима има помоћи, чим се знање и добра воља заузму. Један немачки научењак вели: од како се код нас поправише станови, од тада је боље и здрављу, мање је болести и помора, и блажи су; много мање се умире, сви дуже живе, домаћи и јавни морал много је бољи постао, крађе и злочинства је мање, свуда је више благостања и богатства.

Овима злима, којих је и код нас много, која и наш народ грдно затиру, може добра домаћица много помоћи, отклонити их, чим их сазна и својски се подухвати војевати на њих, а да себе и своје спасе. Тога ради неће сувишно бити бар укратко и само најглавније стране споменути, на које се при избору и удешавању дома и стана пазити има, и бар укратко навести, шта је по здравље домаћих шкодљиво, а шта корисно, да се бар оно поправи, што је лако и без велика трошка можно. А како је домаћица баш она, која дан и ноћ у дому бити и њега пазити и чувати има, то ће тим пре увидоти, колико је ово што долази баш по њу и њен живот и здравље важно, па како је она мати дома и анђео њен, то нека се још више дигне, па нека чини по томе.

При избору дома и стана ваља прво гледати на околину, па и не улазити тамо, где се већ споља виде незгоде противне здрављу и миру.

Најрђавији су станови близу бара. Са онога смрада што се ће непрестано развија, па сав околни ваздух кужи, сви су људи, ји онуд станују, више мање слаби, бледи, трули; међу њима је јвише и најтежих болести, онде редње прво изађу и највећма ене, онуда је најмање дуговечних људи, сви пре времена по-у; ни живад није онуда оне снаге, величине ни дурања, све кржљавије и пре изнемогне; од живади и живине онуда одра-но месо је трулије и нездравије, трулија је и нездравија и риба, гомила примера има, да се од рака и пужева онуда потрују ди и живад.

Нису много бољи ни они станови близу речица и потока, го чешћим изливима начине баре; а тако су и сви они станови изу гробља, касапница, кољишта, кречана, где се риба кала ил' дења топи, ил' близу других смрдљивих магаза и радионица, е се год ма који, ма најмањи, смрад развија.

Не ваљају станови близу сувача, воденица и свију оних ра-оница, где је непрестана лупа. Ту најгоре страдају деца и рци: деца изађу глува и глупа, а многи старац и силни бо-жник ту пре времена пропадне.

Не ваљају станови уз јаке друмове ил' места, где се многи ди стичу, многа марва пролази, много ђубре прави, прах диже, м разноси, или ма који задај развија. Ово се највећма осведочи редњама, јер туда већма бесне, него у становима мирнијима, стијима, и који подаље отуд стоје.

Клонити се ваља од околине узаних улица, тесних кућа, ма-к дворишта, штала, кочина и других оваких рупа.

Што је који дом ближе већих вртова, шеталишта, шумица, јаца, то је боље по здравље домаћих, као што је и по здравље вароши боље, што је више оваких места у вароши, само ако тоје дрва са свим уз куће, где заклањају светлост и влагом исе дуварове. Те шумице и гајеви не само што густину и зго-лавање станова разређују и одгушују, него су то прави мага-ни од чиста и здрава ваздуха у вароши. Листом својим очисте здух најбоље, особито кад сунце на њих сија; кореном сисајући агу из земље осуше је, најпре ону под собом, па онда и ону околине, која своју влагу овој даје. Листом и кореном поси-ју па потроше и друге задаје из околине, те их униште и не ку шкодљиви. Уз то су најбоља игришта за децу, најбоље од-рнице за све слабе и болешљиве, који пате од чама, или који предижу од болести; али ни за старце као ни за здраве млађе ма бољега одмаралишта и поткрепљења, него што је тај чист жави ваздух. Окром тога су ови гајеви највећи украс места, и

варошанима су једина местанца, што им подржавају осећање и укус за природу и њезине милине.

Што је која улица шира, правија, већма на правац према сунцу пружена, боље патосана, и што се чистије држи, то је боље становати у њој. Улице су у местима, што у стану прозори, врата, ходник; на њих чист ваздух улази, а нечист излази, — то су месни душници и плућа. По томе треба да су довољно широке, бар онолико колико висина домова износи, да не би један другоме заклањао зрака светлости и топлоте. Што су улице правије, то лакше ваздух пролази; у кривим улицама нечист ваздух већма застајава и нагомилава се, и теже отуд излази. Најбоље су улице пружене дуж југа и севера; њих може сунце кроз да просија и да просуши. Не ваљају улице сувише дугачке, јер у њима ветар јаки мах нма, али ни сувише кратке, јер немају довољно промаје, особито ако су с прочеља затворене. Најбоље су оне улице, што су с прочеља отворене на шира раскршћа, пијаце, шеталишта, шумице или отворене у поље на вртове и шуме.

Бољи су станови на улицама каменом патосанима, него на голима. Од доброг патоса зависи не само бољи обрт, него и чистоћа места и здравље становника. Где је добар патос, ту свака киша опере варош и умије је; а где није калдрме, начини се блато и баре и гадови, те не само што спрече пролаз, него се одмах појаве и болести, тифи и грознице, особито у пролеће и у јесен, и то у онима улицама, где нема каменога патоса, или где је неваљао, те се начине баре и блата и из ових смрадови. Најбољи је камен на коцке сечен; тај је у часу сложен, и тако добро, да ни мало блата кроз њега не проће, него се све у часу спере и нестане га. Тротоари око кућа добро стављени, и добро патосано двориште одбијају влагу од кућних зидова и сачувају кућу на читав век здравију. Ако постоји још и наредба, да се улица редовно чисти, и лети да се полива, онда је ту по здравље становника и укућана све можно учињено. На све ово ваља пазити. По нашима је варошима у овом погледу грдан батал. Код пуних планина камена и пуних шума дрвета наићи ћеш у сред вароши на баре и рупе готово непрелазне. Шта га их плати калдрму, да се заглиби, сломије и покрха на њој. Шта га их варошана даје редовну порезу на калдрму, а да им испод прозора смрде баре и да сву кућу и домаће пуне смрадом и болестима. Свака локва грдно накаља сваки дан по толико пута, не само све варошане, него и варошке заповеднике, па трпе и слушају, где их свет псује и куне у очи.

Главно је даље, да се никако ђубре не нагомилава ни у дому ни у месту, а особито не онако, што труне и смрад развија. Тако ђубре треба да се што пре напоље изнесе из дома и из места. Ово најбоље бива на добро удешене канале. Што су у телу цеви за извођење нечистоће, то су овде канали. Где није канала, тамо све ђубре остаје у месту, те се њим табан од дана до дана све већма пуни, док најпосле ничега другога оздо не буде, но само ђубре, које непрекидно, особито лети на врућини, наглије трунући и наглије смрад развијајући, сво становнике њим напуни и отрује. Отуда оне силне болести по варошима, особито по старијима. Од свега ђубрета изодско је најубитачније. Онај смрад више зла почини домаћима и суседима, него највећи душманин. Где је по варошима за износ онога ђубрета добрих канала, ту су сви много боље са здрављем, а варош много мање троши на лекове и лекарине, на дизање и издржавање болница и болничара. Само не ваљају канали отворени и на ово употребљени отворени потоци, као што их по неким старим варошима има, јер ови својим смрадом изведу кадкад више болести, него да се оно ђубре зарања. У нас ћеш гдегде видити сред вароши низ главне улице бливу пијаћа у отвореним изодима на улицу и потоке окренутима — образ варошких старешина. Канали треба да су затворени, па да потолито и подубље леже, да их не може ни гат ни мраз загушити, и што су шири, особито на изливу, тим боље. Станови уз зевајале канале најгори су, а особито у време ређе најопачији.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајеве.

(Наставак.)

Али му чувство то поруши све намере, све његове добре намишљаје, и кад се био вратио лађи, не беше више онај тачни и опрезни морнар, који је био до сад: постаде замишљен, сањало, и на место безбрижне морнарске лакоумности ступи тешка сета и замишљеност.

У тима чуствима оде још у Картађену, али се на брзо врати отуд натраг у Лиму. Његова му худа срећа сачува на томе путу лађу и њега самог од пропасти; његова худа срећа велим, јер да је ту пропао умрьо би бар као сретан сањало, који слатку чежњу са собом на овај свет носи.

Кад је опет у Лиму дошао и с места одјурио у цркву, кога је видео несретник један? Исту небеску лепотицу, којом му се душа непре-

стано занимаше, само што је на њој данас било нешто и земаљскога, но што је неје покривало бело одело невиности, него тешка, шарена свила, што је креолкиње носе. Мале ножице, што би само лако скакутале, ружичасте црвене чараше вирише замамно испод хаљине; лак огртач и провидан вео покриваше само у полу обле, еластичне форме вилинског тела; од витога врата висаше драгоцен низ бисера до у прса, а алем-минђуше машаху јој се алавастарних рамена.

Робертсон погледа зачуђено за њоме, и чињаше му се, као да га је погодио жесток пламен из тих црних, светлих очију.

Дуго је замишљено гледао за вилинском сликом, која тако јако наличаше његову идејалу, и опет се страхота разликоваше од ње, кад га неко од натраг потапше по рамену и поверљиво рече:

— Ej, капетане, ви баш као што ваља посматрате лепе госпоје!

Робертсон се окрене и позна у њему Вилијама, свога стара познаника, ирскога морнара. Мимоходом да рекнемо, Вилијам неје баш најбоље био забележен код капетана, и овај је имао увек неку антипатију на спрам њега. Робертсон неје никако био на чисто, да ли тај човек, који се називаше данас капетаном, а сутра опет друкчије, и који се увек разметаше новцем — на поштен начин долази до њега.

Сада се пак упусти у разговор с њиме. Знао је, да Вилијам скоро све женскиње у Лиму познаје.

— Каква ће бити то госпоја? — запита га.

— Та госпоја? Та је госпоја, брате ми си мој драговиђу, најлепши цветак у Лими, доња Тереза Мендец, удовица неког шпањолског капетана на лађи.

— Удовица дакле? За чудо како та госпоја наличи на неку другу.

— На коју на пример?

— Имена јој не знам. Има томе два месеца, кад сам видео у манастирској цркви божански створ некакав у беломе оделу . . .

— То је она, драги мој пријатељу, то је она! Кад је изгубила мужа, била се заверила, да ће једну годину дана проживети у манастиру. Је л' те, да је красно певала? Ох, глас јој је божанствен! То је она. Шест је већ недеља, од кад је минула та година дана, и тада је оставила манастир.

— А може ли то бити? — рече изненађен Робертсон.

— У Лими може све бити.

Вилијам познаде из те кратке конверзације, да је капетан сасим залуђен у лепу удовицу, те да га још већма занесе, рече му, да ако ће хоће, може га приказати доњи Терези.

Робертсон могаше сада видети дивну удовицу очи у очи, могаше се уверити, да је лепотица та, коју он држаше за вишеземаљски створ нама, тек само земаљска лепота. Врло је опасно, кад се тако на један пут чуства промену. Авај ономе, ко се заљуби у сузно око, а после то око види

да се смеши; жена лако од анђела постане ђаво, и најтамнија је скоро тајна срца, што душа. која ју је верно и сањарски љубила као анђелску слику, може је доцније да љуби као ђаволску слику — бесно и очајно.

Доња Терези Мендецовој је ласкало, да се млад човек један скоро до лудила заљубио у њу, и што је већма расла страст њезина обожатеља, тим замамнији беше плам њезиних очију, тим жесточија ватра њезиних речи.

Једног јој дана изјави Робертсон своју љубав. Изјави јој је у лудилским жестоким речима, које понижују човека. Само роб зборн тако, човек не!

Доња Тереза смешећи се играше се са својом сјајаном махалицом и одговори:

— Господине капетане! Ви сте данас само капетан, а при том још сиромах. Ја милујем сјајност, богатство, славу, ја сам частољубна. Не могу ја човека миловати с тога, што је леп, што издаје можда доброг мужа, али бих га онда одиста могла волети, кад би љубављу наспрам мене постао богат, силан и виђен. Морате се попети на такав степен, да ја морам да подигнем очи, ако хоћу да вас видим. По целој Америци се распламтела сада револуција, и у револуцији може оно, што је данас на најнижем месту, сутра дан бити највише. Што човек освоји, то је његово, у снажна је победа. Држ'те де! Мене можете придобити само одважношћу. Када ми говорите тако понизно, ја вас и не слушам. Дођите после опет, када ће те моћи с поносним челом поновити понуду своју.

Робертсона скоро ухватила грозница, кад је изашао из куће те врашке жене. Приповеди Вилијаму, што му је доња Тереза одговорила.

— Одиста сам, мили пријатељу, одговори му овај смејући се, још у напред могао знати, да ћеш срце удовичино моћи задобити само адмиралским нараменицама или можда иметком од својих десет милијона долара. То сам требао знати.

Робертсон се јако ожалости, кад чу те речи свога познаника. Знао је, да адмиралом не може постати ни на који начин. Боливар, који је тада управљао целим покретом и од кога је зависило све, био му је лични непријатељ, а десет милијона долара, каква махнита мисао!

Реците коме, који једва неколико пара има у шпагу, да набави десет милијона долара! И мислити само на то, готова је махнитост!

А Робертсон је ипак мислио!

Од то се доба спријатељи с Вилијамом. Често га је узимао са собом на лађу, и ту се разговараху и световаху, често до после по ноћи, на који би начин дошли до тога грдног блага. По фантазији му се врзоше најразноврснији намишљаји; сретна игра на берзи, да опаучи у картању, да открије мајдане злата, — о томе је премишљао дан ноћ, и кад је заспао, дошло му је у сну, да већ има покор злата и сребра, па све ријеши по њима и одмерава их лопатама.

Пут ка слави препречи му из ненада враћени мир. Шпањолски се рат свршио, нестаде адмираоских нараменица са последњим шпанским војником.

Једног се дана догоди, да га његови другови узеше на миндрос и исмеваше га ради његове испотајне жеље за адмираоским шеширом или за десет милијона долара, с досетљивим примедбама и сатирским пецкањима.

Робертсон са свим хладнокрвно слушаше ту шалу и то пецкање и не одговарајући им сркаше мирно свој чај.

Некакав му ироки капетан рече смешећи се:

— Пријатељу, ако те боли срце само за десет милијона долара, то их можеш набавити најлакшим начином: ту је близу нас „Перувијан“ г. Ингреса који пуних десет милијона долара у златноме праху и шипкама носи енглеској банци, узми му их.

Сви се на те речи грохотом насмејаше, и сам речени капетан Ингрес, који је ту био, не могаше се уздржати, а да и сам не прсне у смех.

И Робертсон се смешио.

Било је по ноћи, кад се растадоше официри и вратише сваки својој лађи. Робертсон и Вилијам остадоше.

Ирац, који је учинио онај досетљив предлог, звао се Георгес. Робертсон узме обојицу, Вилијама и Георгеса на страну на кров лађе.

— Пријатељи, рече им, мени се чини, да ће тима десет милијона долара бити боље у нас, него у инглеској банци.

Беше мрачно, нико се неје имао бојати, да ће му ко год видети црвен на образу.

Ни речи више не рекоше, немо стискоше један другоме руке. Разумеше се.

(Наставиће се.)

Матица Српска.

Седница управљајућег одбора 21. јануара 1868.

Председник надзорништва текелијног завода у Пешти, Павао Кеић, шаље 11,500 фор. а. вр. као исплаћен дуг Јована Шумлића и жене му Терезе.

Судац трећег потиског округа у Сентомашу Младен Јоцић пита по налогу министарском, да л' ће се ово друштво примити да буде извршитељ последње жеље Васе плем. Николића, који је оставио „племићку стипендијску закладу“ и на ту цел одредио 1 кућу и 50 ланаца земље, али тек после смрти жене његове.

Подносе се кр. угарском министарству црквених дела и просвете на преглед рачуни лекарски у износу од 84 фр. а. вр. о лековима, које су питомци текелијног завода у Пешти г. 1867. добијали.

Матија Бенцо у Араду понавља своју понуду, по којој жели купити текелијну кућу бр. 55. у Араду.

Рачуни надзорништва текелијног завода у Пешти за новембар и децембар 1867. г.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете о понуди Матије Вемдова.

Миња и Љуба Обровачки враћају свој дуг од 200 фр. а вр.

Судови за баштинске књиге у Новоме Саду и Сомбору дозвољавају, да се могу у друштвену корист укњижити зајмови на добрима оних дужника, којима су зајмови одобрени.

Друштвени деловођа Ћира Бабин предаје попис књига, које је од пређашњег деловође примио.

Одређује се, да се преда протест и односно рекурс дотичној финансијској власти, која је најмове текелијних кућа у Араду секвестровала, потражујући од јовановићеве закладе у име посмртнине 23,862 фр.

Филип Шпицер у Араду хоће да одустане од куповања куће, ако се за 14 дана секвестровање најма не дигне.

Кр. жупанијски судбени сто у Вуковару допушта да се могу одобрени зајмови укњижити на добра друштвених дужника по Срему.

Издаје се различитим проситељима 7300 фр. а. вр. у зајам.

Решава се, да се даду штампати позивнице у седнице и за књижевни и за управљајући одбор.

Седница књижевног одбора 23. јануара.

Михаило Бастаја, питомац стипендијске закладе јовановићеве, доказује свој успех у наукама за г. 1866-7.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете позива, да се зготови основно писмо за закладу Петра Костића из Черевића.

Кр. угарско министарство унутрашњих послова одобрава избор дра Димитрија Матића и Владимира Јовановића за почасне чланове „Матице Српске."

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете позива, да му се поднесе исказ о стању стипендијске закладе текелијне, јовановићеве и костићеве.

Подпредседник др. Стеван Павловић јавља, да је московски универзитет славио своју стогодишњицу и да је у нади, да ће му се то одобрити, послао у име друштва споменутом универзитету жицом честитку и поздравље.

Издаје се сведоџба Каменку Јовановићу, као члану друштвеном, да се око распростирања друштвених књига много и јако трудио.

На опомену секретарову изриче друштво, да оно остаје при својој пређашњој одлуци, по којој је на себе примило, да драматична дела дра Јована Суботића „Звонимира" и „Прехвалу" о своме трошку на свет изда и да чист приход од њих писцу уступи.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете шаље знања ради списак имена свију стипендиста у Угарској за г. 1866-7.

Секретар јавља поновице да штампање „Летописа“ врло споро иде, што штампарија, због нагомиланих послова, нема за доста за штампу потребних слова, нити довољно снаге, и пита шта да се ради? — Решава се, да се закупник платонове штампарије озбиљно опомене, да се са штампањем пожури, јер ће се у противном случају према њему строжије поступати.

На позив подпредседников обећали су ови чланови у седници да ће за први који долази „Летопис“ чланке написати, и то: др. Лаза Костић: „О значају омировом по светску књижевност и о сродности његовој са нашим српским песмама“; — Александар Гавриловић: „О средствима за обртност у данашњем добу“; — др. Јован Туроман: „О класичној књижевности“; — др. Стеван Павловић: „О историјском развитку права и начела народности,“ и „о Краљевићу Марку као народном јунаку;“ — А. Хаџић: „О балади“ и „о побуни Пере Сегединца г. 1735.“

Књижевне белешке.

* Добисмо важно дело о познавању народа нашег „Живот и обичаји народа српскога.“ Описао их и за штампу приуготовио Вук Стеф. Караџић. У овој су књизи описани: 1. Обичаји о различним празницима. 2. Обичаји о најзнатнијим људским догађајима. 3. Веровање ствари, којих нема. 4. Постање гдекојих ствари. 5. Јунаци и коњи њихови. 6. Живот. 7. Игре. 8. Закон или вера. Додатак: Сватовски обичаји у Срему. — Девојачка врачања у Срему. Цена је књизи 1 фр. 50 н. а. вр., а добити се може још за кратко време или код удовице покојнога Вука у Бечу, или у уредништву овога листа.

* Има томе већ десет година како наш „Школски лист“, који се добро уређује, излази у Сомбору, па опет ево шта му пише уредништво: „До сада ни једну стотину пријављених предбројника немамо, па и међу пријављенима више их је, који лист из доброчинства држе, него оних, којима је он од праве потребе. Са тугом срца признати морамо, да су до сада само седамнаест учитеља и један једини школски управитељ претплату послали. Ово је заиста знак велике нехатности и крајње немарности наших школских људи према овом једином Српском гласилу школском.“ Лепа илустрација нашег књижевног и просветног стања!

* Стиже нам „Абердар.“ Први јек. Ова је књига награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У овоме се „јеку“ „огледа свет, у коме смо поникли, и време, у које смо поникли: свет и време, као што су се у живоме срцу кристалисали.“ Ми ћемо о овој књизи коју више рећи, а за

сада је препоручујемо пријатељима лепе књижевности. Цена је књизи 50 н. а. вр., а добити се може и у уредништву овога листа.

* Јављамо по „Војину“ да је Гаврило Витковић, професор у београдској гимназији, написао „Практичну рачуницу,“ коју је прегледала и одобрила школска комисија и да ће се скоријим почети штампати.

* Јефта Ђорђевић, професор математике и експер. физике у београдској гимназији, позива на претплату на дело: „Физика за свакога.“ Подељена је на три дела. У првом су механични појави и тај део излази сада. Дело ће изнети осам табака а у њему ће бити 87 слика. Цена је 80 н. а. вр.

* Стиже нам добра књижица: „Јавна предавања за српски збор и за србску кућу.“ Издаје Ђорђе Звекић. I. свеска. Лаж. Ово је предавање говорено на селу, што га је приредило омладинско друштво „Преодница“ у Пешти 29. октобра 1867. Препоручујемо ову „Лаж“ свима, којих се наше друштвене мане и потребе тичу. Цена је књизи само 20 н. а. вр., а добити се може и у уредништву овога листа.

* Добисмо лепу књижицу „Индијске приповетке. Епопеје из „Махабарате.“ Превео Сима Поповић. У књизи су ове песме: Краљ Нале, Савитра, Јајата, Фишмино рођење, Нахуша, Услнар. Писац је познат и читаоцима нашега листа као песник, који лако и лепо уме преводити, а то му је најбоља препорука делу. Ми ћемо гледати да о овом делу коју проборимо. Цена је књизи 60 н. а. вр., а добити се може и у уредништву овога листа.

* Дође нам књига: „Историја света својим ученицима превео и прерадио Александар Сандић.“ Књига друга (историја средњег века). Писац се држао у свему немачког историка Пица, али га попунио где је год говор о историји словенских племена у томе веку.

* Мита Долга, као одговорни уредник, позива на предплату на нов лист под насловом: „Тамишварски гласник“, недељни лист за јаван живот, трговину и обртност. Лист ће тај бележити и претресати на политичном пољу значајнија питања, која се нашег народа из ближе тичу, означаваће и испитиваће све, што би се важно у свакој струци нашег живота догодило; доносиће статистичних података, који се тичу наших прилика, а нарочито оних у Банату. У подлистку ће бити популарни састави о чувању здравља, о домаћем лекарству, о користи подизања школских завода, слике из породичног, општинског и државног нам живота и подробнији извештаји са свију страна о свакој појединој струци трговине са производима. Цена је гласнику на годину 5 фор. а на четврт године 1 фор. 25 н. а. вр. Скупљачима се даје на 6 примерака седми на поклон. Желећи овом листу најбољу срећу, препоручујемо га потпомагању нашег света.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

РЕН. Шаљиви лист. Издаје га и уређује Ђорђе Рајковић. Година I. Излази у Новоме Саду сваких пет недеља на целом табаку са сликама. У Новоме Саду, платонова штампарија 1867. На 4-ни. Цена на годину 2 фр. а. вр. („Рен" је престао излазити у јуну месецу 1867. г. а изашло је од њега свега 5. бројева.)

ДОМИШЉАН. Пише и издаје Светозар Стојадиновић. Излази у Новоме Саду у свескама од једног табака. У Новоме Саду у платоновој штампарији 1867. На 8-ни. Стоји на годину 3 фр. а. вр.

РУЖА. Шаљиво-сатиричный забавный лист. Издаје и уређује Михаило Ђ. Ћелешевић. Година III. Излази у Београду 1. 8. 16. и 24. свакога месеца на по табака. У Београду у државној штампарији 1867. На 4-ни. Стоји на годину: за Аустрију 5 фр. а. вр., а за Србију 48 гр. чарш.

ЗИМЗЕЛЕНЪ. Лист за умне, забавне и материјалне интересе. Издаје и уређује А. Андрић. Година XI. Излази у Београду као прилог уз „Световид" у неодређеном времену на по табака. У Београду, у књигопечатњи А. Андрића 1867. На 4-ни.

БОСАНСКИ ВЈЕСТНИК. Политичан лист. Издаје И. К. Сопрон. Излази у Сарајеву сваке суботе in folio. Година II. Цена му је за целу годину 60 гроша турских ван поштарине. Поштанска такса за вилајет износи на целу годину 13 гроша. Предбројницима у Аустрији или Србији стане овај лист 8 фр. у банкнотама заједно с поштарином, али без штемпла. У Сарајеву вилајетска печатња 1867.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. (Свршетак у место наставка.) — Соколови. Балада. Песма Јована Грчића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — Матица српска. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 12. У НОВОМЂ САДУ 30. АПРИЛА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ШТА ЈЕ ГЛАВНИ ПОЗИВ ЖЕНСКЕ.

Пре неколико недеља дођу ми до руку неке новине, у којима сам читао, како су лане у Америци женске држале скупштину, где су жестоко говориле, како треба да и оне имају право гласања у држави, као и мушки. Ово читајући побудило ме је, да првом приликом неколико речи речем о женскима, а наиме о Српкињама.

У старо време бејаше разговора о првенству оба спола. Аристотел мишљаше, да је жена несавршен, незрео човек. Данас се пак мисли, да нити је човек нешто више од жене, нити жена од човека, него да стоје на равно, да и мушко и женско спадају под општте име човек, да сачињавају скупа целину, да једно друго допуњују. Разлико наравно има анатомијске и физиологијске између мушког и женске а такође и душевне. Састав телесни показује разлику анатомијску и физиологијску, а начин мишљења разлику душевну.

Да видимо дакле неке неједнакости међу мушким и женском.

Жена је скучена природом, она је ограничена природом, на против човек неје. Човек је више слободан и за рад позват; зато човека упоређују са правом линијом, која се може у безконачност продужити, а жену упоређују са кружном линијом, која иде около, па опет мора на исто место доћи од куд је и пошла. Жена је природи подвргнута, зато мора бити смерна, а човек на против мора бити самосталан, одважан и храбар; зато нема ништа гаднијега него безобразна женска, а страшљивац човек. Како треба да је женска смерна, види се из ове народне песме:

„У Милице дуге трепавице,
„Прекриле јој румен јагодице,

„Јагодице и бијело лице;
„Ја је гледах три године дана,
„Не могох јој очи сагледати,
„Црне очи ни бијело лице,
„Већ сакупих коло ђевојака,
„И у колу Милицу ђевојку,
„Не би ли јој очи сагледао.
„Када коло на трави играше,
„Бјеше ведро пак се наоблачи,
„По облаку засјеваше муње,
„Све ђевојке к небу погледаше,
„Ал' негледа Милица ђевојка,
„Већ преда се у зелену траву.
„Ђевојке јој тихо говорише:
„Ој Милице, наша другарице!
„Ил' си луда, ил' одвише мудра,
„Те све гледаш у зелену траву,
„А не гледаш с нама у облаке,
„Ђе се муње вију по облаку?"
„Ал' говори Милица ђевојка:
„Нит' сам луда нит' одвише мудра,
„Нит' сам вила, да збијам облаке,
„Већ ђевојка, да гледам преда се."

За човека, који је страшљив, кажемо да је жена. Има у родним песмама за сваки случај примера, н. пр. у песми I Пивљанин и бег Љубовић:

„Чујеш море, Пивљанине Бајо!
„Ти си мене за срце ујео,
„Ти си мога брата погубио,
„Изиђи ми на мејдан јуначки,
„Ево теби три мејдана дајем:
„Један мејдан у кршним Коритма,
„Други мејдан под гором трусином,
„На сред равна поља Невесинског,
„Трећи мејдан, ђе се удесимо,
„Ако ли ми не смијеш изиђи,
„Послаћу ти ђерђеф и преслицу,
„Уз преслицу мисирско повјесмо
„И вретено дрва шимширова,
„Те ми преди гаће и кошуљу
„И учкур ми у гаће навези."

ıе рећи, ако ми не смеш на мејдан изаћи, онда неси го жена, за тебе онда није мејдан јуначки него преслица о.

ав потпаљује у човеку лепота женске.*) Нема тога љу-ојн се заљубио у какву женску, па да њему самом није а лепа. Он је нашао или уста или руке или ма шта на ıо. Да лепота спољашња повода даје љубави види се и народних песама, н. пр:

„Од како је свијет постануо,
„Није веће чудо настануло,
„Ни настало, ни се ђегођ чуло,
„Што казују чудо у Призрену,
„У некаква Леке капетана:
„Кажу чудо Росанду ђевојку.
„Ја каква је, јада не допала!
„Што је земље на четири стране,
„Бутун земље турске и каурске,
„Да јој друге у сву земљу није
„Ни бијеле буле ни влахиње,
„Нити има танане Латинке,
„Ко ј' видио вилу на планини,
„Ни вила јој, брате, друга није.
„Ђевојка је у кавезу расла,
„Кажу расла петнаест година,
„Ни виђела сунца ни месеца.
— — — — — — — —
„А кад Роса дође на чардаке
„Сину чардак на четири стране
„Од њезина дивна одијела,
„Од њезина стаса и образа.
„Погледнуше три српске војводе,
„Погледнуше па се застидише,
„Заиста се Роси зачудише.
„Много Марко чуда сагледао,
„И виђао виле на планини,
„И имао виле посестриме,
„Ни од шта се није препануо,
„Ни с' ода шта Марко застидио;
„Баш се Роси бјеше зачудио.
— — — — — — — —

ol. Briefe v. Erdmann.

„Кад је виђех, моја стара мајко!
„Око мене трава окрену се.“

Из овог што сам навео види се, да је лепота код женских, што покреће љубав у човеку. Зато женске на своју спољашност многе и држе. Кад ово знамо, онда можемо лако растумачити за што се женске беле и румене. Што пак код женских љубав потпаљује, то је мушки дух у човеку, то су дела човечија. Жена гледа, да својом лепотом очара човека, а човек се одликује својим делима, својим мушким духом, својом снагом, својом храброшћу. За ово има потврде на свакој страни наших народних песама.

Ово су неједнакости између човека и жене и има их и више, које ја прелазим због краткоће времена и прелазим на оно главно, што ми је повода дало, да о овој теми говорим данас, а то је: шта је главна задаћа женске, главни позив женске?

Пре овога морам још рећи коју реч о једнакости и неједнакости међу људима.

(Свршиће се.)

ПСАЛМИ ДАВИДОВИ.*)

У слогу српскијех народнијех пјесама спјевао

Ог. Утјешеновић-Острожински.

Псалам други.

Сашта се то све народи буне,
И племена смишљају ништаво?
Та устају цареви земаљски
И кнезови с њима на Господа,
И на тога, кога он помаза.
„Разкинимо те свезе њихове,
„И сбацимо њихов јарам тешки.“
Али Господ њима се подсмјева,
Онај, који на небесма живи.
Говори им у гњеву својему,
И јаросћу својом сбуњује их:
„Ја сам цара свога помазао
„На Сиону, светлој гори својој.“
А казат' ћу наредбу Господњу:
Он ми рече: „Ти си мили син мој,
„Ја те родих у овоме часу.“
Иштн синко, у свог родитеља,
У насљедство дат' ћу ти народе,
У државу крајеве земаљске.
Удрит' ћеш их палицом гвозденом,
Разбит' ћеш их ка лончарске суде.
Сад цареви оразумите се,
Науч'те се, судије земаљске!
Те са страхом служите Господу,

*) Мило нам је што можемо јавити, да је песник све псалме давидове преточио у српску песму, као што је то огледао да учини у свом спеву „Недељку,“ те ће се тако моћи тућ псалтир да чита, као да је наша народна песма. Песник ће тај свој посао на скоро дати у штампу, а српски ће свет, надамо се, знати оценити тај рад његов, купујући му то дело. У.

е се пред њим са трепетом.
е сина, да се не разљути,
ите на својему путу;
ће му се брзо разгорјети,
оном ко се узда у њег!

ам четрдесет четврти.

ријеч из срца ми тече;
а је, рекох, дјело моје,
рска хитрога писара.
ши си из људских синова,
ат ти све тече из уста;
ка те благослови Господ.
рицу припаши, јуначе!
гвожђе бритка мача свога,
своју, и красоту своју.
ићен тако, дај похити,
кола громовита сједи
ину, и за кротку правду;
ирна бит' ће ти десница.
су ти стрјеле, о јуначе!
аст твоју народи ће пасти;
јелит' ће срца противника,
теља свијех царевијех.
о је твој, Господе вјечит
есма, и непоколебљив;
царства жезло ти је правде,
љубиш, безаконје мрзиш;
ди помаза те, Боже!
ј уљем радости небесне,
ега кога друга твога.

Све хаљине миришу ти смирном,
И алојем, касиом мирисном.
Веселе те они, што но живе
У дворима сјајним сунчанима
Од Миријске од кости слонове.
И царске те дворе кћери красне;
С десне стране царица ти стоји
У офирском у сухоме злату.
Чуј прекрасна кћери, те погледи,
Ухо своје дај к мени обрати,
Дом и народ отчин заборави.
Цару ће ти омиљет' љепота,
Господ ти је, њему се поклони.
Кћи Тирова с даров'ма ће доћи,
Најбогатиј' тебе ће молити,
Царевна је украшена сјајно,
Хаљина јој изкићена златом.
У везеној хаљиници зборној
Воде к цару кићену царевну
А за њоме њезине девојке.
Радостно их и весело воде,
Те улазе у цареве дворе.
Мјесто твојих старијех отаца,
Јасни царе, бит' ће ти синови.
И њих ћеш ми свуда поставити
Кнезовима, по земљи широкој.
Учинит' ћу, да ти се спомиње
Име славно од рода до рода.
По том ће те славити народи,
Од кољена вавјек до кољена.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Караѵелова.

(Наставак.)

IV.

ш сам у првој глави казао, да несам појета, али сам обе-
ћу писати реторички, а реторика има своја тако звана пра-
акле по тој реторици дужан сам казати читаоцима: ко је
ђани човек и та млађана девојка, како изгледају, какве су

им нарави и ћуди, њихово одело и све, све по реторичким правилима.

Добро, ја ћу све урадити само да задовољим поштовану публику (ово је појетски говор). Млађаном је човеку име Љубомир и презивље се Кальмић. Али причекајте! Ја ћу приморати Љубомира да нам сам казује ко је и шта је он.

— Ко си ти, брате, — питам ја Љубомира; од каквог си рода и племена? У какву веру верујеш? Колико ти је година? Имаш ли на себи какве мане или немаш?.... И тако даље и тако даље питаћу га онако, као што питају у суду преступника.

— Ево вам мој дневник — вели Љубомир; давно, врло сам га давно писао, па ћете у њему наћи нека претерана осећања, јер сам га онда писао, кад сам с музама беседио т. ј. писао стихове. Из њега ћете докучити одговор на ваша питања.

Дневник Љубомира Кальмића.

1.

Отац ми је Црногорац а мати Сарајевка. Мој је отац био доста богат човек и сваке је године ишао у својим пословима у Босну и Херцеговину. У Сарајеву се оженио, јер му се допала моја мати, где почне стално да живи и где сам се и ја родио. Али слободни Црногорац није могао дуго времена живети у Сарајеву, где је, како сваки зна, највеће ропство, и он одведе мајку у слободну отачбину. Као да сада гледам мога оца, где седи пред нашом кућицом и пуши као сви ратнички народи на кратак ћилибар и избацује димове из трешњевог чибука. Црте његове исказују радост, не гледећи на претрпљене незгоде. Он је радосно гледао на мене и на моју малу сестрицу и готово свагда се смешио, а лице његово као да је говорило: „У мени је само добро.“ Управо требало би да овакви људи живе стотинама година, јер усељују у сваку душу свету истину, која се зове: „Љубав ближњему.“ Отац је мој био за многе као прави отац, анђео хранитељ за сиромашне и сломљене несрећом; ма како ти било тешко на срцу, али кад проговориш шњиме, и погледаш му у лице — свали ти се сва тегоба, као да је неје ни било. И сада га чисто видим пред мном; видим његову црну свилену капу са црвеним врхом, где се помаља сунце. Ту своју капу он би готово свагда накривио на леву страну. И сада видим његове дугачке бркове и браду необријану читаву недељу; видим његове црне очи, како их мало ушкиљио и добросрдачни осмеј на прибраним уснама. Често, после тодико година, чини ми се да чујем његов глас, који некако

слатко и благо говори матери: „За чим ти тужиш, моја другарице? За што плачеш? Зар ти није добро, зар ти није мило живети са мном? Ове године послови моји иду врло добро и надам се да ћу добити десет хиљада гроша; буди весела са мном заједно, моја мила!... За што би тужила, кад је потребно да се веселимо и да се радујемо.“ „Истина је,“ говори мати, „да добро живимо и ни у чему се не мучимо; наша су деца здрава и снажна; али ми срце не милује ову земљу, нити ове људе: ја сам овде туђинка; горак ми је овдашњи лебац и јести га не могу. Ја сам моје очи исплакала, гледајући на исток сунца, где се налази моје рођено Сарајево; никада не ћу видети моју земљу и молим бога да ме узме на небо.“ Мати је све то говорила гласом, који се мењао и преламао, на лицу јој се видела туга и жалост. То је било врло тешко време за моју мајку: као да јој је био омрзао живот и она је постала као биљка. Отац је мирно слушао мајку, па је махао главом и старао се, да је умири, обећавајући јој, да ће ићи у Сарајево и бринути се, да одпочне своју радњу, па ако му послови пођу добро, онда ће се са свим преселити онамо. Материн би се поглед одмах развеселио. Чудна ти је женска била та моја мати: у ње је тако јако била развијена љубав к Сарајеву и Босни поносној, да ја чак ни сада не могу поуздано казати: да ли је нас — своју децу — и свога мужа већма волела или Босну и своје Сарајево. Кад јој ко говори о Сарајеву, она сва трепти, очи јој се заблистају и у тај мах она ништа друго нити је видела, нити чула.

2.

Ево, ми смо у Сарајеву. Мати је била веселија и као да се поправила, али то није дуго трајало. Кад је отац хтео да купи кућу и земљу, мати се почне томе противити, говорећи: „Треба још мало почекати, јер се може десети, да ћеш ти опет хтети ићи у Црну Гору, па ће онда бити штетно продавати оно што си купио.“ Отац се томе врло зачуди. Избацив из уста чибук и зинувши гледао је на моју матер, као да је држао за сумануту; али кад се увери по очима, да она није суманута и да се не шали, већ збиљу говори, рекне: „Не можемо се, моја мила жено, потуцати из једног места у друго, као цигани чергари: треба где год имати огњиште и мал — ми имамо дечицу.“ — „Ја хоћу у Црну Гору,“ — рекне мати; „онамо ће мојој деци бити боље.“ — Она то није говорила, што би била џандрљива или својевољна. Моју ће мајку моћи разумети само онај, ко је кадгод био бегунац. Чим је дуже времена бегунац у прогонству, тим већма у њему

букти пламен љубави за отаџбином. У исто доба време гаси жар љубави у његовим друговима, а у њему распаљује. Са сваким даном и месецом у њему расте веће нестрпљење да види свој завичај, а сваког месеца његов завичај заборавља њега већма и већма. Мати је имала у Сарајеву велику родбину. Дакле је имала људи, који су је волели и које је, наравно, и она волела. Али се ти рођаци изменили, пожепили и поудавали, предузели своје послове и домаће ситнице, због чега је њезина пређашња веза с браћом и са сестрама, родбином и другарицама ослабила и изветрила, а мати је мислила наћи све онако, као што је некада било. Њу одмах, по доласку, увреди ладноћа њезине родбине, због чега и у њој се прилично угаси пређашњи жар љубави спрам њих; најзад, што се тога тиче — она се умири и почне гледати на њих онако, како су они на њу гледали. Наравно, да се са свим није могла умирити, јер је она била од оних лица, која све нешто траже, некуда гледају и све се нечему надају и нешто очекују; она је била од онаких створења, која хоће да живе и да живе брзо, — која траже предмета великих, којима би се могуће било приволети за свагда, прильубити их и заузети се за њих свом својом душом, па да корачају џиновским корацима, не осврћући се натраг, да се не би окаменили, као лотова жена. У оној пак средини, где је она живела, таквих предмета није било, с чега је она често мењала своје расположење о овоме или ономе предмету, а само је остала постојана у љубави према Босни и Сарајева до потоњег тренутка живота свога. Такве су личности велике, по моме мишљењу, па кад би се срећом нашле ма у колико толико изображеном друштву, оне би могле постати примерне српкиње. Шта се зна радити? И тако мати са пуним срцем жалости и разуверења хтела је да се врати у Црну Гору, али се у том деси нешто, о чему ћемо даље говорити.

3.

Сваки знаде, да су епископи и ђакони у Босни већ одавно постали полицајима, — не говорећи о Бугарској, где су они постали џелати, — као што се ничему бољем и не може човек надати од цариградског смиренија, грчке и римске цркве и султанскога господства. Тек што настане јесен, на босанска села навале изелице, готовани и гладни бесавестни и љути зверови. Одмах се отпочиње истеривање и друге свакојаке муке. Сељаке бију, муче, апсе; изнуђавају дације, као: ушуре, бсглуке, хараче, вергије, димнице, парусије, евхаристије и т. д. Иду владике и њихови ђакони са кавазима из села у село и траже, да

обеде да је ма што босански поп скривио, или изналазе да се народ босански још није мануо својих пређашњих народних обичаја, што је забрањено, т. ј. ако се купи на игре или на седељке, т. ј. да игра на св. Марка, Јована и т. д., а младићи да певају некакве јеретичке песме на божић или на св. Василија и т. д. Одмах ти духовни полицаји и благочастиви буљук-баше подигну вику, узимљу грдан откуп, за тим одлазе оставив све како је и било, да би имали прилике кроз годину дана опет доћи са камџијом и с крстом.

Због такве управе хришћанске цркве у Босни, мислим, да се истурчила читава половина народа, а не с тога, како говоре неки историци, што би босанац Србин хтео постати спахија и што би хтео да му браћа буду робље. За што су се изгурчили многи Бугари, који живе само у једном пашалуку и називљу се Помаци? За што су се истурчили Арбанаси? Зар су они постали спахијама кад су се потурчили?

Моје матере стриц (по женској лози) владика Мелентије, који је живео у некаквој — наравно не телесној — свези са женом Ђорђа, био је управо прави фанариот, не гледећи на његово словенско порекло. Њега је свагда пратила велика чета калуђера, жандара и послужника — који су јако волели пити, јести, банџити, развратно живети, правити скандале.... Често су богомољне бабе и старци, пролазећи мимо осветљеног прозора фанариотског, чули како певају они исти гласови, који су певали часњу у цркви, ову турску песму:

„Ох, џанфес шалвар,
„Ичинде мал вар:
„Јапмасе јалвар
„Султан чоз...!“

Томе се чудио поштовани богомољац тим више, јер је знао, да епископ, по своме занату, мора показивати „смиреније,“ а не као други, т. ј. кадије, паше и остали Турци, који бар неверују црквеног канона цариградског патријара. По моме мишљењу није ни најмање у реду, да турски чиновници слушају у епископској кући развратне песме и да се наслађују гледањем ћучека и ченгија цигански! Но било то прилично или не тек цариградско „смиреније“ владике Мелентија врло се допадало Турцима и они су га заиста волели, али и опет турски. Неје могуће било да га не волиш. У пријатељским разговорима с Турцима он је обично зборио с презором о најсветијим предметима, што му у осталом неје ни мало сметало бити моралним човеком и истинским оцем цркви. Ако је он исмевао хришћанску

веру и цркву, то је он радио међ Турцима у својој кући. Пред народом се свагда показивао, да је благочастив и да је прави син цркве хришћанске, па је клечао пред светим олтаром. Не гледећи на своје невољство и разврат, он је успео многе уверити, да је прави хришћанин и да у свему поступа по закону, због чега му се треба покоравати. То је уверење било тако велико, да премда је владика Мелентије једном — може бити и много пута једном — учинио паши радост и задовољство, поклонив му девојку, која је веровала у Христову веру, али на њ за то нико није викао, нико није ни помислио да га прогна и протера каменьем. Онда је сваки мислио да је дужност владичија, да не треба да ставља препоне своме покровитељу у његовој тежњи наслађавати се и да шњиме живи добро, иначе може место да изгуби. У то исто доба кад су тонули у наслађама и господарили Мелентије и Фазли-паша догоди се нешто бурно.

4.

Не називљу бадава Турци Сарајево „Нови Дамаск," а Бошњаци „Шехер-Сарајево." Сарајево, сграђено на два брега Миљацке реке, опкољено је планинама и шумом, окићено кућама, мунарама и конацима бегова, са различитим народима, с тога се има где човек нагледати чуда. Не гледећи на утицај, који су могле имати Туркуше на Србе мухамеданске вере, Бошњак је очувао свој српски тип, своје старинске обичаје, сасма противне синовима пророковим, и старинске песме, у којима Сењанин Иво шаље свога слугу да потражи херцега Степана и херцега Маринка, и говори му:

„Кад ти пођеш Шехер-Сарајеву,
„У јутру ћеш рано урапити
„И пођи ћеш од каве до каве;
„Ако туна херцеге не нађеш,
„А ти пођи од хана до хана;
„Да почему и ту их не нађеш
„А ти пођи у пјане механе."

Ова песма врло лепо описује Бошњака. Бошњак бива у кавани исто онако као што у механи, изузимајући старе фанатике, и слуша различне певаче, свирање и певање уз тамбуру. Сваки знаде бошњачке севдалијске песме, због чега о томе говорити било би сувишно; али није могуће да се не рече, да човек чувши такву песму, због сувишног осећања бива потресен и тоне у некој полузаборавности на све друго осим себе и своје околине; он пламти љубављу човеку и моћној природи; он сам постаје

сама љубав.... Већ многи су сишли с памети или се убијали, — говоре Бошњаци — слушајући те тамбурашке љубавне песме!... Слушајући такве песме многи су пролевали сузе и решавали се живети као добри и честити људи. У једној кавани, или боље рећи берберници, јер су у Шехер-Сарајеву каване и берберице једно и исто, — искупио се велики чопор Бошњака и наравно скрстивши под собом ноге на асурама простртим по ниским миндерлуцима, и ћутећи, важно сркали из великих филџана, као из пчурака црну горку кафу и тегљили димове из дугих чибука. Гле ага-Муја прекрстио ноге на асури и ударивши мало главом унатраг свира у тамбуру и пева:

„Удовице шаренијех гаћа..."

Али на велико чудо нико неје слушао или неје обраћао пажњу на севдалијску песму и меланколичке звуке шаркије; сви су били заузети нечим другим, сви су нешто премишљали. Певач видећи такву равнодушност, отури од себе тамбуру и замучи. Дуго је трајало то потресајуће ћутање; дуго се неје ништа чуло осим крцкања наргилета, и звецкања машица, којима је кавеција носио жеравицу, да упали чибуке, до пљескања дебелих усана, којима су смотавали каву, да проминче у једњак; најзад, један у црвеној чалми са зеленим шарама и пократком брадом прекине ћутање с речима:

— И тако, стамбулски пси, захтевају харач и низама.

— Оће, — викне неколико гласова.

— И ми да им дамо и једно и друго?

— А шта да радимо? — рекну неколико гласова.

— Како, шта? Нс дамо ни једно ни друго!

— А ако туркуше пошљу низамију клету, па и наш шехер-сарајевски паша намисли да нас примора; — упита први старац.

— Вала и то може бити, — рекне други.

— А зар ми немамо руку, и зар ћемо допустити, да нас свако пљачка и хара? Бошњаци несу робови, и не ће допустити, вала, да их пљачкају, бију и пребијају.

— Аферим, јунаци, ви добро говорите; с тога не треба спавати ни оклевати, да нас не би са свију страна опколели, већ треба изабрати вођу, наоружати се, и припремити се пре, него што Стамбул дозна за наше намере. У кога нема оружја, нађи ће код мене....

— Ми те бирамо за вођу.... Вала, ти си човек, и јунак...

— Стан'те, јунаци, не вичите. За неко време то све треба да буде тајна, док се не спремимо, јер другче нема од нашег посла ништа.

За пет тренутака опусте кавана, опусте механе, опусте сва места, на којима се весели цвет становништва сарајевског.

5.

И у крв огрезну Босна; турска војска, која је била у Сарајеву, распуђена и помлаћена. Туркуше, господа, намесници Мухамеда и Алаха, завапише да су постали плен својих поданика, слугу и надничара; да су им куће попаљене, и стока разграбљена, да по читавој Турској лете бесне чете, арају, робе, робље муче, вешају и бију, а Стамбул све дрема, пијанчи, и тоне у разврату, мислећи, да је устала фукара, да опљачка неколико спахија мрских Султану, па да се умири. Но, на зло, Стамбул дознаје, да су устали бегови и раја, заједно с ђаурима. Одмах буде послан потурица Омер-паша с војском. Кад то чују у Босни, они разреде војску са обе стране џаде цариградске. Мало после иза вароши прекриле женске, које су дошле стотинама из градова и оближњих села да се још једном виде са очевима, синовима, браћама и мужевима. Много је било праштања тога дана, а многи се тада за навек опростише.

И мој је отац учествовао у борби босанској. Он као Црногорац није пропустио ни једну прилику, да се не побије с Турцима, и тако као Црногорац није могао а да не поведе и мене са собом, па и ако је мени било тада тек тринаест година. — „Учи се, сине, да се бијеш; то је свети посао Црногорца," — говорио је он. Но што је најзначајније од свега, то је, да се мати није противила жељи оца, и благослови ме обема рукама, обеси ми крстић на врат, и с веселим лицем рече ми: „Иди, синко, иди с оцем, па ако не убијеш ни једног Турчина, то ћеш се бар научити да гледаш на душмане без страха." Ја сам био млад, но у време устанка људи живе весело. У први мах спопадао ме је грозан страх, ал' за неколико дана постане ми обична ствар. И ја постанем за неколико дана прави војник.

Међу тим је мајка рад радила: она је по неколико пута на дан ишла кући свога стрица, и дознавала је шта намишљају Турци, куд ће доћи Омер-паша с војском и томе подобно, и достављала то све бунтовницима. Једном речи, ми смо били готови на све, и доста силни, да се бијемо са голим и босим турским војницима, но међ нама започну се раздори, појаве се партије, и најпосле сваки поче да ради по својојвољи. Законите власти, без које није могућа дисциплина, није било. Све луде страсти, које је дужност воће да обуздава, не беху обуздане како ваља, па се отуд породи користољубље, својевољство, освета, завист, мржња католика спрам

православних, мухамедвац спрам католика, сиротиње спрам богаташа и т. д. Многи су грдили и викали на Асу, кога су пре неколико дана једногласно признали за свога вођу, а Асо све оклева, не предузима никаке мере, да обузда те дивље гомиле. У осталом на таквога човека подозревати, да је плашљив, да га ниске побуде воде, није било могуће. Ум тог човека, и ако је био помрчан силеством празноверица и предрасуда, али његов нравствени карактер могао је издржати упоређење са сваким другим Бошњаком. Асо је знао да је он Србин, и ако се клања Мухамеду, а зна да Босна не може сама за себе остати, па је се за то старао, да привуче на своју страну Херцеговце, и у опште хришћане, дакле старао се још да угоди колико може хришћанима више него Турцима, што је раздражило Турке и изазвало кавгу. А што Асо није предузимао мере и што је оклевао у томе одсудном тренуту, то је долазило само отуда, што је се он бојао да не учини лудо; но њему би ваљало знати, да је у његовом положају нерад раван лудости. Човек, који се није решио, да узме на себе тешку одговорност у одсудном тренутку, не сме примити обвезу вође.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

8.

Сјела мома на пенџеру,
На пенџеру на високу,
Свилу преде, гајтан плете,
С гајтаном се разговара:
Да ја знадем, мој гајтане,
Да ће тебе млад дерати,
Ја би тебе поставила,
У њедарца крај срдашца;
Да ја знадем, мој гајтане,
Да ће тебе стар дерати,
Ја би тебе поставила,
За вратима у буниште.

Ова се песма овако пева: „Море сјела мома на пенџеру, на пенџеру на високу, на пенџеру на високу, мор де!“

(У Тузли.)

9.

Прело купи Омер-беговица,
Емир ме, на хазбашчи дилбере!
Дванај'ст момак' тријест дјевојака,
Емир ме под пенџером дилбере!
Ја каква је, весела јој мајка,
Емир ме, на вратима дилбере!
Све је прело главом надвисила,
Емир ме, сједи доле дилбере!
И бијелим лицем зачинила,
Емир ме, ајд' отале дилбере!

Припев уза сваку врсту: „Долама, хазур-долама, Ачикмиђу Султан Сајагиђу емир ме аћа ђулере, емир ме на хазбашчи дилбере.“

(У Тузли.)

6.

Ја какве су Мостаркиње, беле румене,
Вино пију, ћерез*) једу, тер су румене,
Кад им људи у чаршију, оне на сердај,**)
Кад им људи из чаршије, оне под јорган.
„А ти, жено, жива жељо, би л' што појела?
„А ти, муже, веран друже, бих како не бих!
„Зовите ми ћул-Кадуну, прву комшију,
„Нек ми куха бела љеба три пут сијапа!
„Убијте ми шарку коку, која не носи,
„Донес'те ми сахан меда јако ваљена,
„И донес'те кушу вина, јако цеђена.
Од меса јој не остаде, до лиш коштица,
Од леба јој не остаде, до лиш мрвица,
Од меда јој не остаде, до лиш пчелица,
Од вина јој не остаде, до лиш капљица,

(У Бањалуци.)

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Наставак.)

У варошима, што леже на рекама, изводе се канали обично у реке. Ово је не само по станове, који су ниже на реци, шкодљиво, него и од големе штете и економију. Големи капитали баце се ђубретом у воду, који би употребљени за ђубрење земаља десетероструко донели. Сведочба су вештији људи, који изведу канале у поље, па онде употребе, у велику корист здравља и економије.

Од велике је важности како за поједине станове тако и за цело место, да има довољно воде не само за пиће него и за остале потребе, а највише за опирање нечистоће и гада, што се у вароши накупи. Да се све ђубре на канале што пре из домова и места изнесе, нуждно је да има воде за потрошак бар 1 аков на главу на дан; ради чега ваља и кишницу на олуке у згодне судове нахватану употребити, а не пуштати, да узалуд пропада, или да још и штету чини, што може и ваља на корист да буде.

Висина места, на којем стоји дом и стан, као и цела улица и цела варош, од велике је важности по здравље становника. Још од прастарих времена запазили су људи, да су здравија места на

*) Трешња.
**) Место за рагаљу.

совима него у низама, и здравија на потолитој равници него у ловима. На висовима је ваздух чистији, више је светлости, до-ови су сувљи, па тим топлији и здравији, свака је болест блажја висини, а родње на висину ређе дођу. Места и домови у ус-им склопљеним доловима и котловима, ако их сунце жеже, врло несносни са врућине, а ако су још долови мочарни, и ако их могу ветрови да промахују, онда су ту најнездравији станови, само што се у њих сва околна нечистоћа стиче, него ту брже труне и сву околину отрује. Ту су обично гњезда и легла од различних најубитачнијих болештина и редња, што се отуда по целој околини разнесу.

И простор, што га поједини домови као и цела места за-имљу, од велике је важности по здравље људи. Сваки дом треба но и сваки човек да има довољно простора за дисање, тим више, што је више станова и становника у њему. Најбоље су оне куће, што су са свију страна слободне, где ништа не пречи ваздух ни зак светлости и топлоте. Како се на главу иште четир до пет отина квадратних стопа простора, онда се лако зна, колико реба простора да има сваки дом и свако место, и по здравље је реко нуждно, да ово стоји у размеру према броју становника. Засупрот овом видимо куће по варошима једно уз друго сабијене тако тесне, да по 30 и 50 душа на оноликом простору живи, што једна треба. Па кад се узме, да богатији заузму и више ме-та, него што на главу треба, онда не дође сиротињи ни онолико. многој вароши не дође ни 10 до 20 стопа, на место 3 и 4 отине. Али отуда и оне силне болести и помори баш код ва-ошке сиротиње, и пронашло се, да ово упоред иде са простором ихових станова.

Најбољи су они домови, што су само за једну породицу уде-ени. Само је ту можно право домоводство и развитак праве ку-евности. И док год људи природно живе, они се за овим и отимљу. во је још од прастарих времена био закон; од онда је и остала воја кућица своја воћица и своја слободица. У дому, са више анова, живи човек као на вашару ил' крчми у непрестаној вици свађи, где псује и виче и лупа ил' пева и свира и игра кад о хоће, а он мора да трпи, и нехотице да уђе у свађу и ковку, и да се начини циганин, а за своје рођене скупе новце. И опет данашња варошка спекулација иде на то, да што више породица под исти кров сломије, да што више кирије за своје куће извуче. Па како се код скупоће кућишта зида све више у ину, тако и куће данас све више личе на куле, где једно над другим седи, једно другом неда чиста ваздуха данути, једно

другом изнад главе тори. Те куле су обично с поља врло лепе, али су тим горе из нутра. Још у многима има станова и под земљом, тамница и рупа само за змије и за гуштерове, па отуда луда светина живи и плаћа кирију за живе гробнице.

Што се тиче висине домова, ту је правило, да они не буде виши, него што износи ширина улица и дворишта, како би и доњи бојеви благотворног зрака светлости и топлоте добили. А даље зависи висина домова и од предела и места, на коме стоје. У домовима по низама бољи су станови и на тавану, него на доњом боју, јер су сувљи и топлији, и мање их дохвата смрад и отров, који се оздо развија, и који је по својој нарави тежи, те доле стоји. А у домовима, што стоје по висовима, горњи су спратови већма изложени беснилу ветрова и других непогода, а доњи су заклонитији. По томе треба да су домови по брду нижи, на равници виши, а по доловима највиши, особито ако је у околини мочара и бара.

По селима су домови само за то здравији, што су од свију страна слободни, што више простора имају и што се не дижу у вис, него се шире по равници. Ово по варошима није са свију страна можно; за то је нуждно, бар са оне две стране, с улице и дворишта, да се пази на ово. У узаним улицама, у домовима на више спратова подигнутима, ако су још у низи, ту на доње бојеве никад сунце не дође, па ако је још оздо много влаге, ако нема канала за одвођење ђубрета, ни камена да киша ђубре опере и однесе, ту су доњи бојеви не само влажни и ладни, него и свакојаким смрадом тим већма препуњени, што је више ту становника и стоке, и што је место старије па се од дужег времена ђубре нагомилава. Од таковних станова нека се сваки клони, такове одаје не би ни пошто требало допуштати за станове, нека буду магазе или ма шта друго. Али и станови на доњом боју, ако нису поузвишени, они су више мање по здравље шкодљиви, па ко на избор има, нека повиши узме.

Најубитачнији су станови подрумски, подземни; нико ту ни пола века не доживи, сви пре времена погину, најздравији људи ту за кратко време клону и пропадну, и ни једно се дете ту не подигне; по скупљеним статистичким бројевима не преживи ту од 100 деце ни двоје пету годину, 98 умре про.

Ова убитачност подземних станова долази од њихове ладноће и влаге, од рђава ваздуха и таме, четири највећа душманина здравља.

Ладноћа долази које од каменитих зидова, које од испаравања многе влаге, што силну топлоту треба и потроши. Од те

ладноће ладне су у тим становима постеље, аљине и сви намештаји, па сви ови одузимљу силну топлоту од људи, који ту станују. А ко станује ту? Сиротиња, која није кадра онај непрестани губитак топлоте ни огревом, ни раном и оделом да накнади, те тако ови станови једу живе људе. Окром тога је у њима патос довека ладан, а свод озго топлији, те ноге непрестано зебу, а глава се пуши, са свим противно закону здравља, који налаже да се глава држи ладније, а ноге топлије.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Отуд одоше на робертсонову лађу. Овај узеде са собом најотважније своје момке и даде им оружје. Било их је дванаест; каже им, да уђу у чамац. За тим запали кајиту поред одаје где је био пушчани прах и остави лађу са својим момцима.

У тамној ноћи дође чамац неприметно до Перувијана. Робертсон и његови момци успужају се непримећени на описку лађу; Георгес и Вилијам и један део морнара растркаше се свуда по лађи, Робертсон са три своја момка потражи капетанову одају.

Капетан је Ингрес спавао. Робертсон га пробуди и напери на њ малу пушку.

— Предајте, капетане, лађу и све, што је на њој. Хоћу да задобијем ваших десет милијона долара. Ви имате само да покупите ваше ствари и да се на једном чамцу удалите одавде.

Ингрес мишљаше с почетка, да је све то само шала; али кад изиђе из собе, увиди, да је робертсонов намишљај жалосна истина.

Неки морнари беху на крову од лађе и разговараше се поверљиво са робертсоновим гусарима. Вилијам и Георгес их на брзу руку наговорише, рекав им, да ће поделити међу собом грдни новац, што је на њиховој лађи, на место да га носе инглеској банци. Сваки ће од њих добити тиме приличну суму новаца.

Ингресу не остаде ништа друго, до да уђе у чамац са неколико својих верних матроса и да се са своје сопствене лађе отисне на широко море. Надање његово, да ће упасти у очи, где нестаде тако на једанпут Перувијана, би му залуд, јер у исти мах букне ватра на „конгресу“, што ју је Робертсо био запалио и обрати на себе позорност свију морнара. Велике лађе гледаше да измакну из опасногa суседства, чамци поврве да гасе

ватру и у општој гунгули измакне Перувијан из пристаништа, а нико није ни приметио. Док је запаљени „конгрес“ осветљивао море свуд у наоколо, вођаше Робертсон са собом капетана и остале верне привржнике његове. На један пут се захори тутањ, као да је гром где ударио, а стотинама запаљених комађа од лађе летеше над морем. Сада тек остави Робертсон капетана и привржнике му њиховој судбини.

Што га узнемириваше у сановима, што му распламтела машта на јави извођаше пред очи', десет милијона долара беху сада једним махом у његовој власти. Могаше гледати отворене ковчеге, могаше парити очи златним прахом, који може људе довести до безумља, златним шипкама, са инглеским грбом на крајевима. Трепћаше му пред очима, кад сагледа силно то благо пред собом, срце му се стисне грчевито, а нехотице му преко усана прелетише речи: — Сад си моја, дона Терезо!

Али док не дође до жаркооке доње, имао је још голем пут да пређе. Грдно благо беше само од части његово. Педесет гусара, који су заједно с њиме отимали, имађаху права на плен, па шта остаје онда једноме? Робертсон би можда био добио по милијона, исто толико Георгес и Вилијам, остало би матрози поделили међу собом.

Но сви они, који имадоше права на један део блага, могли су спокојно у јутру ил' у вече помолити се последњи пут, јер Робертсон се одважио, да благо задржи сам, па ма га то бог те пита шта стало.

Једног дана Робертсон, кад је савио бродом у полинисko море, рече двома својим друговима: по што лађа због оскудице у води мора стати на острву Туа-Тонги, то нека они са 28 морнара изиђу на сухо и да донесу воде за лађу, колико је већ нужно.

Георгес смешећи се метне руку на раме капетану.

— Веома радо, љубазни пријатељу, веома радо. Ја или Вилијам, један од нас двојице, али обоје никако. Познајемо се ми, племенити Робертсоне, ти нас, а ми тебе! Хоћеш да смањиш број оних, који имају право на доларе: чини у име божје, само се окани нас двојице. Та ми смо ти верни другови, с тобом ћемо ићи довек, ил' бар дотле, докле још неси поделио десет милијона долара.

Робертсон саслуша то сумњичење сасма равнодушно. И шпак се Георгес дотакао најскривенијих жеља његова срца.

— Бојите се зар, да вас не ћу можда оставити из ненада, а видите, ја се тога не бојим, да ће ви таково што чинити са мном. Кад не ћете обојица да идете, то ћу те ја пратити, Георгесе. Ја се поверавам Вилијаму и остављам му десет милијона долара на част и поштење. Ако му је за тим, нека га, нека нас превари и остави овде.

Робертсон је могао тако говорити, он је довео лађу амо, и само је сасма вешт капетан у стању да избегне силним гредама, гребенима и пе-

лиманама, који на сваком месту прете лађи. Без њега ће први дан пропасти бедно. Неје се имао дакле бојати, да ће га оставити другови.

Витешко то поверење страшнога капетана поутиша мало сумњу Георгесу, и он се одважи, да изађе на сухо, ако пође и Робертсон с њиме.

Двадесет и пет морнара бејаху у чамцу, који пловљаше обали. Привезаше га на увору бујице у море, и изнесоше на сухо бурад, што су их понели за воду.

Ишарани острвљани искупише се у хрпама око морнара и упуштаху се с њима мало по мало у разне разговоре и у трампу.

Беху то тихи, мирни људи, неотесани мушкарци и гадне женскиње, лако се могло с њима поразумети. За нож, за ђинђуху, за бакрено пуце даваху они орахе од кокуса и разна друга јестива, и за мало огледалце љубише по сто пута руке Робертсону, који се забављаше с њима, док су му другови пунили бурад с водом. Још је неколико буради ваљало напунити, кад Робертсон даде знак онима, који су остали код чамца да буду спремни, јер лађа не може чекати више. Кад наступи осека, онда не може лађа више остављати затока.

Метак из пушке био је знак, на који имадоше морнари одмах појурити чамцу, па напунили бурад или не.

Ко ту може шта, да је пушка хаберница, коју неје нико други него Робертсон опалио, била напуњена и сачмом, а ове опет нигде не нађоше места, него на десној страни гојазног острвљанског кнеза.

Тек што дивљаци видеше то, а они се са страшним дерањем устремише на морнаре, обасуше их небројним камењем и стрелама, и они, које дохватише, падоше на мах мртви на тле.

Робертсон беше одважан и храбар. Десет морнара беху с њиме код чамца, петнаест с Георгесом на потоку. Он је сам бранио чамац од небројних дивљака, који са големим секирама појурише на њ, док на послетку момци његови не отиснушс чамац од обале. Али и кад су се већ одмакли били, он је непрестанце мотрио на оне, што заосташе; као да га се не тицаше ништа, што се догађало около њега. Георгеса и његове момке опколише Инђијанци, ни на који се начин не могоше спасти. Чамац се на послетку њихаше на таласу, плотонска ватра из једанаест ждрела растера нападаче и страшна покора учини међу њима, последња још брадва полети за чамцем, и забоде се у чело једноме морнару баш иза робертсонових леђи. Он падне стрмоглав у море.

— Још један мање, прогунђа Робертсон.

Остали су веслали. Чамац као стрела леђаше од обале. Робертсон веселим погледом гледаше, како дивљаци једном по једном од његових људи долазише хака главе. — Петнајест, шеснајест, седамнајест, бројао је, па међ њима један главан учесник.

У тај мах се подиже из воде баш тик чамца човечија глава једног

пливача, — то беше Георгес. Георгес је био од највештијих гњурача; одмах при почетку дивље те борбе скочио је у море и пливао је непримећно испод воде за чамцем.

Смејући се подиже главу Робертсону, и прихвативши се руком за чамац, повиче спрдајући се:

— И ја сам ту, господару, још ме није ђаво однео.

Шеснајест падоше на боју с дивљацима, а тридесет и четири су још у животу.

Тридесет и четири човека имао је Робертсон још да поубија, да остане са своја два друга, па онда да смакне и њих.

(Наставиће се.)

Матица Српска.

Седница управљајућег одбора 4. фебруара 1868.

Одређује се одбор, који ће да прегледа рачуне арадског друштвеног пуномоћника Лазара Тепецког за г. 1867.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете иште нека разјашњења на рачуне текелијне за г. 1866.

Исто министарство позива, да му се пошљу разјашњења на неке примедбе, које је учинило на рачуне о текелијним добрима у Араду од 1. новембра 1863. до 31. децембра 1864.

Молба Андрије Петровића о издавању зајма.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете одобрава, да се кућа текелијна у Араду под бр. 25. коју је при јавној дражби у Араду Аугуст Нагел само као повереник Филипа Шпицера купио, прода Филипу Шпицеру као правоме купцу.

Одређује се, да се плати у име посмртнине од јовановићевог фонда 1909 фр. а. вр. 4 н. у место потраживаних 11.300 фр. а. вр. ако се узаћени најмови текелијних кућа у Араду од запта ослободе.

Пуномоћник друштвени у Араду Лазар Тенецки шаље 630 фр. а. вр. као прву трећину купне цене за кућу под бр. 55. у Араду коју је Матија Бендо на јавној дражби купио.

Кр. угарско финансијско надзорништво иште признање о доходцима свију фондова, који се под друштвеном управом находе.

Илија Огњановић и Ђорђе Стојановић, питомци текелијни у Бечу, моле за новчану помоћ у њиховој болести.

Упућује се главни фискал друштвени, да зготови исправу, којом ће моћи бивши контролор друштвени Стеван Барусковић збрисати на његовом добру укњижену кауцију од 315 ф. а. вр.

Ј. Д. Николић, трговац у Темишвару, желећи постати чланом „Матице Српске“, шаље 50 фр. а. вр. као прописану таксу за чланство матичино.

Главни фискал друштвени о дужнику Јовану Веберу у Пешти.

Упућује се друштвени закупник у Араду, да опомене арадску варош, која дугује интересом, да тај интерес што пре плати, јер ће се иначе ексекуција против ње наставити.

На опомену друштвеног подпредседника Стевана Николића, да наследници Петра Костића из Черевића Јован Максимовић и Марија Грчка, још никако нису издали од себе јемчевину за 17,442 фр., као и обвезу за потраживања, која се под парницом налазе у износу од 5620 фр. 28½ н. а. вр., и да би већ једном ваљало, да се заоставштина Петра Костића у смислу решења главне скупштине на чисто изведе: упућује се за ликвидовање заоставштине костићеве одређена комисија, — у којој су: члан Ђорђе Вукићевић и главни фискал друштвени др. Стеван Павловић и којој се додаје још и друштвени благајник Никола Миловановић, — да ликвидовање што пре доврше и да по потреби и у Черевић оду.

Књижевне белешке.

* Ђорђе Р. Пантелић, први секретар у министарству правде у Београду, позива на претплату на „Судски лист,“ који ће тек 1. августа о. г. почети излазити, ал' ако прилике узтраже, може бити и пре. Судски ће лист претресати сва питања, која су по српским законицима или нејасна и непотпуна, или која се практиком судова различито или противно схваћају, а при томе ће се гледати, да се све пресуде и сва решења судска, колико је могуће више критички прегледају, како би се тако јавним и општим разговором пречистила сва сумњичења и тако утврдило неко стално судско мишљење. Поред тога лист ће тај и с теоријом права постепено и напредно упознавати све, који или несу ни имали прилике да уче што од тога, или су нешто само учили, па су после тако заборавили, као да ништа ни било није. А осим свега тога доносиће свагда из различитих страних судница по нешто од важнијих и занимљивијих парница. Судски ће лист излати једанпут на недељу на целом табаку и стајаће на годину 60 гроша чарш. или 6 фр. а. вр.

* Знамо, да ћемо обрадовати наше читаоце ако им јавимо, да је Стојан Бошковић дао у штампу своју „Историју света“ за народ и школу, и то књигу II. у којој је историја средњега века.

* Милован Јанковић прегледао је свој спев: „Српски цар Стјепане,“ па је наумио, да га по други пут изда на свет. Цена је књизи 20 н. а наручити се може и у уредништву овога листа. Препоручујемо ову књижицу особито пажњи нашег простог народа коме је управо и намењена.

* У Москви је изашла важна књига: „Страницы изъ книги страданій Болгарскаго племена. Повѣсти и раскази Љубена Каравелова.“ Цена је књизи 2 фр. а. вр. или 1 рубља, а може се наручити и у уредништву овога листа.

Гласник.

* Стојан Новаковић, секретар српског ученог друштва, у свом извештају о радњи и стању тог ученог друштва, дотакао се и животног питања у нашој књижевности, питања о књижарској трговини и промету књижарском. Ево шта каже о томе питању: „Једно особито важно питање у књижевности нашој, које је питање данас на уму сваком књижевнику по народу нашем, нашло је одзива и у радњи овога друштва прошле године. То је питање књижарска трговина и промет књижарски, које двоје свак признаје за питања, с којима је управо претесно свезан сам напредак и опстанак наше књижевности. Досадашњи начин продаје и растурања књига преко патриота и добрих људи претплатом и продајом преживео се, и не подноси данас, кад нам књиге почињу хвала Богу све чешће излазити. Осим тога што је добра воља незгодна ствар у послу трговачком, и осим тога што се добре воље не може најамити у послу где се сваки дан иште све више времена — досадашњи начин има уза се и ове незгоде: 1. Растурање књига не иде с рачуном на све стране народа, што је особито код гдекојих дела свој неисказане важности, него зависи од добре воље и случаја где ће се ко наћи; те тако бива, да се често у неке књиге цело издање растури у две три вароши на једном крају народа, а у остале простране крајеве не оде ни један ексемплар. А то књижевности губи значај и замашај по цео народ и ако јој помаже живети. 2. Књижарска трговина уз овака средства није у живом промету, нема на свом расположају и на домаху целокупну радњу и од прошастих година, да би је могла непрестано растурати, него од књиге што се прода у први мах кад је претплата, оно је све. То је пак такође штета и по значај књижевности за цео народ и по задатак њезин. Ни мало мање не штетива ни књижевност сама, јер ју је уз таква средства могуће познати само у одломцима, рапсодично, а никад у току њезина развијања. 3. Још и којекако прођу и растуре се, ма и непотпуно, књиге које изађу претплатом и уписом; али које изађу трошком писца или државним, оне прођу још незгодније од оба она случаја, јер се у сваком смислу најмање растуре. 4. Поред свију тих незгода оскудица добро уређене књижарске трговине чини, те потребити врло тешко набављају књиге које зажеле: а како без добрих књижара не може бити ни добрих списковa књижарских, то се без њих тешко и распита и сазна где има и по што су књиге за које бисмо све остало лако могли сазнати. 5. За боју

свезу и јединство међу Србима и Хрватима, или међу источном и западном половином нашега народа, данас не треба ништа више него да се познамо и видимо у огледалу своме, да саставимо љубав према књижевности својој у једно: кад бисмо се саставили и видели, опазили бисмо, да је данас све спремно за нашу заједницу књижевну и с једне и с друге стране. Треба само напоредо познавати и напоредо читати књижевност, која је по публици сад једнако раздељена на две, а по свом је органичном крају и по унутрашњем духу једна иста — па видети како много стоји до вештог промета књижарског, па да те прегради нестане. Овако како је сад, то не може никад бити, чим ми можемо лакше и раније добити књигу туђу из Беча, него своју из Загреба или често и из самог Новог Сада. Тако сад стоји наша књижарска трговина. 6. Поред књижевне свезе с Хрватима и с јужним Словенима која нам је ближа и потребнија, потребна је нашим књижевницима, нашој омладини и интелигенцији, којој књижевне потребе Богу хвала све више расту и јачају, жива веза са књижевним средиштима осталих словенских народа ако хоћемо да остане у народном и словенском духу и да се у њему развија. — Око тога би такође имала леп посао добро уређена књижарска трговина. — Овако на далеко разведосмо збор о овоме за то, да се ствар ова, која до сад забављаше тешњи круг друштва овога, распростре на цело друштво и заузме љубав и пажњу његову. Као знак да ствар ова занима данас цео народ нека је то, што су се по народу стали међу омладином састављати по неким местима нарочити одбори за растурање књига. Али и досадашњи начин растурања књига, љубав и добра воља патриота скупљача уродила би правим плодом само онда, када би им била на руци добро уређена трговина књижарска: без тога ће свакојаке трговачке незгоде у овом послу без престанка обламати крила патриотству нашем."

* Аугуст Шлајхер, професор из Јене, којег је српско учено друштво у Београду изабрало за почасног члана, захвалио се на том избору писмом писаним на српском језику. У том свом писму рекао је од речи до речи ово: „Господине! Примио сам диплому, којом ме је српско учено друштво именовало својим почасним чланом. Молим вас, многопоштовани господине, да би сте изјавили славноме друштву моју дубоку и топлу захвалност на високој части, које ме је оно удостојило."

* Српско учено друштво у Београду одлучило је, да се пошље министру просвете и црквених дела нарочита захвалница од стране друштва, што је укинута са свим забрана новог правописа у Србији.

* У Америци добијају женске мало по мало онака иста права као и мушки. Осим тога што су женске лекари, учитељи, и т. д. у савезној држави Канасу законодавна скупштина изабрала је за свога бележника девојку по имену Ему Хонтину. Она је положила заклетву и већ врши званичну дужност своју.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗБОРНИКЪ ЗАКОНА И УРЕДБА изданы у княжеству Србіи одъ почетка до краја 1867. године. XX. У Београду, у државној штампарія 1867. На 8-ни, 2 л. 47 стр. Стоји 8 гр. или 80 п. а. вр.

СТАРЫЙ УЧИТЕЛЬ или: правило мудрости изъ школе живота. Од Томе Живановића. У Београду. Штампарія Николе Стефановића 1867. На 8-ни. II. свеска 81-160, и III. свеска 161-220 стр. и 2 л. упишника. Стоји? („Вила.")

ЈЕДНА РЕЧ О ПРАВНИМ СРЕДСТВИМА и нашој касацијоној власти. Написао Ђ. Р. Пантелић, I. секретар министарства правде, члан срп. ученог друштва. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 78 стр. Стоји?

ШТА ЈЕ ГОВОРЕНО НА СВ. САВУ У ВЕЛ. ШКОЛИ? Одговор новинама „Србији" од 17. Јануара. Одговорио др. Драгиша Станојевић, заступ. проф. у вел. школи. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1868. На 8-ни, 15 стр. Стоји?

БЕСЕДА НА ОПЕЛУ ЈОКСИМА НОВИЋА ОТОЧАНИНА (у успенској цркви у Новоме Саду 6. Јануара 1868.) говорио Александар Савдић. Прештампано из „Напредка" бр. 3. У Новоме Саду, у штампарији Иг. Фукса 1868. На 8-ни, 1 л. 6. стр. Стоји?

ПЕРСИЈСКА ПИСМА ОД МОНТЕСКИЈА. Друга свеска. Превео с француског М. Ђ. Милићевић, I. кл. секретар у министарству просвете и црквених дела. У Београду у државној штампарији 1868. На 8-ни, 2 л. 180 стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваче и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Шта је главни позив женске. — Давидови псалми. У слогу српских народних песама спевао Ог. Утјешеновић Острожински. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — Матица српска. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 13. У НОВОМЕ САДУ 10. МАЈА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

ШТА ЈЕ ГЛАВНИ ПОЗИВ ЖЕНСКЕ.

(Свршетак.)

Данас влада то начело, да су сви људи једнаки. Ово је начело Христово и сваки Хришћанин ваља да се њега држи, јер ако га се не држи, онда, ма да се зове Хришћанином, у истини није Хришћанин. Називати се Хришћанином, а не извршивати оно, што хришћанска наука проповеда, то није ништа. Како наш народ ово начело исповеда, и како извршује, види се красно из ове народне песме:

„Коње јашу до два побратима,
„Бег Костадин и Краљевић Марко,
„Бег Костадин беседио Марку:
„Побратиме, Краљевићу Марко!
„Да ти мени о јесени дођеш,
„О јесени, о Дмитрову данку,
„А о моме крсноме имену,
„Па да видиш части и поштења,
„А и лепа, брате, дочекања,
„И господске ђаконије редом."
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Не вали се, беже, с дочекањем!
„Кад ја тражи брата Андријаша,
„Ја се деси у двору твојему,
„О јесени о Дмитрову данку,
„А о твоме крсноме имену.
„Видио сам твоје дочекање,
„И види ти до три нечовештва."
Ал' беседи беже Костадине;
„Побратиме, Краљевићу Марко!

„Та каква ми нечовештва кажеш?“
Вели њему Краљевићу Марко:
„Прво ти је, брате, нечовештво:
„Дођоше ти до две сиротице,
„Да ј' нараниш леба бијелога
„И напојиш вина црвенога;
„А ти велиш двема сиротама:
„Ид' одатле, један људски гаде!
„Не гад'те ми пред господом вина!
„А мени је жао, беже, било,
„Жао било двеју сиротица,
„Па ја узе до две сиротице
„Одведо и доле на чаршију,
„Нарани и леба бијелога,
„И напоји вина црвенога,
„Па покроји на њих чисти скерлет,
„Чисти скерлет и зелену свилу,
„Па и онда посла двору твоме,
„А ја, беже, гледим из прекрајка,
„Како ћеш и онда дочекати;
„А ти узе једно сирочади,
„Узе њега на лијеву руку,
„Друго узе на десницу руку,
„Односе и у дворе за столе;
„Једʼте, пијте, господски синови.“

Из ове се народне песме види, како себе бег Костадин сматра као нешто више од сиротиње. Бег Костадин сматра себе као морално узвишенијег од оних сирота, те их зато и презире; а напротив Марко Краљевић зато га кори и вели му да је то нечовештво што чини, а то ће рећи: Марко Краљевић собе држи са оним сиротама морално једнаким; дакле Марко је Краљевић прави Хришћанин, јер он све оно извршује што му наука хришћанска налаже. Будући пак да се под Марком Краљевићем управо цео народ српски разуме и да је он свима врлинама накићен, које диче цео српски народ: то можемо пуним правом говорећи, рећи да ово начело, о коме сам сад говорио цео народ српски исповеда.*)

*) Неје било овде потребно да се толико говори о моралној једнакости, ал' ја сам то учинио за љубав нашој карловачкој назови-аристократији, која не може никако да појми како паор да седи поред ње у читаоници. То не може да појми, а може да појми, кад који назови-аристократа што обећа па после неколико дана своје обећање ногама гази. Наравно у оваким се делима не могу успоредити паори са назови-аристократијом.

А поред ове моралне једнакости има техничке неједнакости међу људма, н. пр. Бег Костадин и оне две сироте што су к њему на крсно име дошле, по Марку су Краљевићу морално једнаке, али су пак у истини техничко неједнаке, јер бег Костадин има блага, а оне сироте немају ни хлеба да се наране. Дакле овде је очевидна неједнакост. Докле бег Костадин свакојаким се ђаконијама у изобиљу са својим гостима наслађује, дотле оне две сиротице од глади скапавају. Благо је међу светом неједнако подељено, зато и влада међу светом неједнакост у том погледу.

Осим ове неједнакости међу људма има још и других, н. пр. између деце и родитеља и између жене и човека. О неједнакости између деце и родитеља не ћу говорити, јер дете док му је мало дух развијен, стоји под туторством родитељским, дакле неједнакост се види. А ова неједнакост не траје једнако. Кад се детету дух развије и кад дође у оне године, где престаје туторство родитељско, онда постаје у политичном животу једнаким са оцем својим.

Између жене пак и човека траје неједнакост до века. Ја сам напред казао, да између човека и жене има анатомијско и физиологијске разлике, т. ј. разлике по спољашњем облику. А као год што је спољашњи облик жене друкчији од човечијег, тако су и душе њихове различне. И душе су мушке и женске.*) Ког је рода душа види се по делима и мишљењима човечијим. Од природе опредељен је делокруг човечији и делокруг женин. Природа је сама определила: ови су послови за човека, а ови су за жену. Природа је такође определила, да мушко и женско теже да се једно другом допадну, а једно се другом могу допасти, ако је женско женско, а мушко мушко, јер баш ти контрасти једно друго привлаче. Женска, која има женску душу, која женски мисли и из свог женског делокруга неизилази, та је женска мушкима за допадање. А женска, која мушки мисли и у мушки делокруг прелази, та се зове мушкара и та се женска може тешко каквом мушком допасти. Женске дакле, које теже, да су и оне у политичном животу равне људима, те не појме свој позив. Кад би женске то право себи извојевале да и оне имају право то исто у држави, као год и људи, онда би морао престати породичан живот, а на место ове свете свезе морала би ступити деморализација. Овим би женске оставиле свој делокруг, па би ступиле у делокруг мушки, и тим би се изједначиле више са мушкима, а то би био узрок, да би снаге што се привлаче и које су на сим-

*) Види: Theorie der Politik v. Julius Fröbel.

патији утемељене, међу мушким и женском попустиле, те би допадање ослабило између мушког и женске и сваке се душевне свезе лишило.

Жене су да зборе, а људи да творе — вели наша пословица. За људе је само да раде, да делају, да управљају државом, јер баш дела чине човека лепим, и дело је што привлачи женску мушком. Овим што сам рекао, не велим, да жене не требају да имају никаквог уплива на развитак државног живота. То не велим, јер то им је од саме природе опредељено, да и оне имају уплива на државни живот. Али тај уплив није непосредан као што је код људи, него је посредан. Оне имају уплива на породицу, имају на децу своју, дају деци својој правац по ком ће се владати у доцнијем животу, дају му ваљан ток у мишљењу и тиме чине од своје деце ваљане грађане, те тако имају посредног уплива на сам државни живот. И тешко оном народу, где женске немају уплива на државни живот! Сви велики људи, који су за државу што радили, имали су ванредне матере, а те њихове матере имале су великог уплива на државу. Ја не ћу да навађам из римске нити грчке историје, где би се примера довољно нашло, да ово потврдим, него хоћу ово да потврдим и самог живота српског. Узмимо наше народне песме и отворимо песму „Урош и Мрњачевићи," па ћемо видети каквог је уплива имала Јевросима мајка на свога сина Краљевића Марка, а овај опет на државни живот. Песма вели: после смрти Душанове отимаху се о царство Вукашин краљ, деспот Угљеша, војевода Гојко и Царевић Урош; међу се се хоће да поморе, злаћеннма да пободу ножи, а не знају на коме је царство. Напослетку послане чауше до Призрена до Протопоп-Недељка, јер он је цара причестио, у њега су књиге цароставне, он ће знати казати на коме је царство. Ал' Протопоп-Недељко одговара чаушима, да је он цара причестио, ал' га није питао за царство, већ за грехе, што је сагрешио, него им вели, да иду до Прилипа, до Марка Краљевића, у Марка су књиге цароставне. Чауши дођу Марку и кажу му како су се господа завадила и хоће да се покољу за царство. Марко пак саслушавши речи чауша, иде прво мајци својој Јевросими, па јој каже, што чауши веле, а мајка га Јевросима саветује, говорећи:

„Марко сине, једини у мајке!
„Не била ти моја рана клета,
„Немој, сине, говорити криво
„Ни по бабу, ни по стричевима,
„Већ по правди Бога истинога;

„Немој сине, изгубити душе,
„Боље ти је изгубити главу,
„Него своју огр'јешити душу."

Марко тако и чини као што га мајка учи. Марко ма л' не уби главе за правду, али правда и истина му је више свега, а га је научила мајка. Из овог се види какви уплив имају жене државни живот. Срећан је народ онај, који би имао све ова е мајке, као што је Јевросила мајка.

Главни је дакле позив женске, да буде мати, и то права мати; да у своју воли, да их негује у и духу поштеном и ваљаном васпита и брази, као што је Јевросима мајка свога сина Краљевића Марка. је њихов делокруг, ту, кад су на свом месту, могу бити од ике користи по државу и народ свој. Мати бити го је главни ив жене и у својој деци највећу насладу уживати.

Код нас су врло рђаве околности наступиле. Мало имамо актера, а доста се може наћи такових, који што су јуче ку и ружили, то данас хвале и уздижу. За оваке карактере би могао чути Марко Краљевић трипут би се у гробу преврнуо.

А шта би радила Јевросима мајка, кад би сад устала из ба па се састала с каквом ћерком данашњом, која је на бечк институту каквом била и научила немачки и француски а срп заборавила, шта би казала Јевросима мајка? Ја мислим да би ала: Ако су такве све Српкиње, онда заиста нема Српства ше. То би рекла, јер је уплив матера на своју децу не иска , од њих зависи у полак напредак народа једног. Зато ваља атити велику пажњу на васпитање женских код нас Срба, ба мајке да васпитају децу своју у духу Српском, треба пре га да су Српкиње, да свој род љубе више свега, да за исти , правдом и поштењем теже; па кад таки правац буду да е мајке својој деци, као што је и Јевросима мајка своме сину, а ће синути за српство благодетни зрак.

Да ја сам не мислим овако него и други, зато ћу навести олико речи, које су штампане у школском листу и које гласе ко: „Ви сте родитељи први и природни васпитатељи своје де це. Старајте се дакле те васпитајте ваше кћери. Али немојте кати да се васпитање женског спола састоји у спољашњем кету, у вештини допасти се, у незнању свога, а знању ту х језика, у нерадњи, охолости и богатој ношњи. То су сво ј јадни изданци назови-изображења, које никога усрећити није ро; то су љути отрови, с којима пропаст и несрећу спра ате деци својој. Чувајте их дакле од свега тога, и не држите, је све оно добро, што други људи около вас раде, него испи-

тујте, шта други раде, испитујте шта је за вашу децу добро и корисно, шта им на срећу, благостање и спасење служи, па само то учините сопственошћу њиховом. Научите најпре сами закон божји, и будите добри, честити и побожни, па онда и кћери своје примером, навиком и науком у духу вере васпитавајте, у српску их школу што дуже шаљите; пазите каква су лица и каква су заведења, којима своју децу на више васпитање поверавате, и бадрим оком позорујте, да се деца ваша у васпиталишту и под надзором туђим од Српства не удале па туђинству прильубе. При том, ма како да сте богати, навикавајте кћери своје радиљи, штедљивости, покорности к старијима, задовољству и умерености. То ће бити васпитање, с којим ће кћери ваше себе и своје мужеве усрећити, и кадре бити децу своју, ако их Бог њима благослови, добро васпитати, а то је баш и задатак женскога спола."

Говорио на првом сéлу у Карловцима

Ј. Живановић.

НЕ ПЛАЧИ, РОБЉЕ!...

Не плачи, робље, не тужи више,
Јер за те није туга ни плач:
Кукавци плачу, ал' јунак чврсти
Из кора суче пламени мач.

Из кора г' суче, у крви купа,
У крви тражи свом срцу лек;
Из крви само, крви јуначке,
Робов'ма ниче слободе век!

А ти си јунак — огањ муњевни,
— Јунак ти беше и стари дед —
Па плани духом и мани руком,
Саломи врага, сможди га, дед!

Нека се лије румена крвца,
Из ње ће никнут' прекрасан цвет,
Из ње ће никнут' слобода красна
Којом ће с' китит' слободан свет!

Засјати мора слобода свету,
Мора с' распршит' паклени мрак:
Тамнине црне надвладат' мора
Чистога сунца сјајани зрак.

Душману сјајне слободе мора
Откуцнут' махом последњи час,
Чим сужно робље ланцем потресе
И само себи потражи спас!

Не плачи, робље, не тужи више,
Јербо те ружи пред светом плач;
Кукавци плачу, ал' човек, робље!
Душману крља у груди мач!...

Примљено у „Звезди." Ст. Петаковић

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

6.

Мајка нам је готово сваки дан долазила, доносила нам је леба, азивала нам је све, што се говори у конаку епископа, т. ј. ь је говорио епископ са Фазли-пашом. Једнога дана, то је било : на сами дан успенија богородице, она нам неје долазила, а у ти нападну Турци на нас и разбију нас. Као сад памтим ноћ. По што сунце зађе, подиже се бура са северо-запада. о страшне и ужасне буре несам никад запамтио. Најстарији гови љуљали су се и највиткији су се крхали и падали су са ском, као да се цепају у иверје.

Те бурне и значајне ноћи ја изгубим и оца и мајку. Отац погину, славно бијући се као Црногорац са Турцима, а с мај- било је ово: По што је чула у дедовом конаку, да је Омер- ша, — дознавши преко својих ухода, који су тада били у нашем ву, за нашу неслогу и свађу, и наш војени положај, — имао на- у да нас опколи са свију страна, и да на нас удари ноћу, она одмах потрчи да нам то јави, да би имали времена се спремимо. Но баш у то доба наш се стан са свим поде- био у две партаје: једна, или мањина, била је на страни ној, а друга, која је решила тајно, да се преда Омер-паши боја, и да му изда вођу Асу, који је нарушио свети закон хамеда и држи страну Србима отпадницима, а не дин-ислама. На челу те партије био је Мехмед Мишовић. Неколицина стана мехмедова, видећи мајку, која је нама ишла, ухвате је е пусте је Аси и мужу, већ је један звер скотски обезчасти. јка као згранута и посрамљена утече натраг, мислећи, да се эти злочинцима, оставивши их својој судби; али је она забо- ђа на мене и оца: „Нек их ноћас исече Омер-паша кад су и скотови. Нека их исече, кад су заборавили оно добро, које им до сад урадила, а и сад сам готова да урадим. Они сами и копају јаму, и на место тога, да ме послушају и да се чу- , они су тако зверски са мном поступили.“

И мати прокуне све те злочинце свакојаким клетвама, и ти се натраг у варош. Пророштво се те свете жене испуни. ер-паша неје поштедео ни једну ни другу партају: једне је као, а друге је у оковима послао у Цариград, не гледећи на што се Мехмед са сузама у очима клео, да су он и његова ка свагда били верни Султану, па да ће таквима и остати.

Кад сам се вратио кући, то сам застао матер полу мртву: коса јој сва оседела, лице увенуло, а глас са свим изгубила. Три је дана проживела, пошто сам ја кући дошао, и умре. Кад је мати била сарањена, ја једног тамног вечера, да ме нико не види, пођем кући епископа, и кажем му: како ми је отац погинуо, а мати умрла, то ја не могу остати даље у Босни, и да хоћу да бежим у Србију.

— Шта ли? — Лепа намера, — рече епископ. — Но, шта ћеш ти у Србији да радиш?

— Хоћу да се учим, — рекох му ја.

— Лепо, лепо, — понови епископ.

— Отац ми је казао, да вам је он дао двеста хиљада гроша, да ви, у случају његове смрти, дате те новце мени, — рекох ја. — Сад су ми нужни новци за пут, и за то вас молим, да ми дате мало, а остало пошљите ми у Србију.

— Лепо, лепо, — рече епископ, — извади хиљаду гроша и рече ми: то ти је за пут, а за Београд ја ћу написати једном моме познанику сарафу, да ти даје сваке године по пет хиљада гроша, а кад свршиш школу, то ћу ти послати осталу суму, заједно са интересом.

Другог дана, пођем ја у Србију, и кад тамо дођем, а ја се упишем у гимназију. Две године ја сам тачно добијао од епископа по пет хиљада гроша, а треће године добијем само хиљаду, а четврте — ни паре. Очеве паре падну у фанариотске руке. Од тада, живим ја својим трудом, трпео сам муке и страдања, и злопатио сам се у тешкој сиротињи. Пошто сам свршио гимназију прећем у велику школу, за тим је оставим, и одем у Аустрију, за тим у Пруску, а најпосле у Француску, но нигде ми се не допадне и несам могао да свршим курс ни на једном универзитету, ни у једној академији.

Успомене љубомирове продужују се и даље, но ја мислим, да је боље да повадимо из њих све што се тиче његовог карактера, него да их овде исписујемо целе.

V.

Неста ноћи. Живахни сјај јутарњег сунца блиста се по удаљеним вршинама и осветљује врхове високих дрва. Ево већ и зелен на њиви обли се сјајним зракама, и освежава се топлотом. Овде цветак открива своју сјајну круну жељној стихији, тамо се птица пробудила на шареним крилима диже се у ваздух и с веселим кликом поздравља дан; лептир се с љубављу вије изнад

ше руже, а по црнкастој маовини хитно пузи златна буба, да
и своју жеђ капљама росе. Ево деца, бабе пошли су: неко
ли што за јело, неко да ради, неко Богу да се моли или аб-
пничи у цркви, неко у кафану да прочита новине или да се
и зева, неко.... Бог би га знао шта.... На кратко све је
ело, разма ако су још гдекоји љенивци спавали, па их вредна
уједала за нос и као завидећи њиховом миру певала им
) ушију. Чудна светлост; светлост, блештење боја и облика,
ı се пробудила и показала људима лепоту, живот, вечно кре-
и слободу, ти си пробудила сву природу и она је пренула
ıа, само једно створење није никако ни легало у постељу.
јка, лепа као маков цвет, гледала је у даљину кроз отворени
ор; наслонив се на руку гледала је жућкарасту гушчад,
су ишла да пасу траву зеленога луга; гледала је на врану,
је чистила своју ногу стојећи на жици телеграфској; гледала
ı рибарску лађу, на пароброд, који је пловио из Земуна у
рад, — али за то опет ништа није видела; њу је занимала
ква мисао, а та је мисао била оваквог рода. Он ми је казао
речи, мислила је девојка: „Ономе човеку, који тежи у напре-
ње ће остати за навек ништа сакривено на земљи; он свуда
себи пут, чак и у тамну дубљину непрегледног Океана уноси
ламен истраживања и према том пламену много, сасма друк-
почиње да се види, и показује се са боље светлије стране.
људском нема граница, он мора ићи у напредак и развијати
наче човек неће бити човеком већ гори од животиње.“ Ето
је он говорио, и ја сам запамтила његову мисао од речи до
, као што памтим прву страну библијске историје, коју сам
ила на памет у школи. „Буди човек“ — зборио је он; „ста-
ље да у теби куца срце слободне женскиње; да ти цениш
слободу онако исто као што је цени сваки мушкарац, про-
ући своју крв за слободу, јер да га ти, женскињо, неси ро-
и васпитала да буде слободан човек, он не би био ништа
о, већ као некакав мангуп или надничар, који живи да ту-
уди угађа.“ Мој отац пак пева своју обичну песму: „Жена“, —
ри он; „мора знати на овоме беломе свету само ово: угађати
у, ранити га слаткишима, стерати му меку постељу, успре-
и прати његове дрњке и хоће не ће мора играти дотлен,
ен је могу ноге служити, доклен могу мицати руке, само ако
) све њеноме мужу угодно. Знаш ону причу, како је жена
сила мужу седам пута једну исту лубеницу.“ Љубомир го-
, да чим човек више пута чита добрих књига и чим више
ишљава: тим постаје бољи и достојнији поштовања, а отац

се љути кад ја читам којекакве књиге. Тако синоћ уђе у собу и кад виде да ја читам, запита ме: „Каква је то књига?“ — „Политичка економија“ Ч. Мијатовића. — „Ти не треба да читаш политику,“ — вели он. — „Е, деде ми, кажи, је ли то твој посао читати и размишљавати о томе, да је Метарник сломио ногу, а Деак се потурчио, Омер-паша појео прасе у Кандији, шпанска краљица родила, Султан купио кревет својој султаници, руски цар попио чашу вина на официрској вечери и т. д. Све то пише Видов-дан. Ти, моја ћери, треба да упамтиш једно, а то је: да су сви наши писци бунтовници, републиканци; мени је то говорио лично Бан, и световао ме да читам само „Световид“, „Зимзелен“, „Даницу“ и „Напредак.“ Те новине не ће ти ништа шкодити; оне су у поповским расама, и из њих не ћеш исцедити ни капље масти, премда могу да узбуде штуцање, или мали пролив. Од „Србије“ и „Заставе“ треба бегати као од чуме. Ето шта ти је! А ти читаш којекакву „Иглономију“ шта ли? — „Али ово отац,“ — велим ја, — „неје политика, већ наука како ће држава да буде богата и сретна. — Аха, рекне отац, то је сасвим нешто друго! Па дед' прочитај ми неколико страна да чујем. — Ја несам још прочитала ни једну страну, кад он махну руком и рече: „Не разумем ја ту ништа! „Треба да буду правилно подељена богатства“ — говори та твоја књига; то је све моја ћери будалаштина и лаж, јер док ти не превариш другога и не ујашиш његове дукате, не можеш ти бити сретна, па ма цркла: сваки ђаво хоће да закачи море! Е, несам ја ни знао да има таквих књига на свету, као што је та Иглономија, па опет, мој сандук пун дуката. Баци ти ту књижурину, моја ћери, па иди у цркву, те се моли Богу и за мене и за тебе. Не треба ти богатста, ја имам доста блага, па ћу те дати за богата човека, а ти треба да се молиш за грехове свога оца, који је доста згрешио на овоме свету, само да стече.“ — „Мени не треба блага,“ — рекох ја оцу, „само ти живи и буди срећан....“ „Е па ти си још глупа, за то тако и говориш. Без новаца се ни у рај не улази, јер поп не ће да служи паклхију, ни да се моли за твога оца бадава.“ Ето какви су људи! Ал' Љубомир рече: да се знање муком стече, и што се човек више бори с незгодама, тим је боље, јер га то развија, с тога и треба борити се.

О мој брате, мој друже, Љубомире! послушаћу твој савет и борићу се, тежићу унапред па шта било да било. Ко је један пут окусио од плода знања, томе је врло тешко зауставити се на по пута; с тога напред, напред! За тим девојка покри очи рукама, јер јој искрсоше врло лепе слике. Њој се учини, да је она

и срећна, да је Србија постала царство добра и слободе, и људи постали добри, паметни и сретни, да Љубомир седи поредо, и уверава је, да она све то види не у сну ни у , него у самој ствари. Па онда, она види још други из- п лепши, племенитији и радоснији, све што само зами- же: преставља јој се да је сретна, кад на један пут поздрав перин, који је улетио у собу говорећи:

Данас је св. Марко — рекне он сестри; с тога ајд' да оца да нас пусти, те да одемо мало на вашар код па- цркве, да се мало прошетамо.

А зар ти волиш да се по вашару шеташ? упита де- ата.

А ко за што да не волим, одговори јој Пера; — и ја к као и други људи, па кад иде на вашар сав свет, за ја не идем, а хоћу ли бити тамо весео или невесео, о мислим. А најпосле мени је свуда весело где год дођем, ити весео и код палилулске цркве.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

11.

вино пије,
се положио,
е задужио
ине готовине
вересије.
је бјеле дворе,
ма стару мајку.
свјетовали:
, луда главо,
ји старе мајке,
аји бјеле дворе
у вјерну љубу:
те оженити,
дворе начинити,
е ћеш љубу стећи,
љубе нигда мајке!

(У Тузли.)

12.

Што се шеће ниже оне дугаје,
Ил' је Морић ил' Самбурић Муј-ага?
Нит' је Морић нит' Самбурић Муј-ага,
Већ је оно Ценетићу Алибег.
Гледала га Нур-Анума с пенцера,
Белом руком шећер шербе мутила:
„Ђела, ђела Ценетићу Алибег,
„Ђела, ђела Нур-Ануми на пенцер!
„Пружићу ти беле руке кроз пенцер,
„И у руци позлаћену маштрафу.“

Припев уза сваку врсту: „Вај бенум, вај сен аман амагиган, ниже оне, дилбер, ниже оне дугаје.

(У Тузли.)

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Наставак.)

Уз ту ладноћу долази она силна влага, да још већма људе потре. Ваздух је у тима собама већ од земље и дуварова пун влаге, а препуни се још испарењем од људи; па чим ово буде, и не може више влаге у себе да прими, онда одмах узапти и испаравање на људима, па не само, што кожа не може више ону нечистоћу из крви на пару да избаци, него још окрене на супрот, приморана буде ону собњу пару и влагу пуну нечистоће не само људске него и од дуварова, и од плесњивих и трулежних ствари у себи да упија, те тим се крв још већма отрује. Ова влага троши креч с дуварова, па с њом и овај у тело улази; у оној влаги ухвати плесањ све ствари, па почну трунути, те ту се свакојаки смрад развије. Отуда онолике главобоље и кијавице, кашљеви и грознице, назеби и проливи и срдобоље, шкрофле, јектика, костобоља, тифи и гомила осталих болести, што као гладни вуци на оне јаднике навале, док све не потру.

У тима подрумским становима није можно чиста ваздуха у себе увлачити. Ако се отворе прозори, оно улази у њих онај ваздух, што се по дну улица находи, а тај је још нечистији, него онај, што га унутри имају.

Најпосле што се тиче светлости станови су ови у вечитој тами. Јутром, кад је на пољу у велико дан, морају овде жижци да горе, да само зрачка светлости има; а с вечера мора се по читав сат и два пре свећа да пали и троши, па и ова да онај ваздух још већма трује. Из искуства се даље зна, да се по овим становима само због таме сила више сакате деце роди, него по видним становима. Сви путници потврђују, да су у светлим пределима и људи све велики, здрави и снажни, а у пределима, где је вечита тама и облачина, све мали, кржави, јадни и жалосни. Још горе је ово у овим подземним становима, и да не помру, изашло би их отуд јадника и наказа над којима би сав свет морао плакати. На душу има светлост још снажнији уплив. Сваки зна, како облачина највеселијега човека помрачи, понужди, утуче, а ведар дан и болника разгали. У вечитој магли по Енглеској пуно је намргођених самоубица, који не маре ни за живот свој. У подрумској тами буду сви туњави и шуњалице или од деспарата пијанице, те још горе пропалице. Из тамница изађе више хуља и зликоваца, него што их уђе у нутра. Нека бежи дакле сваки, који год тражи дом, из ових жичих гробница тела и душе, које себи и својима добра рад. Не осуђуј сам себе

своју децу на различне болести и чаме телесне и душевне, од
јих ћеш патити ти и они, пропасти ти и они. А ти, који градиш
и, не буди од оних варошких зликоваца, који умеју са нечу-
ним ципилуком сваки најшугавији и најсмрдљивији буџачић у
јој кући да претворе у собице, на које намаме сиротињу, те
цеде, док овде неизгине. Таке рупе ваља варошка полиција да
позатвара, и с највећим новчаним казнима да оне нељуде
ни, који и за њих вуку кирију, или у њих своје млађе и слуге
ају, да онде станују. Таки станови нису само убитачни за ону
отињу, него за целу околину. То се највећма осети у време
ње, која онде прво изађе, па одмах ухвати и оне изнад њих
нујуће господаре, баш као у казан, што немарно гледе, да
отиња пропада. Од тих станова страда и подаља околина. Опа-
ю се, чим ветар ухвати онај смрад и отров из тих станова, па
нанесе на здраву страну вароши, одмах се и ту редња појави.
то је више оваких станова у дому ил' улици и у месту, тим
е по околне домове, улице и по цело оно место.

Од велике је важности по здравље људи положај домова и
коју је страну окренут стан и свака одајица посебице.

Свакоме је познато, да је јужна страна најтоплија, јер отуда
нце највећма грије, а северна да је најладнија, јер никад сунце
њу не дође; источна је страна најсувља, јер отуда само суви, а
падна највлажнија, јер отуд само влажни ветрови долазе. По томе
и домови и станови окренути на север и на северном крају
ста, особито на северној страни од високих брда, много нездра-
ји, јер их сунце, светлост и топлота мање дохвата, а најладнији
ар из прве руке добијају. Ти су домови због ладноће увек и
ги већма изложени него други. На супрот су домови, окренути
југ и на јужном крају места и на јужној страни од брда,
топлији, тако, да ово по више степени износи, које се на се-
ној страни са великим трошком огрева једва накнаду; за то
ови домови и најсувљи и најздравији. На исток окренути до-
и у толико су здравији, јер су сувљи, него окренути на за-
, од куд више влаге долази, али ово се изједначи тим, што је
очна страна много ладнија, а западна много топлија. А што се
е положаја домова на ове две стране, то су домови на запад-
м крају вароши много здравији, него они на источном крају,
то, што влажни па тежи западни ветрови већма по дну ду-
ући све оне нечисте варошке задаје са западног краја на источни
ј вароши бацају; а сувљи, па лакши, источни ветрови већма
висини дувајући мање смрада са источног краја на западни крај
есу, те тако запађани мање од источана пате, него ови од

оних. Знамснито је, да су се од најстаријих времена по свим већим варошима богатији људи волели на западњем крају настанити, као да их је сам нагон онамо вукао где је боље.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Критика.

АВЕРДАР. Први јек. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни стр. 136.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ. епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНЕ, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ш, стр. 44.

Проматрајући историјски развитак образованости у Европи, Бокл каже: „да Европа за свој прелазак из дивљаштва у питомост има искључно благодарити својој умственој радњи.“ За тим вели ово: „У животу сваког образованог народа све промене на путу напредујућег развитка зависе једино од ове три ствари: прво, од количине знања код његових најразвитијих људи; друго, од правца, којим су пошла та знања, т. ј. од врсте предмета, око којих се та знања врзу; најпосле и треће, највише, од мере, у којој су се та знања распространила, и од веће или мање приступачности њихове за све разреде друштва.“

Нема сумње да је и за нас једини пут к образованости тај исти пут знања, обраћеног на предмете истинито пробитачне и важне по дело друштвеног развитка. Но, на жалост, код нас се гледа на науку и знање, па тако и на књижевност, пре свега, као на средство, да се могу добијати чинови, титуле и уопште разна права и привилегије; друго, као на згодно оруђе за наше чисто себичне користи и ћефове; и на послетку, треће, као на голу забаву ради пријатног провођења времена. Уопште знање и наука немају код нас општинсвеног или ти друштвеног и животног значаја. Знање наше изгледа као да се некако с поља и тек случајно за нас закачило или прилепило; а то је отуда, што

још у нама нема никакве унутрашње живе свезе са знањем и правом науком. И доиста, наши млади људи иду у Француску и Немачку, у Беч и Пешту и тамо се уче и муче, читају много и свашта — но од отога меда нико не ослади уста! Они се враћају на траг или недоучени или преучени, но и од једних и других зацело најмање њих педесет од стотине враћају се кући већ са известним литераторским именом па поглавито још и с каквим додатком као: „генијални", „одлични", „врсни", „омиљени", „познати", „чувени". . . . и уз то још (по највише) „појета" или „пјесник." Такви наши, титулама већ напред богато и шарено искићени и документовани преобразователи, кад се врате кући, неумеју вам после ни за што на свету белом да се прихвате, изузимајући једино такове и лопте на билијару и — ако додаш још — лорњете и цукерпокераје. Па шта онда раде ти наши преобразователи? Велике ствари они раде. Разбијени у својој унутрашњости и у противности са самим собом, они свршују своје велико поприште тиме, што постану чиновници, пишу и вечно преписују свакојаке протоколе, нужне и не нужне, или се просто до ручка протежу, зевају, пустослове, а после ручка опет то исто понављају и ради разнообразности картају се, а после свију тих важних послова, на срећу, почињу заборављати и цицеронове орације и римско право заједно са латинском граматиком, но за несрећу још не и појезију.

А одкуда то долази? Отуда, што се они уче свему и свачему, што никоме или слабо коме треба, а немају ни појма о ономе, што је свему свету или бар многоме нужно. Ено погледајте н. пр. нашега француског васпитаника, професора римског права у београдској великој школи, о коме у толиким бројевима „Србије" могосте читати ваљану премда готово излишну критику! Врати се у Београд наш Србчић у француском фраку и на дан св. Саве говори он дугачку беседу на пола француском, пола латинском, пола немачком и пола српском језику. Њему је мало стало за тим, разуме ли га скупштина и народ, којима он говори и ради кога се попео на катедру, кад му је дошло у главу да буде учитељ и наставник српски. Његовом се ћефу прохтело да блесне славицом учености и оригиналности, ако не и гонијалности и — шта ћеш брате? труд награђен, жеља испуњена, цел постигнута. . . . Цел је, велимо, постигнута, свет се удивио светосавској беседи српскога младог доктора - па крај! А рецимо баш и да га није разумео, па Боже ти мој благи и света Богородице тројеручице! зар је наш млади доктор Радикалски први или последњи од оних у српском народу, који су говорили, који

говоре и који ће говорити оно, што нити сами разуму нити ће им ко други разумети? Та пуно је било и у оно старо добро време, пре г. доктора Радикалског, а пуно и данас великих људи у нас, које свет за толико ученије држи, колико више туђих и не разумљивих речи од њих чује. — Јест богме, овакви појави код нас одавно већ нису никаква реткост. А има нас и сада доста таквих генија, који да би сакрили ништету духа свога, крајњу разореност мозговне системе у својој глави, трулост или боље рећи отсутство свакога људског укуса и неспособност осећати ма и најмање уважења к људима, било појединце или у скупу, приватно или јавно — пишу или говоре о таквим стварима и таквим језиком, да ни сами не разуму ни о чему ни шта говоре.

Нама се чини, у кога је мозак међу четири даске у глави, те иоле уме што хтети и зна шта хоће, а томе још има колико год чисте намере — чини нам се, да нема нужде (осим ако није Боже недај какве силе) да бунца и трабуни којешта свету, коме се обраћа, и да му у очи казује како га за ону познату, трпељиву, животињу држи. Ми се, може бити, варамо, али опет на ризик, да ће нас наши генијални људи као са свим наивне и за оцену њихових генијских производа неспособне људе осудити и, премда смо већ имали прилику чути: „да ће се оваке високе мудрости тек после 200 (и словом велимо после двеста) година разумети“ — ми се ипак усуђујемо рећи: да ће онај друкчије говорити у данашње време и данашњој српској публици, који уопште зна о чему ће, шта ће, с које стране и ради какве разумне цели говорити, и који иоле ту публику поштује и за њом мари. Нека нам Бог опрости грехове, али ми искрено признајемо, да не разумемо ради кога и ради чега оваки генији говоре и пишу, осим ако ту није крива само наша зла судбина, да не разумемо генијалне безсмислице.

Ако непристрасно промотримо нашу књижевност, ми се морамо ужаснути. Колико је ту у лудо потрошено снаге, колико дара, колико труда, колико ли времена!! Заиста, сразмерно са средствима и узимајући у рачун скупне наше околности и одношаје, много се у нас и писало и преводило и штампало па и продало књига од разне врсте науке и знања. Но све то није послужило делу наше образованости или ни мало или врло мало према силама, времену и средствима, која су на то потрошена. А за што? — За то, што се труд предузимао без цели, без избора предмета, не у своје време, без начина и без обзира за кога се пише, једном речју или са свим ни за чију или једва и одвећ мало за чију потребу. Сведите рачун од свега, о чему се наши најбољи умови трудили по струци науке, па ће те под линијом

наћи или чисте нуле или једва једва коју јединицу. Тако стојимо са науком у правом смислу, а са тако званом „лепом књижевношћу“ ми смо ти још жалоснији — бар у толико, што смо у томе још и безкрајно смешни. Заиста, ко да се кроз плач најпосле ненасмеје, кад погледа читаву армаду наших младих људи, како су се с грозничавим и очајничким жаром предали свакојаким, ни за кога не потребним и свакоме шкодљивим залудницама и безсмислицама. Како да се не заплачеш а уједно и не насмејеш кад погледаш како на све стране кипте као мрави српске појете, које млате празну сламу и уображавају у себи генија Гетеја, Шилера, Шекспира и ништа мање! Ћијучући и пијучући у својим ђинђерастим стихићима — они мисле: е раде важан посао. Ох! тужни мој Србине!....

И тако ти је наша књижевност постала блутавом забавом, смешном и жалосном дангубом, безсмисленим каламбурством и детињаријом и са свим изгубила облик већ и људског створа а камо ли и људске мисли и каквог народног духа....

Но ми би били неправедни, кад би казали да се при таквом стању наше књижевности није појављивало и даровитих умова, развитих мање или више правилно. Само што су такви појави у нас врло редки и усамљени остали. У науци не можемо их набројати ни преко пет, а у осталој књижевности ни толико. До душе, у преводима смо много срећнији. Не прође ни месец дана, а да нас наши вредни преводиоци и прештампачи не обрадују каквим новим или старим преводом историјског или белетријског садржаја. Ал' и ти књижевни трудбеници мало користе народу својим производима. Многима се у нас осладило преводити, но питање: шта да се преводи? доводи их у неразрешну забуну. Не познајући прећашње стање ни једне стране књижевности (бар до времена свога школовања), а још мање пратећи развитак њен до дана кад је наумио што преводити — нашем приводиоцу се чини да су већ други све превели, што је у свету бољега било и — шта ћеш онда? него преводи што ти под руке пође. Отуда код нас такво шарснило у преводима, (а преводи се не само с оригинала него и са превода), где ћеш од једнога истог преводиоца наћи поред каквога озбиљног дела и таквих будалаштина, као што је н. пр. барон Брамбеус, превод с руског од г. М. Ђ. Милићевића.

(Наставиће се.)

који још можемо да располажемо својом снагом, узећемо их на крмаче и метућемо их за сада у чамац један. Они ће нам се већ јавити кад се разбуде. На посао, деране!

Стражари се кајаху што су Робертсона ожалостили са својим суњичењем, чудили су се, кад приметише, како се он стара о својим људима, како их броји редом, да неје који заостао, како се труди, да пијанце спрати у чамац. Роберсон је ипак добар пајташ, мислише у себи.

На хладноме ноћном зраку освестише се десет морнара, и успињаше се, како су могли, на лађу; остали остадоше у чамцу, који је био привезан с десне стране на лађи. У тај пар имали су морнари сила посла, сваки је радио за њих тројицу. И крманош је био пијан, и на место њега управљао је крманош Робертсон, и ту ноћ је био капетан, главни морнар и крманош. Сви се чудише његовој големој марљивости, коју показује у часу опасности. За један сахат беху једрила извучена и котва подигнута. Моћи беху сасма изнемогли од силна изненадна напрезања, кад их Робертсон запита, не ће ли своје другове, који у чамцу спавају, да извуку на лађу.

— До врага, одговорише му, сад ћемо да се одморимо мало. Њима је и тамо добро. Сутра ће се успети горе и сами. Не бој нам се, капетане, не ће им бити ни врага.

— Ја и не бих чинио тога ради. Од тих двадесет има их који нису нас издали. Бојим се, да не ће ти, кад се са свим смркне, са чамцем охладити, те јавити шпањскоме капетану наше бегство и повести га за трагом нашим.

(Наставиће се.)

Српска беседа у Новоме Саду у славу полагања темеља чешком народном позоришту.

Глас из Златнога Прага, да браћа наша Чеси ударају темељ своме народном позоришту, томе видљивом споменику чешке пробуђене свести, нађе братска одзива и у срцима новосађана, нађе одзива у певачком друштву, које приреди беседу 4. маја о. г. у славу полагања темеља народном чешком позоришту. Тим чином својим показало је певачко друштво, да се живо сећа, да и нама Србима ваља неговати узајмицу међу Словенима у садашњим кобним приликама и да му је у грудима одјекнуо глас чешког народа: „Браћо, милујте нас, јак ми милујем вас!“

Беседу су отвориле ове две песме чешке: „Бивали Чехове,“ и: „Хоро, хоро, висока си!“ Од свију песама, које је певачко друштво овом приликом певало, ове две су најбоље и најлепше отпеване, као да су певачи и тиме хтели да покажу своју велику љубав према браћи Чесима.

Др. Стеван Павловић говорио је „о заједници словенској.“ Он је рекао: Када су браћа Чеси позвали осталу своју браћу сло-

венску на данашњу светковину, несу их позвали само за то, да утврде темељ своме народном позоришту, него да утврде и заједницу а тиме и будућност словенску. Словени се до сада уздаше у туђина и љуто се преварише, ваља једном да се увере, да у туђина нема за њих помоћи, и да Словене само њихова заједница може спасти. На то их позива сама природа, која их једном крви и једним језиком скопча, а на то их позива и начело народности, у којем је оличен дух новијег времена и за које се и најокорелији деспоти хватају као утопљеник за сламку. Та заједница треба да је духовна заједница, јер такој заједници никака земаљска сила не може стати на пут. Словени треба Словене да потпомажу гдегод могу, и морално и материјално, треба узајмице да уче различита наречија словенска, да узајмице читају умотворине различитих грана словенских, да проучавају догађаје и обичаје словенске, и тако утврђују карактер словенски, да учествују и у тузи и у радости словенској. Уз то пак треба да напредују и у општој образованости светској, да се покажу достојни свога великога задатка, који је природа наменила словенству, јер заиста кад га је тако огромна створила и за толико векова здрава и неповређена сачувала, морала му је и озбиљан, велики задатак наменити. Можемо се дакле радовати, што се на обзорју словенском већ показују прилике, које воде заједници словенској, које утврђују снагу словенску. Руси то показаше позвавши своју браћу словенску на етнографски излог, а Чеси позвавши своју браћу на данашњу народну светковину, Дај Боже, да тако продуже сви Словени, утврђујући заједничку љубав између себе, па им сретна и велика будућност не ће изостати!

„Ој таласи, мили, ајте“ несу се хтели никако тако заталасати, да чамац певачки даље потерају. Да л' беше томе узрок: неповољни ветрови, ил' страх од многих прудова?

„Прометеј“ од Бетовна наће заиста вештог тумача у свирци Милеве Исаковићеве, која је и овом приликом показала, да је не само вешта свирачица, него да зна свирком својом казати што јој је у срцу, у души. Лепа и пуна израза свирка њена са свим је заслужила оно допадање, што јој у део паде. На бурно захтевање отсвирала је млада свирачица још и „коло.“

„Зујте жице милогласне“ несу баш зујале „најмилогласније.“ Таке песме траже мека гласа, осетљива срца, а баш тога не беше у лику, који је ту песму певао.

„Фантазија“ од Моцарта дала је лепу прилику Сиди Велисављевићевој да покаже, да је потпуно у стању одговорити задатку, којег се прихваћа. Сваки гласак, којег је из гласовира извела, беше округао, леп, а цела свирка њена пуна дражи. Живо допадање, којим је публика свирку младе свирачице попратила, изазвало је још из прстију њезиних и „Мачванку.“

„Љубав је душа нашег света, љубав је свет наше душе. Где је љубав ту је рај, где нема љубави, тамо је пакао. Ако имамо љубав, имамо све, без љубави немамо ништа. Љубав је Бог створио да људе усрећи“ — беше предмет, о којем је говорио члан друштва А. Хаџић.

Народну песму: „Ја пођох снуждон крај кола“ отпевао је лик као што треба с изразом, и на бурно захтевање морао је отпевати и „Савицу,“ ту лепу песму, која је јако омилела овдашњем свету.

На беседи искупљени Срби и Српкиње послали су још браћи Чесима жицом овакав поздрав: „Обилићеви Срби, предстража словенска према источном варварству, жишкиним Чесима, предстражи словенској према западном лукавству, шаљу братски поздрав. Словенски народ ступа на позориште светске историје. Слога наша под знамењем равноправне слободе убедиће или победиће враге. Бог дао, да скоро у Златноме Прагу, Београду, Цариграду сложну химну слободе Словена отпевамо!“

Књижевне белешке.

* Добисмо књигу: „Путничка писма с разних страна Србије о Србији написао М. Ђ. Милићевић.“ Ово је друго умножено издање, а добити се може по 1 фр. а. вр. Да је књига добра и да је тако ваља куповати најбољи је доказ што је за врло кратко време друго издање доживела.

Смесице.

(Женски доктор.) На клиници дра Ополцера и на бабичкој клиници за лекаре уписао се почетком овог школског течаја и један женски ђак. Тај је ђак госпођица Надежда Сословна из Петрограда, која је прошлог месеца у Цирику (у Швајцарској) произведена за доктора медицине, хирургије и бабичлука. Ова докторка има 25 година. Приликом, кад је произведена за доктора, написала је на латинском језику расправу из физиологије, а своју диспутацију држала је на немачком језику. Професор др. Розе, који је на докторско достојанство произвео, говорио је том приликом о „еманципацији жена“ на пољу науке, т. ј. да се и жене тако исто као и мушки могу с науком занимати и ове предавати. Беседа ова заслужује сву пажњу читалаца, и за то ћемо је ми овде у главном саопштити. „Ако сте намерни,“ вели Розе, „да се верно држите тога, што сте чули, то се заверите гласно. И тако ја, Едмунд Розе, редовни професор хирургије, у име и по налогу медичког факултета циришке велике школе, проглашавам вас, госпођице Надеждо Сословна, за доктора медицине, хирургије и бабичлука, и подељујем вам права и привилегије, које сада уз ово највише академијско достојанство иду, и које би и у напредак уз њега могле ићи. Поздрављајући вас дакле, поштована госпођице, данас

први пут као колегу, не може ми се на ино, а да не изразим том приликом моју радост, моје поштовање према вашој енергији и моје наде. Мало их је, који су тако у стању, као ми лекари, да испод привидности, која се блиста, познамо људску невољу у њеним највишим степенима. Тешко ми пада кад се сетим своје отачбине, и у њој толико честитих жена, које се у самоћи за свој опстанак, за своју децу, боре против тешких удара судбе, које пате и стењу под предрасудама друштвеног живота, које их искључују од корисног рада. Скоро по целом свету укинуто је ропство, и надам се, да ће се сад приближити и крај ропству женског спола, од ког сви ми патимо. Ја се падам, да ће скоро ступити у живот практична еманципација жена, која ће ић дати у свима земљама право на рад, на закониту равноправност и одговорност, која је нужна. То су само предрасуде, или, као што се не давно само од себе показало, изговори, који су томе противни! Као што оно пре 300 година беше прво дело реформације да оснивањем школа за женске ослободи жену од душевних окова: тако сад хитају Цирих и Берлин, да постигну исту цел, ма да су ударили разним путовима. Мало је томе година, како се у Берлину склопило друштво племенитих мужева из свију сталежа, да олакшају судбу толиких девојака, које су на рођеном огњишту без радње, и које пропадају изкључене предрасудама пристојности од рада, што оживљује и подржава.“ За тим побија говорник мњења и предрасуде оних, који мисле да женски род неје способан за радњу, као да не може сваки народ навести примера од жена, које су, кад отачтво беше у опасности, у мушком оделу сносиле терете и опасности на бојноме пољу. Даље побија оне, који мисле, да је жена само за прање и кување, али за узвишенији рад да нема способности. „И тако та господа,“ вели говорник, „не помишљају на то, да берлинска академија, која науком својом најјаче светли у Немачкој, међу својим страним члановима, којих мало има, броји и једну женску!“ За тим храбри говорник младу докторку, да се не страши конкуренције у лекарској струци, те вели: „Ви ћете на сваки начин конкуренцију издржати; јер нежна рука и брижљивост женска при лечењу, до које успех лекаров највише стоји, довољног је уважења себи стекла.“ На послетку у својој беседи сећа говорник младу докторку на Америку, која је на парискоj изложби показала особите знаке благодарности оним женама, које су у нужди војнике као матере неговале. Набројивши даље неке жене, које се са своје лекарске вештине прославиле, завршује Розе своју беседу речима: „И тако, поштована колегинице, надам се, да ће те и ви не само својом енергијом дотерати до практичног лекара; не, већ да ће те остати разборит лекар, и да ће те употребити згодне прилике, које вам ваш знање на руку даје. Та ми мушки и тако несмо у стању, да у неким те неким струкама медицине себи искуства прибавимо!“

ВИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ПИТАЊЕ ВЕЛИКОКИКИНДСКОГ ДИШТРИКТА СА ДРЖАВОПРАВНОГ ГЛЕДИШТА, повластице, које му служе за основ, и историчноправничка расправа о питању одкупа његови такозвани иберлаидски земаља и регални права. Списао и издао Александер Стојачковић. У Будиму, из печатње кр. угар. свеучилишта 1868. На 8-ни, 111 стр. Стоји?

УСТАВ ЗА СРПСКУ ЧИТАОНИЦУ У КАРЛОВЦИМА. У Новоме Саду, платонова штампарија 1868. На 8-ни, 10 стр. Стоји?

ОСНОВНЕ ЦРТЕ ЗА УСТАНОВ ТЕХНО-ПОУЧНОГ ЗАВОДА за виши степен образованя србско-хрватских занатлия. Од Николе Арсеновића, крояча у Вуковару. У Новом Саду, платонова штампария 1868. На 8-ни, 54 стр. Стоји 60 н. а. вр. Ово дѣло прештампавати сме само онай, кои дозволѣнѣ од издавателя добие.

СРБСКИ ЦАР-СТЈЕПАНЕ или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, платонова штампарија 1868. На 32-ни, 44 стр. Стоји 20 н. а. вр

ОРЛИЋ. Црногорски годишњак, стари и нови, за преступну годину 1868. Уредио Ј. Сундечић. IV. година. На Цетињу у књежевској печатњи. На 8-ни, 64 стр. Стоји?

МАНУАЛ СУДСКОГ ЛЕКАРСТВА ЗА ПРАВНИКЕ. Написао др. Милан Јовановић, заступник професора судског лекарства у великој школи. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни, 3 л. VI. и 224 стр. Стоји 8 гроша чарш. или 80 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Шта је главни позив женске. (Свршетак.) Говорио на првом селу у Карловцима Ј. Живановић. — Не плачи робље. Песма Ст. Петаковића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Наставак.) — Књижевност. Критика. — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокаија. (Наставак.) — Српска беседа у Новоме Саду у славу полагања темеља чешком народном позоришту. — Књижевне белешке. — Смесице: Женски лекар. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 14. У НОВОМЕ САДУ 20. МАЈА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

I.

О жени краља Радослава, сина првовенчанога краља Стефана.

На питање, чија је кћи била жена краља Радослава, одговарају Раић, Пејачевић и Енгел, да је била кћи Тодора Ласкара, грчког цара у Никеји. Раићев је извор за то Троадник (в. Истр. сл. нар. II. стр. 373.), Пејачевић (у колоквијама стр. 179) позива се на рукопис српски, који је под именом Летописа Бранковићевог у аркиву књ. III. штампан (в. стр. 10) а Енгл је осим Раића црпио и из руског летописа по Никонову списку (стр. 282). Једном од те тројице следе и сви новији повестници. О троаднику или правије тројадику и о одломцима српских родослова у Никоновом Летопису говорићу на другом месту, а овде ће довољно бити приметити, да се наведени извори немогу никако сматрати за праизворе Неманићког доба, но да су и они из старијих извора црпили. Такав је старији извор и Тројадику и Родослову и Летопису „живот св. Саве“ који је Ђ. Даничић 1860. г. у Београду на свет издао. У том животу приповеда се на стр. 126 како је св. Сава у послу свог манастира дошао у **„царствоуюшти Константинь градь, тогда же царствоуюштоу вь нѥмь Ѳеѡдороу Ласкароу“** и како је од истога лепо примљен био **„ꙁа нѥ и свать ємоу словѣше се, дьшти бѡ цара Ѳеодора Ласкара вьдана бысть невѣста Радославоу, сыноу стефановоу, аненїею же светаго Савы.“**

Овде ћемо се мало зауставити. Дакле и живот каже, да је Радослав имао за жену кћер Теодора Ласкара и по томе би историци наши имали право. А ја велим, да се Радослав није

могао оженити кћерју Ласкаровом и да ни једна од кћери Тодора Ласкара није била за нашим Радославом.

И по домаћим нашим изворима [1]) и по византинцима [2]) била је прва жена Стефана првовенчанога краља, Евдоксија, кћи Алексија III. Комнина, грчког цара, и та је родила Радослава краља; а по истим византинцима имао је Тодор Ласкар за жену другу кћер Алексија Комнина, по имену Ану. Ана је била дакле рођена тетка нашем Радославу и Радослав није се могао оженити својом сестром од тетке. Није се могао оженити њоме а и није, јер из византинаца [3]) знамо, за ког је Тодор Ласкар, грчки цар у Никеји све три своје кћери: Ирину, Мару и Евдоксију удао. Прва је била обручена Андронику Палеологу, а по смрти истога дата је за жену Јовану Дуки Ватицу, који је после смрти свог таста, Тодора Ласкара, царем у Никеји постао г. 1222.; друга је пошла за сина угарског краља Андрије Јерусалимца, а трећом се оженио Роберт, латински цар у Цариграду.

Кад дакле жена радосављева није била кћи Тодора Ласкара, да ког је онда рода и племена била?

Она је била кћи царева и то грчког цара Тодора ал' не Тодора Ласкара, већ Тодора, грчког цара у Солуну. Дај доказа, дед' докажи и потврди ту дрску реч, — рећи ће ил' ће помислити бар когод у Биограду, у Загребу и у Оросламошу. Ево вам доказа частна, пречастна, велеучена браћо и господо!

Горепоменути живот св. Саве, на коме се оснива зетство радослављево са Тодором Ласкарем није право дело Доментијана, биографа св. Саве, већ је прерад тога живота од светогорског Јеромонаха Теодосија. Ко је тај Теодосија био и кад је живио, питања су, која се нас овде не тичу, доста то, да се речени живот за првотни извор не може узети; с тога нам не остаје ништа друго, но утећи се к правом делу Доментијановом, к животу, који је такођер Даничић у Биограду 1865. г. на свет издао. У том Доментијановом делу каже се на стр. 261: како је првовенчани краљ благословио сина свога Радослава на краљевство „и оженивь ѥго оть грьчьскагѡ цара Кирь Теодора,“ а на стр. 280, како је св. Сава, враћајући се из Никеје, дошао у Солун и „тако сьставь се сь сватомь си царемь Кирь Теодором.“ А да овај солунски цар Тодор није једно и исто лице са царем Тодором Ласкарем, то се и из самог прерађеног живота св. Саве може видити,

[1]) Шаф. памат. стр. 5 у животу св. Симеона од св. Саве и лист. стр. 4.
[2]) Stritter, II. стр. 192.
[3]) Acropol. edit. Bon. стр. 10.

Број 14. У НОВОМЕ САДУ 20. МАЈА 1868. Год III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:	ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.	на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

I.

О жени краља Радослава, сина првовенчанога краља Стефана.

На питање, чија је кћи била жена краља Радослава, одговарају Раић, Пејачевић и Енгел, да је била кћи Тодора Ласкара, грчког цара у Никеји. Раићев је извор за то Троадник (в. Истр. сл. нар. II. стр. 373.), Пејачевић (у колоквијама стр. 179) позива се на рукопис српски, који је под именом Летописа Бранковићевог у аркиву књ. III. штампан (в. стр. 10) а Енгл је осим Раића црпио и из руског летописа по Никонову списку (стр. 282). Једном од те тројице следе и сви новији повестници. О троаднику или правије тројадику и о одломцима српских родослова у Никоновом Летопису говорићу на другом месту, а овде ће довољно бити приметити, да се наведени извори немогу никако сматрати за праизворе Неманићког доба, но да су и они из старијих извора црпили. Такав је старији извор и Тројадику и Родослову и Летопису „живот св. Саве“ који је Ђ. Даничић 1860. г. у Београду на свет издао. У том животу приповеда се на стр. 126 како је св. Сава у послу свог манастира дошао у **„царствоуюшти Константинь градь, тогда же царствоуюштоу вь нѥмь Ѳеѡдороу Ласкароу“** и како је од истога лепо примљен био **„ꙁа нѥ и свать ємоу словѣше се, дьшти бѡ цара Ѳеодора Ласкара вьдана бысть невѣста Радославоу, сыноу стефановоу, аненїею же светаго Савы.“**

Овде ћемо се мало зауставити. Дакле и живот каже, да је Радослав имао за жену кћер Теодора Ласкара и по томе би историци наши имали право. А ја велим, да се Радослав није

кћер Михаилову, да како је могао оженити се кћерју брата Михаилова, цара Теодора, кад је и ту иста препрека?

Може бити, да се узело у обзир, што је Михаило Тодору, као што Финлеј вели „legitimirter Bruder“ био [1]) или се од строгости канонске попустило. Но било, како му драго, тек је то известно, да је жена Радослава краља била кћи Тодора цара у Солуну.

Још ми ваља споменути, да је краљ Радослав по троношком Летопису [2]) „поѧлъ сѫпрѫгѫ себи ѡ прїнцовь венецїанскихъ, иже пребисть безплоды“, а ја би на то приметио, да је летописац помешао Радослава с оцем му, Стефаном краљем, који се по хроници Андрије Дандола г. 1217. по други пут оженио са Аном, унуком Хенрика Дандола дужда млетачкога. [3]) Име жене Радослава краља нису нам биографи, родослови и Летописи сачували, само у Помeницима Беочинским [4]) и Сопоћинском [5]) помиње се уз Радослава краља, Јоанна Монаха „А н н а М о н а х и а.“

Да је писца овог чланка доста муке стало, док је до изложења историјске истине дошао, може му се и веровати и неверовати, али сваки од поштованих читалаца има право запитати ме: cui bono свеколико твоје испитивање, и јели вредно било мучити се око тако индиферентне ствари, а не казати, каква је краљица била жена Радосављева? На ово друго питање нек место одговора служи ово место из најстаријег Летописа копривничког (Шаф. I. стр. 51) „приложи се радославоу кралю жена далида она, или рекши новы езавель и елика пострада и т. д. — но, то је сиже тема за песника Делиле, а ја ћу само додати, да је са жене своје Радослав пострадао, да је с ње престо изгубио, потуцао се изван земље своје и напослетку расу обукао и умрьо.

(Наставиће се.)

ПАСТИРЧЕ ЗАВОЛЕЛО . . .

(Бурнс.)

Ох, како сам срећан био!
Баш — к'о стадо бело;
Облачак ми нис'о беше,
Срце — среће врело . . .

Па сада ми вруља ћути . . .
Срце песму штеди;
С у в и ш е је Милка лепа,
С тога сам у беди! . . .

---

[1]) Finlay's Gesch. Griechenlands, стр. 136.
[2]) В. Гласник V. стр. 41.
[3]) Chron. lib. 10. Cap. 3. pag. 29.
[4]) В. предговор к речнику вуковом I. издање стр. XIX.
[5]) В. Гилфердинга Боснія и т. д. стр. 151.

Па ако ми из ока јој
Сунашце не гране:
Бело стадо, пастирче ће
Твоје да — са'ране . . .

Јован Грчић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Девојче слегне раменима, а Пера се засмеја грохотом па продужи:

— Ако не идемо да се шетамо, куд сав свет иде, ако се не будемо дружили с људима, онда и ми несмо људи. Па куд пасе читаво стадо, паси и ти, мој балабане! И Пера опет удари у смех тако, да псето, што је на дворишту спавало, загњурив главу међ стражње ноге као јеж, пробуди се, разгледа око себе па се опет смота; а њуран мислећи да њега неко заједа, поче се дерати: Блу, блу, булу, булу, и као цигански арачлија подиже главу, рашири реп, спусти крила и поскочи неколико пута.

— Ја не могу да гледам оно, што ми се не допада, — рече Цаја брату, а осим тога човек треба све да ради, по што се најпре разговори са својим разумом, па ако му овај рече ради то и то — онда ради; а ако ли рече не ради — онда не ради. А мени мој разум вели, да је боље прошетати се по нашој башти, и надихати се бар чистог ваздуха, него ићи, без цели и свести, на вашар код палилулске цркве, ван ако не ћеш да се мало печеш на сунцу, и да гуташ онај облак од прашине.

— Е, како ти је воља, — рече Пера, ако хоћеш ићи, а ти хајде, ако не ћеш, ти остани, мени је свеједно; ја ћу ићи заједно са Љубомиром, па ћемо се бар и за тебе нашетати, он ме је баш и молио да и тебе поведем с нама.

— Чујеш Перо, — рече девојче; — ја не знам да је л' тамо весело или невесело, али знам шта људи раде код палилулске цркве, с тога ти и кажем да не ћу да идем. Кажи ти мени најпре је ли тамо лепо, па ме тек онда питај хоћу ли ићи или не ћу. Говорећи тако Цаја је слагала, јер је она била узастопце две године на вашару код палилулске цркве, и знала је врло добро шта се тамо ради; а што је сад измонила свој план, ту треба наћи са свим други узрок.

— Нити је добро, ни рђаво, — одговори Пера својој сестри.

— Кад је тако, онда и ја идем.

кћер Михаилову, да како је могао оженити се кћерју брата Михаилова, цара Теодора, кад је и ту иста препрека?

Може бити, да се узело у обзир, што је Михаило Тодору, као што Финлеј вели „legitimirter Bruder“ био [1]) или се од строгости канонске попустило. Но било, како му драго, тек је то известно, да је жена Радослава краља била кћи Тодора цара у Солуну.

Још ми ваља споменути, да је краљ Радослав по троношком Летопису [2]) „поѧлъ сѫпрѹгѹ себи ѡ прїнцовь венецїанскихъ, иже пребисть безплоды“, а ја би на то приметио, да је летописац помешао Радослава с оцем му, Стефаном краљем, који се по хроници Андрије Дандола г. 1217. по други пут оженио са Аном, унуком Хенрика Дандола дужда млетачкога. [3]) Име жене Радослава краља нису нам биографи, родослови и Летописи сачували, само у Поменицима Беочинским [4]) и Сопоћинском [5]) помиње се уз Радослава краља, Јоанна Монаха „А н н а М о н а х и а.“

Да је писца овог чланка доста муке стало, док је до изложења историјске истине дошао, може му се и веровати и неверовати, али сваки од поштованих читалаца има право запитати ме: cui bono свеколико твоје испитивање, и јели вредно било мучити се око тако индиферентне ствари, а не казати, каква је краљица била жена Радосављева? На ово друго питање нек место одговора служи ово место из најстаријег Летописа копривничког (Шаф. I. стр. 51) „прилоучи се радославоу кралю жена далида она, или рекши новы езавель и елина пострада и т. д. — но, то је сиже таман за песника Делиле, а ја ћу само додати, да је са жене своје Радослав пострадао, да је с ње престо изгубио, потуцао се изван земље своје и напослетку расу обукао и умрьо.

(Наставиће се.)

ПАСТИРЧЕ ЗАВОЛЕЛО . . .

(Бурнс.)

Ох, како сам сретан био!
Баш — к'о стадо бело;
Облачак ми нис'о беше,
Срце — среће врело . . .

Па сада ми врула ћути . . .
Срце песму штеди;
С у в и ш е је Милка лепа,
С тога сам у беди! . . .

---

[1]) Finlay's Gesch. Griechenlands, стр. 136.
[2]) В. Гласник V. стр. 41.
[3]) Chron. lib. 10. Cap. 3. pag. 29.
[4]) В. предговор к речнику вуковом I. издање стр. XIX.
[5]) В. Гилфердинга Боснія и т. д. стр. 151.

Па ако ми из ока јој
Сунашце не гране:
Бело стадо, пастирче ће
Твоје да — са'ране . . .

Јован Грчић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Девојче слегне раменима, а Пера се засмеја грохотом па продужи:

— Ако не идемо да се шетамо, куд сав свет иде, ако се не будемо дружили с људима, онда и ми несмо људи. Па куд пасе читаво стадо, паси и ти, мој балабане! И Пера опет удари у смех тако, да псето, што је на дворишту спавало, загњурив главу међ стражње ноге као јеж, пробуди се, разгледа око себе па се опет смота; а ћуран мислећи да њега неко заједа, поче се дерати: Блу, блу, булу, булу, и као цигански арачлија подиже главу, рашири реп, спусти крила и поскочи неколико пута.

— Ја не могу да гледам оно, што ми се не допада, — рече Цаја брату, а осим тога човек треба све да ради, по што се најпре разговори са својим разумом, па ако му овај рече ради то и то — онда ради; а ако ли рече не ради — онда не ради. А мени мој разум вели, да је боље прошетати се по нашој башти, и надихати се бар чистог ваздуха, него ићи, без цели и свести, на вашар код палилулске цркве, ваи ако не ћеш да се мало печеш на сунцу, и да гуташ онај облак од прашине.

— Е, како ти је воља, — рече Пера, ако хоћеш ићи, а ти хајде, ако не ћеш, ти остани, мени је свеједно; ја ћу ићи заједно са Љубомиром, па ћемо се бар и за тебе нашетати, он ме је баш и молио да и тебе поведем с нама.

— Чујеш Перо, — рече девојче; — ја не знам да је л' тамо весело или невесело, али знам шта људи раде код палилулске цркве, с тога ти и кажем да не ћу да идем. Кажи ти мени најпре је ли тамо лепо, па ме тек онда питај хоћу ли ићи или не ћу. Говорећи тако Цаја је слагала, јер је она била узастопце две године на вашару код палилулске цркве, и знала је врло добро шта се тамо ради; а што је сад измонила свој план, ту треба наћи са свим други узрок.

— Нити је добро, ни рђаво, — одговори Пера својој сестри.

— Кад је тако, онда и ја идем.

Пера од радости, што је убедио сестру, да и она иде с њим на вашар, почне скакати по соби као дете, почне је грлити и љубити, па најпосле запева:

„Голубице бела, што си невесела?
„Мој голубе бели ти ме развесели!“

Дете, помисли Цаја, и оде да запита оца хоће ли ићи са братом на вашар, а Пера је заиста био право дете, и ако је већ имао двадесет година. Он је био без сумње паметно дете, живи, прилично изображен, а особито је лепо знао француски и немачки и могао ти је у прсте избројати све француске романе почињући од Шатобријана до Полдекока, и све српске домаће „песмопевце“; знао је добро историју, како своју, тако и целог људства; али није могао здраво мислити, није имао тврда карактера. Ето с чега се он тако често мењао: бивао је по некад преко мере весео, па је певао, скакао, дерао се и зипарао; а опет бивао је по некад преко мере сумрачан, ћутљив, и љут на самог себе, као што су обично људи слабог карактера. Рђаво је Пера био расположен само кад је био сам, а у друштву био је свагда весео. Осим тога Пера је био прави занешењак, појета и фантазија, а његов друг Љубомир, био је трезан, практичан, и човек од дела; с тога су се многи чудили како могу та два човека да се живе тако лепо, и да се тако искрено волу, кад су им карактери сасма противни. Ту се немамо чему чудити. Пера је сазнавао врлине љубомирове у свима одношајима, али му због доброте своје није ни у чему завидео; Љубомир је волео Перу као доброг и паметног човека и више ништа. Али ја као писац, а не појета, морам да вам опишем и његова физичка својства. Пера је био високог раста, блед у лицу, имао је црне очи и обрве, леп стас и пораст.

— А за што нам неси описао телесне врлине цајине? За што нам не кажеш, је ли она лепа или није, јесу ли јој образи ружичасти или бледи, бели или црнпурасти, је су ли јој ноге мале ил' велике, је ли богата ил' сирота, је ли дебела ил' мршава, носи ли о врату бисер ил' дукате, — та ваљда знаш шта ми највише волимо да дознамо о женскима — рећи ће читалац.

— А за што нам не кажеш је ли леп Љубомир, је су ли му бркови црни или риђи, је ли чиновник или трговац, има л' родбине или је самац, хода ли по кавanама, има ли лепе очи, није ли много вина, воли л' да се цмака, колико добија плате или годишњег прихода, има ли више пари хаљина, или цигло само један, а главно је што треба да нам кажеш, може ли се много мусти? — упитаће читатељка.

— Опростите ми и једни и други, ја вам не могу на ваша питања одговорити, јер би ме ви онда опет за друго којешта запиткивали. На пр. ви би ме питали: Зноји ли се ноћу Љубомир, да му не удара из уста? Можете ме запитати: да не гребе Цаја прстима шећер са дна шољице, пошто гости попију кафу, воли ли псе и мачке, да не прави од уста старинско О, да не трепље као жаба, кад причекује госте, да не загледа у прсте кад говори с гостима? и т. д. Ето о чему би ме могли још запитати, на што вам не могу да одговорим, па и сва та питања не ће бити у стању да зајазе ваша захтевања, јер ја још несам омирисао Љубомира, нити сам био у кујни цајиној, где се обично облизују шоље. Ја вам причам само оно што поуздано знам, и у колико могу описаћу вам њихов изглед.

Мој јунак и јунакиња не наличе ни на Јупитера ни на Венеру, ни на Бахуса ни на Медузу; њихови вратови не наличе на вратове лабудовске, нити лице на белу хартију, нити усне на корал, ни зуби на бисер, нити су им гласови као у славуја, јер су они прости самртници. Цаја је лепушкаста девојка, а Љубомир лепушкаст момак, али сасма несу лепши од других људи; с тога ће за читаоце бити доста кад рекнем, да је Љубомир плав, а Цаја црнпураста, а њихове карактере дознаћемо из саме приче.

Али ево где дође Љубомир у кућу г. Јовановића, а Јовановић је по доброти срца свога допустио ћери и сину да се мало прошетају по вашару код палилулске цркве. Он је дао сину и ћери по рубљу, да купе шта им се допадне, али као угледни отац и благоразумни човек запрети сину да не купује духана; с тога је син благоразумног Јовановића држао за прву своју дужност, да купи забрањеног еспапа за десет гроша, т. ј. ствар је испала онако баш ко што треба. Љубомир и Цаја су међу собом говорили, али тај разговор, неје био из питања и одговора као што треба да је разговор, већ су се препирали, критиковали неке појаве у друштвеном животу, па беху задовољни једно с другим.

— Ова ће девојка све остале надмашити, — мислио је Љубомир, она има здрав разум, и брзо схвања ствари.

— Никада се ти не ћеш изгладити из моје памети, мој мили друже, мислила је опет девојка: ти си узрок што сам се ја разбудила, ти си ми први помогао да постанем човек, ти си једини узрок мога препорођаја и новог васпитања; оне речи што си ми пре две године казао: што пакоснije бацаш кору коју су црви изели, с тим брижљивије треба чувати читава црна, - разумем и волим.

VI.

Многи је на сву прилику био на вашару код палилулске цркве о светоме Марку, — но не у цркви унутра, већ на пољу. А ко што да не буде! Сваки иоле приличан човек био је тамо. Да би се избегло свако неспоразумљење, ја морам рећи, да ја не говорим о том вашару на ком се скупљају људи свију редова и звања на палилулском гробљу, да се напију до грла и да се наједу свакојаких јела, у којима је силество божије муха. Ја не говорим о том вашару, на који полазе девојке и младе да поиграју са момцима и да се провеселе по ћефу; ја не говорим о вашару дечијем, на који се скупљају деца, да се пољуљају и окрећу на вртешкама: ја говорим о шетњи господској, где се искупљају људи најодличнији са својим „госпојама“ и госпођицама, накратко, говорим о оној шетњи, која се збива у авлији палилулске цркве о св. Марку, т. ј. о шетњи београдске аристократије. Дакле, ви сте сви бивали на том вашару, и већ знате шта се тамо ради. Ајдемо те, браћо, батал-џамији да видимо шта се тамо ради, а после да се повратимо у аристократију, и да разгледамо како је ко одевен. Имамо времена и за једно и за друго, јер је данашњи дан цео наш: од зоре смо до мрака слободни, куварица ће нам и без нас скувати вечеру и нализаће се са коншијском куварицом; баба Јела, што нам је из села дошла у госте, и да види наше господство, одаће са нашом децом; швабица Луџза забављаће наше псето, дакле да се веселимо.

— Не ћемо да идемо да гледамо којешта — рече господин X. и госпођа Д. Наши су носеви лепо однеговани, васпитани и развијени, па можемо од смрада обамрети.

— Е, како вам је воља, кад ви не ћете, ја ћу сам.

На пољани пред батал-џамијом таласају се гомиле разноликих створова: Хришћани и Чивути, Цигани и Турци, Швабе и Власи, Срби и Бугари, Српкиње и Бугаркиње у шерима и у конџама, фесовима и у цуцулькама, у камилавкама и дињама, у високим конџама од аршина, и у марамама с повезаном главом, и какве ти ту још вере нема све једно од другог различно: у чакширама и панталонама, и у некој збрки што не знаш шта је: ни чакшире ни панталоне. Жене особито свака у свом народном оделу. Погледајте како је чудно, како је дивно коло момака и девојака! Колико ли је живота, колико ли одушевљења у њиховим песмама и њиховим играма. Млађани народ поздравља пролеће, поздравља нов живот, и нов корак свом историјском препорођају. Нека те мили народе нико не заустави на твом путу! Нека твој развитак иде тако брзо и тако слободно, као што је жива и слободна твоја

песма и игра твоја. Постани, народе, добри углед осталом свету, и стубом правог слободног друшва. У осталом, господска цивилизација бечка већ је успела у Београду, да подсече крила старим обичајима и обредима, с тога ћеш бадава тражити да видиш на тој пољани српски народ, у свој његовој лепоти и дивоти, јер тај народ нема своје старине, као што имају њихова браћа друга унутра у Србији. У унутрашњости остатци српских народних прастаринских обичаја слисли су се уједно са богослужењем грчке цркве, и тако се сјединили, да се сваком човеку, који се неје родио у том народу, чини да је на игралиштима многобожачког времена, кад се неје још ни знало за грчку веру. Ко хоће да позна народ, нека иде у села и паланке на Ђурђев-дан, и нек гледа докле му душа хоће, тамо већ неје овако поздрављање пролећа као у Београду. Србин је умео да сачува своју старину, и да споји са оним, што је позајмио, али је умео да узме само оно туђе што је лепо и добро.

Али, ајде да гледамо свет, и гле, по пољани издужиле се колибе све једна до друге у којима седи пијан Шваба чизмар, и лиже се са својом надувеном од кромпира дебелом половином; упоредо с њиме седи солдат, који прича једном старцу до себе, како га је мазо у Крагујевцу подпоручик, а он није ни гласа пустио, како се ту показао јунаком. — „Ти баш ко Краљевић Марко," — рече му старац, — „ни увом не маче." А онамо опет мало даље нека праља, — па онда до ње нека тако набељена, е би мого ножем стругати, поштована грађанка из Баната, а сад „штумадла" код „златног анђела" заједно са врло добро обријаним, по турски одевеним човечуљком, коме „штумадла" гура у уста кифлу и назива га душицом. И много ти је ту разних људских створења, али ми ћемо их мимоићи, да не би читалац почео да пљује од згада. У колибама стоје понамештане батерије чаша и полића, као да ће сад опалити на непријатеља, све поређане по клупама; па да нешто Бунатарта устане из гроба, и да се нађе нешто на палилулској пољани, морао би извадити десну руку из џепа, и манувши њоме рекао би: Орден почасне легије београдским старешинама, медаље Цинцарима, и ордене жандарима. На истим скамијама стоје читаве хрпе колачића, смокава, ораха, сува грошћа, играчака за децу, печеног меса, чорбе и свачега што двоношци једу. Ту ти шврља и бозаџија са својом бозом и кокицама, а око њега деца: једно дете плаћа, друго пије, а треће гледа час на кесу богатог детета час на чашу што је пије чиновнички син. Око бозаџије шврља и алваџија, па и он води за собом грају: у једној руци држи стари зарђани нож, и њиме сече алву, а другом чисти нос, и отире га о крајеве своје беле сукнене до-

ламе. Па гле син попа Голубића у једној руци држи алву на хартији, па комадић по комадић откида као „благовоспитано“ дете, и са два прста уноси је благородно у своја уста. А чапкун Лаза из Палилуле једе као свиња, држећи је на длану, па му се нос пре ослади алвом него што сам Лаза осети сладост. Син Крсте механције држи у устима руски сребрн грош, па чека ред, да га мирно спусти у кесу алвацијску, а алву да залапи. А витлање? А коњици, па свирка и певање? На кратко ту ти има свачега што ти душа зажели. Чак што но реко Мита Баченина има и тичијег млека. А знате ли ви тога Миту Баченина? То је онај исти, што је лане одлежо у полицији скоро три месеца за то, што је крао лубенице из туђих бостана ноћу, па их дању продавао на пијаци на Теразијама. Може бити он би и на робију отишао, да га није спасао један велики човек, и Мита сада продаје најбоље и најјевтиније лубенице, не гледећи на то што он нема нигде никаквог бостана.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

13.

Фатајте се беле руке,
Да играмо и певамо,
Домаћину припевамо:
Чујеш ли нас, домаћине,
У теб' кажу златну кесу,
И у кеси сто дуката,
Даруј де нам наше коло,
Наше коло омалено,
Доста колу дукат дати,
А више нас не патити,
Веће смо се поморили.

Свака се врста по двапут пева.
У Тузли у колу.

14.

Гором језде турски свати,
Ал' им нева невесела!
Питала је два ђевера:
„Што је тебн, наша пево?“
Одговара млада нева:
„Ђено синоћ фајдисасмо,
„Онде нама јаглук оста!“

Припев уза сваку врсту: Белдун, белдун, турски свати, бешбелдун, турски свати! Ej, море, турски свати, ej!

(У Тузли.)

15.

Уродили лешњикови,
Уродили и опали!
Ко ће љељке подбирати?
Подбираће л'јепи Анто!
Ко ће Анти припомоћи?
Припомоћ' ће лепа Ката.

Припев уза сваку врсту: „Жив ми ја, жив ми ти, жив не могу без дилбера бити ја, бити ти!“

У Тузли у колу.

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Наставак.)

Још је од веће важности положај за поједине одаје стана. Ту има свака своју особиту страну, којој ваља да је окренута. Кујне треба да су окренуте на исток, од куд непрестано више и оштрије а суха ваздуха налази. Источна је страна боља и за спаваће собе, јер јутром светлост пре на њих наиђе, а са светлости и чистији ваздух. На западну страну окренуте спаваће собе, јутром су дуго мрачне, а вечером сувише топле и светле, које није за сан згодно. Насупрот источна је страна с вечера тамнија и ладовнија, те боља. Источна је страна боља и за радионице из истих узрока, и што јутарњега рада више 1 сат вреди, него вечерњега два и три. На југ нека су окренуте гостинске собе, и оне за децу и за старце, и собе болесничке, у којима је нуждно више светлости и топлоте, а на запад остале собе, па ако је сувише врућина, оно се мора засторима и капцима бранити. На северну страну стављају се трпезарије, коморе за рану и житнице, подруми и изоди. Уопште све одаје, у којима је нуждна ладноћа, треба да су окренуте на север, а у којима је нуждна топлота нека су окренуте на југ. На ово ваља већма пазити, него што се обично чини. На јужну ил' западну страну окренути изоди врло су шкодљиви, јер изложени топлоти силан смрад развијају, па њиме сву кућу трују. Само због тога ће у тој кући сваки пре оболети. Подруми окренути на југ ил' запад као и коморе за чување ране неваљају, јер се сва јела и пића у њима брзо укваре. Спаваће собе, окренуте на север, сувише су ладне, влажне нездраве, а обитаће собе окренуте на север сувише су шкодљиве особито за децу. Познато је, да вртари, кад хоће коју биљку ил' дрво да закржаве, а они их засаде на северну страну, а кад хоће од ниског и кржавог биља да изведу велико, а они га расаде на јужну страну. Исто је ово и код људи. Ко је дакле рад, да му деца буду јача и здравија и виша и лепша, нека бежи с њима из соба окренутих на северну страну, где није ни светлости ни топлоте као на јужној и западној страни.

Из тога, што је досад речено, види се, да је северна страна за стан најгора, и ко би год таки стан хтео узети, особито ако деце има, нека се сети, да ће окром кирије још и другу плаћати за лекове и лекарину од кашљева, назеба и бледила. То је и узрок, што се на оне остале стране могу подићи домови на више спратова, а на северној страни сувишан је и шкодљив и онај један.

Исто је ово и са разположајем целих места, од чега још више зависи здравље домова, и здавље и живот становника. Она су места најздравија, где на северној страни стоје гробља и кољишта марве, лагумови и све оне зграде, у којима је нуждна зима или у којима је топлота шкодљива; а где на јужној страни стоје вртови, воћњаци, виногради, болнице, купатила, васпиталишта, школе, — на источној страни цигљане, кречане, фабрике и све оне зграде, у којима се ма који задај развија.

При избору стана ваља се даље обзирати и на правац ветрова, који онде највише набахују. Који домови леже на ветрометру, особито на правцу ветрз источног и западног, ту се не ће становници дугог здравља и века наживети. Јужни и западни ветрови носе влагу и терају ваздух ниско, те наносе с влагом и све смрадове, које на земљи ухвате; они окром што омлитаве човека, подпомажу сваки трулеж, па ако из оних страна од места ничега шкодљивог нема, опет су ови ветрови самом влагом шкодљиви, а још више, ако је из оне стране нечистоће и трулежа. Са тога су нездрава места, ако на тим странама стоје гробља, ђубра, фабрике, кречане, баре, кудељишта, јер отуда ветрови сав тај смрад на људе наносе; ако ли то све стоји на источној страни, ветар их источни високо преко домова пребаци, те разнесе без штете. Са тога су од старине држана она места за здравија, што су од јужних и западних ветрова заклоњена; па која нису заклоњена била, а они су из оних страна садили шуму, те се шумом од отих ветрова ограђивали. Места, изложена ветру северном и источном, здравија су зато, што су ови ветрови сувљи и ладнији, те не само да чувају од трулежа, него начине човеку живља, јача и тврђа. Ово су знали још стари, па где су места из ових страна била заклоњена шумом, они си шуме секли ил' одгушивали. Најбољи је правац ветра јужно-источни, на којем је снага истока сломљена и топлотом југа разблажена.

У осталом ваља знати, да ветрови близу планина добијају од ове сасвим други правац, па се учини источни и западни ветар као да душе од југа ил' севера, а јужни, и северни као да долази са истока, ил' запада. Исто тако и по већим варошима између високих кућа добијају ветрови други правац, те по тои буду за неке станове удеснији ил' неудеснији, на што ваља такођер пазити и обзирати се.

При избору стана ваља пазити, је ли кућа довољно сува. Познато је, да су нове тек дигнуте не исушене куће нездраве и врло шкодљиве по људе и по све њихово покућство. Сви намештаји посукну, овлаже, поплесниве и отруну, а људи напуку

назебе, проливе, костобоље и водену болест; али и све остале болести су у овим становима горе, дуже се протежу, теже се лече. У новим кућама страдају највише деца и жене, порађаји су сви тежи, деца спорије расте, теже се на ноге дижу, теже зубе добијају, убледе, увену, буду пупава, гушава, шкрофуљава, грозничава, и силна у новим кућама помру, ал' помру и старији. Ово је запазио и прост свет, па онако и држи, да газда први умрети мора, како кућу сагради, те онако се многи ни пошто не усуђује дизати куће. Ово је у толико истина, ако се пре времена усели у њу, а другчије страда онај, ко се први у њој стани. По варошима их многи пре времена умре, само што не пази на ово.

Нова кућа треба годину дана да стоји празна, да се добро исуши. За ово није довољно само лето, ма како врело било, него треба и зима и мраз да је провене. Опитом нађено је, да ако се метне у собу, привидно са свим суву, добро одмерен, па добро пржен сув креч (који највећма влагу навлачи) да 24 сата стоји у соби, да врло много навуче влаге, по $^1/_{100}$ и преко тога, а то је више него у гдеком подруму или подземном стану, и то, више је навуче кад се стави уз дувар, него на сред собе; отуда излази, да је пробитачније у свакој, а особито у новој, кући ставити постеље не уздуж дувара, него прочељем, па ноге дувару окренути.

Овој болести влаге подложне су престаре куће још већма, па од ових се исто тако клонити ваља, тим већма, што су старије. Нове се куће од овог зла мало по мало излече, а старе све већма у ту болест падају.

Није ни материјал, од којег је која кућа начињена, по здравље домаћих без уплива, Материјал треба да је тврд и постојан, да не пропушта лако ни зиму ни врућину, да не прима ни да навлачи влагу, особито онај што се ставља у темеље. Камен, који је скоро из брда вађен, увек је више мање влажан, и треба дуже времена да стоји на сунцу, да се са свим осуши. Куће прављене од камена, као и од непечене цигље и од набоја, увек су влажне и ладне, па с тога сила нездравије и сила више огрева требају. Куће од дрвета прављене ако и задишу на дрво сила су сувље и топлије. У прошлим вековима слабо је било друкчијих него само дрвених зграда. И данас има много вароша по северним крајевима Немачке и Русије, где су куће и цркве од дрвета грађене. На овима је зградама само то зло, што ватром у тилом часку све пропадне, не само куће, него и покућство, и једва и људи утекну. Дрво за грађевину треба да је сасвим суво. Сирово дрво ухвати дрвомора (бела глива); па дрво њом трунући развије грдан и по здравље људи врло убитачан смрад, окром што су те зграде са

тога трулежа па порушења опасне и по живот домаћих. Да се дрво дуже одржи, ма и у земљу укопавано било, квасе га данас у води од растопљена плаветна камена, те онда може дуго година и у влажној земљи да стоји, па се и не зна, да је под земљом било. Плетери су зими врло ладни, а лети врло врели, те с тога незгодни. Најздравији су домови од печене цигље. То је материјал тако вечити, особито она шупља цигља, како је почињу ово новије доба правити. Та је увек боље печена, а лакша је и тврђа и јача него пуна, и ваздух, што га у шупљини има, чува стан од зиме и врућине као оно подруми и тавани или двоструки прозори, а уз то је и јефтинија него пуна цигља. Многи узме из штедње, па тури у средње дуварове што собу од собе деле стару цигљу, те тим за ону незнатну приштеду начини себи грдну штету на покућству и здрављу.

(Свршие се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

АВЕРДАР. Први јск. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни, стр. 136.

ИНДИСКЕ ПРИПОВЕТКЕ, епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни, стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНЕ, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ни, стр. 44.

Ако је у нас досад што урађено самостално, оригинално, то спада у лирику, т. ј. састоји се из различихит љубавних и других песама, према којима народ остаје равнодушан. Ми већ рекосмо да поетичка булазњења и поноћна уображења, фантазије, не само што нам ни од какве користи не ће бити, него ће сметати развитку онога, што је неопходно нужно; она т. ј. поетска булазњења, одводе нас у таке буџаке, из којих је после, кад треба, тешко изаћи. Живот и наука — то је једино прибежиште, у које се човек може склонити од различитих опасности, које нас окружују, оне ће нас излечити од свакојаких предрасуда, тако, да ћемо чистијим очима моћи посматрати свет и човека.

Но наука је до данас само незнатној мањини приступна, која се њоме користи; али у народ продире она врло споро, и то с тешком муком, а то зато, што се наука не развија једнаким кораком с народом; отуд долази да наука још није дошла до оне снаге, да би људскоме роду могла означити онај правац, који води напретку и образованости. Што се тиче живота, то видимо с једне стране, да неки људи, заборављајући на своју себичност, имају народну корист пред очима, као што то чине Американци и европска демократија; а с друге стране има људи, којима је до тога стало, да се народ не ослободи из душевних окова, већ да остане у глупости, да буде „стока без репа“, како би народ само њиховим целима служио, и они се њиме користили. Међу оним првима има их много таквих, који додуше имају ту поштену намеру, да с народном заједнички напред корачају и тиме и себи и њему користе, али никако не могу да изнађу онај прави пут, који би их извео из лабиринта разних заблуда; они се жесте и вичу на све, што виде да је рђаво, и кажу да је рђаво, али никако не показују начина и средства, како да се том злу доскочи.

Такови људи радо се баве са хуманитарним лиризмом, који сам по себи није ништа друго, него мила али жалосна прича људских страдања, која човека растужује, али му у тузи никакву помоћ не даје. Каква је дакле корист од тога тамо где наука човеку вели: ти страдаш зато, што или врло много желиш, или што сам не знаш шта желиш. А хуманитарни лирик у свима тим случајевима каже: ти страдаш зато, што је страдање удес свега на свету, што је лепо, и према томе држ' се добро, брате, страдај и очекуј док ти дође снага и ја ћу се онда с тобом веселити, с тобом туговати!

На послетку хуманитарни лирик није ни најмање крив, што не може јасније да опише и означи друштвене мане, што не може да заврши своје речи другим чим, него тим што теши свет да ће наћи саучешћа у њега. И једно и друго довело би га до тога, да разјашњава таке ствари, које се не могу у поетичном облику исказати. У том случају чини он то исто што и живописац, и у погледу људских страсти и жеља заузима исту улогу, као и браћа му из оне песничке школе, која певају о лептировима, која уздишу спрам бледога месеца, која се забављају са страстима и жељама буба, комараца и других инсекта и пернатих животиња. И једни и други описују све тек онако као што виде, разлика је само та, што је хуманитарна поезија на толико вишем степену, у колико је на вишем степену свет људски од света живо-

Не знамо за што је г. Милан Кујунџић назвао своју књигу „Абердар“, т. ј. пушком, која да је знак. По самоме наслову мишљасмо, да ће у тој књизи бити песме, које ће те водити само ономе, што је добро и лепо, мишљасмо, да ћемо у њој наћи хуманитарно песништво у потпуном смислу те речи, ал', на жалост, преварисмо се! У предговору своме г. Кујунџић говори: Абердарем сам ја крстио своје срце док сам још ђаком био (врло лепо!) Карактер и облик мога певања потпуно се казује овим именом, (а да л' је то баш истина?). Разместио сам га у три јека. У првоме се огледа свет у коме смо поникли, и време у које смо поникли, свет и време, као што су се у живоме срцу кристалисали (?!). У другоме се пева љубав. У трећем се причају догађаји.“ Ето, то вам је „абердар!

Не знамо како се другима, ал' нама се јако чудно видило, да из пушке „абердара“ излазе нежне ствари, да пушка — гласница пева о „љубови,“ у место да по свом задатку, по својој дужности добро и сигурно гађа. Ако Бога знате, реците нам само, да л' се може назвати „абердар“ (гласник) књига, у којој су песме, као што је н. пр. песма:

Да ја одем у Инђију . . .

Да ја одем у Инђију,
Да накупим доста злата,
Па да слијем златне кључе
И да пађем тајна врата.

Брег с тамјаном да отворим,
Да запалим нека гори,
Па да грмне земља, небо,
Да бог озгор проговори.

„Једно ишти!“ када викне,
Благо мени! сада бирам!
Ох, шта ли ћу . . . чекај, бого,
Шта је боље да избирам . . .

Змајску силу? мудрост? правду?
Ох, шта... царство ил' живљење?
Пусте жеље, та слож'те се!
Хоћу л' славу? рај? љубљење.

Шта је боље, љубав? срећа?
Јао, брже, шта ћу, камо,
Шта?... Шта! — не ћу ни да идем!
Да се мучим после само. (Стр. 41.)

Или песма:

Срећан пут . . . * * *

Срећан пут!
Срећно путуј, о звездице мила,
Талас ћути — срце се колеба!
Слатка бура у сузу се слила,
Суза шапље: срећно, срећно путуј,
Срећан пут!
Тебе прати, о звездице мила,
Друга звезда са плавога неба,
Прати љубав сјајна, лакокрила,
Љубав шапље: срећно, срећно путуј,
Срећан пут! (Стр. 52.)

А оваких песама има доста у овој књизи.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Некоји морнари при свем свом умору и ђору беху још толико при мети, да увиде да је све то можно, али и ти као да се много не бри ше за њих, — „ми ћемо већ пазити и остаћемо на крову," одговорише. тим се завуче један овамо, други онамо у какав буџак; умоташе се воја јапунџета, и кад видеше, да капетан стоји на крми, то заспише свим без бриге.

Било је већ после по ноћи и хладан ветар поче дувати. Море се та ше, чамац за лађом лелујаше се од уздигнутих валова и тамо и овамо; олико галебова долетеше и спустише се на катарку, у кратко, бура али, кад се Робертсон полако маши свога оштра двоплатна ножа, са е се преко лађе и расече конопац, којег је вал један, што је однео и чац са собом, затегао. Расечени конопац зазуја у ваздуху, за тим се и за тиљи часак наће се чамац у сред валова, без воћа, без веслара, двадесет пијаних матроза, у мрачној ноћи, у бури.

Ни речице се више не чу о њему. Не би био чист посао, ако су се ли. За цело их је море још исте ноћи прогутало.

Робертсон се за тим такође умота у јапунџе, а падне поред крме, да га је сан на један мах савладао и учини се, као да спава.

За по сахата духаше ветар још жешће и вали ударају јаче о лађу.

**

Један се морнар пробуди. На први се поглед увери, да нико не пази на крми и да је заспао капетан, а после да је нестало чамца.

— Устани, капетане, повиче, чамца је нестало.

Робертсон скочи и као изненађен трьо је очи. Зора је баш пуцала, али облаци, који покриваше небо, не дадоше јој да са свим засвити. Капетан погледаше с највећом смотреношћу на све стране, али не могаше ништа приметити.

— Угурсузи, промрмља, ипак нам умакоше.

У себи је пак рекао: „Још двадесет мање.“

Приповест о шпањолској лађи беше наравски измишљена лаж, која је стала њих двадесет живота.

Робертсон очајаваше скоро. Поразбуди сву момчад, и каже им, у каквој се опасности налазе, почем су бегунци за цело отишли у Отахајиту, да за њима пошљу шпанску лађу у потеру,

— Благо, што га имамо на лађи, рече Робертсон даље, од сад ће нам само бити на опасности. Читав ће свет знати сада о њему, и нападаће нас свака убојна лађа, сваки гусар. Ја мислим, да би најбоље било, да се повратимо на Сајипан-острво и да га тамо сакријемо. Па ћемо онда отићи на Сендвичева острва, те ћемо купити жене и робове, без којих ни на који начин не можемо населити Сајипанско острво.

Сваки је мислио, да се то мора примити. Кад сакрију благо на Сајипану, нека их онда нападну ма најжешћи непријатељи, они ће му се предати с места, па кад не нађу ништа у њих, онда ће их морати опет оставити на миру.

На тај се начин повратише опет на Сајипан. Главно је питање било, како се може сакрити толики новац, а да не остане никакав траг. Златни прах и шипке беху стоварене у шездесет буради, а толико се не могаше закопати у земљу, а да се не позна траг. При том им је ваљало пазити, да их не сакрију тако, да их после ни сами не могу наћи. Робертсон је знао и ту помоћи. Из среде острва јурила је нека бујица, која је правила више малих скоковаца. Ту бујицу заустави насапом, и пошто ју је потиснуо из корита, покаже Робертсон зачуђеним својим момцима међу небројним гребенима пећину једну, која се иначе од бујице неје могла видети. У ту пећину унесе шесет златом напуњених буради, стави на улазак једну камењагу, и разруши за тим насапе. Бујица појури опет у своје старо корито, правећи на свакој стени по један скоковац, и покриваше својим валима тајно благо.

Сад неје нико морао да стражари над другима. Новац је био сакривен, Георгес и Вилијам не имађаху бојати се, да ће их оставити Робертсон с лађом.

Седамнаест их је било на лађи, кад су оставили Сајипан. Морнарима као да је спао терет са срца, не имађаху више да стражаре над бу-

има и над капетаном својим, и у радости, што већ једном могу бити ма без бриге, пробише бурад с румом и почеше пити, док не попа- ше сви пијани трештени. И сама четири стражара беху убрађена.

То само исчекиваху три офицера. Намера им је већ од давна била вана и сад беше најбоља прилика, да је приведу у дело. Одвуку све ике у кајите и затворише врата и прозоре, шта више и саму најмању шку. Што је било једива и пива на лађи, узеше у велик један чамац, то побацаше у море. За тим скрхаше крму, покидаше једеке, спустише арке и бацише их у море, узеше лађи компас и кад све то свршише, ше ветрила и покрише њима лађу и приковаше им крајеве о егије. За уђоше у велики чамац, а оставише лађу да плива по мору, као ка- грдан мртавачки ковчег, у којему леже петнајесторо људи, и на коме би упоређење било сасма потпуно, ни покров ни клинци нису фалили.

Две пуне недеље пливала је лађа амо тамо по пучини морској, а з пропала. Треће недеље сретне је нека барка, која је пошла у лов на ше рибе, подигоше једра, отворише врата и од петнајест затворених шара био је само један једини у животу, остали су сви помрли које глади, жеђи, које пак што не имадоше зрака за дисање, а и тај је- је сврнуо памећу и остаде тако читавог века свога.

Три убице нак дођоше за једну ноћ у пристаниште на острву Ваму. ио се учинише, као да су се тобоже спасли са једне потопљене трго- ке лађе, и нико се не сумњаше у њихове речи. Набавише им пасоше, ар некакав из Бразилије смилује им се, те их прими за бадава са со- на лађу и одвезе их у Рио-Јанејиро. Рекоше, да немају ни паре код е, а ипак имађаху добро сакривених, у хаљинама ушивених двадесет ьада пијастара у злату. Намера им је била, да за оте новце купе у ерици трговачку лађу, с њоме да се врате на острво Сајипан и ода- , као да доносе варзиловине, однеће мало по мало све благо, тако да ни сами момци на лађи не ће осетити, шта они раде.

У Рио-Јанејиру остадоше недељак дана, за то време десет милијона ара изгубише и опет једног учесника. Георгес би мучки убијен на улици, се једно вече из каване враћао кући.

Још једног је ваљало да уклони Робертсон с пута. Јер сада остаде само њих двоје деле то силно благо.

А сад су и могли делити! Сваки би од њих добио по пет милијона ара. С тиме може бити човек задовољан.

Задовољан? Ђаволи се у паклу подсмевају, кад чују ту реч. Може бити задовољан онај, који је толико њих уморио, да само он сам за- је све благо, може ли бити задовољан, кад му ваља само још јед- уклонити?

Толико се зна, да од кад паде Георгес није више Вилијам ноћивао

под једним кровом са Робертсоном, и никад неје пио из оне чаше, коју је Робертсон напочио вином.

Једно вече дођу у миљак нама добре познате доње Терезе Мендецове два човека, са опаљеним од сунца лицем и са рђавим испарапсаним хаљинама.

Послужитељ креолчин не смеде их пустити да уђу, и запита их најпре ко су и шта желе.

— Имамо разговора са госпођом, пријави нас дакле. Реци да су ту обојица њих, што имају у својим рукама десет милијона долара.

Послужитељ се разрогачи на говорника, који изгледаше као божји какав, а тако немарно говори о десет милијона долара. Но већма се зачуди, кад виде, да госпа изађе сама на сусрет обојици тајанствених људи, те једном пружи десну, другом пак леву руку, те их одведе у китњасте одаје, као да су јој они стари, мили познаници.

(Наставиће се.)

Матица Српска.

Седница књижевног одбора 16. марта.

Надзорник текелијног завода у Пешти о одласку питомца текелијног Јована Ђурића из завода.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете о стању текелијних заклада.

Подносе се његовој светости патријарху српском сведоџбе питомца стипендијске закладе Нестора Деметровића.

Члан Ђорђе Рајковић подноси на откуп за лист „Матицу“ своју збирку српских народних песама, што их је скупио по Славонији.

Секретар јавља, да су матичиној књижници које на поклон које у замену стигле ове књиге, и то:

1. Од мађарске учене академије у Пешти: **Magyar történelmi emlékek. Második osztály: írok. 18 kötet. Pest, 1866. 13 kötet, Pest 1867. — Nyelvtudományi közlemények. Ötödik kötet. 1—3 füzet. Pesten 1866. — Statisztikai és nemzetgazdasági közlemények. 3. kötet. 1—2 füzet. Pesten 1867. — Magyar akademiai értesitö. A mathematikai és természettudományi osztályok közlönye. 6. kötet 1—2 füzet. Pest 1866. — A magyar tudományos akademia évkönyvei. 11. kötet. 4. darab. 6—8 darab Pest 1866-67. — Fejér György magyarországi okmánytárának betürendü tárgymutatója. Pest 1866. — A magyar tudományos akademia értesitöje. Első évfolyam. 1—19 szám. Pest 1867. — Értekezések a természettudományi osztály köréből. 1—3 szám. Pest 1867. — Értekezések a történettudományi osztály köréből. 1—6 szám. Pest 1867. — Értekezések a törvénytudományi osztály köréből. 1—2 szám. Pest 1867. — A magyar nyelv szótára. IV.**

kötet. 2—4. füzet. Pest, 1866-67. — A magyar tudományos akadémia jegyzőkönyvei. IV kötet. 1—2 füzet. Pest 1866. — Magyar tudományos akademiai almanach csillagászati és közönséges naptárral. 1867. Pesten. — A magyar tudományos akademia munkálódásairól s pénztára mibenlétéről Pest 1867. — Légtüzeti észleletek 1. kötet. Pest 1866. — Archeologiai közlemények. VI kötet. II. füzet. Pest 1866. — A képző műtétek kép-atlasza 18. táblával Pest 1867.

2. Од ц. руске посаобине у Бечу: Записки императорской академіи наукъ. Томъ X. Книжка III. Томъ XI. Книжка I—II. Томъ XII. Книжка I. Санкт-Петербургъ 1867-68. — Отчетъ о девятомъ присужденіи наградъ графа Уварова 25. сентября 1866. г. Спб. 1867.

3. Од српског ученог друштва у Београду: Гласник српског ученог друштва. Књига V. свеска XXII. старога реда. У Београду 1867. — Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине. Скупио Богољуб Петрановић. На свијет издало „Српско учено друштво.“ У Биограду 1867.

4. Од галичко-руске Матице у Лавову: Науковый сборникъ издаваемый литературнымъ обществомъ Галицко-руской Матицы. Годъ изданія третій 1867. Выпуски I—IV. Во Львовѣ 1867.

5. Од југословенске академије знаности и уметности у Загребу: Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga II. U Zagrebu 1868.

6. Од Матице словенске у Турчанском св. Мартину: Letopis Matice slovenskej. Ročnik 1866. a 1867. Sväzak I—IV. V. B. Bystrici 1867. — Malý národní kaléndár na priestupný 366 dni majuci rok po narodeni Krista Pána 1868. — Pamätnik Matice Slovenskej ku tristoročnej slave Mikulaša Šubića Zrinského, konanej na Slovensku. V. B. Bystrici 1866.

7. Од Матице словенске у Љубљани: Narodni koledar in letopis Matice slovenske za leto 1868. Izdala in založila Matica Slovenska v Ljubljani 1867. — Rudninoslovlje ali mineralogija za niže gimnazije in realke. Po Sigm. Fellöcker-ji spisal Fr. Erjavec. Izdala in založila Matica Slovenska v Ljubljani 1867.

8. Од Матице далматинске у Задру: Narodni koledar novi i stari za pristupnu godinu 1868. Uredio Stepan Buzolić. Izdan o trošku društva Matice dalmatinske. U Zadru.

9. Од императорског руског географског друштва у Петротраду: Записки императорскаго русскаго географическаго общества по отделенію этнографіи. Томъ I. С. Петербургъ 1867. — Карта европейской Россіи (4. л.) съ объяснительною запискою объ этнографической картѣ европейской Россіи Петра Кеппена. Спб. 1853.

10. Од А. Богданова у Москви: Извѣстія общества любителей естествознанія. Состоящаго при императорскомъ московскомъ университетѣ. Томъ III. Выпускъ I. Москва 1867.

11. Од Н. Попова у Москви: Переписка Барона бр. А. Строганова съ Милошемъ Обреновићемъ въ 1817—1826 годахъ. Сочиненіе Н. Попова. Москва 1867.

12. Од общества любителей россiиской словесности у Москви: Бесѣды въ обществѣ любителей россiиской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ. Выпускъ I. Москва 1867. — Кирилло-Методіевскій сборникъ. Изданый по опредѣленію московскаго общества любителей русской словесности М. Погодинымъ Москва. 1865. — Пѣсни собранныя П. В. Кирѣевскимъ. Изданы обществомъ любителей россiйской словесности. Москва 1860.

13. Од кишфалудијевог друштва у Пешти: A nyomorék. Rajzok a falusi életből. Irta Tolnai Lajos. Kiadta a Kisfaludy — Társaság. Pest 1867. Lorándi Zuzsána. Költői elbészélés hat énekben. Kiadta a Kisfaludy — Társaság. Pest 1867. — Phillis unokahúgom. Irta Gaskellné. Fordittota Huszár Imre. Kiadta a Kisfaludy — Társaság. Pest 1867. — Két szinnü. Irta Szász Károly. I. Herodes II. A lelencz. Kiadta a Kisfaludy-Társaság. Pest 1867.

14. Од дра Божидара Петрановића у Задру: Богомили црква босанска и крьстяни. Историчка расправа. Написао др. Божидар Петрановић. У Задру 1867.

15. Од Герасима Петрановића архимандрита: Српско-далматински магазин любитель просвѣте и народног єзика за годину 1867. издао на свѣт Герасим Петрановић. У Задру.

16. Од Фр. В. Сасанека у Бањској Бистрици: Dejiny drievnych národov na územi terajšieho Uhorska. Sostavil Fr. V. Sasinek V. Skalici 1867.

17. Од Василија Пелагића у Бањалуци: Руковоћа за српско-босанско-ерцеговачке и старо-србијанске и македонске учитеље, школе и општине. Написао Василије Пелагић. У Београду 1867.

Од књига, које су књижари О. Столп и браћа Лауфери у Пешти на углед послали, набављају се за матичину књижницу ове књиге: Die Kunst im Zusammenhang der Culturentwickelung und die Ideale der Menschheit, von Moritz Carrier. 3. Band 1. Abtheilung. Das christliche Alterthum und Islam in Dichtung, Kunst und Wissenschaft. Leipzig 1868. — Studien über Bosnien und die Herzegovina von Johann Roskievitz. Leipzig und Wien 1868. — Magyarország kronikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Irta Szeremlei Samu. 1—2 kötet. Pest 1868. — Okmánytár Mágyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848—1849. Közli Pap Dénes 1. kötet, Pest 1868. — Von acht und vierzig bis ein und fünfzig. Eine Komödie der Weltgeschichte von Johannes Scherr. 1. Band Leipzig 1868. — Горе отъ ума. Комедія въ четырехъ дѣйствіяхъ. Сочиненіе. А. С. Грибоѣдова. Лейпцигъ 1868. — Обзоръ исторіи славянскихъ литературъ. А. Н. Пыпина и В. Д. Спасовичъа. Саб. 1865. — Slovník naučný. Sešit 136—142. V. Praze 1867—1868. — Názorný atlas k slovníku naučnému. Sešit XXXI.—XXXV. V. Praze 1868.

Секретар јавља, да му је закупник платонове штампарије на знање дао, да је добио нових слова и да ће тако моћи наставити прекинуто штампање „Српског Летописа.“ — Решено, да подпредседник још једном

особиљпо позове штампара, да „Летопис“ без сваког даљег одлагања доврши, и да му каже, да ће се иначе морати против њега у смислу уговара судски поступати.

Књижевне белешке.

* Добисмо књигу: „Изворна драматска дела Николе Недељковића. Књига I. Дејан, жупан требињски. Књига II. Краљ Милутин.“ Цена је обема књигама 1 фр. а. вр. а добити се могу или у штампарији платоновој у Новоме Саду, или код самог писца, који се за сада као члан српске позоришне дружине у Вуковару налази.

* Добисмо књигу: „Književne zabave hrvatsko-srbske,“ коју издаје Велимир Гај у Загребу у место: „Данице илирске.“ У првој су свесци ови састављи: Књижевна забава хрватско-српска. Предговор. — Свезак пролетни Грабанцијаш препорођен. — Пародјак: Потонула круна. Песма Л. Уланда. Спомен' се и мене. Пролећу. — Нови плодови књижевни. Цена је првој свесци засебице 40 н. а. вр.

Гласник.

* Последња свеска повременог листа „Revue moderne“ доноси читав низ чланака о садашњем стању словенских народа под насловом: „Les slaves en 1867.“ (Словени у г. 1867.) Те је чланке написао честити француски књижевник Луј Леже и у њима говори за сада о етнографском и политичном одношају Хрватске, а после ће да говори о Чешкој и Србији. Каким су духом задахнути његови чланци, моћи ће сваки видети из ово неколико речи: „Ми, Французи, у опште мало волемо Словене. Многима су Хрвати то што и пуке солдатеске, Чеси то што и Цигани, Бугари су им дивљаци, Руси сви Козаци, Козаци опет то што и Татари. Ја не ћу да подсећам читаоце на неку пословицу, која се неје нигде обистинила. Хоћу само да докажем, колико су у опште неправедне наше предрасуде кад год о Словенима говоримо ил' пишемо. Ко год пажљиво узтражи узроке тим предрасудама за цело ће их наћи у нашем непознавању њихове нарави и њихове повеснице, — у мајушним лагаријама, које германско частољубље зна тако вешто да растури по свету. Смрвити Словене на њиховом земљишту, учинити да их презиру па баш и ирзе на страни: то је фина тактика њихова и она им у толико лакше иде за руком у колико знају, да смо ми (Французи) готови да верујемо њиховој речи.“ Л. Леже, као што смо то већ и у бр. 5. „Матице“ од о. г. споменули, пробавио је дуже времена по словенским земљама, проучио је све Словене добро и говори и сва словенска наречија, па ће тако моћи Француже као што ваља обавестити о Словенима и о њиховом стању.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ПОСЛОВНИ РЕД ЗА СКУПШТИНЕ МАЂИСТРАТА и представништва сл. кр. вароши Новога Сада. Нови Сад 1868. Платонова штампарија. На 8-ни, 12 стр.

СТАТУТИ ГРАЂАНСКО СРБСКЕ ЧИТАОНИЦЕ У МИТРОВИЦИ. У Новоме Саду, платонова штампарија 1868. На мал. 8-ни, 6 стр.

ИЗВОРНА ДРАМАТСКА ДЕЛА Николе Недељковића, члана српског народног позоришта. Књига I. Дејан, жупан требињски. Драма у пет делова с песмама. У Новоме Саду, платонова књигопечатња. 1868. На 16-ни, 2 л. 131 стр. Стоји 50 н. а. вр

ЦРНА ГОРА и нека објашњавања о њој. Написао В. М. Г. Медаковић. У Београду 1868. год. У Новоме Саду. Платонова књигопечатња 1868. На 8-ни, 1 л. 62 стр. Стоји?

ШТА НИЈЕ ГОВОРЕНО НА СВ. САВУ У ВЕЛ. ШКОЛИ? Одговорио г. критичару у „Србији“ Д. Станојевић, заст. проф. вел. школе. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни, 1 л. 53 стр. Стоји?

ЈАВНА ПРЕДАВАЊА за српски збор и за српску кућу. Издаје Ђорђе Звекић. 1. свеска. I. Лаж. Јавно предавање Ђорђа Звекића. У Пешти. Штампарија Хорњанскога и Трегера. 1868. На 8-ни, 24 стр. Стоји 20 н. или 2 гр.

КРИМИНАЛНА БИБЛИОТЕКА знатних кривичних дела из свију европских народности. Од д-ра права Х. Темме. С немачког превео Авсентије Мијатовић, прав. на унив. у Минхену. У Београду у штампарији Николе Стефановића. 1868. На 8-ни, 1 л. 64 стр. Стоји 50 н. а. вр. или 4 гр. чарш.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо ми све издаваче и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. — Пастирче заволело. (Бурнс.) Превео Јован Грчић. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Наставак.) — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастири; Цар-Стјепан. (Критика.) (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — Матица Српска. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

БРОЈ 15. У НОВОМЕ САДУ 31. МАЈА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:	ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
…есетог, двадесетог и последњега …на свакога месеца на табаку и по.	на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

II.

О љуби краља Владислава.

У прерађеном животу св. Саве каже се на стр. 178 да је Сава синовца свог Владислава „аще незаконнѣ и разбойничь-і власть вьсхитивша“ на краљевство венчао „и цара загорскаго ... Асана нарицаемаго невѣстоу семоу“ привео, а сам Доментијан не вели да је том приликом (1234—1236.) Сава Владислава оженио, већ само на стр. 328 каже, да је св. Сава враћајући се с источног пута „изь града Месемвра (Месемврије) ... прийде кь сватоу си благовѣрномоу царю Иоанноу Асѣню“ ... стр. 335 приповеда нам како је краљ Владислав ишао „кь ..., благовѣрномоу царю Калоиоанноу Асѣноу в Трновь“ да проси тело стрица свога, светитеља Саве, који се тамо преминуо.

Но која је од Асенових кћери била за краљем Владиславом? По Диканжу [1]) се Јован Асен (1217—1241.) двапут женио. Од ... жене Марије, кћери угарског краља Андрије II. имао је ... Калимана и две кћери: Јелену удату за Тодора Ласкара II. ... никејског и Тамару о чијој срећи приповеда Акрополит (стр. ... 101).

По смрти прве своје жене Марије († 1237.) ожени се Јован ... Ирином кћерју Тодора цара солунског, ког је он заробио ... ослепио. Ал' о кћерима ове Ирине (Марији и Ани) не може ... говора бити. По Акрополиту (гл. 25.) имао је Јован још ... кћер по имену Марију „ex pellice susceptam“ коју је

[1]) Fam. Byzant. стр. 320.

удао био за Манојла брата поменутог цара Тодора солунског, но коју је муж њезин, почем јој је отац кћер деверову за жену узео, одпустио и оцу је вратио (после 1237. године.) Премда дакле из Византијнаца, из којих је Диканж црпио, не дознајемо, која је поименце кћи Јована Асена била за нашим Владиславом, не можемо се ипак гледом на приведена места сувременог биографа сумњати о том, да је краљ Владислав био зет бугарском цару Јовану Асену. Бугарски летописи и цароставници може бити, да ће нам и ту празнину попунити, а донде се морамо задовољити с оним, што из наши домаћи извора о том дознајемо.

По летописима србским умрьо је краљ Владислав без деце [1]) а по Троношцу [2]) родила му је Бугаркиња „чада женскаго пола.“ Из листина пак дознајемо, да је краљ Владислав имао не само кћер удату за неког кнеза Ђуру [3]) но да је и сина имао, Десу (Тешу) жупана, и да му се жена звала Белослава. [4])

С. Љубић у огледалу књижевне повести југославенске књ. I. каже на стр. 169 да је Владислав умрьо „без одвѣтка“ а у истој књизи на стр. 289 вели, да је Иса, син Владислава краља српског, учинио мир између бугарског и цариградског цара. Одкуд то противусловље? Српску повестницу писао је загребачки академик по нашим изворима и помоћним средствима, а при састављању бугарске историје служио се чешким научним Словником, где је на стр. 972 дела I. нашао ово место: „Toho času žil v Bulharsku Konstantin Těch u všeobocné važnosti. Isa syn Vladislava, krále Serbského a po matce s rodinou Asěnův příbuzny, nalezal účastenství a privrženstva mezi bojary a lidem.“ Чех дакле каже, да је Константин Тјех, (цар бугарски 1259—1278) будући (Isa) син краља Владислава, а по матери род с Асенима имао међу Бугарима својих присталица, а наш г. Љубић из помоћног глагола истера нам Ису сина Владислављевог — иностасова партицип! — Говору о роду бугарског цара Константина Теха који сам у једној листини назива Симеона Немању „дѣдомъ царства мѹ, [5]) не може бити у расправи о краљицама места, али свакако не могу а да не споменем, да је г. Крстић г. 1864. још мислио, да је Владислав за другу жену имао неку Млетачкињу, по имену Констанцију од племените породице Морозинија, сестру Томазине, матере угарског краља Андрије III. То је примио Кр-

[1]) Шаф. Л. стр. 70.
[2]) Гласник V. стр. 48.
[3]) Mikl. Mon. serb. стр. 54.
[4]) B. Arkiv. IV. стр. 527 и Rad jugosl. akad. I. стр. 126. 135. 139.
[5]) Шаф. Памјат. стр. 23.

стић од г. Јанка Шафарика [1]) а Шафарик је исписао из Нардија. [2])

Истина је цела, да је Константија Морозинијева била за српским краљем Владиславом, ал' тај Владислав није био овај наш Владислав, други син првовенчанога краља, већ Владислав син краља Драгутина као што ћу на свом месту доказати.

Могли би нагађати, да је краљ Владислав, пре него што је узео Бугаркињу, већ био ожењен, јер је онда, кад је исту узео, прешао био 34 годину живота и може бити да је жена кнеза Ђуре била од те прве жене Владислављеве, и да подкрепимо то нагађање могли би се позвати на Троношца, који изреком вели, да су се сва три сина првовенчанога краља оженила била за живота очина (до 1224 или 1228. г.), ал' то су гола нагађања, а известно је само то, да је љуба краља Владислава била кћи Јована Асена, цара бугарског, и да се по свој прилици звала Белослава.

(Наставиће се.)

СЕЛИМА.

I.

У мом врту палма с' диже
Са истока донесена,
Селимином руком малом
У двору је засађена.

Око палме зумбул цвета,
Хафисово мило цвеће,
Поред њега паун тица
Понесито лако шеће.

Под нечарним небом овим
Ту смо исток направили,
Хиндостанске земље жарке
Све смо чари саставили.

Да се машта непоквари
Селимино с' око стара,
Њена слика и без палме
Други исток мени ствара.

Кад запарно сунце сија,
У башту се нашу дамо,
Под палминим лишћем хладним
Од жеге се одмарамо

Кад јој с' машим верне руке,
Около се зумбул диже,
Пажљив паун лакшим ходом
Примиче се палми ближе.

У Сел'ме је тајна сила,
Којом их је опчинила
У љубави моћна снага,
Која их је оживила.

Кад нас гледе, онда мисле,
Да је исток земља ова,
У жиле им тада струји
Животворна снага нова.

---

[1]) Гласник IX. стр. 200.
[2]) Ср. и Љубићеву примедбу на стр. 169.

II.

Шта би дани, шта би земља,
Да им јарког сунца није,
Ви'ш, Селимо, ти си сунце,
Што ми моје дане грије.

На истоку, дому твоме,
Друкчије се песме крећу,
И лепши се гласи вију
Бајној цури, красном цвећу.

Племенита љубав врела
Тамо целу земљу пуни,
Уздисаји слађе звече
На кашмирској танкој струни.

Ал' опрости западњаку,
Млаког неба жарком сину,
Кад му очи изнемогле
Источном се небу вијну.

О Селимо, груди твоје
Односе ме томе крају,
Поред тебе срце с' диже
У персијском врелом сјају.

У теби сам срећу наш'о,
Твоје ме је име сплело,
У исток ме — сласти пуни —
У заносу том пренело.

Песмо моја, радост моја,
Сел'мино те око створи,
Из недара опијених
Источно ми срце збори.

Мита Петровић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Љубомир Цаја и Пера дуго су стајали и гледали на ту гомилу, најпосле обрне се Пера своме друштву и рече: Ама како можете да стојите ту тако задуго, и да гледате на те нализане њушке надничара и калафа? Ајдемо те у порту, да мало разгледамо наш образован свет.

— Свак нек гледа оно што је њему ћеф, а ако ти не можеш да гледаш коло сељака палилулских, ти нас можеш слободно оставити, па иди куд је теби драго, — рече озбиљно Цаја.

Пера је то и чекао.

— Е па лепо, лепо, рече он; ја боме идем у порту да гледам, а после два сахата да се састанемо на портиној капији. И Пера не чекајући одговора крупним корацима остави своје друштво.

— Ви наљутисте брата, — рече Љубомир.

— Е као да се он за ма шта љути! рече Цаја; — то је такав карактер, да само кад је расположен за весеље, то ја га ти миловао ја га љутио он се само смеје. Ја га још нигда несам видела, да се на ма кога разљутио.

— Чудан карактер — рече Љубомир.

— И мало телећи — одговори Цаја.

— А зар ви не ћете ићи у порту да гледате нашу аристократију? — запита Љубомир.

— Несам рада, одговори Цаја, но ако баш ви пођете тамо, шта му драго, поћи ћу и ја с вама.

— Шта? зар ви хоћете само за то да идете тамо, што ја идем? Дакле ви немате своје воље, већ за другим?

— Аја, моја је жеља и воља да останемо још мало овде, да гледамо како коло игра, а после да идемо кући. Но немојте заборавити, ја несам једна, па дакле ни моја воља не припада искључно мени, она је моја само од чести, а од чести припада оном друштву с киме сам ја овамо дошла; а по моме ако двоје желе једно исто, то се трећи мора да покорава. Већ и не могу рећи да је моје мњење истино и непогрешно, кад човек дели убеђење са противним.

— Ја опет не мислим тако! По том мњењу нека цео свет пође једним путем, а ја немам воље да идем тим путем, то ја не ћу ићи, а хоћу л' баш и ја туда, то ћу и ја ићи. Моја ми је воља и слобода дражија од воље целог света. Можда би ја и нашао много доброга на том путу, којим иде цео свет, али ја идем по својој вољи другим путем, ма ме само несреће сретале, можда да је то казна, али ја се покоравам својој вољи и не светској; слушам себе а не свет, живим својим животом а не светским. Друга је са свим ствар убеђење. Да вам објасним то примером. Готово 99 људи од стотине убеђени су, да је човек, који је претрпео два или три пораза, као на пример Наполеон, Фридрих, Карло, Петар и други, да су прави јунаци, мученици, велики духови, генији и још бог те пита какви, а Њутон, Галилеј, Хершел, Сервантес, Чернишевски и још други истина несу људи обични, али тек опет људи од врло малог значаја; ето тако су убеђени па и ако ови последњи за историју човештва и његово умно развиће стоје високо над оним првим, да би се паметан човек смејао кад би их хтео да упореди са оним првима, т. ј. са оним солдатима, који су били узроци смрти милиона људи. Ето то је моје убеђење. Мени се чини да није у томе сад јунаштво ни величина духа предводити војске, и жудети за милијоном живота. Садање јунаштво, и право човештво у томе је, кад је човек правим јунаштвом, и са знањем свију опасности и незгода готов да сретне сваку несрећу, па јој слободно у очи погледа, и да има довољно одрешности и сталности, да се о његове груди разбију сви таласи овог мучног живота. Ја мислим да Сократ вреди више него сви грчки хероји почињући од Агамемнона па до Александра Маке-

донског; да су Касије и Брут благороднији од свију римских царева и императора; да наш брат Хус, Коперник па Фогт, Хајне и многи други мученици, да су много славнији, много величанственији од свију германских херцога и аустриско-пруских краљева и императора; да је Шекспир, Њутон, Борне, Бокл, Волтер, Дидеро, Чернишевски, Белински, Говличен, једном речи да су мени сви људи од науке знања и труда много светији и много дражији, него сви Плентеџнети, Бурбони, Капети, Карлингери и Романови; да су ми дражији од свију великих војсковођа и генерала, и у све то ја тако верујем, да нико није у стању, да ме у томе разувери, па баш и да цео свет мисли противно. То и јесте убеђење. Ја никада не волим онога, кога још не знам. Но убеђење треба, да би ми унапред знали то о чему смо убеђени. У осталом, ја допуштам и противна убеђења, на пример: ја не ћу да једем корњачу, јер немам воље, она ми се не допада, но само да једном једем од корњаче чорбу, и она би ми се учинила укусном, или неукусном, то би ја већ имао друго уверење о њој, т. ј. уверио би се је ли корњача добро за ме или није добра; но такво уверење, такво убеђење не би било убеђење већ ствар укуса. Сад опет да се вратимо! Ето тако исто мени је дражији Карађорђе, Милош, Вук Караџић, Доситеј него сви Неманићи и Бранковићи са њиховим ефемерним величанством. Први су људи светски, који су показали лице народа српског онако како је целом свету; показали његову величину, јунаштво његово и способности његове, показали су да су и Срби људи, и то људи много бољи од енглеских батрока и руски мужика. А последњи својим извртнутим појмовима и ћудљивим излетима довели наш народ до крајњег понижења, па га онда продадоше Турцима, да робује пет дугих векова, да робује, да му се име затре. То почињше па онда легоше у земљу са свим својима величијем са свом својом славом, а слава оних првих јунака никада умрсти не ће док је народа српског. Што се тиче наше аристократске шетње, то ја имам на то особити поглед, своје појмове, свој укус, па баш и ако одем да гледам ту шетњу, но не идем да се увесељавам, и да се радујем као Пера, већ идем да се насмејем нашим глупостима, а боме и да се научим чему, ако штогод та господа београдска знају. Док човек не види цео, он не зна шта је било, док не сазна сво зло што живи у свој доброј природи, док не сазна све мане нашег друштва, дотле он не може ни да оцени добре стране друштва тог. Нас веселе дивне слике насликане руком славнога Дарвина, но ми још треба да знамо, да та иста рука што тако дивно слика, да је та иста рука распорила преко стотину жаба, мачака и паса, да је та иста рука

парала мртве људске лешине, од којих смрад ауктора књиге: „О произлажењу видова“ милијонима пута хтео га је да загуши, и коме је сто пута мркла свест пре него је насликао за нас те дивне слике.

Цаја је гледала на Љубомира и чисто је гутала сваку његову реч; но она врло много из његовог говора није разумела; она ни појма није имала о Плентецнетима, о Капетима, о Бурбонима, о Борнсу, Дарвину и многим другима, о којима је Љубомир говорио са таквим жаром, па му најзад прекиде реч.

— Ви господине, Љубомире, заборављате да ви не говорите са философом или са ученим човеком, већ са простом и необразованом женском, која и ако појми смисао ваших речи није у стању да суди о њима, као што би судио други да је на њеном месту. У осталом доста је и то, што сам ја сад изменила свој поглед на ствари, и готова сам да с вама идем у порту. А може бити, да се тамо може којечему поучити човек. Ајдемо те, ја вас већ тако дуго овде задржа.

— Баш и ако се ничему не научимо, тек можемо видети слабости других, па се можемо чувати, да у такве погрешке не падамо, одговори Љубомир, кад чу последњу примедбу цаји ну; — кад ваш карактер не би био још толико развијен, да ви не би били у стању да познате што је добро а шта рђаво, и ризиковали би да не паднете под уплив рђавих навика, то вам ја не бих саветовао да идете на ту шетњу, али у вас је свест толико развијена да ви не ћете поћи лажним путем. Сад као што кажете ја говорим просто, и ви ме можете разумети. Ви већ имате карактера, и по мом убеђењу карактер самосталан, па за то и желим да вам покажем шта квари наше жене, шта им пречи, па да и оне постану људи. Ајдемо те.

И млади људи одоше у порту палилулске цркве и седоше под клупу испод ораха.

Ко се није пењао на гору до облака високу, тај не може појмити оно осећање што обузимље човека кад дође код палилулске цркве у време вашара. Светлост, мирис и поветарац обљеће вас и лади вас кад се попнете на високу гору; а задовољно срце куца весело у грудма, а светла панорама што се испред вас пружа дивотама својим полагано улива се кроз све органе чуства у раздрагану душу.... Гора тиха, мирна, велика, а доле под ногама вашим пружило се поље! Како чудно, како божанско чуство овлада човеком на таквој величанственој гори! Чини му се као да је на небу, па гледа на земљу, не са те мале земне тачке гле-

дишта, с које обично гледају, већ гледа одозго са неба ту малу ништаву земљицу, па се чуди и смешно му чисто кад се сети оних свакојаких малих хуља и подлеца што се по њојзи гмижу и кочопере. Свет под тобом и не видиш и не чујеш. Његова красота и величје широм је отворено пред тобом, али ти не видиш нискост и подлост, не видиш сиротињу и голотињу, не видиш богате, не видиш просјаке, не видиш палате ни мале колибице. Градови и села, поља и њиве са пољским мишевима, баре и блата са рогозима и жабама и другим гадовима — све се то слило у једну слику светлу, живу, дивну, божанску. Одатле ти се чини да је на земљи мир прави и срећа, чини ти се да је рај, а то је та иста многогрешна земља што на себи носи толике грехе и неправде, то је та мајка што гледа и сироте где од глади скапавају и богате што у раскоши пливају, па како ти се одозго дивна чини та стара грешница та вечно таласајућа се земља.....

Ето то исто осећа човек и на вашару палилулске цркве кад из далека гледа на њега. Хајд, да се попнемо на кров палилулске цркве, ја л' звонаре ако нема кога другог узвишеног места па да погледамо отуд на то таласајуће се море од људи жена и деце. На цркву, на цркву, па одозго погледајте. Мирис од дрва, траве и цвећа, мириси из бечких, париских и пештанских апотека све смешано удариће вам најпре у нос; злато, свила и кадифа, либадета са шеритима блистају се од сунца, и све је то врло пријатно, и весели наш поглед и мирише нам пријатно. Ето погледајте иде часни чиновник са својом часном госпојом, погледајте их само како изгледају, обоје очешљано, заглађено, раздељено, очеткано, расчешљано, са раздељцима, — госпоја само напред, а господин и напред и остраг, госпоја дигла госу на ларму само напред, а он и напред и остраг, обоје лепо набељени, нарумењени и напомађени, срећа што смо на крову звонаре а морали би нос затворити од силног мириса кад би крај нас прошли. Господин чиновник у уским по моди панталонама, у црном капуту и белом прслуку, на врату му црвена свилена марама, у џепу му од прслука сребрн сахат са позлаћеним ланцем што га по појасу куца, на рукама му беле гласе-рукавице и у једној руци држи штап, а на ногама му глазиране штиглетне. А поштени Немац Холц разгледа господина од главе до пете, и говори свом комшији кир Спири, код кога он обично сваке недеље попије по три оке вина док се не налиже, па се онда пољуби са Спиром:

— Тридесет и пет форината узео сам му док сам му сашио! Ама ни у Паризу нико не уме да сашије као ја.

Кир Спира ништа не одговори комшији, већ само чачка нос

прстом: Уведоше лепо у моду те проклете панталоне, те сад под старост морамо се учити да их шијемо.... Чакшире већ нико не ће да носи, па ћемо лепо крај нашег лепог заната поскапати од глади, ето шта ради шваба!....

Ето видите, да сте се попели на кров звонаре то већ не би чули што говори кир Спира.

Жена чиновникова тако се натронтала да већ изгледа гадна поред све њене хаљине од свиле, ћурчета од кадифе и дијаманатских минђуша у ушима и грана по коси. Па кад упоредите целу плату њеног човека са тим урнебесом што је на њој, то морате доћи на ову мисао: ови људи ја л' ништа не једу и не пију, ја л' глобе и краду. Па поред свега тога ти људи опет добро живе међ собом: жена љуби мужа, а муж жену ако јој задовољи сваку њену жељу?

Ето за њима опет иде пар људи т. ј. човек и жена, човек је чиновник а жена чиновниковица, обоје су вишег реда, глете како се практиканти прегибају и скидају капу. Он обучен као и онај горе само још по новијој моди „сиреч" золуфе тера за уши, а она... она је швабица из прека, живи по моди, облачи се у швабске хаљине и као велика чиновниковица само „превратително" гледа на ниже од себе. Баш сад укочила главу ко ћуран да јој свет види нов шешир и вал што га је нарочито за вашар поручила. Он је гадан, ал' она.... она не вреди да се о њој речи рече.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

17.

Лисичица лисичицу звала,
Нуто зета как' пуницу кара:
Ej, пунице, магарице,
Какву си ми жену дала!
На вратима провируша,
У кашикам' пробируша,
За нађвама омизгуша!
Када види женске стане:
Какве с' оно накараде?
Када види женске ните:
Каква с' оно прометала?
Када види подложнике,
Каква с' оно мицугала?
Када види женски чунак:
Каква с' оно протркала?
Када види кусо пашче:
Нуто нашег пријатеља.

(У Бањалуци.)

18.

А ги горо, бибер-горо!
Дед' подигни бибер-гране,
Да проведем једно коло,
Једно коло девојака,
Девојака и момака.

Свака врста пева се по двапут.

У Тузли у колу.

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Свршетак.)

Није ни подрум и таван без уплива на здравље дома и домаћих. Подрум под кућом чини, да је доњи бој куће много сувљи, топлији и здравији. Доњи бојеви, ако нема испод њих подрума, нису здрави ни за покућство ни за укућане, па ко год мора на доњем бој да станује, а има избора, нека узме стан изнад подрума.

Без крова куће не ваљају као и оне без подрума. Онај таван ваздуха под кровом чува стан као и онај у подруму не само од зиме и врућине него и од влаге. Без крова куће страдају од овога свег трога већма него оне без подрума. Кров не ваља ни врло низак, ни сувише висок. На низак кров нагомила се снег и киша и задржава се, те поквари сву грађу и зидове. Сувише висок кров не само да је сувише тежак, него и кишу бујније бацајући прелије олуке и искварі зидове озго и оздо, окром што и гром на њега пре наиђе. За кров је најбоље печен цреп, зато, јер је тврд од ватре. Трска и рогоз и слама чувају стан боље од зиме и врућине и од влаге, али не од ватре, а окром тога залеже се у њих лети небројбуба и свакојака гада. Најгори су кровови од даске и шиндре; не само да не чувају ни од ватре ни од зиме и врућине, него часом отруну и испуцају па онда нису одбрана ни од влаге.

Најпосле ваља колико је можно обазирати се и на табан, на којем кућа и двориште стоји. Ово је по здравље домаћих од далеко веће важности, него што се обично мисли. Куће на песку и на кречном табану дигнуте најсувље су и најздравије, изузевши оне подигнуте на стени. Куће на иловачном табану довек су влажне, јер иловача не пропушта воду доле, него је ма колико да озго дође, држи, те непрестано зидове кућне њом пои, са тога су те куће довек влажне и нездраве. Још су нездравије куће дигнуте на црници, а особито на ђубриштима. У овима је вечита болница, у њима редње најпре изађу, грознице и тифи не избивају, ту се не само теже ко од болести предигне, него најздравији људи за кратко време почну венути и пропадну.

Из свега овога види се, како је мучно ма где, а особито по старијим варошима, све онако наћи и удесити, како је по здравље најпробитачније; морали би се читави редови од кућа рушити да се онако удеси, како прописи здравља ишту. Али где се нове куће дижу, ту ваља на ово пазити, па колико је можно одклонити оно што је шкодљиво, јер само је у томе узрок оне велике

разлике у стању здравља у истој вароши, истом предграђу, истој улици. Само је то узрок, што су варошани много слабљи, много више болестима подложни, много краћега века, него сељани, и што много више помре; у варошима помре на годину од 20 душа 1, а у селима од 40 и 50 једна. Страх божији их умре по варошима од јектике и од тифа, а по селима једва се овде и онде по који случај нађе; деце умре по варошима више од полак пре пете године, а и која остану, сва носе печат на лику од својих удих станова.

Али чим се постара, да се испуни оно, што закони здравља иште, одмах се и стање здравља поправи, па где је згоде, може се извести, да буде боље у вароши, него по селима. Ово поправљање зависи више од увиђења, него од имућства. Где је увиђења, ту је одмах и воље, па онда се нађе и снаге. Ваља дакле распростирати увиђење. А варошке власти ваља да имају склопљене удесне планове, па по њима, да при дизању нових кућа, мало по мало оно изведу, како је по здравље боље.

Поправке, што су у том погледу ово последње време по великим варошима предузимане (у Паризу, у Бечу и у другим местима) посведочиле су, како се онде не само стање здравља куд камо поправило, него како озбиљна воља и у најнезгоднијим околностима може многа добра учинити. Тако се искуством осведочило, чим се баре на згодне јаркове пропусте и осуше, да се одмах и стање здравља толико поправи да по више година живота на сваку душу дође. Исто се тако поправи стање здравља, чим се изливаћим речицама исправе корита на прокопе, да брже отичу, чим се гробља и сви други трулежи из места извуку и на северну страну подаље од места ставе, чим се канали згодно изведу, улице исправе, рашире и добро патошу, шумице насаде, воде довољно наведе, а особито добре пијаће воде нађе, и чим се све оне наредбе при грађењу и усељивању у домове одрже. Исто се тако, насупрот, види, да се стање здравља одмах и тим већма поквари, што се већма старање о овом побаци. Има примера, да су негда најздравије вароши и најздравији предели иванли најгори, најнездравији, зато, што су људи занемарили ове прописе здравља.

Оне големе суме новаца што се издају по варошима на болнице, болнице и болнике, на лекаре и лекове, па онда због рђавих станова и на тамнице, судове, полицију и др. много би више користи донеле, да се на све предпоменуто боље пази и онде помаже, па онда и школа да се ухвати, да о овима потребама здравља народ обавешћује.

Али док се ово незгодно стање домова и станова поправи, чему времена треба, дотле је нужно, когод је себи и својима добра рад, да се при избору на ово што више обазире, па онај стан да узимље, што је најудеснији, а особито нека на ово пази онај, који је већ слаб и болешљив, и онај ко ситну децу или старе родитеље има, а тако исто и сваки онај, ко се из здравога места у нездраво мора преселити, јер ови су, који у незгодним становима најпре пропадну.

ЧИТАОЦИМА ЈАВНОГ ПРЕДАВАЊА „О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.“

Кад је већ изашао последњи наставак мога јавног предавања „О јунацима и женама“ дође ми до руку књига: „Die Geschichte des Hussitenthums und Prof. Constantin Höfler. Kritische Studien von Franz Palacký, böhm. Landeshistoriographen &c. Zweite Auflage. Prag 1868. Verlag von Friedrich Tempsky.

У IX. глави те своје књиге под насловом „Erklärung meines Standpunktes in der Controverse“ вели историјски философ словенски на стр. 63. ово:

„Auch in der Sphäre des Geistes herrscht das Naturgesetz der Polarität vor, das in allen organischen Bildungen die Gegensätze des Männlichen und Weiblichen hervorbringt.“

Ко је прочитао моје јавно предавање, у колико је до сада саопштено, тај ће у тим речима Палацковим познати готово ону исту начелну основу, на којој сам ја покушао да изведем главне покрете душевне образованости човечије, те да на послетку окупим све те начелне, поларисане зраке у једном светлом огњишту, у српским народним песмама. Тај подудар мог умовања с мишљу нестора и првака словенске а да рекнем и садање светске историјографије, који је на тој основној мисли наумио подићи зграду своје теорије о великој борби протестанатства и католичанства, започетој мученичком смрћу Јана Хуса и урнебесним покретом Хусоваца, то изненадно слагање помисли моје, голобрадог тирона, са уверењем старог војводе, тако ме је осмелило, да не могу на ино него да изјавим ево мом поштованом читаоништву, да сам наумио прекинути поворку моји чланака, како би добио времена да израдим ту тему што опширније, те да буде од ње или књижица за себе, или бар повећи чланак, ако допусти књижевни одбор Матице Српске, за Српски Летопис. И у досадањем облику прешла је ствар већ обичне размере јавног предавања,

разлике у стању здравља у истој вароши, истом предграђу, истој улици. Само је то узрок, што су варошани много слабљи, много више болестима подложни, много краћега века, него сељани, и што много више помре; у варошима помре на годину од 20 душа 1, а у селима од 40 и 50 једна. Страх божији их умре по варошима од јектике и од тифа, а по селима једва се овде и онде по који случај нађе; деце умре по варошима више од полак пре пете године, а и која остану, сва носе печат на лику од својих удих станова.

Али чим се постара, да се испуни оно, што закони здравља ишту, одмах се и стање здравља поправи, па где је згоде, може се извести, да буде боље у вароши, него по селима. Ово поправљање зависи више од увиђења, него од имућства. Где је увиђења, ту је одмах и воље, па онда се нађе и снаге. Ваља дакле распростирати увиђење. А варошке власти ваља да имају склопљене удесне планове, па по њима, да при дизању нових кућа, мало по мало оно изведу, како је по здравље боље.

Поправке, што су у том погледу ово последње време по великим варошима предузимане (у Паризу, у Бечу и у другим местима) посведочиле су, како се онде не само стање здравља куд камо поправило, него како озбиљна воља и у најнезгоднијим околностима може многа добра учинити. Тако се искуством осведочило, чим се баре на згодне јаркове пропусте и осуше, да се одмах и стање здравља толико поправи да по више година живота на сваку душу дође. Исто се тако поправи стање здравља, чим се изливаћим речицама исправе корита на прокопе, да брже отичу, чим се гробља и сви други трулежи из места извуку и на северну страну подаље од места ставе, чим се канали згодно изведу, улице исправе, рашире и добро патошу, шумице насаде, воде довољно наведе, а особито добре пијаће воде нађе, и чим се све оне наредбе при грађењу и усељивању у домове одрже. Исто се тако, насупрот, види, да се стање здравља одмах и тим већма поквари, што се већма старање о овом побаци. Има примера, да су негда најздравије вароши и најздравији предели изашли најгори, најнездравији, зато, што су људи занемарили ове прописе здравља.

Оне големе суме новаца што се издају по варошима на богаље, болнице и болнике, на лекаре и лекове, па онда због рђавих станова и на тамнице, судове, полицију и др. много би више користи донеле, да се на све предпоменуто боље пази и онде помаже, па онда и школа да се ухвати, да о овима потребама здравља народ обавешћује.

За доказ да г. Кујунџић уме лепе љубавне песме писати навешћемо од млогих лепих песму којој је наслов: „Српкиња“:

Кунеш ми се месечином,
О мој бледи зраче,
Кунеш ми се уздасима
Мој млади јуначе.

Месечина, уздисаји,
Златни су ти двори,
У дворима звезда мала:
Твоје срце гори.

Срце твоје мени дајеш,
О мој живи гробе...
Откуд у те срца врела,
Туђиначки робе!

Хоће ли нас, дико моја,
Месечина бледа,
Да заклони од крвничких
Несносних погледа.“

Хоће ли нас двори златни,
Гробница увела,
Да заклони од крвничких
Отрованих стрела?

Ох, искупљуј срце живо
Из паклених шака —
Или немаш руке мушке?
Потомче јунака!

Слободно ми срце пружи,
Слободиној вили, —
Срце моје с тобом иде
У бој дивни, вили!

Изаћ' ћу ти на пресретај
У сутон борачку,
Наслужити румен пехар,
Заклетву јуначку.

Руком левом прихватићу
Бојну лаворику,
Десницом ћу загрлити
Сјајну моју дику!

Ал' млоги ће нам можда рећи, ако песник пева само о љубави и о цвећу, то би његов круг идеја био врло ограничен, што би се онај предмет, о ком би непрестано певао, сасвим исцрпео, и неби се више сњиме могао забављати. Но ми на то сасвим просто одговарамо: Песниче! ако си ти све твоје мисли исцрпео, ако си све спевао, што ти је мило и драго онда — ћути! Та ми видимо на свету читаве милионе људи, коју још ни једну песму, ни један ред несу написали, па ено их, где живе; па зашто не следујеш и ти њиховом примеру? Није нам ни ми крај памети, да овим вређамо г. Кујунџића, јер ово што рекосмо само се у полак њега тиче; ми говоримо овде о свима нашим славујима у опште, којих су се мисли већ тако исцрпеле, да не имајући ништа, што би из народног живота писали, преводе Давидове псалмове и певају о Самсону и Делили.

У многим песмама г. Кујунџића има мисли, и она је јасна и корисна, али сувопарност и неуглађеност његовог стиха често ту мисао квари. Ево једног примера:

„Шта си ти хтео? запитаће те
„Љубљена браћо, крај гроба мога,

„Да љубиш песмом анђеле свете?
„Ил' грлиш мишљу ђавола злог?
„Да ситиш страсти? ил' живиш довек?
„Једно сам хтео: да будем човек. (Стр. 57.)

По нашем уверењу пушка „абердар“ и сатира треба да буду ава сатира, и да постигну своју цел, треба пре свега да чи-ац појми тај идеал, што га песник има пред очима, а друго ира мора скроз и скроз познавати зло, против ког је њена ела управљена.

Но што је необично у књизи г. Кујунџића, то су тачке, е су метуте и тамо, где им места није. Нама се, без шале, и, да оваке ствари не пишу сами писци, већ штампарски ко-тори, који кад виде да никаква смисла нема међу међу ре-а што више могу тачака (е, то вам говори човек у узбуђеном тву!); н. пр. песма „Зора“ стр. 34.

И сену ... грмну ... фијукну ... пуче ...
Је л' гром? је л' мућа? је л' огањ тешки?

и стр. 97.

Ево ти шаљем ....
Господин капетане ....
Ево ти шаљем ....
И моје поштовање.

И тако да је ова књига изишла испод пера ма какве чивут-редакције г. Ружића & Comp., то ми нашу пажњу не би њу обратили. И ако смо је узели у претрес, то чинимо због а: што врло уважамо г. Кујунџића и што се надамо, да ће ути пут написати што ваљано и користно, а он је то кадар, има и знања и способности. Ми још једанпут велимо, да то, о г. Кујунџићу кажемо, не би другом рекли, јер нас други не ни разумео. Г. Кујунџићу врло је добро познато, да ни у ном народу не може бити напретка, где машта над разумом да, и да се воће европске и американске цивилизације труде, истисну машту и да разуму даду места за делање. Фран-ска револуција покренула је све науке и дала им је нов пра-, али још није све свршила. Људи, који мисле, проучавали су анове разних друштава и влада, и просматрали су недостатке, и задржавају правилност нормалног развитка, и истраживали су ве теорије владалачког устројства и бића. Свака истина наила-а је на противнике, и тако се многе странке појавише, од ко-: су једни истину износили а други је сакривали. И због тога

су се појавиле свакојаке теорије: у једном реду стоје труди и истинита и темељна истраживања заједно са површним, уображеним и ништавим трудом. Све је то сасвим природно, кад узмемо на ум, да је машта свагда играла већу улогу него размишљавање и факта.

Енглези, по свом рачуну и проматрању, трудили су се да измире науку са библијом. Француска наука ишла је трагом политичних превrата, да, и monsieur Guizot служи пре Наполеону него ли истини; дубоко мислећи али тупи Немци или су се удубљивали у језикословне ситнице, или су сентиментализали, тако, да су и сам професор Шлајдн, Хартвиг и други из јестаственице начинили роман, у ком је ђаволима и харлекинима место дано. Руси су скопчали науку и политику с православљем и са светим моштима, и Катков постао је „оберпрокурор“ свјатејшег синода и т. д. И ево се наука у разних народа још ни дан данас није опростила тога; ал' у тих народа има људи, који су отворено објавили рат сентименталним јестаственицима, лудим наученацима, песницима без мозга, „миропомазаним“ политичарима. Захвалимо сад разним светилима науке, која су доказала, да наука ништа нема са маштом и са поетским фантазијама, које не само да неће бити од користи, него ће бити од извесне штете. И заиста има таковних песама, које потпомажу народни напредак; но те песме треба пре свега да су хуманитарне, истините, и разумне, као што су песме енглеских песника Бренса, Томе Мура и Бајрона, као што су песме Беранжера и од чести Барбијеа; руских песника М. Михајлова, Плешчејева, и песме малоруса Тараса Шевченка. А што се тиче друге врсте песника, драматурга фантазије и романиста без мозга, то ће људство од њих толико имати користи, као од јарца млека. Свака појезија треба да буде истинита, да верно описује нарав и обичаје народа, а драматургија и романи и да науче што је користно. Питамо шта има опште са Шекспиром г. Суботић или Матија Бан? Милорад Шапчанин с Гогољем? Гете са Лазом Костићем и Шилер с Куњунџићем? И одговарамо: да нема ништа. Осим тога: појезија и романтика могу онда народу користити, кад заузимају велико место у књижевности; а код нас осим песника и стихова не видимо ништа. Не треба да заборавимо, да пут, којим смо ми својој образованости ударили, никако не води развитку дубљине и сили мишљења, већ напротив укорењава у човеку навику на површно сматрање ствари. Но ми знамо, да су наслаге за човека само онда благотворне кад му се оне дају с мером — а што је сувише то квари човечију нарав, и тога треба да се особито чувамо. Против извесне

изреке: „Труд без уживања отупљује човека“ — можемо казати, да само уживање без труда може неизбежно имати још горе последице. За човека нема ништа шкодљивије од ганепрестаног уживања насладе.

Боље особине природе његове губе се, обичним забавама пада цена, тежње за вишим наслађама не стаје. И резултат свега тога кад се сукоби с истинском трудбом и потребама живота тај је, да наступи ладнокрвност и немарност према свакој радњи. Развивши се лако и површно човек више није способан за даљи нормални умни и нравствени развитак. Човек који је своју младост у лаким и безплодним пословима провео, заслужује сажаљење као год дете, које нема простодушности, као девојка, која је изгубила невиност или као младић, који је проиграо поверење. Међу људима, којима је младост пуна грешних уживања, често примећујемо да овлађује тај скептицизам (сумњичење), који доказује, да им је природа покварена; хрђаво употребивши своје млађане силе, стративши узалуд цветуће време живота, старају се ти људи у свом очајању, да и осталу чест утуку. Младићка лаковерност, неуздржљивост, пустоловство и уображење тако рећи опредељује судбу човеку. И услед ових хрђавих последица нерастројава се толико здравље телесно колико оне оставе белегу у нашем карактеру чак и у зрелим годинама. Неваљао и без карактера младић постаје и хрђав човек; годинама често није у стању да пође бољим путем па ма и хтео. Ако је у овом случају још можан лек, то је само тај, да он јасно сазна дужности своје и да се почне енергично забављати корисним радом. И тако ради нашег умног самопознавања и нравственог узвишења, нужна је наука позитивна, нужна је наука разумна, а не збуњено уображење. Па шта бива отуд? Људи, који су били дужни радити за себе и друге поучавати, само пишу песме и то таке, од који човек никакве вајде нема. Г. Кујунџијћ, као што нам је познато, забавља се са стиховима само онда, кад има празна времена, а остало време употребљује на озбиљнију радњу. Ми би желили да г. Кујунџијћ има што мање празна времена и да се окане „стихотворисања“.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Дона је Тереза такође чула о нападу на „Перувијан“, а при том је још знала, да је све то учинио цигли поглед њезиних пламних очију.

**

— Дакле сад сте вас двоје само? запита их, кад су дошли у одају, па се пусти немарно на диван, а на пуначку облу ручицу наслони своју дражесну главу.

— Да ли је то сасма много, или мало? запита Вилијам.

— На сваки начин сувише. Полутина не ће никада бити цело, и вас двоје сте заједно тек једна целина.

— Нас двоје смо заједно десет милијона долара, — рече Вилијам поносито. Сваки је од нас доста богат, да привуче на се очи каке лимљанске госпође, па ма изгледао сиромах и као божјак.

То је врло мудро и истина је. Али баш с тога, што имате обоје нет милијона долара, то ми чини избор тешким, врло тешким.

— А срце? То не важи код тебе зар ништа?

Доња Тереза се гласно насмеја. То јој је био одговор на тако шаљивно питање.

Робертсон неје ни речце проговорио. Дао се у дубоке мисли и гледао је преда се.

— Па ипак мораш бирати између нас двојице, лепа доњо, — рече даље Вијилам, те се с тога мораш решити на једно ма које. Може да ћеш знати, да смо ми врло окрутни људи, и да ни један од твојих обожалаца не ће из пуке великодушности уступити другоме. При томе смо и сасма поборни и не пазимо ни мало на свој живот. Неје л' тако Робертсоне?

Робертсон погледа свога друга, да се овај сав затресао. Вилијам хтеде да своју досетљиву примедбу заврши гласним смехом, али од Робертсонова погледа изумре му смех на уснама.

Тако су још неко време седели код госпе и Вилијам беше пуно сретан, што му се на сваку примедбу и питање пријатељски и љубазно одговарало. Кад су били на разласку, окрене се Робертсон госпи и запита шапућући, који ће од њих бити сретан?

Креолка баци на њега жарки поглед и одговори му такође шапатом:

— Који донесе са собом десет милијона долара.

За тим оде скакућући и смејући се.

Робертсон се пожури за својим пријатељем, који је мало напред умакао, и кад га је стигао, запита ће га смешећи се:

— Ја несам ни знао, да си и ти заљубљен у доњу Терезу.

— Е тако је, сваки има своју тајну, одговори Вилијам.

— Наравски! рече на кратко Робертсон и предаде се својим мислима. Паде му на памет, да и он има тајну, о којој Вилијам не зна ни речце, коју му је мало час доња Тереза пришапнула и која је гласила овако: „Који донесе са собом десет милијона долара!“

Робертсон и његов друг понели су од скривеног блага само двадесет хиљада долара са собом, више несу ни нашли у ковану новцу. Сад им је први посао био, да од каквог трговца из Рио-Јанејира купе лађу за

дванајест хиљада долара. За три хиљаде долара исплатили су момке и набавили су којешта друго, што им је нужно требовало, и већ је било све приправно, да се крену на пут, кад приметише на велико своје чудо, да им је трговац с лађом заједно лепо умакао.

Ала ти је рђав свет! Покраду тако и лопове!

За онај новац, што им је још преостао, несу могли набавити лађу, морадоше прибећи даље јевтинију средству. Била је баш у пристаништу лађа, која је имала да однесе неке робове у Нову Оландију. Они се упознаду са капетаном и он их одвезе до Сиднија. Неки сто миља беху сада ближе своме благу. У Новој Оландији има доста ваљаних, честитих људи, никако чудо, пошто Инглеска већ од толико година шиље овамо лупеже и разбојнике. Од тих људи задобије Робертсон неколико на своју руку, и пошло би му за руком да њиховом помоћи захвати какву лађу, и тако постане господар на мору, да није полиција, дочувши за то, цео план раскварила. Оба пробисвета буду отправљена у Нову Оландију и морадоше хоћеш не ћеш путовати у Хобартаун.

Патећи се, да не може горе бити, приспеду тамо. Новаца им је нестало и притежатељи десет милијона долара не имадоше ни толико средства, да набаве каку бедну барку, која ће их даље одвести.

Једно вече шета се Робертсон сав утучен поред обале амо тамо, кад га неки човечуљак запита:

— За што тако снуждено, господару?

Робертсон га погледа. По јаци, на којој од се силне масти могло још нешто видити белог и светлог, могло се закључити, да је то капетан на какој малој лађици.

— Хвала вам на питању, капетане, одговори му Робертсон, коме као стрела јурну нека мисао кроз главу. — Имам доста узрока да будем сетан невесео, ако вам је стало до тога, а ми хајд'мо овде у ову крчму, а при чаши грога радо ћу вам саопштити, што ме тишти.

Путем приповеди мали, весели човечуљак: да је он капетан Томзон, да има једну добру лађицу, с којом обично лови мржеве, то му је занимање, па има прилично и добита. Пет до шест стотина долара па годину, то неје за презирање, није л' тако, пајташу?

За то чу Томзон у крчми: Робертсон је подузимач трговац из Бразилије који тргује са бисером и са разном миродијом и да је пре кратка времена претрпео бродолом близу сендвичевих острва. Три своје лађе мораде напустити мору и валовима, ништа неје могао да спасе окром педесет буради, напуњених сребром, које је помоћу неколико својих људи, који су доцније сви у мору пропали, сакрио на некоме острву. Као што рече, сва му момчад пропаде до једнога, само се он и пријатељ му г. Вилијам спасоше. Рођави и издрпани, као прави божјаци дођоше у Хобартаун. Сада би ваљало прво и прво, да с острва донесу педесет буради сребра, који вреде

милијон и по долара; ако хоће дакле Томзон да да на то своју лађу, то ће за то добити пет стотина хиљада долара.

Очи малога капетана заблисташе не обичном ватром. За њега беше много и кад се каже пет стотина долара, колико мора мрежева и за те новце одрети, а сад му се на једанпут обећава по милијона, а ништа друго нема радити, но да их само донесе. Истина, ти су долари мало на страни, но за то је превознина доста масна.

Томзон потпише уговор, којим се обвезује, да са гг. Робертсоном и Вилијамом потражи Сајипанско острво и то педесет буради, и не гледећи шта је у њима, да их натовари на лађу своју, и за то ће од својих сапутника, чим дођу у Рио-Јанејиро, примити својих пет стотина хиљада долара у сребру.

Томзон поисправља одмах своју малу, бедну лађицу, узме још два лађара у службу, набави, као бајаги да лови бисер, пасоше за Маријанска острва, и кад је било све готово навезу се на море.

Неспретна их је лађа споро носила ка жељеној мети, читав дан не имадоше друга посла, него да запушују она места, на којима је лађа напукла, и да једеке, које је сваки појачи ветар раскидао, опет свежу. На послетку не стаде им и хране. На поласку је примио капетан Томзон на себе да набави јестива. Том приликом научи Робертсон од малог дебелог капетана, како се може помоћи у таким незгодама. Чим су срели ману лађу, стао је Томзон, и јадаше, с каном у руци, страноме капетану своју несрећу: како је он сирома ловац китова, како му је нестало хране, и дотле је тако мољакао, док му неје онај из милосрђа или да се опрости налепе божје пружио пексимита (двопека) и пијаће воде; и тај је опет понављао, кад год су срели коју лађу.

Одиста оригинална мисао сести на лађу, па бити известан, да ће ти све што ти узатреба испросијачити.

Робертсону се не допадаше тај начин набављања хране ни најмање. Обећа, да ће се од сад сам постарати, да момци за јело и за пиће имају.

(Наставиће се.)

Из Прага.

(Епилог светковини и њени наставци. — Чешке женске. — Нашачи „чехождери“. — Чешка омладина.)

Стајао сам на највишем месту поноситог Храчина, старе столице чешких краљева, стајао сам на том месту пуном историјских успомена, а облетаху ме слике из прошлости чешкога народа и стари поцрнео конак чешких краљева, што се наслања на нову краљевску зграду и у коме данас ни не станује, чији старински готски прозори изгледају као очно дупље, у ком

више живих очију нема, тај је конак заједно са древном Вацлавовом капелом стајао преда мном као сведок толиких прохујалих ведрих и крвавих дана, толиких историјских догађаја, и ту је тај једини случај, где, као што Берне вели, „људи ћуте, а камен говори“ — бејах испуњен оним чудним суморним осећањем, што човека обузме кад стоји на месту историјских успомена, те му се мисли у далеку прошлост отму. Преда мном у долини пружила се стара „матка“ Прага, мирна и озбиљна — одмарала се од прошлих свечаних дана. Беше сада у тежатничком руву, не видоше јој се више на темену силне заставе, венци и други накити, не ори јој се више ваздух над главом од громовитих усклика, не врве јој више по улицама одушевљени људи — све је опет мирно и у обичном току. Ал' је „матки“ Праги дубоко у срцу остала успомена на тај свечани дан, и свима оним људима, што су по улицама врвили, још се већма прекалило срце на врелом пламену тадашњег одушевљења, још је већма прогледала свест, што су је громовити усклици потпуно протресли и пробудили. То не ће исчезнути, то је оно што остаје. И баш зато прашка светковина не беше само празна вика и играчка, само један живљи и фантастичан тренутак, што човеку кадкад у животу дође, али опет прохуји, а трага му не остаје никаква. Баш зато то није био тренутни ђор, у који се човек рад забаве или од дуга времена баца, да му мало устајана крв живље у жилама потече, а после да се од мамурлука испављује. Та светковина беше манифестација живота народног и снаге његове, беше жива и громовита изјава пред целим светом: да чешки народ живи и хоће да живи, и да су сви синови његови готови свој појединн живот за живот свога народа заложити. А браћа словенска, што дођоше Чесима у походе, дођоше не зато да кажу само по коју китњасту здравицу и да буду као нека занимљива стафажа целој светковини, него дођоше да и они ту свечану изјаву чешкога народа потпишу, те да покажу сајуженим противницима словенским: да Срби, Хрвати, Чеси, Словенци, Пољаци и Руси неће више у одсудном часу бити разтрзани и разбацани удови некога већ умрлог организма, него да су живи синови једне матере, који сваки имају свој индивидуални живот, али уједно знају за сродност и братство своје и готови су то братство делом засведочити. То је дакле што светковини тој даје значај њезин а особито у данашње кобно доба, што носи у крилу своме велике и одсудне догађаје. Тренутак светковински, у коме се то најјасније показало, беше банкет светковински.

Дакле банкет! Он беше наставак оној правој светковини полагања камена, што је у суботу била. На зеленом и мирисавом софијином острву, што га обливају вали плаве Влтаве, ту се у великој свечаној дворани скупише домаћини Чеси са гостима својим, да се братски поразговоре. Дворана беше лепо искићена народним бојама, у њој беше много дугих столова постављено, и за те столове посадише се неколико стотина словенске

браће. За столом у среди седео је старац Палацки са Ригером, Клаудијом, Пражаком, Русима, Мартињицем, Суботићем и др., за другим столом до њих седеше јужни Словени са лужичким Србима и Словацима: ту беху Мразовић, Смољар, Хурбан, Кујунџић, Костић, Гершић, др. Вошњак, Хорњик и др., за осталим столовима седеше остали Чеси, а међу њима по који гост. За средњим столом седела је и једна равнодушна, званично-озбиљна физиономија, на којој си могао одмах опазити, да нема трага од светковинског одушевљења, да је „по дужности“ овде, а то беше живо „око закона,“ прашки Раух, полицајни директор Штрауб са свима својим орденима. Ту се сад на банкету још ближе упознаваху браћа са разних крајева словенских, разговор и жива забава жуборила је по целој дворани, док на једанпут не устаде Урбанек, председник позориштног одбора, да прву здравицу каже. Иза њега одмах други устаде седи представник чешкога народа на овој слави Палацки, да и он коју рекне. Заиста човека необично дира, кад види у таквом тренутку пред собом човека, који је оседео у борби и радњи за народну ствар, и који је, може се казати, пратио и неговао развијање народне свести од колевке на до данашњег развитка њеног; па ако је икад осетио Палацки оно необично задовољство, што човеку даје свест о ваљано испуњеној народној дужности, то је морао заиста највећма осетити то, кад му допаде, да у име целог народа чешкога, као повереник и представник његов, чекићем удари у закладни камен народне просвете и будућности. Лепо је то по слободној вољи народа у име његово говорити пред светом! Са тим народним нимбом око седе главе говорио је Палацки на банкету. Говорио је као један од „најстаријих радника на пољу народном“ о прошлости, садашњости и будућности свога народа, и морало је свакога, који ту беше електрисати, кад старац енергично и са млађаном ватром и патосом рече, да би се „данас морао срушити цео свод небески, да нас уништи!“ Али је Палацки у своме говору рекао и то: „Ни капи крви нисмо пролили, никакво насиље нисмо употребили, шта више ни затвора (тавница) нисмо морали трпети, да би дошли до цели своје.“ Ту се историк Палацки преварио, јер да преврне листове новије и најновије историје чешкога народа, па ће заиста наћи у тавницама толике патриоте чешке, наћи ће Хавличка, Сладковског, Грегера, Вавру, Барака и мл. др., који по мрачним тавницама патише и пате још за своје народно уверење и свој мушки рад око народне ствари. То су страдања, која се не смеју одрицати ни хотимице прикривати, то се мора увек цивилисаном свету износити на видик, то осветљава образ чешким патриотима а црни образ противницима њиховим! — Палацки високо стоји у очима свога народа и целога словенског и осталог света, он је по неумрлим заслугама својим на челу народу своме — али и млађи мученици народне ствари имају своје знаменито место у историји народној. Палацки је осим свега и старац, па не може бити сасвим слободан од не-

ког ма и најмањег конзерватизма и „легализма“ — али млађе снаге морају напред са временом и олујним приликама његовим а не може увек подносити само „tichý pokrok“ (тихи напредак)! — Ригер говораше за Палацким. Ригер велики говорник, што изгледа као персонификација чешкога лава, говорио је ватрено и силовито о круни св. Вацлава, заносио је својим говорничким патосом и патриотским речима. Такав је човек у стању речи својом повести цео народ у крвави бој за народну ствар. — Ригер је у своме говору дирнуо најосетљивију жицу у срцу чешком, ентузиазам беше велики иза овог говора. „Ми Чеси нисмо парије међу народима, ми смо „шлехта“ (аристократија) међу народима; историја наша, то нам је наш племићки диплом?“ Тако је за цело; народ чешки има знамениту прошлост и има своје важно место у историји просветног развитка светског, јер је у њему прво поникла мисао реформације; то је све истина и не може да се народни понос гласно не одзове горњим речима чешкога говорника; али — опет имамо једно „али“, а то је с обзиром на данашњи правац времена а и на данашње прилике. Ко каже да међу народима има „шлехте“ и „парија“, дакле да су једни народи аристократија, а други прости „пуци“, тај и нехотице допушта надмоћије једног народа над другим, тај допушта, да се н. пр. немачки народ на то позива, да он својом „културом“ стоји више од других народа, да дакле мора носити културу међу њих и у име те „културне мисије“ владати над њима; та теорија, што лежи у ригеровим горњим речима, не може бити теорија словенских народа, а не може бити ни теорија овога века, којим све већма демократско начело овлађује и овладати мора. „Сви су народи међу собом једнаки и браћа“, то је теорија нашег времена; а она друга теорија широм отвара врата трвењу и неспоразумљењу међу народима, јер ће онда увек једни народи хтети бити „шлехта“ међу народима, а други опет неће хтети бити парије, па ето трвења и борбе. Јели Ригер тиме можда хтео оним двома „народним“ аристократима, што уз њега седеше, да ослади њихово патриотство, казујући им, како је и народ, уз кога стоје, „шлехта“? Пре ће бити, да је то рекао у говорничком заносу, где је хтео да даде јака израза своме народном поносу! — Иза ова два говора већ се вали одушевљења таласаху кроз целу дворану, здравице и говори се стадоше низати, а одзивати им се „слава“ и „живио“; настаде свесловенски збор, јер се ту сада чу реч руска, српска, словачка, словенска, рушњачка и т. д. Словачки патриота Хурбан изазва својим говором не само одушевљење, него и весео расположај, јер га је зачинио многим хумором. Од Срба подуже говорише Суботић и Гершић, а кратко Кујунџић и Чакра. Сви ови говори беху плодови онога одушевљеног тренутка, а и изазваху одушевљење у скупљеној браћи.

(Свршиће се.)

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

АБЕРДАР. Први јек. Ова је књига награђена из књиж. фонда Ђ. М. Коларца. У Београду, у државној штампарији. 1868. На 16-ни, 3 л. и 20 страна с именима уписника. Стоји 50 н. а. вр.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ сопоље из „Махабарате.“ Превео Сима Поповић. У Београду, штампано у државној штампарији 1868. На 16-ни, 1 л. 183 стр. Стоји 60 н. а. вр.

ИСТОРИЈА СВЕТА својим ученицима превео и прерадио Александар Сандић. Књига друга. (Историја средњега века.) 1868. У штампарији Игњата Фукса. У Новоме Саду. На мал. 8-ни, 112 стр. Стоји 45 н. а. вр.

ИЗВОРНА ДРАМАТСКА ДЕЛА Николе Недељковића, члана српскога народнога позоришта. Књига II. Краљ Милутин. Драмат у пет делова с песмама. У Новоме Саду, платонова књигопечатња. 1868. На 16-ни, 148 стр. Стоји 50 н. а. вр.

ПОСТАНАК ФОНДОВА ШКОЛА СРБСКИ У РУМИ. У Новоме Саду. Платонова књигопечатња 1868. На 8-ни, 51 стр. Стоји 20 н. а. вр.

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА 2-ги одељак. Рудник за новију српску историју. Књига прва. Протокол шабачког магистрата од 1808. до 1812. године. 1868. У државној штампарији у Београду. Вел. 8-ни, 4 л. 222 стр. и 2 л. стварнога прегледа. Стоји 60 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпуније могла бити, умољавамо ли све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. II. О љубви краља Владислава. — Селам. Песма Мите Петровића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубе Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Свршетак.) — Читаоцима јавног предавања „о јунацима и женама“ Ђ. Лаза Костић. — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастир; Цар-Стјепан. (Критика.) (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона фр. лара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — Из Прага. (Епилог сеоковини и њени наставци. — Чешке женске. — Немачки „чехождерци.“ — Чешка омладина.) — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 16. у новоме саду 10. јуна 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

III.

О жени Уроша I. најмлађег сина Стефана првовенчаног.

Акрополит пише у својим аналима на страни 134 да је *Ῥῶσος Οὖρος* — Rosus Urus — зет угарског краља а таст бугарског цара Михаила Асена (1245—1258.) посредовао мир између Михаила Асена и грчког цара Тодора Ласкара II. г. 1258. Ово је locus classicus за расправу ову о роду жене Уроша I. великог краља српског. Како то и шта има наш Урош ранави ал' и велики краљ са руским Уром? може ми когод, т. ј. онај, који је Гебхардија, Енгла, Феслера и Палаузова читао, приговорити и са злобним осмејом запитати ме: зар и то још не знаш, да Акрополитов Rosos Uros — други византинци незнају за њ — нико други није био, но Ростислав Михаиловић руски књез, који је од таста свога Беле IV. угарског краља Мачву у државу добио, као што су то поменути историци доказали? Казали, казали су само, ал' никако нису и доказали, нити су при садашњем стању ствари доказати могли. Гебхарди[1]) је први био, који је акрополитовог Уроша за Ростислава, руско-галичког кнеза и угарског магната „der vielleicht daher den Titel Uros oder Herr und Reichsregent führte," прогласио. Није се толико чудити Енглу[2]) и Феслеру[3]) који ту хипотезу Гебхардијеву без сваког разбора примише, колико се човек дивити мора томе, да ју је и Палаузов у расправи „Ростиславъ Михаиловичь, русскій удѣльный князь на Дунаѣ въ XIII. вѣкѣ" усвојити могао. Али још пре Гебхардија Диканж је преднаведено место Акрополитово овако парафразовао: „Ad extremum pax inter

[1]) Geschichte des Reiches Bulgarien. стр. 157.
[2]) Gesch. von Serwien, III. стр. 228. [3]) Gesch. der Ungarn. II. 594.

eos principes facta est per intermediationem regis Russiae et Moscoviae socerum Michaelis et generum Belae IV. Regis Hungariae.“ И ово је клица из које се поменута хипотеза о истоветности Ростислава руског са Акрополитовим Урошем развила. Ростислав руски кнез а потоњи бан мачвански био је доиста зет Бели VI. краљу угарском и та је околност повода дала реченим писцима, да Уроша зета угарског краља с тим Ростиславом идентификују. Голо је дакле нагађање само да је Акрополитов Rosos Uros, руски Ростислав. Па кад је именованим писцима слободно било нагађати нек просто буде и мени домишљати се и рећи: да је Акрополитов Rosos Uros наш Урош краљ и да је Акрополит управ написао био „Rasos Uros“ рашки (краљ) Урош а Rosos је само погрешка доцнијих преписача.

И нисам ја први који то кажем и тврдим; већ је оштроумни Пејачевић приметио, да српски Урош „ab Acropolita corrupte Rossum Urum dici, quod recto ordine conversum non aliud, quam Uroschum significat“ (стр. 189) и на стр. 200: „Acropolita Uroscum, praepostero vocum ordine Rossum Urum scripsit.“ И Палацки у чланку о руском кнезу Ростиславу примећује „очевидно єсть, что то ошибочноє имя „Rosos Uros“ должно относить кь тогдашнѣму сербскому королю Стефану Урошу“ [1]) У чешком научном словнику у чланку „Bulharsko“ написао је Фриауф, да је српски краљ Стефан Урош мир међу обема странама, — грчким и бугарским царем — учинио а г. 1867. заборави исти научењак, шта је пре 6 година казао, те у чланку „Ростислав“ истог словника приписује дело примерења Ростиславу. Са словником смо се успели на висину времена, даље не можемо.

Акрополит дакле каже — као што га ја разумеи — да је рашки краљ Урош био зет угарског краља а таст бугарског цара Михаила Асена. Ако је Стефану првовенчаном Евдоксија и Уроша I. родила, као што се опште држи, [2]) онда је врло веројатно, да Урош, који се пре 1200. родити морао није чекао 41 годину живота па да се ожени. Он је пре него што је Јелену Францускињу узео већ ожењен био и од те прве жене можда кћери угарског краља и кћер добио, коју је за бугарског цара Михаила Асена удао. И за подкрепљење те хипотезе могао би навести речи Летописа карловачког: „Урошь храпави роди сь своєю сѹпрѹжницєю Єлєною, дьщєрїю кралїа оугарскаго“. [3]) Али би то

[1]) В. Чтен. П. О. И. и Д. Р. 1846. I.

[2]) Само Пејачевић мисли, да је Уроша I. друга жена Стефанова Млетачкиња родила

[3]) Шаф. Л. 60.

све само пусто нагађање било, јер Данило архиепископ, који је при погребу краљице Јелене био, каже изречно, да је она рода Фрушка била. И познати нам већ С. Љубић вели да се Урош I. двапут женио и да му је прва жена била кћи цара бугарског Михаила Асена, оног истог, који је по Акрополиту имао за жену кћер Урошеву. „Стјепан Урош I. узе Михаилову кћер за жену, а то му је прва била,“ то су речи Љубићеве. Г. Љубић ил' није разумео речи извора из ког је црпио: „i podařilo se mu (Стефану Урошу) samoho Michala Asěna si ziskati, kterýž dceru joho v manželstvi pojal“ (чешки научни Словник I. стр. 971) или је мислио да му треба преокренути ствар, па кад се већ не може доказати да је Урошева кћи била за Михаилом Асеном, рећи, да је прва жена Урошева била кћи Михаила Асена. Entweder — oder.

Шта ми је дакле сва мука моја око виндиковања Акрополитовог Уроша за Србство помогла? Помогла ми је то да увидим да се ни на Акрополита ослонити и речи његове за темељ расправи нашој о жени краља Уроша I. поставити не можемо, но да морамо и опет к домаћим изворима прибећи.

Као што сам горе већ напоменуо, архиепископ Данило каже на стр. 58 да је жена краља Уроша I. била „оть племене фроужьскаго дьшти соушти славныю родителю, вь велицѣмь богатствѣ и славѣ свштема“ а у животу краља Уроша додајо се да је била „оть племене царьска оть рода же фроужка.“ По Летопису који је патријарх Пајсије у животу цара Уроша употребио „Єлена бысть французскаго краля дьщи — regis francorum filia (Arkiv III. стр. 11). — И Мавроурбин каже да се Урош оженио Јеленом „породы французскія“ као што у руском преводу стоји.

Бранковић је први у својој кроници рекао, да је Јелена била кћи Балдовина последњег латинског цара у Цариграду. И та хипотеза Бранковићева прешла је преко извода његове кронике (в. Гласник XXI. стр. 339) у Летопис троношки а преко Раића у новије историје. [1]) Балдовин се тај родио око 1218 или 1219. године. Њему је истина још 1229. године обручена Марија кћи Јована Бријенског, цара латинског, али од ње рођена кћи могла се је тек 1253. удати, [2]) а по Данилу се Урош наш наскоро по заузећу престола 1241 г. оженио Јеленом. Али све то и многе друге хронологијске неприлике, да и не помињем, довољно ће

---

[1]) Крстића стр. 128. Љубића стр. 169.

[2]) По Диканжу је Балдовин имао осим сина Филипа кћер Катарину, удату за Карла Валоа. Али о томе се други историци сумњају.

бити да ставимо питање: одкуд је Бранковић на концу XVII. века знати могао, чија је кћи била Јелена, жена Урошева, кад извори, из којих је он црпио о том ништа незнају.

Сад дакле ни најмање није вероватно, да је Јелена била кћи Балдовина II., да није она „des h. Ludwigs (краља француског 1229—1270.) Fräulein Tochter gewesen" као што се Фрешкот домишља и као што П. Витезовић (Ritter) тврди. Али се и то не може ничим потврдити.

Шта дакле да се ради?

Ништа друго не остаје ми но завирити у књижурину Фарлатијеву, па ако нам и из ње не засине светлост историјске истине, са стидом признати, да бар ја најмањи међу браћом незнам: чија је кћи била благочастива наша краљица Јелена.

Шта стоји у Фарлатијевом св. Илирикуму књизи IV. на стр. 440?

Казавши, да је Урош [1]) краљ имао за жену Јелену „ex Francia feminam acque nobilissimam et religiosissam, quam alii Mariam vocant", саопштава нам Фарлати ову калуђерску бележку: „Anno Domini 1287. Monasterium S. Mariae de Scutari et Monasterium S. Francisci de Antibaro et Monasterium S. Marcii de Dulchino per Dominam Mariam de domo Chieriz de Francia, Reginam de Zenta hoc est Mysiae inferioris, in partibus Albaniae. Quae regina jacet sepulta in Ecclesia S. Marci de Dulchinio coram altare majore cum Domino Anselmo ejus filio" (quem forte, примећује Фарлати, ex alio marito suscerit in privata rerum suarum fortuna sive ante, sive post initum cum Radoslavo conjugium). С овим записом треба упоредити оно, што је Кукуљевић рекао у архиву књига IV. о истој задужбини српске краљице Марије, жене Уроша великог. Ја знам, шта би се против записа тога приметити дало,[2]) али ја незнам куд већ на основу тога записа проглашујем да је жена Уроша I. била „de domo Chieriz de Francia." Трудио сам се, да о племонитој тој обитељи француској што дознам — но сав ми је труд узалудан био. — Краљица Јелена родила је Урошу: Драгутина и Милутина, а по троношцу и више кћери. У листини једној краља угарског Беле IV. изданој 9. Апр. 1269. г. каже се да је делија Михаило „filius Petri de genere Chak" у боју, који су Угри били помажући Бели мачванском бану, сину гор-

[1]) Фарлати пише управ Радослав ал' мисли Уроша I.

[2]) Калуђери су, може бити, помешали краљицу Јелену са женом брата му краља Радослава, која се могла преудати и с другим неким Анзелма родити.

споменутог Ростислава, противу Уроша краља српског (contra Uros regem Serviae) заробио зета истог Уроша и сина неког дворског частника.[1])

(Наставиће се.)

У ДУШИ МИ СЛОБОДА...

У души ми слобода
Настани станак свој,
Отуд ми често леће
Срдашца лаки пој.

Па што ју тако љубим:
Гони ме ропски свет!
Што слуга несам веран
Што несам робе клет!

Хај, гадни, ропски свете,
А коме рече то?...
Зар незнаш, реч слобода
Да ј' Србину свето!

Зар незнаш, Срб и врага
Проклетог да штује,
Кад види: за слободу
Да рабро војује!

Ал' праштам теби, робе,
Опрештај ево, на:
Та знам, ти знао неси,
Та — да сам Србин ја!

У Пожуну. Ђена Павловић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Ето за њима опет једна се зајапурила па сикће на свога постарог човека што крај ње иде:

— У друга мојих игра срце у грудима кад виде мужеве своје, богме има и за ким; други мужеви љубе жене а ја седим и чекам свога, па и ако ми је гори од сваког пса! Какав је гадан не могу ни да га погледам, а камо ли да га загрлим и пољубим... Ах, што ћу боже, што ћу! Други мужеви облаче своје жене у свилу и кадифу, а мени мој не ће ни мараму да купи... Други мужеви воде своје жене под руку, а мој од мене бежи два дана ода.... Ох, што ћу, боже, што ћу!....

Међу тим муж тражи очима своју Перку и мисли:

— Е не мош, брате, навезала се проклета жена: „ајде, и ја ћу, и ја ћу с тобом". Е већ ми је у крв удробила, данас морам ићи Терки да је ижљубим ватрено, да је ижљубим, ој како

[1]) Fejér, Cod. diplomat. IV. vol. 3 pag. 490.

би је изљубио, чини ми се е би умрьо љубећи је... умрьо би е њеном врату....

За њима ишао је трговац и трговкиња, па и ако она неје била обучена ко што ваља и расчупана, са завишћу је гледала па чиновниковицу, па се онда примаче своме мужу, и гурну га левим лактом.

— Шта си ти моја мила, Като, сад постала тако луда? запита млади трговац са таким брчићима своју дражајшу половину, и погледа је тако ласкаво у очи, као што гледа гладан човек на врућ леб и вруће ћебапчиће.

— Мито, купи ми оваку хаљину као што је ова, и трговкиња без икакве церемоније показа прстом на чиновниковицу.

— Купићу ти, душо моја, купићу ти, ето одмах сутра купићу ти!

— Ти имаш доста пара, драги мој, а ето та чиновниковица знам да нема ни петка за душом, а како се обукла!...

— Имам, злато, доста пара, купићу ти што год ти воља..

Трговкиња се развеселили скиде мараму с главе па поче мислити.

— Да заволим кога, да се љубим с киме.... дознаће — е да га ђаво носи и онака сам пропала! Па нек дозна! А како и да дозна. Спава ти он, боже мој, као мртав... чим устане иђе у дућан... Кад сам пошла за њега ја сам га љубила — он је био млад, леп. А сад? баш не могу да га очима гледам. Ама како ћу и да га волим кад је још дете? Нема још ни двадесет година а хоће жену. Не љубим ја боме голобраде. Али сад кога ћу?... Нико не долази од тих проклетих официра ни чиновника нашој кући; никог не знам. Ман Јанка што живи код теткице? Ал' и он како ми се чини још нема појма о љубави, дете је још, истина ђак из велике школе, али је млад, глуп...

Ето то све ти не чујеш читаоче што си с нама на крову звонаре, али ајде сад да се скинемо сви да видимо шта ради Цаја и Љубомир.

— Права срећа неје у богатству, неје у цилиндрима, јер колико глупих глава стоје под њима; неје у свиленим хаљинама, ни кадифели ћурћичима, неје у фесовима од бисера и дуката ни дијаманатским гранама. Него је права срећа у хармонији карактера мужа и жене, а поред тога да и једно и друго буду задовољни са оним што обоје имају. Ето погледајте на коју хоћете кућу у селу. Ето тамо ће те видети матер како радосно слуша прво тепање своје миле ћерчице, старија сестрица забавља свога млађег брата и трпа му у руку комад проје, старија сестра прилежно ради по кући, а син други дељу осовину за кола, а отац

плете врпце за опанке своје. Ето погледајте иде и стара баба и нешто мрца као да није задовољна са свим, но унучићи потрче јој на сусрет, и она за један тренут заборави све на свету.... Не знам како су ваша, ал' мени су ове слике топле живе, и кад их човек погледа, он заборави све подлости овог света.

— Ви г. Љубомире говорите тако убеђујући, да ја управо зажелих да идем у село и да тамо живим, да живим тамо природно, далеко од овог изопаченог варошког друштва, рече Цаја.

— То би била крајност, рече Љубомир, — зар ми не можемо живети у Београду, у Шапцу, Бечу, Паризу ил' где ви хоћете, па опет живети просто, природно, живети човечански? Шта човеку треба на овом свету? — да се наједе и напије, да се одене и обује, и да има добар и зими топао квартир. А све друго, прво је сувишно за човека, ил' му бар преко не треба, а друго одузима му спокојство, време, и одвлачи га од физичних и умних радња.

— Па добро, али кажите ми, бога вам, како ће те ви живети, кад се ожените, запита Цаја?

— Разуме се тако исто као и сад. Но ви велите да жењен човек не треба да живи тако, као бећар, да ожењен човек има више потреба, више бриге, дакле и више трошкова, и да се тада јавља сасвим други живот. Ал' не треба заборавити, да у мене сад раде само две руке, а кад се оженим, радиће четири, и мислиће два мозга. Женом Љубомиру Кальмићу може бити само она, која се не боји послова, која је кадра да рече: „Тог ручка, тог стана, те хаљине такве каква је и какву имам, ја је се не стидим, то ми је част моја, то ми је рад руку и главе моје. Несам ништа ни од ког добила, ни с које ми се стране привалило није, ни сам од оца добила, све сам сама израдила.“ Но ви ме питате како ћу ја живети кад се оженим. Ево како. Ја рекох да човек треба да се наједе и напије, дакле и ја са женом као људи морамо јести и пити. У осталом ја устајем пре седам сахата, идем на пијацу, купим парче меса, и наједем се. Ако узима ли будемо више прихода, то ће мо ми куповати и вина и пићемо по сатљик по два. Но да речемо да немамо добре приходе. Онда ја у подне узмем жену, ил' она мене узме, како хоћете, и одемо у ма какву ашћиницу, у којој извршимо једну преку нужду т. ј. наједемо се. Друга је потреба стан. Ако наши приходи не буду велики, то ћемо ми имати само једну собу, или још ако само узмогнемо две. У једној ћемо спавати, а у другој ћемо читати и примати госте. Што се тиче треће потребе, т. ј. хаљина, то баш не морају бити од свиле, нити из кадифе већ проста и чиста хаљина без икаквих „гарнирунга“ чипака, гајтана и ширита. Ја знам ви ћете рећи,

да ако ја станем тако живети као што вам рекох, то ће свет мене и моју жену исмејати, и београдске тете и куме не ће ми дати живети. И ја тако мислим, али за кога ја живим на овом белом свету: ја л' за самог себе, и своју срећу и блаженство, ја л' за свет? Ајд' да речемо да у Београду још има Турака и Туркиња, и да су се ове почеле исмевати мојој жени, што она не иоси шалваре и не кани косу и нокте. Шта треба да ради моја жена? Зар да онај час обуче шалваре и да обоји косу и нокте само за то, да избегне исмевање Туркиња? По мом мњењу, моја жена још треба да се смеје глупости Туркиња, које се смеју томе што баш ништа није за смејање. Други пример. Ајд' да речемо да су Французи увели у моду да жене мету на главу свињску њушку, а људи да задену за капу магареће уши. Па зар и ми да им станемо подражавати, а да се не смејемо светом лику човечијем и то само за то, да се нама не смеју паризлије и парижанке, и да би нас звали прогресивнима? Треба се смејати тима, што су од себе начинили нељуде, а не онима, што сами себи пеку за ручак парче меса, ил' иду у ашчиницу. Зар није боље појести ма један тањир јела на миру, него пет па да ти преседне? Наше се жене по цео дан свађају са куварицама, и надгледају непрестано за што је месо загорело или за што је лонац прекипио; а оно опет и загори и прекипи. Један се господин жалио у новинама да не може да нађе у Београду честиту куварицу, и да оне све краду, да нису своје милоснике, да завађају мужа и жену, па како се наједу и тако даље. Па опет како он тако и друга му браћа опет држе такве куварице, а за што? — За то, што хоће да једу по пет јела, а не једно.

У то доба притрча им Пера, и они морадоше да прекрате разговор, и да слушају његове приповетке, како је нека госпоја мрднула на њега главом и осмехнула се, а како је опет друга на њега намигнула, па онда како је он нагазио неком господину на ногу, па како се нека попадија опила, па дошла на вашар да се истрезни, и још бог те пита шта.

Око седам сахата они се сви врате кући, и Љубомир пође да по обичају испраћа другове своје до њихових кућа. Тада је Љубомир мислио: Ако ли ту младу девојку дочепа какав подлац! Шта ће од ње бити, то сам једини Бог зна... Ја сам сирома, а она је богата, ја сам слободан, а она зависи од оца преступника... Шта да радим? Така дивна, така свесна девојка, каква би била жена кад би пошла за савестна човека... а овако?...

— Сретња девојко, која ћеш бити љуба Љубомирова — мислила је Цаја. А моја судбина?...

VIII.

Било је око девет сахата из јутра. Давно се сва варош пробудила, а по улицама ври свет, у неким кућама, особито у кућама демократским, давно су већ и доручковали, а у кући Саве Јовановића тек што је свануло, или свануло је ал' још није баш како ваља, то се видело по нереду што је царовао по његовој кући: метла је лежала на сред собе, столице су биле испремештане, пачавра водом поквашена била је бачена на сто, а друга њена сестра мирно је лежала на прозору, све је то доказивало да у кући нема домаћице, која би то уредила, и метула свако на своје место. Та је иста соба поред свег нереда била и раскошно намештена: то је била права соба богатог београдског аристократа. Столице су биле од ораховог дрвета, а по дуваровима висила су грдна огледала у позлаћеним оквирима, и свакојаке слике бојадисане и литографисане од којекаквих швабских мазала, фотографске слике родбине и странаца, једном речи свакојаких, и у свакојаким оквирима. Ту ти је био и гласовир, под је био покривен простиркама, на прозорима биле су беле завесе, а у једном углу висио је сахат што свира. На орманима била је тушта и тма којекаквих драгулија, шољица, ваза и т. д. Кроз отворена врата ове собе видела се друга, која је тако исто дивно намештена била само што у њој не беше канабета већ миндерлуци са лепим коластим ћилимима и јастуцима. У тој соби беху три девојке. Једна од њих прегледала је неку материју, и гунђала је сама за себе: „Лепа ал' није баш најлепша, у Каролине биће боља.“ Њој је било од прилике осамнајест година, црте њена лица беху доста нежне и правилне, али у њима не беше живости; неко бледило прелеваше се по лицу њену. По том бледилу могао си читати да она најволи да седи на једном месту, да се не креће, да „мало једе али да се лепо носи.“ На против савршену противност представљаше њена сестра, висока, танкострука живих очију румених образа. Но та живост није била живост човечанска већ живост мајмунска, коју сваки утисак раздражи. Она је гледала некакав колир и свакога часа погледаше у прозор. Најпосле на миндерлуку седела је трећа девојка најлепша и најдивнија, она је мирно рад радила не цогледајући никуда.

— Цајо, — рече јој она што разгледаше материју, иду ли на бал у жутој хаљини?

— Бога ми не могу ти казати, — рече Цаја не подижући очију с рада, — ја врло ретко идем на бал, а осим тога, бога ми, мало ме се тиче какву ће ко обући хаљину и како му доликује.

— Ама иде л' се ил' не иде тек сад мораш ићи кад си је купила, — рече јој она друга, — ја волим сваку боју осим црне, само да је свила. Истина Живко ми је казао да сам лепа у свакој хаљини.... и он се примио службе — има девет дуката плате на месец.... Ал' што има лепе бркове па што уме оком да повуче, е нема му пара.... Ама, је ли, Цајо, за што Љубомир не воли Живка, ти то сигурно знаш?

— А одкуд ја да знам? рече Цаја.

— Е одкуд, што се ти са Љубомиром у велико дружиш! Мени је већ Милка казала како си се ти у њега заљубила, и да му мислиш бити жена.

— Ништа ти ја, Драга, несам говорила, — рече Милка; — ја сам ти само то казала да Цаја неје глупа, и да је умела изабрати себи врло доброг мужа.

— Ала је погодила; — рекне Драга! Дед, молим те, кажи ми шта је код њега лепо, кад ни пет дуката нема у џепу! Баш ја не видим у њему ничега лепога ни доброга. Никола Илић хиљаду је пута лепши од њега, па се опет Цаји не допада. Ама кажи ми молим те, Цајо, зашто ти се Никола на допада?

— Маните се којекаквих глупости; рече Цаја, — ја ти никад несам казала да ми се Никола не допада, а да ми се Љубомир допада.... Они су обојица добри људи.

— Слагала си, Цајо, крупно си слагала, то неје лепо, — продужи Драга. Та ја већ знам да ће те Љубомир узети, да си ти њему дала реч, и да ће се тада Никола ил' из пушке убити, или се удавити, а то све од љубави.... Ја сам снила да си ти ранила Љубомира печеним прасетом, а Николу г р а х о м.... Ни то неје лепо од тебе! А знаш ли, да кад ко коме у сну даје граха, да то значи, да ће он бити узрок те ће се онај убити који га прима? Још сам снила, да си ти дала Љубомиру смокву, а то значи да ће те се љубити....

— Молим те, Драга, престани, немој говорити којекакве глупости. Ја то не могу да слушам, — рече Цаја погледавши своју другарицу таким погледом, који би зауставио и највећег брбљова и најлакшег ветропира. Ох, само да сте кад год видели како је јасан, благ, милокрван, божански поглед тај дивних очију! Та и најокорелијим прокаженима задрктала би колена пред њим, они би осетили како им је ниска душа пред добротом невиности и енергијом ове дивне девојке.

Драга ућута неколико тренута, па онда опет поче говорити: Чујеш Цајо, кажи ми, молим те, хоће ли бити много света код вас до вече на балу. Хоће ли свирати банда? Хоће ли бити што омладине?

— Не знам, одговори Цаја, — отац ми ништа није говорио.

И ето видите из ових речи да ће до вече бити бал у кући Саве Јовановића, но Цаја још не зна ко ће бити на том балу, а њен отац сео у другој соби, па од дуга времена распалио и вуче грдан чибук од трешње са великим ћилибаром и премишља: Бог сам зна шта се ово од мене ради: време лети, године пролазе, а ја никако не могу да заборавим моју покојну жену, и не да ми мира ни дању ни ноћу. И плаћао сам по манастирима те калуђери служише парусије, писао сам писанија, давао сам на цркве, давао сам сиромасима трошка да иду на хаџилук, па да на гробу спаситељевом помену и мене — и ништа не помаже. Сад ћу одпочети да се веселим, не би ли у вину и весељу тугу утопио. Господе молим, ти се, помози ми само да заборавим проклету тугу што ме мучи. Учини, Боже, молим ти се, да ми се очи помуте, те да не видим крвав труп моје жене, и ја ти се клетвом кунем, да од сад никад никог ударити не ћу. Вечерас ћу да дајем тако весеље, да ће се дуго о њему причати, па ће чак и на Врачару бити дуго разгововора о њему. Сав ће Београд знати да су код мене била сва „отменија“ господа и нека господа министри. Па богме и Цаја дорасла за удају, треба ми је удавати. Али како се то моја кћи изокренула и изопачила, е не могу да се начудим. По некад стане тако бубати, да ми се смркне. Ни најмање није налик на мене. Ето ту скоро запроси је један наш први официр, први ађутант, а она у место да се обрадује, и да ме у руку пољуби што сам јој нашао таквог мужа роче: „Ја желим отац да се удам за човека, а не за солдата, па ако не нађеш таквог човека, који би ми се допао, ја се но ћу ни удавати.“ Ето куд је стрмоглав у пропаст пошла. Но Сава није такав човек да допушта својој ћери да размишља о себи; он ће показати да је отац! Пре ћу је мртву у гроб спустити, него што ћу дати да она ради преко моје воље...

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

19.

Ожени се нетко млад,
Као да сам један ја,
Жена ме се не боји,
Често у род одходи.
Кад из рода доходи
Мени једну говори;

А ти муже, немуже,
Други људи, виш, косе,
А ти дома, тер дома.
И ја узе косицу,
Одох косит' ливаду,
Свима дође ужина,

Мени јадну ни ручак,
Преби косу на двоје,
А косиште на троје.
И ја одох до куће,
Жена седи код куће,
Ногам' ватру потиче.
Кад завири у наћве,
Шаров лежи у наћва,
Наћве зубма гризуће,
А репићем мигуће.
Ја је покрих бињишем,
Опипах је сикиром,
Поведох је пуници.
Ал' излази пуница,
Мени, јадну, говори:
А ти зете, незете,
Куд се амо везете,
Ево теби два вола,
И трупљица платна,
Води зло од врата!

20.

Црна гора нема разговора,
Него једну синьу кукавицу,
И ту јој је мало разговора
Од Ђурђева до Петрова дана.

У Бањалуци.

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

од Луја Бихнера.

Снага и материја.

„Васиону нити су створили богови, ни људи, него је она увијек била и вјечито ће бити живи огањ, који по одређеној мјери букне и угаси се, — игра, што је Зевсо игра сам са собом.“
Хераклит од Ефеса.

„Коме је вријеме вјечност, и вјечност вријеме — томе је мирна крајина.“
Ј. Беме.

„Снага није какав бог бодач, нити каква ствар одјелита од материјалне основе, она је не одвојито својство материји, која вјечито живи у њој.“ — „Снага, која не би била везана за материју, која би слободно лебдила поврх материје — то је са свијем празна престава. У гушику, угљенику, воденику и кисшику, у сумпору и у фосфору живе вјечито својства њихова.“ (Молешот.)

„Кад погледамо у суштину ствари, видјећемо, да нема ни снаге ни материје. Обоје су само са разнијех гледишта апстракције ствари, као што су ове. Оне попуњају једна другу и претпостављају једна другу. Инокосне немају живота и т. д.“ „Материја није као кола, у која ћош снагу, као коња да упрегнеш и да испрегнеш. Честица гвожђа јест и остаје јамачно једна иста ствар, па летјела она поврх васионе у метеорном камењу, или зујала у шини на точку од ватренијех кола или у крвној

келијци минула кроза сан у поете. — Ова су својства вјечита, она су непромјенита, нити се могу отуђити.“ (Дибуа — Рајмон.)

„Из ничега не може постати никака снага.“ (Либиг.)

„Ништа нам на бјелом свијету не даје права предпостављати егзистенцију снаге по себи и за себе, без тијела, од којега она потиче и на које ради.“ (Кота.)

Овијем ријечима припознатијех природњака започињемо главу, која треба да нас опомене једне од најпростијих и у пошљедицама најважнијих, али баш за то може бити најмање познатих и признатих истина. Нема снаге без материје — ни материје без снаге! Ни једна се не може замислити сама за се; одлучите је и обје ће постати празне апстракције. Замислите материју без снаге, најмање честице, из којих се тијело састоји, без оног система узајмичног привлачења и одбијања, који је саставља и тијелу облик даје, замислите да нема молекуларне снаге у кохезији и афинитету — па шта мислите, шта би онда било? Материја би се морала од један пут распасти у формално ништа. У тјелесном (чуственом) свијету не знамо нигде никаке материјалне честице, која не би имала снаге; а баш овом снагом она врши улогу своју сад у оном облику, сад у савезу са сличним честицама материјалним, сад у савезу с различним. Па и у мисли (идеално) не можемо никако да замислимо материју без снаге. Замислимо каку хоћемо праматерију, па опет између најмањих честица њезинијех мора увек бити систем узајмичног привлачења и одбијања; без тога их не би било и пропале би без трага у ваиони. „Ствар без својства — то није ништа, нити се може памећу замислити нити се у природи наћи.“ (Дрозбах.) — Тако је исто празан и ништав појам снаге без материје. Почем већ имамо закон без изузетка, да со снага може појавити само у материји, то онда снага тако исто не може живјети без материје, као ни материја без снаге. С тога се, као што Мулдер право разлаже, снага не може давати (саопштавати), него само будити. Магнетизам се не може, као што се чини, преносити, него само развивати, откривати, кад промијенимо агрегатско стање медијума честова. Магнецка се снага упија за молекуле гвожђу, и она је н пр. на магнецком штапу најјача ондје, гдје се с поља најмање или ни мало не опажа, т. ј. у сриједи. Замислимо електрицитет, замислимо магнетизам без гвожђа или без онијех тијела, на којима смо гледали појаве снаге ове, без онијех материјалнијех честица, којих узајамно молекуларно задржавање јест баш прави узрок појавама овијем — и онда не бисмо ништа друго имали, него само један појам без икаквог облика, једну празну апстракцију, којој

смо само за то надјели име, не бисмо ли боље разумјели појам тај. Да није било никад материјалних честица, које би могле бити састав електричном стању, то онда не би никад било ни електрицитета, и ми само помоћу једне апстракције не бисмо никад ништа могли ни слутити о електрицитету. Јест, морамо рећи, електрицитета не би никад било без овијех честица! Све тако зване импондерабилије, топлота, свјетлост, електрицитет, магнетизам и т. д. нису ни што више ни што мање, него промјене у агрегацком стању материје — промјене, које као неким надражајем прелазе с једног тијела на друго. Топлота је размицање најситнијих честица материјалних, хладноћа, примицање тијех истих честица; свјетлост и звук то су тијела, која се њишу и крећу као вали. „Електрицитет и магнетичне појаве," вели Целбе, „постају, као свјетлост и топлота, по искуству узајамним односајем тјела, молекула и атома."

На овијем основима именовани испитивачи дефинишу снагу као голо својство материји. Снага тако исто не може бити без материје, као ни виђење без апарата својег, као ни мишљење без апарата својег. „Никад ником није пало на памет," вели Фогт „да доказује, е може бити моћи одвајања и без жљезде, и моћи прикупљања без мишићнијех влакана. Та је идеја тако страшно луда, да нико не смијаше ни помислити на њу, сматрајући те органе." Ништа нас друго не могаше обавијестити о егзистенцији снаге, него промјене, које на материји осјетно опажасмо, и које, скупивши их по сличности својој под једно име, зовијасмо именом „снага"; другим се путем не може ништа о њима знати.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

АВЕРДАР. Први јск. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни, стр. 136.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ, епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни, стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНЕ, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ни, стр. 44.

Књига је Симе Поповића преведена врло добро, стих је у њега гладак, језик разумљив, а штампа лепа. Што се тиче садржаја саме књиге, то не можемо признати да је сасвим од користи нашем народу. Како „Махабарата“ и „Савитра“ тако и „Рамајана“ т. ј. поезија Индијанаца није ништа друго до проговор чеда, које појавивши се тек на свет, још није постало човеком и самосталним карактером. Ту су се измешали људи и богови, богиње, лепотице, гуске и слонови, змије — чуда, што их извршују смртни, бесмртни и животиње. Ту се богови или идеали народа показују глупљи од простих смртника, слободно им је говорити свакојаке бесмислице, и бити онаком децом, какове не ћете наћи међу људима. Можда ће неко приметити, да и Илијада и и Одисеја Омирова, којима се цео свет диви, имају истих мана, каковых и индијске епопеје. Али се ми у томе никако не слажемо. Јелински богови, као и сами Јелини, имају чисто човечији појам, а мане су њихове просто мане човечије, природне; овде се човек бори с моћном природом и у нечем је побеђује: природа помаже човеку, који се труди и мисли, учећи га да даље напредује и да се не плаши препона. Напротив у индијским епопејама и бог и човек нестална су деца, која се, бог би знао за што, срде, лелечу, боре, казне једно друго, и опет се мире и једу и пију заједно. Уопште је појезија Индијанаца туга и радост народа, који је тек почео да живи, или су тек народне песме, каквих има сваки новорођени народ. Ми пак, метнувши руку на срце, велимо, да наше народне песме стоје много више од индијских, и да се у нашим песмама огледа право страдање и истинита радост човечија, дочим ма какав „Нал“ плаче и радује се, не знајући за што, будалиште истом да будалиште, и страда истом да страда. Једном речи, ма да се немачки филолози, археолози и историци усхићују индијским песмама, ипак је то природно само Немцу: он се узнесе и таком беспослицом, које се нико други неби латио. Истина је, има и таковых људи на свету, који мисирску мумију цене већма него хиљаду живих људи.

Сима је Поповић превео „Махабарату“ с немачкога, а не с оригинала, дотеравши местимице (по своме увиђењу) различне абсурдности, које се налазе у многим немачким преводима, дакле и у оригиналу, по томе, што су се Немци навикли све што је старо преводити од речи до речи са свима погрешкама.

Сима је Поповић пуно вешт и српском и немачком језику, и ми мислимо, да му не би сметало прихватити се превода некојих хајнових песама и шилерових драма итд. и то са избором, а не као што раде наши преваћачи, који понајвише бирају најслабије песничке ствари.

Иначе не шкоди, ако ко прочита „Махабарату“, особито ако се занима историјом, историјом књижевности и образовањем народа, будући је „Махабарата“ живот старога века фантастичне Азије, која се некада фантастички развијала те фантастички и пала не оставивши никаква трага, окром неколика милиона робова, које сад гоне неколико хиљада Енглеза. Управо рећи, индијски народ треба да проучавамо, али песме његове нису за нас. Ко прочита књигу Симе Поповића, тај ће о томе мислити као и ми. Како му драго била бујна поезија, ако нема у њој живих слика и живих људи, онда поезија није поезија.

Сад да говоримо о књизи Јована Илића „Пастири.“

Све се више и више увиђа, да искуство мало по мало шири своје границе и прима у свој круг таке елементе, који су му дуго времена били страни: песма узима форму приповетке. Искуство је досад другим животом живило, него што је обично у свету; искуство је искључно ишло на то, да улепшава и теши, и; душа ваља, искуство је вршило свој задатак као што треба, т. ј. обиљивало је и заваравало, у колико је добро било. Исто је искуство као плод узурности ишло на узурност и живило на узуру, наслађавало је доспевне људе, и оно му је давало улицкани, утешљиви и успављујући и ниски карактер, који саставља необходну суштину свакојаких размазних наслада и слађаних санова.

„Ој, кад срцу зора руди,
— Кад му свиће дан...
Мора срце да загуди
Милу песму у милоти
Дивни спевак у дивоти
Да поздрави зору рану,
Да поклони рујном дану
— Гласак уздрктан!...

Тако говори један млад песник, и то са свим основано, јер њему се чини да песник без зоре, без љубави и цвећа није песник. Он се радује и тужи у песми, ал' у самој ствари тешко да се зори радује, а Бог зна, да л' ју је кад и видио! Може бити да он спава до 11 сати? Но треба да покажемо свету, да и ми осећамо красоте света. У осталом туговања и наде, о којима пева већина наших песника, не бише никад истините, тако да у срце дирају; то је та тиха, слатка туга, то су те нејасне наде, којих се потреба потпуно осећа, кад се живи онако на узуру. То није туга, то нису човечије наде у будућност, већ то су

тни осећаји малаксалости. Човек је задовољан и сретан; он
живи, добро једе и пије, не осећа тегобе и страшне мате-
не нужде, ни спољашњег притиска, ни стењање суседа, ни
брата; не тиче га се што му ближњи гладује и зебе. Али у исто
осећа и то, да нешто не достаје, да није све тако у свету,
се не живи као што би требало. То што му не достаје, то
о, што је преко потребно да се изведе општа слика живота,
та сама туга, која за сведоке призива бледи месец, рујну
јарко сунце и шарено цвеће, и која није ништа друго, до
на мисао, којој се рад промене даје сетан невесео карактер.
и тако певао и казивао својих осећаја прост Србин, тежак;
ва радост и његова туга није така; он се не заварава жи-
, не обмањује ни друге лажним осећајима. Читајте народне
. Да можеш опевати прави живог, треба да сам проживиш
опатиш, а човек, који пише тек из беспослице, не може
кнути у душу другог човека. Он н. пр. пева о љубави и
у, или плаче и тужи уз свирку и играпку онда, кад би му
ло веселити се. Зар није бедасто, тужити с тога, што ти је
рица зготовила леп ручак, који те заситио, или што имаш
другу добра и стара вина.

Јован Илић не разликује се од других наших сентименталпесника, само што је узео други начин писања, и из лирике авио приповетку у стиховима под насловом: „Пастири.“ Присмо, да кад се не би у његовој књизи налазиле поједине изе слике, кад би му језик био сувопаран као у г. М. Бана, кад ова га не би била написана чистим и глатким народним слогом, и онда требало велике одважности, да прочиташ до краја то ас готово туђе дело. Г. Илић умео је створити из српског ота тако љупку приповетку, која никако није могла понићи рпског живота. Приповетка није нова, она се понавља разитим начином у свима француским пастирским романима 18. 9. века. Ко познаје књижевност из времена Људевита XV., је сигурно читао стотину романа таког садржаја. У осталом и читалац може наћи и данас таких романа, ако прочита оно је написао Алиберт, Суље и др. Г. Илића јамачно је одушевљавала каква год француска слика с надписом: „La petite Nini nt la lecture à la mère,“ и хтео је да ту слику изведе у стиа и да је примене на српски живот и обичаје. И мож'да би ista постигао своју намеру, да га нису занеле демократске ње Француза, и да за место радње није изабрао шуме и горе, Београд — па најпосле и Палилулу, и да није за јунаке е спеву узео српске пастире, који мисле о свакидашњем лебу,

о порезу, о глади и зими, већ да је изнео на видик децу из којег чиновника, који бере по хиљаду талира плате на годину и по триста дуката у име различних награда.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Пут вођаше тик недокучљивих острва. Код сваког стаде Робертсон и изађе са једним момком на сухо, те покупује од дивљих становника све што треба, често пута са опасношћу самог свог живота. На једном острву мораде се борећи повући натраг, на другом му не дадоше ни да изађе на сухо, а једанпут мал' што их не ухватише острвљани, који су били сасма опколили лађу.

При том долажаху све ближе и ближе обећаној земљи. Робертсон израчуна, да при поспешном ветру не ће ни два дана проћи, а они ће бити на Сајипану и подићи ће благо, за које је он толико страдао, толико грешио!

А још живи један, који има права на полутину целог тог блага, и не само на полутину блага, него и на срце лепоте Терезе, која ће са својом љубави усрећити оног, који јој донесе са собом десет милијона долара. Те речи лепе госпе никако му не идоше из главе.

Али и Вилијам знађаше, да је онај, с којим је на једној лађи, у сваки доба готов да га смакне, само да се покаже згодна прилика, те се с тога добро узимао у памет и пазио је на се. Чуваше се од сваке препирке с Робертсоном, и овај је већ и приметио био, да је увек, кад је спавао Вилијам, Томзон бдио на лађи, и да је овај легао тек онда да почине, кад се Вилијам пробудио. По свој прилици су се договорили тако међу собом и пазише обојица на Робертсона.

У једној необичној топлој ноћи ваљало је баш Вилијаму да управља крмом. Оба момка, што бијаху на крми, заспаше, а и Вилијам се био пружио на хасуру и задрема.

Робертсон је стајао мирно у једној зачкољици. Вилијам је лежао поред крме, а међу обојицом шетао се мали капетан, овамо онамо.

Робертсон гледаше где пред њиме спава онај човек, који му шћаше отети не само полутину блага, него и још више, срце његове драге. Још једна ноћ дели од Сајипанског острва. Ова му ноћ мора бити последња ноћ.

Мали ловац мрожева не ће ни за жива бога да заспи.

Море почиње да бесни, валови се уздижу, а овде а онде подиже се ко по који талас висок као кућа и као да ће сад у стиху да прегута

читаву лађу. Робертсон извежбаним оком види, где се баш један из далека приближује, познаје га по трептећој пени.

— Капетане, рече Томзону, погледајте, где смо. Ја се страхота плашим, да не наседнемо на греду какву.

Томзон приђе столу, на коме је био компас и мапа и поче проучавати степене ширине и дужине.

Робертсон окрену међу тим неколико пута лако крманом, и окрену тако лађу с бока на сусрет ономе грдном валу, место да је кљуном кренуо према њему.

Капетан још непрестано тражаше јужни степен ширине, кад на један мах талас уздигне у вис лађу, на страну је нагну и онда преко ње одјури.

Опасност је та сасма изненадила лађаре, да је тек онда приметише, кад је већ минула.

— Шта би с нама? повиче Томзон, који се био ухватио обема рукама о једну катарку.

— Ништа, одговори Робертсон хладно. Море се нешто мало жести.

Место на коме је лежао Вилијам, било је празно. Из далека се тек могао чути један глас, који је надвикао хуку таласа, а наличио самртничкој вици, за тим га не стаде; још једном се могаше чути, али сада пуно слабије, па онда си могао чути само зујање ветра и бешњење мора.

„Пет милијона долара!“ помисли Робертсон и тражаше међ звездама очи своје доње.

У јутру рано дођу до Тимијанског острва. Шпањолска нека трговачка лађа, која је пролазила мимо њих, зауставиће их и запитаће, ко су и камо иду? Одговоре, да су бисер-ловци, и шпањолски се капетан задовољи тиме и пусти их да иду даље својим путем.

Сад имадоше још кратак пут да преплове. Кроз који час биће на Сајпану.

Кад је већ отишла шпањолска лађа, ступиће мали гојазни капетан Робертсону, те ће га смешећи се запитати:

— Млади пријатељу, не ће ни неколико часова проћи, а ми ћемо бити на мети. Мислите ли, да може мала лађица понети терет од педесет буради?

— За што не?

— А знате ли, да су педесет буради, пуних сребра, прилично тешки?

— Знам.

— И да су педесет буради, пуних злата, још тежи?

Робертсон прену. Вилијам је издао тајну.

— Је л' вам Вилијам поверио какву тајну?

— Наравски, млади пријатељу, наравски. Човек је смртан и не може напред знати, кад ће умрети. Ум за морем, смрт за вратом. На опрезу бити, не може никад шкодити. Добри ми господин приповедаше, на који

начин дођосте до толика блага. Све ми је на длаку приповедио, само не хте казати место, где су новци скривени. И знајући да је човек смртно, трошно створење, оставио ми је једно парче хартије, по којој именује мене себи за наследника, ако би случајно он напрасно преминуо. Да, човек је смртан, а бити на опрезу, не може никад шкодити.

Сва крв појури Робертсону у лице. У онај мах, кад је мали човек мрожева и по трећи пут поменуо даје човек смртан, шчепари га џиновском снагом, подигне га у вис па с њим у море, нека искуси на самоме себи, како је човек смртно, слабо створење. За тим се маши за своја два самокреса, и заповеди обојици лађара, који су били на крми, ако им је живот мио, да врше само своје дужности и да не покушавају, да спасу свога капетана.

Робертсон дође сам Сајпанскоме острву. Једва једном дође до места, на коме је сакривено огромно благо. Сад је било све његово, није га имао ни с ким да дели. Ништа друго не имаде чинити, но да само извади новце, да их натовари на лађу, па да онда лепо отпутује с њима. Никога се не имађаше бојати, сви му такмаци беху тамо, где не певају шево, а на тужбу покојника нема се бојати на земљи.

(Свршиће се.)

У Праг и у Прагу.

(Успомене с пута.)

Прво писмо.

У Бечу, 12. цветња 1868.

Дороги мој, који ниси на дороги!

Славан је то господин био тај цар Асвер. ил' управо Асур, који је царовао целим светом од Инђана па до Етијопљана над сто и двадесет и седам држава. Славан је то господин био, и бивши славан не пропуштао ни једне прилике да не удеси какву славу и част својим великодостојним и верним грађанима своје престонице Сузе, а понајвише сам своме господству. При једној такој слави беше господар света врло „весео од вина," а почем је навек у вину истина и искреност, а искреност не трпи никакве тајне, тако беше и у цара Асура: дође му ћеф да покаже своме народу, како нема никакве тајне пред њим. Но која је највећа тајна азијатског деспоте и сад а камо ли тада? Да која ће бити, ако није харем, ако није царица? У асуровом харему беше царица лепа Вастија. „Нека дође моја царица, да виде моји бољари, да види мој народ, како нема лепше жене на свету!" заповеди цар „весео од вина."

Кызлар-ага оде и дође, ал' царице нема, лепа Вастија неће да дође, срамоти цара пред свима бољарима, пред целом сузанском фукаром. Цару, коме се клања сто двадесет и седам држава, да се противи једна жена и то баш онога часа кад је „весео од вина“ и кад оће да се пофали њоме! „Да је моје очи више не виде!“ — И лепу Вастију оправише у род. И прође слава, прође весеље и цара прође „веселост од вина“ и настаде оно непријетно, оно ужасно чуство, које се зове мамурлук и које нам је тим ужасније што смо у већем госпоству, у већем рахатлуку. Досад је царев мамурлук растеривала лепа Вастија, ал' Вастија је у род оправљена, отерана, ко ће цара да разговара? — „Дајте цару девојака!“ — рекоше цареве слуге, „изведите најлепше девојке целога царства цару пред очи, па нека бира!“ Цару се та мисао допадне. Доведоше по избор најлепше цуре на царев двор, ал' — нема Вастије. Међу доведенима беше једна кћи израиљева по имену Естер, „лепога стаса и мудре памети“; ал' цар је одбио већ толико лепши од ње. „Шта ћеш ти ту, девојко?“ запита је цар осорљиво. „Незнам ни сама, ја сам тела тебе да питам, ал' сад видим да нисам од потребе, због ом остај!“ и лепа чивуткиња се поклони и пође радосно и весело. „Охо!“ помисли цар, „каква је то горопад? иначе је свака била као утучена кад сам је послао од себе, а ова видиш као да се радује, па још одлази пре него што јој каза да иде!“ — „Је с' чула, девојко, стани мало!“ — Цар није жалио за Вастијом толико ради њене лепоте — међу доведеним цурама било је јамачно још и лепши, — он је највише жалио за њом ради поноса, којим се опираше његовој пијаној ћуди и да не беше цар — а царска се не пориче — он би је само ради тога био позвао натраг и молио је да му опрости. Естер је дирнула у ту нежну жицу. Реч по реч, и цар се погоди шњоме и положи круну на ведро чело израиљке.

Већ те видим како се одсмеваш, мислећи у себи: „Па што ми ту растежеш ту плесниву приповетку? Та ваљда и ја имам библију код куће, па могу је оданде читати! — У осталом шта се то тиче твога пута у Праг, шта се то тиче чешкога дивадла, или чега му драго што би забављало српско читаоништво?“

Нешто се мало и тиче. Ти би истина могао ту приповетку читати и у библији, ал' не са свим овако као што ти је ја каза, јер тако су је од прилике преставили синоћ у бечком бургтеатру, у виду једног одломка грилпарцерове недовршене трагедије „Естер“. — Пре сам негде читао где Лаубе рецензује тај одломак, те у заносу свог одушевљења увиђа, да то управо није одломак, да је то читава трагедија. И ја велим, да је то све, ал' не што би то довољно било за једну трагедију, него што та приповетка без велике ћушке библијском преданију није за трагедију. Грилпарцер је морао сам увидити да се затрчао у избору предмета, и његови пријатељи учинили су врло слабу услугу његовом драматичарском гласу изнудивши од њега рукопис за преставу.

Ал' за мене је било особито чари у тој приповеци, ил' управо, баш у самој синоћној престави.

У грилпарцеровом одломку царица Вастија не излази на позорницу, па тако ни синоћ. Ал' Вастија је тако важна особа у целој приповести, да се морала указати пред очима сваког осетљивог гледаоца, па и пред мојима.

Мени се царица Вастија указала у једној првобојној ложи у виду — кнегиње J.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Добисмо важну, преважну књигу: „За слободу и народ. Покушаји Владимира Јовановића, члана уједињене омладине.“ Целом српству добро познати писац предаје ову књигу јавности само за то „да би се изазвале уједињене младе силе Србске на покушаје за слободу и народ, у чему је право и дужност свију људи, па и достојанство и снага младога Србства.“ У овој су књизи ови саставци: I. Шта је слобода. II. Приступ предавању науке о народној привреди у вел. школи у Београду (у септембру 1863.), III. Сагласност у народној привреди. IV. Законитост (по Бастију). V. Савез сила. VI. Србски народ и источно питање. VII. Неколике црте историјског живота Србског из историје Србске књижевности коју је написао Павле Јос. Шафарик. VIII. Србенда и готован. IX. Србин и Србкиња — такви какви су. X. Србска омладина. XI. Слога Србске омладине. XII. Прва скупштина Србске омладине. XII. Поглед на прву скупштину Србске омладине. XIV. Наш народни положај. Наше народно уздање. Мислимо да нам не би приличило да у препоруку ове књиге и у похвалу њеног писца речи трошимо, кад и тако сваки свестан Србин зна шта вреди српству сам писац шта ли радња његова за слободу и народ српски. У место многих речи дакле за сада само толико да је цена књизи 1 фр. а. вр. и да се може добити за готове новце и у уредништву овога листа.

* Добисмо књигу: „Аманет или срећа у пепелу. Позоришна игра у 5 радње с песмама. Написао Јован Деметровић, кројач.“ Цена је књизи 40 н. а. вр., а добити се може у Темишвару код самога писца, који је у свако доба готов овај свој за позориште удешени комад с песмама заједно уступити свакој позоришној дружини, која би га хтела претстављати.

* Стиже нам књига важна за правнике: „Хипотекарно право у кнежевини Србији од Ђ. Павловића. Прегледала и одобрила школска комисија.“ Писац у свом предговору напомиње да се у своме делу није позивао на хипотекарно право код Словена. „Узрок,“ вели, „лежи у томе, што се

ова установа код Словена доцне увела, и што Словени слабо имају обичај служити се залогом а много мање хипотеком. Г. Богишић у свом отличном и врло цењеном делу „Правни обичаји у Словена," вели: „Уговори се утврђују на неколико начина, али су дакако најобичнији јамство и залог. За ову последњу врсту извори наши ћуте а и за прву сасма су оскудни." Дело је посвећено правницима велике школе у Београду, а цена му је 80 н. а. вр.

* „Fővárosi lapok" (престони листови), тај мађарски књижевни лист који у Пешти сваки дан излази, почео је доносити роман Јакова Игњатовића „Тридесет година из живота Милана Наранџића" у добром преводу, који је, ако се не варамо, потекао из пера Јосима Соколовића, који се својски труди, да мађарски свет са српском књижевношћу упозна. Хвала му на томе! Речени лист, радујући се што може тај лаким пером писани роман саопштити, наводи, да Јаков Игњатовић лепо место заузима у српској књижевности и као романтик и као публициста, и да му дела српски свет радо чита, што јасно, лако и лепо пише.

* Добисмо „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti." Књига III. У овој су књизи ови саставци: 1. Бановање Петра Бериславића за краља Људевита II. Од М. Месића. 2. Покрет на словенском југу концем XIV. и почетком XV. столећа. Од дра Фр. Рачкога. 3. Прилози за историју. I. Преписка лажнога цара Стјепана Малога с дубровачком републиком. II. Арапско званично назиље почасно за краљеве српске и бугарске. Од дра В. Богишића. 4. Placere. Од Ф. Курелца. 5. О потреби статистичкога одбора с обзиром на садашње стање хрватске статистике. Од дра П. Матковића. 6. Књижевне обзнане: Studien über Bosnien und die Herzegovina von J. Roskiewicz. — Geschichtliche, politische und topographisch-statistische Beschreibung des Vilajet Bosnien. Von G. Thoemmel. Од дра П. Матковића 7. Изводи из записника југославенске академије знаности и умјетности.

Гласник.

* На позив новосадског омладинског одбора на разговор и договор о васпитавању Српкиња искупили су се 16. маја о. г. у новосадској варошкој шуми на сёло у лепом броју Срби, а у лепшем броју Српкиње. На том договору утврђено је, да овдашњи месни одбор спреми предлог за оснивање народне школе за Српкиње, па онда да се позове годишњи одбор уједињене омладине српске, да се брине о оснивању друштва на акције, помоћу којих би се подигла жељена школа за учење и васпитавање Српкиња. Школа би та била тако удешена, да се у њој могу учити и сиромашне женске па се справљати и за учитељице. Завод би тај имао народни карактер.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗА СЛОБОДУ И НАРОД. Покушаји Владимира Јовановића, члана уједињене омладине Српске. У Новоме Саду. Платонова штампарија 1868. На 8-ни, 2 л. 275 стр. 2. л. Стоји 1 ф. а. вр. или 10 гроша.

КРИН ИЛИ МОРАЛНА ПОУЧЕЊА изложена у 20 писама од мудраца Сенеке. Превео с немачког на српски језик Сава Поповић, бивши чиновник судски. Друго издање. Прештампао: Андрија Станковић, писар полиције у пензији. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 62 стр. и III. стр. уписника. Стоји 4 гр. чар.

АМАНЕТ ИЛИ СРЕЋА У ПЕПЕЛУ. Позоришна игра у 4 радње с песмама. Написао Јован Деметровић. У Темишвару. Печатао Ернест Штегер. 1868. На 16-ни, 136 стр. Стоји 50 н. а. вр.

ИЗВЕШТАЈ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ДЕЛА који је 26. Фебруара поднела комисија што је била одређена да прегледа основне школе. На крају су потписани: председник комисије М. Спасић, члан и деловођа М. Ђ. Милићевић и чланови: С. Сретеновић, В. Вујић, Ст. Бошковић, Ст. Новаковић, др. Натошевић. На 16-ни, 27 стр. без словног листа. („Вила.")

О СЛОБОДИ ОД ЏОНА СТУАРТА МИЉА. Посрбио књежевић Ц. А. Кара-Ђорђевић. У Бечу. У штампарији јерменскога манастира. 1868. На 8-ни, XIII., 2 л. 145 стр. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо ли све издаваче и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар штампун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. III. О љуби Уроша I. најмлађег сина Стефана првовенчанога. — У души ми слобода. Песма Ђене Павловића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. Снага и материја. — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастири; Цар-Стјепан. (Критика.) (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — У Праг и у Прагу. Успомене с пута. Прво писмо. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 17. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈУНА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НА ПАРАСТОСУ
СРПСКОГА КНЕЗА
МИХАИЛА М. ОБРЕНОВИЋА III.

„По милости божијој и вољи народа."
„Време и моје право."

Преда те ступам, душе времена,
По чијој беше милости нам дан,
Јединству српском да навести дан,
По немилости твојој—нема га!
Преда те ступа, не мој слаби глас,
Преда те ступа воља народа:
Од кивна ножа зверског забода
По лицу крвав укршта се млаз
Из бесмртни јој груди протиче
На тешке ране мученичка крв
Из очију јој дажда проминче,
Шат силну крвцу суза сперé врв!
Проговара господар памети:
„Опет си дошла грдна авети,
„Цар-Урошеви мука слико ти?
„По којој ми се јављаш пригоди?
„Измамљујеш' те црни видов дан
„Те напушташ свог заборава стан?
„Слика сам целог српског племена:
Запитат' морам духа времена,
„Што мога кнеза мени негова
„Је л' ово лице права његова?
„Је л' на то смеро, је л' осниво то,
„Кољиво ово и — кољиво то? —
Одговара господар векова:
„Мера је пуна права његова: —
„Мере га сузе народа му свог,—
„Времена свију ја сам живи бог,
„Ал' целу моју бесамрт би дао,
„За једно тако, једно само „јао"!
„Не тари сузе, сенко Србије,
„Извидаће ти грдни рана тров,
„Извидат' мора видов-дане нов,
„Ни не три сузе, лиј' је, црши је!
„Заливај сузом тужног племена
„Божаственога клице семена,
„У твоје груди што га баци кнез:
„Крвников га не мога сатрт' бес;
„Где така дажда семе залије,
„Ту ниче цвеће одабраније,
„То цвеће мора редак дати плод,
„На чудо за свет, на спомен за род!"

ЛАЗА КОСТИЋ.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

IV.

О жени и деци краља Стефана (Драгутина.)

Урош I. оженио је првенца свога Драгутина Катарином-Кателином—кћерју Стефана V. краља угарскога.[1])

Катарина је Драгутину краљу родила: Владислава, Урошица и Јелисавету.[2])

а, О жени краља Владислава.

Карл II. сицилијски краљ, који је за жену имао Марију, млађу сестру наше краљице Катарине, даровао је у име сина свога Карла Мартела, претендента угарске круне, повељом од 19. авг. 1292. „Ladislao primogenito Stephani regis Serviae ob servitia sibi praestita in perpetuum ducatum Slavoniae[3])“ по својој прилици мислећи, да ће га тим за свог сина, Карла Мартела задобити. Ал' не бих рекао да је у том успео, јер већ следеће године видимо, где се посредовањем и суделовањем Андрије III. Млетчанина[4]) последњега изданка лозе Арпадове на престолу угарском и противника поменутог Карла Мартела склапа женидба између Владислава, Драгутиновога сина и Констанције Морозинијеве, рођаке Томазине Морозинијеве, матере Андријине.

Односни женидбени уговор — Strumento di matrimonio celebrato tra Madonna Costanza figliuola di don Michele Morosini di don Albertino, e il Signore Uladislao figlinolo del Re Stefano di Servia, ad instanza dell detto Don Albertino, avunculo dol Signore Andreas Re d' Ungheria, al quale dipoi il detto Signore Vladislavo succedete nel detto Regno — приобштио је Муратори у Script. rer. Italic. T. XXII.

Ради склапљања тог уговора послани су од стране краља Стефана (Драгутина) и краљице Катарине и сина њиова Владислава у Млетке Василије, „Vescovo Bascinense“ (епископ Босански или Мачвански?) e vasallo e servidore del Signore Re Stefano,“ — и Вид Бобаљевић, а придан им је и „Abracito—Abrasico—prete del detto Signore Re Stefano“, те је уговор подписан у Млеткама, у

---

[1]) Дан. стр. 13. и 17.: Гиљф. Бос. стр. 139.; уговор мира г. 1271. скопљен између Стефана V. и чешког Отокара, и који је Стефан ставио и: — „Urosium regem Serviae et Stephanum filium ejus, juniorem regem Serviae, generum nostrum.“ Pray II. стр. 331.

[2]) Шаф. Л. 52. 62. 69.

[3]) Arkiv VII. стр. 20.

[4]) Pray: Commentarii historici de Serviae nexu cum Regno Hungariae ed. E. Fejes, стр. 30. nota a.

великој палати Албертина Морозинија, деда девојачког, у присуству више сведока 24. августа 1293 г. — Констанција, жена нашег краља Владислава, била је дакле кћи Михаила Морозинија, сина Албертина Морозинија, који је био брат Томазина матере краља Андрије III.[1])

У музеуму београдском има копија од портрета Констанције с надписом: „Constantia Maurocena Serviae Regina Vladislai regis uxor A. 1293[2])

Незнам, докле и како је ова Констанција с Драгутином живила. Крстић у историји својој не наводећи изворе ал' по Феслеру вели на стр. 154. да је наш Владислав био зет Владиславу Апору сибињском војводи, који је после смрти краља Андрије III. (1301) важну ролу у Угарској играо.

Туроц[3]) и Бонфиније,[4]) на које се Феслер позива кажу, да је папин легат г. 1308. поменутог ердељског војводу Владислава анатемом поразио и с тога, „quia filiam suam tradiderat filio Stephani, regis Serviae, — као што Туроц — или — regis Macedoniae, — као што га Бонфиније зове — schismatico in uxorem tradiderat." Исто тако има и „Chronicon Budense" где је на стр. 232. у ноти 4. изведено и писмо легата папиног од 25. дек. 1309. Угарски кроничари не кажу нам по имену сина Стефанова, за којим је била кћи ердељског војводе. Могао је то бити Владислав, ако се с Констанцијом ма којим начином раставио био; могао је бити и други син Драгутинов, Урошац који се по троношцу такођер за живота очина оженио, —а могао је бити и Константин син Милутинов (Стефана Уроша) ком речи Бонфинијеве „filio Stephani regis Macedoniae" и више приличе.

Бранковић изрично каже да се Константин, син Милутинов, оженио кћерју војводе Ердељског.[5]) Хипотеза је дакле само, или као што Диканж, ког је Феслер пред очима имао вели „veri admodum simile est, filium istum Stephani Vladislaum esse." —

Даља судбина Владислава краља овде се мене ништа нетиче. У животу био је јошт 1223 године „и ѹмираетъ не оставивъ синовъ но токмо две дщери[6]) (Троношац у глас. V. стр. 48. 58.)

---

[1]) О породици Морозини в. Аркив I. стр. 48.
[2]) В. Гласник XXIII. стр. 65.
[3]) II. гл. 89.
[4]) Дек. II. књ. IX. стр. 248.
[5]) В. Гласник XXI. стр. 241.
[6]) У писму писаном 24. октобра 1223. сроднику „conte de Raugia Lodoyco Mauroceno и обштини дубровачкој спомиње Владислав своју децу „sla vita de miei filioli" (Пуцић II. стр. 4.)

б. О Урошцу, другом сину Драгутиновом

дознајемо из Троношца, да га је отац оженио „**но онъ пребилъ въ чистотѣ тайнѣй и нехотно присовокупитися со ѡбрѹчницею своею.**“

в. Јелисавета кћи Драгутинова

родила је по Летописима србским[1]) три сина: Стефана босанскога бана, Инослава и Владислава, а Владислав роди Тврдка бана и Вучића. У неизданом једном карловачком Летопису контраховано је то овако: **Єлисавета роди 3 сина: Кратка** (sic. место Твртка) **и Влька.**“ Ал' које био отац Стефана бана, Инослава и Владислава, ил' другим речма за ког је удао Драгутин кћер своју Јелисавету? Мавроурбин пише на стр. 271. (руског превода): „Одъ Котромана нѣмчина достиже (банство босанско) въ руки Стефана бана. Умершу же єму лѣта 1310. оставилъ три сина: Стефана, Никослава[2]) и Владислава. Стефанъ найстарій пойде въ Рагузу съ матерію своєю Елізабетою.“ — Поредимо Мавроурбина с Летописима србским па ћемо погодити мужа Јелисаветиног. Стефану Котроманићу бану босанском родила је Јелисавета кћи Драгутинова: Стефана, босанског бана, Нинослава и Владислава и с тога Твртко први краљ босански, син Владисављев, а по баби својој Јелисавети праунук Драгутина краља, зове Неманиће прародитељима својима „**идохь вь србскоую ꙁемлю желаѥ и хоте ѹкрѣпити прѣстоль родитель моихь — и тамо шьдьшѹ ми вѣнчань быхь — на кралѥвство прѣродитель моих**[3]) (Mikl. Mon. 186. и 201.)

Лукарић каже, да је Јелисавета, жена Стефана Котромана бана босанског била кћи Казимира пољског књеза „од Гњезговије“. Покрај свег тог, што је Лукарић куд камо ближи Стефану бану него ја, опет се усуђујем рећи, да је погрешно и Стефана оца са сином Стефаном помешао. За сином Стефаном, с којим је наш Душан рат водио, била је Пољкиња Јелисавета[4]) и с њом је родио он опет Јелисавету, којом се оженио Лудвик маџарски краљ. Ал' тек што се Лукарића опростимо ево нам друге беде и то од нашинца Симе Љубића, који на стр. 223. свог огледала примећује: „Изворна Листина Петра Граденика, кнеза Трогирског од 25. Свибња 1355., која се у Аркиву Млетачком чува, каже, да је

---

[1]) Шаф. Л. 62. 69.

[2]) Гдекоји писци називају га и Мирославом и Константином ал' код Лучића стоји на генеалошкој таблици стр. 531:

Stephanus, Banus Bosnae mor. 1310.

Stephanus Banus — Vladislaus Ninoslaus

Elisabetha — Tvarko rex Bosniae — Wchich Banus.

мати бана Стефана (Стјепана Стјепановог) била сестра Младина Бребирског". Противу Листине мучно је војевати, и ја сам, који се клањам Листинама, морао би све што о Јелисавети нашој рекох и тврдих као неистинито прекрижати и опозвати. Amicus Plato, amicus Aristotelcs, sed maxima amica veritas! — Јест! ал' смемо ли се на С. Љубића ослонити? Иса, Иса!! — Други историци[1]) кажу да је Јелена жена Владислава брата бана Стефана била од породице грофова Бребирски; да није Љубић оца са сином помешао? Помешао ил' непомешао, ја волим бар у овај пар веровати нашим летописима и са г. Рачким председником југославенске академије[2]) држати, да је Јелисавета, кћи краља Драгутина, била жена Стефана Котроманића, мати Стефана бана, Владислава и Нинослава, а баба Тврткa краља босанскога.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

У вече тог истог дана у кући Саве Јовановића био је ако не бал, а оно нешто налик на њ — „соаре". Ту је учествовао сав цвет београдске аристократије, са својим госпама и младом господом. У осталом ту је било и неколико будућих барона: био је Живодерић са својом госпојом, а Подлецић са својом, Кукурузић без госпоје, дежмекасти советник, дуги као трска министар са својом госпојом, и много много других од те „класе", а од смртних „простих" био је само Љубомир Каљмић и неколико младих људи из певачког друштва, које је Сава дозвао само за то, да му песмом госте веселе. Ту ти је био и кир Коста, који је „вездјесушти", где само има славе, ил' погреба, венчања ил' крштења, где долазе звани и незвани ту ти је он.

Искупише се. „Отменија" господа поседа око зеленог стола и поче шушкати; „паметнији" седоше башка и почеше да говоре о „принципима"; „ветропири" одоше у другу собу женама

---

[1]) Јосиф Подхрадски у издању свом кронике будимске примећујући на стр. 232. да је Јелисавета жена Лудовика краља мађарског била кћи босанског бана Стефана додаје и ово: „Ladislaus Szőrény in Vindiciis Sirmens. p. 9—11. eam ex Neemania gente satam esse scribit." У издању тог Серињијевог делцета од г, 1734. нема о томе ни речце, а у позније издање мислим од г. 1747, нисам могао завирити.

[2]) В. Енглову историју III. стр. 258.; Љубића стр. 223.

[1]) Schimek Gesch. des Königr. Bosnien стр. 69. nota 2.

[2]) Rad. jug. akad. II. стр.

да им праве „кур“, а „умерењаци“ шћућурили се у угао па ћуте „умни“ а међ њима је био и редактор једних многопоштованих и велеважних новина, чкољав човечић, ћопав, са подугом њушком. Још нису ни поседали, а већ се отвори страшна препирка о важним државним и политичким питањима.

— Знаш ли ти, овчујска главо? — говорио је редактор велеважних новина једном жутокљуном чиновничићу — камо нам лепе среће да имамо бар десет Канова, па би Србија била најсрећнија држава на свету. Ти не мож' ни да разумеш, ко је то Кан! Истина хоће мало по кадкад и да пресоли, ал' ко не ће, ко је без греха? Кан управо и јесте накит и углед оног „принципа“ кога ми остварујемо!

— То је истина све лепо, — умеша се г. Кукурузић, али мени се не допада што тај наш велики драматург и политик врло често мења своја убеђења и лепи се час једној час другој партији.

— Али, молим вас, кажите ми ко од нас не мења своја убеђења, ко од нас не иде по духу времена? Та, за бога, то значи стајати на једном месту и не развијати се! Ми сви треба да радимо оно што је од ваљде и нама и нашим принципалима. Ето тако треба! Паметни људи, господо моја, служе и Богу и мамону, па код њих су свагда и све овце на броју и вуци сити.

Неколико од присутних забезекнуше се на те речи.

— Што се чудите, — продужи редактор; кад је то све о чему вам говорим, најпростија ствар. Та у свему треба имати политике, па богме и у најпростијим стварима. Ето погледајте шта раде паметни људи: Наполеон не воли руског цара, и опет се вози шњим у једном интову, краљица Викторија мрзи Метерниха, Деак Стенлеја, и т. д. а опет се рукују и осмешкују једно на другог. Интереси, господа моја, интереси то је осовина око које се све обрће и више ништа....

— Подлац, — зачу се из угла, у ком су младићи седели, но редактор то не чу, или се учини да не чу, па продужи:

— Ето видите — ја, ја сам досад много варао, а то све за то да би се постигле приватне и опште цели... Па ко може да ме за то кори? Да ја свет не лажем, мене би свет лагао!

— А хришћанска дужност и хришћанска осећања, — запита дежмекасти советник, — погледавши га тако глупо, да ти сузе потеку. Та и у старом и новом завету пише, да не варамо ближње, да их поштујемо, и да делимо с другима оно што имамо.

— Кажите ми, молим вас, који је хришћанин дао своју хаљину лопову, што му је украо кошуљу, — запита неки мрачњак. Ко је пружио десни образ кад су га по левом ударили? Па и ви, го-

сподине, што тако лепо знате шта по заветима пише, кад рекосте двадесет шестог: вала доста сам јео на правди Бога, ово дајем на сиротињу, на школе и заводе? . . Па и ви славни редакторе . . .

— Ви не говорите оно о чему се овде повела реч, — сецао је јетки редактор. Зар ви не знате да треба другима давати, да нама други дају, клањати се другоме да се и нама клањају . . .

Око оратора круг се начини све већи од свакојаких људи, а неки већ почеше убеђивати се да он говори истину, да је то заиста тако, а нађе се и таких морских либералаца, који са радошћу у срцу и с осмехом на образу притискоше руку редактору, оном истом, ког су јуче каил били да удаве, оном истом о коме са презором говораху и викаху му на новине, које нигда у руке несу хтели узети.

Ми смо Срби онако исто људи као што су били и људи пре нас. Свак ко је читао историју врло добро зна, шта су говорили Римљани кад је Брутус изговорио беседу своју. Они га дизаше до неба, коваше га у звезде, хтедоше да му подигну споменик, да му кип поставе у капитолу, хтедоше да га начине првим конзулом, царем, императором, но кад изиђе на трибину Марко Антоније па рече неколико појетских слатких речи, а та иста гомила што избираше Брута за императора; оде да му кућу запали, да му децу побије. Па и код нас то исто бива и људи што данас вичу да су права народа света и „неприкосновена“, сутра пружају руку подлецима, и куде оно што јуче хвалише. А од куд то? Да није отуд што још несмо грађански сазрели, или отуд што су нам у мозгу по самој словенској крви усађени у место идеја, у место тврдих убеђења дукати, вино, цуре, карте и т д. Ми непрестано вичемо. — Где год је добро и поштено, ми тамо најпре свињство угледамо, ил' ако коме израсте на носу чибуљица ил' брадавица, ми то одмах приметимо, а да му је пуно срце врлина, ми сто година да поред њега пролазимо, то угледали не би. Или на против. Кад угледамо човека да се осмехне на нас и да нас помилује, онда слободно нек нас узјаше за врат па нек тера како њему воља, а нама расте перје, ми се радујемо и готови смо живот жртвовати, па му и сами пружамо буџу да нам ребра ломи. А што је још најгоре то је, да људи што јуче беху у једној партији, рачунећи се светом и безгрешном, данас прелазе у другу, и смеју се оној, у којој су јуче били, па јављају целом свету да су грешни људи, те моле браћу да им опросте грехове, и да приме у своје стадо заблуделу овцу. Горка је истина, ал' треба да признамо да смо ми још далеко од тога да увидимо,

да смејући се брату своме смејемо се себи, да натерујући брата свога да игра како му свирамо, да се клања, да пузи, да се улагује и облизује, тим самим ми играмо како нам свирају, да ми клањамо и пузимо другоме. Код нас нема јединства ни братства, дакле ни слободе; за то ништа није чудновато, што свак дере на своју страну, а сви смо скупа мангупи и несрећници, господо моја!

И тако господина редактора окружили људи од свакојаких партија, и с благоговјењем пиље му у очи. Охрабрив се овим погледом он продужи:

— Ето видите, има људи, што се смеју нашем појети, што се оставио својих заблуда и прилепио се нашој партији, па му и песму сачинили, те је сад деца и по улицама певају па чак и цигани је научили, те је сад можеш чути у свакој кавани. На ти смерни редактор осмешкујући се одпоче:

Коња јаше млад делија,
Коњиц му је бедевија,
Ђиди Јово, бре! и т. д.

— Е, де'те, молим вас, кажите ми шта има ту смешнога. Био човек сирома па се сад дочепао добре плате и опаметио се. Право има, а шта га његове браће имају и већу плату па никад ништа од њих, а он као човек иде за временом, и... и отпоче да буба тако красноречиво којекакве глупости и подлости преподобни редактор, да би чак и вране и свраке зинуле, и дивиле се беседничком дару његовом.

У углу где је омладина била, водио се са свим друкчији разговор.

— Јадна земљо наша, — говорио је Љубомир Кальмић своме малом друштву; на што си спала да те оваки подлеци бране и заступају! Да васкрсне сад Ђорђе и Вељко би се ужаснули кад би видели ко се сад шири по оној земљи за чије ослобођење они крв пролеваху. Код нас нема праве и слободне човечности, која одликује образоване људе од варвара. Овде живи надувено и гадно „високомерије“ и надувена власт, што натиче качкете и цилиндре на главу е би наличила на Европце. Она у том лажном величију и сјајности гази све што је истино, велико и слободно. Па сад кад је највише стало да се снаге уједине, да се сруши општи непријатељ, што нам толико векова крв пије и браћу коље, сад се код нас раздори граде... Сад би, ако никад, код нас било од највеће вајде да се једном признају сва права народа, да му се врати оно што му је одузето, да се пође сталнијим, сигурнијим путем. Нова је наука доказала, да држава може бити само онда велика, кад је образована, јер је образовање она велика сила, што

убеђује све, што је противно човештву и цивилизацији. А како је код нас? Разслабљени су живци народног организма, све се креће истина лагано, али се тек креће и развија се природним законима, па као што нема силе, која би спречила да се сунце не роди, тако нема силе, која би зауставила развитак народа. Јер су вечни и неодољиви закони природе, пред њима морају пасти бајонети, тавнице, цензуре и тутори, они ће победити и светлост ће се просути, а таме ће нестати, сунце ће слободе гранути свима народима....

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.*)

1.

Бубањ бије од града до града,
Зове Јању од Соколовића.
Преко које горе преведоше,
Она гора јабуком родила;
Преко које воде преведоше,
Она вода вином отицала;
У које је село уведоше,
Оно село здраво и весело;
У коју је кућу уведоше:
Око куће сење и јасење
А у кући здравље и весеље.

2.

Фалила се Јагица девојка,
Да би златом гору основала
И у гори мајдан направила,
У мајдану цркву сазидала,
Све олтаре од драгог камена.
То се чудо чак до цара чуло,
Им'о царе двије верне слуге,
Он говори својима слугама:
„Бора ј' вама, двије верне слуге!
Ви идите к Јагици девојци,
Нит' ју бијте, нит' круто вежите,
Већ ју просто к мени доведите."
То су слуге за Бога примиле,
Они иду к Јагици девојци,
Нит' ју бише, ни круто везаше,
Већ ју цару просто доведоше.
Ал' говори царе господаре:
„Је л' истина, Јагица девојко!
Је л' истина што људи говоре?"
Ал' говори Јагица девојка:
„Јест истина, царе господаре,
Јест истина што људи говоре,
Да би златом гору основала,
И у гори мајдан направила,
У мајдану цркву сазидала,
Све олтаре од драгог камена."

3.

Родила лоза два грозда,
Ранила мајка две кћери,
Једној је име Аница,
А другој име Марица.
Запроси Иво Марицу,
Не да му мајка Марице,
Веће му даје Аницу!

*) За ову збирку досад пештампаних пећином по Славонији скупљених песама дао је књижевни одбор „Матице Српске" скупљачу 25. фр, а. вр. у име награде, а предложиће је књижевном одељењу да се и боље награди. У.

Ана је мало старија.
Испроси Иво Аницу;
Када су дошли до мора,
Говори Ана Аница:
„О Иво, друже рођени!
Напој ме ладне водице
Из твоје руке деснице.“
Говори Иво Аници:
„О Ано, друже рођени!
Сагни се, прегни до земље,
Напиј се ладне водице.“
Саже се Ана Аница,
Саже се, прегну до земље,
Тури ју Иво у море.
Када је прошла година,
Ал' иде Иво к мамици,
Питала га је мамица:
„Ој Иво, зете рођени!
Шта ради наша Аница?“ —
„Танко је платно наврзла,
Младо је чедо имала,
Танко је платно тргљиво,
Младо је чедо плачљиво“
Ал' иде Мара Марица
Ка својој секи Аници;
Када је дошла до мора,
Говори Мара Марица:
„Ој Иво, сватче рођени!
Напој ме ладне водице
Из твоје руке деснице.“
Говори Иво Марици:
„Ој Маро, свајо рођена!
Сагни се, прегни до земље,
Напиј се ладни водице.“
Саже се Мара Марица,
Саже се, прегну до земље,
Напи се ладне водице.
Говори Мара Марица:
Ој Иво, сватче рођени!
Што ли се морје лелуја?
Или је риба моруља?
Или звезда даница?“
Говори Иво Марици:
„Ој Маро, свајо рођена!
Што ли се морје лелуја
Нити је риба моруља.
Нити је звезда даница,
Већ твоја сека Аница.“

4.

Марица се у коло опрема,
Своју мајку болану оставља;
Лепо ј' Мару научила мајка:
„Ој Марице, моја ћери драга!
Кад ти пођеш у то коло, Маро,
Сакриј лице за сребрне венце,
Црне очи за два мила браца,
Беле руке у свил'не рукаве.“
То ј' Марица послушала мајке:
Крила лице за сребрне венце,
Црне очи за два мила браца,
Беле руке у свил'не рукаве.

5.

Фалила се Алибеговица
Да удаје ћеру и пасторку:
Ћеру даје Сењу бијеломе,
А пасторку у Латине мудре;
Ћери руво од зелене свиле,
А пасторки од бијела платна.
Књигу пише Алибеговица,
Књигу пише Сењу бијеломе:
„Бора ј' теби, из Сења госпоја!
Је л' ти снаја ћудна и повољна?“
Отписује из Сења госпоја:
„Бора т' пријо Алибеговице!
Није м' снаа ћудна и повољна,
Ни м' је доста рува донијела;
Како сам ју у мој двор довела,
Бели су ми потавнили двори.
Од мог двора гости одбегнуше.“ —
Књигу пише Алибеговица,
Књигу пише у Латине мудре:
„Бора ј' теби Латинска госпоја!

Је л' ти снаа ћудна и повољна?“ Јест' ми доста руве донијела;
Отписује Латинка госпоја: Како сам је у мој двор довела,
„Бора т', пријо, Алибеговице! Црни су ми побелили двори,
Јест' ми снаја ћудна и повољна, У мом двору гости додијаше.“

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

од Луја Бихнера.

Снага и материја.

(Свршетак.)

Каква се општа философска посљедица може извести из овог колико простог толико природног сазнања?

Да они, који попују о некој творачкој снази, што је тобоже свијет из саме себе или из ничега створила, да се хватају у коштац с првим и најпростијим начелом философског и емпиричког погледа природног! Како би могло бити снаге, која се не појављује у самој материји, него њоме влада како хоће, по ћефу својем? Тако се исто одвојена снага не могаше пренијети на материју, која нема ни облика ни закона, те тако створити свијет. Јер ми смо видјели, да не може бити ни материје ни снаге, одлучене свака за се. А да свијет није могао из ничега постати, показаће нам један доцнији поглед, који говори о бесмртности материје. Ништа — није само лоћично, него и емпирично ништа. Свијет или материја са својствима свијем, које ми снагом зовемо, вјечито је био и вјечито ће бити; — једном ријечју: свијет се не може створити. У колико је још другијех односаја немогућна престава индивидуалне творачке снаге, ми ћемо доцније у погледима својијем неколико пута показати. Да свијет нема никаке владе, као што се обично вели, него да покрети материје слушају неку савршену а у њој самој основану нужност природну, у којој нема никаквог изузетка — који би изображен човек, ако је само поле познат с природним наукама, посумњао данас у ову истину? А да снага — да употребимо једанпут овај израз in abstracto — може бити само така снага, да само тада може постојати, кад ради и докле ради — то је тако исто јасно. Кад бисмо дакле хтели каку творачку снагу, каку апсолутну потенцију, каку прадушу, како непознато x — и каких ти још имена нема! — замислити као узрок свијету, то бисмо морали, примијенивши појам времена на њ, рећи, да није могла бити ни прије ни послије створења свијета. Прије није могла бити, јер се појам таке снаге не може да сложи с идејом-

ничега или мртвила. Није могло бити творачке снаге, а да она не ствара што; да речемо пак, да је она дуго времена била са свим мирна и лијена па се није ни дотицала материје, која је без облика и покрета — али то смо већ отоич доказали, да не може бити. Мирна, непокретна творачка снага — то би била тако исто јалова и ништава апстракција, као и она, да има снаге без материје. Послије није могла или не може бити, јер се почивање и нерад не могу никако да сложе с појмом таке снаге, него је потиру. Покрет материје бива само по законима, који у њојзи самој раде, а начин како долазе на свијет ствари није ништа друго, него — производ разнијех и разноликих, случајнијех или потребитих комбинација узајамнијех материјалних покрета. Никад и нигдје, ни у које доба и ни у којем најдаљем простору, до којег допире очалин наш, није се могла потворити ни једна чињеница, која би била изузетак од овог правила, која би имала неку непосредну снагу, што изван ствари самостално ради. Али снага, која се не показује, таке снаге не може бити или бар ми не можемо о њој никако мислити. Замишљати таку снагу у неком вјечитом, задовољном почивању или у неком филозофисању саме себе — то ће рећи, опет градити неку празну и ћудљиву апстракцију без емпиричке основе. И тако остаје још једна трећа могућност, т. ј. опет једна колико чудновата толико излишна претпоставка, као да је бајаги творачка снага на један пут, не зна се за што, из ничега искочила, свијет створила (из чега?) и чим је то свршила опет се загњурила у саму себе, указала се као на свијет и нестало је у васиони. Философи и нефилософи још од ваjкада су с љубављу његовали ову претпоставку, нарочито пошљедњи, мислећи е ће моћи овијем путем савршено непоречну чињеницу једном већ утврђеног и непромјенитог реда свјетскога да помире с вјером у неки индивидуалан принцип што ствара. На и све религиозне претпоставке наслањује се више или мање на ову идеју, само с том разликом, што оне веле да је тај свјетски дух по створењу свијета миран, да он почива, али је он опет индивидуја, која може свакад и у свако доба оборити законе своје што их је дала. Претпоставке, као што је ова пошљедња, не могу нас више занимати, јер се не држе никаког философског пута, него само личка човјечанска својства и несавршенства преносе на философске појмове и на место знања свуда вјеру постављају. Како пак стоје ове пошљедње претпоставке у својим философским односајима — значило би млатити сламу, кад бисмо узели доказивати ништавост њихну. Сама примјена појма о времену, којем се знају

границе, на творачку снагу — то је већ једна лудост; а друга је још већа, да је та творачка снага постала из ничега. „Из ничега не може постати никака снага.“ (Либиг.) „Апсолутно ништа не може се ни замислити.“ (Цолбе.)

И кад творачке снаге није могло бити прије постанка другијех ствари, кад је не може бити ни послије постанка, кад се на пошљетку не може ни замислити, да је она била само за један тренут; кад је материја бесмртна, кад нема материје без снаге, ни снаге без материје — онда не може бити више никаке сумње, да свијет није могао бити створен, него да је он вјечит. Што не може бити одлучено, то није никад ни могло бити одлучено! Што не може бити уништено, то није могло бити ни створено! „Материја нити је створена, нити се може уништити.“ (Фолт.)

КЊИЖЕВНОСТ.

(Свршетак.)

АВЕРДАР. Први јск. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни, стр. 136.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ, епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни, стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНЕ, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ни, стр. 44.

Ал' ко ће веровати, да у Србији просте дјевојке — пастирке — говоре овима речима своме драгоме:

„Ви немојте, млади, с Богом војевати,
Ни јуначку крвцу своју пролевати,
Ну пођите за мном оба Маловану,
Лијепоме оном горском ђулистану,
Извићу се, тужна, у врх чарне горе,
Ви потјеч'те к' мени, који прије море,
Па коме ли од вас будем суђеница,
Ономе ћу, млада, бити вјереница.“ (Стр. 58.)

Како хоћете, ал' то није Српкиња, но нешто налик на писца, који не зна кога треба љубити и кога мрзити, него љуби и мрзи по околностима. Српска жена није така.

Но да рекнемо коју и о садржају спева. У Србији живе млади пастири и пастирке, и само им је то посао, да певају, да миришу цвеће, да слушају тице и да се веселе. Пастири Љубинко и Милан заљубе се у пастирку Ружу, која воли Љубинка, а у осталом се не одриче ни Милана. Ну ево сватови повели невесту да је венчају са Љубинком, а Милан, који је побегао од искушења, наједанпут се појави, говорећи да је Ружа његова. — Не ћеш, вели Љубинко, она је моја, те се међу пастирима започе бој. Ту се као анђео хранитељ јави Ружа, те ме даде јунацима да поделе међдана, но им рече да пођу на гору Малован, па ко први до ње доспе, ономе ће бити љуба. Јунаци је послушаше и пођоше гори Маловану, те заједно потекоше к девојци, па како су били обојица силни и једнако заљубљени, после неких нада на једној и на другој страни, сврши се овако:

„И падоше к земљи побратима оба,
У једноме часу и у једно доба,
Попадаше млади самрт им се спрема,
Виђе Ружа јадна, ал' помоћи нема,
Па Љубинку приђе, грозне сузе лије,
Пољуби га, млада, међу очи двије.
Пољубац јој, побро, на срдашцу оста,
Е биће јој, богме, за навијек доста!
Диже се Љубинко па на земљу паде,
Осмехну се, млађан, Богу душу даде —
А уздахну Ружа, земља се потреса,
Уздах јој се тужној изви под небеса!
Пољуби га, млада, међу очи двије,
Па Милану приђе, грозне сузе лије,
Пољубац јој, побро, на срдашцу оста,
Е биће јој, богме, за навијек доста!
Подиже се Милан па на земљу паде,
Осмехну се, млађан, Богу душу даде —
Препаде се сунце и чудо га снађе,
Па крваво сунце за облаке зађе!
Над гором се диже хука и олуја,
А процвиље Ружа кано љута гуја:
„Авај мени јадној, голема гријеха!
„Ајме тужној мени, од сад и до века!
„Милане? Љубинко? Зар се несјећате,
„Е пољубац мени јадно неврћате?"
Па погледа Ружа два сокола сива,
Удари се ножем посред срца жива!

Махну Ружа руком па на земљу паде.
Како млада паде, више не устаде.“

Није л' истина, да је та ефектна и поетична слика веома мила и жалостива? Да је у њој свега, само не српских карактера? Истина је, да је предмет повести г. Илића познат српском народу и да је покојни Вук некада у својој „Даници“ питао: „Камо српски Лафонтен, или ако смемо рећи Валтер Скот, који би нам по овој повести роман написао?“ Све је то красно; ми верујемо да та прича живи у устима народа, али јој садржај није потекао из духа чисто српскога, као што нису српскога духа ни оне народне песме, у којима брат продаје сестру, муж жену (Краљевић Марко) и отац кћер. Ти садржаји нису наши, нису српски ни словенски, него турски и татарски, и кад би се у нас баш и нашло нешто слично, да је н. пр. отац продао кћер, то је тек спољна побуда и никако се не може односити на народ и народне обичаје. А сувремена српска повест па и историјска треба да има народни значај.

Не обзирући се на ове мане у књизи г. Илијћа, морамо признати, да он не само што добро познаје народне обичаје, него је вешт и складу народне речи, те је упознат и са разликама и красотама језика, и у опште са духом народа. Налазе се у књизи г. Илијћа такове појединe слике, које су збиља кадре мекша срца милином и насладом испунити. Ево томе примера:

— — — — — —

„Већ је оно Космај планина висока,
Златну круну прима, сунце од истока.
Маглица га пасом опасала сива,
Зорица га мајска грли и цјелива,
Па се, силан, диже у висину горе,
Као сури ор'о у небесне дворе,
И ћутећи гледа, к'о стијена тврда,
На безбројна поља, планине и брда,
Голе прси пружа и витешко чело,
Рекао би нука оно сунце врело
Да почине часом и мору се спрема,
Нек га море љушка, докле незадрема.
Ај, како се, побро, под небеса вије!
Сунашце трепери па се тихо смије!
По бедри му росна осула се трава,
По травици љиљан и љубица плава,
А витешко крило, плеће и рамена,

Покрила му дивно горица зелена.
Ту поточић тихо кроз гору се краде,
Да поплаши јањце и пастире младе,
Ама они, клети, за то и нехају,
Преко њега скачу и на пут му стају,
А он, љутит, ћипа, срдито ромори,
Па долином цвјетном жубори, жубори!"

Ми велимо, да би г. Илијћ веома добро учинио, кад би бирао слике из природног живота српског народа, тиме би он у напред подстакнуо српско искуство. Осим тога не би шкодило г. Илијћу, кад би се чувао растезања и понављања, јер тога је у њега много.

О књизи Милована Јанковића било је већ говора у „Застави" бр. 36, за то и не ћемо овде о њој опширније говорити. Књига „Српски цар Стјепане" компилација је из различних народних песама, а по томе разумљива простом народу; она је поникла из његовог духа. Ал' ево невоље! Сам садржај књиге тако исто не одговара свом задатку, као и у осталих неких песника. Какви треба да буду романи, приповетке, песме, драме и др. о томе смо наумили говорити у идућим бројевима „Матице" и за то се овде ограничавамо на оно, што се тиче саме књиге г. Јанковића.

Г. Јанковић врло добро познаје народне песме, живот и обичаје народа, и он би веома добро учинио, кад би прегао да напише приповетку оваким истим језиком, истим размером и истим народним говором, у којој не би био садржај цар Стјепан, ни Душан, ни оно што је преживило свој век, већ горуће питање суврменог живота. Као што ми мислимо, могу се узимати предмети из историје, ал' треба да се таковим предметима да суврмени интерес, суврмени поглед на ствари, јер рећи ћемо једанпут за свагда: свака драма, поема, роман и др. ваља да се пише не тек из другог времена, него да се и други поучи; једном речи, кад би предмет књиге г. Јанковића био узет из суврменог живота, тада би она у пуном смислу одговорила задатку. Љ. К.

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Свршетак.)

Али чим ступи на обалу, примети из далека на мору лађу неку, која се све више и више приближаваше острву. Орловским оком своји познаде одмах, да је то шпанска лађа, коју су отојич срели. Шта ће да тражи овде та лађа?

— Лађа ме гони, рече туробно.

А право је имао. Мали ловац мрежева беше вешт пливач; пливајући дође до обале тинијанског острва, ту нађе шпањолска капетана и каже му целу тајну. Шпањолац се с места поврати натраг, да учини јуриш на Робертсона и на његових десет милијона долара.

Робертсон је као што рекосмо, приметио, да се лађа враћа њега ради само, шчепа дакле своје оружје и побегне унутра у острво. Права се хајка заноче сада, баш као да хоће да истерају с острва како дивље звере. Робертсон је чуо дивљу вику својих потерача и чињаше му се, као да су дуси његове поубијане дружине, па иште од њега сваки свој део од блага. Очајно је бегао испред њих. Мета беше већ достигнута, победа му беше тако рећи већ у рукама, и у часу ликовања да пропадне сада! Читав га дан гонише, а не могоше га ухватити, на послетку се тако сакрије, да га већ нико неје ни могао наћи.

Шпањолци потргоше сада од појаса превару и лукавство. Привезаше празан чамац уз обалу, а неколико их се морнара скрише на близу. Варка поможе. Робертсон примети из своје зачкољице остављени чамац, и оставив стрму гребен, уз коју се до сад шћућурио био, скочи у чамац.

Само му то још чекаше потерачи. Навалише на њ; двојицу од њих убије, једнога рани ножем, четвртоме пак пође за руком, да га од остраг обори доле, на што га притискоше и свезаше.

Пачеко, капетан шпањолске лађе, даде га довести преда се и рече, да зна за његову тајну.

— Ако за њу знаш, онда ме поштеди с даљим испитивањима, одговори му охоло гусар.

— Хоћу само да знам још, где је то благо сакривено.

— Елем, то још не знаш? Не ћеш дакле никад ни знати.

— Живот је твој у мојој руци.

— Ја сам готов за смрт.

— Помисли, да сам ја Шпањолац, да су ми најстрашнија мучења инквизиције прилично позната.

— Ипак те се не бојим.

— Капетане, немојмо говорити као деца. Реците, где је благо скривено, и ја вам дајем реч, да ћете бити добро награђени. Сто хиљада долара најмање. Одваж'те се дакле. Сто хиљада долара или стотину швигара. Промислите се, два сахате имате времена.

Робертсон се два пуна, мучна сахата бораше са самим собом. Стотину швигара! Охолом, частољубном човеку, кога се још нико неје дотакао не кажњен! Страхотна беше то алтернатива (бирање од двојега једно)! „Показаће место нека га само изведу на обалу." рече после два сахата. Био се са свим отважио, да то учини, али кад је седио у чамцу, падне му на један мах у памет, како је то страшно, да сад другоме изда

оно благо, због кога је толико грешио, толико њих поубијао, да ће сад за на веки изгубити Терезу, кад је већ са свим мислио, да је његова, и страшно га беснило спопадне, те као стрела суне у море.

— Охо, тако се нисмо погодили, повиче Шпањолац и скочи за њим.

У неизмерној дубљини, скоро на дну мора, ухвати бегунца, и извуче га на поље. По ново га свезаше.

— Од мене ниси сигуран ни на дну мора, рече Шпањолац.

Робертсон се борио псујући са својим непријатељима и хтеде у очајању силом да размрска своју главу. Кад му и то не пође за руком, поче се договарати с морнарима и обећаваше им стотинама хиљада, само да га ослободе и да убију свог капетана.

Капетан на послетку заповеди, да му запуше и уста Бојао се, да му не ће и ухваћен и привезан нашкодити.

Сад га даде привезати за клупу и заповеди, да се донесе камџија. Оцепише му двадесет и пет, и Робертсон их издржа, а не рече ни „јао и помагај!“

— Још двадесет и пет, заповеди Пачеко.

Сад се продера Робертсон, на што га одрешише.

Данћући, рече, да ће све исказати. „С друге стране острва благо је прикривено“, рече.

И с друге стране острва беше залив, који је он увек при његовим пређашњим путовањима нашао пуна наточена неким лепим животињама, које морнари обично називаше морским вилама и које је нека врста најопаснијих јониних риба, што прождиру људе.

Кад дођоше до залива, примети Робертсон једну страшну јонину рибу, која је ишла за лађом.

Чамац беше спремљен, морнари се већ латише весала. Чекаху још на Робертсона. Овај остави лађу с привезаним на леђи рукама, и кад ступи ногом у чамац, баци се свом снагом својом натраг у море.

Вешт пливач скочи с места за њим и на брзо га достиже. После неколико тренутака указаше се две људске главе на морској површини. У тај мах цикнуше сви љуто упрепашћени. Приметише горостасну јонину рибу, која као стрела појури на хрваче. Сад се обоје уздигоше у ваз, тела им беху са свим једно уз друго приљубљена, као да су срасла једно за друго . . . још мало . . . и риба их обојицу дочепа за ноге.

Гњурачу се отргну страшан узвик бола. Робертсон ћуташе као заливен. У стику их нестаде са површја, само крвав млаз, који се полагано ширио по води, казиваше, шта се збивало тамо доле.

Јонина риба закопа тајну од десет милијона долара! Почеше их тражити, али све за бадава, нико их не могаше наћи.

Меденила, гувернер маријанских острва, посла шест стотина радо-

ника онамо, где је благо скривено било, да сав тај крај промотре и прометну. Копало се и с десна и с лева, али узалуд. Потрес земље покренуо је и рекин правац, вода напусти старо своје корито и сада може да не би ни сам Робертсон међ нагомиланим стењем нашао свога блага.

А оно је ипак на свом старом месту, нико се не хасни њиме, нико га не може да нађе, и многи матрози сањају о томе огромноме благу.

Десет милијона долара узеше толико њима живот, мир на земљи, а спас с ону страну гроба: а нико не доби њима ни једног циглог, мирног, оретног часа!

Превео В—ун.

Матица Српска.

Седница управљајућег одбора 22. марта.

Гаврило Јанковић пита за цену текелијне куће у Араду под. бр. 6.

Јован Берчан, као купац текелијне куће у Араду на угљеном тргу под бр. 1. иште да се предузму неке поправке на кући.

Главни фискал јавља, да је у реду уговор, који је утврђен између овога друштва и купца Матије Бендова о проданој кући текелијној у Араду под бр. 55.

Михаило Лазић у Араду нуди за текелијну кућу у Араду на угљеном тргу под бр. 4. 3000. фр. а. вр.

Понуда Вилхелма Винклера за ту исту кућу.

У смислу одлуке главне скупштине одређује се распис јавне дражбе текелијних кућа у Араду.

Молба текелијних питомаца Илије Огњановића и Ђорђа Стојановића о накнади трошкова за време њихове болести.

Лазар Тенецки, пуномоћник друштвени у Араду, шаље 217. фр. а. вр. као трећу трећину цене, коју је Јован Влајков за купљену земљу положио.

Исти шаље 1375. фр. 75. н. а. вр. као четвртину цене за кућу текелијну, коју је Јован Берчан купио.

Молба питомца Михаила Димитријевића о накнади трошка за лечење очију.

Министарство просвете и црквених дела одобрава, да се може продати Матији Бендову текелијна кућа у Араду под бр. 55. за своту од 1260. фр. а. вр.

Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада ослобађа друштво од плаћања општинског прireза.

Друштвени пуномоћник у Араду Лазар Тенецки о купцу текелијног кућишта у Араду под бр. 451.

Карло Гартнер, купац текелијног кућишта у Араду под бр. 481. јавља да жели остати при купу.

Тодор Писаровић из Лединаца о преиначењу одобреног му зајма.

Седница књижевног одбора 24. априла.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете иште списак имена текелијних, јовановићевих и костићевих питомаца за школску годину $186^{7}/_{8}$.

Одређују се чланови др. Лаза Костић и Глиша Гершић да заступају ово друштво при светковини, која ће бити у Прагу у славу полагања темеља чешком народном позоришту.

Питомац костићевог завода Јован Грчић шаље сведоџбу о своме успеху у наукама првог течаја.

Члан Светозар Савковић и Милован Јанковић, као умољене судије за збирку српских народних песама, које је члан Ђорђе Рајковић по Славонији скупио, јављају, да су те песме од оне врсте, које Вук назива женским. По западном говору српском и по именима, која се спомињу у песмама, види се, да су ове песме из Славоније. Јако пада у очи и пријатно је, што се човек из ових песама може уверити, како је општи народни дух још веома свеж код наше браће западне цркве. То сведочи како садржај тако и нека нарочито историјска имена, као име Краљевић Марко и Косово, што се у овим песмама спомиње. Песме су те исте, које се у сред Шумадије и Далмације и по целом српству певају, и нису лошије од бољих, да не рекнемо од најбољих народних песама. По томе мисле пресудивши, да их је вредно штампати, а досуђење награде остављају самом одбору. — На основу ових пресуда прима се ова збирка народних песама за лист „Матицу“ и одређује се члану скупљачу Ђорђу Рајковићу 25. ф. а. вр., а предложиће се књижевном одељењу да се и боље награди.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете иште нека разјашњења у погледу стипендијске закладе текелијне и јовановићеве.

Набавља се за матичину књижицу: Сочиненія И. С. Тургенева. (1844—1868.) Изданіе братьевъ Салаевыхъ. Томъ 1—5. Стб. 1865.

Седница управљајућег одбора 24. априла.

Друштвени заступник у Пешти Јосиф Вишња шаље извештај у парничном предмету Мајор Јаноша и због куће „код звезде“ у Араду.

Молба браће Николе и Михаила Остоића из Будима о преносу дуга њиховога на друго добро.

Главни фискал друштва др. Стеван Павловић јавља, да је уговор утврђен с Јованом Берчаном у своме реду.

Општина черевићка шаље записнике о обављеним проценама добра костићевих дужника у Черевићу.

Жупанијски суд у Сомбору одобрава укњижење неких одобрених зајмова на добра дужника.

Књижевни одбор јавља, да ће ово друштво о светковини при полагању темеља чешком народном позоришту заступати чланови др. Лаза Костић и Глиша Гершић.

Књижевни одбор јавља, да је збирку народних песама од Ђорђа Рајковића откупио за 25 фор. а. вр.

Карло Гартнер као купац текелијног кућишта у Араду шаље половину купне цене за исто кућиште у износу од 216 фор. а. вр.

Друштвени пуномоћник у Араду Лазар Тенецки јавља, да је примио од арадске вароши 4000 фор. а. вредн. у име отплате њеног дуга и интереса.

Молба Младена Лазића о преиначењу одобреног му зајма.

Рачуни надзорништва текелијног завода за јануар и фебруар о. г.

Седница књижевног одбора 14. маја.

Исплаћује се текелијном питомцу Сави Чолаковићу, који је први строги испит положио, стипендија за први семестар накнадно.

Димитрије Матић захваљује што је изабран за почасног члана и обећава, да ће по силама помагати друштву књижевном радњом у постизавању друштвене цели.

Надзорник текелијног завода шаље извештај о успеху у наукама текелијних питомаца за први школски течај и сведочбе о томе успеху.

Секретар јавља, да су на расписане награде ова дела стигла:

1. За књигу за народ написану о уставној држави и њеним установама, за коју је награда од 300 ф. а. вр. расписана била ово дело: „Мисли о уставној држави и њеним установама, с натписом: „Tout pour le peuple et par le peuple.“

2. За две књижице за децу из основних школа, а у свакој од тих књижица да буде по једна приповетка с наградом од 40 ф. а. вр. за сваку, једно дело без натписа а под насловом: „Бој се Бога, твори право и не бој се никога. Једна приповетка за децу.“

3. За књигу написану према потреби нашој, а у духу народном за одраслије Српкиње, поучног и забавног садржаја, ово дело: „Нови дарак Српкињи. Поучни и забавни чланци за одраслу женску младеж“, с натписом: „Неки родитељи, чим плате кћерима гувернанту, мисле већ да су их васпитали.“

За пресуђивање на првом месту споменутог дела умоле се чланови: др. Светозар Милетић и др. Михаило Полит; за пресуђивање рукописа споменутог на другом месту, чланови: Ђорђе Рајковић и Александар Гаврановић; а за оцењивање дела на трећем месту споменутог, чланови: Јован Јовановић и Светозар Савковић.

Чланак Алимпија Васиљевића за „Летопис“: „Поглед на историјски развијтак логике“ издаје се на оцену члановима Глиши Гершићу и Јовану Туроману.

Књижевне белешке.

* Академик Срезњевски јавио је руској научној академији, да је добио од А. Т. Гильфердинга рукописе, које је исти приликом свог путовања по српским крајевима покупио. Збирка та није велика (у њој има до 60. целих рукописа и неколико десетина одломака) али је знаменита с тога, што су многи рукописи у њој из XIII. и XIV. века, што су означене и околности, у којима су постали и што неки из њих спадају у босанску књижевност, која је до сада јако мало позната.

* Дописни члан руске учене академије П. А. Лавровски, професор на харковском свеучилишту зготовио је „Српско-руски речник“, и поднео га је академији да га изда. Он је при састављању свога речника употребио речник нашег Вука и речник дробњачев и шулков.

* У „Вили“ читамо, да је професор на варшавском универзитету И. Паплоњски, који тамо предаје словенске језике, послао прилог за „Гласник“ ученом друштву и да је у писму у којем тај прилог шаље, и ово писао: „Овдашња омладина усрдно изучава српску књижевност. У варшавској великој школи ја предајем језике словенске, и сваке се године један течај проведе изучавањем српскога језика и српске књижевности. Младићи, што уче, износе на видик огледе своје о своме предмету. У овдашњем журналу „Bibliotheka warszavska“ 1868 год. издао је ђак Ржонржевски свој преглед песме Гундулићеве; други ђак Машевски довршује пространу расправу о српском епу. Између књижевника покојни је Зморски упознао нашу публику са српским народним песама; Фељдмановски непрестано пушта у свет преводе са српскога; Кашевски штампа опширни опис Србије у овдашњим илустрованим новинама „Tygodnik illustrowany“; у свима журналима налазе места преводи са српског. Јам сам сам написао кратку историју Србије и руководство за изучење нашега језика, али то само читам својим слушаоцима, немогући се наканити да их пустим на свет јер знам колико је непотпуно и несавршено.“

Гласник.

* „La Donna“, падовански дневник, кога уређују талијанске жене, доноси у једном чланку чудновату претњу противу свију, који не ће ништа да знају за еманципацију жена. У свима изображеним земљама уздиже се један усклик у корист и обрану жене. У Белгији дају јој политичка пра-

У Енглеској брани Стуарт Миљ право за слободу женскоме полу. Американске државе допуштају да их могу жене заступати у страним земљама. У Француској војују врсни списатељи обојега спола за права жене и први ће зрак слободе на том обзорју разсветлити и небо талијанско. Противници жена! Не затварајте хотимице очију; време има своја знамења. Не мојте да вас из ненада затеку догађаји. У исто време војује и париски „Liberté“ за то, да се могу и жене бирати у посланичку кућу, као што то већ бива у Аустралији.

* У листу „Србији“ покреће неки дописник питање, да би ваљало ради потурчене браће наше у Босни превести на српски језик коран, да и они виде шта је светиња њихова. Уредништво „Србије“ јавља на то, да један учен и честити српски свештеник већ преводи коран на српски јужним говором. „Колико се радујемо,“ вели „Вила,“ „томе послу, толико одобравамо мишљење дописника, да би требало да тај превод изда на свет уједињена омладина српска. Она би тим путем најудесније показала да мисли и о својој истурченој браћи. Коран имају преведен све знатније европске књижевности и кад га имају оне чисто науке ради, што да не бисмо имали и ми, којима и иначе треба, који имамо и рођене браће у тој вери. И по томе се може видети, колико вреди та мисао књижевна.

Смесице.

(Невина обрана.) Неки уман и домишљав физик у Француској пронашао је веома згодно средство за обрану. Један париски фељтониста пише о томе ово: „Тај јестаственик и ја пођосмо јутром око два сахата испод руке на шеталиште. Из далека приметисмо, где на клупи седе два доста страшна изгледа човека, који као да су баш на нас чекали. „Сад ћу ја те тице застрашити, па ће одмах побећи — рече јестаственик. Ја сам помислио да се шали, ал' што рече то и учини Онај час заблиста се сјајно светило из палице мога друга и обасја лица онима, који су на клупи седели. Обојица скокнуше хитро с клупе, затворише очи рукама и одјурише псујући и грдећи. Јестаственику је добро пошао за руком покушај. Мој друг изумео је дакле начин да вргне у палицу муњевити ступац и малену светиљку са два угљена на кратком огњишту уз рефлектора. Кад се притисне главица на палици, отвори се мало, помично оканце, апарат почне радити и у час сијне пресјајна светлост онамо, камо смераш. То је дакле пушка набијена муњевитом искром. На три стотине корачаја далеко заслепи се тим оружјем човек, а кад у тами на далеко хоћеш да што опазиш, овим средством то се лако постигне.“

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ШТА НИЈЕ ГОВОРЕНО НА СВ. САВУ У ВЕЛ ШКОЛИ? Одговорио г. критичару у „Србији“ Д. Станојевић, заст. проф. вел. школе. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни 1. л. 53. стр. Стоји?

ХИПОТЕКАРНО ПРАВО У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ или: теоретично и практично објашњење уредбе о интабулацији од 19. Новембра 1854 г. У свези са § 326—330; 766 и 776 грађ. законика; 393—397 грађ. поступка, и осталим законим наређењима, које се на овај предмет односе. Од Ђор. Павловића проф. вел. школе. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни, 8. л. 262. стр. Стоји?

ХАЈДУЧКА КОЛИБА И ПОХАЈДУЧЕНИ МИЛЕ. Од Р. Алексића, наредника и писара минист. војног. У Београду, штампарија Н. Стефановића 1868. На 16-ни, 70. стр. Стоји? („Вила.“)

ПОГЛЕД НА ДЕСЕТОГОДИШЊУ РАДЊУ ТРГОВАЧКОГ ОДБОРА. Извештај одбора тргов. министру финансије. (Прештампано из „Српских Новина“ 1868.) У Београду у државној штампарији 1868. На 16-ни, 1. л. 50. стр. Стоји?

РАЗГОВОРИ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ СРЦА И ДУШЕ. Од епископа Гаврила. Помоћу родолюбиви гг. скупляча и уписника прештампао: Андрия Станковић полиц. чинов. у пенз. Треће изданѣ. У Београду. У штампарији Николе Стефановића. 1868. На 16-ни, 34. стр. и 2 л. уписника. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лени све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

На парастосу српскога кнеза Михаила М. Обревовића III. Од Лазе Костића. — Краљице и царице српске. IV. О жени и деци краља Стефана (Драгутина.) — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. Снага и материја. (Свршетак.) — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастири; Цар-Стјепан. (Свршетак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Свршетак.) — Матица Српска. — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 18. У Новом Саду 30. Јуна 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:	ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.	на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

V.

О женама краља Стефана Уроша II. (Милутина)

Архиепископ Данило спомиње у животу тога свога добротвора само краљицу Симониду, кћер грчког цара Андроника, а некаже нам ни ко је Стефана дечанског родио. И нарочити биограф овога последњег, Григорије Цамблак, зна само за маћију Стефанову а за Константина вели да је рођен од друге матере. Летописци србски забиљежили су нам само имена синова Милутинових: Стефана и Константина; једини Троношац нешто опширније пише да Милутин „ради ненавистн брата своего Драгутина несоуетаса браку ѿ нєких великих кровей, но ѿ своих велможь прежде пріатіа царства, ѿ коєа сꙋпрꙋги имѣл Стефана Ꙋроша крала и дщерь Єленꙋ, иже въ деꙋанѣхь свети поунвають“[1]) и да је по смрти прве своје супруге „поать вторꙋю дщерь Андроника, съ которою раждаеть два сина и две дщери: первого сина Константина, втораго Димитрија; Димитрій уже ꙋмираєт при отцѣ“; једну је кћер дао за Михајла сина Шишманова и друга је после смрти отчине пошла за војводу Прибца Гребељановића, од које се роди в. кнез Лазар (В. С. 58.)

У рашким Ђурђевим ступовима насликан је на стени „Стефанъ Оурошь краль (Милутин)“ а до њега „Єлѣна кралица србьскаа“.[2]) Милутин је даровао цркви св. Николе у Бару икону на дрвету сликану на којој је с десне св. Николе Милутин а с леве краљица Јелена жена његова.[3])

---

[1]) Гласник V. стр. 55.
[2]) Гилф. Бос. стр. 139.
[3]) Кукуљевић у аркиву IV. стр. 350.

Из домаћих извора дознајемо дакле само за две жене Милутинове, од којих се прва звала Јелена а друга Симонида. Суврмени пак византинци, Пахимер и Ниќифор Григорас, знају о женидбама Милутиновим много више приповедати. Овај последњи пише[1]), да је Милутин просио сестру Андроникову, удовицу Евдокију, но да се ова никако није дала склонити да за Милутина пође, који се, као што говораше, већ трипут женио: прва му је жена била кћи господара влахиотског, коју после неколико година отпусти у отачаство а узме за жену сестру жене брата свог Драгутина, скинувши с ње расу монашку. Но почем српска црква тај незаконити брак није одобравала, то након дугог времена Милутин и њу отпусти те се ожени сестром бугарског владаоца Светослава — и тако кад Евдокија нехтеде поћи за Милутина принуђен буде Андроник дати му за жену кћер своју Симониду. С Ниќифором слаже се и Пахимер[2]) у том, да се Милутин до Симониде већ трипут женио, али је разлика у томе, што је по Пахимеру Милутин прву закониту жену отерао и узео кћер Јована Севастократора (влахиотског господара) а кад и ову отцу натраг пошље доведе кћер бугарског владаоца Тертера, и то све за живота прве законите жене. А што се сестре жене брата му Драгутина тиче, Пахимер приповеда да је патријарх цариградски одвраћајући га од тог брака говорио му: да је Милутин исту: „sororis visendae causa in Scrbiam profectam, licet haec monachae vestitu religionem proficeretur, minime dubitasse, humanis simul divinisque proculcatis juribus, propinquam, hospitam, rege prognatam, Deo sacram virginem stupro polluere“, додајући, да му је то мати Милутинова одкрила.

Ја нећу морити читаоце са збрком Мавроурбиновом и комбинацијама Диферновим и Пејачевићевим, већ ћу само приметити, да Енгел, коме у том Мајков и Кротић следе, држећи се у свему Ниќифора Григораса, вели, да се Милутин око г. 1276 оженио кћерју Јована Анђела, господара влахиотског или тесалског, да је око г. 1286 узео за жену калуђерицу Јелисавету кћер Стефана V. краља угарског а сестру снахе своје Каталине, — коју кад г. 1296 одпусти ожени се кћерју цара Тертера а сестром Светослављевом а г. 1300 венча се са Симонидом гркињом.

О кћери Јована Анђела незнам ништа казати; и сам Дифреи није јој ни имена знао.

Стефан V. угарски краљ имао је и кћер Јелисавету, која се још

---

[1]) I. стр. 202. ff.
[2]) II. стр. 280.

за живота очина г. 1270. посветила господу и закалуђерила се у самостану на острву код Будима, које се острво звало најпре зечије (insula leporum) а доцније острво свете Марије или Маргарите (садашња Margarethen-Insel). У том је манастиру живела Јелисавета и измолила је од свог брата краља Ладислава Куна своме манастиру више добара.

У листинама[1]) спомиње се иста Јелисавета г. 1274, 1275, 1279 (те године као приориса) 1283. и на последку 1287. а у листини од г. 1298. већ се не спомиње.

Јелисавета могла је дакле између 1283 и 1287. године походити сестру своју Каталину и том приликом мого ју је наш Милутин познати. Но ја ни прво ни друго нећу тврдити, већ ћу предложити другу хипотезу.

Краљ сицилијски Карл II. писао је г. 1296 „Magnifico principi Domino Stephano, illustri regi Serviae, carissimo sororio suo“[2]). Овај Карл II. имао је, као што сам већ у IV. чланку казао, за жену Марију кћер угарског краља Стефана V. а сестру Каталине, жене Драгутинове — те по томе сва је прилика, да је речено писмо писао Карл Драгутину, паженогу своме. Али sororius у средњевековој латинштини незначи свака, пријатеља или сестрића, већ по Дифрену sororius се зове муж сестрин и брат женин — sororis maritus uxoris frater (в. glosarium mediae latinitatis.)

Истога Карла II. сестра по имену Изабела или Јелисавета била је удата за Ладислава Куна брата Каталининог. Али Ладислав волио је Куманке те је са својом женом зло живио. Палма мисли да је Јелисавета г. 1290 у затвору свиснула или мало касније после смрти Владислављеве умрла, почем се од тог доба ни код домаћи ни код страни не спомиње. А како би било, да узмемо, да је Јелисавета после смрти свога мужа пошла за нашег Милутина и да зато њега краљ Карло с правом зове sororius-ом, и да из истог узрока син његов Карл Мартел назива краља и краљицу рашку „charissimos consanguineos suos (тетак и тетка)[3])

„Од Јелисаве, кћери Андрије III. угарског краља, имао је Милутин сина Стјепана Дечанског“. Тако С. Љубић, тако је и Ранћ по Бранковићу, а Бранковић на сумце рекао. Мислим, да би посве излишно било и једну речцу против те Бранковићеве хипотезе потрошити — ил' је г. Љубић другог мњења? — Стефан Дечански имао је г. 1326. око 50. година, морао је дакле

[1]) Fejér, Tom V. Vol. II. стр. 221, 436, 446 и т. д.
[2]) Arkiv. IV. стр. 356.
[3]) Arkiv VII. стр. 23.

угледати света г. 1276. — Ако је он законити син Милутинов био, то му је мати могла бити само прва жена Милутинова, којој Пахимер незна рода и за коју Троношац вели, да је била кћи неког велможе српског и која се по свој прилици Јелена звала.

Неверојатно је такођер, да је Константина Симонида родила. Сувремени Грк изрично каже, да Милутин са Симонидом није имао порода, а осим тога, јели Симонида рођена 1292. г. око 1321 г. могла имати толиког сина, колики је Константин био, кад се са Стефаном за престо борио? Константина су помагали Бугари; ако је и он законити син Милутинов био, то му је по свој прилици била мати сестра Светослава цара, који је г. 1322. умрьо. Милутин је имао неколико кћери.

Данило спомиње само Ану жену бугарског цара Михаила, коју Мавроурбин Недом зове.

Год. 1308. радило се о том, да син Карла Валујског, Карл Алесонски узме за жену „Zaricam, filiam Urosii, quam is de conjuge Elisabetha susciperat.[1]) То ће бити „Царица, дьщи краљева“, која је с братом својим Константином насликана била на стенама Грачанице цркве.[2]) Мајков, Крстић и други зову је Зарицом.

ДЕВОЈКА НЕСРЕТНЕ РУКЕ.

Девојка је цвеће брала —
  Па је плакала . . .
Питало је чило момче,
  Момче млађано:
„А што ти је срце, сејо,
  Тако јађано?
„А што ти је срце, сејо,
  Тако јађано?“ . . .

„Руке сам ти, драги брато,
  Одвеђ несреће:
Чим узберем цветак који —
  С места увене, —
Росица му чиста, мила,
  Одма уса'не,—
О, па како душа да ми
  Тад' неузда'не?“ . . .

„А коме би цвеће дала,
  Дево милена?“
„Теби, брато, јест' тако ми
  Српског имена!“

„О, па немој зборит' онда
  Тако жалосно:
Ја у теби цвеће видим,
  Росно поносно! . . .

---

[1]) Pejačević стр. 235,

[2]) Гилфердинг. Бос. стр. 237.

А несретне руке нећеш Пред олтаром кад је пружиш
Бити, биседу, Нашем деверу!“ . . .

Девојка је реч'цу чула,
Реч'цу — слађану,
Утешила њоме душу,
Душу јаћану . . .

У Бечу. Миленко.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА.

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Мала дружиница, што се беше искупила око Љубомира, поче разилазити, и не прође четврт часа, а код њега оста само Цаја још једним младим момком.

— Пашће он у кљусе кад тад, па ће урликати као курјак ал' доцне бити, — рече један од љубомирових слушалаца, измичући.

— Ајде, ајд' брже, — брат' Јашо — говорио је Аца правник штећним гласом своме другу Јаши, вукући га за рукав и изми-ли; ајде, брате, брже не ћу ја после да одговарам, и да се ву-ам по полицији, зар не знаш, болан, да је то злочинство говорити о на јавном месту. То се по кривичном законику казни . . . . . емо у ону другу дружину у закриље твоме патрону . . . .

— Усијана, но честита глава тај Љубомир, него не пази где и пред ким ће шта рећи, па може и себи и другима зло учи-и. Добро би било, да се човек по чешће с њиме састаје, и да им говори, види се добар човек, — рече трећи.

— Ја мислим да не би згорег било, да га пријавимо ако ћемо сачувамо своју част, — рече четврти.

— Зечеви, подлаци, хуље! — промрмља Љубомир кроз зубе, гледну на Цају, осмехнув се, која је врло добро разумела тај ех и махнувши главом рече: Е шта да радиш на овом белом гу кад немаш друга на кога не само да се не смеш да осло-и, већ још мораш да га се бојиш. У осталом ови што нас оста-ше, неоставише нас из подлости, већ из плашње — то су већином овници што утекоше, бојећи се да не пострадају, да не из-ше службу, па онда да просе кору леба.

— А по мом мњењу страшљивица је гори од подлаца, јер и на подлаца и којекако мош да се ослониш, али на страшљи-у нигда. Подлац само онда може зла да учини човеку, кад у

том налази ма колики свој интерес, али страњивица без икаква узрока. Верујте ми, да ја имам другова, који ми се издају за најбоље пријатеље док је мени добро, ал', недај боже, сутра да ме снађе каква несрећа, сви би са мном учинили онаку исту подлост, као што су другови Наполеона кад је он пропао. Неје се само један магарац ритао и био старог јадног коња.

— Ама за што боље не пазите где ће те шта рећи? запита Цаја. Та, за бога, не исправисте ви криву Дрину, не начинисте ви подлаца добрим човеком, кад он хоће да је подлац. Боље је, сад се претрпети, прећутати па . . . да ће Бог . . . биће боље...

— Лако је вама казати претрпите, ал' како да трпим, кад ме срце у грудима боли, а мора ме болети, кад милиони браће моје пиште у ланцима и подижу руке к небу призивајући Бога да их избави, а којекакви шарлатани пишу химне Султану и његовим пашама. Босно! јадна Босно.... Не могу да гледам грехова таквих, па ма ме главе стало! Па ако баш и пострадам то ћу се тиме утешити, да сам очувао идеју правде као сунце светлу, не гледећи на своје интересе. По мом мњењу за човека врло много значи кад каже: извесна јачина карактера и некористољубље што се одржало у пркос свима искушењима, ако није искупило све моје мане, а оно ми је бар залога у несрећама мојим. Но да оставимо за сад све то, Цајо, па хајд' да говоримо о чему другом. Како живите? Имате ли шта новог да ми кажите?

— Немам ништа, — одговори Цаја, па онда прошапута тако тихо да ју је Љубомир једва чуо: о врло, врло много, само треба да нађемо згоду да смо на само.

— Добро, ја ћу се постарати да то буде после три дана...

У то доба приђе Љубомиру и Цаји Сава Јовановић ухвати и једно и друго за рукав, па им рече: А за што ви не идете да певате, ја хоћу да слушам песму.

Тек што омладина запева а врата се отворише, и лакај јави, да је дошла једна врло важна личност. Сви се усплашише. Старци оставише карте, чиновници загладише бркове, наместише крагне, укочише вратове, госпе поправише косу и наместише уста, девојке притегоше „мидере“ и каише и т. д. И ето, уђе у собу та висока личност, погледа свуд по соби, и сваком климну главом, с том само разликом, што важнијим и богатијим мало више, а нижим, мањим, само тек нек се каже да се јавила. Свршивши ту церемонију приђе појединим личностима и запиткиваше о стању надлежатељства, како иду послови, има ли сметња каквих, колики је број и какве казне издржавају преступници, о благотворним последицама батина, о болесницима, о стању лудница итд. итд. Најпосле

приђе начелнику, незнам каквог оно беше одељења и упусти се шњиме у разговор:

— Шта код вас раде г. начелниче? Је ли све благополучно касателно либералаца?

— Сад је све добро, одговори начелник — само кад би још усвојила власт мој предлог те да протера Поповића, то слободно могу рећи да....

— А ко је то Поповић? — прекине начелника висока личност неколико узнемирена.

— Ужасњејши, ђак, господине! Ужасњејши, не можете помислити таквог ужасног човека! Никако не ће да се властима покорава... Из Аустрије је, па се спрда полицији,... ужасни... опасни!!!

— Хм, то је опет нов! Заразително! него о томе ћемо доцније промислити, а за сад међ осталим ђацима и чиновницима онако ништа се не примечава политическог.

— За сад се ништа не чује!

— А шта понајвише читају ђаци и чиновници?

— „Световид" и „Видов-дан".

— Лепо, лепо, красота; е то ми је мило, а више ништа?

— Ништа више, него ево шта, господине. Ето видите тог тамо што седи, тог Љубомира Кољића, он се и сувише поноси својим знањем, и наводи младе људе на прегрешенија. Ето ту мало час тако је нешто бубао, да га ја баш ништа несам могао разумети поред све моје обазрителности, слушао сам е да ли ће дегод споменути ваше име но не чух, само ми се онако чини да је против вас и мене.

— А да није што задирао у вишу власт?

— Чини ми се да јесте, у осталом баш добро нисам разумео, него ћу мало час запитати једнога од подручних ми; он ће сигурно знати.

— Дакле гледајте, дознајте, а чим дознате, одмах да ми дођете и да ми јавите, како би могли још за рана предузети нужне предохранителне мере против самовољства. То се не може више кроз прсте гледати!

По што нареди све што је имала висока личност окрете се и приђе госпама па се поче шњима разговарати.

Гости су међутим играли, скакали, певали, лармали док најпосле не поседаше за сто да вечерају, а после вечере збивало се ово што ћу вам у другој глави причати.

IX.

Пре него седоше да вечерају висока личност узе за руку Саву Јовановића, одведе га у другу собу, и задуго тамо говорише о свачему. Кад се вратише из те собе, и седоше да вечерају а висока личност подиже главу у висину и важно погледа на остале госте, као да би хтела рећи: „Показаћу вама, мили моји, ко сам ја! Зачудићу цео свет! и натераћу свакога да се поклони пред ногама мојим!“ Лице Саве Јовановића цаклило се као масни фес кад покисне.

Но ево их већ, де седоше да вечерају. Висока личност седе на прво место, до њега редом седе домаћин, па онда великодостојници и богаташи а најпосле бедни и жалосни. Ето тако се мери достојанство човека у Београду. Сви су гости ћутали, гледали на високу личност, а она опет причала је свакојаке ствари о важним делима државним, као и о упливу Турака на Европу, о тајној канцеларији Наполеона, о новом оружју и пушкама, о политичкој мудрости „Напретка“ и „Видов-дана“, о досетљивости учредника „Световида“. Најпосле висока личност причала је како се она нигда никога бојала није, да свашта доста има и новаца и почасти и славе и памети и палата, а домаћин чувши све то од радости рече, да слуге служе шампањ. И ето наливше бокале и чаше. Људи усташе, куцнуше се најпре за здравље кнеза, па онда редом и за здравље високе личности. Људи су испијали своје чаше до дна, и колико их глас доноси подвикнуше: „Многаја многаја, многаја лета, лета, многаја лета“ и тако даље до у бесконачност, а госпе већ, као што и приличи госпама, само покваснше своје корал-усне у руменом шампањскоме вину, и помало се намрштише, најежише, стресоше, узвише обрвама, а уста споташе у параграф, да покажу људима, да оне ништа не пију, па и ако сваки човек врло добро зна своју драгу како код куће расо из лонца суче. Женски је свет свуд паметнији, па и у Београду. Ето скупљају се људи и жене ма у кога на част, после части иду забаве, картање, играње, слепи миш, фоте; жене граде сплетке, људи се подсмевају, певају, ругају се, као од шале псују оца и матер један другом, а жене певају, само за столом, и мало вина шампањскога по кадкад цврнну да грло оквасе, а вично око могло би свагда приметити, да оне и без сваке нужде врло
[illegible] трчкарају једна по једна у другу собу, у собу где се спава
[illegible]ак и у кухињу, и добро уво могло би чути како се негде
[illegible]ио отварају вратанца од неког долапчића, па се из њега
[illegible] точи и пије, ал' то већ није био шампањ. И за време весеља

ка би пукла а да не изиђе до кујне пет до десет пута, и свагда се враћала веселија.

Но ево погледајте: висока личност уста, нали чаше и бокале онда „возопи“ ово: „Сад да пијемо ово за здравље моје невесте!“

Многи гости избуљише очи, трепташе и жељно исчекиваше ће бити даље; многи усташе, и пошто се поклонише узеше ке, а многи просто заориште: „Многаја, многаја лета“, и не ујући, и не појимајући шта раде; једини само Сава Јовановић ео је мирно и осмејкивао се као мачак.

— А ко вам је невеста? — запита редактор многоуважених ина; ви треба најпре да нам кажете која је толико срећна, па онда да јој пијемо за здравље.

— Г. Саво покажи им моју невесту, — рече висока личност енув се Сави Јовановићу.

Јовановић заповеди да зовну Цају.

Уђе Цаја весела као тица, као и свагда што је, умиљата анђео, и стаде пред оца, па га запита шта хоће од ње.

— Поклони се и пољуби руку своме младожењи, — рече јој отац.

Цаја стаде као укочена, у лицу пребледи, очи јој потавнеше напунише се сузама, дивне усне њене задркташе као у грозници, се не помаче с места.

— Што си стала као камен — дрекну Сава ударивши ногом емљу: — приђи и пољуби руку младожењи своме и благодари што нас као просте људе није презрео, већ хоће да те за ну узме, — и Сава показа прстом на високу личност.

Цаја је ћутала, и није се с места помицала.

— Јеси л' ти оглувила, шта ли? продере се г. Сава; — би у руку, или ћу ја сад по старом: ухватићу те за чуперке ћу те тако млатнути, да ће ти се земља окренути... Зар сам мало учио... пољуби у руку, несретницо! Ти мислиш, да ја д гостима не смем да те...

— Отац, молим вас дајте ми времена да се промислим, — шапута Цаја а сузе јој грунуше низ лице.

— Шта се ти ту имаш мислити! Ја сам мислим за тебе... не треба ништа да мислиш, ти си жена... него љуби у руку.

— Не могу, отац! Дајте ми времена да се промислим, да обазрем, ја сам потресена изненадним вашим предлогом.

— Ништа ја то не ћу да знам, — дрекну Саво и очи му крвљу напунише, он је наличио на тигра у човечијој кожи. сад мораш пољубити младожењу у руку, или ћу те ја живу ранити — а после иди па се мисли.

— Оставте је, — рече висока личност; — нека се промисли,

па нек ми сутра одговор да. Ја не ћу ништа да радим на силу, све треба да се ради политички. Ајде сад да пијемо за здравље моје невесте, а већ сутра она ће ми пољубити руку. И висока личност нали чашу, а за њим и други а компанија опет заори: „Многаја љета“.

Цаја оде у другу собу, а та тужна процесија већ се нимала из очију гледалаца, али гледаоци већ несу се могли развеселити као што су се веселили неколико минута пре тога, сваг је био занет у својим мислима. Старе су бабе мислиле: „Већ дошао свак свету! Чудно се свет искварио, и чудан постао! Да су мени рекли да пођем за таквог великог господина, таки би га пет пута пољубила у руку а не ко ова.“ Београдске лепотице мислиле су: „Али дошло ми, да овог часа одлетим митрополиту, те да га замолим, да ме распусти с мојим старцем, само да ме хоће ова висока личност да погледа“. Девојке су мислиле: „Право има Цаја, славна је она девојка“, а неке су опет мислиле као бабе и лепотице. Тако је једна мислила: „Е кам да је хоће ђаво научити, да никако немоје за њега е да би он мене запросно“. Млади људи мислили су: „Поједе наша висока личност печурку, баш му матором ђаволу и приличи, да се жени са оваком девојком. Цаја је млада и дивна цура, таман наша парњака“. Висока личност мислила је: „Младеж је свагда таква: „Не ћу“ — говори — да пођем за старца“, а само нек јој старац купи којекаквих скупоцених поклона, то да ни како препелица сама облеће. Сутра ћу јој купити којекаквих поклона, па ће се тиме ствар свршити. Море која не ће? На злато и сребро нико не устаје, па ни сами ангели небески шестокрили.“ Сава Јовановић мислио је: „Само док гости оду, а ја ћу јој показати ко јој је отац!“

Него шта је радио, и шта је мислио тада Љубомир Кальић?

(Наставиће се)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

6.

Црне очи, зимја вас попила!
Све вињосте, једно не вињосте,
Синоћ прође три синџира робља:
Један синџир млади девојака,
Други синџир млади удовица,
Трећи синџир нежењени герза.
Они иду цару на вечеру,
Царица се с царем договара,
Шта ће робљу вечерати дати?
„Девојкама на меду колача;
Удов'цама напросто погача;
А јунаком љуља и кукоља.“
Царица се с царем договара,
Шта ће робљу поваљитка дати?

„Девојкама руменога вина;
Удов'цама лађане водице;
А јунаком једа прегоркога.“
Царица се с царем договара,
Ђе ће робље на конак пуштати?
„Девојкама мекане јоргане,
Удов'цама зелена ледина;
А јунаком под плот у коприве!“

7.

Бибер-гора уродила
Све бибером и шећером,
Чувало га редом село,
Редом село брат и сеја;
Браца сеји говорио:
„Чувај, сејо, реда мога,
Реда мога ка' и свога;
Ако л' бибер и оберу,
Немој, сејо, да т' одведу:
Са сејом ћу бибер стећи,
А без сеје нигда не ћу.“

8.

Ој Кајице, душо срце!
Отвори ми пенџерове,
Да ти видим бело лице. —
Иђ' одатле младо момче!
Јеси л' прош'о крај дућана?
Јес' видио лист папира?
Онако је моје лице.

Ој Кајице, душо срце,
Отвори ми пенџерове,
Да ти видим црне очи. —
Иђ' отале младо момче!
Јеси л' прош'о низ горицу?
Јес' видио трњиницу?
Онаке су црне очи.

Ој Кајице, душо срце!
Отвори ми пенџерове,
Да ти видим обрвице. —
Иђ' отале, младо момче!
Је си л' прош'о низ барице?
Је с' видио пијавице?
Онаке су обрвице.

9.

Сунашце се крајем горе краде;
То не било жарено сунашце,
Већ се Раде од матере краде,
Да га мајка не жени нејака
С удовицом, с непријатељком својом!
Удовици сито на очима,
А девојци сјајна месечина;
Удовица руо подерала,
А девојка ни скупила није;
Удовици слама за ушима,
А девојци перо пауново.

10.

Кад се жени Павле — Шавле,
И он проси цуре мале,
Далеко је испросио
Преко Дрине воде ладне.
Кад су пошли одовуда,
Онда ј' Дрина мала била;
Кад су пошли одонуда,
Онда ј' Дрина понијела,
Све мостове однијела.
Ал' говори венчан-куме:
„Де запливај, Павле — Шавле,
У проклету Дрину воду!“
Ал' заплива Павле — Шавле
У проклету Дрину воду.
Кад је био накрај Дрине,
Само му се перје вије;
Кад је био насред Дрине,
Перје му је замакнуло.
Ал' говори девојчица:
„Ако б' ишла натраг мајци,
Мајка ће ми говорити:
„„Иђ' од мене, уда ћери!
Зета си ми потопила. — ““
Ако б' ишла свекрваци,
Свекрва ће говорити:
„„Иђ' од мене, уда снао!
Сина си ми потопила. — ““

Ал' заплива девојчица
У проклету Дрину воду.
Кад је била украј Дрине,
Само јој се дувак вије;
Кад је била насред Дрине,
Дувак јој је замакнуо,
Запаше јој плетенице
За Павлове две десниде.
Благо свакој милој мајци
Која ћери косе рани, —
Мене косе на брег носе!

11.

Маријана заболела глава,
На виту се јелу наслонио:
„Вита јело, мене боли глава! —“
„Нек' те боли, с мене те не боли,
Већ те боли с трију девојака.
С којом си ти стадо сачувао,
Она сада поручује по те:
„„Маријане, дођиде до мене!
Лепо нам се стадо појањило:
Свака овца по двоје јањаца,
Разбудница троје ојањила.““
Маријана заболела глава,
На виту се јелу наслонио:
„Вита јело, мене боли глава! —,
„Нек' те боли с мене те не боли,
Већ те боли с лијепе девојке,
С којом си ти шеницу сејао;
Она саде поручује по те:
„Маријане, дођиде до мене!
Лепо нам је шеница родила:
Свака њива амбар жита дала;
Која њива крајем пута била,
Та је њива два амбара дала.“

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ.

од Луја Бихнера.

I.

Бесмртност материје.

Wie verkehrt ist solches Treiben,
Um das Leben solche Noth!
Wenn die Elemente bleiben,
Ist der Formentausch ein Tod?
S. Schott.

„Der grosse Cäsar todt und lehm geworden,
„Verklebt ein Loch wohl vor dem rauhen Norden,
„O dass die Erde, der die Welt gebebt,
„Vor Wind und Wetter eine Wand verklebt!“

Овијем је ријечима велики Британац још прије триста година означио истину, која код све јасноће и простоте своје, код све непоречности своје, још и дан дањи као да није постала опште благо природњацима нашим. Материја је бесмртна, непонистива; ни један трунак у васиони, ма колико он био мајушан или велик,

ће може се изгубити, нити приновити. Ми не можемо замислити ни најситнији атом да је изгубљен или приповљен, иначе бисмо морали признати, да свијет нема закона, него да се у њему чини цар мар; закони би се гравитације морали пореметити, равнотежа материје, која је тако потребита и непромјенита, морала би страдати. Велика је заслуга хемији у пошљедњим десетинама година, што нам је најјасније и најпоузданије доказала, да оно непрекидно мијењање ствари, које из дана у дан својим очима гледамо, да постајање и пропадање органских и неорганских облика и образовања не бива ради постанка или пропадања материје, које није прије никад било, као што се то у прећашње доба махом вјеровало, него да мијена не бива ни рад чега другог, него ради постојаног и одређеног преображаја онијех истих праматерија, којих је количина и каквоћа вазда једна иста и никад непромјенита. Материју су пратили и мјерили на свијем замршеним путовима њезинијем, и свакад су нашли, да онака иста (у оној истој количини) изиде из каког савеза, кака је год ушла у њ. Рачуни, који се од то доба почеше водити по овом закону, показали су се свуда савршено тачни. Ми изгоримо, на прилику, како дрво, па нам се на први мах чини, да су честице, из којих се оно састоји, морале пропасти у ватри и диму, да су поништене. Али мјерила хемичарева говоре са свијем противно; не само, веле, да није поништења важина оном дрвету, него је још — умножена; у оном остатку, веле, кад се измјери, наћу се не само све оне материје, из којих се дрво састојало, макар било и у другом облику и саставу, него још и таке, које су саставне честице дрвету сагоревајући извукле из ваздуха. Једном ријечју, дрво кад изгори не важи мање, него више. „Угљеник, који је у дрвету“, вели Фогто, „он је вјечит, њега не може нестати, он је онако исто непоништив, као воденик и кисник, с којима је у дрвету био у задруги. Ова задруга и облик у којем се она јавља, може се поништити, али материја никад.“

„Угљеник, с којим се сусретамо у кристалу лисника, у дрвеним влакнима или у мишићима, кад се униште ова тијела може се друкчије груписати и други облик добити, али као праматерија не може се он никад промијенити, не може се никад уништити.“ (Целбе.)

Сваким дахом, што га на уста пуштамо, издишемо неки дио хране, коју једемо, и воде, коју пијемо. Ми се тако нагло мијењамо, да смо за четири недјеље дана са свијем други и нови створови по материји; атоми се мијењају, али начин како су они сложени, сложај њихов, остаје један исти. Па и сами ови атоми,

сами по себи, не могу се ни измијенити ни уништити; данас у овој, сутра у оној задрузи, они различним удруживањем узимају на се небројена, разнолика обличја, у којима наша чула опажају материју, и тако лете и мијењају се вјечито, незадржано. Мимо то количина атома каке просте праматерије у великој цјелини непромјенита је; ни једна једина материјална честица не може постати нова, ни једна једина, која је већ једном била, не може пропасти и утинути. Примјера и доказа за ово има небројено много. Доста је само да напоменемо, да су путови и ходови, којим материја у васиони иде и коју је човек од чести свуд пропратио с вагом и мјером у руци, да су ти путови милионито и милионитоструки, да немају ни краја ни конца. Раствор и рођење, распадање и прерађање — то иде вјечито једно с другим испод руке. У хљебу, што га једемо, у ваздуху, што га удишемо, увлачимо у се материју, која је прије тисућа година била у тијелу предака наших; па и ми сами дајемо сваки дан неки дио своје материје спољашњем свијету, да послије кратког времена удишемо ту исту своју материју или другу коју су пустили из себе други што живе с нама.

Овај вјечит и незадржан коловрат најситнијих честица материјалних наученьак је назвао мијеном материје, а бујна фантазија британског пјесника допратила је материју, што је некад образовала тијело великог Цезара, баш до оне тачке, гдје се њоме замазује рупа на виду.

(Свршиће се.)

ГОВОР

што га је на видовдан о парастосу блаженоупокојеном кнезу **Михаилу** говорио у Новоме Саду

Глиша Гершић.

Заиста није нико од нас ни у сну снити могао, да ћемо ове године овакав видовдан дочекати, да ћемо ове године имати да у метемо нов крвави лист у онако већ крваву историју нашу, да ће се ове године на видовдан мукло разлегати тужно „вечна помен“ над гробом кнеза Михаила Пре скоро пет столећа видосмо онај несретни видовдан, што на лице народно удари жиг ропства и срамоте, што му мету на искрьана леђа мученички крст, кога ево вуче у покајничком зноју до данашњег дана; — ми смо тај дан увек проводили у жалосној успомени на прошло

:лије дане, и на велику несрећу видовданску, ал' смо га на-
ито у последње време и дочекивали са том надом у срцу, да
већ једном освануги онај видовдан, што ће нам народну сра-
у с чела спрати, што ће косовски видовдан осветити, што ће
дане тешкога и мученичког кајања старих грехова завршити
значити ново, сретније доба у нашем народном животу. Па у
го да данас заиста стојимо на прагу давно изгледаног лепшега
, у место да узнесеним срцем гледамо у пола растворену
су бољих и светлијих дана, у место да нам се душа шири
вежем и здравом зраку слободе и јединства народног, што га
љу из срца свога искупљујемо, у место тога ми данас сто-
на крвавом гробу кнеза српског, срце нам је потресено и
снуто мучким, може се казати, историјским злочином, а поли-
ни нам је зрак потавнео и загушио се од крви, што се још
ножевима убилачким пуши, а по том се потавнелом политич-
ваздуху чује из мрака грозна хука совуљага и других ноћ-
тица, што обично око нових гробова облећу, те од туге и
са потресеном свету грозовиту своју песму у уши крече...
ле је сав народ српски гледао с поуздањем и вером у Србију
у чили и бујни заметак будуће величине и среће васцелог
ода, докле је сав народ гледао у кнеза српског као у прет-
ника и носиоца те велике мисије, докле је сав народ недани-
е са свежом надом у срцу управио очи на уста владаоцу срп-
, и чекао да из његових уста чује велику и одсудну реч,
ће народ повести у свети бојак за народну част и будућ-
, — дотле се наједаред из мрачне заседе завереничке помаља
ачка рука, те мучки гађа кнеза посред срца жива и полива
љу српску крвљу српског владаоца; народ стоји потресен и
жен над гробом кнежевим, грози се крвничког дела, пред очи
се спушта тавна крвавим призраком попрскана магла, а у тој
ни зева друштвени и морални понор, из кога је такав грозан
рвави умишљај понићи могао. Јавни морал, што живи у срцу
ода, завија лице пред таквим злочином, народна свест, што
и за слободним развитком и јавном, отвореном радњом, што
чисту зраку божијег сунца и искрену, отворену братинску
свету на видику, та се народна свест с гнушањем трза на-
г од црних завера, што се по мраку повлаче, и сите мрачну
верску ћуд своју мучки проливеном крвљу.

Блаженоупокојени кнез Михаило стоји данас као мученик пред
на народа српског а пред очима повеснице и традиције пото-
: времена стојаће као потпуни трагичан јунак. Није ли тужна,
ли потпуно трагична судбина владаоца, који је сео на пре-

сто праћен пуним поверењем и уздањем народним, уздигнут народном вољом и вером, који је седео на престолу српском у таквом времену, где се већ велика сказаљка на сату историје народне приближује одсудноме часу, где је Србија позвана да игра важну историјску улогу, која је у свези са судбином целога овога дела светског у коме живимо, на чијој глави већ народни снови и народна слутња привиђаху краљевску круну, па тај владалац пада мртав под ударима мучких убилаца.

Превртите читуљу историје наше, па ћете у њој наћи многе гробове, на којима стоји крваво и грозно знамење убијства, превртите листове повеснице, па ћете наћи многе крвљу покапане, а погледајте слике оних, којима је убојничко оруђе у рукама, који носе жиг убијачки на челу своме, па ћете видети династе и великаше, који по крвавим ступњима хтедоше на престо да се попну. Народ је чист од тих злочина историјских, а злочинци хтедоше да он буде лопта у рукама династичких плетака, да му разривају унутрашњост раздором и династичким страшкама. Та историја није заман по нас прошла, народ више неће да отвара врата и груди своје династичком подривању; народ данас у овом тешком и потресеном стању најјасније показује, да неће више династије да мења, да неће више да буде грађа за властољубиве планове, него да оће под једном династијом да сконује државну зграду своју на тврдом темељу здравих, спасоносних и слободних установа, које ће и династији и народу опстанак обезбедити. Само је жалост, огромна жалост, што је кнез Михаило морао ту истину својом мучки проливеном крвљу, својом грозном смрћу да обележи и започати. Камо срећа да су ту истину и ту тврду народну вољу пре сазнали они, што у завковачкој заблуди покушаше, да преко мртвога тела кнежевог на његово место стану.

Ко би искао од мене овде у овом тужном тренутку, да достојно и исцрпиво оценим владалачко делање блаженоупокојеног кнеза Михаила — тај би искао оно, што моје силе превазилази. Мајушан и ограничен је поглед савременички и била би дрскост мешати своје слабачке руке у велики посао потоњег историка. Нама пред очима стоји слика просвећеног и племенитог човека и патриоте, нама пред очима стоји створена народна војска, земља очишћена од крвних непријатеља, велике материјалне жртве на олтар народни, то све стоји нама пред очима као најсветлије тачке у владавини кнеза Михаила. То све показује да је кнез Михаило био проникнут мишљу свога времена и свога народа и да је тре и разумео куцање народног срца. А да је просветни развитак на-

ни у њему изгубио првог подпомагача и заштитника свога, то
добро знамо, који видесмо господара Србије у колу, на челу
дињеног младога српства, који знамо жртве на пољу просвете
уметности. А никада владалац не може бити одговоран за дела
жавних слугу, што појединим гранама државне управе рукују;
авни владалац стоји као представник и носилац народне суве-
ности изнад партајског трвења и дневне борбе разних мњења,
ји као неодговорна и неприкосновена оличеност те суверености:
ваки орган државни одговара и одговараће за своја дела пред
родом и историјом.

Цео народ данас стоји погружен у жалости, потресен крва-
м делом на гробу високог покојника, и цео народ оваквим туж-
м свечаностима одаје пошту сенки Милошевог сина, што данас
тав лежи уз јуначког оца свога. Али цео народ уједно у овим
жним и озбиљним тренутцима осећа, да су то уједно тренутци
утрашње кризе, где му ваља сву своју снагу прибрати, да се
жи и спасе; мисао кнеза Михаила, што је његовим животом
стала, несме шњиме у гроб пасти; народ је мора са гроба њего
ог подићи и високо у вис држати као драгоцено наследство
даоца српског, што мученички погибе. Сад морају све народне
ке бити једна велика и снажна рука, све народне мисли једна
пта мисао, све народне радње једна општа сарадња око спа-
ња у овако кобним и озбиљним тренутцима. Ми нисмо данас
ћење бабе запевање, што наричу над туђим мртвацем, па испод
ћених суза једна другу по преко гледе, у најмање уздисаје
купљена нарицања мешају међусобне бабије зађевице, те им се
од спољне жалосне образине ипак промаља унутрашња пиљар-
а ћуд, у које никакве жалости нема. Ми нисмо такве запе-
ње, него смо синови народу српског, који потресен и тужан
ји на гробу зликовачки убијеног кнеза, па жалост нам та кроз
це продире и срце потреса, а тај потрес у срцу, то је исто што и
ј у ваздуху, тај потрес у срцу чисти све нездраво и шкод-
во из њега, пред његовим силним гласом мора да умукну ниске
расти и ситничарски помишљаји, па силном тугом пречишћена и
несена народна свест мора да свеже све праве синове српске
з гробом кнеза Михаила. Блаженоупокојени кнез Михаило, кад
дошло време, да прими на се тешко и велико бреме владања,
ви му корак беше, да прикупи око себе сву радну снагу ср-
у, да покрије завесом оно, што је било, а да започне рад око
предовања народног са целом снагом, које и онако млого нема;
ез Михаило је ту показао племенитост свога карактера — он
тако почео, а ми? Оћемо ли ми одма иза мученичке смрти ње-

гове, одма док нам још сузе теку на крвави гроб његов, оћемо ли још усред туге и потресености већ одма потезати ниске заћувице, оћемо ли и сад у овом тренутку и онако тешко рањене груди народне још већма раздирати унутрашњим раздором у тренутку, који је тако одсудан по судбину народну? Нећемо! Народ осећа, шта му треба данас највише!

Кнеза Михаила нема више, али мисао народна, које је он носилац био, живи у народу и руководиће га у тешким часовима искушења што настадоше. А успомена блажене сени кнеза Михаила, историјског мученика, успомена првог и трећег Обреновића живеће у народу увек. Ми данас, пред чијим се очима зби грозан и крвави догађај, ми стојимо потресени и тужни на гробу кнежевом те предишући шапћемо „вечна ти памет мученике кнеже!“ А у тузи нам се срце још већма челичи за рад око народног напретка, и велика зграда народног напретка и народне унутрашње и спољашње слободе, што ће се на темељу, кога је покојни кнез утврдио и раширио, уз слошко суделовање свију синова српских подићи, та зграда напретка и слободе биће најлепши и најтрајнији споменик на гробу кнеза Михаила.

ПОДЛИСТАК.

Голубије пророчанство.

Исток је завичај појезији, изразу пуном полета и пуном слика, али је и завичај најдубљем сујеверју и сувише претераном фатализму.

На истоку су поникле чудноватe бајке, страховите скаске; у њему је поникао и језик цвећа, по коме је свака биљка, било по облику или по боји, било по мирису или по хасни, своје значење добила. Младе Арапкиње не задовољавају се ипак тиме, што би по један селам оплеле, — оне имају и друге начине, којим управљају питања на судбину. Воли ли која млада девојка ког младог момка, то, да би дознала будућност те љубави, пусти обично пар голубова, што су заједно одрасли и брижљиво чувани, да одлете. Врате ли се обе птице својој госпођи натраг, то је онда добар знак; случи ли се пак да на путу која постане плен соколу или ловца или које грабљиве птице, — или остане ли, окована другим љубавним свезама, у туђини, то је онда рђав знак, у што се тако тврдо верује, да им одма образи почну венути од суза за изгубљеном љубави.

Године 1842., кад се Алжир тек у пола као освојена област француска сматрао, а ватра се устанка на све стране, наиме у Орану и Константину запалила, живео је у Маскари један поглавица, који се звао Абдул-Хасан. Он је био неизмерно богат, његова стада покриваху целу о-

колну равницу, он је имао најплеменитије и најпоноснije коње, па опет је у своме шатору сам живео, и премда је имао пет синова, опет је од целе његове породице само једна унука — Елмирза — код њега била. Старчеви синови били су најсмелији, најпродрљивији противници Француза, а оца им није лењост нити немарност уздржавала, да у њиховим подузећима не учествује, него старост и слабост.

Елмирза је била најлепша Арапкиња, што се само може представити. У њој је био онај узорски тип, она чистота и умиљатост, са којима обично песникова фантазија своје најмилије облике кити. Имала је петнаест година, и већ је летела за сањаријама, већ се на њезино чело често облак спуштао, као да су груди њене потајну бољу скривале. Она је љубила, а та љубав била је врло необична, јер је имала доста основа, да се боји, да ће та љубав бити несрећна, да се неће сазнати, и да се неће разумети. Уместо да је наклоност своју једном пријатељу и присталици њеног оца поклонила, Елмирза је управила своје очи на једног француског војничког частника, капетана од двадесет и осам година. Она је познавала сметње, на које ће ова љубав наићи, но ипак јој се преда, затвори је у своје срце, те је околишећи одговарала на питање свога деде, кога је узнемиривао њезин сетан и невесео поглед. На то наједанпут наступи један несрећан дан. Њен отац, најстаријп син старог Хасана, дојезди са више другова, бежећи шатору свога оца; — племе, коме је он поглавица био, било је сасвим потучено, а већим делом и сатрвено. Елгир Мелхи — Елмирзин отац — био је суморан, тешке бриге притискиваху га, и учинише, те није ни марио за умиљавања своје миле јединице. Напослетку прекине он то тамно ћутање, па јави Елмирзи, да је мисли удати за једног пријатеља и поглавицу једног силног племена, и да се од те њене удаја нада важној посљедици за ону ствар, коју је тако јуначки бранио.

У колико се Елмирза у језику срца добро разумевала, у толико није имала никаквих појмова о политици, — одлука њеног оца задесила ју је као гром и поток суза био је одговор на ту одлуку. Али је набрзо стегла срце, и хиљадама изговора знала је свога оца наговорити, да ту удају даље размакне, и премда је то код Мелхија била свршена ствар, то се он опет, у обзиру на њену младост и на помоћ, што ју је његов отац од ње требао, даде склонити, да још неко време са венчањем причека. Да времена задобије — то је све било, што је Елмирза засад желила. Пре свега јој је на срцу лежало, да запита голубије пророчанство о будућности своје љубави, јер она још није ни говорила са младим капетаном, није ни знала, да ли Павле — тако се звао — њу воли, да ли ју је смотрио. — Чим је сутрадан у јутру њезин отац Абдул — Хасанов шатор оставио био, она узе кавез, где су њене обе лепе голубице затворене биле и потруди се да га испред деде брижљиво скрије, и да овај не би њену намеру погодио, изиђе на поље. Беше красно априлско јутро, најлепше доба у Алгиру, ме-

сец правог пролећа. Природа се блистала у најбујнијим драживима, небројне птице певаху, хиљадама цветића развијаху се у зраку сунчаном, лишће на гранама под дахом благог поветарца тихо се кретало. На друмови, што у околне вароши воде, могло се видети, како коњаници на брзим коњима пролећу, и како Арапи своје стрпељиве камиле за узду воде.

Елмирза ступи на један мали брежуљак, извади своје голубове, пољуби их, па рекне у сузама: „Случило вам се ма шта у слободи, немојте се растајати, но вратите се наскоро натраг, да ми кажете, да сам срећна!

Оба голуба чињаху се најпре сасвим зачуђена, и погледаху бојазљиво около себе, али после као да послушаше глас својих другова из оближњег џбуна, рашире своја крила, баце један поглед опроштаја на своју госпођу. и одлете.

Ал' не одоше далеко. Један јастреб уочио је својим оштрим оком, како је љупки пар кавез оставио. Као стрела спусти се из високих просторија, у којима се угњездио, доле, па почне гонити голубицу, дочим се друг ове набрзо врати, да потражи обране у младе девојке. Бој се започне — бој, кога је успех зависио од тога, ко је бржи, а не ко је јачи. Елмирза је сваки покрет голубова са ужасним страхом пратила.

Срећа велика, што Елмирза није ту борбу сама гледала. Један младић, кога она није ни приметила, ступи на брежуљак. Његови погледи пратили су то позорје, али само из чистог љубопитства. Овај младић био је Павле, који је, употребивши неколико тренутака одмора, изишао био, да покуша, неће ли му св. Хуберт — заштитник ловаца — кога зеца или коју јаребицу поклонити. Он је видео очајање младе Арапкиње, а видео ју је тако лепу, да није могао на ино, него с места одлучи, да јој у помоћ притече. Био је вешт ловац, те тако узе сад на сигурно око своју жртву, одапне и деси јастреба баш у исти мах, кад је овај хтео голубицу да ухвати. Пуцањ уплаши Елмирзу, она се окрене и готово у несвести падне на груди младог частника, који је притрчао био да је утиша.

Јастреб, пошто се још неколико пута у ваздуху оковитлао, паде мртав пред ноге Елмирзине, а голубица долети јој дркћући натраг.

Пророчанство је повољан успех предсказало и Елмирза срећна врати се са својим птицама шатору старог Абдул-Хасана.

Она није више сумњала.

Већ после недеље дана љубљаше Павле унуку старог Хасана тако жарко, као и она њега. Он нађе прилику да се приближи њеном оцу, спасе му двапут живот. После године дана оног истог дана, кад се страховити Мелхи француској влади покорио, даде он допуштење да се његова кћи са Павлом венча.

То је био први брак међу француским војничким часником и девојком, која је из побуњеничког арапског племена била.

Леонтина.

У Праг и у Прагу.

(Успомене с пута.)

Прво писмо.

(Свршетак.)

Застор је пао. На позоришном листу беше назначен још један комад, и ће се одиграти после грилпарцеровог одломка. Публика је чекала, као сам и ја, чекала је и кнегиња J. Отпочивка беше доста дугачка, као је управа хтела дати прилике укусу и машти гледаоца. да свако и домисли оно, што је остало у зарезаном перу грилпарцеровом, што утопило у црноме мастилу трагичне судбине. Незнам је су ли се глеоци користили том добром намером позоришне управе, доста да су чекали, чекао сам и ја, чекала је и кнегиња J-а.

Ал' кнегиња J. није чекала као и остала публика; очи њене беху као коване на спуштеном застору и да нисам чуо жагор и шапат одмора разговора и да нисам видео мигољење партерски лепотица, које се наше у послу иштући и једући слаткога леда, чисто би се неотице обао да видим, је ли позорница баш заиста застрта?

— Елем је режисер бар у тебе постигао своју намеру!— помислим ја, гледав се у велико тавно гледеће лепи очију кнегињини. Бела, црним павичастим ресама подграђена завеса беше дигнута над отим очима, над ом тајанственом глумницом душе човечије, ни да се помакла, ни да је нула. Двогуба глумница беше тамна, мрачна као поноћ, црна као жива гледија; ал' и као трагедија обасјана ватром неког ужасног поноћног пора. Према буквавини тог пожара привиђаху ми се црни, ображени обри јунака и особа неслућене трагедије, што се у овај пар одиграва у м лепим, заношљивим очима, у том близаначком иперболском огледалу ине драматичности. Каква ли је то трагедија, каква ли страсна, пламна повест, што се разгорева и што сагорева у та два огњишта? Је ли омео и Јулија?" Неће бити, јер овде као да је Јулија побегла од Ромеа, није Ромео прогнан из јулијина места—Јулија је у Верони, Ромео је дома. Или је можда „Антоније и Клеопатра?" Ту је распуштеница Октавија, је заљубљени војвода Антоније; само што ова Клеопатра као да се убија за погинулим Антонијем, већ остаје жива. — Још најинајпре „Ести": ту је и цар Асвер, ту је и Вастија, ту је и Естира и Хаман и Мардхеј, ту су и она вешала танка и висока, што су спремљена за Мардоја и целу родбину његову, а овамо на њима сконча Хаман и синови у. Све се тако збива, као да су библијски јунаци поустајали из гробова, водама вавилонским, само што на мушкињу није руво ни вавилонско и јеврејско, него елегантан салонски костум садашњег века, и што као је Естира од рода асверова, а Вастија као да је од народа туђинога, и као да се не иде о глави ни Јеврејима, ни Мардохеју, ни Хаману

него баш самоме цару Асверу, јер њега видим поред Естире његове у сред најжешћег пламена туђиначке завере. Уједаред се разбукта читава поноћна позорница, ал' исто тако невидовно покуља за пламеном густи дим, застор се спусти, — по бледом лицу кнегињином падоше дуге црне трепавице, на једној трепавици затрепта сјајна сузица и опет је нестаде у везеном јаглуку, што њиме кнегиња прође преко склопљени очију. Беше ли то зар доста воде да погаси онолики пожар? —

Зазвони звонац оглашујући да се почиње обећана комедија у место ненаписаног трећег, четвртог па ваљда и петог акта грилпарцерове „Естире.“ Ја се тргнем и погледам на весела лица окретни паркеташа, париски што се тоцињаху по глумници, лица, која би ме навек разведрила, само сада не. Узданув са те лакоумне, и погодне прилагодљивости модернога света, која својом неуморном превртљивошћу озрцава вечито, непомерљиво кружење земље, на којој тај свет самном заједно векује, уздахнув дубоко, окренем се мојој кнегињи: — ложа беше празна.

После претставе одемо на чај; точила нам га је Естира, разговор беше о њој.

У друштву беше један Чех, прашки ђак, соколовац и хлахоловац, омладина, песник; дошао је у Беч, да поведе у Праг бечко чешко невачко друштво и српску „Зору.“ Кад се познадо шњиме, рече ми, да ме већ познаје по мојим „бесмртијама“ и нека ми то буде доказ, како се чешка омладина обзире на српску књижевност, само што није рекао: „Кад већ и таке мале појаве познаје, као што си ти!“ Ал' потоње му изјаве уверише ме, да има о мени много учтивије појмове. У осталом беше ћутљив, замишљен, а испод списатељски наочара тињаше из велики плави очију поглед пун маште и осећаја, као мирис из љубичице. Кад ми се приказа, рече, да се зове — ал' не треба му рећи имена, млад је песник, као што сам и сам некада био, па знам да су таки људи врло тугаљиви према исписивању пуног свог имена, што их сећа на прозаична крштена писма и још прозаичније школске сведочбе, за то ћу ти га ја приказати под именом песничким Бохуслав.

Како беше реч о Естири, приповедим ја веселом друштву, што сам све видео у очима кнегиње Ј—е.

Тек што су се почели разбирати у мојој приповести, стадоше се грохотом смејати (ти већ знаш како се Владан уме церекати!); помислише да је само какав каламбур моје конгенијалне маште.

— Благо теби! рећи ће један, нагледати се таког лепог дранета У тако дивотном позоришчету, па за сву ту красоту не платити ни крајцаре!

Ја сам врло добро знао, да сам улазак у ту чудновату престалу платио тешким, врло тешким уздисајем, ал' тога не смедо споменути, да ми ново не постакнем једва утишани омирски смеј.

— Немојте се смејати, браћо! — проговори Бохуслав, — и ја сам имао визију, и мени се нешто привиђало, што деда Грилпарцер није ни сањао.

— Тако ти Хуса! такв ти Жишке, тако ти Прокопа и бискупца! је л' истина? И ти? —

— И ја, да! — шта мислите, чиме је очарала презрена чивуткиња грилпарцерова пресићеног цара Асвера, те јој положи на мудро чело круну господарице над двадесет и седам држава?

— По свој прилици ретка лепота мардохејеве братучеде, а још више новина пасме, јер тешко да је цар Асвер удостојио донде презрени род израиљски своје раскошне ложнице.

— Ни лепота, ни новина пасме није могла приволети ћудљивога господара богате Азије, да се другом ожени после лепе Вастије; него ће бити свестан понос презрене робиње, наравна сила вере и чистоте, којом сирота, ал' у невиности и мудрости одојена девојка, презираше које одкуд — награбљену славу азијског деспота.

— То је истина ближе памети, — прекине Бохуслав нагађење омладине, ал' ипак није сасвим оно што ја мислим. Ја би рекао да га је највећма такнула тиме, што му је дала помислити, као да она већ има ил бар да је на путу имати другог милосника. У томе мислим да је чвор лепе карактеристике у тој живој појави и то ми се тако свидело, да сам ома помислио на своју домовину, на несрећну али мудру Чешку, и на њено помашање, којим се сада по невољи мора да брани.

— Јесте, браћо, Чешка, лепа моја Чешка, мудра моја Чешка, то је Естира; па ту је и цар Асвер, који је напустио своју Вастију, своју наду у обнову римско немачке империје, па се сад помаже делегацијоналним браком. ту је и Хаман-Бајст, ту је и стари Мардохеј — деда Палацки, ту је напослетку и онај невидљиви милосник, што га Естира једва наговешћује, ал' га се цар Асвер ипак побојава, ту је — Москов. Само се тако држи, драга моја делијо библијска, само се и даље владај тако мудро, тако поносно, тако свесно, само се и даље обзири на далеког свог милосника северног, дражећи љубоморни гњев цар-асверов, па не бој се, напустиће и он свој делегацијонални по невољи брак, па ће те понудити сјајном твојом суђеном круном, коруном световацлавском. Ал' онда нека стрепи Хаман и синови му, да не задркћу висока вешала од гњева мардохејова! —

Колико сам био занесен том привиђевином бохуслављеве маште, ипак се склоним позиву нерастрежњеног друштва да је време полазити дома. Извиним се Бохуславу, да се морам спремати да полазим сутра на Пурим чешке Естире т. ј. на свечаност полагања закладнога камена дивада, и разиђемо се.

Ал' да си га видео, какво му беше лице у оном заносу, како му очи стадоше, као да гледе у Хамана, где га дижу на танка вешала,— јамачно би и ти сањао о њему, као што о томе сањаше до зоре твој Лаза.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

СРПСКЕ ПЕСМЕ ЗА ГЛАСОВИР. Ставио В. Ј. Хлавач, књиговођа срп. певачког друштва у Вршцу. Број 1. и 2. У овој су књизи песме. „Сабљо моја димишћијо... Композиција Д. Јенка, и: „Ој таласи мили“... Стоји? („Вршачка кула.“)

ПРОТОКОЛИ РЕДОВНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ДРЖАНЕ О МИОЛЮДНЕ 1867. године. У Крагуєвцу. У Београду у државној штампарији 1868. На 8-ни 1. л. 302. стр. Стоји?

РАТОВАНЂ РУСА И ТУРАКА У СПЂВУ. Написао Милошъ Милисављевићъ, пензіонирани казначеј. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 94. стр. 3. л. Уз књигу је додана рђава дрворезна слике цара Петра великог. Стоји? („Вила.“)

ПОГЛЕД НА БЕОГРАДСКУ БОЛНИЦУ, од др. Јована Валенте, местозаступника управитеља београдске болнице. У Београду, државна штампарија 1868. На 8-ни, 19. стр. Чланак овај отштампан је из „Видовдана“. Стоји?

ЗАБАВНА ЧИТАОНИЦА. Књига шеста Ускок. Написала Жорж Сап. Превео Ј. М. Издаје књижара Велимира Валожића. У Београду, у штампарији Николе Стефановића 1868. На 8-ни, 84. стр. На крају је додата новела „Самоубица“ од Д. Т. Стоји? („Вила.“)

КРИМИНАЛНА БИБЛИОТЕКА знатних кривичних дела из свију европских народности. Од дра права Х. Темме. С немачког превео Аксентије Мијатовић прав. на универз. у Минхену. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни, 65-125. стр, Стоји 50 н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо ми све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. V. О женама краља Стефана Уроша II. (Милутина.) — Девојка несретне руке. Од Миленка.— Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. I. Бесмртност материје. — Говор што га је на видовдан о парастосу блаженоупокојеном кнезу Михајлу говорио у Новоме Саду Глиша Гершић. — Подлистак: Голубије пророчанство. —У Праг и у Прагу. Успомене с пута. Прво Писмо. (Свршетак.) — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 19. у новоме саду 10. јула 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

VI.

О женама и кћерима краља Стефана Уроша III. (Дечанског.)

Краљ Дечански двапут се женио. Прва му је жена била кћи „цара бугарскаго рекомаго Смиљца“, којом га је још отац његов оженио,[1]) дал' за царовања Смиљчевог (1292—1294) или касније незнам. Како је овој краљици српској, која је по летописцима око г. 1311 Душана родила[2]) име било и кад је умрла, недознајемо ни из домаћи извора ни из византиски повестничара[3]) који последњи само то знају да Душан није од гркиње већ „ex alia uxore natus.“

Гркињом се оженио Дечански око г. 1326. а била је кћи Јована Палеолога, сина Константина Палеолога, кога је стриц му, цар Андроник старији[4]) наместником у Солуну поставио. Име јој је било Марија. Тако вели Нићифор Григорас, који је и Марију и Дечанског лично познавао и од њи у српском двору чашћен био, тако и суврстни Душану цар Јован Кантакузин,[5]) а то је тео рећи и биограф Стефанов, Григорије Цамблак.[6]) Али је свима тима или сувременим писцима или писцима из истог столећа наш Рањ

[1]) Дан. стр. 124.
[2]) Шаф. Л. 53.
[3]) Незнам од куда је Муравјев докучио да се та кћи бугарског Смиљца звала Марија. В. „Житія святыхъ.“ Месец окт. стр. 388.; у дечанском споменику спомиње се на стр, 20. краља Стефана Уроша III. краљица монахија Марта.
[4]) Јован је био синовац Андроников а не као што Крстић на стр. 69. вели најмлађи син његов.
[5]) Кн. I. 208 и сл.
[6]) Гласник, II. стр. 67.

предпоставио Бранковића те вели,[1]) да се Стефан Дечански по смрти Бугаркиње оженио Влахињом кћерју „Влајка Бассарабы воеводы Влахозапланинскаго по свидѣделству Бранковичьа и прочих наших историков.“ При речма, „и прочих наших историков“ мислио је Раић на родослове неке, који ништа друго нису но пуки изводи из кронике Бранковићеве. Ја мислим да ће многима а нарочито некима члановима српског ученог друштва у Београду и србске „Матице“ у Новоме Саду повољно бити, што ћу односне речи из те гласовите кронике овде верно исписати: „**Нєци глагоють** — речи су Бранкоковића на листу 238 — **їако же Нωрьбинь, латински историкь васпоменуєть, иже краль Сьрбски чєтвьрти Ѹрошь, потомь и Дєчански названь биви, себе ва сѹпрѹжницѹ имєвь и дащєрь Басараба** (над том речју мало другчијом руком „Влајка“) **воиводы народа Влахїнскаго**“. Није ми при руци Мавроурбин у оригиналу но у рђавом руском преводу, те с тога несмем рећи да о томе у Мавроурбину нема ни једне речце, ал' већ a priori смем тврдити, да Бранковић Орбина није добро разумео, јер Дифрен, Гебхарди, Пејачевић и други који су талијанског Мавроурбина читали, нису то, што Бранковић каже, у њему нашли. Ал' казао Орбин ил' неказао, свакако није истина, да је друга жена Дечанског краља била Влахиња, па звао се њен отац Басараба ил' Влајко.

Марија Палеологиња родила је Стефану Синишу. Но о овом погрченом Неманићу и о његовој љуби нећу ни речи проговорити, а радознали читалац знаће, и без да му ја кажем, наћи, где је судбина његова нацртана.

Дечански је имао и две кћери: Јелачу и Теодору[2]) по свој прилици од прве жене, с тога мислим да је вредно знати какве су среће сестре Душанове биле.

а.) У акту једном млетачког архива[3]) од 31. окт. 1355. каже се: „in casu quo tractatus praedictae commitissae cum rege praedicto (Raxiae) fratre suo, completus esset“ т. ј. ако је кнегиња градове Клиш и Скрадин рашком краљу, брату своме већ предала и т. д. А за ким је била та сестра Душанова и како јој је име било? Рачки, с позивом на горњи акт, мисли,[4]) да је око г. 1355. Скрадину и Клишу властница била Катарина, удова покојног Павла Шубића а кћи Млетчанина Дандула. Нема сумње

[1]) Кн. II. стр. 548.

[2]) Arkiv III. стр. 13; Дечански спомен. стр. 20.

[3]) Гласник XII стр. 19.

[4]) Rad jugosl. akademije II. стр. 83.

о том, да је Катарина била кћи Дандулова, ал' да је она била властница Клишу и Скрадину како би се онда у акту могло рећи, да је краљ рашки брат њезин. Тадашња властница Клишка и Скрадинска није била Катарина удова Павлова већ удовица Младена[1]), брата Павловог и она је речене градове, за које су се и Млечићи и Угри отимали, брату своме цару Душану предала. Име тој удовици Младеновој било је Лелка или Јелка. Лучић вели на стр. 370. свог познатог дела: „et cum Lelca vidua, mater Mladeni, pueri comitis Clissi et Scardonae, qui in Venetorum protectione erat, Regi Rasciae adhaesisset". И та Лелка жена кнеза Младена Ђорђевића мислим да је иста кћи Стефана Дечанског, коју наши летописци Јелачом зову.

б.) Цар Стефан назива у листини једној севастократора Дејана својим братом[2]), па с тога мисли г. Даничић у свом речнику, да је жена Дејанова Евдокија била сестра Душанова и да се зато и зове царица. То исто изводи из тог назива и руски архимандрит Леонид у свом најновијем делу[3]) на стр. 73: „Дѣянъ былъ женатъ на родственницѣ царской, вѣроятно на сестрѣ Стефана, которая по сему овдовѣвъ, въ своихъ хрисовуляхъ называетъ себя не иначе какъ Госожею царицею Евгенiею" (ваљда Евдокијеју)[4]) Знам да би мало опасно било за мене, таквим наученьацима противословити, а нећу се ни малициозно скривати иза леђа велеученога Константина Николајевића[5]) и Мајкова[6]) те с првим тврдити, да није сестра Душанова била за Дејаном, већ да је царица Јелена била сестра Дејанова, а с другим се домишљати, да је царица Евдокија била жена каквог Душановог цесара и да она с тога себе царицом назива. Шта о царици Евдокији ја мислим, казаћу у идућем чланку а овде ћу то само приметити, да је Стефан Дечански другу кћер своју по имену Теодору удао за Војина „мила зета српског цар Стјепана" а да с тога Милош Војновић у песмама зове Душана ујаком а цар Урош у листини кнеза Војслава, сина Војнова „**братомь царства мч.**"[7])

---

[1]) Conf. Љубић огледало стр. 225 и 227.
[2]) Mikl. Mon. стр. 143.
[3]) Историческое описаніе сербской царской Лаври Хиландара. Москва 1868.
[4]) Примедба истог архимандрита на истој страни: „Извѣстно, что царь Стефанъ имѣлъ сестру Душицу. Евгенія не крестное ли имя Душицы?" нетреба никаквог коментара за српске читаоце,
[5]) Види расправу Николајевићеву о српским Комненима у Гласнику XII.
[6]) Историја срб. народа, стр. 83.
[7]) Mikl. Mon. стр. 169.

НЕВЕРИЦЕ...

Неверице, моја веверице,
Што се вереш по сред вита грања,
Зелен грања мога младог дања,
Те кидукаш мирисаво цвеће,
Шарен-цвеће заносни ми снова,
Те гризукаш родове носеће
Од смерова и мушки смелова:
А славуја очарнога чуја,
Што цветиће песмицама љуља,
Скакутом га плашиш немерице,
Неверице, моја веверице!

Неверице, моја веверице!
Кад ме згризу твоји секотићи
На друго ће дрво се подићи,
Без цветића, без ови славуја,
Ал' га гушћа маовина чува.
И тамо ће зима да те нађе,
Спашће лишће и родово слађе,
Место чуја песама славуја
Стаће хука горњакова дуја,
Место цвећа ледне вејавице,
Неверице, моја веверице!

Неверице, моја веверице!
И грање се око тебе свија,
Цвеће на те мирисима дија.
Родови се кидају и сами
Који ће те слађе да намами,
А на вршку жељкује славујак, —
Твој му води песмицу скакутак:
Цело дрво мог живота млада
За тобом је, а са тебе страда,
Ма згинуло тако неберице, —
Неверице, моја веверице!

Неверице, моја веверице!
Буду ли ти мрази на досаду,
Повратн се твом дрвету младу:
У њему је једна шупља дупља,
Де се роса са цветића скупља;
У језерцу ти сузни капљица
Купају се трази твога лица;
Ти се сиђи у језерце бистро,
Ма се личак испреда теб' истро,
Шат усане само језерице,
Неверице, моја веверице!

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА.

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

За све време те сцене он је осећао нешто, налик на ропац; он се није могао с места покренути, већ је седео и готов је био да заплаче. — Боже, шта да радим? мислио је; ја и Пера морамо спасти ову девојку, да је исчупамо из руку овог старог зликовца, који је заборавио и савест и прилику и нимало се не обзире на то, што једном ногом већ стоји у гробу. Да, ја морам спасти тог анђела, а може бити спасти и себе. Ја сам досад ћутао, нисам ни молио ни гонио, па чак нисам допуштао себи да се примети на мени што сам мислио и желео; али сад, сад је настао критични

тренутак, у којем морам раскрстити. Сад треба да се разговорим са Цајом, и с Пером и с њиховим оцем, па шта буде, буде...

Но да кажемо неколико речи о високој личности. Овде ми тек сад долази да цртам личност, која као зејтином обмазани пеливан клизи испод мога пера, него ја ћу се постарати да испуним моју задаћу.

Ко се дуго врзао по Банату, Срему и Бачкој по већим и мањим варошицама њиховим, и упознавао се са физиономијама њихових становника почињући од попа обраслог у сланини и глупости, што се црвени ко слопачка тиква са ретком брадурином и католичком капом на глави и с дебелим црвеним расцветаним носом од пића, па до отрцаног новосадског франта са наочарима, што живи врло подозривим сретствима — тај ће сигурно знати особито чивутски и ни на ког неналичећи тип дивље учених људи, у којих се сва наука састоји у томе, што умеју да граде песме, да спавају обучени по осамнаест сахата а да се не преверну, да бубају бесмислене високопарне речи, да једу свакојаке гадости и да читају јавна предавања о којима никако појма немају. Ти гадни људи страшно муче и љуте мислећег човека кад види, да се многи из тиха смеју тим људма, а опет да им се многи клањају, јер их рачунају философима и ауторитетима. Ти су помодари уопште врло лењи, и несу у стању да радом и трудом хлебом се хране: обично једини извор њихових доходака јесу новци богатих родитеља, рођака, тетака, деда, који засипљу писма милих синова и рођака. У осталом има и таквих ћурана, који лете на алах-ћерим, клањају се, унижавају се, банче, и ништа не раде. Овим последњим ја прибројавам и високу личност, о којој је мало час била реч. Право да кажем, сад не знам како да крстим ту високу личност, Јованом, Петром, или Николом. Ајда нека буде Никола... А неје вам нужно да му и фамилију знате, мили моји читаоници! И тако наш Никола родио се у једној вароши у војводини.

Родитељи николини беху врло богати људи, него отац му рано умре, а мајка његова неје умела да живи по рачуну. Живот његове матере био је дуги ред богатих ручкова и гладних дана, кипећи у раскоши и гледајући добре момке. Но ето дође време и наша лепојка неприметно сврши своју животну каријеру; она је лагано старила, почела се белити и руменити, и почела је вранити себи косу, а њено једино дете богме већ поодрасло и дође време његовог обучавања. Из најпре мајка је сама почела учити свога сина. Него шта је она знала? Немачки и мађарски

језик, да пева, да игра, и врло рђаво да пише српски, а пошто испише један лист хартије то је изгледало, као да су целог лета мухе по њему ходале. Ето тим премудростима она је учила и сина. Читалац ће се већ сетити шта је могао Никола научити, и шта је могло од њега бити под упливом његове матере. Кад је мајка већ видела, да неје више у стању да се занима сином, то неје хтела да учини као што сви смртни чине, да да свог сина у школу, већ му најми учитеља код куће швабу. Но дете за време материног васпитавања проленьило се и испакостило се, а у исто доба мајка му је уши пунила, да оно неје што и друга деца, и развије у њему надувеност и хвалисавост. Једна строга реч, коју би му учитељ његов рекао, ожестила би га и разједила, а уједно и његову матер, за тим је следовало прогнање учитеља швабе. И то треба рећи, да су тада били Немци добри учитељи; јер је морао имати здрав желудац ко би хтео да свари њихову науку и образовање. Промена учитеља свршавала се сво дотле док Никола неје сам изћушкао својим сопственим рукама једног врло поштеног Немца, који је носио грдне колире и беле панталоне и лети и зими.

У време изгнања последњег учитеља Николи је било 14 година.

Замислила се мајка шта да ради са сином, па скупивши све своје силе, реши се, да га пошље у пештанску гимназију. Тамо је Никола једва на једвите јаде свршио курс и поступи у универзитет, него кроз годину дана махне се он универзитета и прихвати се бајонета; њему се чинило да ће се у војничкој служби узвисити до веће части, па чак и да ће бити генералом. Али овде је нада обманула нашег младога јунака, он се махне и војене службе и погоди се за келнера, но и то му со после неког доба дојади и он дође у Београд, надајући се, да ће овде постати велики човек, јер по мњењу гомиле у Београду свака штеба постане човеком, т. ј. даду му место са дукатима и талирима, само ако уме да се клања, а овоме је већ то лако било, јер је тај занат још као келнер научио.

У Београду Никола постане професором у неком ученом заводу, и шест месеци службе сасвим су изменили његов карактер. Пре тога он је био либералац, преживао је из немачких кухиња свакојаке идејице, љутио се на свакојаке злоупотребе у Француској, у Аустрији, па чак и у Србији; имао је код себе којекаквих јетких књига и прочитавао из њих своме пријатељу само најбоље странице. Сад је већ он постао мек као восак, наиван и често се подвлачио под туђ глас. Но све то Никола је чинио пред вишима, а у школи је наличио на медведа. Кад ко од његових ученика не

би знао лекције, то би Никола поцрвенео као рак од једа и био би свога ученика сопственим рукама. Једног је ђака што му је реко: „Ви и сами ништа не знате“ — био дотле док неје ђак обамрьо. Кад је тај звер читао у школи лекцију, то је владала најдубља тишина, па чак и саме мухе скривале су се по угловима, да отуд слушају премудрости глупога Николе. За потпуну карактеристику господина Николе да вам кажем један случај из његове учитељске „дејателности“. Једном посетила је школу једна велика личност, а он јој хтео да покаже своје умење и своју власт. Он је почео читати лекцију о Александру Македонском, о коме је знао нешто мало више него о другим историчким догађајима, но не знам за што он је у своју лекцију приплео стотину имена, који су ишли његовој лекцији колико би ишла Алгебра катихизису. Он је спомињао о грчким и римским колонијама, о ликторима, о Самоједима, о „круни св. Стевана“, о синајској гори и валилонској кули, па тек онда поче да грди Робеспијера, Катона, Кромвеља и Брута. Висока особа слушала је, слушала, па је најпосле и заспала —: Шта ви то читате вашим ђацима? рече она, кад Никола уђута и она се пробуди. — Ја право да вам кажем ништа вас несам разумео.

— Ви несте посвећени у тајне науке, — рече Никола слатко осмехујући се: — ко хоће да разуме моју лекцију мора бити спремљен из раније.

— Ја признајем да сам глуп и прост човек, но мени се чини да и та деца ништа више од мене не разуму. Ви им читате врло високим тоном.

Никола је хтео да се похвали пред високом особом, и рече ђацима, да понове оно што је он казао; но ни једно дете неје било у стању да изговори онај хаос, што избрбља професор. Висока личност уста, потапка руком Николу по плећима и рече: „Ја видим да сте ви учен човек, него нужно је, да се потрудите те да ваше високопарне лекције простије говорите, јер су ваши ученици још мала деца.“

Кад је висока личност отишла, Никола је својеручно ишамарисао сву децу од малог до великог, и криве и невине. Бити, бити, и опет бити то је био обичај николин. Он је бележио белешке ђацима много блажије него други учитељи, јер за рђаве белешке дечије управа је казнила учитеља, а Николи баш то неје било мило. Он је волео, да бије ђаке своје са највећим одушевљењем, сам је себе једио, па је за то тражио прилике над ким ће да се искали. И ето, находио је, и свагда находи оне, које ће да бије!

Не гледећи на све то, Николу за његов ум, привржености и што је умео одржати свагда дисциплину и за друга безакоња ванцирају за директора па онда за инспектора, а некако отуд он дође у круг високих лица, па чак и до највиших звања. Прва жена николина била је створење слабуњаво, и умрла је врло рано, и за то сва страст тог човека обрне се новцу и почастима, што му и испадне срећно за руком. Сад је Никола имао све и науми да се жени младом и лепом девојком, и ето као што видосмо он хоће да се венча са Цајом, а Сава Јовановић са радошћу једва чека да прода своју ћер за дукате и бисер.

Кад су се гости разишли, Сава Јовановић, не знам за што, неје позвао Цају к себи, неје је био, неје јој косу чупао, већ се извали да спава, размишљајући шта да ради, и како да склони своју ћер на покорност. Међу тим Цаја је стајала пред иконом и молила се Богу. Њена молитва неје била читање на изуст фраза, неје била у к у с н а и м а с н а молитва светаца са извесним бројем метанија крстова и „господи помилуј“ — већ је била жива разговор с Богом и с великом природом. Лице њено распламтило се, тиха молитвица постепено преливала се у шапат, у коме се чујаху испрекидане речи пламене изреке. Она се о нечему врло дуго колебала, премишљајући замишљени план, па се онда од једанпут умири: решење постало је сталним. После тог решења она се опет молила, но лице њено било је мирно, а молитва њена тиха, анђеоска. Тако се само моле Богу младе жене и момци од дванаест до шестнаест година, притешњени незгодама и тражећи изласка. Ја волим такве молитве, у њима, у поредо с вером у Бога и истину, чује се тврда вера у сопствену снагу, оне само сасређују ту снагу у данима незгода и васпитају челичне карактере српских жена и момака. Како вам је драго, господо, али да неје било на свету ти светих жена ми би се сви до сад истурчили, пошвабили, помађарили и пропали би са лица земље као Срби. Оне лишавају себе свију удовољстава, којих се никада не лишава човек, и све се предају као мајке, жене или кћери својим обвезаностима. Жена, и само она, васпитала је цела поколења честитих и тврдих људи. Жена је на своме крилу одгајила најбоље људе, она их је прва учила говорити; жену — тога анђела кога нам је Бог послао да нам горке и чемерне дане живота нашег слади, ми још бијемо и мучимо и тиранишемо. Ох да грдне грехоте и срамоте!

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

12.

Мили Боже, чуда великога,
Ђе умрије Нинко и Никола!
Заједно и саранила мајка
У бријегу више винограда.
Често и је облазила мајка.
У години свакога мјесеца,
У мјесецу сваке недјељице,
У недјељи свакога ми дана.

13.

Ја се клела и преклела,
Да ја не ћу за малена,
Кад дођоше зла времена,
И ја одо за малена.
Посла малог за козама;
Сви козари дојавише,
А мој мали не дојави.
А ја другу и преслицу:
Другај друго уз пртину!
Нађо малог на пртини
У козијој стопурини,
Покрила га три брабоњка.
Узе малог у прегачу.
Па га носим на огњиште,
Паде искра, ста га вриска:
„А јој, жено, ожеже ме!“
Узе малог у прегачу,
Па га носим на полицу,
Залеће се мала Маца,
Залеће се огребе га:
„А јој, жене, огребе ме!“
Узе малог у прегачу,
Па га носим на буњиште,
Залети се пиљужина,
Залети се, однесе га:
„А јој, жено, однесе ме!“
А ја вичем испред куће:
„Иђ' стале, пиљужина,
Није твоја то ужина,
До л' је моја то људина!“

14.

Газда слугу шаље
У подрум по вино;
Дуго време прође,
А слуга не дође.
Газда слугу кара,
Слуга одговара:
„Не карај ме, газда,
Пун је подрум вина.
У подруму спава
Крчмарица Мара,
Док је ја пробуди,
Трипут је пољуби;
Док ми вина даде,
Дукат ми пропаде;
Док ракије даде,
И други пропаде.

15.

Оста Јања удовица млада,
И у Јање троје сирочади.
Просе Јању на четири стране,
Не ће Јања ни на једну страну,
Док не заспи троје сирочади.
Кад заспали троје сирочади,
Оде Јања на четврту страну.
Кад с' пренула старија сирота:
„Тавна ноћи, ђе је наша мајка?“
Кад с' пренула та средња сирота:
„Мјесечино, ђе је наша мајка?“
Кад с' пренула најмлађа сирота:
„Жарко сунце, ђе је наша мајка!

16.

Ја изиђе на сокаке
Па погледа горе — доље,

Куд се шеће драго моје:
Ил' по брду ил' по долу,
Ил' по оном равном пољу,
Куд дјевери снау воде.
Спаја им се обзирала:
„Што с' обзиреш, снао моја?
Ил' је теби двора жао,
Ил' у двору миле мајке?“ —
„Није мене двора жао,
Ни у двору миле мајке.
До л' остала сабља моја,
Сабља моја, памет моја,
И о сабљи шарен јаглук,
У јаглуку завезано
Руменила и бјелила:
Бјелилом се бијелила,
Руменилом руменила.

17.

Ој јуначе, мала фала!
Сам се фалиш, сам се шваљиш,
Да ти са мном ашикујеш;
Дедер некде когод види,
Ја ли рано на водици,
Ја ли касно код говеда.
Види ти се на обући,
Какви с' газда ти у кући:
Кућа ти је од шепера,
У њој немаш ни пепела;
Кућа ти је од машине,
У њој немаш ни прашине;
Кућа ти је од дрвета,
У њој немаш ни крмета;
Кућа ти је од камена,
У њој немаш ни пламена.
Док ја с' драгим ашикова
— Било мало ал' ваљало,
Три године и три дана —:
Душмани нам завидише,
Те плотове оградише
И потоке наводише,
Да мој драги не долази;
А мој драги и не пази,
Већ плотове прескакује,
И потоке прегазује.

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ.

од Луја Бихнера.

I.

Несмртност материје.

(Свршетак.)

Човјек не може чисто да појми, како може бити да још и дан данас природњаци и лекари не познају и не виде чињенице ове, која је тако проста и коју је хемија обистинила већ не може бити јасније; али то и јест доказ како су још веома слабо прокрчени путови у шире кругове великим откривењима природњи наука. Тако Шуберто говори, да вода постаје кад се облаци од једном нагомилају. Ребелен мисли, да из животињског организма постаје гушик, па и сам славни Еренберго није на чисто, да ли организми стварају материју, што је у њима или је само органички преображавају и т. д. Како се може не знати, да из ничега не може ништа постати? Материје мора бити, макар и у

другом обличју или у другој задрузи, те да начини ма како образовање или да учествује у њему. Један атом кисника, гушика, твожђа јест свуда и у свакој прилици једна и иста ствар, одарена онијем истим својствима која су јој урођена, и не може никад ни до вијека бити што друго него што јест. Гдје био да био, свуда ће бити једно исто суштаство; из сваког било ма како разнородног савеза изиђе, кад се овај распадне, онај исти атом, који је и ушао у савез. Али атом не може никад ни довијека на ново постати, нити га може нестати; може само мијењати савез и више ништа. И зато је материја бесмртна, и за то, као што и прије рекосмо, не може бити, да је свијет постао. Како може бити нешто створено, што се не може уништити! Материја је морала бити вјечита, она је вјечита, и биће вјечита. „Материја је вјечита, само јој се облици мијењају.“ (Росмеслер)

Има једна ријеч, коју сваки дан слушамо и која нам већ додија, то је: „смртно тијело“ и „бесмртан дух.“ Мало тачнија мисао обрнуће, може бити, ову рјечоницу много истинитије. Тијело у својем индивидујалном облику јест, истина, смртно, али није смртно у саставним честима својијем. Не само по смрти, него и у животу, мијења се оно непрестано, као што смо већ видјели; али у вишој смисли оно је бесмртно, јер ни најмања честица његова не може бити уништена. На против видимо, да оно, што зовемо духом, одмах ишчезне, чим угине индивидујалан материјалан сложај, и сваком је уму, који је чист од предрасуда, јасно, да укупна радња многих честица материјалних, које су снагом обдарене, гради један ефекат, којег мора нестати заједно са узроком својим. „Кад нас смрт неби уништила“, вели Фехнер „ми не бисмо могли у смрти спасти досадашњу егзисгенцију своју. Ми очевидно опет постајемо оно, од чега смо и били постали — постајемо земља. Али док се ми мијењамо, земља једнако стоји и напредује; она је бесмртно биће и све звијезде с њоме.“

Данас је бесмртност материје чињеница науком потврђена, она се не може више порицати. Вриједно је знати, да су још и стари философи знали ову тако важну истину, али не тако јамачно и научно, него нејасно и у слутњи. А тек наша мјерила и реторте доказаше нам је потпуно.

Севастијан Франак, који живљаше 1528 године, говораше: „Материја је с почетка била у Богу и за то је вјечита и бесконачна. И земља, и прах, и свака тварка пропада; али се не може рећи, да и оно пропада, из чега је она створена. Супстанца је вјечита. Твар се распадне у прах, али из тог се праха развије нова твар. Земља је, као што је казао Плиније, феникс

и остаје вјечито тај. Кад остари, згореће се сав у пепео, из којег ће излетјети нов феникс, опет онај стари, само подмлађен.“

А италијански философи средњег вијека још јасније казују ову идеју. Бернардо Телезије (1508) вели:

„Тјелесна је материја у свјема тварима једна иста и остаје вјечито та; мрачна, лијена материја нити се може умножити ни умањити.“

И на пошљетку Ђордано Бруно (којега су 1600 у Риму спалили):

„Прво сјеме, па онда травка, па онда клас, па хљеб, па сок, па крв, па животињско сјеме, па заметак, па онда човјек, па труп; за тијем опет земља, па камен или друга каква маса и тако редом. Овдје видимо дакле нешто, што се промеће у све ове твари, а по себи је увијек једно исто. И доиста, ништа није стално и вјечито, нити је достојно да носи име начела, осим једне материје. Материја као абсолутна обухвата под собом све облике, и димензије. Али бесконачност облика, у којима се јавља, не узима она од кога другога нити пак с поља, него их вади из себе саме, из свог рођеног крила. Гдје ми кажемо, да нешто умире, ту је само полет к неком новом животу, ту се нађа само један савез, да се одмах за тијем уђе у други нов.“

Али ни најстаријем добу не бијаше са свијем непознат напрт ове истине, која је данас ујамчена, и која је као одређена да буде основни ступ свакој екзактној философији. Емпедокле, грчки философ, који живљаше 450 прије Христа, вели: „Који мисле, да ништа на овом свијету може постати, што прије није било, или да ма што може умријети или пропасти — то или су дјеца, или су кратковиди људи.“

ВОДА У ЖИВОТУ И У ОБИЧАЈИМА.

(Предавање за људе добро расположене.)

Ако ћете слушати, ви ћете чути, а ако нећете слушати нећете чути, али за то опет нећете баш много штетовати.

Ја сам рад да неколико речи проговорим о води, и о неким њеним врлинама и манама.

„О води?“ рећи ће која лепа слушатељка, „шта ћеш да ми говориш о води, ваљда ја незнам шта је вода? Зар је не пијем сваки дан? Зар се не умивам, зар не кувам, зар не заливам цвеће сваки дан?“

„О каквој води!“ рећи ће опет који „лепи“ слушатељ, „ви-

метније ћеш радити ако ти мени говориш што о вину, а мани се ти воде, вода не ваља ни у чизму!“

Драгим слушатељкама одговарам, да ја баш зато и хоћу да говорим о води, што је вода тако обична и позната ствар; обична је у кућевном животу, а позната је понајвише само по својем спољашњем облику, а ми треба да је познајемо и ван кућевног живота, и треба да знамо о њој и више шта, него само то, да је мокра, и да се на водени понедељак ваља од ње добро чувати, ако смо девојке. А браћи, која би желела да о вину говорим место о води, одговарам да бих и ја волео о вину говорити него о води, јер о вину је много лакше говорити, има се више шта рећи, особито ако је предмет говора продрео у крв нашу, ако смо одушевљени за тај предмет, као песник за своје идејале. Али ја за то не ћу о вину да зборим, што се бојим, да она браћа, која вина мало радије пију него воду, кад чују шта је вино, и шта оно чини с нашим телом, кад га, угледајући се на јунака Краљевића Марка, мало преко јего у грло сниспошљемо, неће на вино гасвим омрзнути и оканити га се, а ја нисам рад да нанесем вину такву увреду.

Дакле ја ћу да будем тако јогунаст, па да останем при мојем предмету.

Вода је важна и преважна ствар на свету, па зато и нема (осим ваздуха) ничега толико много на свету као воде. Кад би целу површину земаљску разделили на четири једнака дела, три така дела заузима вода, а тек један је део суха земља. Па од површине земаљске допире вода до дубљина, које се измерити не могу. А од какве је големе важности вода по живот човека, животиња и биља, то се из тога види, што вода чини три четвртине од васцелог терета живе животиње и биљке, а то ће рећи, кад би се каква животиња измерила, (и људи имају кадкад пасију да се мере), па имала терета на прилику једну центу, онда од тог терета седамдесет и пет вуната износи сама вода, која је у тој животињи, јер сви саставни делови тела животињског пуни су воде: воде има у крви, у месу, и тако даље, па чак и у глеђу, којим су зуби калајисани. Исто је тако и биље пуно воде.

Може бити да ће који радознали слушалац да запита: „Ама ја сам чуо да и у новинарским чланцима има доста воде, па бих баш желео знати у каквом је ту сразмеру.“

Имаш право, брате, да су новинарски чланци понајвише водени, дакле и по њихов живот вода је од велике важности, али наука не може поставити мере, него се оставља да људи сами од

прилике о томе суде. У осталом, што ти је који чланак отужнији тим више воде има у њему.

Занимљиво је и вредно је знати, да вода, ма била са стола најпростијег човека, опет није проста него — сложена из две ствари. Те две ствари, или као што тако звани учени људи кажу, та два тела врло су чудновата: нити их можеш видети нити омирисати, нити коштати, даклем су од прилике као овај ваздух што је око нас, па зато учени људи и зову та два тела ваздушним телима, и једног су крстили кисиком, а другог водиком, а грчка су им имена још сакатија и ако сте баш ради да знате, кисик се каже оксиген, а водик хидроген. Људи који се баве с тим стварима ваљда што не спадају баш у највредније писаре, кадикад неће да испишу цело име и титулу овог или оног тела, него обично само прво писме од грчког или латинског имена, па су се онда већ уморили, а ти после лупај главу шта које значи. За то ћете добро радити ако запишите, да у књигама, које се с тим стварима баве, писме О значи кисик (Oxygen), а H водик (Hydrogen).

Држим да ће добро бити ако се пре свега мало ближе упознамо са браћом кисиком и водиком, па тек онда пређемо на саму воду.

Оба та тела као што смо већ рекли ваздушна су. Немају никакве боје, никаква куса ни мириса, као онај гас, што у великим варошима светли док се не угаси. Ја знам да се ми сви сећате онога циганина, што је видео како гас гори кроз једну вештачки направљену свећу од бакра. Он се кукавац загледао у свећу па се чуди што свећа једнако гори, а никако да је нема него све једне величине. Није могао срцу да одоле, а да је не украде. Кад је однео кући хоће да је запали, па стаде псовати триста вера, што нема витиља у свећи, него га је у хитрини испустио, а неби никад у својем веку морао свећа куповати. Него да оставимо циганина нека се вајка, а ми да се вратимо на кисик и водик.

Кисик и водик у колико се у нечем, као што сам отпочео рекао, слажу и налик су један на другог, у толико опет има и знатне разлике између њих, ал' то им није замерити, само што се иначе слажу и спајају. Да видимо које су то разлике. Водик се може запалити и изгорети, а кисик не може, него кад се у њега унесе гореће свеће, а њен пламен у једанпут јасније сија и свећа гори много брже него у обичном ваздуху, тако да је брзо нестане, и ја сам уверен, да се многи смерни сапунџија не би срдио, кад би сав ваздух, што је око нас, био све сам кисик, те би

се богме могао поштено набрати меда. Исто тако кад би какву боцу напунили кисиком, пак унели у њу ивер, који само тиња, он би таки сијнуо јасним пламеном и брзо изгорео. А кад би пустили какву тицу у ту боцу, ова би много живље дисала и скакала, него на пољу, и била би много веселија, као да је пила вина. Тако би било и са другим животињама, па и са човеком. Може бити да ће на ово поштовани слушатељи са сапунцијама и са дрварима заједно рећи: „Е па кад је тако зашто бог није место обичног овог ваздуха створио сам кисик, кад се каже да „свјак дар совершен .с више јест?“ Премудра је уредба, драги слушатељи, што место ваздуха није кисик. Јер као год што свећа у њему брзо изгори, тако би и живот животиње и човека у њему кратак био, а ми немамо узрока да ово желимо. Дисање би нам у кисику било живо и раздражено, крв би бујно текла, пали би у грозничаво стање и брзо би скапали од силне раздражености. Тако би нас брзо кисик строшио. Него ваља знати, да кисика ипак има у ваздуху, само је измешан са другим ваздушним телима, па није тако страшан.

О кисику и водику имало би се још доста штошта рећи, али ја нећу да вас мучим, кад ћете и онако после опет заборавити.

Кад се кисик и водик једно с другим споје, онда постане вода, она вода, што драге слушатељке отоич рекоше, да се с њом умивају, кувају, залевају цвеће и т. д., и коју страстни љубитељи вина тако мрзе, да је један од њих једном приликом својем непријатељу у радости рекао: „Иди презирем те, као чашу воде!“ Али у води нема водика исто толико колико и кисика, него они су тако уговорили и спојили се, да у девет вуната чисте воде, има осам вуната кисика, а само једна вунта водика.

Сад долази нешто што је чудновато, па опет је истина. Казали смо како велики део од воде сачињава кисик, а рекли смо да се у самоме кисику животиње весело находе и живе, пак опет врло мало имаде сувоземних животиња, које могу у води дуже времена живети; казали смо, даље, да се водик може запалити и горети, а овамо познато је, да ми водом баш гасимо ватру! Само кад има воде у приправности; а знате како се онај варошки капетан љутио, што му нису пре јавили да ће бити ватре, па да је приправио шприцаљке. Даклем из два тела, кисика и водика, добили смо треће — воду —, које се по својим особинама сасвим разликује од она два из којих је постало. То је тако као год кад од доброга оца и добре матере изиђе рђаво дете, или кад од рђавих родитеља изиђе ипак до-

бар син, што се све може да догоди и покрај пословице: „Куј ће ивер од кладе," „Каква мајка онака и ћерка."

Вода у чистоме стању нема никаквога мириса ни куса. Може бити да ће когод на ово рећи: „А зар не би боље било да вода мирише на прилику као ликер, и да је по укусу нашег мало на руменику вино, па би се човек бар лакше вина одрекао а овако ко ће да пије воду кад ето нема ни куса ни мириса?" Јок! Вода несме имати ни куса ни мириса. Она је непрестано у нама, и у свима деловима тела нашега, а живци, који осећају мирис и кус, нису у стању трпети да се непрестано дирају и драже, јер кад само један једини живац без престанка дражи онда пати читаво тело, пак би ту била опасност по здравље наше. Сетите се само онога попа, што се прућио из клупу; па дозвао ђаче, место да говори катахизис, да га чеше по табанима. Па шта је било с попом? Издахнуо од раздражености живаца! За то је вода тако блага. Она као и ваздух доспева у најнежније и најтугаљивије делиће тела животинског, а животиња је и непримећује, не осећа ни штипања ни бола. Исто тако може вода да се обложи на упаљено или задерано место на телу животињском, и не само да не гризе, него још прија животиња већма него кад је поливају — батинама.

Што још води служи на дику, то је што она може нека тврда тела да растопи, н. пр. шећер. Помислите само како би пили лимунаде, кад вода не би могла шећер растопити? Осим тога вода може да се помеша с другим течностима, н. пр. винским духом, и ако су ове јаче од ње, а она их ослаби, одузевши им нешто од снаге њиове. Зато не треба да се срдите на поштене крчмаре, кад ови сипају воду у вино, или вино у воду, јер они то не чине у своју него у вашу корист.

Него немојте ви мислити, да је вода коју ми видимо или пијемо чиста. Јер вода, што пада као киша, носи са собом сву нечистоћу, што је у ваздуху нашла, и зато је после кише ваздух опран и чист; а вода која тече из извора замућена је земљом, кроз коју тече; у текућим рекама можеш песак и земљу очима видети. Има воде, која тече преко црвених кречних стена, па та је вода често црвене боје, и може бити да би драге слушатељке желиле да се таквом водом умивају, те се бар не би морале руменилом мазати; а има опет воде, која тече преко беле земље пак је као млеко бела — на прилику у Исландији —, и можда се онде непродаје по дућанима и апотекама отров под именом белила. У неким рекама има врло много бољских заостатака пак је вода сасвим црна, као што је на пр. Црна река у Ју-

ној Америци; има осим тога воде зелене, мрке и т. д. Права је боја воде плавичаста, али та се може видети у чистим дубоким водама, као што је морски залев напољски и неки делови од тихога мора, де је вода тако бистра, да се с површине чак на дну, које је неколико стотина стопа дубоко, могу да виде не само крупнији, него и ситнији предмети, као што се с лица човечијег може да провиди, шта лежи у чистој или опакој души.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Отац.

Приповечица од Бјернстерна Бјернсона.

Најмоћнији човек у целој парохији, о коме хоћемо овде да приповедамо, звао се Торд Еверас. Једног је дана стајао у одаји проповедниковој, поносно се беше усправио, па ће озбиљно рећи: „Добио сам сина и хоћу, да ми се крсти.“ —

— А како би му име хтео?

— Фин, као и мој отац што се звао!

— Кумови су ти?

Рече им имена, а то беху сами одабрани и угледни људи у селу, људи и жене од очеве својте.

— Имате ли још што на срцу? — запита проповедник, подигнув главу.

Сељак зачути.

— Хтео бих, рекне за тим, да га крстите сама, а не са осталом децом заједно. Мислим, то јест, у који тежатник. Најбоље у другу суботу, у 12 сахата у подне.

— Имате ли још што?

— Немам више ништа.

Сељак окреташе шешир у рукама, као да је накан поћи. Проповедник се подиже.

— То ћу вам ја рећи још нешто, — рече и ухвати за руку сељака, погледав му оштро у очи:

— Дај боже да ти дете буде од благослова!

Шеснајест година после тога стајао је Торд опет у проповедниковој одаји.

— Ти се својски држиш, Торде, рече проповедник, кад не примети на њему ни најмање промене.

— А да шта ћу, ни о чем не ваља ми водити бриге, одговориће Торд.

Проповедник ућути на то; после га запита:

— Шта ми ново имаш сада?

— Дођох сада ради свога сина, којег ми ваља кризмати (конфирмовати.)

— То ти је отворен дечко!

— Не бих рад да дам проповеднику пре уздарја, док не чујем, који ће број добити у цркви.

— Ех, та он има број први!

— Да, чуо сам, чуо сам — ево овде су десет талира уздарја.

— Имаш ли још што? рече проповедник и погледи у Торда.

— Немам више ништа.

И Торд оде. —

И опет протекоше осам година. Ту се једном зачу из небуха жагор у проповедниковој писаћкој одаји; јер дођоше многи људи, и Торд на челу њима.

Проповедник погледа и познаде га:

— Вечерас ми долазиш са многобројним друштвом!

— Та да, хоћу само да ми се огласи син у цркви, да ће се оженити Кареном Сторлидновом, ћерком Гудмунда, који је овде.

— Ех, та то је најбогатија партија у читавом селу!

— Та веле тако, рече сељак и зглади косу руком у вис.

Проповедник се нешто мало замисли: не рече ништа, записа имена у своју књигу и даде сељацима, да се потпишу.

Торд метне три талира на сто.

— Мени припада само један! рече проповедник.

— Знам, али то ми је једино дете и ја — бих хтео да буде све добро.

Проповедник узе сада новац:

— Трећи пут је ево сада, како ми долазиш због твог сина, Торде!

— Но сад сам и са свим готов с њиме, одговори Торд, склони буђелар, рече: „С богом!“ и оде — тихим кораком за другима.

Четрнајест дана за тим веслаше отац и син при тиху времену двору Сторлиднову, да свадбу уговарају.

— Нешто ми јастук није пода мном добро намештен, рече син и подиже се у чуну да га намести. Али се ту отисне даска, на којој је стајао, он падне, завитла рукама и стрмоглави се у воду.

— Ухвати се за весло! повиче отац, подиже се и пружи му га. Но кад је син неколико пута пружао руке, да га ухвати, изгуби снагу и осети, да је скоро сав укочен.

— Стани, стани! повиче отац и веслаше ближе њему. Ту син паде на узнак, гледаше дуго у оца и — потону.

Торд чисто ни сам себи да верује; устави чун и укочен поглед управи на оно место, на коме му сина нестаде, као да ће морати опет изаћи на поље. Подигоше се неколико мехурића, још неколико, за тим један само велик мехур, који се распаде, — и језеро поста опет као и пре глатко као огледало,

Три дана и три ноћи видеше људи оца, где око тога места чуном облеће, а није ни јео ни спавао; ловио је свог сина. Најзад га нађе и однесе га на леђи своји уз брдо својој кући.

Од тог је дана могло проћи година дана. Ту проповедник једног јесењег вечера подоцне зачу, да неко отвора његов капиџик, и за тим ступи у собу голем, нешто погнут човек, сав блед и сух и седе косе.

Проповедник дуго гледаше у њ, док га познаде; беше то Торд.

— Зар тако доцне? запита га проповедник и стане преда њ.

— Та да; доцне долазим, рече Торд и седне.

И проповедник седне ишчекујући, шта ће сад бити, и тако ћутаху обоје доста дуго.

За тим рече Торд: „Донео сам нешто, што бих драге душе хтео да раздам сиротињи. — Подиже се, метну новце на сто и опет седе.

Проповедник изброја новце.

— То је силан новац! рече.

— Половина мога добра; данас сам га продао.

Проповедник је дуго седео ћутећи; најзад га запита благо:

— Па шта би хтео?

— Што боље!

Опет неко време заћуташе, Торд гледаше у земљу, а проповедник је њега гледао.

За тим рече проповедник тихо:

— Сад мислим, да ти је син на послетку постао од благослова.

— И сам то мислим, рече Торд и погледа горе, а две тешке сузе скотрљаше се низ његова ланита.

Превео В-ун.

Матица Србска.

Седница управљајућег одбора 2. јуна.

Одређује се исплата стипендије питомцу Сави Чолаковићу за по године.

Пограварство општине Беочина, Раковца и Каменице шаље записнике о процени добара костићевих дужника.

Надзорништво у Пешти иште дозволу за брисање дуга Јосифа Катауша,

Бира се за члана надзорништву текелијног завода у Пешти до прве главне скупштине Александар Поповић.

Друштвени заступник у Араду јавља да је дан дражбе текелијних кућа у Араду за 1. и 2. дан месеца јула о. г. одређен.

Главни фискал јавља, да је купни уговор утврђен са Карлом Гартнером у своме реду.

Председник надзорништва шаље своје рачуне за месец март, април и мај о. г.

Арадска варош моли, да се још за неко време обустави ексекуција, која се против ње води због неплаћених интереса.

Одређују се чланови: Стеван Николић, Ђорђе Шевић, Ђорђе Ф. Недељковић и Јован Малетић да прегледају рачуне, који су вођени о фонду матичином, текелијном, јовановићевом, накином и костићевом за г. 1867.

Одређује се сталан одбор, коме ће посао бити да касу из ненада прегледа кад му год воља буде.

Главни фискал о ликвидовању неких потраживања из фонда костићевог.

Решава се, да благајница свакога месеца поднесе исказ о оним дужницам, који су интересе поплаћали.

Позив да и „Матица“ што приложи на подизање варошке болнице није се могао примити, што и „Матица“ а и други управи јој верени фондови по своме опредељењу не могу на оваке и овима подобне цели што давати.

Седница управљујућег одбора 5. јуна.

Роберт Катрашниг нуди за мању текелијну кућу у Пешти 8000 фр. а. вр.

Друштвени заступник у Араду шаље извештај о парницама текелијног завода за г. 1867.

Исти заступник шаље списак обвезница, које се у његовим рукама налазе.

Исти заступник шаље своје рачуне у парничним предметима текелијног и јовановићевог завода за г. 1867.

Молба питомца текелијног Михаила Димитријевића за накнаду трошкова око лечења очију.

Молбенице ради зајма. Одобрено је десеторици просителља 8200 фр. из фонда текелијног.

Књижевне белешке.

* Наш познати писац Огњеслав Утјешеновић Острожински позива на претплату на „Псалме Давидове“, које је сневно у слогу српских народних песама. Писац у свом претплатном позиву казује

„Потакнут по некојијем нашинцима, којијем се свикоше они одломци пјесничкога превода псалама у мојој књизи „Недјељко“, одважих се на големи овај рад, те преточих ево читав псалтир у калуп омиљеле наше народне пјесме српске. Пренесох тако сладке пјесме Давидове с а р ф е на г у с л е ј а в о р о в е, држећи се строго стварнога смисла псалмова на темељу прозаичкога превода нашега гласнога језикословца г. Ђ. Даничића. Избирао сам највећом помњом пјесничко градиво из читава нашега језикословнога блага народнога, според пјесничке висине псалмова Давидовијех, и према захтјевима народнога нашег метра пјесничкога, те се надам да ћу овијем дјелом угодити народу своме.“

Књига ће изнети око 17 табака на 16-ни, цена јој је 1. фр. а. вр. за онога, који се упише као предбројник до 19. августа о. г., а изаћи ће испод штампе до јесени. Имена предбројника шаљу се или самоме писцу у Беч или познатим скупитељама, а претплату на ову књигу радо прима и уредништво овога листа. По одломку, који је за углед штампан у 11. броју нашега листа, читаоци наши имали су прилику да и сами виде како је тај посао песник извршио, па с тога мислимо, да би сувишна била свака препорука, особито кад се сетимо песниковог „Недељка“.

* Добисмо „Г л а с н и к српског ученог друштва. Књига VI. Свеска XXIII. старога реда.“ У овој су књизи ови саставци: 1. Баштина у старих Срба. Од А. А. Мајкова. С руског превео М. П. Шапчанин. 2. Повеља краља босанскога Стјепана Остоје војводи Хрвоју и сину му Баоши, од 1400. год. Пријепис Стојана Новаковића. 3. Колико и каквих живописних слика има у београдским јавним збиркама. Од Ст. Тодоровића живописца. 4. Насртања римских папа на српску и хрватску цркву. Од Светозара Ј. Никетића. 5 Филисофија у Срба. Изложио Милан Кујунџић. 6. О каталозима пећских патријараха. Од И Руварца. 7. Бегство патријарха Арсенија IV. По опису његова протосинђела Партенија. Прилог И. Руварца. 8. Критика. „Историја народног образовања код Срба. Увод.“ Од Чед. Мијатовића. 9. Преглед радње и стања „Српског ученог друштва“ у година 1867-ој. 10. Радња „Српског ученог друштва.“ Мислимо да ће нашим читаоцима добро дошло бити ако из овог богатог садржаја саопштимо неке мисли, које је Милан Кујунџић у свом чланку „Философија у Срба“ тако лепо изложио. Кујунџић говорећи „о опстанку и самониклости појединих књижевности“, вели, да је питање о опстанку и самониклости појединих народних књижевности прво на реду, кад хоће да се излаже каква грана науке у каквој појединој књижевности.

Како се пресуди ово питање од тога ће зависити не само важност оваквога посла, него ће нарочито зависити мерило и правац којим ће се оцењивати општи карактер и поједина дела у каквој књижевности.

Што се опстанка тиче, о њему овде не може бити много разговора. Сами су народи позвани да пресуђују опстанак својој књижевности.

Ако народи нису могућни да издржавају књижевност, она се не ће ни подизати. И ако они нису у историји политичкој и друштвеној светле обележили свој тип, онда они не могу ни имати светлих дела књижевних, која би их на засебни душевни живот будила.

Још је нарочито потребна слобода, па да књижевност опстати може. Који се народ не може друкчије одржати као народ него само насилничким мерама, у тога књижевност може бити само по заповести, али она не ће ухватити корена. Таква је на прилику турска књижевност.

Ово троје: материјална могућност, исторична вредност и слобода, пресуђивало је и пресуђиваће опстанак оделите народне књижевности.

Онде, где нема ових природних услова, где нема у народу довољно материјалне снаге, довољно историчкога типа и довољно слободе, ту се обично прима књижевност онога народа који је политички надмоћнији, а има јаку књижевност. Такав је процес до скора бивао између словенских грана и Немаца.

Или, што је природније, мала племена траже најближи и најсродији народ, те се с њим спајају у једну гомилу. Ово спајање у појединe гомиле може бити и бива природно свуда, где су потребе у два или три племена једне исте, где се језик даје с малим трудом привојити и где су историјске тежње ових племена једне исте. Тако у романскоме народу посташе групе: талијанска, француска и шпанско-португалска. Тако се и у народу словенском нека појединa племена спајају и групе, а друге покушавају тек сад свој оделити живот књижевни, како где природна потреба иште.

Ова природна потреба пресудиће дакле и то: у којим границама књижевности имаће које племе самосталан живот, а одакле ће живети животом општијим, животом какве нове групе.

С тога нема никакве противуречности у ономе двогубом тежењу код словенскога народа, јер развитак ваља да окуша и једну — и другу страну. Тек по што су појединa племена подмирила своју потребу могу она с временом пристати у шире коло.

И српско-хрватско племе почињало је свој књижевни живот баш противно данашњему правцу свом! С једне стране писало се неким општим језиком који је био „општи“ у толико, што ником прилично није, и што га нико говорио није. А с друге стране писало се малим неким и несигурним дијалектом. А кад изиђоше на видело усмене умотворине народне, онда се око њих као око стожера поче кристалисати нова књижевност, јер она нађе за себе хране и земљишта.

Казасмо да у двогубој тежњи словенскога народа ми не налазимо противуречности. Шта више, ми имамо казати, да ни она тежња у ствари

није двогуба, него да је само једна, и то: тежење за личношћу, за индивидуализањем.

И сама општа „словенска“ идеја није ништа друго него тежња да и онде, где се одржавати не можемо, да и онде не идемо у туђе коло, него да се држимо својих најближих сродника, да се опет као јединица словенска, као личност према осталоме свету одвојимо.

Неки мисле, да ми по узору или по дужности ваља сами да трчимо, да се слијемо у какву најопштију књижевност, да бисмо тако могли и ми велику „ролу“ у свету играти....

Незналице.

Какве ћемо ми користи имати отуд што ћемо и ми радити на туђој литератури? Зар не ће, на прилику, руска литература остати опет р у с к а за н а ш народ!

Или и да га одучимо од свога језика по што смо већ и себе одучили, хоће ли ова овде н а ш а руско-српска литература боље цветати?

На против!

Ми бисмо изгледали из Москве све онако исто као што Французи из Париза изгледају! Наша би се радња код куће свела на нулу. Ми бисмо се сви скупили на једно место и свађали бисмо се, јер не би било за све места. И ми бисмо тамо у центруму изгледали туђинци и књижевност наша била би по народ наш туђинка, — и поред наученога једног језика била би туђинка с тога, што би била далеко изнад његових потреба....

Даље, у колико бисмо већу масу имали у толико би писаца више било и опет би се ретки, врло ретки богатили и сувише, а други би гладовали као и у Немачкој.

Руске би књиге нашле више купаца; али би их опет биле мање него што их има кад скупимо све данашње одељене књижевности словенске.

С тога, само онде где нам је индивидуални опстанак непоуздан тражићемо најближе сроднике у место да скрстимо руке или да идемо у туђинско коло. И кад нам буде потреба да са радом својим изиђемо на трибину европску ми можемо изабрати једну словенску књижевност која ће имати највише снаге да упоредо стане са првим светским књижевностима.

Тако братском љубављу и поштовањем слободе ми тежимо скупа да изведемо једну словенску заједницу по духу и срцу.

А мислимо да није апсолутно јединство него „хармонија“ сунце, које је народ словенски позван да у свет унесе, хармонија, где се заједница оснива тек на индивидуалном развитку.“

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ИЗВЕШТАЈ О ФОНДУ И РАДЊИ ДРУШТВА ЗА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ у Новом Саду. У Новом Саду платонова штампарија 1868. На 8-ни, 72. стр. Стоји?

ПОСЛОВНИ РЕД ЗА ГЛАВНУ СКУПШТИНУ ДРУШТВА ЗА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ. У Новоме Саду. Платонова штампарија, 1868. На 8-ни, 11. стр. Стоји?

БЕСЕДА кою е говоріо Архіепископъ Београдскій и Митрополитъ српскій Михаилъ на опелу књаза Михаила Обреновића III. 3. Јунія 1868 године. У саборној београдској цркви. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8 ни, 4. стр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. VI. О женама и кћерима краља Стефана Уроша III. (дечанског). — Неверице .... — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. I. Бесмртност материје. (Свршетак.) — Вода у животу и у обичајима. (Предавање за људе добро расположене.) — Подлистак: Отац. Приповетчица од Бјернстерна Бјернсона. — Матица српска. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Опомињемо наше поштоване читаоце да је ово први број из треће четврти, па с тога учтиво позивамо између њих све оне, којима је претплата истекла, да исту што пре понове. Тако исто молимо и све дужнике наше, да дугове своје поплаћају, да их не би морали непрекидно опомињати.

Претплату за Србију прима и књижара Александра Добровојсвића у Београду, која о томе бригу води, да сваки наш претплатник из Србије лист свој уредно добија.

Рекламације молимо да се шаљу у отвореном писму на уредништво и то одмах, а не тек по дужем времену, да би се истом сваком захтеву за доста учинити.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

РОЈ 20. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈУЛА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: сетог, двадесетог и последњега на сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., па по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

VII.

О љуби цара Стефана.

Летописи аустријски забележили су при години 1336, да је исавету, кћер римског краља Фридриха, од Јована Луксенбурж-, чешког краља, ком је заручена била „inpotentiae mendacio ebenso“ остављену, просио српски краљ, за кога она нехтеде ли што је шизматик.[1]) Одбијен од Немице ожени се Душан Је-ом, сестром бугарског цара Александра[2]), која му године 1337. ћи роди.[3])

Но г. С. Љубић пише на стр. 171. познатог нам већ огле-а: „Душан узе за супругу Јелену кћер министра грчког Јо-а Кантакузина.“ Може бити да ће ми се замерити, што сам ја том вредном југославенском старинару и повестничару на пу попео, те све њега потежем и премећем, а он нити је један, си први, који тврди, да је Јелена, кћи Јована Кантакузина а. То су исто пре њега тврдили и Милаковић у историји Црне ре и Муравјев у животу цара Уроша и Јулинац у свом „ввеи-ію[4]), а што је најглавније тако пише и сам архимандрит Јо-т Рајић и то „по свидѣтелству всѣхъ историковъ“ а то је исто ѡдио, колико се опомињем, и неко у неком чланку у „Седмици“

[1]) Levenklav. Pandect. Histor. Turcic. стр. 442; Gebhardi, Gesch. стр. 644.

[2]) Кантакузин, II. стр. 260 и 338.

[3]) Шаф. Л. стр. 54.; ср. Гебхардија стр. 665. ноту 1.)

[4]) И у Србљаку београдском од г. 1861. каже се, да је мати Урошева Јелена била кћи Јована Кантакузина цара грчког. У књигу ту за црквену потребу унесене су многе погрешке.

за г. 1857. На то ћу само приметити, да Љубићево огледало носи на челу г. 1864. а најпосле оставимо се и огледала и Седмице, оставимо на миру и самог Раића, кога је Енгел исправио, па бацимо ову кривицу на Бранковића, извор Рајићев, ил' немојмо кривити ни Бранковића но свалимо све бреме одговорности на странога нам Франца, кога ће већ Дифрен у обрану узети. Бранковић пише на стр. 337 своје кронике: „Єлена, дащи Іоана Кантакузина—їакоже и Франца грьчьски историк в' прьвой книги своей главизиннше трети на десетой ваобразик рекше: Катакузинь прибегнувши ва землю сьрбску ка зети своему и т. д.“ [1])

Но Јован Кантакузин, приповедајући како се уклонио у Србију, вели, да је нашао Душана у Морави „Holenam uxorem ad patrem ejus Alexandrum Moesorum regem deducentem.“ С тога и Дифрен примећује, да реч γαμβρος код Грка као год gener код Латина значи често „affinem interdum sororium. Et revera Matthaeus Cantacuzenus, Joannis filius Stephani sororem duxerat, eoque nomine Stephano adfinitate erat [2]). Није дакле нико крив, ни Бранковић, ни Љубић, ал' је и то истина да Јелена није била кћи грчког Јована Кантакузина, већ сестра бугарског Александра. „Па и ја сам у мом огледалу на стр. 292 казао да је Јелена била сестра Александрова. Ево којих речи: Александар понуди Душану своју сестру Јелену и удеси тако да се женидба тајно сврши у Зрзеву.“ Јест истина г. Љубићу, то сте ви казали, ал' сте ви у истом огледалу на наведеној 174. стр. — ни и ово рекли: „Роди се Душан г. 1310. Дјететом оде с родитељи у Цариград, где буде у дједовом (?) двору одгојен, те узе кашње за супругу Јелену кћер министра првог Ивана Кантакузина. Прва жена по народном приповедању била је Србкиња и кћерка ваљда Деспота Иваниша (Гласник XV. стр. 315), а на страни 291 истог вашег огледала казалисте: „(Стеван Дечански) заповеди, да док Шишман доби дорасте, земљом (бугарском) управља велможа србски Александар, вођа оне војске и скрбник Шишманов, нећак пако Михајлов (чим је сестра Михајлова удата била за отца Александрова, Војхну Гребострека.“ Оћете л' господин—Љубићу да правим изводе из — но оставимо се Љубића и његовога мутнога огледала.

Царица Јелена била је сестра бугарског цара Александра, а ко им је отац био?

---

[1]) Phrantzes (ed Bonn.) стр. 42 „Cantacuzenus fuga se in Serviam ad generum-γαμβρον-ejus regionis principem recepit, ibique quiete agebat.“

[2]) Illir. v. et n. стр. 92.

Обично се држи, да је Александров отац био Страшимир, кнез бугарски, који је за жену имао сестру бугарског цара Михајла Шишманића, но по г. Костантину Николајевићу[1]), била су браћа Јеленина: цар Александар, Севастократор Дејан, Деспот Оливер, војвода Богдан, а свима је отац био Кесар Војхна[2]) син Новака Гребострека великог војводе за краља Милутина—и сви су били Комненовићи. Да ме се ствар не тиче, ја би рекао: „Ма све тако и не било Вељко, мило ми је што говориш храбро!“ ил' да у мојим жилама тече племенита крв Комненова, може бити да би могао веровати г. Родословцу, који је такође Комненовић,—ал' овако приметићу само то, да Јован Кантакузин, који је царицу Јелену и Оливера, пријатеља свога, врло добро познавао, и који није заборавио споменути, да (војвода Богдан брат Оливеров, нигде не каже, да су они браћа Јеленина а рекао би за цело да су била као год што је на два места споменуо, да је Јелена сестра цара Александра, и да исти Јован Канктакузин о Војини и Јелени тако пише, да је сасвим неверојатно, да је ова кћи Кесара Воихне, који тек после смрти Душанове на престо ступа. Осим Александра једини је Дејан био може бити род царици Јелени.

По Мавроурбину и Лукарићу звала се жена Душанова „Рогузна-Ragosna- или Јелена.“ Прво име сећа нас на царицу Роксанду у народним песмама. И један епитоматор Бранковићеве кронике каже да се жена Душанова а мати Урошева звала „Роксанда.“[3])

Летописци хрватски зову је Аном, помешавши може бити жену Урошеву са матером му[4]).

У једном типику хиландарском записано је: „**прѣстави се царица прьваа срьпьска Єлисаветь**[5]) Јован Кантакузин приповеда на

---

[1]) В. у гласнику XII. расправу његову: „Србски Комнени.“

[2]) Приметбе г Рачког у „Раду југосл. академије“ II. стр. 85. нота 1. стр. 89; III. стр. 93. 131. предпостављају ово родословље:

Богдан — Дејан

Воихна (Жарко) — Драгаш Константин.

Ефимија удовица Угљеше деспота — Димитрије, војвода кнеза Лазара — Теодора за Балшом Балшићем.

[3]) Гласник XXI стр. 245. 249.

[4]) Аркив IV. стр. 33. „Tada pride anna carica faška u Bosnu; стр. 49. 1251. venit Cesar cum Anna pia Cesarissa in Bosna.“

[5]) Mikl. Mon. 246.

крају своје историје[1]) како је цар грчки Јован Палеолог послао патријарха Калиста Јелисавети краљици која је по смрти мужевљевој пребивала у Серу, да уговара о миру и заједничкој обрани против Турака[2]) где пак и патријарха и скоро све пратиоце његове напрасна смрт снађе. Енгел мисли, да се то догодило одмах после смрти Урошеве (1368) а Крстић после смрти Јеленине (1370—1371)[3]), обојица пак држе да је речена Јелисавета била удовица цара Уроша. Но учени људи веле,[4]) да се патријарх Калист скончао око г. 1361—1362 и по томе царица удовица око 1361—1362 није била нико друго но мати урошева, царица Јелена, као што је то већ Пејачевић на стр. 300 приметио[5]) и та иста царица Јелена јесте и она „стара царица Кира Ѥлисавета“ коју је старац Исаија полазећи у Цариград у познатом послу походио г. 1375.[6])

У поменутом типику хиландарском забележено је на другом месту: Мєсєца ноѥбра ꙁ. прѣстави сє прьва царица срьпскаа подроужиѥ Стєфана цара прьваго монахи Євгѥниꙗ[7]) а и у Беочинском поменику помиње се „благоу. царица Монахиꙗ Євгѥниꙗ“.[8]) У поменику пак Дечанском спомиње се уз цара Стефана Душана „царица Монахиꙗ Євдокиꙗ“. Читаоци ће се добро опоменути, да је у последњем чланку о некој „србској царици госпођи Евдокији“, која је са листином „всєсрьдьчиимь синомь царства їой, господином Константином“, изданом г. 1370 у Струмици поклонила неке земље манастиру Хиландару, и коју једни за сестру Душанову а жену

---

[1]) III. стр. 360.

[2]) У књизи „Добротолюбіє“ каже се на стр. 47. II. ч. да је „патріарх Каллість въ Сербію отшедши съ Клиромъ, мирнаго ради соединенія тамошнія церкви — едва же приспѣ въ Сербію, тамо тлѣннос житіе на нетлѣнное премѣни.“

[3]) И Филарет у делу свом: „Святые южныхъ Славянъ“ наводи из атонског патерика место (1. 403) где се каже, да је Калист г. 1350 постављен за патријарха „а въ 1368 г. бывъ посломъ къ сербской кралевѣ Єлисаветѣ скончался въ Ферахъ“. Но по каталозима пећских патријараха патријарховао је Калист само 12 година.

[4]) Лекијен, I. стр. 303; Асеман Кал. V. стр. 189.

[5]) И Фрешот зове матер Урошеву Јелисаветом. Стр. 132. „Seine Mutter Elisabetha, der Bnlgaren Königs Tochter.“

[6]) Није дакле истина што по Мавроурбину Дифрен, Ранћ, Engel, Gebhardi и други пишу, да је царица Јелена умрла око г. 1371; удовици урошевој (која је г. 1375 ако је била у животу могла имати највише 38 г.) не би приличио назив „стара царица“

[7]) Mikl. Mon. стр. 246.

[8]) Вуков речник. Прво изд. стр. XIX.

Севастократора Дејана, а други за жену којег Душановог Кесара држе. А да није царица Евдокија листине те наша царица Јелена, која се г. 1362 и 1375 звала Јелисавета, која се у типику Хиландарском и поменику Беочинском под именом Евђеније а у Дечанском поменику под именом Евдокије помиње? Она је могла бити тетка Константину сину Дејановом, те с тога и назива га сином царства јој, почем после смрти сина свога цара Уроша никог рођенијег имала није, код кога се она склонила била кад су јој Турци област њену у Маћедонији притисли. По летописима српским саградила је мати Урошева цркву у Црној гори више Жеглигова, а у истим летописима и другде зове се тај братић или сестрић Јеленин Константин Жеглиговац.

СВАТОВИ.

Сетно момче бродило
По Дунаву хлађаном;
Тих га Душав гледао,
Па му збори млађаном:
„Што се момче снуждило?
„Несу јади за млада!
„Попевај ми весело;
„Које за јад нек јада!“

Ал' му збори млад момак:
„Ја сам за јад, па јадам,
„Ја сам суза, па с' лијем,
„Песми с' скоро ненадам;
„Јер ми драга милена,
„Поручује из света:
„„Још сам млада за свате,
„„Причекај ме три лета!““
„Јесте млада милена,
„Ал' је љубав престара;
„Паз'ла би ју к'о мајка,
„Да се само нестара!“

У том ето рузмарин
По Дунаву доплови.
Сетно момче рузмарин
Из свог чуна улови.
Па му збори млад момак:
„Рузмарине, одкуд ти?
Каква ти је невоља,
„Да ти учиш пловити?
„Ил' те драга пустила,
„Да поздравиш драгана,
„Да му кажеш час је ту,
„Седлај коња лагана!“

„Ја неносим поздрава,
„Ја неучим пливати,
„Са свим друго нешто сам;
„Што ти немож' снивати!
„Јутрос рано Дунаво
„Пребродише сватови,
„Искићени, весели,
„На големи хатови.
„С њима беше драга ти,
„Приљуб'ла се деверу,
„И ја скочи у воду,
„Не хте служит' неверу!“

Кад то момче зачуло,
Цикну јадно к'о змија:
„О проклета неверо!
„И од змије грознија.
„Ал' ћеш верног тражити,
„Пре нег' сунце искочи —
„У Дунаву наћеш га!“
И у Дунав млад скочи.

С. П.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА.

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

X.

Београде, Београде, мајко српске земље, оче српскога народа! Сваки те воли и сам не зна за што. Ал' ти си заиста леп! Окренуо си ведро чело целоме свету па се са њим разговараш, испупчио си јуначке груди па их Сава и Дунав хладе. Белиш се из далека, лепи граде, само што те још по неки облак притиснуо. Како да људским светлим очима и чистом савешћу не погледаш у београдско дивно вече! Сјајући црвено наранџастим зракама што позлаћују окрајке неба и перјасте мале облачке, тихом сенком спушта се вече на уморену и измучену земљу, и чисто се може видети како су се дрва зазеленила од вечерњег хладног повстарца, и тице уморене врућином и ситна крај пута трава, коју сваки дан пали сунце, па и беле стране џбуњићима обрасле изнад кишом, Савом и Дунавом, санани једва чекају да се што пре смрачи, и да ноћ сенком својом покрије њихов ретко кад весео живот. Све што се само може кретати излази у то доба на улицу. По вас цели дан раде раденици и по вас дан неме улице сад од једном оживе свакојаким људским говором. Овде се сад понавља бурни живот дана проведеног на сажеженој њиви, у винограду, у загушљивој изби, у смрдљивим мајсторском ћумезу, у запљесњивој канцеларији или у каквој мрачној немој шуми и тим громкије причају се свакојаки начини, којима у Београду раденици долазе до јаднога парчета хлеба, што је тежи био рад, и што се крвавим знојем облива сваки залогај а леђа радеников дотле су изломљена и изморђена да још и сад, кад је тихи вечерни поветарац већ осушио зној са његовог опаљеног од сунца лица, и прохладио и благо као мелем прошао кроз дубљину дурашних његових груди — он још једнако придржава руком своју изморђену утробу.

Но ето већ и смрче се. Демократија остави улице и оде да одахне од труда и умора, а аристократија тек се вратила из Топчидера, или измилила из својих башта. Свуд овладала тишина, коју само по негда прекине лупање ципела оних што се из кавеане враћају, лупа оних официра што се задржаше код „Аксентија", и вика ђака који су које куд по будацима тумарали; или је прекидао ту тишину лавеж паса, који негде чак тамо по који пут лану, или тек

по који пут петао кукурекне а више ништа. Но најпосле и то се све утиша. Ваздух је био тих, гране се на дрвима не љуљаху и улице сасвим оглувише, само што у башти Саве Јовановића стоји неко. С места се не миче као да га се цео свет ништа не тиче. Огрнут је био у бело платно, кога је јако месец осветљавао тако, е чудно изгледаше преливено зраком месечевом у тавно зеленом лишћу ораховом. Тиха ноћца и миомир, што се по башти разлеваше, као и милиони сјајних очица, што гледаше на сањиву земљу као да ништа нетицаше бели тај кип. Замислила се млада главица, занеше је мисли. Једна једина стајала је она у густој башти. Из баште заједно са месечевим зрацима обливаше је мирис траве и дрвећа. У ноћној тишини склонила се девојка, па је девојачким срцем својим прислушкивала тајне ноћи, које тако дивно разуму младе душе кад мисле о судби својој, па како волу да деле тајне своје са тихом ноћи. Седи девојка, прислушкује нешто и као да чека неког, и у њеном нестрпљивом погледу огледа се очекивање. Такав се израз на очима види по гдекад у веселим вечерима, кад млада девојка мисли о себи, па јој се чини да ће сад, сад до који час иза оближњега угла угледати високи и лепи стас, и — ето где је мами к себи на најмилију реч.

— Цајо, душо моја не плаши се — ја сам.

Цаја полети Љубомиру на сусрет, приљуби се уз њега, улагује му се искрама својих црних очију и шапуће: Ја сам срећна с тобом! Целог би века свога, чини ми се, с тобом преседила, и све би на свету заборавила... Живот би дала... али шта живот — душу би дала за те...

И Љубомир загрли Цају, а њена јој глава клону на широке груди љубомирове. И плакао је и плакао је тај камени човек не последњи у великој својој тузи.

— Ох, како би срећан био, Боже благи,—шаптао је: — ти си ми послао милу и драгу душу, која ће ми олакшати страдања моја. Кад је она код мене заборавим све несреће своје... Ја мишљах да нађох човека, који ће и тужити и радовати се са мном заједно, но...

— Шта не говориш, драги мој? — запита Цаја свога милог друга: — што ме не тешиш, што ме не умириш? Ето ја те чека као анђела утешитеља, као Бога!

— Ја сам те љубио, ја те љубим и не могу да се с тобом растанем, душо моја, — говорио је Љубомир не слушајући Цају. Ја бејах тако срећан кад сам амо долазио, кад сам се с тобом виђао. Ти си ме љубила, хвалила си се са мном, добро си о мени мислила а сад... Је си ли ми још друг, Цајо?

— Да, ја те и сад љубим, и љубим те као душу своју, — прошапута Цаја и заплака се. Љубомир је снажно обгрли, пољуби њену лепу главу, помилова косу њену па се њеним нежним ласкањем умири као мало дете.

— Ето, ја се тек мало умири, а ти си се онеспокојила,— говорио је Љубомир: — Кад видим како си ти мирна, мојој је души лакше,—а гле, ти плачеш ... Љубиш ли ме, Цајо?

Цаја подиже главу, погледа Љубомира својим дивним очима, као мати кад гледне свога умирућег јединца па рече: Љубим те, и љубићу те до гроба!

— А не ћеш поћи за Николу?

— Никада! Нека ме на комаде секу, нека ме живу сахране, нека ме пеку — ја не ћу бити његова жена.

— Мила Цајо!

— Душо Љубомире!

И опет сузе, и опет утеха, пољупци, загрљаји.

— Шта ћемо да радимо? запита најпосле Цаја?

— Како шта? рече Љубомир; — Ти ћеш сутра пасти пред ноге оца твога, па ћеш га молити, да те не убија, да те не даје за Николу, а ја ћу и Пера у тај мах ући у собу, Пера ће га молити од своје стране а ја ћу тада заискати твоју руку па крај.

— Немој, драги, ти још не знаш мога оца и Николу! Зар ти мислиш да ми нашим мољакањем можемо натерати једнога да промене своје убеђење и да изврши своју намеру, а другога да се одкаже руке моје? Никада!

— Е, ако је тако, онда хајд' да бежимо у Црну гору!

— Не ћемо утећи испод канца николиних, — он ће нас свуд наћи и ухватити!

— Па шта да радимо? Боже! шта да радимо? — говорио је Љубомир и ломио је руке.

— Дођи сутра нама и ишти руку моју, па ћемо већ онда видети шта да радимо! Промислићемо ма шта, — рече Цаја одрешно. Сад се морамо растајати да нас не примете овде. Већ и зора бели. Хајд' иди. С богом, драги! Збогом Цајо! Збогом животе мој, — рече Љубомир и хтеде да оде.

— Оди још мало драги! Оди да се још једном пољубимо. Е тако, тако!... Ајде сад иди, иди брже, с богом!

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

18.

Ој Иване Иванићу,
Што ти ј' љуба невесела? —
А љута је жалост знала!
Синоћ касно с војске дођо,
Јутрос рано у лов пођо,
Па поваби б'јеле рте,
Б'јеле рте и јагаре.
Б'јели рти тицу лове
А јагари кошутицу,
А ја јунак дјевојчицу;
Дјевојци је Јага име,
За којом ми срце гине.

19.

Мајка Мару удавала
У намастир за Ивана,
За Ивана за зидара,
Који зиђе б'јеле дворе.
Навади се б'јела вила,
Па развали б'јеле дворе;
Ватао је Ковјенићу;
Ал' говори б'јела вила:
„Не ватај ме, Ковјенићу!
Казаћу ти троје биље,
Троје биље и манђије:
Једно биље казаћу ти,
Бићеш мио дјевојкама;
Друго биље казаћу ти,
Носиће ти виор коња;
Треће биље казаћу ти,
Бићеш сретан и паметан."
Ал' говори Ковјенићу:
„Док је мени лица мога
Биће мио дјевојкама;
Док је мени зоби моје,
Носиће ми виор коња;
Док је мени умља мога,
Биће сретан и паметан."

20.

Чим изиђо па мах виђо,
Ђено Јово широм креше,
Код Јова су три кревета,
На свакоме по госпоја,
Свака себи сина рани;
Оне су се мијениле,
Како ће која име дјети.
Најстарија говорила:
„Ја ћу своме жарко сунце."
А средња је говорила:
„Ја ћу своме мјесечина."
Најмлађа је говорила:
„Најмлађа сам, најлуђа сам,
Ја ћу своме тија киша.
Јарко сунце за сироте,
Мјесечина за путника,
Тија киша за тројаке,
Тројаци су за шеницу,
Шеница је за погаче,
Погаче су за дјевојке,
Дјевојке су за јунаке,
Јунаци су за војницу,
Војница је за господу,
Господа су за правицу,
Правица је за сироте."

21.

Од синоћ сам у завади с драгим,
Да би за што не би ни жалила,
Већ за један стручак ружмарина,
Што сам с драгим у суботу брала,
У недјељу другом драгом дала.
Тко би мене помирио шњиме,
Дала би му танену кошуљу,
Које није још обукло драго:
Више свиле него пређе биле,
Више злата нег' бијела платна.

22.

Рано рани Ката на бјелидбу,
За њом дошла два Вилипа млада,
Један Кати груду смиља даје,
Други Кати б'јело лице љуби.
Мисли Ката да нико не гледа,
То гледала л'јепе Кате стрина,
Тешко чека да до двора дође.
Она каже л'јепе Кате мајци:
„Е сам теби говорила, нено.
Да не дајеш Кати на бјелидбу:
Чим је Ката на бјелидбу дошла,
За њом дошла два Вилипа млада,
Један Кати груду смиља даје,
Други Кати б'јело лице љуби."
Кад је Ката своме двору дошла,
Кату кара и стрина и мама,
Кату кара, Ката одговара:
„Не будали и стрина и мама!
„Зар ви нисте нигда младе биле,
„Зар вам није младо мило било?!"

23.

Посавачке б'јеле иже
Куд мој драги пером пише.
Пером пише и уздише:
„Јеси л' ми се, моја драга!
Јеси л' ми се ти удала?"—
„Јесам борме, драго моје!
Јесам борме и одавно.
Све сам књигу сапалила,
Драгом вољу испунила;
Све сам бисер разничала,
Драгог коњу зоби дала;
Све сам дукат расковала,
Драгом коња потковала."

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

од Луја Бихнера.

II.

Бесмртност снаге.

Што на једној страни нестане — на дру-
гој се мора појавити.

Фараде-Хес.

Никакав повјетарац не пири, ни један ма-
не запљускује обалу, а да тај шкрет н
прожме васиону.

Х. Тјут.

Као год што се материја не може ни створити, ни уни-
штити, као год што је она и непролазна и бесмртна, тако је ис
и снага, која је у њој. У огромној количини везана за тол
исту количину материје, облијеће снага, заједно с материјом
онако исто као и материја, коловрат, који никако не сустје
којем нема краја, и излази из којег му драго облика или од
у оној истој количини, у којој је и ушла била. Као што је ја

чињеница, да се материја не може изновице створити нити пак уништити, него само може обличје промијенити, тако се мора признати као апсолутно јако искуство, да нема ни једног јединог случаја, у ком би снага постала из ничега или отишла у ништа, другим ријечима: да је рођена или уништена. У свијем случајима, гдје се снага појављује, могу јој се и извори наћи. т. ј. може се показати, из које је друге снаге или радње њезине потекла нека количина снаге, па било то непосредно или посредно. И ово пошљедње не бива тек онако по ћефу, него по одређенијем еквивалентима или равнотежним бројевима, те да се изгуби онако исто мајушна количина снаге, као што то бива и у материје у таком случају.

Ако је бесмртност материје од толико десетина година свршена и позната ствар, опет с бесмртношћу снаге не стоји тако: на њу су, покрај све своје простоте и разумљивости саме по себи, тек у најновије доба научењаци бацили око. Ми за то велимо, да је ова истина проста и сама по себи разумљива, што јој не треба никаког другог разлога, него само ваља мало поразмислити о узроку и радњи и о односају њиховом — па је чист посао. И ложњика и свакидашње искуство уче нас, да не може бити никаког природног покрета или промјене, дакле никаке изјаве снази, а да се одмах не појави бесконачна ниска од покрета или промјена, дакле од изјава снази, јер свака радња мора у исти мах бити и узрок другој радњи, која ће доћи за њом, и тако све редом до у бесконачност. Природа не зна ни за како почивање, како му драго оно било; њезин живот — то је коловрат који се никако не одмара, који никад не стаје, у којем сваки покрет, што је изазван другим прије њега, постаје у исти мах и узрок другом, таком истом покрету, тако — да нигдје не може бити никаке празнине, нигдје никаког губитка, али и нигдје никаког добитка. Ни један покрет у природи не постаје из ничега, нити пак иде у ништа: као што у материјалном свијету сваки облик само тако може остварити биће своје, ако црпе материју из грдног комуна, који је вјечито онолики исти, ни мањи ни већи, тако и сваки покрет црпе основу бићу својем из оног немјереног комуна од снаге, који је вјечито један исти, и враћа позајмљену снагу ондје, одакле је узета, данас или сјутра, како било да било. До душе, покрет се може и притајити, т. ј. за један мах као прикрити се, али он тијем не пропада, него само прелази у друго стање снажно, које је по каквоћи различно, али по вриједности (еквиваленту) једнако, из којег ће доцније како му драго изити. А тијем не чини ништа друго, него само мијења облик свој.

Јер снага може имати у васиони врло различне облике, али је опет за то у суштини једна иста. Ови различни облици могу прелазити један у други, али, као што смо већ казали, без губитка и по начелу еквиваленције или подједнаке вриједности, тако: да се збир снаге не може ни умножити ни умањити и да се мијења само збир појединим облицима*). Наука о снази, о њезином преображају и мијењању зове се — фисика.

Ова нас наука упознаје с неких осам различнијех снага (тежина, механичка снага, топлота, свјетлост, електрицитет, магнетизам, афинитет, кохезија), које су не одвојито везане за снагу и које „образују и зидају свијет овај.“ С нешто мало изузетка све ове снаге могу прелазити једна у другу, и то тако, да прелазећи не изгубе ништа, него да нова снага, што отуд постане, буде еквивалентна првашњој превезеној снази и да опет на ново ради. У васиони, у којој имамо никад неисцрпиву готовину снаге, у њој је снага везана за небеска тијела, већином у обличју свјетлости и топлоте у сунцима и непокретнијем звјездама, као механична снага у планетама што се окрећу око тјелеса, која су јој на сред сриједе, као тако звана хемијска диференција, кохезија и магнетизам у потежним материјама васионских тјелеса.

Ево да наведемо неколико примјера о преображају, или, као што се вели, о измјени снаге.

Кад се изгори или изравна хемијска диференција, онда постаје топлота и свјетлост. Топлота се у механичкој снази начини пара, која је н. п. потребна у парној махини, а механичка снага може се трењем повратити опет у топлоту и у магнетско-електричној махини може опет прићи у топлоту, електрицитет, магнетизам, свјетлост и хемијску диференцију. Тарите два дрвета, и постаће топлота и запалиће се. А подложите парну махину, па ће бити са свијем противно: топлота ће се претворити у трење и покрет. У парној махини горењем угља претвара се хемијска диференција у топлоту, која се опет са своје стране претвара у механичну снагу, а механичну снагу можемо претворити у топлоту, кад је пустимо да тјера коло, које окреће масивну дрвену куглу, која је утурена у другу, узану, металну куглу. И ова се кугла може тако угријати, да бисмо на каком водопаду, на ријеци и т. д. могли собу загријати!

*) „Количина снаге, за коју знамо“ — вели писац једном чланку о закону како да се одржи снага у Вестермановијем „Unsere Tage“ — „јест непромјенита. Ми јој можемо мијењати ефекте како хоћемо, али само по каквоћи (квалитативно); а количина (квантитет) њезина нити се може умножити ни смањити.“

У пушчаном праху лете мирно хемијски афинитети. Чим их варница дохвати, одмах нестане хемијске диференције, и одмах се појави топлота, свјетлост и механичка снага.

У волтином ступу претвара се хемијска диференција између цинка и кисника у електричну струју, и ова се може на поводној жици појавити као топлота и свјетлост или опет као хемијска диференција.

У електричној махини механичка снага оној полузи што окреће колут, која са своје стране опет доходи од поравнања хемијске диференције (респирација), обраћа се у електрични напор и струју, а ови се могу, како је кад прилика, опет појавити као привлачење (механичка снага) или као свјетлост, топлота и хемијска диференција.

Кад се ударе два тијела, онда се механичка снага обраћа у топлоту; два нееластична танета, (н. пр. од олова) која иду једно другом у сукоб, кад се сударе — загрију се, а еластична се тијела (н. пр. биљарско јаје) не загрију, јер у њих механичка снага, која им се додаје, оде сва на то, да оскоче једно од другог. С тога ћемо по свој прилици имати право, што кажемо, да је ово извор свој свјетлости у васиони, јер је у општо обичан облик, у ком се снага јавља, свјетлост и топлота онијех тијела што су на сред васионе. Свака снага на земљи може се довести из сунца. Текућа вода, вјетар, топлота животињског тијела, сагоривост дрвета, каменог угља итд., све се то може, без околишења приписати сунцу. Кад изгори дрво или камени угаљ, онда изиде на свијет сва сунчана топлота, која је некад била ишчезла у овијем материјама. Снага, којом лети и хуји локомотив, то је само једна капљица сунчане топлоте, коју је махина упрегла у рад, исто онако као рад, који у мозгу једног мислиоца мисли ствара или у мишици једног радника клинце кује*). „Топлота,

*) 1857 издао је у Лондону животопис славног инглеског инџинира на жељезници Џорџа Стефенсна (родио се 1781, умрьо 1848); ту има између осталог и ова занимљива прича: „У недјељу по летурђији, стајаше Стефенс на тераси близу станице (Дретон) па огледаше један воз који одлажаше, а за њим се отегло дуго повесмо бијелог дима. „Е", рећи ће Стефенсон Бокленду (познатом богословском ђеологу) „да вас питам нешто. Можете ли ми казати, каква снага тјера овај воз?" — „Хм", бијаше одговор Боклендов, „ја мислим, то је једна од онијех ваших дебелих махина". — „Јест, али ко тјера махину?"— „Чуда боже! то се бар зна — какав вјешт махиниста из Њукастла!"— „А шта мислите ви о сунчаној свјетлости?" — „Како разумијете ви то?" упита доктор. — „Ову махину не тјера ништа друго", рећи ће на то велики инџинир, „то је свјетлост, која

којом гријемо станове своје", вели Либиг, „то је сунчана топлота, — свјетлост, којом од ноћи дан градимо, то је свјетлост од сунца позајмљена." Свјетлост, коју сунца додају свјетским тјелесима, што их она освјетљују и што не пропуштају додате свјетлости, та свјетлост не ишчезава у тијем тјелесима, него се обраћа у топлоту, а кад се топлота обратно изазове, онда се она појављује на угријаним тјелесима као свјетлост.

Магнетизам се може појавити у магнетско-електричкој машини као електрична струја, а ова опет у сијасет другијех облика.

Тежа се непрестано појављује као механичка снага и као така може се обратити у све облике што их отоич напоменусмо. На сваком кућевном сахату може се видјети како се тежина обраћа у покрет.

У таким случајевима ријетко се кад нека количина снаге са свијем и потпунце обраћа у коју другу, него један дио или прелази у другу снагу, те се тако и не види, или се баш никако не обраћа. У парној машини н. пр. велик дио топлоте не прелази у механичку снагу, него је нестаје као топлоте у пари и у згушћавању воде. Кад пуцамо, чини се, као да пропада неки дио механичке снаге; али то се само чини, а она не пропада ни за ефекат ни за мету, јер је прво угријала цијев, па је онда произвела звук. Исто се тако у електричној машини губи један дио снаге у топлоти на колут, трлицу и т. д. Али ријеч „губи се"; то је лажан израз; јер ни у којем случају ни један минимум снаге не троши се апсолутно или на васиону, него само на мету, а кад се површно гледа, рекао бих да се губи. Ствар је у том, што је сабрана снага узела само различне облике, али опет кад се они скупе, морају бити једнаки оној снази. У природи има небројено примјера, који могу посебице доказати овај закон или га већ доказују; они се сви сусретају у реченици: Снага нити се може створити нити уништити — реченица, којој је послѣдица: бесмртност снаге и немогућност да има почетка и краја свог. Дошљедност је у ове нове природне истине она иста, која и у бесмртности материје, и оне су обје вјечито чиниле и вјечито ће чинити онај збир појава, које зовемо — свијет. Уз „Коло-

---

је тисућама година лежала у земљи нагомилана — свјетлост, коју биљка усише и која је прије потребита, да може док расте утврдити угљеник свој, и која је сад, пошто је тисућама година била закопана у утроби земаљској у угљеничким пољима, опет угледала свијета и ослободила се, да служи великим метама човјечанским, као ево овдје у овој машини!" Заиста, ово је у оно доба најдивнија ријеч која је од један пут осивјетлила огромно ново поље науци!"

врат материје“ стоји „коловрат снаге“ као пријеко потребан друг и учи нас: да ништа не постаје и да ништа не пропада, и да је тајна природе у једном вјечитом кругу, који се сам у себи и сам собом носи, да је т. ј. узрок и радња нешто не одвојито и да нема ни почетка ни краја тој свези њиховој. Бесмртно може бити оно, што је вјечито било овдје, а што је бесмртно, то нити се може створити, нити може постати!

ВОДА У ЖИВОТУ И У ОБИЧАЈИМА.

(Предавање за луде добро расположене.)

(Наставак.)

Неке тврде ствари, преко којих вода тече, растопе се у њој, као на прилику со и шећер, па се тако разиђу и утанчају у води, да их не можеш очима да видиш, са свим су се сакрили, као да се играју с тобом жмуре. Те тако и најбистрија вода из извора или реке, баш кад се и пречисти и процеди, опет није сасвим чиста, него има у њој растопљених сланих или друкчијих материја. Кадикад их имаде тако много, да вода од њих добије неки особити кус, и то се онда зове минерална вода. Овамо спадају и тако зване киселе воде, које нису познате само по томе, што их гајдаш свира и пева: „Кисел-вода, кисел-вода, девојачка мода“, него и по томе, што нас оне лети у вину врло пријатно разхлађују, а „весели Мија“, који је тако назван, што се никад у својем веку насмејао није, него је и из сватова ишао намргођен, он је толико пио киселе воде с белим вином, да је и сам потпуно уверен био, да његова крв није ништа друго него кисела вода с белим вршачким вином.

Тако дакле ни једна вода у природи није сасвим чиста, него у њој има растопљених соли или других минерала. Још понајчистија је река Лока, али ова не тече нигде близу Лока у Шајкашкој, него чак у северној Шведској. Она тече преко камена гранита и других стена, које вода није у стању да растопи баш као што би хтела, него једва нешто мало. У осталом што се чистоће тиче на првоме месту стоји вода кишница, и то она, која пада у пољу, далеко од вароши; па онда долази вода из реке, затим из језера, после обична вода са извора и за њом минералне воде, а на послетку морска вода, јер за ову се најмање може рећи да је чиста. Ко је још видео, да је шта било морско а чисто! Све реке, што се у море сливају, носе собом растопљену со и земљу у море; та со и земља остаје у мору, а вода, што је реке

у море шиљу, прелази у пару и непрестано се пење горе. Од те паре постају облаци, а од облака киша, која је простим људма од толике благодети, а господи на највећи јед, особито госпођама и госпођицама, јер она баш онда нађе за добро да пада, кад су сватови или кад је велики светац, па се баш хтело у новој хаљини ићи у цркву или на променаду. Рекао сам да само вода прелази у пару, а она со и разне земље, што су их реке собом у море унеле остају у њему; и отуд је морска вода тако слана и горка. У мору има разне врсте соли, али највише имаде у њему ове обичне наше кујнске соли, која је „сос биберу“ не само ћир Јањи него и свима нама најбољи и најобичнији зачин у јелима.

Сад би као долазило на ред, да вам набројим по реду све врсте соли и разне земље, каквих их и колико их у мору имаде, али ја тога нећу да чиним из три проста узрока: прво што је то врло сухопарно; друго што ћете одмах заборавити, као што сам и сам заборавио и морао бих најпре загледати у какву библију; а треће што се то још и не зна баш за јамачно, јер то су ствари, које се не дају рифом мерити, или на кантар као комад меса бацити.

Бунарска и текућа вода, коју ми у кући употребљујемо, има у себи више пута врло различитих растопљених материја. Креча има и у бунарској и у текућој води, али је обично, да га у бунарској води има врло много, а у текућој много мање, пак за то је ова за умивање и кување боља него бунарска. Госпођица, кад се умива бунарском водом, она се љути што неће сапун да се пени, мисли није добар сапун, што јој га је, нас се не тиче ко, поклонио; а не зна да је томе онај креч крив, што је у бунарској води. Исто се тако и куварица љути, кад кува пасуљ или грах у бунарској води; стоји у лонцу по четир пет часова, а неће да омекне. А оно шта је? То је опет кречево масло. Направи се љуска од креча око зрна пасуља и грашка, те кукавна вода не може да продре у зрно, да га умекша и скува. Него куварице, кад немају текуће воде, те су баш спале на бунарску, оне знаду кречу да доскоче, и то овако: оне узму на врх пожа мало соде, па успу у лонац. Онда се угљена киселина из соде споји с кречем, па га не пушта да води пркоси.

У колико је добро што вода може да растопи нека тела, у толико је то опет с друге стране и рђаво. Јер вода узме растопљене материје у себе, а отуд долази, да је вода доста пута, нарочито по варошима, за пиће нездрава. Киша пада на нечистоћу и на ђубре, чега је по варошима тма божија, а она извуче из ђубрета и растопи све материје, које се растопити дају, пак их

односи са собом у земљу, те тако доспе та нечистоћа и у бунаре, из којих свет пије воде, а отуд могу да се изроде тешке и опасне болештине. За то треба ђубре и други неред што је даље могуће од бунара уклањати, ако смо ради да се не пунимо салитреним и сумпорним кречом, салитреном горком земљом и т. д., чега је пуно у бунарима, код којих је близу ђубре и нечистоћа. Ђубре ако је од благодети за њиву, за бунаре није. За то не треба замерити текелијним питомцима у Пешти, што моле и траже, да им се здравија вода набавља, а да не пију више ону из њихове авлије, јер је она вода научно испитана и нашло се, да је пуна салитре и других нездравих материја. За такве „студенце", морао би покојни Бранко певати: „Кад сам синоћ овде била, и салитре затила и т. д.", а не „водице". Исто тако не ваљају ни они бунари, који су близу гробља и у портама, где се сахрањује, јер ту опет доспеју у воду животињске иструнине, које тако исто кваре воду и чине је шкодљивом по здравље.

У песковитим пределима има у води биљских материја, и беланчевине, која је у овима. Кад се таква вода кува, или кад се баци у њу који ивер од растовине, онда се беланчевина згруша, и покупи нечисте материје, што су у води, те се све то спусти као талог, а вода је чиста и за пиће здрава. У текућим водама, које су у мочарним пределима, има друге неке материје, која је налик на беланчевину, и која може тако исто да се згруша. Тако на прилику воду из реке Сене у Паризу чисте тиме, што баце у боцу мало стипсе. По другим крајевима чине то исто неком врстом од ораха; у Мисиру се блатнава нилска вода тиме чисти, што се суд, у којем се вода држи, истре изнутра горким бадемом; а ја сам видео код нас, како се у пролеће у воду из реке Тисе, која је онда врло мутна, мећу комадићи од обичних бадема. Све те занимљиве појаве тумаче нам оно место из библије, што га читамо у петнајестој глави друге књиге мојсијеве о води у Мери:

„Мојсије пође с децом израиљевом у пустињу Сур. Они путоваху три дана кроз пустињу, а не могаху воде да нађу и дођоше до Мере; али не могоше мерску воду пити, јер је била горка. За то се то место и назвало Мера. Онда стаде народ на Мојсија викати: Шта ћемо пити? Мојсије призове бога, бог му покаже једно дрво; Мојсије га баци у воду и вода постаде слатка."

Даклем још Мојсије је знао од горке воде направити питку, наравно, божијим мановењем. Али данас се бог лично никоме не појављује, па ко ће данас човека да умудри кад дође у какву неприлику, пак не зна шта ће да чини? Наука, драги мој

слушатељи, она ће нам у сваком мраку очи отворити, јер наука је сунце, које никад не седа за онога, који јој се ода, него му се све више и више рађа. Кад је реч о Мојсију и о науци, допустите ми да вам још нешто споменем. Мојсије забрањује Израиљћанима, да не смеју јести свињска меса. А познато је, да су у новије доба опажене у подекојем свињском месу животињице, које су назване трихинама, и које у човека прелу и могу да му нанесу смрт Сад Чивути веле, да је Мојсије за то забранио јести свињско месо, што је знао да је шкодљиво, јер у њему има трихина. У нашим крајевима трихине још нису примећене, те наши људи још и не знају ништа за њих. Ево на прилику, како трихине један наш браца схвата. „Има ли код вас трихина?“ запита га неко. „А шта је то трихина?“ рећи ће он. „Та то је онако округло, што се направи од свињска меса, па се пије“. „Аа, има, има тога и код нас“, одговори браца, „али то код нас зову кобасице.“

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Последњи земаљски сабор пољски.

У париском светском излогу пала је у очи слика Пољака Јована Мајејка, који је насликао последњи земаљски сабор пољски у Кракаки године 1773.

Слика је та тако писана, да се одмах може видети, да је поникла из племените душе, која зна дубоко осећати, и која је проникнута болом и тугом за домовином својом.

Да видимо шта нам износи та слика.

На пољском престолу седео је Станислав Поњатовски, тај мекушац, љубимац и креатура царице Катарине II. Велики део властеле и свештенства пристао је уз руске намишљаје и продао је своју верност за сребро и злато. Владе Катарине II., великог Фридриха и Марије Терезије мислиле су, да је дошло време, да се Пољска раздели и краљ лако пристаде, да остави свој престо, а да му се за то даје један и по милиона талира на годину. Године 1773. био је тај тужне успомене сабор пољски, на коме је решено да краљ Станислав да оставку на престо и да се Пољска раскомада.

Тај је призор извео Мајејко. Већ у том самом призору има трагичности, која ти душу потреса. Тражи се велика снага, која ће тај момент живо да изнесе, да би сваки могао видети шта је хтео живописац. А нашем Мајејку баш је то испало за руком. У његовој слици снојила се у

метничка мирноћа, драматична једрина и народно живо чуство, што је све учинило, да му је слика тако на глас изашла у целој Европи.

Нашу пажњу не привлаче на себе поједине личноти на слици, него сама несрећа Пољске, која се код сваке особе на слици друкчије појављује.

Слика претставља ово: пошто се прочитала повеља, која Пољску сахрањује, ватрени родољуб, посланик и писац Рејтан од тог тешког удара и грдне туге полуди, баци се пред врата и раздрља груди, да само преко његова мртва тела могу изићи посланици из дворане, у којој су домовину своју сахранили. Маршал Потоцки у црвеном оделу с гадним задовољством показује на врата, иза којих се виде наоружани руски војници. Кнез Враницки, дипломата, левом руком слабо заустављ надувеног маршала, коме пред ногама лежи Рејтан, с обореном главом а у спуштеној десној руци држи жалостан спис. Остале су особе ту да разсветле догађај. Особа, која је повељу потписала, па се од оног што је учинила поплашила и перо упустила, претставља старост, коју је сила саломила; али много су дивније оне две особе, што поред ње седе: један првосвештеник и један владителин, који су се са свим ладно и равнодушно окренули, да не виде што се збива, и на једном медаљону посматрају лик царице Катарине, што га првосвештеник у руци држи. То врло добро карактерише ондашњу пољску аристократију. Над овим двема особама види се краљ. Ладио, глатко лице, одећа отворене плаве боје, а глава му је по француски попрашена. Баш сад слази са престола, на коме му је остао владалачки плашт од хермелина. Он није више краљ, и сад му већ с правом припада утегнута одећа придворника. Старац један са склопљеним рукама као да га моли и преклиње да још једном промисли тај корак. Али краљ не види ништа, што се око њега збива, јер баш гледа на свој сахат. Сигурно хоће да зна, у колико ће сахата сићи са престола пољског.

У болном лудилу и у делу рејтанову показује се најјача црта тога догађаја, и тако је то наравно такав моменат, од кога се уметник само постепено може уклонити, јер насликани догађај не треба само да има утицаја на гледаоце, него и на саме особе на слици. Велики део од особа на слици окренут је према Рејтану са страхом и сажељењем. Особа, што поред маршала стоји, покретом својим као да хоће пажњу да обрати на то: доцкан је све, поштеди свој живот! А у даљини један младић маше шеширом окићеним са кокардом на Рејтана, који на прагу лежи. Уздање у омладину и одважно ступање честитог родољуба одушевљавају га. Но поред њега стоји брижно и плашљиво зрело доба, и један човек прилично у годинама ухватио младића за прса и хоће да га свуче са узвишеног места. У једној групи има много лица са разним и добро погођеним цртама; и то све стоји у сагласности са основним замишљајем уметниковим.

Са свим остраг на зиду виси лик Марије Терезије; на лево са стране види се пањега (ложа) руског посланика. Тамо влада велико задовољство,

Напред у пањеги виде се две красне женске: једна се лепезом хлади, друга се окренула посланику, а посланик седи у среди са задовољним, хладним лицем. Обадве женске показују знаке највеће развратности, и врло добро карактеришу ондашњу моралну трулост и пропаст пољског двора.

Већина лица је врло добро испала. Карактеристичних црта има у сваћему. Рејтаново лице пуно бола, надутост маршалова, раннодушност краљева, првосвештеника и властелина, уплашено лице онога племића, што је перо испустио, израђено је вештачком руком. На свакој особи све велике слике налазимо разноврстност израза, па и најнезнатније особе су уметнички израђене, те тако целину допуњују и разјашњују догађај.

У опште снага и врлина је слике у потпунијој хармонији. Све иде на то да изрази тужну мисао, па се та огледа и на Рејтину и на сваком другом лицу.

Давно већ није било слике, која је кадра човека тако дирнути као ова. ма да се признати мора, да то није само проста заслуга уметникова, дело и самог предмета, који нас и нехотице у срце дира и душу потреса.

Ова дивна слика, коју је уметник тугом проникнут извео, тужба је уједно против синова несретне Пољске из онога доба, у којем је било много рђавих а мало поштених људи. Кичица у руци нашег Мањејка постаје бичем немезиним. Као некада што је Тацит пером својим жигосао развратне римске императоре: тако жиголе наш Мањејко тог развратног краља, ту покварену властелу и поткупљено свештенство, а уздиже над све великог родољуба Рејтана, којега ум и срце није могло да поднесе тај страшан удар.

Мањејко је свакако уметник генијалног духа а родољуб племенита срца. С правом насладом и уживањем мораш да му посматраш дело а с тужним поштовањем да помишљаш на његово страдање и патњу, која га је одушевљавала да створи таку дивну повесничку слику.

Слику ту, која је на паришкој светској изложби добила златну медаљу, купио је цар аустријски за 50.000 франака. Заставни дописник из Беча пита: „Да ли је купљена из кајања, што је и Аустрија у деоби учествовала? Да ли из сличног чувства жалости, што је и Аустрија окрњена? Да ли из наде и утехе, да ће се и немањина и душанова држава тако поделити?“

Српско народно позориште.

Српска народна позоришна дружина бави се сада у Земуну. Ми ћемо о њезином тамошњем раду доносити извештаје по „земунском гласнику.“ Тај лист пише о претстављања нашег позоришта овако: Први комад, којег је позоришна дружина давала, беше „Милош Обилић“, трагедија од

дра Суботића. О самоме делу не ћемо ништа говорити. Сваки зна, како расположење убузима Србина, кад га гледа. Што се претставе тиче, није нас задовољила, и ако је појединце било леших сцена. Томе је можда било нешто криво и са свим неповољно време.

У четвртак 27. јуна видесмо „Сплетку и љубав“ од Шилера, превео Ј. Ђорђевић. С ове је претставе отишао сваки задовољан. Ту видесмо најчистију љубав, која жалосно у горкој борби против ариотократске надутости и себичних плетака пропада. Фердинанд, син председников, воли ћерку једнога музиканта и необзирући се на свој „сталеж“, а његов отац гази све то, и хоће тако искрено и поштено срце да употреби за своје чиновничке планове и служи се гнусним сплеткама против сина свога, којега је срећа само у љубави луизиној. Трагично је, што Фердинанд, карактер пун врлина, са Луизом умире у мрежама очиних сплетака а на развалинама мира, среће и части грађанскога дома музиканта Милера.

Од представљача заслужује сваку хвалу Поповић (Фердинанд). Сцена са Луизом у 5 акту свакога је тронула. Гргурова (Луиза) вешто је спровела кроз цело дело свој бол, под којим је најпосле и пала. Ружић је са свим погодио дух ветрењастог маршала, као год што је и Телечки ваљано претставио лукаву озбиљност интриганта — тајника. У истоме делу видесмо и Марију Поповићку, члана народног позоришта у Загребу, као госта у роли Милфордове, и њено вешто играње изазвало јој у публици одобравања. Зорић, Маринковић и Рашићка приносише својом игром такође, да је у општо цела претстава усхитила гледаоце, и са онаком претставом не би остали постидни ни на чијој бини.

У суботу 29. јуна беше „Ђурађ Бранковић“ с мађарског од Обернika. Завеса се диже и пред нама се указаше жалосне слике из усколебане и најбурније периоде живота народњег. Слаби Ђурађ и његова силна несрећа уздрмала је осећање у публици. Ваљана претстава још је увеличала ту узбуђеност. Телечки (Ђурађ Бранковић) је својом вештином, коју је развио у тој улози, занео публику. У призору, кад му доводе оба ослепљена сина, у том призору онај бол, што га је показао на лицу, речима и кретањем својим, заустављо је за часак и само дисање у публици, што се на крају разлило у бурно одобрење и изазивање. И Гргурова (Мара) је добро играла, но А. Маниковићевој (Стеван, син Ђурђев) и Станишићу (Мурат II.) морамо приметити, да се не смеше у призорима бола ил' страсти.

У недељу 30 јуна изађоше пред нас „Два наредника“, с талијанскога од Ђурковића. Лепа је мисао у овоме делу изведена. Показано је право пријатељство двојице, где један за другога главом стоји добар поред свију сплетака непријатељских. И са претставом је била публика савршено задовољна. Поповић (наредник Ђорђе) и Поповићка, гошћа из Загреба (Ђорђева жена) одиграли су своје улоге вешто и с природном живошћу. Њихов растанак, где је Ђорђе најјасније показао, како поштује пријатељство

и задану реч, узбудио је публику и изазвао је највеће допадање. И Коларовић (тамничар) се допадао са својом фигуром и старачком ћудљивошћу. Него што се у опште на тој претстави могло приметити, то је — да многи своје улоге нису добро научили, а то је рђаво, јер ту онда пати окретност и тела и речи.

У уторник 2. јула беше „Париски колотер“ превео Л. Телечки. „Париски је колотер“ слика из француског живота, но он је и огледало, у коме се може многи и ван Француза видети. Ту се претставља покварено, блудно благородство према грађанском поштењу; благородство, које мисли да може господством све подчинити, а новцем све купити, па и само поштење мирне грађанске куће. Но стари ђенерал, који се из народа уздигао до аристократе, згрози се на покварености сина, у њему оживи поштење и он сам кличе: Племенитост је у срцу а не на грудима!

Што се претставе тиче, ту заслужује вештина Ружићке (колотер) сваку хвалу. И Телечки је добро представљао ђенерала Морена са његовом костобољом, сведочанством аристократског живота. Стапишић (син ђенералов) и Ружић показаше својом претставом, да су проучили и схватили улоге своје. Но М. Рашићка као да није погодила дух своје улоге. Она је на више места смешна била својим држањем, где би требало да покаже тугу.

У четвртак 4. јула видесмо „Луцију Дидјерову“ с француског превео Бр. Рајић. После „Колотера“ ово је прво парче, где нам се није осећање у неприлици. С једне нас је стране заносила вешта претстава, а с друге нам беше неповољно, што морадосмо видети, како жена губи поштење, да би част мужа свога спасла. Карактер, као што је баронка Сарзана, не радо гледамо на српској бини. Промотримо целу радњу и видићемо, да нам је страна, да стоји према нарави нашега народа као црно и бело. Нека је најпосле и страна, али нека нам не вређа наше осећање, ако нам баш не ће донети какав леп пример врлине.

Што се претставе тиче, ту морамо одати искрену хвалу Ружићу (Дидјеру, трговцу), као што му је и сама публика урадила. Вештачки је одиграо целу улогу, али у последњој радњи на балу и кад му је жена умирала, ту је показао шта може. Коларовићка (његова жена) је провукла кроз целу радњу као жицу болу свога сломљеног срца природним држањем. Зорић (Мартен) и колики је био окретан опет није био толико парижлија колико је његова жена (Ружићка) била парижкиња. У Стапишићу је требало у онаквим сценама да се осећање већма узруја, јер у 2. и 3. радњи треба да је живље показао своју унутрашњу борбу.

На свима претставама, кад узмемо да је време непрестано варљиво, било је доста публике, и показивала је местимице своју пажњу и допадање тапшањем и поздравом.

Књижевне белешке.

* Димитрије Поповић јавља да ће при свршетку септембра о. г. из штампе изићи књига: „Ракијска куга. Жалосна повест на опомену и науку богатима и сиромасима, старима и младима, од Енрика Чока". Писац у свом претплатном позиву вели: „Ако је икоја књига српска народу нашем потребита и нужна, то је заиста ова „Ракијска куга," јер писац њен врло вешто и мудро, напада на онај порок који је по несрећи и у нашем народу јако обладао и с кога нам народ наш немилице и пропопада, а то је прекомерно пијуцање особито ракијско.

Поводом ове књиге заведена су по Немачкој млога друштва како умерености тако и уздржљивости, помоћу којих прост немачки народ дошао је до своје свести, па је тако и материјално и морално стање своје знатно поправио; а то ако смо ради своме спасењу и ми треба да чинимо."

Књига ће изнети од прилике 10 штампаних табака на лепој хартији. На десет књига даје се једна на поклон. Новци за књиге шаљу се или самоме писцу у Сомбор или уредништву овога листа. Да ће превод добар бити јамчи нам име пишчево, који је још г. 1847. превео „Златотворно село" и штампао га новим правописом.

Гласник.

* У наше браће Хрвата подижу се у један мах два друштва да шире просвету међу народом: једно је „друштво св. Јеронима за издавање и ширење пучких списа", а друго је: „Свијетло, друштво за пучку просвјету." „Друштву св. Јеронима задатак је издавати и уз јевтину цену ширити пучке списе, добрим (?) духом писане, забавно-поучне сврхе. „Свијетлу" је задатак ширити просвету и изображеност међу народом популарисањем знаности и науке на хрватском језику. Друштво ће имати главни одбор у Загребу, а изван Загреба пододборе, којих ће бити у сваком већем месту. Ти пододбори прибављају друштву чланове, купе улоге и достављају их главном одбору, приређују предавања и остале забаве на друштвену корист, распачавају друштвене списе, оснивају и надзиравају књижнице и читаонице у свом подручју, врше налоге главног одбора, шаљу му потребне извештаје и проминчу у опште цел друштвену у смислу правила. У коме месту не би било књижара, друштво ће наћи поуздана човека да о томе послу ради.

Већ се из овога види, да ће друштво „Свијетло" већином радити око оних послова, с којима се бави и уједињена омладина српска, па с тога мислимо, да ће друштво, пошто му се правила потврде, у нашем међусобном интересу добро учинити, ако узпражи свезу са уједињеном омладином српском, било то са скупштином, било са годишњим одбором њезиним.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ОТВОРЕНО ПИСМО господину П. Г... Написао Сима Филиповић. Брзотиском Игњата Медершицког у Вуковару 1868. На 8-ни, 16. стр. Стоји?

СВЕТО ПИСМО СТАРОГА И НОВОГА ЗАВЈЕТА. Превео стари завјет Ђ. Даничић. Нови завјет превео Вук Стеф. Караџић. У Биограду. Издање британскога и иностранога библијскога друштва 1868. На вел. 8-ни у два ступца, 2. л. 770. стр., а под особитим насловом и са странама особито обележенима: Нови завјет господа нашега Исуса Христа. Превео Вук Стеф. Караџић. У Биограду. Издање британскога и иностранога библијскога друштва 1868. На вел. 8-ни у два ступца, 2. л. 242. стр. Обоје у једну књигу лепо повезану у кожним корицама стоји 1. фр. 30. н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. VII. О љуби цара Стефана. — Сватови, од С. П. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. II. Бесмртност снаге. — Вода у животу и у обичајима. (Предавање за људе добро расположене.) (Наставак) — Подлистак: Последњи земаљски сабор пољски. — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Опомињемо наше поштоване читаоце, да је настала трећа четврт нашем листу од ове године, па с тога уљудно позивамо између њих све оне, којима је рок претплати истекао, да што пре понове. Тако исто молимо лепо све дужнике наше, да дугове своје поплаћују, да их не би морали на дужност њихову непрекидно опоминати.

Претплату за Србију прима и књижара Александра Добровојевића у Београду, која се о томе стара, да сваки наш претплатник из Србије лист свој уредно добија.

Рекламације молимо да се шаљу у отвореном писму на уредништво и то одмах, а не тек по дужем времену, да би се могло сваком захтеву за доста учинити.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 21. У НОВОМЕ САДУ 31. ЈУЛА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

VIII.

О жени цара Уроша.

Урош се родио око 1337. г. а већ 1342 године — док се узурпатор Јован Кантакузин у Србији код Душана бавио — нудио је цариградски двор Душану за Уроша сестру младог императора цариградског Јована Палеолога[1]) Да се о том и следеће године радило, види се из закључка млетачкога већа од 4. септ. 1343. г. по ком је млетачки посланик Марин Венијѐр имао Душану честитати женидбу сина му са сестром цариградског цара[2]); но од те женидбе са Гркињом не би ништа.

По неким писцима[3]) искао је доцније Душан од босанског бана Стефана кћер Јелисавету па је слао и посланика свог чак у Француску, да проси кћер француског краља Јована за свог Уроша, но недобивши ни једне ни друге, ожени јединца свога православном влахињом, кћерју влашког војводе Влајка, којој је име било по Орбину Јелена а по Лукарићу Слава.

---

[1]) Нићифор Григорас, II. стр, 642.

[2]) Гласник XI. стр. 354; С. Љубић вели на стр. 175. свог огледала, да је Марину Венијѐру г. 1342. пошло за руком утаначити мир и женидбу међу Душановим сином и царевом сестром.

[3]) Мавроурбин, Лукарић и наш Троношац. Овај последњи јако је интерполиран, те с тога је за историјско испитивање прека потреба, да се старији од Бранковића и славенороског Мавроурбина препис тог родослова на свет издаде. Ту би нам српско учено друштво у Београду помоћи могло, — hic Rhodus! — а Бранковићеву кронику нека остави „Матици.“

Но Пејачевић неда ни Орбину ни Лукарићу за право нити допушта, да је Урош — као што први приповеда — прву своју жену—Влахињу—отерао, те узео за жену кћер кнеза Војслава Војновића, већ држи да је за Урошем била кћи влашког војводе Александра, отца Влајковог, но имену Анча.[1])

Ја се слажем с Пејачевићем, који хипотезу своју оснива на писму папе Урбана V. од 14. фебр. 1370. г. У том писму изјављује папа радост своју Клари, удовици влашког војводе Александра, што је кћер своју, царицу бугарску, обратила у католичку веру и позива ју, да се потруди и другу своју кћер, „videlicet Ancham, Reginam Serviae illustrem“ обратити. Речи папине предпостављају да Анча у почетку г. 1370 још није удовица била, а из историје знамо, да је Урош г. 1367. убијен и по томе Анча није била жена Урошева, но ил' стрица му Синише као што је Енгел нагађао или пак жена краља Вукашина. Противу приговора тога приметићу, да није истина, да је цар Урош на измаку године 1367. пострадао. Из једног акта Млетачке архиве произлази, да је он још 18. септ. 1369. у животу био[2]) а већ следеће године 5. априла потврђује Вукашин као прави краљ Дубровчанима повластице дане им од пређашњи краљева и царева, одкуд се закључити мора, да је Урош 2. дек. 1369. живити престао. И Раткаји у делу „Memoria regum et banorum regnorum Dalm. Croat. et Slav.“ каже на стр. 79. да је Урош умрьо г. 1369. Из Троношца и из животописа цара Уроша, знамо да се дуго није знало, шта се с Урошем збило, те је по томе врло веројетно да и папа у почетку г. 1370., кад је поменуто писмо Клари писао, није знао, да јој је кћи Анча већ удовицом постала. Нагађање Енглово незаслужује озбиљнога опровргавања а што се Вукашина тиче, мислим да папа жену његову не би никад краљицом титуловао; на неистиност пак казивања Орбинова, по ком је Урош први своју жену отерао и узео Јелисавету кћер Војслава Војновића, може се закључити већ из тога, што цар Урош тог кнеза Војслава у листини једној „братом царства му“ назива, како га заиста неби назвао, да му је он таст био.

---

[1]) Colloquia стр. 304.

[2]) Гласник XII. стр. 51; и Рачки вели у раду југосл. акад. III. стр. 131.: „А када је Ђуро Балшић г. 1369. обојео град Котор спадајући тада под Србију, република замољена такођер од цара Стјепана Уроша посредова код њега за мир“, но у истој расправи II. стр. 89. каже исти господин: „Тврдко је по изумрћу владалачке куће Немањића у мушкој лози т. ј. послије цара Уроша, дакле послије 2. просинца 1367. сматрао српску државу без пастира.“

Ја мислим дакле да смем тврдити, да је Урошева жена била Ана, кћи влашког војводе Александра Басарабе а сестра по отцу Влајка пријемника Александрова, и да је она преживила Уроша.[1]

Осим Раткаја незна нико, да је Урош порода има, а на просто тврђење Раткајево, да се босански бан Твртко кћерју Урошевом оженио, и да је он „hujusce conjugii titulo post Wukassini fatum regium nomen, ad septem alios reges succodentes transmisit“ мислим да се не можемо ослонити.

Царев убица краљ Вукашин потврдио је г. 1370 Дубровчанима привилегије „с прѣвьзлюблєномь кралиєвства му кралицомь кирь Алѣномь—Кира Єленомь—и сь прѣвьзлюблєнними синови кралиєвства моу Маркомь и Аньдрѣкшемь[2]) Летописи[3]) спомињу и трећег сина Вукашиновог Димитра.[4]) По Орбину је краљ Вукашин имао синове: Марка Краљевића, Андријаша, Иваниша и Митраша, и кћери: Милицу[5]) удату за Ђорђа Балшића и Русну жену Матије Кантакузина, дакле „двије шћери и четири сина.“

Од синова Вукашинови само се Марко писао и називао краљем. Жена маркова, по Орбину Јелена кћи Хлапена „primo barone di Grecia“[6]) изневерила је свога мужа — и тим поставши предметом модерни наши песника затупљује перо сувопарном родословцу.[7])

Краљевић је Марко последњи „благочьстиви краљ“ србски.

---

[1]) У поменику Дечанском помиње се „Царь Урош и Єлена Монахи.“

[2]) Mikl. Mon. стр. 180.

[3]) Шаф. Л. 61.

[4]) У писму једном код Пуцића I. стр. 28. спомиње се неки „Димитрь Кралиєвикь.“

[5]) Г. Љубић примећује на стр. 184: „У списи аркива Млетачкога (Senato Mar. 22. Свибња 1444) спомиње се „Oliveria filia regis Volcassini“ и каже се да је „per magistros conductos de Regno patris sui“ саградила у Зети цркву „Sancte Marie de Lorenzo.“

[6]) Кантакузин каже, да су два великаша србска Хлапен и Томислав оставили Душана и прешли на његову страну. Неки Радослав Хлапен спомиње се у повељи цара Уроша од г. 1355 међу велможама србским. (Rad. jugosl. akad. I. стр. 148.) Један зет Радослава Хлапена звао се Никола Пагаси Балдуин (Slav. Bibliothek I. стр. 167.)

[7]) Франца приповеда на стр 54. да је Андроник сдеци с неколико пријатеља и сродника женини „et Marco socero qui etiam tum partem Bulgariae tenebat“ — к турском Пајазиту одбегао. Но други кажу, да је таст Андроников био Шишман бугарски.

Народ наш верује да он није умрьо но да само спава док га звек сабље и врисак шарца његова не пробуди — па ће бити опет краљица и царица српски и биће људи, који ће и опет писати о краљицама и царицама српским.

Pro nota. У најновијем „Гласнику српског ученог друштва" у Београду печатан је чланак „Насртања римских папа на српску и хрватску цркву" као оригинални састав Светозара Никетића, штудента московске духовне академије. Штуденту том испало је за руком српско учено друштво, односно дотични одсек тога друштва обманути и тај успех могао би га осмелити, да занат, који није частан, продужи. С тога колико у атар истини толико у интересу самог Никетића и реда, за који се он у Русији спрема, јављамо читалачком свету, да поменути Никетићев чланак није ништа друго но пуки превод расправе А. Тројанског: „Прежнія отношенія римскихъ папъ къ сербской и хорватской церкви" у „Православномъ Собесѣднику за м. Јулій и Августъ 1866 г." и то тако веран и пијетета према оригиналу пун превод, да је преводилац задржао и саме очевидне погрешке оригинала, као н. пр. да је св. Сава прву своју архиепископску столицу у Ужицу — том уважења достојном месту за Србе основао."*)

У Карловцима, 16. јула 1868.

—ović.

НЕКАД — И САД!

У заносу, душо, твоме,
У заносу очајноме,
Кад у мучном, силном лету
Тек пола си ту, на свету,
А у плавом пола вису:
Замишљаји каки ти су,
Што их удиљ шаљеш на ме,
На мој живот клет,
Па још више шаљеш таме
На већ тавно срце моје,
Те се јади већма роје —
Те сад мрзим свет?.....

Да л' јадујеш тешке јаде:
Што слобода лепа паде
На Косову, на том тужном;
Што у ропству зверском, сужном,
И дан данас — аој, свете!—
Нашој браћи муком прете?...
Да л' ти жалиш очи лепе

*) У прошлом броју остале су у овом чланку непоправљене ове грешке: на страни 458. у реду 13. треба да стоји „fratrem" у место „patrem": — на тој истој страни у реду 36. „мусивног" у место „мутног"; — на тој истој страни у ноти 1. „Phrantzer" у место „Phantzer"; — на стр. 459. у реду 18. „на прво" у место „на престо"; — на тој истој стр. у ноти 4. „raška" у место „vaška", — „sua" у место „pia" и на стр. 460. ноти 3. „цариградских" место „пећских."

Плавојчице моме,
Што ми туди више неје
Што с' растадо шњоме?
Ил' ти жалиш моје дане
С невиношћу проигране,
Кад ми зора лепша била,
Кад си и ти лепше снила,
Кад не знасмо: шта је туга?
Кад имасмо једног другa:
Радост лепу, ој, невину,
Посетриму још: милину.
Кад си и ти била сретна
Ка' у мају невин цвет —
Душо моја, душо сетна,
Да л' ти овај жалиш свет?...

А из жара, мучног жара,
Душа млада проговара:
Јад сам тешки јадовала
А над гробом мога рода;
Кад сам оно сузе лила,
Ако ј' вид'ла света сила:
Процватиће цвет—слобода!
Жалила сам при растанку
Твоју милу милованку.
Ал' и ту ми мелем даде
Блага руке миле наде:
Иду данци — иде време
Пољубићеш очи њене!
Ал' ја жалим, јад јадујем,
Што већ давно оплакујем:
Жалим лепе твоје дане
С невиношћу проигране,
Кад ти лепша зора била,
Кад сам и ја лепше снила,
Када бесмо, друже, сретни,
Ка" у мају невин цвет —
Да, мој друже, друже сетни,
Овај лепи жалим свет?...
Процватиће цвет — слобода,
Док је мишце мога рода!
А о лепом, о сретанку,
Загрлићеш милованку —
Али дане, лепе дане,
Из млађани твоји лета,
Оне дане, проигране—
Никад, никад — док је света!...

Па лакше је мојој души
Кад спомиње прошлост стару,
Сјајни двор тај што с' већ сруши,
Што у пустом лежи кварy;
Јер већ прође добро време,
Други сада часи стреме!
Па лакше је мојој души
Кад о свелој оној ружи
У пећини мучног жара
Мене сетног разговара:

Ај' сети се Врушке лепе!
— О, када је створи Бог, —
Мора да се баш осмен'о
На љубимче дела свог! —
Ту с' провео лепе дане,
С невиношћу проигране,
Ту си, ту си научио,
Да се зове: славуј мио,
Што нам уме песме вити,
Да се зове: врело тио,
Што нам уме жуборити;
Да је ова земља лепа,
Кад је грли мај —
Лепша, лепша, веруј мени,
Нег' на небу рај!
И да ј' земља дивна ова
Твога рода — Србинова.

А сећаш се света храма,
И мирисна тог олтара,
Што га светим миром кади —
Свећеника она стара?...
Знаш како ти он зборио:
Скрсти твоје руке мале!
Подај добром Боги хвала,
Што те данас одржао.
Моли њега, неби л' дао:

Де те свагда срећа прати —
Веруј, синко, он ће дати!..,
Па виш, друже, и он — Боже —
Неправедан збор зборио:
Та ти си се свагда, свагда,
Добром творцу помолио.
Па сад ево — видиш прошлост
У рајевском једном цвету:
Да ти с' отим теже буде,
На овоме јадном свету!
А знадеш ли, покрај храма
Зеленила она густа?...
О, кол'ко су туде твоји
Љубили ти млада уста!...
Па знадеш ли шалу драгу:
Дадоше ти сува леба,
Иди у свет! рекоше ти
Тебе мајка већ не треба!
О, сети се прве сузе,
Што с' у тузи тад пролио!...
Ај животе, леп животе,
Да леп нам је тада био!...

Та Врушке се сети само,
Де с' провео лепе дане,
С невиношћу пронгране;
Де те песмом успавала
Са гранчице тица мала,
И тичица ова мила
Из санка те пробудила,
И пољубац мајчин благи —
О, сети се ови лета,
Вилинскога ова света,
Успомена тих предраги!
Па сад прни с успомена
У осаму саморану...
Утри сузу усијану!
Да би мог'о чистим оком
Промотрити ове дане,
Тугом тешком, предубоком
Туговане, јадоване.
Па сад погле око себе;
Мешто круне оне лепе
Над главом ти облак стоји,
Од ког људи беже — стрепе.
Мешто златне палице ти
Што ти крању срећа пружи,
Сад ти руку ослабелу
Штап просјака удог ружи!

Па из буре мучна жара
Још ме 'вако разговара:
Па сад ступи у тај дворац,
Штоно тамо пуст већ стоји —
Та знадеш ли, да ј' то место,
Тужно место драги твоји?...
Па сад тражи лице оно,
Што и теби лица даде...
Мешто њега — што га тражиш,
Нађ' ћеш само сузе, јаде...
А сузе ће само касти:
Иди, иди, одкуд дође!...
Оно красно доба прође...
Њега старог нема више —
Њега давно сарањише!

Па сад тражи оно лице,
Што је теби снаге дало,
Што је теби живот млађан
Одојило, одржало,
Што је тебе кано мајка
У криоцу љуљушкало;
Мешто лица, што га тражиш
Нађ' ћеш само сузе, јаде...
А сузе ће саме касти:
Иди, иди, одкуд дође!
Оно красно доба прође ..
Сиротице нема више —
Њу већ давно сарањише!...

Аој душо, мучи... стани!
У заносу сетном твоме,
У заносу очајноме,
Кад у мучном, силном лету
Тек пола си ту на свету:

Знадеш они замишљаји
Куда ходе, куд те воде!
Знадем да су осећаји
Што с' у срцу моме плоде,
Па не шаљи више на ме
Из заноса твога таме,
Кад је живот мој млађани
И онако тица сива,
Коју мучи мука жива,
Којој брза огањ—стрела
Ноге младе већ разнела,
И ранила једно крило..,
У Кули, 1868.

Па сад лети — како било;
Лети, лети — незна сама
Ни куда ће — коме крају,
Лети, лети — тражи само
Љуцки греси де престају...
Па зашто би, моја друго,
Да одузмеш мом животу
И последњу ту дивоту:
Оно једно здраво крило?!...
Не стиди се...знаде свако,
Да већ није више 'нако,
К'о некада што је било!
Ђена Павловић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА.

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Но ево и зора је све већма белила, тице су се већ пробудиле и запеваше зори; попићи почели су да цврче, ето засветлиште крилима зелено ружичастим јутарњи скакавци, зашушти раж и пшеница, и велеважно поклања се на све стране просо. На гране, коју је гром одцепио, загратка гавран, а из меке росне граве зацвркуташе мале тичице.... Чуло се тада у тим многим гласовима да неко рече пролазећем човеку, који је завидио томе рају Београду: „Не завиди нам, добри човече! Зими нас глад и зима бије, а лети припека и жеђ!“ Пошто се све то свршило у природи, Цаја су и Љубомир још једнако седели у башти, и да се није чуо глас Савин, који је звао ћер своју, још се не би растали.

Међу тим Сава Јовановић извали се на диван, запали свој велики чибук, рече да му каву донесу, и дрекну: „Цајо!“ а Цаја дође пред њега бледа слаба од неспавања и других душевних потреса.

Јовановић је гледао ћер своју па онда рече: „Шта се то с тобом ради Цајка? Ти си сигурно болесна? Као да су те сад из гроба извадили! Хоћеш ли да зовнем лекара? питао ју је Сава.

— Ништа отац, рече Цаја, тело ми је здраво, него душа ми пати. Не тражи лекара, не треба ми, јер ми не може помоћи.

— Каква је то душевна болест на теби? Ја то не могу да разумем.

— И не ћеш моћи разумети отац!

— Како то? Ја знам шта је то кад боли глава, рука, нога,

срце, него да кога душа боли, ја до данас то несам ни од ког чуо. Иди ти и легни у постељу, а ја ћу послати по лекара. Но слушај, ти се мораш лепо обући да дочекаш свога младожењу. Ајде брзо — — —

— Отац —

— Сад, ни речи више!.. Одлази у твоју собу.

Цаја оде. Но шта би ви радили мили читаоци да сте на месту те бедне девојке? Шта би ви рекли вашим тиранским родитељима? Знате ли ви колико је претрпела та девојка туге и удара судбине. Непријатности у животу могу сваког до краја довести, па за то не кривите њу, што није сад испунила оно што је Љубомиру обећала. Ви кажете: „Дакле она пристаје да пође за Николу.?“ — „Може бити и тако“ одговарамо ми; — није она прва, а није ни последња жртва тираније. Ето, можда је тако многа од вас добра читатељка пошла за старца, за глупака и за богатог дедака. Ал' ја знам да се такве жене најпре реше да продаду себе, па се онда овим теше: „Водићу ја коло са младићима, па ћу бирати још ког је мени драго, а вући ћу за нос мога чику.“

Но Цаја није падала у класу ти жена. Она је боља него је ви себи можете преставити; она је права Српкиња у потпуном значају те речи. А знате ли ви моји добри другови, да добра српкиња стоји много више доброга Србина? Можда ви не верујете, али ја ћу вам рећи да је то факат, у кога никако не треба сумњати. Да човек претрпи те муке и страдања у животу, које жена трпи, он би се убио, удавио би се, а жена то никад не чини. Кажите човеку да роди, или да одхрани једно дете, он би пао у очајање, бацио би свој пород и крв своју, а погледајте на жену са каквом љубављу гледа она на своје м у ч е њ е, које јој не даје мира ни дању ни ноћу. Доносећи малу вајду своје службе или рада, човек ма како да је развијен почне у души да се поноси својом заслугом о својој часности и некористољубљу; говори са поносом као да су частност и некористољубље заслуге а не обвезаности, — а те црте нема код жене. На питање: Шта ради у то доба добра Српкиња кад се човек вуцара по кавanама, служи, плете замке, уједурисава кајише, вара своју браћу и другове? Ја одговарам; Жена ради, и ради и ради више од човека. Запитајте све потпуно часне људе нек вам кажу коме су обвезани за све оно што је код њих доброга? Од стотине њих ће деветдесет и девет рећи жени. Она у сну ради за мужа свога, она грудима својим рани и брани своју децу од пијаног, раскалашног и несрећног човека, она спасава из крајње распуштености и разврата сијасет људи, жена — тај анђео небески, па за све то њу још

е и од сваке руке тиранишу, па се онда чуде, кад виде жену, је пала.

Но да оставимо све то. Људи мислећи појме и из мало ка-ога много, врло много, само ако хоће да појме. Око десет са-а из јутра Љубомир дође у кућу Саве Јовановића и пође ои да му каже своју намеру, да дозна његово мишљење о свему, а га замоли, да им и он припомогне.

Но кад Пера дозна у чему је ствар погледа на Љубомира о као да му хтеде рећи: „Је си ли ти при себи, љубазни друже! неси полудео, да неси сишао с ума? Ама, како си и могао ислити, да ће мој отац дати за тебе сестру моју!“ Па онда о на глас: „Неје вајде, друже, не могу ти ни у чему помоћи, прво: отац мој не мисли да послуша мој савет, а друго ја видим да би твој брак са мојом сестром био од вајде и теби и . Ти неси човек богат, нигде не служиш, па како ћеш ти нити и себе и њу, која се привикла да живи богато и да ни ему нужде не трпи? Ја ти саветујем као своме другу да из-иш из главе ту мисао, па да оцу и не излазиш на очи, јер ко, бога ми, може ти се шта случити што неси баш рад“...

Пера је продужавао још непрестано о сиромаштву и богатству, Љубомир неје хтео слушати његове савете, и оде из собе па е Сави Јовановићу пред ким је стајала Цаја сва обливена у ма. Кад угледа Сава Љубомира јурну на њега: Ама како ги смео и помислити, гадна псино, да ја дам своју ћер теби осом и голом... Псето једно! Ја ћу те оженити да ћеш се века сећати...

— Ја сам истина сирома, али сам поштен, — хтеде рећи бомир, али му Сава не даде изговорити, већ викну слуге своје га на сокак изгурају.

Тек што се та сцена сврши, а ето ти Николе где носи сва-ке поклоне Цаји, Пери па чак и Сави Јовановићу. Разуме се, му је Сава причао то, што се мало час догодило, а Никола амо осмејкивао па рече: „Ето, гле, ја несам ни сањао да ћу ги таквог „соперника!“ Но ми ћемо одклонити све то благо-учно, ја ћу томе јаднику тако уши угрејати да ће памтити је жив. Зовните младу, да јој поклоне дам, а ту историју равите, и никоме о њој не говорите.

XI.

У једној судници београдској за столом покривеним зеленом ом седе грозни фарисеји, међ којима на мекој столици седео је

у зачељу и Никола. Пред њим је била нека исписана хартија, коју су гледали сви што су око стола седели.

— Шта, да позовемо? запита један од присутних.

— Нек се дозове, — рече Никола.

— Нек се дозове, — понови начеоник одељења и зазвони.

Уђе жандар, и начеоник одељења рече му да доведе оног из затвора.

Жандар изађе, и после неколико тренутака ето ти води Љубомира Каљмића.

Судије су гледале преда се, као да и не виде кривца, који је стајао пред њима, и разговараху се полу на глас међ собом. На послетку начеоник одељења подиже очи и запита Љубомира: како се зове, колико му је година, где се родио, одакле је, шта је занимања, какве је вероисповеди, причешћује ли се или не, и тако даље, и кад све то сврши, пружи му неку хартију па га запита: „Ко је писао ово?“

— Ја сам, — одговори Љубомир, — ја сам преводио једну француску књигу, а на тој је хартији само једна глава из те књиге. То је из списа француског философа Мосиљмена.

— Читај шта је ту написано, — рече му Никола.

Љубомир стаде читати: Слобода, коју морају господари да даду својим народима, — јесте слобода закона. Над нама нема судбе осим Бога, но закони треба да имају већу силу, него господари; ви не господарите над робовима, већ господарите над слободним и храбрим народом, који је толико исто ревњив за слободом колико и за верношћу. Ви и нисте господари, већ сте прве слуге народове, извршиоци његових закона — воље његове. Господар неје идол, кога је народ себи начинио да му се моли, него он се нам начинио из народа, да му се овај моли и клања; он је само чувар и бранилац најсветијих права народових, кога је народ себи на чело ставио да га чува и брани.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

24.

) пију сва господа	Тко ће цркву превисити
етачка и златачка;	Позлаћаним буздованом,
ну се понапили,	У којем је буздовану
свадили	Триста ока ладна гвожђа

И четири чиста сребра.
Оклади се Сибињ Јанко
Да ће цркву превисити
Позлаћаним буздованом,
У којем је буздовану
Триста ока ладна гвожђа
И четири чиста сребра.
Он узима буздована
Па се баца у облаке,
Од облака одскочио,
Цркви торањ оборио
На чардаке Воинове.
Чардаци се орушише,
Господа се порушише,
Црне поше повезаше,
Јера много квариваше,
Седам товар' блага даше
За окладу Сибињ Јанку.

25.

Пловила је шајка дјевојака:
Слаба грађа, подави се лађа,
Сам' остала Ана на корману.
Ал' говори Ана са кормана:
„Тко би мене крају прибавио,
Дала би му нељубљено лице."
То очуо шеширџија Јова:
„Стан' почекај, Ано са кормана,
Док направим лађу од шешира,
Водна весла од сребра чистога,
А катарку од сувога злата.

26.

Ој народе, мили роде!
Има л' туде рода мога?
Да поручим мајци мојој,
Да не даје сеје моје;
Нек је даје к'о и мене
Међу браћу, у дјевере.
Кад ја пођем у род мајци,
Један девер са мном спрема,
Други дјевер коње преже,
Трећи дјевер сјено носи,
Заовица ђердан ниже,
Јетрвица цв'јеће бере,
А свекрва колач кува,
Свекар сједи, па бесједи:
„Ој снашице, дико моја!
Кад унијеш у горицу,
Завиј лице у ридице;
Кад изијеш из горице,
Извиј лице из ридице,
Тко те види, нек се чуди:
Чије ј' оно жарко сунце?
Благо дому од којег је,
И јунаку у кога је!"

27.

Дјевер снају будио,
Међу очи љубио:
„Устај снао, снашице!
Свекрва је устала,
Три вретена напрела
И четврто зачела,
Б'јеле дворе помела,
Ладне воде донела.
Устај, снајо, снашице!"
Уста снаја бумовна,
Свекру браду почупа
А свекрви солупе;
Дјевера је вијала
Преко девет плотова:
„Мол' се Бога, дјевере,
Што те нисам сустигла!
Знао би ти, дјевере,
Кад си снају будио,
Међу очи љубио."

28.

Липа Мара, липа ти си!
Залуду ти сва липота,
Кад те младу Турци љубе.
То дочула липа Мара,
Затвори се у киљере
У киљере деветоре

Под катанце десеторе,
Кад то чули млади Турци,
Они Маре потражише.
Једну кулу оборише,
Не најдоше липе Маре;
Другу кулу оборише,
Не најдоше липе Маре;
Трећу кулу оборише,
Туд најдоше липу Мару:
С Петром баном вино пије,
Вино пије па се смије.
Петра бана сагубише,
Мари руке савезаше,
Дадоше јој два дивера,
Те ју воде близ' Дунаја;
Кад су дошли близ' Дунаја,
Липа Мора проговора:
„Бора ј' вама два дивера!
Одвеж'те ми биле руке,
Одвите ми очи црне,
Да умијем било лице.“
Два дивера добри бише,
Мари руке одвезаше,
Одвише јој очи црне.
Скочи Мара у Дунаја,
Из Дунаја проговара:
„Волим да ме рибе једу,
Него да ме Турци љубе“!

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОСОФИЈЕ

од Луја Бихнера

III.

Бесконачност материје.

Свијет је бесконачан—њему нема граница.
Кота.

Кад је материја бесконачна у времену, кад је т. ј. бесмртна, онда је она така иста и у простору, и ту јој нема ни краја ни почетка; на њу се не могу никако примијенити они појмови о времену и простору, које зна ограничен дух наш. Питајте и тражите колико вам драго куд се простире материја, било у малини или у већини — нигдје јој не ћете наћи краја ни пошљедњег облика. Кад се нађе микроскоп и кад нам се тога ради отворише врата непознатих свијетова и кад се испитачком оку указа она финоћа органичких елемената облицима, коју није нико дотле ни слутио — тада букну смиона нада, е ће се ући у траг пошљедњем органичком облику, а може бити и самом постању. Ако се већма поправљаху инструменти наши, то све више растијаше нада ова. У стотинитом дијелу једне капље воде открива нам микроскоп читав свијет од сићушних животиња, често у најјаснијим и најјаснијим облицима, које се покрећу, једу, сварују храну, живе, као и остале животиње, и имају таке органе, пред којима пада сва сумња да нијесу тачно састављени. Које су

линије, њима тек видимо спољашње црте — најјаче увећане помаже више; а унутрашњу организацију њихову, ране се, ни мало не знамо, а још бисмо је мање знали, кад би још ситнијих животиња и од овијех. „Кад се још боље поинструменти наши," пита Кота, „да ли ће онда монаде цати као џинови према маленом свјетићу од сићушнијех ора?" Вирњак (Räderthier), којем је величина двадесети д линије, има свој једњак, вилице, зубе, желудац, цријева, ду, судове и нерве. А брзој је монади величина 2000 дио линије, и у једној капи има је милијунима; вибрије, (Traulze) најситније микроскопске животиње, кад се гледају наоруи оком, чине се као неке гомилице сићаних, блиставих, једва етних тачкица или цртица, и на једну кубичну линију иде ше од 4000 милијуна. Ове животиње морају имати органе етање, а судећи по кретању њихову, нема сумње да имају ћање и вољу, то јест да морају имати и органе или ткања, им могу посредовати. Али каки су ти органи или ткања, су им материјални елементи у основи — то наше око још могло видјети. Зрнавац, (Samenkörner) неки гроздани гриб у ији, тако је мален, да човјечије крвно зрнце изгледа под скопом као какав џин према њему; а ова крвна зрнца тако лена, да их у једној капи крви има више од пет милијуна. зрнавац има органску снагу плођења, неки особито компликлоп материјалних елемената, о којем ми ни појма немамо, у је крај виђењу нашем. По Бабинетову рачуну материја комета тако фина и танка, да јој се густина према густини ферског ваздуха може означинити само разломком, којем је ч једнак с јединицом, а именик има цифру 125 (дакле $^1/_{125}$); ћу спектралне анализе, која је скоро нађена, можемо да јемо у ваздуху $^1/_{3000000}$ милиграма од материје (н. пр. обичне, ске соли) — честицу, која је изван граница сваком опа, и коју не можемо видјети ни онда, кад нам се микроскопи гисућу пута више поправе и усаврше. — Ми атомом зонајситнију честицу материје, коју замишљамо као недјељиву; аких атома мислимо да је материја сложена, а њихово уза привлачење и одбијање мислимо да држи материју и својства ва. Ријеч атом — то је само израз, који нам треба за спо ву претпоставку о материји, за претпоставку, која нам треба ке спољашње мете. Међу тијем ми немамо правог појма о , коју зовемо атомом; ми не знамо ништа о величини, о об о сложају његову, и т. д. Нико га није видио. Спекула философи поричу биће атомима, јер не признају, да може

бити твари, која би се могла замислити као недјељива. Гледајмо материју и размишљајмо колико хоћемо — ни једно ни друго не одведе нас к оној тачци, гдје бисмо се зауставили, и није никакве прилике, да ћемо икад доћи до тога. „Најјачи микроскопи", вели Валентин „не ће нам никад изнијети пред очи облика и положаја молекулима, али то је много — не ће никад ни мањим групама атома." „У једном зрнцету соли, којег једва опажамо голом, стоје читаве милијарде атомских група, које ничије око не ће никад смотрити." Није дакле на ино, него морамо рећи: материја и с њом заједно свијет — они су бесконачни у најситнијој јединици својој; а не мари ништа, што ће се наш разум, који се научио да свуда нађе неку мјеру или мету, у ограничености својој, може бити ошвањити мало на овакој идеји.

(Свршиће се.)

ВОДА У ЖИВОТУ И У ОБИЧАЈИМА.

(Предавање за људе добро расположене.)
(Наставак.)

Али вода није само здравоме човеку од потребе, него она преважне услуге чини човеку и онда, кад овај у болест падне, те му је така права и верна пријатељица, која га ни у злу не оставља. При запаљењима, прозебу, костобољи, врућици, богиња и при другим опаким болестима, вода је од неисказане помоћи. После има лекарија, које онакве као што су не би болесник могао у себе ни узимати, него му је најудесније, кад се помешају с водом, па их тако пије. Само ваља пазити и разумети како лекар нареди, јер знате како је онај болесни старац прошао, што му је лекар некакав прах написао и наредио старчевим синовима, да тај прах дају болеснику да пије у води. Кад лекар сутра дан дође а болесник на столу. „Шта зар је умрьо?" запита лекар, „ а јесте л' му дали прах?" „Та, господине, ви сте казали да му дадемо прах да пије у води, али боме тек што болесника спустисмо у воду, он издахну," одговоре му промућурни синови старчеви. Вода је у лечењу болести употребљавана још у најстарија времена, употребљавали су је још Асклепијад, Хипократ и други стари лекари. У прошломе веку почели су воду и доктори и други људи много живље и чешће употребљавати у разним нарским и грозничавим болестима, али је воду подигао до велике важности и као свеопшти лек преузнео Винћентије Приснитц, прост сољак из аустријске Шлеске, и може се рећи, да је

ло многе болести сретно лечио. Начин, којим је он лечио бо-
сти, био је тај, да се болесник лечи једино водом, а покрај
га да се добро храни и што више пролази по здравом свежем
здуху, ако је могуће по брдовитим пределима. Истина сада је
стало оног силног одушевљења и оне мађије, које је одавано и
опчавано са установитељем ове врсте лечења, Присницом, али
ипак важност његовога начина у лечењу болести и код свес-
јих лекара свију земаља стекла одобрења и кад престану страсти,
јом је препирка о тој ствари вођена, решиће се то питање на
ки начин добро по поштователье присницова лечења.

Да би поштовани слушатељи видели, како се болесник осећа
и лечењу водом по присницовом пропису, навешћемо овде ја-
ње једнога патника, који је пре неку годину био у Грефен-
ргу, да се лечи од прозеба у нози, због којега му ногу већ
ном хтедоше претестерити, али му је Грефенберг толико помо-
о, да је речени патник после тога постао још уредником једног
мористичног листа, и уређивао га је с ногом заједно до скора.
сти поштовани господин с ногом и сад излази али с листом је пре-
ао излазити. Ево ово су његове речи: „Чудно сам разрогачио очи,
ц сам разумео, до које се мере свући морам. Сад мој послужник
застре по кревету најпре у ледену леденацку воду умочен, а за
м изцеђен чаршав, па ми рече да се пружим на тај екстрем спа-
шта. Ја послушан пружим се по чаршаву прильубивши руке уз бо-
ве и не могавши схватити од куд и крошто да се пакао пре дставља
пламену и огњу, у који бих се ја сад драгом душом залетио.
служник ме још двоструко — осим главе — притегне преко
ршава у ћебе, да не би ни од куд пробио зрак, сувише још
баци на мене перину и отвори прозоре. Проклињао сам Гре-
нберг и кад сам га познао, шаљући га у најдубљи дантеов па-
о, де је бар од све невоље топло. Али нуто нове муке: из жа-
ње пећи морадох у леденицу. Лежао сам реци 15 – 20 минута
влажном чаршаву и баш како ваља загрејао се, кад ето ти
ест мучитеља са неким дубоким судом воде у собу. Он скиде
а клина други чаршав, замочи га у студену воду и изцеди тек
олико колико је једаред рукама заокренуо, па онда приђе к кре-
ту да ме извије као пилешце из јајета. Кад се ја усправи, при-
кавајући се за столицу, он дохвати онај цурећи чаршав, даде
м један крај, да овлажим лице, главу и прси, затим — ах!
рли ме целим леденим чаршавом и стаде живо трти по целом
лу. Први утисак бијаше страховит. Кад се после неколико ми-
та чаршав на мени од тарења угрејао, послужник ми га скине,
рне ме новим чаршавом, дохвати оба горња краја, те спрам

отворена прозора стане чаршавом за два — три оченаша махати. Ова последња операција зове се Luftbad. Обучем се брже боље и сад ме проструји нека неописана ведрина, као да сам онај час од мајке рођен, да се готовим, развијеним али још непокваренним осетиљцима дивоте белога света науживам. Као да се свака немоћ спрала са мене, као да је у ватри и води ново тело сковано, тако сам са рајским осећајем усисавао у себе зрак и чинило ми се да сам у њему пронашао нов, сладак живаљ, и т. д. Исти господин приповеда даље, како је о томе писао и једноме познатоме слависти, својем пријатељу велећи: „Аз уже писах јему, јако повседневње трижди плашчаницеју мокроју мученически повијају сја, строгоју здјешњују зиму ошчушчаја трепешчушчи. Увједомих јего, что знаменујет абрајнбунг, либо тареније. Он же, јако же од сицеваго преизјашчнаго славенофила всјачески ожидати било, абије мње отвјешчал славјанскаго јазика на благоглаголанију.“

У цркви, у животу и у обичајима нашим народним употребљује се и поштује се вода и њена благодет, а и иначе се сломиње и употребљује на многобројне цељи.

Тек што се родиш водом те крсте у цркви, као што се Христос крстио на Јордану реци. Да ли је баш пробитачно и у сред зиме у хладној цркви, па још ако је детешце слабо студеном га водом као у Грефенбергу полевати о томе нека други суде, не спада овамо. Ја само мислим, да би воду ваљало мало угрејати; та берберин зими угреје воду, што ће само мало браду човеку да покваси! А у Сарајеву се вода при бријању са свим изоставила, али ми који смо подаље од Сарајева нисмо баш тако велики јунаци. О богојавлењу свети се вода у цркви или на рекама и изворима; а православни Хришћани разносе освећену воду у боцама и ибрицима кућама својим, и та се вода („богојавлењска вода“) чува у кући до друге године и употребљује се за лек, ако је преко године когод болестан у кући. О крсноме имену свети се вода код свакога Србина домаћина; исто тако и кад се изнесе мртвац из куће, па кад се врати с гробља. О крстову дну уочи богојавлења иде свештеник с ђацима, који носе котлић пун воде, звонце и фењер, по целој својој парохији и у свакој кући, (коју не затече закључану), освети водицу, а ђаци певају „Во Јордање.“ Од врло великога је замашаја питање, да ли да се свештенику плати што свети о крстову дну водицу, а свечарска да је бесплатна; или да се свечарска плаћа, а о крстову дну да свети бадава. О овоме питању водила се прошлог расправног сабора у Карловцима дуга и жестока дебата, тако, да после нису остало скоро ни мало времена, да се поведе реч о преустројењу

наших богословија и да се постара о бољој манипулацији наших народних задужбина, народног фонда и манастира.

Но коме није познато шта се с водом чини о божићу и ускрсу?

О божићу кад домаћи у јутру устану, најпре оде једно те донесе воде, али понесе жита те поспе воду (као полази је) кад к њој дође. Домаћин пита онога што донесе воду: „Шта носиш?“ „Носим срећу и здравље, мир и весеље“ одговори овај. Том водом после умесе чесницу и налију ручак те приставе.

А о ускрсу?

Свака девојка би други дан ускрса волела да и нема воде на свету; али по варошима се тај недостатак не би баш ни осећао, јер ту се и не узима за тај посао вода, као што ју је бог створио, него се набави из апотеке некакав мирисави „розенвасер“, па се тиме тај „народни“ обичај извршује и госпођице се баш слабо отимају да не буду полевене. Да оне дођу једанпут у новосадску салавармеђу, да виде шта се ту ради. Ухвате момци девојку, одвуку је кукавну на бунар, па је исполивају каблом тако, да после недељу дана лежи од грознице. Али овде се с „народним“ обичајем прекардашило.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

Беше у јесен г. 1854 Чете Енглеза и Француза лежале су између Варне и Шумле, и чекале су само на заповест, па да пођу у рат. Наша експедиција састајала се из два штабална официра, којима је био посао, да земљиште између Рушчука и Силистрије стратегично нацртају; а осим тога било је још других турских војника и слугу за нашу потребу. Ја сам се као тумач прикључио. Осим тога пратише нас једно десетак турских коњаника, које нам је Исмаил Паша дао на расположење, по што су Козаци Добручу непрестано узнемиравали.

Пуковник Д...био је без сумње у целој војсци најспособнији човек, да свој задатак са успехом изврши. Он се више година бавио у Турској, у служби султановој, и проучио је најтемељније положај земље, упознао је обичије и научио је језик становништва. Он беше човек бистар, духа проницава, челичан карактер, храбар, енергичан и уједно одважан—својства, која му сјајну будућност обрицаху — али га смрт за рана оте и

пријатељима и отачбини. Његов друг, заповедник Р..., беше такође ваљан војник и искусан топограф; ал' само је ту слабост имао што је одвише био одан „благоутробију.“ Још морам споменути три особе: Тому зуава, слугу нашег пуковника, његовога „фактотума“, који особити дар имађаше у кувању; затим од Турака Мехмеда, правог мују старог кова, и мог слугу Мухамеда арапина, који беше оличена лењост и небрига, да му више нема пара али при том веселе нарави.

После дужег од седам сахата хода приспемо у једно бугарско село, које су наше вође звали Сребрњом. Док су се наши војници за стан и за јело бринули, употребимо прилику ја и мој пуковник, да разгледамо положај и околицу наше штације. Читаве гомиле жена и деце стајаху пред вратима својих колеба да нас виде. Све ти ту чисто и пријатно изгледаше, што је иначе у Турској ретко видити. Закључимо да сврнемо код бакала и да се мало подкрепимо. По бугарским селима спада он међу отличније особе, једно као Грк, а друго као једини заступник туђе обртности међу људима, који су навикнути да сами себи прибављају, штогод им треба.

У намери, да ће нам он дати објаснења о пределу и о становницима, упустимо се с њиме у разговор о његовим стварима, али неуспесмо баш ништа. Он нам развезе разговор, како он већ од тридесет година има своју радњу, али како једва толико заслужује, да се може ранити, како је овај предео осиромашио, а и садашњи рат сасвим је упропастио становнике, јер их опљачкаше које козаци, које турски башибозуци. То вам је овај Грк с таком „благоглаголивошћу“ све приповедао на турском и врло неразумљивом језику, да се мом пуковнику већ досадило, те му просто заповеди, да нас одведе чорбаџији, бугарском кнезу.

На ово се наш Грк чисто нађе у чуду, те погледавши око себе сасвим тајанствено одговори: Милостиви господине, чорбаџија није код куће, а и кад бих био, боље би за вас било, да се тамо с њиме не састанете. Не зато, што би може бити Јанко — тако се он звао — био рђав човек; та ја га познајем још од детинства, његови родитељи били су ваљани хришћани, а богати као ага, а он сам био је најбољи момак у околици;—ал' од како се оженио — има томе година дана — радо живи усамљен, јер га несрећа на сваком кораку гони. Видите ли, господо, — рече Грк шапућући, — између њега и Турака има крвине, као што овде зову.

— А шта су му учинили Турци? — запитам ја. Је су ли му убили рођака, је су ли га поарали, кад оће да им се освети?

— Још млого горе, господо. Они му прве ноћи жену његову осрамотише. Тако бар овде говоре. Јер наравно, да он ту тајну ником није поверио. Али толико је истина, да је Јанко од оног часа престао живити за своје рођаке и пријатеље. Нит' он кога више чује, нит' види. Незна се је ли код куће ил' није; јер час је у селу, кад мислиш бог зна где је да-[illegible]; час је опет на двадесет миља далеко, кад мислиш да је код куће,

Он оде и дође, и нико несме да га запита, шта намерава; али то није тешко погодити. Њега мори освета, и он тражи сваку прилику, да искали срце. Комшије свашта говоре, једни ово други оно, сваки по свом ћитапу. Једни веле, да су га вештице урекле; други опет, да је он већ одавна мртав и да се заједно са својим кољем повампирио. Што се жене тиче, ја мислим, да је он учинио завештај, од ког ће се млоги згрозити, кад се прочује; ал' боље да ћутим, него да млого о том говорим. Толико је извесно, да је он за годину дана више од 30 Турака у Шумли, Силистрији, Рушчуку и читавој Бугарској поубијао. које у њиохвом кревету, које на седлу, и његова рука никад не мирује. Сваки османлија у околици застрепи, чим чује за име Јанка ајдука. У Цариграду су метнули десет хиљада пијастра на његову главу; али досад се још нико не нађе, који би се тог мучног посла прихватио.

— Хајд с нама! — рекнем ја Грку.

— Зар ја да с вама у његову кућу идем? — викне он уплашено. Ни за живу главу не би учинио. Ако Бога знате, господо, не идите, јер тамо је смрт.

— Наравно, да је такав домаћин кадар госте растерати, рекнем ја устајући и пођем. Шта ви мислите, г. пуковниче? Ви сте смрти већ толико пута у очи гледали, ваљда ћете имати петље, да старо пријатељство поновите.

— Да гадних обичаја! прогунђа пуковник. И ми смо овде да бранимо народ, који така грозна дела над својим земљацима извршује, можда зато само, што су они хришћани. И ми, ми се још фалимо сами, да смо хришћани — зато напред, јер баш сам љубопитан, да се код куће разговарам с тим човеком који је постао разбојником, да освети част и поштење свога дома.

Дођемо пред чорбаџину кућу. Беше то пространа зграда по бугарском укусу начињена, и више је личила на поштену сеоску кућу, него ли на какву пустајинску пећину. Ма да је зид, који авлију опкољаваше, био ванредно јак, а споља широки јендек ископан, ипак се изненадисмо, кад видосмо башту, која лепо беше уређена. Све показиваше уопште, да ту газда станује, ма ко он био, и цео изглед беше врло пријатан и питом, те с тога сам и помислио, да су гркове приповетке само гатке.

Ми да уђемо унутра, ал' зачусмо остраг нечије кораке: осврнем се, и опазим једног од наших каваза, где нам даје знак, да ни пошто даље не идемо. Но ја му заповедим, да овамо дође; и он то учини, али с узтезањем.

— Шта је, Мехмеде? запитам га; — ваљда те послао заповедник?

—Машала! — одговори каваз, и погледа уплашено око себе. Знаш ли, да си и ти и твој француски паша пропао, ако у ту кућу уђете? То је кућа ајдук—Јанка, он је сушти ђаво, његово тане носи смрт. [illegible]

он оће. Овде није за нас пробитачно. Реци твом миралају (пуковнику) нека се одмах враћа под шаторе, јер ја јамчим за њега мојом главом Исмајил-паши, иначе сам пропао.

— Даклем је све истина, што се о томе Јанку говори! — рекнем пуковнику, који је слушао кукавног каваза како се јадикује, но ништа није разумео. Чуј Мехмеде, тим пре хоћемо да видимо, шта је у ствари. Хајд' с нама, па не губи времена у празним речима. Ако ми наш живот излажемо, као што се ти бојиш, бар не ће смети рећи, да је осмаилија изневерио своје савезнике, Французе. Ако ту збиља има каквих нечистих врачарија, то знај, да ми већ имамо средство против тога.

Ту сам му дарнуо у његову најосетљивију страну, у частољубље; а он озбиљно и достојанствено дирну руком чело и послуша ме, без да је речице одговорио. Уђемо у авлију, која беше врло пространа и са каменом калдрмисана. Остраг се налазила „колиба", главна зграда, а уз њу шупа за кола, где је било буради и други разни ратарски оправа; три велика чардака, врбом изплетена, то су били штала, сенак и амбар. Све је то било лепо и чисто уређено, и по целом владаше мир и тишина. Прво што нам у очи паде, беше један оседлан коњ, уз колац привезан, изврстан ајгир покривен турским покривачем од црне чоје, жутом свилом извезен. Пуковник одма позна по коњу, да је овај мало час морао доћи са оштрог трка, ма да ни мало неизгледаше знојаван и прашан, ал' поздрве му се беху раширилe и копаше земљу ногом. Свуда тишина влада, ништа се не миче. Ступимо сва тројица под речену шупу — ал' како се забезекнусмо, кад опазимо две женскиње. Једна се нагла над ђерђевом, на ком је нешто везла, и јако се у свој посао била задубила. Ма да јој је лице било од чести покривено неком капом, што је пребацила преко главе, ипак се чињаше, да је у година. Особиту пак пажњу обратила је на себе она друга својим красним народним оделом, које је по укусу тамошњем врло лепо и богато било израђено. Дугачак зубун од зелене свиле покриваше јој рамена; њедра јој беху изсечена, а кроз рукаве, који са једне стране отворену беху, провиривала је бела кошуља црвеном свилом извезена. На себи имађаше огртач од црвене чоје, са обе стране до кукова отворен; а одоле у самим ројтама. Ово Бугари зову опрегачом. Била је опасана неким позлаћеним појасом, на рукама носаше таке исте гривне; а у коси шареним тракама исплетеној задела је сребрне игле, које изгледаху као дијадема. Баш у тај пар дојила је она детенце од неколико месеци, ком је сву своју матерњу бригу обратила, тако, да није ни опазила, шта се око ње збива: ни главе не подиже кад се приближисмо. Проговорим јој бугарски, но она о није уплашила, већ мирно управивши поглед на нас, показа чије би црте биле кадре, да наше удивлење побуде, да, на азисмо у њему знаке тешке несреће или ужасне свирепости: а силу из своје шупљине изчупано — ужасан то беше

призор. Али при свем том, што је тако страшно била осакаћена, ипак јој остаде она потпуна правилност и чистота у цртама, оно дивно плаветнило другог ока, којим је гледала, и сва љупкост, која је јача од лепоте, и која је цео њен стас била обасула.

И ако сам нехотице са уживањем сматрао ову несрећницу, ипак ми се јако разтужало; чисто сам слутио, да то мора бити жена Јанкова, невина жртва турске свирепости и похотљивости. Што год сам је запитао, ни на што ми није одговорила. На уснама си опазио осмејак без израза, и детињаст изглед у њеним цртама и у сваком кретању посведочише ми, да је умом померила, чему беху узрок болови и муке, које је препатила. Ал' нисам кадар описати ужас, који ме спопаде, кад зачу, како неке неразумљиве гласове од себе поче давати, мазећи и умирујући своје детенце. Џелати јој изчупаше и језик, она беше нема; тим завршише они своје ужасно дело, да би је и те једине утехе, јадања, лишили. Срце ми запламти од тешка гњева и мрзости, и потпуно сам поњао тешку осветy, којом њен муж дисаше према зликовцима, који му једним махом и част, и мир и наду целог живота уништише. Окрепем се пуковнику, у ком се иста осећања пробудише као и у мени, ма да је он целу ствар много ладнокрвније пресуђивао.

— Но, господине пуковниче, запитам га ја — заслужују ли да живе људи, који су били кадри таква грозна недела учинити? Неизвињује ли то крвну освету Јанка, који мисли да је у праву, да се пушком свети за такове злочине, које закон не ће да казни?

— Па нису ни код нас у 16. веку другчије радили католици и хугеноти, одговори он слежући рашенима, ал' на срећу има један закон који на послетку увек с победом продре—а то је право јачега, ма ко био. Такав је ток света. А хришћани ако немогу бити господари у Турској, а они нека се барем покажу као хришћани, јер другчије се неда ни живити. Врло ми је тешко, кад помислим на судбу овог кукавног створа, но ко би смео тврдити, да је њена лепота и у цивилизованој земљи не би бацила у несрећу? Запитајте ову стару, можда ћемо од ње чути, што би нам целу ствар објаснило.

Почем ја таковом реалном фанатизму, ком обично људи војници свако тугаљивије питање подобним начином пресецају ништа противно доказати немогох, приближем се реченој старој. Она свој посао није прекинула, нит' се с места макла, већ само је окренула главу, да види ко смо. У њеном се лицу опазило, да се није ни уплашила ни изненадила, него се огледаше у њему она апатична резигнација бугарске раје, која у сваком странцу види само предтечу насиља и глобе.

— Небој се, бабушка, — одговорим јој бугарски, ми нисмо Турци, већ француски официри, који по твојој земљи путујемо да се забављамо. Ми смо свратили код Јанка, чорбаџије, јер знамо, да су гости у његовој кући свагда добро дошли. Реци нам, је л' ти господар код куће, ил' није?

Стара нас жастостиво погледи и на моје питање одговори рукама као неко, који незна, шта га питају; пак онда подигне руку устима и покаже са гибањем, да ти се срце потресало, да је и њој језик одсечен, и да не може говорити.

(Наставиће се.)

Српско народно позориште.

У суботу 6. јула беху два комада: „Опклада“, лакрдија у једној радњи, посрбио Ђ. Максимовић, и за тим: „Он није љубоморан“, шаљива игра у једној радњи, посрбио Телечки. Оба су парчета лепа и занимљива. „Опклада“ је обдржала публику својом лакрдијом у непрестаном расположењу, но „он није љубоморан“ беше у толико интересантније, што је то зрачак болесне душе младе женице из првих дана брачнога живота, који се често појављује. Претстава беше у оба комада добра, а у другом морамо споменути изредну игру Телечкога (Танасија економ), особито у оној сцени, кад је пио отров.

У понедељник 8. јула видесмо: „Карла XII. на острову Ригену“ историјску шаљиву игру у 4 радње, превео Л. Телечки. Публика је потпуно задовољна овим комадом. Тако исто и са претставом. Телечки није могао оригиналније претставити Мукеболда, градоначелника. Овоме напротив Зорић нам није изгледао природан са карловим навикама и Ружићка (Евица кћи брокова) боље је претставила у једној сцени њега као Карла, него што га је он претставио. Мајор Скјелзен био би за вештог претстављача благодарна улога, но Маринковић беше нам много равнодушан према оноликој несрећи, која мајора гоњаше.

У уторник 9. јула беше „Нови племић,“ позоришна игра у 5 радња, прерадио Телечки. Ово је опет верна слика из живота људи. Поштен, богат трговац пропаде, поједоше га господа, јер је постао племић, па је морао по њиховом начину живити — благо расипати, а ништа нерадити. Но кад је понестало блага, господа окренуше леђа, трговцу се отворише очи, поштење је остало у срцу и срећа се поврати. Истина — скупа наука, али вредна.

Од претстављача нам ваља споменути Драг. Ружићку (Фемка). На њезином лицу опазила је публика неко нерасположење, но њезина вештачка унутрашњост надјачала је ту бољу и Фемка је могла само онака бити на соарејима и међу племенитом господом. Коларовић (Пратљача) је увесаљавао публику својом улогом и многим изражајима народним, са којима је прерадилац начичкао исту улогу. Ружић је (Омер) претставио како ваља љубав, која се види, али неможе, да се искаже. И чика Спиридон (М. Суботић) допао се публици, особито, кад се преобразио. Маринковић (Бесарић) врло је мало живости показао. Он је и као трговац и као племић један исти, и целу је промену у своме животу хтео да означи само

тим, што је мало више главу дигао. Ни Маринковићка (Зорка) није погодила своју улогу, која је пуна бола и терета, а то се неда онако хладним држањем изразити.

На овој је претстави била најпунија арена. Време је било први пут постојано и пријатно.

У петак 12. јула видесмо: „Низ бисера“ позоришну игру у две радње с песмама од К. Холтаја, превео С. Д. К. Овај се комад особито допао публици, и ако у први мах није разумела осећање и великодушје Јована слуге, док се није победоносно вратио под именом Ђорђа. И претстава је била добра. Поповић (Јован, Ђорђе) одиграо је на задовољство публике. Тако се исто допао и Ружић (црнац) са С. Поповићевом (Јелица.) Коларовићка побудила је доиста својом игром сажаљење у публици.

И ове недеље била је посета прилична. У „Новом племићу“ била је арена баш пуна. Овом је претставом свршена претплата на осам претстава. Сад се отвара нова још на четири претставе.

Књижевне белешке.

* Ђорђе Звекић, члан уједињене омладине српске, позива на предплату на књигу: „Расправа угарског сабора 1868. године о законском предлогу у ствари источно-православне цркве“ Писац у свом претплатном позиву вели: „Уверен сам, да је нужно не само познавати закон, који се донесе, него да је много пута још важније да се зна како је постао овај или онај закон, а особито закон о нашој црквеној и школској автономији, који је пре кратког времена на угарском сабору донесен, — закон, што „ваља“ да нам замени привилеђије српског народа, што су крвљу наших прадедова стечене и запечаћене.

После питања народности, чини ми се, да по нас Србе у Угарској нема предмета од веће важности, него што је баш автономија у црквеним и просветним стварима, која је нашла свога израза у поменутом закону.

Како да се значајност и карактеристика те дебате не изгуби у садањости, него како да се сачува и за доцнија времена, те да казује светлост, што је светлила, када се доносио закон и о црквено-просветној автономији Србаља, како да многа реч, што је том приликом пала, не остане само у саборском дневнику, него да се нађе и на столу у српској кући:— то сам се потрудио, да по саборском дневнику издам „Расправу угарског сабора“ о поменутом законском предлогу.

Беседе свију српских посланика биће у целини штампане онако, као што су на сабору изговорене. Тако исто и важније беседе мађарких и романских посланика; остало све у опширном изводу, али тако, да ће сваки моћи имати чистога и јасноga појма о течају дебате.“

Књига ће изнети 7—8 печатаних табака, стоји 50 нов. а. вр. и биће за који дан готова. Претплату прима и уреднишгва овога листа.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

КАКО СЕ МОЖЕ ПРОИЗВЕСТИ СВЕТЛОСТ И ТОПЛОТА. Од др К. Ф. Рамелсберга. Превео Васа Арсенијевић. 1868. У Београду у државној штампарији. На вел. 8-ни, 16⅛ стр. Стоји 20 н. а. пр.

ПАМУК у ботаничком, трговачком и економском обзиру. На основу собственог искуства написао др. Ђорђе Радић, уредник „Сељака", члан економски друштва: у Бечу, Прагу, Пешти, Пожуну, Брислу, Берлину, Целли, Готи, Ерфурту, Манхену, Маријенвердеру, Драшћанима, Рајтлингену и више други. Са два дрвореза, природним памуком и природним тканинама. У Новом Саду 1868. Платонова штампарија. На 8-ни, 22 стр. Стоји?

ШТА СПАСАВА НАШ НАРОД? Јавно предавање. Написао Јован Томић, второљетни приправник. На свет издао Никола Томић. Сомбор. Штампарија А. Вагнера. 1868. На 8-ни, 17. стр 1. л. Стоји?

УСТАВ ЗА СРПСКУ ЧИТАОНИЦУ У КАРЛОВЦИМА. У Новоме Саду, платонова штампарија. 1868. На 8-ни, 10. стр. Стоји?

КРИТИЧКА ПОКУШЕЊА у периоду од првих седам векова српске историје. Од К. Николајевића. (Препечатано из „Српског Летописа" за г. 1866.) У Новоме Саду, у платоновој штампарији 1867. На 8-ни, 26. стр.

ПИСМО ТЕОФАНА ЖИВКОВИЋА, бездинског архимандрита на браћу Србље, у мешовитим општинама пред расправном комесиом. О Ивању дне 1868. У Тамишграду печатао К. Г. Ферк. 1868. На 8-ни, 13. л. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваче и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. VIII. О жени цара Уроша. — Некад — и сад, од Јене Павловића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. III. Бесконачност материје. — Вода у животу и у обичајима. (Предавање за људе добро расположене.) (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

ЗРОЈ 22. У НОВОМЕ САДУ 10. АВГУСТА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: ...есетог, двадесетог и последњега ...на свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

IX.

Царица Милица.

Летописци србски кажу, да је Милица, жена кнеза Лазара, ...а кћи кнеза Вратка, праунука Вукана жупана, средњег сина ...ефана Немање. По једнима је Вуканов син Дмитар имао сина ...атислава а Вратислав Вратка[1]), а по другима је син Вуканов ...тефан родио Дмитра жупана, а Дмитар Вратка а овај Николу ...упана и кнегињу Милицу.[2]) Ја држим, да је ово од летописаца ...војено родословље саставио Константин биограф Стефана Висо...г[3]) али како: да ли по преданију или из главе? незнам; из ли...ина дознајемо само за Ђорђа сина Velcani Jupani.[4]) Остављајући ...кле питање то да га други реше навешћу овде само једну ...олност, којој се потврдити може казивање летописаца, да је ...илица, жена Лазарева била кћи кнеза Вратка.

Вратка спомиње око г. 1342. Јован Кантакузин, називајући ...најизврстнијим између војвода Душанових; он се спомиње и у ...стинама Душановим[5]) У Пучићевим споменицима има писмо цара ...тефана од г. 1351., у ком он позива Дубровничку обштину, да ...ати „**поıась кнєза Вратка**“ који је његов човек у „**Марѣна Бу...кьа**“ заложио био, а и сам кнез Вратко писао је ради тога свога

[1]) Шаф. Л. 60.
[2]) Аркив, III. стр. 15.
[3]) В. Житије у Муравијеву. Дец. стр. 272.
[4]) Rad. jugosl. Akad. I. стр. 132. Ср. Троношца у гласнику V. стр.
[5]) Mikl. Mon. стр. 104. 108; Фарлати VI. стр. 450 „Comite Vlarico“ место Вратко; Rad. j. A. I. стр. 144.

појаса поменутој обштини[1]) Но покрај свега тога појас не би враћен — и то је срећа наша, јер да га је обштина тада Вратку вратила не би кнегиња Милица са сином својим Стефаном око г. 1393. писала реченој обштини за исти појас „кои є ѵ марина ѵ ꙁалогѵ“ и искала да га одкупи,[2]) те не би онда ни ми из те околности изводити и домишљати се могли, да је кнегиња Милица била кћи Враткова.

Г. 1395 писала је кнегиња Милица обштини Дубровачкој „ꙁа поставѵ жѵпана Николе“[3]) што потврђује опет, да је жупан Никола био брат Миличин а син кнеза Вратка, и да по томе он не може бити онај жупан Никола (Алтоманић), ког је кнез Лазар расуо и ослепио.[4]) У једном гробном надпису каже се, да је „(И)ваниш Алтомановикь био — анєпсєн кнєꙁѵ Лаꙁарѵ“[5]) одкуд закључити морамо, да је и поменути Никола Алтомановић род био Лазару; може бити да је сестра Лазарева Драгана била за Алтоманом сином Војновим а отцем Николе жупана и поменутог Иваниша.

Милица[6]) је Лазару родила више синова и више кћери. Ове последње можемо јошт које како у овом чланку о краљицама и царицама протурити, ал' о првима не може овде говора бити с тога, што су они кнезови и деспоте а жене њиове само деспотице биле.

а.) Прва кћи кнеза Лазара Мара дана је за жену Вуку сину Севастократора Бранка а унуку Младена војводе[7])

б.) Византијски и Дубровачки писци, летописи и биограф Стефана Деспота слажу се у том да је једна кћи Лазарева дана Бајазиту, цару турском, али се разилазе у имену: Дукас је зове Маријом, Мавроурбин и Лукарић Милевом, Летописи Деспином а Константин Оливером. Последњи је најбоље знати могао име на сестри свога добротвора и мецената.

в.) Лаоник, Летописци, Мавроурбин и Лукарић кажу, да је једна кћи Лазарева била за Шишманом царем Бугарским. Лаоник и Летописци не казују јој имена, Лукарић зове ју Маријом а Мавроурбин Деспином. Но Пејачевић не обрће на то главе

---

[1]) Спом. II. стр. 20.
[2]) Спом. II. стр. 37.
[3]) Спом. I. стр. 3.
[4]) Види у речнику Даничићевом р. Никола.
[5]) Mikl. Mon. стр. 250.
[6]) Као Монахиња звала се Евгенија а пред смрт Ефросина.
[7]) Лаоник стр. 53; Мавроурбин и Лукарић; Летописи србски. Шаф. I. 72. и листине код Миклошића, Пучића; акта Млетачког архива.

већ тврди да је Шишман имао за жену „Braidam Lazari comitis ac Despotae natam[1]) Дуго сам се мучио док сам изнашао извор Пејачевићев за то тврђење. У латинском преводу Лаоникове историје стоји на стр. 37: „Susmanes Mysiae rex—data uxorem Amurati filia sua forma excellente ex Braide quam uxorem vulneratus duxerat, prognatam.“ Наишавши на то место радовао сам се ал' та је радост трајала само донде док нисам поглед бацио мало више на оригинални текст и док се нисам уверио да Лаоник управо каже, да је Шишман кћер своју од Јеврејке—ἀπὸ Ἑβραίδος—рођену султану дао и да је преводилац од апелативног имена Hebraidos направио име лично Браида. Незна човек ком да се већма чуди: немачком преводиоцу ил' оштроумном Пејачевићу? — Мавроурбин примећује, да се Деспина по смрти Шишмановој преудала за Ђорђа, сина Страшимира Балшића, но летописи наши кажу, да је друга кћи Лазарева била за Балшићем а друга за Шишманом.

г.) Једна од Лазаревих кћери била је за Николом Гаревићем, мачванским баном а потоњим палатином угарским, сином палатина Николе Горјанског. Летописе и Дубровчане, који то кажу, потврђује листина краља Жигмунда, где се вели, да је Никола Гаревић „Lazarum dominum Rassiae, socerum suum—solitae obedientiae reduxit in gremium.“ Ову кћер Лазареву зове Мавроурбин Јеленом, а Лукарић „Јеленом Деспином“ и последњи додаје, да се она по смрти мужа удала за Сандаља Хранића, хумског војводу. То исто по Лукарићу тврде Дифрен, Енгел и Мајков ал' из листина српски и акта Млетачког архива произлази да се

д.) Јелена кћи кнеза Лазара која је најпре била за ђурђем сином Срацимира Балшића господарем зетским после г. 1412 удала за Сандаља вел. војводу босанског. С Ђорђем је имала Јелена сина Балшу отца Јелене жене херцега Стјепана, синовца Сандаљевог, а са Сандаљем није имала порода.[2])

[1]) Colloquia, стр. 315.

[2]) Родословље Балшића и Храњића олакшаће преглед.

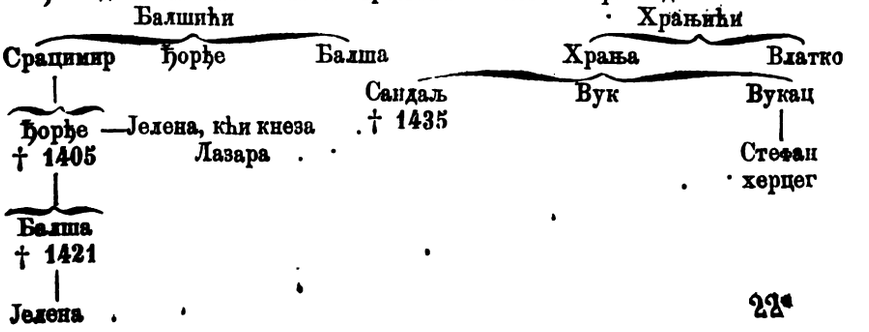

Код Миклошића има на стр. 151. листина од 17. фебр. 1403. у којој се каже за Јелену, кћер кнеза Лазара, да је госпоја Сандаљева; но то неможе бити, јер је те године први муж Јеленин Ђурђе зетски још у животу био а тако исто била је јошт жива прва жена Сандаљева, Катарина, кћи бана Вука Вукчића и банице Анке. У поменутој листини које је садржај равногласан листини од 16. фебр. 1423.[1]) стављена је погрешно година 1403. место 1423. А да се Јелена удовица Ђорђа Срацимировића а не као што Лукарић тврди удовица Николе Горјанског за Сандаља удала то се истина не потврђује оним местом које је С. Љубић на стр. 258. навео, и где се само каже да је Сандаљ род Деспоту, али се извести може из тестамента Јелене Сандаљевице[2]) у ком она за ктитора поставља своју „ѵнѵкѵ госпогѵ Єленѵ воиводинѵ“ т. ј. жену војводе а потоњег херцега Степана, а та је Јелена била кћи Балше, сина њезиног од првог мужа. У истом тестаменту оставља Јелена једну икону златну својој сести Деспини.

Мавроурбин и Лукарић спомињу и кћер Лазареву Вукосаву, љубу Обилића Милоша.

Царица Милица посљедња је царица србска; с тога завршујући циклус од чланака, у којима сам резултате мојих родословних испитивана положио, остављам другима да род деспотица србских истраже. Питање о роду деспотица, а нарочито о роду обе прве: жене Стефана високог и Ђурђа Смедеревца тако је тешко решити, да би ја, кад би права имао, славној Матици предложио да распише награду за онога, који то најбоље реши. Тим би се може бити когод и од „омладине“ побудио, да младе силе своје о решење тога интересантног питања окуша. Hic Rhodus![3])

цхифцор[4])

МЛАДОМ ПЈЕСНИКУ.

Мајчин сине! та не чами,
Ако сунце сад и пече,
Кад ти душа срдце мами,
На пландиште, свако вече,

Гдје Хрватско-Србске секе,
Загрљено жубореће,
На обали хладне рјеке,
Траже цвеће боље среће.

Слушајући тамбурицу,
С којом журно момче баје,
И познату пословицу,
Домишљати сваком даје.

---

[1]) Mikl. Mon. стр. 321.
[2]) Mikl. Mon. стр. 415.
[3]) На жељу писца овог чланка јављамо, да оно „pro nota“ у прошлом броју није потекло из његова пера, него да је тек грешком штампано онде, где му никако места није. У.
[4]) Само да није без цитата навешћу гласник XI. стр. 178 и 179.

Да водоскок — што га јаче,
Хитроумна моћ притиска,
Он још јаче у вис скаче,
С положаја свога низка.

Ту се бљуди те разбуди,
Огуглане самосвјести,
Да ни луди већ не блуди,
Туђој мрежи конце прести.

И разјасни вјештим пером,
Правописа обадвога,

Сродном вјером, сложним смјером,
Рода југословјанскога.

Све што пјева зорна шева,
По одзиву твоје оде,
Кад и наше сунце сјева,
Красом једнаке слободе.

А бијели лист папира,
Нек господу ону дужи,
Која мимо свог кумира,
Једва виде да — трапужи.

На Ријеци 27. сриња 1868.

Ник. Бороје вић.

АТАМАН КУНИЦКИ*)

Од Михаила Чајковскога.

I.

Краљ Јан, муж грозне руке а безумне главе, држаше скиптар пољски; сјекао је бритким мачем тијела бисурмањска (турска), покајао је невјеру Каравлашку, сузбио је бијесне Татаре; али не поцијепа уговора Андрушовскога**), који даваше цару Московскоме Украјину задњепарску с половином Козаштва; тако је равнодушно ударио печат на њ, као да се то тицало само двојице властеле, само за неколико јутара земље. Али необуздана самовоља господе привилегисане и неколико лудих глава атаманских не могаху са свијем раскинути побратимства козачкога и пољскога; ако се кад и раскинуло, опет се Козаштво одмах враћало отаџбини, мајци својој, као што кћи, прелашћена слатким ријечима мамиоца својега, остави дом родитеља својијех, али се одмах оразуми, одмах позна гријех свој и враћа се к срцима, која су јој са свијем отворена. Све је опроштено, све је бачено у бездан заборава; два

*) Наставак приповетке: „Је ли крива судбина“ морадосмо прекинути због неприлике, у коју је писац јој пао, ал' ако Бог да не ће дуго трајати те ћемо је моћи наставити. У.

**) Тај је уговор потписао 1667 у Андрушову Михаило Корибут, који га због слабости своје и силних сплетака хетмана Собјескога не могаше покварити, а кад се Собјески закрањи, Гшимултовски и Огињски уграбише мир у Москви 1686, и он га прими — те се сад тај уговор зове Гшимултовски.

братска народа стоје као једно силно, велико тијело, и дижу јуначко чело против заједничкијех непријатеља. А сад краљ Јан расцијепи на двоје народ козачки; продаде га као марву једну; и више уцвијели срца народу својем, него да је уложио на слободу, на вјеру, да је тисућама глава покосио мачем џелатскијем.

У Глуховљу јече звона, као у дан туге и жалости; Ворскла се под Полтавом у сузама купа, у Батуринју стари замак обрастао у маховину од веље жалости, а од лијеве обале Дњепру дори до Доњеца и Нитовске степе, Козаци посастављали вијеће са очима. Спомен о браћи Лесима забада им нож у јуначка, сјетна срца њихова, а увријеђена мисао букне огњем племенитог осјећања, запламти ватром од освете.

Оцеви говораху дјеци својој: тешко, дјецо, оној кући, гдје жена свира, а муж игра као миш на верижици; али по сто пута више тешко влади, гдје краљ управља руком, а краљица главом. Дуго ће Пољска плакати на ту владу, с поља златну и сјајну а изнутра јалан.

С десне стране ријеке све је глухо и сјетно: ни радосна збора ни веселих пјесама; или зар може бити веселља ондје, гдје туга од растанка цјелива срца тешким пољупцем? — Вјерни Пољској, али сјетни за браћом задњепарском, пружају им руке и зову их к себи, ка заједничкој мајци својој.

Атаман Куницки купи војску и курење запорошке под Бијелом црквом: и кад се на брјеговима дивне Мале Русије заблисташе пушке јаничарке, кад се диже гора од коса и копља, кад земљу притискоше товни коњи а добри јунаци, атаман сазва старјешине, и ушавши међу њих, скиде капу, приклони се свијем у наоколо, и овако поче: — Господо старјешине, господо браћо! добио сам књигу од краља и републике; док се не договорим с вама, док не чујем шта ћете ви рећи, не ћу и не могу ништа радити; ево сам вам донио књигу, па по што је проучимо повијећаћемо шта ћемо одговорити и како ћемо радити. Господине писару, изволите прочитати књигу краљеву. — Умуче атаман и поже главу; а писар извади из њедара лист хартије увијен у китајку, отвори пергамен, накашља се, пљуну и стаде читати: — Вељи пане, украјински атамане! Опасност у којој је хришћанство и несрећа којој паде шака наш брат ћесар њемачки, притиснут силом бисурмањском, натјераше нас да се дигнемо и да стукнемо силу цариградску. У име републике и у име наше, позивамо вас, вељи пане Атамане, и Козаштво да заједно војујемо. Вјерност ваша, јунаштво и готовост војске козачке, добро нам је знано. Надамо се, да ћете ви, вељи пане Атамане, чим примите ову

нашу књигу, одмах поћи с пјешцима к Мултану, и да ћете, саставши се ту с Петричејком, нама вјерним господаром те крајине, одмах оплијенити и попалити земље султанове, и у исти мах стати на пут војсци, која би пошла на Нијемца. Коњаништво пак козачко да ћете дати једном вођу пуковнику, и послати га на Црвену Русију, да се с нама састане. Молећи Бога, да вас узме у своју заштиту, остајем вам увијек пријатељ краљ и господин — Јан. III. — Дуго бјеше ћутање; језици као везани, али мисли у главама раде као пчеле на улишту, нико им не зна шта и како раде, истом кад ураде, види се е су морале радити. Иван пуковник Черкаски, старац од седамдесет љета, погладн руком сиједу браду своју и рече: — Господо браћо! Оче Атамане! боље би било и за републику и за краља јунака да се опере њага андрушовска, да се скупе растурени дијелови на огњиште матере Пољске; јер то нам је пређе него да се пријатељимо с Нијемцем. Али што да радимо кад је така воља републици, хајдемоте на Бисурмане; може бити да ћемо војном задобити срца браће Леха, па ћемо послије завојштити на Бијелога цара. — Свјема се допаде ова бесједа, јер сви као из једног грла повикаше — тако је! тако је! — Сад господо старјешине — рећи ће Атаман — кога ћемо за вођу коњаницима? — Ту опет, као да су се договорили, повикаше: — Мохилу пуковника корсуњскоме пуку — толико је пута сјекао сабљом московске главе, он ће најбоље водити коњике и борећи се уз Лехе не ће постидјети имена козачкога. — Сви повикаше, Мохила се поклони редом старјешинама; и сврши се кратко али добро вијеће. Атаман заповједи да се спрема за полазак; старјешине се разидоше. Атаман узјаха на коња и отиде к Бијелој цркви.

II.

У Конељу, у једном храстовом гају, стојаше дом од брвана, чисто закречен, кањеницом [1]) покривен; око њега обори и кошаре, остраг житница, поток и тор — а све опасано плотом од сухијех грана, окопано дубокијем ровом. — Сунце сједајући бацаше сјајне али сјетне зраке, обичне зраке од растанка; тако сјетно а осјетљиво сјаје око у драге кад рече драгаиу својем: лака ти ноћ до сјутра! јер је то сјутра страшно далеко срцу њезину. — Говеда се враћају с поља ричући, напасла се — хоће кожа да им пукне, а вимена у крава набрекла, — хоће млијеком да бризну; овновима

[1]) То су као ужета од сламе, упловачена да се не могу лако запалити.

се вуку по земљи дебели репови, пуни чичка и друге боце. Чопорима кобила лете степом, а пред њима ждребад, надигавши репове, све у скок, као војнички ескадрон. Шкрипе плугови, шкрипе дрљаче, ратар пуца бичем, а момчад пјевају пјесме. На прагу пред кућом сједи црноока млада; ако и јест зашла у године опет је тако живахна као дјевојка кака, сазрела а не оматорила; стас јој витак, уста здрава, једра — та воде би се из њих напио! — Крај ње стајаше дјечко од седам година: очице му црне, ђаволасте; косица му плава, сјајна — кад падне на њу зрака сунчана, јасност се одбије у ваздуху и стане над главом дјетињом као круна анђеоска. Ни једног часка не могаше се скрасити на једном мјесту: сад скочи с прага на земљу, сад са земље полети уза зид — сушта вјеверица! Мајци се сјаји око од веље радости, дјечко јој дотрчи, напрћи усташца, пољуби је и опет одскакуће. — Не прође дуго а мали Савица стаде, пропе се на прстиће, извири се и повика: — Мамо! мамо! зар не видиш тате на вранцу, баш на самијем вратницама? — Погледа млада, позна̀де и потјече к вратницама. Атаман сјаха коња, затури му вођице о облучје, па загрли жепу; она се приљуби уза њ и рече: — Добро дошао драги војно! Савица те први угледао; хоћеш ли нам сад бар дуго остати? — Малиш скочи оцу на леђа и уплете прстиће у оштру косу његову. — За мало Анђо! за мало сине! за мало ћу с вама бити: па како сте ми? јесте ли здрави? нек вам само да Бог здравље! шта знам? — тако је суђено Козаку! Краљ жели а република заповиједа да идемо на проклете Бисурмане; ни просту се Козаку не може на ино, а камо ли Атаману? Не плачи, жено, утри сузе, сине, не пуштај сјете на чеоце своје! — Ако да Бог, врати ћу се здрав и читав; а ако се превјенчам с вјечном кућом својом, а ти, жено, памти да си мајка дјетету овом; гледај да одрасте Козак, честит Козак. И сад с богом остајте! не могу више остати с вама, срце би ми се ражњежило, а Атаману не доликује плакати. — Загрли жену, загрли и пољуби сина, а једва гуши тугу, суза му се блиста на трепавици: узјаха коња, а вранац одлетје од куд је и дошао. Мајка рони сузе низ бијело лице, Савица јеца и приљубљује се мајци, а то узајмично осјећање још више жалости срце у мјесто да га разговара.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

29.

Високо се орле тица вије,
Још су виши Деанови двори.
У двору је Деанова мајка,
Шије кошу Деанова мајка
Златном жицом, сребрном иглицом,
Кошу шије, уз кошу поп'јева:
„Расти вришко, мој нејаки Дејо!
Да отмемо цару царевину,
И цареву ћерцу јединицу.“
Она мисли да нитко не слуша,
То слушале три цареве слуге,
Па одоше три цареве слуге
До царева двора бијелога,
Ал' говоре три цареве слуге:
„Високо се орле тица вије,
Још су виши Деанови двори!
У двору је Деанова мајка,
Шије кошу Деанова мајка
Златном жицом, сребрном иглицом,
Кошу шије, уз кошу поп'јева:
„„Расти вришко, мој нејаки Дејо!
Да отмемо цару царевину,
И цареву ћерцу јединицу.““—
Она мисли, то нитко не слуша.
Ал' говори царе господаре:
„Богом вама, моје вјерне слуге.
Ви идите Деановој мајци,
Па довед'те Деана нејака,“
Они иду Деановој мајци,
Они воде Деана нејака,
Воде њега цару господару.
Цар им даје до девет кључева,
И десети од мрачне тавнице,
Воде Деју кроз девет тавница,
У десету њега затворају.
Ал' говори царе господаре:
„Ту ћеш бити до девет година,
И десете четири мјесеца,
Нит' ћеш пити, ни ћеш леба јести“
Кадер било девет годин' дана,
И десете четири мјесеца,
Отуд иде Деанова мајка,
Она клеца цару пред кољена:
„Богом теби, царе господаре!
Дај ти мени кључе од тавница,
Да покупим мога Дејe кости,
Да ј' посветим вином руменијем.“
Даје њојзи кључе од тавница,
Шњоме иду три цареве слуге,
И јоштере царе господаре;
Отворише ту мрачну тавницу,
Ал' пред Дејом до три св'јеће горе,
И пред њиме вина руменога,
И јоштере леба бијелога,
И на плећи зелена долама.
Питала га стара мила мајка:
„Тко ти ј' дао вина руменога?
Тко ти ј' дао леба бијелога?
А тко ти је зелену доламу?“ —
„Свет' Мијајло вином напојио,
Свет' Илија лебом паранио,
Свети Ђурађ доламу ми дао.“
Кад то вид'ле три цареве слуге,
На мах слуге на земљу падоше,
А царе је на мах мртав ост'о.

30.

Подиже се чета дјевојака
У горицу у ајдуковање:
Ајдук Мара, арамбаша Стана,
Цар-Бојана и везир-Јована,
Јевимија турски занаџија.
Занаџија, тако ти заната!
Скујдер мени од сребра јунака,
Ја л' од сребра, ја л' од сува злата.

31.

Шта се оно више Бечa вије?
Ил' је вила, ил' је љута змија?—
Да је змија, у трави би била,
Да је вила, у гори би била,
Већ је оно липа Магдалина:
Зуб ју боли, од зуба се вије;
К њој долазе три доктора млада:
Један вади, други лице глади,
Трећи пази да тко не долази.

32.

Голуб чуче, голубица не ће
Гучидере, голубице моја!
Сјутра ћемо на Косово равно,
Зобаћемо шепицу бјелицу,
Што ј' посиј'о братац и сестрица
А пожео дјевер и снашица,
Ваздан жеше, ништа не говоре;
Кад је било око подне дана,
Тијо дјевер снаси говорио:
„Ој снашице, златна наруквице!
Што је тебе, па ти не говориш?“
Тијо снаја дјеверу говори:
„Ој дјевере, мој златни прстене!
Како би ја с тобом говорила;
Ево има девет годин' дана,
Како сам ја за твог браца дошла,
Још ја не знам, што је мушка глава.
Кад ја легнем с Павлом у ложницу,
Отуд иде Јања узвијојла,
Ђердан звекће, ципеле јој шкрипе,
Бурмом куца у оборска врата:
„„Устандере, Павловице млада!
Ваљда си се наљубила Павла.““
Ја устанем, па отворим врата,
Па ја јадна лијежем за врата
Она иде Павлу у ложницу.
Тијо дјевер снаси говорио:
„Ој снашице, златна наруквице!
Кувај рано Павлу вечерицу,
Па га шаљи коњма у ливаду,
Ја ћу с тобом у ложницу лећи
Није снајо, за каку срамоту,
Веће, снајо, баш за једну пробу.“
Она кува Павлу вечерицу,
Па га шаље коњма у ливаду;
Кад у вече тавна ноћца дошла,
Кад су они у ложницу легли,
Отуд иде Јања узвијојла:
Ђердан звекће, ципеле јој шкрипе,
Бурмом куца у оборска врата:
„Устандере, Павловице млада!
Ваљда си се наљубила Павла.“
Она уста, па отвори врата,
П' она јадна лијеже за врата,
Јања иде Павлу у ложницу,
Али Пав'о и не гледа на њу.
Тијо она Павлу говорила:
„Богом теби, ђувегија Павле!
Што си ми се расрдио на ме?
Ћела сам ти ја раније доћи,
Дошла ми је стара мила мајка,
Донијела ђердан од дуката,
Теби сам га, Павле, донијела.“
Паво ћути, ништа не говори,
Већ он трже ноже од појаса,
Па удари Јању по појасу,
Како ју је лако ударио,
На ножу јој чедо извадио.

33.

Или грми, ил' се земља тресе?
Или бије море о брегове?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Нити бије море о брегове,
Већ драг драгој с војске поручује:
Умри, драга, рано у суботу,
Ја ћу јунак рано у недељу,
Не би ли се у земљи састали
Кад злотвори на земљи не дају.
Понеси ми зелену јабуку,
Ја ћу теби свилену мараму.

тим, што је мало више главу дигао. Ни Маринковићка (Зорка) није погодила своју улогу, која је пуна бола и терета, а то се неда онако хладним држањем изразити.

На овој је претстави била најпунија арена. Време је било први пут постојано и пријатно.

У петак 12. јула видесмо: „Низ бисера“ позоришну игру у две радње с песмама од К. Холтаја, превео С. Д. К. Овај се комад особито допао публици, и ако у први мах није разумела осећање и великодушје Јована слуге, док се није победоносно вратио под именом Ђорђа. И претстава је била добра. Поповић (Јован, Ђорђе) одиграо је на задовољство публике. Тако се исто допао и Ружић (црнац) са С. Поповићевом (Јелица.) Коларовићка побудила је доиста својом игром сажаљење у публици.

И ове недеље била је посета прилична. У „Новом племићу“ била је арена баш пуна. Овом је претставом свршена претплата на осам претстава. Сад се отвара нова још на четири претставе.

Књижевне белешке.

* Ђорђе Звекић, члан уједињене омладине српске, позива на предплату на књигу: „Расправа угарског сабора 1868. године о законском предлогу у ствари источно-православне цркве“ Писац у свом претплатном позиву вели: „Уверен сам, да је нужно не само познавати закон, који се донесе, него да је много пута још важније да се зна како је постао овај или онај закон, а особито закон о нашој црквеној и школској автономији, који је пре кратког времена на угарском сабору донесен, — закон, што „ваља“ да нам замени привилеђије српског народа, што су крвљу наших прадедова стечене и запечаћене.

После питања народности, чини ми се, да по нас Србе у Угарској нема предмета од веће важности, него што је баш автономија у црквеним и просветним стварима, која је нашла свога израза у поменутом закону.

Како да се значајност и карактеристика те дебате не изгуби у садањости, него како да се сачува и за доцнија времена, те да казује светлост, што је светлила, када се доносио закон и о црквено-просветној автономији Срба, како да многа реч, што је том приликом пала, не остане само у саборском дневнику, него да се нађе и на столу у српској кући:— то сам се потрудио, да по саборском дневнику издам „Расправу угарског сабора“ о поменутом законском предлогу.

Беседе свију српских посланика биће у целини штампане онако, као што су на сабору изговорене. Тако исто и важније беседе мађарких и романских посланика; остало све у опширном изводу, али тако, да ће сваки моћи имати чистога и јасногa појма о течају дебате.“

Књига ће изнети 7—8 печатаних табака, стоји 50 нов. а. вр. и биће за који дан готова. Претплату прима и уредништва овога листа.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

КАКО СЕ МОЖЕ ПРОИЗВЕСТИ СВЕТЛОСТ И ТОПЛОТА. Од др К. Ф. Рамелсберга. Превео Васа Арсенијевић. 1868. У Београду у државној штампарији. На вел. 8-ни, 16ј стр. Стоји 20 н. а. вр.

ПАМУК у ботаничком, трговачком и економском обзиру. На основу собственог искуства написао др. Ђорђе Радић, уредник „Сељака", члан економски друштва: у Бечу, Прагу, Пешти, Пожуну, Брислу, Берлину, Целли, Готи, Ерфурту, Минхену, Маријенвердеру, Драшћанкма, Рајтлингену и више други. Са два дрвореза, природним памуком и природним тканинама. У Новом Саду 1868. Платонова штампарија. На 8-ни, 22 стр. Стоји?

ШТА СПАСАВА НАШ НАРОД? Јавно предавање. Написао Јован Томић, второрођени приправник. На свет издао Никола Томић. Сомбор. Штампарија А. Вагнера. 1868. На 8-ни, 17. стр 1. л. Стоји?

УСТАВ ЗА СРПСКУ ЧИТАОНИЦУ У КАРЛОВЦИМА. У Новоме Саду, платонова штампарија. 1868. На 8-ни, 10. стр. Стоји?

КРИТИЧКА ПОКУШЕЊА у периоду од првих седам векова српске историје. Од К. Николајевића. (Препечатано из „Српског Летописа" за г. 1866.) У Новоме Саду, у платоновој штампарији 1867. На 8-ни, 26. стр.

ПИСМО ТЕОФАНА ЖИВКОВИЋА, бездинског архимандрита на браћу Србље, у мешовитим општинама пред расправном комесиом. О Иваню дне 1868. У Тамишграду печатао К. Г. Ферк. 1868. На 8-ни, 13. л. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. VIII. О жени цара Уроша. — Некад — и сад, од Ђене Павловића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. III. Бесконачност материје. — Вода у животу и у обичајима. (Предавање за људе добро расположене.) (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 22. У НОВОМЕ САДУ 10. АВГУСТА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

IX.

Царица Милица.

Летописци србски кажу, да је Милица, жена кнеза Лазара, била кћи кнеза Вратка, праунука Вукана жупана, средњег сина Стефана Немање. По једнима је Вуканов син Дмитар имао сина Вратислава а Вратислав Вратка[1]), а по другима је син Вуканов Стефан родио Дмитра жупана, а Дмитар Вратка а овај Николу жупана и кнегињу Милицу.[2]) Ја држим, да је ово од летописаца усвојено родословље саставио Константин биограф Стефана Високог[3]) али како: да ли по преданију или из главе? незнам; из листина дознајемо само за Ђорђа сина Velcani Jupani.[4]) Остављајући дакле питање то да га други реше навешћу овде само једну околност, којој се потврдити може казивање летописаца, да је Милица, жена Лазарева била кћи кнеза Вратка.

Вратка спомиње око г. 1342. Јован Кантакузин, називајући га најизврстнијим између војвода Душанових; он се спомиње и у листинама Душановим[5]) У Пучићевим споменицима има писмо цара Стефана од г. 1351., у ком он позива Дубровничку обштину, да врати „**поꙗсь кнєза Вратка**“ који је његов човек у „**Марѣна Буникьа**“ заложио био, а и сам кнез Вратко писао је ради тога свога

---

[1]) Шаф. Л. 60.
[2]) Аркив, III. стр. 15.
[3]) В. Житије у Муравијеву. Дец. стр. 272.
[4]) Rad. jugosl. Akad. I. стр. 132. Ср. Троношца у гласнику V. стр.
[5]) Mikl. Mon. стр. 104. 108; Фарлати VI. стр. 450 „Comite Vlarico“ место Вратко; Rad. j. A. I. стр. 144.

појаса поменутој обштини[1]) Но покрај свега тога појас не би враћен — и то је срећа наша, јер да га је обштина тада Вратку вратила не би кнегиња Милица са сином својим Стефаном око г. 1393. писала реченој обштини за исти појас „кои є ѵ марина ѵ ꙁалогѵ“ и искала да га одкупи,[2]) те не би онда ни ми из те околности изводити и домишљати се могли, да је кнегиња Милица била кћи Враткова.

Г. 1395 писала је кнегиња Милица обштини Дубровачкој „ꙁа поставѵ жѵпана Николе“[3]) што потврђује опет, да је жупан Никола био брат Миличин а син кнеза Вратка, и да по томе он не може бити онај жупан Никола (Алтоманић), ког је кнез Лазар расуо и ослепио.[4]) У једном гробном надпису каже се, да је „(И)ваниш Алтомановикь био — анепсен кнеꙁѵ Лаꙁарѵ“[5]) одкуд закључити морамо, да је и поменути Никола Алтомановић род био Лазару; може бити да је сестра Лазарева Драгана била за Алтоманом сином Војновим а отцем Николе жупана и поменутог Иваниша.

Милица[6]) је Лазару родила више синова и више кћери. Ове последње можемо јошт које како у овом чланку о краљицама и царицама протурити, ал' о првима не може овде говора бити с тога, што су они кнезови и деспоте а жене њиове само деспотице биле.

а.) Прва кћи кнеза Лазара Мара дана је за жену Вуку сину Севастократора Бранка а унуку Младена војводе[7])

б.) Византијски и Дубровачки писци, летописи и биограф Стефана Деспота слажу се у том да је једна кћи Лазарева дана Бајазиту, цару турском, али се разилазе у имену: Дукас је зове Маријом, Мавроурбин и Лукарић Милевом, Летописи Деспином а Константин Оливером. Последњи је најбоље знати могао име на сестри свога добротвора и мецената.

в.) Лаоник, Летописци, Мавроурбин и Лукарић кажу, да је једна кћи Лазарева била за Шишманом царем Бугарским. Лаоник и Летописци не казују јој имена, Лукарић зове ју Маријом а Мавроурбин Деспином. Но Пејачевић не обрће на то главе

---

[1]) Спом. II. стр. 20.
[2]) Спом. II. стр. 37.
[3]) Спом. I. стр. 3.
[4]) Види у речнику Даничићевом р. Никола.
[5]) Mikl. Mon. стр. 250.
[6]) Као Монахиња звала се Евгенија а пред смрт Ефросина.
[7]) Лаоник стр. 53; Мавроурбин и Лукарић; Летописи србски. Шаф. Л. 72. и листине код Миклошића, Пучића; акта Млетачког архива.

зикалној свести: да је куцнуо часак да се пође вршку савршености давно заслужне, али нажалост дуго забатаљене народне музике. Али у колико се с једне стране радост указује, с друге нас стране у толико већма тишти, кад видимо да се у тој радњи не иде оним путем, који заиста води правом савршенству; кад се неради са оном свешћу, са онаковом приправношћу и способношћу, која је једино кадра да се постигне истурена цел, кад се ради противно духу саме народне музике. А така је радња по моме мњењу са врло малим изузетком све оно што је у неким белетристичким листовима до скора рађено; па у таку радњу спада и ова на чело стављена композиција „Сабљо моја“ од брата Ђермекова. О овоме би делу коју више да проговорим, јер ме је оно највише побудило на горње мисли.

Брат Ђермеков није сам компоновао песму; мелодија није из његова узбуђена чувства потекла, него је он већ готову нашао, па како је видео да се та мелодија јако распростpла, намисли да јој даде већи облик како би се ван певања и у другим приликама дала употребити. То је лепа намера; али се при таковоме послу изискује још и нешто више — иште се студија, способност, Но да пређемо на саму пресуду дела.

Мени се чини да је компониста доста неупутно учинио што је узео други основни глас (скалу) него што је употребио Јенко. Ја немогу да погодим, зашто је он то учинио, али да је неупутно било, то ће сваки увидети, који год знаде да сваки глас (скала) имаде свој ако и не бог зна како прецизно означени карактер. Компониста је узео место a-moll у ком је Јенко компоновао, d-moll, што није све једно. Ја нећу да кажем да брат Ђермеков незна разлику између та два основна гласа, али ја морам претпоставити да он управо није сватио дух и карактер ни песме ни мелодије. Или се ослањао на народне умотворине у тој струци? Неверујем да се могао ослонити. У народу истина има мушки песама на којима се неки тужни колорит указује, но зато највећи познавалац музикалне стране наши песама — Станковић, није ставио таке песме у гипки d-moll, него или у a-moll или женске мелодије у f-moll. Ја од Стапковића у d-moll-у познајем само једну композицију. Да је дакле брат Ђермеков задржао оригиналну скалу, дело би двапут више добило, јер тај глас најбоље изражава дух „Сабље моје“ — али се поред тога нађоше још неке ствари, које учинише да му посао ништа не вреди. Да видимо.

Пре него што је ставио мелодију, компониста је нашао за добро да пред њу стави неки увод, који би по његовоме мњењу требао да приправи слушаоца или свирача за мелодију. То је

неки жалостан увод; и тај увод доста нам јасно казује какву би накарад српска чувства, српска срца у музици добила, да нам је компониста иначе што оригално из свог срца донео. Тај увод (то је он компоновао) то је, бајаги, излив његова чуства, српска срца, — али који је тако неприродан, тако помућен страним, српскоме, истина простом, али узвишеном чувству противним елементима да би се помислило да још живимо у ономе добу, кад се певало: „Лепше лето нег пролеће," „о љубави паклена;" само што овде у место оног швабског сентименталног талога налазимо — чујте! — влашки „арђелански" тако да кад се тај увод свира или слуша, мораш помислити да смо дегод међ Власима. Наше су нар. песме ил' оригиналне ил' компоноване од странаца, али ја се не сећам да је и један тако забраздио. То је пронија на здраво, једро српско чувство, то је гажење народнога духа свог који по народним мелодијама веје и ја држим да би био најгрђи грех неоградити се противу таковог обесвећења, и ево ја подижем свој глас против тога а у име сени оних људи, који су моралним и материјалним пожртвованьем на томе пољу радили и трудили се да одрже неоскврњену светињу српског осећаја; подижем га у име будућности српске музике...

Тај увод дакле нема никакве вредности, он је на поругу томе делу, а и био је сасвим излишан. Пок. Корнилије толико је мелодија — скоро три књиге — ставио на гласовир, а увод није употребљаво; или ако и јесте, оно ако га добро проучите, видећете, да није ништа друго, до душа мелодије која за њим долази. А овај увод? Ми рекосмо шта је!

После тог фамозног увода долази сама мелодија. Ја незнам шта ће на то рећи Јенко, али ја би приметио, да брат Ђермеков није знао сасвим добро мелодију, што је велико зло; зло зато, што после мелодија испадне сасвим некако другчије. Ја знам да је при компоновању слободно променити спољни облик мелодије и то ма колико пута, али да дух остане невредив и то се онда зове варијација. Али то овде није случај, па зато и запињемо за ту тачку. Или је можда компониста хтео да споји и мелодију и варијацију заједно? Поред рђавог стављења мелодије долази и то да је компомовање лоше. Први поглед у то дело уверић нас да Ђермеков незна довољно ни хармонички студија а камо ли више композиције уопште. Истина, што се правописа тиче нема велики погрешака, али нас дело оставља хладне, постаје сувопарно и монотоно, што при ваљаној композицији несме бити; све то сведочи нам, да он није прави вештак у компоновању, него само почетник. Ево ја ћу истину да кажем брату Ђермекову, да није доста да се покрај „клавирмајстора" учи шест, седам или више година, па да се одма знаде стављати и тим и

Да водоскок — што га јаче,
Хитроумна моћ притиска,
Он још јаче у вис скаче,
С положаја свога низка.

Ту се бљуди те разбуди,
Огуглане самосвјести,
Да ни луди већ не блуди,
Туђој мрежи конце прести.

И разјасни вјештим пером,
Правописа обадвога,

Сродном вјером. сложним смјером,
Рода југословјанскога.

Све што пјева зорна шева,
По одзиву твоје оде,
Кад и наше сунце сјева,
Красом једнаке слободе.

А бијели лист папира,
Нек господу ону дужи,
Која мимо свог кумира,
Једва виде да — трапужи.

На Ријеци 27. срња 1868.

Ник. Бороје вић.

АТАМАН КУНИЦКИ*)

Од Михаила Чајковскога.

I.

Краљ Јан, муж грозне руке а безумне главе, држаше скиптар пољски; сјекао је бритким мачем тијела бисурмањска (турска), покајао је невјеру Каравлашку, сузбио је бијесне Татаре; али не поцијепа уговора Андрушовскога**), који даваше цару Московскоме Украјину задњепарску с половином Козаштва; тако је равнодушно ударио печат на њ, као да се то тицало само двојице властеле, само за неколико јутара земље. Али необуздана самовоља господе привилегисане и неколико лудих глава атаманских не могаху са свијем раскинути побратимства козачкога и пољскога; ако се кад и раскинуло, опет се Козаштво одмах враћало отаџбини, мајци својој, као што кћи, прелашћена слатким ријечима мамиоца својега, остави дом родитеља својијех, али се одмах оразуми, одмах позна гријех свој и враћа се к срцима, која су јој са свијем отворена. Све је опроштено, све је бачено у бездан заборава; два

*) Наставак приповетке: „Јели крива судбина“ морадосмо прекинути због неприлике, у коју је писац јој пао, ал' ако Бог да не ће дуго трајати те ћемо је моћи наставити. У.

**) Тај је уговор потписао 1667 у Андрушову Михаило Корибут, који га због слабости своје и силних сплетака хетмана Собјескога не могаше покварити, а кад се Собјески закраљи, Гшимултовски и Огињски углавише мир у Москви 1686, и он га прими — те се сад тај уговор зове Гшимултовски.

шест месеци. Његов сасвим го врат беше снажан и жућкасте боје по чему се врло лако могло познати, ког је порекла. Бугарска деца кад се роде црне су боје, али после побеле; особито девојке, при свој сунчаној припеци. Пред својим дакле очима, у својој кући, пустио је ајдук да живи плод његове повређене части. Ал' кад сам се сагнуо, да видим, шта је тако усколебало мехмедову флегму, одмах сам провидио нечувену суровост његове освете. Око детињег врата висили су на свиленом гајтаном трофеји његове победе: беху ово над другим зглавком одсечени прсти, неки већ саме суве кости, а други са згуљеним осушеним месом, а што је било још грозније, — два или три од ових прстију, још сасвим свежа, квасили својом су усиреномкрвљу детиња прса.

Стајао сам као окамењен пред овако очевидним доказима суровог на рактера тог дивљака. Ти докази надмашавахусве што је човечији ум могао само и замислити. Видио сам, да Јанко није из сажалења дао, да му пород освете његових душмана у његовој породици одрасте, већ место да га је одма угушио, чим се родио, држао га је непрестано пред очима као залогу вечите мржње против Турака.

Међутим се Мехмед саже над матером, која, као што се чињаше, није ни зашто марила, шта се око ње збиваше, и непрестано мумлајући кроз зубе алино име разсматраше изближе жалостни украс одојчетов.

— Гле, рече он, обрисавши себи зној који му као грашак капљаше са изгорелог чела, сви ови прсти свршили су своју молитву, и очишћени су помиловањем. То су турски прсти.

— По чему их познајеш? — запитам га љубопитљиво.

— По ноктима, ефендија. Грци имају мршаве прсте са ноктима као бадем, а Бугари тврде, пљоснате, на четири чошка. Само Османлије имају дугуљасте нокте, као цигље што стоје чврсто у зиду.

Није било нуждно, да испитујем мехмедова расматрања, и да се уверим шта је у ствари. Пуковник спремаше се за полазак, а и ја сам био готов да идем, кад ал' уједанпут баба стара стаде пред нас препречивши нам пут и скоро молећи позиваше нас да уђемо у кућу.

— Знам, шта хоће, рекох мало зачуђено смешећи се на пуковника; и сирота бака без сумње боји се, као што то уобште људи верују, да ћемо донети несрећу у кућу ако идемо из ње, не испунивши оне дужности, које бугарско гостољубство налаже како странцима тако и домаћину. За цело нигде у свету нема странац лепшег имена, него у Бугарској, где га зову „пријатељ", и заиста је захтевање врло праведно, да донесе срећу пријатељу, поделивши с њим свој лебац, па било оно макар само пристојности ради.

Пуковник погледа на сат.

— Гром и пакао шта ће рећи Р..., кад чује да смо због бугарских јела пропустили његов ручак.

Држећи у руци сат са комичним изразом неодважности, ипак се прело-

ми, окрене се и уђе у собу. Овај простор, у ком беше доста места за педесет особа, имађаше као и споља светао и пријатан изглед. По патосу био је прострт ћилим, два стола, више столица од растовине сачињаваху цео намештај; ловачке справе, оружје, две три свирале на жице од чудна облика и друге разне ствари од бакра и гвожђа, висиле су по зиду у нереду; велика земљана пећ стајаше у крају собе. Са стране била су једна вратаоца, кроз која се улази у друге одаје. На предњем столу, што је за госте одређен, и који је нечим покривен био, што изгледа као кадива, и што Бугаркиње врло брзо и вешто умеју начинити, стајале су три велике гвоздене чиније, а у првој неко јело од пиринча; а и остала два јела, ма да нисмо знали каква су, беху и за око и за мирис врло пријатни докази бугарског куварства, и наш се заповедник није баш тако непријетно изненадио, ма да се пуковник по мало подсмевао.

Тек што окусисмо од ових разних јела, не толико од глади, колико да наше љубопитство задовољимо, зачусмо уједанпут с поља неке помешане гласове и на наше велико удивљење угледамо одма за тим мрка лица од њих пет до шест коњаника од наше пратње, који стајаху на прагу те се љубко смешише и пријатељски на нас главом махаху. Они као обично пљачкајући по селу спазили су отворену капију и у нади да ће што ваљано упљачкати уђу унутра. Ове арамије пријатељски се забављаху са немом бабом, шта више њојзи се и улагиваху, но они с рајом увек тако раде пре него што ударе у претње и насиље. Да би избегао сваку јарост пуковникову, нашао сам за добро вођи ове чете озбиљно дати на знање, да ће и најмања увреда, коју би он или његови подчињени нанели укућанима, одмах пасти на њега. И као она зверад, што се испред бича одма уплаше и шћућуре, лукави муја искези своје дугачке беле зубе, и проговори за тим неколико осорљивих речи својим друговима, а ови поседаше по земљи и почеше на тенане јести лепиње, краставце и козији сир, што им је добра бака изнела; само Мехмед презираше из начела ове разуздане анатолске војнике, које је ратна године 1853. из њихових пустиња домамила чак до дунавских обала; они нису искали плату, али поред свију њихови победа код Калафата и Ђурђева ипак су порту они више стали, него редовна војска. Док су се они са својом уобичајеном небрижљивошћу одали том тренутном уживању, Мехмед је, држећи сасвим озбиљно руку на пиштољу, као стражар испред куће одао, не марећи што су они о њему мислили.

Међутим док је пуковник Д... непрестано на свој сат гледао и накањивао се да пође, отворише се поред пећи нека мала врата, и уђе један човек, који у нама велико љубопитство разбуди.

Ушавши унутра поздрави нас обичним речима и по бугарском начину дирне с руком уста и чело. Ја га опоздравим и пошто сам га просмотрио био сам већ ван сваке сумње, да пред нама стоји сам главом — ајдук.

Јанко баше снажна тела, средње величине, и у најбољим годинама.

Био је обучен као и други прост Бугарин. Но по свиленој, извезеној стр-лици и по огртачу од зелене свиле са сребрним дугмадима, као и у обите по целом укусном оделу могао си одмах спазити, да он не спада нижем простачком сталежу. Јуначка снажна прса не беху покривена; око себе имао је кожни појас са свом чебаном, криву сабљу, три до четири ашџара и два красна револвера од шест цеви; осим тога висила му је пушка о рамену. Но све то ништа му није сметало у његовом слободном кретању. Из свега си могао на први поглед видити не само гвоздену вољу човека, који се одважио да свој живот скупо прода, него и смелост вештог ајдука, који снажног душманина непрестано на мегдан изазива. Његова физиогномија беше врло фрапантна као и цео његов појав. У његовим цртама ако и нису биле сасвим правилне, видила се она мушка ратоборна лепота, која се често опажа код Срба, Мађара и осталих полувојничких народа источне Европе: али нека жалост лежаше у њима и рекао бих да никад није покушавао да је разтера ма само осмејком. Само црне очи, које су се испод густих обрва светлиле, оживљаваху то ледено, мраморско лице, и њихов чудни, лепи сјај подсећао те на звер, што је осетила ловца. Велика црна брада и коса, што му се као грива спустила на снажни му врат, даваше му лавски изглед. Али при свем том ипак је вешто око могло опазити како у говору тако и у кретању тог човека ону простоту и доброћудљивост, која и иначе бугарску рају карактерише.

Док смо га тако у тренутку промотрили, седне ајдук онако наоружан за један други сто у крај собе и сасвим се чињаше невешт нашем љубопитству, али та његова равнодушност беше само привидна, јер није пропустио никакве опорезности, која би га сачувала од каквог изненадног нападаја. Мало час уђе и бака и донесе му у брзини за јело, без да ју је он ословио или погледао. И ма да је изгледало, као да оће само своју глад да утиша, ипак је без сумње сву своју пажњу управио на ону војничку чету пред вратима, где су ти зазорни гости поседали као гомила гладних вашака.

— Ако је истина као што проповедају, прекинем ћутање, онда мора да си ти тај чорбаџија Јанко, што га сад ајдук Јанком зову.

— Јест, господине, одговори он манувши лако главом; ја сам Јанко.

— Желелисмо те видети, да из твојих уста чујемо оне необичне ствари, које нам се на твој рачун избрбљаше. Ми смо страни официри, и путујемо дуж Дунава, да развидимо стање земље, а они тамо, то су коњаници, које нам је паша из Шумле дао у пратњу.

— Добро ми дошли у мојој кући, рече Јанко. Ал' ја видим овде само тебе, француског миралаја, а где је бимбаша, што путове означује и ког пушка на хиљаду корачаја гађа? Зашто је он остао под својим шатором?

— Кад знаш ко смо и зашто кроз земљу путујемо, одговорим ја, не

гледавши му оштро у очи, то хоћу да ти кажем, да би најмања увреда од твоје стране према нама или према нашим моћима имала за посљедицу опасну казан, за којом не би дуго чекао. Сад којим си се ти начином о нама известио биле твоје намере добре или зле, помисли, да имаш пред собом људе, који од непријатеља ништа не ишту нит' га се боје.

— Та све да ниште од мога леба окусили, одговори Јанко просто и мирно, инак би ми као Француси били свети као отац и мајка; а и оне анатолске битанге нека су ми свети вас ради. У осталом то ми није првина, што сам на вас наишао. Ја сам још пре три недеље дано чуо за вас. Ви долазите из Омер-пашиног табора и идете у Силистрију. Кажи миралају, да сам ја пријатељ Француза. Они су свима нама добро дошли, јер су хришћани као и ми.

— Ми смо се до сад све на бугарском језику разговарали; пуковник од свега тог није разумео ни словца, и зато му ја у кратко саопштим и садржај наших речи да би му његову нестрпељивост задовољио, а затим опет у турском језику ословим Јанка.

— Како је то, запитам га, да ти као хришћанин и паметан човек говориш, а овамо вршиш дела, која закон забрањује и која савест узбуђују? Јер нама рекоше, да си се ти као поштен човек одрекао живота, да би се само могао боље светити, и да ти не познајеш друга права и законе, осим свог оружја.

Јанко се на то питање сав задркта; ватра му севаше из очију, и тужне црте у лицу добише сад уједаред такав ужасан израз, да сам се сасвим нехотице машио за пиштољ. Ал' ипак беше у стању да утиша буру својих дивљих страсти, које су му груди раздирале, и он одговори доста свестно и мирно.

— Француз! Ти си се први усудио, да ме дирнеш у срце, и да ми оставиш рану, која ће довека остати крвава. Ал' ја ти не замерам; јер кад би ова рана могла говорити, онда би ти схватио цели бол, који си ми проузроковао. Јест. истину су ти рекли! Ја сам велики кривац. Ја сам пред богом убио људе, и ова рука неће пре престати крв проливати, догод се се дуг до последње капи не исплати. — А што ме питаш? Јесу ли тебе част одузели, светлост твојих очију, половину душе? Је ли који странац, који властник оскрнавио твоје огњиште срамотом, која се нека опрати? Је ли се усудила његова рука, да ти оно отме, што се и последњем робу оставља као имаовина? Јесу ли ти више одузели него живот? — Нису? Е, онда не знаш колики је онај крвни дуг, што имају османлије да ми га плате, и колико још требам танади, да из њихових срца оно себи узмем што су они мојој освети још дужни — док ми не дође смрт и неповиче: стани, доста је!

(Наставиће се.)

Српско народно позориште.

У Земуну у суботу 13. јула беше: „Доктор Робен," шаљива игра у једној радњи, превео Јован Ђорђевић, и „Лудница" шаљива игра у једној радњи по Десажијеру. Оба парчета задовољише публику потпуно и одржаше је у најлепшем расположењу. Герик (Телечки) и Мара, Цоксонова кћи (Гргурова) то су најглавније улоге, и обе су добро одиграше. Герик је заиста улога за вештака. Претстава беше у опште добра.

У недељу 14. јула претстављаше се: „Војнички бегунац," позоришна игра с песмама у три радње од Сиглигетија, превео Рад. Стратимировић. У доброј вечерашњој претстави одликоваху се Љ. Коларовићка, Рашићка, па и С. Максимовићка и Ружић.

У уторник 16. јула имадосмо опет лепа три комада: „Вежбање за брачни живот" прерадио Јов. Ђорђевић; „Он је излечен," и „Лек од пуница," превео Ј. Ђорђевић, све шаљиве игре у једној радњи. У „вежбању за брачни живот" игра само једна особа Милка (Гргурова). По своме претстављању брачнога живота она се вежба на њега. Весела је, радује се мужу, па се у часу и свади с њиме. Претстављање беше добро. „Он је излечен" веома је занимљиво парче. Мужу додија монотони живот, песносно му већ непрестано лиле миле женино. Жена види да њезином мужићу фали, а жена ко жена, вешта, направи малу револуцију у кући, и — он је излечен! Ружић (Светозар) и Ружићка (Драгиња његова жена) одиграли су обе улоге, како се само може желити. И „Лек је од пуница" врло забавна игра, премда доста неприродна што се заплета тиче. И овде је претстава задовољила публику.

У среду 17. јула видесмо: „Инкогнито", шаљиву игру у четири радње, посрбио Коста Руварац. Овај комад има још једнако вредности за нас, премда би боље било, да нема, и има ће дотле, докле год уживаће онаквих Српкињица, као што је Евица. Само што је у истоме парчету добрим напутком опет Евица показала, да је најлепше Српкињи бити Српкиња. Позориште је за то, да нас забави, али баш под том умиљатом маском скрива строгу дужност, која хоће, да нам крепи врлине, и да нас чисти од мана. У Евици је могла многа сестрица видети себе. Нека би само за рана дошла до оне свести. И претстава беше добра. Ружић (Милан правник) и Телечки (српски учитељ) допадаше се и по улози и по претстави својој. И други принесоше пријатности овога вечера, које је на послетку мало киша узнемирила при свршетку последње радње.

У петак 19. јула место у четвртак (беше киша) видесмо три шаљиве игре: „Он и она" у једној радњи с певањем, посрбио Ј. Ристић; „Четир писмена" у једној радњи, посрбио Ђ. Поповић, и „Прес" у једној радњи с певањем, прерадио др. Ј. Андријевић. Сва су три комада таква, да публику у најлепшем расположењу испратише. „Прес је

верна слика из дана живота нашега. Ожењени ће људи најбоље знати, колико је истинита. И престава беше скроз добра. Ружић и Ружићка и у „Прокосу“ и у „Он и она“ одиграше сјајно своје улоге. У „Четири писмена“ и ако нас веселише, налазимо малу вредност. Видимо ђаке и њихову шалу, али те природности не налазимо у радњи целога комада.

Узгред јављамо, да ћемо само још 3—4 претставе имати. Заиста нам је жао што нас позориште тако брзо оставља. Но кад је тако, публика неће ваљда бар са ово још неколико претстава изостати.

Књижевне белешке.

* Јосиф Подградски, професор у Новоме Саду позива на претплату на дело, које ће у Новом Саду изићи са насловом: „Кратка философично-педагогична расправа о политично народном васпитању српских владалаца и српске учеће се младежи. С гледишта славенског народног духа.“ У овој расправи покушава писац, да на ова питања одговори: Јели преко нужно, да васпитатељи српске омладине што се учи и српских владалаца, а тако исто и сама ова омладина и сами ови владаоци ове идеје сасвим јасно схвате: 1. Идеју човека. 2. Идеју владаоца. 3. Идеју српског народа. 4. Идеју словенске државне управе, слободу у опште, слободу закона, слободу штампе и говора, и органичног односаја међу владаоцем и народом. Претплатна је цена 50. новч. а. вр. Претплата траје до 20. септ. Књижица ће се штампати у толико екземплара, колико се претплатника пријави. Претплатни новци шаљу се или самоме писцу, или уредништву овога листа.

* Изашла је књига: „Философија у Срба, прво доба Доситије Обрадовић, изложио Милан Кујунџић, члан српског ученог друштва.“ У овој књижици решава се напред питање: може ли бити српско-хрватске књижевности и треба ли да се она слободно у себи развија. За тим се говори о философији и о њеном развитку у Срба. Па онда се у главним цртама износе Доситије, онакав какав је био као ученик, какав је био као учитељ, како је мислио о књижевноме језику, како је мислио о вери, како је судио о народу и о власти, како о успитавању у опште, како о женскињу, каква је његова теорија и какво место заузима он у нашој књижевности.

Српско учено друштво уврстило је ову расправу у свој „Гласник,“ а писац је допунио предговором и поправкама и износи је отштампану за се на употребу и широј публици данас кад се пробуђена свест народна на све стране с љубављу сећа великога претече омладини народној. Ово је мала унутрашња слика доситијева као допуна спољашњој слици коју је у част његову издала општина у којој се он родио. Цена је књизи 4 гроша или 40 новчића. На сваки седам комада долази и осми. Наручити се може или самоме писцу у Београду или преко уредништва „Виле“, „Матице“, „Србије“ и „Заставе“

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

СРБСКИ ЛЕТОПИС за годину 1866. Година XL. Књига 111. Издаје Матица Српска. Уређује А. Хаџић. У Новоме Саду. У платоновој штампарији. 1867. На вел. 8-ни, 2. л. 377. стр. с двема таблицама. Стоји 1 фр. а. вр.

НАМЕСНИЧЕСТВО И НАРОДНА СКУПШТИНА у средини Милан Обреновић IV. књаз српски у Топчидеру 20 јунија 1868. год. Трошком Оштрогледића. Написао Милан В. Вишнић. Штампарија Николе Стефановића уБеограду. На 16-ни, 7. стр. Стоји?

ВЕНАЦ МЛАДОМ КНЯЗУ МИЛАНУ ОБРЕНОВИЋУ IV. Од Србина. Трошком Оштрогледића. Штампарія Николе Стефановића у Београду. На 16-ни, 7. стр. Стоји?

КОБНИ ДАНЦИ И СРПСКА УЗДАНИЦА. Сшјевао М. Т-ћ. Садржај: 1. Милош. 2. Таково. 3. Александер. 4. Кнез Милош. 5. Кнез Михајло и Србија. 6. Паклене стреле. 7. Српска нада. Штампано је на 8-ни у 15. стр. у штампарији Николе Стефановића. Стоји? („Вила".)

СВЕТОЛИК И ЛЕПОСАВА. Романтична повест од времена Стевана Душана силног, цара српског. Списао Василије Јовановић учитељ земунскій. Друго. изданѣ. Трошком Антонія Живановића. У Београду, у штампарији Николе Стефановића 1868. На 8-ни, 104. стр. са сликом која се налази и на старом изданју. Стоји?

(„Вила.")

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо ако све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. IX. Царица Милица. — Младом пјеснику. Од Ник. Боројевића. — Атаман Куницки, од Михајла Чајковскога. — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. III. Бесконачност материје. (Свршетак.) — Вода у животу и у обичајима. (Предавање за људе добро расположене.) (Свршетак.) — Књижевност. (Критика.) „Сабљо моја." Од Ал. В. Поповића. — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 23. У НОВОМЕ САДУ 20. АВГУСТА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
есетог, двадесетог и последњега
ана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три
мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

О ТРГОВИНИ*)

Браћо!

Приступајући к делу, ради којега смо се овде скупили, и чињући предавање о предметима, који спадају у трговину, ваља јпре да једним општим погледом прегледамо оно поље, које тр-вина заузима у материјалном свету, и да обележимо значај, који говина има у народно-економном животу.

Није нужно обазирати се много по свету, нити је потребно евртати много листова по историји свију народа и времена, па се човек потпуно увери, да солидна зграда народне егзистен-је може бити подигнута поглавито на основу материјалног бла-стања народа. Данашњи век и сувише нам даје еклатантних до-за, да је материјално благостање најпоузданија гарантија народне ободе, народне самосталности, народне независности; тако народна литика не може имати успеха, ако није подупрта материјалном агом народа; друштвена слобода мора вечито бити скучена, или бар не може довити до човечанских узора, ако осигураном ма-ријалном егзистенцијом свију и свакога није дано довољно јем-ва за слободно независно кретање у свима правцима народнога ивота. Кад погледимо на сувремено стање европскога човечан-ва и на његов развитак културни, политични и материјални,— д на то погледимо, па се упитамо, који су то народи, што јвише урадише, да човечанство дође до овога степена савр-енства, на коме се данас налази, одговор нам је: да су ту у вом реду они народи, код којих је и материјално благостање у нај-ишем цвету; то су они народи, што, као што се каже, „тон“

*) Јавно предавање, којим је проф. Јован Павловић 10. јуна о. г. отво-рио трговачку школу у Панчеву.

дају светској политици, то су они народи, који својим материјалним надмоћијем, својом културом и духом својим освајају појасеве земље, и код којих су у служби други народи слабе материјалне снаге и немоћна духа.

Да је и сама друштвена слобода најбоље и најпоузданије осигурана материјалним благостањем индивидуја и народа, о томе налазимо такође довољно доказа и у историји и у савременом стању европскога друштва. Најбољи државни облик остаће само формалан, и најсавршенија уставна карта остаће само папирна и биће за народ горка иронија, ако друштвено стање није таково, да се у њему може на основу хармоније материјалних и духовних интереса, дакле на солидном основу народне просвете и материјалнога благостања развијати потпуна и свестрана слобода. Но да би материјално благостање потпуно и као што треба осигуравало слободу, нужно је, да оно буде правично и према свачијој заслузи подједнако подељено међу све чланове народа, да се несразмерном неправичном поделом не начини грдна провала између имања и немања, што ће толико рећи, колико између слободе и неслободе, између зависности и независности. Европско друштво још и дан данашњи пати од неправилне поделе добара, која је резултат средњевековне системе ропства, феудализма, монопола, регала и других ограничења слободнога народног рада. Под притиском тога стања развија се на западу Европе оно зло, што га крсте „социјалним питањем", које данас грозничавом живошћу обухвата све западне европске духове, мислеиике, парламенте и штампу. Остављајући на страну питање то, које је изван граница овога предавања, хтео сам само узгред напоменути, да је материјално благостање само онда прави благослов за све чланове народа, кад је правилно развијено и кад је правично подељено у радноме свету по законима народне привреде.

Кад је дакле материјално благостање и правилна деоба његова међу све чланове народа главни услов народног и човечанског напретка, онда је питање, како се долази до материјалног благостања и до правилне деобе његове међу све чланове народа?

Народна привреда показује нам законе, по којима то бива. Народ долази до материјалног благостања својим радом и својом штедњом; а да би тај рад имао корисних резултата по материјални напредак народа и да би штедња била сигурна и поуздана, нужан је међународни мир и унутрашња слобода оно државе у којој народ живи. Међународни мир може се одржати само онда, кад интереси свију народа сагласни, а сагласност међународних интереса постизава се и утврђује слободом свију народа. Европа нам

заиста показује жалосне примере међународне несагласности, но не треба мислити да та несагласност долази од самих европских народа; она долази од оних, што владају европским народностима, од њихових династичких, властољубивих и славољубивих интереса. У најтежим приликама народи би се ипак на миру погодили и изравнали међу собом, да није поменутих себичних интереса и не би се долазило до ужасних катастрофа, које трудом и знојем стечену народну имаовину у прах и пепео претворе и напредак народни и човечански за неколико стотина година оназаде. Тако налазимо да међународном миру стоје на путу још стари варварски заостаци средњевековних државних установа и себични интереси власника, а никако међународна неслога, и можемо се надати, да ће се с развитком свести народне путем просвете уклонити и те препреке, које засада још јако сметају народима, те не могу да дођу до материјалнога благостања делима мира.

Као што се међународни интереси саглашавају у слободи свију народа, тако се и лични интереси грађана једне државе, чланова једнога народа саглашавају у личној слободи свију и свакога. Где у држави нема личне слободе, ту је народу одузет услов за развијање народних особина, ту се народ развија по пропису и калупу, ту се он не развија природно сам из себе по законима свога народног организма, него му се развитак декретира „озго", и на „команду" се народном животу даје правац. Па као што природни закон изриче, да оно, што само собом није постало, не може само собом ни да се одржава, тако и народни живот мора кржљаво вегетовати под туторством и у неслободи. Особито је за материјално развијање народа убитачна лична и политична неслобода, јер она производним силама народа не да маха, да се развијају по природним законима њиховим, она народне особине не трпи, него хоће да све нивелише по својој шаблони, она не допушта никоме, да по своме увиђењу својим радом управља, она одбија од законодавства баш оне, којих се највећма мора тицати, да закони буди добри и правични, она допушта неприродне монополе, регале, и т. д. и на тај начин подвезује све жиле материјалном здрављу народа, а што је најгоре, чини, да неправична подела добара у живот ступи, и да се грдна провала изрије између имућних власника и осиромашеног народа, провала, преко које крвнички једни друге погледају. Да би се избегло поменуто стање, нужно је, да се унутрашњом слободом уједначи свестрани развитак народа, онда ће народни живот узети правилни ток у своме развијању, које, ако и не долази до свога савршенства без болести, ипак се само собом најпоузданије лечи; онда ће

производни извори народнога благостања наћи и радних руку и нужних капитала да се отворе, онда ће се много мртво благо, које је дотле може бити ногама гажено, кренути из мртвила и дотерати тако, да подмири многе потребе људске; онда ће наука, та велика и неопходна помоћница материјалном напредовању народа, путем слободне штампе и слободнога договора на јавним народним састанцима ширити се и распростирати у све веће и веће кругове; онда ће народ сам себи законе давати и законима потпомагати и осигуравати своје свестрано развијање, народ ће постати сам свој господар, сам свој учитељ, сам свој надзиратељ; он ће под тим околностима радећи и штедећи постизавати поуздано цели народне и човечанске.

Видели смо дакле, да међународни мир и слобода, као угодни услови народнога рада и штедње, поглавито ујемчавају развијање материјалнога благостања у народу.

Сад је питање, да ли трговина штогод доприноси к унапређењу материјалнога благостања народа? Има ли она какве важности и вредности међу разним врстама економне радње људске, па ако има, какав јој је значај међу тим радњама и какву улогу заузима у народно-економном животу?

Познато је, да је свака економска радња људска обраћена на произвођење добара, дакле на произвођење нечега, што је кадро подмирити потребе људске. Предмети за произвођење добара не могу се наћи нигде на другом месту, него у свету материјалном и у људским одношајима. Ништа још није произведено на овом свету, што материјом својом не би припадало светском саставу, или што би се находило изван људских одношаја, изван људске природе, шта више, у најновије доба доказује се с јаким разлогом, да и сами душевни производи нису ништа друго до еманације органичне материје човечије. Исто тако ништа није потрошено, што опет у другом виду не би прешло у састав светски; и на тај начин опажамо и у економном свету вечито кружење материјалних добара у разној истоветности. Рударство нам вади из утробе земаљске разне анорганске ствари потребне за разне људске цели; земљоделство нам производи разне биљне организме, којима се намирују разне људске потребе; сточарство нам производи разне животињске организме опет нужне за подмирење људских потреба; занати и фабрике прерађују нам разне органске и неорганске ствари и дотерују их тако, да добију употребљиву и вредну вредност, коју пређе нису имале, и да постану способне за подмирење свакојаких виших цивилизаторских потреба. Тако налазимо непрекидну свезу међу људским потребама и

међу радом употребљеним на произвођење добара, која су кадра подмирити те потребе.

Свакоме мора пасти у очи, да међу поменутим економским радњама људским не наведосмо трговину, која заиста велики део света занима. Ту се мора и нехотице породити важно питање: Није ли трговина непроизводна радња људска и није ли она као таква убитачна по целокупну привреду једнога народа?

(Наставиће се.)

ВЕНЦИ.

I.

Детињски венци, — ала сте сретни!
У добу златном, поносу првом,
Жељици првој, живнулом наду,
Како л' вас вољно, како л' вас лепо
Девице мале свијати знаду!
Невином руком цветке вам слажу,
Слађаном реч'цом мирис вам хвале,
А песмом бујном мило вам кажу:
Китите, венци, сестрице мале!
Ви их китите...
Но бистар вале потока бујног
— Животом „брзо" што се развија,—
На недри своји детињско цвеће
У даљне краје махом однија...
А душа млада тек онда дане,
Тек онда пита за прве венце
Кад тајни гласак у срцу живне:
Са д ниси више мало детенце

Детињски венци, — ала сте сретни!...

II.

Венчани венци, — ала сте дични!
Кол'ко ли дева, стиднога ока,
О вама мисли, о вама снива;
Кол'ко ли момче, ведрога чела,
У вама, венци, кол'ко ужива!...
Ко сјајна круна камена драгог
С поносна чела невесте сјате;
Љубавну срећу, исповест нему
Из ока војна први читате...
Ох, китни венци живота младог,
Пролећа нова у срцу бујном!
Љубавна свеза мирис вам крепи
И у злу тешком, добу олујном...
Мирис је диван!...
А кад се сувим јесењим листом
Окити једном живота грање, —
У грању ређе и ређе чује
Веселих тица мило певање!
И тад сте души, усхита пуној,
Утеха стара, утеха знана;
А оку сузном и тад' сте, венци,
Премио залог свечаног дана!

Венчани венца, — ала сте дични!

III.

Победе венци, — ала сте сјајни!
Векови дуги крвљу вас росе,
Да се без крви — ником не дате
А ви сте крвни, с тога у боју,
„Из крви само" понићи знате!
Народну срећу, — живот у срећи,
Народну снагу, — славу у снази,
Народну слогу, — успех у слози,
Победе венци грле и красе...
О венци мили — столећа зборе,
Та сјајност ваша одавна зна се ..
Кад врази клону у зверском бесу,—

Срца им плану последњим пламом,—
Несита тела кад се затресу
И к земљи сложе запевком срамном;—
А народ славан, имена славног,
Слободно кликне слободним гласом:
О, венци мили, тада сијате
На земљи сретној — небеским красом!
Победе венци, — ала сте сјајни!..

IV.

Надгробни венци, — ала сте тужни!..
Тишини смртној, студених груди,
Цвеће се ваше мирно предало...
Ко тајном мразу планинска ружа,
Из' смртном санку детенце мало...
Свечано све је, и страшно све је,
Што се привија лишћу вам сувом;
Тиха запевка лахора болног
Страхотно дрхти на гробу глувом...
И опет, венци, радо грлите
Малена крста на дому тавном,
Де се врлина — уз рђу клету
Земљом покрива — са мером равном!
И све је ново, и све је старо
Што вам на дану у поход дође:
Јутром се једно текар настани —
Вечером друго спрема да пође...
Све тако даље...
А кад вам лишће вихор понесе,
Растави с траком негда тробојном:
Ви тихо јоште шанете: „з б о г о м,“
Последње „з б о г о м“ милом покојном.
Надгробни венци, ала сте тужни!..

У Дорнбаху, 25. јулија 1868.

Јован Грчић.

АТАМАН КУНИЦКИ.

Од Михаила Чајковскога.

III.

(Наставак.)

Дођоше на Буђак табори[1]) козачки; пусто и мртво и праг њима и за њима — у наоколо свуд сама степа и облаци. Ниги видиш лица, нити чујеш гласа људскога; само што мрки вук далеко у долини завије, гавран ти прелети више главе и страховито гракне, змија глатким трбухом својијем зашушти кроз траву, брзи сумак[2]) уплашен протрчи, а дропље—једна на једном друга

[1]) То је особит начин како се бију пјешци Козаци. Свака сатнија има по неколико кола у која хватају по неколико волова. Кад иду степом, а прилика је да их Татари нападну. Козаци начине кару, а кола иду с пријед, остраг и са стране кари; кад непријатељи нападну, Козаци их дочекају огњем иза кола, а често и косе имаду посла да сузбију силне бисурмане. Они су пак нападали између кола и тако су били вјешти у том, да сто пјешака у табору, могу рахат дочекати двије тисуће најбољег коњаника.

[2]) Нека дивокоза на степама украјинским, путоногаста.

на другом чоту — стоје и страже као војници у околу док им другарице у долини пасу. А гдје су се људи дјели? — Ко је био за војску, отишао с ханом под Беч; а старци жене и дјеца утекли на Перекоп.

Прођоше Козаци Буђак[1]) и оставише онаког каког га и нађоше: пустог, мртвог. Пред њима пукла красна, богата крајина; варошице се бијеле, а села, као вијенци, разбацана овдје ондје међу брјежуљцима; виногради маме око златнијем и руменијем гроздовима; долинама жуборе поточићи чисте воде; лугови те нуде хладовином својом, а стада свакојаке стоке притисла поље. Заустави Атаман таборе, заустави их и рече: — Браћо! Козак не зна шта је то: не може се; или задобити — или умријети: погледајте Буђак — и показа руком на пусте степе — а погледајте Муљтане — и показа богату крајину — ваља сравнити једно с другијем: тако хоће република, тако жели краљ. — Добро, оче Атамане! — повикаше Козаци као из једнога грла, и тај узвик бијаше пун красоте. Олуја се дизаше силна, страшна; птице далеко летијаху, читава јата дигну се и прхну далеко, на крај краја, муње сијеваху све једна за другом, вихар вијаше и навијаваше риједак а крупан дажд; Козаци се само осмјехиваху и заклињаху да ће учинити што су се затекли атаману.

Неста олује — Козаци се примише Муљтана; и истом ступише на њих, а угледаше ȍкô Петричејка господара Карабогданскога; разговорише се двојица вођа, и одмах, као сунце кад проспе зраке своје, расуше се на све стране табори козачки и коњици карабогдански. Још не бјеше дан на измаку, јоште ни сунце не бијаше сјело, а већ се пожар диже као пун мјесец по Муљтанима и Каравлашкој. Изгори Кишењев — пламте домови краснога Јаша, бјеже грађани на врат на нос, вапијући: хеј, Јашу, Јашу! хеј красни Јашу! не бијаше ти такав, док не дођоше Козаци! — Неста војске господара Каравлашкога, нестаде је као пљеве испред вјетра, а спахије и јањичари распршташе се куд који, бјеже к Дунаву, вапијући: Аман! Аман! — Јест, али нема у Козака амана, коса—као бритва оштра—коси главе, пушке далеко олово носе — ко бјежи заман му је, не ће побјећи; јер га стиже. — Табори атаманове војске обаљују трупове као сюпље; коњица господарева коси мачем и сабљом; потоци се крљу обојили, од костију и трупова читаве хумке стоје. Као скакавци притискоше уздуж и попријеко земљу Каравлашку, сијући сјеме смрти и пустошења. — Пријеђоше стари Дунав. Пред

[1]) Бесарабија.

Силистријом се искупи вас колика војска, Куницки и Петричејко рукују се у знак да је брат брату добро помогао. А Козаци повикаше: Оче Атамане! што Козак рече то и учини, погледај Каравлашку, погледај Мултане, нијесу ли тако исто равни и пусти као и Буђак! Они, који живе тамо, не познају земље своје, така је то пустош и мртвило. — Добро браћо — рећи ће Атаман — добро јунаци, та нема краја дјелима козачким, као што нема краја ни облацима небескијем — сав свијет, колико је дуг и широк, нас је он поље јунаштву и слави козачкој. Видите ли града Силистрију! ваља и овдје да узоремо, да нас дуго памте. — Загрмјеше гласи у таборима: — Да живи република! да живи Атаман! смрт Мусулманима! — Одморише се само док плијен подијелише, па се одмах с десет страна кретоше пут Бабадаха[1]) пустошећи уз пут огњем и мачем. Петнаестог дана искупише се чете са свијех страна под тврдијем бедемима Бабадаха. На Силистрији затворена врата, окопи начичкани топовима и војском отоманском. Козаци се спремили да ударе па вичу: јуриш хоћемо! — Атаман махну руком, затутњаше таламбаси, а табори ударише као поводањ на окопе и на врата. Само један пут опалише топови, загрмјеше па умукоше — а врата одлетјеше. — Застава украјинска и буњчук атамански вије се на окопима, а Козаци јуре улицама, сијеку косама главе поганачке. С леђа граду дочека коњица карабогданска, коље мачем, тлачи копитом гомиле бјежалаца. Али ни једне душе да оста живе; а у граду и ван града разлило се грдно језеро: стинуло се, згуснуло па сја тамно црвеном бојом, а по њему иду трупови људски као сплавови.[2]) Козаци и Карабогданци јуре улицама, плијене и обијају дворе и кућете, а плијен носе изван града. По што оплијенише све што би за плијена, поджегоше главње и у један мах плануше сто домова дрвенијех: ломљава и тресак брвана, цврка крви која кипијаше и дивља вика јуначкијех грла — то бијаше погребна пјесма на умору Бабадаха. Дим се скупи у клупка па суне у облаке, понесавши са собом ватрену дажду од варница. Мајка гора са зашиљастим врхом својијем не види се у тешкој магли и великој

---

[1]) Бабадаци — то ће рећи Мајка Гора; па је њено име и Силистрија узела.

[2]) Може бити да ће који од читалаца рећи да је ова слика претјерана, али мени није, јер сам својим рођенијем очима гледао на разбојишту тако силну крв — управо бару од крви, из које се не вађаху ногама копита. На другом једном бојишту (било се ноћу) тако се била крви напојила, да се право блато начинило, код све суше што тада бијаше.

диму, а стране јој се сијају — букте ватром од запаљенијех дрвета. Ђурђен—орлићи жалостиво пиште, гушећи се у диму и пржећи се у ватри, а матори орлови јадовито кликћу и вију се по димном видокругу, не могући се одвојити од гнијезда, од дјеце своје. Дуго ће времена проћи, и Татарин ће их тући стрелом, тући пером из репова њихових, а Силистријанац ће пунити тоболац свој продајући тако драгу купљу.

IV.

Зачама Атаман Козачки на побједи и на плијену; зачама и Петричејко господар. Четири мјесеца трајаше плијен и весеље, бјеше вријеме кренути се границама Украјине: већ иду гласови: краљ Јан ослободио Беч, Мохила с коњицом козачком чисти Угарску од гада мусулманскога, Хан перекопски иде с педесет тисућа из Србије на Буђак — истина разбијен, али опет силан. Велик, страшан мраз стегао земљу, иде снијег, крупан као лист, вије се по ваздуху, вије па падне, а сврх свега помор ударио па прорећује војску. — Све то гледају вођи равнодушно, није њима стало до тога; Петричејко једнако пали и плијени земљу, једнако бије невјернике; Атаман подигао око и окопао се у долини Вальтрамбу, у несретној долини, у којој је Собјески два пут потучен био, једном као хетман, други пут као краљ. Козаци не милују калуђерских рупа, али што ћеш, така је воља оца Атамана: у војни скачи и играј како ти ваташка свира. У мирно доба старјешине суде, а у ратно — ријеч је Атаманова што и божија, главу да поиште, ваља ти је одмах дати. Већ двије недјеље дана како јунаци чекају Петричејка и стоје за њим, а смрт куши порезу своју, носи главу једну по једну. Атаман се наслонио на лакат крај ватре, Козаци не дижу буне, не вичу, али су тешко невесели.

Првијех дана треће недјеље видјеше стражари, који бијаху по брдима намјештени, како бјежи без реда коњица карабогданска, а за њом се натурили проклети Татари. Атаман уреди таборе и изиде у поље: поганци стадоше. Господар се склони у окопе са оно мало коњика што му бјеше остало — поганце зауставише Козаци и тога дана не би никака боја; само што је ноћу жагор у околу: крче кола вукући плијен, косе се клепају, пушке се потпрашају — јер чим сване ваља ити у бој. Снијег пао и земљу као павлаком покрио па сад пустио те цигани иду; подиже се око, остаци коњице карабогданске иду по сриједи, а и с једне и с друге стране иду Козаци подијељени у многе таборе; у сред табора силан плијен, а крајевима и спријед и остраг војничка

кола: на точкове се нахватао снијег па се окрећу као балвани.— Тако идаху долином за једно по сахата мирно, док тек угледаше с приједа хорде татарске на полумјесец разређене, обазреше се на зад, кад и отуд лете на полумјесец чаркације: расипа се крива пруга, постаје све кривља, састаје се и спаја крило с крилом, и тако опколише табора. Атаман повика: за оружје, браћо! напријед браћо! напријед јунаци! Залепрша се буњчук ханов; разви се и застава, као снијег бијела, засвира табаљшана[1]), просуше се на Козаке стријеле отровнице као дажд божији — просуше се и повальаше силно трупље јуначко. Козаци приклекоше за кола, наперише пушке самокресе, опалише, а густа равна линија на један пут пуче, раскомада се и начини стотину отвора. — Снијег се обоји крвцом јуначком, а покрише га извртути кожуси. На ново се уредише хорде татарске, на ново поздравише табор стрјелама отровницама, на ново грухнуше пушке козачке и на ново прште коло татарско; сто су пута ударили, сто су пута одбијени били. — Већ излажаху Козаци из долине, а крвнички Татари повикаше: — Алах! Алах! — и јуришише на таборе козачке; коњи лупише грудима о кола, лупише па оскочише и поломише се, а Козак опаливши пушку, дочека косу, па њом или коња или поганог Татарина по врату и преполови их на двоје. Стадоше бјегати хорде татарске, али се Козак окрвио, па скаче из табора и кличе: — колји, сијеци погане! — И коњица карабогданска полетје у потјеру. Али Атаман угаси ватру, заустави дјецу своју; знадијаше он добро лукавство татарско, знадијаше угурсузлуке њихове, заповједи да се врате у ред и даље да иду. Изидоше из проклете долине са славом, али с грднијем губитком: пет тисућа јунака остало је на бојишту, већина плијена побацана је с кола, да се повезу рањени јунаци. Татарин је три пут толико изгубио; али његова сила расте, а сиромаху Козаку нигдје ни од куд; несретну долину попунише хрпе од трупова људских и коњскијех; тако човјек јечи и бори се с душом, а више главе му орлушина оштри канце и чека док му душа изиде; ондје коњ липсава и страховито хрче, а око њега гавран поскакује и утробу му кљује: овдје глава козачка, ондје труп татарски без главе; тако непријатељ непријатељу на смрти стиска руку, онамо свој својега гура: а снијегу ни трага у долини, тако се истопио од вруће крви и топлих трупина. (Свршиће се.)

[1]) Музика татарска од котлова. Уз хана је увијек био музикант са сребрнијем котлом: кад удари у котао, то је заповјест, а кад се развије застава — то је знак да ће и хан бити у боју.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

34.

Овце пасла дјевојчица
По имену Јагодица;
На другу је пландовала,
На камену ужинала,
Из камена воду пила.
Крај ње прошло девет браће,
Девет браће Југовића:
Најстар'јем је Марко име,
А млађем је Радоица.
Сви рекоше једним гласом:
„Ај'мо женит' Радоицу,
Просићемо Јагодицу.“
Што рекоше, учинише:
Испросише Јагодицу,
Оженише Радоицу.
Кад су пошли на вјенчање,
Ваздан киша препадала,
И громови препуцали;
Кад су дошли на вјенчање,
Олтари се порушише
А попови зан'јемише.
Ал' говори Радоица:
„Душо, срце Јагодица!
Да ми нисмо штогод рода?“
Ал' говори Јагодица:
„Душо, срце Радоица!
Кад сам била ја малена,
Моја ј' мама казивала
Да ја имам девет браће,
Девет браће Југовића:
Најстар'јем је Марко име,
А млађем је Радоица.“
Ал' говори Радоица;
„Душо, срце Јагодица!
Ако сам ти прстен дао,
Братац секи од милости:
Ако сам те пољубио,
Братац секу од милости.“

35.

Колика је Сава вода
И широка и дубока,
На њој пиће брода нема,
До л' по ниже Градишкога.
'Нонде Мара бродарица
Скупо броће мијенила:
Од дјевојке кондер вина,
Од јунака два кондера.
Од двојице не узима,
Од Милоша и од Вука,
Веће њима рок оставља:
Ово даље до недјеље
Који прије на рок дође,
Онога је бродарина
И Марица бродарица.
Вук Милоша преварио,
Он је рано уранио,
И обућу изросио,
И дјевојку испросио
И добио бродарину,
И Марицу бродарицу.

36.

Мила мајко, болује ми драги,
Порук ручи: Дођ' до мене, драга!
Би л' га ишла поодити, мајко? —
Не ид', ћеро, ја те одговарам;
Има људи свакојаке ћуди,
Сви ће рећи да с' га отровала. —
Нисам, мајко, живота ми мога!
Нисам, мајко, отровница млада
Да б' ја своје драго отровала;
Ако сам му милодуа дала:
Милодуа да се милујемо;
Карамфила да се не карамо;
Ружмарина да се не ружимо;
Босиока да м' не смеће с ока.

37.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида
Туркињу дјевојку.“
Марко с главом скреће,
Да Туркиње не ће:
Туркиња је расла
С Турци на јастуци.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида,
Влаињу дјевојку.“
Марко с главом скреће,
Да влаиње не ће:
Влаиња је расла
С Власи под ораси.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида
Шокицу дјевојку.“
Марко с главом клима
Да Шокицу прима:
Шокица је расла
С нама под јорганом.

38.

Млад се јунак кроз Карловац шеће,
Нитко њему проговорит' не ће,
Само једна лијепа дјевојка:
„Млад јуначе, ја би пошла за те.“—
„Ти би пошла, ја т' узети не ћу,
Док не видим какве руке знадеш,
Знаш ли прести и иглицом вести.
Ја имадем једно повесамце,
Опред' мени гаће и кошуљу;
Што од тога остане, дјевојко,
То ти преди себи у дарове.“
Ал' говори лијепа дјевојка:
„Млад јуначе, тешко ти си мудар!
Ти си мудар, ја сам и мудрија:
Ја имадем један прстен златан,
Скуј ти мени било и вратило,
И два чунка и четири цијеви;
Што од тога остане, јуначе,
То ти поткуј свога врана коња,
Па се фали браћи по меани
Да си коња златом поткивао.“

39.

Двије друге вјерно друговале,
У једној се води умивале.
Што је њима воде остајало
Ту су воду за бор заливале
Љуто куне тај боре зелени:
Ја л' ви мене бора расадите,
Ја л' ви вјерне друге разудајте,
Једну дајте ђе излази сунце,
Другу дајте ђе залази сунце.“—
Друга други по звјезди поруч:
Јеси л', друго, викла преобикла?“—
Јесам, друго, викла преобикла,
Само ми је војно неповољно:
Ја говорим он говорит' не ће;

заиста показује жалосне примере међународне несагласности, но не треба мислити да та несагласност долази од самих европских народа; она долази од оних, што владају европским народностима, од њихових династичких, властољубивих и славољубивих интереса. У најтежим приликама народи би се ипак на миру погодили и изравнали међу собом, да није поменутих себичних интереса и не би се долазило до ужасних катастрофа, које трудом и знојем стечену народну имаовину у прах и пепео претворе и напредак народни и човечански за неколико стотина година оназаде. Тако налазимо да међународном миру стоје на путу још стари варварски заостаци средњевековних државних установа и себични интереси власника, а никако међународна неслога, и можемо се надати, да ће се с развитком свести народне путем просвете уклонити и те препреке, које засада још јако сметају народима, те не могу да дођу до материјалнога благостања делима мира.

Као што се међународни интереси саглашавају у слободи свију народа, тако се и лични интереси грађана једне државе, чланова једнога народа саглашавају у личној слободи свију и сваког. Где у држави нема личне слободе, ту је народу одузет услов за развијање народних особина, ту се народ развија по пропису и калупу, ту се он не развија природно сам из себе по законима свога народног организма, него му се развитак декретира „озго“, и на „команду“ се народном животу даје правац. Па као што природни закон изриче, да оно, што само собом није постало, не може само собом ни да се одржава, тако и народни живот мора кржљаво вегетовати под туторством и у неслободи. Особито је за материјално развијање народа убитачна лична и политична неслобода, јер она производним силама народа не да маха, да се развијају по природним законима њиховим, она народне особине не трпи, него хоће да све нивелише по својој шаблони, она не допушта никоме, да по своме увиђењу својим радом управља, она одбија од законодавства баш оне, којих се највећма мора тицати, да закони буди добри и правични, она допушта неприродне монополе, регале, и т. д. и на тај начин подвезује све жиле материјалном здрављу народа, а што је најгоре, чини, да неправична подела добара у живот ступи, и да се грдна провала изрије између имућних власника и осиромашеног народа, провала, преко које крвнички једни друге погледају. Да би се избегло поменуто стање, нужно је, да се унутрашњом слободом ујемчи свестрани развитак народа, онда ће народни живот узети правилни ток у своме развијању, које, ако и не долази до свога савршенства без болести, ипак се само собом најпоузданије лечи; онда ће

кола: на точкове се нахватао снијег па се окрећу као балвани.— Тако идаху долином за једно по сахата мирно, док тек угледаше с приједа хорде татарске на полумјесец разређене, обазреше се на зад, кад и отуд лете на полумјесец чаркаџије: расипа се крива пруга, постаје све кривља, састаје се и спаја крило с крилом, и тако опколише табора. Атаман повика: за оружје, браћо! напријед браћо! напријед јунаци! Залепрша се буњчук ханов; разви се и застава, као снијег бијела, засвира табаљшана[1]), просуше се на Козаке стријеле отровнице као дажд божији — просуше се и поваљаше силно трупље јуначко. Козаци приклекоше за кола, наперише пушке самокресе, опалише, а густа равна линија на један пут пуче, раскомада се и начини стотину отвора. — Снијег се обоји крвцом јуначком, а покрише га изврнути кожуси. На ново се уредише хорде татарске, на ново поздравише таборе стрјелама отровницама, на ново грухнуше пушке козачке и на ново прште коло татарско; сто су пута ударили, сто су пута одбијени били. — Већ излажаху Козаци из долине, а кривички Татари повикаше: — Алах! Алах! — и јуришише на таборе козачке; коњи лупише грудима о кола, лупише па оскочише и поломише се, а Козак опаливши пушку, дочепа косу, па њом или коња или поганог Татарина по врату и преполови их на двоје. Стадоше бјегати хорде татарске, али се Козак окрвио, па скаче из табора и кличе: — кољи, сијеци поганце! — И коњица карабогданска полетје у потјеру. Али Атаман угаси ватру, заустави дјецу своју; знадијаше он добро лукавство татарско, знадијаше угурсузлуке њихове, заповједи да се врате у ред и даље да иду. Изидоше из проклете долине са славом, али с грднијем губитком: пет тисућа јунака остало је на бојишту, већина плијена побацана је с кола, да се повезу рањени јунаци. Татарин је три пут толико изгубио; али његова сила расте, а сиромаху Козаку нигдје ни од куд; несретну долину попунише хрпе од трупова људских и коњскијех; тамо човјек јечи и бори се с душом, а више главе му орлушина оштри канџе и чека док му душа изиде; ондје коњ липсава и страховито хрче, а око њега гавран поскакује и утробу му кљује; овдје глава козачка, ондје труп татарски без главе; тамо непријатељ непријатељу на смрти стиска руку, онамо свој својега гура; а снијегу ни трага у долини, тако се истопио од вруће крви и топлих трупина. (Свршиће се.)

---

[1]) Музика татарска од котлова. Уз хана је увијек био музиканат са сребрнијем котлом: кад удари у котао, то је заповјест, а кад се развије застава — то је знак да ће и хан бити у боју.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

34.

Овце пасла дјевојчица
По имену Јагодица;
На другу је пландовала,
На камену ужинала,
Из камена воду пила.
Крај ње прошло девет браће,
Девет браће Југовића:
Најстар'јем је Марко име,
А млађем је Радоица.
Сви рекоше једним гласом:
„Ај'мо женит' Радоицу,
Просићемо Јагодицу.“
Што рекоше, учинише:
Испросише Јагодицу,
Оженише Радоицу.
Кад су пошли на вјенчање,
Ваздан киша препадала,
И громови препуцали;
Кад су дошли на вјенчање,
Олтари се порушише
А попови зан'јемише.
Ал' говори Радоица:
„Душо, срце Јагодица!
Да ми нисмо штогод рода?“
Ал' говори Јагодица:
„Душо, срце Радоица!
Кад сам била ја малена,
Моја ј' мама казивала
Да ја имам девет браће,
Девет браће Југовића:
Најстар'јем је Марко име,
А млађем је Радоица.“
Ал' говори Радоица;
„Душо, срце Јагодица!
Ако сам ти прстен дао,
Братац секи од милости;
Ако сам те пољубио,
Братац секу од милости.“

35.

Колика је Сава вода
И широка и дубока,
На њој пиће брода нема,
До л' по ниже Градишкога.
'Нонде Мара бродарица
Скупо броће мијенила:
Од дјевојке кондер вина,
Од јунака два кондера.
Од двојице не узима,
Од Милоша и од Вука,
Веће њима рок оставља:
Ово даље до недјеље
Који прије на рок дође,
Онога је бродарина
И Марица бродарица.
Вук Милоша преварио,
Он је рано уранио,
И обућу изросио,
И дјевојку испросио
И добио бродарину,
И Марицу бродарицу.

36.

Мила мајко, болује ми драги,
Порук ручи: Дођ' до мене, драга!
Би л' га ишла поодити, мајко? —
Не ид', ћеро, ја те одговарам;
Има људи свакојаке ћуди,
Сви ће рећи да с' га отровала. —
Нисам, мајко, живота ми мога!
Нисам, мајко, отровница млада
Да б' ја своје драго отровала;
Ако сам му милодуа дала:
Милодуа да се милујемо;
Карамфила да се не карамо;
Ружмарина да се не ружимо;
Босиока да м' не смеће с ока.

37.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида
Туркињу дјевојку.“
Марко с главом скреће,
Да Туркиње не ће:
Туркиња је расла
С Турци на јастуци.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида,
Влаињу дјевојку.“
Марко с главом скреће,
Да влаиње не ће:
Влаиња је расла
С Власи под ораси.

У Маркова коња
Глава вијоглава,
Глава вијоглава,
Очи соколове.
Цар Марку говори:
„Марко, слуго вирна!
Ај'мо се мијењат'
С коњма ја слугама,
Даћу ти ја прида
Шокицу дјевојку.“
Марко с главом клима
Да Шокицу прима:
Шокица је расла
С наном под јорганом.

38.

Млад се јунак кроз Карловац шеће,
Нитко њему проговорит' не ће,
Само једна лијепа дјевојка:
„Млад јуначе, ја би пошла за те.“—
„Ти би пошла, ја т' узети не ћу,
Док не видим какве руке знадеш,
Знаш ли прести и иглицом вести.
Ја имадем једно повесамце,
Опред' мени гаће и кошуљу;
Што од тога остане, дјевојко,
То ти преди себи у дарове.“
Ал' говори лијепа дјевојка:
„Млад јуначе, тешко ти си мудар!
Ти си мудар, ја сам и мудрија:
Ја имадем један прстен златан,
Скуј ти мени било и вратило,
И два чунка и четири цјеви;
Што од тога остане, јуначе,
То ти поткуј свога врана коња,
Па се фали браћи по меани
Да си коња златом потковао.“

39.

Двије друге вјерно друговале,
У једној се води умивале.
Што је њима воде остајало
Ту су воду за бор заливале
Љуто куне тај боре зелени:
Ја л' ви мене бора расадите,
Ја л' ви вјерне друге разудајте,
Једну дајте ђе излази сунце,
Другу дајте ђе залази сунце.“—
Друга други по звјезди поруч:
Јеси л', друго, викла преобикла?“—
Јесам, друго, викла преобикла,
Само ми је војно неповољно:
Ја говорим он говорит' не ће;

Ја се смијем, он се смијат' не ће;
Ја се за њим јабукама бацам,
А он на ме ни каменом не ће—
Камен'ло му срце материно
Која га је 'накога родила!
Јер га није весела родила?
К'о што је мене моја мила мајка,
К'о што је мене веселу родила.

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОСОФИЈЕ

од Луја Бихнера

IV.

Достојанство материје.

Прошла су времена, кад се клапило о духу, независном од материје. Али пролазе и времена, кад се мислило, да се дух понижава тијем, што га само материја казује.

Молешот.

Презирати материју — не поштовати својег рођеног тијела за то, што је и оно чедо материјалног свијета — гледати природу и свијет као неку прашину, коју треба отрести са себе — мучити и бости своје рођено тијело — то може чинити само незнање и фанатизам. Друкчије осјећа онај, ко је испитачким оком сустопице пратио материју на њезинијем путовима, скривеним од тисућу руку, ко је видио њезину силну а тако без трага разностручну радњу, ко је сазнао, да материја није подложник духу, него да је једнака с њим, ко зна, да су њих двоје тако потребни једно другом, да једно не може бити без другог, и да је материја носилац вас колике духовне снаге, вас колике величине човјечанске и земаљске; тај ће може бити онако исто одушевљен бити за материју, као и један од најодличнијих испитавача наших, који је рекао, „да је и само поштовање материје — увреда њојзи, и да је и то мало.“ Ко понижава материју, тај понижава самог себе и све створење; ко злоставља тијело своје, тај злоставља и дух свој, и ако може бити у лудом заносу свом мисли да му је тијем душа нешто добила, она му је на против много изгубила. Материјалисте — често ће те чути ову ријеч, којом као с неким презирањем, крсте оне људе, што не хоћаху онако госпоски презирати материју, него се упеше, да на њојзи и њоме ударе законе бићу и покажу снагу његову; што видјеше, да дух није могао створити овај свијет из самог себе, и да с тога није могуће са-

нати свијет само једнијем духом, без тачног познавања материје и закона њезинијех. Данас је име материјалиста у овој смисли — почасно име. Материјалисте и материјалистички природњаци — њихова је заслуга, што се човјечански род, сазнавши једном законе материји, једнако подиже и што ће се све више и више подизати, — њихова је заслуга, што се ми данас, опростивши се окова теже, утркујемо по површју земље са брзином вјетра и што се у најудаљенијим мјестима разговарамо тако брзо, готово као мисао што лети. Пред оваким дјелима мора умукнути свачија завист и злоба, а прошла су времена, кад је људима више вриједио свијет, што га је фантазија лажно цртала, него прави, истински свијет.

У средњем су вијеку тобожње слуге божије тако далеко тјерале, презирући материју, да су злостављали тијело своје, ту племениту слику природну. Једни се распињаху на крстове, други сваку муку мучаху; читаве чете бичкијаша идаху унакрст земљом, показујући јавно голотињу своју, коју су сами исјекли и испробадали; гледали су на најпрепреденији начин да се опашу снагом и да буду добра здравља, да духу, којег су држали за нешто ванприродно, нешто што је самовласно од материје, да њему даду превагу над грешним носиоцем својијем. Свети Бернхардо, као што прича Фајербах, тако је покварио кус свој претјераном аскетиком, да је јео сало у мјесто масла, пио уље у мјесто воде, а Ростан казује, како су у многим манастирима игумани и архимандрити више пута у години пуштали крв простим калуђерима, да би сатрли страсти, које сама духовна служба не може да угуши. Али он прича још, како се увријеђена природа доста пута светила и како је ово живо гробље често пријетило старјешинама својијем отровом и мачем.[1])

(Свршиће се.)

---

[1]) „Цијело ово острво (Капрарија),“ вели један римски књижевник у вријеме кад се заводило хришћанство у једну царевину, којој је суђено да пропадне и која је хитјела к пропасти својој, „насељено је или још боље нагрђено је људима. Они се зову калуђери или пустињици, јер живе самохрани и не желе имати свједока дјелима својијем. Они се клоне среће, бојећи се да је не изгубе; и да не би били несрећни, драговољно се бацају у наручја невољи. Како је гадан избор њихов! Како ли пометен ум њихов! Бојати се зала у животу човјечијем, а не моћи поднијети блаженства његова! Ово меланхолијско лудило или је пошљедица какој болести, или ове несретњико гони свијест о гријеху својем, те муче тијело своје мукама, што их рука правде шаље на робље, које ју је оставило.“ Види чувену „Историју опадања и пропасти римског царства“ од Инглеза Цибона, који

диму, а стране јој се сијају — букте ватром од запаљенијех дрвета. Ђурђен—орлићи жалостиво пиште, гушећи се у диму и пржећи се у ватри, а матори орлови јадовито кликћу и вију се по димном видокругу, не могући се одвојити од гнијезда, од дјеце своје. Дуго ће времена проћи, и Татарин ће их тући стрелом, тући пером из репова њихових, а Силистријанац ће пунити тоболац свој продајући тако драгу купљу.

IV.

Зачама Атаман Козачки на побједи и на плијену; зачама и Петричејко господар. Четири мјесеца трајаше плијен и весеље, бјеше вријеме кренути се границама Украјине: већ иду гласови: краљ Јан ослободио Беч, Мохила с коњицом козачком чисти Угарску од гада мусулманскога, Хан перекопски иде с педесет тисућа из Србије на Буђак — истина разбијен, али опет силан. Велик, страшан мраз стегао земљу, иде снијег, крупан као лист, вије се по ваздуху, вије па падне, а сврх свега помор ударио па проређује војску. — Све то гледају вођи равнодушно, није њима стало до тога; Петричејко једнако пали и плијени земљу, једнако бије невјернике; Атаман подигао око и окопао се у долини Вальтрамбу, у несретној долини, у којој је Собјески два пут потучен био, једном као хетман, други пут као краљ. Козаци не милују калуђерских рупа, али што ћеш, така је воља оца Атамана: у војни скачи и играј како ти ваташка свира. У мирно доба старјешине суде, а у ратно — ријеч је Атаманова што и божија, главу да поиште, ваља ти је одмах дати. Већ двије недјеље дана како јунаци чекају Петричејка и стоје за њим, а смрт купи порезу своју, носи главу једну по једну. Атаман се наслонио на лакат крај ватре, Козаци не дижу буне, не вичу, али су тешко невесели.

Првијех дана треће недјеље видјеше стражари, који бијаху по брдима намјештени, како бјежи без реда коњица карабогданска, а за њом се натурили проклети Татари. Атаман уреди таборе и изиде у поље: поганци стадоше. Господар се склони у окопе са оно мало коњика што му бјеше остало — поганце зауставише Козаци и тога дана не би никака боја; само што је ноћу жагор у околу: крче кола вукући плијен, косе се клепају, пушке се потпрашају — јер чим сване ваља ити у бој. Снијег пао и земљу као павлаком покрио па сад пустио те цигани иду; подиже се око, остаци коњице карабогданске иду по сриједи, а и с једне и с друге стране иду Козаци подијељени у многе таборе; у сред табора силан плијен, а крајевима и спријед и остраг војничка

кола: на точкове се нахватао снијег па се окрећу као балвани.— Тако идаху долином за једно по сахата мирно, док тек угледаше с приједа хорде татарске на полумјесец разређене, обазреше се на зад, кад и отуд лете на полумјесец чаркације: расипа се крива пруга, постаје све кривља, састаје се и спаја крило с крилом, и тако опколише табора. Атаман повика: за оружје, браћо! напријед браћо! напријед јунаци! Залепрша се буњчук ханов; разви се и застава, као снијег бијела, засвира табаљшана[1]), просуше се на Козаке стријеле отровнице као дажд божији — просуше се и повађаше силно трупље јуначко. Козаци приклекоше за кола, наперише пушке самокресе, опалише, а густа равна линија на један пут пуче, раскомада се и начини стотину отвора. — Снијег се обоји крвцом јуначком, а покрише га изврнути кожуси. На ново се уредише хорде татарске, на ново поздравише таборе стрјелама отровницама, на ново грухнуше пушке козачке и на ново прште коло татарско; сто су пута ударили, сто су пута одбијени били. — Већ излажаху Козаци из долине, а крвнички Татари повикаше: — Алах! Алах! — и јуришише на таборе козачке; коњи лупише грудима о кола, лупише па оскочише и поломише се, а Козак опаливши пушку, дочепа косу, па њом или коња или поганог Татарина по врату и преполови их на двоје. Стадоше бјегати хорде татарске, али се Козак окрвио, па скаче из табора и кличе: — кољи, сијеци погапце! — И коњица карабогданска полетје у потјеру. Али Атаман угаси ватру, заустави дјецу своју; знадијаше он добро лукавство татарско, знадијаше угурсузлуке њихове, заповједи да се врате у ред и даље да иду. Изидоше из проклете долине са славом, али с грднијем губитком: пет тисућа јунака остало је на бојишту, већина плијена побацана је с кола, да се повезу рањени јунаци. Татарин је три пут толико изгубио; али његова сила расте, а сиромаху Козаку нигдје ни од куд; несретну долину попунише хрпе од трупова људских и коњскијех; тамо човјек јечи и бори се с душом, а више главе му орлушина оштри канце и чека док му душа изиде; ондје коњ липсава и страховито хрче, а око њега гавран поскакује и утробу му кљује; овдје глава козачка, ондје труп татарски без главе; тамо непријатељ непријатељу на смрти стиска руку, онамо свој својега гура; а снијегу ни трага у долини, тако се истопио од вруће крви и топлих трупина. (Свршиће се.)

[1]) Музика татарска од котлова. Уз хана је увијек био музиканат са сребрнијем котлом: кад удари у котао, то је заповјест, а кад се развије застава — то је знак да ће и хан бити у боју.

гола, ломна стијена облаже, замине се иза „Остра предгор ја“ залив као из мркле ноћи у рујну зору, из голе прозе у живахну поезију, из..... немогу даље, запе; рекао сам већ да нијесам песник!

Улазећи прелазиш између триста наклених жвала; на десну поникла из мора тврђа „Мамула“; на врх остра предгорја друга се упарадила су три батерије, једна изнише друге; а сврх Роса трећа; — све готове само — да смрт сију. Ал' се изнад друге узвисио фанал па још издалека уморном путнику маше, да их се клони.....

На десну лежи на врх полустрва Луштице Росе, мала варошица, а некад знатни град, што га Сарацени разорише, а на леву окрени се и видиш Суторину, и одма су ти насиља турска пред очима, што ти браћа од толе до Дунава на свом дому подносе; видиш, ће се још превија кобни полумјесец на српској земљи а покрај толико мишица српских; ал' те нешто тјешн: диже се уз тај барјак један крај турске куле, што је у посљедњем устанку те мишице розорише, најтврђи сведок, да нијесу те мишице у робству малаксале, да знају што је њихово.....

Кад дођеш на сред залива: очи, срце, ум, све ти је препуно: очаран си, незнаш што ћеш, ће ћеш прије, камоли чувства окренути. Од кршевитих голих врхова до ситног бијелог дијеска, што залив облаже — од високог веселог неба, до бистрог зеленкастог мора, све те занима. На триста завијутака извите обале; долинице, брежуљци, стране високих гора, застрте низком лозом, засађене једром маслином, по којима се разасуле куће, као лабудови, — подножје је високим голим врховима, над којима се бијели по ћекоја црквица, ће се попела притиснута која душа, да је ближе Богу, да му открије срце, да одане.....

Но уз то већ после четири сата непрекидне вожње од Гружа пристане парњача на Мељину.

Мељине су пристаниште са огромним „лазаретом,“ капитанатом пристаништа, санитетом и доганом. Има неколико кућа, дућана и једну кафану, а лежи на подножју једног брежуљка између друга два. Онај на десну пружио се управ до града Новога изкићен високим дубљем, тананим јабланом, једром маслином и сваковрсним воћкама, а застрт башчама и виноградима, а у сред те дражести горди се поносито уз висину један храм божји, су два друга смјерна и су неколико још смернијих ћелијица — то је бокешка света гора, Фрушка гора, — бокешки Јерусалим — гласовити манастир Савина!

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

Тек што Јанко последњу реч изговори, ал' му севну поглед као муња из ока, као да хтеде сатрти невидљивог душмана, и истом брзином потрње пиштољ, којег је носио уза се. Ал' пре него што имађаше каде да га напуни, пуче нешто баш за нама; ми скочимо натраг и опазимо Мехмеда, који са севајућим очима и разбарушеном брадом претећи подиже против ајдука оружје, које се још димило.

— Псећи ниткове! — викну Мехмед гласом који је од беснила дрктао; — ево ти последњи дуг Османлије?

Наш горостасни пуковник одмах се ставио између оба противника. У жестини, којом је Мехмед нишанио, тане је само окрзнуло образ Јанку и ударило је у врата иза његових леђа. Један само поглед и Јанко се одмах уверио, да овом изненадном нападају, чијег жртва у мало не постаде, никакви други узрок не беше, него лична мржња кавазова; а уједно је видио, да ми нисмо дали повода том мучком нападају. И у најжешћој страсти умео се Јанко уздржати, и место да је пиштољ опалио на свог непријатеља, метну га сасвим ладнокрвно на сто, и изчекиваше, како ће се тај призор свршити, и то с таквом мирноћом, као да он у томе није ни био помешан. Напротив наши башибозуци чувши пуцњаву пођипаше и листом појурише овамо, те се учтиво у даљини понамешташе: изненађени викали су и беснили су. Пуковник беше у јарости.

— Драги Л . . , реците тим проклетим угурзусима, да ћу првом протерати тане кроз главу, који дарне у оружје. А ти, окренувши се кавазу, — руку ти одсекли да бог да! — како си смео у мом присуству пуцати на човека, чији смо ми гости, док смо у његовој кући? Знај, да не пратиш пашу, и да ти није слободно „по турски" вршити правду, већ да си подчињен француском официру, од кога имаш заповести примати и уважавати, ако ти је мио живот. Уклони се, те зафали твојој неогрјанности, што каштига није другчије испала!

— Машалах! Ко слуша повинује се, одговори Мехмед у свој повинности метнувши руку на чело.

— Оправите ту чету, — рече ми пуковник, показујући очима на башибозуке. — Ти видиш, рече он окренувши се Јанку, да нам се смеш поверавати, као што се и ми теби поверавамо. Ја би имао право, да те због твог понашања позовем на одговор, јер ја сам савезник турски, данас твој непријатељ; ал' ти ми се чиниш да ниси злочинац, већ човек, кога је освета на злочинство навела. Осим тога ја сам твој гост, а по су-

дија. Ако си још кадар, да саслушаш глас савести, онда нека те она казни а не ми.

— Чуј, пашо, рече Јанко с достојанством и пруживши свечано руку; а и ти, ефендија, чујте обојица, што ћу да вам кажем, и саслушајте речи човека, који вас неће преварити. Ви сте Французи; у вашој земљи има закона, који казне насиље и вероломство, који уважавају тужбу сиротиње, и који казне неправду моћног. Никад не траже варвари да вам отму жене из собе, ваше кћери из руку матера, да вам најсветије на земљи оскврне и најчистије обесвете. Никад нису муке ових јадних жртава напуниле вашу кућу жалошћу и срамотом, нити вам окаљаше огњиште невином крвљу. Песница злотвора и насиље, сазревши у крилу душмана, није вам име обесчастила, није вашем срцу донела смрт, пре него што је куцати престало... Ето, странци, то све Турци мени учинише! Будите судије међу нама, посмотрите злочинство, па онда одредите каштигу. Ја сам се у овом селу родио, али моја је породица из Трнова, главне вароши наших последњих краљева. Онде је мој отац врло вешто ковао оружје, а паша од Видина, чувши за њега, постави га у Сребрњи за надзорника над онима, што копају олово и сребро. Богат и први између наше раје, мој отац само је на то мислио, да ме начини слободним човеком· И зато није дао, да се у варошима васпитам, где би за рана научио клањати се турском деспотизму; већ чим сам знао разликовати десну руку од леве, послао ме је у манастир Карликов, где триста калуђера живе у светињи по старом бугарском обичају. Овде остадо до 18. године, сачуван од непријатеља моје вере и племена ми. Нешто сам мало учио богословију и друге науке, али сам научио скоро сваку врсту оружја употребити, и коње јахати. Но чим је мој отац приметио, да ми калуђерски живот не прија, одведе ме на једно добро код Разграда, где сам био надзорник над ергелом, и ту останем неколико година, слободан као ваздух, нити сам знао за радости и жалости кућевног живота. Турке нити сам мрзио нити сам их волео, јер сам се с њима само по вашарима састајао, где сам коње продавао; кад сам свршио пазар а ја новце у џеп, не хајући је л' купац био Хришћанин или муја. Кад и кад су ме посећавали момци моје вере и ишли смо у околна села. За време жетве наиђемо на гомиле од жетелаца, с којима смо онда целу ноћ пили, певали и између снопља играли. Премда сам већ постао зрелим човеком, радо сам се проваћао, али нисам још знао, да има на свету и других страсти. Кад сам тако уз тамбуру бугарске песме певао, примећавао сам, да су ме девојке радо слушале, а кад на мене дође ред, да поведем коло, никад се нисам страшио, да нећу наћи девојче, које ће са мном коло водити. Једанпут дође кћи једног ајана на такво весеље, и чим је опази, све сам друго заборавио. Како сам је опазио, стадоше ми очи од њене лепоте, моје срце пође за очима, а кад сам неколико речи с њом проговорио — одмах сам сазнао, шта је љубав, Боже, што није то срце

још онда последњи пут закуцало! Ја бих био мртав, пехар среће тек што би се дотакао мојих усана, а отров не би се слио у моје груди. Био сам млад, и мислио сам само на живот како да га уживам. Марица, тако се звала кћи ајанова, имађаше тада петнајест година, беше лепа и поносита. Ја сам је обожавао искреношћу првог млађаног жара: ми се једно другом на веки заверисмо, да ћемо се узети и уживасмо срећу као анђели. Отац ми умре већ у годинама, а ја одем у Сребрњу и будем једногласно изабран да примим његово званије и дужности као чорбаџија. Ту сам први пут познао Турке и увидио, каква је разлика између раје и османлија. Час сам имао да прегледам рачуне порезничке по налогу мојих земљака, час сам их морао заступати на суду пред пашом, и ту сам често морао за њи претрпити свакојаке неправде, беснила и насиља. Тада сам сасвим увидио, што ви слободни хришћани никад нећете ни појмити, ни увидити: да у овој земљи свагда влада право победитељево над подјармљеним, и да је оно према јадним бугарским хришћанима једини закон турски. За нас би боље било робство; јер роба ако и туку и у јарам упрегну као псето, бар га његов господар рани. Слободан човек живи под закриљем закона, који га штите, али ми, бедна раја, живимо у страху ма да нисмо робови, сами себи остављени, а нисмо слободни; данас уживамо плод нашег зноја, без да се сутра смеш надати, ништа не можемо стећи, од чега би ми били сигурни господари — ми смо деца лишена насљедства у породици хришћанских народа.

(Наставиће се.)

Књижевне белешке.

* Добисмо: „Rečnik lěčničkoga nazivlja. Sastavio Jovan Dežman.“ Трошком југословенске академије знаности и уметности. У Загребу 186[illegible]. Писац наводи, да само онај може просудити колика је мука писати речнике, који се таквим послом бавио. „Мени је“, вели, „био тај посао три пут тежи, јер нисам могао ходити утреником, већ газити стареником, ил' сновати нове стазе.“ Ми му то потпуно признајемо и поздрављамо га на пољу, које је у нас мало или тако рећи ни мало обрађивано.

* Милан Андрић позива на претплату на књигу: „Јесењи дани“ У тој ће књизи бити приповетке и новеле, изнеће 8—10 штампаних табака мале осмине на најфинијој министарској хартији и цена јој је 80 н. а. вр. Претплата се шиље или самоме писцу у Бају, или уредништву „Змаја“ у Пешти“ „Виле“ у Београду, или уредништву овога листа.

* Стиже нам: „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Књига IV. У овој су књизи ови саставци; 1. Покрет на славенском југу концем и почетком XIV. столећа. Од дра Фр. Рачкога. 2. Почетне скупине

сугласах хрватских и србских. Од М. Хатале. 3. Приправна радња за географију биља у троједној краљевини. Од дра Ј. К. Шлосера. 4. Књижевна обзнана: Критика о складњи Петра Будмана изашлој у Бечу год. 1867. Од А. Вебера.

* Изађе: „Србски Летопис за годину 1866. Година XI. Књига III. Издаје Матица Србска. Уређује А. Хаџић.“ Овај је „Летопис“ донео ове чланке: I. Нешто о кроници деспота Ђорђа Бранковића. (Прилог к србској историографији.) Исписао Иларион, монах. II. Словенски музеум. Мисли о потреби научнога средишта за сваколика словенска племена. Написао др. В. Богишић. III. Димостен као говорник и државник. Од дра Јована Туромана. IV. Жонидба у погледу психиском. Од * * V. Прилози за повесницу српског народног покрета г. 1848. VI. Критичка покушења у периоду од првих седам векова српске историје. Од К. Николајевића. VII. Радња српског народног сабора године 1865. VIII. Пословице. Коло дванаесто. Од * * IX. Радња „Матице Србске“ г. 1866.—„Србски Летопис“ за год. 1867. и 1868. изаћи ће на једанпут.

Гласник.

* У овогодишњем програму ц. и кр. државне велике гимназије у чешком граду Јегру печатао је управитељ Антон Фринд хисторијску расправу: „Der Banus (?) Graf und Despot der Serben und Raitzen Georg Brankovič als Bewohner von Eger.“ У тој расправи најзанимљивији су за нас изводи из тако назване и код нас (у Београду и Карловцима) познате, али још неиздане минетијеве кронике, т ј. кронике коју је саставио Ђ. А. Минети, градски већник и господар од куће, у којој је Бранковић последње године свог живота провео.

* За надзорнике овоме листу одређени су за два месеца која долазе ови одборски чланови: Александар Гавриловић и др. Јован Туроман, а за заменике им ако не би могли тај посао вршити ови чланови: Ђорђе Рајковић и др. Лаза Костић.

* На једном састанку одборском „српског ученог друштва“ у Београду читан је предлог ред. члана Јована Бошковића да се друштво прими издавања дела пок. Јована Ст. Поповића за које нуди рукописе удовица покојникова. Јован Бошковић саопштив списак још не штампаних дела пок. Јов. Ст. Поповића предложи, да се издаду критичка сва дела Јов. Ст. Поповића, да се на то састави особити одбор у ученом друштву, и да се за почетак тога посла потребни новац прибави приватним путем. Уз то је Јован Бошковић разлагао о потреби народне библиотеке српских и хрватских писаца и преводилаца, за коју сад нема изгледа да ће се моћи издати, а нема изгледа понајвише из материјалних

узрока. Него Јов. Бошковић мисли да би критичким издањем свију дела пок. Јована Ст. Поповића ваљало да друштво да углед и прештампавања и да покаже потребу и начин издавања народне библиотеке српско-хрватске. Предлог је у одбору усвојен и предат на размотрење литерарном одсеку.

Смесице.

(Човек — пред фотографом.)

„У срцу се греси роје —
А осмех на лицу;
Фотографе, справе твоје
Невиде — убицу!“....

Покажи ми слику, па ћу ти рећи, да л' си сујетан.

Слатка „всјаческаја сујета,“ ма је како забашуривали — пред фотографом образину скида, те показује своју ништоту. И само спремање, приуготовљање — већ је карактерично. Ту ти се, боже мој, кинђури и гизда, као да ће царски праг да се прекорачи; племенити“ момчићи, „јуноше благонадеждне“ кудрају косу од чуда, и облаче по најлепше руво, у коме се крећу — ко да није за њих кројено. Неки „свечан страх“ све то издејствује. Па онда онај тренут, де се пред помодном „латерном магиком“ седи, а фотограф брижљиво и учтиво налаже, да се овако или онако намести — најери.

Они, који се у животу никад неосмехнуше, ушињу се, уче се да се на слици бар смешећки сродницима — или свету покажу; а и фотограф им то налаже, кад им вели, „покушајте само, драги мој, или дражајша моја, покушајте само, видиће те: да ћете много лепше.....“

Обрлаћеној муштерији наравски да је не мило, кад се за тим на слици крива носа опази што долази — од силног смешења! Сујета се тако свети својима верним, који би хтели, да су лепши, него што су. Кад би нешто вредна редуша свој свакидашњи свет у слици оличила, зар јој не би боље доликовало, него кад се нађе у парку шарених, те се чини, да јој водоскоци на главу падају! Зар јој не би боље доликовало, да мирно у свој свакидањи столић с рубљем погледа, него што се смешећки загледала у албум, ко да би хтела да и неме слике у њему — насмеши!

Ал' шта ћемо! Незналица радо, врло радо дочепа какву књижицу, или књижурину само да „учено“ у слици изгледа; а овамо с носа му читаш, колико је куцнуло.

Поносити штуцери најере главу на десно, да им се леви брк, који је дужи и углађенији од десног, боље опази и „бевундерује“; а слатке помодарке опет на лево, да им божанствени младеж на десном образчићу

„свако“ угледа. Ала је красан брк у оног штуцера, боже! ала је диван младеж у ове помодарке! Нека лепојка — favete linguis! — тако се смеши, да и заборави да је крезубава; тек на слици кад се опази види шта јој сујета нанесе... дрхће... плаче и шта ти ту још нема! Знадем једну бабу, којој светац беше сваки онај дан у ком се фотографисала, или као што она вељаше: „фортографирала.“ Неки необичан страх душом јој овладаше свагда, кад се на тај посао спремаше. Ту ти је косу глацкала, ту ти се на огледалу приуготовљавала — да већ мислиш: сад ће се помладити!

Тек што фотограф изусти: „пазите, сад ће!“ а она задрхће, срце јој заигра, трепавице убрзају.... Неверујете? Ено погледајте јој, погледајте слику: така је, као што вам је каза — још укочепија!

— Неваља фотограф! Виле га однеле! Шта, зар је ово мој нос? Гле, како се отромбољио! Шта, зар су ово моје очи? Ух, гром га спалио, да би л' га спалио! Па зар је ово моја рука? И у з'о час! и т. д. Тако веле бабе; а шта лепушкате моме — можете мислити!

Тако знадем и једног брацику, који пре но што фотографу „одлети“ сву варош оптрчи и све излоге прегледи, не би л' који „екстра штелунг“ пронашао.

Други галантоми опет све што год имају и што се понети даде, понесу, и на углед ставе. Преко столице виси им огртач; на столу шешир, крај њега штап, а до њега рукавице. Често — заиста често — немају, сата, а хтели би, да се чини да га имају. Лако је поможено. Ланац — ма и од олова — обесе око врата (још га пусте да мало и лекеди) а у џеп — локотић од сандука. Шта им је стало — фотограф не продире у џеп! Прстење све се блиста; стакло је ту на цени.

Па онда има вам девојана и момчића, који сваког сезона бар по једаред фотографа потражују. За бога, треба да им се свака одећа види. Тај свет се за „свет“ облачи.

Госпође — да кажем даме — никад у животу хата не узјашише, ал' код сликара смелости и сувише! Ох, како поносито седи! а вранац се забленуо у — тарабу. По кадкад се и коњ нађе у — салону.

Друга се опет завалила у наслоњачу, а за леђима јој — планина стражари, поток жубори....

То је баш: естетико, естетико, нигде те не било!

Једном речи, узмимо неколико слика, погледајмо их боље, него што оне нас гледе, па ћемо познати, да се лудост и без свеће налази.

Нека нико не рекне, да је сујета не обична; код једни је болест, а код други мода, а то је опет једно: јер је мода болест!

Ђ. Г.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЈУЖНИ СЛОВЕНИ И ИСТОЧНО ПИТАЊЕ. Штампарија Николе Стефановића у Београду. На 8-ни, 37. стр. (Дело је посвећена цјењеном господину А. Орешковићу врлом поборнику југословенских тежња и њихове слободе.) Стоји?

КРАЉ ДЕЧАНСКИ. Од П. С. Срећковића. У Београду, у државној штампарији 1868. На 18-ни, 1. л. 24. стр. (Овај је чланак прештампан из „Виле.") Стоји?

БЕСЕДА говорена 30. маја у вознесенској цркви на опелу убиене г-ђе Анке. На 8-ни, 1. л. Стоји? („Вила.")

ТУГОПОЈ на смрт Михаила М. Обреновића III. књаза српског падшег од разбојничке руке 29. маја 1868. године у тончидерском кошутњаку. Спевао Ф. Г. Штампао А. Андрић трошком смедеревске општине. На 4-ни, 2. л. Стоји?

БЕСЕДА коју є говоріо архіепископъ београдскій и митрополитъ српскій Михаилъ на парастосу княза Михаила Обреновића III. 8. Юлія 1868. године, у саборской београдской цркви. У Београду у државной штампаріи. 1868. На 8-ни, 2. л. Стоји?

ДЈЕЛА СЛАВНИХ ЉУДИ. Укратко написао (за српску младеж) Јован Шарић, свештеник. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 2. л. IV. стр. 56 стр. Стоји?

БЕСЕДА коју је говорио у Крагујевцу г. Др. Јовановић. На 8-ни 4. л. У државној штампарији. Стоји? („Вила.")

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

О трговини, од Јована Павловића. — Венци. Песма Јована Грчића. — Атаман Куницки, од Михајла Чајковскога. (Наставак.) — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. IV. Достојанство материје. — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице: Човек — пред фотографом. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 24. у новоме саду 31. августа 1868. Год. ш.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:	ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.	на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

О ТРГОВИНИ.

(Наставак.)

И заиста нашло се народних економа, који су се усудили потврђивати, да трговина није ни од каке користи за народну привреду, шта више, да јој је управо од штете. Трговина, вели се, нит' што производи, нит' што прерађује, нит' произведеним и прерађеним добрима вредност повећава, и по томе је трговина за народну привреду непроизводна радња, а због тога, што увећава цену добрима не допринашајући ништа њиховој вредности, она је управо штета по народну привреду. Међу овим народним економима довољно је да споменем славнога американца Керија, који се у својој књизи: „о народној привреди и социјалној науци“ [1]) труди, да свом оштрином америкапског ума састави систему, по којој би се поље привреднога рада људског локализовало на извесне народне средсреде да би се на тај начин избегла потреба трговине. Исти Керија има свога пророка у Европи, а то је професор Диринг у Берлину, који се свом снагом труди да помоћу Керијевих идеја из темеља обори досадашње теорије народне привреде, и да на место њихово постави систему Керијеву. [2]) И заиста, кад се човек постави на гледиште идеала, па не обзирући се на стварне односаје народа и земаља допусти фантазији да она гради утопије од народне привреде и међународног обрта, онда признати мора, да се ништа лепше замислити не да од таквога стања друштвеног, које би без сумње близу било стању рајском. У таком стању друштвеном, где би се сва радња људска

[1]) Carey, Lehrbuch der Volkswirtschaft und Socialwissenschaft, стр. 125.
[2]) Carey's Umwälzung der Volkswirtschaftslehre und Socialwissenschaft. Zwölf Briefe von E. Dühring.

„локалисала на мале центре“ живео би потрошник одмах до производника, ништа се не би куповало да се опет продаје, него да се одмах употреби или потроши, што би се у тим „локализаним центрима“ произвело, то би се морало ту одмах и потрошити, свашта би и у свако доба било на руци, и на тај начин постали би трговци излишни. Тако умствују неки народни економи, који за љубав оригиналности не маре што ће постати апсурдни. Но да видимо како ово питање збиља изгледа.

Право је рекао један наш врло уважен народни економ, да је могло бити некада време, кад је човеку ваљало само родити се па да живи. То време и то стање, ма се оно назвало и рајским, није се могло много разликовати од животињскога; у томе стању наравно је могао човек бити не само без трговине, него, барем у тропским пределима, и без икаквога рада, јер ту је доста било узабрати готов хлебац у виду банане с дрвета или убити коју дивљач и нахранити се њеним месом па бити задовољан са својим животом. Но човек отимајући се од првобитнога стања, од животињства, почео је удруживати се себи равнима, и то је био први корак његов к човештву. Временом осетио је преко нужне потребе, које су одговарале нежнијој организацији његовога тела, и које је морао подмирити по самом нагону свога самоодржања. Што су потребе веће и интензивније бивале: то су људи све већма принуђени бивали да се удруже; најпосле се осетило, да сваки није кадар да подмири све потребе своје и ту је постала нужна услуга људска; услуга се не чини бадава, него опет за неку услугу, и ту је први почетак размени; за тим се почеше према потреби мењати ствари једна за другу: које имао залишних шљива, а није имао брашна, тај је давао шљиве за брашно ономе, који је имао брашна а требало му шљива. Ту је први почетак трговини, наравно натуралној трговини, јер још није било општега мерника за вредности свију ствари, није било новца. Тако је сама собом природним путем постала трговина.

Има других народних економа, који не одричу потребу трговине, али ипак веле, да је она само нужно зло. По моме мишљењу, што је год нужно, не може бити зло него мора бити добро; може се рећи и за државу, да је нужно зло, па је опет зато добра држава велико добро за људе; и закони су нужно зло, па ко би одрекао добрим законима благодетно дејство на народ? Тако се и за трговину, која у појединостима без сумње може бити штетна по народ, у главноме не може рећи да је зло, нити се може помислити друго стање осим животињскога, коме не би требало трговине.

Из свега наведенога видимо, да трговина није измајсторисана

појава међу људским радњама; него да је природном нуждом постала и развила се у радном друштву људском.

А ко би у данашње доба при оволикој популацији светској и при толиким потребама људским хтео потврђивати да је трговина излишна, за тога би се морало посумњати да је при чистој свести. Разноликост земље у њезиним производима, разноликост климе у разним појасевима земаљским, разноликост људске нарави, обичаја, изображења и т. д. — све је то узрок грдној разноликости у потребама људским, све то нужним начином изазива међународну поделу рада. Ни једна земља, ма она најобилније обдарена била природним даровима, није кадра данас производити све што је од потребе народу, који на њој живи; ниједан народ, ма се он на највишем ступњу привреднога савршенства налазио, није у стању сам собом подмиривати све своје потребе. Свака земља или барем сваки појас земље има своју климу, свој особити хемијски и физикални састав, своју флору и своју фауну; сваки народ има своја особита својства, своје особите способности за рад, и по томе народи су природном нуждом одређени да једни друге допуњују, и да своје привреде саставе у једну велику општу светску привреду. Привредна радња свакога појединога оснива се на привредном деловању свију за сваког. Сваки народ, сваки појединн човек, дужан је према могућству и према силама својим да ради за цело човечанство. А трговина је оно деловање, које све радње људске и по томе цело радно човечанство подржава у живој вези. И *ту баш лежи главни цивилизаторски космополитски значај трговине!* Трговина зближава народе, саставља земље, открива нове светове и у овима нове производе, прихвата потребе људске и труди се да их подмири, ублажује међународне антипатије и суровости, распростире естетичан укус и благост нарави, шири изображење и по оним местима, где тога дотле није било, па ако се услед тога и догоди, да понеки народи изгубе стару своју простоту нарави, ипак се тај губитак лако накнади устострученом осталом снагом народа. Човек се подиже тарењем духа о дух, и весели морамо бити кад помислимо, да су многи народи, који пређе усамљени и изолирани животариште, трговином увучени у опште радно коло човечанства. У осами не може народ да се развије, него у радној задрузи светској; отуда благодетно дејство трговине, која све веће и веће кругове света опасује. Где трговина цвета, ту је и опште народно благостање у цвету, ту је и живот човечији угоднији; помислите каква је разлика између живота једнога Индијанца на Ориноку и између „комфорта“ једнога Енглеза; у какву

је пустош претворио фаталистични Турчин негдашњу културу земаља око средоземног мора, докле је енглески пуританац у обилно богатство претворио сурову земљу хладнога севера; где се пре 200 година једва једно милијон Индијанаца потуцало, туда сад до 40 милијона северних Американаца, као што они сами кажу: goahead, т. ј. стрмоглавце јуре у напред. А то је поглавито уредила особита трговачка даровитост тог народа.

Трговина даје особит полет народној привреди; она саставља производство с трошењем, подржава живу свезу између једнога и другога, и на тај начин оживљава и једно и друго; без ње морала би подела добара малаксати и сасвим престати, а кад ова престане, онда престаје и производство и трошење, онда управо престаје сваки привредни рад људски, и човечанство морало би се опет повратити у старо варварство. Трговина је по томе десно крило народној привреди и просвети људској.

Но свака ствар мора имати своју сенку, па што је већа која ствар, то јој је и сенка већа. И трговина, као и свака радња људска, није без мана, шта више, она као да има највише мана међу радњама људским; она сама по себи, апстрактно узевши, нема мана, него јој мане долазе од људи, који се с њом занимају, и који су по природи својој погрешљивости изложени. С тога многи знаменити мислиоци двоуме о корисним по народ последицама од цветне трговине. Тако Бекон, славни шотски философ мисли, да у младићским државама цвета оружје, у зрелим литература, а у пропадајућима индустрија и трговина. Енглез Davenant опажа, да се трговином истина богати народ, али да се с њоме увлачи и раскош, грамзивост, себичност и превара, да она обара врлине, и да најпосле доводи до спољашњег и унутрашњег ропства.

Кад би то све било истина, онда ја не знам, ко би се подухватио да пише апологију трговини. Али кад се у спорну ствар мало дубље погледа, онда она изгледа са свим друкчије.

Нема сумње, да сваки народ, као и сваки други организам, у свом нормалном развитку мора достићи своју кулминациону тачку. Простота нарави, коју налазимо на првом степену народног развитка, мора наравно да се изгуби, чим народ дође у додир и у тарење с осталим народима, који стоје на много вишем степену изображења; у том критичном стању прелаза нема сумње да народни живот мора неке болести да претрпи, но народ, који је сам у себи здрав и који има јаку основу народнога живота,— тај ће народ и те болести претрпити и ступити с пуним здрављем у коло човечанства. На место старе простоте нарави, која

се изгуби и која никако није идентична с благошћу нарави, наступа сад права човечанска благост нарави, која тако добротворан уплив има у породици, у општини, држави, у друштвеном и јавном животу и у васпитању. И ту опет видимо, колико трговина доприноси к унапређењу народном; а што се ипак, и то код народа с највишим изображењем, догађају дела, која показују крајњу, управо животињску суровост нарави, ваља помислити да ће таких појединих прилика увек бити и да царство анђеоско на овоме свету никад наступити не ће.

(Свршиће се.)

УБИЈЕН ГОЛУБ.

(Из поштовања гђи Јулки Миличевића у Бечу.)

I.

Девојчица уранила
Голубове рани,
Око ње се начичкали
Гости одабрани.

Па јој гучу: добро јутро!
Па јој шапћу: хвала,
Штоно си нас тако рано
На доручак звала!

А њојзи је мило, мило
Што им прија рана;
Па их оком љупко броји:
Ал' — нема гаћана!....

„Де си, браца? пи, пи, пи, пи!"
Браца не долеће;
А сво јато к'о да збори:
Долетети неће!...

Ведро чело цуре миле
Облаком се мути;
Срце мало задрхтало
И поче да слути:

„Синоћке сам пушку чула
У лиснатој дољи...
Што ћу, Боже, ту је можда
Издан'о у бољи!...

Ко ми уби тицу моју,
Милога гаћана:
Јадовао — бог би дао —
Сву годину дана!

У пољу му не родила
Шеничица златна;
А на дому не имао
Ни крпице платна! —

Не грлио милу своју
— Небила без мане! —
Јест, баш желим! па нек' више
Не мори гаћане!"...

Тако хитра изговори
И убриса лице,
Јер га сузом оросише
До две љубичице.

А јато јој жалостиво
У висину прну:
С бели крили да однесе
Невољу јој црну...

II.

„Добар вече, зоро моја!“
— Гле, ко доне Тошу? —
„Ти баш вредна; а шта шијеш?“
— Брату моме пошу.—

И момак се загледао
У прсте јој мале;
„Није чудо, ружо моја,
Што те одсвуд' хвале!

Па кад си ми вредна тако
Да ти нешто дадем:
Једно красно перо, ево
Ту га баш имадем“ —

И с шубаре перо скиде
— Ко сребрна грана —
„Синоћке сам баш убијо
Нечија гаћана...“

Још делија неисприча
„Збитије“ лагано,
А девица цикну јасно,
Цикну уздрхтано:

„Јо, жалосна! ти си дакле,
Што ми тицу свлада,
А ловца сам — тешко теби —
'Вако клела млада:

Ко улови тицу моју,
Милога гаћана:
Да Бог да се — оженио
Кроз годину дана!

У пољу му свуд родила
Шеничица златна;
А на дому увек имо
Тушта гламка платна ..

Тај грлио милу своју,
— Била му без мане! —
И ловио кад год хоће
Крилате гаћане!“...

Тако цура; а момак је
Стиско око паса,
Целиво јој усне слатке
Разум'о им гласа...

А ја више не спомињем
Голуба — ни крило, —
Већ ћу само да вам рекнем,
Шта је даље било.

Није прошло — верујте ми! —
Ни година дана:
Голубица одлетила
Код свога — гаћана!.

Родаун, 24. јула 1868.

Грчић — Миленко.

АТАМАН КУНИЦКИ.

Од Михаила Чајковскога.

(Свршетак.)

V.

Приминше се табори Каравлашке — земља опустошена, снијег покрио згар и пепео, свуд је пусто и равно; али нигдје ни једног села ни једног футора[1]); ни једног дрвета за огњиште, ни

[1]) Властелинова кућа.

једног зрна хране; само трагови звјерака испрекрштали ту бијелу степу, а Татари се деру као галебови, савитлају у наоколо и бацају стријеле напојене отровом зеленбаћевим. — Глад, зима, помор и стријеле перекопске десеткују јуначку дјецу: бацају кола и богати плијен путем, крвљу посипљу траг повратка својега. Атаман гони јаде од себе; као дјецу, тако он чува војску своју, помаже је и храбри, као вођ сјетује и надгледа је а као козак бори се. Чапка његова као решето — сва изрешетана стрјелама, бурка као протак — сва испробијана, а тијело, као чудом божијим, не прима на се ране.

Минуше Каравлашку, пријеђоше Муљтане и Буђака се примише, а Татарин им и дан и ноћ не да мира, једнако их напада. Ако и јест остало само пет стотина јунака од оне дивне војске украјинске, онако силне и храбре: опет поганци не смију да ударе прси у прси, него само из далека чаркају и стријељају. Наука из несрећне долине не би узалуд: кад се дохватише кодемскијех брда, харамије се татарске одвојише и нестаде их у пространим степама. Петричејко оде са својом дружиницом пут Каменице, а атаман с једва три ста Козака окрете у Украјину. — Јаше јунак а уздише, вељи су га јади опхрвали; вранац му оборио главу па ноздрама снијег растура и потмуло јечи. Није то добра коб, јер је коњиц атаманов чио и ватрен, мора на несрећу да коби.

Иза Камјонке сретоше прве страже курење запорошке; мучки се поздравише браћа, нити једни питају нити други казују како је било на војни, само сатник предаде атаману књигу од старјешина, која му вељаше да одмах иде к Бијелој Цркви. Атаман, силан господар војсци за границом, чим ступи ногом на Украјину, одмах се у свему покорава вијећу старешинском. У књизи не бијаше ни пријетње ни укора кака, и опет Куницкога прође дрхат кроза све тијело; вранац се спотаче два пут узаманце и умало што не скрха и себе и господара. По селима украјинским изилазе сељаци да поздраве оца атамана; али кад угледају гомилицу јунака јадних и мучнијех, као да су дошли с онога свијета, у мјесто веселијех пјесама роне сузе низ образе, у мјесто да кличу од радости, а они руке ломе. Стигоше у Бијелу Цркву; народ их не дочека, само неколико старјешина разредише војнике по домовима, а један одведе атамана у избу, гдје бјеше сједница и гдје старјешине вијећаху.

У наоколо, на клупицама, сједе старци у кожусима и под сивијем чапкама; на сред сриједе сто, на њему часни крст и

свето јеванђеље, а у куту сједијаше архимандрит у црној раси. Уђе атаман, поклони се и рече: — Господо старјешине, ево сам дошао да чујем вољу вашу. — Оче атамане — рећи ће му један од старјешина — куд си дио војску украјинску? гдје си затрьо цвијет од козаштва? — Господо старјешине — одговори атаман, скинувши чапку и стојећи гологлав — у сриједи — човјек расте кад помисли на јунаштво козачко, а срце му пуца кад се сјети погибије наше; попаљени и поништени градови и села, становници двају држава у мливо сатрвени — ето то су дјела наша! помор, глад, зима — то сатари војску нашу, така бјеше воља највишега а моја несрећа. Бог ми је свједок и ево живијех јунака, да нијесам крио прсију својијех, да нијесам жалио деснице своје на обрану козаштва. — Можеш ли се заклети на то? — запита га онај исти старац. — Заклећу се — рече му атаман. — Ту архимандрит стаде читати заклетву, а атаман, клекнувши и цјеливавши часни крст, закле се муком христовом да ће говорити свету истину, па онда устаде и испријовједа од почетка до краја све што се десило у тој несретној погибији. Старци плачу и климају сиједијем главама од веље жалости, а кад атаман доврши, отидоше у другу избу. Оста атаман сам самцит, оборио главу к земљи, наслонио се на сабљу па стоји непомично као кип какав. Не би дуго, а отворище се врата, и вратиће се вијећници, а један ће од њих узети ријеч овако: — Не криве те старјешине за погибију, не мисле да си страшив био — нека је слава јунаштву твојему, нека је част вјерности твојој; али да се не деси више никад у козаштву да се вођ врати без војске, као што се сад десило, вијеће је нашло да те смрћу казни. Мораш погинути од мача, оче атамане, али ћеш погинути с највећом чашћу и одмах ће се по смрти твојој изабрати нов атаман. — Куницки подиже главу, погледа мирно старјешине, па рече: — Господо старјешине! не мислим вам се молити — далеко је то од мене — нека буде суд ваш, али прије него умрем, желио бих видјети жену и сина, рад бих био благословити га. Дајте ми један дан, а доћи ћу вам тако ми ријечи козачке, тако ми своје атаманске ријечи. — Неколико гласова одговорише жалостиво: — Имаш врјемена оче атамане, колико год хоћеш. — Куницки им одговори: Што дуже, то горе, није ваљде одуговлачити што мора бити; доста ми је један дан, хвала вам и на том; у здрављу господо старјешине — изиде, узјаха коња и одјезди. — Плачу старци вијећници, тежак је то камен на срцу човјечијем: кад мора судити противу најдражих осјећања душе своје.

појава међу људским радњама; него да је природном нуждом постала и развила се у радном друштву људском.

А ко би у данашње доба при оволикој популацији светској и при толиким потребама људским хтео потврђивати да је трговина излишна, за тога би се морало посумњати да је при чистој свести. Разноликост земље у њезиним производима, разноликост климе у разним појасевима земаљским, разноликост људске нарави, обичаја, изображења и т. д. — све је то узрок грдној разноликости у потребама људским, све то нужним начином изазива међународну поделу рада. Ни једна земља, ма она најобилније обдарена била природним даровима, није кадра данас производити све што је од потребе народу, који на њој живи; ниједан народ, ма се он на највишем ступњу привреднога савршенства налазио, није у стању сам собом подмиривати све своје потребе. Свака земља или барем сваки појас земље има своју климу, свој особити хемијски и физикални састав, своју флору и своју фауну; сваки народ има своја особита својства, своје особите способности за рад, и по томе народи су природном нуждом одређени да једни друге допуњују, и да своје привреде саставе у једну велику општу светску привреду. Привредна радња свакога појединога оснива се на привредном деловању свију за свакога. Сваки народ, сваки појединн човек, дужан је према могућству и према силама својим да ради за цело човечанство. А трговина је оно деловање, које све радње људске и по томе цело радно човечанство подржава у живој свези. И *ту баш лежи главни цивилизаторски космополитски значај трговине!* Трговина зближава народе, саставља земље, открива нове светове и у овима нове производе, прихвата потребе људске и труди се да их подмири, ублажује међународне антипатије и суровости, распростире есгетичан укус и благост нарави, шири изображење и по оним местима, где тога дотле није било, па ако се услед тога и догоди, да понеки народи изгубе стару своју простоту нарави, ипак се тај губитак лако накнади устострученом осталом снагом народа. Човек се подиже тарењем духа о дух, и **весели морамо бити кад помислимо**, да су многи народи, који **пређе усамљени и изолирани** животариште, трговином увучени у **опште радно коло човечанства**. У осами не може народ да се развије, него у радној задрузи светској; отуда благодетно дејство трговине, која све веће и веће кругове света опасује. Где трговина цвета, ту је и опште народно благостање у цвету, ту је и живот човечији угоднији; помислите каква је разлика између живота једнога Индијанца на Ориноку и између „комфорта“ једнога Енглеза; у какву

стељу синчића својега, дотаче брком усташца дјетиња, оросн му лице сузом својом; Савица се трже и окрете главу. Куницки изиде брзо из ложнице, па корачаше мушкијем кораком по широкој избн. Пита га љуба: хоћеш ли јести што? он одговори: — вечерао сам код сусједа. — Па лези, те отпочини мало! — Не могу — ваља ми зором бити у Бијелој Цркви на вијећу старјешинском — задрхта кад то рече, па повика Јакова: — Коња ми седлај! — Којег, оче атамане? — запита слуга. — Вранац је се доста назобио, не ћу другога, нек ме и сада послужи. — И тада пољуби жену, огрте бурку, припаса сабљу, пошета још мало избом, погледа још једном зидове и ложницу своју. Анђа тешко невесела, главе дићи не може, а ноге јој клецају у кољенима. Заврза вранац пред кућом, атаман загрли љубу своју, диже је у вис, Анђа се приљепила за уста његова — на једанпут је пусти, јурну на врата и скочи на коња, а кад му љуба рече: — Врати се брзо, јер ми је тешко, врло тешко — одговори јој: — Ако Бог да, видјећемо се, па се више никад не ћемо растајати.

Сјети се сина, ободе коња, а сузе му покапаше бурку. Заман бије атаман чизмом и мамузом, заман шиба татарком канџијом; вранац оборио главу па лагано иде — не иде му се из села својега и све се обазире на њ. Куницки мисли а плаче. Нико га не види — могаше пустити срцу на вољу; није лако оставити љубу своју, јединца сина својега, очевину своју и славу атаманску па ити на онај свијет не знајући ни за што ни кроз што. — Могао је се машити Подоља и побјећи, али та је мисао далеко од њега — ријеч је атаманска света, а Куницки хоће да живи као атаман.

Већ је забиљежио дан поприлично. На тржишту у Бијелој Цркви скупиле се сједе старјешине, од погибалаца нигдје ни јечнога: тишина као у гробљу, а људи као убијени. Пред старјешинама стоји на два коца даска, а за њом роб Татарнин с великом палошином у руци. Вранац трчи у скок преко степе и донесе атамана. Атаман, миран, суморан, сјаха с коња, затури му вођице о облук, потапша га руком по врату у знак опроштаја и стаде на мјесто: — Господо старјешине! Нека буде воља ваша; сина вам дајем на аманет, нека служи козаштву и слободи — нек буде срећнији од оца својега. Поздравите ми другове од несрећне долине, а вама нека да Бог сваку срећу! Да живи велик и слободан народ козачки! — То рече, па клече, наслони главу на даску — ни један од старјешина не могаше ништа пробесједити атаману, сваком пуне очи суза. — Само отац вијећу рече: — Ахмете, на посао! — Роб татарски заврну рукаве и

рамена, замахну палошем · паде гвожђе — а глава атаманова одлети скачући по снијегу, а труп се превали наузнако. Приступише неколико Козака с носилима и узеше тијело атаманово. Старјешине се врнуше дома с рањенијем срцем; вранац тужно заьрза, окрете се и одлетје у Конеље.

Минхен. С пољског Мито Ракић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

40.

Марковица сестрила горицу:
„Ој горице, по Богу сестрице!
Помози ми обжалити Марка
Од петрова до ђурђева данка.“
Кад је наст'о летњи Ђурђер данак,
Сва се гора лишћем накитила,
Марковица руменом ружицом;
Марковици дјевер говорио:
„Марковице, драга снао наша!
Зар си тако обжалила Марка?“—
„Луда сам га и досад жалила!“

41.

Лов ловио Покрајчића Јово.
Он не лови, да ловак улови,
Већ он лови да дјевојку види;
Видио је у зелеџој башчи,
Из кондора ружмарин зал'јева:
„Дај, дјевојко, стручак за клобучак!“
„Ид' отале, Покрајчића Јово!
Ако л' тебе моја браћа виде,
Тешко л' ће те стријељати, Јово!
Стријељање моје погледање!“

42.

Расла је борика
Мала и велика,
Под њом Буковљани
Зиму зимовали,
Просећ' липе Маре
Од ње миле мајке
За липога Марка.
Мару испросише —
Марка боли глава;
Мару у дворове —
Марка под покрове!
Ал' рекоше свати:
„Ај'мо је вјенчати
С лијенијем Павлом,
Са Марковим брајом.“
Ал' говори лијена дјевојка:
„Волим с' назват' довјек удовица,
Него бити дјеверова драга:
У дјевера горка је вечера,
У мог драгог слађа од шећера.“

43.

Јечам брдо бегенише,
А шеница равно поље,
Не дај, брате, жени воље,
Јер је жена вражја грижа
Од које се свако крижа
И у дану и у ноћи,
И у свако добро доба,
Добро доба у пол' ноћи.

44.

Да је мени, што је мени драго!
Мени ј' драго оно момче плаво.
Плаво момче испод села прође,

Гладно, жедно, жељно девојака:
„Би л' му, мајко, воде изнијела?“
„Изпес', ћеро, ал' се врпшко врати.“
Изнијела, кад се сунце рађа,
Вратила се, кад сунце почива.
Питала је стара мила мајка:
„Ћери Маро, што те досад нема?“—
„Не питај ме, стара мила мајко!
Ја сам стала, те чудо гледала,
Ђе јединак умире у мајке;
Њему мајка више главе сједи,
Косе реже, б'јеле књиге веже,
Па и шаље на девет градова,
Да му дође све девет сестара:
„„Ајте, сеје, жени вам се браца.““
То су сеје тешко дочекале:
Свака сеја по кошуљу носи,
А најмлађа гаће и кошуљу;
Свака сеја по коњица води,
А најмлађа коња и сокола;
Свака сеја понешто јауче,
А најмлађа на ма мртва нада
Од жалости к'оно од болести “

45.

Голуб гуче, голубица не ће,
Голуб својој голубици рече:
„Гучидера, голубице моја!
Сјутра ћемо на Косово равно,
Зобаћемо шеницу бјелицу,
Што ј' посиј'о братац и сестрица,
А пожео дјевер и снашица.
Дјевер жање, сноша сноље веже,
Липо сноша дјеверу говори:
„Ој дјевере, мој златни прстене!
Је ли круто дјевојачко сноље?“
Липо дјевер снаси одговара:
„Зашт' се твориш, да с' девојка млада,
А ја годим да ти чедо родиш.“

46.

О Јагода, не бери јагода! —
Како не би ја јагода брала,
Кад јагоде по свој гори роде,
А ја млада за овцама идем;
Мене виче Стипа момче младо.
Не виче ме, да му слуга будем,
Већ ме виче, да му љуба будем.
Како ћу ја Стипи љуба бити,
Кад је Стипу госпоја родила
У чардаку у дебелу ладу,
Свилене му пелене дерала,
А од злата повој сабирала;
А мене је моја мила мајка
На ведрини, на црној леднни,
У буков ме листак завијала,
Од купине повој сабирала.

47.

Фала, мајко, шго си ме родила,
Ал' нефала што си ме удала.
Јер ме нисн за мајстора дала?
За мајстора, ја л' за учитеља?
Мајстор љуби кад се год пробуди,
А учитељ кад из школе дође;
А тежаци црну земљу важе,
Даньом важе, ноћом воле пасу.

48.

Ко ј' за коло, ајд' у коло,
А ко није, нек не иде,
Коло му је и код куће:
Младо чедо и бешика
И бешика трепетљика,
Која трепти усред љета
Ни од сунца ни од лада,
Већ од липе Ане јада.
Немој, војно, Ане наше!
Каква нам је Ана липа!
Какву Ана постељ носи!
Нису ти је двори вридни,
Ни у двору све имање.

49.

Ој мамице, душманице,
Фатале те три грознице!
Што ме не даш за Ивана?

Иву куде на све стране,
Да он не зна одсјећ' гране;
Он пропаде међу гране,
Међу гране бербирове.
Бербиру ћу чизме дати,
Берберици пануичице,
Да ми бере право биље,
Право биље и манђије;
Кога оћу—манђијаћу,
Кога не ћу — чекаћу га
Ја л' годину, ја ли двије,
Баш ако ћу и четири.

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОСОФИЈЕ

од Луја Бихнера.

IV.

Достојанство материје.

(Свршетак.)

Данас су, хвала Богу, оваке опачине само изузеци међу нама. Данас смо паметнији, па поштујемо материју, која је у нама и која је изван нас. Његујмо и изображавајмо тијело своје онолико исто, колико и дух свој, и не заборављајмо да су њих обоје једна јединица, нераздјелита јединица, и што год једному чинимо, да ће то исто бити и другому! In corpore sano mens sana (здрав дух у здраву тијелу)!

А не треба ни то да заборавимо, да смо ми само један дио једне цјелине, до душе потребит дио, али дио којег нестаје, који ће се прије или послије повратити к цјелини својој. Материја у укупности својој — то је мати свему што јест, мати, која све рађа и све опет у се повраћа.

Ни један народ није знао боље од Грка поштовати у себи чистоту човјечанску и цијенити живот као противност смрти. Хуфеландо приповиједа по Луцијану: „Кад су — вели — питали на умору грчког философа Демонакса, старца од стотину љета, како жели да га сахране, одговорио је; Не бринте се о том ништа, смрад ће сахранити тијело моје. — Па зар хоћеш, вељаху му пријатељи, да нахраниш собом псе и птице? — За што не! рећи ће им философ, ја сам свега вијека својег гледао колико сам могао да користујем људима, за што дакле не бих по смрти својој оставио што год и животињи?“

Наравно, наше модерно човјечанство не може се уздићи до таког гледишта. Њему се свиди достојније ограђивати плочама на вијекове јадно трупље своје или затварати га у гробнице с прстењем на рукама, него повратити општости оно, што му је она и дала и што оно не може задржати.

стељу синчића својега, дотаче брком усташца дјетиња, ороси му лице сузом својом; Савица се трже и окрете главу. Куницки изиде брзо из ложнице, па корачаше мушкијем кораком по широкој избн. Пита га љуба: — хоћеш ли јести што? он одговори: — вечерао сам код сусједа. — Па лези, те отпочини мало! — Не могу — ваља ми зором бити у Бијелој Цркви на вијећу старјешинском — задрхта кад то рече, па повика Јакова: — Коња ми седлај! — Којег, оче атамане? — запита слуга. — Вранац је се доста назобио, не ћу другога, нек ме и сада послужи. — И тада пољуби жену, огрте бурку, припаса сабљу, пошета још мало избом, погледа још једном зидове и ложницу своју. Анђа тешко невесела, главе дићи не може, а ноге јој клецају у кољенима. Заьрза вранац пред кућом, атаман загрли љубу своју, диже је у вис, Анђа се приљепила за уста његова — на једанпут је пусти, јурну на врата и скочи на коња, а кад му љуба рече: — Врати се брзо, јер ми је тешко, врло тешко — одговори јој: — Ако Бог да, видјећемо се, па се више никад не ћемо растајати.

Сјети се сина, ободе коња, а сузе му покапаше бурку. Заман бије атаман чизмом и мамузом, заман шиба татарком камџијом; вранац оборио главу па лагано иде — не иде му се из села својега и све се обазире на њ. Куницки мисли а плаче. Нико га не види — могаше пустити срцу на вољу; није ласно оставити љубу своју, јединца сина својега, очевину своју и славу атаманску па ити на онај свијет не знајући ни за што ни кроза што. — Могао је се машити Подоља и побјећи, али та је мисао далеко од њега — ријеч је атаманска света, а Куницки хоће да живи као атаман.

Већ је забијељело дан поприлично. На тржишту у Бијелој Цркви скупиле се сиједе старјешине, од погибалаца нигдје ни једнога: тишина као у гробљу, а људи као убијени. Пред старјешинама стоји на два коца даска, а за њом роб Татаринн с великом палошином у руци. Вранац трчи у скок преко степе и донесе атамана. Атаман, миран, суморан, сјаха с коња, затури му вођице о облук, потапша га руком по врату у знак опроштаја и стаде на мјесто: — Господо старјешине! Нека буде воља ваша; сина вам дајем на аманет, нека служи козаштву и слободи — нек буде сретнији од оца својега. Поздравите ми другове од несрећне долине, а вама нека да Бог сваку срећу! Да живи велик и слободан народ козачки! — То рече, па клече, наслони главу на даску — ни један од старјешина не могаше ништа пробесједити атаману, сваком пуне очи суза. — Само отац вијећу рече: — Ахмете, на посао! — Роб татарски заврну рукаве до

замахну палошем паде гвожђе — а глава атаманова
качући по снијегу, а труп се превали наузнако. Присту-
колико Козака с носилима и узеше тијело атаманово.
ине се врнуше дома с рањенијем срцем; вранац тужно
окрете се и одлетје у Конеље.

хен. С пољског Мито Ракић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

40.

ица сестрила горицу:
ице, по Богу сестрице!
ми обжалити Марка
рова до ђурђева данка."
наст'о летњи ђурђер данак,
гора лишћем накитила,
ица руменом ружицом;
ици дјевер говорио:
вице, драга снао наша!
тако обжалила Марка?"—
сам га и досад жалила!"

41.

вио Покрајчића Јово.
лови, да ловак улови,
лови да дјевојку види;
је у зеленој башчи,
дора ружмарин зал'јева:
јевојко, стручак за клобучак!"
гале, Покрајчића Јово!
тебе моја браћа виде,
л' ће те стријељати, Јово!
ьање моје погледање!"

42.

е борика
велика,
ом Буковљани
имовали,
' липе Маре
Од ње миле мајке
За липога Марка.
Мару испросише —
Марка боли глава;
Мару у дворове —
Марка под покрове!
Ал' рекоше свати:
„Ај'мо је вјенчати
С лијепијем Павлом,
Са Марковим брајом."
Ал' говори лијепа дјевојка:
„Волим с' назват' довјек удовица,
Него бити дјеверова драга:
У дјевера горка је вечера,
У мог драгог слађа од шећера."

43.

Јечам брдо бегениште,
А пшеница равно поље,
Не дај, брате, жени воље,
Јер је жена вражја грижа
Од које се свако крижа
И у дану и у ноћи,
И у свако добро доба,
Добро доба у пол' ноћи.

44.

Да је мени, што је мени драго!
Мени ј' драго оно момче плаво.
Плаво момче испод села прође,

иконостас у пет редова дивно изрезан и намолован: множтво кандила сребрних од разне величине; полијелеј чисто сребрн, свијетњаци големи од туча, све једно другоме одговара, од мраморног пода до извитих високих сводова; а све ти опет скупа улијева неку побожност, узвисује те од земље на небо...

Но по обичају имали смо пре ући у малу стару цркву, што лежи великој на љеву страну: то је сион, на ког цијела Бока са пуним срцем поуздања а нечувеном побожности поглед управља. У њој се храни чудотворна икона богородична пред којом у невољи као у весеље трче босоноге мајке, да сузу пролију кад им је ко у опасности, ил' се те опасности избавио. Завјети у воску, новцу и златном накиту, необични су: икона је и сада сва сребром и златом прекривена, — ал' по колико би се пута могла и имала прекрити!... Народ је држи за чудотворну од како је грох запалио једну галију што бијаше послала млетачка влада да манастир разруши. Кад су виђели калуђери у вечер да се под манастиром смјестила како ће зором почети стријељати, сву ноћ су на кољенима преклечали у топлим молитвама, а зар су и имали коме другом прибјећи ако не својој заштитници? И галија зоре недочека.

А доста је толикој побожности допринело и то, што се не само из Боке него и из оближње Ерцеговине бјесомучници и стиманити у манастир доводе и ту стоје док неоздраве: — Сам колико сам око манитијех поднио! говораше незаборављени старац Герасим, гледајући данашње калуђере, што сада само једу око, што су стари потом текли.

Црква и мала и велика посвећене су успенију богородичном, и тек на тај дан би се требало ту десити, да се види побожност, којом долази народ из све Боке и Ерцеговине; то је највећи сајам у Боки, а когод дође, сама га побожност доводи, јер се никаква трговина ту не води, осим што се продају јела и пића за онај дан. И тек ћеш тај дан виђети разноврстност новије бокошке, пошто се ту долази без разлике вјероисповједи.

Трећа је црква парохијална св. Саве, мало изнад манастира, око којега леже закопани Руси, што помријеше у рату с Французима почетком овог вијека.

Овај је манастир значајан у црквеној крвавој нашој повјестници, особито као резиденца епископска, окле су четири владике с околином за неко време, па и Далмацијом управљали, и у великој борби са римском пропагандом ободравали, у чему их после калуђери насљедише. А у народној повјестници чини ми се да није незначајан онај дан кад св. Петар, владика Црногорски, ви-

дећи сједињене у једној мисли Црногорце и Приморце са Русима, дочим српски ослободитељ Кара-Ђорђе све већма се приближаваше са побједоносном десницом, — кад у таквим иоспјешним изгледима могаше у великој савинској цркви узкликнути здруженој војсци: — Испунила со жеља наша, храбри Словени! Ви видите међу вама по роду, вјери, храбрости и слави браћу вашу. О! нека буде благословен промисао Господа! Нек вам буде у памети овај радостни и срећни дан!

Из манастира Савине за четврт сата дођеш кроз дебели лад на Јок-мегдан, ђе један пут води низ брдо у град, а други уз брдо кроз Србију на Тоде, Камено, у Модјеж, Ратишевину и друга села. Ходећи овим путем кроз Србију, остаје на десно једна огромна зграда, коју не можеш проћи, а да несвратиш: то је дом изумрле благородне породице Лакетића, ког остави посљедни њен огранак, да се уњ васпитају српска дјечица у матерњем језику и у наутици, а помоћу фонда Бошковића, Ђуровић—Лакетића, који даје годишњег прихода 2500 фор. Но, на жалост, још се не може уредити како треба овај немаловажни завод по цијелу Боку. Али ипак предаје још од неколико година наутику вредни професор Мрша са добрим успјехом, чим се много олакшало бокежким младићима, који су до сад ишли у Дубровник и Трст и по приватним школама морепловну науку изучавали.

Кад се превали једно брдашце што се паралелно према савинском пружило, одкрију се одма лијепо уређена и плодна села — прави оази између кршевите Боке. Најзнаменитије су Поди. За парохијалну цркву мјестну св. Срђа говори се, да је најстарија српска задужбина, коју је саградио краљ Примислав год. 700. Црква је мала, али у византиском стилу са кубетом одвећ укусно сграђена. На сваки начин царска је задужбина, што свједочи и стил и остарина њезина, пошто је једина у цијелој Боки тог стила; дочим се остале старе цркве неразликују у грађевини од кућа простих, него по окатом звонику и приграђеном олтару. Пођани су основали и фонд за српску школу, која је всћ отворена. Слава Пођанима! Овђе не могу изоставити, да су Гопчевић и Квекић, бивши милионари и трговци у свем свијету познати, родом Пођани.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

— Земља, што је ми радимо, није наша. Тек што је својим знојем на-квасимо, бег нам је отме — јер он је Турчин а ми смо хришћани. Његов надзорник сме нам нове терете наметати, може подерати уговор у онај пар, кад жито почне зрети; други му закупник рану скупи, а нама не остаје ни комад леба; наше руке само су онда наше, ако их беглук не треба. Робота разполаже нашим временом, кадгод је паши ћеф; најмлађи од његових официра има право истерати нас из куће, кад оће да у њој узме конак. Ако се потужимо, грде нас; ако се противимо, злоставе нас и бију; оћемо ли да побегнемо те да се спасемо, убију нам коње те нас гоне као дивљу зверад; нема ту за нас ни сажаљења, ни правде; ми смо ђаури, што нас ти јадници називају, јер они нису земљаци, не, они су душмани, који су освојену земљу посели, они нам остављају живот, да нам зној до последње капи пзцеде. Ја видим, да ви сумњате о истини мојих речи! Ја вас уверавам, да све то још није ништа према ономе, што хришћани, ваша браћа, па ма они били само сиромашни бугарски земљо-делци, кадшто морају трпити. Немојте махати главом, не запушавајте ваших ушију гласу истине зато што долази из ајдукових уста. Ја вам причам свој живот а уједно и живот многих других жртава, које се више не могу потужити, јер смрт је нема. Не, телесне муке нису ништа, докле год је душа слободна, догод је она господар над собом самом, над својим наклоностима, својим жељама и надама. Али кад видиш како ти се насиљем и неверством она добра отимају, над којима си више лебдио него над животом, јер без њи није ни вредно живити — кад мораш у очајној срамоти да видиш, како ти нестаје не само среће, него и саме жеље, да будеш срећан — ето то је оно, што виче за осветом, што изазива јарост човештва и клетву неба над том безбожном и проклетом багром, која није задовољна тим, што хара и отима, него обешчашћава и оно што нам је најмилије и најсветије: поштење наших жена, невиност наших кћери, чистоту наше крви.

Речи нису кадре описати израз ајдукових црта, како је дивљом речитошћу душмане своје проклињао. Очи, које му се у глави сијаху као две жеравице, лице, у ком се огледаше страховити израз гнушања, мржње и јарости — све то даваше му изглед бесног лава; глас му беше од узбу-ђености час потмуо, час загушен, час опет жесток, и издаваше у нашим ушима као оно кад звона забрује. Беше нешто ужаснога у изразу тог енер-гичног и необразованог карактера.

— Што су моје оче видиле, настави Јанко даље, нема тих уста на свету, које су кадре изпричати; али ће о страшном суду крваве кости тих жртава да сведоче. Никад није куга толике породице у тугу бацила, никад са ње није толико суза проливено, колико са безсрамних недела турских. Ја видо како турско харање, пређуба и свака врста срамоте и бесчашћа унесе у паше колибе очајање и несрећу, ја видо, како матере одбише од себе своје пријатељице, које су их тешиле, како људи, од тешке осветљивости скоро ван себе, оставише плуг и с пушком одоше у гору, да танетом крвави дуг изплате. Али толико беше моје уздање у срећу, што ми је будућност обрицаше, да у мојим грудима није било места за сажалење или љутину. Једна ме само страст подржаваше. Ја на свету само сам њу видио, њу сам љубио, само за њу хтео сам живити. Али ја бијах слеп код очију! Својој сам несрећи сам прокрчио пута, јер она дође и сто пута ме горе десила него и сама смрт.

Жалост моје породице, званична дужност а и сопствени пословп задржаше ме у Сребрњи више од године дана, без да сам видио своју невесту; али знао сам, да ми је верна. Напослетку лане други дан ускрса одведем своју матер у Разград и Марица пред олтаром постане моја. Одмах после венчања, праћени силним родовима, пријатељима и гостима, вратимо се у Сребрњу, где ће бити сватовско весеље. Али кад дођосмо, незатекосмо људе спремне за весеље и као што се надах, већ у највећој туги и жалости. Турски војници утеривахуу по целом селу марву, јечам и сламу за беглук. Тек што бесмо у мојој кући, ал ево ти уђу три чибукџије и нареде конак за Исмаил пашу, који путоваше из Видина у Силистрију. Ма да сам се јако разљутио што морадо моје госте баш у тај час разпустити, ипак нисам смео противити, се да им не би нанео каквих увреда или насиља. Ја се дакле пожурим, да за ту ноћ уступим Турцима своју кућу са свима припремама, које су за свечаност биле учињене. Само сам једно био у бризи, како да моју невесту испред њихових очију украдем и на сигурно место сакријем. На моју несрећу улазаше у моју кућу Исмаил паша са својом пратњом баш у тај мах, кад хтедосмо кућу оставити. Лепота Маричина, која не беше кошреном покривена, изненадила је пашу, он се забезекну и од жеље сав се запламти. Но при свем том он се ипак чинно и невешт, а кад је чуо, да сам ја чорбаџија, задржи ме код себе да примим његове заповести, али је све међутим похотљивим очима моју жену вребао. Нисам је требао препоручивати бризи моје матере и мудрости мојих пријатеља; ал' страва ме спопаде; кад је видо где журно оде; и тај растанак без с богом остај, на прагу моје рођене куће — притиште ми срце као нека страшна слутња. Исмаил паша одма позове к себи бимбашу, који је био над момцима, и нареди да се попише сав јечам и слама, што се у селу скупило, а тако исто и све скупљене слуге, које су нужне, а мени заповеди, да ја са момцима идем у Силистрију и да све те ствари

тамошњем заповеднику предам и о свему дадем извештај. Ја му одговорим, пошто нисам водио надзор над беглуком, да ни за што друго не могу јамчити осим само за кола, која су мени поверена. Но паша се на то стаде смејати и заповеди ми, да га одма слушам. Ја му учтиво разложим, шта сам дужан гостима, које сам из Разграда довео, мислећи, да ће он на тај начин заборавити прави узрок, што ми бригу задаваше. Ја не знам, јели тај зликовац узрок томе погодио или не; доста, да се он само још већма смејао и рекао, да је служба султанова од свега најпреча, и кад се вратим да ћу доста имати времена да се и са мојим пословима занимам. Кренем се дакле на пут, проклињући и Турке и моју злу срећу, која ме у таку замку доведе. С каквом сам се радошћу пре неколико сахата вратио у Сребрњу, а с каквом тугом сам сад полазио из ње! Све сам мислио на моје благо, што остави код куће, и са љутине, бриге и нестрпљивости у мало што нисам побеснио. Наши момци мичући су као корњаче, а мени да су била крила.

Једва једаред дођемо у Силистрију. Одмах похитам у амбар и наређим мој налог. Чим сам се посла курталисао, купим од неког јерменског трговца једног вранца, лаког као јелен, те одјездим, пустивши му узде управо у Сребрњу. Орао не лети брже за својим пленом, него ја мојој кући, где остаде што ми је најдраже. Непомишљајући ни издалеко колика је то пут, за један дан сам га прејурио. Беше поноћ, кад дођо у село. Само кас мог коња пробијаше тишину. На моје не мало чуђење најбоља врата од ограде отворена. Ободем још једанпут мог вранца, и он се створи пред мојом кућом. Тек ја са седла, а вранац паде о земљу као камен. Гурнем врата, и дрхћући приметим, да се одма отворише: нису била забрављена. Уђем у собу, никакав жижак неразсветљује помрчину, као иначе; страва ме спопаде у густој помрчини; слушам, и ништа не чујем доли моје срце, како ми у грудима бије. Баш сам луда! помислим у себи; у то доба ноћи све спава у кући. Сасвим у тишини пођем мало напред, ударим хотимице о сто, где ви сад седите, и викнем по имену две младе слушкиње, које у побочној соби спавају. Нико се не одзива. Пођем натраг вратима не осврћући се и држећи руком нож, као да хоћу да се бранim против те претеће тишине. Мисли ми се у мозгу испрекршташе — био сам као пијан. Још једанпут хтедо да викнем, ал' ми се језик окамени у устима. Хтедо пробудити чобана у чардаку, ал' ноге ме не могоше понети. Наслоним се на врата, да не падnem . . . ја ништа не видо, ја још ништа не знадо, па ипак ми се стегло у грудима, као да све јасно видим пред очима.

Наједапут зачу се у крај собе, где нешто јечи; сав претрнем. Слушам — то је глас моје матере, — не, то није њен глас, ама је ужасан као ропац самртника, или кад ко из сна дрекне. Крв ми се сирила у жилама, али силни страх даде ми снаге. Дођем до по собе и ставем ви-

мати матер и жену — но као одговор зачујем опет јечање. Нема више сумње; то је сама мати! Како сам ја пећи појурио, пепео ножем разчеприкао, жеравицу распирио и жижак запалио — како сам ја све то урадио, не могу рећи; али први зраци свеће не беху бржи од мојих очију: спазим моју матер у једном буџаку где па коленима лежи, покривши главу копреном. Похитам к њојзи, обгрлим је рукама; но она ме, јецајући, од себе одбије. Раширим копрену, што јој покриваше уста: ова беху сва крвава. Дрхћућом руком тражи јој ране, но пре него што је запита, из погледа њеног све сам сазнао: нечувено, ужасно злочинство учинише Турци: моја мати беше нема! Разјарен од туге и грозе узмем свећу, па пођем у побочну собу, вичући име Маричино . . . . Моја мати допузала се на коленима чак до врата. Лишена говора, подигла је руке небу, призивајући га за сведока ове ужасне истине. Ал' у том часу не би ме задржала ни сама божија рука. Појурим у собу — ту беше она, ја је видих — Марицу, моју невесту, моју жену, моје очи — ту лежаше Марица опружена на брачној постељи — крвава, изсакаћена, осрамоћена — пљен најгрознијих мука телесних и душевних,—ја је видо, и срце ми у грудима умре. Место оне, коју сам љубио, нађо нагрђено лице, ствар без разума — Марица беше нема . . . . она је полудила! Немам речи, браћо, да вам све оно изкажем, што заиста још ниједан човек није претрпио. Још имадо снаге да живим, да осветим злочинство. Видилисте те невине жртве турске свирепости; ја сам јој се заклео пред олтаром, ал' ипак нећу, немогу је мојом женом звати, јер паша је свеза отрована у клици и носаше само један плод проклетства. Ви познајете сиротицу, а моју несрећу незнате; али ја учини те проговорише друга нема уста, моја ме мати о свему известила. Кад сам са оним људима отишао у Силистрију, Исмаил паша даде све куће по селу преметати; увате Марицу, баш кад се пењала на тањиге, да се са родбином врати у Разград — мати моја још имађаше ту смелост да пође с њоме. Паша је своју пратњу напред оправио, а задржао је око себе само неколико слугу, све саме робове његове пусте самоволје. Нити он ни његови сакривци неимадоше се бојати одпора, јер у селу остадоше још само неутешене жене и застрашена деца. Час претећи, час молећи гледао је да наговори Марицу. да прекине свој брак самном примивши његову веру, и обрицаше јој прво место у харему. Али ништа не може Марицу усколебати у њеној вери и у њеној љубави, а нитков онда употреби насиље. Бадава се обе жртве борише против својих џелата. Оне буду везане и по заповести самог паше осуђене на вечито ћутање. Напослетку, хришћани, што иначе никад не би веровали, да нисте и сами видили знаке, који обтужују — не беше паши доста да се Марици за одпор освети, одузевши јој још и част: он јој заболе прст у једно око, што над свим срцима владаше, и изчупа га из своје шупљине.

Ето, то ми приповедиће руке и погледи моје матере, и још нико то

није изустио, доли ја; то је та тајна моје освете. Време је обема несрећним женама излечило ране; али оне ране, које ја дубоко у срцу носим, те се не могу излечити. (Наставиће се.)

Књижевне белешке.

* „Босиљак“ доноси песму нашега Бранка Радичевића „Ђачки растанак“ па је пропраћа овима речима: — Бранко Радичевић је један од најсјајнијих метеора наше књиге на истоку. Њему у заслугу иде, да је међу Србима први нашу уметну лирику спојио с народним песмама и тим епоху учинио у песништву нашем, заиграв коло, којим се сви српски песници иза њега поводе. А њега можемо сматрати и душевним коловођом све садање српске омладине; јер он је био онај, који је први својом дивном песмом: „Ђачки растанак“ душеви живот у омладини српској побудио, па му и правац дао, којим сада струји. Деловање пак српске омладине, све је важније и занимљивије по наш народ, те с тога саопштавамо ову извор— песму тога ради, неби ли можда и у нашој хрватској омладини распирила коју племенитију искру; а тим је радије пријављујемо, што бранкове песме уз сву финоћу и лакоћу својих облика, а чистоћу и лепоту свога језика, у нас још познате и раширене нису, како то заслужују; што се њом уз поучицу узвишених мисала слави један од најмилијих момената омладинског живота, па је и сам Бранко онда још голобрадо ђаче, тек у двадесетој својој години био. Бранко је, жалибоже, још посве млад у Бечу умрьо г. 1853., а његове песме изашле су по други пут у Новоме Саду г. 1867.

* Добисмо за нашу повесницу леп поклон у руском делу архимандрита Леониде под насловом: „Историческое описаніе сербской царской лавры Хиландаря и ея отношенія къ царствамъ сербскому и рускому.“ Ова је књига за нас тим важнија, што је писац у њој штампао стара писма, или до сад са свим непозната, или у новом верном препису с оригинала.

* У „Беседи,“ листу за црквене, школске и народне потребе,“ написао је Јефта Вукадиновић, свештеник, чланак „о читању црквено-словенског језика,“ па у том свом чланку разлаже шта је руско шта ли српско читање старога словенског језика и предлаже да се у цркве наше узме српско читање словенскога језика место садашњег рускога. Ми се веома радујемо, што је и само уредништво пристало уз овај предлог и што је први пут изнесен на свет у црквеном листу.

Гласник.

* Светозар Никетић пише нам из Београда: У 21. бр. „Матице, пришива ми се епитет литерарног крадљивца, који на туђу сопственост

насрће и к себи је присваја и за доказ тога позива се на чланак „о насртању римских папа на срп. и хрв. цркву“ који је под мојим именом наштампан у последњем „Гласнику“ друштвеном. За љубав истини а у одбрану сопствене части, ја сам принуђен да одговорим на то и у исто време покажем и осталој читајућој публици како се погрешка та подкрала, па најпосле и то, да она није учињена навалице, већ једино по неспоразумљењу.

Кад сам ја већ одпочео био чланак преводити и у нечем га прерађивати (као што је то учињено у самом почетку чланка, где се у оригиналу говори о искључном утицају Грка на распростирање хришћанства у Србији и пробуђењу религиозни свести у народу српском) у мени се родила била страшна колизија, због неких особитих предходних околности, које су управо рећи и биле узрок што се погрешка подкрала. Хотећи да час пре доскочим тим околностима, ја несам ни спазио како се она подкрала, и тек после, кад сам ја у Београд дошао (т. ј. пре 15. дана) и кад је „Гласник“ већ сасвим био штампан и у свет пуштен, ја сам увидео њу и хтео сам да је поправим — али је већ било доцне. Из овога се сваки може уверити, коме је до тога стало, да ја одиста несам мислио, па и сад немислим упражњавати занат, који ми се по незнању подмеће; јер да сам ја науман био да учиним подлост, ја се неби смео обратити с таквим стварима „Српском ученом друштву,“ које се, као што већ сваки зна, специално бави историјом српском, дакле које зна о тим стварима доста и сувише и отвореним очима прати све што се к њој односи. Држећи се опет противног, могло би ми се одиста пребацити, да ја или навалице хоћу да градим компромисе и себи и другом или што је још горе, да немам нимало частољубља у себи, — што опет неодговара сувремености а навластито карактеру частног и поштеног човека. Кад је све то тако (а другојачије и неможе бити), онда да се запитамо: дали сам ја одиста гледао и старао се, да ми испадне за руком превара, и то таква превара која је управљена на квинт—есенцију—на језгро наше учености?

* 8. августа ударен је у Београду темељ згради народног позоришта. У 11. сахата је митрополит с једним архимандритом, протом и ђаконом код самог темеља осветио водицу. За време свећења водице приспео је на место и кнез с намесницима. Пошто се водица осветила светлог кнеза поздравио је председник позоришног одбора Филип Христић, а за тим се предузело само освештање камена у темељу, па кад то беше свршено узму споменицу, која у се после у камен узидала, намесници па потпишу а светли кнез је метне стакло за то спремљено и после у кутију од лима те је спусти у издубљени камен у темељу, па кад се на њ метну заклопац, удари по заклопцу у име свете тројице три пута чекићем.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

БЕСЕДА коју је говорио Димитрије Поповић, свештеник новиљачки на парастосу књаза Михаила Обреновића III. 8. јулија 1868 године у цркви лозничкој. На 8-ни, 2. л. Стоји? („Вила.")

ПОЗДРАВ КНЕЗУ СРБСКОМ МИХАИЛУ ОБРЕНОВИЋУ IV. на долазак у Београду 11. јунија 1868 године. Трошком Општегледића. У Београду, штампарија Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 4. л, на крају је потписан Милан В. Вишнић. Стоји? („Вила.")

ТАКТИКА ЗА ОФИЦИРЕ УЧЕВНОГА БАТАЉОНА. Написао М. Драгомиров, професор у николајевској академији ђенералнога штаба. Друго поправљено издање. Превела три српска официра. Београд, у државиној печатници 1868. На 8 - ни, 2. л. VI. и 395. стр. Стоји?

ТВРДИЦА. По Х. Консіенси. Изъ Чокея. Издала у корист цркве Ружице у граду. У Београду, у државној књигопечатњи 1868. На 8-ни, 1. л, 95. стр. Стоји? („Вила.")

ДУХЪ БЕСМРТНОГА КНЯЗА МИХАИЛА М. ОБРЕНОВИЋА III. на велику утѣху уцвелѣны срдца за светлимъ покойникомъ. Саставіо Тома Живановић. На 8-пи, 15. стр. Стоји? („Вила.")

ВОѲВАНЪ САРДИНІѲ ЗА ОСЛОБОЂЕНЪ ИТАЛІѲ. 1859. Написао Милоѫш Милисављевићъ, пензіон. казнач. окр. подринскогъ. У Београду, у штамцаріи Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 35. стр. и 1. л уписника. Стоји?

---

* Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

О трговини, од Јована Павловића. (Наставак.) — Убијен голуб. Песма Јована Грчића. (Из поштовања гђи Јулки Миличевића у Бечу.) — Атанас Куницки, од Михајла Чајковскога. (Свршетак.) — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. IV Достојанство материје. (Свршетак.) — Залив Которски. Путничка црта од А. А. Томановића. — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 25. У НОВОМЕ САДУ 10. СЕПТЕМБРА 1868. Год. ш.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

О ТРГОВИНИ.

(Свршетак.)

Што се тиче раскоша, за који се вели да је највише трговина узрок што се увлачи у народ, ту се треба пре свега сетити, да је раскош (луксуз), врло релативна ствар и што се тиче времена и што се тиче народа. Што је једном времену и народу луксуз, то је другом времену и другом народу прека потреба. Пре 300 година морао је енглески министар узајмити чарапе од свога краља да би могао изаћи на аудијенцију пред француског посланика; данас фабрикује машина 12 туцета памучних чарапа за 60—80 крајцара и може их имати и најпростији надничар. То је дејство усавршене технике! Данашњем најпростијем енглеском раднику спада у свакидашњу потребу, да има меса, сапуна, теја и новина, а то би се звало код велике већине нашега народа луксуз. Апсолутно да се рећи, да је луксуз само онда шкодљив, кад са занемарењем најпречих потреба људских и народних служи спољашњој сујети и рафинираној неморалности. Луксуз пак, који доприноша угодности и пријатности живота човечијег, а не вређа јавни морал и не убија духовну крепост човечију, такав луксуз не може бити шкодљив за народ и трговини се никако не може пребацити што га потпомаже.

Што се тиче грамзивости, себичности и преваре, — то се на жалост неможе порећи да те страсти прилично рекрута имају у трговачком свету, и што је нижи степен изображења међу трговцима, то је по правилу све већа моћ тих страсти над њима. Но ваља поменути, да се свака страст онде највише развија, где јој се најбоља прилика да, а трговина је најотвореније поље за развијање поменутих страсти. Нема сумње, да ће с напретком цивилизације, с напретком изображења и јавнога морала све мањи бивати број онакових тр-

говаца, који мисле, да само у грамзивости, себичности и превари могу наћи изворе свом обогаћену; томе се можемо тим пре надати, што и искуство многим примерима засведочава, да поменуте страсти у највише прилика к материјалној пропасти воде.

И тако на основу довољни доказа можемо слободно наше мишлење изрећи, да трговином произведено обогаћење народа никако не доводи до спољашњег и унутрашњег ропства, него до спољашње величине и до унутрашње слободе, као што се сваки живим очима уверити може, кад погледи на Енглеску и Северну Америку. У тим земљама не само да нема никаква ропства, него је последња још водила грдан рат и истрошила толике новце за ослобођење робова, а Енглеска не само да никоме не робује, него још њој тако рећи робују други народи; или зар Индијанци не робују енглеској држави?

По свему наведеном трговина је велика помоћница народној привреди, просвети и цивилизацији; без ње се напредак народа не да ни помислити; она даје полета свима радњама људским око унапређења материјалног благостања; она спаја разне народе у једну велику породицу, у човечанство.

Према тако великој мисији трговине колики мора бити задатак, који има да извршава један трговац на своме месту! Данашњи трговац мора стојати на висини свога времена, а данашње време представља интелигенција, моћ духа и разума! Стручно изображен и вешт у своме послу мора трговац саставити са својим знањем и онај дубоки поглед у свестрани развитак народа и човечанства, без кога ће често долазити у сукоб са светским појавама, које ће га изненадити, и које, ако се и чине да не могу имати никаква додира с трговином, ипак у трговачки свет јако засецају. Политичне констелације и промене светске јако инфлуенцирају у данашње доба трговину, као што јасно показују толике трговачке кризе, и онај трговац не би показивао довољно трговачке свести, који у данашње доба не би бадрим оком пратио политичке догађаје у свету. Осим тога привредно развијање народа, у коме трговина тако знатну ролу игра, не може се лако разумети ни пратити без озбиљне студије народне привреде, без разумевања и познавања закона, по којима народно — привредни органи своје функције у народном организму извршују. Трговац са законима народне привреде познат може лако да предвиди опасности и кризе па да их избегне; он може да предвиди потребе, које ће временом наступити, и послужити се том приликом на своју корист, у кратко: трговац снабдевен с нужним знањима може даље безопасно и поуздано гледати у своју будућност.

На крају овога предавања нека ми је допуштено, да се обазрем мало и на српску трговину.

Нема сумње, да је српска трговина некада под краљевима и царевима нашим добро стојала, као што је у опште и материјално благостање народно напредно било. О томе нам сведоче стари споменици и наши и туђи. Но с падом политичне екзистенције народне, с пропашћу јединства и слободе народне морала је пасти и трговина као и сва народна привреда. Наше народно тело би растргнуто на више делова, а делове лако је потирати са стране, кад нема срца, које би их оживљавало и крви им доливало. У таком се стању на жалост и на несрећу нашу још и дан данашњи налазимо, раскомадани, без средине, без целине, без срца, које би нас крепило; и догод не буде народног јединства и народне слободе, не може бити говора ни о целини српске народне привреде, српске народне трговине. Наша народна трговина и привреда у Аустрији имала је много, врло много да пати од свачега, што се само помислити даје; наша држава не могући се никако консолидовати због непрестаних експеримената са рђавим државним системама нашла је још сврх свега за нужно да води грдне ратове час за привредне своје интересе час за угушивање туђе слободе, а у тим ратовима ваљада ни један народ није оштећиван толико у крви и имању колико наш. Но остављајући на страну ову жалосну картину, која се и нехотице развија пред нама, не могу пропустити, а да се не дотакнем још црњих, пагубнијих грехова, који падају на терет аустријским владама; ту мислим: аустријске финанције. Заиста ретко је наћи да је икоја влада показала толико рутине, толико вештине у материјалном упропашћивању народа путем мајсторских финанцијских операција, које су у првој линији својим творцима пуниле џепове, као што су показале досадашње аустријске владе. А колико ли је народној привреди и трговини штете починила нестална колебљива валута, па онда цедуљарска привреда, па насилно протурање нота, које немају пуне вредности, у обрт, па апсурдни зајмови и т. д. Шта је свему томе последица? Довољно је рећи, да се већ дошло до јавног признавања државног непоштења, до државног банкротства.

При таким околностима није чудо, што је наша народна, као и у опште сва трговина у Аустрији јако малаксала. Она се може подићи само онда кад се државно стање на боље окрене и консолидује.

Поред тога, што држави и онима, који су на њезиној крми, приписујемо у главну дужност старање о завађању таковић установа, којима се унапређује трговина, и о отклањању давнашњих

препрека, које су трговини сметале у развитку њеном, поред тога не смемо заборавити ни на своје дужности, које а кооставимо неизвршене, не може нам помоћи ни најбоља влада ни најудесније државне установе. Сумом стеченога знања наоружани излазе данас народи у бој светске конкурсенције, и на лаворикама победе почива онај, који се највише знојио грабећи из неизмерне ризнице умнога блага, реалне науке и истине, а незналица пада мртав при првом пушкомету. У незнању одрасли остаје вечито помрчином обузет, и његове очи не трпе светлости, јер је не познају; а знањем, истином и науком обогаћени диже се на висину људских узора, па с ње продире очима својим у дубине човечанству. Док се јачином мишице мерила врлина људска, дотле је и Србин корачао међу предњацима светским; зар сад, кад је мождана маса пресудна снага у људским делима, зар ту Србина да претеку други народи? До нас стоји поглавито, да се и ту протуримо међу предњаке с књигом у руци, да освајамо неизмерно земљиште науке и истине. За нас је прва и најпреча потреба: отимати се од незнања, јер ко се од незнања отима, тај се отима од ропства, тај постаје слободан, постаје човек. Прикупивши дакле сву своју снагу потрудимо се да у овом критичном времену нашега народног живота на пољу општега народног рада сваки по своме занимању будемо вредни устаоци за добро и напредак народа, који ће се постићи онда, кад се барем приближимо напред потреба: отимања од незнања. И ова школа, коју данас ево отворисмо, установљена је у тој цели, да би се трговачка омладина, која саставља тако важан део свеколике омладине српске, снабдела оним стручним знањем, које јој је нужно, да би временом на корист и срећу колико своју, толико и свога народа, могла победоносно ступити у конкуренцију с осталим европским народима. Прионимо дакле свесно и својски за свој посао, — па ће будућност бити наша!

КОЛО СРДАНОВО.

(Балада.)

Ко то ситно коло води
Под прозори Иванови?
Чија ли се слава чује?
Чији ли су сватови?

Срдан ситно коло води
Под прозори Иванови!

Његова се слава чује!
Његови су сватови!

Венчао се, сретан, данас...
— Невесту му Смиљком зову,
Узео је — куто јада:
Миленицу Иванову!..

А Срдан је срца з л о г а,
Па и свате на зло зове:
Да поведу шњиме коло
Уз дворове Иванове...

Не морају свати знати
За пакосну шизму ову,
Те повели коло лако
А на жељу Срданову.

Он најжешће поцупкује
Под прозори Иванови,
Па још кличе п о н о с и т о:
Како но му игра гови!..

„Ко то под ноћ коло води
Уз прозоре Иванове?
Ако му је до тог' стало:
Нек' и м е н е колу зове!"

Ја доведох коло лако,
Под прозоре Иванове;
Ал' ми Иво не требује:
Јер Смиљка се—м о ј а зове!..

Јесам ли ти реко море:
Дочекаћеш срећу ову!
Хајде, коло, лако лако —
А на радост Срданову!

Зацвилило срце врело,
Кад саслуша поздрав ови,
У рукама заблисташе
Пиштољчићи Иванови...

„Хе! кад Иво играт' несме —
Нек девери цушну ови."
Огањ кресну — а прозори
Запршташе Иванови.

Још се коло не упита:
Ко у к о л у тице лови?
Ал' у крви — Срдан лежи
Под прозори Иванови...

Сви цикнуше уплашено:
„Хеј, жалосни свати ови!"
Али коло сад — н е и г р а
Под прозори Иванови...

У Бечу, 1868. Јован Грчић.

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ" НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

Дан је на измаку. Сумрак се полако спушта на снежне кровове малена села, што је у миру чисто заспало... Вечерњи ветар захуко се с Дунава, — баш ко да се затоциљао на леду му те распирује снежне лопте по шорови и котрља смрзнуте шапурике. Он канда је једини још, што немирује; све остало, што се на дану жури, миче ил' батрга — ко да је изумрло...

Озебли „грци" уносе с поља ситнарију у „магазе" (тако називају поносно своје бућаке,) тарући озебле руке у подсмех вуненим рукавицама. Но кадкад и хукну у њи, или замлатају њима, ко безпослени рибари, кад им се штуке из дубине ругају. Ко им тихо, чисто „усиљено" кашљуцање разуме, — разу-

неће и то: да нису задовољни с данашњим ћаром. Ал — њима је то нешто обично. „На жалост," уздахнуће, кад ово прочате; но покрај свега тога, ни једном од једа кврга на носу не излази. А и ко зашто да изађе, кад кврга у опште никоме на носу не излази — од једа. Пре од трења; ал' они га никад и не тару — јер је и онако задоста црвен. Ово су сремски трговчићи, о којима зборим. Иначе — бог и душа — ваљани су. Заиштн што год хоћеш — у њих је! Само не жели ништа осим: соли, паприке, лука, пиринца, меда, јагњеде, бибера, роштиља, метала, трулих лимунова, камиша, лула, дугмета, копчица, конаца, оклагица, жута—бела—црна— и гркљан—шећера; воска, свеће, игала, ексера, туткала, лопата, сапуна, мотика, бритава, дувана, трака, маказа, лонаца, машине, тањира, шерпи, стипсе, смокава, шафрана — и још можда некоје незнатности, осим знатног руменила!

То им је све; но село је тиме задовољно, — па и они.

И они дакле — залупивши двокрилна врата на дућану, и пред њима шарене летвице, на којима се — узгред буди речено — кваке одавна изјерише, — нису више оку на погледу. Тек што им малени жижак у спаваћој одаји још тиња. Сад је баш пусто . . . И на дану не зврктн баш бог зна како у нашем селанцу, — и на дану се баш готово ништа друго не чује, до цврчање оптерећени кола, још више таљига, ил' мукло лајање големих паса, што се раскршћем витлају. Ал' сад и тога нема; сад је баш сасма мирно . . . Није! Канда још из далека допире звук поштарског рога, што долазак казује . . . Баш ко да му разумем звуке: доносим ти вест, доносим ти вест! Видићемо. Горњак се међутим још јаче упео и тресе разглављене прозоре на кућерцима сиротиње, а звижди врх крста завејане црквене куле, што мирно прегледа своје селанце . . .

Баш девет избија. Чисто не обично данас удара; нешто потмуло, нешто тавно. Ил' ми се чини, — што сам и сам нешто мргодан. И снег се јаче спустио; на крили ветра чисто полеће. Све везе . . . Куд гледнеш — све бледо, ледено, празно . . . чисто ти не годи тишма, а празнина — ко да те вређа.

Неко „зимско расположење" — ил' како да кажем? — почиње чисто да ти се настањује у души. Још само да с' ветром и цича дојури — па је све ту. Све куће канда се мргоде, највише оне, које се одавна забата зажелише, те јапе — на пустолине . . . За њих се ко највећма снег залепио, као да је њихан, да их зајази. Дрвени капци са сокака, којима боју киша одавно изеде, тандрчу немарно, ко да сами себи не верују, а

На крају овога предавања нека ми је допуштено, да се обазрем мало и на српску трговину.

Нема сумње, да је српска трговина некада под краљевима и царевима нашим добро стојала, као што је у опште и материјално благостање народно напредно било. О томе нам сведоче стари споменици и наши и туђи. Но с падом политичне екзистенције народне, с пропашћу јединства и слободе народне морала је пасти и трговина као и сва народна привреда. Наше народно тело би растргнуто на више делова, а делове лако је потирати са стране, кад нема срца, које би их оживљавало и крви им доливало. У таком се стању на жалост и на несрећу нашу још и дан данашњи налазимо, раскомадани, без средине, без целине, без срца, које би нас крепило; и догод не буде народног јединства и народне слободе, не може бити говора ни о целини српске народне привреде, српске народне трговине. Наша народна трговина и привреда у Аустрији имала је много, врло много да пати од свачега, што се само помислити даје; наша држава не могући се никако консолидовати због непрестаних експеримената са рђавим државним системама нашла је још сврх свега за нужно да води грдне ратове час за привредне своје интересе час за угушивање туђе слободе, а у тим ратовима ваљада ни један народ није оштећиван толико у крви и имању колико наш. Но остављајући на страну ову жалосну картину, која се и нехотице развија пред нама, не могу пропустити, а да се не дотакнем још црњих, пагубнијих грехова, који падају на терет аустријским владама; ту мислим: аустријске финанције. Заиста ретко је наћи да је икоја влада показала толико рутине, толико вештине у материјалном упропашћивању народа путем мајсторских финанцијских операција, које су у првој линији својим творцима пуниле џепове, као што су показале досадашње аустријске владе. А колико ли је народној привреди и трговини штете починила нестална колебљива валута, па онда цедуљарска привреда, па насилно протурање нота, које немају пуне вредности, у обрт, па апсурдни зајмови и т. д. Шта је свему томе последица? Довољно је рећи, да се већ дошло до јавног признавања државног непоштења, до државног банкротства.

При таким околностима није чудо, што је наша народна, као и у опште сва трговина у Аустрији јако малаксала. Она се може подићи само онда кад се државно стање на боље окрене и консолидује.

Поред тога, што држави и онима, који су на њезиној крми, приписујемо у главну дужност старање о завађању таковић установа, којима се унапређује трговина, и о отклањању давнашњих

опет би их чисто поздравио! И то сада, баш сада! Нешто ме привлачи тој дружиници, нешто ванредно ми обриче „персона“ торбарева и њено чудновато кретање. Хајде, да им се примакнем.

Ни добри педесет корака — а ја већ под „осветљени“ прозори славнога бирта. Чује се клика и жагор. Погодио сам дакле; весели су — или ће се веселити. Мени је обоје по вољи. Застане ммалко на прагу, који се и сувише снегом окитио (ваљда су опанке ту отресали) и погледим чисто и не хотице на „цимер;“ што се под стрехом, на липовој мотци, немарно њихао. Потписа не могох проучити, сможднле га године, ал' знадем, да овако гласи: „Гостилница код звезде.“

Код звезде! рећи ћете; ма, ти рече: код „полу-звезде.“ Ево ребуса. Во времја оно, кад још табла, која звезду показује, беше читава, беше и звезда цела, и гостионица се тада звање: „код звезде“; сада пак, кад јој половину, и то већу половину, ветар оцепи — зове се: „код полу звезде.“ С правом дакле, јер звезда није, ко оне на небу, савршена.

Бирташ, брат Имро, не хтеде да је усаврша. Кад га питам зашто, он ти казује: Они гости, који долазише пре „звезди“ и то не само зато, што је била „цела“, не изостају ни сада — кад није цела; а они гости (ту би се насмејо) који пре не долазише зато, што се гостионица звала „код звезде,“ дакле читаве звезде, — долазе сада опет зато, што им је по вољи, кад није читава, што се дакле зове „код полу-звезде.“ Нека никог не буни дакле, што је ово бирцуз само код „полу-звезде,“ баш ко и ове што не „жинира,“ што се мало час у њој настанише. Пођо и ја. Говор се још јаче развио. Чује се баш по добро, јер живој речи не фале крила. Уђем. Крај подугачког стола, што се на глагољ савио, седе њих седморо, а млада бирташица баш им припаљује још једну лојану свећу. Мора да је искапала кецељу, јер се један од њих грохотом смеје, показујући прстом на њу. Пред сваким холба руменике, а на среди повелик бокал, који такође тешко да није црвенилом постављен. На први поглед и торбара опазих, који баш на среди „тронује.“ Ваљда је случајно просуо паприку по столу, кад је чисто кришом длаком прикупља. Толико на први поглед. Међутим прекинем им дишпут, кад ја „добар вечер“ назва. Чисто се зачудише.

— Бог добро дао, господине! одазваше се сви, а за њима и крчмарица, која се забленула у мој шарени шал, баш — што ко реч — ко теле у шарена врата...

— А од куд тако?“ — придода крајњи са лева.

— Дођо ево на диван. Друштво ваше прија ми, па сам ја

потражио и ево нашао. Је л' право? — запитам их — и не чекајући на одговор, кога ме ипак са „ да како, куме!" баш лицем шантави торбар удостоји. Да, сладчајши наш торбар! коме је свако кум, ил' још боље, који је свакоме кум!

Седнем до њега. Ту ми је ко најдраже било. Још се и не смести, а већ ми чашу напуни. Кол'ко на први мах опазих, он је све послуживао. Зашто — то у онај пар незнадо.

— А гле, зар и ти ту, брат Андро? — ословим изненађен свога познаника, који ме још ко дере миловаше.

— А да, господине, ту сам. Та како не, за бога, кад сам кум и први комшија кума-торбара.

— Ко како ти то разумеш, брат Андро? — запитам га поново.

— Е' вако. Ко би с кумом — кад не би кум, па још комшија? Та ја сам му, ето питајте га, — ту би бркове погладио — први и честитао . . . .

— Шта — зар имен дан? упаднем му напрасно у реч.

— Хе, хе, куме! да како! прогунђа торбар задовољно, ал господа не знају кад је — сиротињски светац! Но — не прими за зло, куме, ти знадеш, да си ти наш.

— Е, па честитам, куме, честитам! Свако добро, куме, свако добро! Искрена жеља свакад је добро дошла! Је л тако?

— Тако је, Бог ме! Сви се као један одазваше; а кума-торбар стиште ми десну, као да ми захвали. На то се подиже, зевнувши „отезателно" и оде да пришапне крчмарици нешто на уво.

— Је с' чула, Тинчико, само „фајн!" толико сам разабрао, поред свега шапутања.

— Ни бриге, с места! она опет њему. Затим обоје изиђоше.

Реко бих да кума-торбар нешто наручује. Најпосле - незнам. Међутим погледим клупи, која се још „не заузета" дуж астала пружила и опазих егеду на њој, коју дотле заклањаше нека шарена цица-маца, што сада предиво остави и за газдарицом мауучући излети.

— А ко свира? — запитам велегласно.

— Брат-Мића! одазваше се више њи.

— Па де мало, нек' се чује!

— Де, де! сви прихватише, а он се латио и не устежући се и поче да удешава...

Нека га, нек' удешава. А ја ћу међутим погледати мало боље око себе. Сад ми се ко и најбоља прилика даје, да цело друштво оком промерим.

Соба, у којој седисмо — отегла се до недрага! Ал' зато је

уска, да већ ужа и не може бити. Са гредица, које одавна по црнише, спуштаху се подуге шарене траке, које разне занатлијске справе везиваху. Цеј се овде настанио. Брзоруки пинтери обесише понајвише своју „утеху“ — малено буренце — но које се, можда баш зато, што је најузвишеније, мало изјерило...! Славина му је окићена дућанским цвећем, које — на жалост — муве не милосно испљуваше, те се не распознаје, да л' су бел ил' румене руже биле. Сад их „црним“ морамо назвати. Кројачи — ни бољи, ни гори — обесише опет, баш над врати, танани рив, а по њему исписаше имена свију „шнајдера,“ што у селу промаљају. Ја сам три свега опазио; ал' једно само прочитао: „Штрицл.“

Колари опет — стали на супрот презреном рифу, па му чисто прете с големим точком, у коме пауци красњејшу домовину саградише, какве у свој Угарској не можеш наћи.

И на тај начин — шта опет све да рећам — беху сви остали славни занати на гредицама заступљени.

Уз голему црепњу пећ, за коју би — и ма да је глупост — чисто рекао, да је и од саме куће старија, пружио се — „келнерај!“

Шарене летвице оградиле га сестарски, па се чисто поносе разноврсним циментама, што их окитише. Повелика корпа с окорелим кифлама и земичкама, које можда цело лето ту за уста уздишу (ово је појезија) изврнула се наопако, па мирује под масном клупицом, која се с три ноге упињаше управо да стоји. „Хоп! — препуче жица оном, што удешава. Даде ми се дакле још мало времена да и друштво промерим. Сви су ми познати — осим двојице. Реко бих, да су Бачвани. И одело им то исто казује. Наш Сремац никад не уме 'нако лепо да завеже пошу на дугме ко Бачванин; нити да савије зулове уз уво 'нако ђаволасто! Баш ко Бачванин што не уме обојке да привије као шшинац. А, то нема сумње да су Бачвани! Па бих још и то донето: да је баш отац и син. Бога ми — тако ће и бити. Момче гарав — таман за женитбу — нешто цифрасто одевено, можда дође и да се ожени? Видићемо. Тајка нешто му сувише пљуцка, бал ко да се једи, што брат — Миња никако да удеси; а остали — Сремци — гунђају нешто не разумљиво и једни ко да питају: „а де је тако за дуго кума-торбар“, други опет полако жи ждуњу, забленувши се у несташну свећу... Један од њих погледаше почешће и на моју козију браду, — но ја се учиних д да га и не видим. На то — ево ти и торбара. За њиме се батр Баја свирац носећи под пазувом гајде у вуненој марами.

Дакле и о торбару да чујете, — а он нас се још највећма тиче. Торбар, шантави торбар, јер је због шантав, (нећу вам кажем како је ошантавио, јер ће вам то он и сам после ти), торбар дакле — то вам је мустра од људи! Не по спољ: облику, јер би иначе сви људи „требало“ да буду као он — шантави; већ по унутарњој врлини....

Не, окром шале, тога нема у селу, ко би рекао, да торбар вреди више него цела Ч... агенција, на којој је „он“ агент аче га неби ни сравњивали с агенцијом!!!) Но покрај свију алих врлина, којима се он не поноси, највећа је та: што умо приповеда 'нако, како му Бог заповеда. „То више не роди!“ ликнуло би сво село, сва — агенција! Он живи доста сиашно; ал' не сасвим. Шта више — он не живи ни сиромашно! ростите, зареко сам се. Он има своју поштену кућу, у њој ју поштену бабу, своју пошт... охо, своју вредну кобилу галишке гвожђем оковане: „да се чује кад путује“.. живи лепо — и нико му не завиди. Чудо, само би му понеко о ногу да подмете што се „агентуре“ туче! ал „воује“, бар се неда — док га је! Он служи толко година већ „цео-краљевску-дунавско-парпловску агенцију — и служиће, баш пркос! Како би се шњоме развенчо, кад се туна и „прослави.“ ославио, да богме, а шта ви мислите? Зар мислите не? Хајде, ајте „честну“ публику, па ће мо се махом оправдати. О, ге славне далеко теже стаје „прослављеније,“ него нашега ију. Он — шалу за појас, па квит! Шњом се дакле на лак ин „узвисио!“

Да, ал' што и да распитујете, кад вам ја кажем, који га појем од године, која ме с таблицом у школу отпрати, да се учим ицању“, кад је он већ „у велико“ — придиковао; наравски, опет на агенцији. Ко мало дере, парче пајаца у шиљастој пи, скакутао сам около њега, молио га, да ми прикаже коју ичицу, како превари вилу и опази ђавола — буди Бог с нама! како се дотакну репа вештичиног и шта ти ту још нема! , молио сам га и молио, а кад се нехте да о[illegible]ове — беше му срада ова песмица:

Шантави торбари,
Ђаволски владари,
Пошантај нам, де!
Пошантај нам, де!...

Тако ја; а тако и сви остали, који у школи сричаше, а амо на пољу на сва уста....

Но он се никад не наљути. Зато једни кажу, да има срце

— гушчије; други опет — из пизме — да га и нема, већ да су га вештице појеле, с којима он „тајно“ шурује. „И шурујем! реко би им на то кума — торбар куражно, хукнувши у леви длан, на коме затим десним палцем неко „тајанствено“ слово прекрште. шта тиме мисли, то знаде он, и они, којих се тиче.

Но да га ин корпоре видимо.

Ко што видите — омален је. Можда је само зато омален, што је — шантав. Зеленкасте очи — нешто не мило гледе, па зато можда и трепти више, но што би требало. Бркови, ретки до зла бога, мирно се предали танко засеченим уснама, које ретко кад мирују. Смеђа им боја пила у братство белој. Скоро ће ова последња да се осили.

Шпицасти зулови, немешки заковрчени вире немарно испод масна шешира, који одавна своју пантљику тражи, ал' му гоа неда да је нађе. Можда зато, што се одучио, да за њу лулу задев, ил' зато, што се уверио, да и за самим ободом може лепо да је смести. Загасити прслук — и сад је, виш, нехатно закопчао. на дванајст рупица седам дугмади. Пет дакле отпало, с три је закопчо, а четир се отромбољила, тек да се откину ... Међутим се куцкају на сваки покрет — а торбар то можда и воли, иначе — незнам, како би му баба то превидила. Појас, од жуто-зеленкасте дизге, притего је подоста; но сада канда већ дотрајa, јер се отрцао; а и прећица се већ изјерила, па није ни чудо, што му се све рупице на чакширама истрцале. На плавом лајберу вели много закрпа, — ал нема ни мало. Онако — у средњу руку. Једну мора баш ово дана да је домето, јер је најсветлија, — прави се и оне друге сијају — од масти. Ал' ни је ни чудо, торбар свагда фењер оправља и пали, но зато се и види још с футошке агенције! Па онда поглете му чакшире! Нешто их је сувише набро, а канда су нешто и кратке, наиме на оној нози, који почешће скакуће. Ил' можда их је подиго, да се опази, како вешто приплеће црвене опанке, на којима се читава лојана свећа од три милице (крајцаре) смрзла. Ко би знао зашто баш тако одвише панталоне подиже; а ако није баш од морања, онда неби требало. јер му обојци чаре изгубише, па баш нису више за око. Ето то вам је торбар, и такав стоји пред нама само што се још мало смеши, које му баш — узгред буди речено — лепо не стоји и што десном руком, на којој два велика „оловна“ прстена, (није, један је од месинга, нису дакле оба од олова,) и што десном руком Бајине гајде одвија које се опет спуваше, ко и да не мисле више да брује ...

— Сад, Бајо, засвирај, да ми срде заигра, — кад ноге не могу!

Дакле и о торбару да чујете, — а он нас се још највећма и тиче. Торбар, шантави торбар, јер је због шантав, (нећу да вам кажем како је ошантавио, јер ће вам то он и сам после каст и), торбар дакле — то вам је мустра од људи! Не по спољном облику, јер би иначе сви људи „требало“ да буду као и он — шантави; већ по унутарњој врлини....

Не, окром шале, тога нема у селу, ко би рекао, да торбар не вреди више него цела Ч... агенција, на којој је „он“ агент (иначе га неби ни сравњивали с агенцијом!!!) Но покрај свију осталих врлина, којима се он не поноси, највећа је та: што умо да приповеда 'нако, како му Бог заповеда. „То више не роди!“ ускликнуло би сво село, сва — агенција! Он живи доста сиромашно; ал' не сасвим. Шта више — он не живи ни сиромашно! Опростите, зареко сам се. Он има своју поштену кућу, у њој своју поштену бабу, своју пошт... охо, своју вредну кобилу и тањишке гвожђем оковане: „да се чује кад путује“.. Он живи лепо — и нико му не завиди. Чудо, само би му понеко хтео ногу да подмете што се „агентуре“ туче! ал' „всује“, торбар се неда — док га је! Он служи толко година већ „цесаро-краљевску-дунавско-парополовску агенцију — и служиће, баш у пркос! Како би се шњоме развенчо, кад се туна и „прослави.“ Прославио, да богме, а шта ви мислите? Зар мислите не? Хајде, питајте „честну“ публику, па ће мо се махом оправдати. О, многе славне далеко теже стаје „прослављеније,“ него нашега делију. Он — шалу за појас, па квит! Шњом се дакле на дак начин „узвисио!“

Да, ал' што и да распитујете, кад вам ја кажем, који га познајем од године, која ме с таблицом у школу отпрати, да се учим „сричању“, кад је он већ „у велико“ — придиковао; наравски, опет — на агенцији. Ко мало дере, парче пајаца у шиљастој шепи, скакутао сам около њега, молио га, да ми прикаже коју причицу, како превари вилу и опази ђавола — буди Бог с нама! — како се дотакну репа вештичиног и шта ти ту још нема! Да, молио сам га и молио, а кад се нехте да о[illegible]ве — беше му награда ова песмица:

Шантави торбари,
Ђаволски владари,
Пошантај нам, де!
Пошантај нам, де!...

Тако ја; а тако и сви остали, који у школи сричаше, а овамо на пољу на сва уста....

Но он се никад не нљути. Зато једни кажу, да има срце

— гушчије; други опет — из пизме — да га и нема, већ да су га вештице појеле, с којима он „тајно“ шурује. „И шурујем! рекоби им на то кума — торбар куражно, хукнувши у леви длан, на коме затим десним палцем неко „тајанствено“ слово прекрште. шта тиме мисли, то знаде он, и они, којих се тиче.

Но да га ин корпоре видимо.

Ко што видите — омален је. Можда је само зато омален, што је — шантав. Зеленкасте очи — нешто не мило гледе, па зато можда и трепти више, но што би требало. Бркови, ретки до зла бога, мирно се предали танко засеченим уснама, које ретко кад мирују. Смеђа им боја пила у братство белој. Скоро ће ова последња да се осили.

Шпицасти зулови, немешки заковрчени вире немарно испод масна шешира, који одавна своју пантљику тражи, ал' му госа неда да је нађе. Можда зато, што се одучио, да за њу лулу задева, ил' зато, што се уверио, да и за самим ободом може лепо да је смести. Загасити прслук — и сад је, виш, нехатно закопчао, на дванајст рупица седам дугмади. Пет дакле отпало, с три је закопчо, а четир се отромбољила, тек да се откину... Међутим се куцкају на сваки покрет — а торбар то можда и воли, иначе — незнам, како би му баба то превидила. Појас, од жуто-зеленкасте дизге, притего је подоста; но сада канда већ дотраја, јер се отрцао; а и пређица се већ изјерила, па није ни чудо, што му се све рупице на чакширама истрцале. На плавом лајберу нема много закрпа, — ал нема ни мало. Онако — у средњу руку. Једну мора баш ово дана да је домето, јер је најсвотлија, — прежда се и оне друге сијају — од масти. Ал' ни је ни чудо, торбар свагда фењер оправља и пали, но зато се и види још с футошке агенције! Па онда поглете му чакшире! Нешто их је сувише набро, а канда су нешто и кратке, наиме на оној нози, којом почешће скакуће. Ил' можда их је подиго, да се опази, како вешто приплеће црвене опанке, на којима се читава лојана свећа од три милице (крајцаре) смрзла. Ко би знао зашто баш тако одвише панталоне подиже; а ако није баш од морања, онда неби требало, јер му обојци[illegible]паре изгубише, па баш нису више за око. Ето то вам је торбар, и такав стоји пред нама само што се још мало смеши, које му баш — узгред буди речено — лепо не стоји и што десном руком, на којој два велика „оловна“ прстена, (није, један је од месинга, нису дакле оба од олова,) и што десном руком Бајине гајде одвија које се опет спуваше, ко и да не мисле више да брује...

— Сад, Бајо, засвирај, да ми срде заиграм, — кад ноге не могу!

Зимујући љето дочекала,
У прољеће младе изводила,
Извела и на то поље равно,
На том пољу чобан код оваца:
„Чобанине, будаласта главо!
Купи стадо, уклањај се с пута,
Мене лове три јагара млада:
Не лове ме да им ловак будем,
Већ ме лове да им љуба будем,
Ја не могу трима љуба бити;
Мене видра у гори родила,
Тице су ми зибарице биле,
У кљуну ми воде доносиле,
Повој виле од зелене свиле,
А пелене од букова листа."

57.

Шетала се виза риба
Уз Дунаво, низ Дунаво,
Шетала се, говорила:
„Тко би мене уловио,
Уловио и он пој'о,
Родио би земљи краља
И младога провизура."
То је чула госпојица,
Ал' говори госпојица:
„Богом вама, слуге моје!
Уват'те ми визу рибу."
Уватише слуге рибу:
Госпојица рибу једе,
Липа Ката кости глође,
А Марица чорбу срче.
Кад је било о породу,
Роди Ката провизура,
А Марица земљи краља,
Госпојица љуту змију.
Цичи, плаче госпојица,
Тјешила је љута змија:
„Не плач'де ми, моја мајко!
Ево иде Ђурђев данак,
Ја ћу змија у травицу,
А дјеца ће у цвијеће:
Ја ћ' ујести земљи краља,
И младога провизура."

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

1. Јестиво називају друкчије и живежом, и то с пуним правом; јер оно, што управо живи у нама, није ништа друго, него храна, која се претворила у нас саме.

С тога можемо сасма лако означити, шта ваља да једе човек, да би живео, каква јела могу да му одрже здравље, шта непрестано обнавља његову радену снагу и шта је у стању, да му надокнади оно, што је он изгубио дисањем, знојем и излучењем. Лаки тај задатак више њих поставише себи и мисле да га и решише. По што доказаше, да све делове човечијега тела храни крв и по што је познато, који су крвни састојци, то мислише, да је доста учињено, кад се означе она јела као најбоља и најпробитачнија за човека, која имају у себи истих састојака, што их и крв има, или која се варењем могу претворити у крв.

Кад се узме у општо, онда је то са свим на своме мету,

ал' ипак није доста, да би се показало, као што треба, каква су јестива добра, а каква не.

Бедни Ирац, који живи скоро о самом кромпиру, има у телу своме исто толико крви, колико и Инглез, у кога раденици прете обуставом радње, ако не добију уз заслугу своје поштено парче меса и добра пива за доручак. Крв је у Ирца из истих оних састојака, из којих је и крв у Инглеза; а ипак им је храна различна, и Ирца називамо с правом бедним, а за Инглеза велимо да се добро храни.

Из тога видимо, да не стоји само до крви, као што и јесте тако. Морају ту придоћи и друге ствари, које ћемо гледати да упознамо још изнајпре, пре но што пођемо говорити о јестиву и о пиву појединце и о њиховој важности.

Прво и прво правило, које ћемо овде претпоставити свима осталима, ово је: Храњење или препитавање не зависи једино од крви, него од брзога промета њезинога.

Крв нам је као каква главница, капитал. Но од главнице не може живети ни један човек на свету, а да је не сурдиси и потрачи! Човек мора да живи о ономе, што заслужи од главнице, мора да живи тиме, што ће главницу своју у век прометати. А то исто мора бити и са крвљу. Присподоба је та тако на своме месту, да ћемо моћи ту мисао разјаснити понајбоље једним примером.

Узмимо два трговца, од којих сваки има само сто форинта. Елем обојица имају једнаку главницу. А разликују се у овоме: један излази сваке недеље двапут на поље, те купује марву, коју после отера на вашар и прода; при томе заслужи у век на својих сто форинта још пет форинта. Други пак отвори мали гроши-ћарлук, те постане грк, и купи за својих сто форинта робе, коју распрода за месец дана са свим и при томе заслужи двадесет и пет форинта. — Коме од њих иде боље радња? Или грку, који на својих сто форинта заслужи двадесет и пет форинта или пак марвеном трговцу, који заслужи само пет форинта? Очевидно марвеном трговцу. Јер док грк има да живи читав месец дана са двадесет и пет форинта, има марвени трговац на месец осам пута по пет, дакле четрдест форинта. А од куда то? Од туда, што грк само једном у месецу прометне своју главницу, а марвени је трговац прометне за то време осам пута.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта

од Л. А Томановића.

(Наставак.)

Изнад Пода и китњасте му околине, одма се уздижу горостасне голе клисурине, над којима се опет простире пољице, премда каменито, ал' зачудо родно, око ког се савило село Камено, ђе се широко поље отвара јестаственику, да изтражује: окле на толикој висини округлог камења као покрај мора, и скамењених шкољака? Каменьани су већ планинци, али чисти и уредни као и Мокриньани, што живе к сјеверозападу на граници турској, да се с њима немогу ни сравнити Убљани, Кривошијани и Леденичани, који на сјеверном истоку у планинама изнад залива живе; но што суровији, то челичнији, а челика нам је од потребе и ако Канту, говорећи о Црногорцима, тај челик приписује свирјепости народној, велећи да Црногорци и оближњи још даве дјецу, која се нездрава и ма у чем недостатна рађају, као што су то чинили Шпартанци! У другој половини деветнајстог вјека, да тако што пише један историк, као што је Канту, и да своје огромно дјело с таквим лажима гнуси, то неће нико вјеровати, јер када је тако пристрастан у стварима, које се данас збивају, каквим ће пристрастностима дисати све његово дјело, које излаже прошлост и колико му се има вјеровати! Али то је факт, па још у деветом умноженом и поправљеном изданју његове свјетске историје?

Сви споменути планинци носе се скоро као Црногорци, женске само што су више искићене и мјесто бијеле превлађује модра и црвена боја. Живе бавећи се око стоке и земаљских производа као: сир, масло, вуна, бијели купус, кртола, што доносе по пазарима у приморје; осим што се Мокриньани занимају са занатом зидарства. А ко жели из ближе познати Убљане нека узме дијалоге Ника Берберовића, овог изкусног у народном духу и језику пјесника па ће видјети уз простоту и непокварсност тога народа. Допустите ми да наведем који стих који ће потврдити што на више рекох. Пошто је исти пјесник, као њиов парох из Морања на Убле дошао и службу им са проповједи одслужио:

Почин' попе и невоља ти је.
Није лако толико памети
Из Морања на шију превући!
Валај брате јест велико чудо!
Кад чој'к смотри оваког окоштца:

Главе није а трбуа није!
Ђе му стаде онолико прича,
Које данас пред нама изручи,
Што ни књига неби запамтила?!...
Вала Богу томе се чудите!
Богомољу он нашу отвара,
Са Бож'јим се словом договара,
Свеце срета што му књиге кажу,
Молитве им дроби и премеће,
Вазда нешто у главу заврти...
Сто пута сам гледо пред попове
Кад разшире књиге над боникои,
Кад на карти неке црне мрве
Доста пута буду и Црвене.
Вала Богу, како опо купе!

Извише Каменога, а дотично извише Мокрина и Убала (?) диже се опет греда на греду до 5000 бечких нога — Снијежница (Добрштица?) између највищих планина што над Боком господаре. Ту је Јок-мегдан где је сваке суботе марвени пазар и лежи до градских зидина на сјеверо-западу. И ето нас код града Ерцегновога. Високе црне зидине, чисто сливене у клак и ситно камење, одма те опомињу на древност његову. Год. 1373. основао га је Тврtко краљ босански а Ерцег Стефан довршио и пољепшао. Ово је била престоница војводства Св. Саве. Док год недопаде руку турских гусара, окле излећаху, као из гњезда на танаким галијама и пустошаху јадранске обале а највише богате папине области под управом познатог адмирала Барбаросе. Год. 1687. тадашњи папа подиже читаву крстоносну војску против овог морског ајдучења, у којој учествоваше осим папине и млетачке војске и бродовља, још и Немци, Шпањолци и Малтези. Ал' ових немогаху града на јуриш узети, него тек после дугог обсједа, и честих нападаја, дочим су околни сељани сваку помоћ Турцима из Ерцеговине пресијецали, предадоше Турци град, пошто им је дана вјера. Отада је Нови био у рукама Млетачким све до пропасти републике. Колико су му зидови са сјевера још јаки толико су, особито од мора, клонули и на комадиће попадали тако да, окле би каква Србенда на први мах живописну слику изнашла сјеверне српске чилости и јужног мекуштва; но да су јужни зидови на каквом кршу уздигнути, а да сјеверни море непрестано подкапају, онда би се та живахна слика измјенила напротив, и тако би се наш Србенда преварио.

У град би могао да не идеш, већ ако си жедан, да се на-

пијеш балсам-воде на Карачу: уличице узане, криве, па још и стрмене, а куће по већој части старе, једна црква без икаква укуса осим обељених зидова — то ти је све што имаш виђети у граду, којим именом незнам и смијели се назвати пошто му тако опале бедеме виђесмо. Ал' је толико миловидниja варош или пијаца што се у два реда дућана, два густих мурава и два камених седница пружила к Топли од градских врата, над којима један љепахни торањ показује уре; овђе бива највиши и најмјешовитији пазар од све Боке, и ко зна, да једном не постане пристаништем увоза и извоза свијех српских земаља! Вјероисповјед је измијешана, ал' се западња на саме занатлије ограничава, дочим су посједници, капетани и јачи трговци православни. Имају и читаоницу но не баш у реду; иначе су Новљани одушевљени Срби, што су и дјелом и мишицом у задњем црногорско-ерцеговачком устанку показали. Да живе такови Срби!

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

Оног несрећног дана престао сам живити за своје; јер шта имадо им друго саобштавати доли моје јаде, моје туге. Непрестано у седлу, непрестано тумарајући по најпустијим местима, избегавао сам њиово друштво, или управо да рекнем сам себе. Живот ми беше несносан терет, и ипак га немого стрести, не бејах више господар моје судбе, ја имадо да крв осветим; али како? То још несмедох одредити, а правди је то и сувише. Још једна последња несрећа, последња срамота па се мора туге и невоље свесим напупи: Марица постаде мати! — Тада учиних завет, да се и сам згрозим, кад га њега помислим. Чујте, странци!... Заклео сам се лебом и сољу, кротом спаситеља и мојим ножем, заклео сам се костима мог оца, чашћу мога племена и спасењем душе своје, да ћу ово османско грозно злочинство стоструко осветити, и све силе небесне и паклене позовем као сведоке моје заклетве. Моја је душа везана за ту страшну заклетву и моја јој је рука посвећена догод је не извршим. Шта више, заклео сам се, да ће онај прст, који је очима оне жртве вид одузео, сто пута око врата потомка сведочба бити моје освете, па и тај ће се завет испунити као и онај први!

Ту застане Јанко по други пут, као да оће мало да се разабере, управивши на госте своје оштре погледе очевидним узбуђењем.

**

— Странци, настави он после кратког ћутања, — чим сам против мојих душмана истурио непоколебиву заставу моје заклетве, похитах у Шумлу, где су се већ тада скупили војници са свију крајева света. Најкрасније оружије, што га могох наћи на пазару или за појасем каквог поглавице из Курдистана, златом сам измерио; један Мађар у турској служби прода ми свој револвер од шест цеви и научи ме како ваља правити сишеке; од једног Немца добијем пушку у промену за арапског хата па отидем у ергелу, и између двадесет ждребади изаберем једног младог ждребца плевначке фајте, кога сам за три месеца упитомио и за моје цели научио. То је онај коњ, што сте га видили у огради. Тако наоружан и на таквом коњу позивам све мује коњанике на мегдан и да ме у брзини престигну.

У Силистрији паде прва жртва моје освете. Исмаил паша — проклета му била душа на веки! заузимаше у тамошњој посади место вишег официра. Било је баш пре нег што ће Руси доћи на Дунав. Једна гомила страних официра беше у вароши, да под заповедништвом Мусе паше руководе послове око града. Ја сам становао у једној бугарској гостионици баш до Стамбул капије, куд је Исмаил паша са осталим официрима од генералног штаба често пројашио, да надгледа обкопе који се баш тада довршише. Једно вече узмем на се оружије, замотам се у моју кабаницу пак се и ја са осталим странцима прикључим пратњи. Приспевши на поље, турски се официри обично забављаху утркивањем на коњима. Коњ Исмаил паше, од праве турске фајте, на брзо беше први; ја употребим тај напред да би се са мојим врапцем могао њему приближити, а кад он не беше од мене ни сто корачаја далеко, бацим мом коњицу узде преко врата, и стиснем га ногама око ребара. Навикнут да се на први знак повинује, појури са стране на пашу, и као вихор свали пашиног мркова на земљу, а ја међу тим шчепам пашу и подигнувши га из зенгија пребацим га преко мог седла, тако да су му глава и ноге доле висиле; затим ободем поље, а овај поред двоструког терета, појури, као оно курјак, кад га пси потерају, поред опкопа, и тако ме донесе ван домашаја гонилаца. Било се већ смркло и ја приспем на обалу Дунава, на једно усамљено место, које сам био одредио, где ћу мој план извршити, и збацим тело мог непријатеља из седла; а он се скотрља и незнађаше ништа за себе. Скочим одма и ја за њим и вежем га ужетом, које сам носио уза се. Дуго је он тумарао ван себе; напослетку од вечерње ладовине дође опет к себи. Погледа и одма ме позна: од тешка страха блед и нем, скрушен духом и телом лежаше он пред смртном пресудом, коју ми је из очију читао.

— Исмаил пашо, рекох, помисли на Сребрњу, сети се ајдука Јанка, чијег си гостопримство зликовачким делом повредио, коме си кућу осрамотио, коме си брачну постељу крвљу оскврнио . . . . Гле, ја сам тај Јанко, ја сам она сиротиња раја, ја, у чијим је сад рукама твој живот; ја сам сад твој господар и твој судија. Да је твој бог, мој, то би ти заслужио

хиљаду пута смрт; али ти си само један безбожник, без вере, без кајања и савести. Твоја душа већ је проклета, и једина казан, које си достојан, та је, да ти бацим тело курјацима и гавранима да га прождеру.

— Ђаурска псино, рече Османлија гордо,—ако ми се смилујеш, њиву ћу ти посејати пијастрима, а забад твоје куће подићи ћу над свом бугарском рајом. Посинићу дете хришћанке. Ако је дечак, начинићу га емиром, и нек буде паша као и ја; ако је девојка, нека буде падишиног харема. Бићеш богат и страшан, као један од нас; новци и власт бришу сваку кагу. Ја сам згрешио против пророкових закона, али девојка била је лепа и свим оружијем наоружана, које је кадро срце надвладати. Одреши ме дакле и пусти ме, да могу моју реч одржати, а ја ти се заклињем светим гробом пророковим. Хоћеш ли мој живот, а ти га брзо узми. Ми смо алини и сви ћемо се њему вратити.

— Иди у пакао твом лажном богу! повикнем, и тринут му забодем ханџар у гркљан; проклет као и ти нека ти буде твој цео погани род!

(Наставиће се.)

Беседа у очи матичине скупштине.

Браћо певачи! Ви сте били домаћини на овој беседи, што је о њој реч, па зато прва моја здравица нека је ваша. Ви сте били домаћини, па зато је ваљда и била беседа тако пуна препуна, тако дупком пуна, да се до вас домаћина не мого ни домаћи. Ал' ништа зато, ви сте тако згодно били удесили ону дивну песму „што ћутиш," да вас је ијоле пажљив слушалац могао разабрати и у он ој малој дворани, де се вечера. То је у то лико корисније било — ви сте и осим тога корисни, добре сте користи—. што је човек могао и вечерати и слушати ваше песме, или, да се тачније изразим, што је човек могао и слушати и вечерати ваше песме, јер није било лако доћи до друге вечере, само ми је жао, што не беше ту онај наш бугарски критичар у „Матици," што мераше вредноћу духовни производа по „користи" њијовој, оцењујући их не толико по цени, колико по центи; неби ни он могао порећи „користи" вашем певању, већ са гледишта вечере. Ал' окром шале, наша је дружина синоћ — ја нисам био у њој — врло лепо певала и зато јој евала!

Ал' ајдмо даље!

„Добар вече, госпођице! Клањам се!"

‚Добар вече!'

„Па ви ме и непитате, како ми се свидила ваша свирка? Та видите, за бога, да сам се упутио пресуђивати?"

‚А што да вас питамо, кад знамо да се не разбирате у томе.'

„Лепо! дакле ви као да се мене небојите баш ни мало? Бог с вама

ако не разумем „елизир,“ можда знам шта је бар „елизијум“ љубави а шта вреди елизир, који не води у елизијум?“

‚Да нас поштедите с вашим излизаним каламбурима, допустићемо вам, да нам исповедите, како су вам пријале српске песме, што их одсвирасмо.‘

„Праштајући вам увод за љубав лепе понуде, морам рећи, да ми се нису свидиле ил' управо шчуле. Ваши су прсти све учинили, да докажу колико су се вежбали, учинили су све да осведоче, како нежне, како осетљиве свезе спајају огранке вашег лепог тела са срцем његовим, — ал бадава: пијано ми није удешен за верног тумача народни песама. Ја знам и разумем да је г. Гласовир пл. Салонски отменија особа од сељачки гајада, од берберске тамбуре и од слепачки гусала, ал' ипак или можда баш зато није кадар тако својски примити и угостити српске народне песме, те сироте, али поносите скитнице, као што ће их дочекати гајде у свом китњастом колу, тамбура у скромној берберници или по севдалијским сокацима сарајевским и гусле по намастирским славама. Дворови су свакојако и лепши и кориснији од циганске черге; ал' у пролеће, кад се разгреју ваздуси, кад се по зеленом лугу растрепти и размирише цвеће, кад расцветана липа задршће од прижељка разиграног славујка, ко неби радије вечерао на пољани под шатором, него у најкраснијим дворовима?“

‚То се зове само силом тети замерити. Напослетку ако волите гусле, изволите „um ein Haus weiter!‘

„Збогом госпођице!“

Поклоним се.

‚Ум ајн хаос вајтер?‘ помислим ја у себи. ‚Какав то хаос мисле госпођице? Неки хаос јесте: пијано и дреновка девојка, гусле и поркетни концерат! Збиља јесте неки хаос! ал' из хаота се створио свет, шат и овај хаос буде претеча новим световима!‘

У тој мисли причу ми се гуд од гусала.

Таки звукови мора да су се разлегали обасјаном васијоном у првоме трепуту, кад се из безобличнога хаота излучио свет хармоније, кад се првим кретом заокружише питагорине звуковите сфере; таким се жељним јецањем одазваше ваљда стрмене стене на огради божијега раја првоме пољупцу прве зоре:

„Уранила косовка девојка,“ — — — — — — — —

И на први јек од гусала и на први одјецак те најсетније и најзаносније народне песме, што их год има у књижевности свију народа, размаче се малена позорница и предамном пуче тужно шеталиште Косовке девојке, разбој честитога кнеза: мртви јунаци по крвавој трави, поломљена копља и мачеви, чалме и калпаци у подсмејном загрљају свепомирне смрти. На сред Косова стоји Косовка девојка, заложила је јунака Орловића Павла последњим причешћем, јунак је изданyо, а она се уморна ува-

тила руком за грану зеленог јавора, грана се осуши а у руци Косовке девојке створе се гусле јаворове и танано гудило. Девојка се посади на један камен, превуче гудилом, па стаде певати своју песму, песму пропасти народа свога:

„Уранила Косовка девојка“, — — — — — —

Сваким стихом, што га одпева, као да јој ницаху крила.

На позивном листу беше, чини ми се, назначено, да ће ту песму певати уз гусле Олга Ковачевићева из Елемира. Ал' ја нисам ни видео госпођице Олге, нисам ни чуо њезина гласа, нисам ни разабрао њезина гуда, о коме ми причаху да пристаје уз ма који виолончело: ја сам гледо пред собом Косовку девојку, ја сам слушо заручницу посумрлог Милош-Обилића, бесмртну, баш лицем бесмртну српску вилу.

Ја сам само чеко, како ће отпевати вила онај силни, простотом и дивотом израза несравњени свршетак те песме:

„Да се јадна за зелен бор ватим, И он би се, зелен, осушио!“

Ја мислим да смртно створење није кадро исказати толико гласом, колико је народна свест у тим речима исказала мисли и осећаја. Зато сам једва чекао да чујем, како ће их исказати бесмртна вила.

Као гладно звере, кад издалека чује цику какве заблуделе жртве, тако ја напрегну сва чувила, да ми неутече ни један лелуј вилина гласа, ни један потрзак очајног лица, ни један уздисај неисцрпне туге Косовке девојке.

Ал' баш испред завршни стихова као да певачица мало застаде; у том тренутку дошла ми је као летом уморени пегаз, који ће да измери стрмен што му га ваља прелетети. Но уместо смелог, безобзирног скока, стаде се пегаз заигравати, уместо неоцењеног завршетка „Косовке девојке,“ зачу се на јавор гуслама — коло, лепо, врло лепо банатско коло, али тек—коло. Испрва ми дође тај неочекивани, неспремани окрет као нека иронија, као да слушам, како се у муамедовом рају раскалашне хурије веселе српском игром да прославе српску пропаст. После помислим: да неће можда тиме да наговести народу веселију будућност после велики мука?

„Боље да је причекала с колом док је не изазовемо; овако изгледа као да ће да изнесе уједаред све на видик што год зна.“

Та примедба једног брата поред мене истрже ме трезвеном руком немилостиво из мога заноса. Елем то није вила, то је збиља само елемирска гусларка?

И што год је после тога певала—беху још две, три песмице—не певаше ми више вила, него само нежни, ал' учењем неизмучени гласић елемирске гусларке.

Но ипак могу рећи, да сам се том приликом уверио, да права освета косовској пропасти српске славе није суђена на бојноме, него на пољу просвете, особито на — позорници. Л. К.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Србске књиге.

МАЛАА КАТАВАСІА содержащаа въ себѣ разлнчнаа пѣнна и пѣсни духовныа праздникѡвъ хрїстовыхъ, богородичныхъ, аггелѡвъ, пророкѡвъ, апостолѡвъ, святителен, мученикѡвъ, во употребленіе юности сербскіа, шкоже и прочихъ благочестивыхъ христїанѡвъ, изъ святыхъ церковныхъ книгъ собранная, и Димитрїемъ Поповичьемъ, намѣстникомъ и парохомъ Сомборскимъ. консїсторїалнымъ Присѣдателемъ. и предуготовническаго заведенїа сербскаго катихитою устроенная. Въ Сомборѣ 1868. года, въ типографїи А. Вагнера. На 8-ни 128 стр. Цена је 35 новчића а. вр.

НЕМАЧКА ГРАМАТИКА за младеж учећу се у гимназијама кнежевине српске. Израђена професором немачког језика у великој гимназији београдској А. Чварковићем. Друго издање. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији. 1868 На 8-ни, 1. л. 384. стр. Стоји 8 гр. чарш. или 80 н. а вр.

МИЛОСПЛЕТ Данице Зорке-Рашковића Ужичанке од лиричних и епских песама у 12. свезака а Босняк I. свеска у Београду, штампарія Николе Стефановића 1868. На 16-ни, VIII. и 54. стр и 2. л. Стоји? („Вила.")

РАЗРЕДНИЦА ПРИПРАВНИКА II. и I. разреда за 1867—1868 год. у краљевском јавном учитељско-приправничком заводу српском у Сомбору с концем школске 1867—68 године. У Сомбору 1868. Штампано код Андрије Вагнера. На фол., 15. стр. Стоји?

* Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

О трговини, од Јована Павловића. (Свршетак.) — Коло Срданово. (Балада) Од Јована Грчића. — У гостионици код „полу звезде" на имендан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. — Српске народне песме. (Из збирке Ђ.Рајковића.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — Беседа у очи матичине скупштине. — Библиографија.

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 26. у новоме Саду 29. септембра 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РУЖЕ И ТРЊЕ.

Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња.

Од Ђорђа Рајковића.

Quamois ridendo dicere verum
Quid vetat? Horatius.

1. Самоваспитачица.

Лепо је то, кад мати уме кћер као што треба васпитати, још је лепше, кад је кћи кадра васпитати се и сама. Вештина је та врло красно биље, које у нашим домаћим вртовима није колико ваља засађено. О женском васпитавању писало се у „Школском листу,“ говорило се на „јавним предавањима,“ разлагало се на „беседама“ и „селима,“ предлагало се на „омладинским скупштинама“ — па уза све то мало се урадило. За што? За то што је болесница прописану јој дијету држала само дотле, док је лекар пред њом стајао, а манула је, чим је он леђа окренуо. Оћете л' правог лека, а ви наставите лечење и онда, кад лекар изостане.

Истина је цела: родитељи би требало једном озбиљно да расуде, смеду л' они стати добри за напредак свога васпитања код женске деце. Па и часне гувернанте и управитељке у институтима, а тако исто и учитељке на јавним нашим женским школама нека се не стиде, већ нека отворено кажу, колико им је пута што у њиовим педагогијским „умишљајима сретно за руком пошло, а колико није; колико је пута сисифов камен из њиови руку оклизнуо и низ стену се скотрљао. Оне су почеле зидати кућу, па гле! ил' прозори нису никако ни пробијени, или је пак сувише стакла ударено у прозоре. Више пута не може кућа ни да се доведе под кров: ил' брзо удари ветар и киша, ил' навали зимски мраз, те леп попусти. Учитељке и учитељи женски школа

посејаше добро семе, али је пало на каменито место или у трње, те га подавило.

Али пустимо нека васпитане девојке саме говоре, неваспитане да и не спомињемо. „Нас су (веле некоје) наше матере и старе мајке, наше тетке и стрине васпитавале и чиниле што су могле; ал' кад ти нас оно у свет уведоше, бијасмо још девојчушци, штоно желе од свачега окусити, у свашто бленути, са сваким се жмуре и слепа миша играти. Бијасмо мушице, које на свећу налећу. Тада дође живот са својим горким пилулама, са ћушкама, са разлупаним носом, те ти нас продрма из нашега санка. Онда тек отворисмо очи, онда тек познадосмо, како смо опасним путем одиле. Дао Бог опаметисмо се својом штетом; почесмо пазити на себе; постадосмо самосвоје васпитатељке."

Колико пак пута сведоџба васпитани девојака не испада тако сретно по васпитаче! Оне шта више признају, да извори зла, од који пате, и погрешака, који се кају, — из родитељске куће проистичу. Родитељи су били уједно слаби, управо рећи заслепљени родитељи; пример није свуда био добар. Уместо да утврвеним путем даље корачају, морадоше се одраслије девојке с великом муком одучавати од свега, чему и је будалаштина њиови васпитача научила. Млога је спавачица увидила тек после удаје, какав је несретан мираз донела из родитељске ложнице, како је млого штошта просањала, млого штошта занемарила, што је дично и корисно, и то све са кривице своје матере а особито старе мајке, која се устручавала пробудити унуку кад је требало. Млога л' се облизија — девојка тек доцније освестила, како је то зло, што су у детињству све саме посластице тражили у њу: удала се, те су је потпала деца, муж не предвиђеним начином пострадао, па сад да је само пристојна ручка, а даба ти паштета!

Сигурније, задовољније и спокојније пролази се кроз младе године, кад нас живот не мора од свију страна ћушати, кад непаметну млитавост материног васпитања надмаши мудра строгост очина, кад се ћерка одапре, те са девојачким поносом ускликне: „Ал' ево ја недам да ме размазе!" Пошто је отац један пут опоменуо, нека се кћи други пут опомене сама; па кад девојчица буде одрасла девојка, а она нека рекне девојчици: „Сад је на мене ред! Ја сам наумила завести строжију полицију у кући, нег' што је то чинила моја мати. Она ми је сувише гледала кроз прсте; ал' ја себе боље познајем, нит' ћу више да живим у илузији. Па кад се једном и успавам, мило ће ми бити, ако се нађе добар брат те ме пробуди, ма и не било то сасвим нежно."

Зло је само, што ће се овако мудри девојака мало наћи, јер се иште за то необичан карактер, иште се тврда воља и стална одважност; особито је тешко остати при тој одважности, кад пријатељи уместо да спавачицу из сна буде, а они је још лепезом ладе и боље успављују. Тада често приступи сотона, палицкан и утиришен, те најпре говори у пословицама. „Посрне“ вели „и коњ од сто гроша.“ А за тим шапуће: „Младост лудост!“ „Куд је отишло јуне нек иде и уже.“ — „Док се мудри намудроваше“ . . . и т. д. Или се искушач стане позивати на наше класичке певце; он вели са Јованом Суботићем:

На радост је човека
Створила судбина —
Овај живот не траје
Иљаду година —

Па и Јован Илић говори у прилог овој ђаволској софистици. Шилер из њега пева овако:

Радости, о рајска кћери —
Ево нас код златни двери —*)

Овакове експекторације, ди се све сама радост, а особито „двери“ спомињу, заврте девојци мозак. Али благо оној, која је свесна толико да уме сотони показати врата, па ако би он ипак оклевао, а она да га са сви десет ноката увери да ту нема шале.

Да будеш кадра и сама се васпитати, погледај себе скроз и скроз, буди скромна и имај мању порцију поношљивости. Кад већ у напред знаш, да ти је у грудима немирко, ком не смеш сверовати без добре залоге, а ти ћеш га онда много лакше држати у шкрипу, него кад се олако и тек попевајући лаћаш посла. Буди уверена да ће с првим ветрићем опет зашушнути стара Ева, те кокетовати са запрећеним јабукама.

Озбиљно испитујући саму себе и примајући савете паметни људи, ти ћеш, ћерко самоваспитателько! уједно научити, да се на овом путу са самим наумљајима не може много израдити. Мудрост је, ако и не змијина мудрост, потребна, да се увек уклониш искушењу, које се сваки час у друге маске облачи, и да се не даш заплести у нове витове. Не треба одма да очекујеш награду за своју врлост, по којој си се од првог бала уздржала; промисли добро, да л' те на другом балу не чека наплата. Нужно ти је даље да предвидиш — у колико допире твоја млађана оштровидност — шта ти прети, ко ће те сусрести, да л' курјаци ил' медведи. Треба ти да уведеш неки буџет економски, да са-

*) Превод Шилерове песме: „Радост.“

ставиш неки предрачун своје потребе и снаге, па и резерве њиове. Лепо је већ и ко има предрачун о издатку и примању у папирном новцу, а тако исто и завршан рачун, јер овај је уједно поуздано мерило за стање моралне финансије. Много то вреди, кад сама од себе ништа не тајиш, ништа неразмршено не остављаш. Нагомилање малени прекршаја показало би иначе велик дефицит у твојој мудрости.

Јеси л' тврдо наумила, да увелу родитељску мудрост својом свежом мудрошћу замениш, а ти се уједно чувај туђег фушерлука. Немој да се поведеш ни за лукавом светином, ни за наметљивим пријатељима и улизицама.

Кажу до душе неки, да је читаво човештво паметније од појединца, па ако баш појединац и оде до ђавола, човештво за то не ће пропасти. И ја велим да не ће пропасти оно човештво, које се у поштењацима огледа, које се у невиној дечици васда подмлађује! За осигурање и паметовање оваковог човештва уложио је премудри творац најсигурније гаранције. Али човештво и светина, човештво и велика маса, човештво и сокак-лакрдија, то је разлика као небо од земље. Баш велика маса показује малу увиђавност. Дабогме да је одвећ тешко уклонити се упливу ове пословице: Колико људи толико ћуди.

Па код таке тешкоће како да иштемо од женске младежи потпуну самосталност? Често ту очи варају. Чини ти се да се с места не мичеш, докле чамац водом оклизује; чини ти се да јури дрвеће на обали, а овамо тебе талас све даље отискује. Ако младе ћери и не посрчу велику мудрост, ипак је добро, ако дођу до уверења, да је плитка вода најшира и да коров најлакше брже него шеница. Ди је на један пут млого говора, ту нема споразума — у гунгули се изгуби правац. Знај, моја ћерко, да све што је добро, истино и красно, није смишљено ни срећено на вашару, већ у малој собици. Поуклони се дакле у тишину, попробеседи мало са духовима успомене, који ти причају о твојој колевци и о крилу материном. Не плаши се, пригни уво твоје к тужном гласу савести. Ја би савест назвао твојом другом старом мајком, тако те она воли; само што она нема ти мана, које има твоја стара мајка.

Осим свега буди будна и на ногу као стража на немилој зимској ноћи. Није истина што веле Латини, старе варалице, да ко спава не греши. Баш на против: нема сна без греја. Млоге су заспале, не урадив свога дневног посла, млоге су се доцкан пробудиле, ил' боље да рекнем доцкан устале, не могав урадити свога дневног посла. Софе, канабета, дивани у рђавом су

кредиту. Није ни оно истина, што Латини веле, да је зора Музама пријатељица; — бре не само Музама, већ је она пријатељица и свима поштеним божицама. Минерва оће будне људе, Церера зактева бистре очи, Дијана и такођер; само што једна Венера поспано жмирука очима и лешкари у кревету и онда, кад већ сунце давно росу покупи. За то и треба да наше девојане добро памет наоштре, да своје самоваспитање доврше пре него се упусте у пријатељство са овом сањивом богињом.

Покаже л' се будаласти синак венерин, Амор, сувише несташан, тада младим госпођицама не знам другог лека ван посла. Испред вредни руку беже зле помисли, као што бежи шумско звериње, кад јутром чује песму ратареву. Ко ради не греши — много је истинитије, него оно споменуто: Ко спава не греши. Лењој Бог не помаже, вели српска пословица. Која лепо седи код куће за послом и онда, кад друге на променаду не заборављају, тој Сирене узалуд певају.

Иначе о раду може се рећи исто што и о свима добрим навикама, оне нека ти пређу у крв и сок. Не помаже ни фалити се да си почела какав посао, ако уједно посла не довршиш. Немој се разметати својим лепим замишљајима, ако и не мислиш вршити. Која не жели кушачу пасти шака, та нека се оружа против кушача. За рана ваља ту стиснути зубе. Мислиш ли да имаш кад јести сува леба и онда, кад не буде ништ' за мазање по лебу, то ти не познајеш своје рођене нарави. Само је она кадра јести кору леба без роптања а бити уз то здрава и задовољна, која није своју младост провела међу слаткишима, и која у опште сластопекарницу не тражи у каталогу корисни фуруна. Оне миле матере и старе мајке, које у своје љубимице трпаше шећерлему, не знају збиља, како су тим подмесиле горак квасац у потребан леб свога подмлатка. За то и треба свака девојчица да рекне: Од сад више не ћу да знам за слаткише! Али слаткиш није само оно, што се к устима приноси; него слаткиша има и у читању, у оделу, у спављању, у игри, па најпосле и у мислима.

Запита л' ме која госпођица, као марљива љубитељица читања за каковеђ књиге, из који би научила, како да се сама васпита, то јој ја, како нисам књижар, не би умео никакве препоручити. Оне две књиге од барона Книге, што је покушао Тодор Павловић да и на наш језик преведе под насловом: „О обхожденију с људма" нису поуздан саветодавац. Петра Петровића: „Дјевическо огледало" с добром је намером с немачког преведена књижица, али су ретки, који је могу до краја прочитати. Задовољимо се дакле саветима врсног нашег Николе Боројевића, каквих се много

наоди у његовим до сад на жалост! још у посебну збирку нескупљеним песмама. Он пре тридесет година деваше од прилике ово исто у стиховима, што ми овде напоменусмо у прози. Ево његови стихова:

Српска дјево благородна!
Ако желиш, таква да си,
Мила, блага и угодна',
Добродјетел коју краси;
Онда буди савет мој
Теби дневни милопој.

У беседи буди штедна,
Мисли добро шта ћеш рећи,
А у сваком смислу вредна,
Настој добро име стећи;
Добро име сваки дан
Спрема дјеви добар стан.

Женски посо никад да ти
Неурађен не застоји,
Ал' и писат' и читати
Нека буду труди твоји;
Но високи знања шум
Немој да т' занесе ум.

Фризер, боја, тоалете
И подобне празне ствари,
Знај да женску памет смете
И срце јој све поквари.
Невиности румен стид
Најлепши је лица вид.

Аљиница, ма и проста,
Ма не била увек скупа,
Красиће те онда доста
Кад ти памет није тупа,
Кад одржи она власт,
А не моде смешна страст.

Када видиш на шпацииру
Да се које одвећ крећу,
Ти не сљедуј; већ у миру
Чекај себи бољу срећу;
Јер што често види свак,
Губи своје цене знак.

Продрзљиво и двоумно
Ласкајући кој' се клати,
Ти му честно и разумно
Сваки поход к себи скрати;
Јер ласкања таког мед
Трује као змијин јед.

Ал' кад српског видиш сина
Да с' пристојном жели части
Нежна чувства и невина
Теби јавно да навести: —
„Добро дош'о, помоз' Бог!"
Буд' му поздрав срца твог.

(Наставиће се.)

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ" НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

— Богме, прошло је томе већ двадесет и две... није — двадесет и једна година, како се збило ово, што ћу да вам причам. Двадесет и једна, јест, није двадесет и две, ал' ће до године и толико да буде! Боже мој, баш ти године лете, — као дани, па се човек и у њима заброји. Да, да, заброји...

Ту би застао, и загледав се у чаћаве гредице, почео још и на прсте да проба, да л' се баш збиља заброја.

Ко не зна, шта тиме смера, тај се лако и не сећа; но ја, који га знадем, баш к'о и грошић онај — што веле: „с б р к о в и," или стару крајцару, уверих се и опет о кумовом — „хунцутшагу." То му прочита и из очију, које ђаволасто скакутаху с једног радозналца на другог...

У кратко, првом речју још, хоће ево да обмане миле слушаоце — наиме Бачване, — да им покаже, како он то све „пинктлих" говори и рачуна; како ништа не сме да изусти, што није истино; како код њега нема варанције ни у длаку — некмол' у целу годину; како код њега не сме нико — ни у што да посумња.

— Јест, управо двадесет и једна, — баш о Митрову-дну навршило се... дода неким „меродавним" гласом, као бајаги сад се уверио, да је баш тако.

— Пре тол'ко година дакле снашло ме чудо неко, које не желим, да ме још који пут снађе.

Чудићете се; ал' тако је!

О Митрову-дну дакле, кренем вам се ја из Гргуреваца — тако пред вече — на тањига и ошинем мало појаче своју мркушу, не би л' још за вида планину просекао. Јест, лако је мислити, но тешко извршити! Није то кец-мец, већ — није се баш дало; неки хандрак се умешо у посо, па квит. Хеј, та да сам то знао, не бих се крено ни за које новце! Ал' баш сам морао. Свему је—моја баба крива. Ма— нигде је нема! Тек што се два дана ван куће нађох, већ ми поручује, да се не шалим, већ одма да дођем. Шта она под тим „да се не шалим" разумева — и данас незнам; доста, кад вам кажем, да сам хитио баш ли тога ради. Онда смо још били млађи... Хе, хе, — млађи... Но крај свега тога, да сам знао, што нисам — не бих се крено ни за немешаг! Припнем се уз гору — то само ја и мркуша знамо како! — и тек што се низ брег спуштати стадосмо, а неки ветар — ту нема овамо — онамо — већ баш сам ђаво посло га — усиљио се па дува... дува, свира и опет дува... Мислиш, шуму ће да понесе, а шњоме богме и мене с теретним тањишкама. Било је ту нешто мало кукуруза, а богме подоста соли у камену, коју сам грк-Панти носио. С ветром се покрену и снежина, па ни ока да отвориш! Натучем шубару на уши, тек што шкиљим из под ње; завијем се побоље у опаклију — лане су ми је баш воденичари — да бог да никад више сомунчића не месили! — у Баноштру украли, — и пребацим још преко шубаре и покровац, који ме скриваше од

снега, што се с грања као бесомучан у грумењима дробио. Кад би хтео да слажем, оно би реко, да сам двеста пути запао у снежину и посрно преко оштра камена; ал' ја нећу да слажем, па зато велим, — да је сто пута било! Сад куцни овде, сад туцни онде — па све тако. Па ти се уз то још и смрче! И у з'о час, шта ли ћу сад? Ошшно би мркушу и боље, — ал' бојни се скрхаће се, и полупаће и оно мало зуба, што јој за спомен осташе; а друго — и њојзи је ђаво на кркачи... Ал' у невољи тој зврцну ми нешто у главу, што ме — ко реко бих — мало окуражи. Сетим се па „Тестеру," што се под планином скрила, и одма наумим, да се бар до ње довучем, де ћу бар крова наћи, и ма да је пуста...

— А каква ли је то пустолина, та „Тестера?" — упао би му у реч на то наш радознали Бачванин, који се међутим налагао на стр., као да га се нико други не тиче, до запурени торбар, који и сувише цвркуће нудећи друштво да шњиме пијуцка...

— Ево да чујеш — одзове му се овај, и већ зину, да му „трогателно" нацрта те накараде — ал' неко с поља закуца, баш појаче, и повика потмуло: „Отварајте!"

Крчмарица поскочи муњевито, да јој ушшркане сукње зашушшаху, и нестаде је у одаји, а ми се загледасмо које у прозоре, на које закуцаше и које сад ветар дрмуса; а које опет у врата, на која изгледасмо новодошле.

Чујемо говор у „конгу," а наиме кречећи глас хитре Тинчике, која се ко веверица разбацује:

— Та казла сам већ — хиљаду пути ваљда — да не могу цигана да трпим; и опет ме хандрак однесе... Тамо на лево, зар не видите врата? — и затим се окрену кључетина у брави.

Закључала је ваљда „конг" за њима. Мало затим врата се отворише, а два кума — цигана — униђоше величаствено.

— Добар вечер!

— Бог помого, кумови! А од куд? — запита их торбар осмехнувши се ђаволасто.

— Ветар их дон'о! — уплете се крчмарица с врата још у диван, и како се врцну несташно, запе сукњом за ексер, на ком се „плекана" натегача њихала, и одвали баш подобар комад од карвера.

— А ха, о'ш љуцки! — насмеја се торбар и гурну младожењу незграпно.

— Па бар да је због кога, свеђ због црни гурб... — чуше Тинчику да прогунђа кроз зубе, залупивши собња врата — да се над њима све малтер тресо, а шњиме богме и „не помињ' риф шнајдерског царства.

— Лакше, лакше, газдарице, — усуди се један од пришелаца, старији по изгледу и упути се с пајташем другоме столу.

— А шта ћете чак тамо? Ваљда још једну свећу да припалим, зар није доста две? Зар се не умете примаћи? Оћете л' вина? — загрми она једно на друго, као да им покаже, како се до пете наједила.

— Вина, да како, — одазваше се обоје, гурајући ногама снежан пртљаг под стол. Примакоше се нама.

Погледим их боље и учини ми се, као да једног од њих подавна знадем, и то оног издрпаног; старији пак — беше баш угледно одевен, чисто би човек реко, да им је — кнез! Велика сребрна дугмад на прслуку, туце не фали, баш се фајн сијају; а златан прстен на кажи — баш доста обриче. Није овамо — онамо, већ баш — кнез! И поша му нешто казује; и шешир канда је углађенији, ма да му обод снегом побелио; и зулови канда се удесније превише, ма да их ветар замрсио. У кратко, ово ће по свој прилици бити — кнез!

Лицем кнез! Штета, што не имадох каде, да размишљам о његовој кнежевини, можда бих пронашао, да његова окована палица више израђује, него „строжајша" наредба и закон других—кнежева.

Но покрај свега тога, онај издрпани већма ме занимаше. Што га више посматрах, све ме већма забављаше та мисо, да га од некуд знадем, и то баш добро. Нешто ми не право беше, што га опазих, — а незнадох сам зашто! Он се међутим загледао у боцу с вином, које им крчмарица дотле донесе, и изгледаше ми, као да га се ми сви — баш ни у длаку не тичемо; или, да баш не сме у нас да погледи. Ово последње учини ми се пре-че, и ја одма помислим, да се баш лицем од мене крије. Ово ме још већма узбуни. Неки хандрак јесте, ма не могу да се довијем. Све на далеко помишљам, а овамо ми се опет чини, као да ми је нешто баш пред очима. Све којешта ми пролеће главу. Погледим га и опет — али заман; баш ко да чекам, да ми он сам разјасни. Тол'ко тек знадем, да ми у сећању није ко што треба записан. Но да се не затрчим у сумњи — ил' шта ли је? — Тако помислим и окренем се опет мојима, који међутим натенташа торбара, да продужи своје.

И крчмарица, приденувши карнер великом „пчијодом," опет се примакла столу и баш у тај пар поче да усекњује разгорело свеће. Ко је крив, што јој 'нако дрхће рука, а у њој мумаказе шкљоцају, те не може љуцки да усекне. Сви јој се смеју, а она се угриза за усну. Од једа одгурну и мачку с клупице, да бар на њој срце искали.

— Елем — започе торбар — де сам стао? Да, да, ти ме запита, пријашко, нешто за „Тестеру“

Бачванин климну главом.

— Елем, „Тестера,“ то вам је кућурина под планином, којом сам, ко што знате, о Митрову пре тол'ко и тол'ко година путово, кућурина сада стара и опала. „Тестером“ је зову зато, што је негдашњи спаија — ко да га гледим, баш је стасит био! — туна дрва тестерио. Онда вам је ту врило од људи! Боже мој, баш је врило! Крањаца — на сваки прст по педесет! Сва се гора тресла од лупе. Е, бога ми, — ту би уздано — ал' онда се и заслуживало. Ту вам је сиротиња куцала, ал' и накуцала себи крајцару, лепу крајцару; а сада — баш је све друкчије. Све, па и „Тестера,“ јер је и она опала. Још онда, кад сам се гором спуштао, била је пуста, јер баш некако оне године нестаде спаије — кажу, да су га отровали — и тако сво добро пропаде. Де год шта оста — пусто... Ту на „Тестери“ само становo је још неки — чекај ... звали су га канда Милер, јест, Милер — старкеља, тек што се мицо, становo је ту дакле, ал' не увек.

Ретко, да га човек тамо затече, све се некуд луњао, све је нешто цуњао. Неки говорише, да све неко благо тражи, које је покојни спаија у планини закопо, под неким „Ђурђијним гробом,“ де је баба Ђурђија козлиће пасла и о Ђурђеву — смрзла се; други опет, да је сам нешто још у младости закопао, па сад у старим годинама заборавио где, те непрестано тражи.

Доста, кад вам кажем, да је ту чича Милер живово — како, то он зна; а сад хајде, да наставим своје.

У невољи својој, сетим се дакле на „Тестеру“ и пожурим мал'ко мркушу, која се до трбува улопала.

Хе, хе! помислим у себи — сад ил' никад! и одадрем је онако хајошки, да се смрзнути точкови сместа убрзаху.

Мало по мало — и ја се нађох на подножју планине. Душа ми се разведри, и ма да ми се на очи мрак слег'о.

Хо, хо, хој! — зауставим је, да се малко поодмори, а ја се упутим пеш'це — ко преко бундева — као не би л' још кога на путу, што селу води, опазио — ал' ни бар! Ни живе душе! Планина, баш ко да је заспала... Тек по де која сува грана што се уз стабло сроза и прштећи у снег зарије... Планински поток залетио се „с ћелепуша,“ па хуче ко манит. Кад га човек чује, учини му се у оној студени, ко да му се по леђи вијуга...

Хоп, хоп! — подвикнем велегласно склопивши руке на усти, — ал' нико да се одзове! Слегнем рамени — а да шта би? — и

нојем опета мркуши, која се чисто скаменила, — ил' боље још; смрзнула. Скочим на тањиге и окренем на пут. Ни врталь сата, — е шта врталь, ни десет минута — а ја већ опазих ватру. Ево „Тестере," зарадујем се чисто. Ошинем још једаред, јест,— ал' мркуша застаде..

Ње погана, ње! — продерем се на њу, ал' њојзи ни бригеша, ко ухована...

Ту нам се пажња удвоји и ми га љубопитније још погледасмо. Крчмарица се примаче још ближе, и чисто се устравила, кад прозори баш у тај пар ветром зазвекташе. И цигани се нешто приближише, те нетренимице гледаху приповедачу у очи

„Ње, мркушо, ње!" — опет ја на њу, — ал' заман!

Столицу јој њену, помислим у себи, шта јој је?

Нешто се и мени не допадне тај русвај, те скочим с тањига.

Попружим руку, као да је уватим за узду, јест, — ал' ја у место узде дочепа — нечију руку!

Ко је? — дрекнем напрасно и отскочим — вако шантав — на фат од тањига.

Тишина...

Та ко си милион ти..., говори!

Опет тишина...

Прићем на ново мркуши, машим се у страху за узду, — ал' туђе руке нестало...

Што јесте, јесте, ал' од стра — угрејем се, мислиш горим! Фурим ти покровац с рамена, па хтедо већ и опаклију да слиндарим. Прекрстим се три пута, пљунем на леви длан и промељам пљувањак десним палцем, те поквасим њиме сва четир точка.

Хајде сад мркушо! ошинем је немилице и она се крену, ал ко да све од нечег зазире. Нешто зашушта за мном, осврнем се ко ластавица, — ал никог'! Још мало потерам, и опазим — „Тестеру." Врата од кујне широм отворена, па се види, како на банку букти ватра. Добро је помислим у себи, ту је ваљда чича Милер, који ме неће одбити.

Навијем у авлију и станем пред кујном.

Добар вече! узвикнем гласно — ал' нико да се одзове. У соби је, помислим у себи, и као ни бригеше упутим се управо у кујну. На први поглед опазим румен ћевап на ражњу. Добар знак, помислим у себи, и повучем за канап од кваке на собњи врати. Отворим. Добар вече, поздравим и опет, ал' нико да се одзове. У соби тиња жижак. По столу прострт искрпљен чаршав, на њему тањир прекршћен жутим дротом, а уз њега нож и виљушка, којој се зуби заболи у жице од чаршава; мало даље сланик од стакла,

у њему црнкаста со, даље опет зеленкаст бокалчић, коме је др-жак одбијен. То је све! Да, и ножина нека још, она касапска, прућила се крај дувара; мора да је њима ћевап скидан, кад се онако засијо у масти; у пећи чујем де се мигољи ватра, баш ко бадњак да издише.

О, газде, викнем и боље, о, газде, ди га је? — Нико се не одзива...

Хм, — слегнем рамени — и куртала вас било! Нема никог — па нема, Куд се одшуњо? Да и сад не тражи блага? Баш је гејак! А што се луња? Та ето ћевап скоро и оладнио. И ратоз га!

О, газде, та ди га је? — Опет тишина . . . Коракнем ме обично, и у три корака нађем се већ пред кућом. Скаменим се. Мркуша за тањига, а пред њоме отворени џакови с грк-Пантин кукурузи, па груска и меље без бриге.

Охо! Ко те тога удостоји? Газде, ди га је? — Тишина... Чује се само мркуша де меље; по кадкад и репом швиће — па ништа више. Хм, ово је неки кијамет! Уклони га св. Дими-трије! — прекрстим се више пути и повучем халаву за уши. Поведем је штали; тек ја до прага, а врата, која дотле широм отво-рена беху, залупише се, — да се довратак потресо. — Хеј, ти шта ти је ког' хандрака? Пуштај море, јер ако левчу...

Још ја не доврши, а пето ти из штале кукурикну, ал' тако, како још никад не чу. Какав је оно глас — не знам. Па и сад да ме питате — ја не знам. Ваљда се сам, буди бог с нама — ту се прекрсти — у петла створио!

Е тако! Није чист посо! Окренем опет гладну нестретиву и привежем је за рукунице — 'нако немилосно. Погледим около себе — па све мање видим. Још мало, па ни прста. Упутим се опет у кујну, одатле у собу. Кад ја тамо, опет никог, ал' од ће-вапа — још само комадић — „белај!“

Богме белај! промигољи се старији Бачванин и отури ми чуда зулове за уво.

— Е — шта сад да почнем? Да се кренем даље, то је толико помислим у себи, као — или да се потуцаш по ноћи, или да скрхаш врат или то мало друге ноге; иди, да те ђаво однесе; а остани овде — све једно: и ту ће те однети... а чуо сам, да се ту око „Тестере“ врзу...

Помислим одма да нису и Милера однели и шта још не!

Та газде! — није овамо — онамо — већ баш дрекнеш и ко не хотице погледим за вуруну... Их!... Чисто се скаменим. Их!...

(Наставиће се.)

СРПКИЊИ.

Свет је круна, у круни си
Алем драги — ти,
Српског рода, раброг рода
Јуначка си кћи!
Благо теби, драга селе!
Дивна ј' срећа та:
Када смело касти можеш:
Српкиња сам ја!

Рабро срце, благо срце,
Сејко, имати,
Љубит' драгог — ал' за род му
Сабљу пасати:
Прва бити до анђела —
Дивна ј' срећа та!
Све то имаш, кад изустиш:
Српкина сам ја!

Српкиња је Краљевића
Марка родила,
Српкиња је Обилића
Српски дојила,
Душан силни српски син је,
Свет за њега зна...
Горда буди, кад помислиш:
Српкиња сам ја!

Хај, Српкињо... Црногорко...
Срце ти је кам,
Кам — ал' мирис мирна цвета
Жив и љупки плам...
Ал' покажи ране твоје
Па нек свете зна,
Шта је мис'о помислити:
Српкиња сам ја

Српкиња си... љуби своје
Та погле ма куд,
Да голупче соко љуби —
Траж'ћеш узалуд...
Борика се на бор вије —
Борика си ти,
Српски син је бор прелепи,
А ти си му кћи!

Смисли, селе, ти си кадра
Срба родити,
Свога сина за род драги
У бој водити,
Заволеш ли туђа света
Туђа туђина:
Сарањена дичња мис'о:
Ја сам Српкиња!

Та Српкиња буди, селе,
Па нек каже свет:
Српкиња је цела света
Најдичнији цвет...
Кад те види, нек уздане
Ћерка туђина:
Боже, боже, што ја несам
Дична Српкиња!

У Кули — Ђена Павловић.

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Исто тако бива и с Ирцем и с Инглезом. Обоје имају појднако крви, то им је главница, која је исто толика у једног као у другог. Промет само није једнак. Инглез ради снажно, а и

храни се снажно. Кад ради, изда своју главницу, своју крв, сваки удар чекића узме му дисањем један комад тела, сваки живи покрет одузме му знојем један део крви, сва му је марљивост његова живота снажна. Но и кад једе, а он једе добро и ваљано. По томе он брзо изда своју главницу, а брзо је и натраг извуче, он прометне брзо своју главницу, и при том му је добро. Бедни, несретни Ирац врло споро изда своју крв, он не ради; па још једе кромпир (кртолу) коју по себи веома рђаво пита, те по томе и извуче веома споро своју главницу, и ма да је главница у век иста те иста, то је ипак спори промет узрок да је Ирац бедан, да ништа не мисли, да се боји рада, а Инглез да је телом и духом здрав.

Не стоји дакле само до крви, него највише до брза промета крви.

2. Мало час показасмо, да је брзи промет крви главно при препитавању, и кад хоћемо да проматрамо разна јестива, то морамо рећи, да је само она храна добра и здрава, која може на брзу руку да надокнади крв, што је нестане у раду и у послу.

Но из тога излази, да није доста, кад се испитају јела само каква су и кад им се важност мери само по њиховој садржини; него се морају јела испитати и по брзини и лакости, којом се могу да претворе у крв.

Јело, које има у себи мало од оних састојака, који су крви потребни, но у којега се по мало тих нужних састојака лако и брзо претвори у крв, — боље је од онога јела, које има много таковых састојака, али се ти састојци споро и тешко претурују у крв.

Један ће нам пример то још боље разјаснити.

Зна се, да шеничне љуске, чисте мекиње, страхота много имају биљна беланца и масти у себи, шта више, имају таковых састојака више но и само шенично брашно, и некакав знаменит јестаственик, Мильон у Паризу, у години 1849. подигао је био читаву хуку буку тиме, што је хтео, да се више не просејава брашно, него да се онако ђутуре с мекињама употреби за храну. Тачно је био прорачунио и сасма неоспорно доказао, да би таква храна била по Јевропу грдна срећа и права благодет.

Но ма да му је био испит и рачун ваљан и ма да се не могаше оборити, то се ипак показало, да му је предлог сасма рђав. Као јестаственик имао је пуно право; али шта ћемо, кад човечији желудац нема толико времена и стрпења, као научник што има, који размишља и проучава коју ствар, и ма да је са свим на свом

месту, да у мекињама има врло много материје, што је нужна за крв, ипак нам то не помаже ништа, кад нису оруђа за варење тако уређена, да претворе мекиње брзо и лако у крв. Кад мекиње са свим несварене оставе опет тело (а то бива и у најснажнија човека), то је за цело сила уместније, кад њима хранимо своју марву и живад, која их добро сварује, те се од њих оснажи и угоји и нама за то даде месо, маст, лој и млеко.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта

од Л. А Томановића.

(Наставак.)

Одма иза пјаце пружа се Топла, до Толле Игало, а до Игала земља крвава... Суторина. Кроз дебели лад и густи мирис најблагороднијег дрвећа дођеш на ту, освету до небеса вапијућу земљу. Од горде маслине и густе наранче, до ситног и туштог папоњца, све се то ту искупило па испуњују недомашне сводове мирисом, а ваздух риједи и чисти да нас незадуши; толико је свемогућ они, који им толику моћ даје. Па покрај пута изредиле се и с десна и лева куће са пуним прозорима цвијећа, те га гоји новкиња ђевојка, а покрај њега танко попијева, а славуј јој из луга одпијева, а море лагано ударајући о брег и жубореће титра се испод ње прозора са пијеском и нешто румори, као да јој носи поздрав од драгога, а да л' посљедни или не? неумије казати... Но гле! од куд ту и пома? Но зар да не разшири и она своје дуто лишће поред ситног рузмарина, поред широког бора, поред високог чемпреза (ћепариса) покрај превијене врбе, покрај густе наранче?

„Вита помо! побожна те рука
И у српско приморје пресади,
И прем често сјевер кланце хлади
У кршу нам растеш среди кука;
Ал' ти узраст горостасан није,
Ал' неможе плод ти да дозрије,
Ал' корисна нијеси ма ником....
Пуки накит крају том суровом! (Пуцић.)

— Што је то пома? чујем већ ће ме питају.

— Пома је дрво од Бога одређено да рани, одјева и у свему служи Бог зна колико милиона људи што живу под врућим појасом у Африци, Азији и Америци, најпосље им даје уље и восак за посвјет. Пома има преко 200 врста различитих, а од осталог дрвећа разликује се по свом високом управном корјену, — из ког одма без грана разширује се силно дуго перје, иза ког се рађају, „финики“ или „датуле“.... Тиме су се ранили св. оци, те су постове прописивали.

— А рађали ова пома?

— Не; а чуј како: као што се за сваки плод у природи изискују два плодила, тако је и у растењу, у ком се зову „прашници“ (стамина) и „пестић“ (pistillum); прво приправља оплођујући прашак које се у другом развије у плод. Сад има воћака где се оба ова плодила, мушко и женско, у једном цвијету састану, као што су крушке, јабука и др.; има опет на истом стаблу али не у истом цвијету, као што су костањи, кукуруз и др.; а најпосље има и такови случајева да се мушко и женско плодило са свим на два одјељена стабла одијеле, и тај је случај с пома. У прва два случаја нема опасности да неће женска од мушког прашка окусити, ил' да неће које стабло плодити, али у трећем случају може се то обоје догодити; најпре сви мушки ма били ће нерађају, а затим женска, кад је саморана у туђинству, далеко од својих другова, да јој не може ни вјетар, ни који инсекат на крилима зрнце оплођајућег прашка у њеној плодници утрунити, као што је наша пома, може ли се од ње плода очекивати? Боже, вељa су дјела твоја и величини твојој нема краја!...

По овоме вилистану заплети за нешто око, што га тешко вређа: просуле се развалине и зидине — црни трагови што за собом остављаху вјерне слуге свјетског завојевача, берући му лаворику с мачем и зубљом, да га овјенчају вјенцем славе, о којој Манзони овако:

Fu vera gloria?...ai posteri
L' ardua sentenza.[1])

А наш Кујунџић као да је баш овђе био, па видио како међу црних ових спомена клица дух народне слободе пева на Наполеоновом гробу:

„Пепео твој сад ево
Пред мојим ногама стоји,
Сећам се спомена твојих
Моја их памет броји.

[1]) Била права слава?...потомцима вучни суд.

Ал' мру и они... мру... мру
Спрам живих спомена дике,
Што је ти лудо презре,
Спрам спомена републике.
Њих ено живих, царе!
Расте им сила богатство,
Сијају свуда где сијне
„Слобода, једнакост, братство.!"

Сва лева обала у истој романтичности, у истој милини извијугала се од Мељина до Јошице, од запада к истоку, а по њој се разасула села, у два сата: Кути, Зеленика, Кумбур, Баошиће, Ђеновиће и Бијела са прекрасним домовима, све на два и три пода, у својим авлијама лимуном и наранчом притиснутим, а изнад њих по брдашцима бијеле се божи храмови, па над околином бдију...

Ал' није таква десна обала: од подножја високог Ловћена спустила се Луштица, полуострв, од истока западу, до на спрам Мељина, без икаке милине, укочена, ниским грмом обвијена, ненасељена; већ при мору видиш по ћекоју клачину, ће густе облаке дима испушта а по врховима поћекоју црквицу или кућицу ће се бијели, — те тако живи контраст чини са противуположном јој предјелу, ког од бјесних валова „вељег мора" брани. А да не буде природа навлаш тако уредила, да јој вјештина са љеве обале већи и живљи утисак на путника учини и да му се ноглед не разсипље него на једној страни да се усредсређује?...

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

Крв попрска анџар; но то беше тек само прва кап од оне силне крви, која има да спере моју срамоту. Ја му одсечем кажипрст на десној руци, оставим лешину незакопану тамо где је и лежала, попнем се на мог коња, да потражим нове жртве.

Зато ме странци данас зову ајдук Јанко. И заиста од онога часу моје ми је оружије једини закон, и десница ми још није престала правду вршити. Од Видина до Шумле, од Шумле до Силистрије сваки османлија кад чује моје име пребледи од страха, као од смртне пресуде. Свуда се осећају у опасности од невидљивог непријатеља; против мене нит' им по-

маже снага ни лукавство, јер моје је оружије поуздано, моја је рука страховита, моје око не промаша, а мом коњу у свој Турској нема пара. Нема у земљи те куће, те стене, нема тог дрвета или чбуна, за који се у нужди неби могао сакрити или себи начинити бусију. Док моји непријатељи проводе време у сваком уживању и у послу, ја непрестано бдијем. Већ више њих постигла је моја коб, које је мој нож без бола из сна на онај свет оправио; друге је опет у по дана усред њиових другова моје тане оборило. Сваким даном растао је рачун моје освете за једног мртвог; дај боже, да се кривица наскоро спере у крви последњег.

Прекинувши на кратко своју приповетку, наслони се Јанко преко стола, метнувши главу у обе руке, као да га притискује терет, који му на савести лежаше. Пуковник, ком се у духу још све оно врзло, што је баш онај час чуо, посматрао га је ладним, оштрим погледом смисленог човека, кога ништа није кадро смести. Ја с моје стране, ког је за цело време приповедања љубопитство, сажалење, гњушање, удивљење и ужас на изменце усхићавао, први прекинем ћутање.

Ти се фалиш, Јанко, да си хришћанин, а зар ти незнаш, болан, да се злочинство никад не сме другим злочинством светити? Твој је завет гњушања достојан, и он те нимало не правда, већ те напротив осуђује. Зар правди није за доста учињено, што си правом кривцу одузео живот? Зашто да толике невине душе жртвујеш својој осветној страсти? Јер нама рекоше, а и сам си признао, да је већ велики број Турака пао од твоје руке. Колико си их већ смакао?

Дивљачка гордост севну из ајдукових очију; али чисто као да неспада отворити уста, да на таково питање одговори, а да се са места и немакао, само диже главу и са немим, али у толико ужаснијим покретом, диже трипут обе руке а после само десну руку, да нам тим начином означи број његових жртава.

— Тридесет и пет! — повикнем изненађен и ужаснут!

Јанко даде знак, да је тако.

—Несретниче! рекох ја са презрењем, и ти се још смеш похвалити теликим убијствима, која си починио на људима, који су теби равни, и који те никад не увредише; ти сам себи дајеш право, да их жртвујеш твојој свирепој освети, и нико се још не нађе, да тебе казни!

Та ви хтедосте чути моју повест, рече Јанко суморно и значајно, и ја сам вам је приповедио. Ви хтедосте у моје срце загледати, и ево ја сам вам одкрио његове крваве боре. Ја сам вас молио, да ме пре не осуђујете, нег' што сте ме саслушали, па сад ме даље не испитујте. Што вам човек каза, то је казано. Мој завештај за моју је савест велики терет ја то знам; али моја злочинства пред божијим судом неће претегнути злочинства османлија. Моја рука неће се са њих пре дићи, догод они не плате за своје злочине.

— Али то није твоје, да ти казањ одређујеш, рече строго пуковник, већ то ће учинити правда земаљског суда, који сам по свом закону сме казнити кривце.

— Правда!—одговори Јанко огорчено. У Турској је нема! Од кога да је тражим? Од кога би је и могао добити? Закон! Ми немамо другог закона, доли оног њиховог лажног пророка. Тај закон, то је оружије са две сечанице, и опасно је у рукама силнијих; али слабији га не може употребити а да се не посече. Да поднесем моју тужбу пашиној мешћеми? Тужбе хришћанске саслушава он само по сведочби Турчина. Да се обратим на суд меџлис? Тамо би ме одбио онај срамни уговор, што га против тужне раје утврди грабљивост улема (турски свештеника) са неситошћу грчких владика. Да подигнем мој глас чак до падише у Стамболу? Зар тај слепи и глуви идол да ме саслуша, мене јадну бугарску рају? Никаква туђа застава не заштићава ме својим осенком; ни једног конзула глас неће ради мене пробити зидове дивана. Против османлија нема мени другог судије, доли мене самог, немам ја никаквих сведока, доли крви њихових жртава, никакве смртне пресуде, доли оне, коју моја пушка изрекне. Ви, војници, који сте храбри и поштени, одговорите Јанку ајдуку само на ову једну реч: — Шта би ви радили, да сте на мом месту?

Пуковник баш зинуо да одговори, и сумњам, да би му са војничком одважношћу на овако питање савести и могао одговорити како ваља — кад ал' изненадни долазак једног новог госта даде нашем разговору уједанпут сасвим други правац. Тај странац, у арбанашком оделу, беше висок човек, витка стаса, а меснати му мишци сведочише о његовој снази и окретности. Његово лице мушко, и оштро изражене лепоте, ма да се у том тренутку у њему огледаше безбрижност и весела нарав, имађаше уједно и ону црту лакомислености и ветрогонства, који те још више изненади, него ли она умерена гордост Турчина; у целом његовом кретању лежаше смели, изазивајући поглед и пркосећи подсмех. И ма да беше до зуба наоружан ипак носио је у руци још једну шест стопа дугачку красну пушку, и тако у свом лепом арбанашком оделу дође он к нама.

— Тако ми леба и соли! повикне он, не поздрављајући иначе никога. Неговоре баш тако рђаво о пећини тог курјака, дочим чобански пси од глади скапавају. Ко сте ви, странци? запита нас, мерећи нас дрзким погледима. Одкуда долазите ви? Шта оћете?

— Кажи нам најпре ко си ти, и ко ти је дозволио, да смеш ући овамо без нашег допуштења, — одговорим ја, задржавајући с тешком муком моју ладнокрвност, — јер ћеш иначе с места платити за тај твој безобразлук!

(Наставиће се.)

О трећој омладинској скупштини.

I.

(Увод. — Наше путовање у В. Бечкерек.)

Ево већ пет стотина година како се у земљи српској разлегао глас честитога кнеза Лазара, који је потресао груди, распалио срца јуначке Србадије; глас, који је загрмео по српској земљи позивајући у бој против љута душмана и љуто проклињући:

„Ко не дође у бој на Косово,
Од руке му ништа не родило:
Ни у пољу бјелица шеница
Ни у брду винова лозица!“

И на крепку реч кнежеву искупи се силна Србадија, повређе најбоље српске делије, а међу њима Милош Обилић, Иван Косанчић и Милан Топлица, три верна побратима: сви пуни најсветијега одушевљења пуни јуначког жара, што би у стању био читав свет покорити.

Па код толиког одушевљења, код толиког српског јунаштва, за што је пало царство на Косову? Зашто је погинуо Милош Обилић, честити цар Лазаре и толики српски јунаци?

За то, јер је из српског табора нестало оне виле, што у руци носи венац победе, славе и величине, којим награђује јунаке и народе. Не треба да кажем, сви знате, да се та стара вила, која скоро рећи само у митологији живи, звала — Слога. Па то је узрок, што је српска слава прогутана, што се српској величини данас свет не диви. Али прогутану славу ваља обновити, изгубљену величину повратити!

Али де је сада царе Лазо, да позове у коло храбру Србадију? Де су сада Милош, Иван и Топлица да се онако јуначки, онако мученички одзову царскоме позиву?

Има их, има.

Као год што је некад моћни глас српскога кнеза Лазара сазивао честиту Србадију у бој против љутога душмана, тако ево и у данашње дане разлеже се један глас по народу српском, који сазива народ у коло братинске слоге у борбу против душмана, који је много опаснији, него Турчин што бејаше. Глас је тај глас времена и глас живота народног, глас омладине српске, који се на све стране српства разлеже и купи Србе у коло слоге, позива их на душевно оружје против грознијег душманина, који се зове: оскудица у свести, просвети и поносу народном. Јер кад нестане свести и поноса народног, нестаће и нас са лица земље, свет ће с презрењем преко нашег праха прелазити, а бура времена развејаће напослетку и тај прах, па ће бити као да нас није ни било на свету.

Али до тога не може Српство доћи, докле год има у својем крилу омладину, докле је год Српство — омладина, кад се реч ова узме у правом значењу својем.

Ево има три године дана, како се цело Српство сваке године састаје у табору, да се спрема и оружа свешћу и науком. Први је табор био у Новоме Саду, други у Београду, а ове године трећи у В. Бечкереку, трећа скупштина српске уједињене омладине.

С разних смо страна дошли, разним смо путем ишли, па смо се опет нашли у В. Бечкереку. Путови дакле могу различити бити, само ако једној цели воде, мора се до цели доћи, а после се не пита којим је ко путем ишао.

Али ма да се не пита којим је ко путем ишао, ми ћемо опет да будемо тако слободни, па да приповедимо којим смо ми путем ишли, кад смо се дигли на омладинску скупштину у В. Бечкерек.

Из Срема, Бачке, Хрватске и Далмације најоше се браћа на једанпут у Тителу, главном месту шајкашкога батаљона. Како сам ја од неко доба у неку руку домаћин у Тителу, то је мој посао био да страној браћи покажем знамености овога града. Тител се у римско доба звао Ritium, ваљда што су толики ритови око њега. Учинивши их најпре пажљивима на знаменитости овдашње, које носе име „Militärschule“ „Militärcasino“ и т. д. пошнем се с њима на (како Рајић вели) „великій оный шанецъ долгій и четвероуголный, котораго нынѣ просто называемъ Тителско бердо,“ за које „догадывается Јордань, что неточію Римлянъ древныхъ дѣло былъ но и седмаго и осмаго столѣтствія Унни къ тому прибавляли, и въ толикую величину возвели.“

Осим штира, татуле и дикице има на брегу том трагова од древнога римског града, а има и трагова од 1848. г. де су топови наперени на Перлез понамештени били. На брду је и барутана.

— А зар нема стражара код барутане? запита ме један брат из Хрватске.

— Има, има, сад ћеш га видети, док одемо ближе.

И заиста стражар је био ту, извалио се браца у хладовини на траву, а пушку прислонио уза се. Брат из Хрватске није могао да се начуди овом комодитету, сећајући се дисциплине војничке у својој домовини. Онда сам му ја разложио шта је „лала“ и на ћуприји, и на стражи и код куће и у бирцузу, али уједно и шта је у Италији, и у Галицији, и шта би био и на Краљевом Грацу, да није господину Бенедеку дерогирало достојанству да граничаре са собом поведе. У осталом хвала му на оном неповерењу!

Са брега је врло занимљиво бацити поглед на целу околицу. Видите око себе три лепе српске земље. На ушћу Тисе реке састаје се Срем, Банат и Бачка, за које песма пева да „српско бити мора.“ Има и што вам

уживање замућује. То је поглед на насеобину преко Тисе на перћешком хатару; помисао на систему управе под којом су земље и с ове и с оне стране Тисе, и помисао, шта још може од тих земаља бити. Али ту замућеност разбистрава помисао на једнога Србина, којега је ова земља родила, на једнога шајкашког сина, чије заслуге не можемо потпуније ни живље описати, него са ове две речи: Светозар Милетић.

Кад баците поглед десно према ушћу Тисе, видите на једном брушком брежуљку цркву, која се достојанствено диже на својој висини, а ниже ње полегло село Сланкамен, пуно успомене из миле и немиле прошлости. То је била столица деспота Бранковића. А на памет вам падне и слава Евгена Савојског из онога времена, кад је и Аустрија имала храбрих и славних војвода. А сада чекаће као да ће опет да добије важност она пословица: „Bella gerant alii, tu felix Austria nube," само у мало другчијем смислу, јер оно „nube" може се тумачити, да се Аустрија уда или за мађарски дуализам или за немачко јединство.

Пред вама је Перлез — пред вама је успомена на Јанча капетана, али о томе ћемо мало после, док ближе одемо, а сада да се сићемо с брега из ове најчистије поезије у најсувопарнију прозу — да идемо да ручамо, јер у тај пар нас је природа већ увелико опоминьала, да смо смртни људи и да се морамо покоравати законима природе наше.

Шајкашка земља то вам је трокут. Углови су Чуруг, Сланкамен и једна тачка близу Варадина. Можда је случајно баш заиста тачка у каквом каћком винограду. Трокут тај има две природне границе, а то су од Чуруга до Сланкамена река Тиса, а од Сланкамена до Варадина Дунав. Од Чуруга до Варадина нема никакве природне линије, али су још у древна времена Римљани подигли насип, „котораго и нынѣ слѣди познаются," и који се зове „римски шанац." Историк Рајић држи, да су Римљани подигли насип тај с том намером, да трокут овај разделе од остале „варварске" земље, пак су, вели, границе јаким замцима утврдили, да би се сачували од северних непријатеља, а овамо опет да стану на пут „варварским" лађама, које су се често Тисом силазиле и на дунавским обалама нападале римске становнике. Јордан доказује, да је тај насип римски подигнут на заповест Константција, сина Константина великог.

Сада је Шајкашки батаљон подељен на ових шест компанија: 1. Надаљ и Госпођинци. 2. Чуруг. 3. Жабаљ. 4. Ђурђево и Сентиван. 5. Ковиљ (горњи и дољни), Каћ и Гардиновци. 6. Тител, Лок, Мошорин и Вилово.

Докле смо ми у гостионици ручали, шестора кола чекаху на нас пред вратима, да нас возе у Бечкерек. Наши кочијаши били су сви редом граничари и војници. Свој најбољи век провели су под пушком и под талијанским и галичким небом (а може бити и паклом), па кад су одслужили своје време, а они тек онда увидеше благослов својега положаја, јер до-

ђоше кући као зрели људи, а не знају плуга да узму у шаке, нити знају кад је којој радњи време, ни како је ваља обављати. Сами су нам то приповедали и припознали, мислећи, да је томе *само* зао удес крив, мислећи, да је то сила, којој се одолети не може. Један наш брат из друштва наточи кочијашима по чашу вина, и узе им од прилике овако да говори:

— Видите, браћо, колико *нас* овде има, пак ми ниједан нисмо војник, а нисмо богаљеви, него смо здрави и читави као и ви што сте. Али ми знамо, а ви незнате ништа. Ми смо ишли у школу, пак смо научили читати и писати, па смо читали књиге и новине, па знамо шта смемо а шта не смемо, шта морамо а шта не морамо; а ви мислите да све морате онако чинити, као што заповеда непријатељ наш и нашега народа, и његове слуге. Него ви ако сте ради своме добру и ако желите среће својој деци, а ви их *шиљите у школу*, нека уче читати и писати, те нека буду паметнији него ви што сте, па им онда неће бити тако зло као вама, ни онда ако буду војници. Неће се онда тако у лудо трошити српска крв и *имање*. И онако нас је мало, и онако смо сиромашни.

— Хоћемо, господару, шиљаћемо их, да не буду слепи код очију као ми што смо, одговоре добри граничари и испију своје вино.

(Свршиће се.)

Српско народно позориште.

Нови Сад 17. септембра. После две године дана угледасмо опет нашег милог госта — народно позориште. У првом тренутку здрављања радо ћемо заборавити на све, о чему би иначе морали говорити, па ћемо само прозборити о оном, што се, ма се како радовали, прећутати не може — а то је говор наших глумаца. У „*Милошу Обилићу*“, драми дра Ј. Суботића, која је 16. септембра давана, имадосмо довољно прилике, да се уверимо, да већина наших глумаца тако неприродно диже и спушта глас не само у реченицама него и у појединим речима, да те тај говор њихов немило дира. Чим треба што патосом да кажу, а они одмах траже највише гласове, па тако у место да означе речима страсти, што их покрећу, а они се само пренемажу и јаучу. Господо и браћо, не смећите с ума, да природа није тако ружна, да се на њен рачун може грешити. Природа остаје увек природа, па било да се она казује као тихи пролетни поветарац, или као вихор, који таласе морске небу диже, или као облаци лака скока а превртљиве људи. Природа дакле, и опет природа ваља да вам је увек на уму, ако вам је до напретка, ако вам је до вашег вештачког усавршења стало.

На овој првој претстави било је света у доста приличном броју.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ПРВИ ПРОГРАМ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ српске православне општине у Новоме Саду $186^{7}/_{8}$. Садржаи: 1. Кратко извѣстие о постанку и животу гимназие српске новосадске православне општине. 2. Школске вести за год. $186^{7}/_{8}$. У Новоме Саду, Платонова печатња 1868. На вел. 8-ни, 1. л. 30. стр. Стоји?

ПОСЛОВНИ РЕД ЗА ГЛАВНУ СКУПШТИНУ „МАТИЦЕ СРБСКЕ." У Новоме Саду, платонова штампарија. 1868. На 8-ни, 8. стр.

ПРЕГЛЕД ФОНДА МАТИЦЕ СРБСКЕ као и других фондова који се под управом њеном находе при свршетку године 1867. и преглед стања свију тих фондова за г. $186^{7}/_{8}$. У Новом Саду. Платонова штампарија. 1868. На 8-ни, 21. стр.

ГОДИШЊАК. Велики календар. За 1869. годину просту из 365. дана. Година XX. У Новоме Саду, издаје платонова књигопечатња. 1868. На 4-ни, 8. л., 35. стр. 2. л. У овом су календару ове дрворезне слике: 1. Милан М. Обреновић IV. кнез од Србије. 2 Св. Сава. Први архиепископ српски. 3. Кнез српски Михаило Милошев Обреновић III. 4. Велики војвода Мирко Петровић Његуш. Стоји 40. н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња, од Ђорђа Рајковића. 1. Самоваспитачица. — У гостионици код „моју звезде" на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) — Српкињи. Песма Ђене Павловића. — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — О трећој омладинској скупштини. (I. Увод. — Наше путовање у В. Бечкерек.) — Српско народно позориште. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 27. у новоме саду 30. септембра 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРИТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РУЖЕ И ТРЊЕ.

Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

2. Самоучница.

Која до сад још није знала, тој велим, да је самоукост и оно, кад девојчица и без опомене материне или учитељкине пригње и уво и око било књизи било ручном послу. Што наука, млада Српкињо, није одскочила од твоје ушње рскавице ни од твоје очње опоне, то је свакако твоја заслуга, а не материна или учитељкина.

Међутим најважнији период самоучења долази тек после свршене школе. Има и такови девојчица, које чим оставе школу, а оне ти одма сав школски пра истресу из бора своји аљина. Има елегантни дама, које штеде своје од времена школског обневидле очи, по томе нит' што читају ни пишу, нит' шију ни везу, па се наравно и куњском диму уклањају с пута, ограничив своје самоучење на игранке и познавање људи. Такође и у говорном вежбању нема оскудице, особито се вежбају, како да се из ништа начини нешто, како да се одуљи разговор, ди му већ нема ни форме. Мало по мало, па и очи допуштају повећу напрегу, те се дама враћа и читању. Та има у свету тако лепи романа, који сви са заљубљенством почињу, а свршују се са свадбом! Те ти нам књиге наше госпођице не читају већ гутају. Од кућевног посла знаду оне само кафу усути и салату промешати.

Имамо такође и дама, које су у институтима биле и вратиле се из њи кући. Оне су и сувише изображене, штета само што

поред тог изображења остају чарапе непотплетене! Богати очеви заиста нису желили, да им се ћери тек за то уче, како ће доцније заборавити, да је читав капитал сатрошен, док су научиле свирати у клавир. Оцу је стало било за изображеном ћерком, а будућем мужу стаће за просвећеном женом, с којом ће моћи и о другом чем разговарати, а не све о киши и лепом времену. Али има знања и социјалног образовања и без деликатесе, без ленљости и без невештине у кућевном послу. Има и такови ретки тица међу госпођицама, које су здраве, вредне, паметне, па ипак се и у подикојој струци књижевности разумевају. Али су те тице ретке, то стоји.

Зар се не надмеће једна фамилија с другом у аљинама, у визитама, у тапетима? Па зар да се то за ћерке не прилеши? Оне уче ударати у клавир, ал' само да и други чују, па кад и замоле да певају, а оне да се нећкају, бајаги што не знају на памет. Оне говоре матерњим језиком, уплећући речи немачке и француске. Најмање што се иште, то је: да млада Српкиња не сме беседити језиком, како га је од куће донела, већ како јој та директорка у институту завртула. Па шта и шта још не уче наше ћери, тек да се чине „нобл," и да поред своје сујете угоде још и сујети материној.

Ту сад допуштам да је тешко сачувати главу здраву од несвестице а срце од надметања, те уз књигу и гласовир помишљати такође на кујну и шав. Више пута нарав сама себи помогне, те млога титреика отпадне, цифрања нестане, а и још се одреши како га мати није испредала.

Само кад се не би ту умешало и дерно стихотворисање! Расклопите „Данице" од ови последњи година, да видите колико смо добили стихотворкиња. Узме л' пак Српкиња Музу за своју гр. дедаму, онда лаку ноћ природо, кућо и женскоћо! Та зар није слично: благи и драги, зрак и мрак? Нису л' то женски слици уз мушке? Али је са поетизирањем исто што и са рукописом: увек познаш женску руку и женске сликове и женске мисли. Окани се ви тога, драге Српкиње! Као што за кокошку није кукурекање, тако ни за женску није поетизирање. Преда мном је „Даница" од год. 1863. а у садржају је заступљена једна стихотворка са 16 словом шеснаест песама! Наслови су им између осталим: „Оно око" — „Очи твоје" — „Коса твоја" и т. д. Зар тим гласом да гуди млада унука душанова? Ти, ћерчице самоучице! не чини тога. Кад већ не можеш силом ништа, што какав Јован Грчић — Миленко, или Ђорђе Бугарски — Милољуб, или Милан Андрић — Мподраг (има л' вас још дигод милији, љупчији и дражи)

или Милан Кујунџић—Абердар (овај је већ страшнији!) — кад велим не можеш силом ништа, што ови — нек је тестир рећи — „доплгенгери“ твоје очи и твоју косу опевају, а ти се бар клони опевања мушке косе и мушки очију, стидноћа Српкиње девојке нека ти то не допусти. Ако сте баш збиља, наше младе сестре, наумиле што допринети српској поезији, а ви запаћајте гуске, како ће мужеви ваши стећи снажна пера, кад им се једном прокте писати песме.

Али све ово не диспенсира дévојке од самоучења између школе и удаје. Оне нека питају очеве и браћу за оно, што не разуму, н. пр. за стране речи у овим чланцима. Нека читају наше песнике: Николу Боројевића, Корнелија Поповића, Јована Суботића, Стерију Поповића, Павла Поповића Шапчанина, Бранка Радичевића (у оним песмама ди је чист), Ђорђа Јакшића, Лазу Костића (у оним песмама ди је у сунцу а не у магли), особито пак Јована Јовановића „Ђулиће,“ нека читају док и на памет не науче. Јакова Игњатовића чланке: „Србин и његова поезија“ нека по често преврћу. Кад отац не може да нађе наочаре, а оно нека му ћи у дугим зимским вечерима чита што из „Историје света“ од Стојана Бошковића, и из „Историје народног образовања код Срба“ од А. Васиљевића.

Код скромни жеља девојачки што се библиотеке тиче, ласно је одвојити кукољ од шенице; а осим тога не треба читати и климпарати у клавир по читаве недеље, шта више кад се кошуље перу и колачи за празнике месе, треба то са свим манути. Читање је тек забава после рада, а не сам рад. Клавир, ди га има, нека се отвара тек вечером.

Старај се да овим путем одиш, моја млада самоуко! Ако л' учиш туђе језике, а ти се пашти око првога, док га сасвим не научиш. Почети пре с другим, то би значило, први у полак заборавити. Језик је тек онда твоја својина, кад не запињеш у изразима. Пре свега пак гледај, да си вешта у своме српском језику, а то ће бити, ако марљиво узчиташ народне песме, пословице, приповетке, обичаје и т. д. Неколико година вања — рекао је Волтер — докле ко научи више језика; ал' да честито научи свој матерњи језик, за то му треба сав човечији век. А п Стејић је негде рекао: „Ми једни мислимо, да можемо српски знати и писати, и ако нисмо ни годину, ни месец дана нашег матерњег језика учили!“

Како нам је мало стало до чистоте и правилности красног нашег народног језика, како се мало старамо, да одгајамо карактере и да знамо за народни понос, веру, име и род, онако и пева

пре споменути мој песник-љубимац Никола Боројевић још године 1841:

Кад се дете роди у Србина Гојка,
Не храни га мајке, већ туђинска дојка;
Тако је сад тужни обичај и мода,
Да се нежно дете цепа од свог рода,
И често без нужде од мајчиног млека.
Да до гроба чами без свакога лека!
Јер кад проговара и к'о голуб гуче,
Слушкиње га одма талијански уче,
Немачки, Мађарски, ако ћеш и Турски,
Само да за Бога! што не чује српски;
То ће, вели, после научити лако,
Није за тим стало, било које како.
Мало време за тим, о чудног весеља!
Родитељи узму пет шест учитеља,
Коња јашит', играт', певат' фортепјано,
Све то мора знати макар и неслано;
Комплименте правит', дангубе провести,
Са празнијем речма, срцем пуним лести!
А од своје вере, имена и рода,
Дужности грађански спасоносног плода
Има појатија — памет му наказна!
Као каква тиква, недозрела, празна.
Од такове деце, кад постану људи,
Шта се надат' имаш, родољубе суди!

3. Поштовање и захвалност.

Ја би желио, да девојчице имају поштовања спрам свој родитеља, спрам деде и старе мајке, учитеља и васпитатеља. Иначе не велим, да младеж данас из реда не зна за поштовање према старијима. Ипак има нешто истине у ствари. А то је са свим наравски. Умни развитак корача данас много брже, него у пређашња времена; свет данас постаје много пре пунолетан интелигенцијом, нег' што је то био у времена Матузала и Исака; еда л' и карактером? то је друго питање. Стаклена башта доноси раније цвеће и воће, него њива, еда л' уједно и једрије и слађе? о том се нерад дишпутати. Данас се необично брзо долази до свега: до новца берзом, а до умног развитка вештином учитеља, који на левак уливају н. пр. француски језик. Уз то још и младе девојчице сувише рано остављају своју

постојбину, те се журе у туђину у институте, да се огледају са неким супарницама. Па треба л' се ту онда чудити, што је жудња независности наткрилила поштовање те сад, баш као што је било пред потоп у нојево време, нико не мари бити кажњен? Ал' шта ја реко, данас младеж не смеш ни укорити, она се сваком уклања с пута, ко би је рад покарати или јој бар истину рећи.

Па баш и писмено мануле би многе институткиње привржености к родитељима, кад и потреба ситног трошка, аљина, ципела и т. д. не би по који пут нагонила, да се јаве татици с молбеницом. Тада ћерка у татичином одговору радо прогута и по коју горку пилулу, ако само стотинарка у писму не вали.

Само ми је у једном случају мило што младеж не зна за поштовање, и то наиме онде, ди се она жели еманциповати од слабости своји родитеља, паштећи се, колико је кадра, да мане васпитања поправи. Једна одрасла кћи рече: „Ја знам да је мени мој старац" — ово је обичан израз у устима незафалне младежи — „желио сваку срећу, али је он био кратковид човек, који није погодио праву нумеру од наочари. Иначе би се он морао старати, те да сам н. пр. научила честито што, у место што је са мном до века ћеретао и мазио ме. Не умем му опростити, што ме је у детињству задржавао од школе, и говорио ми да останем у кревету и онда, кад заиста нисам била болесна."

Друга опет мала делија-ћерка рече: „Стара мамо, ја не ћу да ти мени више дајеш смокава. Наш учитељ вели да добре девојчице нису никад облизије, а ти очеш да ме начиниш облизијом." Бака стаде уђуткивати младу унуку, али јој то не поможе.

Такође сам познавао једну врло младу госпођицу, која се тек на своме сроднику, што се од дуге боље излечи ладним купањем, осведочила, да су њени родитељи будаласто с њом поступали, остављајући је да спава у врућој соби, и покривајући је јорганом до преко ушију, тако да је у јутру спавала до девет сати, нит' је могла, умивајући се врућом водом, растерати санка. Она ти се сад одапре својим родитељима, говорећи: „Ал' ево ја се више не дам, да ви од мене правите спавачицу и млитавицу." Тако је и било, а родитељи се доцније и сами радоваше овом непоштовању од стране кћерине.

Шкода само, што су овакове јунакиње на ретко, а облизије, разметкиње и спавачице тим на гушће посејане. Ипак не треба мислити, да размажене ћери имају љубави спрам родитеља и да су им захалне. Баш таке ћери траже онде право, ди је мајмунска љубав родитеља неправо попустила. Деца, која су у своје време окусала шибу, задржаће исту доцније у части ако и не

у љубави. Она пак деца, код који родитељи шибу занемарише, одбијају тај занемар јединцато на рачун своји сјајни врлина, те по томе за поштовање не ће ништа ни да чују. Због тога ја ово и не говорим њима, већ онима младим ћерма, које заиста увиђају, да у детињству нису још примиле праву меру каштиге, па ако то својим родитељима изреком и не замерају, а оне ипак мисле да је нужно предузети мала накнадна вежбања.

Ко би пак поштовање спрећу старији особа тео тако разумети, као да је само оно вредно фале што је старо и ислужено, а од свега што је ново и младо да се ваља крстити — тај би се љуто преварио. Јер свашта има своје време.

Никад није ни било тако омиљеног века, да је у њему све било добро или бар боље него у потоњим вековима. Ми не треба завидљиво да погледамо у златан и сребрн век. Али и обратно: сенке Грка и Римљана па и наши праотаца немају ни мало узрока, да дивећи се погледају на славу своји потомака. Ако наш век и има џепни сатова и паровоза, ако је и измислио иглењарке, ипак добро знамо ди нас тишти.

Дакле поштовање спрећу предака! па ће га и потомство имати спрећу нас. Нема сумње, да ће се нешто наћи, те ће и они нама гледати кроз прсте. Само се луде држе за јунаке, које нико не може превазићи.

Али нам самим поштовањем није поможено. Дечија дужност почиње пре поштовања. И снажни, здрави и срећни родитељи оће да имају радости од деце, нити су ради чекати с тим донде, док не ступе у пензију. О покорности самој није ни потребе говорити. У добро организованој породици то се разуме само по себи. Јер Ј. Јовановић пева по Гетеју:

„Поштовање и покорност
Праву љубав доводе."

Код ове љубави није заиста мислио песник на ону наговску нежност, којом се детенце сакрива матери у боре од аљине, као пиле квочки под крила. Јер ова нежност не траје дуже, него и код други врана и гавранова. Прве године судариће се врањи родитељи и деца као конкуренти око стрвине.

Језгру дечије дужности ваља тражити у пожртвовању за најближу својту. Син и ћи нека су гранчица, а по околностима и снажнија грана једног и истог дрвета, тек нека се не јагме да буду дрвце сами за себе, или (што је још горе) издајници у корену, који главноме стаблу рану исисавају, или (што би било наопако и у зао час) мела, која се угњиздила у кору од

стабла, те кукавно стабло пре времена с ње остари. Себичност је немила ствар, особито кад се с инатом улеже у фамилију. Отровне последице себичности не излазе на видик само у деоби сунаследњика. Ћерка, која се са сестром о накит отима ил' на матер због њега врчи, налик је некако на кукавицу, која своје јаје подмеће у туђе гњиздо. За то што јој се самој не пачи на јајк лежати, товари она ту бригу на врат тицама, које су слабије од ње. Па ти нам мадама кукавица нежним својим сестрицама отима комад испред жути кљунова, а на послетку им не да мира на њиовом рођеном гњизду, како да се сама у њему разбалаћи, поступајући са залуђеним другама као са својим ропкињама. Оваки кукавичлук не би требало да се усели у човечије дворе. Не би требало! — али шта се и шта не догађа, што није у реду? Незафалност је често једини новац, којим се деца одужују родитељима. Како ретко помишљају удаваче, да оне стају своје родитеље крвавог труда и зноја, извијајући све нове моде, а не марећи да и саме што привреде!

Па онде, ди се нема откуд, грех је и сама невинија забава. Попустомаши л' се пак појединa ћерка, иштући да се све на њу мође, ма други у кући гладовали и боси ишли, онда није ћерка, већ зверка.

У опште свако дизање носа на високо прима лако на се карактер неправде и саможивости. Више пута деца и не траже, да се добро ране и господски одевају, али и отац и мати гледе да им у томе угоде, ма било дуга на све стране. Ово злосретно разметање свршује се са пропашћу целе породице. Понајвише мати постиче и распаљује ватру помодарења, она у ћерки својој види само милостиву госпоју. Такође су ту много криве стрине и прије, куме и ујне, које чак и шестој ћери уливају у главу, да је она врло богата, ако јој и припада тек шести део осредњег очинот имања.

Али и без постицања родитељског и рођачког заврти се милој ћерки мозак. Змија сујете оклизне и сиромашнијој девојци у надметљива недра, те јој шапуће на уво: „А као за што да и ти не понесеш онаки шешир и вал, као што га има она згеба, вишкалова ћи?“

Без пожртвовања нема врлине. Па откуд да з а ф а л н о с т буде изузетак од тог правила? Кад младеж свагда чека дарова, кад не ће нигда да се чега одрече, нигда да ђаволка у својим грудима савлада, кад све непрестано жели онако јести, пити, спавати и баздаликати, како јој је луда ћуд, а никад не живити по стању и имању својих родитеља, — ди ти је ту онда зафалност и поштовање? Допуштам да има неки животни питања, у којима

је једино срце кадро пресудити као у последњој инстанцији; али је такови питања мало, са свим мало. Са осталима је као и са апетитом. Јести може здрав човек све што је за јело, и сварити обично све што је за свариваше, али да брадавичице његовог језика једна јела бегенишу а друга не, то се код мене зове слабост карактера, а не закон природе.

Обзир на жеље и стање родитеља не простире се само на избор начина, но и на избор друга у животу (мужа и жене). Наше младе Српкиње и пре времена сећају се црквене песме: „Исаије ликуј!“ а на народну песму: „Удаћеш се и покајаћеш се“ мало која обрће главу. Млад момак не омишља се дуго, он вели са Терлаићем:

Сад је гвожђе вруће, сад ковати треба,
Сад мене Полељо и дан и ноћ вреба!
Љубови је срце и жедно и гладно,
Оно пламом гори, прем у време хладно!
Сад само о снаши и бајем и удим,
Само снаши и љубови нежну песму гудим;

а млада девојка вели опет са Ђ. Малетићем:

Жељно пружам руке моје
За образом премилим —

она пружа и пружа, те пре него се надаш довати га, па сад ауф! натакну си прстење на руке. На што толико итање код девојака, кад и нико на то не гони? Што купе и носе сламке за грађење гњизда? Та гњиздо је то сувишно за девојку од 15 и 16 година. Ти, ћери моја, буди паметнија. Ти ако имаш стару оболелу мајку, којој је нега и дворба па и потпора твоја нужна, а ти остај и сиротуј уз мајку, одужуј јој дуг твој, тако ћеш боље учинити, него да се удаш на страну и у сиротињу, откуд мајци не можеш помоћи, те би морала пропасти. Осим тога не ожене се ни сви млади момци, који женидбу носе у глави. Ја сам познавао једног ђака, који се учећи права прве године прстеновао, а до друге прстен покварио. Па куд и ви, млада браћнице, итате? Није л' праотац Исак помишљао на венчање тек онда, кад му је матер Сару отргла смрт из шатора очинског, те је узео младу женицу да га теши за умрлом мајком. Не велим ја да сваки, као часни праотац, мора баш дочекати четрдесету годину, па да онда тек свом бабајку уготови дедовске радости. Али — јесте чули! — кад се ви жените чим само три месеца уђете у двад-

сету годину, онда би ви свету учинили бољу услугу, да се, са капљицом памети, обазрете на пример исаков. Оно:

Моја мати ожени ме млада
Док ме није обузела брада —

није ништа друго до песничка слобода.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

I.

Пролетња зора.

Излетела зора, златокоса, рана,
Из постеље златне дивотнога стана,
Излетела млада:
Да загрли свет...
У срцу јој красном оживнула нада;
Јер пролеће зимску суровост надвлада,
Те милосно шири
По долини цвет...

„Здраво, мила доло, здраво, брдо красно!
Здраво, мека траво, цвеће витостасно!
„Зорица" вам чува
Поверљиву груд;
Процватите красно, сад севéр не дува,
Вејавица лице мило вам не грува:
Свиснула је зимска —
Јогунаста студ...

Здраво и ти, сејо, зоро обасјана!
Крај поносног брала — пролетњега дана —
Са радошћу силном
Прима вам се сјај;
А тичице мале песмицом удилном
Хвалиће вам чаре на збору умилном
Сваког јутра благог:
Да допуне — „рај!"...

II.

Пролетњи дан.

Ох, пролеће поносито,
Поносан ти дан!
Кога неби усрећио
Осмејак му знан!
Осмејак му знан!

Чисто небо распучило
Свој плаветни крас,
А с' њега се осмејкује
Сунашце на нас...
Сунашце на нас...

Мило брдо, шумадија,
Хладовити гај —
Сунашцу се лепом чине:
К'о зелени рај!
К'о зелени рај!...

У том грају тице сретне
Усклинуле сласт:
Небу ведром — на захвалу,
Пролећу — на част!
Пролећу — на част!

Незнаш, да л' је јутро лепше,
Да л' сутоња чар, —
Све нам сија, све нам прија —
Ко „ненадни" дар
Ко „ненадни" дар.

У срцу нам ускрснуо
Неки „нови" свет,
Што пролећу узоритом
Отпоздравља лет!
Отпоздравља лет!

Ох, пролеће, поносито,
Поносан ти дан!
Кога неби усрећио
Осмејак му знан!
Осмејак му знан!...

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ" НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

Ни сам незнам, како ми беше у тај мах; ко да ме је ис стало... Прва мисо, коју тада замислих, беше ми та: како да с дочепам врата. Посрнем к њима, — јест, ал' неко их „оног стика" закључо, и ма да браве ни од корова.

Није ту овамо—онамо, помислим у себи, већ баш сами ђа умешо се у посо. Јест, умешо се, и ено га — де чучи за вур ном! Стојим код врата — као прикован. Једна ми нога дрхт а друга се укрутила; незнам, којој беше горе. Тек да се слом на патос, — ох, какав натос: на ладну земљу, ђаволску и

стељу. Стојим, ко осуђем, па га чекам, да се ишгуња иза вуруне; да се ишгуња, да ме погледи оним ђаволским оком, да се насмеши на мене оним нечистим смехом, да се искези, да ме прождере... Их!

— А што се дереш, ко бесомучан? — зачух га наједаред де ми прогунђа и поче да се помаља иза вуруне. И она друга нога укочила ми се. Гледим га, јест, гледим га, ал' несмем да трепћем... Сад, кад ми није пред оком, а још мање за леђи— ту се ко кришом обазре — сад вам га могу описати. Преставите себи старца, који је оседио — ко овца; који се згурио к'о — гуроња; који се искезио — ко белов без зуба; који је издрпан — ко ритар; који пред вама стоји — ко ђаво: па ето вам тога ђавола иза вуруне! А прљав је, а дроњав је, а јадан је — и уз то „мокар," ко да се по кањузи ваљао...

— А који бес тебе овамо доведе, торбару? — запита ме срдито, почем се до врата довукао.

Шта зар ме познаје — помислим у себи — и још ми се већма смрче пред очима. Шта наопако!...

— Ето идем из Гргуреваца — усудим се, да му одговорим — ето идем — да ме ђаво однесе!

— А какав ђаво? — упаде ми у реч овај још бесније.

— Па зар ти... ни... си...

— Хе, хе, хе! — насмеја се старкеља на то старачки и ухвати ме грчевито за десну. — Какав ђаво? Облачар! Кад је чича облачар ту — онда нема ђавола; већ ако би уз'о, да је он и — ђаво... Затим ме погледа — чисто презирући.

Ово ме опет много не утеши, ал' се опет ко мало окуражим. Верово сам му одма, да је облачарског руфета, — а и мокар је, баш ко да се овога часа из облака спустио; — само не могох да се начудим, од куда мене да знаде. То познанство — ни мало ме се не допаде. Уз то ми паде на памет и црње нешто: да је ђаво облачар. Једном — речи! волео бих, да ме не познаје; а и ја њега да не упознаде.

Док ја овако премишља и нагађа, он се упутио ка постављеном столу, на коме — ко што знате — још једно једито парче ћевапа преостаде, набоде га на виљушку и пође шњиме управо к мени.

— Торбару, и за тебе сам се побринуо; код мене не сме нико да трпи глад, а најмање „мој" торбар. Ево ти, па немој да се узтежеш, јер ћеш иначе и — виљушку морати да прогуташ. А друго, морамо се и кретати скоро...

Оно „мој торбар," оно „виљушку гутати," оно „мо-

рамо се крећати скоро“ — тако ме ошину по глави, да сам се чисто занео. Од куд „његов“ — помислим у себи — од куд виљушку да гутам, од куд и ја шњиме да полазим, куда и како???

— Хајде, море, што оклеваш!

— Та нисам гладан ни малко — а овамо, пој'о бих седам суви деверика — нисам гладан, веруј ми, баш ни малко.

— Је с' чуо! Оћеш гутати? — загрми страховито, а из очију му муње посукташе...

Дрхћући се дочепам виљушке и обзинем у страху целу комадешку. Ма л' што се не угуши. Засело ми. Да ме не одалами за потиљак песницом — зло, не бих више гутао. Али — јао! — тек што вам прогута, а мене неко чудо снађе. Онога стика сложим вам се не земљу — ко ивер. Осетим само како ми бриди лево колено — ту се увати за лево колено, и поче да га глади, — а како ми виљушка огребе леваку. Канда сам још у бунилу чуо, де се „наказа“ насмеја — и ништа више.

Дуго, баш дуго нисам знао за себе. Нити сам што осећао, нити што чуо. Кад уједаред, а ја вам и осети и чу! Ко да ме киша попрска; не, ко да се пролила на мене — сва ми се кожа махом најежила; а око ушију — бруји, Боже бруји...

Ту вам наш приповедач поче да се церека и крсти и опет церека и крсти; а ја некако и нехотице погледим на црне кумове, и опазим, да онај „издрпани“ некако значајно намигну на оног угледнијег. Погледим их и боље, а они канда се и ногама гуркају испод стола. Зашто? — запитам се у себи, али не умеде и да одговорим. На оном „издрпаном“ баш ми подуго око заостаде, али никако да ми се загонетка разреши. Тим већма ме поче да занима, и ма да ми се то „занимање“ не учини баш угодно. Још би га посматро, ал' се кума-торбар' међутим већ нацереко и накрстио и пође да продужи.

— У облаку! Да, у облаку! — узвикну приповедач гласовито — У облаку баш, ту нема овамо онамо!

— Та море, шалиш ли се? — промрља брат Мића, егедуш, напрћивши дебеле усне.

— Каква шала, Микане, све на страну — сад је истина! Тако ми бабине преслице — коју сам баш ономад поправљао, — тако ми „поправљене“ преслице — тако је!...

— Па онда?

— Е па онда — ко што рекох — нашо сам се одједаред у облаку. Стаде кожа да ми се кострешн, зуби да цвокоћу и шта ти ја све знам! Но што је најглавније, ту тек — у облаку — осе-

тим, да ме старкеља за руку држи. Ову десну баш, чудо, што се и сад још не види масница — тако ме је ујарио. Та куд ме вучеш, не чисти, куда ћеш? — продерем се на њега срдито, ал' он ме још не милосније заквачи, и повуче кроз маглу. Нит' знам, куд ћу, нит' што ћу; а око ушију — све ми брује. Учини ми се, ко да ми неко лајбер раскопчава, пошу дрешци, обојке одвија — чудо, суште чудо! На једаред тек — опазим се на другом свету. Облаци под нама — и ми на њима. Боже, ви ни један, колко вас овде има, не можете ни помислити, шта сам ту све на први поглед опазио! Не, то човек није ни кадар да помисли, па ни снива! Та ја баш снивам — свакога хандрака; снивам и оно, што нигде не постоји и нигде се не догађа. Код мене је то ништа, кад сним, да крмача има рогове, па на њих набада труле бреске или тургуње; кад сним да се по мору котрља тороњ, а у њему црквењак—па звони; кад сним, да из Дунава полеће прашина, која се у „лукту" претвара у вивке, поточарке и црвендаће; кад сним, како се на раскршћу, баш ту код овог бирта, краве скупиле, па се договарају и бирају себи — сеоског бика; једна виче: пантелићевог! друга опет: поповићевог! а трећа опет неће другог већ берберовог; четврта ћути, па од једа праши ногама; а свет се ко скупио око њих, па чека — који ће испасти!... Код мене је то ништа, кад сним, сијасет кокошака, црвенкасти, бели, црнпурасти, гаћасти и куси — де су све до једне припасале кецеље која белу, која жуту, која шућмурасту, и међу њима угојену коку а шњоме лепршавог петла, који поносито припаљује цигару од четир милице и увлачи у себе дим, као да им покаже, да је кадар да се ожени. А они му то опет одобравају својим кокотањем, па га воде на венчање. Подекоја и плаче од радости, и брише сузе у своју белу, жуту ил шућмурасту кецељу. То сам, ви'те, баш лане, некако о Божићу снио, и ако се добро сећам у мајстор—Гашиној авлији. Па то још није ништа; једаред опет усни ми се — ко би то реко! — ја у Беочину као, баш је слава била, па свет се ко скупио из свију крајева света. Ја баш стојим под шатром брат Максе, лицидера из Ирига, канда сам баби медени колача купово, а неки Турчин, шта ли је? — кажем вам, било их је ту из свију крајева света! — прискочи к мени, маши се руком у џеп и извуче неку вунену мараму — ко да је гледим! — пружи је мени и рече: не купуј твојој баби колача, ево, ја сам њен стриц, па сам јој одавно већ купио. Погледим га, прихватим мараму, одвијем је, и — шта мислите, шта? — опипам у њој моју бабу, маленку ко шака, гледи на мене,

па се смеши, а у зуби јој медени колач — коњ баш! О, и анатема те! Ето ви'те, шта се мени све може да снива! . . .

Сви се на то грохотом насмејасмо, а брат Андра, — чисто да се угуши. Свирац Баја избечио очи, па не мож' да се начуди; а Тинчика опет загрцнула се од смеја, па се све пљеска рукама. Брат Мића се чисто забрино, па му и верује и неверује, а пигаои нешто мрмљају, па машу главускерама.

— Ето ви'те, — настави торбар — ја баш снивам свашта, ал' опет опазих над облацима — нешто чудноватије! Ал' и јест! Ту човек није кадар тако што да сни, оно је већ нешто — „екстра!“

(Наставиће се.)

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Има дакле још једно правило, којег ваља да се придржавамо, а то, да је од два једнако питна јестива у век оно боље и пробитачније, које се најлакше и најбрже пробави или свари, то јест, које се најбрже и најлакше претвори у крв.

Има још и треће правило, којег ваља да се придржавамо, а то, да се не мисли, да је велики пробир у јелу нешто са сим незнатно и да бива то као од беде; опити шта више показаше, да су једноврсна јела шкодљива, и да промена јела веома помаже здрављу и препитавању.

На послетку ваља при разматрању разног јестива наговестити и то, да ту игра велику улогу и кус и да је ваљано мешање и зачин јела битан састојак добра препитавања. — Марљиви раденик храни жену своју, али ваљана домаћица, која се стара за кусну и здраву храну, чини одиста у своме кругу велику услугу и уради више за свога мужа, него што ће он моћи увидети.

После те мале приуготове, дај да се обазремо и на сам јестива и пива, и при том ћемо се у век држати практичног живота, ма да се бојимо, да ћемо мож' да навући тиме себи беду на врат, што хоћемо да мало дубље завиримо у лонце велике и мале, у чиније и у тањире и у канте наших ваљаних и честитих домаћица.

3. Разгледаћемо сада редом све јестиво и пиво, а при томе се не ћемо осврtати на раскошан живот богаташки, а исто тако не можемо се осврtати ни на храну пуке сиротиње, којој са празна стомаха све на свету прија. Ми ћемо разгледати јела средње класе, где човек, ваљан радин, ваља замашно да се упрегне у животу своме, ако хоће да захрани као што треба жену и децу, а жена ваља да је добра домаћица, која ће се старати о доброј, здравој храни за свога мужа и за своју дечицу.

И у нас се већ почео одомаћивати тај обичај, да се у јутру пије кава и да се једе уз то нешто мало бела хлеба.

Је ли кава јестиво? Је ли какво пиће, којим се гаси жеђ? Је ли средство, да се човек угреје? Је ли каква зачина? Је ли лек? Или је мож' да и каказ отров?

Чудо, да наука није са тима питањима са свим на чисто.

Научењаци су испитивали каву и нашли су, да има у њојзи неке особите материје, коју назваше кафејин, и у којој има по доста душика. За чудо, да је при испитивању нађена и у чају (теју) исто така материја, коју назваше тејин. У најновије је доба некакав путник наишао у западној Африци на некакав орах, који се зове кола, и који је у урођеника на врло великој цени, па је у њему нашао исту ону материју, кафејин или тејин. Но што каву, чај и колу, разноврсни народи пију, те од туда видимо, да нагон милијоне и милијоне људи гони, да изаберу једно од то троје, у којима је важан један састојак један и исти, — то је тај пример и најбољи доказ да је кава пробитачна по човека.

У чему се дакле састоји пробитачно дејство каве?

Опитима и испитивањима у новије се доба дошло до тога послетка, да се кава сматра час за зачину, час за лекарију.

Зачина је у толико, што као и све остале зачине дејствује, да желудац излучи више течности за варење. Јер само се онда јело сварује у желудцу, кад желудачка платна излуче у желудац течност, која има то својство, да свари (пробави) јело. Баш ће с тога богатар, који се у по дне по добро набаца, попити после ручка шољицу каве, да помогне варењу јела у желутцу. — По што је ноћу варење ослабљено — чега ради и спаваћемо рђаво, ако у вече једемо каквих тешко сварљивих јела — и по што желудац особито у јутру олабави и ништа не ради, то ће шољица каве оживети и раздражити платна желудачка и потпомоћи ће га у живљем његову раду. — Обично и имамо после каве већа прохтева, него што смо га имали пре каве. — То је дакле важност каве као зачина.

Но кави се приписује с правом и лековито дејство, по што

се она сматра као лек за наш душевни рад, за рад наших живаца.

Познато је да кава ноћу растера умор и да се, пијући кафу, можемо дуго одржати на ногама, да, они, који раде духом, попив каву, осећају често свеж, душеван подстицај и употребљују је често за средство, којим ће подстаћи своју душевну делатност, када у раду своме малакшу и клону.

Кава збиља и оживљава забаву, и ми видимо често женскиње, док још није пило каве, како слабо говори, како је чисто укочено, али кад попије коју шољицу тога чаробног пића, с места се рашћерета: кава је женскињу разрешила не само језик, него и погледе, и руке, цело тело и сву душу из неке укочености.

Дух је, душа ваља, мировао преко ноћ, али је ипак у јутру више бунован, него бистар; ту је веома уместно, да живце оживи шољица каве и да подстакне дух на рад и на деловање. — Славни немачки јестаственик Молешот приписује много пијење каве у нашему добу само потреби вишег одушевљаја, који изискује живот у садањему добу у већој мери, него ли живот у старо врема.

4. По што има кава то својство, да подстакне живце на рад, то се може само по себи знати да у многом случају више шкоди, него што користи. Флегматични људи потребују каву и пију је веома радо; с тога је и пију веома радо у Немачкој и истоку. Живим, раздражљивим људма више је шкодљива, и с тога ваља да пију такови људи више водену каву. Животној деци не годи кава и не ваља их приморавати, да је пију, а на против не може се замерити старим људима, којима је потребно, да се подстакне делатност олабављених живаца, кад, ма и повише, пију каве.

Обично сиромашнији примешају кави нешто водопије (цигура, Cichoria). Не може се у право рећи, да је водопија шкодљива; али свакако врло је рђав заменик кави, што у себи нема скоро ништа од оних важних састојака, што их има у кави, и ми је никоме не можемо препоручити. На против сасма је умесно, да се кава помеша с млеком и да се осладі шећером. Млеко и шећер добра су пића. Млеко има оних састојака, што их има и крв, а шећер се у телу претвори у таке материје, које су од преке потребе по живот. По што преко ноћ не узесмо никакаве хране себи, а ваља да надокнадимо оно, што је изгубила крв испарењем и дисањем, то је млеко и нешто шећера у кави особито пробитачно. Особито не ваља замерати деци, што воле слатку каву. Није тек од беде уредила природа, да деца воле шећера, него је шећер њима сасма потребан, јер у њих било јаче куца, а дисање је јаче, па ваља да се потпомогне промет јела у њиховој телу, да се потпомогне њихово растење. Душа ваља, и одраслима је потребна

шећер, али у њих се прави шећер из скроба, што га са јелом узимају. Но како ту ваља оруђа за варење да врше тај посао, то ће се и деци олакшати варење, кад јој се даде мјесто скроба готов шећер.

Ко пије одмах по ручку каве, да би помогао варењу, тај ће добро чинити, ако је пије без млека и без шећера, јер то ништа не помаже варењу, него натоварује на пун желудац још једну материју и више ће му сметати у његову послу, него што ће му га кава олакшати.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта
од Л. А Томановића.

(Наставак.)

Но Луштица није таква баш како изгледа. Кад изађеш у забрђе и превалиш висиницу, одкрије ти се јато селашца су 15 црквица кроз густу шуму маслина. Чистоћа у кући и пред кућом луштичком, чистоћа на бијелом гуњу и бијелој кошуљи Луштичке; госопримство и љубазност, што у „комплименте“ прелази; — одма ћете и с десна и с лева предусрести: простоту углађенију узалуд ћеш тражити.

Мало више к истоку, онђе ће се полуострв са копном састављ, леже Кртоли у плодовитом пољу. Ово је најбогатије мјесто у Боки у земаљским производима: Кртољани имају жита и вина колико им је за потребу, а уља и за продају, окле купују мање потребе за кућу, које су опет незнатне осим мрса, јер ситне стоке недрже, пошто се Кртољани у домаће и платно и сукно облаче. Али тим баш што нијесу принуђени у тјешњи дотицај са свијетом, велика се разлика опажа у умном развитку и углађености између Луштица и Кртола, ма да граниче. Већ се почиње мијешати и изговор и ношња, што је тако разноврсна скоро колико је села; осим новске крајине, ђе је ношња у приморју талијанска а у планини у главноме Црногорска, и изговор један и најчистији.

Од Кртола к југо-истоку до Будве пружа се Грбаљско поље такође плодовито. Грбаљ се дијели од најстаријех времена у четири кнежине са правом избора свога кнеза, који би за

живота кнезовао, а често и у насљедство кнежтво остављао, која права признавала им је и млетачка република. Грбљани су можда на једном степену благостања и просвете са Кртољанима и једног одијела црногорског; ови се посљедни само са црвеним фесом од првих разликују. И у женском одијелу мала је разлика између Луштичке, Кртољке, Грбаљке и Црногорке.

И духа су ратоборног као Црногорци: Грбљанина а и Кртољанина нигда нећеш виђети без јатагана и мале пушке, а првога и шарке, ма био он у пољу, у пазару ил' у Цркви: они су и противу царске власти оружијем устајали, које је тек генерал Мамула могао умирити. И ту српство броји добрих мишица и јатагана...

Побожност пак, не толико код Кртољана као код Грбљана прелази границе, да, и ако необожавају какве гаће као што се у Римини обожавају се оне св. Фрање, опет могоше 1854 једном својом живом светицом поносити и лежећој на постељи тамјан јој приносити и свијеће палити, а златом китити док од једном у поноћи у читавом мору свијетлости неизчезе...

До Кртоле к сјеверу лежи плодоносни Тиват, чувен због свог вина Брзамина (марцамина) што се Малачи неклања. Ал између Тивта и Кртола таман онђе ђе се обала десна превија од истока к сјеверу, треба да се мало задржим пошто смо на можда најзнаменитијој тачки Боко которској у србској повесници, која очекује изпитивања србског историографа: Ми смо по мјесту, по околностима, и по предању само не по наученој критици, на столици Зетске Епископије, коју је краљ Стефан и св. Саза у становио, на Превлаки, једном малом полу острвчићу, једна мала Црквица уз гомилу развалина лежи рјечити споменик срамотних и грозних средства римске пропаганде, варварске неправде млетачке владе, а вишег мучеништва приморски Срба! Запитај којег мјешћанина чије су те развалине па ће ти боним срцем почети казивати:

Ту је лежао некад великии лијепи манастир са црквом св. Архангела Михајила су три олтара и звоником с ког се преко Кртола веље море виђело. Непријатељи наши нијесу могли такву красоту нашу пред очима трпјети те намисле најприје се калуђера опростити па онда зданија. И отрују велике рибе и понесу им на дар, а да неби што посумљали дође на вечеру и један властелин которски, носећи собом противуотрова и с намјером да се одма по вечери врати. Али неутече ни он, него заједно са седамдесет и два калуђера у највећим мукама ту ноћ душу изпусти. Сасвим тим околни народ купио би се ту о великим празницима по об-

чају на молитву, али их безсавјестници обтуже млетачкој влади да се ту скупљају и да вијећају како ће буну подигнути против владе, која одма посла једну галију с топовима и ту царску грађевину у гомилу развалина претвори. —

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

— Машала! рече, засмејавши се грохотом, ви мора да сте французи; да како, ви сте француски официри из Омер-пашиног табора. Но, јунаци, треба само онда да се заваде, ако се тиче живота. Французи и Арбанаси су браћа и увек су били сложни, као пет прстију на овој руци; а ја. ја сам дербену—агасија од Мостара. Име ми је Туц Пуцалио Фрасари, племена Кара—Плезијева, и тога се не стидим ни пред пријатељем ни пред непријатељем. Знајте. да ја имам налог од паше из Силистрије, да уватим мртва или жива једног човека из овога краја, неку бугарску рају што се поајдучио и зове се Јанко. Ашта ту трт—мрт, те њихове сврачије ноге могли су задржати за себе. Ево пера којим ја подписујем мој уговор, рече он ударивши руком о кундак од пушке. Глава тог момка у Цариграду вреди 10,000 пијастра, па ћете валда поћати, да је такав ловац, као што сам ја, жељан такве дивљачи. Показаше ми кућу и тако сам ево дошао са мојих пет пандура, јер кажу, да медвед своју пећину често обилази. Хо! Хо!— а какав је ово овде? повикну Арбанасанин спазивши уједанпут у соби Јанка, који сеђаше на столици не помично као да је од камена. Јели то један од ваше пратње! У селу сам натрапао на неколико већ таких вашака анатолских, што овуда тумарају и њуше, не би ли гдегод какву кост ископали да је оглођу. Ал прокле ме Ала, ако овај овде није прави бугарски еван.

Реци боље вепар, фрасари -аго," одговори ладно ајдук! ја сам Јанко ајдук.

— Ти! повика арбанашка поглавица грохотом се засмејавши, подобан грабљивој тици. Ха, Ха! баш сам био права луда! Та морао сам те познати по твојим вепарским зубима. Аферим; Нисам мислио, да ћу те затећи у тако ваљаном друштву. Ха, ха, Ти знаш рачун, што имаш да га с Турцима свршиш; то ми је доста, за то ме није ни бриге. За мене вредиш 10,000 пијастра, и ништа више. Дакле, џанум, сувише вредиш а да би те смео изгубити из очију. Не уздај се у одпор, моји су момци

на врати. А ако си баш рад да са главом потераш твоју ћуд, онда ти је најпре морамо скинути са рамена, и зато она опет није јефтинија, ама баш ни пијастра. Хахаха!

Док је он тако разговарао, пуковник, који је незнајући турски, врло мало појмио шта је у ствари, узалуд тражаше речи, да своју љутњу изрази.

— Реците, бога вам, тој дугачкој арбанашкој сакалуди, повика он на последку, ако нас се не окане и сместа не торња, да ћу све његово блебетање и по језика сатерати му кроз гркљан.

Но гле чуда, та претња, коју сам аги у истим крупним изразима најверније превео, место да га је још већма раздражила, натера га на још већи и живљи смеј.

— Хахаха! аферим! викну он напоследку. Французи се радо смеју, као и Арбанаси. Нек уништи Ала Турке и све оне, који су на њиховој страни!

— Торњај се, угурзусе! продерем се и по други пут, јер и ја сам се сад угрејао. Французи с тобом немају никаква посла. Миралај се на шали. Ако ти овом човеку и једну длаку из главе изчупаш, онда за твоју главу не дам ни паре.

— Машала! стоји л' тако ствар? рече ага, дигнувши претећи свој дугачку пушку, онда, Французу, Турчине или ђаволе, знај, да се Пуцеше Фрасари ничега не боји и ни од кога заповести не прима. Овај је човек у мојим рукама, и тешко оном, који ми узхте преотети награду. Али нисмо ми бабе, да време у речима губимо. Хајд' напред, џанум, пођи за мном, као овца чобану, или сад ћу ти једним танетом послати душу у рај ђаура!

После тих речи мете Ага руку на уста и јако зазвижди, и свег часа уђоше у собу четир до пет горостасних људи, до зуба наоружаних.

Могло је свашта бити, јер оне људескаре заиста ни мало не задаваху поверења, тако да сам се и нехотице кајао, што смо оправили наше турске коњанике, који су нас барем с леђа могли бранити. Али наш пуковник, који је у Алгиру ваљда двадесет пута арапском јатагану стајао на мегдану. не беше човек, који би се од овакве маленкости дао збунити, и чинило се као да му је опасност све присутство духа повратила.

— Драги Л... рече он сасвим ладнокрвно, покажимо тим нитковима, да француски официри себи свуда уважења знају стећи.

Са изтргнутим мачем стаде он пред Арбанасанина и заповедајући начином покаже му врата.

И ја сам, напунивши своје пиштоље, чврсто се одважио, да сачувам част француског имена по што по то. Али међу тим при свој пуковничкој храбрости и вештини у оружју не би овај начин битке по нас најбоље испао, да није Јанко, који ваздан беше трезвен, оштрим оком целу ствар провидио и свакојаким посљедицама на пут стао. Увевши једном руком је-

дан од својих страховитих револвера, упре га Арбанасанину у прса, пре него што овај имађаше времена, да потегне своју дугу пушку, и повикај гласом који не допушташе ни шевдања ни одговора:

(Свршиће се.)

О трећој омладинској скупштини.

I.

(Увод. — Наше путовање у В. Бечкерек.)

(Свршетак.)

Онда поседамо сви на кола, прећемо Ћуприју и покрај канала бегејског полетимо пут Перлеза певајући и утркивајући се, ма да је насап, којим смо ишли, тамо узан, да тек двоја кола једно поред другог могу проћи.

Пут од Титела до Бечкерека врло је монотон, али нама је био врло занимљив, јер нас је било око тридесеторице, који смо се скупили из разних крајева нашега народа, а идемо да се састанемо са још неколико стотина браће пријатеља. Међу нама је била и личност, која је под именом „кнеза“ позната вальда свакоме, који ове врсте чита; а како је он „интересантан“ човек— и то сваки зна. Кога смо год на путу срели, — био с брковима или без бркова — са сваким је имао кнез шта ће да проговори и сваког је имао нешто да запита. На путу је често сва шестора кола заустављао и из једни кола у друга прелазио, тако да се до Бечкерека на сви шест кола возао, дакле на шесторим је колима одвежен у Бечкерек, као она невеста у некој песми, само с том разликом, што су ову с тога на шест кола вукли, што је била т е ш к а, а кнеза с тога, што је био л а к (па га ни је мрзило скакати из кола у кола).

У Перлезу. нисмо приметили. ништа интересантнога, само што смо се кроз декоји прозор могли уверити, да песма има право, која каже: „У Перлезу в е з у.“ Даље смо приметили свуда на сокаку пред кућама како гуске и патке пливају по в о д а м а, о којима нема спомена ни у једној досадашњој географији.

Уза се смо имали један револвер (ако је слободно и ту реч изустити а да не навучемо на себе какво подозрење), и два пиштоља, па се боме који пут и опалило. Али пре двадесет година друкчије се пушио барут на овом истом месту. Мађари пођоше на Перлез. Али зауставише се пред стеном, која се звала Ј а н ч е к а ц е т а н. Непријатељ је само преко његовог тела могао у Перлез продрети. Уз пут од Перлеза према Ечки види путник данас једну унку, а на њој прост дрвени крст, - ту је пао Јанче са својим друговима, а крст је обилежје гроба његовог.

Кад дођосмо с колима до унке посилазимо се доле, одемо на унку и око крста отпојимо гологлави: „Со свјатими упокој“ и трипут „Вјечнаја

памјат.“ Јанчи је ваљда наново покуцало срце од радости, што види да мисао, која је њега морала одушевљавати да се бори до последњег тренутка, није с њим нестала са света, него да има ђетића, који поштују гробну унку онога јунака, који је за ту мисао пао; да има ђетића који ће продужити дело правде и слободе, да има о м л а д и н е. Кад смо отпојали „вјечнаја памјат“ опалисмо барут десетак пута на гробу доброга јунака, а Јанчи је ваљда дивно годио тамјан, што га већ двадесет година није мирисао. На гробу смо му још прочитали из „Летописа“ за 1866. г. нека места из писама од 1848. г. која се тичу Јанча и Перлеза, а за тим пођосмо колима. Мени паде на памет (још нештампани) спев мојег покојног пријатеља Младена Вучетина о Јанчи и његовој храбрости, који се овим речима свршује:

„Нестаде Јанка,
Ал' му оста име,
Докле је Срба,
Да се дичи њиме!“

Не можемо а да овде не напоменемо како се ради, или бар имам радити о томе, да се на Јанчином гробу подигне споменик, који му приличи. Како је дрвени крст трошан, а зуб времена оштар, то би могло доћи време, кад би се заборавило де је гроб честитог јунака. Извештени смо са сигурне стране, да Перлежани установљавају сада читаоницу, и да ће се ова тога посла латити, да своме јунаку споменик, какав буде могуће, подигне. Дај боже да то скоро буде!

За тим поседамо на кола да се путује даље. „Кнез“ је опет своје место променио.

Стигнемо у Ечку. Чим прођеш кроз један сокак већ видиш по новиву да у овом селу има Срба, Немаца и Влаха. Нисам никад био у којем месту де су Власи, па ми је баш жао било, што се не могох у овом селу дуже бавити, да видим влашке обичаје, јер сам чуо, да их има врло свакојаких. Тако н. пр. Власи у Србији не посте, него плате једној баби у селу, те ова за све њих пости.

Таман ми пред ечанску пивару, а ево троје кола нових гостију. Бејаху то честити Панчевци (други дан их је још више дошло на скупштину.) Кад у пивару а оно нас поздравише неколико одборника бечкеречке омладине са кокардама. Они су изишли пред нас на тројим колима, те тако у дванаесторим колима једно за другим пођемо пут В. Бечкерека.

Одборници се радоваху што дођосмо, те ће се с образом вратити у своју варош. Путем се певало и пуцало.

Сунце је седало, кад смо дошли под Бечкерек. Али ми не хтедосмо право у варош (одборничка су кола предводила) кроз прву капију, него окренусмо чак на темишварску и онако сватовски уђемо на дванаест кола у варош. Изгледали смо тим већма сватовски, што се на једним колима

изгубила чивија, те се точак откотрљао, али је брзо све у свој ред доведено, нити је кога глава заболела.

Док смо пролазили кроз варош са прозора су многа браћа и многе сестре бацали на нас — очи.

То вече разреде нас одборници по становима.

И. Огњановић.

Српско народно позориште.

У уторак 17. септембра: „Париски колотер.“ Шаљива игра у две радње, по француском од Бајара, превео Л. Телечки. Французи су својом умношћу, укусом и финоћом дотле дошли у Европи, да се и други народи непрекидно у њих угледају, а француски списатељи знали су опет својим живим и бистрим умом, својим ведрим погледом на свет задобити за свој рад цео изображени свет. Ал' ни којим другим радом својим нису толико учинили као са својим позоришним играма, које они увек вешто знају зачинити, па их још уз то износе у сребрном посуђу свету на углед. И „париски колотер“ је једна од оних шаљивих игара, која је обишла целу Европу, па је тако дошла и на српску позорницу. У њој се износи борба живог, демократског духа са застарелим аристократским духом. Из те борбе изађе као победитељ демократија са својим врлинама и поштењем, те с тога се то дело досад допало свугде, па тако и нашој публици, која га је добро примила и своје допадање често указивала игри наших глумаца, који су се сви редом паштили, да своме задатку одговоре. Особито с похвалом морамо споменути Ружићку (колотера) која је раскалашног, ал' за то непоквареног дечака добро представљала, само би јој препоручили, да јој више од срца иду речи кад хоће кога да потресе. И Телечки (Морен) добро је проучио карактер старог, костобољног у бољу ал' и у поштењу оседелог ђенерала, и ми би му веома мало имали што приговорити, да му је увек испадало за руком замишљање и осећање своје и покретима и гласом изразити. Ал' што је сад пропустио, моћи ће, ако уахте, вежбањем лако накнадити.

О самом преводу имали би две три речи. Прво и прво мислимо да „гамен“ не значи то потпуно што колотер. Ми би ваља да то могли казати овако: „дангубичар,“ „калаш“ или како другчије. Па после на што употребљавати без невоље изразе, као што су: „лекеди које куда,“ „лоншија један,“ „јапаша за врат,“ „шуња се тај матори козош“ итд. Није то лепо чути на позорници ни из уста пуких простака, а камо ли у светлим дворанама аристократског света.

Свега је на овој представи доста било.

ВИВЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

РАСПРАВА УГАРСКОГ САБОРА 1868. године о законском предлогу у ствари источно православне цркве. По саборском дневнику издао Ђорђе Звекић, члан уједињене омладине српске. У Будиму, штампарија кр. свеучилишта 1868. На 8-ни, 163. стр. 2. листа имена претплатника Стоји 50. н. а. вр.

ЦРНА ВЈЕСТ ИЛИ СМРТ МИХАЈЛА М. ОБРЕНОВИЋА III. српског књаза Који на грозни начин погибе од зликоваца у топчидерском кошутњаку 29. маја 1868. године. Од Викентија Роггића, надзирателя српско-грађанског читалишта и кројача. У Земуну на велику Госпођу 1868. На 8-ни, 18. стр. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња, од Ђорђа Рајковића. (Наставак.) 2. Самоучица. 3. Поштовање и захвалност. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. I. Пролетња зора. II. Пролетњи дан.— У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Зајца Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Наставак.) — О трећој омладинској скупштини. (I. Увод. — Наше путовање у В. Бечкерек.) (Свршетак.) — Српско народно позориште. — Библиографија.

Опоминући наше поштоване предбројнике, да је ово последњи број из ове четврти, позивамо учтиво све оне између њих, којима рок претплати истиче, да је изволе што пре поновити. Тако исто молимо лепо и све наше дужнике, да што пре намире дугове своје.

Претплату из Србије прима и књижара А. Добровојевића у Београду, која о томе води бригу, да сваки наш претплатник из Србије свој лист уредно добије.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 28. У НОВОМЕ САДУ 10. ОКТОБРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РУЖЕ И ТРЊЕ.

Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

4. Частољубље.

Само човек жедни за чашћу, само човек има частољубља. Али се и частољубље, као и свака друга племенитост и лепота, често изметне у накараду. На грубом је дрвету мање чворова, а за моруне се вели да не пате одвеч од ревматизма.

И дете већ иште почасти, оно се фали: „Ја већ умем сам... леба јести, воде пити, шамлицу превалити“ и т. д. Оно се смеши и кликће од радости, кад га пофалиш; оно не разбира да л' фала иде од срца, чује дакле ласкање тако исто радо као и после двадесет година. С поносом диже руку у вис да покаже колики је; са особитим задовољством машира по соби као солдат, кочи се на штапу као коњаник, с неописаном радошћу облачи прве чакшире. Из самог частољубља прогута бол, даје се измити, очешљати, мирише црни лук, огледа вино, сирће, паприку, на послетку задими и очином лулом.

А девојчица, зар она нема частољубља? Како мирно седи кад јој плету витице од пет струка, кад јој задевају косу за стотину чијода, — како се мучи у крутом мидеру, у тесним ципелама, — како пркоси јакој зими у отвореним широким рукавима на аљини! Одриче се лепог седишта на трави, да не згужвеља фину аљину, зафаљује на црним дудовима, да јој не помодре усне. Само се једног уживања не уме одрећи, игре. Не управо с тога, што је игра особито примамљива. Натерајте

девојке да играју саме међу собом, да видите како ће се брзо уморити. Не може се ни то рећи, да је данашња Ева поитала на игранку за то, да нађе себи Адама — јок! није то узрок. Иначе би играње одма после венчања изгубило све драже. Узрок је частољубље, које шапуће девојци: Ти ћеш за цело бити ангажована, не ћеш се ти дуго одмарати, не ћеш се на свом месту уплеснивити. Кад би било да женске моле мушкарце за који танац, за цело би оне немарно чечале на дворански врати, као какав пензионован лајтнантић.

Да лепе среће, кад би сваком било до истините части, кад не би често празна сујета заузимала место правоме частољубљу. кад се неки не би стидили ди се стидити не треба, а кад би се стидили збиља ди је стид на своме месту! Али у нојевом ковчегу није могло бити веће забуне, него што је у оном делу човечијег мозга, ди се вели да појмови о части имају своје седиште.

Шта и шта није безчасно у помодарском свету? Безчасно је ако су девојчини родитељи сиромашни, ако је девојка рођена у простој трском покривеној кући. Је л' младић случајно син варошког стражмештера, ето ти да нема части; називају га изданком пандурске палице. Па и то је у пола безчасно, ако морамо признати да нисмо никад јели „гефроренеса" ил' пили „шампањера," да нисмо никад чули „опере". На против није нимало безчасно: неплатити гефроренеса и шампањера, преторокати или преспавати читаву оперу. Не треба ти ни да поцрвениш, ако не можеш да се сетиш имена свом сиромашном стрицу, ил' ако рођене своје родитеље на сокаку не познаш. Имаш кад бити с њима учтив онде, ди нема сведока

Премудри је Соломон рекао: Све је сујета. Правилније би било да је казао: Све су сујетне. Јер изузетака је тако мало, да одма можемо прећи на дневни ред. Само што су предмети сујете тако различни. Моја комшиница стала пред огледало. Смешећи се сматра нешто. Ал' шта? Своје пуне обрашчиће? — Може бити, ал' ја сам и пуније видио. — Свој фини носић? — Ваља да; ако и вели опадачи, да је за онако пуно лице мален као у кепеца. — Своју косу? — Та сва варош говори, да је црвена док је не обоји. — На то онда мора бити да се радује минђушама у уву? — За цело! јер те су сад од прве моде у варши и околини. Проста салашкиња ко је она је: иде у рукавицама! коло! Слушкиња се укочила као ружа у чуну: има нов ајрлић са ресама...

На кад би и на томе остало! Кад се сујета не би или ту-

сла у поношљивост, ил' разлила у будалаштину! Млога л' је кокета узела доцније зембиљ у шаке.

Ко високо диже нос,
Тај ће скоро ићи бос.

Па то је баш, од чега ја зебем, да не донесе скору пропаст целој нашој европској и америчанској цивилизацији. Не бојим се ја надутости слушкиња и слугу, колико надутости принципала и принципалица. Јер како срећа тако и несрећа силази озгор.

Данас је срамота и радити; а дика је трутисати и живити с туђе муке. Срамота је узети рад у шаке, а дика је шпацирати на балу из руке у руку.

У општте је претерано частољубље врло проблематичан мираз: с њим пожњеш ил' јед ил' штету. Прија Јела тек ће у љутој невољи пазарити што на веру, нит' може да не поцрвени, кад се сусретне са трговцем, коме дугује. Трговац сад тек види с каквом кукавицом има посла, прети „вербалним" судом, и вели да не може више ни три дана чекати. Тета Марта ни за живот главе не ћеући у дућан без готови новаца. Рекао би је то каква срамота, бити забележен у трговачком тефтеру!

Начело Јулија Цезара: Боље у најмањој варошици први него у Риму други, — скупо је њега истог стало. Па и данас ко за првенством чезне, плаћа скупо пијанку. Трка у госпоству и богаству учини, те млоги сломије ногу. Па сад питамо: око чега се врзе ствар? Да н. пр. госпоја председника Бркића има шест чирака од тешка сребра, напротив госпоја касира Брадића само два, иначе посребрена, — па тешто! Нема ту тешто! већ сад госпоја касировица пањка свом господину супругу и дан и ноћ, да срамоту спере, те да купи чираке од чистога сребра. Добри супруг по свој прилици не ће имати куд камо, него ће ћушити званичну касу, да — избави част. Да своју госпоју проведе мало по Немачкој, Француској, Белгији и Холандској, г. касир Брадић постаће Крадић, — све из самог частољубља. Па и оне две шваље по преко се гледе, за овај ма не због љубазника, већ што једна има карнер на аљини, а друга већу кићанку на мантили. Ја не знам на што ће то да изиђе.

Претерана част заврти у осталом и најјаче главе. Певачицама са позорнице, којима се највише тапше и највише венаца пред ноге баца, понајпре промукне грло.

У знацима, по којима да се позна господство и изврсност, још нисмо са свим на чисто. Међу тим зна се, да велике госпоје слабо памте. У својој расејаности млоге заборављају дати што

момчету, које им донесе нову аљину. Заборављају у опште платити онде, ди су сиромашнији уобичајили заиста плаћати. Многе госпе и госпођице показују такође љубав к читању књига тим, што позајмљене књиге никада не враћају. Ко ће, за Бога! на свашта мислити? А и књизи је све једно, читао је ко му драго. Кога су пак више пута овакове љубитељке читања омануле, тај има потпуно право, да на вратима своје књижнице напише: Овде се не издају књиге на прочитање! Изузетак ваља правити само онда, кад читатељка достоверном сведоџбом докаже, да позајмљена књига нит' је кад помрљала, ни подерала, ни преко времена задржала.

Ово су истина мале ствари, ал' која Српкиња на мале ствари не пази, не ће ни на велике. Истинита част нетрпи лаге, за то и вели Павле Витезовић:

Ако ти прем све изгине,
Поштен глас те нек не мине;
Равно ј' човек брез поштења,
Како тело брез живљења.

5. Будалаштина и злоћа.

Има неки израза, који се обично држе за богословске, те и с тога у обичном говору свак избегава. Ко н. пр. данас радо говори о греку, о пороку, о вечитој казни? Ми то остављамо предикаоници и отресамо се такови мисли. Међу тим је савест тугаљивија ствар, него што мисли Петар и Павле. Неосетно се она буди, загорчујући тада гркљану најслађе залогаје. Оно, што смо чули у детињству: савет и укор очин, особито радост и сузе миле мајке — не збрише се то тако лако, као што невешта рука збрише лепоту лептировог крила. Памћење, које се за науку показује одвише непоуздано, поуздано је одвећ у успоменама из невиног доба детињства. У таковим озбиљним тренуцима угледа човек опет у правој слици оне предмете, које је до јако избегавао и замазивао. Ако му име грешник и звони некако богословски; а то он ипак назива себе копривом („не ће гром у коприве").

Потпуно би се могло рећи, да су будалаштина и злоћа близнакиње. Зар се не може лудоријом назвати свако зло, што си га нанео срећи својој или ближњег свога? Није л' линија, која дели будалаштину од злоће, тако неприметна и уплетена, да чисто не знамо у које смо поље забасали. Данас је човек тек

несмотрен домаћин, сутра већ лакоуман трошадија; не протече ни две године, а њега називају банкротом и варалицом, који је упропастио и себе и друге. Други се игра код куће „адута“ и „антрајсика“, на мале новце, дотера у кафани на вече, на послетку се карта у Мехадији на највеће, губи и добија — губи и добија — кад на један пут чујеш, а он ил' просвирао себи куглу кроз главу, ил' живи као пропалица. Да л' да кажем, како ће проћи она лакоумна девојка, која се најпре кити и кочи, са тим по шпацири узмигује, а на послетку — ал' на што да све изговорим, кад већ иљадама таки огледала имамо пред очима? Наравно да се зло често замазује. Ко се данас зове „лојалан“? Онај који путем милости жели доћи до чега. Ко је „демократа?“ Онај који путем мира не може ни до чега да дође, те с тога жели револуцију. Е, па сад ти знај двадесет језика, ипак за то не ћеш докучити прави смисао речи.

Своју сопствену срећу узима млога девојка врло олако; за штоду, коју себи наноси, мисли да је само себи одговорна. Ал' треба да има на уму, да се с њеном срећом спречава уједно и туђа, и да је она ту, — како јој нису у власти последице, — налик на дете, које се са жигицом игра око бурета, барутом напуњеног.

Рђав је изговор: „Нисам ја то тела, није ми то била намера.“ И несмотреност је грех; поклем се она није с тобом на свет родила, већ јој је корен у томе, што си занемарила саму себе.

Ја не волим ћери, које сваки час моле за о п р о ш т е њ е; боље нека се постарају, како да ми не буде потребно опроштења молити. Дабогме да је још горе, кад никако и не моле за опроштење онде ди треба. То показује отврдло срце, као што је било у Фараона, кад не теде пустити деце израиљеве. Ал' онако ће и навалити на немилосрдне ћери десет мука: скакавци ће им сву зелен појести, грдне красте попашће по њима, те ће у густој тами запомагати скрушеним срцем. Иначе се тиме не даје кћерма право, да се са извињењем могу сиграти као с пиљцима. У такове чељади нит' је кад било душевности, нити ће је бити.

Да је намера премудрог творца била та, да људи увек остану деца, а он би и онда по томе и створио. Одарио би и детиньском снагом и тек простим н а г о н о м, као што га имају и друге животиње. Ал' овако, кад нам је Бог у мираз дао р а з у м, треба да се по разуму и владамо. Много и је до душе верни и неверни, који разум и памет богателишу, рекао би ће ти дарова и на сокаку накупити. Ал' мудри и паметни знају уважавати својства, којима и Богу краси. На као да нема доста луда у лу-

ницама, изумео је ево свет и вештачке лудости, бајаги да се на балу у маскама провесели; у правом пак смислу да покаже, како му је досадно паметовање.

Па још веле да треба осудити људе, код који је јача глава од срца. По чему? молим. Има међу онима, који се називају доброћудни, тако непоштени, неосетљиви, немилостиви душа, какови се икад нашло код људи од лоћике. Срце је ти сентименталиста само у неким случајевима добро, у другим случајевима одвећ је малициозно. Дикоји се при чаши вина растопи од умиља, те вас грли и цмака, а да има да тражи тала од вас, да видите, како би оштрљастим пером рачунао! Млоги младић, познат са свог „доброг срца“ прорајта у крчми наследни део своји тужни сестара, које сад морају да живе од своји руку. А више пута и доброћудност ћери млого се већма слаже са забавама месојеђа, него л' са чистом скромношћу. Да се мрвица памети дода доброћудном мутљагу, било би куд камо боље.

Кад се дакле у том обзиру слажу искуства толики векова, кад се ето зна, да је Грчка сачувала имена своји седам мудраца, а не имена седам велики крстова на својим многим капијама: то онда мислим да је право, несрљати у гомилу они људи, који сами себи кују жалосну судбу за будућност, за чија имена нико и не шуминьа, за којима ничије око не ће заплакати. Не би л' требало да сваки и свака, осећајући још снаге у себи, има на поуму оно, што је Вид Дошен певао:

А у коме крепост сива,
Од далека виђен бива,
И други му у свом мраку
Од крепости види зраку.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

III.

Облаци.

О, лакше, лакше, облаци мали!
Ако вас младо „пролеће“ шаље;
Јесте л' остатци немиле „зиме!“
Путујте журно, путујте даље!...

више појезије невиђе. А при мору обично се изнизале куће, но и по брежуљцима и странама, пак у тој милини плију. — Тако ти је с десна и сљева ал' спроћу тебе уздигла се сура гола гора, таман према сјеверним вратима Верига, па живо контрастује са китњастим другама, и сурово стаје на пут путнику, рек би виче: non plus ultra.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

— Доле оружје, или сад ћеш погинути! — Чуј, Фрасари аго, твој живот и твојих војника сад је у мојим рукама, као оно кокош у лисичијим канџама, и да вас је још једанпут толико, и да би сте имали двапут живот изгубити, зато ја имам дванаест танади у овим пиштољима, која још никад смрти не преварише. Да сам ти непријатељ, ја би те убио пре него што би ти ваздух, који сад дишеш, са усана доспео у прса; али ја сам често седио у брдима са Клефтима за огњиштем и при лебу и соли заклео им се на пријатељство. Између мене и Арабанаса нема крви за откуп; не желим дакле ја да прву кап пролијем, али само ако се најмање макнеш против мене, или мојих гостију, оде твоја глава, коју ти ни сви султанови пијастри накнадити неће. Уклони се дакле сасвим у миру, а све да вас има стотина, који сте се полакомили за наградом, што је Турци одредише, то нити ћеш се ти, нити икоји од твојих пандура и кад моћи пофалити, да сте Јанка ајдука ама и протом дарнули.

Није могуће описати утисак, који је тај говор са подигнутим оружијем, као оно у хомерови јунака, имао на све, који су били присутни. Ага изгледаше чисто поражен, видећи они дванаест црних цеви, где на њега зјаше, и премда му је у лицу још остао онај претећи изглед, ипак нађе за добро, да се повинује савету мудрости; а његови другови, шапућући један другом, саопштавали су своје назоре о чудноватој справи тог оружија, што се само од себе пуни. Пуковник, мало забленут, управо незнађаше, да л' да он плане, или да свој мач полагано спусти у корице; ја на против гледао сам са радошћу, како ће се та ствар мирно свршити, и час сам посматрао једног противника, час другог, Но драма се ова још брже приближи решењу изненадним доласком још једног странца, који упаде међу нас као каква бомба. Тај странац, прави deus ex machina,

на ком се нађох, стајаше дакле — као закован; ко на стубови, не мицаше се — ни бар! Уз то беше, кол'ко на први мах опазих, узвишенији од осталих, који около њега хитро танцаше. Тога нема, ко би их избројо! Силество! чудо од чуда! Сад тек пролети оваки, сад опет онаки! Час мален час грдан; тек видиш, де грдни малене гутају, присвајају — ил' како да вам најбоље кажем? Баш ко неке старкеље, што вурају децу на кркачу, па их прте — у ђавола! А да, ко би знао куда? Ни сам облачар ваљда незна! Охо! — ту се угризе за усну—охо, тај зна! Зна богме, — па још како! Него, хунцут, некуд одкалопирно, оставио ме самцитог. Шта знам да чиним? Избечио се не мило, па чекам и чекам: шта ће да ме снађе. Ал' и снашло ме је!

Како сам се загледо, онако сам и угледо. Вако на лево од мене, ил' боље рећи испод мене, пролети нека пепељава облачина; па тек уједанпут — тако од прилике на десет корака од мене— застаде и поче да се шири... За тили часак пружила се и до мене, обухвативши пре тога облак, на коме стајах. Осетим, да ме зима јаче стеже; кожа ми се поче да јежи, ил' боље да рекнем крути, јер је пре тога већ била најежена.

Около ногу — ко да ме неко стезаше; а врат ми забридио — не знам ни сам од чега! Доста тек, кад вам кажем, да ме нешто снађе, што ми се не допаде. Ајак, не допаде! Шта би друго, већ подигнем руку да протрљам очи, не би л' се чуду лакше довијо, ал' у тај пар, како је подиже — пљесну ме неко по руци —ал' онако, како ни наш учитељ децу не шопа. Све ми прсти чисто отромбољише. Овај палац — ту би га издигао спрам свеће, као да га боље видимо — овај палац — није ми ваљ'о више од месец дана; шта, више од два месеца!

Шта је сад? прогунђам усплаирен на то, и окренем се ко тица. Имам шта и видити! Облачар, старкеља онај, што ме поздрави иза вуруне, што ме засити ћевапом, што ме поведе са земље, што ме доведе на висине и што сада окери по шаци — стоји уз мене, раме уз раме. Јест, ал' де вам је онај „издрпани" старкеља, онај „гадни" „чађави"? Де вам је? Нема га! Сад да га видите: у кратко речено — сушти краљ, у своме краљевству!

Да чујете какав је. Ко да га гледим!

На глави му круна, какве ни један краљ не понесе! Чисто злато; ал' много светлије од нашег: ја сам једаред видио баш доста злата у Цинцара Пере, кад је плаћао порцију, но се оно није ни ни у длаку онако сијало. На врх круне од злата змија, па држи у усти муњу, опет од злата, но још светлијег — чисто видиш

:о сева... Ни место издртог лајбера, у ком се за вуруном
з'о и теглио — сада се умото у меку — како да кажем —
рдињу; ал' таке земља не види. Ту су над земљом шили. Све
е златне ројте; дугмета ситна, ко грашак; а под грлом опет,
боље још под брадом, големо пуце, — ни у шаку не би
ло! Па се сија, Боже, сија... сија... Чакшира нисам опазио,
ьда што је ћурдија до чланака допирала; ал' зато сагледах чизме,
какве наш мајстор Ђока ни за сто година сашио не би! Ка-
је оно калуп — нек' ђаво зна: тек стоје, како више не роди;
ше него сека Санди — „штифљетине." Али сад тек долази
што!

У руци, која му додуше и сада беше збрчкана, санила се
са подуга штака, мислиш од самог угљена, па чисто тиња...
ьа... На горњем крају големо тане, шупље вальда, кад у њему
нешто бруји... А дољњи опет окитио се све сами меови, с
има, ко што сам после увидио, распирује облаке. Таки је дакле,
таки стоји уз мене, баш — ко што рекох — раме уз раме;
сто ми штрецну сва десна страна — ту се погледи по десној
ци — јесте, чисто ми штрецну, како га опазих! Онога стика
што ме боцне у раме. Још се и не окуражих, а он се продера:
риуготови се!"

Беше ми доста...

Сав се задрхћем; тек да се сложим...

Па још кад му очи сагледах. Ух!

— Чигундало ћитим! прогунђа у тај мах цига, онај угледи, и поче кумовски да крпи свога пајташа, који некако бокал одрону те се скотрља с астала и проћу на двоје — на! троје...

— Ето вам, зар је за њега суд? Валов, валов! Сад нек ати, ако је кадар?? — заведе Тинчика гласно и поднесе свећу астал, ко да би хтела, да нам свима покаже, како је оштећена.

— Сад нека плати — ако је кадар! поново и опет и пода га — што но реч — ко ђаво матер.

— Шта кадар, шта кадар? — уплете се кнежина срдито гресну повеликом кесицом о сто, из које кијамет цванцика и тли жућака излетише, те стадоше да тандрчу и звекте...

— Охо! Ту није баш овамо—онамо! — зачуди се брат дра и погледа чисто „не сито" на ненадно благо. И бирташа махом заћута, па се окрену ка врати, ко бајаги учинило се, да неко зашкљоца.

— Не шкљоца нико, не! — стаде кнежина и опет — већ че цванцики, дукати гле, гле! Ту поче руком да барлија по ма, а пајташ му чисто поносито погледа у округ.

— Је л' кадар, а? И тебе да прикупи! Но кадар је још нешто, што више чини, него сви цванцики: једна реч само, — па вам је сневеселио све друштво! То је нешто више, да како!

Ово последње већма зазвекта, те нас све редом покрену. Помислим и опет, да се мене, баш ли мене тиче, тим пре, кад оног погледим, који ми још једнако загонета у сећању; с тога се није ни чудити, што га запита, пре свију, баш ја: шта би то ко било, што би нас махом сневеселило?

— То је његово; нека вам каже он, ако хоће. Не мора, нит' ће морати!

— Да ви'ш, кума кумашине, можда ће му се и морати... прихвати торбар озбиљно и поче да се куца редом.

— То је оно, кад пушташ гурб... промрмља Тинчика смелије и оде у келнерај.

— Хоћеш касти, Ливане? — запита га сам пајташ, који се канда мало ублажио.

— Нећу! — одзове му се овај, намргодивши се до зла Бога.

— Па немој! насмејасе Баја и слеже рамени.

— Та није то: па немој, већ нека каже, кад зна! упаде му у реч млади Бачванин, коме се на лицу радозналост опази.

— Нећу да кажем... Ил' хоћу, — ал' кад пођем... Тако се одазва позвани, и ко да нешто знаменито у себи скрива, протрља шуваком мргодно чело.

Нико му ни речи на то не рече, већ сви редом заопуцасмо торбара, да настави, што је започо. Пајташ му поче да купи цванцике, па му чисто мило, што се посо отеже...

— Е, ни је то, да ви'те, ни лако баш сваки час наставити, кад ми једнако вутирате! Но хајде.

Ху! Ни да ме је погледо!

— Приуготови се! — позове ме још једаред и ја чисто осетим, како се облак подамном креће. Ко неки мрави да ми замигољише по телу, тако ми у први мах беја.

На то ме стиште за руку:

— Торбару! Ти би пропао саде, нестало би те међ живима, као што је већ многих нестало, који се у облаку нађоше. Ти би пропао — да нисам милостив спрам твога племена! То му беху прве речи, које смелије саслуша. Исправим се полако, и погледим му у очи. Беху милостиве! Бар тако изгледаху.

— Торбару, — настави почето — разуми ме! Још твога чукундеде чукундеди захвалан сам, с тога и тебе не мрзим. Кад би ти знао, да сам ти ја пријатељ, досетио би се, зашто ти преплане кућа на миру остаде, кад оно комшијнске качаре бујаше

поруши, Но кад ниси до сада, а оно од сада бар знај? Твога чукунде чукундеди још, ко што рекох, захвалан сам, — кога сам некад у колевци љуљао, — захвалан сам, јер ми је као дете још прорекао — да ћу водити облаке! То се и збило; а да се увериш, да је то понајвећа срећа, приуготови се, да се кренемо.

— Како? запитам га безбрижно.

— Зажмури мало, док ти не рекнем, да прогледаш.

Зажмурим. Но он канда ми не поверова, кад ми на очи шаку притиште.

Боже, силна су чуда твоја! Й 'вако жмурећки доста ми је! Ту се тек уверих, да се и жмурећки гледати може! Дуга, шарена дуга свила се надамном... Ма лепа је, Боже, ма лепа је! Најлепше боје на њој су; све сија, све трепће... Чини се, ко да из ње капље... Најшареније капљице учестале, па чисто сипају са висине. Жуте, плаве и зелене сво се преливају, а црвена дречи, Боже, дречи... Љубичасте светлуцају тавно, ко жижак, кад издише, и реко бих, да се некол'ко и на мене спустише. Осетио сам на левој руци, баш овако међ прстима... На једаред — још је се и не нагледа — нестаде је! Чисто ми не право беше. Међу тим осетим, како летимо кроз облаке. Кад улетимо у густиш, а оно зашушти, ко јато чворака кад суне...

Ал' не потраја за дуго, — а и боље, јер ми баш забридише трепавице, како их је утисно, — ал' не потраја за дуго, а он ми прогунђа: „Прогледај!“

Боже, силна су чуда твоја!

Што реко кмет-Гавра у Лединци: онда се понајвише види, кад очи не бечиш и кад се лепом не надаш! И јесте тако. Тек што прогледа, — а предамном се просула варош... Боже, варош — какве нигде нема!

Ма шта је то, свемогући, — запитам га на брзу руку и и пљеснем се од чуда рукама по колену.

— Петров град! Нагледај га се ево, зато те и поведох; а за гили час видићеш и море, ледено море...

Још се вароши не начуди, — а већ ме море забуни.

Варош, Боже благи, варош! Милиони свеће горукају, па се види, баш ко у цркви на јутрењу... Пито би га чисто, од куд то бива, да тако — на далеко видим; ал' ко велим, с киме си пошо — и не питај! Кроз варош потекла река, па чисто струже о куће. Ма никад им не досади, тако су големе! Знате, по шест, шта шест — и седам редова на свакој; е тако, баш ко швапска црква, и више још! А цркве? Оне цркве — хој, хој!... Кад би се три наше у једну створиле — опет је ништа! А, то никад

не заборави! Па што да вам и рећам, кад ви то не можете преставити! Грдосија од вароши! Шта је од Каменице — до Руме? Дужа је! Шта је од Бегеча — до Карловаца? Шира је! Но тек да се прекрстим од чуда, а старкеља ме дочепа и опета очи приклопи.

Ја ћутим...

Летимо, Боже, летимо...

Што даље — све ми већма ноге мрзну...

На једаред одклопи ми очи, и ја угледа — море!

Боже, силна су чуда твоја!

Ко би реко, да ћу икада видити — море! Сад га ево видим...

Хеј, мој брат — Мићо, — окрене се ка егедушу — друкче би ти гудио, да ти она ветрина засвирне, једанпут, само једанпут. Оне санте, они снегови, они градови, куле од леда — то ме тако зачуди, да ми се сместа учини: да код нас и нема зиме, нит' у њој леда и снега! Покор!

Но овде ми се не даде, да се нагледим.

Знате зашто?

Старији Бачванин зино, да „зато" прогута...

Смрзо сам се... То сам тек осетио: да ме старкеља дочепа, у своју ћурдију замота и — понесе онамо од куда и пођосма.

Опет се нађемо дакле на староме месту, тако ми он бар рече — иначе да богме да неби знао!

Но тек што ми то изусти и потапша рукама — неста га! И од то доба никад више!

Сад се тек нађем у чуду... Уз то подсвирну неки олуј — да не може горе већ бити! Мене до уше није понео, ал' моју шубару јесте. Лулу, коју сам овде за вратом сместио, уграби ми такође, и баш опазих — како се кроз облак витлају.

Но још се и не почеша по глави, као да шубару потражим — а облаци се подамном отворише...

Нешто зазуја... Несвест ме савлада и ту изгубим рачун...

Из штале закукурика она петлина — и ја се промигољим на поду. Замлатавши овамо — онамо рукама — убодем се на виљушку, која се синоћке оћевапила...

Јаукнем; па онда ми прво беше, да протрем очи... Милерова соба! Све онако, ко што и било, само у пећи ништа не пуцца.

Дакле снево сам! О, да чудна сна! Какав сан? — тргнем се ко манит. — Какав сан: а де је шубара, а де је лула?? Ниј чист посо... Обзирем се, тражими тражим — ал' всује! Жиљ још тиња; ал' се ко види, да свиће... И ветар не мирује, чује се брујање...

са хлебом свежим, кад отврдне, па су нашли, да је хлебац најнајсварљивији и најпитнији, кад већ поствји један дан.

У телу се претури хљеб које у месо, које пак у шећер и у маснолике материје, а то бива и са свима осталим јелима, у којима има скроба, То се прављење масти страхота олакшава, кад се уз то узме нешто мало готове масти. За то се и узима младо масло (путер) на хлебу. Не бива случајно и као од беде, што се узима уз хлебац и младо масло, него је то баш преко потребно, и свак криво чини, кад не ће да да особито деци млада масла, а има га.

Маст има у човечијему телу знамениту улогу, она помаже дисање. Кисик који се удише, раствори маст и образује једним делом воду, а другим угљену киселину. Вода изиде зној ем на поље, а угљена се киселина опет издише. Где у телу има масти, зној и продисање смањиће је, али се тиме чува месо, да се не би оно, на место масти, претурило у угљену киселину и у зној, те ослабило тиме човека. Маст је дакле у неку руку новац за потрошак у телу, а месо је главница. Маст сама по себи не снажи тело, него га снажи месо. Али где нема масти, ту се троши месо зној ем и дисањем, и ако се не надокнађује, почне све више и више да нестаје, тело олабави и ослаби.

Од туда и бива, да врло мршави људи млого једу, а има кијамет гојазних људи, који тако мало једу, да им се мораш зачудити. Мршави нема масти, да би је могао издати за дисање и за зној ење, те с тога он дише и испарава се на рачун меса и њему је потребно, да непрестано узима хране себи. — Гојазни, дебели не живи од своје главнице, од меса и од крви, него од своје масти, он троши на неки начин само од онога што је прибштедео и губи с тога само мало од своје снаге.

Из тога излази, да онај, који много дише и при раду се јако зној и, ваља да једе много оних јела, која дају масти, и да уз то и праве масти себи узима; онај пак, који мало дише и мало се зној и задовољиће се и с омање хране. Од туда и бива, да се једе више масних јела у зиму, кад је ваздух гушћи, па се с тога и више кисика удише, и више масти потроши дисањем, а у лето да се баш не бегенишу масна јела. Од туда и бива, да се у хладним крајевима једу тако масна јела, од којих би се човек у топлим земљама морао разболети.

Ваљан радин губи у послу своме много зној а, и у след свога рада сила више пред ише, него мирни и безпослени нерадин, па му нико и не може замерити, кад му у јутру срце заиште масних јела и сланине, јер му то помаже, да одржи своју крв и своје месо, те

момчету, које им донесе нову аљину. Заборављају у опште плаћати онде, ди су сиромашнији уобичајили заиста плаћати. Многе госпе и госпођице показују такође љубав к читању књига тим, што позајмљене књиге никада не враћају. Ко ће, за Бога! на свашта мислити? А и књизи је све једно, читао је ко му драго. Кога су пак више пута овакове љубитељке читања омануле, тај има потпуно право, да на вратима своје књижнице напише: Овде се не издају књиге на прочитање! Изузетак ваља правити само онда, кад читатељка достоверном сведодбом докаже, да позајмљени књига нит' је кад помрљала, ни подерала, ни преко времена задржала.

Ово су истина мале ствари, ал' која Српкиња на мале ствари не пази, не ће ни на велике. Истинита част нетрпи лаге, за то и вели Павле Витезовић:

Ако ти прем све изгине,
Поштен глас те нек не мине;
Равно ј' човек брез поштења,
Како тело брез живљења.

5. Будалаштина и злоћа.

Има неки израза, који се обично држе за богословске, те и с тога у обичном говору свак избегава. Ко н. пр. данас радо говори о греку, о пороку, о вечитој казни? Ми то остављамо предикаоници и отресамо се такови мисли. Међу тим је савест тугаљивија ствар, него што мисли Петар и Павле. Неосетно се она буди, загорчујући тада гркљану најслађе залогаје. Оно, што смо чули у детињству: савет и укор очин, особито радост и сузе миле мајке — не збрише се то тако лако, као што невешта рука збрише лепоту лептировог крила. Памћење, које се за науку показује одвише непоуздано, поуздано је одвећ у успоменама из невиног доба детињства. У таковим озбиљним тренуцима угледа човек опет у правој слици оне предмете, које је до јако избегавао и замазивао. Ако му име грешник и звони некако богословски; а то он ипак назива себе копривом („не ће гром у коприве").

Потпуно би се могло рећи, да су будалаштина и злоћа близнакиње. Зар се не може лудоријом назвати свако зло, што си га нанео срећи својој или ближњег свога? Није л' линија, која дели будалаштину од злоће, тако неприметна и уплетена, да чисто не знамо у које смо поље забасали. Данас је човек тек

несмотрен домаћин, сутра већ лакоуман трошадија; не протече ни две године, а њега називају банкротом и варалицом, који је упропастио и себе и друге. Други се игра код куће „адута“ и „антрајсика“, на мале новце, дотера у кафани на веће, на послетку се карта у Механџији на највеће, губи и добија — губи и добија — кад на један пут чујеш, а он ил' просвирао себи кутлу кроз главу, ил' живи као пропалица. Да л' да кажем, како ће проћи она лакоумна девојка, која се најпре кити и кочи, па тим по шпацири узмигује, а на послетку — ал' на што да све изговорим, кад већ иљадама таки огледала имамо пред очима?

Наравно да се зло често замазује. Ко се данас зове „лојалан“? Онај који путем милости жели доћи до чега. Ко је „демократа?“ Онај који путем мира не може ни до чега да дође, те с тога жели револуцију. Е, па сад ти знај двадесет језика, ипак за то не ћеш докучити прави смисао речи.

Своју сопствену срећу узима млога девојка врло олако; за штоку, коју себи наноси, мисли да је само себи одговорна. Ал' треба да има на уму, да се с њеном срећом спречава уједно и туђа, и да је она ту, — како јој нису у власти последице, — налик на дете, које се са жишцом игра око бурета, барутом напуњеног.

Рђав је изговор: „Нисам ја то тела, није ми то била намера.“ И несмотреност је грех; поклем се она није с тобом на свет родила, већ јој је корен у томе, што си занемарила саму себе.

Ја не волим ћери, које сваки час моле за о п р о ш т е њ е; боље нека се постарају, како да им не буде потребно опроштења молити. Дабогме да је још горе, кад никако и не моле за опроштење онде ди треба. То показује отврдло срце, као што је било у Фараона, кад не теде пустити деце израиљеве. Ал' онако ће и навалити на немилосрдне ћери десет мука: скакавци ће им сву зелен појести, грдне красте попашће по њима, те ће у густој тами запомагати скрушеним срцем. Иначе се тиме не даје кћерма право, да се са извињењем могу сиграти као с пиљцима. У такове чељади нит' је кад било душевности, нити ће је бити.

Да је намера премудрог творца била та, да људи увек остану деца, а он би и онда по томе и створио. Одарио би и детиньском снагом и тек простим н а г о н о м, као што га имају и друге животиње. Ал' овако, кад нам је Бог у мираз дао р а з у м, треба да се по разуму и владамо. Много и је до душе верни и неверни, који разум и памет богателишу, рекао би ће ти дарова и на сокаку накупити. Ал' мудри и паметни знају уважавати својства, којима и Богу краси. На као да нема доста луда у лу-

ницама, изумео је ево свет и вештачке лудости, бајаги да се на балу у маскама провесели; у правом пак смислу да покаже, како му је досадно паметовање.

Па још веле да треба осудити људе, код који је јача глава од срца. По чему? молим. Има међу онима, који се називају *доброћудни*, тако непоштени, неосетљиви, немилостиви душа, какови се икад нашло код људи од лоћике. Срце је ти сентименталиста само у неким случајевима добро, у другим случајевима одвећ је малициозно. Дикоји се при чаши вина растопи од умиља, те вас грли и цмака, а да има да тражи тала од вас, да видите, како би оштрљастим пером рачунао! Млоги младић, познат са свог „доброг срца“ прорајта у крчми наследни део своји тужни сестара, које сад морају да живе од своји руку. А више пута и доброћудност ћери млого се већма слаже са забавама месојеђа, него л' са чистом скромношћу. Да се мрвица памети дода доброћудном мутљагу, било би куд камо боље.

Кад се дакле у том обзиру слажу *искуства* толики векова, кад се ето зна, да је Грчка сачувала имена своји седам мудраца, а не имена седам велики крстова на својим млогим капијама: то онда мислим да је право, несрљати у гомилу они људи, који сами себи кују жалосну судбу за будућност, за чија имена нико и не шуминьа, за којима ничије око не ће заплакати. Не би л' требало да сваки и свака, осећајући још снаге у себи, има на поуму оно, што је *Вид Дошен* певао:

А у коме крепост сива,
Од далека виђен бива,
И други му у свом мраку
Од крепости види зраку.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

III.

Облаци.

О, лакше, лакше, облаци мали!
Ако вас младо „*пролеће*“ шаље;
Јесте л' остатци немиле „*зиме*!“
Путујте журно, путујте даље!...

више појезије невиђе. А при мору обично се изнизале куће, но и по брежуљцима и странама, пак у тој милини плију. — Тако ти је с десна и сљева ал' спроћу тебе уздигла се сура гола гора, таман према сјеверним вратима Верига, па живо контрастује са китњастим другама, и сурово стаје на пут путнику, рек би вичe: non plus ultra.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Наставак.)

— Доле оружје, или сад ћеш погинути! — Чуј, Фрасари аго, твој живот и твојих војника сад је у мојим рукама, као оно кокош у лисичијим канџама, и да вас је још једанпут толико, и да би сте имали двапут живот изгубити, зато ја имам двалаест танади у овим пиштољима, која још никад смрти не преваришe. Да сам ти непријатељ, ја би те убио пре него што би ти ваздух, који сад дишеш, са усана доспео у прса; али ја сам често седио у брдима са Клефтима за огњиштем и при лебу и соли заклео им се на пријатељство. Између мене и Арабанаса нема крви за откуп; не желим дакле ја да прву кап пролијем, али само ако се најмање макнеш против мене, или мојих гостију, оде твоја глава, коју ти ни сви султанови пијастри накнадити неће. Уклони се дакле сасвим у миру, а све да вас има стотина, који сте се полакомили за наградом, што је Турци одредише, то нити ћеш се ти, нити икоји од твојих пандура и кад моћи пофалити, да сте Јанка ајдука ама и протом дарнули.

Није могуће описати утисак, који је тај говор са подигнутим оружијем, као оно у хомерови јунака, имао на све, који су били присутни. Ага изгледаше чисто поражен, видећи они дванаест црних цеви, где на њега зјаше, и премда му је у лицу још остао онај претећи изглед, ипак нађе за добро, да се повинује савету мудрости; а његови другови, шапућући један другом, саопштавали су своје назоре о чудноватој справи тог оружија, што се само од себе пуни. Пуковник, мало забленут, управо незнађаше, да л' да он плане, или да свој мач полагано спусти у корице; ја на против гледао сам са радошћу, како ће се та ствар мирно свршити, и час сам посматрао једног противника, час другог, Но драма се ова још брже приближи решењу изненадним доласком још једног странца, који упаде међу нас као каква бомба. Тај странац, прави deus ex machina,

на ком се нађох, стајаше дакле — као закован; ко на стубови, не мицаше се — ни бар! Уз то беше, кол'ко на први мах опазих, узвишенији од осталих, који около њега хитро танцаше. Тога нема, ко би их избројо! Силество! чудо од чуда! Сад тек пролети оваки, сад опет онаки! Час мален час грдан; тек видиш, де грдни малене гутају, присвајају — ил' како да вам најбоље кажем? Баш ко неке старкеље, што вурају децу на кркачу, па их прте — у ђавола! А да, ко би знао куда? Ни сам облачар ваљда незна! Охо! — ту се угризе за усну—охо, тај зна! Зна богме, — па још како! Него, хунцут, некуд одкалопирно, оставио ме самцитог. Шта знам да чиним? Избечио се не мило, па чекам и чекам: шта ће да ме снађе. Ал' и снашло ме је!

Како сам се загледо, онако сам и угледо. Вако на лево од мене, ил' боље рећи испод мене, пролети нека пепељава облачина; па тек уједанпут — тако од прилике на десет корака од мене— застаде и поче да се шири... За тили часак пружила се и до мене, обухвативши пре тога облак, на коме стајах. Осетим, да ме зима јаче стеже; кожа ми се поче да јежи, ил' боље да рекнем крути, јер је пре тога већ била најежена.

Около ногу — ко да ме неко стезаше; а врат ми забридио — не знам ни сам од чега! Доста тек, кад вам кажем, да ме нешто снађе, што ми се не допаде. Ајак, не допаде! Шта би друго, већ подигнем руку да протрљам очи, не би л' се чуду лакше довијо, ал' у тај пар, како је подиже — пљесну ме неко по руци —ал' онако, како ни наш учитељ децу не шопа. Све ми прсти чисто отромбољише. Овај палац — ту би га издигао спрам свеће, као да га боље видимо — овај палац — није ми ваљ'о више од месец дана; шта, више од два месеца!

Шта је сад? прогунђам усплаирен на то, и окренем се ко тица. Имам шта и видити! Облачар, старкеља онај, што ме поздрави иза вуруне, што ме засити ћевапом, што ме поведе са земље, што ме доведе на висине и што сада окери по шаци — стоји уз мене, раме уз раме. Јест, ал' де вам је онај „издрпани" старкеља, онај „гадни" „чаћави"? Де вам је? Нема га! Сад да га видите: у кратко речено — сушти краљ, у своме краљевству!

Да чујете какав је. Ко да га гледим!

На глави му круна, какве ни један краљ не понесе! Чисто злато; ал' много светлије од нашег: ја сам једаред видио баш доста злата у Цинцара Пере, кад је плаћао порцију, но се оно није ни ни у длаку онако сијало. На врх круне од злата змија, па држи у усти муњу, опет од злата, но још светлијег — чисто видиш

како сева... На место издртог лајбера, у ком се за вуруном ваљ'о и теглио — сада се умото у меку — како да кажем — ћурдију; ал' таке земља не види. Ту су над земљом шили. Све неке златне ројте; дугмета ситна, ко грашак; а под грлом опет, ал' боље још под брадом, големо пуце, — ни у шаку не би стало! На се сија, Боже, сија... сија... Чакшира нисам опазио, ваљда што је ћурдија до чланака допирала; ал' зато сагледах чизме, — какве наш мајстор Ђока ни за сто година сашио не би! Какав је оно калуп — нек' ђаво зна: тек стоје, како више не роди; лепше него сека Санди — „штифљетине." Али сад тек долази нешто!

У руци, која му додуше и сада беше збрчкана, савија се нека подуга штака, мислиш од самог угљена, па чисто тиња... тиња... На горњем крају големо тане, шупље ваљда, кад у њему све нешто бруји... А доњи опет окитио се све сами месови, с којима, ко што сам после увидио, распирује облаке. Таки је дакле, и таки стоји уз мене, баш — ко што рекох — раме уз раме; Чисто ми штрецну сва десна страна — ту се' погледи по десној руци — јесте, чисто ми штрецну, како га опазих! Онога стика нешто ме боцне у раме. Још се и не окурајих, а он се продера: „Приготови се!"

Беше ми доста...

Сав се задрхћем; тек да се сложим...

Па још кад му очи сагледах. Ух!

— Чигундало ћитим! прогунђа у тај мах џига, онај угледнији, и поче кумовски да крпи свога пајташа, који некако бокал одгурну те се скотрља с астала и проћу на двоје — на троје...

— Ето вам, зар је за њега суд? Валов, валов! Сад нек плати, ако је кадар?? — заведе Тинчика гласно и поднесе свећу под астал, ко да би хтела, да нам свима покаже, како је оштећена.

— Сад нека плати — ако је кадар! понови и опет и погледа га — што но реч — ко ђаво матер.

— Шта кадар, шта кадар? — уплете се кнежина срдито и тресну повеликом кесицом о сто, из које кијамет цванцика и светли жућака излетише, те стадоше да тандрчу и звекте...

— Охо! Ту није баш овамо—онамо! — зачуди се брат Андра и погледа чисто „не сито" на ненадно благо. И бирташица махом зањута, па се окрену ка врати, ко бајаги учинило јој се, да неко зашкљоца.

— Не шкљоца нико, не! — стаде кнежина и опет — већ звече цванцики, дукати гле, гле! Ту поче руком да барлија по њима, а пајташ му чисто поносито погледа у округ.

Други неће свилена појаса,
Трећи не ће шушљу камилавку:
Јер на чесми опазише — Савку!
Иј'у, ју, ју, ју!...

Тако још поведе уз гајде и лупи шеширом о сто, да чаше заиграше...

Охо! замери му у шали старији Бачванин, коме се међутим песма допала, и то јако! Још се смеје и клима главом...

— Шта охо? То нек' свирз, ако је кадар... Само да моја егеда... Ту му хвала утону у вино; а он се ено лако, полако опет спустио на клупицу... Но пре тога је пуцно суседу под нос, који се још ено чешка... Мора да га је мало и окрзн'о; ал' ни он сам не зна, да л' кажом ил' дебелим палцем. Све једно...

Тек што егедуш седе, а кума-торбар се подиже и поче сад он да командује:

— Баја, ој, Баја!

Глас му се губи у ларми, а он се све више ушиње. Намргодио се...

— Та Баја! Ман' се ти Миће, већ ти свирај оно, што ти ја кажем, па то више не роди!

— Е, баш! Упаде му у реч Тинчика и као уз потсмех накриви мало доњу усницу.

— Шта баш? Шта баш? разбаци се овај, и поче значајно да јој прети прстом. Шта баш, Тинчико? А, чекај се, сад ћу баш тебе! Знаш тебе!

— Аха! Узвикну гаравo Бачванче гласовито, а на лицу му се опазило, да му се баш допао тај каприц.

— Тебе, да, Тинчико! Ко бајаги не знаш да и тебе певају! О, па још како! Хој, хој! Та у мом шору све ври!...

— Па како? Де, да чујемо! Упаде му у реч ова, и учини се, као да је се то баш ништа не тиче. Но међутим ко зна, зашто баш у тај пар, нешто не обично затрепта очима.

— Па ево да чујеш! Узвикну овај ђаволасто и поче да пева Баја већ одавна цифра:

Бирташица млада,
Читава парада!
Стојала на врати
Око дванајст сати,
А наш доктор млади
Пито је шта ради,

него да су с нама још силна браћа и сестре, и да и они учествују у нашој радњи, и они се обећавају, да ће радити за род свој и они хоће да осете, како је то слатко љубити свој народ.

Ова се скупштина разликује од досадањих тиме, што су се на њој у редовне чланове уписали и многи женски чланови омладине српске, пак су имали и право говора, само што су се овим својим правом за сада слабо послуживале, а томе се не треба чудити!

(Свршиће се.)

Српско народно позориште.

У петак 20. септембра: „Први састанак.“ Шаљива игра у 1. радњи с певањем. По Скрибу прерадио Илија Вучетић. За тим овде први пут: „Лек од пуница.“ Шаљива игра у 1. радњи. По шпанском од Дон Мануела Хуана Дијане прерадио краљ баварски Лауш. С немачког превео Ј. Ђорђевић. У првом комаду јако се допала публици А. Суботићка као Љубица, нарочито с тога, што је и природно говорила и природно се кретала, а то у нашим приликама свакако заслужује признања. Особито добро је извела оно морање на силу кад се пред својим младожењом, по невољи казује, каква није, па после кад постане опет безазлено девојче. „Лек од пуница“ допао се публици а и одигран је веома добро. Сви претстављачи, живом игром својом, наводили су непрекидно на смеј гледаоце, а највише Рашићка (Дона Леонсија) и Зорић (Дон Клето, лекар) који су заиста у свему смешни били, особито пак Рашићка, која је са својом шпанском грандецом јако комична била кад се оно као стари пањ заљуби.

На овим претставама било је света доста.

У недељу 22. септембра: „Ђурађ Бранковић.“ Историјска драма у пет радња. С мађарског од К. Оберника. За народно позориште прерадио Ј. Ђорђевић. Бранковића је претстављао Л. Телечки, и то доста добро. Било је тренутака, у којима си видео, да је проникао у суштину своје улоге. На пример: кад му доведу првог ослепљеног сина, погодио је глас којим треба га говори ојађено срце очинско, ал' већ је изгубио скок, кад му је ваљало казивати тугу, која му срце пара видећи да му је и други син ослепљен. Истина, да је то веома тешко, ал' се све може ако се доиста хоће. У опште би препоручили Телечком, да више пази на целину, него на поједине ситнице, које, истина, вешто зна извести, ал' за то опет остају што су—ситнице, бисер на поломљеној крупи. Недељковић (Гргур) и С. Максимовићка (Стеван) једнако су се пренемагали и једнако плакали кад су код хтели тугу и жалост своју речима да кажу. Коларовићка је добра Мара била: добро је говорила и лепо се кретала.

Дворана је пуна била света.

сами направе луде. Нек потраје тако само још десет минута, па ће и звона зазвонити на ларму.

Овде ће сад неко рећи: „Па кад се зло тако јако лепи за људе, прилепиће се и добро. Некдер један само изиђе на среду са добрим примером, остали ће се угледати на њега.“ Камен мајци да је тако! Зло се даље шири него добро. Сви ми имамо порцију праотачког греја у себи. Зна се из грчке историје, да Диоген није напао следбеника, кад оно бијаше изабрао буре за свој станак. Еда л' су остали Грци мислили, да се бурад могу употребити на што боље, како ли је било — еле доста тога, не теде се нико на Диогена угледати. И сам Сократ са својом умереношћу у потребама живота не нађе млого привржсника. Па кад би се данас српске сестре сложиле, да париску моду протерају без трага, а да пригрле просту ношњу, која одговара и здрављу и укусу, уверен сам, да би свет показивао на њи прстом као на луде.

„Ко се год“ вели Доситеј са „злим дружи, ако ће најбољи бити, губи сву цену своје доброте.“ А и у псалтиру стоји: „И со строптивими развратнишсја.“ Али се ово последње не тумачи као што треба. Кад деца учине зло какво, родитељи одма то изводе из примера, што и је дете бајаге видило у школи или у туђој кући. Непред своји врата родитељи нерадо чисте. Кад ћерка због лажи буде у школи кажњена, родитељима је то одма неправо, веле: у школи је свикла ту ману, код куће н. пр. није никад лагала. Али се точнијим испитом пронашло, да је ћерка свакако још и код куће обилазила истину. Само што мати није добро мотрила него се још смејала томе. Сад, кад други озбиљно узимају ствар, сад се мати срди.

Уз то још и млоге девојке рекао би да у тврду силу траже зле примере. Оне развратницима излазе на по пута у сретаоштину. Читамо до душе кашто у романима, да је „анђео невиности“ од ове и оне побегао. Та ако је ту икаквог анђела било, који се дао у бежање, то је — будите уверене—био анђео мудрости или бојазливости. Ако ђаво (што се може мислити) икад са ове земље буде протеран на другу какву планету, не треба нам се варати, да ће отуд бити које вајде по морал и добро владање. Нашло би се ипак лепотица, које би, као што реко, навалиле одиле за тим, да нађу кушача. А познато је да „ко оди наоди.“

Пређимо сад на дружбу.

Човек је за друштво рођен, ако и не баш увек за друштво, ди се пије кава и тој.

Склопиш ли врло олако свезу пријатељства, то је знак д

немаш карактера. Боље да те назову гордом и поноситом, него да тако на пречац бираш друштва. Ако ниједна од они, које желиш изабрати за своје другарице, није од твога реда; ако не зна онолико колико ти знаш, то би се ја усудио рећи, да из сујете тражиш такова друштва: ту си ти диктаторка, теби ће се увек давати за право. Ал' би ја рад знати, каква је слава у томе, да будеш јединица међу нулама. Ти ћеш се позвати на то, да ваља живити са светом, да се ваља прилагодити онде, ди нисмо кадри што изменити; позваћеш се на пословицу која вели да с вуцима ваља урлаги. Ал' шта ћемо ево, кад друга опет пословица вели, да ће свиње изести оног, ко се с мекињама помеша. Коме би се проктело са свима вуцима урлати, тај би доследно морао и са овцама блејати, и са свињама гроктати, и са гускама гакати. Па ту онда ми волимо употребити наш лични човечији глас, ма и не био чист тенор.

Што су неки мушкарцима саветовали, да не треба да се ограниче само на дружење са својом врстом и руветом, већ да потраже и женска друштва, ди ће свој мушки дух женском тихошћу разблажиги, — то је једва у полак истинит савет. Истина је, да ће се присуством женскога спола обуздати неотесаност неки млади господичића, ипак наше ћери не треба да буду гладилице за неуглађене младиће. Ал' и обратно: не треба о младим изображеним људма апсолутно мислити да ће они припомоћи, како да се даље развију прве мисли они лепотица, што јуче из института изиђоше.

Особита је осовина, око које се окрећу разговори играча и играчица; ту је за дубље мисли одвише уска периферија. Наравно да је и време за размишљање кратко, а и жеђ за поуком није баш сувише јака. Обично је ту увек заступљена, што рекао наш Натошевић, „наука гледања.“ Ту се чују разговори о „тесној сали,“ о „тесним ципелама“ о „чаши лимунаде“ и т. д.

Али и иначе у женским круговима нема простора за многе новости у разговору. Само што је број година измењен, иначе се непрестано дебатује о истим предметима. Виша класа женскога спола расправља о клавиру и путу у илице, средња о женидби и удадби, нижа о куварицама. Оне, које заузеше место на софи, председавају поштованом збору без пословног реда и без председничког звонцета. На срећу! стенографија данас знатно напредује. Кад ми њеном помоћу дођемо једном до прави извештаја о размени идеја у женскоме свету, онда ћемо текар да се удивимо!! А донде поновимо оно, што је певао умни Бороје вић:

Ја сам прош'о полак света,
Видио сам свак а чуда;
Ал' је чудо понајвеће,
Да су жене равне свуда.

---

7. Илиџе.

Штрапаци како коју годину све су несноснији нашим помодаркама, за то је нужно да по једанпут у години одану од труда и бриге. Има и у вароши топли и ладни купатила, шеталишта и т. д., али се темељно може човек опоравити само у минералним илиџама.

Залуду ће доктори лечити ону женску, која у тврду силу оће да је болесна. За то доктори ни један савет тако радо не дају, а женске опет ни један тако радо не примају као овај: „Употребите, чим време допусти, купатила у Бужјашу, Мехадији, Роичу“ и т. д. Доктор овде вели чим време допусти, а не пита оће л' допустити кеса, кућа и дужност. Он има своје узроке за што је то прећутао. Па баш да и спомене што о томе, зна да не би ништа помогло, но би тек шкодило пракси његовој, почем би му госпе казале: Од данас престајете бити наш кућевни доктор.

Наше су бабе плевиле, преле, кувале, прале, цеви сукале, ткале, лебац месиле, па им је било добро, а тако исто и деци њиовој, коју су саме дојиле. Па им и седе власи нису тако рано ницале, као данашњим матронама. Фалишна коса у опште није имала цене. Сва је илица била тадашњим женама, што су се по који пут суботом измиле и ноге опрале; а ако и је баш изненадило који пут ванредно купатило — јер амрели тада не бише у моди — а оно је тек прошло на мањем назебу и кијавици.

Па откуд да је сад све друкчије? Та зна се да европска клима није сад ладнија него што је била пре сто година, лебац је истина скупљи, ал' је гњецаван и попедан исто као што је и пре био, у апотекама и докторима медицине нема данас оскудице — па ипак је стање здравља трајаво, те не мож' да прође без илица.

Ја ћу покушати да решим ту загонетку, ако и немам ове вештине незнабошца Ескулапа. Бабе оне, колико су иначе биле врсне, имале су ипак једну грдну ману: оне су размазиле своје ћери, ове су опет своје ћери још већма размазиле, а унуке су после усавршиле ту клету вештину мазлука, и тако је постао данашњи нараштај. Што ми данас зовемо потребом, то је у оно доба био

нечувен луксус. Откуд да просте пурће прошлога столећа настаче потребе садањега живота? Ди да нађу толики силни дојкиња, које данас наше вароши и варошице са човечијим млеком снабдевају? Ди би они нашли места у црквама за толике Марије Магдалине? Данас се за то брине медицинска полиција, као и за све сличне потребе.

Даље да рекнемо коју о мидерима. Бабе оне не знадоше за њи никако. Ал' пошто и часна маркиза Помпадурка доведе у моду, у залуд је било одвраћати од њи евине ћери. Лекари су против тога могли говорити што им је воља: мидери и данас трају. Ал' умидерисане беле џигерице и стомаци деветнаестога века — као што уверавају вешти анатоми — нису се кадри мерити са џигерицама и стомацима наши баба.

Отпре су се носиле ципеле од појаче коже, тако да су биле и за блато и за прашину, нити се под ђоновима осећаше шљунци, па ако ће бити од величине голубијег јајета. Данас се прави обућа од оне коже, од које су се у прећашња времена рукавице правиле: понајвише тек тибет и иберластин стежу нежне чланкове. Па има л' за то мање жуљева? — Јок! — Пешачи л' се боље у тој танкој обући? — Није ни то, ал' се тако грациозније игра.

А зар наше даме не штеде своје здравље? Штеде богме, те још како. Оне се кућьском диму уклањају с пута; оне се нису раде струнити, нагибајући чабар с машћу; оне не ће да се разладе у подруму, а чувају се да не добију „соненштих" надгледајући у башти; њиова костобоља никад не долази од прања кошуља, нити ревматизам од шкодљивог јутренъег зрака. Једино је од чега се оне не чувају — игра, од тога и нико не застраши. Међутим је ту увек мушка помоћ близу, а кад се разилазе с игранке, онда ил' је већ у велике свануло, ил' ће и дочекати фијакер.

Иначе се запазило да не само болесне, већ да баш и саме здраве женске сваког лета пооде илице. А и мушкарцима, који по илицама проводе по више месеци, нису сигурно наудили мидери, нити и је тамо отерала рђава обућа, па тешко да им је валила и добра рана. Ако се не варам ови здрави гости потегоше у купатила једино с тога, што им је код куће дуго време. Кад се богат човек већ насити варошког живота, кад му у кавани додијају разговори и критике, па и јела и пића, а он се онда зажели — зар посла? — То не. — Свежег зрака и лепи предела? — Може бити, тек рад' промене: Главно је пак забава. Купалишни живот води нас међу људе, којима је такође дуго

време, који исто тако жедне за забавама као и ми, те им је добро дошао сваки предлог, по ком ће моћи време прекратити.

А к у п а л и ш т н а у п р а в а? Она веома добро разумевајући своју корист излази на сусрет потребама гостинским. Она се мудро постарала за музику на шеталишту, како би се тек у санак уњијала свака домаћа успомена. —

Пре ће се риба у води удавити, нег' што ће одустати помодарка од пута у илице. То јој је и мати чинила, те су истините речи В и т е з о в и ћ а:

Коју мачке породише,
Радо лови та звер мише.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

VI.

Тице у гори.

Горина децо, тице умилне!
Певајте мајци медени пој...
Ни један гласак пропасти неће.
Згинути неће песама рој:
У мирис—груди гора их дева,
Брижљиво чува, милосно згрева,
А пламно воли — ко' листак свој!
Певајте зато, тице умилне,
Певајте мајци, брижљивој, правој,
Меденим гласом — медени пој!...

Та ко вам не би песмице слушо?
Та ко вас не би волео силно?
Па како м а ј к а, горица лепа,
Да вам не цени јато умилно!!!
„П р о л е ћ е“ младо с' вама се дичи...
Уз песму вашу клија му цвет...
Певајте зато, певачи мали,
Певајте силно, слободно, вољно:
Нек срећа ваша — усрећи свет!...

VII

Лахор и његове сасе.

„Хеј, лахоре, лакше море!
Куд се журиш с' брда тако?"
—Нећу више брду горе,
Брдо знаде и онако:
Да сам већем тут;
И у дољи, драги брале,
Сасе су ми процветале,
Па се жуди, па се чека:
Хој, па мене — из далека!...

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ" НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

Од стика се покренуше чаше, а одма затим забрујаше и гајде... Кад бих сада узео друштво на мертик, — изишло би: да се дејство руменике више не шали... Двојица ми баш сасма друкче изгледају, него испрва; а и брат Мића, који никако своју егеду да удеси како ваља, — те је се и сам ко ратосиља — и он ето оборио главу и напрћио усне не обично, баш ко да се једи...

А ко зашто? Шта му је наспело? Но — можда се и не једи? Док ја тако о њему размишља, а он, — баш ко да му неко пришапну, шта се о њему мисли — поскочи муњевито и започе да пева, ко у пркос да нам покаже, не само да се не једи — већ и да је весео... весео...

— Је с' чуо, Бајане! То за појас; ал' ово поведи:

Чудом јучер данак освануо:
Калуђери заметнули кавгу!
Један хоће мантију од свиле,
Други појас, трећи камилавку!
Чудом јучер данак освануо,
Ал' пречудом данас омркнуо:
Калуђери утишали кавгу!
Први не ће мантију од — свиле,

Други неће свилена појаса,
Трећи не ће шушљу камилавку:
Јер на чесми опазише — Савку!
Иј, ју, ју, ју!...

Тако још поведе уз гајде и лупи шеширом о сто, да чаше заиграше...

Охо! замери му у шали старији Бачванин, коме се међутим песма допала, и то јако! Још се смеје и клима главом...

— Шта охо? То нек' свирз, ако је кадар... Само да моја егеда... Ту му хвала утону у вино; а он се ено лако, полако опет спустио на клупицу... Но пре тога је пуцно суседу под нос, који се још ено чешка... Мора да га је мало и окрзн'о; ал' ни он сам не зна, да л' кажом ил' дебелим палцем. Све једно...

Тек што егедуш седе, а кума-торбар се подиже и поче сад он да командује:

— Баја, ој, Баја!

Глас му се губи у ларми, а он се све више упиње. Намргодио се...

— Та Баја! Ман' се ти Миће, већ ти свирај оно, што ти ја кажем, па то више не роди!

— Е, баш! Упаде му у реч Тинчика и као уз потсмех закриви мало доњу усницу.

— Шта баш? Шта баш? разбаци се овај, и поче значајно да јој прети прстом. Шта баш, Тинчико? А, чекај се, сад ћу баш тебе! Знаш тебе!

— Аха! Узвикну гараво Бачванче гласовито, а на лицу му се опазило, да му се баш допао тај каприц.

— Тебе, да, Тинчико! Ко бајаги не знаш да и тебе певају! О, па још како! Хој, хој! Та у мом шору све ври!...

— Па како? Де, да чујемо! Упаде му у реч ова, и учини се, као да је се то баш ништа не тиче. Но међутим ко зна, зашто баш у тај пар, нешто не обично затрепта очима.

— Па ево да чујеш! Узвикну овај ђаволасто и поче да пева Баја већ одавна цифра:

Бирташица млада,
Читава парада!
Стојала на врати
Око дванајст сати,
А наш доктор млади
Пито је шта ради,

Па како је — зао;
Петицу јој дао . . .
Ајао . . . .

— А! о'ш љуцки? Ускличе уз то на крају и доче опет да јој прети.

—Е, па то баш није истина . . . То је лаж, то баш не . . . Оно друго пропаде у смеју; а ја опет, да би је као извуко мало из невоље, прикажем полако Бајану, да посвира мало онај нови сватовац, што га од скора тек у нашем селу певају:

Хтео сам овако да гласи:

Сви ће ми сватн
По ружу дати,
А врео пољуб
Жалосна мати...
Дражи ми пољуб
И моја мати —
Нег' цветне руже
И добри свати.

Сви ће ми сватн
По дукат дати,
А горку сузу
Жалосна мати...
Дража ми суза
И моја мати,
Нег' скупи новци
И китни свати....

На то му задрхта у грлу оно народно:

Лако по лако,
Сунашце јарко!
Још те се Ната
С мајком опрашта...

А томе придода оно још тужније:

Аој, Нато, јаворико!
Ти јабуко медена!
Изданућу, душо Нато,
Што си тако ледена...

Ох, како ми у тренуту једном нестаде све друштво испред очију! Ох, како ме занесе срчана песма веселог свирца! У души ми ускрсну најчеднији осећај... Осећај се прелио у живи усхит — и ја се у маху осети у струји блаженства... Песмо! Тешилице премила! Како су тајне дубине твојега царства! Како је силан осећај у твоме маху! Тихо се преливаш... Ко мио поток по глаткој доњи, ко красни стидак по лицу девојко, ко благи румен на чистом небу... Ох, јесте, јесте!...

Још свира... Како л' се красно преливају звуци у осетљиве зборе! Како л' му пишти маленн цикавац! Ох, како тужно! Још мало боље, па ко да чујем плаче материне, ко да јој разумевах не утајане уздахе:

Ој, косо моја, ој него моја!
Кад сам те плела, нисам те клела...
Друга ће плести — друга ће клети.

Дуго сам још осећао...

— Баја, де седи, бога ти до мене. Позовем га гласно, и он пође, ал' торбар, укебо га за леви рукав, па не да.

— Стој ту само; још оно мораш, знаш оно, што је Маца Чупићева код чесме певала?

— А ха? Присети се овај и поче:

Дуго си ме диком својом звао,
А сада си другој срце дао!
Ал' те неће друга миловати:
Прије ћу је младу отровати,
Отровати — понда робовати...

Још Баја то свира, а брат Андра, који ваздан гледаше у црне гредице — ваљда што му пред очи „бокалске звезде" излазише — пљесну онако шијачки дланом по столу повика: „Та шта ту једнако шепртљити, ја хоћу јест баш хоћу, — да чуј..., ту се загрцну, да чујем како је св. Петар бијен био; а мој слатки и рођени кумашин, он ће то мени касти, па ма ти, Мића, пуко од једа...

Егедуш се трже из сна, па га тако жалосно погледа, да сам помислио, сад ће да му прошапће: „Из сна сладког што ме будиш?" Он међутим започе овако:

—Андро, немој да се дираш; ти знаш добро да сам ти летос истеро волове из Аћимовог Крушевља; ти знаш добро да би иначе морао „штрофа" платити најмање талир. Зато немој да ме дираш; а и то ваљда ниси заборавио, да сам ти дао лозе кад си у Поторању садио; ни једна Осекуша не беше, сама Ружица, Смедеревка и Мирковача. Зато не мој да се дираш, Андро, јер — ја ћу тебе бокалом по сред звезде!...

— Охо! Зграбише га двојица за десну, којом већ дочено беше пуну бокалину.

— Једва га умирише.. Но сад се бар уверисмо, да од гудења нема нвшта. И сад ено већ жмири...

Бирташица га сажаљева, па му диже шешир испод клупице и меће му на главу. Он се чини и невешт.

— Па де баш, кума-торбару, — започе старији Бачванин — кад и Андра хоће. А зар је баш збиља и св. Петар био... Ту застаде, јер му чисто необично беше, да и ону другу реч изрекне.

— А зашто да не? Зар св. Петар не може бити бијен?

Тек зацело није тако здраво, као што ће један младожења Бачке да буде! Придода онај издрпани циганин, погледавши испод трепавица на младог Бачванина. Сви со осврнусмо од стика гледасмо нетренимице у очи загонетала.

— Шта рече ти море? Запита га живо младожења, а и остали прихватисмо му одма реч.

— Шта рече — да рече! Једаред попа чита евангелије!

Прогунђа овај и погледа на свога пајташа, баш ко да му ом хтеде прикасти, да га се не тичу наша питања.

Торбар се на то покрену са „трона“ и пође ћутећки управо циганима. Сви заћутасмо и чекасмо, шта ли ће да почне. Кад ће до Миће, који непрестано још жмири, луши га руком за тиљак и повика: Мића, егед ти твоју, на ноге таки, онај цињоре мора кроз пенцер, па ма не дочеко више свог имен-дана.

Тек што дремало наше прогледа и ово разумеде, а он, баш да је то и чекао, да се мало прокомеша, поскочи на ноге, је међутим покрај све куражи клецнуше, и подиже голему есницу у вис. Избечио се, па гледи на кумове... Ови опет бленуше се у торбара, и ко да чекају, чим ће их да поздрави.

— Је с' чуо, ти дрпави ђаволе! Започе овај — немој да лудиш, већ кажи шта знаш; ја ти лепо кажем, да ћеш иначе памтити кад си био код „полу звезде“ на имен-дан шантавог рбара.

— А зашто? Продера се овај и устаде ко опарен.

— Та зато море што... Полети му Мића у коштац, и таман да одгури песницом, ал онај други прискочи од стика и задржи га.

— Шта зар и ти? Узвикну овај.

— Зар и ти? Прихвати на то и Андра и полети и он на ојиште.

Бачвани се подигли такође; ал' оном млађем више се брига итала са лица, нето јед и беснило. Но зато је Баја позеленио о гуштер и одвија дебелу прдаљку, да покаже, да је она и за ој удесна. Ја почнем да их умирујем, ал' — заман. Вика се игла до неба, а и батине тек што не падају...

Тинчика се уплашила и ко нехотице примаче се колнерају. огледим је боље, а она пребледила и полако диже руку да скине ључ са ексера. Мора да је онај од „конга,“ кад је тако голем. о тек да га стисне ко што треба, а он јој испаде из руке. Заекта негди под клупом. Још већма се на то устравила и саже е брзо, да га потражи. Јест — наћи ће га: баш у тај пар неко уну на свеће.

— Их!
— Бог да прости!
— Овако ти њему!
— Не удри!
— Та шта не удри!
— Ух! Та не удри!
— Оћеш касти, а?
— Та оћу, пуштај!

Толико сам, чини ми се, у један мах чуо; ал' брат Миљa канда ништа не чује! па ни то, да циганин обриче да ће касти, што зна, већ се још једнако разбацује, и мора да је који у мраку ошино преко носа, кад уједанпут поче „кроз нос" да грди...

У тај мах сијну у келнерају светлост и Тинчика потпали свећу. Једва је запалила; рука јој дрхће... Сад ми се тек дало да видим, шта је кадра помрчина да уради, и то у маху.

У истом буџаку — на десно — збили се јунаци и хучу, ко бесомучни. Кума-торбар хоће да закопча рукав на левој руци, ал' не може, јер су му дугме откинули, а најпосле незнам можда му се и рупица опучила. Тек он хоће, ал' не мож' да закопча.

Брат Андра изгубио шешир и тражи га под столом. Уз то једнако псује „чинију циганску" и по каткад замлата рукама око себе. Брзо га је нато; но таман да се помоли испод стола, а он се забатрга у напред. Потрбушке лежи ено под столом и покушава да се на другу страну провуче... Цигани се сместише међутим на своја места и онај издрпани закопчава пруслук, кога су му, ко што се добро види, незграпно откопчавали; а онај други опет — пипа се руком по џепу, да се увери, е да л' му је кесица с новци на месту. Обоје ћуте; ал' овај један, „кнез" по изгледу, одвећ се намргодио, и ко да смера, како да се наплати за повређену „кнежеву" част. Свирац Баја — први се ко извуко из гунгуле и ено га већ код келнераја, де бирташици нешто разлаже, а уједно калами комаће од разглављене прдаљке. Брат Миљa пак — скукуњио код прозора и брише рукавом крвав нос...

— Охо! А шта је теби, Микане? Примакнем се к њему, а и Баја с бирташицом приђе, те га изведоше напоље. У „конгу" се тек кумбара распрштала, јер баш добро чујем, де грди: та зна ће он, коме је он нос расцопо, та зна ће он, само снега дај, Тинчико!

— Та ево воде! Чује се, де му ова одговара.
— Не треба мени воде, ја хоћу снега!..
На то заћуташе.

И Бачвани сели на клупу. Кума-Торбар пуни баш чаше, па их ко хотимице пресипа.

— Да нас Бог поживи све по реду! Наздрави нам свима, и ми се куцнемо.

— Ал' сад ће нам циганин да каже! Је ли? Усуди се пре свију брат Андра и погледи га ко с презрењем.

Валда сам луд! Одазва се овај и наже чашу да је слије у широко грло. Кад је испразни, а он је тресну о ногу од стола.

Пајташ му чисто одобрава смешењем...

— Шта, ти опет бесан? Продере се и старији Бачванин саде; а оном млађем посукташе муње из гаравог ока.

— Је с' чуо, — започе овај последњи — сад нека је доста, ал' ја ти кажем, да ћеш овога стика зевнути, ако нам не кажеш, које тај, што ће ме млатити — ни кривог, ни дужног. На то се усправи и погледи га још црње.

— Па добро, — попусти цига цену, — па добро, ево баш...

—Чекај, док и Мића дође. Примети торбар и оде напоље.

Тек што за собом врата залупи, а сат на зиду зазвркта и поче да избија: један после поноћи.

Дотле нисам ни мислио, да га у има соби, јер га не опази и не чу. Како га не чу, — том се још и сада мало чудим, јер је без сумње и пре тога избијао, осим — ако је од оних „нечистих" сатова што само после поноћи ударају, кад већ настају вештице и ђаволски род. Чудим се, дакле, и сада још, како да га и пре тога никад не чу; ал' се не чудим — како да га неопазих; јер — ово треба да ми верујете, — нико, па ни сама газдарица не види га! Само га чује, кад га чује... Тек онда, кад сам се припо на столицу и погледо — шта мислите куда? — и погледо за вуруну опазио сам га, де безбрижно шетаљку помиче. Баш сам га подуже посматрао, а имо сам и шта! Е вако. Видилисте зацело толико пути мален сат, и ако не за вуруном! Ал' ово није од ових „обичних" сатова, с тога зацело нисте видили „овакот"

Јер ви — кад сте већ вињали сате на дувару, оно сте бар могли и то видити: „Колико је;" па и ако им је баш по кад кад једна ил' друга сказаљка до пола сломијена. Ал' овде — гледа ли ви ма до сутра — нећете знати: „кол'ко је"... Ту ни сказаљке, ни бројева... Само што видите и чујете шетаљку — па ништа више. Но зато видите нешто, што никад видили нисте. И с тога је „необичан." Знате л' оне „гвихтове," што висе о ланчићу или канапу? Знате! А знате л' да л' је и код овога било ти „гвихтова?" Незнамо! И незнате! Зато ћу да вам кажем, па да знате. Но пре свега, допустите ми да приметим, да бирташица

наша не изгледа, да је тако досетљива, као што је знате шта је радила? У место оба „гвихта,“ која је можда чивуту продала, обесила је два сатљика сваки за себе, а пре тога напунила их е песком. Та два сатљика, шећу се час горе час доле. Сад су баш до доле, — ваљда је већ време, да их навије. Осим тога виде се по дувару све неки степени забележени угљеном поред који се сатљици спуштају. Да по њима бирташица знаде: „колико је,“ то сам се још на столици уверио, јер баш у тај мах уђе с Мићом и Торбаром. Први се умио снегом, па више није крвав; но зато је срдит до зла Бога. Торбар га ућуткује и блажи, а уједно гласно уверава: да циганин баш у пркос мора касти, и да је обреко, — па само на њега (Мпћу) чека...

— Де кажи сад! Немој, да се опет...

— Па ево! Привати циганин и поче.

(Наставиће се.)

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Ко је већ имао прилике, да види како се гуске кљукају, тај ће моћи себи представити, како постаје маст у човечију телу. Гускама се и противу њихове воље укљука у уста ваљушак или кукуруз, а затворе их у тако тесно место, да једва једне могу да устану и да се крећу. С тога не може гуска да испарава зној и мало се зноји, не претвара се храна у угљену киселину и у воду, него у маст; и маст се непрестано прикупља на телу гушчијем, док је најзад човек не закоље, те је и опрости њезиних мука. Маст дакле није ништа, него претворен скроб из хране, којом је гуска питана. Кад би хтели да хранимо гуску готовом машћу, то би она до душе оболела, али одебљала неби никако.

За што се пак готова маст узима само уз друга јела, тому је узрок у овоме: само један део црева изда из себе течност неку, која је у стању да раствори маст, а на против течност, што је желудац излучује, не раствара масти, него маст плива горе по њојзи као што плива и на води.

С тога ваља и препоручити раденику, који се при своме раду много зноји и који много дише, да не једе у јутру много сланине (ако пак једе сланине, то је ваља јести само с много

хлеба уз њу), особито пак у оним данима не, у којима има много да ради.

6. А зар да се не попије у јутру и по која чашица ракије?

То је питање врло важно, и ми ћемо се постарати, да одговоримо на њ што јасније и схватљивије.

Ракија не храни човека и као храна не важи ни толико, колико вода са шећером. Али оно, што чини да је ракија постала потреба народу а наиме раденицима, то је једно њезино колико добро, толико и опасно својство.

Што ракију чини, да се тако радо пије, то је вински спирит у њојзи, који се зове алкохол, и који није ништа друго, него врењем претворени шећер. Из свију биљака, из којих можемо добити скроба (Stärkemehl), може се произвести алкохол, јер згодним травама претвори се скроб у гуму, гума у шећер, а шећер у алкохол. Тело само не пйта алкохол боље, него што га пйта шећер, из ког и онако постаје алкохол; али алкохол има нека својства, што их шећер нема, а то баш и чини, да га људи радо имају; и то је узрок, што је и опасан.

Ракија, кад се мало и умерено пије, лек је за тело, кад се пије много и неумерено, отров је; с тога се не треба ни мало чудити, што је једни хвале, а други куде да не може горе бити. Но највећма је опасно пијење ракије с тога, што она, ма да никако не пйта човека, ипак у гладних људи замењује оскудну храну и чисто је пута најјевтинија и најбрже дејствујућа замена, коју може да набави себи несретник такав. И баш с тога је ракија највеће зло, које је и кад дошло на несретна човека.

Ми ћемо гледати, да познамо медицинска својства ракије, да би показали, да није никакво чудо, што је тако радо пију, ми ћемо гледати, да покажемо колико је неумерено пијење ракије опасно и шкодљиво, а најзад ћемо да покажемо, за што се не може ракија оставити, ма да очевидно шкоди.

Ракија је у дејству своме у многоме налик на каву. Кад се мало и умерено пије, ракија има то својство, да умножи сок за варење. Она дражи платна желудачка, да излуче из себе течност, у којој ће се јело сварити. Ако смо јели мало масти, то та маст одколи са свију страна јело у желутцу и како желудачки сок врло тешко раствара маст, те често бива, да се јело никако и не свари и онда стоји са препитавањем врло тражљаво. Варење се може потпомоћи само тиме, кад се желудац надражи, да излучи из себе више сока, а то се чини и са разном врчином, н. пр. кад се по сланини и по шунци поспе мало би-

руши! И документат исте цркве на турском језику наодио се у задарској консисторији, — па је и њега нестало!

Црква је ова парохијална Јошичке обштине у коју спадају и православни из Лепетана, што леже на десној страни тјеснаца Верига. И то је моје отачаство. Но несмијем тако прећи, а да не споменем Томановиће,—моје племе. Јестели имали у рукама „Србско огледало“? Јестели чули за јунаштво Никца од Ровиња, кад под шатором Пашу посијече, те бијаше продро у Црну Гору и Цетиње запалио? За прво племе црногорско, по суду Петра II? Е, ако зато знате, онда и ове Томановиће познајете; они су грана од тог славног корјена, од ког се одцијепише због братске крви, и најпре у Морињ, и после у Лепетане населише, као кметови на властеоска добра порашка и доброцка, која су сада њихова, дочим од властеле нема трага.

Оволико ми је било рећи о овој знаменитој породици, не као Томановићу, Боже сачувај! него као савјестном путописцу. У знак непрекидне братске свезе још се рођакамо са Томановићима из Црне Горе и једно другог у пазару частимо; а док ми је отац жив био и у кућу их је дочекивао. А још се слатко спомињем нека бабе Иване сироте од Томановића што би сашла у приморје да проси, па у нас у вечер покрај огња засјела и дијелила поздраве, причала о Томановићима, ђе је који погинуо, коликоли глава посјекао, као да из књиге вади; а ми се око ње скупили и ријечи јој са пажњом купили, окле би смо је запиткивајући, као дјеца, испратили: оћеш ли опет брзо доћи, бако? — па кад би нам одговорила: „Стара сам, златни моји, Бог зна оћу ли икада!“ — тежко би нас дирнула, покуњили би главу и невесело се од ње раздвојили.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Ајдук Јанко.

(Из записника једног француског официра.)

(Свршетак.)

Пре него што је пуковник отворио уста, да овај нови нападај предупреди, већ је зуав, научивши у Африки ту вештину, да без заповести напада на непријатеља, својом широком ручердом ухватио Јанка за раме. Ал' тада би његова дрскост тешко одржала мегдан; јер осим тога, што се француз није могао ни мерити у телесној снаги са Јанком, ни-

ђаше овај ужасно оружије уза се; али прошавши кроз толике опасности, у којима је он сваког часа свој живот метао на коцку, тај је човек тако умео сам собом да влада, да ни издалека није помишљао ни на најмању обрану, већ само је своје оштре погледе управио на пуковника. Овај је одма појмио опасност, у којој се његов верни војник налазио.

— Стани, Томо, повикне он строго. Нека вас земља прогута, вас зуаве и ту вашу напраситост. Зар ти не умеш чекати на заповести твог официра, дедаче један? Остави тог човека у миру, јер да не би њега, ти би нам арбанашки ајдуци дали ђаволска посла...

— На служби господине пуковниче! рече Тома мало збуњен. Ко ће врага знати, да је он ваљан човек? У тој проклетој земљи не би дао човек за њи ни разбијене луле.

Пуковник се смешио,

— Сад је време, рече он, да с овим четама раскрстимо. Вуци се натраг, настави, окренувши се Арбанасанину, па у будуће поштуј Французе, кад се с њима састанеш.

— Арбанаси и Французи, повиче Фрасари безобразно, примакнувши се вратима, увек су били сложни, као сабља и корице. Они једни другом ништа не дугују нит' имају један од другог што искати. Хајд'мо! Само стрељења, џанум! Доћи ће дан кад ћемо уватити курјака на вратима од обора

— Странци! рече Јанко, и ђипи с места, ми се морамо растати, велики је свет, и ми у њему не идемо једним путем. Ја вас никад више нећу видети, пити ћете ви што за мене чути; али ја никад нећу заборавити на ту почаст, коју сте ви мојој сиромашној кући учинили. Ја сам бугарски прост човек, а ви сте француски официри; али моје се очи са вашима сукобише, кад код мене окусисте леба и соли, ваше срце од мога задрхта, и само се наше руке не смеју додирнути. Али кад куцне час, кад ће моја земља разбити турске окове, па ил' ваше око прегледало француске пољане, или таласе Дунава — онда се сећајте ајдука Јанка. Сад с богом!

С тим последњим опроштајем окрену се, отвори брзо нека мала врата за собом и не стаде га у тишини, као што је и дошао.

Фалећи бога, што избегоше даљи сукоб са нашим зуавима, оставише Арбанаси пре нас кућу. А наши башибозуци опет, весели што су Арбанасани побеђени, којих су хвалисавост тако исто презирали, као што су се и њнове смелости бојали, већ се по селу разиђоше. Под шупом затекосмо опет несрећну Јанкову жену у истом положају као и први пут кад је видосмо; мирно љуљушкаше она своје дете на коленима, које ју још једино привезиваше за живот, ком је фалио дух. Ајдукова кућа оста пуста и у тишини, пошто беше позорница најдивљијих призора. Бадава тражаше пуковниково око оног красног коња, који нас је при уласку у кућу тако био изненадио: њега не стаде, као и господара му. Ал' тек што изађосмо

из авлије, изађе бака на мала врата из ограде, водећи синовљевог коња за узду, и скоро у исти мах и Јанко се указа. Бацив брз поглед око себе скочи у седло, без да је зенгије и додирнуо. А вранац још није ни осетио свог госу на себи, али севнуше му искре из копита и одјезди као оно нечисти дух испред молитве. . . . . .

. . . . . .

Сутра дан разкварнмо наше шаторе, скупимо пртљаг и оставимо Сребрњу на продужимо наш пут у Силистрију.

Ф. О.

О трећој омладинској скупштини.

II.

(Прво јутро у Бечкереку. — Почетак скупштине.)

(Свршетак.)

Али као год што им је иначе за време скупштине скромност налагала, да само слушањем учествују у раду своје мушке браће, тако им је једном приликом баш скромност налагала, да од себе израза дају, како би мушки чланови омладине знали, шта они у том погледу мисле. А то је било овако. Кад су се читала у скупштини имена чланова омладинских, па кад је прочитано име којега женскога члана, увек се орило у скупштини „живила!“ Ово даде повода младој сестри Мили Видаковој из В. Кикинде да устане и да се у име својих сестара огради против тога обичаја, који, као што се и нама чини, није био на своје месту. Она врло лепим и разборитим речима и разлозима замоли браћу да се при читању женских имена не ускличе више „живила!“ јер би се то могло криво тумачити, а друго она са својим сестрама држи, да су оне с мушким члановима једнаке и равноправне, па на што их тако поздрављати, као да то не би била дужност Српкиња, да се уписују у чланове српске омладине.

— „Баш за то живила!“ заори се дворана, јер одушевљене груди не умеју уважавати оне разлоге, који им забрањује, да изјаве оно што у њима кипи.

Добро је то, кад смо ми дочекали да се и женске заузимају за народну ствар. Нећу сад овде да питам, да ли је за женске прави пут скупштина и седница, али је доста за сада, што се не стиде својега језика и своје народности. Нека не мисле, драге Српкиње, да само ми, као синови малога народа, тако јако поштујемо и бранимо свој језик; исто тако суде о језику и народности и они народи, који се немају узрока бојати, да ће им се име и језик сатрти. Ево шта вели немачки научењак

ђаше овај ужасно оружије уза се; али прошавши кроз толике опасности, у којима је он сваког часа свој живот метао на коцку, тај је човек тако умео сам собом да влада, да ни издалека није помишљао ни на најмању обрану, већ само је своје оштре погледе управио на пуковника. Овај је одма појмио опасност, у којој се његов верни војник налазио.

— Стани, Томо, повикне он строго. Нека вас земља прогута, вас зуаве и ту вашу напраситост. Зар ти не умеш чекати на заповести твог официра, дедаче један? Остави тог човека у миру, јер да не би њега, ти би нам арбанашки ајдуци дали ђаволска посла...

— На служби господине пуковниче! рече Тома мало збуњен. Ко ће врага знати, да је он ваљан човек? У тој проклетој земљи не би дао човек за њи ни разбијене луле.

Пуковник се смешио,

— Сад је време, рече он, да с овим четама раскрстимо. Вуци се натраг, настави, окренувши се Арбанасанину, па у будуће поштуј Французе, кад се с њима састанеш.

— Арбанаси и Французи, повиче Фрасари безобразно, примакнувши се вратима, увек су били сложни, као сабља и корице. Они једни другом ништа не дугују нит' имају један од другог што искати. Хајд'мо! Само стрпљења, ђанум! Доћи ће дан кад ћемо уватити курјака на вратима од обора

— Странци! рече Јанко, и ђипи с места, ми се морамо растати, велики је свет, и ми у њему не идемо једним путем. Ја вас никад више нећу видети, нити ћете ви што за мене чути; али ја никад нећу заборавити на ту почаст, коју сте ви мојој сиромашној кући учинили. Ја сам бугарски прост човек, а ви сте француски официри; али моје се очи са вашима сукобише, кад код мене окусисте леба и соли, ваше срце од мога задрхта, и само се наше руке не смеју додирнути. Али кад куцне час, кад ће моја земља разбити турске окове, па ил' ваше око прегледало француске пољане, или таласе Дунава — онда се сећајте ајдука Јанка. Сад с богом!

С тим последњим опроштајем окрену се, отвори брзо нека мала врата за собом и не стаде га у тишини, као што је и дошао.

Фалећи бога, што избегоше даљи сукоб са нашим зуавима, оставише Арбанаси пре нас кућу. А наши башибозуци опет, весели што су Арбанасани побеђени, којих су хвалисавост тако исто презирали, као што су се и њиове смелости бојали, већ се по селу разиђоше. Под шупом затекосмо опет несрећну Јанкову жену у истом положају као и први пут кад је видосмо; мирно љуљушкаше она своје дете на коленима, које ју још једино привезиваше за живот, ком је фалио дух. Ајдукова кућа оста пуста и у тишини, пошто беше позорница најдивљијих призора. Бадава тражаше пуковниково око оног красног коња, који нас је при уласку у кућу тако био изненадио: њега не стаде, као и господара му. Ал' тек што изађосмо

Предлоге Гершићеве скупштина је усвојила.

За тим је прешла скупштина на свој главни ред. Председник поднесе скупштини предлог устава за уједињену омладину, што га је зготовио годишњи одбор. За овим је изабран одбор, који ће тај устав прегледати и свој суд о њему поднети скупштини. У тај су одбор изабрана ова браћа: Александар Трифунац, Миша Димитријевић, Петар Чолић, Тоша Недељковић, Јован Крстић, Васа Арновљевић, Илија Вучетић и Јован Јовановић, а председавао је одбору заменик председников др. Ђорђе Пејић. Одборници су сви појединце поздрављени са: „живио!“, а кад се прочитало име песника „Источног бисера,“ „Ђулића“, Јована Јовановића, заори се у дворани: „Живио! Да га видимо! Нек изиђе на среду!“ и усклицима не би краја, док омиљени лирик не изиђе на среду, и онда га скупштина громким „живио!“ поздрави. На скупштини су били Срби из свију крајева, па се видило овом приликом како се књижевни рад јовановићев по свима крајевима цени и уважава. А познато је, да његов литерарни посао и непријатељи његови поштују, а и туђинци знају за њега и уважавају га, па ко је у стању, да нам разреши ту загонетку што баш тај исти човек, тај свуда омиљени песник при издавању својих дела највећма комрачи од свију списатеља, који су се до сада појављивали на пољу наше књижевности. Колико се година чекало на „Источни бисер“, на „Ђулиће“ и т. д? Колико се морао узалуд обраћати на „Матицу“ и после на народ, докле је издао „Арањевог Толдију“? Па ево је и сада прошла година дана, од како је огласио „Толдијину старост“, па још никако не може да је изда: нема претплатника. То је најхладнија немарност публике наше према оним писцима, чија дела после највећма уважавамо. Од куда је то, ко ће ми решити ту загонетку?

И. Огњановић.

Српско народно позориште.

У уторак 24. септембра: „Два наредника.“ Позоришна игра у три радње. С талијанског посрбио Н. С. Ђурковић. Марија Поповићка из Загреба као гост у улози софијиној показала је, да је вешта глумица, која веома добро зна измерити снагу своју, па према њој удешава и говор и кретања своја. Она би у томе погледу за углед могла бити нашим глумицама, које у тренутном запосу забораве што могу, па сад ово сад оно потежу, а не помишљају, да тиме само кваре у место да граде. Лепа кретања и вешта игра њезина јако се допала публици, која јој је више пута своје допадање тапшањем изјављивала, што је и потпуно заслужила. Особито је добро знала показати велику љубав према мужу своме и после очајање у које пада кад оно дозна, да је муж само за то оставља тако брзо, што ће се на њему смртна пресуда да изврши. Лаза Поповић као Ђорђе чинио је све што је

могао и било је тренутака где је знао и по коју сузу из ока измамити. Ђорђевог сина Светозара претстављала је Љубица Зорићева, а Ранка Зорка Коларовићева, и можемо рећи, да су нас не само потпуно задовољиле, него да смо се зарадовали, што опазисмо у њима лепа дара за претстављачку вештину. Нарочито Љубица Зорићева, дете од једно 5—6, тако се природно кретала и природно а лепо говорила, да јој проричемо најлепшу будућност ако узучи и ако се усавршивала буде.

Света је на престави доста било.

У четвртак 16. септембра: „Стари кованџија". Позоришна игра у две радње. По Мерсијеру прерадио С. Савковић. За тим „Пркос." Шаљива игра у једној радњи с песмама. По Бенедиксу прерадио др. Јован Андрејевић. Музика од А. Максимовића. Телечки је као обично добар кованџија био, али му се на игри опажала овде онде нека малаксалост, што је и узрок био, те овај комад није онако испао као што то иначе бива. Глумци наши не би требало да смећу с ума, да жива игра може учинити, да се и лошији комад допадне, а да и најбољи може пропасти када се вољом не игра. За доказ томе нека им је „Пркос", ког су тако живо и с вољом претстављали, да се публика непрекидно морала смејати. Особито је добар био Ружић (Милан) и Ружићка (Сока) који су обоје веома окретни били, живо играли и лепо певали тако, да су морали своју песму на бурно захтевање поновити. Тако исто морала се поновити и на завршетку радње песма, коју сви певају.

Музика је у овом комаду тако карактеристична, да је на част и дику А. Максимовићу младом капелнику позоришном.

Посета је у средњу руку била.

Књижевне белешке.

Ових је дана доштампана те ће се предбројницима за осам дана разаслати књига: „Псалми Давидови. Попут србскијех народнијех пјесама спјевао их по светоме писму Ог. Утјешеновић-Острожински." У предговору означава се одношај израјиља и псалама давидових к народу нашем, и становиште списатељево. Додана су књизи опширнија разјасњења о псалтиру и већини појединих псалама, и кључ за читање ћирилице (алфабет нови и стари, штампарски и писаћи) ради читатеља који су се научили више на латиницу. Књига има место оглашених 17 преко 20 табака. Цена јој ипак остаје само један форинат а. вр. или 10 гроша ч. за предбројнике и све оне, који хоће да набаве књигу за готов новац још до свршетка ове године. Скупљачима предбројника иде и надаље на сваких 10 по једна књига на дар. Наручбине се шиљу на списатеља самога; (У Бечу, Alsergrund, Berggasse Nr. 9.)

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Србске књиге.

КРАЛЂВСКА УРЕДБА ОД 10-ГА АВГУСТА 1868-мо, коіом се заключци србског народног конгреса од год. 1865. о уређеню црквених школских и овамо односећих се фундаціоналних дѣла грчко-источне србске митрополіє потврђую. (Печат кр. угарске университетске штампарије.) Ел. званично изданиє за Унгарску. У Будиму. Типографіа кралѣв. угарског свеучилишта. 1868. На вел. 4 — ни, 1. л. 39. стр. Прилог а. к §-у 7. и 13. I. Разређенѣ свештенства. Стр. 1—15. Прилог б. к §-у 9. II. Протопресвитерати. Стр. 2. 1—8. Прилог к II. §. 40. сл. і. Кратко наставленѣ за рачуновођє црквенопросвѣтних имовина у црквеним обштинама. 2. л. стоји 50. н. а. вр.

УСТАВ ЗА ПРВУ БАЧКУ ТРГОВАЧКУ И ПРОМЕТНУ БАНКУ у Новоме Саду. У Новоме Саду, платонова штампарија. 1868. На 8-ни. 42. стр. Стоји?

ХИЛАНДАРСКИ ТИПИК ИЛИ УСТАВ СВ. САВЕ. По рукопису XIII. в. који су писали ученици св. Саве исписао архимандрит Леонид члан москов. общт. ист. и древ рос. Са снимцима по фотографији. II „Гласника српског ученог друштва“ књига XXIV. 1868. У Београду у државној штампарији. На 8-ни, 1. л. 65. стр. и 9. стр. литографисаних факсимила. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо ле све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња. Ђорђа Рајковића. (Наставак.) 6. Пример и дружба. 7. Илиџе. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. VI. Тице у гори. VII. Лахор и његове сасе. — У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Ајдук Јанко. (Из записника једног француског официра.) (Свршетак.) — О трећој омладинској скупштини. (II. Прво јутро у Бечкереку.— Почетак скупштине.) (Свршетак.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 30. у новоме саду 31. октобра 1868. Год. ш.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РУЖЕ И ТРЊЕ.

Прилози за домаћу педагогију одраслије Српкиња.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

8. Пристојност.

Ова ће се код деце најбоље развити, кад отац и мати даду неке поуке, па кад те поуке још и прутом пооштре. Мој је отац имао обичај још и доцније поновити своја прећашња пооштравања, и то неочекиваним начином. Тако ја ни данас не умем чорбу или каву на глас сркати, а то све сећајући се ћушака, које су моје покушаје у овој прасећој студији осујетиле. Знам ја добро, да су неки крезуби чланови haute volée-а пробили овај насап стародревности, те да баш и дворане са виксованим патосима гласним сркањем одјекују. Знам такође, да се синови и ћери грађанскога реда паште, како да у томе не остану иза племства, мислећи да су здрави зуби само за шегрте и слушкиње. Ипак наодим, да је већи део образовани људи тога мишљења, да за сркање нису створене усне, већ губица.

Па и у другом којечему оће да се данашња христоитија одрече стари правила. Женска младеж старога календара, премда је имала већу косу него данашња, није ипак држала за пристојно гладити се другде, ван у својој соби. И сама кујна, по којој се српско женскиње тада више окретало него данас, није им се чинила згодна за овакове операције. Ипак не наодисмо тада у чорби више длака него данас.

Важан су чланак у данашњим обичајима рукавице, нара-

вно гласе-рукавице. Сад се по финијим рукавицама може пре распознати на што су руке великој госпоји. Сад више нема жуљајива, пегави, испуцани руку, све ти је то глатко и лепо. Има нови рукавица уместо прљави, па и ако су од коже, зна се како и ваља прати. Не треба се бојати да ће се вратити оно доба пар-лука, кад није било рукавица: данас се у рукавицама руча, у рукавицама у цркви надгробна слова говоре, на беседама декламује и шта више — пише. Орукавиченом руком писан билет носи на себи печат високородства, ма било иначе стилистички и ортографски погрешака. Еда ли ће господа јуристе имати што против разлике између својеручног и својерукавичног потписа, није ми познато. Свакако би неки зажелили, да не морају признати дуга, за то што су га потписали не скинувши с руке рукавице.

Лесинг је рекао о једној књизи, коју му је неко поднео на оцену: „У овој књизи има млого нови и добри ствари, само што нове нису добре, а добре нису нове.“ Та би се изрека могла применити дикојим изменама у адету и моди. Тако н. пр. крinолин лепа је ношња, о томе сам уверен; ал' да је нова, не би рекао по томе, што се сећам, да сам у моме детињству гледао с мојим вршњацима, како су неке жене намоловане са обручевима. Еда ли су тадашњи обручеви били „пинтерски“ посао, то не знам казати, само се толико сећам, да смо ми луда дечурлија, гледајући оне слике, тели попуцати од смеја. Рекосмо: Но, овакі будала могло се тек у стара времена наћи, ди се и низ мушке главе курјук спуштао. Сад тек видим, како смо ми тада детињасто судили. Ни слутили нисмо оне врлине, које се пронађоше са ускрснувшим обручевима. Еда л' они не бране госпе од насртача? Еда л' они не покривају телесне мане, боље него икоје друго ношиво? Не чине л' они, да у свету нешто важи по нека евина ћи, која иначе не би важила нигди ништа? Сад сваки онај, који је намеран женити се, зна одма на чему је, зна да богиња свог срца мора држати куварицу. Та ваља да му се не ће проктети јести чорбе, која да се меша варјачом од рифа дугачком!

Уједно се крinолин врло лепо слаже са нобл-обичајем, како да се држи виљушка. Наиме новији и виши манири одричу виљушци право, по коме се она до јако узимала у десну руку, а тим се левака еманциповала од свог дојакошњег понижења. Како се по тој наредби морају оба лакта распечити изнад стола, то лактови чине оно горе, што крinолин доле, т. ј. спречују непристојно збијено сеђење. Па баш да се шувака покаже невешта, те да делови с тањира полете на земљу, финије ће васпитање ако

том злу доскочити. Шат се тим начином потпуно еманципује сва лева страна, те се тако и срце с леве стране трансферира!

Е, па куд знамо? Шта га се којешта наизменьало одкад људи памте, па ће се до страшнога суда изменити још и више шта. У мом детињству није већ била незнатна жена, којој се давао придев: поштенородна; благопоштенородна била је само она, која је у успенској цркви имала први сто од десне стране. А како данас? Е данас је пиљарица госпоја а мајсторица милостива.

Исти се напредак опажа и у комплиментима. Ретко да ће се ко данас поклонити приликом здравьења. Девојчушци, што но тек свршише српску школу, па сад прве године иду у „дер," мисле да ће изгубити што од свога женског достојанства, ако се прве јаве. Оне чекају да њи неко први поздрави, у противном случају кадре су погледати мало на страну. Па ипак оне могу пре назвати Бога него мушкарци, који преко године толике ободе од шешира покваре.

Најгоре је пак кад се одрасле девојке, некад другарице, из не знам каквог поноса узајамно не поздрављају. Слога је лепа ствар, као што и Ханибал Луцић пое:

Гди се сеја с сејом слаже,
Права љубав све премаже.

---

9. Лаж.

У кућама, ди се иначе, кад букне инат, гола нага истина најопорији начином казује, обичај је ипак, да деца више пута уче, како ће истини окренути леђа. „Изиђиде, Анка" вели мамица, „па кажи ви'ш оној госпоји, што се упутила к нама, да нисам код куће." Мала Анка отрчи да учини по заповести, те ће рећи у својој невиности: „Мати ми је казала да вам кажем да она није код куће." Мати се сад осече на дете: „Иди, лудо, види се да ниси баш ни за што." Од тог часа потруде се млађи у кући да доскоче овој невештини у лагању. „Ја ћу ти учинити што оћеш, даћу ти што зажелиш" вели куварица, „ал' да ни по што не кажеш татици!" Татица ако запита мораће се због обрадовати напредовању своје ћерице, видећи како се она на свако питање зна извући.

Па чудо је, како се матере знаду фалити, да њина деца не лажу. „Ниједно дете није без мане," вели часна госпа, „па ни моја Милица; ал' да ће вам она кад слагати, сахрани Господе!"

Да видимо. Мајкина је љубимица анексирала подобар грумен шећера. Мајка пита, љубимица ћути. „Ако кажеш истину“ придода застрашена мајка, „не ће ти бити ништа.“ Чувши за амнестију, мала ти нам маторка призна истину. Пољубац и нов грумен шећера добије ћерка у награду за ову јефтину љубав к истини. Сад већ она зна, како јој ваља поступати с матером. Ал' сво дође ред на школу. Учитељ се не упушта у овакове капитулације између истине и лажи; он зна из искуства, шта се отуд излеже. Па гле, она Милица, што је онако истину љубила, удари у „нисам па нисам,“ замазује прву лаж другом, потвара шта више трећу лаж на своје другарице. Мати не може да верује, она се куне свачим на свету, да је њено дете невино, ал' учитељ има доказа у руку. Сад удари ука: „Не ваља нам учитељ, не уме да поступа с децом!“ Допустите ви мени, српске матере, да ја вама ово кажем: Ко није кадар принети жртве истини, тај истине не љуби. Тако ми се васпитање свиди, баш као кад би ко тео да привикне децу поштењу јединцато тим, што ће се одазвати свакој њиној жељи. Ал' ће млада ћерка да зажели једном месец, илити главу Јована Крститеља. Ето ти онда, да је мајка насела са својом педагогијом! Него нек девојчица који пут и гледи у јабуке, ал' нек и не закте јести. Тако ће се научити боље пазити десету заповест, него кад јој мајка непрестано претоварује стомак.

Не ваља лагати ни пред другима, па ни пред самим собом. Баш ту и јест врело свакој лагарији. Заваркујемо се најчудноватијим обманама, радујемо се ласкању други људи. У година девојка не верује свом огледалу, за то што јој показује боре на лицу; она радије прима сведоџбу ласкатеља, који јој веле, да је она са свим као створена за улогу Босиљке у јакшићевој „Себи Србаља.“

Витезовић вели:

Злочест човек с лажми важе,
А разуман нерад лаже.
Лажду доста јест покоре,
Да остарит' лаж не може.

А Сима Милутиновић енергичније гуди:

У лажи је корен плитак вазда;
Лаж је могаи која сваком смрди
Нос ко има с двема ноздрвама.

10. Смеј и плач.

Дар смеја и плача дат је само човеку, а не скоту. Па ипак се по нешто од скотске наваде умеша у обоје, у смеј и плач. Смеј гроотом није далеко утекао од рзања! Смеј из свега грла — да се најблаже изразимо — детињаст је, јер том приликом разум није господар у својој кући. Па и кикотање је детињасто; а најдетињастије је кад се ко смеје сам себи, наиме свом оштроумљу.

Поред свега тог мио је смеј детета, боље рекав: лепог детета, а још је милије смешење. Управо би се могло смешење назвати лепим смејом, кад нам не би било познато, да има и усиљеног и ђаволског смешења. Смешење трепти на уснама, а смеј нагрђује лице; смешење копка јамице по образима, а смеј оре бразде по лицу. По смеју се познају луде, а по смешењу миле душе. Ипак ваља споменути, да су се и олимпски богови смејали, а једино се богови пакла јогунасто противише смеју и смешењу.

Смрти се некако боје сви људи, ипак има и такови, који ће се од смеја искидати, попуцати. Други опет веле: Повалићемо се од смеја. Ја се веома сумњам, да је баш допало до ваљања. Та свет се не би могао довољно насмејати том маневру.

Демокрит се баш са свог смеја уздигао на достојанство филозофа. Представљам себи да се овај човек није свагда и свугде смејао, већ у своје време и на своме месту.

Просто је сваком себе самог исмејати, ал' друге људе? То је, да вид'те, тугаљиво. Јер прво не знамо, не ће л' се ту наћи који, те да нас исмеје; а друго наће се и такови, који, кад ти дође ћеф да им се подсменеш, не ће да знаду за шалу, па онда од смеја буде плача.

Веле да је здраво кад се човек смеје, али може човек лако да се и поболи од силног смејања. Па ако је смејање болест, онда је за цело прилепчива, јер ако се у друштву десет девојака смеју, а ти си случајно једанаеста, како ћеш онда да се уздржиш од смеја? Ту је дакле поглавито правило: Чувај се првог корака! Доцније ти и највећа озбиљност не поможе ништа.

Да су смеј и плач у комшилуку, особито код деце, то је ствар позната. Код женскога спола овај се комшилук отегне и до зрелији година. Код мушкараца је пак плакање у рђавом кредиту. Стари су грчки и српски јунаци познавали сузу. Ахил, Одисије, Краљевић Марко, и други ирођи нису се стидили плакати, а тако исто и јунаци осијанови. Еда ли је цар Душан, Силни, кадгод

плакао, нисам до јако нашао прибележено; ал' је истина цела, да су ће данашњим унуцима душановим стврдле очи, особито ако су „изображени," ако су у мантији, у фраку или униформи. Имају до душе потпуно право, ако нису сувише накрајсузати; али особитог јунаштва ја не видим у томе, кад се свачија невоља може гледати неорошеним оком. Као што је Орац рекао, да је сласт лудовати на свом месту, тако се исто може рећи, да је утеха на свом месту сузе просипати. Само нека се не излеже отуд плачљивост и претворност. Јер између свију суза најсрамније су крокодилске сузе. Волим ти ја видити иљаду будала који се смеју, него једног претварала који плаче.

Три су врсте суза, који се никад не треба стидити: то је суза кад се сетиш изгубљеног пријатеља, суза кад се покајеш рад' учињеног греја, и суза кад се срадујеш новообретеном љубазнику. Исто су тако три врсте смеја, којега се увек ваља стидити, наиме: смеја рад телесне мане, смеја у добронамерној шалинки, и смеја рад каквегод беспослице.

Ако нам се и ваља радовати са онима, који се радују, не морамо се ипак смејати с онима, што се до века смеју. Можемо се ми и умерити у радости, наша радост не мора бити расклашност. Тако је и што се плача тиче. Ако л' нам је плакати с плачућима, тим се не вели да нам морају густе сузе тећи низ лице. Сажаљив поглед, сажаљива реч чини више него бабско просипање суза.

Напротив не може се довољно осудити нестрпљивост неки лепотица, које једва чекају да збаце црнину, те им се и у короти привиђају игранке. Тим оне показују, да немају у себи ни толико моралне снаге, да тек за неколико дана могу осећати оно, што осећа свак који срца има. Моћ пожуде јака је као у говечета: не ће ти оно с миром проћи покрај детелине, па нек чувар витли бичем колико му драго. Син, који је кадар после недеље дана, откад му саранише мајку, придружити се браћи у крчми, налази се већ на косој равници, која води у бездан порока; а и она лепа ћерка, која отобољи нос, за то што због братове болести не мож' доспети на бал, такође не стоји на хоризонталном земљишту. Оваковој би се лепотици могле пришити речи Витезовића:

Заман је ка лепа думна,
Ако света ниј' и умна.

(Свршиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

VIII.

Поточара.

У зеленој долњи
Поточара мала,
Разбацује капи
Од сребрни вала.
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Од свуда је љуби
Хладовито грање,
Баш ко да јој чува
Тихо клепетање.
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Млинарева ћерка
Заспала у ладу,
А шта у сну снева
То цурице знаду.
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Над главом јој њиха
Јаворика грање,
Ко да на њу стреса
Тичије певање.
Ћију, ћију, ћи!
Ћију, ћију, ћи!

Лахорић — несташко —
Удрио у шалу:
У недра јој вири
Шапутајућ' хвалу...
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Уз шапат се дала
И пчелина зујка,
Па ко да је пита:
Да ли слатко бујка?
Зуја, зуја, зу!
Зуја, зуја, зу!

А диклица млада
Безбрижљиво дреми:
Несташни момака
У ближини нема...
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Усне јој се смеше...
Надимају груди...
Ала точак — цврчи:
Хоће да пробуди...
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Лакше, лакше, пуста
Поточаро мала,
Та коло не сламај
На срамоту вала!..
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Гле, опет се смеши...
Чудно нешто снива:
Баш к'о да јој момче
Уснице целива...
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Што се у сну збива:
То шкодити неће;
Али гле, — на јави:
Пчела на њу слеће...
Зуја, зуја, зу!
Зуја, зуја, зу!

На уснице дође,
Шећер да покраде;
Коло пчелу грди —
Али бадаваде...
Зуја, зуја, зу!
Зуја, зуја, зу!

„Јо!“ — потскочи млада,
Више се не снива:
Тужно је жаока
Усне кад целива...
Јао, јао, јо!
Јао, јао, јо!

Поточара мала
Срдито се креће,
Те пчелицу кара:
Што повреди цвеће!
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!

Под точком јој журним
Запрштали вали,
За цурицом ту ће:
Срце да искали!...
Тика, така, тик!
Тика, така, тик!
Тика, така, тика, така,
Тика, така, тик!...

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ“ НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

— Ви сте из Бачке, је л'? — Ту погледа на оба Бачвана.

— Јест! Одзове му се старији, и поче да га мери...

Из једне једите речице, којом му на питање одговори, осетило се, уколико је изненађен. Јест, из Бачке, па шта?

— Из Н.?

— Да, из Н!

— А јуче прешосте планину? Долазите из М? Је л', испросисте тамо девојку? Смиљу великог туторе Мате? А?...

— Јесте; па шта? Убрза гараво момче и погледа чисто забринуто у гурбета.

— Па ништа; то сам хтео само да чујем. На то потеже флашетину и поче да глокће... За тим се опет заблену у своја побру, — баш ко да ништа није почињао.

— Па, море, шта је онда? Што си умуко? Запитах га и ја радознало; а и сво друштво тек што то не учини.

— Па ништа! Одзове се овај — обешењачки.

Брат-Мића се на то промигољио већ и нешто кроз зубе мрмља...

— Та говори море, што се лудиш ту? Гле ти јако!

Прихвати торбар зловољно.

— Па то хоћу само да им кажем: да неће извести девојке! Ето вам!

Целом се друштву ово не допаде, а најмање Бачванима.

Гараво момче, дакле збиља младожења, потскочило с клупе, па чисто упрепашћено погледаше у округ. Око му застаде на казивачу. Овај се наслонио на лакат, па се не марно угриза за дебеле усне.

— Је с' чуо, Ливане, шта ти то бенеташ?

— Ништа да ви'ш! Одазва му се овај слегнувши рамени.

— Чико, — окрену се момче ка старијем Бачвану, који му је стриц дакле, — чико, а шта ти на то велиш?

— Та шта би, синко, да велим, кад ето никако да нам каже ко што треба!

— А од куд нас збиља познајеш, Ливане? Започе опет младожења, само што му је сада глас ко мало задрхто...

— Па и ја идем из М; видио сам вас тамо и чуо ко сте и одкуд сте...

— Е гле? Па што то одма не рече?

— Па зар не знаш како је беснила та ваша бирташица — ту погледа мрко на Тинчику — кад смо улазили. Није нам дала ни рећи, од куда долазимо, а камо ли што друго већ се таки продера: „доно их ветар!“ Јест, ветар! Ту застаде.

— Та де реци сада, ал' да те разумемо! Запиташе га — ко из једног грла — она два остала Сремца, којима имена не знам, и који све до сад некако избегаваху говор... Тек по коју реч казиваху овда онда...

— Па ето — започе Ливан — у Г'аврином бирцузу на раскршћу, знате на лево од натарошеве куће, чуо сам де више момака говоре: — а не ће Младен, онај чупави Бачванин, Смиље одвести, па ма „на дну“ робовали.

— Виш, ти њега; Бачванин, па најлепшу девојку, Сремицу, да одведе! Јок! Шта велиш, Светозаре —

Ето тако баш један — не познајем га, које и шта је, тек навор — повика и удари опет неког другог по рамену, који ће ваљда бити баш тај Светозар. Овај ти на то стиште песницу и лупи њоме бесно по столу...

На то одоше сви; сад друго зна ђаво!..

Ту опет застаде, као бајаги: свршио је, па не скрива ништа више у дебелој и злосретној челенди; но ко га, као ја опази, да баш у тај мах гурну коленом свога пајташа, — тај сасма друкче о свему томе мисли. Изгледаше ми сушти ђаво, који лаже и вара

а овамо другом коме урезује грехове у рабош. Од тога тренута још ми црњи изгледаше, те ми чисто тешко беше, да га упитам: а да л' и мене од куд познаје?

— Па је л' ти то све, што знаш? Запита га старији Бачванин, који му се ко и нехотице примакао.

— Све!

— А јеси л' истину казо, Ливане? Јер, знаш, с отим немој да се шалиш. Прихвати озбиљно младожења.

— Истину, — тако ми св. Петке!

На то сви зањутасмо... Мора да свима чудне мисли пролетаху кроз главу... Једини кума-торбар што се некако одликује и у ћутању. И он ћути, ал се уз то лако, полако и смеши... Наједаред се тек подиже и прозбори: Та ман'мо се ми тога, то су будалаштине, ко би све баш верово; а и ако је чуо, чуди ми чуда: шта и шта угрејани момци не казују! Од тога нас не заболе глава! Не заболе, не! А, шта велиш, Младене?

— Та шта да велим; велим и ја, да то баш није тако, као што се чини! Одговори му овај слегнувши рамени. Крај свега тога, ко зна, како му је у срцу. Сабира л' и не брига обрве? У њега су сабране...

— И ја волим, да је то само говор. Да како! Придода му на то и стриц, и примаче се опет к нама.

— Говор! Претња!... Не збива се баш све, што се говори! Проговори се на то и Андра.

— Па нек пробају само! Хој, хој! Поче брат Мића да прети — из чега се јасно увиђа, да му је још „туча" у глави и да се задоста изтрезнио умивајући се снегом.

— Идите, бога вам, — уплете се и Тинчика — кад би човек све опет ворово, — онда неби ни било лажија на свету! На то поче да врти главом, као да је нешто „сасвим ново" приметила.

Тако од прилике поче да суди већина, ил' боље рећи сви осим оног ћутљивог Сремца, који потајно климаше дугуљастом главом. И ја сам, да ви'те нешто, „не мило" помишљао на чуда; а слутња нека поче баш незграпно да ме буни... Из овога ће нешто да се излеже, помислим у себи. Да Бог да, да на добро изађе! Међутим торбар поче да пуни чаше и ено га, де подиже своју да неком наздрави.

— Младене! Нека тебе свемилостиви Бог поживи и његова свемогућа десница нека те оснажи, — па нека говори ко шта хоће! Ја само то велим, голубане мој, да те Бог поживи са твојом Смиљом и с твојом милом мајком, којој потпора да Бог да

био свакад и у свако доба, и с твојим добрим чиком, који те као рођенаџког сина воли...

Ту поменути поче из тија да клима главом, а канда му и суза засја у очима.

— И с твојим целим родом и родбином и с нама који желимо скупа да ти одиграмо скоро у сватови. Спас' Бог, соколе! Узвикну гласито и поче редом да се куца; а ми сви опет потражисмо чашу младожењину.

— Туш, Баја! Столицу ти! Разбаци се Мића поново.

— А што ти не свираш? Срам те било, красан егедуш! Одазва му се овај у шали.

Мића, кратко насађен ко увек, тек што му нешто опако не рече. Баш му за вилицом остаде реч. Гајде забрујаше... И песма и говор пође опет мало по мало по старом калупу. Ливановог казивања ко да није ни било — тако бар у друштву „изгледаше," — али зато и казивач „изгледаше:" као да није изиграо своју улогу. Неки угурсуски карактер реко бих да га руководи. И пајташ његов с тога ми дође под сумњу. И она кеса с новци сада ми нешто казује... Једном речи, сад ми се тек не свиде „кумови." Намислим, да при поласку тек упитам Ливана: како с нама двома стоји? Од куда ли се — по несрећи — и ми познајемо! Међутим их манем, нека се гуркају и гунђају, а ја се окренем Младену и пришанем му на уво: Не брини се, рођаче!

— Бож' сачувај! Одзове ми се овај смешећки.

— Него да ми чујемо, како је св. Петар бијен био. То ти дед', кума торбару, па ћемо онда полагацко „сваки во своја." Треба то, богме, нешто и одспавати. Да како! Опомену га онај ћутљиви Сремац са дугуљастом главом.

— Де, де, кумашине! Ха, то сам ја одавно већ чеко! Привати Андра.

— Па ево. Штета само, што је Ливан пре и сам извуко лутрију, него што је чуо, како се и на рајски врати — лутрија. Ал' ништа то: нека бар памти...

— Де, де, да чујемо

— Во времја оно дакле, започе торбар, кад је још Христос спаситељ наш ишо по земљи са својим апостолима, во времја оно још, збило се ово, што ће те сад, после толко и толко година, да чујете. Био вам је онда неки не чист град, кога су зато и звали „ђаволски дом." У томе граду нико није смео да ноћи, јер ноћу је, ко што знате — ђаволска влада. Дању, е дању: света и сувише, војске на хиљаде! Можете мислити сад, колика

је то градускера морала бити! Шта је Варадин? Трнце! У томе граду дакле, нико није смео да ноћи. Ко би случајно заосто, тога сутра дан не би живог затекли. Кажем вам: ноћу беше у њему ђаволска влада. Чим се почне да смркава, а оно се на врх градске куле свагда попне по један трумпеташ и опомене на излазак. Ту се сви листом онда подижу да преноће у оближој вароши. Ствара им преко ноћ ђаволи никад не дирају, само душу, душу...

Хе, кад се које дочепају! Тешко ли си њојзи!

Једанпут тако, кад се почело да смркава, и кад већ трубеташ своје одсвира, и кад се већ кренуше на пут, — поче на сред пијаце да виче неки стар „општитош" овако баш српски: Идите, људи, ко хоће, ја не ћу! Ја се никад нисам бојо ђавола па не ћу ни сад! И одговарали га и молили га и саветовали га као странца, који тога дана тек дође, па још о томе покору ништа не зна, и протили му — ајак: он остаје!!!

Ево ти на то и ђенерала, те управо њему. Ту ти и он њега овамо онамо, — ајак: он остаје!!! Почеше већ и да га вуку; попа се помамио, па не да „забасала" овца да „пропадне" моли га — ајак: он остаје... Е па кад баш хоћеш, оно нек' те ђаво носи! Каза му на то и ђенерал и попа и сва војска и сав народ силесан! Е да, не бојте се ви за мене, овај опет њима, већ мени дајте само дванајест воштани свећа и да пијем и једем. Тек што то изусти, а градски пивар (и онда је дакле било пива) приђе к њему и рече му: Је с' чуо, пријашко, ено ти широм отворен подрум, ено ти широм отворен орман са обареном шунком и с јаји печени на масти и с пилетом прженим и гужвачом од јутрос... ено ти све, што ти срце заиште, само немој ништа да разбацујеш. А ђенерал опет на то дође и донесе му дванајест воштани свећа, које и три ноћи могу да горе, а не једну. За тим се опрости са и оду. Многи су га и оплакали... Сиромака!...

Смркло се...

Сам самцит у оној — пустолини. Куда ће — већ управо у пивару!

— Хе, хе! Виш, како зна, куд ваља! И ја бих упао и у реч брат Мића.

Кад он тамо, а подрум широм отворен, пива и сувише и капље из славина... Кад у собу, а оно збиља и орман широм отворен, у њему обарена шунка, јаја испечена на масти, и гужвара и шта ти ту још није било! Припали одма сви дванајест свећа... Дедер, богати, те мумаказе, Тинчико, па усеци ове шепртље — прекину сам своју повест и започе је онда на

ка се свеће мало боље разгореше. Тинчики опет задркта рука при усекњивању — чудо је страшљива...

Припалио је дакле своји дванајсст воштани свећа. Мислиш, кућа се запалила — тако букте...

Ни бриге нашем општитошу' он пије и једе, па мирна Бачка! Кад најдаред — тако око пола дванајест сати — а неко куц, куц на врата.

— Охо! Ко ће то бити! Херајн! Повика овај из нутра и заблену се у врата. Врата се отворише и у собу уђоше два простака.

— Добар вече!

— Бог добро дао, он опет њима.

— А што си се ти усамио?

— А да шта би, кад сви одоше из града. А од куд ви!

— Ето нас пут довео, да се мало поткрепимо, па ћемо онда опет даље.

— Ево јела и пића, колко вам срце иште. Седите!

Е тако се они ту сместише и почну да једу. Ту једном од прищелаца сад тек падне на памет да запита општитоша: а што ти, бога ти, толике свеће припали?

— Да боље видим! Одговори им овај у кратко и поче даље да пије.

Е тако ти, мој брат Андро, ова два госта поседише мало и прихватише се; а кад им већ беше задоста, — подигоше се да се крену.

— Је с' чуо, пријашко, — тако започе један од њих — ми се, хвалећи Бога и његову милост, ево заситисмо и питамо те, шта смо ти дужни?

— Богу душу, рођаци, а мени ништа; та и ја пијем и једем — туђе; па како би тражио не поштене хасне! Ја ни крајцаре не смем примити: пала би ми свака на душу!

И молио га и један и други, да прими колко толко — ајак: не хтеде!

Е — добру ноћ! Добру ноћ — па оду.

Остаде наш пријашко опет сам, ко и пре, а путници пођоше из града. Кад већ дођоше до градске капије, ту ће рећи један од њи: Петре....

— Шта, то је дакле Кристос и св. Петар био? Упаде му у реч чика Младенов.

— А него! Елем — чекај, како сам реко? — да, Христос се окрене Петру и рече: Петре, ја не смем ни корака даље, до год оног поштеног општитоша не наградим. Ти знаш, да је тешко

тако ваљаних нађи, па зато хајде, да му што друго понудимо, кад не ће новца.

Шта би Петар на то, — већ хајд'!

Опет они: куц! куц! Онај опет: Херајн!

— Шта, зар ви опет натраг?

— Ето ви'ш; моралисмо баш: јер не ћемо да одемо, а да те не наградимо. Твоје поштење вреди награде!

— Та ман'те се људи којечега, не треба мени ништа, а вама нек је Богом просто.

— Ал' ма шта заишти, јер ми не ћемо отићи, док ти чиме не захвалимо.

— Па не морте; ето седите, па пите и јејте! Још боље!

— Ал' кажи само, ко шта би ти желио, да имаш, па ћеш видити, да се не ћеш покајати.

— Па не можете ви мени створити баш оно, што би ја хтео.

— Ал' ево да видимо; само реци!

— Па да видим баш, какви сте ви то мајстори, кад се тако хвалите: хајде, створите ми „цак и нацак;" нацак, који свакога измакља, који год незна људски и који после све те неваљалце тера у цак. Хајде, то ми створите!

— Ево ти!

И „риктиг" — даде му Христос и цак и нацак...

Збогом — збогом! Оду...

(Наставиће се.)

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Вино, вели већ св. писмо, весели срце човеку; а вино није ништа друго, него исто тако алкохолни спој. Исте оне материје, које има у ракији, има и у вину, и она чини, да вино развесели човека. Дакле вино весели срце човеку, а то ће толико рећи, оно подиже животну делатност, оно разгаљује, оно крепи уморена, како душевно тако и телесно млитава, и подстиче дух и тело на живље кретање. — Ракија дејствује исто тако, само кад се мало пије. Ракија није дакле само за варење, него и против млитавости добар лек.

И овде је са свим на своме месту, кад вели, да то поткрепље-

ње није никаква добит. Млитавост и умор излечи ће по најбоље сама природа, одмор. Подкрепимо ли ми се вештином, то ће после тога доћи још веће ослабљење, и у томе ћемо изгубити све, што смо добили у вештачкоме поткрепљењу. Али доста пута бива у животу, да немамо времена да дочекамо, да нас сама природа поткрепи и оснажи; и ту ће онда бити са свим на своме месту, да притекнемо вештачким средствима.

Путник на путу, војник у пољу или у боју нема често времена ил' прилике, да се оснажи ужином или одмором, кад се умори; то му једно остаје, да што пре доспе до своје мете, па да се тамо одмори. У таким приликама — које се деде који пут и посленицима при њихову послу — помоћи ће мало ракије, која подиже и животну делатност и одважност.

Као што видесмо, и кава чини то исто; али она не дејствује тако снажно и тако брзо као ракија, а друго, она се мора кухати, а за то не може човек имати згоде у свима приликама, у којима му је потребна поткрепа и оснажење. Ракија се може ту боље употребити, за њу нетреба ништа особито, она је готова, и само напуниш њоме своје стакоце, па мирна Бачка.

7. До сад смо говорили о употребљавању ракије као лекарије, сад ћемо да видимо, по чему је пијење ракије погибељно и чега ради она може навести човека тако, да јој се преда свом страшћу.

Кад попијемо чашицу ракије у јутру, о доручку одмах се осетимо оснажени и окрепљени. Било удара јаче, дух оживи, варење боље бива и пре но што јела пређу у крв, осећамо се подстакнути на ново телесно кретање и на рад. Ракија пуни у неку руку празнину између једења и претварања јела у крв. Кад ко ослаби, па узме што да једе, то он пре свега задовољава само желудац, а отуд се битно не накнађује крв његова; доста времена прође — често пута и пет до шест сахата — док и крв добије што од туд. С тога и нисмо после јела обадрени, него шта више лењи и троми. Онај дакле, који после јела не може да се одмара, него мора опет на ново да ради, видиће, да ће га који гутљај ракије боље оснажити, него ли јело. Ракија пуни код њега празнину, која постоји између једења и свршена образовања крви из јела.

Па зар да се чудимо, да баш раденици и пију много ракије? — Ми се не чудимо томе, нас је само жао, што се не поучи народ са свим озбиљски и истинито, него му се говори о „ђа, волу и врагу", место да га упознавањем с природом доведемо, да упозна сам све обмане и шкодљивости из ближе.

Ракија је опасна с тога, што се њена добра својства и пробитачна дејства на брзо покажу, а њезина зла тек доцније дођу. Она је као какав човек, коме су врлине на виделу, а мане му и опачине сакривене, и који је баш с тога заводљив и опасан. Ако хоћемо да опоменемо кога, да се чува од тога човека, не смемо одрицати и затајавати његових врлина, него ваља отворено да кажемо, шта је на њему доброга; а опомена ће боље пријањати, кад опазимо на такоме човеку и грдних опачина.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта
од Л. А Томановића.

(Наставак.)

У по сата лагане вожње прођеш тјеснац, а чаролија што те окружује преполови ти га, и у тили тренутак си на друга врата његова, ђе су се двије обале највише приближиле и највише острмениле. Туда су у старо доба а и у најновије (1859) у вријеме рата простирали вериге с једне на другу страну, да бродови непријатељски неуљегу; отуд и име тјеснацу. Сада је преко њега простртa брзојавна жица у ваздуху на великој висини, пошто се обје стране почимљу одма од мора изправљати, као што пре рекох. Туда се превозе и скоротече, војници, коњи и колов иде по суху из Новога у Котор, ил' из Котора у Нови, пошто би морао, по суху све одећи, три пут и више пута учинити; јер ђе свршава тјеснац, превиле се обале с десна управ истоку до Котора, а с љева к западу до Морињa, те се унутра залив разгранао, а окружују га високе голе планине, тек орловима приступне и тек један уски пас при мору бијело-зелени разблажује ту суровну голотињу.

Пераст, што је на подножју голог брда, који се спрам Верига до 2873 стопе уздиже, парче је тог појаса. То је миловидна варош са величанственим и разкошним зградама, које те опоминьу на негдашње господарење Пераста над скоро цијелим Боком; па се те зграде изтикале све једна до друге и изнад друге између зелене наранче, да ти се око неможе од њих одвоити, дочим га гола стијена одсвуда одбија. Ал' ако ћеш се дивоте нагледати, треба да гледаш ноћу Пераст осивијетљен, а још кад се у тихом мору огледа! То је величанствен призор!

У Перасту је риједак Србин Ђ. Ђурановић, грађанин перашки, неуморни радин око православне обштине перашке, који је цркву подигао и украсио, свештеника добио, и школу српску отворио — све његове заслуге, његовим крвавим знојем израђене. А колико ли је ови Србин заслужан за сву околину, па и за Србство, свједок нам је догађај 1859, што се с њим збио: сапет у гвожђу ни крив ни дужан, као тајни агенат црногорски, и као највиши злочинац између гвоздених шпица у Котор допраћен, сву је околину био огорчио до јавног негодовања и преврата, тако, да га из руку, а можда и с вјешала ратног и преког суда, у осам дана истргоше. Преко оваквог Србина нијесам мого муком прећи: слава му! — Над Перастом у голој стијени извире жива вода, за коју је прича у народу да је Св. Сава извео.

Пењао сам се на Лемеш и Крстац, и с првог гледао плодовито Петрово и Косовско поље са сеоцима унаоколо обасуто као оазе у сред каменитих валова, што се један иза другог дижу и спуштају; а с другога гледао као с куле сав тај залив чаробни и оштре врхове што га од сјевера чувају, и недогледно море што га с југа пљуска; ал' у мање вишег свемогућства, и вјештине природне него што се гледа из Пераста ја невиђох! Пред тобом је разтворио груди тјеснац Вериге у оној чаробији што га пре виђесмо; а за њим се море пружило, његове две обале што се превиле, спроћу Пераста до Котора и Мориња покривају густе шуме, сваке воћкса по највише горостасног костања, па по тој шуми разпросуо се Столив и Костањица; те се први прихватио Прчања а друга Мориња. Према тој романтици окечиле голе груди ломне клисурине те се све од Мориња до Котора над разгранатим заливом надагнуле, па живи контраст са противном китњастом обалом чинећи, с њом се у коло ухватиле, па се у тихе воде јутром и вечером огледају . . . . А над њима дуби Ловћен, ко цар-планина; — та те мила слика свуда прати. . . Пред Перастом, из сред пучине, изникла два острвчића, рек' би плију лабудови, — па стражаре улазак на Вериге, један са батеријом топова, а други чудотворном богородичном иконом. Тај призор довешћете до врхунца милине ако се случиш у Перасту, путниче, на 15 августа п. р. Јеси л' гледао на сред поља када мрави са сваке стране иду и одлазе с једне тачке? Исто тако лађице са сваке стране валива извиру и по њему се тамо и овамо вијугају, возећи на један од тих острвчића побожни народ из све околине без разлике вјере. Колико ће ту матера, сестара и љуба у плачу и уздисају утјехе наћи пред чудотворним образом. Па кад ти се тако око, срце и душа наситила — танко и ситно попијевање Прчањке,

громко и извијено Ластовке, а различито скоро колико је села, ухо ти наслађава и слике, што су ти се у срцу зачеле, оживљава! Такав је од прилике поглед из Пераста.

На десну од Пераста увуко се к сјеверу између стјене један траг залива на ком сједи у виду амфитеатра Рисањ, тако да га са три стране врхови надвисили а тек с југа море му приступ отворило. Ето нас на развалинама града окле је горда Теута, краљица Илирска, тадашњем свијету пркосила: од једном се прогласила непријатељица свијех народа, па и моћне римске републике, а поданицима дала слободу да ајдуче по мору, предводећи их и сама главом и обсиједајући градове, римске пријатеље. Ал' је ту и прибјегла испред побједоносног римског оружија, и условља мира предлагала, и гордост њена пала.

Са падом последњег Илирског краља Ренција, и Рисањ паде у римске руке, но тек изгуби унутрашњу слободу уздигнућем римске монархије. Од тада је под римске императоре а касније под грчке подпадао до седмог вјека, када Срби заузеше по Ираклијевом допуштењу источну Далмацију а тим и Рисањ, као што и Порфирогенит свједочи. Ал' када су Сарацени у деветом вјеку по средоземним обалама развалине сијали, тад и Рисањ иста судба постиже са Будвом, Росама и Котором.

И у рату српско-бугарском Мавро Урбин каже, да га је краљ Самуил разорио, но да се опет на развалама подигао јаким зидовима и кулама утврђен.

Од то доба у српским је рукама стојао, до турске поплаве, до пада српске славе и величине; тад се обрати и потпаде под окриље Лудовика угарског, затим Твртка босанског, а 1420 у млетачке руке док јој га није Бајазит цар турски у почетку шестнајестог вијека отео и до пелопонезког рата са лавом се св. Марка око њега грабио, но после ког са свим паде у шапе посљедњем све до Кампоформиског мира, ће за вазда свисну тај лав под неправдом насилника тадашњег, пошто је 14 вјекова по средоземном мору господарио, — лав паде а оро допаде, и разви се и у овом српском окрајку....

Ово су главне историчке црте тако важног града а сада смјерне варошице Рисна, но поносне над цјелим српским приморјем! Ришњани су најмужанственије одбијали од себе стрјеле римске пропаганде што толике неизљечиве ране зададоше Српству у приморју. Нема сумње пак, да је таквом одпору давао им руку њиов положај, будући у непрекидном додиру са Ерцеговином и Црном Гором, с којима и данас трговину води с марвеним производима, о чему изкључиво и живе.

Одијело рисанско најзнаменитије је у свој Боки. Женско не толико, јер се у мало чему од тивћанског уразликује; али мушко од свијех других разликује по сребрним токама и копчама и по зеленима и црвеним долама, што ће бити, ја држим, да су од Турака прихватили.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Звездана.

(Народна приповетка.)

Био један човек па је имао жену и ћер, а те су имале звезду на челу. Он је врло рђаво са женом живио, увек је туко, док је није на смрт испребијао. Кад ће скоро да умре, прокуне га жена, да се не могао правом смрти преставити док не нађе себи жену, која ће имати звезду на челу ка и она. Он је дуго којекуда тражио себи жену, али није могао наћи те онда једном дозове себи ћер па јој каже, да ће њу узети за жену, јер га је покојна жена проклекла, да се не могао правом смрти преставити ако не узме себи жену која има звезду на челу.

Ћи је непрестано плакала и преклињала га, да то не уради, јер то је гријота и помислити, а камо ли урадити. Али он зато није ништа марио, већ јој каже да буде припрамна да ће сада попа довести да их венча па затвори врата и оде.

Она се непрестано Богу молила да би њену молитву саслушао, и да се отворе врата да може побећи. Уједанпут се отворе врате те она изађе па све ајд' ајд' док не дође у механу.

Ту се замоли, да је механција прими у своју кућу, а она ће радити све послове: плаће не ште никакве, само да јој скроји једну хаљину од свакојаке свите и да је никуд из куће не шиље, и тако он њу прими. Она није никуд одлазила. већ се само Богу молила, а оне друге две што су биле у механције, увек су свецем и кад су год могле ишле од куће којекуда. Једном дође царевић у механу. Оне две девојке што су се накитиле надмећу се послуживањем неби ли се која гостима допала. Кад се ручак свршио тад ће запитати царевић: које овај ручак спремао? Оне одговоре, да су њи две. Тад ће он опет запитати: има ли још девојку осим ови двеју. Механција каже да има, али та је, вели, ко луда, никуд не иде већ увек је код куће. Царевић заповеди да је доведу да он њу види. Механција није мого куда већ је доведе. Царевић кад је види допадне му се, те каже механцији да он њу чува као око у глави, јер он ће по њу доћи за недељу дана са сватовима.

То је врло мучно било оним другим двема девојкама, те су сада свакако гледале како ће јој главе доћи. Баш онај дан кад ће царевић са сватовима по њу доћи, наговоре ове две заручницу, да иде шњима на бунар да се оперу. Она сирота није ни знала шта ће се догодити, те се превари па оде шњима двема. Ту се оне лепо умију; тада ће рећи једна девојка: глете, друге, како сам ја лепа као сунце! Тад се надвири и друга над бунар те се и она стане чудити, па наговоре и Звезданку да се и она огледа. Тек што се она нагла, а ове две туре је у бунар, те се удави, а оне пођу кући. Онда ће рећи једна: шта ћемо сада радити кад смо је удавили? — Ништа, рећи ће друга, ја ћу се издати као Звезданка, а ти ћеш код мене прва уз колено седити, ништа ти неће фалити. Док су ове путем ишле, а голуб излети из бунара па све навија и гуче по врх њихових глава управ до куће. Када дођу кући уплаши се механџија где нема Звезданке па их запита: где је, а оне отговоре да је сигурно побегла.

Механџија незна шта да ради, како ће изаћи пред царевића, али оне га две шчепају па стану му говорити, како ће старија од њих на њено место да стане па ће казати да је она Звездана. Док су се они разговарали ал' ето ти иде царевић са силном пратњом све у самој свили и дивби, незнаш који је сват од ког лепши. Кад дођу пред кућу изведе механџија младу на поље а девери је узму за руку, одведу је до кума, па пођу у цареве дворе, ал' онај голуб непрестано жалосно гукаше око царевића управ до куће. Кад су се венчали, онда учини царевић велико весеље, а голуб опет допрне, па му стане гукати на рамену и лепршати се крили. То је царевићу врло мило било што му Бог даде тако лепу тицу. Голуб је тај дан најтуробнији био, увек је ћутао, сваки би дан дошао на прозор па би кврцао, а царевић га одма узме на руку па поглади. Али то је врло мучно било царевићки, што је та тица изашла из бунара па увек жалостиво гуче, те каже своме чојку: је си ли чуо, ако хоћеш да те ја волим а ти уби ту тицу, то ја немогу подносити. Царевић је молио свакако, да се тога окане, а кад виђе да нема куда а он га даде заклати и закопати под прозор где је увек гукао.

(Свршиће се.)

О трећој омладинској скупштини.

III.

(Устав омладине српске. — Извештај годишњег одбора. — Зашто не излазе омладинске књиге. — Беседа.).

Најглавнији је рад ове скупштине био тај, да се изради устав за уједињену омладину српску, који ће се поднети власти ради одобрења

Како је то мудро уређено у државама! Кад хоће људи, па ма колика их гомила била, да се мало проведу покрај којег бокала вина, па се искупе у крчму и по целу ноћ лармају, а кадикад се и туку и крваве — онда није нужно искати на то од власти допуштења: у свакој се крчми смеју људи искупити колико их год хоће. Али кад хоће одушевљени људи, који су се одали књизи и науци, да се искупе с том намером, да се договарају о добру и напретку својега народа, — онда таки морају искати на то допуштења, иначе ће бити „шпренговани". Крчма сме бити у свакој кући, али школа и других просветних завода сме бити само толико, колико власт тешком муком одобри, и то се мора пазити, да нису наблизу једна другој. Разговарати се о политичном положају и о начинима, како да се извојује лепша будућност народу, то је параграфима строжајше забрањено, а напротив сме се по вољи певати са Хорацијем: „Nunc est bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus" и „Tempus erat dapibus, sodales", и на ово је слободно имати одушевљења колико ко хоће.

Како је то, за што је то, erklären Sie mir, Herr Oerindur?

За то се ни мало не чудимо браћи Паји Гостовићу и Милану Ђорђевићу што су на скупштини устали против грађења устава. О овој ствари говорило је петнаест говорника, а најлепше је говорио Милан Кујунџић, којега ће сестре још боље познавати под лажним именом Абердара. Под лажним именом? Не, не, ено песме његове сведоци су, да му то име није лажно. Он је говорио о вечитости омладинске заједнице. али је ипак за то био, да се гради устав и поднесе влади, како би што више законитог земљишта добили за омладинску радњу.

Предлог устава прими се за тим скоро једногласно за предмет генералне дебате, која није дуго трајала и онда се прешло на специјалну.

Дуго би било кад би овде хтели читаву дебату понављати. То нека чине политични листови, који и онако једва чекају какву скупштину, само да имају доста материјла, који се даје на рифове отезати и у хватове слагати, а ми ћемо овде само укратко да изведемо садржај примљеног устава, да се види организација омладине, да се види у којем ће виду омладина да изиђе пред високу власт, да иште допуштења, да сме бити оно, што јесте и што јој никоја власт одузети не може. Омладина је вечита, па опет мора да иште допуштења, да сме бити вечита.

Омладину сачињавају „родољуби српске народности, уједињени, да радњом и одређеним прилозима просвету и друштвени напредак народа српског подпомажу и по народу шире."

То је дефиниција омладине, пак за то кад ти когод каже: Ја нисам омладина, то онда другим речима значи: ја нисам родољуб, ја нећу да потпомажем и ширим просвету и друштвени напредак народа српскога!

Задатак је омладине, да на основу истине о помоћу науке утврди и унапреди народност српску.

Има ли силнија оружја него што је истина и наука? С тим оружјем може се заиста далеко дотерати; само треба времена и стрпљења. За то ће омладина увек имати на уму речи песника Шилера, који свако вели: „Ко хоће штагод велико да произведе, мора дубоко продрети, оштро разликовати, с многих страна спајати и постојано издржати.“

Чланови омладине могу бити и женскиње. И има их већ врло много уписаних. Баш сада јављају новине, како на конгресу за мир у Берну (у Швајцерској) и женске устају у обрану својега права и ишту једнакост и равноправност са мушкима. Говоркиње се трвдо држе. У Берну се дакле ради о томе, да се женске изједначе у праву, а сигурно и у дужностима са мушкима, а на Цетињу жене давно у бој иду, Црна гора је дакле претекла Швајцарску...

Уједињена омладина ради да цел своју постигне: 1. Скупштинама; 2. штампом; 3. јавним удруживањем и предавањем и 4. приређивањем друштвених забава у народном духу.

Скупштина бира годишњи одбор из средине свију чланова омладинске заједнице, који одбор заступа преко године омладину и врши послове, што му их устав прописује.

Омладина исповеда своја начела „свему свету на видику“ и за то јој је поред живе слободне јавне речи у скупштинама друго поглавито средство радње њезине штампа.

Омладина ће издавати сваке године „Заједницу“ и „Календар,“ а осим тога и друге корисне и потребне књиге.

Као што ће сваки видети омладина ће и под овим уставом бити оно исто, што је и до сада била, нити се може променити оно, што је не промењиво! А ако нам власт не одобри наша правила, омладинске се намере тиме не ће поништити, јер велике се идеје не дају угушити. Али ми немамо узрока да се томе колачу надамо од стране власти, јер видимо на прилику дружина, које ни мало племените намере немају, пак се не само трпе, него се и за јавне дружине примају, на прилику мађарски „Таршашкерови“ и немачки „Буршеншафтови.“ који имају свој §. 11., који гласи, да треба дотле локати, доклегод има кредита и докле год има у руци моћи да диже чашу. Па такве дружине имају више одобрење и могу без зазора да се скупљају и раде „за народ,“ а „Преодница“ пештанска ишште јавност већ ево две године дана, па још ни спомена. Сигурно је дољноаустријско земаљско намесништво подашније, него угарско министарство.

(Свршиће се.)

Српско народно позориште.

У суботу 28. септембра: „Сплетка и љубав.“ Грађанска жалосна ра у 5 радња, од Ф. Шилера. Превео Ј. Ђорђевић. Скоро није било ке представе, која је тако добро испала као ова. Сви су престављачи,) у неком полету, гледали, да своме тешком задатку одговоре, па тако и било складности, што у другим комадима заман тражисмо. Гргурова свом снагом прегла да буде права Луиза, и можемо јој у похвалу рећи, је имала веома лепих момената, и то у оним призорима, где јој ваља ку тугу или сету казивати. Још да има гласа, који је за сваку глумицу, а жели у трагедији играти, неопходно потребан, могла би по вештини јој, на брзо постати Луиза, којој би ваљало пара тражити у нас. Текки (Вурм) добро промишљеном игром својом могао је задовољити и ожије критичаре. Веома је добро означио немом игром страх и љубав ју кад оно Луиза полети прозору, а он помисли да ће да скочи кроз га. Још би му ваљало пазити, да у последњем призору са президентом е покаже поквареност и ђаволску природу своју. Маринковић је као ри Милер сваког живо у срце дирнуо, и ми му честитамо на успеху, ег је у тој улози својој учинио. Нека говори и у другим улогама тако срца, па ће стећи признања у свима пријатељима позоришне вештине. новићка (Милфордова) била је пуна достојанства. Сваки јој је покрет био менит, а говор пун израза. Поповић је страсног љубављу и љубомором кепљеног Фердинанда ватром играо, ако баш и није свагде погодио с, којом се така претерана љубав казује. Ружић (Калб) лако и лепо кретао и насмејао је публику више пута.

Света је у средњу руку било.

Загонетке.

Од Ђ. Р.

1.

Зуковар је ев' разлику
Говојио у језику:
Іопа, прота — по што по то —
Само ти је: „попо,“ „прото.“
Није Глиша него „Глишо“
Се ти слично са „О“ пришо
Име српско крије ја
И прва ми слога два.
Слог мој трећи тебе зове
С пуном пушком у лугове,
А посљедњи тек је слово,
Абецедар што га сков'о.
Још мој савет ев' ово је:
Целине се клони моје,
Клон' се као огња жива,
Ако ти је аља сива,
И ако т' је сланина
Најмилија ужина,

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ФИЛОСОФИЧНО-ПЕДАГОГИЧКА РАСПРАВА О ПОЛИТИЧНОМ НАРОДНОМ ВАСПИТАЊУ. Написао Јосиф Подградски, професор. У Новоме Саду, Платонова књигопечатња 1868. На 8-ни, 83. стр. и 1. страна претплатника. Стоји 50 н. а. вр.

МИХ. ПОЛИТА-ДЕСАНЧИЋА БРАНИВОЈ кнез захумски. Историјска драма у пет радња. Вереница Црногорка. Новела. У Н. Саду, брзотиском Игњата Фукса. 1868. На 16-ни, 2. л. 180 стр. Стоји 60 н. а. в.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВИЈЕТКЕ понајвише кратке и шаљиве скупио Вук Врчевић. На свијет издало „Српско учено друштво.“ 1868. у државној штампарији у Биограду. На продају у књижарници В. Валожића у Београду. На вел. 8-ни, 8. л., 243 стр. Стоји 60 н. а. вр.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ИГРЕ које се забаве ради по састанцима играју. Покупио и описао Вук Врчевић На свијет издало „Српско учено друштво.“ 1868 у државној штампарији у Биограду. На продају у књижарници В. Валожића у Биограду. На вел. 8-ни, 3 л., 81 стр. Стоји 20 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња, од Ђорђа Рајковића. (Наставак.) 8. Пристојност. 9. Лаж. 10. Смеј и плач. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. VIII. Поточара. — У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Кторски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Звездана. (Народна приповетка.) — О трећој омладинској скупштини. (Устав омладине српске. Извештај годишњег одбора. — Зашто не имамо омладинске књиге. — Беседа.) — Српско народно позориште. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 31. у новоме саду 10. новембра 1868. Год. ш.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РУЖЕ И ТРЊЕ.

Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња.

Од Ђорђа Рајковића.

(Свршетак.)

11. Маленкости.

Човечиј је живот састављен из сами маленкости и ситница. Како случај, свет, или у последњој инстанцији провидност божија са собом донесе, порасту ове ситнице до велики крупница. Сав се живот састоји из секунда, из тренутака. Само што се ми не сећамо тако јасно тренутака, као дана и година између рођења и смрти. Једемо залогај по залогај, пијемо гутљај по гутљај, беседимо реч по реч, али се у главном сећамо само гозбе, добре боце, сензације, коју је ова и она беседа или наздравица изазвала. Ко је пак науман да створи неку ваљану целину, тај већ треба да мисли и на беспогрешност атома, из који је целина састављена.

По томе ја фалим све ситничаре, који не даду да им и минут један узалудно прође, који шта више и саме секунде знају употребити на своју корист. Живот наш траје 70 година, то чини 25,550 дана са 17—18 преступни дана, дакле 493,608 сати или 29,616,480 минута. То се чини много. Али кад одбијемо отуд све оне минуте, што и које по закону природе које по злој навици преспавамо, па и оне, што и човек проведе у несвестици, у главобољи и зубобољи, онда се мложина минута, које смо збиља кадри употребити, своди тек на половину. Свакако би се још и тим могло доста започети. Стомаку ћемо оставити његово право, нека има кад напунити се и сварити, и забави ћемо уступити

мало месташце, али главно место задржавамо ипак за посао. Тежатником то јест; недеље и свеце остављамо правој њиној одредби.

Што нам се никако не допада, то је расипање минута и часова, тако да отуд на послетку нарасту дани и године, — расипање, које ником није од асне, од ког се баш ни госи не маси брада. Па ипак је велик и превелик број бадавација, зановетала, огужвала, односно огужвалица. Колико само девојка потроши времена, док се загледи и упаради, док тражи што је забацила, док блене и блебеће, било на пенџеру ил' на бунару!

Један новчић, пет новчића — то је багатела; али новчић сваки дан чини на годину 3 фр. 65 н., пет новчића на дан 18 фр. 25 н. То већ млогима није багатела.

Дабогме да је једноме и оно багатела, што је другоме терет. Да Клеопатра баш и ништа даље није скривила, ван што је свој бисер, који је на више милиона процењен, у сирћету растворила, употребив га као напитак, већ би тиме довољно заслужила била своју доцнију судбину. Вредност, коју на час каквој ствари придајемо, није њезина права вредност. И маленкост није увек багатела. Што неки држи за мање нег' ништа, може му се у своје време скупо урачунати.

Па ако ћемо право, шта је мало на земљи? Гледај на стакло, које предмете увеличава, па ће ти се мала ствар учинити великом. Погледај на друго стакло, па ће ти се великачка ствар учинити мајушном. А тако ти ваља да се и са својим жељама замислиш час на овом час на оном становишту; сети се увек, да ћемо некад сви доспети на становиште, откуда се све земаљске ствари појављују у другој слици, и да ћемо стати пред судију, који маленкост не сматра као багателу.

Свакако је добро, да се из рана навикнеш на точан рачун; не знаш, како ће се при ревизији све строго узети.

Клони се, ћерко моја, они питања: „Па шта ће бити?“ Или: „Па шта то може да шкоди?“ Да кажемо, назебо си. „Па шта ће бити?“ Много то може да буде. Може те спречити у твојој дужности, можеш допасти болести, која ће ти живот очемерити, или га баш довести у опасност. — Или си н. пр. пре времена навукла себи зубобољу. „Па шта то може да шкоди?“ Те јако може. Не врзе се ту све око болова, ако и јесу велики, чега ради би ја желио, да те Бог од њи сачува, већ је ту главна ствар, што зубобоља не да ништ' мислити и радити, и што ћеш пре времена остати без зуба као твоје другуге. — Или, рецимо, читаш у сутон или спроћ сунца. „Па

шта ће бити?“ У први ма можда ништа, јер су ти очи здраве, али шта мислиш после? Зар здравље може да траје до века? Натакарићеш пре времена на нос наочаре, ето шта ће бити. — Или стојиш дуго на промаји. „Па тешто!“ Није то па тешто, него ћеш од млоге промаје допасти дуге и опасне боље, питај ти мене, који сам се у моје млађе доба јуначио, те доцније с муком и натегом морао тражити помоћи по сви непели. На промаји, ил' што велимо цугу, нема Краљевића Марка; то сам ја, као што реко, на себи искусио. Цуг зао друг!

У реду је такођер, да се и према другим људма не размајеш тим изразима: „Па шта ће бити?“ или: „Та то није вредно разговора.“ Свака је ствар вредна разговора, а понајпре она, на коју ти немаш никаква права. Ти твоју комшиницу не смеш учити, какву ће она цену метнути на своју сопственост. Ти њени леја не смеш потирати, па ма потрица не вредила ни пет новчића. Она не ће да ти на листовима њезине књиге коврчиш горње и доње крајеве, она не трпи да јој књигу измрчиш. Ти се у твоме лакоумљу не смеш машати за њено право, нит' њезину точност крстити педантеријом. Ти ниси њена учитељка, те са своје растрешености уопште не заслужујеш да будеш учитељком.

То би био врло јефтин начин, којим се до паметовања додаш, кад се за то не би ништа више искало, већ само ближњег свог обедити педантеријом, а рупе на свом рукаву оставити назакрпљене...

Није Сима Милутиновић дошао до своје славе за то што је знао по два три дана и ноћи непрестано спавати, нити за то што је ловио у Црној Гори курјаке; има, вала Богу! спавача и ловаца и данас, ал' од остали симини својства нема на њима ни трага. Мој би дакле савет био: чини свој посао у малом, те у веселој нади очекуј, не би л' дао Бог, да ти посао и у великом сретно испадне. Ко одвећ рано помишља на врло велику трговину, уложив у једну спекулацију сав свој новац, тај се може ласно преварити у рачуну. Сигурнијим путем иде грк сеоски, јер он има лакши преглед. А сто новчића чине и тако воринту.

Особито је проблематично, кад се ко завери поправком en gros, кад рекне да ће почети штедити док само довољну сумицу скуцка, кад обећа да ће од Ивања-дне почети раније устајати. Има млади девојака, које су намерне после испита у институту почети сасвим други живот, сад још за ово неколико недеља жали бог да се почиње! Друге обећавају, да ће од нове године марљивије шити, вести, спремати, а сад у старој години

боље је остати при старом. Него се ја бојим, да ће то код свију ови предузимачица остати за свагда при старом. Јер поредак и доброта састоји се из добри честица, а неуредност и зло у колико дуже траје, вата све дубљи корен, као што и вели Дошен:

Што је годер брез свог реда
Све на тамну рђу гледа:
Рђа мачу несветлану
Брзо тамну зада рану.

---

12. Прошлост и будућност.

Шта се и шта не би научило из прошлости, само да нам је до учења! Под сунцем ништа није ново; садашњост је тек понављање прошлости, а и будућност ће бити само понављање садашњости.

Човек из историје света, на велико своје чудо, врло мало учи. Јер сваки министар или ђенерал мисли да је паметнији од свог предодника. У пркос Сарданапалу и Вителију, у пркос Клитемнестри и Клеопатри ничу толики нови раскошници и толике нове узвијојле, налазећи своје згибаније од ватре, мача или уједа змијињег. Не обзирући се на висећег Авесалома, не гледајући на 23 крваве ране Јулија Цезара, не марећи за танка вешала козака Пугачева појављују се нове и нове бунџије, лакомећи се за примамљивом круном.

Али у сопственој прошлости — приговориће нетко — у њој ће свак наћи савета и поуке. Дете, које је једанпут окусило од горког плода непокорности, било то у форми ћушке или прута или нејела, — то ће се дете и самим помислом на примљену каштигу умудрити, те у напредак не ће бити непокорно. Ал' није то тако. Што се вели да се опечен клони ватре — то је празан разговор. Опечен се не боји ватре, већ само гледа како ће јој се опрезније прикучити, ил' тражи другог, да му печене кестене извуче из ватре. Од тога, да ће се младеж покајати и усаветовати, мало сам ја запазио трага.

Ил' зар мислите да ће се пијаница тешким мамурлуком опаметити? Ил' облизија-девојка покваренним стомаком? Ил' картарош танетом у мозгу свог комшије банкрота? Боже сачувај! Пса, који се навадио красти јаја, одучићете од крађе, ако му подметнете јаје, које је усијаним песком испуњено, ал' је човек мудрији од пса, т. ј. он измудричи, да баш не ће бити сва јаја врела, за то што се једним опекао. Осим тога ни једно воће није

тако слатко, као крадено, а и мајкином ђаку најбоље прија она цигара, коју за пластом пуши.

Управо кривица је до слабог памћења у наше младежи. Да она млада госпођица, што ни један бал не пропушта, јаче памти, она би јамачно, оправљајући се у машкаре, помислила на своју не давну прошлост. Сетила би се речи, што ју је са сузама дала умирућој мајци, да ће т. ј. живити у смерности и чистоти. Да велим јаче памти, она би се осврtала и на савет други људи, а не до века на речи своје машамоде и своји модом опијени другарица.

У општте веома би корисно било за сваког одраслог човека да о томе промисли, да је и он био дете, слабо и неразумно, ал' уједно и чисто и невино крај своје жмуре и чигре-игре. Особити неки ветрић довејава из постојбинице, ди смо некад овчицу брали и од млечике младежеве по лицу и руку правили. Ни на ум нам не пада, да је то био тај бурни свет, који нас тако немило за перчин дрма. Покушавамо не би л' могли стрести терете, који нам од оно доба притискоше груди, те одгонити утворе, што се утиснуше међу прошлост и садашњост. Благо нама, ако можемо себи рећи: Ја сам тек тако страшно сањао. Благо нама, ако је свежина младости још ту, која је кадра одржати победу над појединим заблудама! Ко радо но помишља на детињство, тај неће радо помишљати ни на будућност. Језа га напопала, те му брани да расклопи књигу рачуницу. Ди је чиста савест, ту се радосно спомињу године детињства. Само нек се од оти успомена не праве детињасте приповетке и нек празно фалисање не измисли неке ствари, које се са истином и чашћу не слажу.

Ретко се ко данас мучи, како да се вијне из садашњости, те да зажмуривши прегледа један комад живота. Особито је женској младежи тешко, да се за десет година или баш иљаду недеља баци напред у будућност, па да се запита: како л' ће бити тада, и ће л' обзир на садашњост бити утешан или прекоран. Наравно да немамо оскудице у госпођицама, које изгледају утопију, ди ће и печене шеве кумити, да им ту част укажу те да и поручају. На против ниједној но иде у главу, да ће девојчице некад бити бабе, ван што ће по дикоја окренути ствар тумбе: и представити себи, да је садашња дркћућа крезуба бака пре своји педесетак година била млада унука. Свака ти то мисли да су лепота, снага и младост само привилегије данашњег нараштаја.

Има и и такови, који се што игда могу журе да остарё. Девојчица, којој је сад сто месеци, била је до јако у сто соарја.

Кад би добра вила, која је по некој причи својој љубимици поклонила два огледала, сваког од нас тим даром усрећила, заиста бисмо лакше задржали нашу младеж на стази врлине. Стари пијанац са бакарним носом и клецавим ногама можда би сме отео од своје страсти, да се пре петнаест година огледао у сво с огледалу будућности, и да је тако запазио свој полу-човечији облик. Раскошник, који се вазда разметао, рекао би је насљедник мајор-мишине касе, шта би он збиља видио у свом огледалу будућности? Скапавање од глади. А за кол'ко ће још руже оне младе играчице цветати? Нико зар не мисли, да она већ носи у срцу клицу боље, која ће је до мала у гроб спремити. Добро огледало будућности могло би јој можда још помоћи.

Али човек оће своје пролеће да ужива, ма лето и јесен са свим изостала, ма таки иза маја настао децембар. А инак, зар није време жетве такођер красно? Није л' мило видити воћку кад роди, исто као и кад цвета? Није л' милина обазрети се на добро проживљене године и радовати се срећи унука, коју смо основали и унапредили? Зар да намама једнога бала може све то надмашити? Зар ће најпосле младост и лепота до века трајати? Витезовић прекрасно вели:

Ружа лепост узвишује
Ка над цвећем свим краљује.
Ал' је кратке доба цене:
В јутро цвате, в вечер вене:
Свака тако лепотица
Кратко дичи своја лица.

---

13. Скромност.

Да су још одавно скромни људи били у миноритету, види се и из они стари пословица: „Не зна балија што је здраво Марија“ — „Не зна псето за поскурно брашно“ — „Не би га надлајало деветоро паса“ — „Пре би ланула него меда лазнула“ и. т. д. Човек, једини гледалац у звезде, оће по дикад и да — говори на звезде. Само су деца, док још чевороношке пузе, од природе стидљива, код свију је други људи стидљивост вештина, до које се тек по најлак долази, кад се не пушта увек срцу на вољу.

Више пута матере нагоне силом своје мале ћери на бестидност. Не само што подмећу свој нос да и ћери зврцкају, него се још једе, кад чељад у кући не маре да трпе зврцке.

Амо још долази и друга слабост, што мати лебди само над млађим чедом, а старије као да је за потрошак, што му кроји одело као и старијем, и што му допушта слободу говора исто онако као и старијем. Дође л' после учитељу на врат, ето ти да живот са школом карамболира! Учитељ је ипак само учитељ, ал' је дете из господске куће, дакле не мора бити учтиво. Па сад ко може нека га одучи од бестидности.

Још у евангелију се вели, нека се нико не отима о сеђење у прочељу, већ нека почека, оће л' га домаћин понудити горњим чељом. Данас би се таково устезање сматрало за глупост. Уопште родитељи се највише боје тога, да им деца због туњавости не ће моћи у свету прокопсати. Зато се и паште како да предупреде ову опасност. Кад видимо како се фрајлице на променади презентирају, мора нас минути стра, да ће по свет бити икаквог уштрба са туњавости његови житеља. Нису л' пера на женским калпацима исто што и барјаци на броду, тек да и мимопролазеће бродовље чим пре спази? Зар да се госпођицама и младим госпама не заврти мозак, кад им се гиздавци од свакуд удварају јагмећи се, ко ће и' пре узети испод руке. Шта л' да речемо о фалисању, што је тек обичан атрибут старији година? Многе госпе тек у увелом лишћу свога животног дрвета назиру лаворике. Који и који владика није њиов род, и каква ти оне познанства нису већ имале! Грофови, барони и спаије обожавали су некад њу, а летос у илицама њезину ћер Мимчику. Друга ће се опет фалити, како су у њезиној башти краставци читав риф дугачки, и како су њезине брескве већ у јануару цветале а у јуну сазреле. На њену проју никад врапци не слећу, њено цвеће никад од мраза не страда. Опет друге жене што год купе, увек су јефтиније купиле него остали свет, а и еспап је многи бољи. Млеко њини крава никад не прокисне, а и јабуке у њиовом ћилеру никад не труну. Свему овом ћудљивом фалисању крива је рђаво васпитање, као што и Павле Соларић пева:

Сви имамо ћуди своје, сваком своја драга;
Ако сносиш, пријатељ си, иначе сто врага ...
Благо груди, која људски воспитана дише!
Кад то велим, знам да многи, буд је тако, кише.
Но дај, ди је, ко се себи зловоспитан виђа?

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

IX.

Несташни дечаци.

Лаку игру удесили
Несташни дечаци,
Уска им је школа њина,—
А уски сокаци —
На брег! На брег!

У поље се заукали
Ка зеленом брегу:
Одавно им додијало
У школскоме стегу...
На брег! На брег!

У горици презеленој
Срце им се снажи, —
Ту им око лептирића
Шаренога тражи...
На брег! На брег!

Ту подижу — из прашине
„Најмилије“ дворе!
Прескачу их муњевито
Од доле, од горе.
На брег! На брег!

Ту ускличу поносито
Кол'ко шума вреди;
А „пролеће“ иза џбуна
Ћути — па их гледи...
На брег! На брег!

Гледи вазда умиљато,
Па им „срећу“ снажи:
У пролећу — среће доста —
Срећан — ко је тражи!...
На брег! На брег!

X.

Миле сељанке.

На посао лепи
Девице се дале,
Те кидају вољно
Зумбуле и лале...

О, сељанке драге!
О, пупољци лепи:
Кога ли ће стручак
Мирисом да крепи?

Питам их полако,
Питам их по реду;
Ал' пупољци рујни —
Лагати умеду!

О, врагови мали!
Девојане младе!
„Пролеће“ ће касти:
Оно — свате знаде!...

XI.

Роса.

Сјајна росо на шареном цвећу!
Ој, бисеру, на цветној челенци!
Челенка ти сретно“ војевала —
У венчани — у радосни венци!...

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ“ НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

Остаде нам наш општитош опет сам и поче да глади широки нацак и да загледа у дубоки цак. Ко чисто и верује — и не верује, да ће му кад год бити од хасне. Вури ти он њи под астал и поче опет да цвркуће... Случајно погледа на пенцер и опази 'нако у буцаку гомилу карата. Ха, баш бог да прости! Узеде их и поче да их размеће. А да, — дуго му време! Кад на једаред, свеће задрхташе, баш ко да неко пирну на њи и поче нешто да тутњи... Тутњи, Боже, тутњи... Сва пивара ко да се тресе. Трсе, Боже, тресе...

Хоп! Шкљоцнуше наједанпут врата и отворише се.

Аха! Ево их!

Боже, силна су чуда твоја...

Силество гарави ђавола утрча у собу. Све се прескачу, еве стрмоглавце!

А црни су, а гадни су, а страшни су, а бесни су, — ех, сад већ можете мислити како: кад је сирома општитош моро да зажмури...

Ево ти их управо к њему. Начичкали се око њега, па кезе своје шпицасте зубе... Једни опет општре криве рогове на брави од врата и чисто једва чекају да га сваки бар поједанпут боцне.

Општитош само ћути па их гледи — ал' се не боји! Јок! Кад сво ти једног најстрашнијег и најстаријег де се прогура кроз гомилу својих поданика и упути управо старкељи. Седне до њега и поче ђаволски да се смеши и да га пита:

— А који тебе анђо овамо доведе, бубо једна!

— Не лај!

Хи, хи, хи, хи! Почеше ђаволићи да се цере на то, и један већ хтеде, да га с леђа роваши.

— Даље, бедо, сад ћу те...

Хи, хи, хи, хи! Опет ови у смех, а најстаријем ђаволу мило... мило...

— Знаш ти шта, чича, хајде мало да се картамо!

— Па хајде! Мени је све једно. Само ко изгуби, тај да буде леман...

Хи, хи, хи, хи! Опет ситнеж у смех и један поче да члови од радости.

— Добро, — пристаде ђаво на погодбу — добро: ко изгуби да буде леман.

Играју се, Боже, картају се, Боже, картају...

Никако да изгуби који. Ђаволићи све се врзу око старкеље и гурају га у лакат; други опет све пире у свећу, само да га ма како забуне; а матори ђаво опет само тек по каткад намигне на њи. Они га разуму. Наједаред — их: општитош изгуби!...

Е те радости од ђавола, е тога смеја, е тога кезења — да ти мозак стане! Ко мушице сви полетише на њега и већ га дочепаше за лево раме оштрим канџама — ал': „почекај, Јанко, почекај!“

Наш ти општитош викну: „Терај, нацак, у џак!“

Ду, ду, ду, ду, ду, ду... Хало, хало, хало... Аха, све их сатеро... Е пиште, Боже, е врište Боже, е моле, моле — ал' не помаже ништа! Наш старкеља сад тек доби куражи, и то оне праве, и поче ногама да набија џак...

Е џиче, Боже, е превијају се ко змије — ал' не помаже ништа.

Још једареда заповеди нацаку, да их и тако у гомили промакља. Опет се овај њи налема по добро! Е сад, кад их је већ истуко на мртво име, отвори ти наш општитош пенцер са сокака и са четвртог боја поче да их истреса из џака. Истресе их помилице и седне опет на своје место, па поче даље да пијуцка — 'нако натенани. Кад мало по мало и свануло богме већ, а ево ти народа и војске, де се враћа са конака. Сви потрчаше пивари, да нађу — мртвог општитоша.

— Јест, мртав, роткве! Прогунђа Бајо задовољно.

Кад га живог опазише — скаменише се чисто!

Е ту ти сви око њега, па овако, па онако, па како је било и оно свило и Бог би све запамтио, шта му све говорише. Он им на то само показа свој нацак и џак, па ништа више.

Пуко глас тога стика још, да се нашо један општитош који је надјачо ђаволе и потуко их, и како тај општитош има нови џак и нацак и т. д.

Чује вам то и сам цар, цар Јосим, са велики бркови а мало брадом. Дозове ти он таки нашег старкељу и почне да га испитује. Кад му овај рече, шта је и како је, а цар ти на њега опоро: ћути, лажо једна, ти си кадар зар нацаком то да учинш???

— Зар не верујеш, царе? Овај на то њему.

— А ко би ти верово. Па де заповеди што нацаку, кад си кадар!

А наш ти општитош ни пет ни девет већ 'нако љутит повика:

— Хајде, нацак, терај у цак и цара и цареву војску!...

Хопс! — цар већ у цаку! Ду, ду, ду, ду... сатера ти лепо нацак и сву цареву војску!!!

— Аха, о'ш луцки! Поче чика Младенов да се свети.

Ту ти сиротани једва и једвице обрлате нашег старкељу да их опет пусти. Ал' сад — поклонише му се сви до земље. Ту ти цар — шта би друго — већ ома њега преда се, па му поче да нуди све на свету. Ал' наш општитош не заиска ништа друго, до то: да га ране ко што он хоће и да му даду „квартир" у — пивари.

„Гилт! — сви одма повикаше; и тако вам је наш старкеља живио још више година у сваком изобилију. Кад му већ дође „вагроб," а он заповеди ово: да га саране са цаком и нацаком. Тако се и збило.

Е — мој ти је општитош сад на другом свету, и то — у паклу!!!

— Шта рече? Зар и он у пако, а куд ћемо ми онда јао, јао. Упаде му у реч бирташица и поче да се крсти...

У пако богме! ал' зна Бог шта ради: посло ти он њега зато тамо, да мало провошти и туна „неверију." Кад он тамо — велики Содом! Ватра, ватра, па букти, Боже, — мислиш небо се запалило... Дим се опет помамио па неда човеку ни ока отворити, сво штипа... Ал' ништа зато, — уђе ти наш општитош опет унутра и дође баш до великог казана у коме се „најмаснији" грешници кувају.

Ту и нехотице погледим на цигане и опазим, како се Ливан — по изгледу „масни грешник"" — намргодио до зла Бога! Ко зна, шта с тим мргођењем признаје. Но, то ће и читаоци скоро да знају

Дође вам он дакле до великог казана и на чудо своје опази — баш оног маторог ђавола из пиваре, де сада меша лопатом по казану. Друге ђаволиће не познаде: ваљда их је збиља потуко, па су ово на небу нови, јер се ђаволи одвећ множе, па и дан данас; ал' му чудо, како и оног маторог да не испребија и не умртви!!! Наједаред — обазре се и ђаволина — јаој, ал' кад ти опази општитоша, ал' кад ти опази општитоша — са нацаком и цаком, са нацаком и цаком: а он ти вури лопату, па беж'... беж'... беж'... Општитош за њим, па за њим... Једва га достиже... Терај нацак у цак и ђаволе и казане! Опет ду, ду, ду, ду... од стика све готово. Ларма, Боже, — дрече ђаволи... Можете мислити како залармаше, кад је и сам св. Петар на рајски врати чуо. Остави ти он за један час рај и дотрча у пако, да види, шта је и како је.

Има шта и видити: све поремећено и полупано, а ђавола ни од корова! Опази ти он и општитоша.

— А шта ти, море, ту радиш!

— Па да шта ћу, кад су ме из гробља у пако послали. Ту га општитош мало боље погледи и повика напрасно: Та море, је си л' ти био са мном у пивари са оним другим?.. А?..

— Јесам, да како! А зар ти не знаш, ко је онај други.

— Па ко?

— Па лицем Христос! Ту поче св. Петар да са крсти и да метанише... И старац се на то пресави и поче да чита молитву. Кад је свршио, и он се прекрсти.

— А знадеш ли, море, ко сам ја?

— Па ко?

— Па св. Петар!

— Е, молим те! Па ти св. Петар? О, па де да ти целивам св. десницу.

— Хвала, хвала! св. Петар опет њему и узеде га за руку. Хајде сада у рај, то јест, само до рајски врата, ди сам ја чувар — ту му покаже од злата кључеве, које старац пољуби. Само до рајских, даље не смеш; а после ако те Христос прими — онда ћеш и рај видити. Хајде сада, ал' остави ту нацак и цак!

— Ајак! То не гилт!

— Враг тај општош! Промрмља опет чика младенов.

Опет св. Петар на њега, да, ко остави ту цак и нацак — ал' всује! Не ће, па не ће!

— Па шта ће ти море тамо тај пртљаг?

— Ал' си ти чудан, св. Петре, па ко зна ко ће још бити бијен!

Ту ти сви прснемо у смех, јер у напред знадосмо, да ће и сам св. Петар окусити — „благодјејаније." Премда је то, Боже прости, грех...

— Е па хајде, понеси, — ту опет св. Петар попусти — ал' хајде сад већ, јер се може и који „недостојник" ушуњати у рај.

Оду; а кад дођоше до раја — ту нашем општошу стаде очи од красоте!

— Ал' баш, Бога ми, мора да је красно у оном вилајету! Примети брат Андра и поче да врти главом...

— Е па да како! Поче и Тинчика да потврђује...

— Знаш, ја сам чуо од нашег поп-Јоце, то ми је казо баш ономад на јутрењу — рече онај други сремац — да се човек чисто „подмлади" у оној божијој красоти, и ја му верујем, јер он је баш добар попа. Хеј ала чита еванђелије!

— Ал' и јест! — прихвати брат Андра — чисто осећам

неку милину... Него не знам, што се баш не слаже с грци? То му једно вали! Ајак ја му не дам за право...

— А зашто не? — поче опет онај до њега — а зашто не кад су „грци" криви...

— Та ман'те се ви попе, тек је он попа, па му зато опет скидају капу. Е, гле! Поче и бирташица да га брани и на то поче опет да усекњује свеће.

— Јесте л' готови? А, веро парапасјакатанска! — започе торбар смешећки — манимо се ми тога, јер ено св. Петар још се бочи са општитошем, који и без допуштења хоће да се прогура у рај.

— Та стрпи се још мало, чича! Вели му св. Петар, ал јок!

— Ја хоћу у рај, па ма шта било! Шта ли сам скривио на земљи, кад ме не пушташ у рај? Гле!

— Та не могу, море!

— Та шта не можеш?

— Та кад ти кажем!

— Та шта, кад ми кажеш?

— Ето га ви'ш сад опет!

— Та шта ето га виш? Пусти ме, кад ти лепо кажем!

— Ајак!

— Хајде, нацаку, терај и св. Петра у џак! Рече и бист! Кад наједаред ево ти архангела Михајла.

— А шта ти ту, човече, радиш?

— Па ето чекам, да ме пусте у рај!

— Ја сам баш и дошо по тебе. А ди је св. Петар?

— Ево у џаку?

— Шта наопако? Таки га пусти и моли се, да ти опрости.

Св. Петар изиђе из џака и рече му: праштам ти, јер не знаш, шта чиниш. Општош га пољуби у руку и оде — у рај.

— Ето вам, тако је и сирома св. Петар награјисо. — Тако довршци кума торбар своју повест и поче опет да пуни чаше.

— Дакле тако? О мај, ви'ш, па онај браца баш протеро сву ђаволштину! Рече младожења.

— Е сву, врага! Има ђавола и дан данас — колико год хоћеш. Зар мислиш, да их је један видио!

— Е, веровати опет и у ту лудорију! Узвикну онај други ћуталица,

— Добро, добро, говорите ви што год хоћете, тек ја то само знам — започе опет торбар — да сам у пекаровој воденици пре неколико година витлао се са сотоном. Од оног дана и јесам шантав. Ништа свет не верује; ал' — видићемо већ.

Ту га чика Младенов озбиљно погледа и рече:
Ма, кумашине, де тако ти свеца, како је то било!
— Ево, како је!

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

58.

Моли Бога Ашин-пашиница,
Моли Бога да роди девојку,
Лепо би јој име наденула,
Лепо име: мила Умиљанка.
Бог јој дао родила девојку,
И лепо јој име наденула,
Лепо име: мила Умиљанка!
Па је дала мила стара мајка,
Па је дала месту Сарајеву,
Да је ујне уче веском вести,
А ујаци ситном књигом писат'.
То не прође три године дана,
Три године и три полутине.
Књигу пише мила Умиљана,
Књигу пише својој старој мајци:
„Ој старице, моја мила мајко —
Купуј мени руво сарајевско,
К'о што носе каде сарајевске:
Калпош-капу плетену од злата
Кумер-куши од сувога злата:
И колајну везену са златом,
Те ми шиљи месту Сарајеву.“
Књигу гледа Ашин-пашиница,
Књигу гледа, и мило јој било,
Шиље руво милој Умиљанки.
То не прође ни година дана,
Ни година а кам' полутина,
Књигу пише мила Умиљанка:
„Ој старице, моја мила мајко!
Куга мори Сарајево бело,
И мене ће уморити младу.“
Књигу гледи Ашин-пашиница,
Књигу гледи у лицу пребледи,
Баш канда је грозница ухватила,
Па дозива Ваистину слугу:
„Ваистино, моја верна слуго!
Ватај коње у лаке кочије,
Да идемо месту Сарајеву;
Куга мори Сарајево бело,
И моју ће милу уморити.“
Вата коње Ваистина слуга,
Вата коње у лаке кочије,
Па пођоше с Богом путовати;
Кад су дошли усред Сарајева,
Умиљану носе на носила,
Умиљану куга уморила:
Напред прате паше харем-паше,
А острагу каде и спаније,
Напред носе грану јоргована,
А острагу стручак мајорана.
Ал' беседи Ашин-пашиница:
„Чиј је голуб? Жалосна му мајка!“
Ал' беседе млади носиоци:
„Није голуб него голубица:
Долетила из земље незнане,
Да је ујне уче веском вести,
А ујаци ситном књигом писат!“
Ал' беседи Ашин-пашиница:
„Богом браћо, млади носиоци!
Сметните је на зелену траву,
Да се мајка бар мртве нагледа
Кад се није нагледала живе.“
То јунаци Бога попримише,

Метнуше је на зелену траву;
Клече мајка јаде јадовати:
„Умиљана, моје чедо драго,
Умиљана, чедо умиљато,
Камо тебе руво сарајевско,
Ко што носе каде Сарајевке:
Калпош-капа плетена од злата,
Кумер-кушли од сувога злата,
И колајна везена са златом?“
То изусти па и душу пусти.

Лепо су је браћа оправила,
У један је сандук саранила,
И у једну раку закопала,
И на раци прозор оставила:
Један прозор откуд сија сунце,
Други прозор одкуд ветар душе,
Трећи прозор откуд киша пада.
Киша пада па им лице спира,
Ветар душе па и промаује,
Сунце сија па им лице суши.

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Истина, да је ракија лекарија, али она ће постати отров у телу, као и свака друга лекарија, кад је непрестанце употребљујемо.

Човек, који хоће да одржи своје здравље, не сме у век потпомагати природу вештачким средствима. То н. пр. стоји, да млеко има свију састојака, што их и крв има; али кад би хтели да препитавамо човека само млеком, то би они органи, које му је природа дала, да може тврђа јела варити, тако олабавили, да би се са њих разболео на смрт. Човек је здрав само онда, кад даје природи да она свој посао сама врши; ако сувише потпомаже природу, то ће је утарожити. — Тако је и са пијењем ракије. Који кад и кад потпомаже природу онде, где она потребује помоћи, тај чини нешто са свим уместно; ко је пак потпомаже онде, где природа сама себи може помоћи, тај шкоди себи. А то на жалост бива врло често, и то је извор све несреће. Незнајша, који искуси да ракија помаже варење, мисли да ће сила добра учинити, кад у век притиче желутцу у помоћ; али се он вара. Тим се желудац олабави и научи, да само после ракије излучи сока за варење. И онда човеку, хтео не хтео, постаће ракија права потреба.

8. Ко је привикао свој желудац, да само онда излучи сока за варење, кад га раздражи ракија, томе је варење поремећено. Несретник такав није више у стању, да свари јела, ако не пије ракије. Ну слаби желудац слабиће том навиком све више и више; што је доселе мање ракије требало, да раздражи желудац, то

сад треба све више и више, док на послетку не постане из тка човека — древна пијаница.

Добро ће бити, да познамо мало из ближе страшне последице пијења ракије.

Стање пијанога ваља добро разликовати од стања праве пијанице. Пијан је човек узео алкохола у себе; алкохол пређе у крв, с њоме дође у мозак и раздражи живце. Живци срца покрену се и проузроче силно куцање срца и била. Крв јури по телу и устреми се према мозгу. Тиме постају разни заплети у мозгу, варнице севају пред очима, уши зује, у глави несвест, због чега ход постане несигуран, кожа и очи поцрвене, кожа се јаче испарава, делатност плућа постане снажнија, а дисање брже и краће, ћуд се изопачи и пређе у гњев, расуђење се помрачи, и пијани уобрази себи, да је он најјачи на свету. Ако пијан човек још и даље тера, то расту ти појави и несвестица, најмања препрека ће учинити, да посрне и падне, тако да се не може најзад ни подићи, па шта више не може ни седети, док и са свим не клоне и не постане за све равнодушан. На послетку овлада њиме немиран сан, који ако дуже потраје, доведе несрећника опет себи, али ће се он пробудити са свим слаб и изнемогао и у ономе расположењу, које је довољно познато под именом мамурлука.

Тако бива са сваким оним, који се једном сувише ода каквом опојном пићу. Стање је то недостојно за човека, често је отужно и гадно; али до тога може да дође и најневинији који пут. и то баш с тога, што није пијаница. О томе стању управо и не говоримо ми овде, јер оно нема ништа са препијавањем, него је само плод лакомислености, разузданости или неваљала друштва. Честит човек, који је једном дошао до тога, добро ће учинити, да стресе са себе свој телесни мамурлук хладним купатилом, а свој морални мамурлук заветовањем, да ће се тога клонити у напредак.

Друкчије је пак стање праве, древне пијанице, и сматрање тога стања спада овамо у нашу ствар, јер на жалост највише пута бива, да је оскудна и рђава храна узрок, да се човек изопачи и постане пијаница; а у век је уз праву страст за пићем и болешљиво стање, по коме не може желудац да свари чврста јела.

Једном речју: Ко је навикао свој желудац да само онда ради кад га ракија надражи, тај је већ ударио темељ даљем пијанчењу и бекријању, тај иде да постане права пијаница. До душе и у имућнијих људи бива често, да се предаду тој навици: али

ту није опасност тако голема. — Ако богатар дође и доцније до увиђавности, ипак има доста времена и особито прилике, да се поправи и да заглади све. — Он почне да узима место чврсте хране течну, лако сварљиву храну. — Он једе мало, али лако сварљива меса, и са зачином лака поврћа, па једе по својој вољи и других јела, која помажу прохтев и варење. Ако није одмах по јелу оснажен, то има времена, да почека, док се храна не претвори у крв. Он ће се одморити после јела, па ће се мало и прошетати, да добије воље к јелу. То су све добра средства за бољи прохтев и снажније варење, па нека се богатар одао и тако јаком пићу, да му је то и нашкодило штогод желуцу, ипак ће му та и тима подобна средства одмоћи, а и помоћи. Није врлина и уздржљивост узрок, што је међ имућнима мање пијаница, него међ сиротињом, него то чини надокнад, који им је вазда при руци, те да се излече. Бива по који пут, да имућни, кад пострадају и осиромаше, постану и сами древне пијанице. — Душа ваља, то се извињује речју: Очајање; али је по највише нешто са свим друкчије: он постаје пијанцем, што нема сад више оних средстава, који му прије беху при руци и који га спасоше од судбине.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта
од Л. А. Томановића.

(Наставак.)

Ришњани су узор-православни Срби! Ал' има нешто што ће ти немило српско чуство дирнути у Рисну, то је, да неречем робовање, крајње понижење женскога пола. Докле ће се Ришњани као ноћег себи неравног својих жена стидјети? Докле ће жена у кући бити слуга и ништа више? Докле ће деран пружати руку да му је љуби невјеста, што би му мати могла бити? Докле ће се жена крити и зазором тек кроз Габелу пролазити? Докле ће бити допуштено, да ђевојке тек страстне седмице и то ноћу само храм божиј походе? Докле ће сви ти и други турски барбаризми лијепу киту српских врлина што у Рисну цвјета грдити, докле? Док наступи садашњи нараштај што се једнако развија у српској рисанској школи, ће два српска учитеља до преко осамдесет српске дјечице изображају, и то помоћу фонда што га Ришњани установише — слава Ришњанима! —

У првим вјековима христијанства Рисан је био столица римских

епископа; а већ год. 1626 Фарлати у Рисну ненаоди вего 80 (породица?) западне вјероисповједи, православне 150, а Турака млого више. Но по свједочби истога, који нехтједоше турски јарам носити, преселишесе у Истрију, што ће бити сигурно тај остатак римски, пошто православни нијесу знали који им је јарам тежи, млетачки ил' турски. И тако данас наодимо једну само римску породицу у свему Рисну.

Огромне развалине на једној главици што над свим Рисном господари само с једним путићем приступној, свједоче нам оданшњу умјетност и стратегичност турску, с којом су под бијесним ногом уздржавали оно што би неправда и насиље отело, а исто целатске руке утекло...

Између Рисна и Пераста лежи мали манастир Бања на једном лагано уздигнутом китњастом брежуљку, што се уз голе грбе приснонио. Ни историчке успомене ни богаштина манастирска не дају нам прилике дуже о њему говорити, него да су га уздигли Ришњани, а да се са милостињом уздржо.

На десну од Рисна к Морињу треба да завиримо у „Спилу,“ пространу пећину, у којој се може лучем одити у нутра далеко управо до једног језера, ђе љети иде млад свет и воде захлади, кад ту дође да се провесели. Ову пећину иду и странци гледати, ал' нема што радити са једном пећином изнише манастира Драговића у Далмацији, коју сам походио. То је округла и висока пећина; из неба јој вису такви мосури и у толикој количини да смо двоица узалуд између њих голубове плашили, јер ту цијела јата станују, до чим су друга двојица с натегнутим пушкама стојали и хитцима на њих мећали, — све залуд, јер се згоде између мосура крију, и тек што би нас невина голубчад и наше каменовање и хитце гучећа прекорила — тај протест праведе против неправде, права против силе, још ми у ушима звучи...

— Нема ништа овако; него их ви два плашите ил' каменом ил' хитцима; а ми ајдмо Лазо ка вратима, па кад видимо да лете к нама онда ћемо „суплаете“ на батинама раширити, па еда тко којега притиснемо; — рече ми О. Симеон, тако весело хитајући к вратима, која су врло мала била, као да већ у рукама држи којег голуба.

Одосмо ми на врата са батинама и „суплаетима,“ — тако је звао отац Симеон један свој стари вас у крпама капут, — а унутра стадоше она друга двојица каменьима зипати по пећини лармајући као да се ђаволи легу...

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Звездана.

(Народна приповетка.)

(Свршетак.)

Кад ал' у јутро преко ноћи израсто велики бор, грање му ударило под облаке, силне тице певају, те пробуде царевића. То је њему врло мило било па учини опет велико весеље. Кад је весеље прошло, опет стане царица око њега лиле миле, да он посече то дрво, јер јој прави велики лад, невиди ништа у собама и тако га стане непрестано наговарати. Царевић нема куда, већ да јој се не замери пође сутрадан да гледи како ће га сећи. Кад су до полак пресекли, отвори се као врата и из њега изађе Звезданка. Чим је спази царевић, потрчи јој у наручја, па је стане питати како се то чудо збило. Онда она њему стане приповедати, како су њу оне две девојке што су скупа шњом биле, туриле у бунар, само како би она за те пошла. Кад је он то разумео, дадс он прву своју жену убити а са Звезданком се венча. Шњом је царевић врло сретно живио неколико година па му роди близанце златни коса. Тада царевић учини велико весеље на ком ће крстити дете.

У тај дан баш дође неки просјак па заиште да преноћи код царева двора. Царевић, онако весео каже да може да преноћи. Кад је ноћ настала узме стари а то је био отац Звезданке који је свуда тражио, да јој се есвети, нож, па од собе кроз собе док не дође и у њену собу те закоље близанце, па тури нож њојзи под главу те изађе опет кријући се напоље да спава. Кад у јутро бео дан освануо, пође царица по обичају да децу загрли, кад жалосна деца сва у крви огрезла. Она сирота стане врискати, те се сви скупе, па и њен отац дође да види шта се догодило ко бајаги. Сив стану плакати, царевић хоће да полуди од жалости за децом. Стану питати које закло децу, али нема никога, онда ће стари просјак рећи: послушајте мене људи: у кога се нађе нож крвав, тај је њи заклао, те они у тражење, и збиља нађу ножеве под главом царичином. Она се стане свакако клети, да није, али царевић од велике туге да јој очи ископати па онда њу и децу метне у једно буре па га упрегне на 6 волова и старога метне као волара да их баци у море. Стари узме камџију, потерај управо на море, па повикне воловима: ајс! али волови нехтедоше већ одоше сту! па мога старога на рогове па шњим у море хип, а они се врате сами натраг. Кад су ишли кроз неку шуму наиђу на поток, те се о камење разбије буре и деца и царица испадну напоље. Сад она стане Богу благодарити да је жива остала, па стане прати очи од крви, кад ал' она прогледа. Е сад није знала од весељм, шта да ради, али пану јој деца на памет те стане их прати од крви кад ал' и они оживе.

Сад се наново помоли она Богу, благодари му што је опет прогледала и што су њена деца оживила па пође кроз шуму те доспе у једну велику механу. Ту си узме собу где ће са децом становати.

Чудо јој беше што су се тако сви ужурбали, па запита шта је то, ко ће доћи. Онда ће одговорити механџија да ће доћи царевић са великом војском што иде на непријатеља па зато су се ужурбали. Царица брже боље полега децу спавати, а ону јабуку што је од њега добила узме себи. Непроће дуго ал' ево ти царевић љутит иде на коњу а за њим силна војска.

Сви се око њега окреташе, ал' највише царица те овамо онамо и тури она њему јабуку у џеп па се мало даље удали. Кад су се сити најели пође царевић на чело војсци, али га сустави Звезданка велећи, да је њој неко јабуку украо. Сви се мргодише како да она то сме говорити, али он каже: лако је вама се разговарати и мргодити, и шта ти ја знам, сам ко му драго био мени је украдена венчана јабука и ви несмете ићи док се не нађе у когаје. Сад стану сви тражити кад ал' јабука у џепу царевића. Ето видите да је неко украо. Како сте ви смели па још као царевић. Он се стане изговарати да незна ко му је метнуо јабуку, онда ће она рећи: били било право да ја теби ископам очи као што си ти мени дао ископати, јер ја нисам моју децу заклала као год што и ти ниси јабуку украо већ их је заклао мој отац, онај просиак што је казо да сам ја. Царевић кад је упозна загрли је, стане од радости плакати и молити за опроштење, децу узме на руке изљубих па даде велико веселье учинити као се нигда видило није а војску врати натраг.

У Дубици прибилежио од Благоја Вревића

Мојица Хрваћанин
Србенда.

О трећој омладинској скупштини.

III.

(Устав омладине српске. — Извештај годишњег одбора. — Зашто не излазе омладинске књиге. — Беседа.)

(Свршетак.)

У важније предмете, што су на овој скупштини предузимани, спада свакојако и извештај годишњега одбора, који је поднео скупштини брат Глиша Гершић, и то у дугом и лепом говору. Али нису била сва факта лепа, која нам је набројао. Он се понајвише тужио. Тужно се, што се омладина слабо одазвала на позив одбора, да се у сваком месту образује месни омладински одбор; тужно се, што „Зора," „Преодница" и т. д. не дадоше извештаја о целом своме досадањем раду; тужно се, што се ни-

штеници, лекари и народни учитељи нису ни мало одазвали на позив годишњег одбора, да се склапају дружине ради чувања и неговања здравља народног; а тужио се напослетку и на то, што за омладинске књиге нико не шиље прилоге. Што се ове посљедне тужбе тиче, нека нам се не замери што ћемо рећи, да је наше уверење, да је нешиљању умних прилога за омладинске књиге ако и не једини, а оно бар поглавити узрок тај, што се прилози ни најумереније нехонорирају. Узмите досадање омладинске књиге, пак ћете видети, да су скоро све чланке у њима написали сиромашни ђаци скоро саме стипендисте. Писати и радити за хонорар — то не значи бити користољубив, и то не стоји ни у каквој колизији са патријотизмом, јер онда не би био патрнјотичан онај народни учитељ, који служи за плату; онај свештеник, који из љубави према народу својем не попује бесплатно; онда неби било омладински бити лекар а примати од излечених болесника награду; онда би сви званичници код народних завода ваљало да служе без плате, — или зар само писци и списатељи треба да се зноје и да раде, а да им тај зној ни залогаја хлеба не пружа? Да је ово узрок оскудици у саставцима за омладинске књиге види се из тога, што је баш ових дана годишњи одбор позвао писце да шиљу чланке за „Календар“ омладински, које ће „на захтевање“ и награђивати. Само би канда још ульуднпје било, да се не каже „на захтевање,“ јер који писац неће награде тај нека изречно то каже, јер ту не стоји тако скромност на путу, а друго све ваља по могућности награђивати. Омладински новац, који се с дана на дан умножава, и док је омладине неће се утаманити, намењен је на племените цели, од куда ће бити користи по народ. Па сад питамо шта ће бити корисније, или да тај новац лежи мртав у штедионици, или да се претвори у живе књиге, које ће се раширити по народу и учити га? А да су напаћени писци ипак родољубиви Срби, то се види и из тога, што би сваки писац за оно време док студира и пише који састављак, другим путем, па ма писарским начином, заиста много више новаца могао заслужити него што ће изнети онај хонорар, што га буде добио за свој труд, дангубу. и — ноћгубу.

Тај исти дан, кад је на скупштини довршена дебата о уставу, и кад је донесен споменути извештај годишњега одбора — била је у вече у позоришној дворани — беседа. Беседа је била, да се изрази обичном фразом беседских референата — сјајна. Али знате л' како сјајна? По оделу и накиту лепих играчица. С некојима се само од њих могао човек тек онда разговарати, ако је имао покрај себе немачки и француски речник. Тешко ће то ићи докле омладина не постигне своје намере. — Писац ових редака био је тако сретан, да је суделовао на овој беседи, читајући састављак: „У обрану женскога света.“ Искрено рећи, састављак је тај био намењен, да се чита пред — новосадском публиком, а случајно је доспео пред — бечкеречку. Толико

у одговор „заставином“ извештачу, који држи, да споменути састанак „није био баш сасвим згодан за ову „беседу“ јер је и сувише браћа оне мане, које су се овде у највећем степену показале. Суделач је држао, кад је састанак писао, да и женска омладина свуда онако напредује у поносу народном, у разумевању тежња омладинских, као што то чине сестре наше у Новоме Саду. За то велим да је омладински задатак тежак а посао мучан: Omnes poenarum facies hic labor unus habet...

Брат Глиша Гершић је онако неприправке говорио о развитку и напредовању народа. За усклике и тапшање немојте ни питати; чуди се како нису попуцали зидови и провалио се спод.

Сестре Е. Беланова и Сида Велисављевића одсвирале нам по један вештачки и по један српски комад на гласовиру. Онај вештачки можда је био уметнички лепши, али бадава је то, кад српско срце има мало друкчију науку о хармонији, него што је западне естетике тешу и кују; српски комади изазваше бурно тапшање, а вештачки беше доста званично примљени. Брат А. Јанковић нам је свирао саме српске народне песме. Тај је погодио у нишан! Баш у срце. Ашер и Бетховен су нас дирали, али Корнелије Станковић је баш узео жеравицу и претиснуо на наша невина срца. За то су онако горела.

На овој је „беседи“ суделовао не само бечкеречки, него и панчевачки лик. Ликови су се владали, као што је приликовало. Певали су нам сваки по две лепе песме, које су се морале на жељу раздрагане публике и поновити. А брат Јова Крстић певао је уз тиху пратњу гласовира две руске песме: „Не искушај“ и „Сомнение,“ али тек што је испевао, већ је публика заборавила, те је навалила на певца да јој једанпут пева, а он је опростио рђавом комплименту, те је публици по вољи учинио. Живио наш честити брат Крстић, којем имамо много да захвалимо и на другом нечем! Он је био председник одбора бечкеречке омладине, те је највише труда имао око дочека стране омладине. А ко ваљаног родољуба знаће га сваки и по томе, што је пре кратког времена дао 100 ф. на народно позориште.

Беседа је трајала од суботе до недеље, јер кад се разиђосмо осванула је већ света недеља. Тај дан после подне био је посљедни састанак треће омладинске окупштине

Сада да видимо шта је и на тој последњој седници рађено. Изволите читати даље!

И. Огњановић.

Српско народно позориште.

У понедеоник 30. септембра: „Вежбање за брачни живот.“ Шаљива игра за једну особу. Написао Р. Жене. Прерадио Ј. Ђорђевић. За тим: „Лудница.“ Шаљива игра у једној радњи по Десалијеру. На после: „Доктор Робен.“ Шаљива игра у једној радњи. Написао Пр-

марај. За српску позорницу прерадио Ј. Ђорђевић. У првом је комаду М. Гргурева имала лепу прилику, да покаже, да је за шаљиве игре као створена и да је за ове две године, од кад је не видесмо, лепо напредовала. Нека тера и даље тако, па ће бити дична међу сејама својима. У другом се комаду највише допао Рашић, који је и по изгледу и по говору и по свему такав луда био, да су му многе луде могле завидети. У трећем је комаду представљао Герика Телечки и можемо рећи, да је веома вешто играо кад се оно у старог доктора прерушн. Много му је мање испао за руком онај део улоге, где казује Мари како му је срцу мила и драга, кад га она својим говором занесе, очара. У том призору треба да покаже више ватре, већег одушевљења. Најпосле при крају био је и сувише пијан, и то и онда кад није требало. Герик, истина, ваља да се претвара као да је пијан, али само дотле, док на њега пазе, а чим то престане, престаје и његово пијанство. Телечки је дакле погрешио, што је и онда пијан био кад на њега од суделача нико и не пази. Тиме је пажњу на себе свраћао онда, кад би публици ваљало да пази шта се на позорници збива.

Света је на престави било у приличном броју.

У уторак 1. октобра; „Луција Дидјерова.“ Драма у 3. радња од Батија и Фиса. С француског превео Бранко Рајић. Комад је овај публика јако ладно примила. Узрок је томе нешто и сам комад, а нешто и лоша игра глумаца. Не иде то нашем свету у главу, да се износи на позорницу како жена гази свој образ и поштење а да спасе част мужа свога. Таке се ствари радо не гледају и ако смо иначе у многоме злу огрезли.

Света је у средњу руку било.

У петак 4. октобра: „Карло XII. на острву Рујану.“ Историјска шаљива игра у 4. радње. По енглеском од Ј. Планчеа превео Л. Телечки. Што је публика у непрекидној доброј вољи била, највише се има захвалити Телечком, који је Мукеболда тако добро играо, да га слободно може узети као једну од својих најбољих улога. Званична важност, која се даје и најнезнатнијим ситницама, нашла је у њему верног тумача и живог представљача. Уз Телечког се најбоље показао Ружић, који је као Брок публику често насмејао вештом игром својом.

Света је у средњу руку било.

Загонетке.

Од Ђ. Р.

2.

У Српке ме тражи младе,
Која за стид знаде;
Побратиме,
Не тражи ме
Там' ди гњева
Израз сева.
Док је мене, ох животе,
Сладак ли си ти!
Нестане л' ме — онда
С Богом радости!

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Србске књиге.

ПСАЛМИ ДАВИДОВИ. Попут србскијех народнијех пјесама спјевао их по светоме писму Ог. Утјешеновић-Острожински. У Бечу. 1868. Из тискарне А. Сомера. На 8-ни, XII. 1. л. 324. стр. У књизи су штампана: разјасњена, имена предбројника и кључ за читање ћирилице ради читатеља, који су се више обикли латиници Стоји 1 фр а. вр.

СВЕТИ САВА први српски архијепископ и просветитељ народни. По Доментијану написао Александар Сандић. II. књига за народ. У Новом Саду 1869. Издаје платонова штампарија. На 16-ни 38. стр. Књижици је додан на дрвету резани лик св. Саве. (Ово је прештампано из календара „Годишњака“ за 1869.) Стоји 20 н. а. вр.

ЈУГОСЛАВЕНСКО ПОМРАЧЕЊЕ ИЛИ СМРТ КНЕЗА МИХАЈЛА. Написао Љубомир Даниловић. У Београду, штампарија Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 76. стр. Стоји? (Ово је прва пола, а друга ће изаћи до нове године.) („Вила.“)

СРБСКЕ ПЕСМЕ ЗА ГЛАСОВИР ставио В. Ј. Хлавач. Број: 3 (Сањарија). У Вршцу. На 4-ни, 13. стр. (Песме су посвећене „његовој светлости Господару Милану Обреновићу IV. кнезу србском.) Стоје 1. фр. 20. н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Руже и трње. Прилози за домаћу педагогију одраслији Српкиња, од Ђорђа Рајковића. (Свршетак.) 11. Маленкости. 12. Прошлост и будућност. 13. Скромност. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. IX. Несташни дечаци. X. Миле сељанке. XI. Роса. — У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота од Јована Грчића. (Наставак.) — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: Звездана. (Народна приповетка.) (Свршетак.) — О трећој омладинској скупштини. (Устав омладине српске. Извештај годишњег одбора. — Зашто не излазе омладинске књиге. — Беседа.) (Свршетак.) - Српско народно позориште. —Загонетке.—Библиографија.

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 32. У НОВОМЕ САДУ 20. НОВЕМБРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на пô год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПЕВАЊЕ И МИШЉЕЊЕ.

(Једна панорама из наше лепе књижевности.)

I.

Још у најстарија времена песнике сматраху као нека виша створења, која ми прости смртни нисмо у стању да разумемо. Песници певаху оде Боговима и краљевима; опеваху зору и славуја и сравњиваху њихову лепоту и милину с лепотом своје драге. Прости смртни слушаху их и дивљаху им се, увенчаваху их ловорикама, дизаху им храмове и споменике, а песници певаху или плакаху — као славуји на ружи — неосврћући се на потребе оне гомиле, што губљаше своје време и свој новац читајући њихове створове. Шта је њима стало ма до чијих потреба? — Они тражаху бесмртност. Такав рутинерни поглед на песништво и песнике задржао се вћином и до данас и ако сада песницима недижу храмове. Вера у дуализам човечије природе, која је била опште распрострањена, особито је потпомагала таке погледе. С развитком науке и песништво није се могло уздржати на тој висини, на коју га је поставило људско незнање. Јави се критика на песништво. Ја немислим да овде причам историју критике, а није ни потребно. Први наши критичари беху људи васпитани у школи философа идеалиста — критици естетичари. Убеђени да је сва васпјона остварење једне апсолутне идеје, философи идеалисте и у свакој појединој појави у животу налажаху остварење какве апсолутне идеје. Доследно томе и критици естетичари поставише „вечите непроменљиве“ законе за све предмете у којима је по њиховоме мишљењу остваравана апсолутна идеја о лепоме, која је „урођена“ човечијем духу. Потчи-

нивши песништво вечитим непроменљивим законима, који су суштаствовали само у њиховом измајсторисаном мозгу: они су га истина скинули с недомашне висине, али су у исто време оковали лепу књижевност. Ово је узвишено, а ово је страшно; ова драма нема три јединства, а овом карактеру требало би још ово да се придода па да буде трагичан и т. д. и т. д. При таком „рецептурно-апотекарском" критиковању (као што га назва творац руске реалне критике Доброљубов) све је добро само ако су испуњени вечити непроменљиви закони, необзирући се на живот и потребе човека и његов сувремени развитак. А да ли су естетичарски закони о лепоме заиста вечити и непроменљиви? Да узмемо овај пример: У шекспирском „Отелу" претставља се борба страсти љубави и ревњивости. Отело воли страсно своју жену а подозрева је да му је неверна. Његов је положај трагичан. Ревњивост надвлађује љубав, он убија своју жену и убија себе. Његова је смрт трагична. У веку у коме је живео Отело, када наука још не беше кадра да упитоми оне дивље страсти, што их породи варварство средњег века и кад се на жену сматрало као на ствар створену за човеково уживање — у то време положај и смрт Отела беху заиста трагичке појаве. А шта би било кад би ко у каквом данашњем образованом друштву, где се женскињу признаје њено човечанско достојанство и где је ништа непринуђава да воли онога кога неволи — шта би било, велим, кад би ко то наумио да претстави човека у отеловом положају? Би ли такав човек био трагична особа? Ја мислим да ће се сваки са мном сагласити да би тај човек био прост зликовац кога би се сваки образован човек гнушавао. У средњем веку Отела правда његова силна страст, али у XIX веку наука је доказала да сва нравствена страна човека зависи сасвим од његовог умног развитка и данашњи Отело доказао би само, да га се није дотакла сувремена наука. Сувремена наука непризнаје да су извесне страсти урођене човеку још од колевке као што су му н. пр. урођене црне очи или велики нос; тако исто непризнаје „слободну вољу," независну од околности у којима човек живи и васпитава се; па с тога непризнаје и сву естетичарску теорију о „трагичном моменту," која је основана на „борби страсти" у човеку или на борби „страсти и дужности" и на „кривици" трагичног јунака, створења одареног „слободном вољом."

Ево још један пример о „узвишеноме." Најучевнији од наших критичара естетичара др. Андрејевић у својим „Естетичким одломцима" наведе за пример узвишеног неколико стихова из песме Јакшићеве: „Невеста Пивљанина Баје:"

„Свијет дршће, васијона цела
. . . . . .
„Па да захте промисао вечна
„Сруши̇ће је у шаку пепела.“

Узвишено је ту код естетичара величина снаге вечног промисла — Бога, која је кадра да сруши целу васијону у „шаку пепела.“ Реалиста место да тражи у тим реченицама апсолутну идеју — узвишеност, просто анализовао би мисли, што су у њима изречене. Мисао је: цела васијона дршће од страха, да је Бог не сруши у шаку пепела. Кад би то казао какав грчки појета о Зевсу олимписком, то би сувременом критику био материјал да оцени какве су лажне појмове имали стари Грци и о Богу и о васијони. А кад то говори сувремени песник онда или он са својим појмовима о Богу и васијони није даље отишао од стари Грка, или је то просто „појетска бесмислица.“ Мисао је апсурдна или управо то се може само казати, али не замислити, а овамо естетика налази да је то узвишено! Као што смо показали на та два примера, тако стоји с целом науком о лепоме, а то с тога што је лажан цео темељ на коме је она подигнута. Тај темељ — то су познате метафизичарске „урођене идеје.“ Естетичари постављајући по своме ћефу „a priori“ да су човеку „урођене“ неке апсолутне идеје, које су Бог зна одкуда запале у његову душу, доказиваху да је и идеја о апсолутно лепом урођена човеку независно од његове природе и његовог развитка и независно од форме у којој се та идеја појављује. Стојећи на таком лажном основу они доказиваху да су све лепе вештине постале, што је човек тежио да оствари идеју о лепоме у идеалу — да допуни природу. Јадни људи! Уображаваше да они допуњавају природу, а овамо сав њихов рад беше тек слабо подражавање природи. Ради доказа да наведем само један пример, који спомине Писарев. „Сваки зна, вели Писарев, да је најсавршенија форма појезији драма; тако исто сваки зна да се све драме па и драме Шекспирове приближавају к истинском животу само онда кад се играју на бини; сваки зна да само чувени глумци могу да играју шекспировске улоге као што ваља, т. ј. нужна је цела нова струка вештине, нужни су: ум, таленат и образовање само за то, да се разуму и да се коментирају бледе слике с природе. Разуме се коме су још ауктoритети: Аристотел, Хегел, Куно Фишер и други метафизичари тај ће нечувеном продрзљивошћу називати ђенијалне створове шекспирове бледим сликама са природе и проглашавати сву естетику празном измишљотином. Но људи науке доказаше необоривим основима да су метафизичарске теорије о лепоме

празна измишљотина. Човек није кадар да попуњава природу нити је икада томе тежио, већ је — цртао, резао, певао — стварао оно на што су га покретали спољни упечатци — што га је занимало у животу. Кад су шуме, реке, брда и долине били пуни богова и богиња, кад су људи у сваком појаву који нису умели да објасне природним путем видели вишу силу — тада су постале: „Илијаде," „Одисеје" и подобни производи детињског људског ума. Кад је царовало „право јачег," кад су господа „ритери" проводили свој век убијајући друге људе за своју витешку славу и за осмејак какве лепе госпе — тада је остала романтичка поезија с њеним трубадурима, бардима и другим певцима ритерства. Кад су Турци уништили српску државу, тада се почиње цео низ јуначких српских песама, који се продужава и до данас. А кад се у Шумадији подиже монархична држава тада су се почеле јављати оде и химне владарима и великашима: на дан рођења, на какав велики празник, на дочек, на смрт и т. д. што траје и до данас и што пређе није било. Једном речи види се очигледно да су људски производи сасвим зависили од околности у којима су саздани. Људи су писали свој живот, своја убеђења и осећања и своје потребе. И не само да се нису ваза обзирали на „вечну лепоту" већ су често газили и своје човечанско достојанство и своје поштење само да се улажу каквом крвожедном ритеру или каквом силном великашу. То је резултат, који се потврђује свом историјом лепих вештина, а поглавито лепом књижевношћу.

Критичари реалисте непитају никад, да ли је какво дело написано по свима вечитим непроменљивим законима о лепоме, или да ли је идеји дата естетичка форма, која јој по „рецепту" припада. Место свега тога реалисте просто узимљу садржину предмета и њу анализирају. „Само садржина, вели Чернишевски, достојна пажње мислећег човека, кадра је да спасе вештину од прекора, као да је она некорисна забава, што она заиста врло често и бива. Вештачка форма неће спасти вештачки створ од презрења или осмејка сажаљења, ако он важношћу своје мисли није кадар да одговори на питање: је ли било вредно забављати се таким беспослицама? Некорисно нема права на уважење. Човек је сам себи цел; но дела човекова морају имати цели у његовим потребама, а не у себи самима." Из тога се јасно види шта захтева наука од лепе књижевности и од књижевника. Од књижевности се чахтева да доноси само оно што је заиста корисно друштву, да претреса и подиже сувремена питања, да претставља истински живот народни са гледишта сувремене науке, једном речи да је

по мислима и осећајима својим с у в р е м е н а. А књижевник је дужан да разуме живот људски са свима разностручним приликама, што их живот ствара; да разуме потребе које се рађају у животу и да уме да одговори на питања, што их живот задаје сваким тренутком. А то може само човек са с у в р е м е н и м образовањем.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XII.

Ласте.

„О д и б р ж е, М и л ч е, о д и:
Д о ш л е с у н а м л а с т е!“...

Мило дере тако зове
Милога другара,
А нана их с малог прага
Погледима кара...

„О д и б р ж е, М и л ч е, д а в и ’ш:
Д о ш л е с у н а м л а с т е!“...

Дотрчаше, превесели,
Па под стрејy гледе;
Ал’ им радост махом клону —
Код ластине беде...

Тужна песма тице миле
На срце им сиђе;
О, како ли — „п о р у ш е н о“ —
Гњездашце оближе!..

„Ћију, ћију, ћију, ћију!“
Тичица их кара:
„Јо, зашто ли „д в о р у“ моме
Учинисте квара???“

Јадање јој деца чују,
И нана га знаде,
Па јој с лица поче ено
Претња да се краде!

„Т о ј е М и л ч е! Ј е с т е о н ј е!“...
— Н и с а м, о н ј е, н а н о! —
„„О б о ј и ц а!““ шапће ласта
Песмом уздрхтано...

Опрости им, тицо сбета!
Одсад више неће;
А ти дому добро дошла:
Ко пролећу — цвеће!..

XIII.

Хајдучки усклик у пролеће.

Ч е т о б а ш а.

Пролеће је! Пролеће је!
Сија Ђурђев-дан!...
Здрава нек је — гора наша,
Наш „с л о б о д н и“ стан!

С в и.

Ох, Ђурђев-дане, жељени бране,
Срећан ти сјај!
Сабљи нам ковној, змији отровној,
Душмана дај!..

У р а! У р а!..

Четобаша.
Сложите се! Сложите се!
У слози је спас!
Стара срећа Душанова
Загрлиће нас!..

Сви.
Ох, срећо стара, ево се ствара
Јуначки сплет;
Мачем у руци — руше хајдуци
Душмански свет!..
Ура! Ура!..

Четобаша.
Завер'те се! Завер'те се!
Успех нам је знан!
Та постидан неће бити
С нама Ђурђев-дан!..

Сви.
Ох, Ђурђев-дане, жељени бране,
Срећан ти сјај!
Сабљи нам ковној, змији отровној,
Душмана дај!
Ура! Ура!..

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ ЗВЕЗДЕ“ НА ИМЕН-ДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

— Има томе већ доста и задоста година, како се и ово збило. Снажна ми беше тада мишица, да се не треба ни чудити, како сам се и са сотоном у коштац ватао. Елем, била је онда тако исто зима ко и сада и од прилике ово исто доба; само што је нека луда ветрина тада јаче урлала, него ова, која нас сада рендејише...

— Да ви'ш, и сада добро свира... Прихвати му реч Андра и погледа уз то на прозоре, који се у шаркама мигољише...

— Та свира; ал' тек онда да ви'ш, мислиш нос ће да ти одкине. На тако љутој цичи дакле и на тако суровој ветрини — витлао сам вам се са грешним сотоном по води̏ници... Покојни пекар, наш — Бог да му грехе прости, баш је грешан био! — погоди мене, да му преко зиме ко надгледам води̏ницу. Онда су ко и сада дунавке спуштали у дунавац, и ту им је ко бања зимница. Хајде, де! примим се ја тога; а баш сам био магарац — само девет шајна плаћо ми је преко целе зиме и један пар чизама, но то сам моро код његовог укућана, мајстор Манојла, правити, јер је и ту гледо коју мраку да заштеди. Примим се ја дакле тога, ко велим, шта је то преко целе зиме дваред тред завирнути у води̏ницу и ништа више. Јест, тако је баш. Пођем вам ја дакле једаред полагацко као да је обиђем... Дуна се следио, па ни да писне! Претоцињам га којекако и дођем у

дунавац. Пекарова воденица ко прва од краја, и тако вам ја за час на мети. О, часни га потро! Ја да се попнем — ал' ти нешто поче да клобара. Скочим брже натраг и обиђем кљун, ко да видим, шта је са колом. Коло се не помиче, али баш чујем, како се камен покреће... Јуриш! — помислим у себу — и одгурнем вратаоца. Уђем. На три корака од врата пружио се неки дугачки исполац, а у њему црвена — шепа! Црвена ко крв! Шта је то — помислим у себи — и сагнем се да је подигнем..

— Што дираш то? Хеј!

Повика неко — незнам од куд; само би тек по звуку рекo, да је са висине. Испустим шепу.

— Ко је то опет? Ко се то ушуњо у воденицу? А, неће изнети папке! Загрмим и ја, и отиснем опаклију с рамена. Стиснем вам овако оберучке, — ту зграби неку празну флашетину са стола — моју њулескању од глога, још је ено на тавану — а, није глоговача: дреновача је, — и пођем јуначки у напред, ко хајдук Вељко на Турадију!

— Нејди даље! Опет онај незнанко од некуд, и у тај пар залупише се врата од воденице. Ја се на то обазрем, ал' — имам шта и видити: црвена шепа искочила из испаоца и одскакута — ко да има ноге — на таваницу. Шта је то, помислим устрављен, и тек да опет ко погледим у напред, — а ђаво раме уз раме до мене, па се искезио и смеши... Једном руком примиче се мојој њули и стиште је, а другом опет поче да тапше — по оној истој црвеној шепи, која му се сада начочила на шиљастој глави. Испод ње провирују два масна рожића, а на једноме сам богме опазио и квргу. Ћути он, ћутим ја: само што сам се ја већма у плашио од њега, него он од мене.

— Шта тражиш ти ту, балавче? Поче да ме поздравља.

— Та ето, ја сам дошо да обиђем пекарову воденицу; ал' да сам знао... Ту хтеде полако да пробам ко да ли се добро дочепао моје њуле и повучем је полагачко — јест, држи, ко бесан!.. Но он ти се међутим досетио шта ми је у глави и поче да ми прети:

— Хуљо и бекрија! Мајмуне балави, ти, ти зар на мене да налеташ?? У тај пар већ започесмо белај... Ал' смо се и попели!!! Он мене њуш, ја њега звиз — па све тако. Напослетку видим већ да не мож' с ђаволом крштен изићи на крај и кажем му, да ме се мане већ, доста ми је... А он, ко да је једва дочеко, да му се покорим, попусти ме и стаде само да клима испуреном главом, ко да ми хтеде да каже: видиш, да с ђаволом не мож' изићи на крај! На то се окрену и оде полако опет на таванац,

јер зацело је и про тамо био. Ја вам погледа за њим, ал' уједаред неста му шепице на глави; мало за тим — опет зашкрипише и врата. Осврнем се брзо и видим, да су опет отворена, и да крај њи опет скакуће она иста црвена шепа. Баш свашта на свету, помислим у себи, и погледим опет на таванац. Кад тамо, а мој ти ђаво без бриге нешто жваће... Видим му на крилу шарену чинију и у руци виљушку од четири зуба. Шта ће да набоде, питам се ко самог, а кад гле, оно ено набоде пилеће крило. Мало за тим — суву шљиву; мало за тим — парче сирите; мало за тим — пегаву оскорушу; мало за тим — прасећу њушку; мало за тим — шаргарепу и на брзо за њом — живог миша: их, све миче репом!...

— Иди, гаду нечисти!

Дрекнем на њега срдито и лупим ћулом по гредици...

Пљес! са тавана чинија — па управо мене по левој нози. Из чиније посукташе све сами живи мишеви, па све око моје ногу... Један већ поче да се увлачи и у сару...

А у том истом маху опазим и сотону, де се пртља низ мердевине; а ја вам ни пет ни девет, већ на врата — дочепам опаклију па беж'!

Хој — ту би дубоко уздано — жалости моје! Учини ми се, ко да ме и по леду вија... Запнем за шиљак од санте, посрнем и сложим се — ко ивер... Нога ми, мислиш, препуче — и од то доба зову ме „шанта.“ Па ништа! Ал' ето тек, кумови моји, сад бар чусте! Да, да... Тиме доврши своје и погледа чисто питајућим гледом у округ.

— Боже мој! И ето ви'ш, опет да има „нечисти“. Рећи ће на то бирташица сасвим у брзи.

— Ех, има? Није него још нешто! Доскочи јој онај ћуталица, кога ћемо за то, што ништа неверује, одсада звати „неверним Томом“.

— Па добро — уплешће се на то и чика Младенов — па како ето и субаша Панта, онај, што је умро пролетос у Шарограду, — како и он ето каже, да је вид'о ђавола, па и вештицу! То ми је казивао баш лане некако, 'кад је био у Н. Па и вештицу!

— Е, вештицу! То бар није ништа тешко! Ето баба Макрена, знате она винцилирка у спајинском винограду, ето она нема ваљда те ноћи, кад се с вештицама не гложи, — рећи ће на то брат Андра.

— Но то већ верујем и ја; јер ето на панџином брду видила је баш и моја кума једну. Знате бабу Анушку?

— Шта, па зар и она вештица? Убрза на то Тинчика.

— Уз'о час, а баш почесто долази овамо на ракију, да испресе по неколико полића. Ју, добро, што знам!

— Јест, богме!

— Није него мачкин реп! Насмеје се „неверни Тома.“

— А је л', Бога вам, господине, шта ви о томе мислите? Окрену се брат Андра ко мени.

— Е, мој брат Андро, и ја мислим, да је то све будалаштина. Кад би човек сва та „сујеверства“ веровао, морао би и све остало да верује, што се не да ни видити ни опипати.

— Не д'о вама Бог, господине, да се и вас која наклепи, па би и ви онда друкче говорили — започе и Мића — јер ето мога рођенацког брата једна је јашила више од три године. Свако јутро могли сте набројати по неколико масница...

— Хајде, де! Друго ништа не рече, јер видех, да и ја и „Тома“ не прокопсасмо.

— Па и змаја сам летоске видио. Пролетио је баш овако преко учитељкине качаре — па у аду. Светли се, као сноп трске кад се запали... Поче торбар опет нову тему.

— Но, то се и код нас у Бачкој виђало, — ал' пре буне!

— Знаш, чико, да је и кмет — Ивша тако нешто казивао?

— Јест, јест!

— Није него — мачков реп! Насмеја се опет наш „неверни Тома.“

— Хајд', хајд, смеј' се ти смеј!

— Па и вилу су видили у баноштарској шуми. Седи на бресту, па се чешља дрвеним чешљем. Кажу, да саме себи праве те чешљеве, па још од шимшировог корена!

— Није него — мачкин реп! Насмеје се опет — знате већ ко.

— Не, „шпас“ на страну, — ал' да вам кажем још како сам једаред мислио, да имам с ђаволом посла; а оно — с неком животињом, чућете с каквом! Насмеја се сада и торбар и поче да пуни своју црвену лулицу. Међутим се загледа у Ливана, па тек наједаред повика:

— О'ш багова, Ливане? А?

— То подај твоме деди! Одазва му се овај срдито.

— Ил' стрини! Промумла му и пајташ и поче да пуца окорелим прстима.

— Хе, хе! Како су сложни, ко да су седили на расолу. Но да чујете.

— Де, де, кумашине!

— Пре две три године тако чекалисмо ти ноћу димњић. Никога од „пашажира и не беше, већ сами самцити ми на

агенцији: ја, Живан и Павле. Легну ти они у собу, а ја, — баш на реду да шилбочим, — пружио се лепо пред прагом, па ни бригеша... Лепа летња ноћ још, звездо све учестале, па жмире, само тек по неки облачак што се овде онде тегли... Мали присанак савлада ме, ал' се на брзо ко тргнем. Но међутим од они мали облачака — истегли се великачки и наједаред поче кишица да прска... Узмем ти ја своју опаклију за уши, па се преселим и ја у собу. А, да! Ал' да би ко опет мого чути клопарање димњића, кад се довоза, легнем баш на сами праг. Окренем главу још Дунаву. Лежим ти ја тако, лежим... Кад наједаред осетим, да ми неко све хуче и пљуцка над носом. Полако, полако подигнем главу на више и погледим преко обра, — кад оно, а ја опазим главу сасвим рутаву, а два рога се на њој сместила; под њима опет два ока сијају и чисто шкиљаве, а под њима опет — брада... Елен, ђаво! То ми беше прва месо, ко ја поче да ме теши... А ђаво само шкиљи, хуче и — пљуцка... Сав ми је врат испљувао, ал' не смем ни да се помакнем, а некмо л' да се убришеш!

— Живане, Живане! — почнем ко из гроба да шапућем. Живане, поновим и опет, кад зачу, да се мешкоља.

— Шта је? Иде л' дамшит?

— Та нејде, — опет ја кроз зубе, — већ погле, море, ко ми се ово над главом сместио, да није ђаво наопако!

Чујем га, де се полако подиже...

— Ђаво је! Тако ме у кратко обрадова.

— Хеј туго!

— Ћути сад, па ни да си се мако, — поче и он сад да шапће — ћути, па одклони главу мало на лево, да га одадрем удилом.

Извините: у ч. агенцији има задоста удила, јер сви агенти — пецају...

— Пази само, како ћеш! Опет ја њему и најерим главу онако, како ми каза. Ђаво међутим све пљуцка. Њему баш ни у фрштец!

— Пст!

— Витко удило звижну у ваздуху...

„Мек," „мек," „мек!"

— Их, јарац, сто му козара! Потскочим вам на то ко бесан, па циз за њим по шљунку. Но опет га се толико нисам намлато, колко ми се Живан на смејо, кад сам се с хајке повратио. О, и анатема га!...

Сутра вам то већ пукло по селу; али само у другој ворк

да је то био баш лицем ђаво, а не — јарац козодарац! Ал' ја говорим истину, па нећу да кажем, да сам видио сотону и онда, кад нисам, већ само онда, кад јесам.

На причу ову сви се баш слатко насмејасмо, а кума-торбару је то опет — ко што се види — мило . . . мило . . .

— О, иди, кумашине, иди, — баш си враг! Шта ти све незнаш!!! Поче наш Младен да му се чуди . . .

— Е, мој соколе, треба то и на сито и на решето, па се ту види и грашак и боб!

— Него сад мислим, да би већ време било да се то иде, ево ваљда ће и трећи сат скоро. Поче да озбиљније онај други ћуталица са дугуљастом главом.

— Па на вољу! Прихвати кума-торбар; а и моја баба тек што није дошла по мене.

— А зар оће?

— Е!

— Него, далеко свако ласкање, — баш је ваљала она јагњетина вечерас! Види се, да ти баба уме па зна! Почеће чика тако од прилике да хвали. Сви остали климнуше ко један главом, као и они да искажу, да им је та иста реч за вилицом.

— Хе, моја баба! — ту би уздано наш мили кумашин — једно јој само фали . . . Да, да! . .

— А шта то?

— Што држи одвећ на себе!

На ту се реч сви баш насмејасмо, па и гурбеље још овде разумевам.

— Држи, богме, па те како! Кад вам се та дочепа мало новца само, ту ти је од стика код брате у дућану, па неће којешта, већ све најлепши „циц на кутице," па онда: „Ман' се, Радо!" па онда: „Не гурај се, Милоше!" па онда: „Мараму на ибрике," или: „На лепезице," или: „На бобице," или ти избира све најлепши и најскупљи „Мишкец," или „Анкец," — „Сокино око" — ни да погледи. Ал' ништа зато, зато је нема свугди . . .

— Тако и треба! Је л' Тинчико?

— Дабоме!

— Нег' да се иде, велите?

— Та да, време је! показа се и Мића жив и поче да смешта своју егеду под пазувом. Једнако пљуцка . . . Сви се на то подигосмо. Баја опета увијо гајде у своју вунену мараму, па ћути; но пре тога звецнусмо му по нешто у рог . . . Мића егедуш добио — цвоњак! . . .

— Типчико, ми ћемо се сутра намирити! Рече јој некако „полугласно“ кумашин и — ма л' што је неуштину за пуначак образ. Ова се међутим окренула ка црнцима и наспомиње им: да више неће горети свеће... „Отсудна“ изјава ова покрену и њи са клупе и почеше ено да јој плаћају...

— Је л' добро?

— Није! Ти си платио само за вино и за чашу, што сте хотимице разбили, сад ди је још онај бокал? А, зар си заборавио?

— Да, да! Па шта кошта?

— Седам грошића и крајцару!

— Шта, тај седам и по грошића? Пи!

— А него? Идидер код Гиче па питај; па још како је лен био, баш ми га је сам он изабро...

— Па ево, да ми не... Ту поче „кнежина“ да јој избраја милицу по милицу, а Ливан међутим већ спртљо пртљаг и пошо к врати.

— Ливане, чекајде мало, чекај! Де реци богати, да л' и мене од куда познајеш, ил' бар од куд ја тебе да знам? Запитам га једно на друго, а он ме „безобразно“ погледа и промрмља: Па знамо се ...

— А од куд?

— Хајде на сокаку ћу вам узвикнути две три речи, па онда се сећајте ако хоћете...

— Добро; ал' немој да слажеш!

— Ајак, овде би моро лагати, ал' тамо не... Тако ми баш каза и поче да се кези, баш ко сви они „нечисти“, о којима се данас наслуша.

— Добру ноћ, газдарице; лаку, благу ноћ! Повикаше више њи у ходу, а ја јој са свим цифрасто захвалим, што је узела баш обе свеће, да нам посветли... Чујем, де неко спољa већ примећује: а што нам баш господин заоста последњи, а? а? — те коракнем појаче, да се што пре код њи нађем. Ко зна, како би друга песма гласила!

Ветар се разголитио, па и самог себе чисто лади... Баш добро дува... Жалосни цимер код „полу звезде“ њиха се правилно, ко да једног по једног госта поздравља и ко да свима [illegible]: лаку ноћ! лаку ноћ!

[illegible] добру ноћ, господине, хвала на друштву! Јавише ми [illegible] оба Бачвана, а чика Младенов пружи ми још уз [illegible] врло радо прихватим.

[illegible] ноћ, пријатељи! У здрављу да се опет скоро видимо [illegible] и мати божија)!

— Добру ноћ, кума — торбару и сви други!

— Лаку благу, господине! Хвала на друштву!

— Ој, Ливане!

— Ево нас, ево! Зачу га с десне стране од раскршћа.

— Даклем?

— У „вашем Поторању и на баноштарској ћупријн!“ Хе, хе, хе, хе! Поче да зија на то, ко бесомучан...

— А, ту ли си, лијо?? На то убрзам кораке, јер чисто ме заплаши тај погани смех... Но како ми срце заигра опет, кад прозоре од моје собице, која на улицу гледи, осветљене опазих, кад кроз застареле шалукатрице материно лице сагледа, де ме нестрпељиво тако дуго, дуго изгледа...

— А ди си тако дуго, рано?

— Ево ме, ево! Одзовем јој се најумиљатије и застанем још малко на прагу. Око ми просецаше помрчину у правцу, који од прилике води ономе месту, на коме се онај зликовац насмеја...

— А, ту ли си, лијо?!! Прошапћем још једаред и дохватим се браве...

На кули црквеној баш се у тај мах зањихало клатно и закуца потмуло... Неизбрђа колко...

А у тај пар баш задрмуса и ветар летвице на ходнику те ми се учини — ко да ми неко прети из авлије.

Онај ђаволски смех и сад ме чисто изненади...

Ућем и забравим одмах врата.

. . . . . .

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђ. Рајковића.)

59.

Порастеш ми да порастем
Ух, леле ми то митанче,
Ух, прецркни препукни ђаволче,
Хај. пуче ми срце за тобом!*)
По високо по танано;
Да ме водиш на чаршија,
Да ми купиш мелезија,
Мелезија антерија,
Антерија серафија,
Серафија ситно грозје;
Да ме водиш на чардака,
Да ми дадеш рујна винца,
Да ми љубиш бела лица.

(Од једног Бугарчета у Неготину г. 1849.)

*) Пријев уза сваку врсту.

60.

Сви јагари у лов отидоше,
И отиде Вукашине краљу
И одведе дијете Уроша;
Сви јагари из лова дођоше,
И ту дође Вукашине краљу,
Не доведе дијете Уроша.
Али иде урошева мајка,
Она иде Вукашину краљу,
Па беседи Вукашину краљу,
„Да ди оста дијете Урошу?“
Ал' беседи Вукашине краљу:
„Урош оста у гори зеленој
Да он бије утве златокриле.“
Чекала га мила стара мајка,
Чекала га до први петала,
Чекала га, није дочекала.
Оправла се мила стара мајка,
Оправља се да Уроша тражи,
Те обува гвоздене опанке,
А узима штаку и павлаку,
Она иде у гору зелену,
Тражи сина три године дана.
Њу сусрете оче калуђере,
Па беседи оче калуђере:
„Ој Бога ти, стара грешна душо!
Шта ти тражиш по гори зеленој?“
Ал' беседи урошева мајка:
„Сви јагари у лов отидоше,
И отиде Вукашине краљу
И одведе дијете Уроша;
Сви јагари из лова дођоше
И ту дође Вукашине краљу
Не доведе дијете Уроша,
Њега тражим по гори зеленој.“
Ал' беседи оче калуђере:
„Ој Бога ти, стара грешна душо!
Немој мене господи одати,
Ја ћу теби право казивати:
Пођи, стара, мало унапреда
Па ћеш наћи танану стазицу,
Па ти пођи танаком стазицом
Па ћеш наћи самотвору цркву,
Што се сама сатворила црква,
Сама ће се отворити врата
И у цркви малени ћивоте,
У ћивоту дијете Урошу.“
Пође мајка мало унапреда,
Нађе мајка танану стазицу,
Она пође танаком стазицом
И ту нађе самотвору цркву,
Што се сама сатворила црква;
Сама јој се отворила врата
И у цркви малени ћивоте,
У ћивоту дијете Урошу.
Метанише урошева мајка,
Метанише тридес't метанија.
Па отиде своме белом двору.
Кад је дошла своме белом двору,
А то горе тридес't орзована,
Оно нису тридест орзована,
Већ су оно тридест метанија,
Што је мајка метула код сина.
Кад је дошла та недеља млада,
Обуче се урошева мајка,
Она иде Самодрежи цркви,
Гледао је Вукашине краљу,
Па беседи Вукашине краљу:
„Боже мили, чуда големога!
Обуче се урошева мајка,
Она иде Самодрежи цркви;
Она не зна ди јој Урош лежи:
Урош лежи у гори у листу!*)

*) Како ону у прошломе броју „Матице“ тако и ову овде песму певала ми је нека млада певачица у Пирошу. Свештеник у истоме селу, г. Петар Марковић, мој добар пријатељ, није се задовољио само тиме што ми је у месту нашао на руку у скупљању народни песама, већ је и неколицину својом руком преписани доставио у [illegible]. Ја му овим јавно захваљујем. Ђ. Р.

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

А како бива са сиромашком у томе положају?

9. Сиромах раденик, који навикне свој желудац, да вари само онда, кад га он ракијом надражи на то, не може више натраг (па ма и увидео своју несрећу) без силних вишејестаственних напрезања.

Радећи огладни; али како му желудац не вари чврстих јела, то му јело постаје неугодно и досадно. Ну његови слаби удови ваља да се окрепе. Животна је делатност у њему угушена, он би хтео да је оснажи, да би могао што зарадити и заслужити, па не налази никаква друга средства за то, него опет ракију! јер га је на жалост искуство научило, да га ракија не само на час оживи и да му подстакне животну делатност, него да може одиста и заменити храну.

Научно се тек у новије доба изјаснило, како и на који начин може ракија да подстакне сиромаха човека на рад, и то је врло важно, да човек о томе добије чиста појма.

Рад помаже испаравање и дисање. А испаравање, зној, није ништа друго него храна, коју је човек себи узео, и која кроз кожу излази на поље, а дах, што га издишемо, састоји се из угљене киселине, која постаје опет из јела, што смо их узели у себе. Човек, који не ради ништа, који благује на миру, не зноји се и не дише тако много, њему дакле ваља мање хране, него раденику. Ради ли човек, а не једе, то се онда образује зној и угљена киселина из мишића и из масти његова тела и он ће опасти и у снази и у обиму. — Ракија пак има то својство, да се у телу веома лако разлучи у воду и у угљену киселину; вода излази знојем, а угљена киселина издисањем из тела. Кад ради дакле човек, а не једе, то ће он на брзо малаксати, јер зној и дисање једу му месо са њега живог; а кад пије у раду ракије, то ће се образовати зној и дах из састојака ракијских, и месо ће се његова тела од чести сачувати.

То је решење оне велике тајне: како древне пијанице могу доста времена живети о самој ракији, а при том још и радити. Ракија им даје материје за зној и за дисање и њихово тело не пати толико, колико би за цело патило, кад неби пили ракије! По што пијаница не може јести, а и од јела се не може да насити, јер му несварено одлази из тела, то ће морати опет пити

ракије, ако хоће да што ради. Ракија му помаже при његову раду и чува му тело, да се не троши.

Ракија не пита тело, то се знало већ од давна, али се тек у новије доба докучило како може ракија да замени јело.

Али жалост је, што је то тек чемерна замена, која највише помаже у томе, да се сиромах раденик упропасти са свим.

Врло је важно, да се види, за што се не може пијаница оканути пића, кад му не пружимо у помоћ другачијих средстава, него „моленија“ и сказака о „ђаволу и врагу“ у ракији. Али је најважније, да се сви пријатељи човештва постарају за то, да може раденик да набави себи здраве и добре хране, и да у век толико заслужи, да не мора слабу храну своју замењивати ракијом.

Сиромах раденик, који само рђаве хране има, мора постати пијаница. Рђава храна не може достати за зној и угљену киселину; ако хоће да ради, мора своје тело убијати, па за то притиче ракији, да га она спасе од те беде. — И они, који подижу хуку буку на ракију, не би радили ни мало друкчије, кад би дошли у тај положај, у коме се налази бедни раденик. За то се ваља постарати, да радена класа људи добије здраве хране, па ће се онда за цело смањати и мало по мало и нестајати грдно пијанчење.

Важност саме ствари задржала нас је већ по дуже код доручка и код важног овог питања о ракији, али нам се не може на ино, и морамо молити да нам се опрости, што ћемо се још дотаћи последица пијанства и што ћемо још неку реч рећи особито женама раденика, јер оне су у доста прилика у стању, да стану на пут опачини и несрећи својих мужева.

10. Варење је у пијанца поремећено, а и поступак преображавања битно је промењен. У телу је промењено постање ткања. Из сувишне и неупотребљене ракије обложе се унутрашњи органи машћу, а и под кожом се образују болешљиве сталожне масти. То даје пијанцу подбухли изглед, које је веома карактеристична и знак, да је болест већ преузела мах. Желудац, понајпаче раширено срце обложени су неприродном машћу. Делатност срца, час неприлично уздигнута, час страшно унижена, тера крв у нежне крвне цевчице на кожи, па и њих рашири. С тога и по црвени пијанац. У одебљаном грудном кошу не могу се плућа раширивати колико би ваљало и не могу да приносе крви нужни кисик, који је црвено обоји, с тога постаје крв плавичаста, с тога бива нос плаветан, усне плаветне, и најзад и лице плаветнило. Дух је до века помрачен, делатност живота час виша, час ниа.

руке почну дрктати; а на скоро и ноге издаду. Прво удара дах (пара) на алкохол, а на скоро и зној, па и цело тело заудара на то.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта

од Л. А. Томановића.

(Наставак.)

— Ха, држ', држ'! завика отац Симеон а седам голубова покрај нас пролећеше као да нас није ту ни било; обезекнути смелошћу којом пут нас лећаху неумјесмо ни суплаета ни батине подигнути, а некамоли што друго учинити. Дивни примјер колико може отважност, ма и нејакога!

Кад сам у вечер казивао једноме старцу тај епизод заиста рједки, погледа у земљу а горки осмјех прелеће му с усана по намрсканом образу, па се чисто отезаше оћели, не ћели, те на једанпут надвлада ону „змајеву“ биљку „не“

— Е мој, Лазо, нијеси ти ништа видио у тој пећини. Да ми је сада онолико талира колико сам у младости помогао с дружином овнова испећи; су колико ли волова из шићарине преданио, — имали би смо што дијелити, изговори па горко уздану преносећи се у младо доба,

Сваки ће разумјети да та пећина није била само храм у ком је невина голубчад Бога хвалила, него још тер и пећина — разбојничка!..

Но ајдемо на „Сопот“ до „Спиле“ на четврт сата. То је такођер пећина у греди мало изнад мора, окле са невиђеном бјесноћом на сва уста сикће на двор вода, — када проври, — па се низ један крш с таквом буком ломи и мору ваља да ти на четврт миље уши заглушује а о планинама на далеко одјекује. Диван је то призор гледати како помамни валови, као облаци, један сврх другог јашући и уз вис одскачући, све пјена и дим, у море стрмоглаве разшиљући на далеко шлапове.

Од Рисна до Морињa све је гола стјена, само два сеоца вире као из два луга, те ти поглед на се забе док дођеш под Морињ, што се у једном кутлу смјестио, дочим је Рисан у другоме, а да је Пераст само мало ближе Верига правилни би трокутник

чиниле обале од Верига до Морињa, од Морињa до Рисна, а од Рисна до Пераста.

Знаменит је Морињ због драгоцених својих вода. Тридесет их броји, што су још Турци све на чесме извели, те осим што ни људи ни земља не жеђује, има Морињ толико млина да и Боке може служити. Ако се желиш извеселити или изчастити ајде у Морињ, и тим боље ако си странац. Ал' што им пред свијетом образ свјетља — то је љубав којом се заузимљу около уздржавања српске школе са својом собственом помоћи, и тим више што су осталима први примјер дали, — слава Морињанима!

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

О трећој омладинској скупштини.

VI.

(Писмени и усмени предлози. — Завршетак).

Све што има својега почетка, мора имати и свршетка. Па и омладинска скупштина мораде се свршити. У недељу (25. августа) после подне био је посљедни састанак треће омладинске скупштине. Није шала, три читава дана дебатирати, издржати једну „беседу," у којој смо се сви као у пари знојили, одиграти велику игранку, која је до зоре трајала — па хоће ли се ко чудити, што смо на последњем састанку, у недељу после подне, онако уморни и прорeђени били? И хоће ли се ко чудити што су скоро сви предлози, који се донесоше, упућени на годишњи одбор да их он после на тенане предузме и о њима дубље промисли, и закључак донесе.

Предлози су били писмени и усмени. Било их је заиста и лепих и занимљивих.

Ако не по лепоти, а оно по занимљивости може се на прво место спомонути предлог Богдана Кузмановића, пароха у Кларији, који је са својом „Духовном беседом" толико „кораблекрушенија" претрпео, да сад мрзи и на омладинске „беседе:" због „Николе" мрзи и на „св. Никлу." Он дакле хоће 1. да омладина боље иде у цркву, а „беседе" да им даје уочи недеље и празника; 2. да омладина издаје што више књига, нарочито религиозног садржаја, и 3. да се на скупштини прочита неки лепи чланак из „Србије," и да се скупштина изјасни, да ли се с тим слаже или не.

Први је предлог изазвао дугачак разговор о цркви и свештенству

и ту се по гдешта морало казати, што је требало казати, а много још и није речено, што би се имало и могло казати. Јер, господо моја хватити намере омладинске, знати: да она иде на то, да се у народу све лепе врлине укорене, морал утврди, просвета шири — па опет омладини пребацивати: да она није религиозна, и терати је у цркву, то значи мислити да цркву сачињавају четири зида и „господи помилуј.“ А што се вели да „беседе“ не треба давати уочи недеље и празника и то нема смисла Прво за то, што се наше службе почињу тек око десет часова, па ко мало доцније него обично легне, може се поштено и испавати, а друго „беседа“ неће оскврнити недељу и празник, као год што их вечерње ни бденије не оскврњује, јер је забава на „беседи“ омладинској племенита, и нема светиње, коју ће она обесветити. Нећемо овим да кажемо да народ не треба да иде у цркву, али хоћемо да кажемо, да народ само онда треба да иде, и само ће онда и ићи у цркву ако ће из ње увек понети кући у грудима који зрачак душевне утехе, ако ће бити поучен на основу чисте науке Христове, која приповеда љубав и мир, и ако ће ту науку и утеху слушати из оних уста, из којих никад није чуо стидну ни недостојну реч, јер народ је наш оштроуман, па зна разликовати лицемерство и претворност од поштења и искрености, па ни магија, ни најфинији капут није у стању заклонити те пороке и заварати очи нашем свету. За то ће сваки одобрити оно, што су говорила браћа Александар П. Радовановић, Панта Поповић, Лаза Костић и други. Радовановић право има кад каже, да многи попови сматрају богослужение као го механичан посао, и врше га онако као нека машина; Поповић вели, да су свештеници сами криви што народ не иде у цркву, а Костић међу осталим вели за слуге божије: „Уместо да шире духовно благо по народу, они збирају и духовно и дуговно благо народно у своје осаме, а народ им под прозорима скапава од духовне глади. Најмилостивије, најхришћанскије што народ у том недостојном положају може учинити, то је изјавити пред целим светом: „Нисам ја у мојој цркви, моја је црква у мени!“

Што се тиче другога предлога Богдановићевог, да т. ј. омладина треба да издаје што више књига, тај би био само онда на месту, да је омладина закључила да не издаје корисних, а посебице религиозних књига. Нека наши свештеници напишу само коју књигу религиозног садржаја, од које ће народ заиста имати хасне, па ће такве књиге омладина за-цело издати на свет — а богме ваљда неће нико тражити од омладине да издаје „Духовни зрак“ посвећени господину Чобићу, или „Ружицу од Јелогорада“, која је већ пре тога у много бољем преводу изишла од једног од најбољих наших педагога.

(Свршиће се.)

Монгкут, краљ од Сијама.

Овога месеца премину у далекој Азији Монгкут, краљ од Сијама. Реко бих, да није згореr, ако и српска публика о њему шта чује. Телеграф, који иначе „све и сва“ казује, беше овом приликом тако штедљив, да само толико рече: премино је краљ од Сијама. Ко што се види дакле, ни имена му није спомено, све из чистог — лаконизма; или се можда мислило да свако на свету знаде — ко је краљ од Сијама! За мене не првог ово већ не важи. Па ко је био тај Монгкут, кад би требало више што о њему рећи? Беше човек, кога би слободно упоредити смели са Лујом Наполеоном, данашњим царем Француза. Многи би га и предпоставили последњем, узевши све и сва у обзир. Но да га видимо.

И ако се, крај све силне моћи краљеве, благослови цивилисације у земљи његовој не осетише, то се ипак на двору краљевом, у Банггкоу, уз цео раскош истока, врло јасно опажао жив и снажан дух знаственности. Де је на пример у Европи царевић или краљ који толико језика разумеваше као он у Азији?? Пре но што седе на престо од Сијама — беше калуђером; а доба свога калуђеровања употребио је на добро. Није се наш Монгкут паштио само око упознавања светога писма и „Пали“, већ ти он богме од француских мисијонара научи и — латински. Од тога доба врло радо се потписиваше: Mongkut, rex Siamensium. За кратко време научише га амерички изасланици и — енглески. Уз то је врло добро познавао и говорио све језике дољне Индије, као: високо-хинески, бирмански, пегуански, малајски, па напослетку и — хиндостански.

Монгкут се родио 18. октобра 1804 године. По смрти оца свога, који у 1825. години примину, требало је по праву он да ступи на престо, но женска интрига нека (дакле и тамо?) учини, да се Кромклут, син од друге жене, круном окити. И овај збиља владаше у највећем источном раскошу, пуни двадесет и пет година. Ово време употреби Монгкут, ко што смо већ чули у неком манастиру на добро своје и узвиже се до учености, какве би и у Европи многи и многи требали. Као „смирен“ калуђер (ово није ирониja) проникo је дубоко науку своје религије, и нта више, покушаваше с успехом да многе „претер'аности“ и отклони. У свему се одликоваше неисказаном трпељивошћу, а наиме при реформисању црквени ствари. Одвећ се радоваше, кад му се дало, да се са који европским свештеником о религији и замашају њеном поразговори. У таким приликама дивише му се сви присутни здравој филозофији. Но осим богословски студија, које га свагда снажише, беше му једна од најмилији забава — музика. Ударао је у клавир веома добро и свагда осећаше и најмању попевку. Већину дана пробављао је у својој големој библиотеци или ти у потпуном хемијском лабораторијуму. Покрај свега овога — разумевао се добро и у фотографисању! Године 1851 умре напрасно Кромклут

који му насилнички престо преоте, и он се опрости са манастиром, у ком је до највишег духовног степена дотеро. Беше 18. марта 1851 године, кад се краљем од Сиама назвао и обогатио не бројним титулама. Најобичније ове су: Пхра Маха Кразат (узвишени господар и цар); Маха Кхакропхатиракса (силни владалац целог света); Пхра = кхом = Клао = Ју = Хуа (свето чело, које заповеда); Кхао коивит (господар свију живота) и. т. д. Као носилац сијамске круне беше свесилан, гледаше га као Бога; а његови дворани пузише около њега — као мрави. Но зато се сви они, који га окружаваху „свети“ називаху, како би тиме његово краљево величаство још на више уздигли! Нос краљев беше такође — светиња! Све покућство, свака и најмања стварка, па и... (in usum regis dominus trulleus!) по хинески, Мо Лонг = Пхра = Бангхом —, удостојаваше се особитог наименовања. И у многоженарству не смеде заостати иза осталих источних владалаца; осим две праве супруге (Акамахези) имађаше још само 600 девојака, које му свагда у најшаренијим руву танцаше. Он пак одаше већином у шотској капици, шареним чарапама и папучама. Опасивао је радо и криву сабљу, а кад кад се опет показивао и са углађеним штапом, на коме се златно дугме сијало. Жене му робу и све друге опреме управо из Париза доносише и одликоваше се од осталих у многом чему. Муштра војске му беше такође из европске школе; а по сјајним одајама висише грдне слике све самих европских владалаца.

Са особитом пажњом читао је многе енглеске новине и то уредно. Сваке године излазио је у двору по један „Годишњак,“ у коме све новости верно забележене беху; а уредник тога „Almanaque de Bangkok“—а не беше нико други, већ баш сам краљ од Сијама! Осим тога уживо је у подизању градова и удешавању канала, а и неколико европски лађа набавио је на брзо. Са католичким владиком Пелегојом, који у повећем делу задоста Сијам описиваше, и који у години 1862. у Бангкоку премину, веома се радо дружио; при погребу његовом указао се in corpore, које се скоро никад не догађа. Тиме га хтеде и мртвог да одликује.

За спомен тога одликовања послаше мисијонари велики прстен са руке покојникове; а он им на то писмено овако одговори: „Високоуважени владика, којега сада међу покојна уврштујемо, пријатељово ја са мном пуних 28 година. Прстен овај, кога ми послaсте, јако ме радује; сећам се, да га је покојник и онда на руци имао, кад се први пут састасмо. Свагда му је био на прсту, кад излеваше благослов на крштански народ. Са радошћу усвајам вашу жељу: да спомен овај и надамном излије свој успешни благослов!

Уз све ово, ипак је Монгкут прави Сијамац остао. Он је врло јасно увиђао и с тога се почешће и жалио, што не може да буде онај, који би хтео да буде. Није се баш дало, јер му је све пред очима, — па ма оне како јасне биле, — дивље изгледало... Народ сам собом не беше кадар

ни у длаку што да измене, нити другом коме то допушташе. С тога се и сада још робује у Сијаму ... Краљу је ово свагда камен на срцу био — ал' га не смеде покренути. Поред све своје учености и изображења, нераде и он да се клања беломе слону и да живи у луксузу међу 600 жена. Иначе не би краљевао ... Кадгод га је срце потестило, да нешто узвишеније у њему куца, а он би се повукао у свој чаробан дворац, кога је сасвим у флорентинском стилу саградио, и коме над прозори златом уписао беше: Royal pleasure, и ту би као мало одануо.

Толико о Монгкуту, краљу од Сијама.

Он ће без сумње за свагда остати одлична појава међу владаоцима истока; штета само, што изображењем својом не могаше и у живот народа да продре, како би тек онда оставио и вечита спомена! *с. у.*

Српско народно позориште.

У суботу 5. октобра: „Мишел Перен." Шаљива игра у две радње. По Мелвиљу и Диверијеру превео Л. Телечки. Маринковић је тако природно играо безазленог и доброћудног силом уводу, да је заслужио признање, које му је публика показала дајући му тапшањем на знање да му игра ваља. Нека се још пашти, да и у најмањој маленкости буде Мишел Перен па му се не ће моћи игри ништа забавити.

Публика је на претставу дошла била у приличном броју.

У недељу 6. октобра: „Стари бака и његов син хусар. Позоришна игра с песмама у 3. одељења од Ј. Сигетије. За народно позориште прерадили Ј. Ђорђевић и Л. Илић. Телечки је тако добро претставља чича Мију, да му се видимо на игри да је ту улогу и у најмањим подробностима проучио. Отуд би могли многи од наших глумаца ту поуку црпети, да би им ваљало пре свега да своје улоге науче и проуче ако желе напредовати. Ружић је као Никица живом игром својом непрекидно на смеј наводио публику, а тако исто и Маринковић (Букало) и Зорић (Црвенко.) Милку је давала Максимовићка, а Ленку Ружићка, и о обема само с похвалом можемо говорити, особито о Ружићки, која је уз то још веома лепо певала то вече. На послетку морамо још похвалити и Љ. Зорићеву, која је чобанче претстављала, да већ не може боље бити.

У дворани је пуно света било.

У уторак 8. октобра: „Парница," Шаљива игра у 1. радњи од Бенедикса. Прерадио Ђ. Максимовић За тим: „Обрштар од осамнаест година." Шаљива игра у 1. радњи од Мелвиља. С немачког превео Л. Телечки. Први комад није испао баш најбоље. Узрок је томе нека налаксалост, која се опажала на игри глумаца. У другом се комаду као обично одликовала Ружичка, која је несташног обрштара живо и с волом претстављала.

На претстави је било света у средњу руку.

Књижевне белешке.

* Наша драматична књижевност обогатила се опет једним новим делом. Др. М. Полит — Десанчић написао је и издао ових дана драму: „Бранивој, кнез захумски.“ Предмет је црпљен из повеснице старе Захумске, данашње Херцеговине.

„Бранивој беше властелин дубровачки, а после се дао са своја четири сина у службу краља српског, те постане клетвеник (вазал) српске краљевине и као такав дође у сукоб са баном босанским Котромановићем, вазалом угарским. Дубровчани пристану уз бана босанског, Бранивој пак немогаше добити српске помоћи (баш онда беше распра за српски престо после смрти милутинове) те изгуби битку код Мутног-Дола, у којој се Зећани побуне против њега. Бранивоју заробе два сина, један сконча у тамници, а други би погубљен џелатом у Котору. Ал' после дође сам краљ Урош-Дечански, те он сврши распру са Дубровчанима. — У драми уплетено је издајсто једног сина бранивојевог, војводе Зећана, који се заљуби у сестру бана Котромановића. Та сестра бана босанског описује се у кроникама под именом „Дијане илирске“ као знаменита лепота.“

Из тих, и још других хисторијских података црпио је писац грађиво за своју драму, и можемо рећи да му је овај први покушај добро од руке пошао.

Уз драму је штампана и новела „Вереница Црногорка,“ која је први пут изашла у Даници г. 1863.

Књига износи до дванаест штампаних табака. Цена јој је 60 нов. а може се наручити у самога писца.

* Уредништво „Виле“ позива на претплату на „Јелисавету књегињу црногорску,“ драму у пет делова од Ђ. Јакшића. Које год читао одломке од те драме у „Матици“ и „Вили,“ тај ће се с нама заједно радовати што то дело на свет излази.

Књига ће изнети 10—12 штампаних табака, и цена јој је 80 нов. Скупиоцима уписника даје се на 10 књига једна. Рок упису траје до краја новембра, а и књига ће се дотле штампати. За то ко жели да имена уписника буду наштампана, нека их дотле заједно с новцима пошље уредништву „Виле“ у Београду,

Уредништво „Виле“ примило се овога посла, што је Ђ. Јакшић учитељ у једном местанцу у Србији, одакле није могућно радити оваке послове, те за то и позива све пријатеље и поштоваоце поезије Ђ. Јакшића по нашем народу, нарочито омладину и дружине њене, да не одкажу учешћа у овом предузећу, којим ће помоћи не само књижевности него и писцу, који је у крајњој невољи.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

РАКИЈНСКА КУГА. Жалосна повест на опомену и науку богатим и сиромасима, старима и младима. С немачког од Хенрика Чока превео Димитрије Поповић. (Die Branntweinpest.) Сомбор 1868. године. У штампарији Фердинанда Битермана. На 8-ни, 2. л., 156. стр. (У књизи су штампана и имена предбројника.) Стоји 50 н. а. вр.

—— СРБСКА НАРОДНА ЦРКВА на канонично-историчном темељу свом, с једним словом у додатку: О Побожности и народности. Написао Теофан Живковић, бездински архимандрит. У Темишвару 1868. Тисак браће Мађара. На 8-ни, VI., 82. стр. (Добровољни прилози у накнаду штампарски трошкова, на овој у хиљаду ексемплара изданој књижици, поклоњени су фонду „Школскога Листа“ нашег, и шаљу се уреднишву тога непосредно, на господина Николу Вукићевића у Сомбор.) Стоји?

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА. Књига VII. Свеска XXIV. старога реда. Са 9 страна фотографијских снимака. 1868. У Београду у државној штампарији. На 8-ни, 2. л. 338. стр. Стоји 60 н. а. вр.

ГРОФЪ МОНТЕ ХРИСТО. По Александру Дима посрбио М. Д. Рашић, а по другій путъ препечатао Хаџи Алекса О. Поповићъ. Девета часть. У Београду у штампаріи Николе Стефановића 1868. На 8-ни, 190. стр. Стоји? („Вила.“)

*) Да би ова библиографија што подпунија могла бити, умољавамо ми све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Певање и мишљење. (Једна панорама из наше лепе књижевности.) I. Од Светозара Марковића. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Милеша. XII. Ласте. XIII. Хајдучки усклик у пролеће. — У гостионици код „плаве звезде“ на имен-дан шантавог торбара. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) — Српске народне песме. (Из збирке Ђ. Рајковића.) — О разном јестиву и пиву. По А. Бернштајну, од Васе Аранђевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: О трећој омладинској скупштини. (Писмени и усмени предлози. — Завршетак.) — Монгкут, краљ од Сијама. — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 33. У НОВОМЕ САДУ 30. НОВЕМБРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПЕВАЊЕ И МИШЉЕЊЕ.

(Једна панорама из наше лепе књижевности.)

(Наставак.)

II.

Наша лепа књижевност — „тај нежни цветак, који је тек почео свој пупољак развијати“ и т. д. и т. д. Тако би сигурно ваљало започети разговор о нашој књижевности по мишљењу каквог нашег естетичара. Но ја признајем да немам ни најмање естетичког осећања а и немогу никако да гледам тако идилски невино на производе српске мисли, зато нека ме извине господа естетичари, што почињем разговор сасвим неукусно. Наша сувремена поезија — то је смеса из љубавних изјава, фантастичких сцена, празних фраза и смешних будалаштина. Један описује како се љубијо с драгом; други како се опијо па пао на њене меке груди; трећи јавља како је ушао у собу своје драге па није смео „ни дисати“ бојао се да је „неотпири“ у небеса (Мита Поповић); огромна већина тужи и плаче или се бацака и праћака што их драга неволи. Као да мора паметна женска заволети првог који јој испева неколико будаластих стихића. Једноме је драга „анђелчић враг мали“ па само незна од чега је створена „дал' од злата или сребра“ (Абердар); другоме је „ђаво гарави“ (А. Грујићу), а неколицини опет „луче моловано.“ Код свију је опште то, да сви они сматрају женско као неко ваздушасто створење, које је само зато створено: да грли и љуби, да пали очима, да има косу меку, свијону или „тавну као ноћ,“ да носи вилинско одело (ваљда с дугачким шлепом?) и т. д. и т. д. После тога није чудо што наше образоване Српкиње, што читају „Даницу,“ „Вилу“ и

„Матицу“ проводе свој век старајући се како ће се обући, како ће наместити уста и како ће нас просте смртне чарати својим „вилинским погледима.“ Наши критичари искидаше се вичући, што „сестре“ Српкиње долазе на „села“ и „беседе“ као на изложбу да покажу своја женска достојанства, а невиде да их тако васпитава цео ред наших песника почињући од Л. Костића и М. П. Шапчанина па до Андре Груића и М. Андрића. Има у нашој књижевности и светлих мисли, али су оне тако поплављене масом бесмислице, да готово изчезавају.

Наши песници живећи у наивном уверењу, да је песник нешто више створење, које је створено да љуби и страда и да своја страдања прича зори, ружи и славују или да их дави — у вину, начинише од наших 2—3 журнала неки бесмислени „комплиментирбух,“ а често и пошту за своје „либсбрифове.“ Ради примера ја ћу начинити један опит пред поштованим читаоцем. У ово време, кад пишем ове врсте преда мном лежи „Вила“ за 1866 год. (Жао ми је што немам какву „Даницу“) Ја је отварам и тражим онако на „срећу јуначку“ прву љубавну песму. Налазим „Љубавне песме“ Милорада Поповића.

Ево неколико стихова из треће песме:

А дигне л' се талас	Још кад пустиш гласе
Намрштен и прек	Нежног грла — чуј!
Стишаће га бујна	Из слаткога санка
Твој погледић мек	Пренуће славуј (?)

Као што види поштовани читалац то је курисање доста скромно само што је бесмислено као што показују последња два стиха, али има у нашој књижевности далеко интереснијих ствари. Но ја немислим да се враћам у ту безплодну пустињу пуну чкаља и коприва тим пре, што сам убеђен да је читалац упропастио доста красног времена на читање подобних предмета (као и сам што сам.)

Ја ћу само показати резултате који се дају извести из цеке поворке тих песама. Прво се види то, како је већина наших књижевника мало позната са ресултатима суврмене науке кад наши листови и до сада печатају такве предмете и тек ове године јавља се критика брата Каравелова Бугарина, која удара на сав правац наше појезије. Други је резултат, што се види како је лажним естетичарским образовањем искварен наш млађи свет, кад код њега све друге потребе човека изчезавају пред једном потребом његовог организма — љубављу. Човек са здравим организмом има потребу да љуби тако исто као што има потребу да једе и пије, да дише и да мисли. Сасвим је природно да се човек радује на

своје потребе намири, а мучи се кад не може да их намири. Тако исто природно је да човек има потребу да искаже своја осећања другоме човеку. Ама кад писац пише своја осећања и печата их у журналу и казује их целој публици: онда треба гледати ће ли та публика имати користи од тог што прочита. Публика плаћа за књигу коју чита а и време за које се књига чита кошта новаца, па кад у награду за све то добије мисли, које су противне и науци и здравој памети онда је то писање савршено штетно. Шта се кога тиче, што се песник љубијо с драгом или што је пао на њене меке груди или подобне сцене? Дакле ви забрањујете сасвим певати љубав, рећи ће неки господичић песник, коме је глава сасвим напуњена сновима о „светој“ љубави. Ја ништа незабрањујем. Пре свега прошло је време кад су на песника сматрали као на створење одарено божаноком силом, који „ствара,“ све што му дође у угрејану главу. Међу вештаком и научаром сувремена наука неналази никакве разлике — они оба све стварају својим умом мисле, анализирају, изучавају факта, разлика је само у предмету изучавања. Један изучава н. пр. састав материје, а други своја осећања. Даровити песник знаће шта да каже о осећању љубави или ма каквом другом, — што ће имати опште вредности, а неће никад стварати од љубави болест а од женскиња накараду као наши песници.

III.

Ми досад спомињасмо само нашу „љубавну“ појезију. То је с тога што она заузимље односно највеће место у лепој књижевности и што је њен уплив био до сада најшкодљивији по наше образовање. Но лепа књижевност у прози није далеко отишла од лирике. Истина у последње време престаше с фантистичким измишљотинама као што бсху: „Ноћ на Дорћолу,“ „Минехаха,“ „Махараџа,“ „Чедо Вилино,“ „Сужањ“ и др. али и данас једини је материјал наших песника и у новели као и лирици љубав. Изузетак чини Јаша Игњатовић у својим причама и у роману „Милан Наранџић,“ Владан у роману „Стајка“ и драми што сада излази у „Србији“: „Народ и великаши.“ Мана је и једном и другом спису, што писац није довољно познат са српским животом, Каква интрига, неколико сцена прикрпљени једно за друго, неколико описа рујне воре, тавне ноћи, „мирисне врушке“ и „китњастог Срема“ и новела је готова. И у томе су оне све једна као и друга. Има у њима пуно љубавних изјава и уздаха, пуно певања' свирања и играња или плача и

и клетви, али то је увек све тако намештено да се човек чуди и крсти питајући се: како живе ти људи кад они једнако иду на села и на сабоpе, кукају или плачу, жене се или умиру? Који није сасвим оглупијо од риторских правила и естетичких теорија, тај ће увидети каква су недоношчад све те наше „новеле," „приче" и „црте из живота" написане по свима правилима речених наука: са „заплетом," с „фабулом", с „моралом" и „тенденцијом." У њима нема онога што је главно — нема истинског живота људског.

(Свршиће се)

НА ПАРАСТОСУ

ЈЕЛЕНЕ ВОЗДИНЕ

РОЂ. БЕЛАНОВИЋА.

А де смо ми?
Искаж' нам ти, задушна песмо ми,
Ил' — немој ти! — навестила нам је,
Означила је покојница већ:
У позоришту смо!
У позоришту светом, великом,
У ком се служи само један глум,
Ал' према том су други глумови
Ко према сунцу ситне звездице.
Васијона је само кутија,
Да собом чува драги камен тај,
У седам боја што се прелива
И свака боја једну каже страст:
Тај глум се зове: тајна вечера,
Јунак је Бог у лицу човека,
Гледачи су му цео бели свет,
Ненагледану гледећ' појаву,
Де човечији сагорева лик
Од унутарњег плама божијег,
Па истим пламом, којим сагоре,
У живот опет васкрсава нов
Оживљујући гледалачки свет.
И реко вам, у позоришту смо.
А позориште? Зар то није храм?
У њем се служи жртва љубави.
И ако се у њему не славе
Боговско-људске страсти христове,
И ако му не светли сунчев плам,
Ал' у њем трепте јасне звездице
Самртни страсти бесмрт — весница.
Од звездица је сунце светлије,
Ал' сагледати неда сјаја свог,
У звездице је лакше гледати,
А и оне су чеда сунчева,
Па и ми смо се сакупили сад
У позоришту глума сунчаног,
Да благу једну споменемо сен
Рад' задужбине храму звездани;
А она ће помолити се, знам,
Оном што сунцу круг показује,
Што звездицама свет опасује,
Да милостив благослови наш рад.

Л. К.

СРЕМСКА РУЖА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде," на имен-дан шантавог торбара.)

II.

Сад више није имен-дан штантавог торбара; сад више нисмо у гостионици код „полу звезде," нити нам светле две лојане свеће: већ бледо јутро зимскога дана... Но, да ви'те, није баш одвећ ни ладно; ветар не дува, а и не веје... Канда ће и сунце још да се промоли кроз танке облаке. О не бил'! Ко му се не би радово? Наши сироти сељани веле: зажелио сам се лепога ручка, ко сунца у зиму! Но сеоски „грци" канда у овај пар о сунцу не мисле, осим ако би узели, да им је свака добра муштетија — добро сунце, које их звечећим зрацима разгрева... Зацело да мисле о „лаком" сунцу, јер ено их, де већ износе ситнарије пред дућанска врата и пред шарене летвице, на којима се — ко што сам већ синоћ приметио — кваке одавна изјериле... Но сада не тару руке у потсмех вуненим рукавицама, јер не беше још прилике, да им озебу... Сви су вредни, ал' Гича, мој сусед преко пута, највреднији! Погледајте га само, како лопатицом брижљиво растурује снежну кругу и како удешава широку стазу, која му муштерије води — управо на дућанска врата! Пре тога је изнео већ неколико садева суве рибе и два туцета румских обојака, шарени, вешто исплетени, па их сваки час погледа и ко зели: баш овакових нема нико у селу! Но и други „грци" не попуштају баш сасвим; нису ни они баш којешта; наиме Булаћ ужасно се копрца и ено га баш сада на сред пута, де жмири: не бил' боље опазио, шта све Гича на углед изнесе, па да и он за њим не остане. Данас је субота — пијаца: зато се тако и ужурбаше. Није шала једаред у недељи! Суботом — ил' никада!..

Још овако о њима размишља, а са раскршћа долетише неки гласови... Неколко водоноша враћају се са слеђеног Дунава напунивши тамо своје судове. Једној се ено вијугају на танкој обраници са гвозденим каричицама два мала котлића, а другој опет две осечанке ћупе. К' њима се се придружио и грдобан слуга ферштеров упртивши неку захрђану сикирентну, којом је ваљда одушку пробио. Нешто га исмевају... Сад их разумем.

— А, Бог да прости, шепртљо, оћеш да се тоцињаш! Зар не видиш како су ти ножурде криве... хи, хи!

— Па шта се то кога тиче? Које пао, тај је и устао, баш сам био луд што сам тупио своју сикиру!

— Е, ала је и била баш оштра, мого си јашити на њој... хи, хи, хи, хи!

На то их не стаде... Но баш у тај пар запишта мало звонце на завејаној црквеној кули: звонце, које позива мале ђаке у тавне и ижљебљене скамије. Ено их већ, де се из другога шора помаљају... Баш их је лепо видити!

Сваком ти се то њиха под пазухом по добра цепаница, којом ће баба фамилијаскиња фуруну да им кади... На њој ће многи жустра прсте да опржи — ал' ништа то. Неки се журе, баш ко ће да у школи меда да лизну, — обично ти највише пацака извуку. Попина мала девојчица иде полако крај кућа, јер јој је часна пошиница уши већ набила брижљивим и умесним саветом: куд год иде, да иде полако... Види се да је послушна, јер се ни најмање не једи, кад је која другарица обиђе. Но уједно се види и то: да је господско дете: Ни једно ђаче нема онако лепу вунену мараму са шареним фронцлама и онако црвене наруквице. Па уз то ципслице на — пертлу! Види се, да је господско дете! Уз то јој је мајка брижљива прекрстила шалић преко рамена и завезала га на леђи на машлију, па изгледа баш ко мала кокица! Пинтеров Милутин и побра му Влајко Јездимиров застали баш пред сеоском кућом, код новог сеоског бунара са малим крстом на врху, и кладе се о пропис „са медведом“ ко ће лепшега „Језуша“ у снегу да направи... Други пајташи то чују, па ни се смеју; а један се „филистер“ усудио и да дода, да ће касти господину...

— Ти ћеш зар касти, кевкало?

— И ћу!

— Ево ти! Запуши му наш Влајко у том тренуту лево око груменом снега. Пајташи му дају за право и грувају један одуд, други одонуд — малог „филистера“

Овај колачки одбеже из туче...

Две девојчице, канда су из дунавског краја, упутиле се тако које у школу, но засташе баш преко пута од мене, код камените ћуприје, којој је бујица одавно већ камење разнела. Село чека, да га бујица опет и намести. Добро што су ми тако на блиу, бар чујем шта говоре.

— Драга, ћу, Бога ми, касти господину, да си ми ти рачун избрисала...

— Е па кажи, мене господин неће тући, јер му је сина

јуче баш однела велику чинију туршије... Знаш, баш ме неће избити; видићеш, баш ме не ће ни слишати... Знаш!

— Добро, добро, знаћеш ти већ! На то се опет кренуше. Дођоше до мене.

— А шта учиш, ти мала?

— „Штицу“ и рачун — до стотине!

— Аха! А ти?

— Велики буквар; ал' ја знам и часловац! Придода као с неким поносом.

— Хајде, хајде, само учите! На то их нестаде.

За њима се устремио Пера шустеров, па гази све по најдубљем снегу, само да свако види, како му је јаке чизме отац сашио, које ништа влаге не пропуштају; уз то се још удара дугачким лењиром по масним сарама, да сваки онај, који баш не ће да види — бар да чује! Но да зна, како му гадно стоји она шепица са вуненим ушима — зацело се неби ни чизмама фалио. Сави и он за ћошак.

Калајин синчић, нарицајеми: балави Јова, извукао пред авлинска врата малене сонице и посадио на њи човека од снега коме је метлу од прућа задено управо у трбу, и хвали се ено пред мимоходећим колегама, како он већ недељу дана неиде у школу — јер му је мати нешто оболела; уз то мора да се како сетио ускршњег поста, кад поче да певука:

Јежоле, драголе, драги брате мој!
Јеже леже у орање...
Јежоле, драголе, драги брате мој!

А за тим опет оно друго:

Лесе! Лесе!
Ми се лесе заплећемо,
Сами себе отплећемо,
Коларић, панић,
Плетемо се, — самић!...

Но да видимо, како изгледа на Дунаву; међу тим ће и пијаца да се скупи. Баш ти је лепо видити залеђену реку! Па још кад замислиш, да ипак није залеђена — до дна! Шиљасте санте начочиле се неудесно, па изгледају баш ко неки порушени торончићи, а глатко површје около њи, ко плаво огледало, у коме се зима огледа... Јато брбљави врана, што гачу и кад не треба, прелећу сваки час у снежну, провидљиву аду и падају јатомице на сабијене фатове, на којима снежну круту кључају... Дражи им је Дунав онда, кад се по њему санте још крше,

тада се бар навозају по воњи! Но, доста о њима, враг нек и носи.

Баш се на далеко види са сремске стране Дунава! И горе и доле распучила се ледена равница, која ти чисто дира око. Курјаков бирцуз из прока, скукуњио се на зими па ћути... Види се, како на банку горука ватра... Но погледајте нашој скели! Које оно? „Врабац — са марковом руком!“ Које ово двоје сложио, — баш га је муке стало! Врабац — са марковом руком! Заиста чудновато! Но погледајте га мало боље! Ено га, ви'те, код прљавог ломпруга, де одвија смрзнут паламар. Ви'те, како је мајушан; зато је врабац; но зашто је — са марковом руком — ево да чујете.

Покојног' перу цинцара (баш бог да му душу прости!!!) задеси једном нешто чудновато. Ко што се зна, он је по деках имао толико вина, кремен-вина, да га није могао у своје подруме да смести; с тога је узимао и црквени под најам. Како је био вредан, обилазио је врло често своје добро, но крај свега тога — обилазио га је још неко! Опази ти наш покојни Пера једаред да му најлепше шљивовице — истопљеног злата — и најслађег ауспруга мало по мало, а богме и много по много нестаје... Јаој! Уз то и левак никад не затече на оном бурету, на које га је он сместио, а и натегача не виси више о оном клину, кога јој је он наменио. Јаој! Чудне прилике! Прозборио би нам наш покојни Пера, слегнувши рамени — али не немарно... Можете мислити да се то брзо прочуло. И Врабац први корманош на скели, чуо је, за то баш и закуца на цинцарева врата.

— А ко је добро? Запито би га овај.

— Није добро, господар Перо, кад вам разносе вино!

— А зар си и ти већ чуо? Да ниси и ти у тој кумпанији, а?

Ту би се Врабац насмејо и погладио по дебелом брку.

— Па ко шта би хтео?

— Па хтео би, да поватам те тице!

— Охо!

— Богме јесте, господар Перо!

— Па како то мислите?

— Да ме закључате ноћос у подрум међ' оне мирисавке. Ал' да ми допустите, да по који пут и ја — сркнем...

— Нек' ти је просто, човече, само ме опрости ти веверица, што ми се на душу попеше!

На то ти наш господар Пера допрати плећастог Врабца до подрума и закључа га у влагу; но пре тога поранио га је господски.

Ћути наш Врабац — ко мушица. Не боји се мрака, док

му светли — вино! Прође већ и једанаести сат — а никог. Чисто се забринуо: да му нико не ће ни доћи. Но судба је ипак милостива: баш тако око по ноћи зачу се неки жагор... Врло је добро чуо, де један вели:

— Марко, јел' ту оно ново вртаљче?

— Та знаш, да је још пуно на живковом тавану. Друго сам поно. Одзове му се овај и поче да удешава кључ у кљученици.

— Је л' остао ко у порти? Запита опет један, који ће по свој прилици највећа — пржибаба.

— Не бој се, — теши га опет неки други — око цркве нема четника!

Наш Врабац сваку реч слуша и туби; уз то суче рукаве... Напрћио је дебеле усне и надувао још дебље образе, — како ће да пукне шњима, да сав подрум зајечи...

Врата се отшкринуше.

— Припали машину! Вели опет један.

— Стан', док уђем, одговори му опет онај први и коракну у подрум.

У тај мах пуче Врабац усти, ко пиштољем, — и први слободњак осети, како му се груди сужавају...

— Држи, Гавро! Опали Јосиме! Повика разигран Врабац — бурад'ма, и спусти и другу руку на леђа осуђеног. Овај се скаменио; не, није скаменио, јер тако не би осећао тугу из ненада.

— Та не удри море, пусти ме, ја сам! Апелује овај ко бајаги на своју — част!

— Та тебе и требам, рођаче, — одадре га овај још једаред и изнесе га пред подрум, кога суседи већ опколеше.

Упрти ти наш Врабац на то своју жртву на широка плећа, и однесе је управо — господар Пери.

— Аој, Врабче, баш имаш маркову руку! Беше му прва реч, којом га дочека. И од то доба дакле, зову тога Врабца, који баш сада ено одвија паламар на ломпругу, — Врабац са марковом руком! Но хајд'мо на пијацу, ваљда је већ живнула; а баш сам рад, да вам покажем наше селанце — и у живости! Уз пут се мимоиђем са Тошом Грозницом! Ово му, до душе, није право презиме, ја га и не знам; овако га зову само они — који имају куражи. Тако га је неко из спрдње назвао, јер је жут ко смиље, ил' још боље — ко грозница. Да чујете, како један футошки шваба шњиме накаља. Пошље једаред том истом Тоши Грозници неки хунцуташко из Футога писмо по шваби Миклу, кога иначе зову „Микл, дер клафтерланге," ал' га не хтеде да

опомене, да се чува израза: „Грозница,“ Дође ти наш „услужни“ шваба, и како униђе у авлију, у којој је домаћин баш дрва секао, а он повика;

— Јесте ли ви Крозница? Ево једно писмо за Крозницу.

Наш ти Грозница сав пребледи, остави се дрва и приђе да прими писмо. Но тек што га се доватио и што му се одазва са:

— Јесте, јасам Грозница! Иди кажи, да си предао писмо Грозници — одалами га шијачки преко ушију, ал' тако да сирома шваба поче да скакуће низ крезубаве степене... Тек кад се на сред улице нађо, запита се: шта би то. Кад га комшије обавестише — спаде му мрак са очију, ал' беше доцкан! Тако опет једанпут наручи исти тај Тоша код Ђоке шнајдера лајбер са гомбама, на коме рупице морају бити постављене — црвеном чојом. Но случајно баш тада увати шнајдера нека љута грозница, те не могаше да доврши посо. Ево ти Грознице:

— А шта је то, мајстор Ђоко? Ти мој лајбер не сврши? Зар се тако држи реч??

— Ето, баш ми се неда, човече, ви'ш, да сам оболео... Поче овај да се извињује.

— Па шта ти, који бес, фали?

За жива Бога не смеде шнајца рећи, да га тресе — грозница, већ поче одприлике овако да околиши:

— Та, знаш, снашла ме она боља... што тресе... тресе... и од које језа вата... и од које се ко лимун пожути... и т. д.

— А, тако? климну главом Грозница и оде. Сирома шнајца. добро се још испетљо...

Тога Грозницу дакле срео сам уз пут. Оде на Дунав, ваљда ће до спајински фатова. Најпосле незнам.

Међу тим пијаца — у велико.

Снаш — Јула изнела баш пред Булаћевим дућаном петак кисела купуса, па се подбочила, као да сво село мора баш код њс да купи. Јела Тадићева опет, баш преко од ње, ког Братиног дућана, сместила своја два буренцета са туршијом и „водњиком. фишерова девојчица купује баш туршије, па је хвали, како је слатка; а Јела Брже боље употребљује ту маку изјаву на свој корист и виче из свег грла; само да је што више муштерија чују;

— Је л' да је слатка?

До ње се настанила и Роза касапова, која је изнела опет сијасет кобасица и сувога меса, каквог нигде ваљда немож' наћи. Уз њу скакуће мали синчић јој с' ноге на ногу — ваљда и

већ зобу — и дува у велику бешику, за коју би слуга натарошев цела два грошића дао, — тако би фајн дуванкеза из ње изашла.

Код опанчара Мате скупило се неколʼко сељана и бирају опанке.

— Пошто је овај пар, брат Мито?

— Два воринта?

— Шалиш се?

— Не шалим!

— Мој брајко: мало друкчији је ђон и мало дужи кајиш у мајстор Пантини опанака, па не иште за њи више од воринте и петнајест грошића, а што си се ти узмуво?

— Јефтиније се не мож'!

— Па у роткву! На то пође полако, као да баш чекаше, да га позове опет натраг.

— Је с' чуо, Иване?

— А?

— О'ш дати још три грошића?

— Ни мраке више,

— Па оди; само нека се чини пазар...

— Та знам ја тебе! Ево ти. На то пребаци опанке преко рамена и оде пијаци.

Пред златановом кућом препречила пут кола савићева; један га сељак опомиње да се уклони.

— Не крич, Јањо! Одзива му се овај с' кола.

— Шта, не крич? Ти мислиш, да си газдачки син?

На то се умеша опште уважени Златићи утиша Хектора и Ахила.

— Добар дан, мајчице!

— Бог помого, снаја, а куда?

— Па ето Живко ми оболео, па му срце проктело мало воднике. Чујем, да има добре на пијаци.

— Има, снаја, има. А чујем Нату Ружићеву ноге издадоше.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XIV.

Шева.

Ох, шево мила! Зашт' небу лећеш
Плаветном?
Да ли си жељна поносни двора
Сунчани?

Или си рада, са песмом твојом
Невином,
Да с' ближе нађеш код вечног божјег
Престола?...
Лећеш ли за то, ох тицо моја
Милена?
Спомени тамо горе и мога
Имена!...

А кад се врнеш, сретна, ка свету
Зеленом:
Попевни песму селу, мом селу
Маленом!
Шани ми мајци старој: поздравље,
Утеху;
Поздравље моје, шево, к'о небо
Волене, —
А ружи мојој певни: Љубавно
Пролеће!...

XV.

Пчела.

Полети, драга пчело, полети!
На тебе давно чека шебојак!
У слатком виру своје чашице
Лековит' сок је теби замед'ьо ..
Полети, драга пчело, полети!
Шани му зујком твојом милеком,
Шани му вољно песму пролећа...
Полети, драга пчело, полети,
Поведи редом сестре милене;
Нека се лугом чује песмица!
Нека се трудом оспе долина!
Полети, драга пчело, полети!
На тебе давно чека шебојак!
У слатком виру своје чашице
Лековит' сок је теби замедљ'о...
Полети, драга пчело, полети...

XIV.

Зрачна свила.

По зрачноме свету
Лелује се свила...
Аој, бела свило,
А де си нам била?
Обустави лет!
Обустави лет!
Гле, за тобом светлом
Још стотина стреме:
Весели се, цвеће,
Биће лепо време!
Донео га Бог!
Донео га Бог!

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Кад помислимо, да то све с почетка долази од туда, што се несретник навикнуо, да му ракија помаже варење, то ће се моћи лако разјаснити, кад рекнемо наш озбиљни савет, да се ваља одучавати од ракије, па шта више нека се одучавају и они раденици, који морају при послу своме много да се зноје и да дишу. Који са озбиљом пази на себе, тај ће гледати, да означи сам себи меру, па ће му онда ракија, кад је само кад и кад буде пио, врло добро чинити и биће прави лек. У таком случају не ће ни један паметан држати пијење ракије за порок и преступак.

Врло је тешко, да се означи опште правило за умереност, но ми ћемо овде наговестити нешто, о чему мислимо, да ће с озбиљом примљено бити.

Има много људи, који ће рећи о себи: „Чашицу две ракије могу поднети!“ а под тим разумевају, да се од тога не ће опити. Али је то рђаво и опасно мерило! Ако хоћемо да имамо сигурно мерило, онда не треба пазити на ђор него на желудац. Док смо у стању да сваримо у јутру по добро парче хлеба с младим маслом без ракије, дотле не ће шкодити, ако после сланине или масне шунке попијемо чашицу ракије; али кад буде томе доба, да после хлеба с младим маслом морамо пити ракије, онда је већ опасност ту, и највеће је доба, да се обратимо какоме паметноме и човекољубноме лекару. Ако је он честит и прави човек, какав треба да је, то ће радо и весело пружити помоћи „словом и делом.“

Али и више, него сам лекар, може у таким приликама домаћица учинити.

Пажљива, честита домаћица брзо ће опазити, како је са жељутцем мужевљевим, и ако је паметна и хоће да чини својој кући праву благодет, то ће моћи малим жртвама отклонити велику опасност и несрећу. Једна домаћица ваља да размисли, да ће само онда човек њезин моћи добро њу и њезину децу хранити и обдржавати, ако се и он сам добро и ваљано храни. Срамота је, кад се домаћица мање стара о својему мужу, него господар о коњу своме. Који има коња, тај зна, да му коњ не ће много хаснити, ако он коња добро не узхрани; па како да не увиди домаћица, да свога мужа, свога храниоца, ваља да добро храни?!

Паметна честита жена нека упамти дакле: Кад муж почне пити ракије, то је понајвише криво томе рђаво и пренебрегнуто препитавање, па нека се за то пожури, да доскочи томе злу. — Ако баш дође и до тога, да мора закидати што и од својих уста, опет треба да чини што може, јер тиме чини и себи добро дело, кад се постара, да јој раденик муж добије за доручак снажне, сољу и бибером зачињене хране. Нека зготови мужу по који пут како јело, што је њему у души, како ће моћи с бољим прохтевом га јести. Или нека га привикне на то, да у јутру каву пије, и кава ће му брзо заменити ракију са свим. Нека се особито чува, да му не прави једа и секатуре у кући, и нека се постара, да зготови за ручак како јело, за које ће се муж штедити до ручка.

Таким малим напорима, који не стају честиту жену Бог зна какове муке, често пута спасе се човек и жена и дете, и и част и породица и држава у правом смислу те речи.

11. Е сад смо дошли већ ручку. Ручак је најглавнији оброк који узима човек преко дана. Ми се и овде не ћемо обазирати на несретна сиромашка, који мора да једе оно, што има, нити ћемо се обзирати на богатога Гавана, који најрадије једе оно, што други не може имати, већ ћемо се обзирати на средњи наш сталеж, који хоће здравих јела, да би се оснажио за рад и посао.

За што је баш ручак у по дана?

За то, што је и једење посао и што за време тога посла ваља да будемо са свим на миру. — Телесни умор и воља за једењем иду једнаким кораком, они наступе у човека у један мах, после три четири сахата. По што већ морамо мировати око по дна због телесног умора, и по што је такође добро, да се посао једења не предузима заједно са послом и радњом тела, то је врло уместно, кад се то време употреби за једење. — А како је тада баш половина дана, како се баш у томе часу ваља да одморимо од посла и радње, а уз то да се приправимо и за даљи рад, то је са свим у реду, да нам у то време буде главни одмор преко дана и да у томе главноме одмарању буде нам и главни обед.

Али обед ваља зготовити. Домаћица мора у кухињу, јер се у томе обеду у по дне поглавито хоће да има врућих јела.

Пре свега нам се намеће питање: за што управо кухају људи? Зар није природније, да их тако једемо, како их добијамо природе? За што не једе човек ништа окром нешто воћа у сву стању? Чему толико муке и труда са мљењем и печењем, кувањем и пржењем, када видимо, да животиње не чине

тога, него готову храну узимају од природе. — Од куд постаде човек такав пробирач у јелу и пићу, и да толико разноврсних јела једе, што животиње не чине? За што има животиња, које живе само о мссу, а других опет, које живе само о биљној храни, а за што човек да једе и меса и да се храни биљинском храном? —

На сва та питања има само један одговор.

Природа је сама упутила човека на то и искуство, најприроднији учитељ човештва, поучило је човека, како ће најбоље извршити оно, што природа иште ода њ.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта

од Л. А. Томановића.

(Наставак.)

Морињани лијепо живе: горњи са марвеним и земаљским производима, а доњи с поморством бројећи још почетком овог вјека поморских капетана, што би их неки Нектарије из бачве сламе учио; а највише с трговином, пошто је ту најближе Убљанима слазити; а особито тргују с ловоричним перјем и ловорницама шиљући по који брод сваке године у Трст.

Још ми је споменути како сваке године ма незнам каква суша била ту провру воде око Петрова дана и трају петнајест дана; а на једној се примјетило да млијечна проври и јегуље по води потрује; од чега то зависи, чека још науку да рјеши.

Но несмијем још то не додати, да је Мориљ отачаство прехваљеногa народног пјесника, попа Нике Берберовића. Грехота и штета што му поповско стање недопушта више да се бави у чему је показао и снаге, и вјештине, и воље.

Још нам остаје проћи оно парче залива, што се до Котора увукло, између Оравца и Доброте с ове стране, а Столива, Прчања и Мула с друге. Лијева иде управ од Пераста к сјевероистоку, па се превија, ђе је Оравац к југу до Котора, а десна се прама њој миловидно вијуга, као да се поноси са својим зеленим накитом. Јесте ли запазили какав је предјел од Мељина до Јошице, такав је од Верига до Котора! само што су овђе куће чешће и обће узевши већа разкош. Прчањ је особито гостоштина притиснула и бојим се да је неможе више сносити; ал' опет крсна имена слава. Но кад чујеш

говор прчањски снебићете: у талијанскоме већ огрезо, ал скраћене ријечи као: ма (мајку), праљу (пријатељу), и сасвим нове као: бопо и бопа (ђеде и баба), чудновату мјешавину чине.

О Доброти нам остаје коју више рећи. Она се пружа по свој обали од Оравца до Котора а испод голих клисурина. Да није обрасла зелена наранча палате доброцке, те их миром обасипље и милогласним звуковима развесељује, те тичице почивајући у њезино грање испуштају, — незнам на што би човјеку те палате. Дични је то монуменат доброцког патриотизма! Зар не би могли саградити си дворове ђе друго по свијету куд су путовали и тамо са својим бродовима живјети, него под тим кршом? Што их је могло ту притезати ако не патриотизам? Па Доброћани поред све своје богаштине, одликујући се у томе између свијех Бокеза, неће своје одијело србско да оставе: они иду по толико година по свијету, као поморски капетани, па кад дођу кући, они опет обуку своје црне широке гаће до кољена, од кољена црне бјечве свилене, на ногама цревје отворена, на прсима зелени кружат са златним китама, у животу кратки корет црни до појаса, а појас црвени; на глави црну свилену капу са црвеним тепелуком на сриједи, мањи доста од Црногорског, златом извезеним; то је право бокешко одјело, тако се одијева и „мрларица," народна гарда о свечаностима у Котору. И прве госпоје, контеше Доброцке једнако носе на народњу. И њиово је одијело у крају као Тивацке и Рисанке, али не у боји јер превлађује тмаста. Дакле сасвим да су Доброћани листом западњаци немога их предобити млетачко злато као Пераштане, којима је парада: цилиндри, фракови и бијеле гаће? Слава Доброћанима!

Народна морска асикурација, — то је најзнаменитији завод у Доброти, и за бокешко мореплоство од немале користи. Ови завод и у Новоме фонд за наутику, јамци су нам да ће бокешка морнарица поставши самостална добити искључиво карактер србски мјесто талијанског, о чему би већ требало да се патриотизам бокешких капетана почне старати. Мала Бока броји данас триста и шесдесет што господара собственог бродовља, што капетана простих, који облијећу свијет носећи барјаке у томе пред свом европском морнарицом, те тако разносе славу србскога имена на сва четири вјетра. Но колико би том имену виша слава припадала, кад би се тизи капетани у свом језику изображавали, па носили на себи печат чисто србских капетана! Вријеме се и томе приближава ал' треба времену у сусрет поћи, и то нам је очекивати од свијесних патриота бокешки. А дух омладински томе нам је

јамац; што су капетани бокешки, ако не чланови српске омладине? И до кога је, нека што пре о томе ради, да оствари уједињење тијех чланова са цјелокупном омладином српском, па нам се није о другом бринути. Можемо ли бољег јамца од духа омладинског тражити? Бокешки капетани биће перјаница српске омладине, слава њима, слава!

— Гле љепоте! Силне куће, ако Бога знадеш! Чудне висине, чудне ширине, још такве у Доброти невиђох! Ко би пребројао прозоре, ко ли перчуље! Та то је царска грађевина; благо ономе чија је! — рећи ће путник страни кад наљеза пред том огромном зградом, ал' мјештанин сасвим напротив:

— Гле страшила! Ко би пребројао уздисаје, сузе, капи крви на ком је уздигнуто! То је сатанско пребивалиште! Тешко томе чија је! — одговориће.

— Кад су Грци као воду на потоке своју крв пролијевали војујући за слободу против турског робства, кад су сву Европу људску својим жртвама и мученштвом потресли били, кад су им лећели у помоћ слободни синови Француске, Немачке, Енглеске, и Талијанске, и своју крв са грчком мијешали за слободу и свете земље тих мученика: тад не само да Срби у Србији с Турцима шуроваху, а у Аустрији се несмијаху мицати, него ето наоћаху се и таковић, што на издајству и на крви тог племенитог народа дворове си уздизаху. То народ зна, па осуђује и проклиње и проклињаће док буде камена на камену од те крваве куће. Проклетство на такове златождере и крвождере! Проклетство вјечно! а историја им је већ удрила жиг издајства на срамно чело. Гледао сам у једној историји на талијанском језику ђе је ова имена што су Турцима помагали, ма Грцима и непосредно и нешкодили, са срамним словима записала, ђе ће им се на вјекове проклињати.

Нијесам смијо преко овог монумента издајства муком прећи ради примјера других златождера; а надахнуле су ме тихе сјени:

Два Ивановића,
Два од Боке Кнеза и витеза,
Што на море Турке предобише
Под Патрасом у Грчкој држави
Која цара силенога слави!

Ето нас сада на крај залива и таман на подножју Ловћена при коме се Котор пригурио.

Високи црни зидови, изнад којих се промаљају тек кровови кућни и звоници, такав Котор с мора изгледа. А унутра тијесан,

уличице као свуд по старинским јужним градовима, и тек ту плокате (пијаце) што дају граду здравог ваздуха напојити. Зграде има посве старинских, ал' се у новије доба лијепијех наградило. Цркве су такође старинске и све у исток окренуте. Најзнаменитија је св. мученика Трифона, ђе му и тијело почива, за коју се говори да је Стефан Немања оградио. То је сада катедрална црква при којој сједи римски епископ бокешке дијецезе. Православна парохијална мала црква св. Луке има бити много старија, ал' и црква св. Николе, то је баш права дика православних Которана; само треба доћи о духовима или о великоме петку да се види риједко заузимање Которана за што свечанију и разкошнију литију кроз град. А свој је обштини перјаница „пјевачко друштво" из најотличнијих грађана, што од толико година са нечувеним успјехом напријед корача. Которани још имају и читаоницу своју и српску школу, — Которани су у свему узор — Срби — слава Которанима!

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

О трећој омладинској скупштини.

VI.

(Писмени и усмени предлози. — Завршетак.)

(Свршетак.)

А трећи предлог није вредно ни спомињати, јер кад би скупштина хтела читати све чланке, који су о омладинском задатку излазили у ово или оним новинама, и о њима своје мњење казивати, онда би требало, да скупштина траје читаву годину дана, и да се никад и не разилази.

Сада да пређемо на један леп и родољубив предлог, који је тако исто писменим путем учињен. Леп је, јербо је од Српкиња, родољубив је, јербо је од панчевачких Српкиња. Оне су раде, да се у Панчеву установи завод за чување мале деце, и позивају скупштину, да им да упутства и савета у тој ствари. Ми смо уопште научени да из Панчева све саме најлепше ствари чујемо. Панчевцима не смета ништа граничарска система, као што правом родољубу уопште ништа не може сметати да чини оно, на што га родољубље упућује. А узмимо друго једно место у граници, Карловце, па сравнимо га у том обзиру са Панчевом. Каква разлика! А зашто? Ваљда за то, што су Карловци Сион српски? Што је у њима столица главе црквене? Што је у њима гимназија и богосло-

вија? Зар ти заводи и ти људи тако мало имају уплива на подизање свести и ширење родољубивих тежња? А кад би хтели даље и дубље сравњивати нашли би на још горе ствари.

Предлог је панчевачких Српкиња радосно поздрављен од скупштине, али како је тај предлог врло важан, а време кратко, то се остави та ствар годишњем одбору, да он о њој промисли и да потпомогне честите сестре панчевачке у њиховом лепом подузећу!

Милош Атанацковић, слагач у државној штампарији у Београду, изнео је пред скупштину једну мисао, која иште времена и разговора, пак се наравно и та ствар морала упутити на годишњи омладински одбор. А та је мисао, да се омладина постара за стипендије онима, који би ради били, да се посвете музичком изображењу, како би се та лепа уметност што више ширила по народу.

Дружина српске омладине у Берлину „Збор" доноси пред скупштину предлог, да'омладина подигне споменик светоме Сави, као првом и највећем просветитељу српскога народа. И на ту цел прилаже иста дружина 4 дуката.

На ово је скупштина донела по белешкама заставиног извештача овај закључак: „Омладина признаје да ако икоме то заиста св. Сави треба подизати споменик; али у данашње време, де ми имамо толико силних народних потреба да подмирујемо, било би подизање таких спољних споменика за нас луксуз, јер св. Сави је већ у самом народу подигнут споменик, који неће никоје време збрисати, који ће живети, доклегод народа српског траје и који је сјајнији него сви други споменици, што би их можда могли подићи"

За тим се прешло на усмене предлоге. Било их је десет на броју. Ми ћемо напоменути само важније, а то су:

Илија Вучетић предлаже, да скупштина упути годишњи одбор да овај свим средствима потпомаже честите Србе и Српкиње новосадске, који се заузеше да оснују један завод за Српкиње. — Предлог је овај једногласно усвојен.

Ђока Лазаревић предлаже, да омладина започне издавање народне библиотеке, прештампавајући добра и корисна дела. — Упућено на годишњи одбор.

Јован Павловић предлаже, да се изабере један економско — статистичан одбор, који ће купити по народу статистичне податке. — Упућује се на годишњи одбор.

Александар П. Радовановић жели, да се омладина постара о томе, како би се могло учинити, да сва деца иду у школу, а не да толика деца од школе изостају. — Предлагач се упућује, да предлог свој поднесе, годишњем одбору.

Каменко Јовановић понавља свој некадашњи предлог, да се

изради српска терминологија за трговачке књиге и преписку. — Упућује се на годишњи одбор.

И то је био крај трећој скупштини омладинској. Заиста лепши и сретнији него што бејаше крај другој скупштини. Пак ваљда ће и рад омладински ове године бити и лепши и сретнији него прошле, јер ће ваљда и сметње, с којима се омладина имала борити и још и сада има да бори, све ређе и слабије бивати. У осталом омладина се неће много на те сметње обзирати, она ће уносити у живот светлост и дан, па мрак и ноћ морају ишчезнути. „Wisset, ein erhabener Sinn l e g t das Grosse in das Leben, und er s u c h t es nicht darin.“ Поред ових Шилерових речи одма ћемо да наведемо речи нашега Ј о в а н а Ј о в а н о в и ћ а, што их је његово песничко срце казивало приликом прве скупштине омладинске:

Ао нада, лепа нада!
Састала се браћа млада
Са сви страна српска света,
(Будућности ништ' не смета),
Па донеше вољу младу,
Да ј' б р а т и н с т в о м овенчаду,
И донели д и в н е ж е љ е
Да их скупа утемеље:
Врло срце, што их дичи,
Да се с л о г о м очеличи.
Је ли санак? Машта? Шта ли?
Јесте л' ђецо с неба спали?
Ил' је само мис'о с неба?
Да ј е д и н с т в а Србу треба?

Завршујући ове редове о трећој омладинској скупштини, жеља нам је, да се здраво и сретно састанемо и на четвртој омладинској скупштини а с л о б о д н о ј земљи, де ће реч ‚бити с л о б о д н а, јединство с л о б о д н о, рад с л о б о д а н — а шта треба више, па да се дође до среће и напретка?

И. О г њ а н о в и ћ.

Међед и курјак.

(Народна приповјетка.)

Једноч је сједио један међед са курјаком за једним грмом па су се разговарали о њиховој храбрости. Тад ће рећи међед: Откако сам постао, свуда идем по вилајету неби ли нашао јунака, који би ме надјачао, али га нигде не нађох. Мучи, медо, рећи ће курјак, знам ја једно створење што је јаче од тебе, а то је човјек! Причекај само мало, па ако нађеш који покушај твоју срећу ћеш ли међдан одржати. Сад стану они чекати кад ал' ево иде једно дијете. Онда ће курјак рећи: Пази, медо, ово ће бити човјек. Међед се разљутио па све зубима шкљоца како ће да се бори са човјеком. Кад је дошло дијете ближе, рећи ће курјак: Није то човјек, то ће тек бити човјек, већ почекајмо још мало. Тако они опет чекај, ал' иде један старац са штапом. Онда ће курјак рећи: Држ' се, медо, ово ће бити човјек! Међед

се разљутио већ незна шта ради од љутине све кида око себе шибљике, да покаже како ће га сирвити. Кад дође старац близу грма, рећи ће курјак: То је био човјек, већ причекај још мало кад смо толико чекали. Не прође дуго али иде на коњу оружан момак. Онда ће курјак рећи: Ето то је човјек, удри сад на њега да видим који је бољи јунак. Међед једва дочека прилику, скочи на момка, а овај за кубуре па опали на међеда, али овоме ни бриге, још се већма разљутио. Кад се виђе момак у невољи а он извади своју сабљу па стаде сећи међеда, а мој медо, кад осети да му крв на све стране цури, бијежи у шуму. Курјак незна од радости шта да ради, па га запита: Како одржа, медо, мејдан? Тад се стаде медо вајкати: вели кад удари ја на њега па ме посу неким бобом, хајд' хајд' било је добро, али кад извуче некакав језик иза леђа па ме њим стаде свуда лизати, још да ме је био двапут лазнуо и џигерицу би ми био излазнуо. Онда ће курјак рећи: Видиш да сам имо право, да има од тебе бољег јунака. За то немој се нигда сам јуначити док те други не похвали!

Прибиљежио у Дубици Мојица Хрваћанин.

Српско народно позориште.

У четвртак 10. октобра: „Тамница“. Шаљива игра у 4. радње од Бенедикса. Посрбио Л. Телечки. Оваки комади, као што је овај, захтевају нарочито, да сваки глумац своју улогу не само добро научи него да је и проучи. Ту неје доста тек добро на памет научити своју улогу, него сваки глумац ваља да проникне у карактер онога, којег представља, ако жели да омане гледаоце па да му поверују, да је он заиста онај, за кога се казује. Истина, да то неје лака ствар, ал' шта не може учинити дар, воља и постојанство у предузетој намери. Нека су ове речи непрекидно на уму нашим глумцима, нека по њима и раде, па ће видети. како ће одмах више ваљати и себи и другима.

Света је прилично доста било на овој претстави.

У суботу 12. октобра први пут: „Нови племић“. Позоришна игра у 5. радња. По К. А. Гернеру прерадио Л. Телечки. Пре свега морамо напоменути, да се комад јако допао публици и да је у њему добила наша позорница дело, које ће дуго и дуго забављати наш свет, докле се год тако добро узигра као ово вече. Сви глумци редом заслужују да се с хвалом спомену, а највише Телечки, који је и „мислима и персоном“ прави Пратљача био, да ти га је мило било гледати. Уз њега су се највише још одликовали: Максимовићка, која је Меру, то несташно девојче, у свима призорима с вољом и на задовољство публичино одиграла, и Ружић, који је из Омера истесао „срамежљивог љубавника“ да си му се морао сит насмејати.

Света је на претставу доста дошло, ма да је јако рђаво време било.

У недељу 13. октобра: „Вампир и чизмар“. Позоришна игра у три одељења. С мађарског од Ј. Сигетије. За српску позорницу прерадио Ј. Ђорђевић. Претстава је добро испала, а и дворана је пуна света била.

У понедеоник 14. октобра: „Мејрима или Бошњаци“. Драма у 4. одељења. Написао Матија Бан Дубровчанин. За народно позориште прерадио Ј. Ђорђевић. Мејриму је претстављала Ружићка и можемо рећи да је свој заиста тешки задатак с малим изузетком веома добро извршила. Нека да само себи мало више труда, па како јој је глас згодан, да може њиме и снажније покрете срце и душа лепо означити, то ће моћи и у улогама од те врсте далеко дотерати. Новка је претстављао Телечки, ал' му некако не пође за руком, да истера из њега оног старог Бошњака, као што га је песник замислио.

У дворани је било пуно света.

У четвртак 17. октобра: „Опклада“. Шаљива игра у једној радњи од Голдона. Посрбио Ђ. Максимвић. За тим: „Љубав и философија.“ Шаљива игра у једној радњи. Посрбио Божидар Недељковић. На послетку први пут: „Он је излечен.“ Шаљива игра у једној радњи. По француском прерадио Ј. Ђорђевић. Први комад неје ишао баш најбоље и то с тога што се несу знале улоге добро У другом је комаду Телечки Веселића тог старог кицоша, добро одиграо, а исто тако и Маринковићка Настићку, ту стару кокету. У трећем је комаду Ружићка (Драгиња) тако поштено намајсторила свога мужа Светозара (Ружића), ком се не допада брачни живот, што тихо тече и што у њему нема громова и грмљавине, да не верујете, да ће му опет скоро пасти на памет, да се потужи на свој миран живот.

Света је на претстави у средњу руку било.

Књижевне белешке.

* Наш млади књижевник Владан Ђорђевић, позван од неколицине својих пријатеља, наумио је да изда у засебној књизи свој драматски покушај: „Народ и великаши“, што је штампан у подлистку „Србије“, али га је писац сада поправио и за позорницу удесио. У том свом покушају рад је писац да покаже, до каког се степена може попети бесавесност великаша, који несу ником одговорни за оно, што ураде са животом, поштењем и имањем народа, и да нацрта, макар само крупним потезима, народну скупштину, која је онако сјајно показала, да је народ сам свој госа, а да се нико не може играти са његовом судбином само за то, што је неколико година био велики господин или што је ма на који начин дошао до много новаца. „Ја сам знадем“, вели наш честити писац, да је „чисто драматски“ или „чисто“ уметнички део мојега покушаја не-

рао доћи у присенак поред овако велике и тешке мете, али сваки ће ми допустити да је и у душевном животу пре свега нуждан „насушни хлеб“, па онда остало. Ја и кад бих имао сто пута више духа и срца, не би ми данас пало на памет да пишем само за уметност, докле народу несу осигурани ни први услови за грађански, за човечански живот. Данашњи уметници и књижевници, по моме смерноме мишљењу, морају бити у свему што раде тенденциозни, другачије неће се моћи ни десета генерација, која после нас дође, посветити науци и уметности, рад њих самих.“

Књига стоји 1. фр. а. вр. Претплата се шаље или самоме писцу у Беч, или уредништву овога листа.

Ако се до почетка фебруара не скупи толико колико треба да се штампа плати, онда је така књига излишна и писац ће одмах разаслати новце назад.

* Наш познати књижевник Ј. Драгашевић наумио је да изда све своје песме, којих ће бити преко седамдесет и које ће износити око 12. табака на лепој хартији као „Војин“. Цена им је 1. фр. а. вр. И уредништво овога листа радо ће примати претплату на ове песме, у којима ће читаоци наћи и уживања и лепе забаве.

* Наш добро познати књижевник и ваљан публициста Стојан Бошковић у Београду наумио је да крене од 6. децембра о. г. слободњачког правца лист за политику и књижевност под лепим именом: „Јединство“. Лист ће тај да обухвата све напредне тежње и све гране народног живота, те служећи као одзив жеља и потреба народних, као одзив данашњега напредног века „уједно да потпомаже просвећену владу кнежевских намесника на путу, којим су пошли у великим унутрашњим и спољним задатцима Србије, што су њиховим прокламацијама и гласом народа на толиким знаменитим скупштинама онако јасно означени“. Програм овоме листу најбоље је обележен овим речима: „Јединство је знак унутрашњим и спољним тежњама нашим, јединство је свети завет што нам оставише очеви и дедови наши. Под заставом народног јединства корача свеколико српство. Слобода мисли и договора, разноликост живота и потреба, а јединство опште воље и снаге народне — то је циљ за којом идемо, то је пут којим ћемо тражити развитак отаџбине и величину народа српског. Све што је против тога одбијаћемо најживље оружјем разлога и суда јавног“.

„Јединство“ ће излазити четири пута на недељу, три пута на целом, а један пут на по табака. Цена му је на годину 15. фр. а. вр. с поштом.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ШКОЛА И ЖИВОТ. Свеске за педагогију Пише и издаје Стеван В. Поповић. Књига I. Свез. 1. У Пешти, штампарија Хорњанскога и Трегера. На вел. 8-ни, 32. стр. Цена свесци 20. н. а. вр.

СЛАВЕНСКИ РАЗГОВОРИ У ГЛАВНИМ СЛАВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА, руски, пољски, чешки, бугарски и српско-хрватски (ћирилицом и латиницом.) Саставио Драгутин Томај Тумински. Slavenski razgovori u glavnim slavenskim jezicima, ruski, poljski, češki, bugarski i srpskohrvatski (ćirilicom i latinicom.) Sastavio Dragutin Tomaj Tuminski. У Београду књигопечатњом Александра Андрића 1868. На 8-ни, 145. стр. Стоји? („Вила.“)

АДМИНИСТРАТИВНЕ И СУДСКЕ ВЛАСТИ. Неколике црте из путних бележака по Немачкој и Швајцарској Од г. Д. Ђ. Јовановића. На 16-ни, 131. стр. (Из „Српских новина,“ отштампано.) Стоји? („Вила.“)

ПРАВИЛА О ДОМАЋЕМ РЕДУ АПСАНСКОГ ЗАВЕДЕЊА у Пожаревцу, од 7. окт. бр. 3590. У државној штампарији за службену државну потребу. На 8-ни, 16. стр. Стоји. („Вила.“)

*) Да би ова библиографија што подпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Певање и мишљење. (Једна панорама из наше лепе књижевности.) II. Од Светозара Марковића. (Наставак.) — На парастосу Јелене Богдан рођ. Белановића. Од Л. К. — Сремска ружа. Приповетка из народног живота од Јована Грчића. (Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара.) II. Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. XIV. Шева. XV. Пчела. XIV. Зрачна свила — О разном јестиву и пиву. По А Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Наставак.) — Подлистак: О трећој омладинској скупштини. (Писмени и усмени предлози. — Завршетак.) (Свршетак.) — Међед и курјак. (Народна приповјетка.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 34. У НОВОМЕ САДУ 10. ДЕЦЕМБРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПЕВАЊЕ И МИШЉЕЊЕ.

(Једна панорама из наше лепе књижевности.)

(Свршетак.)

Онај, који није живио у свету са затвореним очима; кога је болела туђа боља; кога је радовала туђа радост; кога се тицала туђа срећа и несрећа; који је био кадар да осећа све, што осећа његов брат — ближњи; једном речи: прави песник, могао је да изучи овај сложни процес, што га ми зовемо људским или народним животом. Ти даровити људи, образовани сувременом науком, створише сувремени друштвени роман — епос XIX. века као што га назваше критичари реалисте. Сувремени роман преставља истински живот људски; ропство и зависност човека од свију прилика, што му их оставише преживела колена; његову борбу против свију тих прилика — борбу против политичке и друштвене тираније; борбу против незнања и сујеверице: против обичаја и етикета и т. д. Сувремени роман са својом дагеротипном истинитошћу и дубоком психолошком анализом живота постао је најсигурније средство да се изнесу на видик болести друштвеног организма, а у исто време и најсилније оружје да се пропагандишу нове мисли у масу народа. Друштвени роман савршено је непознат нашим песницима. У „Матици“ се подиже глас како наш народ у Аустрији пропада морално и материјално и друштво објављује награду за књигу у којој би се разјаснили узроци тог пропадања; на српској скупштини министар унутрашњи објављује, како се у кнежевини руши најјача потпора народњег богатства задруга; а државна статистика доказује ладним цифрама како се народна имаовина постојано умањава; по новинама се једнако више,

како се код нас једнако шири луксус, довлаче туђе моде и туђи обичаји, који нас разоравају. Све то читају наши писачи: „повела", „прича" и „црта" из народног живота, и све то немоћно да их побуди да погледе мало другим очима на тај живот народа, па да виде како се неигра свугде коло, незвецкају свугде ђердани и нерумене се свугде образчићи у Срба и Српкињица; како ни и других брига, много чешћи, па с тога и много озбиљнији е што је брига за драгим или драгом. Који је озбиљно проучава наш породични и друштвени живот, тај је тек кадар да види и каких се мајушних и заплетених узрока слажу таке крупне појав као што су опште осиромашење и опште морално и материјално пропадање народа. Да изнесу на видик тај скривени процес, ту недокучиву борбу — најсветији је задатак правог песника. Наш друштвени живот заудара трулежом, а наши песници постоја сањају: миришу ружу, гледају зору, слушају славуја, или туж неком особитом тугом, тугом ситог човека, коју је истинит карактерисао брат Каравелов у „Матици"; а ако се додирну нашег живота, то бирају само оно што је „естетичко", што задовољава „нежни" укус лепих сестара кога су они искварили. Браћ песници! разлика је међу певањем и мишљењем.

Имамо још неколико речи да кажемо о нашој преводној бе летристици. Она савршено одговара оригиналној, што се објашњ тиме, што већином преводе они, који пишу оригинале и по том они бирају преводе према својим погледима на белетристику. Страстне, фантастичне сцене (на пр. „Лука Долчи", „Пливачи". „Трубадорово срце," „Београдске лепотице", „Мач и муња", „Потомак канова", „Гусарски краљ", „Тореадор", „10 мил. долара" и т. д.); љубавне интриге а често само празни вицеви (куда и рочито спадају несносне (?) приповедчице Јокајеве). Наће се по ко одозго посољена и немачком „пургерском" нравственошћу као н пр. „10 милиона", али све оне недају никакве ране уму, већ сам раздражују нерве и успаљују младу крв. Човеку се престављ најфантастичније слике, то што наши естетичари зову „стваралач фантазије", (ја то говорим по сопственом опиту, а сваки који је у младости занео читањем подобних сценарија може то посведочити) а то није ништа друго већ комбинације мозга оних разних упечатака, који су му остали од читања тих књига. А још горе је то, што се млад човек тако навикне на дражење своји живаца подобним „створовима фантазије", као пијанац на пијење спиритуозних пића, и то пређе у болест. После таког болесног стања нервне системе ништа није чудновато што нас наши пе сници осипљу својим љубавним сањаријама и што мозак умори

неприродним начином није после способан да се напрегне никаквим озбиљним радом. Човеком овлада лењост и апатија . . . . .

IV.

Говорећи о нашој лепој књижевности ја сам готово искључиво говорио о оним предметима, што су печатани у нашим листовима. Може ми се пребацити страстност, што неспоменух нигде и ваљане ствари, што се у њима налазе. На то одговарам ово: моја циљ није да расматрам поједине предмете наше литературе, већ да определим њен општи правац. Наћи ће се у нашим листовима и по која ваљана песма Јовановића, Јакшића и других појета (сатира Јовановића заузела би почастно место у ма чијој књижевности) и који честит превод: Дикенса, В. Хига, Гоголја и др., али ти су дошли савршено случајно, и њих је тако мало, да они савршено изчезавају у маси других писаца противног правца. Како се код нас мало гледало на правац литературни најочигледнији је доказ, што се у „Матици" за ову годину печатала упоредо са критикои Каравелова приповетка „10 милиона долара", која је противна свима мислима Каравеловљеве критике.

У нашој се књижевности подизаше више пута тужба на нашу публику, што је немарљива спрам књижевности. „Вила" и „Матица" у последње време доносиште доста ваљаних озбиљних ствари, за које би сваки патриот желио да се што више читају у нашем народу. Али да се распростру извесне истине, наши листови дужни су да изоставе све измишљотине, које парализирају истине, што их они желе да распростру. Ту неможе никако бити изговор: „то је ради забаве." Забава која развраћа ум није забава већ деморалисање. Така забава може само сметати распростирању истине. То је толико исто, као кад би ко давао коме постојано слаткише, што кваре желудац, да га привикне јелу. Разуме се, да покварен желудац није кадар после да вари ни здраву рану. Забављати ум може само онај предмет, који му даје р а н е з а м и с л и. Здрава забава неразликује се од праве науке. Докле наши листови небуду доносили такве забаве, донде ће они бити једнако више од штете но од ваљде нашем народу. Јер донде ће они једнако гајити с е н т и м е н т а л н е г о с п о ђ и ц е и све нове и нове песнике подобне тима, о којима смо до сада говорили. Доказ су томе већина извештаја наших омладинских дружина, наша „сéла", „беседе", „балови" и цео наш живот друштвени.

У Петрограду 24. септембра. С. М а р к о в и ћ.

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XVII.

Пролеће усрећило пастира.

Пастирче се замислило...
На далеке мисли краје...
Баш к'о да би тамо хтеле —
Од куда му сунце сјаје...

Погледује у висине....
Пита нешто небо мило,
У орцу му осмех сијну:
Небо га је усрећило!

„Ох, па „све“ зар мени даде,
Што преда мном ево сјаје:
Љупка брда, доље миле —
Поносите земске раје?“

„Теби! Теби!“ — глас му јекну
По сред срца среће пуна;
„А с' неба ти сија ено —
Природина царска круна!“

И „паре“ се загледао
У здањана своја брда, —
У стазицу многу, многу,
Што сребрном виру врда..

И паре се загледао
У границе презелене,
Па их оком пита чисто:
Да л' гледате и ви мене?

И разгледа цвеће росно,
Прислушкује тице миле, —
Чуди им се, каконо су
Складно песму удесиле!...

„Здраво, децо милогласна!
Поданици сретни моји!
Ко поджиже луче јасне —
Тај нека вам јата броји!...“

И' онда гледа уза себе...
На свилено мотри стадо...
Ох, како му срце игра!
Ох, како га има радо!!

Ко ће срећу „новог цара“
Да исприча, добар Боже!
Та врулица — тешилица —
Она још'те једна може!

Па како ли јасно збори!
Ко је не би слуш'о радо!!
Па зар уз њу да не игра,
Да не цупне сретно стадо?!

А пастир се осмешкује...
А њему је мило, мило:
„Бело стадо, благо нама,
Пролеће нас усрећило!“

СРЕМСКА РУЖА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде,“ на ... дан шантавог торбара.)

(Наставак.)

— Да, мамице! Баш сирота!

— Па реци јој, бога ти, нека их прво протрља зимњи

кошуљицом, па онда испере у богојављенској водици, па ћеш видити, да ће је одма проћи. Тако се и Мица из Баноштра помогла.

— Кашћу, мамице, хвала . . . Због ом!

— Због ом, рано, поздрави код куће! Па дођи кадгод.

У тај пар баш ево ти сеоског добошара — Тане, у солдачком лајберу са оловним дугметима, кога само зато никад не скида: што се поноси кад каже, да је био — бака! Ни до врајта није дотеро, — и гле, опет се поноси! Ал' да га чујете, како добује! Не мож' да дочека раскршће, те и уз пут ено клепеће маљицама по затегнути кајиши. Нешто је забринут; мора да не зна добро на изуст оно, што треба да издобује; а то је велика срамота за изложеног — баку. На мети је. Око њега се слегла поприлична гомила радознали сељана, који на заповест чекају. Једни му гледе у добош, а други у уста. Прво су већином деца. Чујмо!

— Даје вам се на знање, господари! Сваки онај, који није платио царске — ту се загрцну — који није платио царске порције, тај нека дође у подне у варошку кућу (никад не каже сеоску); и сваки онај, који није платио општинске порције, и тај нека дође у варошку кућу. Који год не дође у варошку кућу, да у варошкој кући порцију плати, тај ће сутра у варошкој кући морати да плати штроф од два воринта сребра! . . .

На то заклепета још једаред по добошу — и камен му спаде са срца. Но, сирома, још се није све беде опростио! На несрећу његову срете га на путу старац Прекрповић, који се узалуд журио, да доспе на добовање, и поче да га пита:

— Де, Тана, Бога ти, шта си добово?

Овај, и за да једном бака беше, никад, па ни данас, не уме у кратко да каже, шта је све добово, већ увек онако исто казује како је у судници на изуст научио; зато и поче на питање старчево овако да одговора: Даје вам се на знање, господари! Сваки онај, који и т. д.

Јаој! А што нам се раскречио китњасти четник пред општинском кућом? Ваљда зато, да му сва пијаца види нову, дугачку сурдуму, ил' јагњећу шубару, са вуненом кваслом, што ју је натуко на велике уши. Он мисли: Бог зна, ко је он сад! Баш ко да је све село његово! Шипак! Ваљда што носи за појасом два пиштоља — на кремен! И у руци нацак од месинга! Па како се укочио! Ја би дао свој врат, да у себи сад ово мисли: Боже мој, баш ти је ово сиротиња! Све сами пузавци, један другом прсте лижу. Код мога благородног солге у Илоку, тамо је живот! Оно су људи: овде свет нема ни поштена ручка. Па

какви тамо гости долазе! Кад зазвекте мамузе, а мени чисто срце заигра... Хеј, баш ти је ово пука сиротиња!

Ко што рекох, дао би свој поштен врат, да ово од прилике мисли, но и ја сам му у себи рекао: чекај се мало, уволежу, видићемо ко ће дуже: ти и твој благородни солга ил' наши сиротни сељаци!

Но ма да нам се тај „господин“ баш тако распечио, опет га је зато тот Марцика, што код Сабовљеви ракију пече, својом кољавом опаклијом немилице окрзно. Упутио се ено ка сеоском бунару, на коме Везилићкиња слушкиња хоће воде у крчаг да налије, ал' неможе да нагне здепасти кабо, јер већ две недеље, како пати од црног пришта на малом прсту. Марцика је милостив и поможе јој; но како је грдобан запе ено шеширом за ледене свеће на крову бунарском од којих једна мора баш за врат да му је пала, кад се ко гуштер промигољио прохукнувши: брр!

Ал' што да вам рећам баш све; а нисам рад, да вам спомињем и оно, што нисам баш сам видио. Мало по мало — и пијаца се разиђе.

У том опет запишта мален школско звонце и приљежни ђачићи посукташе из школе. Сад су веселији; — а и како не! Два мала брата — незнам како се зову — заостали сасвим иза осталих и крећу се сасвим старачки — полако. Ваљда зато, што онај млађи никако немож' да се нагледи танкога стихара са силним чипкама и разнобојним пантљичицама, кога је кући на прање понео, и што онај старији опет сваки час брижљиво загледа у мастан апостол, у коме шарену залогу никако да намести! Баш дођоше спрам мене.

— А ко ли ће то да чита апостол сутра?

— Ја, одазва ми се апостолоносац на брзу руку, баш ко да је једва дочекао, да га тако упитам.

— А ко ће то да се облачи сутра — у чираке? Запита опет оног другог.

— Нећу у чираке, већ — у рипиде! Поправи ме овај на то поносито.

Затим одоше... Ал' ко да чујем, како онај један све једнако певука: Ко галатом посланија, сјатаго апостола Павла чте-е-е-ни-је!

На то ево ти од некуд и кума-Торбара, прекреће се, ко — незнам ко!

— А, добро ј'тро, кумашине! А од куд? Запитам га набрзо.

— Ево купио сам мојој кобили улар и гледо сам мало кукуруза на пијаци; а Бачвани нам баш сада одоше!

— Е да? Бога ти, куме, ту му прићем ближе — а шта ти

ко велиш на речи оног цигана? Да ви'ш, мени се баш ни мало не допадају.

— Хм — дао би Бог, да буде добро, ал' и мени се, куме, да ви'ш не свиде. Онај циганин — оно је неки оберобешењак! Добро, што га мало испрашисмо!

— Та знам га сад, као црни петак; приповедићу ти првом приликом. Зликовац, да не мож' већи бити! Сирома Младен, да Бог да сретан да буде.

— Видићемо, настави ми реч торбар и пође.

— Збиља, кумс, заустављам га још мало, а што, Бога ти, не рече синоћ све што си опазио у облаку, знаш о муњи, грому и како се киша и снег прави?

— Е што, — видио си ваљда, да Мића и оно друго једва вероваше; а прзница је, да би се и самном још потуко; сад сам га баш негди видио, набубрио му нос, ко кисела паприка - како га је неко синоћке ожего. Баш, Бог да прости!

— Иди, кумашине, иди — баш си враг!

— Због ом!

— Због ом! И оде.

То је пре подне, а после ручка изазва ме из собе пре свега малена тамбурица из берберинце мајстор Стеве. Мајстор Стеви кумујем — па га зато почешће и посећујем. Хајде баш и сад.

Баш сада оштри ено бријачице, па се жести, што је једну преоштрио. Да видимо како је у његовој берберници.

Врло је малена, па ћемо зато и да говоримо — врло мало. С лева на дувару висе ено неколико кљешта за чупање, крхање и ломљење зуба; ја зато баш тако велим, јер су те исте кљеште и мени једаред, ко детету још, један кутњак преломиле, почем га нису кадре биле да — ишчупају!

Врло добро памтим, да сам тада највише „златни мушица" у животу видио. Покрај ти споменути „страшни" кљешта опазићете на малој потавнелој полици два жута чанка и једну тавицу, а уз њу три—четир котура жица за тамбуру која се уз полицу ено отегла... У буџаку, до малог креветца са кожњим јастуком и шареним ћилимом, усправио се дугачки дреновац, кога муштерија, којој мајстор Стева крв пушта, у руци окреће... Сад узмите још, да на гредици чаме неколико вуната црног сапуна и уз њих једно два тестета измрљаних карата, с којима се сељани по кадкад свецем сиграју „оплитана" или „краљева" — па је све ту. Још погледајте ка маленом прозору, па ће те опазити у њему повећу суву грану, по којој штиглица и сенице скакуће, понда баш ни-

шта друго немате да видите, до — брат Ћиру, који баш сад ево долази у берберницу.

Пијан је; не би иначе тако брзо сео на широку столицу. Ретко да је кад и трезан. Он лети пошива кровове по селу, а зими лепи вуруне или пече где ракију. Уз то знаде доста народни песама и приповедака. И ја сам неколико искамчио, које ће те скоро и чути. Он само онда приповеда, кад је — пијан. Кад је случајно трезан — он вели, да незна ништа, док се не опије. Тада му тек долазе мисли, баш ко неким „версификаторима“ — песме.

— Па одкуд, брат Ћиро? Запитам га.

— Не мој да ме питаш, брат Јоцо? И поче на то да пљуцка без краја...

— Збиља, ти ми обрече, Ћиро, да ћеш ми прикасти коју песму, па још не одржа реч.

— Па сад ћу.

— Па де, море, баш ми је по вољи!

— Хоћу; ал' само једну; а сутра на вече чућеш и више кад станемо пећи ракију код тебе у ракициници.

— Па кол'ко ти драго!

На то овако започе:

Све руже лепо цветају,
Ал' мала Сида још лепше!
Све руже лепо мирише,
Ал' мала Сида још боље!
У ружа лишће румено,
У Сиде лице још већма!
У руже стасак танани,
У Сиде стасак још тањи!
У ружа бодље промичу,
Ал' Сиди нема замера!
То вид'ло момче гараво
Па пође Сиди гиздавој:
Ој, Сидо, душо гиздава,
Гле руже цветом цветају,
А ти ми цветаш још лепше!
Гле, руже лепо мирише,
А ти ми, Сидо, још боље!
У ружа лишће румено,
А лице твоје још већма!
У ружа стасак танани,
А твој ми, душо, још тањи!
Но ружом, погле, бодљике —
А ти ми немаш замера!!
Ал' вели Сида гиздава,
Ал' вели момку гаравом:
О, немој, момче млађано,
О, немој хвалит' — красоту,
Већ питај мајку стару ми,
Па хвали моју — доброту!
Красота с цвећем процвета,
Красота с цвећем — увене...
Доброта, момче, — никада!..

Тако заврши брат Ћира.

— Е, хвала хвала! — захвалим му се љубазно и почнем да је уписујем у свој нотиц.

— Немаш на чему, брат Јоцо!

Тек што ово неколико речи проговорисмо, утрча у бербер-

ницу мала Љубица, комшијско дете, и поче да муца: Хајдете, браца Јоцо, дошла је мамица Чупићева, да јој прочитате једно немецко писмо...

— А одкуд, голубице моја?

— Па ја незнам.

— Па зашто не знаш?

— Па зато! Одазвав ми се у смеху и одскакута преко снежне улице ко мали скакавац. Одом из берберинице.

Тек да се попнем на мале басамчиће што у ходник воде, ал' у тај мах баш истрчаше комшијнска дечица, братац и сеја, са клоњом од бундеве у коју се — што би по радости њиховој ко судио — тица уватила. Застанем мало, да их прислушам.

— То је штиглиц, брацика! Примећује сестра.

— Није, већ сеница, поправља је дечко.

— А одкуд то знаш?

— Па штиглиц не пева: ћиври, ћиври, ћију ћи! већ овако: ћику, ћику, ћи, ћи, ћи!...

На то седоше обоје на малу клупу пред кућом; девојка, као старија, поче да покуша, да тичицу извади.

— Пази! опомиње је братац, загледавши се нетренимице у клоњин просек.

„Халов!...“ Одлети им тица... и поче радосно да цвркуће у слободном зраку... Тога стика прсну бундева на сто комада, а коштуњац орах откотрљао се баш до по пута... То само још опазих, де брат сестрицу кроз плач одвија у авлију... — Мила тичице! Како се радујеш лепој слободи! Једнога тренутка тек окивала те тамница, у коју те невина дечица домашише, да те после тим већма — милују; а ти се отрже из руку њиови и певаш опет ко на ново рођени по вољи! О певај, певај, благо си ономе, ко живи и пева у слободи. Сирома народ мој, узданем дубоко и уђем у кућу. У соби ме збиља очекује мамица Чупићева, и седи у разговору са мојом мајком, но како ме опази, пружи ми дркћући дугуљасто писмо, које је из вунене мараме брижљиво одвила.

— Шта је, мамице?

— Јо, рано моја, писмо од мога Милана, па да ми га прочиташ. Промуца старица дркћућим гласом и загледа ми се дубоко у очи...

Погледим пре свега на потпис, — беше коронинска регимента — и прелетим једним погледом ситне редове. Одједаред чисто осетим, како ми се лице зажарило, рука ме издаде...

— Шта је, рано моја? Запита ме брзице бледа мати Миланова.

— Ништа, мамице, ништа: још је у болници, ал' ће дати Бог...

— Јој, мени несретници! Па реци, рано, реци — умрьо је, је л', ох!

Неисказани плач потресе ми у тај мах и онако узбуњено срце.

Хтедо, да је уватим за бледу руку и да је тешим, ал' заман... Тек осетих, како ми истрже из руке жалосну пошту, коју грчевито стиште на срце — и затим је нестаде у одаји. За њом изиђе и моја мати; ја остадох самац и упињах се, да се прикупим. То ми тим теже испадаше, што зачух, како се тек у ходнику несретница грува у прса. Сирота мати! Ох, слатка речца: мати! Какву ли голему тајну скрива она у себи! Каква ли неисцрпна љубав из ње извире! Љубав, из које со за дуго диже стубови блаженства, који се у часу једном често опет руше — у прах, ал' свети прах! Ох, слатка речцо: мати! Како се премило одзиваш у пуном срцу; а како тужно одјекујеш у празним недрима! Благо си мени, кад ме радујеш, ох, благо, благо! Та де су сада они измишљени осећаји, који се туђинцу казују! Сада их текар у ништоту отправљам; сада их тек из дубине душе презирем. Ох, није то празна речца: мати! Парче артије, што се на столу бељасало, беше довољно да прими ову песмицу, коју ми најчистији усхит приказа.

М А Т И.

Ох, како је „пољуб“ врео,
Којим мајка чедо буди:
Та њиме би живот цео
У детиње вргла груди!

Ох, како је „речца“ мила,
Којом мајка чедо кара:
Та у њој је тајно скрила
Своју љубав из недара...

Ох, како је „брига“ вела,
Која мајки чело мути:
Та мућа јој срце стрела —
И најмање што кад слути...

Ал' далеко већма јоште
Потресају мајку — „сузе“,
Кад проучи црне поште:
Да јој самрт сина узе...

Ту јој „нада“ пала њена!...
Па се гробу гиба јаче...
Та жива је сарањена; —
А теши се тим: што — плаче...

На то ми баш уђе мајка у собицу, очи јој пливају у сузама; полетим јој усхићен и притиснем јој врео пољуб на глатку руку.

Она ми дубоко погледи у невеселе очи...

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Ђорђа Рајковића.)

61.

Откако је Пожега постала,
У њој није сирота остала,
Долим једна сиротица Мара;
Мајка јој се у Лимбер удала,
Одвела је Стипу и Ивана.
Кад је Иво женидбе дорастo,
Њему мајка тражи дјевојака;
Нађе њему сиротицу Мару.
Кад су они на вјенчање пошли,
Ваздан и' је киша препадала;
Кад су они у ложницу легли,
Громови и' сву ноћ прешућали.
Пита Иво своје миле Маре:
„Откуда л' си, чијега л' си рода?"
„Ја сам рода из Пожеге града,
„Мајка ми се у Лимбер удала,
„Одвела је Стипу и Ивана."
Ал' говори прелијепи Иво:
„Ако сам ти кад јабуку дао,
„Братац сеји од милоште даје;
„Ако сам те када пољубио,
„Братац сеју од милоште љуби."

62.

Сам се Јоза по Карловцу воза,
Сам се воза, сам се Богу моли:
„Дај ми, Боже, љето ладовито,
И у пољу жито племенито,
Скупио би тридест жетелица.
Ужина се момче и дјевојче:
Уже момче триста и три снопа,
А дјевојче триста и четири;
Кад у вече рујно вино пити:
Попи момче триста и три чаше,
А дјевојче триста и четири;
Кад у јутру бијел' данак свану,
Младо момче ни главе не диже,
А дјевојче ситан везак везе.

63.

Прело купи Паун-беговица
Сто момака, другу дјевојака,
Момке меће у доње собице,
А дјевојке у горње чардаке,
Стражу меће мишка маленога.
Кад је било поћи о по ноћи,
Стадо вриска мишка маленога,
Састаше се момци и дјевојке;
Свакој дјеви по мамак запао,
Но западе Марици дјевојци.
Љуто куне Марица дјевојка:
Бог убио Паун-беговицу!
Свакој дјеви по момчића дала,
Али мени сиротици није.
Ал' говори Марица дјевојка:
„Бога теби, Паун-беговице!
Дај ти мени млађана јунака,
Волим млада него товар блага."

64.

Шену жела Сенија дјевојка
Ваздан жела, сноп̀ље не везала;
Кад је било око по дне дана,
Ал' говори Сенија дјевојка:
„Тко би моје сноп̀ље повезао,
Дала бих му лице обљубити"
То слушао чобан од оваца,
Чобан дође па сноп̀ље повеза:
„Дај, девојко, да обљубим лице."—
„Иди мени водице донеси,
Онда 'ш моје обљубити лице."
Кад је њојзи водице донио:
„Дај, дјевојко, да одбљубим лице."
„Ид' отале, млади чобанине!
Ако с' моје сноп̀ље повезао:
Твоје стадо по мом стрњу пасло;
Ако с' мени водице донио,
Ти си самном заједно попио —
Не ћеш мога обљубити лица!"

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Желудац је људски тако грађен, да само мало сирових јела може да свари. Као што је пића из грашка увијена у обмотач, у љуску, исто је тако у свакоме органскоме јелу права питна материја обвијена љуском, коју зовемо ћелија. У кртоли је н. пр. скроб, који је питан, обвијен милионима малих ћелија, од којих платна не може наш желудац да свари. Добрим стакладима за увеличавање можемо видети те ћелије појединце; слободним их оком никако не видиш. Кад би јели кртолу сирову, то би се те ћелије са својим скробом из тела излучиле. Но кад се кртола куха или пече, то се распрсну ћелије, јер се рашире у топлоти, и скроб је онда слободан. По што животиње имају такав желудац за варење, која су у стању да растворе најтврђе ћелије, по што н. пр. голубови са свим сиров грашак гутају а и варе, има човек духа, који га учи, како ће да готови себи јела и како ће моћи све оно јести, што и животиње једу.

Кухање је за човека исто тако природно, као и жватање, јер жватање, дробљење зубима, у животиња, које се биљном храном ране, није ништа друго, но разбијање ћелија. Животиње, које немају зуба, н. пр. тице, имају особито снажан желудац. Али исто би тако неприродно било, кад би во, који има зубе да раздроби грашак, гутао га цела, као што га гута голуб, као што би неприродно било, да човек дроби сиров грашак као во.

Оно, што се зове често вештина, код човека је то што и природа; јер његови духовни дарови јесу природни дарови.

12. Нека нико не држи за голу облапорност, кад човек пробира јела и кад се храни најразноличнијом храном.

Човечије је тело прометнуто јело, које је сам појео. Душа ваља, човек може неко време живети и о хлебу и води, али човечије је биће тако разноврсно, његова су својства тако многострука, његово делање и рађење, његове страсти и његови нагони, његове потребе и жеље, његово мишљење тако је разноврсно и тако промењљиво, да му и тело, које је носилац тих разноличности, мора бити грађено из најразноврснијег градива.

Сматрањем је докучено, да су животиње, које се хране само једном и истом храном, сила тупље, него оне животиње, које се хранише разноврснијом храном. Да, и доказано је, да јела могу са свим преобразити природу животиња и проврћи их у са свим другојачије створове. С правом почиње славни Молешот свој

дело: „Наука о јестивима“ овим речима: „Храна је учинила дивљу мачку домаћом мачком,“ и тиме показује, како храна мења природу животиња, како им и тело мења. Што је пак цивилисани човек друкчији и виши, духовно живљи створ, него дивљак, то имамо узрока приписати и ономе нагону, који учи човека, да не спадне у својим јелима на најпростије, него да разноврсним јелом прибави својему телу и разноврсна својства.

Природа је пак сама дала човеку најсигурније знаке, по којима она држи за добро, да он узима различних јела себи.

Животиње, које се биљем хране, и животиње, које се хране месом, са свим тачно се разликују телесно једно од другог. Зуби у биљождера су широки и горе затупљени, као наши кутњаци. Они су за то, да раздробе биљне кончанике и да разбију ћеље, у којима је пића; а месождери на против имају оштрљасте зубе, као што су наши очњаци, да би могли раскинути своју храну. И желудац у биљождера има више одељења, која врше разне послове. Јер из биља не постаје тако лако крв, као из меса, које има у себи већ готових крвних материја. Биљождери су по највише преживари, то јест, храна се из првог желудачног одељења повраћа опет у уста, где је зуби још једном дробе. У месождера није тако. Најзад су у биљождера црева дугачка, јер у њима бива последњи посао претварања у крв, и што је тај посао у њих знатнији, него у месождера, у којих су црева кратка, јер је овде већ у храни крв готова, образована.

Кад погледимо сада, да човек има како напред секутиће, тако и са стране оштрљасте очњаке и остраг кутњаке, да му је желудац уређен за варење како биљне тако и месната хране и да су му црева така, да могу обе те врсте хране прерадити и у крв претурити, то не може бити никакве сумње, да му сама природа налаже, да мења своја јела и да узима себи разноврсну храну.

Па кад још уз то приметимо, да месо само прави животињу дивљом, брзом и лукавом, а биљна храна опет питомом, издржљивом, али духом лењом, то не можемо одрећи уплив хране на својства телесна и морамо увидети, да би се огрешили о човеково опредељење, кад би га хтели противно природи његовој привикнути на једноврсну храну.

Пример о мачки је врло поучљив; видимо на њојзи, како ју је храна преобразила и телесно и душевно. Дивља мачка има кратка црева и крвождена је и грабљива; припитомљена мачка има дугачка црева и тек се по кад и кад изда, од какве је природе својим лукавством и препреденошћу. Из тога видимо, да из

разноврсна препитавања постану и разноврсна својства телесна и душевна, а из тога опет излази, да природа, која је човека образовала за разноврсну храну и која је обдарила човечији дух разноврсним својствима, — и то хоће, да се човек и храни храном разноврсном и обилатом.

После те мале приуготове, бацићемо сада лак поглед на сама јела, и то о ручку, за који се узима с правом разноврсна храна.

13. О ручку имају највећу улогу: чорба (јуха), вариво и месо.

У истини је то тако ваљано спајање, да би могли рећи с пуним правом, да је фини такат домазлука пре, него и сама наука, пронашао, шта је ваљано и добро.

Али прави такат учи жене и како ће та јела тако поредити, да једно друго допуњују, и да сваки део даје телу по нешто, што другоме мањка.

Главна јела човечија деле се у така, која дају масти, и у така, која дају меса. Сва брашнава јела дају телу особито масти, сва беланчаста јела дају телу особито меса. Но за одржање тела је потребно, да човек осим тога узима себи и соли, из којих ће постати кости, коса, нокти и зуби.

Наша се кухиња стара одиста за све то. Пре него што је још испитала наука, за што да се једу баш таква јела, већ су помњиве домаћице тако уредиле своје кухиње, да су са сама подмиривале природне потребе. — Али не само те материје, него и начин, којим се оне готове, јесте битан за препитавање, и домаћа храна може с пуним правом служити као поводац за научно разматрање.

Помњива домаћица ће пре свега поставити месо на ватру и постараће се за чорбу и добро кухано месо. Она ће претпоставити говеђину другоме месу, јер у говеђини има мање масти, а више беланаца и месна влаканца, те ће с тога она дати бољу јуху и снажније месо.

Кухањем добија месо више питности. Пре свега је ту много поможено варењу. Задаћа је кухињи, да олакша сварљивост и да заштеди желутцу посао. У сирова су меса питни састојци затворени у ћелијама, које су лепљиве. Кухањем омекша и опусти лепак и пређе у чорбу; сам тај лепак од чести је питан. Кухање има пре свега ту цељ, да раствори лепак од ћелија. Кад се лепак створи, онда се ослободи права пића меса и желудац је не само прими, да је свари, него је нађе већ толико готову, да је може лакше претурити у крв.

Али пре но што се почне кухати месо, одлучи се од ког

шине његове беланце меса и смеша се с водом, то тиме добије и чорба неку питност. Доцније, кад се већ вода куха, беланце се згруша, чорба постане бела, као да је у њој беланце од јајета, а из меса излази све више и више материја, и јуха постане снажнија. Међу тим се разлије маст из меса и соли се иза њ раствори, тако, до добра чорба одузме месу много од готове снаге, али та снага остане у чорби, а кухано месо лакше комадају зуби и лакше желудац вари. Ниједна домаћица не ће уз то заборавити, да посоли чорбу. Со се брзо раствори у води; али у истој мери, у којој месо излучује из себе честице и води их уступа, у тој мери и месо прима со у себе, чиме ће постати не само кусније и сварљивије, него и питније. Тек у новије је доба призната важност соли као хранива, јер како ткањине човечијега тела, тако исто и крв а особито хрскавица потребују соли за своје образовање. Добар ће пољски привредник за то коју прегрш соли помешати међу пићу својој марви, а искуство учи, да од тога постаје марва снажна и да је то добро пита.

Душа ваља, има више прилика, где је човек рад имати мање добру чорбу, а за то опет месо снажније. У таквој се прилици не сме месо преставити у хладној води, него тек онда, кад вода почне врити. Чим дође месо у такову воду, то се згруша беланце на површини меса и затвори је, те не могу питне честице да изађу иза њ. И печењем у пећи, где не покрива вода месо, постане исто то, а при томе ће постати још и оцатна киселина, од које месо омекша. Важније и боље је међу тим за кућу, да се справи добра чорба и да се њоме одпочне ручање.

Јер ко је цело пре подне радио, томе желудац треба пре свега хране, којом се не ће много мучити, а чорба је управо такова храна.

14. У чорбу метнуће обично газдарица по штогод од теста, и то је са свим на своме месту.

Чорба има у себи лепка и беланца и ти се састојци у телу претворе у месо. Али не само животињско тело него поглавито радеће, послујуће тело потребује таковић јела, која ће се претурити у маст. Јер маст помаже зној и дисање, што је при раду и послу преко потребно.

У чорби дакле, која има само таковић састојака, који месо дају, врло је уместно, кад се укуха што, што има у себи брашна и од чега ће се образовати маст у телу. — Сад је све једно, ма шта изабрали за то. Може се узети готово брашно или грис или тарана или пиринач и друго што тако, увек је главни састојак у њима скроб, који већ постаје шећеран, па се после

у телу претвара у млечну киселику и најзад у маст. Разлика је само у томе, што у једној или другој врсти има мање или више скроба. Највише скроба има у пиринчу, због њега га живаља деца тако радо и једу. У сто фуната пиринча има осамдесет и пет фуната скроба, а у сто фуната шенична брашна једва ако буде шездесет и четири фунте скроба. Паметна ће домаћица дакле знати, да ваља пиринча мање да укуха у чорбу, него ли брашна. Грис и тарана једва ће имати половину скроба, што га има пиринач.

(Наставиће се.)

ЗАЛИВ КОТОРСКИ.

Путничка црта

од Л. А. Томановића.

(Свршетак.)

Котор је од прилике био у истом одношају према српским краљевима као што бијаху талијански градови према њемачким краљевима у то вријеме. По једној дипломи краља Радослава то би се дало извести, ђе се потврђују све старе слободштине и земље што је краљ Ђорђе дао Котору још 1115, као награду за „вјерност властеле которске.“ Од год. 1178 до 1215 припадао је грчким царевима. Но после опет српским до смрти цара Уроша. Котор је и своје новце ковао за вријеме Стефана цара и Уроша, чија су имена са сликама била с једне стране, а с друге св. Трифона. Отуд су се и новци звали „трипунци.“ По смрти Урошевој Котор се преда Мађарима, али Марија кћи последњег Арпадовца Андрија III. дарова га Тврtку што јој је држао страну против Карла Роберта Наполитанског.

Под владом Остоје Кристића отргоше га из руку босанских краљева, но пошто је поплава турска све већма им грозила, придадоше се с уговорима млетачкој републици, између којих је био и тај по ком су властни били изабирати собн „покровитељство“ у случају да би их ова оставила. Ал' да је то ко напоменуо Наполену, кад је по Кампоформиском рату земље дијелио као ђедовину, грохотом би се био насмејао...

Сада Котор са свом Боком постаје играчка преко зелених столова... На Кампоформиском миру припаде под крило двоглавог орла аустријског; а на пожунском усљед побједа Наполеонових

код Улма и Аустерлица побједитељу истом. Но се Бокези договоре са Црногорцима и с Русима, те бијаху с флотом по јадранском мору, да заузму градове прије него их Аустријанци предаду Французима; и тако би, — па усљед чега виђесмо напред како свети Петар у савинској цркви здружену браћу поздрављаше, која је имала Французима на пут стати, и заиста стаде. Но послије године дана у тилзиматском миру покровитељ Боке и Црне Горе мораде прву сасвим тадашњем насилнику предати, и владика са својима оде на Цетиње, и Бока паде у руке Французима.

Год. 1813. пошто је био принуђен Наполеон из Русије бјегством се спасти, владика Петар са Енглезима опет заузе Боку, у сљед чега у Доброти црногорске војводе и представници свијех општина бокешких подпишу акт, по ком се Бока и Црна Гора у једну државу спрежу и установе одма привремену владу под именом „централне комесије“ из Бокеза и Црногораца којима је владика предсједавао. Но год. 1814. опет се мораде владика у своје горе вратити и опет се разви у Котору аустријски оро.

Котор има троја врата, која одговарају трима путовима, који воде у Котор: од сјевера морем из залива, од југа сухим прекo Тројице из Будве и Грбља, а од истока низ планину из Црне Горе. Овим путовима три пут на нељељу у пазар долазе Црногорци и Бокези из свега залива.

Котор броји мало више од две хиљаде душа, од којих је већина православна; а сва Бока са Паштровићем до близу четрдесет хиљада, од којих три дијела православних.

„Но нијеси, Србине, твоју прву дужност учинио прије него си ногу на которском брijегу ставио; а зар незнаш на каквом си кобном мјесту? Ту паде Данило Петровић жртва паклене зависти и освете, и непријатељског злата од српске руке! Но што да чиниш? Или да на то мјесто метанишеш, ил' да над њим све громове, сва проклетва зовеш? Згази под ноге убојице Данилове, завист, освету и злато; а испуни прса искром Данилова духа!... То чини, прије него што ногу на брijег которски метнеш, ће

Паде Данило дика рода,
Ал' му оста глас,
Да великим замишљајма
Ободрава нас!

Описујући положај и купљећи успомене бокежке, не свратисмо се да завиримо и у друштвени живот бокежки. За прости народ већ се зна, он свуд једнако живи, но како се живи по тим

селима, што су толике вароши, само што по њима незвекећу сабље и не тутњи бубан, нити је виђети укочена бурокрана ма ни ушијера му, нити се ту какве трговине воде, него само село у највећој тишини живи. — Како ту живе те несрећне друге? рећи ће госпође и госпођице што су научене варошком и градском животу. — Оне, лијепо, љепше од вас. Са свим да се од вас неразликују у углађености западњој ни у длаку, него само можда што је на њима укоченија свила и теже злато него на вама и што незнају талијански као ви: оне сву кућну радњу извршују, па и перу, воду носе и ако ћете још маслине купе. То није ништа зазорно, него је зазорно која тако нечини па бива прва капетаница. Дође ли празник, оне иду једна другој у подне пошто су кућу средиле, и ту се разговарају. А госпођице бједне? И оне тако. А када залади изађу на шетњу, ил' сухим, ил' лађицом по тихом заливу танко попијевајући!

— Па је ли то све?

Ово је свагдањи живот. А о покладима игре народне и загонетке замијењују ваше балове. О Божићу уз бадњак покрај огња певају, а о свадбама изпред двора коло воде и певају са свим крењолинима.“ Иду у баштину па довуку по кош разнога воћа, гоје цвијеће, и т. д. па није ли љепши њиов живот од вашег скученог и монотоног? Тако дјевојке, јер се неназивљу госпођицама; а жене, тако се госпође зову, свагдањи живот зачињају са драгим обичајима народним; иду о крсним именима у свој род и код удатих кћери на бабине, на вјеридбе и на сјете. — И тако раде, држе се народних обичаја и несмета им то ништа да се опет с вама, грађанке, могу упоредити како у спољашњој тако и у унутрашњој углађености.

Мушки пак већ од петнајст додина почну одити по мору: када дођу дома за које вријеме, име остављају, пак за вазда онда ћеш их наћи у којој бутизи ђе се разговарају о свом занату и о политици.

Дакле док Бокез иде по бијелом свијету да донесе дома, Бокезица, као права домаћица, чува мужевљу муку. Да ли су такове и остале?

Ова математична тачка наслагана и голим каменом и плодном земљом; окићена и високим сурим врховима и низким китњастим брежуљцима; задахнута и планинским свежим ваздухом и морским јужним зефиром; опасана бијелим кућама, застрта маслином, трешњом, вишњом, смоквом, шљивом, дуњом, бајамом, орахом, јабуком, лешњиком, лозом, рогачом, крушком, прасквом антиферком (или армелином), мурвом, шипком, паранчом лим-

ном; заливена бистрим водама са најукуснијом рибом и морским плодовима; препуњена споменима и илирским, и римским, и сараценским, и турским, и млетачким, и мађарским, и грчким, и бугарским, и француским, и енглеским, и руским, и српским — успоменама српским и тужним и жалостним, али све славним; ова је тачка мјесто ће се састају од истока Зета, од сјевера Црна Гора, а од запада Ерцеговина, ће се љубе те три сестре, прворођене кћери славе српске!

Ето Србине залива которског!

Из „Првенца.“

ПОДЛИСТАК.

Две пријатељице.

Врло забавну и поучну студију даје нам у друштвеном животу женско пријатељство, или боље она нежна веза између женских, што се издашно пријатељством назива. Нећу да овим тврдим, као да женске у опште несу за пријатељство створене; моје искрено поштовање женскога рода одавна би ме оставило, кад бих тако што озбиља помислио: женска је исто тако поуздана пријатељица, као што је човек поуздан пријатељ. Ја мислим само на оне намахне симпатије, што неко време све боје пролазе, да се најпосле просто као ватромет разиђу. Така назови пријатељства склапа по највише случај, наиме овај, који се до части правила уздигао: чују го спођа или госпођица А. и Б., да се једна о другој повољно изразила, за цело ће тада госпођа или госпођица А. и Б. у десет прилика девет пута покушати, да се приближе, и пет ће пута на дуже или краће време пријатељице бити.

Правило је по себи доста јасно и оснива се на особинама срца, што опет није искључиво својина женскиња.

У красно накићеној дворани читаоничкој код „Трубача“ у П. била је беседа. Нећу да вас мучим набрајањем и критиковањем свега, што се свирало, певало и декламовало, јер то можете сваки пут у „Застави“ читати, а и иначе знам да се наше лепотице слабо за то интересују. Милије ће им бити, кад чују, да је после беседе играпка била. Женскиње би радо играло, али играча слабо, они који су за то, натраг су у одајама, где се једе и пије, те многа играчица мора и без невоље першун да продаје.

На једном дивану на страни спустила се једна госпођа, да се мало одмори. Лепа, тридесетолетна госпа са избраном тоалетом и отличним понашањем у свом њеном кретању красно се издавала у оквиру такве сјајне свечаности. То је била госпођа Бакалићка; њен муж седио је за столом у једној оближњој соби.

Тек што се госпођа Бакалићка на дивану наместила, а господин Ци-

врић приступи к њој. Он је имао царску јаку, но иначе није био баш интересантан. У осталом није ни могуће, да човек увек интересантан буде и разговор о температури у соби и напоље увек је бољи, него кад се н. пр. почне са: „Небројне су биле тешкоће, које је Србија победити морала док је до своје данашње самосталности дошла.“

Циврић, који нити је икад што у свом животу победио нити самосталан био, почео је више природно: „Добро вече, милостива!“ рекао је и поклонио се.

Госпа одпоздрави немо.

— Смем ли тако слободан бити, да најушни јастучић дивана поседнем што га није ваша кринолина покрила?

Госпођа Бакалићка била је тако услужна, да званичнику место направи, што јој иначе при најбољој вољи неби за руком пошло, да није мали сувоњав господин врло мало простора за себе требао.

— Мора се допустити, рече Циврић, кад је сео; ви имате такав начин у оделу, који је само вама својствен. Ја мислим, ви сте у стању, да из најпростијег цица најукусније одело скројите.

Госпођа Бакалићка смешила се готово неприметно за својом лепезом и рече: Мислите?

— Што тако ваш покорни слуга мисли, није никакво чудо — много ласкавије би за вас било, да је и женскиње спрам вас правично.

— Женскиње?

— Да како. Пре по сахата састанем се у руљи с госпођицом Антоновићевом и употребим случајни састанак на то, да мало своје идеје изменим. Јесте ли приметили госпођу Бакалићку? запитам је; како је опет лепа вечерас! — Ја је никад несам друкчију видила, био је одговор. Она се тако укусно одева, да би и мање дражесна особа у такој тоалети у очи пасти морала. Ту се растанемо и мој одговор изостане; какав би био, можете од прилике сами знати!

Званичник је сасвим тихо уздахнуо, но госпођа Бакалићка није то опазила и рекла је после мале почивке: Чудно ми је, како је госпођица Антоновићева тако дуго неудата могла остати.

— Е знате, мало имања, примети Циврић.

— То ће можда узрок и бити, али интересантна, красна женска, и при том много духа, много лектире —

Госпођа Бакалићка уједаред застане. Госпођица Антоновићева изашла је из једне побочне собе под руком свог адвокатског ујака. Циврић скочи и повиче: Је л' те, милостива госпођице, нешто вам је у уши зујало? Тајна нека сила овамо вас је довела?

— Овај пут била је та сила само адвокат, одговори госпођица смешећи се.

Ујака је немило дирнула речца „само,“ што ју је његова нећака пред адвоката метнула и удали се.

Госпођа Бакалићка предусретне пријатељске намере сувоњавог званичника и рекла је неколико заиста лепих ствари као продужење њиховог разговора. Госпођица Антоновићева гледала је дугим, врелим погледом лепој госпи у очи и стиснула јој је двапут руку; беше то тренут пун светиње — две су се душе спојиле. Много говорити није било више могуће. Сијасет њих поврвило је у дворану; али госпођа Бакалићка узе госпођицу Антоновићеву под руку и заједно одоше у собу за јело. Тиха пријатност сјајила је у њиним цртама — девојка је могла тек пруженим јој посластицама своја уста блаженог осмеха опростити, што се у угловима тврдо настанио. Пријатељице проживеше у највећем метежу један од оних непривправљених и непредвиђених часова, де се узајамна симпатија уједаред појављује и де јој пуне груди весело „добро дошла!“ на сусрет вичу.

(Свршиће се.)

Пепељко.

Народна приповјетка.

Био један човјек и имао три сина. Кад су синови порасли били умре им мати, а отац се на ново ожени. Маћија је била врло зла и горопадна те отера сву тројицу да иду у најам радити. Дуго су они којекуда лутали док нису дошли у једну варош и ту се погоде сваки код другог газде да коње чувају, и кад година прође да добију коња. Најмлађи, кога држаше да је луцкаст, увјек је сједио код банка па су га прозвали Пепељко. Једноч, кад је чувао коње у пољу, отрчи једно ждријебе у квар, а он брже боље за њим, па га хтеде батином тући, али ждријебе проговори: Немој ме тући, ја ћу постати за годину дана велики коњ, а видовит сам, па кад ислужиш годину, узми мене, ја ћу ти увјек од помоћи бити. Тако он није нигда пазио на ждријебе и кад се навршила година дана, заиште он то ждријебе те га и добије, па онда пође с браћом кући. Браћа кад га виђоше стану га исмијавати: Нуто, каквог је он коња заслужијо, али он није ништа говорио, већ водио своје ждријебе. Браћа потерају своје коње у скок па стану викати: Дед', потерај и ти твог коња да видимо које бржи. Тад ће ждријебе рећи: Пусти ти мене само мало на страну, сад ћу ја доћи па ћу и за те и за ме лијепо руво донијети. Он пусти ждријебе и за часак поврати се оно као врло лијеп коњ, на њему све сама срма и злато, па још од злата и свиле Пепељку одијело донесе. Он се брже боље обуче, узјаше на коња, потера за браћом, те их стигне и престигне па онда одјаше коња и поведе га уза се. У то вријеме стигну и браћа па га запитају: Откуда ти тако брзо? Он им каже: преким путем. Тад

се стану браћа фалити, како су лијепог јунака на коњу видили ђе пројаше покрај њи. Он одговори, да га је и он видио, па пођу даље. Браћа су да трипут пред њим пројашила, али он је увјек на другојачијем коњу и у другачијем руву њи стизао и престизао. Кад су дошли кући а мати им се разболила, те заиште коњске пресне џигерице велећи: да ће оздравити ако поједе џигерицу. И тако они закољу од најстаријег брата коња, а она поједе џигерицу, те оздрави. Али не прође дуго вријемена а она се опет разболи, па заиште још једну џигерицу. Они закољу и другог коња, даду јој џигерицу, а она оздрави. Али опет није дуго потрајало, а она се и опет разболи па заиште и још једну џигерицу. Браћа хтедоше заклати и пепељковог коња, али он недаде већ им каже: Откако сам заслужио коња још га нисам узјашио, већ пустите ме да га покушам. Они му пусте, те он узјаши коња па га потера. Коњ пође мало па на једанпут пусти крила, отпрне у облако па падне у једну шуму под један грабић. Ту му ждријебе покаже бунар и рекне му да покваси косу и руке до лаката. Он то и уради. Кад, ал' коса постане златна и рука до лаката. Сад рекне ждријебе: Устргни моје три длаке па их добро чувај, те кад год будеш што требао, упали једну длаку и ја ћу ти доћи и све ти учинити. Немој пред ником капе скидати, нити шта друго говорити до „да“ и „не.“ Ја сад идем својим путем, а ти иди у ову варош пред тобом па стани тако код краља у службу. Ждријебе кад му је све исказало пусти крила и отпрне а Пепељко оде у варош и стани се код краља.

(Свршиће се)

Српско народно позориште.

У суботу 19. октобра: „Записници ђаволови.“ Драма у три радње. С француског. Робена је давао Ружић и то као обично добро. У свима је призорима много ваљао, и тек би му то имали рећи, да мало јаче покаже очајање своје кад дозна, да су записници спаљени. Робен у том тренутку мисли, да је заиста све пропало, па глумац треба према томе да удеси и игру своју. Жан Готје био је Телечки. У похвалу му морамо уписати, да је вешто умео казати шта је кад осећао у својим одговорима „да“ и „не.“ Петровић се као Валентин и сувише плашио Робена. Лепо је то кад ко хоће да покаже како се од овог или оног чега боји, ал' тај страх не сме никако неприродан бити. Природа и опет природа ваља да је на уму свакоме глумцу кад свој задатак врши, па ће видети шта ће моћи учинити.

Света је на овој претстави у средњу руку било.

У недељу 20. октобра први пут: „Потурица.“ Драма у 4. радње с певањем, од Ивана Кукуљевића Сакцинског. Телечки је као Селим лепо

казивао мисли, и већ је обележио гласом и кретањем осећања, која га на радњу покрећу, много му је ваљала и нема игра, ал' опет за то не нађосмо у њему потурицу, који све ногом гази, само да би до славе и части дошао, не нађосмо у њему онај занос што потурицу потурицом чини. Тројана је давао Ружић и то с ватром, ал' опет за то не могаше потпуно да обележи мржњу и освету према брату своме. Нама некако долази, да би Телечки бољи Тројан, а Ружић бољи потурица био. Не би згорег било, да се огледају.

У претстави је суделовало и овдашње српско певачко друштво. Лепо је било видети чланове тога друштва кад оно изађоше на позорницу наоружани, а још лепше слушати их кад стадоше певати. Двапут су морали отпевати песму: „Хајд' на ноге."

У дворани је пуно света било.

У среду 23. октобра: „Инкогнито" Шаљива игра у 4. радње од Јана Паларика. По словачком посрбио Коста Руварац. Овај је комад заслужио, да се боље игра него што је одигран. Истина да наши глумци морају сада на брзо много да уче, ал' за то опет не треба да овлада њима малаксалост па да комади лоше испадају.

Света је на престави у средњу руку било.

Књижевне белешке.

* Емил Чакра јавља да је науман издавати „Књигу за народ" којом је рад да попуни у нашој књижевности тако звану „пучку књижевност." У тој ће се књизи брига водити о томе, како да се поправи народно материјално стање, пољска привреда, обртништво и радиност и на послетку друштвено стање и живот. С тога ће та „књига" доносити чланке из народне економије и пољске привреде, из свију струка обртништва и радиности, друштвене црте из пучког и домаћег васпитања и све оно што иде на то, да наш народ материјално, друштвено и морално напредује. „Књига" ће ова излазити у месечним свескама од 4 табака, а стајаће 4 фор. а. вр. Прва књига излази о Божићу. Новци се шаљу самом издаваоцу у Нови Сад. Главни ће сурадник и помоћник у том подузетку бити Ђорђе Рајковић.

* Од омладинских књига налазе се сада две у штампи: „Омладински Календар за г. 1869" и „Омладинска заједница," а обадве се штампају у Новоме Саду. У „Заједници" излази радња уједињене омладине српске на досадањим трима скупштинама омладинским. Ова се радња разашиље и у табацима уз „Заставу"

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

НАУКА О ВАСПИТАЊУ. Трећи део. Разложио Димитрије Матић. Прештампано из Српских Новина. У Београду, у државној штампарији 1868. На великој 8-ни, 4. л., 164. стр. Стоји?

СРБСКО-ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН љубитељ просвете и народног језика, за годину 1868. Издао на свет Герасим Петрановић Конисторијални и М. Драговића Архимандрит. У Задру Печатня Народног Листа. На 8-ии, 1.j л., 184 стр. (С именима предбројника). Стоји 60 нов.

— О КРСНОМ ИМЕНУ предавање Л. А. Томановића. На беседи коју је о св. Сави т. г. држало друштво „Првенца“ у православноме сеоменишту у Задру. (Прештампано из Магазине за г. 1868. У Задру. Тискарница Народног Листа. На 8-ни, 16 стр. Стоји?

ПУТОВАЊЕ ПО СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА ТУРСКЕ у Европи Од Гђца Г. Мјур Макензијеве и А. П. Ирбијеве. С енглеског превео Ч. Мијатовић. У Београду, у државној штампарији 1868. На вел. 8-ни. 4, л., XV, 515, стр. Уз књигу је: Мапа јужно словенских земаља по народностима. 2. Европска, Турска, Грчка, Србија и Влашка. 3. Кнежевина Србија. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Певање и мишљење. (Једна панорама из наше лепе књижевности.) Од Светозара Марковића. (Свршетак). — II. Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. XVII. Пролеће усрећило пастира. — Сремска руж. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог тобара.) — Српске народне песме, из збирке Ђ. Рајковића — О разном јестиву и пиву. По А Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Залив Которски. Путничка црта од Л. А. Томановића. (Свршетак.) — Поклистак: Две пријатељице. — Пепељко. (Народна приповетка.) — Српско народно позориште. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 35. у новомѣ саду 20. децембра 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ФЕНЕЛОН О ЖЕНСКОМ ВАСПИТАЊУ.

Од Ђорђа Рајковића.

I.

Предговор.

Фенелон, гласовити митрополит камбрејски и писац Телемака, још у својим млађим годинама изишао је на глас делом о васпитању кћери (de l' éducation des filles), па глас тај, који је од године до године све више растао, бацио је Телемака мало у засење. Исто је фенелоново дело о женском васпитању данас слабо познато, па баш и међу онима који се броје у стручне педагоге. Надам се да ћу младим Српкињама учинити пријатну услугу, ако им овде наведем главне мисли славнога Француза.

Споменуто је дело, мерећи га по табацима, истина мало, али нам је оно ипак својом дубином разматрања, својом једрином мисли и обилатошћу практичне и моралне истине кадро надокнадити гојазне књижурине из педагогијске литературе, као што су и уопште новији писци величаво слали у свет фенелонове мисли, које је он ту најпростије и најскромније разложио. У почетку овога чланка на првом месту споменути фенелонов спис за младеж — Телемака — превео је на српски године 1814 Стеван Живковић, а око године 1840 превео је покојни поп Вучерић нешто из списа, о ком говоримо, под насловом: „Опоминанія Фенелона и т. д.," наравно језиком, како се пре 30 лета, па још од попова писало. Потпун и ваљано удешен превод био би нам данас као комад леба.

Општа разматрања.

II.

„Ништа није толико занемарено“ (тако почиње Фенелон) „као васпитавање ћери. Више пута ту јединцато пресуђује навика и ћуд матера, које мисле да је за женске доста и оно мало науке. Девојке, вели се, не треба да су читави наученици; доста је кад једном узазнаду кућу кућити и својим мужевима безусловно се покоравати. Обично се за пример наводи, да су женске, ако се књигом баве, негаздарице, те по томе млоги одману руком, остављајући девојке и даље под управом неразумни матери.

„Истина,“ наставља Фенелон, „женска не треба да буде високоучена. Женске су обично слабијег и гипкијег духа него мушкарци, напако би дакле било уводити и у науке, које би оне могле себи у главу уврти. Али чему нас учи природна слабост женскиња? У колико су женске слабије у толико је пређе да и снажимо. Немају л' оне дужности, и то онакове дужности, које су темељ читавом човечијем животу? Та жене упропашћују или подижу кућу, оне њом управљају, оне дакле суде у одношајима, који се понајближе тичу људскога рода. Тим оне утичу на добре или зле нарави готово целога света. Људи сами, који су јавно посве припознати, својим саветом не ће учинити трајнога добра, ако им жене у помоћ не притеку.

„Свет није опсена, он је *укупност свију породица*, а у овима је рад женскога пола за општи интерес исто тако важан као и рад људски; јер женин је задатак да управља кућом да мужа и децу добро васпита. Није ли врлина тако исто за жене, као и за људе? Па онда, да и не говоримо о добру и злу, што га оне могу учинити за општи интерес, жене су половица људског рода, ког је Христос својом крви искупио и вечном га животу наменио.“

Разуме се по себи, да Фенелонове примедбе свуда, ди говори о важној епохи *детињства*, имају опште значење за оба спола. Ово бива одма у почетку, ди човек мора да се удиви, наилазећи на начела, којима се наше доба као својим изнаодом размеће, а овамо Фенелон говори о њима као о предмету, који се разуме сам од себе. „Ја ове мале ствари не издајем за велике,“ вели он смерно, разлажући прве основе васпитања. Може се рећи да овде Фенелон, обраћајући се родитељима, учитељима и учитељицама, у неку руку васпитањем свршени људи мење темељ васпитању деце.

Васпитање ћери, као сваке деце, ваља почети од мале млоће; јер се последице простиру на сав остали живот. Пре него што деца науче уредно *говорити*, можеш и већ преправити и

науку. Има неки језик, који је постао пре речи; мотри само на децу, како мицањем показују, шта им је по вољи шта л' није. Веле да није басна, како је дете неко, које још није знало говорити, мало попреко погледало на друго дете, које је уз њега мати дојила. Треба дакле још од мале малости радити унаточ опаким страстима плашње и воље, те уображење деце не остављати на милост упливу будаласти дадиља. Уместо тога задајемо деци стра од попа, оџачара, перечара и т. д. говоримо им о смрти, само да и заплашимо, казујемо им да ће се неки мртви ноћу као страшила појавити; а ово све иде на то, да створимо мекушце и страшивице, и да им најбоље ствари омразимо.

Пре свега ваља оснажити органе дечије и не итати са науком, ваља се клонити свега што може страсти успалити, ваља на послетку одучавати децу од ствари, за којима јако грамзе, и одузети им надање, да могу срцу учинити на вољу.

Чим дете мало поодвркне и разум му се развије, треба све, што му говоримо, да се клони на то, како да обљуби истину, а да омрзне на претварање. Не треба га дакле никад, што велимо, тек вента ради утишкавати, или наговарати га да чини што ми оћемо, тим се учи лукавству, које деца никад не заборављају. Треба да и, колико се више може, разумом упућујемо.

Деца пазе на све, а мало говоре, ако и не навикнемо на млоги говор; а тога се ваља јако чувати. Родитељи оће да уживају у својој лепој деци, те и тако покваре; навикну и да говоре, што им на ум дође, па дакле и о стварима, о којима немају јаснога појма; отуда задрже деца док су жива зао обичај, напречац пресуђивати о чем год оћеш; а то је зло по њиов уман карактер. Примете л' деца да и радо погледамо, да пазимо све што чине, да и с радошћу слушамо: ту је онда с њиове стране готова мисао, да ће се свет све до века с њима занимати. Брините се о деци, ал' им се не показујте да непрестано о њима мислите. Покажите им, родитељи! да ви на њиово владање мотрите за то, што сте и ради на њиове мане опоменути, а не што се дивите њиовом таленту. Задовољите се тим да и понајлак учите, и то уза сваку прилику, која по природи тече; па све да можете ум детињи у висину терати и не усиљавајући га, ипак нек вам је стра то чинити; јер опасност надметања и надутости увек је већа од страа оног ранот васпитања, на које се толико виче. (Међер још у Фенелоново доба!)

Задовољите се тим да корак по корак за природом идете и припомажете јој. Деца мало знаду, а ви и ваздан не нуткајте на говор; али баш за то што млого којешта не знаду, имаће деца

млого да питају. Доста је, да им точно одговорите и да по који пут додате нека мала сравњивања, да лакше утубе оно што им желите разјаснити. Суде л' деца о каквој ствари, ма да је не познају, онда и треба новим којим питањем довести у забуну, да осете да су погрешила, а ниси и за то укорио; треба и даље, не сумњивом фалом, но истинитим знаком поштовања подсетити на то, да ће им бити више дике, кад сумњају а питају што не знаду, него кад свој суд изричу, ма да је добар. Ово је прави пут, како да се у њиова срца улије истинита скромност, а да им огади инат и правотање, које је обично код млади неизображени људи. Исто ће искуство такође припомоћи, да се деца, напредујући памећу, сачувају од сујете и надметања.

Позната је радозналост дечија, и њу дакле ваља употребити. Никад нека вам не буду деца са својим питањима на терету; то су згоде, које вам природа пружа, да би се обучавање олакшало; покажите деци да се ви томе радујете; тим ћете и неосетно научити, из чега постају ствари којима се човек служи, и којима се трговина занима (рана, одело и еспап сваке руке.) Мало по мало, па ће деца без по муке сазнати како ове ствари, које су им потребне, тако и праву цену споменуте ствари, а то је основ домаћства (економије.) Ова знања нека сваки уважи, јер је и свакоме нужно, да се у својим издатцима но да преварити; ипак су та знања поглавито девојчицама нужна.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XVIII.

Пролеће вида девојку.

I.

Устани, рано, устани:
Данак се златом разлио!
У гори тице певају,
А пољем сасе цветају...
Све им је срцу на вољу:
Још тебе само чекају!..
Устани, снаго, устани!..
„Дигни ме, мајко, дигни ме!
Што јесен језом обори,
А зима болом ослаби:
Лако се само не диже!
Дигни ме, мајко, дигни ме,
Меканом руком дигни ме!..

II.

Пролеће здрављем дануло...
Извело брата рођеног:

Ох, ето јутро свануло!
Пролеће здрављем дануло...
Извело сина јединог:
Ох, ето сунце плануло!..
Па како дивно искочи!
Па како красно трепеће:
Ко сејка мила зорица
Кад златну косу расплете. .
Њима се тице радују...
Шњима се тице поносе. —
Па певком својом веселом
По гори срећу разносе...
То гора цвећу шапнула, —
А цвеће роси од ока, —
Роса се брзо отиште
У хитре вале потока, —
А поток журно потече,
Да каже селу веселу,
Да каже деви болесној:
Устани, село весело!
Устани дево болесна!
Дивота живну у пољу:
Пролеће здрављем дануло...
Извело брата рођеног:
Ох, ено јутро свануло!
Извело сина јединог:
Ох, ено сунце плануло!
Па како дивно искочи!
Па како красно трепеће:
Ко сејка мила зорица
Кад златну косу расплеће..
О, брже, село веесло,
О, брже, дево болесна:
О, брже 'право у поље!..

III.

„Љубице, моје сестрице!
Са плавим оком смиреним,
Са чистим срцем мирисним,
Ала вас волим од срца!
Љубице, моје сестрице!..“
Набери, душо, набери!
Набери доста, подоста:
Нека те доста радују!
Набери, рујна јагодо!..
„Ох, погле, мајко погледај:
Ох, ал' је ова малена,
Једва се види једвице
Од млада лишћа зелена.
Но, мајко, само покушај:
И она већем мирише!!!
Мирис ме њезин узорит
На здравље моје потсећа,
Ил' скупу негу матере,
Ил' добро срце пролећа...
Покушај, мајко, покушај!..“

IV.

„Причекај, мајко, причекај!..
Да мало само приседнем;
Чисто ми лакше у срцу:
Кад здраву дољу погледнем
. . . . . .
. . . . . .
„Ох, ала тице певају!..
Ох, ала славуј изводи!...
Ох, — ал' ми ветрић умиљат
На чело санке наводи!..
Подмети руку мекану,
Подмети мајко милена:
Очи би малко одмора..“
. . . . . .
. . . . . .

V.

Клеца л' ти, снаго, колено,
Дрхће л' ти рука и саде?
„Богу сам хвалу шапнула
Слабости, мајко, нестаде!..
Прија л' та вода у пољу,
Ох, бистра вода ледена?
„Ко здравље срцу клонулом,
Ил' твоја речца медена.“
Гледаш ли оком светлије.

По ширном пољу без краја?
„Све сија, мајко, предамном:
Ко дична слика из раја!...“

VI.

Пролеће здрављем дануло...
Извело брата рођеног:
Ох, ето јутро свануло!..
Пролеће здрављем дануло
Извело сина јединог:
Ох, ето сунце плануло!..
Па како дивно искочи!
Па како красно трепеће:
Ко сејка мила зорица
Кад златну косу расплеће..
То гледи с брда зелена
Девојка млада румена,
Па кличе сретно, гласито:
„Да Бог да, јутро поносно,
У срећи сваком свануло!
Да Бог да сунце сјајано
У срећи сваком плануло!
А теби, роде милосни,
А теби, хвала пролеће!
Док срце живот осећа:
Све донде тебе волеће!..
О, хвала, драго пролеће..“

СРЕМСКА РУЖА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде,“ на имендан шантавог торбара.)

(Наставак.)

Ту неко закуца на врата.

— Слободно!

У собу уђе сеоски писмоноша, мајстор „штрикер,“ иначе шваба, који много не разбира за своју Швапску. Пружи ми неко велико писмо.

— Та ово је још синоћ дошло, мајстор штрикеру, па зар сада тек...

— Знате, имао сам мало посла јутроске, а и пијаца...

— Хајде, хајде, други пут ваљда баш не ће бити пијаца! — упаднем му у реч смешећки и пружим му његов званичан грошић. На то натаче своју шепицу и оде.

Из овога лако увиђате, како се на селу долази до свога писма; а о самоме писмоноши овоме хоћу само оволико да вам кажем: он има још осморо млади швапчади, који му се сви изгрла ругају — што незна тако лепо српски, као они. Да му деца нису тако ваљана, ја вам о њему не би ни речи реко.

Писмо! Како ми је мило, кад примим од кога писмо! Па ма и не било овако повелико. Ал' баш ти има на свету свакојаких писама! Кад би хтео и „спољa“ само да их разгледаш, не би им утубио разноврсна облика. Ту ти неко, Боже мој, ке

може срцу да одлане, докле га сасвим лепо не би угладио, докле му сва четири ћошка неби пажљиво накострешио, докле му печат неби ударио, и то: на сред среде, баш сасвим на сред среде и који мора бити тако округ'о, као мала гурабија, коју још није уштинула не стрпељива девојчица. Други опет ни најмање не мотре на то, како ће им „споља“ да изгледа, већ само „изнутра,“ па га зато сасвим немарно савију и запечате, и то на оном месту, де им восак прво и прво кане. Натпишу га — као од беде, само тек да оде онамо, куда би хтели, па ма сви цесаро-краљевски поштари ослепили бечећи своје званичне очи. Трећи опет, најобичнији, не гледе ни једно ни друго. Они ти сасвим без бритеше, не марно не пажљиво одуже своје; нити гледе на то, да ли им писање имаде свезе какове, да ли им редови иду управо и да ли је то од вајде, да се и знаци какови утутну међу њих, и напослетку, да ли ће им писмо бити лакше што, ако у њега не увију и неколико масни крмача.

Писмо! Ево једнога и у мојој руци! Од какве ће фоле ово да буде?

Изненадићеш се, драга читатељко, кад ти кажем ни од једне?

Збиља, баш ни од једне; јер је и споља и изнутра онако, какво баш треба да је. Отворио сам га, па ми се чисто мили, кад га погледим, јер је и чисто и разговетно написано.

Пише ми мој драги пријашко Владимир...

Но пре што га започе да читам, падне ми одма на памет: да је и ово писмо у оној истој торбици било, с којом је оно завејано поштарче синоћке на чеза проујало. Сетићете се ваљда још да сам синоћке, гледајући кроз прозор оно, озебло поштарче, примнивом својом завирнуо чак и у његову малсну торбицу са многим небројеним писмима и да сам несташно преметао по њима; и да сам вам говорио о тешком терету, који се једва сместио у оном скученом завијутку; сетићете се и то, да сам вам рекао нешто и за измишљену искреност, коју сам из редића проучио; — па кад се свега тога још једаред сетите, зар се не ћете и ви онда запитати самном заједно: посматрачу, слаби посматрачу, кад си све баш могао да видиш, како да и оно не опази, што се баш тебе, ли тебе тиче? ? ? ! ! !

Ето ви'те, то и мене баш мори; па зато ево непрестано ош држим у руци приспелог весника, кога би иначе већ и двапута до сада прочитао!

Чудновато—и опет нешто сасвим обично! Зато се више и не чудим! И ова ме прилика оснажила у оном веровању: да је све ласно опазити,

само оно не: што се баш тебе самог тиче; да ти је свако и свашта пред очима: само ти један не, којинеш без сумње бити по најближњи себи самоме!

Не питајте ме ни ви дакле више, зашто и своје писмо не опази у оној торбици; јер ја вам на то одиста не би умео друкче да одговорим.

Но да видим, чиме ћлим приша да ме занима.

А свако писмо најрадије читам: на глас; а наиме онда, кад сам уверен, да ме неће ко чути. Сада, кад ми и мати ено оде из одаје, сада га баш могу прочитати по вољи — на глас. Сада баш нема никога, који би прислушкивао...

Драги мој Миленко!

Твоје пријатељско писмо, од седмог овога месеца, примио сам; радујем се, што си ми одма одговорио. Како смо сада усамљени, како смо се ове зиме мало отргли из бурног ђачког живота, — по несрећи обоје мало оболели, то је баш нужно, да се почешће бар у писму разговарамо. Не знаш, како ми је драго, кад ми малено дере, „ординац“ наше сеоске куће, донесе изјутра тек твоје пријатељско писмо.

Од прилике у напред још знам, шта ће да ми каже; јер то ћеш бар признати, да свакоме врло радо придодајем по нешто из нашега ђаковања и друговања. Но у овоме, посљедњем, навађаш ми покрај свега тога и много друго што шта, које ми је не мање мило и драго. Тако ми између осталога и то велиш: да сн вољан, да пишеш приповетке из нашег народног живота. Не знаш, како ми је мила ова вест! Но баш зато, што ми је мила, допусти, да ти — као искрен пријатељ — приметим нешто, на које не треба да погледиш преко рамена. Писати приповетке „из народног живота“, не значи само толико: писати приповетке у опште! Овде се, драги мој пријане, далеко већа и далеко тежа задаћа врши, која те може и да обрадује и да — обрука.

Шали се, чиме год хоћеш, само са овим не; јер ту ти се понајлакше даје, да огрешиш душу... Мој пријашко, није то, да ви'ш, баш тако ласно додирнути ни онај мастан лајбер нашег сељака, ни онај топал пршњак, који га од циче храни; — а камо ли оно срце, које под њиме тајанствено куца... Ако ти баш само „својство“ народа не тиња у срцу, па ако и шињиме „не својује,“ — онда се окај тога посла, па се теши и даље само твојом песмом, као што си и доданаске...

Сад, кад си разумео оно, што ти „пријатељ“ казује, — ра-

ди онако: како осећаш; покушај, тек ваљда нећеш и ти поћи за онима, који што год почињу, почињу са: „ах!“, а што год завршују, завршују са: ух!...

Толико о томе. Попа наш — узгред буди речено — љути се на тебе; вели: да си му одвећ „у кратко“ писао. Ја пођох да те браним, и рече му: да је то можда само зато тако „на кратко“ испало, — што си хтео, да му пишеш „шпартански;“ ал' он ти се на то брецну: А„ де наш је Шпарта?...“

Но ипак ми рече, да ће ти скоро отписати, и то — мирољубиво!

Сад, почем те знам какав си, морам и о себи да рекнем коју. Животарим ти, брате, — красњејше! Мирни сељани моји дражи су ми — него све шарено чудо у шареном свету. Они су ми свагда понајмилија забава и ја се поносим њоме. Ал' и јесте: нема ти ништа лепше, него кад ти почну тек у топлој собипи, да причају и умствују; тако, да би олако чисто исписао сву простакову филозофију. Па онда она искреност, па онај миран разум — чисто те окива својом просветом! Да, баш својом просветом! Па има ти овде и таких, који не би постидни били ни на једном дивану. Као на пример наш поштени велики тутор Мата! Но њега је Бог и другим нечим још усрећио: са красном ћерком, плавооком Смиљаном, коју другарице одавно већ зову: „Сремском ружом!“ Али ево не ће му дуго још доносити бистре водице са мале чесме, и неће га дуго још љубити у десну руку, пре него што легне, да санак одсања; јер је ово дана баш испроси неки Бачванин, по имену Младен, па чујем, да ће скоро да нам узбере ту румену ружу. Све за појас, брате, ал' ово ти је баш дивно девојче!

Кад бих знао ону другарицу, која јој то име „Сремска ружа“ надену, би је пољубио у чело и то на очи — ма и најљуће матере! Но гле, та и ти је море знаш!

Сећаш ли се манастирске славе у Бешенову? Сећаш ли се кола под оном лиснатом липом? Знаш, кад се надигравао ваш Милутин са Пантом Зукаљовим? Ако се тога свега још сећаш, — онда ти је пред очима и Смиља, та иста, коју зову „Сремском ружом“ и која ће скоро да замирише у равној Бачкој. Знаш, да си се дивио још оним плавим очима, шта 'нако убрзано трепећу; сећаш ли се још, како си реко: но, ова ће баш да усрећи један живот на овом свету! Ето ти, то ти је та ћерка паметног великог тутора Мате! Ако одржиш своју задату реч, те ме одма, чим се време мало прочисти, посетиш, видићеш је опет; а и чућеш о њојзи толико лепога, да бащ нећу више да ти ја овако

опоро казујем. Још једно само да ти приметим. Нешто се прочуло у селу, да ће ти сватови жалостиво да испадну. Ја ово за сада не умем да растумачим; толико само знам, да девојку исту страсно воли један момак у нашем селу, вредан и поштен, име му је Светозар, но мати му је проглашена за — вештицу! Њојзи је имо Кумрија — бар тако је зову! У нашем народу наћи ћеш тога безумља — на жалост! — и задоста још. Уз то и ово још знам: да је девојку искао неки овдашњи млади „Грк-Панта," хуља и лажов — да га нигде нема, но су га одбили. Сад, ко то овим сватовима жалост спрема, — не знам. Но доста и о томе; друго не маш шта за сада да чујеш, јер је село увек — тек само село... Поздравља те чича Тома. Љубица је нешто оболела.

Сад здраво! Изгледајући твој братски одговор јесам увек твој

Владимир...

Дуго сам још погледао на прочитано писмо... Тако ми се чисто лакше размишљало о свему оном, што ми се у њему каза.

Понајвећма ме занимаше оно казивање о ћерци великог тутора Мате. Ко и не хотице потсетим се одма на казивање Ливаново „код полу звезде," — и чело ми се намршти... Дакле збиља? — прошапнем у себи не радо — дакле збиља кува ти се нешто, гараво Бачванче!!!

Тек сад ми се очи отворише; онај црни зликовац све боље и боље показиваше ми се у својој улози. Уз то се одма подсетих и на Бешеново; учини ми се, ко да ми пред оком стоји она умиљата девојчица са крупним, плавим очима. Сетим се у маху и свега другог, што ми пријашко наспомену.

На то савијем писмо исто онако, као што је и било и оставим га међу остала — што спадају у ову четврту „фелу."

У тај пар баш зазвони на вечерње...

Ја одвећ милујем вечерње; наш учитељ Шевић прекрасно извија оно: „Господи возвах!" Чисто би га не престано слушо. А и у опште, ја одвећ милујем сво црквено пјеније. То нико не може замислити, како су ми драги они сељаци, што за певцима певају „ирмосе" и „блажени." А знадем их неколико, који и сво јутрење певају.

Потмуло звоно позва ме и вечерас ево најсвечаније у цркву. Пођем.

Вата се полако већ и сумрак...

Црквењак Макса припаљује ено жижак на завејаном крсту раскршћу. Боље би било да је мало пажљивији, јер да ни

је смрзнутим опанком запео за танку летвицу од заграде, не би је ни одвалио. Заман се ено труди, да је опет намести онако, ко што је и била.

Пред гаравом ковачницом мајстор Павла скупио се читав чопор дечурлије, па терају великог сеоског бика, што се по селу марваши. Једни га ударају снегом, а други му опет певају ударајући длан о длан:

Бика, бика, варсника,
Дад' нам мало млека;
Ако не даш млека і
Не дамо ти петла...

Ко ће их знати, куд га отераше; тек више нису пред гаравом ковачницом мајстор Павла, који је тако вешт у своме занату, да скоро свагда, кад год хоће да скује секиру, направи — ашов. Па ништа, — реко би на то сасвим философски — добро је и то!

Ево ме пред портом. Кад већ дођох и до мали басамака, опазих пред собом неку погурену старицу са црном вуненом мараном на глави.

Погледим је боље и опазим — тужну Миланову мајку!

Одма пођем још лакше, јер баш не хтеде да је обиђем, а још мање да је онако сетну ословим.

Сиротица, како једва једвице диже остареле ноге; па како се погурила, ко да се разговара са белим снегом, што и под њеним ногама још шкрипи... Можда га баш сада у ходу пита: Снеже, не вини снеже, да ли ове зиме последњи пут још шкрипућеш? О да Бог да! Да Бог да...

А како се полако почо да пење уз мокре басамаке, опазим јој у десној руци малену воштану свећу, коју ваљда понесе, да је припали пред иконом божије мајке: за душу своме јединцу. У леваци јој опазих неки омален завешљај или је можда сива артија. Ваљда је у њој тамњан, кога ће да пружи Макси црквењаку, чим се врати са раскршћа, — ако већ није.

Ево ме већ и у цркви; упутио сам се управо ка десној певници и стао сам ево већ у малени сто мога покојног оца. Баш у тај мах започе до мене учитељ: Господи возвах. У тихом басу помаже му лепо онај са лева, а то је мило и самоме часном попи, који баш сада ево кади по слабо осветљеном божијем храму... Ала му лепо звечи малена кадионица од сребра! Чисто се и она сложила са милом певком обадва певца...

Пред иконама тињају жишци... Коме се не би допало, да их види како трепећу...

Учини ти се чисто, ко да се разговарају с тобом, или још више: ко да ти казују утајане зборе онога светога угодника, пред којим трепћу...

И збиља, чисто лакше полеће молитвица од срца, кад је жижак осветљује, јер ти се оку почешће учини, као да се у онај мах баш, кад се светлост од једаред разбукти и плане, као да се у тај мах бащ осмехне преблаго лице богородичино или везиног распетог сина...

Погледим на то ка великим сребрним чирацима пред дверима и у то опазим опета бедну старицу, мајку Миланову, да се десницом непрестанце крсти, а леваком припаљује ону воштану свећу.

Рука јој дрхће... Црквењак Макса прије да јој помогне, ал' она не даде, мора да у тај мах у себи помисли: сама ћу је припалити за душу свога детета...

Опазих јој у тавним очима две велике сузе... Не брише их: мора да у њима трепеће премило лице милог јој сина. И пошо је ето сажаљева, јер баш дубоко уздану, кад прође крај ње.

Мало потраја — па се вечерње и свршило. Неколико сељака и старица упутише се управо ка дверима, да пред њима целивају постављену иконицу сутрашњег празника.

А мени притиште честити домин читаву поскурицу у руку с додатком: „однесите је мамици!“ — и ја на то изађем.

Застанем још мало у порти крај препукнуте проче мога оца — и на то се упутим управо дома. Смркло се...

Ето, тако ми се навршио опет један дан на селу.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Из збирке Ђ. Рајковића.

65.

Мој Мијо, гди си синоћ био? —
Душо Като, у барчи сам био. —
Душо Мијо, шта си ми радио? —
Душо Като, наранџе тргао? —
Шо Мијо, што ниси понио? —
Но сокака дон'о,
У уском сокаку:
Запеше ми копче с алајбега
За Катине танане рукаве:
Запеше ми пуца с алајбега
За Катине куштраве солуше.

66.

Или грми, ил' се земља трсе?

бије море о брегове?
пуцају на Задру лубарде?
і грми, нит' се земла тресе,
і бије море о брегове,
пуцају на Задру лубарде.
попо своју пошу кара:
ки, пошо, кога си љубила?"
била сам калве из дућана."
ки, пошо, шта су теби дали?"
си су ми гроше и дукате.—"
ки, пошо, коме си их дала?"
рошима сам тебе ђакоинла!
: дукати вару куповала!"
и пошо, кога теби драго,
і ли ме протом учинила!

67.

Ништа мени не додија,
Већ попова попадија;
Гђе гођ чује — поручује;
Гђе гођ срете — намигује;
Гђе гођ стигне — причепљује.

68.

Попадија попова!
Имаш крува готова?
„Имам кору јечмену!
„Моме попу вочеру,
„И попову ђаку,
„Да нејде по мраку,
„Јер је мрак црни враг,
„Убиће по челу,
„Токиде по селу!"

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Наставак.)

Али употребљивост какове врсте не зависи само од богат пиће, што је у себи има, него често пута и од лакости, м се да зготовити. Пиринач не ваља да се куха у самој чорби, ако хоћемо да му ћеље са свим омекну, мора се у особи-води прокухати за добро по сахата. Потребно је за то и више а и више времена и више горива; у грису су се на против у меоби разрибале ћеље и може се брзо скухати у самој . Такове околности не треба никад при научном посматрању ива губити из очију, јер време и гориво кошта новаца и по-ше јело у очима практичне жене, ма га иначе научник при им химијским испитивањима пронашао, да је јевтино.

Има и других околности, које начине, да омили какво јело се то свуде употребљује, ма иначе и немало бог те пита ко питних састојака. Пример нам је за то кромпир (кртола). У кромпиру има сасма мало скроба; пет фунти кромпира ће толико скроба имати, колико једна фунта пиринча. Човек ник мора се чудом зачудити, кад види, да по његову рачуну кромпира саразмерно више стаје, него и самога бращна. И велика употреба кромпира има свога основа. — Готовљење мпира, кад се куха заједно с љуштиком, најлакше је. Сирота

жена, која треба својим рукама да заради коју крајцару, нема увек доста времена да куха редован ручак, и крompир ће се скухати за по сахата, па не мора још ни стајати и чекати код огња шта. Јер се крompири не ће прекухати ни искипети. Уз то долази још и та околност (која чини, да и богатири омилују крompир), што је скроб у њему такав, да се још у кухању ушећери, а отуда добије крompир некакав пријатан кус, који друга јевтина јела немају.

15. Зелен, што се меће у чорбу, не може се сматрати за пиће; она је омиљена као зачина, а при том још и неким својим медицинским својствима; прећи ћемо дакле то, да би дошли једном питнијим јелима, што се готове у нашим кухињама, а то је **вариво**.

Грашак, пасуљ и сочиво имају толико материје, из које се образује маст и месо, да се могу успоредити не само с хлебом, него скоро и са самим месом. Та су јестива с тога, само кад се добро зготове, с правом омиљена јестива, јер су и јевтина а и питна.

У кућама, у којима је месо редак гост, не треба да нема варива. По касарнама и по тамницама игра вариво велику улогу.

Материја, из које се образује месо и које има у свима тим трима јестивима, зове се сочивик. У њима има окром тога скроба нешто више, него у хлебу, а трипут више, него у кртоли. Од чести има у вариву и готове шећеровине (Zuckerstoff), која се особито осећа у младоме шећерцу грашку и пасуљу. Само то је рђаво, што нема у њему доста воде, те с тога и није добро да се вариво сухо једе. Млади пасуљ и грашак имају још и то преимућство, што се једу заједно са мехунама, у којима има такође много шећера и скроба.

На против не може се доста препоручити домаћицама нашим да зрело вариво истуку мало, чиме ће се одстранити љуске, јер зрелу љуску не може да раствори ни пљувачка, ни желудачни ни цревни сок и она је само телу на досади.

При кухању варива могла је свака домаћица опазити неку особиту околност. По који пут куха се грашак по више сахата, а не омекша; а на против зелен грашак, који је сиров, мекши постане при кухању тврђи, а често пута бива, да се тај исти грашак врло лако (за по сахата) скуха и да се љуске распадну. — Основ томе није у грашку, него у води, у којој се куха. — Наше жене знаће већ по кошуљама, да ваља разликовати тврду воду од меке.

У тврдој (мекшој) се води сапун измрви и истрини и постане као сив; у мекој (лакој) се води са свим раствори и постане ода њ нека слузна течност. То је од туда, што тврда вода, наша обична бунарска вода, има у себи креча, који се споји са масним киселинама из сапуна, те образује некакву нерастворљиву материју, а на против кишница има у себи само мало, или нема нимало креча, те с тога им све раствори сапун. — Исто тако бива и са сочивиком. Креч из бунарске воде споји се с неким материјама грашка и образује неко тврдо несварљиво тело, а кишница ће на против расворити те материје.

Из тога излази, да ћемо у гориву приштедети, а у пићи ухаснити, кад грашак, пасуљ и сочиво кухамо у мекој води, а за умирење наших домаћица рећи ћемо, да кишница кад се кроз платно процеди није никако нечиста, особито кад се који сахат остави на миру, па се после нешто од горе облије.

Од грашка, пасуља и сочива образоваће се у здраволе телу крв и месо и млеко и маст. Кад се отклоне несварљиве љуске, онда никако не муче тело и нису му на досади; а осим тога имаде у сочивику и фосфора (светлик), који је потребан за образовање мозга и костиjу, тако да би могли о сочивику рећи, да је добар и за тело и за дух.

16. По овоме проматрању варива, дај да се обазремо мало и на наше зеље. Зеље се једе обично с месом заједно, и то је врло добро.

У обичноме зељу има мало пиће. У нашем кељу и купусу има девет десетина воде. Остаје дакле само мало нешто за праву пићу, за биљинско беланце, за гуму, за скроб и за шећер. Само у ономе зељу, од којега се једе корење, као што је репа, има много шећера, чега ради ваља особито мркву препоручити за једење деци и онима, који се придижу од какве бољетице, па и породиљама. Дакле једење нашег обичног зеља било би, кад би гледали само на пићу, у неку руку расипање.

Али оно има у себи материја, које су веома пробитачне за препитавање, кад се једу с месом. У њима има органских киселина, које чине и воће тако омиљеним и које имају то својство, да растворљиво беланце меса одрже у растворену стању. Оне дакле приштеђују посао оруђима за варење и претурују чврсто месо брже у течност, из које ће се образовати кр.в. С тога и јесте врло појамно, што после ма како доброг ручка пада у сласт нешто мало сочна воћа.

Али за што би наше домаћице износиле зеље пре меса а воће после меса на сто?

Тешко да би нам могле оне одговорити на то као што вала, али ма да им повод није јасан, ипак раде и у томе, као и у многим другим приликама, по некоме инстинкту, нагону. У воће је органска киселина већ готова, њу ваља желудац само да прими, а не да је производи. — У нашем се зељу пак органска киселина слободи обично тек у желутцу за време варења. Кад једемо зеља пре меса, то ће ослобођена киселина само помоћи варењу месу а посло меса бива, да киселина прсне у невреме, одоцни се.

Али зеље има велику важност и тиме, што у њему има доста оне земљане соли, што је потребна телу за његово развијање. У разноликом зељу има разних ствари, за које човек не би ни мислио, да их је у стању јести, јер то су све метали и металски спојеви, као што је: хлор (солик), гвожђе кали и сода (натрон), који имају важну улогу у нашему телу. Не треба се дакле чудити, кад нам честит лекар какав препише за штогод зеља, на место медицине, или смо дужни лекару и благодарити кад изашиље домаћицу чешће на пијацу, него слушкињу у љековницу (апатеку), јер има више болести, које се у зачетак угушују таким органским медикаментима, које природа зна удиљ потајније да зготови, него химичар у лабораторији. Да наспоменемо само једно од отих средстава, навешћемо спанаћ, који је врло пробитачан за децу и за младе девојке, које имају бледо лице. Та бледоћа зависи од недоскудице гвожђа у крви. Сваки би лекар до душе могао преписати за то капље, у којима има гвожђа, али дејство таковых вештачких неорганских оброчића шкоди често варењу желутца, а у спанаћу има од природе гвожђа, и он је у век бољи, органски лек, а уз то је и јело.

Једемо ли дакле зеља и меса, то само селу учинили за доста. Не мора бити баш бог зна колико меса. Шест до осам лотова преко дан довољано је за једног човека. — У месу има мало воде, за то има у зељу доста, у зељу има мало беланца, за то пак има га у месу и од туда ће постати такова смеса, какова је потребна крви, која препитава тело.

Наша обична кућевна храна није тек случајно така, и не бива по самовољи наших домаћица, када тако уреде јела, него ми морамо признати, да су оне дошле практиком пре на прави пут него наука, која тек од новијег доба може поћи тим практичним путем. —

По што морамо штедети јела за вечеру, то се надамо, да не ће бити нашим читаоцима неправо, што прекидамо сада реч о ручку. —

„Али хоће ли добро бити, да се по ручку мало пролешка, проспава? “

17. Има једна реч, стара реч, која вели: „После јела ваља стојати, или хиљаду корака ходати! “ Али ушло је већ у велико у обичај, да се ни не стоји, ни не хода, него да се мало пролешка и ако могбуде и проспава. Спавање до душе није никакво јестиво, и тако би се за сад могли махнути збора и говора о спавању; али кад оно утиче на боље сваривање јела, онда се смемо усудити, да о њему прозборимо овде коју реч.

Већ смо наговестили, да је и једење и варење посао. До душе има их, који би били ради, да им то буде једини посао на свету; али свакојако је посао за свакога, и важно је, да будемо за ото време на миру. Који мисли, да тим показује велику своју марљивост и шта ти ја још знам, кад се на брзу руку набаца, кад стојећки у великим покретима тела једе, тај се љуто вара, јер он тиме више изнаша, него што унаша. Спољна делатност смета унутрашњој делатности. Зној, који излази из тела, одузима телу влагу тако, да већ и саме пљувачке скоро нестане. А пљувачка је нужна за варење. Свак је већ могао опазити, да при великоме умору осећамо, да су нам уста суха, и парче нам земичке дође тако исушено, да нам, како веле, заседне у грлу. Како бива са пљувачком, исто тако бива и са другима течностима за варење и често осећамо у таквим приликама, како нам залогај лежи као камен у желутцу, и морамо га тек водом или чим другим овлажити и умекшати.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Две пријатељице.

(Свршетак.)

Госпођа Бакалићка и госпођица Антоповићева виђале су се већ толико година на свима игранкама и беседама и несу покушале, да се приближе: оне су се увек пријатно поздрављале, па једно друго полазиле, али даље несу ишле. После напоменуте беседе било је сасвим друкчије.

Већ сутра дан добије госпођица малу ружичасту цедуљу с позивом на ручак. „Делите моју самоћу, муж ми је у Нови Сад отишао,“ стојало је на цедуљи, по себи се већ разуме, немачки. Позив је, наравски, примљен на плавој цедуљи. После ручка разговара се код гласовира, и то онии ти-

хим шапћућим гласом, што је за говор срца као скројен и кад се пре вече расташе, прелише им се већ осећаји у дивни цвет пријатељства!

Од сада виђале су се пријатељице готово сваки дан. Госпођица Антоновићева живила је у кући својих родитеља, и отац и мати били су људи старога кова. Али госпођа Бакалићка долазила им је ипак често у кућу и преседила је шта више читавих вечери при тају у тихом кругу антоновићеве породице. Госпођицу Софију дирала је каткад немило помисао, да госпођи Бакалићки мора код ње дуго време бити, особито кад њени родитељи о свом путу у Пешту пре 33 године приповедаше, и отац и мати савесно се у описивању штација измењиваше, које су прошли, управо више но што би за потпуно познавање Пеште нужно било. После таких вечера удвостручила је Софија пажњу спрам своје пријатељице, гледала је, да проведено дуго време са највећом оданости заглади и често је прилику тражила, да давно затворене одајице свог срца отвори и језгру свог душевног живота госпођи Бакалићки јасно престави, оживљујући успомене блажених дана и догодовштина из своје прошлости. — Госпођа Бакалићка није се знала са своје стране за указано јој поверење боље захвалити него опет изливима свог срца, у којима је каткад господар Бакалић невиним начином патити морао; кад је требало ситуацију интересантнијом направити, онда је таким начином уплетен, који њему као човеку и председнику општине ни најмање није на част служио.

Пријатељска свеза беше дакле скопчана. Оне су биле много заједно, шеташе се заједно по улицама и бацаше си са срдачном нежности поздраве, кад би у цркви нагомилање силних кринолина сестринском пољупцу и загрљају сметало. Зваше се по имену, у кругу познатих знало се врло скоро о ком је реч, кад је госпођица Антоновићева о својој Олги, а госпођа Бакалићка о својој Софији говорила.

* * *

Тихо су пролазиле недеље, У јуну морао је господар Бакалић у Мехадију да иде и госпа га је пратила; доцније су намерни били, да два три месеца по Немачкој путују и да се тек на крају октобра врате. Очи пријатељице беху влажне, кад се на станици растајаше и само међусобно обећање, да ће дуга писма писати, није могло бол последњег загрљаја ублажити. Госпођица Антоновићева хтела се смејати, кад се кући вратила, и није могла.

Писма су долазила и беху лепо писана; — наравски да је госпођа Бакалићки у њеној веселој околини мање времена остајало но њеној пријатељици; зато је обично краће писала но она, и кад неби Софија сваки пут својим сопственим осећајима украсила, морала би познати, да је дописивање ред нешто усиљен био. Иначе и није могла непрестану чежњу од путника захтевати: она се красно забављала и тешко да је чезнула за окрошки

тејом са описом пештанског пута. Што више она је у елегантном мехадијском друштву неколико познанства направила, која такођер претише, да ће се до топлог пријатељства уздићи и много малих цедуљица мораху се преко дана писати, које су писмима време отимале.

Али ако и беше каткад почивака, ипак су Олга и Софија читавог лета дописивале. Госпођица Антоновићева пунила је са тако оданим трудом својих осам страна да њена пријатељица није могла тако неблагодарна бити, да ћути, и кад се најпосле ветровити и кишовити октобар указао, изишла је Софија једног мутног дана на станицу и Олга је лежала на њеним грудима.

Сад је опет било све као и пре растанка и ми можемо мирним срцем у току истините историје два месеца прескочити.

Зима је била ту, пролеће вештачка цвећа и радости. Месојеђе се приближаваху. Даме су обилно код кројача седиле, да себи бар у општим потезима карактер преставе, ког ће њихове тоалете у долазећој сезони имати. Тихо поздрављајући се долазиште и излазиште и израз немог задовољства издавао се у многим цртама.

Госпођа Бакалићка пливала је у радости, кад је госпођица Антоновићева једног јутра у њен будоар ушла. Велика дрвена кутија стајала је на две столице и сијасет свилене хартије видело се у њој, издавајући какво прикривено благо. „Ћу л' да вам покажем, Софија, шта сам из Пеште добила?“ питала је и лахки одјек триумфујућег поноса звучао је из њеног гласа. Софија једва дочека. И два зимска шешира од тешке кадиве са широким перјем указаше се. Али то није било све; шест разних накита за косу следоваше, мудро конструирани и дивно иштафирани!

Софија је дуго ћутала и удубила се у гледање. „Што може бити,“ рекла је најпосле и отишла је кући.

Госпођица Антоновићева била је читавог дана расејана и разбила је у забуни велику богату вазу за цвеће. Накит за косу са срећном свезом цвећа и жита и два мала звонцета на ушима није јој из главе излазио; метула га је себи на главу пред огледалом и нашла је, да јој неисказано лепо стоји. „Слатка звонцад!“ шапутала је више пута, кад је сама била.

Поред свега тога била је Софија паметна девојка и знала је своје празно време красно свирањем и читањем испунити. Утисак, што га је благо њене пријатељице изазвао, поче се дакле мало по мало губити и можда би га било скоро сасвим престало, да није судба иначе хтела.

Антоновићева породица седила је једног јутра задовољно још при доручку, кад се врата отворише и слуга позивну карту на читаоничку игранку донесе, која ће идуће суботе бити. Софија оде замишљена у своју собу. Питање: „Шта ћу обући?“ буде после кратког размишљања повољно решено; али друго питање: „Шта ћу на главу метути?“ проузроковало је бурну револуцију у њеним грудима. Накит пријатељице стајао је опет

пред њеним душевним оком. „Нећу, нећу!“ полугласно је шаптала и пла-тила се, да ту слику одгони. Преко дана пође јој још то за руком, — ал кад је у постељу легла и свећу угасила, чинило јој се, као да јој житно класје пркоси, као да јечи звучни, невајући глас из златних звонцета и немирно се на својој постељи преметалa. „Т оби била издаја, злоупотребљена поверења!“ говорила је међутим савест. Тек доцне по поноћи умири се измучене груди.

У јутру поче борба наново и то у правцу непријатног неког чувства спрам пријатељице. „Олга ваљда нема привилегије за наките за косу,“ говорила је Софија пакосно; „за што небих могла и ја оно направити, што она из Пеште добије? — Њено је класје загасите боје, ја ћу узети отворенију, па шта ми може пребацити?“

Не моју мислити, госпође и госпођице. да је са тим њена савест утишана била; дубоко у души кипило је, али залуд. Софија се грозничавом хитрином на посао дала. Издаја! издаја! звонило је у ушима — она није на то слушала—и кад је у суботу осам сахата избило, ушла је у читаоничку дворану, венац од житног класја и цвеће на глави, ни сама мала златна звонцад несу смела фалити!

Тек при сјају свећа постане јој наједаред несмотреност њеног поступка јасна. Крв јој у лице полети и много би за то дала, да је смела несрећни венац за каквом завесом скинути. Само једна мисао тешила ју: Олга неће ваљда баш у таком накиту доћи!

Али судба је злобна. Госпођа Бакалићка уђе пет минута после своје пријатељице — житно класје у коси!

Доле с класјем! звонило је у софијиним грудима. Али куда? куда?

Таки су тренутци страшни.

Сила очајања гонила је најпосле госпођицу Антоновићеву напред — смешећи се пође к својој пријатељици.

— Даме ове изгледају као да су сестре, — зачује се од некуд близу њих.

Није ништа било, ни једне речи несу измениле, али Софија је читала своју пресуду у олгиним очима. Она је била добра девојка, жао је било што је учинила и с највећим напрезањем задржала је сузе.

Горка је мука кајања у човечијим грудима. Кад је Софија дворану оставила, јасно је јецала; и код куће је још дуго јецала; тајни неки глас рекао јој је. да је конац прекинут, који ју је за Олгу везивао. Па тако је и било. С поља је остао сношај добар, али неки ледни дах уништио је све нежније осећаје — житно класје китило је гроб пријатељства — Софија га није никад више понела.

Иначе је нашла другу пријатељицу — шат са овом срећнија буде. И Олга је пребринута, али ником више не показује, кад што из Пеште добије.

Прерадио П.

Пепељко.

Народна приповјетка.

(Свршетак.)

У тај земан баш се удавала најстарија ћи краљева. Кад су ручали сватови онда пођу у лов те запитају Пепељка дали и он хоће у лов. Он им каже „да" те тако оду у лов. Кад су били у шуми, онда Пепељко брже боље запали једну длаку а пред њим се створи лијеп коњ и запита га шта хоће. Пепељко каже: Ја би рад, да потучем све звериње што изађе, а остали сватови да ништа не убију. Тако и буде: нико ништа не убије само Пепељко. Ал' онда њему дође младожења па га стане молити, да њему даде лов, а он ће му пуно новаца дати. Али Пепељко није тео док му није дао златну јабуку и мараму што му је млада дала те тако се пофали младожења пред сватовима да је све он убио Пепељко још остане у служби код краља кад се и друга ћи у то време баш удавала Он и опет кад су ишли у лов запали другу длаку те ка' и прије потуче све, а младожења га стане молити да му да што је убио, али он није тео дати, док му не даде златну јабуку и мараму, што је добио од своје младе. И овај се младожења пофали, као добар ловац пред сватовима. Кад се и друга ћи удала, остаде још најмлађа, те кад је он једном ложио ватру скине му она капу да види шта је то да никада не скида капе, па се зачуди кад види златну косу. Онда ће он проговорити, како има он косу златну и руке златне до лаката и како несме никоме да каже и стане је молити да она то никоме не каже што је видила. Она му обећа да неће никоме казати, и да за никог другог неће поћи већ за њега. Кад је дошо земан да се и она удаје, долазили су многи просци, али она није тела ни за једног да пође. Краљ је стане псовати: како неби она пошла за таке најбогатије људе. али она каже да неће ни за ког другог већ за Пепељка; јер он је, каже, најљепши. Краљу је било врло мучно, али није тео против њене воље да ради па сазове госте те је венчају за Пепељка. Кад се ручак свршио, пођу сви гости у лов да виде какав је Пепељко ловац. Тад он и опет запали длаку трећу, а пред њим се створи коњ. Он устргне још три длаке па му каже да хоће да потуче све звериње и то више него пре икада. Тако и буде, нико ништа не убије само Пепељко, те га стану сви фалити како је добар ловац, па се врате кући да се веселе. Кад је весеље најбоље било, онда он устане па оде напоље, и запали длаку, а пред њим се створи коњ каквог нема није: у самом злату и сребру, а и пепељково руво било је од саме свиле и драгог камења. Сад он униђе скупа са коњем у собу, јер онда је био такав обичај, а гости се сви зачуде кад видише како је лијеп јунак а и коњ. Онда они стану га питати које и шта је он и куд путује. Он им на све отговори, па брже боље изађе на поље, свуче се и оде у собу да чује шта ће гово-

рити. Тад ће краљ рећи: „Ала је то лијеп јунак: златна му коса и пун до лаката, та само да ми се није удала ћи за овог лијепог Пепељка, ја ћу је одма за овог јунака дао. Пепељко кад све чује устане па проговори, да он то главом био. Сви се гости зачуде кад чуше да он говори, али ни му вјеровали већ га стану исмијавати, али он им каже, да нек добро гл дају јер вели: чим упалим ову длаку одмах ће се предамном створи коњ. Он и запали, а коњ се створи тако лијеп да још нигда није нико ви дио тако лијепог коња и руво тако лијепо. Онда Пепељко брже се обу узјаши на коња па га изведе на поље, а гости за њим да виде т коња. Пепељко ободе коња а он потрчи, пусти крила па стане летити, т за часак нестане га у облаци, али се опет поврати те сад задржи коњ Краљ кад види то чудо, од радости је плако, па је Богу благодарио д је добио таквог зета, те му даде половину свог краљевства да краљу над њиме.

Прибиљежио у Дубици Мојица Хрваћанин.

Распис награда.

„Матица Српска“ расписује поновице из фонда Јована плем. Ни В. С. Миклушког ове награде и тражи за њих да се напишу ова дела:

1. Научно написана повесница свеколике књижевности српске од најстаријих па до најновијих времена. Награда је 120 дуката. Рок ђурђев дан 1870.

2. Шаљива игра из српског народног живота. Награда 200 фор. Рок ђурђев дан 1869.

3. Етнографија словенских народа за народ српски написана. Награда 200 фор. Рок ђурђев дан 1869.

4. Српско-хрватска библиографија од најстаријих па до најновијих времена. Награда 300 фор. Рок ђурђев дан 1869.

5. Помоћна књига, која ће упућивати, како да се пишу писма, признанице, обвезнице, опоруке и т. д. Награда 150 фор. Рок ђурђев дан 1869.

6. Две књижице за децу из основних школа, а у свакој од тих књижица да буде по једна приповетка од 3—4 штампана табака. Награда је за сваку 40 фор. Рок ђурђев дан 1869.

7. Књига написана према потреби нашој а у духу народном за одраслије Српкиње, поучног и забавног садржаја, најмање 10 печатаних табака. У овој књизи могу бити не само изворни, него и преведени и прерађени саставци. Награда 20—30 дуката. Рок ђурђев дан 1869.

А за „Летопис“ се тражи да се напише:

1. Повесница нашег народа у тако званој хрватској крајини и

у ђенералату карловачко-вараждинском. Награда 60 дуката. Рок Ђурђев дан 1869.

2. О уређењу српског народног конгреса и изборног реда, најмање 3 штампана табака. Награда 60 фор. Рок траје до свршетка фебруара 1869.

3. Нацрт повеснице српског народног позоришта у овим крајевима, најмање три штампана табака. Награда 60 фор. Рок Петров дан 1869.

4. Да се предложи начин, којим би се могла у нас продаја књига најбоље удесити. Награда 40 фор. Рок Петров дан 1869.

5. О естетици наших народних песама. Награда 100 фор. Рок Петров дан 1869.

6. Монографија Новога Сада. Награда 60 фр. Рок Петров дан 1869.

7. Балада. Награда 5 дуката. Рок Петров дан 1869.

8. Новела или приповетка из нашег народног живота. Награда 50 фор. Рок Петров дан 1869.

9. Погледом на наше крајеве овде у колико је корисно по наш народ пољоделство, у колико ли сточарство. Награда 100 фор. Рок Петров дан 1869.

А за преводе из грчке и римске класичне књижевности:

1. Едип тиран, од Софокла, у размеру оригинала. Награда 100 фор. Рок Петров дан 1869.

2. Четири катилинске беседе цицеронове с кратким уводом и разјашњењем. Награда 80 фор. Рок Петров дан 1869.

3. Димостенове филипике с уводом и разјашњењем. Награда 100 фор. Рок Петров дан 1869.

Свако дело које коју год од ових награда устражи, треба да се пошље „Матици српској“ у Нови Сад до рока, како је који за које дело одређен и то или под именом писца, или и безимено али по уобичајеном начину.

Рукописи се не враћају, а писцу онога дела, коме се награда досуди издаће се награда тек онда, кад писац дело „Матици“ печатано поднесе.

Награда се губи, ако списатељ своје дело, којем је награда досуђена, за годину дана не изда, или ако за то време у том погледу с „Матицом“ што друго не уговори.

Расправе за „Летопис,“ којима се награда досуди, печатаће се прво у „Летопису,“ а после се и списатељу и „Матици“ оставља право, да их могу и посебице печатати.

Из седнице књижевног одељења „Матице Српске“ држане у Новоме Саду 13.(25.) и 15.(27.) децембра 1868.

А. Хаџић, с. р.,
секретар.

Др. Ј. Суботић, с. р.,
председник „Матице Српске.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

При измаку старе године не може нам се на ино, а да и позовемо наш свет што чита на нову претплату. Ми смо и до сад гледали, колико су нам само силе и наше књижевне прилике допуштале, да се своме задатку што ближе примакнемо, а и од сада ћемо се својски старати, да наш лист што више одговара просветној потреби народа нашег и да доноси такве ствари, које ће нашем свету поуке, забаве и користи донети.

Осим старих радника обећали су нам и многи други књижевници наши да ће нас у нашем подузетку потпомагати.

Цена је листу 4 фр. а. вр. на годину.

Претплатни новци молимо да се пошљу благајници „Матице Српске“ у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара В. Валожића у Београду, која ће се од сада старати, да сваки наш претплатник из Србије свој лист уредно добија.

Чланци, који у „Матици“ изађу, награђују се, али тек онда, ако писци, који за своје саставке награде траже, ту жељу своју одмах при шиљању својих саставака изјаве. Награде досуђује књижевни одбор „Матице Српске.“

Овом приликом молимо уједно све наше дужнике, да нам што пре поплаћају дугове своје.

Уредништво „Матице.“

САДРЖАЈ.

Фенелон о женском васпитању. Од Ђорђа Рајковића. I. Предговор. II. Општа разматрања. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Милена. XVII. Пролеће вида девојку. — Сремска ружа. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „полу звезде“ на имен-дан шантавог торбара.) (Наставак.) — Српске народне песме, из збирке Ђ. Рајковића. — О разном јестиву и пиву. По А Бернштајну, од Васе Арсенијевића. (Наставак.) — Подлистак: Две пријатељице. (Свршетак.) — Пенељко. (Народна приповетка.) (Свршетак.) — Распис награда. — Позив на претплату.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.

Број 36. У НОВОМЕ САДУ 31. ДЕЦЕМБРА 1868. Год. III.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ФЕНЕЛОН О ЖЕНСКОМ ВАСПИТАЊУ.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

Жеља подражавања код деце исто је тако у свези са њиховим незнањем. Одвећ је важно упознавати и само са добрим узорима. Ипак им не треба допуштати да подражавају смешним особама; јер ачење и комедијашлук скривају у себи ругобу, која се не слаже са поштеним начином мишљења; бојати се, да ће деца усвојити оно подсмевачко понашање, а то највише с тога, што су немирна и весела, те се као чиков вију, да покажу ону смешност, коју на другима запазише. Ова жеља подражавања отров је за децу, ако и предамо у руке непоштеним људима, који се пред њима не стиде. Ипак је Бог жељу подражавања усадио у дечија срца, да се лакше привију ономе, што им се каже рад' њихова добра. Више пута не треба ништа ни говорити, већ само примером на другима показати им, шта желимо да чине. Уопште се ваља придржавати ове непосредне поуке, јер она није тако досадна као лекције и придике; тим се начином свраћа дечија позорност на примере, које смо им ради дати. Само што се то све мора чинити без афектације, јер су деца и колико се не надаш оштроумна, те чим код старији спазе неко цифрање, неку присиљеност и претварање, — ето ти да су изгубила искреност и поверење, која им је природна.

Мозак је дечиј као упаљена свећа на ветру, светлост се њена повија и тамо и амо. Тако ће вас дете нешто запитати, те пре нег' што му одговорите, оно ће бацити очи на иконе у соби. Сад га већ више не вратисте на оно, о чем је пре била реч; а

ако силом покушате да га вратите, тим му онда задајете муке и држите га као у процепу. Треба дакле брижљиво штедити деци органе и чекати док се не оснаже. Одговарајте детету брзо на његова питања а и после допуштајте нека вас пита колико ће. Крепите само његову радозналост и пуните му коморицу пажћења добром грађом: доћи ће време, кад ће се деца и сама умети сабрати и извести ваљан закључак из свега, што им се каже. А дотле задовољите се тим, да и поправите, кад не мисле упутно и да им мирно, како је кад овај или онај повод, покажете, шта ће то рећи: правилно мислити.

Пуштајте дакле децу нека се играју, а уплећите нешто и науке у игру; чувајте се да и неуместном строгошћу не заморите. Ако дете престави себи врлину у тавној, а распуштеност и неуредност у веселој боји, онда је све као лањски снег, труд вам је узалудан!

Колико се год старате да деца виде на вама само оно што је добро; не надајте се ипак, да вам дете не ће наћи мане: често ће приметити и најповршније ваше прекршаје. Ту онда нека вам је најпречи посао, да онако сазнате ваше мане, као што ће и дете сазнати. Бива обично, да васпитачи деци нимало не гледе кроз прсте, напротив себи све опраштају; то побуђује у деци дух критике и злоће, тако да се срце у њима смеје, кад виде да баш исти они греше, који су позвани да њиове грешке предупреде.

Уопште никад се без велике невоље не облачите у строг и набусит карактер, тако да деца стрепе пред вама. Често је то гола афектација и педантерија код васпитача; јер што се тиче деце, та су обично и сувише плашљива и стидљива. Ви бисте и тек отуђили од себе и сузбили им свест, без које нема плода васпитању. Него се уместо тога постарајте, да вас деца љубе, да вас се не морају плашити, већ да вам отворено кажу своје мане. А да до тога дође, будите благи према дечици, која се пред вама не претварају. Не чудите се њиовој неуредности, рекао би се Бог зна шта догодило; у љутини на њиов несташлук не вичите, рекао би вам кућа над главом гори; него и исправљајте начином благим, умеравајте се и сажаљевајте њиове слабости. Не тајим да ће отуда, што ћете им дати мало више слободе, и нека штета произићи, али, право узевши, њиово поверење и њиова искреност асновитија је, него строга важност. Важкост ће себи већ места наћи, ако поверење и наговор не заватише корена, ипак је потребно, да учините почетак са отвореним, веселим понашањем да будете љупки, а да се ипак не понизите—то је пут да се деца при-

родно развију и да и из темеља познате. Јер, ако важности
војом најпосле и дотерате дотле, да вам се у свему покоравају,
отим нисте још ништа докучили; све би то било голо претва-
ање. Учинили бисте тим да деца на добро омрзну, уместо што
би требало да вам буде једино старање, како да деци добро омили.

Дете, тежећи онамо куд га слаба памет води, и бркајући
у својој глави ствари, које му се показују у свези једна с другом,
омрзне на науку и врлину само за то, што му је мрска особа,
која му о томе говори. Више пута дакле отрпите и оно, што би
ваљало казнити, те дочекајте згодан тренутак, у ком ће ум дечиј
бити кадар да из каштиге корист вуче. Не кудите дете
никад, нити у његовом првом потресу, нити у вашем. По-
казујте му се ваздa, да сте господари над собом, а то
ће му најбоље засведочити ваша тихост. Размишљајте, ако је
нужно ма и повише дана, кад, и како да казните мане дечије.
Кад већ детету ману кажете, а ви му уједно кажите и начин
како ће се ње отрести; то ће га орабрити да тако и учини. Каш-
тига од ока љуто боли децу и сувише и застраши. Наће л' се
који паметније дете, а ви га неосетно склоните, да вас и само
моли да му кажете ди је погрешило; ту је лек да му то кажете,
да га не ојадите. Па баш и ваши рођени мана никад не ка-
зујте детету на једанпут.

Одвећ се мало на ум узима, да су деца још незрела, да
њнове године знаду само за забаву и игру; него се још иште од
њи уредност—ишту је они, који је и сами немају. Страшна ли
је досада и туга за децу кад им се говори што не могу разу-
мети; ту нема златне слободе, нема красне веселости, ту се не-
престано учи, ћути, претвара, каштигује и прети. Свакако су
стари били бољи мајстори, они уводише начела врлине и обра-
ована насладом песама и свирке, тако Јевреји, Мисирци и Грци.
Постарајмо се од све невоље да, колико се може, спојимо корисно
лепим.

Колико је год непаметно претити а не казнити, толико је
вапут непаметније казнити, пре него што се попрети. Мо-
аш ли баш избити дете, а то нека је бол лак, пропраћен опо-
еном, како да се дете застиди и покаје.

Обичном је васпитању велик грех у томе, што непрестаје
омилати чаму на једну, а разонод на другу страну; ча-
а се се трпа у науке, разонод у игре. Шта ту може
а чини дете? Мучно ће подносити тај закон, те ће јурити у
игру. Дај дакле да превернемо лист, да науку осладимо. Нек
еца уместо за књигом проведу који час и на игралишту; то им

је нужно, тако ће доћи до нове снаге. Нек им је слободно и на страну погледати, не морају им очи бити све једнако у књизи: није то никакво зло, мирно ћемо и' после известити на сваки пут. Строга уредност, да као боље приону око учења, шкоди јако, често је та уредност у васпитача гола парада. Наравно је много комотније искати безусловну точност, него и сам бити усталац, па непрестано мотрити, како ће све да буде на свом месту и у своје доба.

Чувајте се, не правите из учења претње, не правите нам закона за децу. Нек је што мање правила; па и онде, ди морате донети „правила“, уклоните се том имену, а међутим каква згодан узрок, за што баш то време и место изабрасте за тај и тај посао, а не друго које. Нек се зна време, кад ћете децу похвалити; престаће паштити се, ако им никад ласкалне речи не дате. Не кујте само у звезде децу, јер ћете тим подранити сујету у њима, али се овде и иште, да и' похвалом оживите, а не да и' опијете.

Од свију својина духа, што и' у деце опажамо, само је једна од које се можемо будућности надати, а то је здрав расудак: та својост расте с децом, кад се само добро изобрази; али с милота детинства угаси, живости нестане, па и сама нежност срца престане, за то што страсти и уплив живота неосетно млада срца стврдну, пре но што ова у свет уђу.

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XIX.

Пролеће — на гробљу.

Сунце, мило сунце, што сијаш овде?
Никога не грејеш!
Тицо, мила тицо, што певаш овде?
Нико те не слуша!
Цвете, мио цвете, што клијаш овде?
Нико те не бере!
Ох!..
И тужном врту свенулих жића
Тужило дара пролеће мило; —
Ал' заман, заман, пролеће драго:
Срце се овде у тами скрива.
У крају ладном подземна мира
Нико о жићу више не сања;
Нити га младо пролеће буди —
Нити га зима сурова гања...
Ох!..
И једна својта заман се жури,
Да на гроб спусти пролетње цв

Ту заман дева зове бабајку,
Ил' сувна мајка своје детенце...
Тек ладна ока кад се загледиш
У венце бледе на крсти мали:
Осетиш праву слику живота —
А уздах болан реч ти потпали:
„Надгробни венци,—ала сте тужни!“
Тишини мртвој студених груди
Цвеће се ваше мирно предало:
Ко тајном мразу планинска ружа,
Ил' смртном санку детенце мало...
Свечано све је... и страшно све је,
Што се привија лишћу вам сувом;
Тиха запевка лахора болног
Страхотно дрхти на гробу глувом...
И опет, венци, радо грлите
Малена крста на дому тавном,
Де се врлина — уз рђу клету
Земљом покрива са мером — равном!

И све је ново... И све је старо.
Што вам на дану у поход дође;
Јутром се једно текар настани —
Вечером друго спрема да пође...
Све тако даље...
А кад вам лишће вихор понесе,
Растави с' траком негда тробојном:
Ви тихо јоште шанете „з б о г о м,“
Последње „збогом“ — милом покојном!
Надгробни венци, — ала сте тужни...
Ох!..

Сунце, мило сунце, не сијај овде:
Никога не грејеш!
Тицо, мила тицо, не певај овде:
Нико те не слуша!
Цвете, тужни цвете, не клијај овде:
Нико те не бере!
Ох!..

ЗМИЈИНА КОШУЉИЦА.*)

Приповетка у народном духу.

Био један цар, па је болово од љуте главобоље. Све се царство већ уплашило било, — тако је патио. Са свију крајева света долазише му лекари, али све ништа не поможе. Неки се уплашили већ, да ће и да полуди; а неки опет тајно говорише, да је збиља и полудио. Кад наједаред — била је баш субота— ево ти неке баке, која се кроз силесан свет, што се око двора царског скупио, поче да гура, и уђе управо у царску авлију.

Дворани је терали и терали на поље, ал' она се све непрестанце молила, да је пусте до цара. Тек онда, кад им је рекла, да л е к а носи болеснику, пустише је. Кад дође до цара, који је на златном кревету лежао, поклони му се до земље и целива му суву десницу. Ту је он одма запита, које му добро доноси; а ова му на то одговори: највеће добро доносим си ти — л е к о д г л а в о б о љ е! Цар се чисто скаменн изненађен и погледа је на то још милостивије. Лекари се сви задивили, који крај постеље седише, а царица — није ни веровала.

*) Због болести пишчеве морали смо за овај број прекинутп приповетку „Сремску ружу.“ У.

Јест, донела сам ти лек, царе, ал' ће га опет други когод морати набавити! Ту, у првој шуми код нас, царује царска змија, и ја сама сам је већ више пута видила, па кад њену кошуљицу набавиш и шњоме погладиш болесно чело — биће опет здрав ко од мајке рођен. Но по ту кошуљицу не смеш послати ма кога, јер је змија љута и отровна: већ најлепшу и најсиромашнију девојку у целоме царству. То учини, па ћеш видити, да нисам забадава оседила; а тебе лекари никад не излечише, јер ти си стао на нечисту кашику, или си ма кад уздану она сред раскршћа. Кад то цар чује, тога стика заповеди својима слугама, да телале по целоме царству, да се од свуд искупи сиротиња, и то само младе девојке, па да одма похите царевом двору, де ће им се богата милостиња да даде; а која год не би дошла, да ће бити бачена на дно тавнице.

Не прође ни недеља дана, кад ево ти из целога силесног царства сироти девојака, де се нанизаше око царевог двора. Ту ти овај одма заповеди, да се силни лебови умесе и силни јагњци испеку, којима ће сироте и гладне да нарани. При раздавању пазише му дворани на сваку девојку редом, да ли је и лепа: а особито царица, која ни једну није пропустила, а да јој дубоко у лице не загледи. Све које им се допадоше, пропуштаху у царску авлију, ал' се царици све чинило, ко да још нема оне праве лепоте.

Кад ево ти и последње девојке, којој се хаљиница понајвећма истрцала, де сасвим смирено и стидљиво приђе царици. Ова цикну од радости. Ово је, повика одма, загрливши сирото девојче са леним плавим очима и дугом косом. Одма отпусте све друге, но пре тога их лепо обдарише; а ову најсиромашнију и најлепшу уведу управо у царску собу. Чим је овај опази, а њему чисто одма одлакшало. Каже он њој ту, како је код њега била нека стара бака, и како му је казала, да ће га од те несретне болести његове излечити само најсиромашнија и најлепша девојка, но која му мора набавити кошуљицу царске змије, што царује ту у оближњој шуми. Кад то девојка чу, а она сва пребледи и поче да се плаши. Каже њој цар опет, да се ништа не боји, јер та змија воли сироте девојке, па јој неће ништа бити; а он ће је царски обдарити, кад му то учини. Добро, склони се напослетку сирота девојка и каже, да је одведе когод у шуму. Одма ту цар нареди и она тако оде. Кад она тамо, нигде на свету никога. Иде тако жалосна по шуми, иде, иде и дође до неког извора. Како је ожеднила била, саже се, као да се напије мало водице, ал' уједаред јој нешто шушну за леђи. Брзо се осврне и опази — цар

ску змију, де се одвија на камену из котура. На глави јој златна круна, а усти зелена гранчица. Сва претрне сиротица и поче да бежи. Не бежи, девојко, поче змија одма да виче за њом и пође јој на сусрет. Кад ова то чује, како јој змија сасвим милостиво говори, а она се одма врати. Што бегаш од мене, кад ја на тебе и чекам — добро што си дошла. Све ја већ знам, зарашта овамо дође, па зато оди, да ти дадем своју кошуљицу. Пође девојка одма за њом и дођу до неке црне стене, у којој велика пукотина јапи.. Силне змије, Боже, и гуштерови уплели се ту и чувају стражу на змијини врати. Ни једна не засикта на сироту девојку. Увуче се ту царска змија у своје обиталиште, и ево ти је тога часа, де носи у зуби своју кошуљицу, коју даде девојци. Но ту јој пред свима змијама и гуштеровима каже, да добро пази на њу, и да је опет натраг донесе за три дана. Ако је за то време не донесе, онда ће бити велико зло, јер ће кошуљица оживити и претвориће се у најљућу змију, која ће прво онога да уједе, уз кога оживи.

Чује то све сирота девојка и обрече, да ће је за цело кроз три дана натраг донети и оде.

Кад дође у царев двор, а они је сви загрлише и пољубише. Даде она одма донесену кошуљицу и каже, како је за три дана опет натраг мора однети; али заборави да им рекне, шта ће се догодити ако је не однесе. Одма почне цар да трља шњоме по челу, и од стика ускликну, да му је — лакше! Од радости велике не знаде шта ће, већ поче да љуби лепу девојку; но то се царици ни најмање не допадне, шта више, уплашила се, да ће је цар, кад оздрави, и за миленицу узети. Зато одма поче да мисли, како би девојци наудила. Сети се таки, да је девојка рекла, да кроз три дана м о р а опет натраг однети ту чудновату кошуљицу, и поче у себи да суди, да би девојку у противном случају змија ма како казнила. Зато намисли, да кошуљицу сутра украде, па да је тек онда коме другом подметне, кад већ и трећи дан прође. Што је мислила, то је и урадила. Но по несрећи својој, како није знала, де би је најбоље сакрила, да је никако не нађу, метне је у н е д р а. Кад цар и сви око њега наједаред осетише, да је кошуљице нестало, сви се чисто окаменише, па и царица — ко бајаги. Е ту сирота девојка одма у плач, па у плач, ал' све забадава: кошуљице нема, па нема... И сам цар, који је оздравио и устао из свога кревета, поче да тражи ал' опет све забадава. И он се већ био уплашио за сироту девојку, а бојао се и тога, да му се сада болест опет неће повратити и зато заповеди, да му се цео двор претр:се, а сви послужитељи, који су

тога дана у соби били, да се на муке метну. Све то ништа није помогло, јер кошуљице нема, па нема — ко да је у земљу пропала. А ко би на царицу и помишљао, која се уз то више него сви други превијала и књезила. Сирота девојка не зна, шта ће од чуда и стра, а већ и трећи дан скоро на измаку. Тога вечера још сазове жалосни цар све своје великаше и мудраце на вечеру, да се шњима посаветује, шта ће и како ће у тој невољи. Како су сви седили за царским столом и вечерали, а шњима и плачна сирота девојка с десне стране до цара, царица с леве, како су сви тако седили и мудровали шта ће и како ће — наједаред цикну царица као бесомучна и поче да се маше руком у недра. Кроз танку кошуљицу пиштну јој румена крв, а уз врат јој поче да се извија велика црна змија које одма за тим некуда нестаде. Још и не притрчаше царици — а она издану... Сви се упрепастили од чуда, па ни они најмудрији мудраци не знадоше ово да растумаче, док им сирота девојка не рече, да је та црна змија она иста кошуљица, која се ево у најљућу змију претворила. Рекне им плачући још и то, да је заборавила да каже, да ће се кошуљица кроз три дана у змију претворити; онда је можда царица неби ни украла, нити би је метла у недра.

Велика жалост овлада одма у царевом двору и сутра дан спремаше се, да царицу сјајно саране. Кад је већ издигоше на златна носила, а испод сандука испаде однекуд она иста кошуљица, коју сирота девојка одма узе. После погреба оде таки у шуму да је змији преда, но сада је још већма зебла у срцу.

Кад она опет на онај извор, а змија на оном истом камену, са оном истом круном на глави, али сад нема оне зелене гранчице у усти. Ту ова одма поче да моли змију, да јој опрости, јер није она крива; а змија јој се примаче ближе, и кад је примила своју кошуљицу, поче овако да јој говори: Да си била пажљивија, била би и сретнија; онда би добила и ону зелену гранчицу, коју сам пре у усти имала и која би ти благословила пород са мушком децом, овако ћеш само женску изродити и то баш са царем, кога си излечила. Све што јој змија рече — и збило се. Лепу царицу увек срце заболи, кад међ женском дечицом не види и кога мушкарца, ал' шта ће: *тако је суђено!*

Ј. Г.

ЗАДОВОЉСТВО.

(Од П. Ђулалија.)

Та ко може мене сиромашком звати!
Судба ми је дала, што је могла дати:
Младост, чашу, песму — то је разбитуга:
Па још два-три брата, два-три добра друга;

Па још љубу чилу, породицу милу,
— Туга није туга кад су на мом крилу.
У том малом кругу сваки терет таје,
А кашљица среће језером постаје.

За кратко је младост, — однеће је крила —
Ал' ако је Богу моја звезда мила,
Пријатељство неће никад постат' злоба,
А песма ће с чашом пратит' ме до гроба.

Попаднел ме иње, смрзнути ме неће, —
Топло ћу се сећат' наше младе среће.
— Загрли ме, љубо! — Тако, тако, лане,...
Тако ћемо лежат' када нас саране.

J. J.

О РАЗНОМ ЈЕСТИВУ И ПИВУ.

По А. Бернштајну од Васе Арсенијевића.

(Свршетак.)

Елем ваља се пре јела мало одморити, за време једења не ваља обављати других посала, а после јела не ваља тело особито с поља напрезати. Једење је унутарњи посао, и при томе не ваља обављати још и спољашњих послова. То су морали већ више њих искусити, а то је и науком доказано, да се и у топлим летњим данима изгуби зној на неко време по једењу; и то је довољан доказ, да при делатности унутарњих органа морају спољни мировати. Дакле је за време, пре и после једења потребан мир и тај је мир узрок, који нас чини после јела лењим, да би ради били мало проспавати.

Али само мало. И сами они, који су се навикли на то, осећају, да им је по сахата дрема (полуспавања) довољано и да нису поткрепљени, кад дуго спавају.

Узрок је томе ово:

Поступак варења у правом смислу бива хемичким путем. раствори јела помоћу желудачка сока. То варење потпомаже се покретима желутца, који јела гони с једног места на друго, те их смеша и направи из њих као лопту, од које су се појединн делићи у једно стопили. За тај први акат варења је потребан мир, и за то је спавање у то време слатко и пријатно. За даље је варење потребна јенерђија, које нема у спавању и која баш за то што је нема, чини да је спавање немирно, или да је сваривање непотпуно.

Ко легне у вече с пуним стомахом, тај ће морати то осетити. У првом је сахату спавање пријатно и мирно; јер првом је акту варења угодан спољни мир. Али одмах за тим постаје спавање немирно, дође нам на врат борба с умором и с мукама од сваривања, и у јутру се подижемо с постеље с главобољом, с обложеним језиком и с у полу исушеним желутцем.

То ће нам бити доста, да наговестимо, да није рђаво, кад после јела мало продремамо, али да није добро, кад дуго спавамо. Тешка глава и рђав кус најбољи су знаци, да не чини добро толико спавање и ко осећа то, тај ће добро учинити, да одмах устане, да се поткрепи чашом свеже воде, да се разведри умивањем са што већма хладном водом. Јер је моменат ту, кад се јело боље сварује делатношћу, него ли мировањем, и свак, који то осећа, нека сматра то као позивање природе, која му виче: Човече, сада си и јео и пио и одморио се, на ноге се сада, време је послу и раду.

Ко томе позиву вољно уследује, томе ће рад његов бити беричетан.

18. Пре по дне има човек више воље јелу, после по дне пак све више и више добија вољу да пије и најприродније и најсвежије је пиће у такој прилици добра вода.

Вода није никакво храниво у правом смислу речи, кад под хранивом разумемо само оно, што човек узима себи од растинских и животињских материја. Вода није органичка материја, него хемичка. Али је вода тако потребна човеку, да би он морао пропасти, кад је не би пио. Ма да вода незасићује човека, и пак она управо чини, да се разбистре јела, из којих постаје крв. и у крви има толико воде, да је наша јела, у којима такође има воде, не могу доста надокнадити.

Без воде не бива ни сваривање ни препитавање, не образује ни крв нити се излучују на поље непотребни делићи. У најпатнијим органима човечијега тела, у мозгу и у мишићима, има највише воде. Вода дакле, ма да нема у себи никаквих питних

састојака, може се и пак по томе назвати храном, а познато је да се можемо одржати дуже време без јела, него без воде.

Вода дакле, што је пијемо, има по томе велику улогу у човечију телу; она се на три начина употребљује.

Прво се и прво споје састојци воде, водик и кисик, са јелом и претворе га. Скроб, што га узимамо у себе са растињском храном, не може се без воде претурити у шећер. По што се скроб претвара у маст, то не би имали масти, кад не би пили воде, ма да чудно звони, да од воде добијемо масти.

Вода је даље на то опредељена, да издржава све оне течности, које су потребне телу; но по чем се ове излучују, то их мора вода надокнадити. У предисању, у зноју и у мокраћи губимо непрестано воду, те с тога морамо опет узимати воде. Ко много дише и много се зноји, н. пр. при послу или пешачењу, тај мора с тога и више воде пити.

Али пијење воде има и треће опредељење, јер нам она доноси соли и материја других, које су с њоме смешане или су у њој растворене и које су потребне нашему телу за његово образовање. За пијење се с тога не употребљује дестилисана вода, која је вештачким начином очишћена од свију металских и земљаних материја, него изворска или бунарска вода, у којој има доста од отих материја и таку ћемо воду претпоставити ма како чистој кишници, која има мало истих материја у себи.

Вода има то изредно својство, да је не можемо лако пити сувише. Она се већ у желутцу упије и прелази од туд у крв. Она нас дакле брзо расхлади, те нам по том може шкодити, кад је пијемо јако загрејани. Само се онда не упија вода у желутцу, кад има у себи соли, од којих постане тежа, него што је крвна течност, н. пр. кад истопимо у њојзи глауберове или горке соли. Том приликом дође у црева, и дејствује (које као течност, које пак што со дражи црева,) на њих лековито, за што се и употребљује често.

Обична пијаћа вода, која брзо прелази у крв, проузрокује брзо излучење у зноју, у предисању и у мокраћи и на томе се оснива пробитачно дејство воденог лечења, где често чаша воде више учини, него боца медицине

После јела годи за гашење жеђи особито вино, а мало доцније помоћи ће и пиво (Bier.)

О вину смо већ мало пре имали реч, онде, где смо говорили о ракији. Тамо већ рекосмо, да је вино, исто као и ракија, алкохолни спој. Осим алкохола има у вину и неких питних састојака, као што је: шећор, гума и неке соли, и после неких киселина

Главно, што у вину дејствује, то је алкохол, а већ смо горе видели на који начин.

Један од најизреднијих дарова небеских — ко би о томе и посумњао! — то је „рујно вино, медна малвасија,“ како наш народ пева у својој песми. Вино су од вајкада правили и пили разни народи. Нашем је народу толико омилело вино, да га ништа на свету не може одвратити ода њ, а и не треба да га одвраћа. Само се и ту, као и при свима другим опојним пићима, ваља придржавати мере и ваља га пити као паметан човек тако, да га никад не понизи до неке животиње, коју смо викли сматрати за једну од најнечистијих. Вино, кад се с мером пије и кад је само чисто и здраво, онда је извор здравља, онда је оно онај нектар, из којега пише јелински богови несамртност и вечну младост. Оно је пиће заборава, али и пиће одушевљена, оно је пиће добре воље и веселости и пиће утехе. Али оно може постати, као што већ рекосмо, и отровом и извором разних несрећа и беда, када при пијењу господари страст, а не разум. Јер најплеменитије остаје племенито само донде, док се племенито употребљава, а простачким употребљењем окаљаће се и најплеменитије!

Из извора силног, ватренога,
Из потока вина рујевнога
Бију сласти, каквих више нема,
Бије отров, каквог више нема.

Ој, у вину свашта лежи,
Што би човек само иск'о,
Има лепо, има ниско,
Па какав је који пије,
Онако му извор лије,
У низину, у сред гада,
Пијан луда трештен пада,
Ми пијемо и он пије:
Али пијан он се зове,
А нас чини веселије,
Разлаже нам сласти нове,
Нама годи — нама плоди
Хитрих мисли у слободи,
Те потеку мудри збори,
Ватра пламти, свако гори —
Рујно вино нама годи,
Лепота нас рајем води.

Тако пева славни персијски песник Мирза Шафија, па за тим додаје:

Вино јесте равно роси,
Што у калу чини гада,
А благодјет божју носи,
Кад на њиву, цвеће л' пада.

(Источни бисер. I. Стр. 72—73.)

[illegible] има више питних материја у себи, него вино, у њему [illegible] више беланца, шећера, гуме, хмељеве горчине и а[illegible] [illegible] не можемо никоме особито препоручити пиво, да

га пије, јер човек се до душе угоји од пива, али та гојазност није здравље, није чврстина, јер човек постане од туда и тром, лењ и сав подбуо.

19. Ни један час није тако пријатан, као вечерњи после свршена посла, јер у њему има неке свечаности и нека мира, који годе и души и телу.

И уживање тела у тима вечерњим часима и јела вечере не би требало да руше те свечаности теретом каким, којега наваљају на желудац. Јело треба да надокнади само оно, што у потоњим часима радње изгубисмо у снази; не треба толико да једемо, као кад би нам ваљало оснажити се за рад у напредак што ће доћи. Јер је пред нама ноћ, у којој ћемо само онда мирно спавати, кад нам желудац буде имао само мало посла.

Ко летимице гледа спавајуће и који види, како они тешко дишу и како се зноје, тај ће помислити, да у спавању губимо много угљичке киселине и воде и да треба дакле да се добро наједемо, пре нег' што одемо спавати. Али то није тако. Предисање је у спаваћива човека дубоко и доста дуготрајно, али страхота лагано и зној не долази од веће количине воде, коју губимо спавајући, него од туда, што је тело покривачима и затвореним вајатом боље заштићено противу промахе, која одстрањује испаравање коже и с тога не да да се искупи зној тако лако у човека кад је на ногама. — На против за време спавања губи тело мање од своје снаге, него за време неспавања, и с тога и не осећамо ноћу никакве глади и нисмо у јутру тако малаксали, као што би морали бити после толика постења и нејеђења.

А из тога се већ види, да вечера не треба да буде јеђење за ноћ, већ за оно неколико последњих часова дана. Не треба да буде јеђење praenumerando, него јеђење postnumerando!

За то ваља узети за вечеру само лако сварљивих јела и морамо вечерати на два три сахата пре но што пођемо спавати.

Топла вечера за здраве људе није баш бог зна како потребна. Јер о ручку се једу топла јела само за то, да остану лепак и масти из јела течне, у вече нису потребна такова јела.

Ко међу тим није задовољан са маслом младим на хлебу, тај нека узме сира; али нека нико не узима сувише масна сира, јер све масти желудац тешко вари, на против су све врсте сира, које се граде из кисела млека, као н. пр. наш крављи сир, не само лако сварљиве, него кад су добро посољене драже још, као зачина каква, желудац, да изда више желудачка сока.

Ако баш хоћемо да једемо на силу што питно у вече, то

су за то ровита јаја да не може боље бити. У јајима има исто толико пиће, колико и у месу.

У нашим кокошијим јајима има свију врлина, што их месима; најважнији је састојак у месу беланце, које је добило своје име од беланца из јајета.

Тврдо скухана су јаја тешко сварљива. Ровита ћемо јаја понајбоље тиме добити, кад најпре загрејемо воду, па тек онда туримо јаја унутра. То је за то добро, што кад се јаја кухају у врелој води, онда се брзо беланце на горњем својем слоју стврдне и образује тако дебелу кору кроз коју не може да пробије топлота са свим до жуманцета. Метнемо ли јаја у хладну воду, онда се јаје заједно с водом загреје и топлота продре до жуманцета, које се на мах стврдне.

Има, где ће се у вече попити и по која чаша чаја. Чај није пића, али он има сва својства каве. Он загрева крв, подиже делатност срца; разгали дух и често оживи и подстакне забаву и срдачност, кад почне дуго време и сањивост да шире своја крила на скупљеном дружином. —

По што смо сад већ дошли до дуга времена и сањивости, завршујемо наш говор „о јестиву и пиву,“ бојећи се, да ће читаоцима нашим постати већ дуго време и биће и сањиви (ако већ до сад нису), ако будемо још и даље им придиковали о нашој истина важној теми.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Из збирке Ђ. Рајковића.

69.

Кад се жени Сибињанин Јанко,
Испросио Анку Смедеревку,
Испросио па јој забавио,
Забавио па је оставио.
Тако прође годиница дана;
Али вели Анка Смедеревка,
Она вели својој браћи драгој:
„Ој Бога вам, моја браћо драга!
Купујте ми коња незнанога
К'о што јаше млад царев чауше,
И куп'те ми пократко одело
К'о што носи млад царев чауше.“
То су браћа сестру послушала,
Па одоше на нове пазаре,
Купише јој коња незнанога
И купише пократко одело.
Обуче се Анка Смедеревка,
Па уседе на добра коњица,
Па је онда браћи беседила:
„Могу ли се, браћо, познавати,
Познавати да сам женска глава?“
Ал' беседе њена браћа драга:
„Ти не дижи ведром небу главе,
Па се, сестро, познавати не ћеш;
Ако дигнеш ведром небу главу,
Ти се, сестро, нећеш познавати,

Познавати да си женска глава,
Јер под грлом јабучице немаш."
Вину с' Анка преко поља равна
Кано зведа преко неба сјајна,
Она оде Сибињанин' Јанку;
Колико је угледао Јанко,
Толико је пред њу ишетао.
Ал' беседи Сибињанин Јанко,
Он беседи својој старој мајци:
„Ој старице, моја мила мајко!
Ево нама госта изненада,
Ево иде млад царев чауше."
Ђипи мајка готовит' вечеру:
Шафран папран и рибу моруну,
Па су сели вечер' вечерати
Са старицом Јевросимом мајком;
Вечераше, рујно вино пише.
Ал' беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин Јанко!
Ја не могу више вечерати
Нити с тобом рујна вина пити,
Већ ја оћу млађан да кондишем."
Ал' беседи Сибињанин Јанко:
„Стери, мајко, мекану постељу."
Мајка стере душек по душеку,
Везен јастук један по другоме.
Леже Анка у меке душеке,
Пружи Анка руку по јастуку,
Па беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин' Јанко,
Можеш белу познавати руку:
На што ј' бела намењена рука,
Ил' на везак ил' на тапку прећу,
Ил' на пушку и на бритку сабљу?"
Ал' беседи Сибињанин Јанко:
„Није бела намењена рука
Ни на везак ни на танку прећу
Већ на пушку и на бритку сабљу."
Кад у јутру бели данак свану,
Ал' беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин Јанко!
Ти ми седлај до два добра коња,
Једног мени а другог себика
Да ме пратиш белом Смедереву."
Кад су били близу Смедерева,
Силно Јанко коња разиграо
И бијело разњијао перје;
Ал' беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин Јанко!
Што си добра коња разиграо
И бијело разњијао перје?"
Одговара Сибињанин Јанко:
„Господару, млад царев чауше,
Кад ме питаш, право да ти кажем,
Што сам добра коња разиграо
И бијело разњијао перје,
Овде има Анка Смедеревка,
И ја сам је био испросио,
Испросио па јој забавио,
Забавио па је оставио
Ево има годиница дана."
Ал' беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин Јанко,
А шта си јој био забавио?"
Ал' беседи Сибињанин Јанко:
„Кад ме питаш, право да ти кажем
Шта сам њојзи јунак забавио:
Једно сам јој јунак забавио
Што у Анке млого рува има;
Друго сам јој јунак забавио
Што с' у Анке у кавезу руке;
Треће сам јој јунак забавио
Што ј' у Анке на пенцеру глава."
Ал' беседи Анка Смедеревка:
„Господару, Сибињанин Јанко!
Што у Анке млого рува има:
Рува има, оће да га носи;
Што с' у Анке у кавезу руке:
Везак везла, разлаћује руке;
Што ј' у Анке на пенцеру глава:
Очи има на по свету гледи."
Тек што јече Анка Смедеревка,
Тек што рече па у град утече,
Па беседи Анка Смедеревка:

„Господару, Сибињанин Јанко!
Ово није млад царев чауше,
Већ је ово Анка Смедеревка,
Којуно си био испросио,
Испросио па јој забавио,
Забавио па је оставио!“
Ал' се пљесну Сибињанин Јанко
Десном руком по левом колену
(Скерлет чоа пуче на колену:)
„Авај мени и до Бога мога,
Превари ме једна женска глава!“
Мучи Јанко ништа не говори,
Већ он језди своме белом двору,
Па он ништа не казује мајци
Веће купи господу сватове,
Па он иде у град по девојку.
Кад је било вече о вечери,
Доведоше Анку Смедеревку
И седоше с мајком вечерати:
Вечераше, рујно вино пијше,
Ал' беседи Сибињанин Јанко:
„Ој старице, моја мило мајко!
Погледајдер госта синотњега
Како нам се госте разметаше;
А сада нам рујно вино служи,
Вино служи а у земљу гледи!“

ПОДЛИСТАК.

Живот — на папиру.

I

Радозналост.

Чудан је свет! Он хоће све да зна, и оно, што се не мора; све да испита, и оно што се не може; све да обелодани, и оно, што је и тако на дану...

Радозналост, та не одољива посејка ђавола, свашта би хтела: сад, језик на бритви, сад срце на длану! Она — поред све радозналости — не пита: да л' треба, да л' се може; већ се увлачи баш онде, де не би требало, и то тако, да њојзи никад не преседне, него другима; а дури се опет, кад не може и онде, де се баш збиља не може!

Чудан је свет! Највише с тога — што је радознао...

Миче л' се што — већ се запиткују: а куда? Не само: а куда, већ и: а зашто; не само: а зашто, већ и: а треба л'? Не само: а треба л', већ и: а мора ли?

Не миче л' се што, што се пре тога мицало, већ местом „трајно“ царује, — ево их опет: а што се не миче? Не само: а што се не миче, већ и: а треба л' да се не миче? Не само: а треба л' да се не миче, већ и: а мора л' да се не миче?

Све тако... Прође ли ко, ево их опет жељени: а куда ће? Не само: а куда ће, већ и: а шта ће тамо?

Чудно! Не знају још ни: куда ће, а већ се питају: шта ли ће тако!!! Једно још у мраку, а друго би већ хтели да им је светло, и ма да се не брину, како мрак првога да разбију. Мрак их сјајнист — једно им је:

промена им је обична. Тако они веле, и не обзиру се ни на што, већ опет даље разбирају ...

Збиља, чудан је свет! — Чудан — јер је радознао; а радозналост по себи ништа друго није — до радознала!

Она срце уздрма, усне задрхће, речи покрене — све само да дозна што, или да покаже бар коме: да је рада што да дозна. Она сама своју ревност највише штује. Штовање то — скоро свагда меру прекардаши Ал' неки веле, да је то баш значајна задаћа безпослене радозналости. Но, да ви'те, није то ни тешко баш дознати, што у истини постоји, као што је лако не дознати — што не постоји. Ал' најтеже је дознати и оно, што у истини не постоји!

Ово је чудно; но то чудо сасвим је у замаху и царству радозналости, па је и оно само већ постало — од чуда радознало. Тако то иде, то вам је боља, која се лепи за свашта. ил' свашта за њу — све једно! Кијамет не постижни смеса — њојзи се удварају, баш ко она њима. Све јој је на руци, као и она свему. Ал' највише „лепи пол," као и она њему. А да ко би с ким!

Онде, де је најтиште, најмрачније, најстрашније, најчудније — ту је тек радозналост у својој сфери. Ту су јој крила најбржа, ко вихор, ко мућа — ил' шта ли, што је још брже од тога.

Чудан је свет; чудан, — јер је радознао.

— Гле оног мамлаза, погле га само! А што се жури тако? А куда ће? Је л' одавде, ил' са стране? Жури л' се дома? Ил' бежи од њега? Нашто му она шеширина? Зар се тако сад носи? Па шта му је оно у руци? Да нису новине? Данашње? Па шта пишу? Да л' зборе о миру? Да ли о крви? Па шта се то њега баш тиче? Да није новинар? Можда баш уредник? То зар уредник? Па што се снуждио? Шта му је наспело? Ваљда га осудише? Или је пропао? Или ће тек осуђен бити, па затим и пропасти? — Ил' можда је певац? Је су л' му то ноте? А ко зашто да пева? И ко шта пева? Зар му је до тога? Зар не чује друге, де плачу? Зар он нема срца? — Или је ђакела? Па што се пресамитио? Де му је понос? Зар тако ђаци? Ваљда је букван? Можда га баш сад протераше Је л' му то све, што је на папиру? Зар у глави ни — а? — Ил' је практиканат? То практиканат? Тај зар тера практику? Да л' међ артијом и писмо које носи? Хоће ли на пошту? Шиље л' га баш тамо госа? Па шта стоји у писму? Поздравља ли кога? Ил' грди? Ил' оговара? Ил моли? Ил' приклиње? Ил' лаже? А кога да поздравља? И зашто? Ко га да приклиње? И крошто? Коме да лаже? Је л' му то првина? и т. д. и т. д.

— Госпођице, извин'те ме, ал' од куд вам тај прстенчић на десној руци? Да л' сам га видео у Паје?

— Није, у Пере!

**

— А од куд у вас, господине, тај шебој за капом? Таког само Јуда и Мара имају? Да л' од њих...

— Није, од Љубице!

— А, тако!

Мало час други опет:

— О, слуга сам! А шта би са...? Је л' то могуће? Зар је то правда? Зар је слобода у тавници? Па је л' бар здрав? А ко би се тога надао. А је л' истина да и вас обећују?

— Мене?

— Да кога?

— А кога не?

— Зар и њи?

— Кога и њи?

— Зар не знате?

— Аха! Њи дакле, не?

— Ко би на то и мислио?

— Наравски, да, да, наравски!

Други опет окренуше овако:

— Добар вече!

— О, добар вече, а од куд?

— Из беле лађе.

— Па шта је ново?

— Оно што је старо.

— А шта је старо?

— Па зар не знаш?

Не, окром шале. чудан је свет, — јер је радознао. А зашто да је радознао? Зар се не би могло и без тога живети?

Би; ал' не тако к'о сада.

Па како се сада живи?

Радознало!

То дакле на тај начин нико и никад с радозналошћу на крај не изађе?

Нико!

Понда нећу ни ја.

Ј. Ј.

Марко Краљевић и стари.

(Народна приповетка.)

Једноч је путовао Марко Краљевић по вилајету док није дошо у једно мјесто и ту виђе где један старац са три сина превијава шеницу. Стари кад виђе да нема доста вјетра клекне на кољено па стане на једну ноздрву тако живо дувати, да је свима трима синовима шеницу превијавао. Марко се страшно уплашио, кад је видио то чудо, па хтеде да побјегне, ал

га је стари опазио, зовне га себи и рече му да се не плаши. Марко дође ближе старом, назове му Бога, а стари му одзове: Бог ти дао, синко, откуда ти путујеш и кога ти тражиш у нашем вилајету? Да ли можда познајеш Краљевића Марка? Чуо сам да је он велики јунак. Марко каже да је управ Краљевић Марко и да путује по земљи, да би нађе коња ваљана који би му приличио. Онда ће стари рећи: узми твој буздован па ме удри што игда боље можеш, па ако видим да си јаки доста снагом, даћу теби једног ждријебца што вала Цариграда. Марко кад се виђе у невољи стане га молити да се окане тога јер вели: жао ми те је стари да изгубиш главу, али стари разгоропадио се па му каже: удри, јер ако нећеш ја ћу тебе да ударим. Марко узме свој буздован, заука га што игда боље може, па удари старога у плећа, а стари ни бриге му није већ рече: да л' се шалиш или озбиља тучеш? Онда ће опет Марко рећи: Шалим се, јер ми те је жао да изгубиш такав јунак главу. Али стари неда, па неда, већ му каже: ако нећеш збиља туђи жива ћу те у рукама здробити. Кад се виђе у невољи Марко, он заука свога буздована па опет удари старога, а буздован му се изклизну из руке. Кад он виђе да му отскочи буздован, а он бјежи низ поље а стари за њим потеци. Кад Марко спази да ће га стићи стари, а он баци хаљину са себе, па потрчи те међ овце што су пасле брже боље седне па стане из свег гласа викати: бјежи Марко ето старога. Кад је стари покрај њега протрчо, а он брже потеци натраг па уиђе у шталу те збиља нађе оног ждријебца, узјаши га па побјегне кући а надене му име Шарац.

Прибиљежио у Дубици Мојица Хрваћанин.

Устав за уједињену омладину српску.*)

Чл. I. Родољуби српске народности, уједињени, да радњом и одређеним прилозима просвету и друштвени напредак народа српског по смислу овог устава потпомажу и по народу шире, чине заједницу уједињене омладине српске.

Чл. II. Задатак је уједињеној омладини, да на основу истине а помоћу науке утврди и унапреди народност српску. И по томе је цел омладини српској: да буди умну и моралну свест у народу; да се узајамним обавештавањем усавршује у свакојврсном знању и у свима струкама просветног живота; да на основу тóме у народу шири просвету; да потребе народне на пољу породичног, друштвеног, здравственог и материјалног живота упознаје, и да средства набавља или показује, којима би се те потребе могле подмирити.

*) Овај је устав сграђен ове године на омладинској скупштини у В. Бечкереку. У.

Чл. III. Сваки Србин, без разлике вере, који је осамнаесту годину жи вота навршио, може чланом уједињене омладине српске постати.

Чл. IV. И Српкиње могу бити чланови уједињене омладине, да потпомажу постизавање задатка омладинског, у колико их друштвени положај њихов на то позива.

Чл. V. Члановима уједињене омладине српске постају они, који у фонд омладински у једанпут најмање 40 фор., или сваке године по 2 фор. а. вр. положе.

Срби од свугде, где их има, могу под истим условима постати члановима уједињене омладине српске, у колико томе закони земаљски на путу не стоје.

Чл. VI. Уједињена омладина српска ради, да цељ своју постигне:

1. скупштином;
2. штампом;
3. јавним удруживањем и предавањем;
4. приређивањем друштвених забава у народном духу.

Чл. VII. Скупштина је уједињене омладине српске састанак чланова ени х на јавни збор и договор, на узајамно обавештавање и саопштавање мисли о свему ономе, што иде у цељ омладине српске. (Чл. II.)

Скупштина је српске омладине чисто књижевна и просветна.

Политично делање остаје ван домашаја заједничке и скупштинске радње.

Чл. VIII. Скупштина се састаје редовно сваке године у августу месецу у оном месту, које одреди или сама скупштина или годишњи одбор омладински.

У случају ванредне потребе може годишњи одбор и ванредне скупштине сазивати.

Чл. IX. Скупштина се установљује оверовљењем присутних чланова, за које време председник годишњег одбора скупштини председава, а тајник истог одбора врши бележничке дужности,

После тога бира скупштина себи председника и заменика му, и толико бележника, колико за потребно нађе.

Да може скупштина што решити, иште се најмање стотина чланова.

Чл. X. Нове чланове може само редовна скупштина примити или одбити.

Ако ко буде против тога, да се пријављени за члана прими, решавају о примању или одбијању две трећине присутних чланова, и то без претреса и без навода узрока и разлога.

Исто тако може само редовна скупштина кога из чланства искључити и то на разлозима поткрепљен предлог од најмање десеторице чланова, али са три четвртине присутних гласова.

Чл. XI. Сваки члан има једнако право, да на скупштини беседи и да доноси предлоге о целима омладинске заједнице; да саопштава своје књижевне и научне производе; да гласа при изборима и предлозима, који су за решавање.

Чл. XII. Књижевне и научне расправе, биле то усмене или писмене, скупштина не пресуђује, него изазива само саопштавање разног мнења и искуства, и оставља сваком, да их проматра и упоређује ради самосталног убеђења о истини као цели науке.

Чл. XIII. Између појединих беседника и скупштине нема никакве заједничке одговорности.

Чл. XIV. У својој радњи може се скупштина на толико одсека разделити, колико је у њој разних струка науке и просвете заступљено. Ови одсеци подносе скупштини извештај о своме раду.

Сваки члан има право, да ступи у онај одсек, у ком мисли да ће моћи што допринети заједничком раду.

Сваки члан скупштине дужан је израђивати послове, којих се прими, и одговоран је за њих скупштини.

Потањи пословни ред за скупштину и одсеке њене одређује скупштина по потреби.

Чл. XV. Скупштина бира годишњи одбор из средине свију чланова омладинске заједнице.

У одбору том треба да буде најмање пет особа.

За већање и одлуке одборске изискује се, да су присутна најмање три члана у ономе месту, где је седиште одбору.

Седиште одбору одређује скупштина.

Годишњи одбор сазива, уз пријаву дотичној власти, редовне и ванредне скупштине, и чини нужне припреме за то; он назначује место и рок за скупштину, ако то претходна скупштина није у напред одредила он чува благајницу, књиге, рукописе и свуколику имовину омладинске заједнице; он прима приходе, измирује трошкове и води рачуне омладинске заједнице; он извршује одлуке скупштинске и послове, који су му овим уставом одређени, и извештује о свему годишњу скупштину, која прва долази.

Одбор бира из своје средине председника, заменика му и тајника.

Одбор може под својом одговорношћу за случајне и хитне послове овластити председника и тајника.

Исто тако је одбор властан, да може себе по потреби и попунити.

Годишњи одбор рукује готовином и приходима омладинске заједнице и издаје на приплод уз сигурност оно, што није потребно за преке омладинске цели, али тако, да се на омладинске цели потребна свота може за времена кренути.

Годишњи одбор одговоран је скупштини за све, што му је овим уставом поверено на чување и извршење, и на што се одлукама скупштинским упути; нарочито је одговоран за рачуне, које скупштини на преглед подноси